

GALENI LIBRORVM QVARTA CLASSIS

SIGNA QVIBVS TVM DIGNOSCERE morbos & locos affectos, tum præscire futura possimus, docet.

SEXTA HAC NOSTRA EDITIONE, *non parum ornamenti adepta: locis pluribus quàm in alijs superioribus editionibus, ad græcorum librorum fidem emendatis.*

Locis etiam Hippocratis in margine indicatis, quos Galenus sparsim in contextu citat.

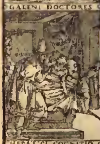
Et nouis alijs annotationibus nunc primum additis.

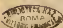
Librorum catalogum sequens folium continet.

Τὸ Σημειωτικόν.

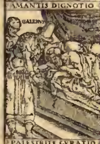

Venetijs Apud Iuntas. M D LXXXVI.

QVARTA CLASSIS
HAEC CONTINET.

Totam hanc Classem plurimis in locis antea Augustinus Gadaldinus: eam nunc postremum Ioannes Costeus recognouit & nouis adnotationibus margini ascriptis reddidit illustriorem, & adhibitis emendatißimis codicibus græcis manuscriptis, expurgauit.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBRI SEX

Gulielmo Copo Basiliensi interprete

Ab Augustino Gadaldino in hac quinta editione pluribus locis emendati, adhibitis etiam vetustissimis codicibus græcis, summa cura hinc inde conquisitis.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

Docet Methodum vniuersalem dignoscendi Locos affectos, qui sensum effugiunt, vnà cum moltis exemplis particularum quarundam.

Quæ sint prima capita, quibus sedes affecta, quæ sensum latet, intelligitur: ac de inutilibus veterum quæstionibus. CAP. I.

C LOcos nominant ipsas corporis particulas non recentiores solum, sed ueterum quoq; medicorum nõ pauci:† ac affectus ipsis euenire solitos dignoscere student, propterea, quod pro locorum dña, curationem quoq; uariari contingit. Sed, quàm utilis ad curationem sit hmõi notitia, in eo libro, quem de curandi uia, & ratione cõscripsimus, uidere est: nũc uero, quomodo affectæ particulæ possint dignosci, explicare duntaxat proposuimus.* Igitur partes in superficie constitutæ; vnà cum affectuum suorum idea specieve, facile sensibus deprehenduntur: quæ uero in imo corpore latent, exercitatum ratione uirum desiderãt, cum in partium & actionibus & utilitatibus, tum uel maxime in præcedentibus eas corporum dissectionibus: quippe hę nos docuerunt cũ alia permulta, tum cuiuslibet partis essentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam chartilagineum est secundum asperas pulmonis arterias, quod bronchion appellant:* cuius proprietatẽ hi duntaxat, qui ipsum uiderunt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuat, maximum ulcus uel ab erosione, uel putredine, in pulmone esse existimamus. est enim & per totũ collum inter pha-

D ryngem & pulmonem media, talis corporis natura: tam grandis tñ ulceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal occupet: in pulmone uero talis fieri potest, utpote quod & facile putrescere ob humiditatem; & à uitiosis humoribus prompte erodi cõsueuit; & bronchia ipsa admodum exigua habet, neq; aũt ulla particula ipsorum putrescere potest; sed totum bronchium reijci necesse est, membranosis uinculis, quæ ipsum cum alijs coniungunt, à sua continuitate absolutis, quæ sanè suis bronchiis multo celerius afficiuntur: hæc enim & chartilaginea, & dura, & crassa sunt: membranæ uero, quæ ipsa coniungunt, tenues & infirmę. Quinetiam frustum quoddam uasis, haud paruũ, tussiendo reijci uidimus, quod ex pulmone fuisse eductum plane intelligebant, qui dissectoriæ artis haud erant imperiti: quotquot.n. ad asperam arteriã in collo perueniunt uasa, omnia capillorum ferè speciẽ referunt. Proinde non solum essentiæ proprietas, sed magnitudo quoq;, sæpenumero affectum locum haud obscure indicare potest.* Sic enim, cũ intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectã conspexeris, quæ sit & latitudine & crassitudine ijs, quæ tenuia constituunt, multo maior; non abs re coniicies ulcerationẽ in crassis intestinis consistere. Ita, cum adolescentulũ tussiendo, tunicã crassam lubricamq; reijcere uideremus, coniecimus eã internam esse gutturis partem, quæ ligulam (græci *epiglottida uocant) constituit: ac sanatus est adolescentulus, quãuis id non admodũ speraremus: mãsit tñ uox uitiata.* Præterea per essentiæ proprietatẽ, à uesicæ ulceribus ea, quæ in renibus consistunt, distingui possunt.

Auicennã ex nostra editione lib. 1. Fen. 2. doctrina 1. c. 8. fol. 30. litera e

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. fo. 43. f

A. ibid. Et l. 3. t. 16 c. 1. 2. & 3. e

A. l. 3. f. 19. 2. 1. c. 15. f. 365. d

† Græce est πάθη. quæ uox proprie passio est. passio aũt est motus, & propterea in fieri. cui opponitur διάθεσις, affectus, quæ alteratio est post passionẽ relicta, sed sicut διάθεσις, i. affectus extensæ significatus de ijs quoque usurpatur quæ sunt in fieri, nempe de causis & læsis actionibus; ita & πάθος de ijs quæ in facto esse quã in fieri toto hoc opere sumuntur à Galeno. ob id interpretati affectus, & πάσχειν affici. toto hoc opere conuertit.

Sectio.4. Apho. 76 81. Ex ord. fo.36 b.h ex no stra editione. Et de nat. hum. cõ. 2. textu 20. classe 7.f.180.g

Scripsit.n.in aphorismis Hippocrates:[Si ea,quę cũ vrinis excernuntur,lamarũ speciẽ referant, E
in vesica vlcus esse,scire licet: si vero carunculis similent̃,id erit in renibus. Neq; non à rebus in »
particulis quibusdã contẽtis,creberrime locus affectus deprehenditur.Nã Mitylenis adolescẽs
quidã scd̃m sedem vulneratus gladio,uulnere satis ꝑfundo,tribus primis diebus neq; cibũ, ne-
que potũ ingessit:quarta uero die,adhibitis prius remedijs,cibũ sumpsit ac bibit quoq;: deinde
occidẽte sole,iterũ adhibita curatione,vrinæ circiter quatuor heminas ꝑ uulnus excreuit, quũ
antea,ex quo uulneratus erat,nihil urinæ reddidisset:tũ uero ab onere,quo circa pubẽ grauaba
tur,se ꝑfecte liberatũ esse dixit.Itaq; proculdubio cõstabat uesicã in hoc fuisse uulneratã.Quẽ-
admodũ,ubi stercus per uulnus excernit̃,intestinorũ alicui vulnus esse illatum,haud dubiũ est.
Sic ẽt,quum cibus egreditur,in uentriculo uulnus esse manifestũ est. Iam ortũ supra inguina pa
nũ,ac suppuratũ quũ medicus incideret, stercus subsecutum, in colo abscessum esse declarauit.
Atq; in hoc genere cõtinet̃ spũs efflatus vulnerato thorace,& sanguis ab arteria ꝑfluens: nam,
quũ interdũ uulneratũ corpus sensu deprehendi non põt,exactã ab his cõsequimur notitiã. Igi
tur,ut ex thorace spũs inter respirandũ efflatus membranã costas succingentẽ uulneratam esse
significat,˚ita sanguis saliendo eiaculatus,arteriã:sed hic protinus eo, qui ex uenis erũpit,& ca- A.l.4.f.4 t.a. c.16.f. 469.g
lidior,& magis tenuis,& flauior est.At,ueluti horũ non incertæ sunt notæ,sic eodẽ modo,si ali-
qñ omentũ,aut intestinorũ aliquod excidere per uulnus uideat̃, peritonæũ discissum esse nemo F
ambigere debet.Si uero pulmonis aliqua fibra,extremã sui partẽ à uulnere exerere uideat̃,tho-
racem confossum esse ostendit:atqui nihil refert,siue succingentẽ membranam uulneratã , siue
thoracem confossum esse dixeris.Iam uero ex ijs ẽt rebus,quæ adnascuntur,affectæ sedis notæ
qñque petuntur:proprietas.n.essentiæ est eorum,quę adnascuntur,˚quemadmodum fungi fra- A.l.3.f.1.c.2. c.14.f.209.h
cturis capitis,qñ meninx,id est membrana cerebrum custodiens,fuerit affecta . Atq; rursus alia
proprietas conspicitur,osse particulæ cuiuspiã uitiato. Huius prærerea generis est crustula quæ
dam,ephelcis Græce uocata,ꝙ eius particulæ,à qua excerni uidetur,ulcerationem ostendat, ut
urinæ instrumentorum,si cum urina:spiritalium instrumẽtorum,si tussiendo reijciatur:gulæ ac
uentriculi,si uomitione excernatur-quemadmodum,si cum alui excrementis deijcitur,intesti-
norum aliquod ulceratũ esse significat.˚ Est præterea ex indicijs quibusdã alius notitiæ modus, A.l.1.f.2.d.g c.1.fo 43.f
quũ uidelicet in alieno spatio aliq̃d præter naturam continet̃, ut in renibus,aut uesica lapis,aut
pus in thorace:ex eodẽ genere censetur,& sanguinis grumus(græce thrombos,)ubicunq; conti
neatur,aut alius quidam humor molestus in animalis corpore genitus , uel extrinsecus ei adue-
niens. Vnde iuniorũ medicorum complures quæstionem ad medicæ artis opera nihil conferen
tem,sed logicam potius habentem contemplationẽ, mouere solent,utrum huiusmodi res in no G
bis præter naturam genitæ,ex affectis sint sedibus , an loco nullo affecto,animal à causa præter
naturã male afficiat̃.Sed,ꝙ inutilis(ut dixi) sit hmõi quæstio, cognitu facile est, si considerauε-
ris,quantum dignotiones ad artem conferant. Subijciamus ergo aliquem tribus diebus nihil

† Symptomatis,sic passim pro symptomata accidentis utitur.

urinæ reddidisse,nonne ꝓtinus,in qua corporis parte sit huiusmodi†accidentis causa,inuestiga
bimus,an in renibus,aut ureteribus,aut uesica,aut urinæ fistula?neq;.n.in hepate, pulmone,lie
ne,uentriculo,corde,aut alia quauis particula ipsam q̃remus,ꝙ nulla ipsarum sit meiendi instru
mentum.Vnde,nisi nouerimus primam urinæ secretionẽ in renibus fieri,deinde eam per urete-
ras ad uesicam peruenire,ac demum inde excerni (quemadmodũ iam antea in disputationibus
naturalium actionum ostendimus)nihil huiusmodi inuenire poterimus. Verum hucusq; proces
sisse,haud satis esse uidet̃ : quin potius perpendere oportet , quæ nam sit dictorũ causa,propter
quam urina supprimit̃.Est autem uia contemplationis hæc. Intueri oportet omnia tum præteri
ta,tum ꝓsentia accidentia: præsentia qudem ipsemet medicus inspicere debet : præterita uero
non solũ à laboranre,sed ẽt ab ipsius familiaribus,interrogando perdiscere. Sit igitur (exempli
gr̃a)tumor aliquis in pube, satis euidenter in circũscriptione uesicam impletam esse ostẽdens,
nihilq; excernat̃:nonne plane constat,aut excretoriã urinæ actionem necessario resolutam,aut H
urinæ fistulam esse constipatam?In primis igitur considerandum est,num fieri potuerit,ut reso-
lutæ facultatis nomine id acciderit,ubi prius meminerimus,quomodo per bonam ualetudinem
uolentibus nobis urina excernat̃:˚musculus enim ceruicem uesicæ circundans,ab actione qui- A.l.3.f.19.t.a c.1.fo.363.a

† Fit ad voluntatis nostræ imperium.

dem tunc quiescit,fungit̃ aũt uesica suo munere.Musculi autem actio,†uoluntatis nostræ impe
rium imitatur:at uesicæ actio,& inuoluntaria est,& naturalis: nanq; in commentarijs de natura
libus facultatibus iam declararum est,in omnibus ferè corporis particulis esse uim , qua excre-
menta excernant̃: hæc quãuis semper ipsis adsit,non tñ utunt̃ ea, nisi cum urgent̃ ab excremen
tis.Ea ergo ui excretrice laborante contingit aliqñ ἰσχουρίαν.i.urinæ suppressionẽ,fieri.Proinde,
si hominem ita figuraueris,ut decliuis sit ceruicis uesicæ positio,ac manibus tumorẽ præter na-
turam compresseris,expelletur urina:quòd,si ita faciendo nihil profeceris,à causa,qua resoluta
uis esse putabat̃,desistere,atq; urinæ fistulam constipatam esse,suspicari oportet: q̃ppe,muscu-
lus ei circundatus si resoluatur,ipse non cohibitæ, sed præter uoluntatẽ emissæ urinæ,causa est.
Itaq;,quot modis contingat,ceruicis uesicæ meatum (quem οὐρήθραν , idest vrinæ fistulam , uo-
cant,)ſtipari,deinceps considerandum est. Equidẽ˚ tres in uniuersum esse censeo.aut enim cor- A.l.3.f.19 t. a.c.4.f.466.h
pus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur , ut meatus inde occupet̃ : aut aliquid

A.l.3.f.19.t.a c.0.fo.366.h. A ei præter naturam, vt vel caruncula, vel callus, innascitur: aut à re quapiã obstruit̃ meatus. Cor
pus quidem ipsius ad insignem tumorem attollitur, si vel inflãmatione, vel scirrho, vel abscessu,
vel alio quouis tumore fuerit affectũ: in meatu autẽ caro quidẽ oritur, si præcesserit vlcus: alia
verò res longo temporis spacio ex crasso lentoq; humore paulatim nasci põt: at obstruitur mea
tus vel lapide, vel grumo, vel pure, vel crasso lentoq; humore. Igitur hæc oĩa distinguere opor-
tet, non solum ex præsentibus accidentibus, sed &t ex ijs, quæ præterierunt. Age igitur subijcia-
A.l.3.f.19.t. 1.c.5.f.363.h mus, ut puer laboret; *apparuerint uero antea calculi indicia, urina quidem aquæ similis, in qua
subsident sabulosa quædã: ipse insuper assidue pudendum scalpat, idq; uel laxum, uel intentum
præter rationẽ: postea urina de repente supprimatur: non sine ratione certe conieceris, huic cal
A.ibidem.h culum in uesicæ ceruicẽ incidisse. Itaq; *supino figurato puero, cruribusq; reliquo corpore mul-
to sublimioribus redditis, multifariã ipsum concuties, hoc satagens, ut lapis ex meatu recedat.
Quibus peractis, iube, ut puer urinã reddere tẽtet: idq; si bene successerit, profluatq; urina, præ-
ter exactam causæ notitiam, curationis quoq; modum inuenisse te, haud dubia erit coniectura:
quòd, si nihilominus urina supprimit̃, rursus concute, sed uehementius: atq;, si sic quoq; perman
A.ibi.f.364.a serit, tum *demissa fistula (Græci catheterem uocant) simul & lapidẽ à uesicæ ceruice repelles, &
B urinæ iter præbebis. At nulla calculi nota retentam urinã præcedente, †si sanguis effluxerit, par † Præcedente antem sanguinis excretione.
A.l.3.f.19.t.1 c.15.f.365.d est, ut grumus vrinæ fistulam obturet: at fieri etiã potest, ubi *ulcerata est uesica, ut paulatim in
ipsa grumus concrescat, uel non præcedente sanguinis fluore: accidit etiã, ut sanguis ex renibus
per ureteras in uesicam defluens, grumum efficiat. Atq; in huiusmodi coniecturis magnus est fi-
stulæ usus, haud secus, ac cum uel pus, uel crassum lentumq; humorem meatũ obstruxisse suspi-
camur. In hmõi uero coniecturam, ex præcedẽtium notitia, hoc pacto inducemur. Etenim, siue
uesica, siue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tãtumq; pus colligi potuerit,
ut par sit ab ipso meatum fuisse obstructum, probabiliter coniicies, hanc ob causam urinã sup-
primi: aut si etiam in parte aliqua renibus superiore fuerit abscessus, quo erupto, haud absurde
pus in renes transumptum esse putaueris. Quòd si nihil hmõi præcesserit, uictus rationem inqui
A.l.3.f.19.t.2 c.20.fo.370.f rere oportet, an* in ocio educatus, vel multis cibis, crassos, uiscososq; humores generare poten-
tibus, fuerit usus. Sic &t, vbi ob carunculam aliquam ab ulcere innatam, uesicæ ceruicem obstru-
ctam esse putamus, & ex præcedentibus ulceris notis, & ex eo, quòd demissa fistula urina uacua-
tur, intelligere possumus. Nam & hunc affectum aliqñ uidimus: quippe demissa fistula dolorem
mouit, in ea uidelicet meatus parte, ubi antea ulcus esse conijciebamus: fractaq; sub fistula car-
C ne, secuta sunt urinæ excretionem, & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atq; hæc diximus, ut q̃
ad institutum opus proprie pertineant. Constat autẽ, ꝙ paulo ante citata à nobis quæstio, logi-
ca duntaxat sit, quodq; nihil ad artis opera cõducat. Id.n. utile fuerit, ut cognoscamus meatum
esse obstructum à grumo, si ita contigerit, aut lapide: at quærere, utrum affectum esse meatũ, an
causam aliquam suppressæ urinæ in meatu contineri, dicendũ sit, nihil ad artẽ utilitatis cõferre
potest. Itaq; Archigenem satis mirari non possum, qui non solum in hmõi quæstionibus multus
sit, uerumetiam de ijsdem adeo obscure scripserit, ut intelligatur à nemine. Igitur rursus proposi
tum sermonẽ resumentes, consequentia tractemus, qũo scilicet, tum ex præcedentibus, tum ex
p̃ntibus accidentibus, causa, cur urina reddi non possit, deprehendat̃. Percussus ergo ualide qui
dam in ea parte, quæ senien appellatur (Græci perinçon dicunt) inflãmatione suborta ex ꝑcus-
sione, urinam reddere non potuit: ac uesica ipsa, utpote plena, manifeste scd'm circunscriptionẽ
A.l.3.f.19.t.a c.8 fo.368.a intenta erat. Huic, ne* irritaretur inflammatio, fistulam adhibere noluimus, sed aqua calida adfu
sa, oleo perungere satius esse putauimus: quumq; tribus horis, sic eum tractassemus, tẽsione nõ
parum relaxata, ac dolore, ut ipsemet fatebatur, non ita grauiter infestante, iussimus, ut urinam
reddere tentaret: interim, quũ nos uesicæ tumorẽ ad inferiores partes impellendo, sensim ꝑme-
D remus, iuuenis urinã reddidit. Atq; in his, q̃ sic afficiunt̃, causa suppressę urinæ facile deprehẽdi
tur: quãuis in alijs quibusdã nõ adeo manifeste dignoscat̃: in q̃bus artificiosa coniectura ab oĩ-
bus uocata nobis perq̃ utilis est, utpote quæ inter exactam notitiã, & omnifariã ignorantiam,
media quodãmodo putatur. Proinde fieri non põt, ut in omnibus morbis colligantur notæ, q̃ pa
thognomonicæ syndromæ, idest concursus affectuum indices, ab empiricis nominantur: sed ue
" rissimum est id, quod Erasistratus dicere solebat: Oportet (inquit) hominẽ exercitatum ratione
" esse, qui uoluerit non solum affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoq; locum, probe digno-
" scere. Verum, ut ad huiusmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaquã quærendũ
est, an dicere oporteat, uesicæ ceruicẽ, si uel lapide, uel grumo obstructa sit, affectam esse: an ipsa
non affecta, actionẽ ipsius læsam esse. Igitur in huiusmodi quæstionibus ad artem omnino super
uacaneis, Archigenes uersari consueuit. Alij uero ultra hæc procedentes, ne læsam quidem esse
" actionẽ dicunt, fieri.n. ipsam musculo, qui uesicæ ceruicem constringit, laxato, uesica autem cir
" ca urinam in se contentã contracta, musculis uero abdominis simul exprimẽtibus: quum itaq;
" & uesica citra noxam munere suo fungitur; & musculi uoluntatis imperio sic obediunt, ut supe
" riores intendant̃, is, uero, qui ceruicem circundat, laxetur; qũo (inquiũt) recte poterit aliquis su
" spicari, læsam esse actionem? Quapropter isti dicere coguntur ischuriæ affectũ fieri non læsa, sed

impedita meiendi actione: tanquam arti medicinæ opem ferant, si vocabulū, lædi, transmutante s, impediri dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicā pertinent ac ad mentis exercitationē magis, q̃ vel ad affectus ipsius dignotionē, vel ad sedis affectę inuētionē, accōmodantur. Verū ea, quā nuper proposuimus, ad institutū opus proprie pertinet: intelligit autē ex ipsa, q in primis per artem secādi corpora accurate cognoscere oportet, qualis sit cuiuslibet partis essentia: deinde uero & actionem, & κοινωνίαν, i. societatem, quam cum proximis habet, quę ēt in θέσει, id est positionis, uocabulo cōprehēditur, intelligere. Quinetiā ipse quoq; partium usus ad affectorū locorum inuentionem magnifice conducit: actiones.n. motus sunt partium facti: usus uero omnibus insunt, uel nihil agentibus. Ergo, quod ad vrinæ redditionē pertinet, excretionis actio fit à uesicæ contractione, concurrente interdum musculorū abdominis auxilio, quum uidelicet admodum exigua continetur urina, aut uesica ipsa infirma est: reliquæ uero partes oēs utiles sunt ad actionē: nisi.n. uesica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ipsius tota fuisset perforata, & ureteres obliquę implantati in ipsam fuissent, frustra habuisset contrahendi motum. Ex horū itaq; notitia, & affectæ partes, & affectus ipsarū, deprehendi possunt, non ex ea quæstione, qua inuestigatur, utrum dicere oporteat, obstructum instrumentū esse affectum, an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quæstio, & quidem † de affectis iam partibus, sed quibus nondum inest propria dispositio: uocant aūt propriam dispositionē, quæ, separata causa, quæ ipsam fecit, permanet. Hac igit consideratione rursus dicunt nonnulli nequaquām affectum esse caput per eos capitis dolores, qui à bilioso humore in uentriculo contento proueniunt, q per uomitum eiecta bile capitis dolor protinus quiescat: quemadmodum, si post uomitum nihilominus permāserit, tū dicunt affectum esse caput: idq; multo magis, quū similia suffusioni accidentia oculos infestant, cumulatis in ore uentriculi excremētis, hæc.n. ueluti vmbras quasdam esse affectuū. In omnibus his quæstionibus plurimū occupati maiores nostri, per quàm pauca de affectorū locorū dignotione scripserunt. Nos uero diuersa incedentes uia, exercebimus, aut (ut dixerit quispiā) instruemus studiosos, quomodo sedes affectas dignoscere possint. Igitur, quemadmodum paulo ante propositum est, q intenta uesica homo urinā reddere nō posset, ita in præsentia unum subiiciatur, citra uesicæ tumorē, urinā suppressam esse. Ergo necesse est, quū sic retenta est urina, vel ureteras, uel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri oportet, nū ante, q̃ supprimeretur urina, aut lapidis, aut inflāmationis, aut alterius cuiuspiam mali præcesserint accidentia: neq; negligēda est uniuersi corporis dispositio, ut possimus (quoad artificiosa coniectura pmiserit) distinguere, utrū in ipsis renibus à lapide, uel crassis humoribus fuerit obstructio; an in uocatis ureteribus, id est meatibus, qui à renibus ad uesicam protenduntur. Quædam nanq; sunt, q ad exquisitam perducūt notitiā, ueluti paulo ante dicebamus de ijs, quæ affectæ essentiæ proprietatē declarant: quædā uero artificiosæ coniecturæ subiacent. Vnde prolixiorem esse disputationē accidit, ēt si sophistas ualere sinas: quemadmodū hoc loco Asclepiadem neglex imus, qui de urinæ in uesica collectione (ut alibi deteximus) scripsit absurda. Porrò eā ēt, quæ de principe animæ ui scripta sunt ab ijs, qui eam in corde consistere existimāt, oēs dissectores iam damnarunt. Et Archigenes sanè, cum ab hac opinione haudquaquam dimoueri potuerit, quamuis eam redargui uideat cum per alia multa, tum uel maxime in phreniticorū lethargicorumq; curatione, tum sursum, tum deorsum sermones suos conuertit, modo hoc, modo illud dicens, quāuis nihil omnino declaret: atq; huius generis est tertius Archigenis liber, quem de locis affectis conscripsit. A nobis uero de principe animæ ui, in libris de Hippocratis Platonisq; placitis, copiosissime dictum est: nunc uero hac ueluti demonstrata, affectarum partiū contemplationem perficiemus. Quod autem omnibus affectis locis commune est, id non ad logicā, sed necessariam quæstionem porrectum, iam enarrare aggrediar.

Actionem lædi, quia pars, qua editur, est læsa: ac quot sint modi primi læsionum. CAP. 2.

QVælibet in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur: eoq; actionem lædi necesse est, instrumento ipsam efficiente quomodolibet affecto. Atque interdū adeo facile affectus soluitur, ut simul, atq; opifex causa fuerit separata, ipse quiescat: interdum tanta est soluendi difficultas, ut diutius permaneat, causa ēt ablata. Accidit etiā nonnunq, ut efficiens causa pertransiens, † non firmū in particula faciat affectum, quem Archigenes cum umbra affectus comparat: ueluti cum suffusis similia quædā oculi imaginantur collecto in ore uentriculi tenui excremento, unde uaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos uisifica facultas incidens, ijsdē imaginibus, qbus per suffusiones, afficitur: idq; maxime euenire solet ijs, quibus oculorū humor exquisite purus est, aut uisifica facultas, q̃ facillime sentit. Eandem ob causam, ubi sanguinis eruptio, aut uomitus per morbos expectatur, huiusmodi accidentia interdū apparent, de quibus Hippocrates in præsagijs hunc in modū scripsit: ‖ Cuicunq; inqt, in non lethali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quædā obuersant, si cardiogmos ‡ i. cordis, seu oris uentriculi morsus accidit, is bilē euomet. Ac paulo post: ‖ Quibus uero in huiusmodi febre caput dolet, oculi uero obscuras illas imagines nō uidēt, sed caligatione hebetantur, aut splendentia quædā ipsis obijciūtur, ac pro cardiogmo, in alterutra parte † præcordia tenduntur,

Marginalia (left): † οὐπω παγέντων ἤδη ἐπὶ τὰ μόρια, ne partibus, quæ adeo iam inn. — † vt κατα συμβεβηκὸς, ii haremorum. In Progn. co. 3. t. 30 & 110. c. In Progn. co. 3. t. 33 & 112. a. † Hypochōdrium. Sic passim pro hypochondrijs uerbi præcordia, quod et Cornel. Cels. Praeterea tamen Plin. li. 11. cap. h. 37. Graeci uocant ὑποχόνδρια, quae vos pro diaphragmate a medicis sumuntur.

Marginalia (right): A. l. 1. c. 2. d. f. c. 1. fo. 43. E — A. l. 3. f. 19. c. 1. c. 1. f. 165. d — A. l. 3. f. 19. c. 1. c. 6. f. 366. h. Et 367. b — A. l. de me. cor. t. 1. c. 1. f. 337. h — A. l. 1. f. 1. d. 3. sum. t. c. 1. fo. 43. a — A. l. 3. f. 1. c. 4. l. 183. a. c. t. 3. c. 1. c. 3. f. 32.

E F G H

A tenduntur, neq; dolore neq; inflãmatione infestante; his pro vomitu sanguis è naribus effluet. Hæc est verborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero cõtingere, vt ab humoribus in vẽtriculo collectis, imagines quædam oculis obijciãt. Quòd, si nihil omnino ab humoribus ascendat ad oculos, nullũ huiusmodi accidentiũ euenire solet: quemadmodum, vbi neq; vel ad auriũ, vel ad nariũ meatus, vel ẽt ad linguę corpus, quicq̃ transfert. Vnde manifestũ est, ꝙ oporter oculos participes fieri eius dispositionis, quæ ventriculũ infestat, si vidẽdo debeat animal errare. Cũ itaq; rursus dicat Hippocrates, Quibus deiectiones biliosæ exeũt, surditate superueniẽte finiuntur: &, quibus surditas præcesserit, desinit, si deiectiones sequũtur biliosæ; quis est adeo demens interpres, ut omittat in huius sermonis enarratione aurium affectum: ac tũ dicat nasci surditatem, quũ bilis, quæ ante ꝑ aluũ uacuari cõsueuerat, ad oculos efferat? Igiť semper incipere oportet à læsæ actionis instrumẽto: deinde quærere, quis sit noxæ modus, vtrum videlicet dispositio iam stabilis ac firma, an adhuc quidem fiens, stabilitatem autẽ ac firmitatẽ nondum sit adepta: quòd si nunc quoque fiat, vtrũ causa, quæ affectum efficit, in ipsa parte cõtineať, an per ipsam transeat, inuestigandũ est. Etenim arefacto immodice humore, quem crystalloidẽ uocãt, ꝑseuerans erit noxa, & essentiæ ipsius proprius affectus: si uero crassus humor in pupilla consti-
B terit, essentia quidẽ nondũ læsa est, uerũ accidentis cã in oculo ipso contineť: sed tũ ꝑ ipsum trãsire dĩ, cũ euaporans humor consistit in ventriculo. Qui uero partẽ quampiã tunc solũ arbitrať esse affectã, cũ in essentia ipsius ꝑmanens fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi vř. Nã, vbi uehemens dolor intestinum infestat, firmato in una quapiã parte dolore, ut quasi perforari uideať, quo pacto uel nequaq̃ affectũ esse intestinũ, aut affectũ in ipso non esse q̃s dixerit, quãuis interdũ hmõi dolores, excreto vitreo quodam humore, uel unico tẽporis momento finiantur: nec uero aliud quidpiã dolorẽ concitasse putandum est, præter humorem excretum. Quo.n. excreto ilico dolor sistitur, hoc ex cõi hominũ opinione doloris causam censeri par est, idq; ob naturale quoddã axioma (id est enunciatũ,) quod ex seipso ad hmõi causarũ dignotionẽ, fidem hře uidet. Id.n. quo nõs tangente hic aliquis affectus fit, & quo separato statim cessat, causam esse, apud oẽs hoĩes in confesso est: sic.n. & ignem ustulationis, & gladiũ sectionis, causam esse credimus: atq; de singulis alijs similiter dicendũ est. Ergo & uacuatum humorẽ, fientis affectus causam fuisse, quo t̃pe in particula continebatur, putandum est: sed, an ob id, ꝙ uehementer infrigidaret, aut calfaceret, aut in totum per intẽperaturam locum infestaret: an q̃a per continua corpora transiret, ea ad excretionem ui quadam exci-
C tans; aut ob flatuosum spm̃ ab eo exortum, qui continentẽ partem extenderet; aut quia uiolẽter impactus esset: an q̃a eroderet, & morderet, nondum ex euacuationis ope manifestum est: quippe id solum constat, ꝙ, cum cõtinebatur, molestiã inferebat. Igiť non solũ putare oportet huiusmodi humorẽ esse causam doloris, verum partẽ quoq;, in qua continebatur, illo t̃pe affici, quo ob humoris p̃ntiam dolore cruciabatur. Sic ẽt affici aliquẽ dicimus, cum aliq̃d extrinsecus incidit, uel calfaciens ut ignis, uel refrigerans ut nix, uel contundens ut lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine ꝑp hoc dicente, partem non fuisse affectam, ꝙ in ipsa nulla sit relicta dispositio. Igitur hoc uno supposito, ꝙ & nomine affectus, & uerbo affici, ad hunc modũ utamur, ita dicendis animũ adhibe, quo utilitatẽ tum in præsagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe fit nonnunq̃ à causa quapiã affectus, sed ita fit, vt separata causa, haudquaquàm permanentem habeat dispositionem: interdum aũt partim iam factus est, partim etiamdum fit: sæpenumero fieri desijt abeũte causa, iam uero perseuerans manet dispositio: Veluti in dysenteria, mordax humor causa est affectus, utpote q̃ ab initio, & absterget & abradit, dein tẽporis tractu ulcerat intestinum: ꝙ, si antea, quã ulcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse nondum dysenteria dicetur: si uero ulcere præoccupet intestinũ, quãuis humor finiatur, non tñ̃ factus, si-
D mul cũ ipso finitur affectus. Neq; est, ꝙ in præsentia ratione ex minutatim coaceruatis cõtexta, quem & soriten, id est aceruale uocant, moueamur: q̃ppe multa ad uitam haud inutilia, cõem ex ipsa sortiuntur dubitationẽ, de quibus priores, tum medici, tum philosophi locuti sunt: proinde superuacaneũ esset ea nunc ꝑcurrere, mihi præsertim, qui proposui in ipsa hac parte artis, ambiguitatem ostendere: q̃ enim tẽpore ad affectuum generationem fit opus, inter oẽs conuenit: an uero, queẽadmodum, cum domus fit, nondum est domus, sed totum hoc simul, fiens domus: eodem etiam pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidẽ fit, nondum tñ̃ existat, haud ab re quæritur. Neq;.n. omnium, quæ fiunt, eadem natura est: quippe res similares nullam naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadẽ constant essentia: dissimilares uero, & quibus uaria est forma, essentiam generatione posteriorem habere possunt. Neq;.n. qum domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulæ, ianuæ, fenestræ, ex quibus omnibus eo modo compositis, atq; in unam formam redactis, domus ipsius essentia composita est: morbus uero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturæ, quæ bonæ ualetudini debetur, limites excesserit, eadẽm sibi ipsi naturam habet. Quamuis.n. interdum adeo sit exiguus, ut neq; à nobis cognosci, neq; laborantiũ sensu percipi possit, nihilominus tamen propriam habet speciem. Haud aliter inflammatio quoque, in quacunque animalis

4. Aphor. 28. Ext. ord. 30. d

A. l. 3. f. 16. c. 4. c. 7. f. 339. a

parte constiterit, siue maxima, siue minima fuerit, vnus atq; idem est affectus, non specie quidē, E sed magnitudine uarius. Cæterum, quòd possint aliquæ affectiones in corpore cōsistere, quæ ob exiguitatem nondum appareant, argumento est gutta longo temporis tractu saxum excauans, de qua rectè carmen hoc proditum est.

Mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda.

Neq;.n. uel unus, uel duo, uel tres, uel quatuor aquæ ictus saxum ferientes: cū ne cēsemus quidē, sensibiliter uideatur saxum excauare: neq; et fieri potest, ut primo nihil efficiente, alter aliquid faciat, q̄ppe qui habet eandem, quam primus habuit, ad saxum rationē. Ergo, si secundus ictus in saxum quippiam effecerit, ipsum à primo mutatū quid fuisse necesse est, ut nō oīno idē, quale ab initio fuerat, permanserit, etenim, si ipsum undequaq; idem p̄maneat, atq; agens quoq; in ipsum causa, nempe aquæ stilla; necesse est, quemadmodū a primo ictu non affectū est, ita neque à secūdo: quod si fateare, neq; tertius quoq; ipsum afficiet: haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps oībus dicendum est, quippe de omnibus eadem ratio est: etenim quoad eodem modo se habente saxo, eadem quoq; causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quòd si à millesimo ictu sensibilis videat in saxo concauitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primum sensibiliter apparentis, millesima pars referenda est. Quum itaq; causæ agunt in corpus, species F affectus ab initio est eadem, tū ob exiguitatē non apparet. At uero huiusmodi affectus, qui adeo sunt exigui, separatis causis facientibus, ilico finiuntur, natura uidelicet ipsos sanāte: quippe illi duntaxat externo egent auxilio, quos ob magnitudinē natura uincere non potest. Igitur hac ratione, quum primum mordax humor aliquod intestinorum deraserit, quāuis id, quod factū est, nondum uideatur, nihilominus dispositio ipsa sub dysenteriæ specie comprehenditur. Quemadmodum igitur natura, parua quædam ulcera, quæ nonnunquam eueniunt, nullo adhibito medicamento sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac ergo ratione, neq; uerū est omnino, quod à quibusdam dicitur, nullum per huiusmodi symptomata, in corpore relinqui affectum. Quod si uerum esset, tū intestina tum fuisse affecta haudquaquam negandum est, quum ab acredine eorum, quæ deijciuntur, corrosis intestinis, dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igitur ad oīa, quæ posthac dicturi sumus, ueluti elementum quoddam, obseruare debetis: sitq; hoc initiū methodi, qua inueniri debent sedes affectæ, nullam actionē unq̄ lædi, nisi pars, quæ ipsam facit, affecta sit: si.n. quum vel dolor, uel tumor præter naturā aliqs eā infestat, omnino aliqua re affecta est, affectā esse multo magis eam læsa actione fatendum est. Atq; iam supra dictum est, q̄ ab excretorum natura, affectæ sedis coniecturā facere possumus: id uero bifariam fieri constat, G uel ab excretæ essentiæ proprietate, uel ab ijs, quæ in ipsa parte continenť. Similiter diximus ab adnatis interdum rebus, de locis affectis coniecturā sumi posse: *item ab accidentium quoq; genere, quæ quidem non mediocrem habent inter se differentiam: quæ postea explicabimus.

*Codices impressi Græci, et plerique manu scripti habēt, ἔτι δὲ ἐκ τοῦ γένους τῶν συμπτωμάτων καὶ ταῦτα. i. sunt autē ex genere accidentiū & hæc. ita uetus translatio. Aliqua tamen exemplaria habent, ἔτι δὲ ἐκ τοῦ, &c. vt uertit Copus.

In quot genera, affectus & ipsorum causa distinguenda sint, vt patiens locus rectè intelligatur. CAP. 3.

NVnc uero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire notas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum propria essentia consistunt, tū illos, qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus in utrisq; separemus, & discernamus à factis iā affectibus, eos qui etiamdum fiunt, †pertinaciter aūt non inhærent: itē causas, quę in affecta parte continentur, ab ijs, quæ ea tanquam transitu duntaxat utuntur. Quòd uero ex dictis alii cōponantur modi, satis constat. Præterea distinguere oportet eos, qui per cōsensum alterius particulæ accidunt, à proprijs: nam magis proprium fuerit idiopathian, id est proprium affectū, quàm (vt medici solent) protopathian, id est primarium affectum, nominare, ex aduerso scilicet diuiso affectu per consensum, à proprio. Ergo, qui proprie uocabulis uti uoluerit, primogenio quidem affectui, secundarium aut posteriorem opponet: ei uero, qui per consensum infestat, proprium. H Et quidē quanquā sæpenumero contingere potest, vt aliquis simul & per consensum & propria affectione laboret, cū in affecta per cōsensum particula p̄manens insit dispositio: neq;.n. primario, sed secundario & propie, ipsam tum affici dicemus. Id uero haud obscure in partibus externis videri pōt, quemadmodum quum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab ulcere, ulcus inductum fuerit cicatrice, permanet aūt etiamdum bubon, uel in suppuratā inflammationē transiens, vel in scirrhosam dispositionem, quā chœrada, id est strumam, appellant. Nemo igitur primarios dixerit hmōi morbos, qui ob alium p̄cedentem euenerunt: quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur idiopathian, perinde, ac si protinus ab initio protopathia, id est primaria affectio, ipsis accidisset. Cæterum in præsentia non inutile fuerit meminisse eorum, quæ in libro de medicis nominibus diximus, ubi de significatis est sermo, quę pessime à recentioribus, tum medicis, tum philosophis, confunduntur. Maxime.n. proprius uocabuli, affectus, usus est contrarius, & è diametro pugnat cum uoce actionis: quippe id agere dicitur, quod ex se ipso motum obtinet: affici uero, quod motum habet ab alio. Quum itaque duo sint motus genera, alterationis, & lationis: vbi ad permanentem dispositionē alteratio peruenerit, appellatur morbus; si uidelicet sit dispositio præter naturā: quàmuis per abusionem interdū, eadem dispositionem

A. l. 1. c. 1. d. 1. c. 8. fol. 30. c.

† In permanētem nondum habent dispositionem.

A spositionem non nulli affectum quoq; nominēt: qui, si more græcorū, patrio nomine uterētur, partes ipsas potius affici dicerent, dum motum sustinent præter naturam: quum verò dispositiones iā hñt præter naturam, si proprie quis loquatur, ægrotare eas potius, q̃ affici, dicet: ꝙ, si ab usu recesserit, non solum ægrotare, sed affici quoq;, dicere poterit. Equidem, qđ semper dicere consueui, nunc quoq; dicam, ꝙ in eis doctrinis, in quibus scientia acquiritur, satis est, si quis vocabulū, atq; significatū eius, pro doctoris uoluntate proserēs, procedat deinceps ad rerū enarrationem. Admonui āt nunc significatorum eo, ꝙ nōnulli non solum patriorum vocabulorū significata peruertunt, verū ēt eos, qui recte ipsis uti tentant, calumnia prosequuntur: de quorū numero sunt ij quoq;, qui dicunt, interdum læsa actione partem ipsam non affici eo, ꝙ nondū permanētem hēt dispositionē, ueluti ubi p p humores in uentriculo contentos caput dolet. Quòd, si cōmutata ratione, de nominibus certare desieris, magis proprie interpretando, dices affici q̃ dem caput, qñ ventriculo cōsentit: ægrotare uero, cum proprio affectu laborat: Similiter vētriculū affici quidem, quum a uitiosis molestatur humoribus: ægrotare, uero, aut per propriā intemperiem, aut quum inflammationem, uel ulcus, uel abscessum hēt, præter naturam. Quòd, si oīno uolueris accuratiori scrutinio hmōi quæstiones enodare, interdū simul, atq; alimenta fue-

B rint corrupta, coctionis quoq; actionē læsam esse dices: interdum hanc quidem illæsam esse, illa uero esse corrupta. Quippe corruptionis ciborū tres primæ ac veluti generalissimę sunt differentiæ, vna quidem fit per proprios uentriculi morbos, altera a uitiosis humoribus in ipso accumulatis, tertia ab alimētorum qualitate inducit. Hæc igitur, quum suapte natura, aut nidorosa, aut acida, aut fętori, aut putredini, aut oīno corruptioni fuerint obnoxia, aut ex præparationis modo ad hmōi dispositionē aliquam deducta, certū est ea in ventriculo corrumpi: atq; hoc modo inconcocta esse fortasse dixeris. Sed oritur protinus discordia, nunquid affecta sit tum ob hæc concoquendi facultas: quippe non nulli per hmōi inconcoctiones eā haud quaquam affici contendunt: alij uero è cōtrario. Atq; inuenitur tertia quoq; secta eorum, qui huiusmodi alimēta non dicant inconcocta esse, sed solum non concocta esse: tanquam non sit idem per negationem aliquid enunciare, aut per priuatoriam vocatam a dialecticis dictionem. Idem intellexisse Erasistratum puto, quum acinos, & sesama, & reliqua oīa, quæ omnino imputria, & immutata deijciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam esse inconcoctionē, sed hoc ipsum duntaxat, ꝙ non essent concocta.

Qua adhibenda ratiocinatio, vt affecta sedes ex excrementis deprehendi queat. CAP. 4.

C QVare in his negligenter uersari non oportet, sed mente adhibita dijudicādum est, quę quæstiones tanq̃ logicæ prætermittendæ sint: contra, quæ ad affectæ sedis notitiam cōferant, atq; idcirco accuratius tractari debeant: hinc.n.& id, quod futurum est, præsagire, & affectū iā factum decenter curare poterimus. Itaq; sine contentiosis nominibus, ex rebus ipsis utilitatem consequi licet, hoc modo: Esto, ut quispiā mane exurgēs dicat nidorosum se ructū emittere, aut aliquid hmōi, ut ab ouis frictis, aut alia quapiam re magis fętente, & putri. Ille itaque, qui nidorosum ructum percepit, fateatur se à cęna placentā nidorosam comedisse, quales sunt, quæ ex oleo, & itrijs, & alijs hmōi præparantur: alter uero confiteatur fricta oua ingessisse, atq; nunc illorum nidorem eructare: deinde alius complures radiculas comederit, ut fętēs putrisq; exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuisse concoctos nemo negat, quamuis ex hac re ventriculus haudquaquam fuerit affectus: neq; etiam, quod ad ipsius rationem pertinet, circa actionem errauerit, ueluti neque ubi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani uentriculi officium esset acinos transmutare, accusaremus ob hoc uentriculi corpus, ipsumq; uitiatum esse putaremus: cum uero id sui muneris nō sit, sed acinorum essentiæ accidat,

D ut concoqui nequeant, haud ab re dicemus, hos quidem non esse cōcoctos, ventriculi vero corpus naturaliter se habere: Quod sanè, & nosse, & definire ad medicum haud inutiliter pertinet: sed quærere, an dicendum sit actionem ipsius per huiuscemodi deiectiones fuisse læsam, an contrà, ad medicæ artis opera superuacaneum est. Age rursus, ut quispiam nidorosum * ructum emittat, nihilq; nidorosum comederit, nimirum huic igneum quendam calorem in uentriculo esse dicemus. Ac deinde rursus distinguendo inuestigabimus, utrum ab intemperie corporis, ipsius uentriculi hoc eueniat; aut a flaua bile, eaque uel in ipsius spatio contenta, aut in tunicas ita, ut uix abstergi possit, demissa. Ac ne hic quidem consistemus, sed quærremus, an * iecinore male suo officio fungente huiusmodi humor accumuletur, an is ex uniuerso defluat corpore, an etiam in ipsomet gignatur uentriculo. Hæc sunt cognitu perquàm necessaria, sed quæ uiro indigent exercitatæ rationis, qui res ipsas potius, quàm nomina, quibus explicantur, scire studuerit. Non enim, quemadmodum corruptionis forma efficientem causam aperte ostendit, sic etiam licet inuenire definitam indicationem eius generationis, quæ circa formam illam est. Igitur, si in * ventriculo cibi in nidorem transeunt non suapte natura, efficientem causam calidam: si uero acescunt, eam frigidam esse necesse est: sed non protinus constat, utrum intemperies aliqua, an uitiosus quispiam humor, uentriculi corpus infestet. Proinde distinguendum est: ac dandum

A. l.3.f.13.c.3 c.2.f.197.g.h

A. l.3.f.13.c.1 c.17.f.188.a

A. l.3.f.13.c.3 c.2.fol.198.a

A. l.3.f.13.c.3 c.4.fol.198.e

ac dandum cibos,qui fuapte natura modo corruptionis q̃ maxime aduerſentur,ut panem , aut E
chondron(gratia exempli)illis,quibus in nidorem tranſmutari cibi conſueuerunt:mel ãt ijs, q A.ibidem.b
bus aceſcunt.Deinde conſiderandum tum ea,quæ uomuntur,tum quæ per aluum deijciuntur,
nũ humor aliquis,cum illis quidẽ biliosſus,& calidus, cũ his uero pituitoſus ac frigidus , ſimul
excernaẽ:an nullo uacuato humore,ipſa exiguã quandam mutationẽ habuerint . Quippe, ubi
igneo calore vẽtriculus ſine humore infeſtaẽ,panẽ aut chondron deijci uidebis,perq̃ exigua in
ipſis facta tranſmutatione:ſi uerò humor quidã prauus ſir, qui cibũ corrũpat,vñr cibi in hmõi
humore ſubmerſi,& ab ipſius actione manifeſtius alterati:Id,quod a uomitione clarius diſcer-
niẽ,ſi laborans ſuapte natura facile uomere poſſit:nam cogere eum, qui uomere non põt,abſur A.l.3.f.13.t.8
dum eſt.Atq; hæc ita deprehenduntur,ſi in ſpatio uentriculi noxius humor innatet.Si uero in c.17.d,181.g
tunicas ipſius refunditur,nauſea quidẽ oĩno conſequitur:ſitis uero magis in calidioribus,quẽ-
admodũ ciborum cupiditas in frigidioribus,ſubſequi ſolet.Verũ conſiderare oportet,vtrũ illæ-
ſum ſit hepar,an affectu quopiã laboret:& qualis ſit ipſius affectus,utrum calidus, an frigidus .
haud ſecus de ſplene quoq;:quippe ex horũ oĩum cõſideratione,ſimul cũ quotidiana ciborum
potionũq; experientia,exquiſite poterit quis inuenire non ſolũ locũ affectũ,ſed ẽt ipſius diſpo
ſitionẽ.Huius ãt notitia eo eſt vtilior,quatenus curationis ſpecies p ipſam figuratur:etenim ca F
lida diſpoſitio,vbicunq; fuerit,ſemper refrigeranda eſt: ſed quouſq;, aut qũo,aut qua materia ,
refrigerare conueniat, locus affectus cõmõſtrat.Igiẽ,ſi id ipſum,qđ moleſtat,nihil aliud fuerit ,
q̃ intemperatura,calidam refrigerando,& frigidã calfaciendo,ilico iuueris hoĩem:neq; nudam
duntaxat opinionem,verum ẽt ſcientiam,& quidem haud obſcuram, ſuſceptæ habebis conie-
cturæ:idq; multo magis,ſi utrinq; ipſam examinaueris,refrigerantibus quidem tũ medicamen
tis,tum uictus ratione uidendo hoĩem iuuari:calorificis uero lædi.† Quòd,ſi humor quiſpiã in

> † Ex quibuſdã cod. græcis antiquis, hæc, & ſi parum referãt, uidetur addenda. vel econtra à calefaciẽtibus quidem iuuari, a refrigerãtibus autem lædi.

ipſis uentriculi tunicis contineatur,nauſea quidẽ vexabit,ſed inanis,& ſine uomitu, & quæ tur
bat ac conuellit duntaxat,nullum humorem euacuans: quẽadmodum fieri ſolet,ubi ſecundũ in
ternam ſpatij latitudinem in ventriculo humot continetut:ceterũ ructus ab alijs acidi, ab alijs
nidotoſi emittuntur. Auxiliatur ãt,illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus in A.ib.f.188.d
ſtitutum,aut aliud,quod hmõi habeat facultatem,ex aqua uel uino epotum : his uero tũ abſyn
thium,tum hiera ex aloe facta,quam non nulli picram quoq; appellant.Igitur,ſi per primã pro-
tinus experientiam,a familiaribus medicamentis in utroq; humore manifeſtum uideatur auxi-
lium,ſimul habebis,& firmam dignotionem,& ſcientificam,& modum curationis: ſi.n.ipſis uti
perſeueraueris,homo ſanitati reſtituetur.Quòd ſi a ſolitis auxiliari medicamentis , utranq; di- G
ſpoſitionem noxa conſequatur,deceptum te circa notionem inuenies:quippe certiſſima oĩum
hmõi diſpoſitionum notitia ab ijs deprehenditur,qui exacte intelligunt, quibus quælibet pręſi
dijs ad bonam ualetudinem reduci poſſit. Sic equidem quoſdam colicos vocatos ſanaui , dato
in potu medicamento ex aloe:quippe conijciens mordacem humorem ad affecti inteſtini tu- A.l.3.f.18.t.9
nicas defluxiſſe,dato medicamento,ſperaui oĩno hmõi diſpoſitionem fore quietiotem: qđ ubi c.16.fo.345.e
contigit,intelligens recta me ductũ coniectura,rurſus plus ipſius exhibui.Sed,quid me ad hanc
coniecturam promouerit,operæprecium fuerit enarrare. Vidi hominem a calidis tum cibis, tũ
medicamẽtis,atq; ab omni calorifica uictus ratione iritari:rurſus iuuari ab alimentis boni ſuc- A.ibidem.e
ci,& κατασταστικοῖς.i.temperantibus nominatis : inſuper inediam ei noxam inferre:doloris ue-
ro ſpeciẽ percontanti mihi,mordacem eſſe reſpondit.Qua de re multo magis ſperans ad ueram
me perueniſſe notitiam,auſus ſum amarum ei medicamentum exhibere.Poſtremo cõſpiciens
hominem mirifice adiutũ,quæ fuerit diſpoſitio,efficaciter me deprehendiſſe putaui. Fuit alter, A.l.3.f.10.t.a
quem cibi concoctu faciles irritabant:hic de p̃cedentibus interrogatus, reſpõdit ſe in hãc dedu c.4.fol.333.b
ctum diſpoſitionem, ſumpto purgante medicamento.Rurſus interrogans,quid ipſum ad ſumẽ
dum medicamentũ promouiſſet , intellexi mordaces erodẽteſq; dolores multo tpe in locis ad H
ventriculũ ſpectantibus perſeuerantes,fuiſſe in cauſa. Coniectans itaq; uitiatum fuiſſe a purgã A.l.3.f.10.t.a
te medicamẽto inteſtinum,ac in rheumaticam iã deueniſſe diſpoſitionem,& facile in ſe ipſum c.6 f.138.f & c.7.fol.339 b
iecoris excrementa recipere,eaq; poſtea corrũpere,cibum exhibui haud facile corruptibilẽ, &
adſtringẽtem: vñ & mordaces dolores mitigati ſunt, & nihil poſtea deiecit,quũ antea ſemper,
ut mordacitatem ſentiebat,corrupta q̃dã, & liquida,& fœtẽtia excernere cogeretur . Quumq;
multo poſt mordicationẽ tpe ea deijci audijſſem,ad ſuperiora inteſtina diſpoſitionem ipſam p
tinere conieci.Ita in alio quoq;,ubi celeriter a mordicatione ſequebatur excretio,diſpoſitionẽ
ad inſeriora retuli inteſtina.Hunc igitur iniecto medicamento:illũ uero dictis iam cibis exhibi
tis,ſanaui:quippe certo ſciebam,q proximæ uẽtriculo partes,exhibitis ſuperne tum cibis tum
potibus:quæ uero non ita multum a ſede diſtant,inferne iniectis medicamentis, prõptius adiu
uarenẽ.Non ſimpliciter itaq; hoc ſolũ conſiderare conuenit,vẽter ne affectus ſit,an aliqđ inte-
ſtinorum: ſed quiſnam ſit affectus:tũ quæ notæ propriæ ſint affectuum, quæq;,locorum affecto
rum,diſtinguere oportet:Quemadmodũ inconcoctio,uentriculi eſt accidẽs:at ciborum ad ni-
doroſum,uel acidũ ructum conuerſio,ad cauſas,& affectus ipſius referenda eſt.Sic aũt de inte-
ſtinis,& tempus exitus,& excretorum ſpecies,atq; accidentiũ differentia cum ijs,quę prçceſſe-
runt

A runt,& nunc in experientiam ducuntur,simul & affectum ipsum,& partem,in qua cōsistit,ostē dent.Ergo age,ut per uentrem excrementa quędam deijciatur,aliqñ quidem ramenta, aut ueluti membranarū rasura,aliqñ cruentum aliquid,ac aliqñ simul omnia, intestinū ulcere affectū nemo dubitauerit:at uero,utrum in exilibus intestinis,an crassis ulcus consistat,nondum manifestum est:sed,ut nuper dicebamus,& ex rasuræ specie,& exitus tpe,&(vt tertium addatur)ex mixtione cum stercore,ut modo magis,modo minus,interdum nequaq̃ misceatur,distinguere oportet.Quippe infimarum partium ulcera nullas omnino ulcerum habēt notas,alui excrementis admixtas:earum uero partium,quæ paulo altius collocatæ sunt,ulcera mixtas quidem cum stercore hñt notas,sed id leuiter dūtaxat:quemadmodū,si multo sint altiores,uehementior erit mixtura:præcipue uero in supremis intestinis, ulceris notæ uehementer stercori uñt admixtæ.

Quinq; capita, quibus affecti loci,& affectuum ipsorum notæ continentur. CAP. 5.

Porrò accidit sæpenumero,ut ex uno indicio,simul & locus,& dispositio deprehendant:aut locus una cū causa:ueluti locorum notæ,& ab actione læsa,& excretis,& positu,& doloris proprietate,& proprijs accidentibus sumuntur:affectuum uero,& ab excretorum specie,& loci natura,& doloris proprietate , & proprijs accidentibus.Sanè actio læsa affectam partem in-
B dicare pōt,& quidem hoc modo.Si.n. accidens aliquod circa cernendi officium euenerit,oculū affici constat:uerū,an proprio affectu,an per consensum,ant utroq; modo laboret,alia consi
A.l.1.f.2.d.3 c.1.fol.43.g deratione inquirendum est.Excretorum species affectam partē indicat(ueluti iā antea dictum est)& per partiū ipsius essentiam,& per contenta in ipsa.Ac positus quoq; affectam partem ni mirū commoustrare sufficienter pōt:quippe durus in dextra præcordiorū parte tumor,non lienis,sed iocinoris affecti,nota est,quemadmodum,si fuerit in sinistra,non hepatis,sed splenis affectum indicat.†Ac positus interdum,ubi similiter se hñt excreta , affectam partem commonstrat.Si.n.membranosæ tunicæ frustulum excernatur,id ulcus esse alicubi ostendit:uerū,in qua sit particula,ex positu discere poteris:nam,si uomendo fuerit reiectum, aut gulæ,aut uentriculi:si tussiendo,gutturis,aut asperæ arteriæ:si screando,fauciū: si cum urina,eius fistulæ:si a sede , alicuius intestinorum:si per mulieris pudenda,uteri affectū significat.Ita uero ēt constat,q̃ singuli dolores,pro positus uarietate,affectum locum ostendere possunt (hoc ēt pacto ea,quæ supra proposuimus,distinguere oportet)quippe apparentibus per uomitū ulceris notis,animaduertendū est,utrū anteriores partes circa præcordia,aut posteriores circa dorsum,dolor aliquis infestet:dignoscemus āt id hac ratione:etenim,qui in anterioribus percipitur, uentriculū : qui
C uero in posterioribus,gulam occupare censetur.Haud aliter os uentriculi a spatio ipsius,& a gula distinguendū est,si deuoratis quibusdam acribus, hoc quidem in ore uentriculi : hoc uero in
A.l.3. fol. 13. t.4. c.13. parte inferiore mordicationem excitet:illud uero in transitu gulæ.quæ scd'm thoracem est: oīa enim hæc positu distinguuntur:quemadmodum alia ex doloris specie.Verum de doloribus latius in secundo libro dicemus.Sed nunc exemplum aliqđ afferre operæpretium uī,qūo.s.locus affectus ex proprijs accidentibus innotescat: nam supra diximus singula, quæ ulceribus adnascunt,propriā ostensionem habere:id uero in præsentia subijciendum est.Ore qnidem uētricu-
A.l.1.f.2.d.3 c.1.fol.42.h li affecto,fastidiū infestat:*per hepatis uero imbecillitatem,excremēta per aluū deiecta, aquæ , in qua mactatę nuper carnes ablutæ fuerunt,similant:*item maxillæ rubrę apparēt in peripneu
A.l.1.f.2.d.3 c.1.f.43 b.&c monicis.Quin ēt propriæ affectuum ipsorū notæ in excretis deprehenduntur,ut ramentum, ul
L.3.fol.10 t.4 c.11.f.270.f ceris:si in urina sabulosum residet,lapidis: cucurbitæ uero seminibus similia excrementa,latorum uermiū indicia sunt.Atq; a locis ipsis morborū indicia sumūtur eo, q̃ quibusdā solis morbus hic accidat,quibusdā uero solis non eueniat:quippę soli oculi suffusione laborant: lapis,in
A.l.3.f.11.t.1 c.1.fol.276.b renibus,& uesica nascitur,atq;(ut non nullis placet)ēt in colo:lumbrici in intestinis gignūtur : rursus impossibile est,ut abscessum cor sustineat : quemadmodum neq; pulmo neq; ligamenta
D dolorem.Ab accidētium quoq; proprietate,affectuum indicia oriuntur:nā quibusdam per tabi
A.l.4.f.1.t.3 c.1.fol.432 b ficos morbos*ungues adunci euadūt:sine ratione inuadens rigor una cum febre,inflāmationis ad suppurationem transeuntis,indicium est:lingua nigricans,ardentem febrem significat:sic ēt
A.l.1.f.2.d.3 c.3 fol.44 f coloris in uniuerso corpore proprietas,alia* quidē per hepatis,alia uero per splenis affectus apparet,ita,ut doctum medicum haudquaq̃ possit fallere,sicut ne color quidem, quē hæmorrhoides induxerunt . Cæterum paucæ admodū sunt ipsorū affectuum propriæ notæ,quæ simul locū affectum†ostēdant:etenim actionis noxæ affectā dūtaxat particulā:earum uero differētiæ , ipsius affectū declarāt.Ea ergo sola sunt affectuum propria signa, q̃ †per aliquod accidēs ipsos sequunt:id uero clarius in uniuerso huius operis discursu patebit:nec nō uidebunt cōes quoq; notæ,q̃ simul,& affectū,& sedē affectā,aut duos affectus,aut duas particulas, indicare possint .

† Et similiter excretorum positio interdum.

† Addendum, vt in Græco, non.

† Sequuntur vnde tur ab per aliquod a. eodem. Consideta.

Qua ratione morbi per consensum a proprijs discernantur:ac qui fit,vt aliquando deperdatur motus sine sensu,aut sensus sine motu. CAP. 6.

Hvic itaq; libro in præsentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus , & ijs, qui per consensum eueniunt,aliquid addidero,admonens in primis, q̃ affectus,qui a reliquis medicis primarij uocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim : quanquam nihil refert, si eos primarios nominare uolueris : quippe satius est rerum differentias intelligere,

quam

quàm contẽdere de nominibus. Sanè, quum uel uapori bus uitiosis, uel ipsis quoq; humoribus à E
uentriculo ad cerebrũ ascendentibus dianœa.i.cogitatio lædit, primogenio quidem affectu cerebrũ tum laborare dicet nemo: q̃ q̃ oĩ affectu carere ipsum, haudquaquã defendi põt. Verum, qđ per uerbũ sympaschun, id est, per cõsensum affici, apud illos ipsos est in confesso, id oĩno uerissimum est: quippe ex uerbo per consensum affici, partem non penitus ab affectu esse liberã; sed ipsam cum alia affici, declaratur, atqui melius clariusq; enarraueris, si eã partem, quę per cõsensum afficitur, ob alterã affici dixeris. Igitur, qđ multi medicorum ueluti somniantes obscure intellexerunt, atq; ipsum, vtpotè non intelligentes, haudquaq̃ clare enunciauerunt, id equidem ueluti instituto operi perq̃ necessarium docere aggredior, hinc sumpto initio. *Sunt non nullæ actiones, quæ ex idonea genitæ materia, ipsam ab alijs partibus præparatam accipiunt: qua de re interdum optima rõne fit, ut nulla existente in actionis cuiuspiam proprijs instrumentis †noxa, actionẽ ipsam perire contingat, defectu.s. materiæ, ex qua fieri consueuit: veluti in uoce res sese hẽt. Nam in libro, quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, q̃ exufflatio materia quidem uocis est, & efficiunt eam contracto thorace intercostales musculi: igitur his nihil agentibus, aĩal uocem amittit, & quidem nullo interdum in proprijs uocis particulis genito affectu. Sunt uerò hmõi partes, summatim quidem loquendo totus larynx: si uero particulatim expli- F
care uolueris, sunt tres chartilagines: &, qui eas mouent, musculi: quibus accedunt nerui a cerebro demissi: ac præterea in gutture ligula, Græci *epiglottida vocãt: hæc maxime propriũ uocis instrũm est. Etenim, quum hęc a musculis moderate & aperit, & cõmittitur, vocem efficit, q̃ q̃ uocem reddi impossibile est, nisi vehementer spiritus egrediatur: id uero, intercostales musculi pficiunt. Cecidit quidam ab alto in terram ita, ut dorsi initium affligeretur: is tertia die exiguam admodum uocem emisit; quarto deinde die oĩno obmutuit, resolutaq; simul fuerunt crura, manibus oĩno illęsis, sed neq; spirationẽ amittebat, neq; difficulter spirabat. Quum.n. tota sub ceruice spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, ut tum per septum transuersum, & musculos supernos numero quidem sex, moueretur, quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt: at intercostalium musculorũ nerui, per quos exufflationẽ fieri diximus, oẽs affecti erãt. Quum itaq; frustra medici negociũ subirent circa crura quidem, ut pote resoluta: circa guttur uero, pp uocis affectum: equidem id interdixi, atq; affecto dũtaxat loco curationem adhibui, proinde finita tandem spinalis medullę inflammatione: a septima die uox restituita est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Hmõi ergo noxæ speciem, magis proprie per consensum euenire dixeris, q̃ ubi ab humoribus in uentriculo contentis caput dolore tẽta- G
tur: quippe per hmõi dispositiones, eleuatur ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositionibus nihil noxium ad crura defertur, sed contra priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur uero, quum uox oblata est, non oĩno priuatur spiritu: quippe spirare aĩal per ipsum etiamdum uidemus: at uero exufflationem amittit, quæ sane est multi spiritus extra aĩal per guttur affatim facta emissio. Sed de nominibus contendere cęteris permittamus: nobis.n. res, quas illi penitus ignorant, ptractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, ubi contenti in uentriculo humores eleuantur, qui simul, & calfacere, & distendere ea, quæ sunt in capite possunt: atq; aliter suffusorum apparent uisa quædam, neq; calfactis, neq; distẽtis oculis, sed solo uapore per ipsos trãseunte: præterea aliter affici uĩ is, qui, eo q̃ meatus a cerebro descẽdens, obstructus est, non uidet: aliter ille (quãuis huic quodam modo sit similis) cui pp spinalis medullæ inflãmationẽ resoluta sunt crura: atq; aliter is, cui uox aut perijt, aut uitiata ẽ: Etenim ad crura facultas quędã citra essentiam, descẽdere prohibita est: ad oculos uero cum essentia: uerũ, ad guttur quãuis materia perueniat, sufficiẽs tñ ipsius quantitas haudquaq̃ accedit: qui uero ob intercostaliũ musculorũ perforationem obmutuit, is totã uocis materiã amisit. Porrò, quemadmodũ crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur, ita ẽt guttur uocali- H
bus neruis uel incisis, uel laqueo interceptis. uocare ãt uocales neruos cõsueui eos, quos ipse inueni, nã pceptores mei eos duntaxat, qui apud arterias sunt, cognoscebant. Igiĩ ob horũ quoq; uitia uox perire solet, qm̃ proprij gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorũ essentiæ pars sunt: sed, quum ad multas alias partes distribuantur, nullam habeo aliã magis propriã appellationẽ, ea qua uocales ipsos nominaui: quippe ad instrumẽta uocẽ cõcinnãtia, proprie pertinẽt. Atq; idẽ est modus, quo gutturis musculi læduñ, siue recurrẽtes nerui, siue ij, qui iuxta arterias sunt, uitiẽtur: utrinq;.n. aĩalis facultas desideratur, sine qua a cõsilio, & uoluntatis imperio moueri illos non contingit. Et quidẽ incisis musculis, qui *epiglottida, i. ligulã mouent, aĩal penitus mutũ euadit, sed neq; simili oĩno mõ, neq; ẽt in totũ diuerso ab eo, quo læsis neruis: nam hñt utriq; hanc cõem noxam, q̃ ligula continuitate, quam ad mouens principium hẽt, priuatur: id uero fieri solet, siue neruus, siue musculus incidatur, aut laqueo intercipiatur, aut cõtundatur, aut q̃uolibet aliter uitietur. Equidem *uocẽ uitiatã fuisse memini adeo, ut pene perderet, infrigidatis uehementer neruis recurrẽtibus, quũ p hyemẽ in collo adhibita fuisset q̃dã chirurgia: qđ quũ intelligerẽ, calorificis remedijs naturalẽ tẽperaturã neruis restituens, uocem reuocaui. Cęterũ, ut ob materiæ priuationẽ perforato thorace, ita ẽt aspera arteria tota

A.l.1.f.2.d.3 c.2.fol.41.E

† uaboi ἰδίων propria noxa, seu affectio.

A.l.3.f.10.t.2 c.1.fol.262.h

Legendũ γλωττίδα. sic Vesalius et recte li. 1.ca.38.et lib. 4.cap.6.

A.l.3.f.10.t.2 c.1.fol.263.b

A ria tota incisa, uox perit, quod nullus supersit spiritus, qui ad propriũ uocis instrumentum transmittatur. Idẽ efficit, sed alio modo, laqueus toti collo circundatus: uerum hic non solum mutũ reddit aĩal, sed ẽt suffocat, tollendo. s. spirationem. Arteria ẽt dissecta uoci quidẽ nocet, sed aĩal respiratione nõ priuat. Angina uero uocata, quum sit internarũ gutturis partiũ inflãmatio, strangulationi proportione respondens, respirationẽ tollere põt ipsius meatum obstruendo: icirco uocalis instrumenti, maxime proprius affectus est, †ac deinceps externorum ipsius musculorũ noxa est: cæteras uero partes oẽs, quarum meminimus, non proprie, sed per consensum potius

A.l.3. f.10.t.a c.1. l.263.b. Et l.4. f.3.t.2 c.10. l.459.a

afficit. Quum ergo ex ceruice quidam chęradas, i. strumas in profundo incumbẽtes excideret, ac deinceps inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul recurrentes neruos distraxit: atq; hoc pacto puerulũ liberauit a strumis, sed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum reddidit, læso uidelicet altero duntaxat neruo. Mirabãtur uero oẽs, quo pacto neq; aspera arteria, neq; gutture quicquam affecto, uocem lædi contingeret: qui, quũ uocales neruos, me ostendente, conspicerent, admirari desierunt. Quibus igiẽ partibus, uel materiæ, uel facultatis suppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipsam facien
B te nequaquam læsa: at uero, si uel a uaporibus, uel humoribus aliunde ad ipsam uenientibus lędatur, eam non recte dixeris illæsam. Neq; minus ẽt probabile est, partem uel materia uel facultate priuatam læsam esse, si, quum hæc recipiebat, dispensationem secũdum naturam habebat. Proinde ex hmõi in utranque partem epichęremate seu conatu, logicorum problematum consideratio neq; ad effectuũ notitiam, neq; ad curationem, neq; ẽt ad futurorum euentuum præsagia, quicquam utilitatis afferre posse videtur. Animaduertas ergo, velim, qũo equidẽ curatio-

A.l.1.f.2.d.3. c.1.fol.43.g

nem ex affecti loci notitia inuentam, hac consideratione neglecta, narrare aggredior. Occurrit mihi quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens: dixitq; triginta iam diebus ipsorũ sensum se amisisse, illæsa seruata motione, sed nihil præsidij ab impositis medicamen

A.l.3.f.2.c.4. fol.213.g

tis percipere. Ego uero id, quod in hmõi casibus facere consueui, ne tunc quidem obliuioni tradidi: quippe vocato medico, q digitorũ curationẽ susceperat, interrogaui, cuiusmodi remedia adhibuisset: quæ quum intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuẽstigare cœpi, cur nullum ab ipsis homo præsidium consequutus fuisset. Inquirens itaq;, quę præcesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neq; inflammationem, neq; refrigerationem, neq; ictum præcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. Captus itaq; admiratione, rursus interrogaui, num superiorũ
C partium aliqua icta fuisset: ille respondit, manum quidem non fuisse ictam, sed dorsi initium fuisse afflictum. Deinde, qũo & quando id accidisset, quum interrogarem, respondit, se, quũ Romam proficisceretur, a uehiculo decidisse, ac non multo post digitorum incœpisse affectũ. Quocirca cõiecturam feci, in primo exortu nerui post septimam uertebam prodeuntis, partem quãpiam ob ictum fuisse inflammatam, ac tunc scirrhosam habere dispositionem. Id uero intellexi, doctus ex arte secandi corpora, quod nerui per propriam circũscriptionem, ueluti uenæ, exoriri uidentur adeo, ut unumquemq; eorum exquisire unum esse putares, quemadmodũ, & uenam: uerum protinus ab origine multi sunt simul concreti, & cõibus inuolucris contenti, quæ † a cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorũ, qui a ceruice prodeunt ultimi, humilior pars ad minores peruenit digitos, per cutem dispersa ipsos continentem, ac præterea per medij digiti medietatẽ. Qđ uero cęteros medicos in maximam duxit admirationem, quod dimidia duntaxat pars uideretur affecta, id mihi persuasit, potissimum eam tantum nerui partem, quæ in cubito ab ipso egrediens iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentũ abijcere iubens, illi præcipuæ spinæ parti, quæ affectæ particulæ initium, & originem obtinebat, ipsum adaptaui: secutaq; est res (ut aspicientibus uidebatur) & admirabilis, & inopinata, quod digiti
D man⁹, adhibitis spinæ medicamentis, essent curati. Verum affectu oĩno summoto, orta est inter medicos quæstio, quænam sit eiusmodi neruorum dispositio, ut per ipsam seruato eorum motu, sensus pereat. Equidem id ipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, quòd scilicet sensus in patiendo, motus uero in faciendo aliquid, fit: quapropter, ut quis moueatur, opus est robore: sed, ut sentiat, uel minima facultas sufficit. Cumq; rectè me hunc dixisse sermonem putarent, quid igitur (inquam) num uidistis aliquando contra euenire, ut seruato sensu, motus periret? Tum cæteris omnibus se nunquam conspexisse dicentibus, unus id confitebatur, ac nomine laborantis citato, testes quoque adhibere pollicebatur: quod cum pugnare uideretur cum ijs, quæ dicta sunt de partibus, quæ mouentur quidem, non uero sentiunt: etenim, quod ad hãc rationem pertinet, fieri haudquaquam potest, ut perdito sensu, motus a uoluntatis imperio prodiens seruetur: rursus orabant, ut causam explicarem, quamobrem utraq; appareant. Ea uero (ut planè intelligunt ij, qui neruorum dissectionem didicerunt) talis est. Omnis uolũtarius

A.l.1 f.1.d.5. c.1.fol.10.b

motus ad musculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per se sine musculo ullã huiusmodi in animantis particulis actionem efficere potest, sed per musculos, oẽs a consilio, & uoluntate prodeuntes motus perficiunt. Ad partes uero mouendas, musculi ipsi aliquando quidẽ manifeste perueniunt: aliquãdo uero per medios tẽdones, quos aponeurosis. i. deneruationes

aliqui

† Ex græcis ita uertẽdum. Deinceps verò noxa externorũ musculorũ galeaterasi (.s. passio propria est. vocaliũ instrumẽtorũ:) cæterarũ vero partiũ, quarũ meminimus, noxa nõ propria est passio (.s. vocaliũ instrumẽtorum,) sed per consensum potius: & ita videtur legisse vetus ĩterpres

† ἀπὸ τῶν νωτιαίων, quod magis de spinalis medulla, quam cerebri mẽbranis, hoc in loco intelligẽdum esse videtur.

de Artic. com. 1. tex. 47 48. 7. 258 c. & tē cō. 3. & g. 7. 259. & tē cō. 34. 31. 35. 7. 271 & tē cō. 36. 7. 272. & tē cō. 3. t. 19 7. 274 4. et 2. Epid. sect. 4. Et in lib. de natura ossiū.

aliqui cognominant: atq; ex hoc genere sunt tendones rotundi, quibus digiti mouentur, haud E absimiles ijs, qui toni ab Hippocrate nominantur. Si itaq; musculorum neruos affici cōtingat, motus digitorū perit: si uero eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrūpitur: sed, ubi tota resoluuntur mēbra, cum uidelicet cōe principium affectum est, simul, & sensus, & motus pereunt. Et locum quidem primario affectum, ex læsorum neruorum multitudine duntaxat inuenire poteris, idq;, si exquisite cognoueris cōia ipsorum principia, quæ in neruorum dissectione percurrimus, cū nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, sed alij quidem plus, alij uero minus, errassent. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua uertebra spinalis medulla sit affecta, siue tota, siue altera eius pars sit: nā accidit, ut dextra ipsius duntaxat affecta sit, altera oīno illæsa: aut ē contrario, ut illa manente integra, sola sinistra affectū sustineat: atq; hac ratione interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdum contra, dextra pars duntaxat, & affecta est, & resoluta. Vbi uero non affecta spinali medulla, tantum unus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est: accidit. n. interdum, ut duo, aut tres duntaxat neruorum processus affecti sint, quum interim spinalem medullā nulla noxa infestet. Sic quidem affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes oēs ita fuit resolutus, ut neq; sen F tiret, neq; moueretur, sed in solis digitis sensum habebat integrum. Porrò cuidam alteri non solum ij manserunt illæsi, sed ēt eorum musculorum, in quos nerurum propago sub septima uertebra exorta distribuitur, motiones seruatæ sunt. Atq; alius ob casum ab alto uehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt: idem ēt in ijs duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire desideras, in qua uertebra sit affectus, utrum in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoq; medulla, in neruorū dissectione te exercitatum esse oportet, communemq; habere methodum, qua resolutos musculos una cū cute, quæ sensum amiserit, obserues. Nā, si spinalis medulla in aliqua uertebrarum, tota affecta sit, oēs partes inferiores resoluuntur: si uero in altera parte læsa sit, altera manente illæsa, partes duntaxat, quæ illi ē directo respondent, resolutio infestabit: si uero nerui radix affecta sit, reliquæ partes oēs affecto loco inferiores nihil afficienē, sed solæ illæ partes resoluentur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hęc si accuratē didiceris, circa resoluta mēbra, relicta spina, non amplius occupaberis: sed huic adhibitis remedijs, partē affectam curabis. Sic ēt, si non circa spinam, sed in regione illam sequente, neruus affectus sit, ex musculis, & ex cute q̃rendæ sunt notæ. Cutem quidē facile est cognoscere, nam oculis subijcit: musculi uero ex actione, quæ perijt, deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum sectionem te exercites, & cognoscas, cuius quilibet actionis sit instrumentum: sic. n. duntaxat di- G scernere poteris, quarum partium actio pereat, nullo morbo corporalem ipsarum essentiam infestante, & in quibus præcedet morbus, uel fiens, uel factus. Verum morborum genera, & differentias oēs ex eo didicisti libro, qui de morborum differētijs inscriptus est, atq; similiter ex alio accidentium differentias: at de causis utrorumq; ēt separatim scriptum est, in uno quidem de morborum, in tribus uero de accidentium causis: in quibus oībus exercitari oportet eum, qui facile uoluerit inuenire discernereq;, & causam, & affectū, & sedē affectā. Etenim fieri nō pōt, ut oīa per syndromas, i. concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici uocantur, hmōi fuerit opinio: qui uero accurate, & præcedentia, & præsentia cognouerit accidentia, atq; sic ad curandorum morborum experiētiā uia, & ratione peruenerit, inueniet & locum affectū, & simul ipsam dispositionem. Sed id maxima ex parte accidit partibus, quæ in intimo corpore constituunē, ueluti paulo ante de ijs, qui sensum uel motum perdunt, ostendimus: atq; non ab re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iam facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorū fere sex, inuitus per aluum excrementa deijcere incœpit, resoluto derepente circa sedem H musculo: quinetiam seni quondam hmōi euenit accidens: atq; rursus alius puer, ætatis ferè annorum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul uesicam dolore: Atq; alteri urina quoq; fuit supressa: contra alius urinam inuitus excreuit: atque alius non solū urinam, sed alui quoque † excrementa, inuitus deiecit. In huiusmodi omnibus ea, quæ pręcesserunt, scrutari oportet: nam in totum aut refrigeratam aut ictam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, uni duntaxat affecto musculo nocet: ictus uero, magna ex parte pluribus noxam infert, nam perrarum est, ut icta spina unus afficiatur musculus, quoniā nerui ex spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. Verum, ubi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhū coierit, resolui ipsum contingit, quamq̃ id rarò accidere uideatur: at uero frigus sæpenumero unum lædit musculum, maxime eum, qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supra modū fuerit uersatus. Igitur puer, cuius & uesica, & sedes læsa fuit, cum in fluuio pisces uenaretur, sic fuit affectus: non nullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque sic affectos curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus uero neruorum à dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, spinæ adhibenda sunt remedia. Sæpenumero etiam

† Omnino enim vel refrigeratam aliquã, vel ictam notat ipsorum spinam processus,

A etiã, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehemẽtẽ, fortemq; ictũ spina subijt, inflãmatio ad plures partes extensa, non solũ musculis, sed vesicæ quoq; noxã intulit, atq; illi ob vesicæ ipsius affectũ vrina supprimitur. Sunt, quibus nõ solũ vrina, sed alui quoq; excremẽta, penitus retinẽtur, affectis intestinis: nã, vt musculi affecti actiones à consilio, & voluntate pendentes, ita & vesica, & intestina naturales actiones lædunt, eò q, dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, q̃ cõtinent.

Quid Naturalia instrumenta ab Animalibus differant: ac de læsionibus vtrorunque discernendis. CAP. 7.

Atque in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidẽ naturalibus cognatã actionis vim esse, animalibus verò instrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipsam defluere iã ostensum est. Ergo, vt magneti " lapidi vis inest, qua ferrũ attrahere potest, ita naturalia quoq; instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanens esset ipsorum essentia, neq; arterijs, neq; venis indigerent: verũ, quia nutrimẽto egent, seruareq; oportet innati caloris symmetriã, hanc ob causam, & venis indigẽt, & arterijs: sic ẽt musculi, vt essentiam suã seruare possint, non secus, q̃ naturalia instrumenta, & venis, & arterijs indigent: at, quia cognatum sensus, & motus principium non habẽt, idcirco nerB uis semper indigent, qui illis ea suppeditent, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorẽ affert. Quamobrẽ solis partibus, quæ & sentiendi, & mouendi vim habent, accidit, vt ipsis interdũ haudquaq̃ affectis nihilo minus eorũ actio pereat: id quod naturalibus instrumentis accidere nõ solet, quoties enim horũ actio læditur, semper primario affectu laborãt: verum animalibus instrumentis omnibus naturalis quædã dispensatio inest, quippe, & arteriarum, & venarum adminiculo indigent ad essentiã ipsorũ seruandã. Ideo acuratissime intueri, ac discernere oportet, quæ accidentia eis ea ratione, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleant euenire: veluti alterari (vt ita dicam) à vicinis, ipsis, vt naturalibus: alterationem verò sentire, vt animatis, euenit. Sic oculis quoque sæpenumero contingit: nam vapores à ventriculo elati ipsos omnino alterant: verum tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactam habeant sensificam facultatem: voco autem exactam, quæ minimas quasque res cernere potest.

Marginal note: A a. 1. de med. cor. cap. 10. fo. 560. g

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA LIBER SECVNDVS.

C

ARGVMENTVM LIBRI

Dolorum exemplo docet exercitationem propositæ methodi: ac in Archigenem inuehitur, qui in doloribus dignoscendis aberrauit.

Tres modi, quibus vniuersa continetur affectorum locorum notitia. CAP. 1.

Scopus est, hortãte semper Erasistrato, exercere mentẽ cũ in alijs artis operibus, tũ verò in ea, quã nunc proposuimus, affectorũ locorũ notitia. Circa quã tres sunt exercitationis modi: vnus circa singulas corporis partes, quas locus noĩant: alter circa causas, & dispositiones: tertius est circa accidẽtiũ differẽtias: igitur à locis sumptus modus hmõi est: Affecto cerebro, hmõi separatim eueniunt accidẽtia: ventriculo affecto, hæc sunt propria: colo affecto, hæc: atq; in reliquis similiter. A dispositionibus, & causis, talis D est: inflãmationis seorsum, hmõi sunt accidentia: scirrhi, huiusmodi: refrigerationis, hæc: plenitudinis, hęc: διαφθορᾶς, idest corruptionis {†ciborũ} hęc. Ab accidẽtibus, vt hoc doloris genus hasce dispositiones significat, aut hosce locos: tussis verò hęc: ita & vomitus, sanguinis profluuiũ, fluor alui, cõuulsio, rigor, {quæ est concussio totius corporis} horror, deliriũ: quum.n. hæc omnia inter se hoc pacto distinguuntur, facile intelligetur, quid vel bene, vel male dictum fuerit. Quòd verò sic sese res habeat, planè disces, si singula consideraueris.

Marginal note: † Hæc vox additur ab interprete.

Perperam dixisse Archigenem stupidum dolorem ad neruos tantum pertinere: ac quid propriè sit stupor. CAP. 2.

Exempli causa, ne te longius suspẽsum teneam, Quumin hoc genere multus sit Archigenes, qui ex dolorũ differentijs locos affectos significari existimauit, exactè super his considerãdum est. Nam " stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, sed planè peccat: quippe cũ stupor à frigida dispositione oriatur nõ in neruis duntaxat, sed & in venis, arterijs, carnibus, mẽbranis, tunicis, & cute. Igitur, si ob id, q hæc omnia per neruos sensum habent, ad neruos dispositionem refert, cur non reliquas oẽs dolorum differentias propriè ad neruos pertinere dicit? quippe dolor, tristis sensus est: sicuti " voluptas, blandus est sensus. ergo non solum stupidus dolor in neruis est, verum ẽt reliquorum dolorum omnium, quos ipse quoque Archigenes descri-

Marginal notes: A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 10. fol. 41. a — A. ibidẽ. c. 13. fo. 41. g

psit, vnusquisq;. Quòd, si rem accuratius inspexeris, haudquaq; doloris species dicendus est stupidus dolor, veluti, neq; vlceris species vlcus inflãmatum: sed duarũ potius rerum, in his quidẽ vlceris, & inflãmationis, in illis verò doloris, & stuporis, concursus est. Etenim " stupor refrigeratio insignis est, idcirco corporibus ita dispositis, & sensus, & motus difficultatẽ inducit: quẽadmodũ cõpleta refrigeratio, & sensum, & motũ omnino tollit. Sed, φ stupor dispositionis sit nomen, non sensus, aut doloris, sic dicente Hippocrate declaratur: ‖ Stupor enim mediocris dolorem soluere potest: Nã stupor ob refrigerationẽ fit, vt planè videre est in his, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atq; in " refrigerantibus quoq; medicamentis: nam, si extrinsecus immodice adhibeantur, particula ipsa stupida euadit: quæ deinde sensum quoq; omnino amittit, si vehementissime refrigeretur: idq; nõ solum à medicamento, sed ẽt à circunfuso nobis aere. Equidem noui quosdã adeo refrigeratis pedibus, vt primum quidem sensus periret, sequẽtibus verò deinde diebus emortui pedes putrescerent. Ergo, vt perfecta refrigeratio & sensum penitus aufert, & motum; sic moderatior & sensus, & motus difficultatem inducit: nominaturq; (vt dixi) hmôi refrigeratio, stupor. Itaq; stupidum dolorẽ dispositio efficit frigida simul, & dolorifica, indicante noie non doloris (vt dixi) differentiã, sed dolorem simul, & frigidam dispositionem, aut ab ipsa particulæ inductam & sensus, & motus difficultatem. Constat autẽ, φ constrictas vehementer particulas, atq; eos quoque, qui " torpedinẽ animal, dum adhuc viuit, tetigerint, stupor infestare solet. Et, quibus membrum aliquod stupidum fuerit, ij, quicquid tetigerint, obscuro, & hebeti sensu percipiunt, neq; moueri possunt: si verò moueri cogãtur, dolent: at citra hoc, φ moueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaq; dolent. Proinde male Archigenes enunciauit stupidum dolorẽ ad neruos proprie pertinere: stupor enim dispositionis, non loci affecti, indicium est: Atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad musculos pertinere ait. Habet aũt dictio vtraq; ad hunc modum, prior quidem: Nerui aũt contorti, " distenduntur, & indurantur, atq; hi stupidos inducunt dolores, atq; dure intendentes: Deinde " paulo post in hunc sermonẽ prorũpit: Musculi carnis, neruorumq; mixtura, tanq; propria sub- " stantia, constituti, arteriarum quoque in doloribus mistionem præ se ferunt, stringẽtes (vt ita di- " xeris,) atq; distenti, ac stupide pulsantes cũ capaci latitudine. In horum sermonum priores neruos ait stupidos inferre dolores: in altero verò, musculos stupide pulsare, stupidum non ad affectus, sed ad partes referens. Sed, vt dicebã, stupor nõ particulæ cuiuspiam proprius affectus est, sed dispositio: q̃ quidẽ in omnibus corporibus fieri potest; sed non in omnibus sensibiliter apparet: quippe in his duntaxat apparet, q̃ suos affectus sentire, & pro volũtatis imperio moueri nata sunt. Sed & his, q̃ manifeste in musculis apparent, sermo ipsius repugnat. quinetiam indistincte prolatus est: ac fortasse nõ intelligit nusquam in corpore carnẽ ipsam per se inueniri. Nã musculorum id, quod neruosum est, in plurimis vel capitibus, vel extremis partibus neruosum est, vbi ẽt tendones inueniuntur: id verò totum, quod in medio continetur, oẽs homines carnẽ nominant, nemine intelligente, quum exquisite dissecatur, non esse solam carnem, sed cum tenuissimis quibusdã veluti fibris, in quas neruosum genus resolutũ est. Voco autẽ neruosum genus, in vnicã appellationẽ cogẽs tum vincula, tum tonos: quippe ex his per carnẽ dispersis, musculorum ostẽdimus essentiã consistere: quæ, vt permanere posset, venis indigebat, & arterijs.

In quibus partibus Pulsatorius dolor, ac quibus ex causis possit excitari. CAP. 3.

CÆterum citra dolorẽ pulsare, ad solas arterias pertinet, animali etiãdum bene valente: vbi verò ingens obtorta est inflãmatio, vel erysipelas, vel abscessus, arteriarũ pulsum cum dolore sentimus, quum antea per bonã valetudinẽ, neq; cum dolore, neq; sine dolore ipsum sentiremus. Etenim res ad hunc modũ se habet. Duabus præcipue occasionibus vehemens dolor inflãmatis partibus inferẽ, aut quum mouenẽ, aut quum à re quapiam cõprimuntur. " Inflãmato igitur toto musculo, duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorẽ sentimus: nam & mouẽtur, & ab adiacente carne cõprimuntur, & ipsam cõprimunt. Atq; hac ratione partes inflammatæ pulsant, quẽ veterrimi quiq; solum vocant pulsum: posteriores verò omnem arteriarum motum, quẽ sensus percipere posset, similiter nominauerunt. Sed non protinus stupide pulsare, inseparabiliter, aut omnino proprie ad musculos affectos pertinet, quum ne pulsare quidem propriũ eorum omnino sit, † si quidẽ pulsus (vt prius dictũ est) dolorẽ quendã insinuat. Nam in scirrhis, & cedematis, proprie appellatis, atq; in intẽperiebus, quæ sine tumore consistunt, motus arteriarũ dolorẽ haudquaq; excitat: & in inflãmatorijs affectibus, non semper cum dolore est, sed quum maiores effecti sunt: quinetiã sine musculo arteria ipsa per se inflãmatorium sustinẽs affectum, cũ dolore pulsat: dico autem inflãmatorium affectum, vt simul cum inflammatione, & erysipelas & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectuũ, quum maiores fuerint, pulsus accidens esse censetur. Quòd, si qñ in ijs pulsus, ipsi scilicet laboranti, stupidus esse videatur (hic .n. stuporis affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculi neruis cõsistere, sed ita cõsistere, vt ad paralypsin, id est resolutionẽ tendat: quippe stupida dispositio inter resolutionẽ, & integram valetudinẽ media est. At pulsus cũ dolore factus sequitur inflammatorios affectus notatu dignos, idq; semper in ipsis arterijs, atq; in continentibus ipsas partibus, quas, & ob angu-

stiam

Margin notes: E; A.l.3.c.a.c.13. fol.318.a; 54. Aphor. 25. Ext. ord. 39.8; A.ibid.m. fol.319.a; F; A. ibidem.; G; A.l.1.c.1.4.3. c.20.fol.41.a; H; † Ita clarius. si etiam pulsus, vt dictũ est, significet id quod est cũ dolore,

A ſtiam premunt, &, quum attolluntur, modo pars affecta ſentire nata ſit, veluti percutiunt. Ergo neq; in peripneumonia, neq; in pleuritide dolor pulſatorius euenire poteſt, idq; ob partiũ naturam: nanq; pulmo ſenſum non habet: pleuritis vero mẽbranæ coſtas ſuccingentis, morbus eſt, quæ, vbi coſtis quidẽ vicina eſt, neceſſario cõprimitur: at media ipſius tota pars cõprimi non poteſt, ſed inflãmationis duntaxat ratione dolet: atq; in hoc ſpacio arteriæ ſunt, q̃ per intercoſtalia uocata ſpacia, & per craſſas laxasq; laterũ partes extendunt, ac in profundo magis deliteſcunt, A.l.3.f.10.t.4 c.2.fo.268.i ut ſuccingentem coſtas tunicam, haudquaq̃ attingant. Harum *igitur arteriarũ motus in pleuritide ab ægrotante, ſenſu non percipit, tñ abeſt, ut ei dolorem inferat. Nã inflammatis interdũ intercoſtalibus muſculis, arteriarũ eleuationem dolorem inferre neceſſe eſt: proinde laborans, ipſum facile percipiet: atq; pro inflammationis magnitudine, ſentiet in parte inflammata pulſationẽ. Ob hanc quoq; cauſam, vbi uehementiſſima fuerit pulſatio, ſuppuratur inflãmata particula, conſequente ſuppuratione ingentes duntaxat inflãmationes. Conſtat igit̃ ex ijs, q̃ iam diximus, ꝙ pulſatorius, ſiue pulſariuus à medicis uocatus dolor, per inflãmatorios affectus fiat, atq; in corporibus ſenſibilibus: idq; uel per ſe, uel proprie, uel primario affectu in arteriis, nominet enim quilibet, ut uolueris: in reliquis uero partibus ſenſibilibus omnibus, eo, ꝙ à uicinorum cõ A.l.1.f.1.d.5.c.1.fo.9.e B tactu premantur. *Quare neq; in hepate, neq; in renibus unquam huiuſmodi pulſatio apparet, quoniam nec in illis nerui, per tota uiſcera diſperguntur, ſicuti nec in pulmone.

De cauſis doloris, in quo grauitas, ac partium extenſio ſentitur. CAP. 4.

A.l.1.f.2.d.3.c.21.fo.42.a & l.3.f.18.t.2.c.2.f.357.g QVocirca *grauitas in ipſis ſentitur, quũ tumoris præter naturam genus aliquod ea infeſtauerit: nam in horum uiſcerum quolibet, circumambiens membrana, per quam neruus diſpergitur, ſenſu potitur: quia uero à tumore, qui eſt in uiſcere, ipſa extenditur, doloris ſpeciẽ appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium ſcripſit:] In renẽ dolor grauis. Poſt 6 Epid. cõ.1.t.6 3.131.c hunc uero optimorum medicorum non pauci, non acuti doloris, ſed grauitatis ſenſum in prædictorum uiſcerum inflãmationibus fieri dixerunt. Quinetiã membranas, ut quibus nullę ſunt arteriæ, non pulſare, rationi conſentaneum eſt: quemadmodũ, neq; cutem, ẽt ſi uehemens ſit inflãmatio: atq; eadem ratione, neq; adenes, quibus nullæ ſunt arteriæ. Sed huiuſmodi partes, quum inflammatæ ſunt, vnico duntaxat doloris modo uexantur, extenſionis: quippe huiuſmodi doloris ſpecies à nullo ſentientium corporum in inflammatorijs diſpoſitionibus ſeparari poteſt.

De doloribus, qui ex intemperie, tenſione, compreſsione, contuſione, vulnere, craſsis humoribus, flatu, lapide, & punctione oriuntur. CAP. 5.

C REliqui vero doloris modi quibuſdam partibus inſunt, quibuſdam non inſunt. Igitur meminiſſe eorum ſemper oportet: ac cognoſcentes ſingulorum locorum naturam, intueri, quis vnicuiq; parti modus doloris peculiariter conueniat, quis vero contra. Proinde reſumentes rurſus ipſos, dicamus. Quippe unus doloris modus eſt, qui per inæqualem intemperiem in affecta parte conſiſtit, vel nulla re ipſam extrinſecus attingente. Alius, qui ob tenſionem fit, nõ amplius ſoli affectæ parti proprius, vt qui ob vicinas partes interdum eueniat. Eſt item *dolor, qui à tan- A.l.1.f.2.d.3 c.20.fo.41.h gentibus duntaxat, in affecta particula generatur, quũ videlicet uel cõpreſſa, uel cõtuſſa, uel à re quapiã ſuperueniente vulnerata, dolet. Atq; is doloris modus, q̃ à motu ꝓcedit (quemadmodũ paulo ante de arteria dictum eſt) à re quadã media dolorẽ efficiente pendet: etenim, quæ per ſe mouetur pars, tenditur: & ad vicinas accedens, comprimitur interim, & contunditur, & uulneratur: ſi vero nulli inciderit, eam ſola tenſione dolere neceſſe eſt: veluti partes oẽs ab aliis motę, ſi nihil extrinſecus ipſas tangat, nullo præter eum, qui neceſſarius eſt, dolore afficiuntur. Ceterũ alibi me frequenter dixiſſe memini, primas doloris ſpecies duas eſſe, quũ affatim temperies alteratur, atq; quum ſoluitur continuitas. Quæ cũ iam dictis haudquaq̃ pugnant: nanq; pars diſtenta, aut compreſſa, aut contuſa, aut vulnerata, dolet ob continuitatis ſolutionem. Neq;.n. *quum A.l.1.f.2.d.3.c.20.f.41.g D acu quiſpiã vulneratur, alio affectu laborat, quàm ſi ab acri humore facta fuiſſet eroſio, utpote per vtrunq; affectũ corrupta continuitate. Igitur non eandẽ doloris ſpeciem excitant, mordax humor, ac multus: nam ille rodendo dolorẽ excitat: hic vero diſtendendo, flatuoſi ſpũs exẽplo, ac veluti vrina veſicam diſtendit, quum non redditur. Verum in eryſipelate, & inflammatione, atq; in totum in affectibus inflammatorijs, non ſolum, quia diſtentę ſunt, ob repletionem partes laborant, verum etiam quia intemperie affectæ ſunt, non exiguam ne hac quidem ad dolorẽ in A.l.1.f.3.d.5.c.4.f.69.h ducendum vim habente: Id quod *declarant ij, qui per uehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant: intolerabilẽ nimirum ſentiunt dolorẽ, & quidem maxime in vnguium radice. Porrò memini mihi ipſi accidiſſe dolorem uehementiſſimum, ut mihi uiderer in intimo ventre terebro perforari, in eo potiſſimũ ſpacio, per quod à renibus ad veſicã ureteras ſcimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo, quũ id paulo poſt excernere tentarẽ, excreui ſimul grauiſſimo cũ dolore humorem uitreum à Praxagora appellatum: quippe uitro fuſo, tum colore, tũ ſubſtãtia, haud abſimilis erat: atq; id alijs quoq; accidere cõſpexi. Quòd uero hic humor ſit frigidiſſimus, iam à Praxagora dictũ eſt, qui uitrei nomen ipſi impoſuit: id.n. haud obſcure percipitur ſenſu tactus tum ipſorũ, qui illum excernũt, tum aliorũ, ſi quis cõfeſtim ipſum tangere voluerit. Sed dignũ vtiq; admiratione eſt, quõ frigidus excidat, neq; ab excretionis violen-

tia, quum excidit, calidus euadat. Equidem putabam lapidem in altero vreterum impactũ: adeo E
erat, vt mihi videbať, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui vacuato humore, doloreq;
sedato, manifeste constabat neq; lapidem fuisse caussam, neq; vreteras aut renes fuisse affectos,
sed aliquod intestinorum & forte magis crassorũ. Neq;.n.tanq̃ per tenue corpus, breui tpis spa-
tio ptransibat, sed tanq̃ à profundo per crassius quoddã corpus, q̃ sit tenuium intestinorũ tuni-
ca, ferebatur. Ideoq; hmôi dolores, oẽs ferè medici colicos nominare vñr, quanquam, qđ ad re
gionem attinet, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi pôt, q̃ magis colon, quàm tenue inte
stinum, dolor afficiat. Hmôi *fanè dolores perinde, ac si terebro partes perforentur, molestare so- A.l.3.f.16.e. 3.c.7.fol. 344.e
lent, narrantibus ita infirmis: alij uero ueluti palo infixo fieri vñr, qui & ipsi corpus affectũ cras
sum esse significant. Differunt aũt inter se, aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut poten
tia rei dolorem facientis, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus: quippe paucus multo, & te
nuis crasso, & permanens moto, minorem dolorẽ excitare solet: atq;, qui ad uehementem refri-
gerandi uim, haudquaquam accedit, uehementissime refrigerante minus cruciat. Verũ hoc do-
loris genus ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perfora-
ri locum quis putauerit. Atqui hmôi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non pñt, nisi
quis accidentia, quæ postea consequuntur, expectauerit. Non tñ ob hmôi ignorãtiam, quod ad F
doloris mitigationem attinet, ullam laboranti noxam inducimus: siquidem utriusq; doloris præ
sidia omnia cõia sunt, & quidem calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue inij-
ciantur: deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolorem obtundere
possunt, aliquod adhibẽdum est, cuiusmodi est id, quod à Philone institutum est. Verum, si lapis
*dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum unà cum cruore excernitur: etenim radit A.ibid.e 10. fo.344 E
ea corpora, per quæ transit, maxime si uel asper, uel acutus fuerit lapis: ac.si postea urinas in spe-
xeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quòd, si in colo affectus constiterit, neq; lapis, neq;
arena, neq; cruor, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere uidetur: atq; alia, quæ ad af-
fectum intestinum ptinent, apparent accidentia. Protinus.n. inflatio quædã, & distentio, uel fla-
tus complures pſertim postmodum, & tormina, & excrementa flatibus plena uidebunť: discer-
nes aũt ipsa, si super aqua natent, bubulo *stercori similia. Quin ẽt cibi tum cupiditas, tum cõco A.ibidem.h
ctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quę comitatur, quæq; consequitur, qm̃ uentricu
lus per continuitatis cõitatem, simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuper coli-
cos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, & *uomitus, & nau- A.l.3.f.16.z.3 c.7.fo.344.d
sea, quæ multo tpe inanis permanet, & in præcordiis mordacitas, & fastidium, & iactatio pluri- G
ma. Igitur ex hmôi quidem doloribus ij, qui uehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis
consistere putantur: qui uero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut q̃ in his ipsis
sint, sed à leuiori causa: aut q̃ in tenuibus consistant intestinis: sed, qui mordaces sunt, à morda-
ci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dysenteriam semper hmôi dolores præcedũt,
eam inquam, quæ cum intestinorum ulceratione fit: quam uel solam, tum recentiores medici,
tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his nonnulli, non solum hanc, sed aliam
quoq;, quæ cruenta, ob exeretorum speciem, nominatur, dysenteriam appellant: nam interdum
syncerus multusq; sanguis, interdum veluti limus, & fex ipsius, non paruæ quantitatis excerni-
tur. Verum hæc affecti iocinoris accidens esse censetur: ea uero, per quã syncerus multusq; san
guis excernitur, vniuersum corpus plerunq; euacuat, haud secus, quàm hæmorrhoides, aut mu
liebris purgatio. Verum de his posthac rursus nobis agere licebit: nunc ad dolorum species redi
re oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterũ incipiamus ab
eo dolore, quem punctorium uocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus
ueluti radice eo loco fixa, vbi membrana pungitur: dolore uero circa locum punctum, ad ma-
gnum spatium circulatim se fundente. Atq; hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium H
esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est.

Aduersus Archigenem, qui saporum nomina doloribus accommodauit. CAP. 6.

NOn tamen hæmodiæ.i. dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum ha-
bet, vt Archigenes scripsit: haud.n. ignoramus ori duntaxat, neq; toti tñ ori, accidere: sed
dentes *gingiuasq; infestare solet affectus quidam, quem hæmodiam uocamus. Hanc uero ora- A.l.3.f.9.c.1. fo.247.g
tione quidẽ enarrare impossibile est: sed, cum quispiã & austeros * & acidos cibos ingesserit, ita, A.ibid.c.33. fo.251.b
vt affectus aliquis sequatur in dentibus & gingiuis, eũ in oĩbus eundẽ esse credimus: siquidem
uidemus nos magna ex parte similes esse in affectibus habendis, ita, ut ab iisdẽ causis eadẽ susti-
neamus. Talem quidem dolorem in ore duntaxat fieri scimus. Alia uero quędã dolorum gña ab
Archigene perscripta, neq;, dum fiunt, cognosci: neq;, dum proferuntur, intelligi possunt: veluti
holcimos id est tractorius, austerus, dulcis, leuiter acutus, salsus, uiscosus, ferus, stringẽs. Atque
hmôi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: q̃ auditores nihilo doctiores red-
dere possunt eò, q̃ doctrina quęq; scientifica propria desiderat noĩa. Si.n. de saporibus, aut oĩno
de proprijs, quę lingua iudicant, sensilibus disseramus, dicemus vtiq; austerũ, & acerbũ, & strin-
gẽtem, & mordacem, & salsum, & dulcem, & amarũ: si vero de ijs, quæ tactu iudicãtur, humidũ
corpus

A corpus & aridum, & calidum & frigidum, & asperum & læue, & molle & durum, & acutum & obtusum: haud secus de ijs, quæ visu discernuntut, rubrum, flauum, nigrũ, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quòd, si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorũ intelliget nemo, ueluti de adstringẽte, aut austero dolore: quippe fieri non potest, ut, quid sit dulcis dolor, intelligatur: nam dolor semper molestare laborantem solet, atqui dulcia quæq; iucunda sunt. Igitur q̃ uerissimum est Archigenem, circa medicæ artis opera fuisse studiosum: quo pacto uero in hmôi nomina inciderit, quum sæpenumero inuestigauerim, inuenire non potui.

Censura loci Archigenis, ubi multis dolorum generibus propositis, docere instituit, quæ quibus particulis sint propria. CAP. 7.

Videamus ergo, q̃d manifeste ex ipsis colligere possimus, ueluti paulo ante de torpido labore iam fecisse uidemur. Nã iustum est, ut obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur perinde, ac si nunquam scripta fuissent: quæ vero clara sunt, iudicenẽ non ratione duntaxat, sed multo etiam præcedente experimento. Quanquã huiusmodi iudiciũ perdifficile est: nã plerunq; alijs nos credere oportet, q̃ suos affectus ob animi mollitiem neq; cõsequi planè, neq; si consequantur, eos enarrare possunt, aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino ne-
B queunt (quippe non paruæ facultatis ea res exstimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Ergo relinquitur, q̃ nemo singulorum dolorum species conscribere põt, nisi ipsemet passus fuerit, sitq; medicus, qui interpretandi alijs facultatẽ habeat, & qui prudenter, & sine mollitie comprehendere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus est, qui per totum ætatis suæ decursum oẽs affectus sustinuerit, ẽt si perquã morbosus fuerit. Proinde non possum non mirari, quum eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrante, tanq̃ oẽs passus fuisset, quanq̃ non admodum morbosus erat Archigenes: q̃ si ẽt unam aliquam partem, & infirmam, & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit, ueluti nec reliquorum mortalium ullus. Neq; .n. inuenire est hominem eundem, qui simul, & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & uentriculum, & intestinum ieiunum, & colon, & uesicam, atq; reliquas id genus partes. Videtur itaq; Archigenes proprijs quibusdã excogitationibus, & quidem logicis potius credidisse, q̃ experienriæ eorũ, qui perpessi sunt, qui dolorũ dĩas, ut poterant, enarrarent. Vt igiẽ studiosi maiori, adhuc à nobis copia dotati recedant, proposita eius oratione, electisq; iis solis, quæ uera simul sunt & manifesta, eos, qui in arte exercentur, adhortabor, ut iis quidem habeant fidem: quæ uero secus habent, ea prætereant. Igitur Archigenes, quũ
C reprehendisset Asclepiadem dicentem in arriculari morbo neruum affectum, dolore haudquaquam cruciari, q̃ nihil omnino sentiat: carnẽ autem, quanquam non affectam, dolere tamen, ut
" pote à parte uicina compressam: postea ad uerbum ita scribit: Porrò uasa solide compressa, capi
" tis dolores sine inflammatione obortos arcent, ueluti prohibita in ipsa incursione, id quod bar-
" baricum uinculum tum maxime perficere potest. Sphacelodes uero hemicranias, idest altera ca
A.l.1.f.2.d 3. cap. fo. 42.a pitis parte dolores, præcisio *eorum, sed maxime arteriæ, circunscribit. Quæ primo affecta, pulsatorium, & οἰδαίνοντα, i. turgidum dolorem inducit, ac rotunda euadit, insigniter subhorrescẽs,
" quemadmodum uenæ quædam ueluti uaricosæ fiunt. Nerui uerò contorti distenduntur, ac in-
" durantur: atq; hi stupidos inferunt dolores, & dure distendentes, & profundos, & infixos, & an-
" gustiæ plenos, & minime fusos. Membranæ in latum discurrentes, & inęquales dolores excitãt,
" atq; ita laborant, ut & hæmodiæ simile quidpiam habeant, transmissionis uidelicet asperitatem.
" Dolet uero sæpenumero hoc modo etiam superficies: & membranæ in media carne contentæ,
" quæ dilaniantes quoq; dolores inferunt. Dolores uero à membranis ossa circundantibus depen
" dentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis cõsisterent. A uenis, graues & detra-
" hentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur. A carne autem, & fusi & laxiores, quapropter
D non adeo extendi uidentur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdã rebus impleri. Mu
" sculi carnis neruorumq; mixtura, tanq̃ ꝓpria substantia cõstituti, arteriarũ quoq; in doloribus
" mixtionẽ præ se ferunt σφίγγοντας (ut ita dixeris) hoc est stringẽtes, & cũ capaci latitudine disten
A.ibidem. " ti, & stupide pulsantes. *Et reliquis uero ulcerosus quidẽ dolor, & in ulceribus graciliter acutus,
A.ibidem.h & non minime dulcior, & qui pruriginẽ inducere potest, ad superficiem pertinere uidetur. *Pun
" ctorius aũt profundas partes infestat: ἐρείδων autẽ. i. infixus, cum sinus accesserit. Stimulans au
" tem, partim eorũ, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat: partim cõtra, utpote q̃ haud-
" quaquã in profundo subsistit. Lacerans aũt est, q̃ in finibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conaẽ, q̃uo ex dolorũ differentijs partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & transcursim. Sphacelodes (inquit) hemicranias, uasorum dissectio circunscribit. Igiẽ, quos dolores nominet sphacelodes, inuentu difficile est: non .n. inter omnes conuenit, quid hæc vox, sphacelos, significet. Sunt enim, qui dicunt, ipsam vehementem dolorem declarare: alij tantũ inflammationis excessum, ut partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à nonnullis gangræna appellatur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici uolunt: alij conuulsionem: alij non simpliciter conuulsionem, sed neruosorum corporum, quæ inflammatione laborant: nonnulli

non eam, quæ fit, conuulsionē, sed, quæ ex inflammationis magnitudine expectatur: alij simpliciter fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum sphacelodes, in iam proposita Archigenis oratione scriptum, ad tantam peruenit obscuritatem, vt nihil per ipsum explicari posse videatur, ipso nusquam medicorum nominum enarrationem conscribente. Per verbum autem, circũscribit, fortasse intelliget quispiã dictũ esse ab eo, veluti celeriter, vel ex toto sanat: ac subijciamus, vt ita dicatur: nam quid facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui scripsit, intelligi voluit? Deinde pulsatorium, & turgidum dolorem arterias inferre dicit, cũ ipsæ videlicet per sphacelodes heterocranias. i. altera capitis parte dolores, primogenia affectione laborant. Itaq;, qualis sit pulsatorius dolor, superius enarrauimus, quamuis ante nostrã enarrationem oĩbus medicis notus sit: siquidē ingentiũ inflãmationũ accidens ipsum esse perhibent. Turgidus aũt dolor est, qui à parte primario affecta, ueluti à radice incipiēs, celeriter in partes adiacentes transfertur: id uero non solum in heterocrania uehemētissima (ut Archigeni placuit) sed in cephalæa quoq; uocata, euenire solet: etenim in hac nõnunq̃ arteriæ primario affectæ hmõi, qualem dixit Archigenes, dolore uexantur, ita, ut fateantur nonnulli, uasorũ ipsorum se dolorē sentire: quod interpretari tentans, arteriam subhorrentem, fieri rotundam dixit. Igitur inquirēdum est, utrum, ueluti per sphacelodes heterocranias arterias ita affici dicit, ad eũdem modum F de uenis eum sensisse existimandum sit, ꝙ per hunc solum morbum ueluti uaricosæ fiant: an cõmune sit accidens uenarum, uel quomodolibet affectarum, uel dũtaxat inflammatarum. Ex eo enim, ꝙ sermoni de arterijs iungit sermonem de uenis, par est, ut conijciamus de eodem affectu ipsum fuisse loquutũ: ex eo aũt, quòd mox in uniuersum de neruis, atq; de alijs huiusmodi partibus scribit, non adaptans uni morbo sermonem de ipsis habitum, eadem ratione putandũ est, itidem de uenis quoq; fuisse dictũ. Itaq; in hac ambiguitate satius fuerit, ut existimemus in eo sermone, quem de hemicrania conscripsit, simul cum arterijs, ipsarum uenarum quoq; mentionem fecisse: simpliciter uero reliquorum instrũorum, sine ullo distincto affectu, neq; in neruis, neque in iis partibus, quæ illos deinceps consequuntur: in quibus dixit uenas, graues ac detrahentes, atq; æqualiter infarctos dolores inferre. Verũ hæc non nihil ambiguitatis continent. Quod uero deinceps sequitur, ubi dicit, nerui uero distenduntur, & contorti indurantur, recedit quidē manifeste ab heterocranica dispositione: definit autem id in uniuersum ad neruos quomodolibet affectos pertinere: quod planè mendacium est, neq;. n. quilibet neruorum affectus, ipsorum essentiam indurat, atq; intorquet. Sunt. n. nonnulli, per quos laxiores euadunt nerui: † quemadmodum per alios quosdam, aridiores: quinetiam sæpenumero nullam sensu perceptibilem ha- G bent differentiam, ita, ut exquisitæ sani uideantur, nihilominus neq; sensum, neq; motum præstant subiectis corporibus. Itaq; in solis fortasse inflãmationibus, aut inflãmatorijs morbis, aut præter naturam tumoribus, dixit neruos & indurari, & contorqueri, quandoquidem in ijs quidem manifeste apparet neruos intendi: nam & laborantibus ipsis, & nobis aspicientibus, intenti nerui apparent: quapropter, nisi curentur, & conuulsiones, & tetani ad ipsos sequuntur. Atque omnium, quæ in tumorem *attolluntur, commune accidens esse uidetur, ut intendantur: nam & arterias, & uenas inflammatione affectas manifeste intendi uidimus: venas quidem, ubi per summa membra, orta inflammatione, bubon exurgit: plerunque enim totum uas intentum uidetur, ac rubere magis & calere, atq; maiori dolore, si tangãtur, affectum: vt sit manifestum totum inflammari, incipiendo ab ea parte, quę primario affecta est, usq; ad alas & inguina. Proinde recte dixerunt omnes fere medici, Inflammatis partibus accidit, ut rubescant, tendantur, renitantur, intumescant & doleant: pulsus vero non oĩbus, ut diximus, sed iis duntaxat accidit, in q̃bus arteriæ notatu dignæ sunt: & pars sensu prædita est: & notabilis magnitudinis inflammatio: tunc enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, uel nullo existente sensibili uase in affecto corpore. Sed interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrũorum propria accidentia. Id vero H iam antea, neq; semel duntaxat, explicatum est, ꝙ uidelicet propria actionis noxa, qualicunque sit specie, cuiuslibet partis proprium est accidens: neq;. n. aliud eis ex necessitate accidens, neq; etiã noxarum dr̃iæ existunt: sed differentiæ quidem uariant pro affectus, tum specie, tum magnitudine: accidentis uero ad uitiatam actionem pertinentis, siue genus, siue species, aut utcunque nominare uolueris, semper ꝑmanet. Cæterum satius fuisset, Archigenem, totũ uia & ratione cõplectendo, abundantius hæc persequi, præsertim cum ab alijs negligentius essent tradita: quorũ non pauca in plurimis alijs libris cõscripsimus, quemadmodum & posthac deinceps dicentur: sed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori uero disputatione hic tractabuntur ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus. Nunc uero reliquas dolorum differentias, quarum in ꝑscripto sermone Archigenes mentionē fecit, persequamur. Quòd. n. peccauerit, dicens torpidos dolores neruis euenire, quodq; stupor nõ unius cuiuspiã partis proprius sit affectus, sed causæ potius, ac dispositionis rationē habeat, iã anteà dictum est: ꝙ uero dolores dure distendentes in ipsis fieri dicit, recte dictũ est: quanq̃ melius erat, si simpliciter dixisset, distendentes, nõ addendo, dure: nã neruorũ dolores, utrinq; uehementer distendere pñt, quia ad utraq; extrema tenduntur, tum id à quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur, non secus, quàm

chordæ

† Græce [illegible] ἀτροφία [illegible] i. ut atrophia manifeste. interpres insecutus est veterem tralationem.

A. l. 3. f. a. d. & c. 5. f. 29. d

A chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent: & propterea citharistæ, quum instrumenta sua post usum reponere uoluerint, chordas relaxant. Et sanè, q ex à cõtrarijs, tum causis, tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens aer, ut rigare ipsas & implere possit, siue uehementer aridus: ab utraq; enim ambientis aeris temperie ad ultimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpantur. Proinde rectè dixit Hippocrates, neruorum cõuulsiones, & à plenitudine, & ab inanitione euenire, utpote quæ sint immodicæ neruorum tensiones. (6. Apho. 39. Ex. [illegible]) Sed, quòd profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. (A.l.1.f.1.d.5. e.5.fo.24.c) Etenim, quum venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur, idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt: quanquã multi tendones (qui ob id, quòd neruosa sunt corpora, à non nullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie, dolores habẽt, siquando ipsos quoq; sic intendi contigerit: ut sunt illi, qui digitos extendunt: sunt autẽ, & qui illos incurnant, in superficie quidem, sed non similiter, ut extendentes. Porrò Archigenes neruorũ dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, ut antea diximus, ad colon magis pertineat: atq; accidit ẽt auri cum quadam pulsatione, atq; dentibus molaribus, quinetiã qñque oculis:
B minime uero neruis infixus dolor euenire potest, etenim magna ex parte utroq; extendunt, & ad supernas, & ad infernas animantis partes. Quod uero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustiæ plenos habere dolores, ineptè quidem dictum est: nam nihil amplius declarat, q̃ quũ deinceps dicit, & minime fusos. Re uera.n. minimè fusos, hoc est, in latitudine porrectos, dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circunscriptos, utpote perueniente ipsorũ tensione, & ad supernas, & ad infernas partes, magis uerò sursum, usq; ad caput: ac tum primũ ipsos uniuersi corporis; & conuulsiones, & distentiones comitantur, nulla nerui tentione huiusmodi accidentium aliquod inducere potente antea, quàm caput ipsum attingat. Post hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis: &, quòd quidem in latum discurrant ipsis dolores, quum afficiuntur, uerum dicit: quòd uero aliquid hæmodiæ simile habeant, non uerum dicit, ut antea dictum est. (A.l.1.f.2.d.3 co.2.fo.41.h) Neque etiam in totum uerum est, quòd membranatum dolores sint inæquales: siquidem contrarium magis ueritati consonat: quippe ex propria earum ratione uidentur æquales inducere dolores, eo, quòd uniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quòd ob communicationem cum uicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum.n. ad affectam ipsarum partem ducuntur & tenduntur circumiacentes, inæqua-
C lem fieri dolorẽ necesse est: vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore uehementiore crucianturː vbi uero sensum habet hebetiorem, ibi minus dolent. Atq; ex eo quoq;, q, quæ tẽditur membrana, os ipsum uel attingit, uel non attingit, non ab re dolorum dña deprehenditur. Atq; hac ratione nonnulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in hunc locum membrana costas succingente: aliquando tñ non ad iugulum, sed ad præcordia, dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso (utpote quod necessario mouetur, quum pleuritici respirant) magis, quàm in cæteris thoracis partibus. Quum.n. ueluti radix doloris in latere consistit, tum laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant: quare tum soli septo transuerso natura respirationis officium committit, quemadmodum in bene ualentibus, qui libera utũtur respiratione, cõtingere solet. Igitur, quum in partibus laterum internis oritur inflammatio, septum transuersum intentum magis dolet: quum vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat: cæterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit. Vbi vero ingens in hepate oritur inflammatio, aut vbi ipsum induratũ est, dolor, qui tum iugulũ in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, q̃ membranarum, tentionem sequit. Quum autẽ dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria
D membranarũ affectatũ, plane declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hæmodiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur perinde, ac si ab eadem causa vterq; affectus fiat: membrana autem, quę in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficitur, vtpote q ab externis causis & quidẽ frigidis celerius noxã subit, idcirco deceptus Archigenes dispositionis cõmunitate, cæteras mẽbranas hæmodię simile quidpiam pati dixit, ac sæpenumero superficiem quoq;, non secundum affectæ particulæ essentiã facto dolore, sed ob mẽbranarum ipsarum essentiã, quę exangnis est, & frigida, quapropter facile à frigidis affectibus infestantur. Quia uero affectum ipsum, huiusmodi dolores comitantur, idcirco sæpenumero dixit fieri hmõi dolores, non ueluti per affectæ particulæ essentiam, sic.n. inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti mẽbrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos & torpidos: membranæ uero, quæ in media sunt carne, ueluti dilaniantes dolores excitãt, sunt.n. plurimæ, & inæquabiliter insitæ, atq; eã circundãtes: quumq; aliqñ ex contrarijs † scd̃m naturam ‡ tendi carnem contigerit, hmõi dolores euenire necesse est. Sane à multis exercitationibus aut tensiui, aut ulcerosi proueniunt dolores, qui totos musculos occupare consueuerunt, inter quorũ partes, carnes quoq; numerantur: verũ de hmõi doloribus satis in salubribus p̃ceptis iã dictum est. Sed, q mẽbranarum, quæ (A.l.1.f.2.d.3. sum 2.c.20.f. 42.b)

† κατάφυσιν est in antiquo codice, idest implantationibus. & ita omnino legendum est, ita etiã legit meus interpres.

ossibus adiacent, dolores & profundi sunt, id est in intimo corpore sensum excitantes, & ossium E ipsorum ueluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquã mirandũ est. Nam ij à quàm plurimis ostocopi, id est ossium labores nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire solent, quamuis interdum uel à frigore, uel plenitudine, fieri possint. Insuper uenas dixit graues & detrahentes, & æquabiliter infixos inferre dolores: uerum ab initio, ubi hemicraniæ mentionem fecit, uenas uaricosas fieri ait. Ergo in hoc solo morbo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui scire licet propriũ arteriæ uenæq; dolorem, extensi sec̃dm longitudinem corporis, ueluti chordę cuiusdam, speciem referre, nulla utiq; profunditate simul apparente. Aequabiliter aũt infigi uenarum dolores, admodum obscurum est: quippe infigi ad nihil, quod ipsis accidere solet, referri potest. Deinde de carnibus dicit, ꝙ & fusos & laxiores inducant dolores. Atqui in totum nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores uocitet, quũ & uasorum, & membranarũ dolores magis intendi uideantur. Id.n. confitetur eos non adeo extentos conspici ob hoc, ꝙ carneæ musculorum partes breuibus lineamentis cõtineantur. Sed id, qđ deinceps scribit, uideri tactum ueluti asperitatibus quibusdã plenum, an proprie ad dolores, q̃ in carnibus consistunt, pertineat, inquirendum est. Nam, ꝙ interdum aliquid huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, à ueritate haudquaquam abhorret: at, quia non semper euenit, ad unam F potius quandam dispositionem magna ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, proprie referendum uidetur: neq; simpliciter intelligendum est, eam dispositionem esse affectũ inflãmatorium, sed qui ẽt cũ humore aliquo fit, exasperare suapte natura potente. Porrò deinceps de musculis scribens Archigenes, eos carnis neruorumq; mixtam proprietatẽ referre dicit, tanquam peculiari ipsorũ essentia ex his consistente. Addit uero arterias, quæ in ipsis inueniuntur: atqui hoc pacto uenas quoq; dicere debuit, atq; membranas. Vocabulum autem, *adstringẽtes, patrio sermone de iis dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt: atq; idcirco de iunioribus duntaxat dici consueuit, de senibus uerò minimè, ꝙ non possit ipsorum corpus, boni habitus plenitudinem suscipere: at uero, in quam rem hoc uocabulum Archigenes referre uelit, inuenire non est facile, maxime quia confundere, & corrumpere solet patriorum nominum significata. Quòd, si, *adstringentes, de iis dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intendunt, non proprie ad musculos, sed cõiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quum uero eos capaci cũ latitudine extendi dixit, puto ipsum hanc à neruorum plenitudine uoluisse seiungere. Torpide autem pulsare, haudquaquam fuisse recte dictum, iam antea declaratum est. Reliquorum uero dolorum, ulcerosus, inquit, graciliter *acutus est. Est autem hæc quoq; oratio obscura, neq; per G A.l.1.f.2.d 3 c.10 fo 41.g se quicquam docere potest, haud aliter, quàm cæteræ ipsius obscuræ orationes: quas ne explanare quidem possibile est, nisi quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare conetur. Quum itaq; sciueris, tum medicos, tũ gymnastas, eos dolores uocare ulcerosos, per quos inter mouendum, uel tangendum lassatas partes, sensus excitatur, qualis in ulceratis partibus percipi solet, facile intelliges per dolorẽ graciliter acutum, hm̃oi quãpiã speciẽ significari, qualis ab acutæ acus punctura fieri consueuit: ergo cõstat ipsum, neq; continuũ esse, neq; æqualiter per oẽs partes porrectũ. Hunc itaq; dulciorẽ esse dicit, quum dicere deberet, imbecilliorẽ, aut obtusiorẽ, aut non uehementẽ, aut minus molestum, aut id genus aliud quippiam: nihil.n. quod molestum est, proprie dulcius appellari potest. Id aũt, quod dicit, & pruriginẽ inducere potest, inarticulate dictum est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionemq;, & ulcerosam dr̃ia: uerũ, quia crebro pruriginosa vlcerosam antecedit, atq; soluta quiescẽteq; ulcerosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet, inde est, ꝙ de ipsis confuse indefiniteq; Archigenes scripsit, vt qui neq; causas utrarũq; dispositionũ exacte alicubi tractauerit. Verũ nos eas in libris salubriũ p̃ceptorum ꝑfecte exarauimus. Igit̃ ulcerosus dolor, non solũ ad cutẽ, sed ad imas quoq; partes, vt ossa, extendit̃: pruriginosus *aũt re vera ad solã superficiẽ ꝑtinet, non tñ prima- H A.ibidem. rio, pro ratione ipsius ꝓpria, sed per accidens, eò, ꝙ densior subiectis sibi partibus, cutis est. Horum ergo dolorum vterque propriæ dispositionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdã humores: atq; tantum ipsi, quantũ dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, vt dixi, satis de ipsis in libro salubrium præceptorum definitũ est. Punctorius *uero (inquit) dolor in profundo est: sed A. ibidem. non recte, nam ad membranas, nõ ad imas partes, proprie pertinet: *infixus autem (inquit) quũ sinus accesserit. Hic sermo † non omnino absurdus esse uidetur: quippe sinus, concauitas quædam est, quum partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Quum itaq; fluxione impleatur ita, ut adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, non quidem secundum longitudinem latius exporrectum, sed proprijs limitibus conscriptum: at excreto quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi sicuti ambientia sinum corpora adeo distendantur dilatenturq;, ut inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt, q̃ proprie ad sinus pertinent: quod uero ab Archigene dictum est, aliud ab his est: uerum, quid intellexerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At, quod deinceps scriptũ est, non minorẽ habet dubitationẽ. Nam stimulans (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic.n. sermo cum eo, quẽ in initio pręmisit, pugnare videt̃, quo in hunc modum scripsit: stimulans autem, partim eorum,

† [illegible] omnino præter naturam.

quæ

A quæ in loco sunt,q̃dpiã affectũ esse declarat,partim cõtra: id.n.fieri põt sc̃d̃m pfundũ in parte ossib⁹maxime uicina,& in cute,atq; oĩno in medio,hmõi dolore facto ab humore mordaci,seu fibiliũ partiũ aliquã erodẽte.Deinde,qđ in fine eiusdẽ oronis sic scriptũ est,lacerãs aũt est,q in fibus cõsistit,si lacerans quidẽ idẽ significat,qđ diuellens,mendaciũ est:nã illi,q in sinu est,id minime contingere solet.Quòd,si non hoc,sed aliud quidpiã dicere uoluerit,qũo id poterit inueniri? Atq; huiuscemodi sunt,quæ in pscripto sermone Archigenes posteris memoriç pdidit.

Examinat alium Archigenis locum, in quo hepatis, splenis, renum, uesicæ, & uteri dolores traduntur. CAP. 8.

IGitur transeamus ad alium,q & ipse ex dolorũ dĩa affectas partes cognoscere docet:est aũt ipsius dictio hmõi:Hepatis uero dolor holcimos,i.tractotius,& inhærens,& stupidus est,atque atrocius molestãs.Splenis aũt acutus nõ est,sed grauitatẽ simul,& extẽsionẽ hẽt:atq; similis vr ei,q ad elisionẽ quidẽ,atq; expressionẽ,sed extrinsecus incũbentẽ,renitit.Renes & austeros dolores inducũt,& cũ pmanẽte astrictione pungentes.Vesica uehemẽter adstringẽtibus utitur doloribus.atq; tensionibus pũctorijs.Vterus aũt acutis,turgidis,pungẽtibus,distẽdẽtibus,torminatim incidẽtibus:qppe q hmõi mixtione dolere natus est:quãobrẽ idiomatis quoq; ambiguitatẽ inducit.In hoc sermone iterũ Archigenes,ptinus ab initio,hepatis dolorẽ holcimõ.i.

B tractoriũ,esse dicit.Verũ hoc uocabulũ,holcimos,apud Græcos in usu nõ est: proinde,q̃d significet,haud facile inuenire est,nã uocabulorũ signationes ex longo usu dephendunt. Atqui uideo eos,q illo utũtur,uiscidũ per ipsum uelle signãte,quale uiscũ esse vr,ut cuius una parte tracta,põt per ipsam reliqua illi continua simul attrahi: sic pasta quoq; ex frumento,holcima dicit,maxime si accuratissime subacta fuerit:sed ex hordeis,aut milio pasta,holcima non dicet.Atqui sub hac significatione,hepatis dolor haudquaq̃ holcimos euadet : proinde aliã significationem q̃rere oportet.Itaq; unus ex ijs,qui Archigenis sectã reliquis pponere conant, holcimon hepatis dolorẽ dici asserit,qũũ hepar uel induratũ,uel inflãmatũ,detrahere iugulum vr : alius,quum diuturno morbo laborat:alius,qũũ mediocri dolore afficitur . Sunt,q tardum ipsum significare uelint,vtpote q acuto aduersetur:atq; urgentẽ,& adeo uehementẽ,ut nullam admittat requiẽ, hunc acutum eũ uocare solitũ:contrariũ uero,nẽpe tardũ,holcimon dixisse autumant. Nonulli eũ dolorem holcimon,uel grauem dicunt,q grauitatis speciẽ refert:usu.n.receptum putant, ut de grauitate holcei.tractus,dicat.Multa insuper alia uarie explicant admirandi illi quidẽ enarratores,sed q̃ intelligantur à nemine. Constat igitur hoc uocabulum,holcimos,qđ in propositæ

C oronis initio inuenitur,nihil nos posse docere.At uero deinceps consideremus , q̃d utiq; sit dolor inhærens:nã hunc quoq; hepatis propriũ esse dixit. Mihi quidẽ facilẽ persuasum est turgido dolori,inhærentem per contrarietatẽ opponi, ipsum dicere uoluisse : quid.n.aliud cõnicere qs posset?Etenim hepatis dolor,si quispiam alius,vicina corpora ad consensum inducit:nam & ad iugulum usq; porrigitur,& spirandi difficultatem crebro affert, atq; interdum tussim quoque ac dysenteriam,neq; raro nothas costas infestat : igitur quonam pacto uere diceretur eodem in loco permanere?At fortasse satius fuerit putare,q inhærẽtem dolorem dixerit, ueluti infixum:atqui hepatis dolor,ut nuper ostendimus,haudquaq̃ hmõi est . Similiter antea iam declaratum est,ne torpidũ quidem dolorẽ,particulæ cuiusquã proprium esse,sed dispositionis potius:q si ẽt partis cuiusdam sit proprius,at sanè nequaq̃ iecoris,sed certe neruosorũ potius corporum.Porrò atrocitet molestans cũ torpido pugnat,utpote qui uiolentus est,atq; cõtinuus: sed nec hmõi quidẽ, hepatis dolor est,sed potius grauis:at ne grauis quidem peculiariter proprius hepati est,sed sple ni quoque,ac renibus inflammatis cõis. At Archigenes (haud scio quo pacto)in liene duntaxat istius speciei doloris mentionẽ fecit:nec audiuit Hippocratem dicentẽ:| Et in tenem dolor grauis.Verum hoc peccatũ exiguum forte censebitur:at longe maximum est illud,quod cõmittere 6.Epid. cõ.1.t.6 3.155.c

D in multis solet,nomina scribens cæteris sensibus peculiaria: quemadmodũ nunc de renibus quidem austeros scribit dolores,de uesica uero adstringentes:hæc.n.saporum sunt nomina,qui lingua,ut instro,& gustandi sensu dignoscuntur.Igitur res quædam declaratur, generatim quidem per hoc uocabulum adstringens,sed magis particulatim per austerũ & acerbum : quippe ambo adstringũt,sed magis acerbũ,qualis est omphacia uocata galla. Porrò austera sunt multa,ut mali punici genera,atq; cotonea mala,ac reliqua cõpluta esui apta . Sanè acerba,haudquaquã sunt iucunda,non solũ ea,q̃ medicamentorum speciem referunt, ueluti hypocysthis, & balaustium, & galla,& rhus,sed ẽt illa,quæ,quum sint hmõi,recipiuntur tñ in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest,quid uel austerum,uel acerbum dolorem dicere uoluerit Archigenes, non magis,quã aut ceruleum,aut rubrũ,aut fuscum,aut alium aliquem à coloribus nominatũ . Nũc aũt,quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia,tempus est considerare . Nam dolorum proprietates Archigenem arrogantia motum interpretari uoluisse censet:at,quia te uera inefla biles sunt,cum in hmõi nomina absurda incidisse,non intelligentem unamquãq; qualitatũ, siue gustabilem,siue tangibilem,effari posse: vbi uero multæ qualitates circa unã essentiã apparent, ibi & proprietatem fieri contingit, idq; maxime in gustu,cum uerbi gratia, & amaritudinem,& dulcorem,& austeritatem,& acrimoniam in una essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu

proprietas quædã orit̃,ineffabilis illa quidem,si unico noĩe ipsam explicare tentaueris,sed quę E
dici tñ potest,si per singulas qualitates discurras,eo addito,ꝗ & magis & minus declarare haud
impossibile est.Ita & herbas uniuersas, & reliquam quoq; materiam enarrauerunt medicorum
non pauci,singulas qualitates,quæ enũciatis rebus insunt,explicantes. Ergo Archigenes,si uni
uersam quidem essentiæ proprietatem unico nomine comprehendere uoluisset, indoctus oĩno
fuisset,id quod de Archigene nequaquã sentiendum est:si aũt simplices qualitates,ipsæ quidem
ineffabiles non sunt,earum uero quantitas exacta quidem mensura ineffabilis est,quanq̃ sub la
titudine quadã explicari põt.Igitur longiori sermone uti non oportet,quũ ea species ob oculos
omnibus sit posita,qua uti debet is,qui quamlibet rerũ sensibilium interpretari aggreditur:qp-
pe omnium tangibilinm qualitatũ propria habemus noĩa haud secus,quam gustabilium, uisibi
lium,& audibilium:atq; oĩbus ijs patrio more uti debemus, & neq; adstringentem, neq; auste-
rum nominare dolorem,utpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi.n.medici ab
Archigene stantes,quũ dolorum dr̃ias conscriberent, haudquaquam ausi sunt à cõsuetudine in
nominum usu recedere,quæ ab ipsis laborantibus audire licet : qui perinde se dolere interdum
aiunt,quasi acu pungantur:ac rursus perinde,ac si terebro perforent: quinetiã uideri sibi aiunt
contundi sese,& diuelli,& tendi,& retrahi,& detrahi,& grauitatis cuiusdã sensum pcipere,qua F
interdum subiectarũ partium aliqua suspendi vr̃, interdum uero circundantibus incũbere.Igit̃
hm̃oi omnia consueta sunt.adstringentes uero,& austeri,& acerbi dolores in insolitorũ, ac inu
tilium numero habentur.Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos uellet, qũo loci
affecti possint cognosci:nam omnis,qui de doloribus habetur sermo, uanus nugarumq; plenus
esse censetur,nisi ex ijs,quæ laborantes ipsi dicunt,eos cognouerimus. Ergo,si ab ipsis,quomo-
do doleant,discere oportet:nunquam uero dicunt acerbum,aut austerum,aut atrocem,aut hol
cimon dolorem,rursus inutilis erit huiusmodi doctrina.Prætetea ex eo loco,quo dicunt Archi-
genem interpretari uelle dolorum proprietates,hæc docendi ratio, tum impossibilis,tum inuti-
lis esse planè uidetur.Primum.n.uel ipsis authoribus omnis proprietas enunciati nõ potest: qd'
cum ita sit,omnino fieri nõ potest,ut ad doctrinam aliquid conferat, vtpote quam ij duntaxat,
qui sensibiliter ipsam percipiunt,noscere possunt.Deinde,ea nobis ignota sit,necesse est,qua nõ
laborauerimus: nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas: quod licet
concesserimus,fieri tamen non potest,ut credamus unum hominem omnes singularium partiũ
affectus fuisse expertum.Donemus tamen(si uolueris) hoc quoque, quanquam impossibile est,
at uteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes : nihilominus huius proprietates G
conscripsit,quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur.Itaq; admirationem(ita dij me amẽt)
sæpenumero mihi induxit,ex qua tandem ratiocinatione, tam absurdam hanc doctrinam colle
gerit:quam & si ueram contendis,nihil tamen ex ea utilitatis prouenire fateri cogeris,nullo in-
firmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam,quod nonnulli laborãtium fa
stidire stomachum aiunt,id nobis eo, quòd aliquando ita fuimus affecti, planè notum est : sicut
etiam mœstitia torqueri,quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat : an uero austero dolo-
re ab Archigene dicto,quispiam fuerit affectus,intelligi non potest,utpote nemine sciente, cui-
nam rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium,& distendentem,atq; eos, qui conformiter
nominantur,atq; ijs multo magis uehementem,& fortem,& uiolentum,& cõtinuum, & inter-
mittentem,nemo est,qui non nouerit,vtpote qui per nomina à consuetudine non abhorrentia
enarrantur,& quos quotidie plurimis euenire uidemus:at austerum, & adstringentem, & atro-
cem,& holcimon,ut nemo profert,ita,si quis fortasse proferat,non intelliget. Cæterum oportet
& affectum esse communem,& appellationem ipsum declarantem ab auditorum consuetudine
non aberrare: ueluti quum stomachum premi dicimus,id,quod nemo non dicere solet: quippe
tali sæpenumeto sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbẽs inducete potest, H A.l.3.f.13.e. 1.c.1.f.285.a
idq; in nonnullis oris uentriculi dispositionibus, quod per abusionem, non solum populares,
sed probatissuni quoq; medici,stomachon appellant.Quinetiam inter uehementer respirandũ, A.l.3.f 14.t. a.c.5.f.313.e
non nunquam grauitatem in dextra præcordiorũ parte sentimus:id,si citra febrim eueniat, aut
obstructione,aut scirrhosa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere
conijciendum est:ueluti,cum id inflammatione infestatur,febrim comitari necesse est.Itaq; oĩa
huiusmodi & dici possunt,& manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus,atq; sine ab
surdis illis nominibus doceri possunt:Archigenis uero doctrina,hoc habet exacte proprium,ut
non nouarum rerũ,sed nominum tem nullam declarantium enarrationi studeat.Nam tractatio
nem de pulsibus,huiusmodi nominibus inpleuit,quamuis illa (ut in commentarijs de pulsibus
ostendimus)haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

Qua methodo affectæ partes cognosci queant, ac primogenij affectus ab ijs, qui per consensum eueniunt, distinguí. CAP. 9.

EQuidem uoluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctri-
næ addidisse: sed eam ita obscurauit,ut ne nos quidem,qui in artis operibus iam senuimus,
dicta ipsius intelligere ualeamus. Quod igitur illius erat officij,id nos præstare nitamur,atque

in

A in primis in uniuersum ostendere uiã,& rationẽ,cuius adminiculo, & ipse affectos locos inuenire,& cæteris uiam ostendere possis.Igitur,ut in priote libro dictũ iã est, uia & ratio hmõi est. In primis.n.quærere oportet,utrum singulorũ locorũ propria signa,qũocunq; afficiantur, inueniri possint;an per singulos affectus alterentur:deinde utrum singulorũ affectuum propria sint signa,an circa quãlibet partem uarientur.Atq; ita oportet,& loci,& affectus non immemores, deinceps signa perstringere:Veluti,si ita acciderit,ut pulmo inflãmatione laboret, tãta inducet spirandi difficultas tantaq; angustia,ut suffocari laborantes uideantur,ac recti sedere conent̃, quem affectum orthopnœã nominant:quinetiam calidam sentiũt expirationem,idq; maxime, si erysipelatis particeps fuerit inflãmatio;quocirca,ubi plurimum efflant,iuuari uñr,ac multum aerem frigidum attrahere concupiscunt:atq; inter tussiendum sputũ expuunt,idq; mõ hoc,mõ alio colore infectũ,ut interdũ rubrũ,interdũ flauum,aut rufum,ac spumosum quoq;, & nigrũ, & liuidum appareat:insuper grauitatis cuiusdam thoraci incumbentis sensum sępenumeto pcipiunt,ac dolotem ex imo ad ipsum peruenire,& ad os pectorale,& ad spinam: præterea acu- A.l.3.f.io.t.4 a.11.f.270.eta est ipsis febris:pulsum uero hñt,qualem in libris de pulsibus diximus.Sic,ubi membrana costas succingens inflammata est,acuta febris infestat,accedente pulsus ea,quam in cõmentarijs

B de pulsibus diximus,proprietate:est ãt dolor punctorius una cum spiritus difficultate : ac magna ex parte sputum colore infectũ mox appatet haud secus,q̃ in peripneumonia . Igit̃ utrosq; affectus spirandi difficultas necessario comitatur,eo,ꝙ affecta particula spiritus sit instrumentum:oritur ãt febris,& ꝑꝑ affectum ipsum,& ꝑꝑ positũ,nã & pulmo & succingens costas mẽbrana prope cor constituuntur,inflãmatio uero calidus affectus est: sic etiam tussis ipsis,ut spiritalibus,inest:sed,ꝙ aliquid expuatur,id ab affectu ipso procedit,quippe iam ostendimus oẽm inflammationem ex affluente fieri sanguine: quapropter,si biliosus fuerit sanguis , flauum aut pallidum erit sputum:si pituitosus,& spumans,& cãdidum:si menlacholicus, aut nigrum aut liuidũ:si nihil horum sanguinem infecerit,rubrum.Quinetiam in pleuritide sæpenumero magis biliosum:in peripneumonia uero magis pituitosum sputum sequi consueuit:sed de hoc satis iã declaratum est.Quòd ãt inflammatarum partium excrementa per asperam arteriam referunt̃, eius rei causa tum ad positum tum ad formationẽ referenda est,quippe quæ per solam hanc uiã effluere possunt.At uero uentriculus duos hẽt meatus,unum,per quem natantes in ipso humores euomuntur:alterum,per quem humores ad inferiora delabuntur:uerum id , quod in eo uitiosum inuenitur,ac supernatat,magis uomitione reijci consueuit,reliqua per intestina deijciũ

C tur:ueluti renũ uesicęq; excrementa meiendo excernuntur:cerebri uero redũdantia per nares præcipue,non nunquam uero per palatum,& aures uacuatur.Indicia igitur locorũ affectorũ ab accidentibus quidem oĩa: differentiæ uero ipsorum sunt & ab actione lęsa, & excrementorum qualitate,& a tumoribus præter naturã,& doloribus,& a coloris uitio,quod sequitur uel in uniuerso corpore,vel in una quapiã,uel parte,uel duabus, idq; maxime in oculis,& lingua : extra horũ numerũ sunt indicia,q̃ colligunt̃ scd̃m eã,quæ proprie sympathua,si ita uelis,appellat̃,ve *Non sunt in græco nec debent esse.* luti in priori libro iã diximus.At nũc tp̃s esse uĩ,ut amicos,quorum petitioni obtemperãs, hos cõmentarios scribere aggressus sum,ad exercitationem inducam. Fit ãt exercitatio oĩs, quum particularia sub eandem uiam,& rationem ducuntur.Hmõi ãt doctrinæ specie(ut persæpe ostẽdimus)non aliud inuenitur utilius:quippe uiæ , & rationes,ubi solę sine multifaria scd̃m ipsas exercitatione cognoscuntur,haudquaq̃ possunt perfectos efficere discipulos.Altius igit̃ uiã & rationem dicere aggressi,ad exercitationis modum accedamus.In primis quidem intueri oportet,num actio aliqua sit læsa:quippe cum ipsa proprium actionis instrumẽtum affici necesse est. Deinde,ubi actionem læsam esse perspexeris,ad modum læsionis accedendo considera,ad quã affectionem proprie pertineat.Postea affectã particulã nota,num tumore quopiã aut dolore in

D festetur, & quidẽ accurate cuiuslibet horũ speciẽ inuestigando:didicisti.n.non solum tumorũ, uerum ẽt dolorum quoq;,uarios esse modos.Aspice subinde affectæ partis excremẽta, per quẽ meatum vacuent̃:ac vide,num aliquid essentiæ ab affecta parte secernatur.Postea ẽt,utrũ oĩno incocta sint ipsius excrementa,an mediocriter cocta.Ac tum,quibus ex ea uniuersum corpus, quibus priuatim quædã corporis partes fruantur:qđ partim ab actione, partim a colore , & figura,deprehendes.Esto.n.vt quispiam inter respirandum in notharũ costarum loco doleat, nõ protinus hunc esse pleuriticum suspicari debes,sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat,intueri:id.n.si coloratum,ut dictum est,uideris,tum ipsum pleuriticum esse dices . Quòd si tussiẽdo nihil oĩno expuat,fieri põt,ut nihilominus pleuriticus sit ille quidem,sed inflammationem habeat & incoctam,& strictam adeo,ut nihil ab ea foras eijci possit:ac fieri quoq; põt, A.l.3.f.io.e.4 c.1.fol.268.e E.1.c.2.f. ut ob hepatis inflammationem dolot in iam dicta sede excitetur:intentis.n.intro uinculis,quibus non nullorũ iecur costis alligatur, contingit dolorem ad succingentem costas membranã A.ibidem.f peruenire.Verũ nequaq̃ similis est pulsus in hepatis,& membranæ costas succingentis inflammatione:ac ne alui quidẽ sedimenta similia sunt:q̃q̃ non in qualibet iocinoris inflãmatione eadẽ sunt,sed in ijs affectibus, ꝗ proprie iecorarij nominant̃.Igit̃,in quibus nihil excernit̃,a quo indiciũ aliqđ sumi possit,satius fuerit præcotdiotum dextram partẽ tãgere:ꝙ,si nullus apparet

Antiquus interpres legit, τίνος ἐστὶ πάθος ἴδιον idest cuius est affectio propria.

tumor,

tumor,ne sic quidem desistere oportet:quippe fieri pôt,vt in sola sima hepatis parte sit inflãma E
tio:potest ẽt in gibbis partibus,sed non in oĩbus,uerum in ijs duntaxat existere, quæ a nothis costis conteguntur.Itaq; laborantem,ut vehementer respiret,monere oportet:deinde interrogare,nũ grauitatem sentiat,aut suspensam a superioribus,aut incumbẽtem uicinis.Non nunq̃ A.l.3.f.10.t.3 c.1.fo.164.d
sanè,quibus illic est tumor præter naturam,ij difficulter spirant ob septi transuersi angustiam, & ab exigua tussi irritantur.Ergo hmõi dispositionibus,solidum firmumq; discernendi indiciũ per oẽ tps morbi,a pulsu sumendum est:deinde tractu temporis reliqua quoq; accidentia consideranda sunt:nam & linguæ,& uniuersi corporis color alteratur,ubi hepar uitiatũ est:sicut rursus thorace affecto tussis increscit, atq; tpe oĩno apparent ea,quæ tussiendo expuuntur.Igitur, quemadmodum fieri non pôt,ut ill'sis spirandi tum partibus, tum instrumentis difficilis fiat respiratio:accidit ãt interdum,nullo existente in ipsis proprio morbo,sed transuerso septo aut detracto,aut oppresso,ut homo difficulter spiret:ita ẽt usu uenire solet in ea sede quæ principẽ in se aĩæ facultatem continet:nam,cum & scientia,& opinio,atq; cogitatio oĩs in ipsa consistat,si harum aliqua læsa uideatur,protinus ipsam quoq; affectu quopiam laborare arbitramur.Nam, ubi uel in pleuritide,vel peripneumonia delirium incidit,nemo uel a costa,nel a pulmone accidens hoc prouenisse dixerit:quippe uniuersi eam partem, in qua princeps aĩæ uis residet,simul F
affectam esse putant,ac nituntur modum consensus sectæ suæ conformem ostendere:verum in alijs affectibus nõ consentire,sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt, ueluti in lethargo, & phrenitide:at uero undiq; affici,ubi propriarum ipsius actionum aliqua læditur:proprias ãt actiones dico,quæ per nullam aliam partem,ut per instrumentum,fiunt.Nam re vera,& uidere illam,& audire haudquaquam negãdum est,sed uidere oculis,& audire auribus,atqui, ut cogitet,& reminiscatur,& existimet,& eligat,neq; oculis,neq; lingua,neq; alia quapiam parte utitur.Quòd,si hæc aĩæ pars ita est in continente ipsam corpore,ut nos in domo aliqua, in primis fortasse nullam ei noxam afferri putaremus a loco:qñ uero ipsam lædi videmus, q̃uo lædatur, esset inuestigandum:Si uero ueluti forma quædam corporis est, ab ipso inseparabilis,eam lædi non inficiaremur ob suscipientis ipsam corporis alterationem.At,quia de hac re inter philosophos ingens pugna est,alijs eam ueluti in domicilio contineri dicentibus, alijs uero ipsam corporis formam esse putantibus,idcirco,q̃uo lædatur,inuentu perdifficile est. Quòd uerò lædat, ab experientia dicere licet:etenim,ubi fracto capitis ossi terebra adacta est, si quis vehemẽtius comprimat,protinus sensum oẽm,& motum amittit laborans:quin,ẽt, si Inflammatio quędam oriatur,hæc ẽt euenire interdũ uidemus:& cogitationis lęsio perpetuo euenit.Preterea nõ nul G
li per uehementem capitis vstionem delirauerunt:atq; per fortes ictus capiti adactos, sæpenumero caros,id est soporem sequi videre est.Multi quoq; affectus in capite consistentes, cogitationem haud obscure uitiant,adeo,ut ẽt populares, quum aut delirare aliquẽ, aut cogitationẽ q̃uolibet affici conspiciunt,capiti remedia adhibenda esse censeant.Verum enim uero,q̃ principium sensus,& motionis ab impetu prodeuntis sedem in cerebro habeat,& q̃ hoc a mẽbranis, (Græci meninges uocant) contegatur,id in alijs commentarijs,quàm uerissimum esse declaratum est:Nunc uero,q̃uo distinguantur affectus primitiui ab ijs,qui per consensum eueniunt,cõsiderandum est.nam hmõi speculatio proprie ad hoc nostrum institutum pertinere vr̃,& quidẽ non sine manifesta utilitate:quippe q̃ ad curandi rationem in primis pertinet, cuinam parti remedia sint adaptanda,cognouisse.Nam per solum consensum læso cerebro, si ea pars,q̃ primitiuo affectu laborat,fuerit curata prius,q̃ cerebro propria aliqua eueniat dispositio,nullum in ipso relinquit accidens:q̃ si ex consensu aliqua permanens fiat in ipso dispositio, tũ non solũ parti,quæ primitiuo affectu laborat,sed capiti quoq;,remedia adhibere oportet. Ob hęc ãt ipsum exacte definire,utrum cerebrũ,an mẽmbranę ipsius primitiue afficiantur,haud magnam utilitatem afferre pôt:in utraq;.n.dispositione capiti auxilia adhibentur.Igitur huic rei non ita ue- H
hemẽs studiũ adhibere oportet,sed potius essentiã,qualis sit,inuenire : quippe humidũ exiccare,aridum humectare,frigidum calfacere, calidum refrigerare opus est : ac, si coniugatus fuerit affectus, per contrariam coniugationem ipsum curare conuenit: vt calidum,& siccum,humectare,& refrigerare:humidum frigidumque,exiccare,& calfacere:atque in reliquis duabus cõiugationibus ad portionẽ: ac in cæteris morbis omnibus eadem rõne similiter facere, quorum vniuscuiusq; speciẽ in libro De morborum differentijs persecuti sumus . Quum itaque,& cerebri,& membranarum eius ijdem morbi simili curatione indigeant,logica magis, quàm ad curationem utilis,esse videtur quæstio,in utro illorum contineatur princeps aĩæ facultas;uerum, an in corde sit ea facultas, longe diuersa, atque omnino re differens est quæstio . Esto enim ut a flaua bile in corde,& accumulata,& putredine affecta, phrenitis sit excitata, nonne delirare A.l.3.f.1.t.1 c.3.fo.197.g
uidebitur is, qui caput oxyrhodino (id est oleo rosaceo cum aceto) perfundere iusserit ? nam, si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit, non capiti, sed thoraci ipsum adhibere debuerat:neque uniuerso thoraci, sed illi duntaxat parti, in qua cor continetur. Hæc igitur rectè a nobis definita sunt, atque hoc item, quòd non solum affectum locum, uerum etiam causam illi noxam inferentem,considerare oportet:ut exempli gratia,delirium est accidens eius actionis,

Anis, quæ a loco † mentis compote prodit: similiter coma,& sopor, sed a contrarijs causis oriunt. † παραφροσύνη est in impressis: quam dictionem verterant mētis impote. Corpus tamen videtur legisse, opwvrra vereq; interpretē imitatus, qui habet, Abenatio est accidēs sequēs læsionē loci rationis.

A.l.3.f.1.t.1. c.7.fol.184.a b. Quippe & uigilias,& delirium causa potestate calida efficit: at, quoquot somnolēti, & comato si sunt affectus, oēs a frigida causa proueniunt: id quod ex medicamentorum natura plane discere licet: quippe frigida stuporē soporemq;, calida uero vigilias,& uarias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie uideamus,& lactucas,& potabiliū calidarumq; aquarum balneas,& uinum modice dilutum, somnum inducere, reliquorum

A.l.1.f.1.d.a c.5.fol.61.e medicamentorum exemplo, quæ & humectare, & refrigerare possunt: quæ uero his contraria sunt, uigilias excitare. Itaq; tenuis ratio uictus,& uinum meracius uigilias inducunt: idq; multo magis, cum vinum meracum aut suapte natura fuerit calidum, aut ualde antiquum, ueluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est: neq; absurda vr̄ historiæ ipsius, narratio. Grāmaticus quidā singulis diebus balneum petēs, vnum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret: atq; ea, quæ ad uictum essent necessaria, præpararet. Puer itaq; domum custodiens, quum uehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, vinum antiquū liberaliter potauit: atq; ex reliquo tpe uigil oīno permansit: postea correptus febre, una cum uigilijs oborto delirio, perijt. Cæterum animantia, q̄ frigidiori sunt natura, per

B hyemem ob frigoris uim, perinde, ac si mortua essent, latitare solent, Atq; tum uiperas quoque uideas, si manibus tractent, deferanturq;, haudquaquam mordere: nā per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, maxime sub caniculæ feruore, quum vehementer æstuant, furorem præ se ferre uidentur adeo, ut ne exiguo quidem momēto quiescere possint: Quod intelligens Nicander sic de cenchride cecinit.

Non temere offendas calcando cenchridis artus,

« Dum furijs agitur,

« Verum de his alibi plenior̄e inuenies,& enarrationē,& demonstrationem, Siquidem calida

A.l.1.f.1.d 6 c.3.fol.29.l causa motū excitat, atq; idcirco uigilias affert, frigus āt, ociosum, & ad motiones pigrū reddit aīal, ob idq; somnum comaq; inducit. Igitur, qui hęc intelligit, quum per ardentium febrium uigorem hoīem uiderit,& uigilare,& delirare, deinde inclinante iam febre,& dormire,& rectē sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed a febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic ēt in peripneumonia,& laterali morbo, quū ad uigorem febris peruenerit, delirium sequi solet, nullo existente in capite proprio affectu: quippe tum affectus proprius esse putandus est, cum permanere in parte quapiam cōspicitur. Vn̄, si in laterali morbo permanēs eue-

C niat deliriū, caput proprium hr̄e morbum perpēde ita, ut, quāuis lateris morbus quiescat, possit tn̄ capitis morbus permanere: sæpenumero.n. uidimus: bubonem ob ulcus aliquod obortum,

A.l.1.f.2.d 3 c.2.l.43.h Et 44.a. Et 45.b ulcere curato deinde diutius infestare. Ergo, quū pars aliqua simul cum alia sic afficitur, ut irritata quidem una, altera uehementius molestetur, remissa uero irritatione quiescat, eam per cōsensum affici putandum est. Hæc quidem una coniectura cōis est: sed de cerebro, ut dictum est, proprium sumitur indicium, si nō assidue deliriū permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atq;

A.l.4.f.1.2 a c.5.f.417.g eadem ratione fieri solet, ut, quum febrium accessiones irruere incipiūt, sopore & comate grauentur laborantes, q̄ hoc tempore cerebrum uehementer refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum est, ut noxam huiusmodi subeat, quum intemperiem habeat frigidam, non uero tantam, ut hæc sola prædictorum accidentium possit esse causa: sed, quū accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, ut cataphoram uel soporem queat inducere: id uero, ut dixi, fieri consueuit, uel ab intemperie frigida, uel a pituita in cerebro exuperante.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS
LIBER TERTIVS

D

ARGVMENTVM LIBRI

Reiectis veterum erroribus, ad dignoscendos Cerebri affectus pertransit.

Quo pacto partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per consensum. CAP. I

E. affectis locis (sic enim uocant corporis partes) pauci admodum medici scribere aggressi sunt, ac multo plura, quàm attigerint, omiserunt. Itaq; cæteris silentio præteritis, unius Archigenis, haud indigni, qui omnibus præferretur, meminimus. Diximus autem eum sermonē, quo ipse asserit, actiones quasdam lędi, illæsa ea corporis particula, quæ ipsis deputata est, distinctione egere: defendi enim posse, si pars per alterius consensum læsa, nondum permanentem habeat dispositionem, sed, ueluti umbra quædam, ut ipse dicebat, ei hæc ipsa insit affectio. Nam, si ad ignē quis propius accesserit, ut ferè conburatur, non tamen adhuc comburatur, dolebit quidem uehemēter, sed ea, quæ calefit, parte nihil adhuc patiente. Sic ēt, ubi ambiens aer vehementer frigidus, aut aqua exacte

frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur: atqui ablata re, quæ nocuit, protinus E cõquiescit affectio. Quamobrẽ satius fuerit, ut dicamus (ueluti, & ipsum indicat nomen) affici quodammodo eam partem, quæ alteri consentit: neq;.n. pars, quæ nihil patitur, sed ea, quę cum alia patiť, consentientis uocabulo significatur. Itaq;, quum affecto stomacho oculi similibus infestanť casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicẽdum est illos pati, elato ad cerebrũ ab humoribus in uentriculo contentis fumoso quopiam uapore: non tñ adeo afficiũtur, ut ablata re, q̃ molestiam intulit, propria curatione egeant. Verũ hmõi disputatio, ut dixi, ad logicam potius pertinet: quæcunq;.n. quæstiones usum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiã indagantes, haud dubie logicę esse censentur. Sic & Chrysippus philosophus de animi passionibus scripsit unum quidẽ de curandi ratione librum, quo.s. maxime ad earum curationem indigemus: cui tres alios subiunxit, qui logicas cõtinent quæstiones. Qđ ãt melius fuerat, & huic nostro instituto cõmodius, Archigenes parum exacte declarauit, quot certe modis actio lædi possit: sic.n. & primario affectę partes, aut proprio uitio laborantes, aut quocunq; quis nominare uoluerit, deprehendantuř, & curandi ratio abunde nobis suppeditari possit. Ego uero in uocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoq;, qui in manu sensum amisit digitorum, ipsis non affectis, quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneã curationem ostendit. †Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affecto uentriculo: atq; aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in uocalibus instrumentis uitio, uox offensa est: deniq; alia consensus specie laborat is, cuius digiti sensum amiserant: Siquidem oculi uexabantur, quia ascenderet ad eos aliquid: uox ãt, quia materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebant, quia sentiendi facultas ad ipsos non descendebat. Proindeq; satius fortasse fuerit, ut uocalia instrumenta digitosq; nulla prorsus affectione laborasse existimes, q̃ oculos: nam his affectus ipse inest, quia fumosa quadã exhalatione replentur: uocalium uero instrumentorum atq; digitorum officiũ læditur, non quia ueniat ad eos quippiam præter naturam, sed quia careant eo, quod secundum naturã ad ipsos peruenire solet. Sanè uis sentiendi digitis non influit, exortu nerui iuxta spinalem medullam lęso: & guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum non recipit: nihilominus rectè dixeris in ipsis hanc esse passionem, quia non perueniant ad ipsas partes ea, quæ antea, quum secũdum naturã se haberent, uenire solebant. Etenim fontes affici haud absurde putaueris, si nõ perueniat ad ipsos aqua: sic cerealium quoq; frugum è terra prodeuntium, squallor immodicus passio est: & animalium, cibi potionisq; penuria: nam, quod alicui ad naturalem eius gubernationem quomodocunq; deficit, ipsum sanè quispiam passionem illius merito putarit. Sed huiusmodi quæstiones (ut iam dixi) ad logicam potius pertinent.

A.l.1.f.2.d. c.1.f.43.b. Et l.3.f.1.t.2.c.4 fol.190.c

† aliter enim.

G

Quàm multa post habeant medici, qui sectis addicti sunt, ac de remedijs ex uera demonstratione inueniendis. CAP. 2.

CAeterum magna medicorum pars negligit eas cõsiderationes, quæ uel læsis, uel deperditis actionibus necessariæ sunt. Quum.n. duæ tresue fuerint aliq̃ hmõi actiones, accidit interdum, ut una particula affecta, reliquæ illi consentientes in suis actionibus simul lædantur: interdum uero, ut oẽs eodem modo afficiantur. Atq; accidit interdum, ut harum aliquę dispositionẽ habeant (ut ita dicam) hecticam, §.i. quæ tenaciter hęret: §reliquę uero (ut sic dixeris) cata schesin §id est, quæ facile discutitur: §de quibus secundo libro de uiuorũ dissectione, atq; in eo, qui hunc præcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoq; dicemus, ut uidelicet futurum sermonem, qui sine hmõi distinctionibus explicari non põt, perficiamus. Sed iam enarrare aggrediamur id, quod admodum utile fuerit prædixisse pp eos, qui uerbo quidẽ demonstrare nituntur affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere uero illam euertunt: atq; unum aliquem affectum pro exemplo sumamus, sitq; is pleuritis, in qua latus esse affectũ dolor ipsius declarat. Sed, utrum, quę succingẽs appellari solet siue membrana siue tunica (nihil.n. refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea utrum pulmo secũdum fibras necessario afficiatur, an oĩno affectionis sit expers, scire, nihil ad rem pertinere autumant ij, qui usum, & experimenta præferunt. Dicunt.n. multos se uidisse pleuriticos tum a pręceptoribus, tum a se ipsis curatos, obseruatis ijs præceptis, quæ ab Hippocrate in libro de ratione uictus in acutis morbis pręscripta sunt: Item, quid ipsis prosit, & quid noceat, noscere: distinctionesq;, gręce διορισμοὺς, habere, quę ex signis euidenter apparentibus in memoriã reuocent, cui uenã secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatis, uictus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idq; ex longa experientia: Igitur, quid uel Hippocratem, uel alium quempiam illo priorem induxerit, ut hæc inueniret auxilia, se penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs commode utantur: id quod alios quoque artifices facere uidem⁹, neq; enim faber, siue lignarius siue ærarius, neq; cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentę, inquirunt: sed a pceptoribus edocti, usu eas probant, & confirmant, atq; sic clarum nomen assequuntur. Equidem, ut uerum fatear, quum medicos, qui se empiricos ab experiẽtia nominant, talia proferentes audio, inducor certe, ut probabiles putem eorum rationes: uidẽturq; mihi dogmatici contra illos parum idonea se respõsione tueri. Proinde, ut cæteris in rebus omnibus

H

De uict. rat. in morb. ac. cõ. 1. Et. 2. 7. 170. h Et lib. 2. de morbis.

nibus

A nibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum morborũ re-
medijs, diu multumq́; apud me inquisiui, an logica indicatione indigerem: an sufficerent ea p̃-
cepta, quæ ab experientia, & a pręceptoribus, atq; ex me ipso didiceram. Igitur ea, q̃ diutina in-
quisitione optima iudicaui, ita me dij ament, ueritatis amatores docere non grauabor. Nihil.n.
causæ est, quamobrem mentiar: qđ facere solent ij, qui uni sectæ addicti, omnem ex ipsa gloriã
quærunt: quippe contentiose eos defendere oportet eam sectã ueram esse, quam unicam noue
runt, nam ex nullo alio disciplinarũ genere gloriam sperare possunt. Ego uero re ipsa, & publi-
ce, & priuatim, apud eos uidelicet, qui sectã quamlibet a me discere cupiebant, ostendi in oĩum
sectarum scientia (ne maius quicquam dixerim) me esse posthabendum nemini. Quòd, si uni se
ctarum patrocinium facere uelim, quamuis ex tp̃e ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamen
facile ab aliquo conuinci me rationum penuria patiar. Non. n. (ut nõ nulli faciunt) ex libris eas
didici, sed præstantissimis in unaquaq; secta præceptoribus usus sum. Neq; sanè odisse possum
empiricos, quorũ sermonibus sum institutus: neq; ullos dogmaticos: pari.n. studio omnibus de
di operam, versatusq́; sum cum præstantissimis in unaquaq; secta præceptoribus. Itaq; innotui
Romę, tum primoribus eius urbis ciuibus, tum Imperatoribus deinceps oĩbus, & quidem ob ar
tis opera, non ob sophisticas rationes. Quamobrẽ nihil prohibet, quo minus de unaquaq; secta
B uere dicã, quę sentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuentionem,
quæ ex uera indicatione procedit, in ijs, quæ raro accidunt, empiricæ cognitioni præstare. Vn-
de multos morbos curaui maxime contrarijs præsidijs, interdum ijs, quę experientia, & usu co
gnita sunt: quæ quidem in libro de curandi uia, & ratione latius explicaui.

Quibus praeceptis vtendum ad sedem affectam, & eius affectionis remedia inuenienda. CAP. 3.

NVnc uero ea duntaxat perstringam, quæ nostro proposito magis accõmodata uidebũtur.
Nam comperi læsas actiones non solum ob similares, a quibus eduntur, ægrotantes: ue-
rum ẽt ob alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, usum tñ quendam præstant. Sic ẽt
instrumentaliũ partium morbos, actioni nocentes deprehendi: quibus præcognitis, inueni dein
ceps morbos quosdam continenter plurimos hoĩes infestantes, alios uero raro acccidentes. At
cõspexi empiricam medicinam, non qđ raro, sed quod crebro accidit, in memoria, & imitatio-
ne collocare: quocirca dispositionũ raro euenientium non solum curationem, uerum ẽt præue
nientes ipsarum notiones, negligere. Proinde primum inuestigaui, qũo cognoscendæ sint: inue
C niq́; earum quasdam scientifica deprehendi posse notitia: non nullas uero artificiosa uocata cõ
iectura, atq; idcirco ipsas magna ex parte rectas, ciusmodi.n. est artificiosæ coniecturæ uis. Ve-
rum, & has ipsas, & dispositiones eis priores, quæ uidelicet scientificam notitiam admittunt, in-
digere semper inueni affectarum partium notione. Itaq; medicinã hoc pacto professus usq, ad
senectutem, nullam in hodiernum usq; diẽ calumniam subij, neq; curando, neque præsagiendo,
id quod celeberrimis quibusdam medicis interdũ accidere memini. Quòd, si quis gloriã ab ar-
tis operibus, nõ a sophisticis sermonibus, assequi uoluerit, is nullo negocio facili cõpendio col-
ligere poterit ea, quæ per oẽm ętatem diligẽti inquisitione inueni: idque sibi persuasum habeat
hac uia, & ratione, medicamenta me inuenisse, quibus morbos raro eueniẽtes curarem, quũ an
tea neq; præceptorem uidissem hmõi morbos curantem, neq; ipse aliquod expertum haberem
remedium. Sint igitur huius sermonis dij immortales mihi testes. Quippe uitiata actione, semp
inuestigare studebã, quænam sedes, uel ipsa afficeretur, uel alteri consentiret: quumq́; eam inue
nisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quęrere: atq; ex his statim utrisq; totius curatiui
generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatẽ, & qualitatem, & idoneã mate-
riam inuenire. Præterea cum prædictis, & ætatẽ, & naturam laborantis, tum anni tp̃s, & regio-
D nem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpendere
operæpretiũ ducebam. Verum superioribus duobus libris hunc p̃cedentibus (nisi fluxa admo-
dũ fuit memoria) didicistis affectas sedes †quinq; modis† posse dep̃hendi nẽpe ab excretis, atq; † Hæc addit interpres.
ijs, quæ affectis partibus adnascuntur, item actionum læsione, quibus connumerantur, & color
præter naturam, & figuræ. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliqñ enim affectarum sedium par
tes, ipsarum uidelicet essentia, uel soluta, uel confracta, excernuntur: interdum ea, quæ in ipsis
continentur: non nunquam aliquid, qđ morbosas dispositiones sequitur, idq́; uel solas, uel sem
per, uel magna ex parte. Cũ itaq; in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret uia, sola actio
nis læsio satis cõducebat ad affectarum partium inuentionem. Igitur, cum deperditam cuiusdã
memoriam restituere oporteret: essemq; adhuc iunior: ac neq; præceptorem unquã uidissem, q
hmõi affectionem curasset, neque apud ullum antiquorum curationem legissem: primũ quidẽ
apud me ipsum inuestigaui, quænã pars esset affecta, cui topica idest localia uocata remedia ad
hiberẽ, prius uidelicet uniuersi corporis curatione præmissa (id enim cõe præceptum est, qđ in
oĩbus morbis obseruare oportet:) deinde, qua uia, & ratione, remediorum singula inuenirem.
Cæterũ affectam sedem eam ipsam exstimaui, qua princeps animæ uis cõtinetur: medicamẽta
sũt ea adhibenda esse, quæ huius sedis dispositioni aduersarentur. Interim gratos habere velim
omnes,

omnes,qui in horum cōmentariorum lectionem inciderint,ut scabiem,uel rabiem,uel insaniā E
quam de sectis conceperunt,deponant:deinde sic,vt probos uiros decet,dicendorum seriē cō
siderent.Equidem,quum ea,quæ iam supra proposui,perpenderem, accepi, Archigenē librum
quendam de oblæsæ memoriæ instauratione edidisse:quocirca oēs bibliothecas ilico percurri,
cōueniq; bibliopolas oēs,atq; medicos quoq;,quos scriptorum eius uiri studiosos esse sciebā,
quo eius libri copia mihi daretur,ut mihi quidpiam conferret ad remediorum,non ad loci affe
cti,inuentionem:q plane scirem nullam aliam a corde sedem huic affectioni ipsum destinasse,
secta ipsius constanter defendente,principem animæ uim in ea parte sedem sibi uendicare.

Quàm absurda sit deperdita memoria curatio ab Archigene conscripta. CAP. 4.

PORrò intelligere cupiebam,quod intemperatiæ genus,eius affectionis causam esse putaret:
neq; enim dubitabam,quin distemperantiam aliquam pro causa afferret, vtpote qui sectā
eius non ignorarem.Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse consi-
stere,quatuor simplices:& quatuor compositas,noscere cupiebam,quod intemperantiæ genus
Archigenes læsę actionis causam esse declararet:frigusne,an humiditatem spiritus in corde, an
compositum ex frigore, & humiditate,aut ariditatem cum frigore,putaret hmōi posse actionē
producere:etenim manifestum erat,eum in hac re nihil tribuisse calori.Sed,quid demum mihi
acciderit,ijs,qui huius sectæ insaniam absterserint,deinceps narrabo:ubi primas dictiones ad-
scripsero eius libri,in quo Archigenes curationē scribere aggreditur deletæ recordationis,siue
obliuionis,siue memoriæ amissæ,aut læsæ,uel utcunq; eam,quā supra proposui affectionem,no
minare uolueris:aut,si non affectionem,sed morbū,aut accidens,aut infirmitatem appellaue-
ris.talia.n.a sophistis tractātur,quę ne minimam quidem utilitatem ad curationis rationē affe-
runt.Verum,quo clariora reddātur ea,quę posthac dicemus,hoc prædicere necesse est, Archi
genem undecim libros epistolarum scripsisse,in quorum primo extat ad Marsum epistola, qua
consulit,ut parti memoria restituenda sit:atq; ab initio statim post procemiū,ubi curationē tra A.l.1.f.4.c.11
ctare incipit,ita ad uerbum scriptum est:detractionem igitur sanguinis moderatā, & eiusdē ite fol. 8.g
ratam detractionem fecisse uos,incipiente interceptione,mihi persuadeo,nisi imbecillitas quæ
dā obstiterit.Deinceps rursus:Puto āt,q & irrigationibus opportune usi fuistis, & fotibus to- A.l.1.f.3.d.&
tius corporis,& capitis derasione,& cucurbitularum appositione.His ita lectis(ut uerū fatear) c.1.fol.40.b
obscura uertigine conturbatus sum:idq; non ab re,q spe, quam de uiro conceperam,frustratū
me uiderem:quippe qui millies in multis commentarijs suis,affectorū locorum, atq; dipositio-
nis ipsorum scientiā necessariam ad rectam curationē esse dixisset. Sed quid utilitatis inde cō-
sequemur,nisi ab ipsis ad remediorum inuētionem dirigamur?Qua igitur ô Archigenes proba G
bili ratione persuasi,caput aggrediamur, relicto corde,cuius cōgenitū quoddam opus memo-
ria est:affectus uero actionis,eius est deperditio?quam dispositionem sanando,cucurbitula ca
piti adhibita,memoriā reuocat?qua ratione hmōi suades remedia?Ita nunc quoq; inter visitā-
dū ægros,per cōes consultationes,uideo medicos ad inuicē interrogātes, qua rōne hoc potius
q illud,adhibere suaserit:atq; hi ne minima quidem negligunt,tm abest,ut tam grandia,qualis
est cucurbitula capiti adhibita,prætereāt.Neq; uideo,si thoraci è regione cordis fuisset adhibi-
ta,qua rōne Marsi patrem iuuare potuisset.Præterea proposita iam uerborum series non expli
cat,utrum concisa ante scalpello,an integra cute, cucurbitulas thoraci aptatas fuisse uoluerit.
Si.n.forte fortuna,ut non nunquam euenire solet,frigida aridaq; fuerit dispositio,sanguinis q-
dem detractio ad extremum ducit periculum:solæ uero cucurbitulæ nō alio nomine,q caloris
excitandi gratia,utiles esse censentur:cucurbitulæ.n.attrahunt ad sese humorem ex imo,id qd
aridæ dispositioni maxime aduersāt.Ignora itaq; adhuc existente dispositione,quæ uel caput,
uel mēbranas ipsius afficit,haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiam
retrahere.Sic.n.prædicere debuerat:si frigida humidaq; affectio fuerit,capite hoc modo dispo H
sito,curationis summā in calfaciendo exiccandoq; statuere,atq; præsidiorum materiam , quæ
hmōi habeāt facultatē,adhibere oportet.Quumq; uix ex obscura me uertigine recollegissem,
sequentia ēt legere aggressus sum,inuenire me posse sperans,si non per ordinem,saltem sine or
dine,hmōi aliquem sermonem,qualis is erat,quē nuper exempli causa percurrimus.Deprehen
di itaq; uniuersum præsidiorum catalogum,vehementer calfacientē,& exiccantem,adeo,ut to
tum caput, & ipso ēt sinapismo a se uocato,calfaceret,& eo quidē ipso vehementissimo,quippe
ablato sinapi,caput nitro conspergere,mox aqua calida rigare iubet:quo medicamine nullū in
arte medica uiolētius inuenies,siquidem dolorē,ueluti cauteriū,excitat,sed diutius durat eius
operatio.Itaq; Archigenes inferēs, inquit:Igitur intolerabilem hēt dolorem,neq; ulli,uel maxi
morū præsidiorū cedit hoc medicamentū.At uero ex sinapi,nasturtio, grano cnidio,vua tami-
nea(staphidagriā Grçci uocant)apophlegmatismos instituit:ac sternutamēta mouere,& potio
nes propinare iubet,utraq; ex uehementer calidis aridisq; medicamentis componens:ut facile
cōstet ipsum credidisse,ad humiditatē,& frigiditatē,vel cerebri,uel mēbranarū,hāc dispositio
nē pertinere,neq;.n.hmōi dispositio,si caluariam tm affecerit,hominem memoria priuabit. Ve
rum hæc obiter propterea dixerim,q exiccātia calorificaq; remedia inducit; quāquam nusquā
ab

A ab ipso explicatum est,humore frigoreq; obliuionem constare.Quis igiẽ non indignareẽ uidẽs
caput tantis vexari negocijs,alia uidelicet parte affecta? Cęterum id,quod de cucurbitulis ab
initio indeterminate protulit,postea pergẽs,hmõi verborum serie manifestissime declarat:Irri
« tationesq; ex sinapi & cucurbitulis leuibus,sępius quidem mitibus,interdum ãt admodum va
« lidis facere oportet:efficaciores ãt sunt illæ,quæ cum scarificationibus adaptantur. Verũ ò cla
rissime Archigenes,nulla tibi suffragari ratio põt,quamobrem capiti ista adhibeas,si affectio cõ
sistat in corde:neq; ab experimento,ut interim empiricos alloquamur,talia possunt inueniri.
Aestuans quispiam sub ardente febri, frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & non ni-
hil præsidij expertus, medicis imitationis uiam sine rationali indicatione aperuit. Cucurbitu-
la uero,nulla occasione duce,sed sola indicante ratione adhibetur:neque.n.sua sponte cucurbi
tula unquã gigni,neq; ẽt,si hoc detur,per occasionem aliquam capiti applicari potuit, præser-
tim in ea affectione,quæ raro euenire solet.Interroganti igiẽ mihi nostrę tẽpestatis medicos,p̃-
cipue senes,& exercitatos,curassent me unquam hmõi affectum,omnes penè responderunt nũ-
quam id se tentasse,vno duntaxat excepto,qui diceret,curationem quidem aliqñ se aggressum,
nihil uero profecisse.Quo pacto igitur eorum,quæ casu quodam accidunt, auxilia, vel experi-
B mento,uel imitatione cognoscemus,cum raro eueniat hmõi affectus:neq; fieri possit,ut cucur-
bitula per occasionem capiti adaptetur?Frigidę enim potio,cæteraq; id genus remedia, quorũ
quotidie in multis creberrimum facimus periculum,per experimenta inueniri possunt:sed cu-
curbitulæ appositio,siue concisa prius cute,siue ea integra fiat,ab experientia occasionẽ accipe
re nõ potuit:quum.n.aliarum affectionum multarum sedes affecta,quamuis non exacte,ad in-
uentionem tñ remediorũ satis,sensibus dignoscaẽ, in memoria id concediẽ minime. Alias dico
affectiones,ut lateralem morbũ,peripneumoniã,nephritidem,dispositionem colicam, hepati-
cam,splenicam,aut uesicę,aut uteri affectus,atq; id genus cæterarũ partium:in quibus oĩbus &
dolores,& ea,quæ per meatus excernunẽ,& si non exactissime, saltem in latitudine sedem affe
ctam declarant.In laterali.n. morbo facile est uniuerso lateri adhibere, quid uolueris: similiter
uentri in colica:quemadmodũ,si hepar,aut lien inflammeẽ, præcordijs:atq; haud secus in cęte
ris partibus:deperdita uero memoria nullum affecti loci signũ,neq; tumor præter naturã, neq;
dolor aliquis,neq; excretio,neq; aliud quippiam extat: quemadmodum neq; in melancholia,
phrenitide,mania,morbo comitiali,lethargo,sopore,& in ea affectione,quam recentiores me-
dici catochenli.vigilantem soporem}nominãt,atq; catalepsim{.i.occupationẽ:}Ac ne in totius
C corporis spasinis,uel in saltibus,uel in dimidij corporis paralysi,id,qđ ueluti radix est, ullum si
gnum prodit,uel ex tumore præter naturam,uel ex dolore, uel ex colore mutato, uel ex aliquo
excretorum.Quare,neq; in his Archigenica remediorũ inuentio fieri potuit, siquidẽ nugaces
sunt empiricorũ occasiones,atq; Archigenis sermo nos ducit ad cor.Verũ concedamus ab expe
rientia affectionum auxilia prodijsse,nunquid non manifeste deprehendetur falsa illorum arro
gantia,qui dogmatici uocanẽ?ac ne simplex quidem illa reprehẽsio erit,sed gemina,atq; utraq;
fortis.Si.n.usq; adeo utile est experimentum,ut non solũ citra rationem inueniat remedia,uerũ
ẽt coarguat rationem tanquam aperte falsam, tñ abest,ut ratio dogmaticis medicis sit usui, vt
ẽt nocere uideatur.Sed(ut aiunt)satis reprehenditur id, quod inutile esse ostenditur: ꝙ, si ratio
etiam nocere uideatur,quod maius argumentũ desideras,quo rationis uitium ostendatur? Por
rò multas de principe ui animæ rationes,dialectico more interrogando inductas, una cum affe
ctorum locorum usu,quibus euincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda
esse,ita subito contempsit Archigenes,alioqui in curandi ratione exercitatissimus, ut neglecto
pectore,capiti cucurbitulas adaptaret:ipsumq; licet haudquaquã affectum,& incideret,& vre-
ret.Num igitur per Iouem mentitus sum paulo ante,cum dicerẽ,rationalem uiam, quod ad re-
D mediorũ inuentionem pertinet,omnino prodi ab ijs scilicet,qui patriæ, q̃ sectæ suæ, proditio-
nem ęquiori ferrent animo?quippe proditionem esse arbitrantuẽ,si uera dicendo dissentiendũ
sit ijs,quibus ea secta defenditur.Igiẽ,ut in præsentia turpem contentionem manifestè declarãt
sic etiam haud obscure dementiam suam produnt,cum putant oĩa sua decreta turbari, si aliqñ
uel in uno reprehendantur. Placitorum enim alia mutua consequentia cohærent, alia inter se
pugnant,alia neque consequuntur sese, neque pugnant necessariò, ut in hac ipsa de principali
animæ potestate,quæstione.Siue enim in corde,siue in capite,sedẽ ei statueris, poteris de natu
ræ elementis,quamcunq; uolueris,eligere opinionem,cum priore sentẽtia,neq; pugnando,ne-
que consequens aliqđ adducendo:haud secus de generatione quoq;,& corruptione.de animæ
essentia,de dijs,de prouidentia,de fato:item genitusne sit mundus an ingenitus,finitus an infi-
nitus:præterea an plures sint mundi numeroq; incomprehensibiles, an unus duntaxat:quippe
nulli iam dictorum placitorum repugnat,neque ad ullum ipsorum sequitur ea, quæ de animæ,
ui principali habetur opinio,siue in corde,siue in cerebro,eam contineri dixeris.Itaque uniuer
sam suam sectam dogmatici produnt,qui huiusmodi scribunt curationes:cum de præcipua ani
mi ui adeo manifestæ sint demonstrationes,ut omnibus ferè hominibus nota sit pars,in qua re
sidet:solis medicis summisq; philosophis,qui in corde eam collocant,non appareat.demon-

strationes

strationes vero ipsas in cõmentarijs,quos de Hippocratis Platonisq; decretis edidi,iã dixi.Por E rò rationalem animæ ðim in cerebro,uirilem uero,atq; irascibilem in corde,concupiscibilem in iecore sitam esse,nemini non persuasum est:id,qđ quotidie dicentes audiendo,discere licet: quippe fatuum,aiunt cerebrum non habere:timido,& pusillanimi,cor deesse.Tytio uero iecur ab uulture erosum,non solum poetæ, verum etiam pictores,sculptoresq; fingunt.

Memoriæ,& intellectus læsionem, Somnolentas item ac vigiles dispositiones in cerebro esse,ac de ratione ipsarum inueniendarum. CAP. 5

SEd tpš est,ut ad propositum redeamus.Sanè,cum in confesso sit oĩbus medicis ex ipsis operibus,q̃ in oĩbus rõnalis potestatis affectionibus faciunt, caput sedē ipsius esse, conueniens erat considerare,qualis in quacũq; affectione dispositio fit,uerbi gratia, memoriæ læsio, q̃m de ipsa loqui instituimus:ipsa.n.sæpe una cum læsione quadã rõnis fieri conspicit̃, quemadmodũ & rationis læsio una cum memoria læsa,utriusq; noxa ab eadem dispositione procedente:quæ ubi uehementius intenditur,simul cum memoria ratio quoq; deperditur,q̃ affectio stultitia nominat̃.Sic in lethargo ẽt,atq; oĩbus soporosis affectionibus,utræq; pereunt:atq; dispositionem ipsorum eiusdem esse generis necesse est:ac per primum quidē genus,q̃m intemperies est: iam enim explicauimus eam similarium partium,quæ primo operantur, cõem esse dispositionem : F secundum vero alterum genus,q̃m frigida oĩno intemperies est:hæc enim animales actiones, torpidas efficit:id,quod aĩalia,quæ per frigora latere coguntur,haud obscure declarant.Id etiã in frigidis medicamentis uidere est,ac frigidis quoq; cibis:siquidem lactuca cataphoricos inducit somnos,si multam ipsius quantitatem quis ingesseri. Verum ẽt capitis grauitates,quę uidelicet sine mordaci infestant dolore,somnum*soporemq; afferunt,quibus apophlegmatismi magnifice opitulari vñr.Ad hæc,non mediocri argumento sunt capitis,& ardor, & refrigeratio:siquidē ardor,uigilias:refrigeratio,* soporem inducit. Item biliosi calidiq; morbi,uigilias,delíria,phrenitidas:contra,pituitosi frigidiq;,ignauiam,cataphoram efficiunt.Quippe,quod ad uigilias*soporsq; per morbos pertinet,calida frigidaq; intemperies primam sibi facultatem vẽdicat:altera uero ab hac,quæ ad humiditatem ariditatemq; refertur.Nam balneę,eo,q̃ caput madefaciunt,soporiferæ sunt,haud secus uini*moderata potio,& oẽs cibi bumectantes.Atque ex ex ætatibus pueritia quidem,ob humiditatem somnolẽta est:senes uero,ob ariditatem,uigilijs vexant̃.Igitur oĩa hæc argumento esse possunt, ad animi ignauiam inducendam,humiditatem ꝑter naturam,secundas partes obtinere:frigiditatem uero priores.Proinde humiditas sola abũdans,longos profundosq; somnos:sicuti,& ariditas quoq; sola uigilias efficit:de quibus dispositionibus ab Hippocrate dictum est : Somnus aut uigilia,si alterutrũ modum excessit, malũ est. Si uero,frigus cum humiditate uehementer couiungat̃,*soporẽ stuporemq; constituit,sine hac uero memoriæ nocet,stultitiamq; inducit.Quum itaque nõ solum in frigiditate humiditateq;, uerum ẽt in ariditate,& calore,non paruum,secundum magis,& minus,sit discrimen,nihil mirum,si multifariæ inueniantur causæ,quæ animales actiones lædere possint.Cæterum clarioris doctrinæ gratia,rationalis animæ actiones,principales:irrationalis vero,morales uocent̃,quas in præsentia silentio prætereundas decreuimus;non.n.uel cordis,uel iecoris affectus tractare proponimus.Igitur quemadmodum somnus,& uigilia,si modum excesserint,ille ob humiditatē, hæc uero ob intēperantiã fit aridã, ita & in his ipsis,& maior,uel minor tum somnus tum uigilia sequitur maiorem,uel minorem aut humiditatem,aut siccitatem.Cumq; bifariã(ut iam declaratum est)fiant hmõi intemperies,duplex quoque erit utriusque dispositionis modus : unus quidem in humidis siccisq; humoribus:alter uero in corporibus solidis,si aliquando in easdem intemperies solidæ partes cum humoribus inciderint.Præterea ultra iam dictas intemperies contrarias,alia quædam fit mixta ex utrisq;,ut in uigilanti comate,quum pituitosus biliosusq; humor abundauerit.Ita in calidi frigidiq; contrarietate,eosdem quoque modos inuenire licet,tũ H simpliciũ intemperantiarum,tũ ex ambabus mixtæ:pituitæ.n.si bilis misceatur flauã dico, mixta fit ex calido frigidoque dispositio.Quòd si in solidis corporis partibus mixtam iu contrarijs dispositionem fieri fateamur,tres ab ipsa prodibunt ex utraque contrarietate intemperies.Igit̃ hmõi affectus oẽs cerebro aduenire solent:sed inter se differunt non solum mixtionis uarietate,aut eo,q̃ magis minusve intēduntur tum in simplicibus,tum in mixtis dispositionibus,uerũ etiam q̃ uentriculi cerebri interdum afficiuntur huiusmodi intemperantijs, interdum uniuersa eius uasa,aut humiditas quæ per corpus cerebri dispersa est,& quarto insuper modo,quum uidelicet ipsummet corpus cerebri intemperatum redditur. Quorum itaq; uel memoria,uel intellectus perijt,somnos obseruare oportet(quippe intellectus amissio stultitia est)utrum uehementer,an modice somnolenti sint:aut omnino non somnolenti,sed,quantum ad somnum pertinet, secundum naturam sese habeant:sic enim uincentem inuenies intemperiē.Præterea considerandum est,utrum excernant quippiam,vel ex naribus uel ab ore,quod a capite defluat:an aridæ huiusmodi partes sint : quippe ex his dispositionem ipsam coniectura consequi poterimus,quemadmodum in destillatione, & grauedine usu uenit : siquidem in his, & qualitas, & quantitas excretorum,atque causarum,quæ præcesserunt,contemplatio,capitis dispositionem declarat,

A.l.1.f.1.d.4 c.5.f.16.f. Et f.2.d.3 c.3.f. 45.b.Et.l.3.f. 1 c 1 c.17.fe. 186 a.b

A.l.3.f.1.c.4 c.4.fol.104

* Aliās modice diluti.

2. Apho.3.Et 6rd.12.c.Et 7. Aph.67 Et.ord. 69.c

A declarat,ſiue calida fuerit,ut in uſtione : ſiue frigida, ut in refrigeratione : niſi.n.omnia hæc di-
A.l.3.f.1.t.4. c.14.l.203.b ſcrete cognoueris,idoneã diſpoſitioni curationẽ haudquaquã inuenies. Cum igitur uel ° perijt,
uel grauiter læſa eſt memoria,frigida omnino intemperies eſt:quocirca calefacere ipſam opor-
tet:at uero exiccare,aut humectare non neceſſarium eſt:ſed,ſi humiditati copuletur,areſacere:
ſi ariditati,madefacere:cæterum,ſi inter has mediũ obtinet,ipſum conſeruare oportet. Equidẽ
noui quendã,qui ob laborem in ſtudijs,atq; uigilias, memoriam penè amiſerat,læſa ẽt ratione:
item agricolã,qui ob labores,quos uites colendo ſubierat,ac tenuem uictum,eodem modo affe
ctus eſt.Atq; ij,certũ eſt,ꝙ exiccantibus calorificisq; oĩno lædebantur:madefacientia uero,quę
calefaciendi quoq; uim haberent,haud mediocri ipſis erant præſidio.Itaq; læduntur ẽt cum fe-
bri principales aĩæ functiones,ut in phrenitide & lethargo:interdum ſine febri uitium eſt, ut in
mania & melancholia?quemadmodũ modo per conſenſum, modo primaria affectione cerebri.
A.l.1.f.2.d.3 c.2.fol.43.h Quum ° igitur proprijs accidentibus exacte diſcernuntur hmõi uitia,& perpetua ſunt,neq; alijs
præcedentibus ſuperuenerunt,primogenia affectione: quum uero proprijs accidentibus diſcer
ni non poſſunt,neq; perpetuo permanent,atq; ad alias affectiones cõſequuntur,per conſenſum
ipſa conſtare dicimus. Neq; latere nos debet,vbi per conſenſum quis afficitur,ipſaq; affectio in
B fieri habeat eſſe,ꝙ deletis efficientibus ipſam cauſis,ipſa quoq; ſimul deletur: ſi uero conſentien
tes partes permanentem iam habuerint diſpoſitionem,quamuis quieſcat cauſa efficiens,ipſa tñ
permanebit affectio.Igitur,ꝙ in cerebro conſiſtant omnes principalium animæ actionum affe-
ctus,in confeſſo habent omnes medici,niſi quis uni fortaſſe ſectæ addictus,aliter in animo ſen-
tiat,aliter depromat ex ore:at,qualis ſit intemperies,non ſine negocio inuenitur,medicusq; re-
quiritur,non qui laboret,qũo antiquis contradicat de animæ principatu, re adeo aperta & per-
ſpicua,vt eam in cerebro eſſe etiam inter priuatos conueniat,ſed qui laborioſus ſit, & inquiren
do non defatigetur.Sed philoſophis fortaſſe,in angulo ſedentibus,facilius pro hoc errore q̃s ue
niam dederit:medicis uero,qui iam in artis operibus ad ſenectutẽ, uſq; uerſati ſunt,ignoſci ſua
contendendi libido,vel,fortaſſe dicam uerius,impudentia,non debet:quippe qui uigilantibus,
delirantibus,phreniticis,lethargicis,caput irrigare cõſueuerunt.Nam & Archigenes quoq;,vbi
uitiata memoria medicanda eſt,aut ſtultum medicari aggreditur,capiti remedia adhibet. Quis
unq̃ exercitatus medicus apoplexiam,morbũ comitialem,opiſthotonon, emproſthotonon,te-
tanon,aliter curauit:quis deniq; dimidiam partẽ corporis reſolutam? Nunquid uero in ſpaſmo
ſis affectibus omnes medici uel ẽt experimenta profeſſi , ſummam curationis eſſe,non cenſent,
C primis vertebris remedia adhibere,quemadmodũ ubi dimidia quoq; uniuerſi corporis pars re-
ſoluta eſt?Porrò cerebrum quoq; calfaciunt, quemadmodũ apoplecticos quoq; curare cõſueue
runt.Sic ẽt per morbũ comitialem,cum uel ob ſtomachũ,uel ob aliquam aliam particulam affe
ctio fit,eã maxime & in primis curare p̃cipiunt : cerebrum uero ita præparant,ut non ita facile
afficiatur.Hæc itaq; potiſſimum inquirenda ſunt,non principalis animæ uis,quã nemo,niſi per-
uerſa fuerit mente,non apertiſſime cognoſcit : neq; neruorum originem , diuinantium more, à
dijs petere,ſed ab experto diſſectore diſcere oportet.

De Neruorum ortu , ac de conuulſione. *CAP. 6.*

SVnt enim non nulli,qui ſibi iam perſuaſerunt neruos à corde oriri,eò, ꝙ nequeunt inter ſyn-
deſmum.i.copulã,neruumq; diſcernere:quibus non nihil etiã ſuffragari uideť ipſa homony-
mia, quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellanť. Verum nulla uexabimur
nominis inuidia, ſi modo non copulas ipſas , ſed uoluntarios (vt ipſi aiunt) neruos intelligant,
quos ſcilicet à cerebro initiũ accipere dicimus:neq; enim illi aut conuulſionẽ,aut paralyſin, ad
colligantes neruos referunt:ſed eorũ neruorũ,qui uoluntatis imperio obediunt, affectionẽ eſſe
dicunt. Conuulſo.n. uniuerſo corpore,omnes quidem autumant affici talem quampiam partẽ,
D quæ,vt in arbore caudex ramorum,ſic ipſa ſit omnium neruorum communis ueluti caudex,nõ
paucorum in una parte,quemadmoum ramus: veluti,qñ uel crus,uel altera manus,forte fortu-
na conuelliť,totius membri conuulſio,neruorũ,qui ad ipſum p̃ueniunt, originẽ affectam fuiſſe
declarat,rami cuiuſpiã exemplo in arbore: Qñ autẽ uniuerſum corpus afficiť,cõmunem origi-
nem omnium infra faciẽ neruorũ,quę arboris caudici proportione reſpondet,affectam eſſe pu-
tandum eſt,quæ ſunt primæ ſpinalis medullæ partes : proinde exercitatiſſimi quiq; medici huic
A.l.3.f.2.c.5. fo.117.a remedia adaptant,cordis uero in hac affectione nullam oĩno mẽtionem faciunt:Si ° uero ſimul
A.ibidem. cum uniuerſo corpore facies ° quoq; conuulſa uideatur,non ſolum exortum ſpinalis medullę,ue
A.l.3.f.2.c.5. fo.216.a rum etiã cerebrũ ipſum,curamus.Etenim ° labra quoq; ſæpenumero conuulſa uidemus, itẽ ocu-
los,frontis cutem,totas mandibulas,ſimiliter & linguæ radicem:at,quia oẽs iam dictas partes à
muſculis ex cerebro neruos ſuſcipientibus moueri, ex anatome didicimus,cerebrum ipſis ſic la
borantibus credimus eſſe affectum:vbi uero ipſis illæſis cæteras partes conuelli uiderimus, dor
ſalis medullæ initiũ affectum eſſe fatemur.Hæc igitur ſunt,quæ prompte diſcere, mox ipſorũ di
ſpoſitiones conſiderare oportet. Sed ſunt non nulli medici,qui diſpoſitiones ipſas ne aggredium
tur quidẽ diſquirere,ſed certant ſuper rebus manifeſte apparentibus: iacturamq; tẽporis nos fa
cere cogunt,quod non erat conſumendum rñdendo ijs,qui recta medicorum ueterum decreta

euertunt, sed inueniendo potius ea, q̄ illi silentio prætererũt, uel nihil omnino differẽtes de qui E
busdã rebus, uel sine demonstratione, uel sine idonea determinatione, uel non satis abunde ex-
6. Apho. 39. Ex. ord. 50.f plicantes: quemadmodũ Hippocrates, vbi neruorum conuulsionem uel ob plenitudinem, uel
ob uacuitatẽ, fieri dicit. Etenim uerus est sermo eius: q̃bus uero tõnibus fulciaẽ, ut fides ei adhi
benda sit, non popularibus, sed doctis dũtaxat uiris, & qui diligenter prima medicinæ rudimen
ta didicerunt, notum est. Hæc igitur quum didicissem, facile mihi persuasi conuulsionem fieri ob
eas causas, quæ ab Hippocrate dictæ sunt. Quippe, si omnis motus, qui à uoluntate p̃cedit, at- A.l.1.f.1.d.g. c.1.f. 10.b
tractis musculis in eas, quibus innascũtur, partes, fieri uidetur: neq; potest fieri attractio, nisi ad
suam originem retrahat musculus: constat conuulsionem in conuulsis partibus factam, hac sola A.l.3.f.a.c.5. fo.a13.d
ratione à motu secundum naturam differre, q̃ præter uoluntatem nostrã fiat. Itaq;, quemadmo
dum in eo, qui secundum naturam habet, voluntas in cerebro iuxta neruorũ originem ordina-
ta, motionis principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis, ita, si sine huiusmodi principio
inuenerimus, quæ causa neruos conuellere possit, modum, quo conuulsio fiat, nos iam scire non
temere profitebimur. Etenim, si videris aliquando neruosa corpora, vt lyræ chordas, ob ambien
tis aeris immodicã intemperiẽ adeo vehementer, vt rumpãtur, intẽtas, haud difficulter intelli-
ges idem in animantium quoq; neruis posse contingere. Sed quomodo affecto aere tenduntur F
chordæ, vt rumpantur? si uel nimis aridus, uel admodum humidus sit: nempe humor madefacit A.ibidem.
ipsas, vt in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit: ac, veluti Sol tergora arefa
ciens contrahit, ita siccitas chordas & trahit & tendit: sic lora quoq;, quum ad ignem exiccanẽ, A.ibidem.e
contrahi tendiq; videnẽ. His ita præcognitis, haud difficile inuẽtu fuerit, vtrũ ab ariditate, q̄ est
humidæ essentiæ defectus & uacuatio: an ab humoris plenitudine, quæ est affectio egestati ad-
uersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, quũ conuulsio
fit vel à labore, vel uigiliis, vel fame, vel solicitudine, vel arida æstuanteq; febri, qualem in phre A. ibidem. h
niticis uidere est, causam eius esse ariditatẽ uacuationemq; recte putaueris: si uero temulento
cuipiã, ac oĩno pleno homini, qui videlicet in otio degit, id euenire conspexeris, non ab re à cõ
traria causa conuulsionem ortum habuisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est repletio.

Qui humores, in quibus cerebri partibus, quos morbos pariant: ac de melancholia & morbo comitiali. CAP. 7.

Atque morbus quoq; comitialis, conuulsio est omnium corporis partium non perpetua, ut A.l.3.f.1.c.5. c.8.fol. 208.e
in emprosthotono, & opisthotono, atq; tetano uidere est, sed quæ ex temporum accidit in-
teruallis: neque solum hac re, sed mentis quoque ac sensuum oblæsione, à iam dictis conuulsio- G
nũ generibus differt: vnde constat in supremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affe-
ctum generari. Quoniam uero & ueIociter cessat, in uentriculis ipsius potius consentaneum est A.l.3. f.a.c.5. fo.a15.d
à crasso humore uias spũs obstruente, tunc affectum procreari, neruorũ principio se ipsum qua
tiente, quo excutiat ea, quæ noxia sunt: fortasse uero & irrigato singulorum neruorum exortu,
similiter iis, quæ à spinali medulla principiũ habent, conuulsionibus, epilepticorum quoq; con-
uulsio fit. Verum non ab ariditate uacuationeq;, sed à crasso semper humore, hanc affectionem A.l.3.f.a.a.t. c.1.fo.213.d
induci argumento est, q̃ & subito fit & soluitur confestim: nam subitaria meatuum obstructio, à
crasso uiscosove humore fiat quidem: vt autem uel cerebrum, uel tenuior ipsius membrana ad
tantam perueniat ariditatem, ut corio simile quippiam pati uideatur, non sine multo tẽpore fie
ri possit. Accedit ad hæc, ut is, qui sic laborat, neq; uideat, neq; audiat, neq; ullo sensu quicquam
percipiat, ac ne consequi quidẽ possit, quid factum sit: sed cum memoriæ uiribus ratio quoque
læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionẽ fieri, impe-
diente humore animalem spiritum, qui in uentriculis eius continetur, quo minus possit exire.
Porrò, quamobrem hic spiritus uocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commẽtariis,
quos de Hippocratis Platonisq; placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè, quum ea, quæ H
per dissectiones apparere solent, accurate consideraremus, rationi consonum uidebatur, animã
in cerebri corpore sedem obtinere, atq; in ipso & rationis uim & sensibilium imaginum memo
riam residere: ac primum ipsius instrumentum, tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in
iis, quæ à cõsilio & uoluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius uentriculis maximeq; in po-
stremo continetur: quamuis non contemnendus sit medius uentriculus, perinde, quasi non no-
bilissimus sit, multis enim rationibus inducimur, ut hũc amplectamur, duos uero anteriores de-
feramus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit: nam sa-
tis fuerit ad probe curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atque in eius uentriculis hu-
morem crassum, uel uiscidum comprehendi. Igitur, quẽadmodum hæc ad curationes, quarũ gra
tia & affectas sedes, & earum dispositiones inquirimus, sunt utilia, sic crassorum quoq; humorũ
differentiæ, vtrum uidelicet pituitosi sint, an melancholici, haud mediocriter ad curationẽ con-
ferre uidentur: si tamen in præsentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominari, quum
simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasq;: melancholicos uero, in quibus siccitas
atq; frigiditas dominantur: quamuis magnæ peculiaresq; interim differentiæ, tum pituitosorũ
tum melancholicorum humorum inueniantur. Pituitæ quidem unum genus est, quod quotidie

vel

A vel screando, vel uomendo, vel emungendo educiẽ, uaporoso scilicet spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimilare. Alia uero pituita similaris quidem uideẽ, licet fortasse non sit similaris: qualis etiã est crudus humor, q̃ in urinis subsſtat, tũ is, qui à Praxagora uitreus appellatur: atq; ex hoc genere esse uidetur saliua, quæ neq; fluida admodum est neq; aquosa. Verum, nec saliua unica duntaxat qualitate gustum afficit, nedum uniuersa pituita: sępenumero .n. acrem, & acidam, & salsam in ore saliuam manifeste deprehendimus: ueluti, cũ sani maxime degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde, quasi aquosa, saliua gustui offertur. Sic & melancholicus humor scd̃m substantiæ uarietatem non obscuras habet drías. Nam alius est ueluti fęx sanguinis: qui admodum spissus est, fęcibus uini haud absimilis. Alius uero, q̃ superior, essentiæ est multo tenuioris: atq; uomentibus eum, & olfacientibus acidus uidetur: qui ẽt terram radit attollit & fermentat, atq; ampullas, quales feruentibus iusculis supernatare uidemus, excitat. Sed is, quẽ crassæ fęci similem esse dixi, in terrã effusus non inducit fermentationẽ, nisi forte in ardẽte febri ipsum maximopere præassari cõtingat: neq; ulla etiam acida qualitate participat: quam obrem & ipsum nominare consueui melancholicum succum, aut melancholicum sanguinem: hic enim, meo quidem iudicio, non recte adhuc atra bilis appellari potest. Prouenit autem hu-

B iusmodi humor in quibusdam plurimus, uel à temperie ab initio comparata, uel à cibis, qui, quũ in venis concoquuntur, in hmõi humorem transmutari solent. Igitur, ut crassus pituitæ succus, ita hic quoq; comitialem morbum solet efficere, ubi in meatibus uentriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit, siue posttemus: vbi vero in ipso cęrebri corpore abundat, ẽã insaniæ speciem, quam Græci uocant melancholiam efficit: quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præ assata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre, in cerebri corpore abundans. Atq; hanc ob causam phrenitis nonnunquam mitior est, quum uidelicet à pallida bile ortum contraxit: interdum uehementior, quum flaua bilis eam peperit: atq; insu p alia nonnunq̃ dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile præassata. Deliria autẽ, quæ per febrium uigores accidunt, non propria cerebri affectionẽ, sed per consensum fiunt: proinde eos παρακρῶσαι, παραφρονῆσαι, παρακόψαι, i. delirare, & desipere, & uacillare, nõ solum medici, sed priuati quoq; dicere consueuerunt: phreniticos uero hos non noiant, eo, q̃ phreniticorũ deliriũ non quiescit, mitigato febriũ uigore. Igitur, quemadmodũ phreniticorum febris unum quoddã accidens dispositionũ cerebri censeẽ, sic è conuerso ardẽtiũ febriũ delirium, multis elatis ad ipsum uaporibus calidis. Haud secus fit ea affectio, q̃ suffusioni in accidẽtibus similaẽ, à uentriculi

A. l. 3. f. 1. t. 4. c. 18. fo. 204. c

C dispositionibus ortũ trahens: nam cerebrũ ventriculo & ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idq; p p neruorũ à cerebro ad os uentriculi descendentiũ magnitudinem: per quos etiã, sensus huic particulæ, quam ulli reliquarum corporis partiũ, acutior est. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas usq; perueniunt, biliosus uomitus, ac interdum dolores capitis, q̃uocunq; fiant, subuersioq; stomachi, & morsio comitaẽ. Hypochõdriacas nero, & flatuosas uocatas affectiones melancholica tristitia sequitur, haud secus, q̃ acutam febrem delirium, & quasdam oris uentriculi dispositiones, ea, quæ in accidẽtibus suffusioni similatur affectio. Sic neruosis partibus inflammatis, promptius, q̃ reliquis, delirium superuenire solet, idq; ascẽdente ad caput interdum per continuas partes solo calore: interdum uero spiritu uaporoso, uel fumoso, aut fuliginoso. Porrò, quemadmodum hæ passiones, quibus caput per consensum, afficitur, ita illæ quoq; quæ primogeniæ ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei, ut instrumentali: interdum, ut similari parti, nocent: quum enim meatus obstruuntur, ut instrumentali: quum uero temperamentũ alteratur, vt similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri de uulgaribus morbis præscriptus est:

A. l. 2. f. 2. d. 3. n. 2 fo. 44. a

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 10. f. 46. d

Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitiali laborã-

D tes, efficiuntur melancholici. Atq; horum utrumlibet magis accidit, prout uel in hanc, uel in illã partem, infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si uero in mentẽ, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, q̃ nõ semper, sed magna ex parte, horum affectuum alter in alterum transit: quippe non solum melancholicus succus, uerum etiam pituitosus, morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus succus, constituit, in melancholiam transit: qui uero à pituitoso partus est, in aliam affectionẽ, de qua paulo post dicturus sum, pmutatur, melãcholiam uero haudquaquã efficit. Altera uero Hippocratici sermonis pars nõ paruũ contemplandi locum desiderat. Quippe, quũ anima sit aut temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento alteretur, bilẽ, quum cerebro ueluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: quum uero tẽperamentum mutando, ei ut similari nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc, quod medici dereliquerunt, definire in primis necessarium esse uidetur. Nẽpe, ut in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, ut in morbo regio, & elephante sic uocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quæ à Græcis cachexia dicitur, insuper in ijs, quę ab hepate, atq; splene pendent, colorum uitijs: interdum uero unius duntaxat partis, quæ uidelicet, aut biliosum, aut pituitosum, aut melancholicum humorẽ suscipit, temperies permutatur: ita etiam

A. l. 3. f. 2. t. 5. c. 10. f. 208. g

6. Epid. sect. 7 ad libri finem.

A ibidem. h

cerebro accidit,ut nonnunquã uniuerso in uenis sanguine melancholico effecto, ob cõe uitiũ, E A.l.3.f.1.2.f. c.8.fol.109.a
ipsum quoq; lędatur:nonnunquã uero,reliqui corporis sanguine prorsus innocuo,solus is, qui
in cerebro contentus est,alteretur:idq; bifariam fit,aut.n.aliunde in ipsum deriuatur, aut in ip-
somet melancholicus humor genitus est,quum uidelicet multus eius loci calor aut flauã bilem,
aut crassum,atrumq; sanguinem supercrassauit.At hæc distinctio non paruum habet in curatione
momentum,siquidem,vbi uniuersum corpus sanguinem melancholicum continet,curationem
à uenæ sectione incipere oportet:vbi uero solum cerebrum,infirmus (quod ad hãc dispositionẽ
attinet)sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam sanguis mitti
possit. Vtrum uero melancbolicus sanguis uniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita
discernendum est.In primis uniuersi corporis habitũ,qualis sit,consideres, uelim:memineriśq;,
ꝙ molles,& candidi,& obesi nequaquã humorem habent melancholicum:macri uero,& nigri,
& hirsuti,& quibus latæ sunt uenæ,aptissimi sunt, ut huiusmodi in ipsis bumor cumuletur: sitq́;
interdũ,ut prærubro colore homines,affatim in melancholicã temperiẽ decidant,atq; post hos
flaui,idq́; maxime,qsi & uigilijs,& multis laboribus,& solicitudine, & tenui uictu fuerint edu-
cati:quibus hæ quoq; notæ conueniunt,an hæmorrhois aliqua restricta sit,aut alia quæpiam cõ
sueta sanguinis uacuatio,aut mulierum menstrua:insuper quibus cibis quis fuerit usus, utrum F A.l.3.f.1.1.4. c.18.fo.104.f
ijs,qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt,an è diuerso.Porrò,qui melancholicũ
sanguinem efficiunt,hi fere sunt:caprina,bubulaq; caro, magisq́; hircinæ & taurinæ,sed maxi-
me asinorũ camelorumq́; carnes,nã & his nonnulli uescuntur: item vulpinæ caninæq́; carnes:
atq; non minimã in hmôi sanguinis generatione uim obtinet ex lepore cibus, sed multo magis
ex apris:ac limaces quoq; melancholicum sanguinem pariunt,si frequens sit eorum usus: præte
rea oẽs terrenorum animalium carnes sale conditæ: aquatiliũ quoq, carnes,vt thunni,balenæ,
vituli marini,delphini,canis,atq; cetaceorum oĩum. Ex oleribus autem,brassica fere sola hmôi
sanguinem gignere cõsueuit: quemadmodum & arborum germina,vbi uel muria,uel oxybal-
me condiuntur,præcipue lentisci,terebinthi,rubi,canis rubi.Leguminum uero omnium maxi-
me lentes inter melancholicos cibos numerantur:mox panis furfuraceus,& qui ex tipha atque
uitiatis seminibus factus est,quorum apud quasdam nationes usus loco frumenti habetur:uerũ
de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum est.Prætetea uina crassa nigraq; apris
sima sunt,ut ex ipsis melancholicus humor fiat:p̃sertim si quis abunde ipsa ingerens,oblata oc-
casione in multo corpus calore contineat.Vetus deniq; caseus, ubi forte fortuna in corpore fue
rit supercalefactus,facile huiuscemodi parit humorem.Igitur,si quis antea,quàm in morbũ inci G
derit,huiusmodi uictus ratione fuerit educatus, maiorẽ quandam inde licet facere conicturã:
si uero boni succi cibis usus fuerit,cõsiderare oportet exercitationes ipsius,męstitiam, uigilias, A.ibidem.
solicitudines. Sunt etiam nõ nulli,qui per febriles(vt dictum est) morbos melãcholicum humo
rem contraxerunt.Atq; ad efficaciorem notitiam non parum confert anni tempus,ac præterita
præsensq́; constitutio, itẽ regio, ac laborantis ætas. His itaq; omnibus præmeditatis,quum spe
raueris in uniuersi corporis uenis melancholicum sanguinem contineri,quo certiorem habeas A.ibi.c.20.e
notitiam,cubiti uenam seca,pręcipueq́; mediam,quoniam communis est & ei,q̃ humeralis no-
minatur,& ei,q̃ per axillam ad manum fertur. Quod, si tum fluens sanguis non uideatur melan Oppositum.
cholicus,statim supprimatur:si uero talis appareat,uacua,quantum pro laborantis corporis ha A.ibidem.f
bitu satis esse conieceris.Est præterea tertium melancholiæ genus, morbi comitialis exemplo,
quũ ortum à uentriculo habuerit: solentq́; medicorum aliqui hanc dispositionẽ hypochõdria-
cum flatuosumq́; morbum nominare. Verum satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ à
Diocle p̃scripta sunt illi assidere,in libro,cui titulus est, Affectio causa curatio: in quo Diocles
ad verbũ ita scripsit:Porrò alius oritur circa uentriculũ morbus,qui supra propositis non dissi-
milis est,nominaturq́; ab alijs melãcholicus,ab alijs flatuosus: quẽ sumpto cibo maxime coctu H
difficili & caustico,sputum humidum idemq; multũ comitatur:item ructus acidus,flatus, æstus
in hyopochondrijs,fluctuatio non ilico,sed qũi retinuerint:interdũ uentriculi quoq; uehemẽ-
tes dolores,qui non nullis ad dorsum usque procedunt: concoctis deinde cibis quiescunt,mox
alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia,quæ interdum ieiunos,interdum etiam à cœ
nis molestant,atque euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara,& calida, & acida adeo,ut
non nunquam dentes torpedine afficiantur. Atq; horum plurima ab ineunte statim ætate eue-
niunt:vtcunq; tamen acciderint,omnibus in tempus producuntur.Hæc præfatus Diocles mox A.l.3.f.13.c.9
causam subiungens,ita scribit:Cæterum flatuosos uocatos suspicandũ est plus caloris, quã de- c.11 fo.302.b
cet,hr̃e in ijs uenis,quæ alimentum à uentriculo excipiunt, sanguinemq́ue in ipsis crassiorem fa
ctum.Quippe constat bas uenas esse obstructas,uel hoc argõ, ꝙ alimentum corpori non distri-
buitur,sed in uentriculo manet incõfectum,quũ antea ipsum à meatibus susciperetur, magnaq́;
ipsius pars in imum uentrem excernetetur:tum ꝙ postero die uomitu reijcitur,utpote nõ dige-
stis per corpus cibis.Sed,quòd calor id, quod secundum naturã est,excedat, facillime intelliges
tum ab æstu,qui ipsis accidit,tum ab ijs,quæ ingeruntur:siquidem iuuari uidentur à frigidis ci-
bis, qui uidelicet calorem refrigerare extinguereq; solẽt. Deinde alia quoque Diocles iam pro-
positis

A. ibi. c. 19. b A positis in hoc sermone addidit: Aiunt autem non nulli os uentriculi, quod intestinis continuatur,
« in huiusmodi passionibus inflammari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui, & prohibere, ne
« alimenta statuto tempore ad intestinũ descendant: quamobrẽ diutius, quã decet, in ventriculo
« manentia, & tumores & æstus atq; reliqua, quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt, quæ Diocles quidem literis prodidit: verum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus accidentia silentio præterijt, quæ videlicet & melancholiam & flatuosam, hypochondriacamq; affectionẽ, tanquã caractere quodam, designant: atq; omisit (ut puto) huiuscemodi accidẽtia, eo, φ
« ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur. Etenim ab Hippocrate didicimus: Si metus & 6. Apho 23. Ex. ord 48. e
« mœstitia longo tempore tenent, melancholicus est huiuscemodi affectus. Verum haud absurda quæstio est, quare Diocles, quum causas aliorum accidentiũ redderet, causam, ob quã mens lædatur, non scripserit: siue .n. uenarum, quæ ad uentriculum sunt, calor exuperat, siue partes, quę sunt ad portam (Græci pyloron uocant) inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitentur accidẽtia, dereliquit. Etenim, φ uenter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructando ipsum leuetur, ac prætetea uomitione à Diocle memorata iuuetur, uel nihil ipso dicẽte manifestum est: at propria melancholiæ accidentia simul cũ dicta uentriculi dispositione scribe
B re, haud ita facile ei fuit. Id itaq; addere, ac simul, qualis sit in huiuscemodi affectibus uentriculi dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atq; uidetur quidem in ipso inflã-
A. 1. 3. f. 13. r. 5. c. 1. f. 302. b matio esse: sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior & magis melancholicus. Itaq;, quemadmodum elato ex uentriculo ad oculos fuliginoso quodam, aut fumoso halitu, aut crassis quoq; uaporibus, similia, ut in suffusione, accidentia cõtingunt, eadem ratione sublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione ueluti fuliginosa, fumosaq;, melancholica eueniunt in mẽte accidentia. Quinetiam quã frequentissime uidemus flaua in uẽtriculo bile contenta, caput dolore affici: mox ea per uomitum eiecta, ilico dolorem mitigari. Atq; hmõi dolorũ genera mordendo exedendoq; infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum cataphora molestare uidentur. Atq; inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidẽtia, uerum etiam
A. ibi. c. 19. h morbum comitialem, capiti à uentriculo procedere. Igitur, ut melancholicos timor nunquã deserit, ita præter naturam eis per imaginationem uisa, non semper eodem genere continentur. Si quidem alius testam se factum putauit, atq; idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarũ ante cantũ, sic ille brachiorũ plansũ latera quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, graua-
C tus sub tanto onere, ipsum à se excuteret, atq; ipse cum illo collideretur, ac nos quoq; cum ipso
A. ibid. c. 19. a periremus. Sunt alia hmõi infinita eorum uisa. Differunt autem inter se melancholici: nam oẽs timent, mœrent, uitam damnant, odio habent homines: sed non omnes mori cupiunt, etenim hoc ipsum nonnullis melancholiæ caput est, φ mortem pertimescũt: quosdam etiam alieno admodum, atq; extraneo videbis animo, vtpote qui simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi consciscant. Proinde recte uidetur Hippocrates omnia ipsorũ symptomata in duo hæc coegisse, metum & mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit, ut odio prosequantur omnes, quotquot uiderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: ac terrẽtur, ut in tenebris profundis pueri, atq; ex adultis indocti. Sanè, queadmodũ externæ tenebrę omnibus fere hominibus pauorem inducunt, nisi uel audaces admodum, uel docti fuerint, sic atræ bilis color, mentis sedẽ tenebris similem reddens, timorẽ efficit. Etenim summis, tum medicis, tum philosophis in confesso est, & humores, & omnino corporis temperaturã animæ actiones inalterare: id, quod nos quoque unico commentario docuimus, quo demonstratum est, φ animæ potentiæ corporis tẽperaturam sequuntur. Quocirca humorum uim ignorantes (in quorũ numero & Erasistratus est) ne scribere quidem de melancholia quicquam ausi sunt. Neq; indignum est admirari, tum commu
D nes hominũ notiones, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi & medici per ignorantiam præterierunt. Igitur ab omnibus, affectus ipse melancholia uocitatur, indicante nomine humorem, qui ipsius causa est. Quumq; circa uentriculum prima inceperint accidentia, ipsisq; auctis melancholicę sequantur affectiones, deinde alui deiectione, & uomitu, flatibus per inferna emissis, ructibusq; leuetur is, qui laborat, hypochondriacum flatuosumq; morbum ipsum nominabimus: accidentia uero ipsius dicemus, & męstitiam & metum. Quum autem propria melancholiæ accidentia magna uidentur, circa uẽtriculum uero, aut nulla, aut parua admodum sunt, haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem cõsistere, ob atram bilem in ipso congestam. Cæterũ, quibus signis discernatur, utrũ in solo cerebro, an in uniuerso corpore, huiuscemodi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem uiderunt, frequentibus balneis, uictuq; humido boniq; succi, nullo alio adhibito pręsidio, huiusmodi me morbum curasse; ubi nondum ob longum temporis tractum nocuus humor multum uacuationi resisteret: quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prędictis oportet adhibere remedia. Fit autem huiusmodi melancholiæ species, affecto prius calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, interdum uero à solicitudine, mœstitia, cum uigilijs. Verum satis fuerit hæc de melancholia dixisse.

Atque de morbo comitiali deinceps, quandoquidem hic quoque interdum ipſomet affecto ce- E
rebro,interdũ alijs conſentiente euenire ſolet, accurate diſtinguendum eſt: ut enim tria melan
cholię genera, ita hunc quoq; morbum tribus contentum differentijs,omnes fere medici diſtin
guere neglexerunt. Verum omnibus commune eſt, quòd cerebrum afficitur uel conſiſtente in
ipſo affectu,id,quod pluribus epilepticis accidit: aut à uétriculi ore(quod ſtomachũ uocare ſo-
lent medici) ad cerebrum per conſenſum aſcẽdente: atq; hoc genus proportione reſpondet ac-
cidentibus, quæ oculis à ſtomacho adueniunt, ueluti in ſuffuſionibus. Fit etiam,ſed raro,tertia
morbi comitialis ſpecies(nec refert,ſiue etiam genus ſiue differentiam nominaueris)cum à par-
te aliqua,cui fortè accidit,incipit affectus,qui deinde ſentiente ægro ad cerebrum uſque aſcen A.l.3.f.t.t.5. c.8.f.209.b
dit. Atque hoc genus primum uidi in puero, qui decimumtertium ætatis annum agebat, quũ
equidẽ adoleſcens etiamdum cũ optimis eius tempeſtatis medicis conueniſſem ad ipſius cura-
tionem. Audiui igitur tum narrante puero,diſpoſitionem ipſam ex tibia initium capere: mox il A.l.3.f.t.t.4. c.8.fo.202.d
linc recta aſcendere per femur & ſuperpoſita illi ilia,ac per latera ad ceruicem, donec ad caput
perueniret: q̃d quũ primum tangeret,ipſum haudquaquam ſibi conſtare. Interrogantibus antẽ
medicis,quale eſſet id,quod ferebatur ad caput,nihil habuit puer,quod reſponderet. Alius dein
de adoleſcens compos mentis (q̃ppe qui ſatis poterat & ſentire,q̃d fiebat,& alteri enarrare) di F
cebat ueluti frigidam quandam auram eſſe id,quod aſcendebat. Vnde ex duobus alterum Pelo
pi præceptori placuit,aut quòd qualitas quędam,alteratis per continuationem partibus,aut ſpi
ritalis quædam ſubſtantia,tranſmitteretũ: neq; mirandum eſſe dicebat ualidam uim eſſe humo- A.l.3.fo.1.t.3 c.6.fo.190.d. & t.5.c.8.fol. 209.b
ri,qui in affecta parte præter naturam genitus fuiſſet,qualis pernicioſarum ferarum uenenis in-
eſt. Quis.n.crederet vel à ſcorpionibus infixo aculeo, vel à phalangiorum paruorũ ictibus totũ
corpus ingẽti & inuſitata mutatione affici,niſi ſæpenumero id accidere uideret,præſertim mini
mam quandam ſubſtantiam feris in ipſum demittentibus? Quum itaq; phalangium aliquẽ mo-
mordit,quamuis paruum ſit animal, exiſtimare tñ debemus,uenenum ex ipſius ore in morſum
corpus deſcendiſſe. Porrò marinę turturis,quemadmodum & terreni ſcorpionis,aculeus,in par
tem extremam acutiſſimam illam quidem finitur,ubi nullum foramen eſt,per quod uenenũ de-
ijci poſſit: neceſſe tamen eſt, vt excogitemus ſubſtantiam quãdam eſſe,aut ſpiritalem,aut humi
dam,quæ, vt mole minima,ita facultate quàm maxima eſt. Etenim,quũ nuper ictus quidam eſ-
ſet à ſcorpione, videor mihi uidere,inquit,q̃ grandine percuſſus ſim: eratq; omnino frigidus, A.l.4.f.6.t.5. c.3.f.303.b
ſudore etiã frigido accedente: ſed tandem debitis adhibitis remedijs, nõ ſine negocio ſeruatus
eſt. Itaq; Pelops,non impoſſibile eſt,inquit,in corpore ſimilem aliquam eſſentiam generari, non G
accedente cauſa extranea: quę, vbi neruoſam aliquã partem occupauerit,per continuas partes A.ibidem.e
uſque ad neruorum principium uim ſuam tranſmittit, ſiue id per alterationem(ut ipſe dicebat)
fiat,ſiue ſpiritali eſſentia ueluti aura ad ipſum elata: ſæpenumero.n.infigente aculeum ſcorpio-
ne aut in neruum,aut uenam,aut arteriã,manifeſte uidemus percuſſos uehementiſſimis infeſta
ri accidentibus. Atqui ſcorpionis aculeus totam cutem penetrando, ad profundum uſq; poteſt
peruenire: phalangiorum uero paruorum morſus ſolam afficit ſuperficiem: vnde conſtat, inter-
dum à ſola cute ueneni uim ad totũ corpus deferri,quippe tota cutis & continua eſt & neruoſa.
Proinde haudquaquam impoſſibile eſt,quũ ex icta parte per totã ipſam celeriter diſtributa fue-
rit ueneni uis,eam inde eodem rurſus contactu in ſingulas ſubiectarum partium recipi, mox ex
illis in alias continuas,atq; iterum ex ijs,quæ afficiuntur,in alias: quumq; ad dominantium par
tium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini inſtare. Ad hanc rem in primis confe- A.ibidem.e
runt uincula ſuperioribus partibus iniecta,ab ijs.n.præſentaneum præſidium expectatur: id q̃d
in uiperarum ſcorpionumq; ictibus expertus ſum,item aſpidum quoque, quod propter immi-
nens ſubitariæ mortis periculum,magis incredibile eſt. Etenim,quum Alexandriæ eſſem,ruſti-
cus quidam non longe ab urbe in uno manus digitorum ictus, eius radicem apud poſtbrachia- H
le ualidiſſimo uinculo ligauit: accurrensq; ad urbem,ac familiarem ſibi medicum, totum digitũ
ab ipſa dearticulatione,quæ ad poſtbrachiale eſt,abſcindendũ præbuit,ſperans inde nihil ſe ma
li paſſurum: neque fruſtratus eſt ſua ſpe,quippe nihil aliud faciens ſaluus euaſit. Similiter alium
noui,qui epoto ex uiperis medicamento,reſciſſo prius digito,à periculo liberatus eſt. Vidi præ-
terea ruſticum,cuius totum digitum uipera momorderat, qui falce quã tũc forte habebat (erat
enim uinitor)ab ultimo articulo ictam partem reſecans,deinde inducta uſitatis pharmacis in di
gito cicatrice,nullo epoto medicamine,ſanatus eſt. Sed puerũ quoque,cuius morbus comitialis
à tibia oriri conſueuerat,medici,qui tunc ad curationem eius conuenerant,ſanare ſperabant,ſi
in primis uacuato uniuerſo corpore,medicamen ex thapſia,aut ſinapi,parti adhiberẽt,ligato in
medio membro,ſupra eam uidelicet partẽ,quæ primaria diſpoſitione erat affecta: atq; hoc pa-
cto acceſſionẽ reuerti prohibuerunt,quãuis antea quotidie puerum infeſtare cõſueuiſſet. Verũ
hæc obiter,atq; ex abundantia dicta ſint,ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte tã
tus morbus ortum contrahere poſſit. Supereſt,ut cauſam inueſtigemus, quãobrem in huiuſmo-
di per conſenſum affectionibus epilepticæ fiant cõuulſiones: nam ne Pelops quidẽ ullã ad hanc
rem attulit probabilem perſuaſionem: neq; etiam alius quiſquam, cum quo nobis aliqua fuerit
conſuetudo.

A consuetudo. Mihi vero p huiusmodi consensum uidenti aliquando laborantem sine vehementi conuulsione concidere, simul & p interualla breuibus quibusdã motibus quateret, probabile uisum est, quemadmodum frequentissime singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire. Etenim me ipsum quoque singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquando immodicam quantitatem ingessero, id, quod alijs quibusdam non paucis, quibus scilicet facilis erat oris uentriculi sensus, accidisse meminimus: atqui iã supra memoratũ est id non solum medicis, uerum etiam uniuersis hominibus, stomachum appellari. Itaq; quum cecidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per cõsensum, comitiali morbo laborabãt, eos citra perpetuam conuulsionem, ueluti palpitando, per interualla concuti uidebam. Proinde existimaui similem aliquẽ cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum à re quapiã molestato accidere solet: quippe qui, quũ à ciborum mole grauatur, aut ubi corruptis cibis mordicus infestatur, tum singultu affici conspicitur: atq; acrem quoq; humorem nõ singultum modo, uerum etiam conuulsionem, per uniuersum corpus efficere sæpenumero consideramus: deinde uomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorũ principium huiuscemodi motu concutiatur, ut à se expellat quicquid fuerit id, quod à parte primo

B affecta ad ipsum effertur. Ad hunc modũ reliqua quoq; accidentia omnia, quibus neruosum genus concutitur, fieri putauerim: ubi uero deperdito sensu, quis cõciderit, non accidente motu, quo uel conuelli, uel palpitare uideatur, id à uehementi frigore ortum trahere censeo, quo in genere lethargus quoq; continetur: apoplexiæ autem, & subito eueniat, aut frigidũ humorem, aut crassum, aut uiscidum, qui principaliores cerebri uentriculos affatim implet, non totius substãtiæ intẽperiem, causam esse manifestum est, uelut lethargi, phrenitidis, maniæ, melãcholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuũ hebetationis, resoluti motus. Porrò in oĩbus huiuscemodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoq; continetur, periculi magnitudinẽ ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sanè, quemadmodũ dormientes spirant, quamuis nulla alia accidente actione, quæ à consilio prodeat, nimirum quum supini iaceant in cubili, ita in soporosis affectibus omnibus, quamuis neq; sentiat corpus, neq; moueatur, tñ sola spiratio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur: cuius rei firmam ac demonstratiua lege stabilitam habemus scientiam, quemadmodum etiam, & musculis omnibus motus principium ab insertis ipsis neruis accedit. Atqui ex anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primarium sumere initium: neque uero simpliciter initium dixi, sed primarium, spinalis medullæ gratia orationi adie-

C ci: quamuis.n. permulti ex ea nerui prodire uideantur, uim tñ omnem, quam habet, cerebrũ ipsi suppeditat. Quum itaq; spirationem uehementer impeditam, difficulterq; procedẽtem uideris, non paruam in cerebro morbidam dispositionem esse conijcere debes, idq; in soporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.

De Vertigine. CAP. 8.

Affectus aũt, qui scotomaticus, id est tenebricosus, seu uertiginosus, uocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur. Quippe à parua occasione obtenebrantur ij, qui sic laborant, adeo, ut interdum cadant, maxime si aliqñ in circum rotentur: siquidẽ ipsis ab una rotatione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere solet. Quin etiã obtenebrantur, siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud quidpiam, aut ipsos quoq;, quos uocant, in fluminibus uortices, circumagi uiderint: id uero maxime, quum uel sub Sole æstuauerint, uel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Quod itaq; alijs, quum in circo frequẽter uertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire uidetur: atqui, ubi quis crebro uertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum tum spiritus, in eo fieri in confesso est: rationi igitur consonum est, huiusmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire. Quamobrem nonnulli horũ ab

D arteriarum sectione præsidium petierunt, totas arterias pone aures ad tãtam scilicet altitudinẽ secantes, ut medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non oẽs huius auxilij beneficio fuisse curatos: etenim aliæ arteriæ, ijs maiores ad cerebrũ ex ipsius basi p retiformem plexum ascendunt, per quas hmõi affectionem fieri rationi cõsentaneum est, elato per ipsas uaporoso, calidoq; spiritu, atq; implente cerebrum: atque fieri etiam potest, ut inæqualis cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionẽ ad cerebrum pertinere, ex ipso obtenebratorum sensu manifestum est. Oritur uero interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdum uero, quũ ori uentriculi consentit id, quod Archigenes quoq; fatetur, qui libro primo de lõgarum affectionum notitia, ita de scotomatica hac passione scribit: Porrò ea bifariam oritur, aut.n. ab ipso capite, aut ab iis partibus, quæ circa hypochondria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nã, ubi ex primaria cerebri affectione obtenebratio dependet, aurium sonos, & capitis dolores grauitatesq; præcedere dicit, itẽ olfactus uel alterius alicuius sensus inde prodeuntis oblæsionem (huic.n. sermoni adnexuit ille, inde prodeuntis, eos sensus, ut equidem puto, significare uolens, qui à capite initium sumũt:) ubi uero ab ore uentriculi oritur, cordis morsionem nauseamq; psentiri. Verũ, ut iam antea sæpenumero monuimus, licet caput per alterius partis cõsensum qñq; afficiatur, affectio tñ nihilo minus ipsi adscribenda est.

A. l. 3. f. 1. 2. f. c. 8 fo. 108. f
A. ibidem. fo. 209. b
A. ibidem.
A. l. 1. f. r. d. 5. c 1. f. 9. a. Et fo. 81. b
A. l. 3. f. 1. c. 5. c. 1. fo. 107. c
A. ibidem.
A. ibidem. d
A. ibid. c. a. f
A. ibidem. g

De Cephalaea, hemicranis, & reliquis capitis doloribus. CAP. 9. E

ATque de ea quoq;, quæ cephalæa à medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Est enim (vt breuiter qs dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus difficulterq; solubilis, qui à parua occasione uehementes habet accessiones, vt neq; strepitum, neq; uocẽ uehementiorem, neq; luminis splendorem, neq; motum tolerare possit infirmus: sed tranquillitatem, obscurumq; cubiculum quærat, idq; ob doloris uehementiam. Quippe nonnulli ueluti malleo se percuti arbitrantur: alij caput contundi distendiq; sentiunt: non paucis ad oculorũ quoq; radices dolor extenditur. Quin hmõi accessiones, ueluti in morbo comitiali, intermissiones habent, interceditq; tempus, quo perfecte liberari uidentur. Igitur constat, quòd, sicut in cephalalgia id est capitis dolore, ita in hoc morbo caput facillime afficitur: atque hoc est ipsis cõmune; uerum per cephalæam affectæ partes multo reddunt, quàm in cephalalgia, debiliores. Cæterũ inter †capitis dolores non nihil discriminis inuenitur: nã sunt non nulli, quibus caput aptissimũ est, ut impleatur, ac uniuersi quoq; corporis habitus ad ipsum implendum admodũ est idoneus: †Alij, omnes capitis partes aptas habent, ut afficiantẽ: quibus, ubi uitioso uictu utuntur, accidit; ut cephalæa arripiantur. † Quo minus °mirandum est, si horum alijs mẽbranæ cerebrũ continentes dolore afficiantur; alijs pericranion, id est exterior caluariæ membrana. Discrimen autẽ ab oculorum radicibus sumitur, considerando, utrum ueniat ad eas malum, necne: siquidem cõsentaneum est, ut, quibus intra caluariam dispositio est, iis ad oculorum usq; fundamẽta dolor extendatur, eo, ꝙ & à cerebro, & ab utraq; membrana, atq; à uasis, quæ in ipsis continentur, ueluti germina quædam deducuntur. Sed & °corum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (solent autem uocari hemicranici) alii extra caluariam, alii in capitis intimis partibus, dolorem sentiunt: at uerò dextrã capitis partẽ, à sinistra distinguit sutura per lõgitudinem ipsius protracta; sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrũ diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum uentriculorum septum. Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, ut ipsis caput impleatur, in quibus uaporosus, calidusq; spiritus generatur: aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore uentriculi. Atqui spiritus dolores inducunt tẽsiuos, qui idcirco sic uocati sunt, ꝙ extensionis sensum inducunt: biliosa excrementa dolore mordaci afficiũt. Dolores autem à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferũt: quibus si rubor accedat, atq; calor, calidos, sed sine his, non calidos humores significãt. Sunt, qbus caput assidue dolet, ubi uel paulo liberalius uinum ingesserint uel meracius, idq; magis, si suapte natura calidum fuerit. Præterea calidi °odores omnes, quicunq; styrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeo, ut nonnulli ne thuris quidem odorẽ ferre possint. Neq; uero absurdum est, ut quosdam ob sensus exuperantiam dolor infestet, quemadmodum in ore uentriculi accidit: sunt.n. nonnulli, in quibus id tam exacte sentit, ut neq; acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat: alii uero contra, ipsum penè insensile habent: quippe uidentur aliqui uel ructare, uel uomere quædam, usqueadeo uitiosa qualitate infecta, ut nos ne odorẽ quidem sustinere possimus, quum tamen ipsi interea nullam alicuius momenti mordacitatẽ sentiant. Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differentiæ, vt eosdem odores aliqui impune sustineant perinde, ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possint. Igitur, quòd omnes huiusmodi affectiones ad caput pertineant, iam manifestum esse uidetur.

† Eos qui cephalalgia laborant. κεφαλαλγικῶν

† ἔστιν δ᾽ ὅτε καὶ αὐτὰ τὰ περικείμενα πάσχειν ἐπιτήδεια, καὶ συμβαίνουσι. Ad uerbum. alijs autẽ & ipsa natura apta patiuntur. & accidit &c.

In quibus uidetur deesse ad quod referatur ea uox, τὰ αὐτὰ. subaudienda ad caput et corpus, quorum proxime meminit. Ac fortasse, quãdo hoc ut diuersum a superiori membro ponitur, legendum negatiue. ut hoc sit sensus. Alij (citra quam superiores) inepti quidem natura sunt cephalalgiae, sed ex uitioso tamen uictu non in cephalalgiam modo incidunt, sed etiam in cephalæã.

† οὐκ ἄτοπον δ᾽. non absurdum autem est.

A.l.3.f.1.t.a.l c.2.fo.181.c

A.l.3.f.1.t.a. c.1.fo.189.c. Et l.3.c.37.f. 156.a

G A.ibidem.c

De Apoplexia, neruorum resolutione & conuulsione, & olfactus læsione. CAP. 10.

AT uero neruorum resolutio, & per uniuersum corpus eorum conuulsio, in quo genere neruorum etiam rigor (Græci tetanon uocant) continetur, sensu, ut prædictæ affectiones, cognosci non possunt: sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaq;, si aliquando per totum corpus neruorũ actio uitiosa redditur, ipsorum principiũ affectum esse cõstat: id uero ex sola anatome H dignosci potest. Quũ igitur oẽs pariter nerui, tum sensum, tũ motũ amiserint, apoplexia huiusmodi affectio appellatur. Vbi uero °alteri laterũ, aut dextro, aut sinistro, id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdũ dextræ, interdum sinistræ. Quòd, si in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem mẽbri resolutio esse dicetur: nã & tota manus, & totum crus, interdum resoluitur: atq; solus in crure pes, & quæ sub genu sunt: sic etiam de tota manu similiter proportione dicendum est. Cæterum ex anatome didicimus, ꝙ omnes animantis partes sub ceruice positæ, quæ à consilio & uoluntatis imperio moueri pñt, neruos habent, qui eas moueant, procedentes ex spinali uocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eam spinalẽ uocari medullã, addita scilicet medullæ appellatione, interdũ uero sine additione, simpliciter spinalem nuncupari. Vidistis etiam in corporis dissectionibus, neruos, q thoracẽ mouent, ex ea spinalis medullæ parte, q in ceruice est, ortum deducere, ipsa uero ex transuerso incisa; si tota fuerit dissecta, oẽs, q sub ipsa sunt, corporis partes sensu motuq; priuari, utpote suscipiente spinali medulla à cerebro uim tũ sentiendi, tũ mouẽdi ꝑ arbitrio. Preterea in anatome uidistis, ubi ꝑ transuersas spinalis medullæ incisiones ad medium usq; secundũ lõgitudinem secaret, nõ oẽs suppositas corporis partes, sed eas dũtaxat, quę è regione sectionis erant, resolutas, dextraa

A.l.3.f.2.c.a fo.213.f

quidem

Aquidem dextra spinalis medullæ parte dissecta: sinistras uero, ubi reliqua pars esset incisa. Itaq;
A.l.3.f.a.c.2. fol.113.b manifestum est; q circa primum spinalis medullæ processum facta aliqua dispositione, per quã cerebri facultas, quo minus ad ipsam perueniat, prohibetur, oĩa inferiora membra, dempta facie, sensu motuq; priuabuntur: ubi uero dimidia eius processus pars fuerit affecta, non oẽs inferiores partes resoluentur, sed uel sinistræ duntaxat, uel dextræ. Videntur autem huiusmodi resolutionum aliquę faciẽ quoq; infestare: sed tum latus ad alteram faciei partem trahitur. Quũq; ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes sparsi sunt, a cerebro dimitti, si earũ aliqua simul cum toto corpore resoluta est, haudquaquam uos latere dẽt, resolutionis dispositionẽ in ipso cerebro consistere: ubi uero illæsæ permanserint, spinalis medullæ initium affici sciendum est. Accidit uero nullis, ut faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & una aliqua particula, ut lingua, oculus, mandibula, labrum: etenim non omnibus ab uno loco principium influit, vtpote quæ ex diuersis cerebri partibus neruos suscipiũt: id, quod in anatome haud obscure conspicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum esse manifeste declarat. Discernitur ãt affectionis magnitudo ex noxę, quam spiratio ni infert, uehementia: quum.n. naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: quum uero
B paulum impedimenti est, paruam in cerebro noxam esse conijcere oportet. Sanè oĩum pessima spiratio putanda est, quę & intermittitur, & magna cum uiolentia trahitur. Et sanè mori contin
A.l.1.f.1.d.3. c.1.fo.43.g git apoplecticos ob id, q spirare non possunt: sicuti partium immobilitas ad uitæ quidem functiones inutilem reddit hominẽ, non tñ acutam infert mortem. Itaq, uidimus quẽdã, qui, reliquis partibus omnibus resolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionem amisit, seruata etiam spiratione: quomodo.n. uiuere diutius potuisset ipsa deperdita? in quo primario affici putauimus illam spinalis medullæ partem, quę paulò inferior est processu neruorum ad septum transuersum tendentium: quinetiam, & urinam, & alui sedimina ipsum præter uoluntatis imperium emisisse manifestum est. Insuper uidimus alium, cui p p casum oẽs inferiores partes, demptis manibus, erant resolutæ. Quemadmodũ ãt resolutio, quando in toto fit corpore, faciei partibus illæsis, indicat passionem in spinalis medullæ initio esse, ad eundem modum, si toti corpori conuulsio acciderit, eundem spinalis medullæ locum affectum esse declarat, faciei partibus,
A.l.1.f.1.d.3. c.8.fol.10.b omnino seruatis illæsis: si uero hæ quoq; afficiantur, in cerebro noxam esse ostenditur. Vbi uero pars aliqua cõuulsa est, neruum, qui eius motioni deputatus est, aut musculum, affici necesse est. Igitur, si ex anatome neruorum ad singulas partes uenientium principia didiceris, melius ea
C rum, & sensum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta sunt, & Herophilo, & Eudemo, qui primi post Hippocratem neruorum anatomen accurate scribentes, non mediocrem medicis dubitandi occasionem præbuerunt, quo pacto per neruorum resolutionẽ interdum sensus duntaxat, interdum motus, non nunquam ambo simul pereant. Itaque neruorum resolutio potissimum dicitur, ubi motus deperditus est: ubi uero partium aliquarum sensus perijt, eam partem sensus expertem esse, resolutam uero, non adeo dicere cõsueuimus: quãquam sunt non nulli, qui hanc affectionem sensus resolutionem uocitant. Nos uero semper hortamur, ut cuique quidem nominibus pro arbitrio uti liceat: hoc autem sit nobis propositum, vt affectam scilicet sedem, simulque dispositionem eius inueniamus: nisi enim hæc accurate cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus uel sensus, uel motus uitiatus est, recte curabimus. Sanè Pausanias Syrus sophista, quum Romam aliquando uenisset, secundum duos minores sinistræ manus digitos, atque medij partem dimidiam, sensum in primis quidem difficilem habebat. postea male curantibus medicis, sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis, omnia, quæ precesserunt, inuestigaui: atque ipsum, quum per uiam duceretur, uehiculo excidisse, atq; in dorsi initio læsum, mox partem læsam breui quidem curatam, sed auctum in digitis sensus ui
D tium, audiui. Igitur remedia, quæ illi digitis adaptauerant, læsę parti adhibere iussi: atque sic vir ille celeriter sanitati restitutus est. Primo autem, quòd nerui per uniuersę manus cutem dispersi, quibus sentiendi ad ipsam facultas defertur, proprias quasdam habeant radices, quodq; neruorum musculos mouentium sunt aliæ, medici ignorant. Verum latius, quàm proposueramus, iam nostra expatiata est oratio: proinde quiescere eam decet. Quippe nostra intentio erat, ut hoc commentario omnes affectiones, quæ caput, maxime uero cerebrum, infestare consueuerunt, inueniremus: at, quia ab ipso nerui originem ducunt, per consequentiam ad neruorum usque affectiones sermo peruenit: cui etiam finem imponendo, passiones, quę reliquis capitis partibus accidere solent, scribere aggrediamur, si prius hoc tantillum superioribus addiderimus,
A.l.3.f.3.c.1. c4.fol.139.f Quòd, ubi olfaciendi uis læditur, non eorum meatuum, qui in naribus cõspiciuntur, sed uel anteriorum cerebri uentriculorum, quum intemperantia quadam afficiuntur, affectio est: uel eorum meatuum, qui in ijs ossibus sunt, quæ ethmoide idest cola, uocantur, si aliquando obturantur: siquidem odoratorum sensus in prioribus cerebri finibus perficitur, elatis ad ipsos per coli foramina uaporibus: quemadmodum in eo libro, quem de olfactus sensorio conscripsimus, iã declaratum est.

GALE-

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER QVARTVS

E

ARGVMENTVM LIBRI

Faciei partium affectus venatur, Spinalis item medullæ, Pulmonis, & reliquarum partium, cum respiratio vitiatur, sanguis expuitur, & vox, ac partes ad loquelam attinentes lęduntur.

Quid hoc libro agendum, quidq; superioribus actum sit. CAP. 1.

VIam quidem & rationem uniuersalem, qua ad affectas sedes dignoscendas
utimur, primis duobus libris, cum multis definitarum partium exemplis,
satis perscrutati sumus. Quoniam uero (ut iam diximus, atq; in alijs libris
sæpe monstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui in
artis operibus singula, quæ uniuersali uia, & ratione didicit, tuto & celeri-
ter exercere uoluerit, operępreciū facturus mihi uideor, si rationales quas-
dam dignotiones oīum corporis particularum, quę sensum effugiunt, cum F
quomodolibet afficiūtur, perscripsero, sumpto a capite initio. Igitur de me
moria, & cogitatione uitiata, atq; reliquis animę functionibus, quas principes nominare cōsue
uimus, in huius commentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuum gene
ribus, uia & ratione inducto exercitationis modo. Nam & de delirio tum phrenitidis proprio,
tum eo, quod citra febrem accidit, maniam idest insaniam, nominant: præterea de lethargo, so-
pore, morbo comitiali, melancholia, uertigine, quemadmodum, & cephalæa, hemicrania, apo-
plexia, & similibus, ibi iam dictum est.

De affectibus oculorum, linguæ, aurium, & reliquarum faciei partium dignoscendis. Item de sopore, & reliquis affectibus cerebri, in quibus sensus vel motus offenditur. CAP. 2.

AT in præsenti libro, qui huius cōmētarij quartus est, de faciei partibus, quę intrinsecus affi
ciuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiēdo. Nam modo ipsorum sensus, modo mo
tus, ac non nunquam tam sensus q̄ motus, resoluitur: idq; interdū in altero, interdū in utroq; ac
cidit oculo: non nunquā āt & in vno aliqñ quidem sola palpebra affecta est: aliqñ uero ēt eius
partis, quam proprie oculum uocamus, uel sensus, uel motus læditur. Cum igitur nullo in ocu- A.l.3.c.4.t.4. c.1.fol.232.c
lis malo apparente, cernendi sensus deperditus est, descendens a cerebro in ipsum neruus cau- G
sam in se continet, cum uel inflāmatione, uel scirrho laborat, uel alioquin ex humorum deflu-
xione afficitur, aut aliter quolibet foramē ipsius obturatū. Atq; huiuscemodi affectus ipsi, ut in- A. ibidem. c. 2. fol. 234. d
strumentali parti, accidere necesse est: qui uero ei, ut similari, aduenium, octo intemperantiæ
generibus continentur. Præterea aliud quoq; ipsorum uitium est, quum uel nihil oīno, uel exi-
guum admodum lucidi spiritus a princio, quod in cerebro consistit, ad eos immittitur. Si uero
uteruis oculorum motum duntaxat amiserit, secundę coniugationis neruum, qui a cerebro ori
tur, molestari necesse est, ab aliquo uidelicet eorum affectuū, quos alteri neruo, qui a prima cō-
iugatione nascitur, nuper accidere diximus. Qm̄ uero (ut ex anatome didicimus) musculi ocu- A.l.1.f.r.d.5. c.4. fol.16.e.
lum mouentes, senario numero constant: ac pter eos alij quoq; sunt, qui descendentis in ipsum
meatus (πόρον Græci uocant, quo nomine dissectores primæ coniugationis neruum, eo, q ipsi so
li manifestū sit foramen, nuncupare consueuerunt) radicem amplectuntur. accidit sæpe, quāuis
ipse haudquaquam afficiatū, ut musculorū aliquis aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum
descendente, ab aliquo nuper dictorū affectuum infestetur: siquidē singulis horum musculorū,
pars quædam nerui a secunda coniugatione orti trāsmittitur, haud secus, quàm ijs quoq; mu-
sculis, qui meatū ipsum cōprehendunt, siue ij duo, siue tres, siue unus dūtaxat dicendus sit: id.n. H
in præsentia non refert, mō nouerimus horū musculorum munus esse, ut & sursum trahāt ocu-
lum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & opticū .i. visificum, & meatum nominant, ullo pa-
cto in itininere peruertatur. Quum itaq; sex inueniantur oculum mouentes musculi, si is quidē,
qui ipsum sursum attrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus uidebitur: si uero is, q ipsum
detrahere pōt, affectus est, oculus sursum attractus apparebit: ita ēt, si minoris anguli musculus
uitiatū, ad maiorem: si uero maioris, ad illum oculus deflectitur. at si uoluentiū musculorū quis-
piam resoluitur, obliqua erit totius oculi peruersio. Cæterum quum alij præterea sint musculi A.l.3.f.9.t.2. c.30.fo.237.h
mollem neruū illum circūdantes, scire licet, ipsis resolutis, totum oculum procidere. Ac pleriq;
eorum, qui sic affecti sunt, sensim quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto citra no
xam cernere possunt: qui ubi quoquo modo afficitur, uisum efficit deteriorem: ubi uero adhuc
magis ipsius malum ingrauescit, constat eos, qui sic afficiuntur, nihil omnino cernere posse. Por
rò in oculorum peruersionibus, si ad alterutrū angulum fiat cōuersio, innocua permanebit cer-
nendi facultas: si uero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoq; uertantur, quicquid ipsis
obieceris,

A obieceris, id oẽ duplum esse uidebitur. Qm̃ uero musculi supernam palpebram mouentes (nam inferior immobilis est,) perquàm parui sunt, adeo, ut in maioribus quoq; animalibus uix manifeste prospici possint, nihil mirum, si nerui ipsis inserti difficulter uideantur. Nihilominus, quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoq; euenire necesse est, vt interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex ijs, quos ad musculos pertinere nouimus, interdum uero nerui ipsis inserti infestẽtur.

A.l.1.f.1.d 5. c.5. fol. 16.f Igitur si musculus ipsam sursum attrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram adeo, ut oculus aperiri non possit: Si uero detrahẽtes (gemini.n.sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorum si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculũ palpebra deflectetur, vt fracta uideatur, in fine uidelicet circa mediã utriusq; lineam: quippe ea pars, quæ iuxta musculum affectum est, sursum trahi: quæ uero iuxta illæsum est, detrahi vr̃. Hi sunt partium oculi peculiare affectus, qui latentibus locis insident: ac sunt præterea alij, qui ex ex alijs partibus ei per consensum adueniunt. Igitur accidentia suffusorum visis similia uidentur, oculis non propria affectione molestatis: sed aut oris ventriculi, aut cerebri cognatione id accidere solet. Verum hæc ipsa ab ijs, quæ a ventre oriuntur, distinguenda sunt, primum quidem ex eo, q uel alter duntaxat oculus, uel uterq; similiter uisis occupetur. Siquidem

A.l.3.f.3.c.4 c 10.fo.232.f B in vniuersum uisa ob humorum in uentriculo contentorum uitium oborta, utriq; oculo similiter accidunt: quæ uero per suffusiones apparent, neq; incipiunt simul in utroque, neque similiter apparent. Deinde ex tempore quoque distinguuntur. Si enim tribus, quatuorve, aut etiam pluribus mensibus suffusionis apparuerint accidentia, contemplantique tibi pupillam nihil tenebrosum uideatur, ab ore uentriculi affectum procedere innenies. Si uero non ita multũ temporis intercessit, quærendum est in primis, utrum, ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuo huiuscemodi apparitio perseuerauerit, nullo scilicet interueniente die, qui omni reprehensione caruerit, an diebus quibusdam intermedijs laborans exacte uisus sit sibi conualuisse: nam assiduitas suffusionem indicat: intermissio uero, quòd malum a uentriculo prodierit, suspicionẽ excitat, idq; magis, si perfecte quis concoquens, nullum sibi uisum apparere fatetur: sed multo magis, si, quum apparuerunt uisa, mordicus in ore uentriculi doluit: adhuc uero magis, si post hæc uomendo, eiecta re mordente, cessauerint accidentia. Hæc sunt, quæ primo statim die, quũ uideris hominem, interrogando discere debes, quando (ut iam diximus) exquisite secundũ naturam se habuerint oculi. Vbi uero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (ut breuiter dicam) non exacte pura uidetur, suffusionis esse initium censendum est. Si uero quispiam suapte,

C natura pupillas ipsas non admodũ puras habuerit, considera, num ambarum similis sit affectus: ad hæc, an non ita multum temporis a suffusionis accidentibus præterierit: q si ita est, impera, vt minus cibi, quàm pro consuetudine, ingerat, eumq; nihil mali succi habentem. Postero die, ubi probe concoxerit, qualia apparuerint uisa interroga: si enim uel omnino nulla uel debiliora uideantur, ad uentriculum referendum est accidens: at, si similia permanserint, non per consensum, sed ex propria dispositione sciendum est hmõi accidentia oculos infestare: idq; magis, vbi sumpto ex aloe medicamento, nihil uariauerint: uoco autem medicamẽtum ex aloe, quod alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe, si a uentriculo prouenerit accidens, huiusmodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente simul bona concoctione: ut in idem conueniant, & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Equidem quosdam sic affectos, quamuis (ut scitis) non uiderem, quum in alienis essent terris, per literas curaui. Nam, quum non nulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atq; alijs regionibus per epistolas a me petijssent, ut si ad suffusionis initium, nullo adhuc uitio in pupilla apparente, probatum aliquod haberem medicamentum, id eis transmitterem, uolui prius certiorem me redderent, num ex multo tempore ita fuissent affecti: præterea de alijs quoque, quorum paulo ante mentionem fecimus.

D Qui quum per epstistolas responderent, sex menses aut annum iam exactum esse: utrumq; oculum similiter affici: quum probe concoxissent, melius sese habere: per cruditates, atque stomacho mordicus dolente, grauius iritari: educta uero per uomitum bile, quiescere: nulla facta de pupilla quæstione, satis efficaciter me cognoscere putaui non proprio affectu, sed per uentriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis, atque præcipue: per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanaui. Quum enim omnes, quotquot epistolas meas acceperunt, docti essent, affectorũq; locorũ notas ex literis meis didicissent, hos deinde, & facile cognouerunt, & amaro medicamento curauerunt. At similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent: nec refert, utrum species an differentias nominaueris, nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici quidam, qui de ijs, quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant, cogitando uero a naturali iudicio aberrant: alij rursus cogitatione quidem falluntur minime, sensibus tamẽ difformiter mouentur: sunt præterea, qui & sensus simul & cogitationis uitio laborant. Itaq; utriusq; lęsionis modum sic accipe. Quum Romæ quidam domi cum lanifici puero cõtineretur, surgens a cubili uenit ad fenestram, per quam & ipse uideri, & pterẽũtes,

videre

uidere potuit. Deinde ex uitreis uasis singula ostendens, interrogauit, imperarent ne, ut ea proij E ceret: illi uero ridentes plaudentesq; ut ea proijceret, rogabant: tum ipse deinceps oia arripiés eiecit, at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea, iuberétne puerum quoq; proijci, quū eos interrogasset, atq; id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadenté uidentes, suppresso statim risu, accurrerunt, & confractū iam puerum sustulerunt. At contrariā affectionem non solum in alijs, uerum in me ipso, quum adolescens adhuc essem, expertus sum. Quum enim per æstatem ardente febri laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in uestibus esse putarem, quos auferre tentās, nihil; sub digitis eductum inueniens, accuratius uehementiusq; id efficere conatus sum. Audiens itaq; duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes, uidesne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, id ipsum, qđ dicebant, me fecisse. Quum uero sic animo constarem, ut rationalis in me facultas non uacillaret, recte, inquam, dicitis: proinde, ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum idoneis rigationibus caput fouerēt, tota die sequentiq; nocte grauibus insomnijs turbatus sum, ut interim, & clamare, & exilire uiderer: uerum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igitur cōstat, quòd ab una eademq; causa secundum speciem accidentia proueniunt, nō autem ab eadē sede; quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs, qui ex cerebro, atq; illis, qui per uentriculi con- F sensum, ut dictum est, laborant. Quum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fuerit una cum febre perurēte, is afficitur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur: oriturq; tum fumus quidam, ueluti in lucernis ab oleo, qui per uasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus, uisorū ipsis causa censetur. Siquidem in anatomice uidistis, q arteriæ, & uenæ ab ijs uasis, ex quibus chotoides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic sermoni, utpote satis iam definito, finem imponētes, de reliquis oculi passionibus id in uniuersum dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifeste sensū percipiuntur, si a naturali constitutione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum, quæ, quum affectæ fuerint, sensum latent. Nam, quum pupilla manifeste uidetur aut fracta, aut distorta, aut præter naturā uel aucta, uel imminuta, haud difficile est affectā particulam cognoscere: at uero, quę sit dispositio, hnói faciens affectum, scire ad artem medicam spectat: uerum de ijs in libro de causis accidentium iā scriptum est, Proinde non opus esse uidetur, ut in hoc libro uel affectas sedes in oculis, quas sensus cósequi pōt, uel affectus in ipsis, declarare aggrediar: quippe affectuum nomina uno paruo uolumine, cui titulus est, quo modo noscantur oculorum affectus, perscripta sunt: causas āt, ut diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, ut ad linguam G nostra conuertatur oratio. Atq; uidemus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum lædi, atq; non nunquam cum eo tactum quoque. Nō āt alijs gustus, atque alijs tactus, neruis utitur, ut in motu uidere est, nerui.n.a tertia coniugatione orti non solum tangendi, uerum etiam gustandi, uim obtinent: uerum crebrius læditur gustandi, q̄ tangendi, facultas, quamuis ijsdem neruis utraq; utatur, nam ad gustum quidem exactiore iudicio opus est: Tangendi enim sensorium est crassissimum: sicuti cernendi, tenuissimum: auditus uero sensorium, ut in tenuitate a uisu: ita sensorium gustus in crassitudine, a tactu secundum locum obtinet: olfaciendi uero sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem uis linguæ aduenit a septima neruorum a cerebro ortorum coniugatione, nō longe a spinalis medullæ initio. Quumq; hoc in loco utraq; cerebri pars tam dextra, quàm sinistra, afficitur, apoplectica infert pericula: ubi uero altera tantum, in paraplegiam (seu paralysim) finit. Ea interdum alteram duntaxat linguę medietatem a motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, modo illas infestat: non numquam alterum latus per uniuersum corpus usq; ad extremas pedum partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sæpenumero uideruriam dicta noxa molestari, quū nulla sit, neq; in tactu ipsius, neque in gustu læsio. Cuius rei causa haud obscura est, uobis præ- H cipue, qui uidistis neruorum a cerebro processum, ad faciem quidem a parte eius anteriore: ad partes uero totius animalis sub facie omnes ab altera parte nempe posteriore: a qua etiam eorū neruorum, qui ad linguę musculos ueniunt, cóiugatio procedit, quibus ipsa motum ab electione perficit. Itaque nō ab re, quum anterior duntaxat cerebri pars afficitur sola linguæ motio uitio caret: reliquę uero faciei partes omnes in altera parte dextra aut sinistra, & sensum & motū ab electione amittunt. Quod, si aliqn sola anterior cerebri pars afficiatur, supremum ipsius uentrem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones uitiari. Et, qui ita affectus est, neq; sensus neque motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læditur, uocaturq; hic affectus caros id est sopor. si uero adeo uehemēter spirationē opprimat, ut quis uel magno conatu uix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere solent, apoplexia nominatur. Atqui solutæ apoplexiæ creberrime succedere solet uocata paraplegia: sopore uero finito, bona ualetudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem sopor, Hippocrate authore, musculis temporum affectis: præter in acutis quoque morbis, ut idem Hippocrates scripsit. Inter soporem uero & apoplexiam, morbus comitialis medius est, conuulsioné afferens uniuerso corpori, sed in paraplegiam non finitur. Horū igitur trium morborū, frigidus ac crassus

A.l.3. f.3.c.2. fol. 144.g

A.l.3. f.a c.3. fol. 213.b

A.l.3. f.1.c.4. c.1. fol. 200.g

A. ibidem c.2 fol. 201.b

de Attic. con 2. t.97 103. f. 1. Epi. cō. 3. t. 28 3. 125. c Et in Coa cis nōt. non longe a libri fine.

A.l.3. f.1.c.3. c.8. fo. 209.f Et ca. 12. fol. 212. d

A crassus aut oĩno viscidus humor, causa ẽ. Verũ & in sopore, & morbo comitiali vẽtres magis, cerebri corp⁹ min⁹: in apoplexia uero, corp⁹ magis affici solet. & ĩ sopore q̃dẽ anterior pars magis, in apoplexia, & morbo comitiali utraq; afficiẽ. In catalepsi uero, & catoche dicta, posteriora cerebri poti⁹ afficiunt. Quũ ãt osse quopiã terebra ꝑforato medius uẽtriculus fuerit cõtusus, sopor hoiem occupat, sed neq; cõuulsione, neq; difficili facta spiratione: quarũ hęc q̃dẽ apoplexię, illa uero morbo comitiali peculiaris ẽ, haud secus, ũt catalepsi soporiq; seruata sc̃dm naturã spiratio: uerũ, ut ꝑ sopore palpebræ claudunt, ita in catalepsi manẽt apertę. Quẽadmodũ ãt iter ꝑforãdũ, quũ q̃s mẽbranã negligẽter, ac ultra, q̃ res expostulat, meningophylace .i. mẽbranę custode ꝑmẽdo, uiolauerit, sopor accidit ita, ubi os caluarię uehemẽter attritũ, ipsi⁹ uẽtriculos cõprimat maxieq̃, mediũ, sopor superuenit. Quin ẽt ad uehemẽtes dolores hic affectus sequit, cõcidẽte uidelicet robore spũs aialis: voco ãt sic (ut scitis) id, q̃d est in cerebri uẽtriculis primũ aĩæ instr̃m, ad sensum & motũ in uniuersas corporis partes trãsmittẽdos. Hos cerebri affectus, tũ q̃ iã proposito sermoni familiaritate cõiũgunt, tum ẽt q̃ antea nõ satis declarati fuerunt, operæpreciũ duximus in p̃sentia definire. Sed ad linguæ affectus redeundũ nobis ẽ: quorũ alij quidẽ cões sunt ꝑ coicationẽ, q̃ cum cerebro & neruis hẽt: alij ipsius dũtaxat proprij cẽsent. Igit, q̃d ad cõicationẽ, quã cũ cerebro, & neruis hẽt, pertinet, ut ꝑ septimã neruorũ cõiugationẽ motus ipsius uitiat: ita sensus impediri põt ꝑ tertiã: quę neruũ dissectores mollẽ appellãt, descendẽtẽ dispersumq; (ut scitis) in tunicã, q̃ linguã cõprehendit: quẽadmodũ is, qui a septima

B cõiugatione ortũ hẽt, musculis ipsam mouẽtibus distribuit. Proprij ãt solius linguæ affectus, ex ijs, q̃ iã supra de oculorũ proprijs affectib⁹ diximus, haud difficulter inuenient. Quippe musculorũ ipsius intẽperantię, tanq̃ similariũ, motũ impediũt, sicuti ambiẽtis ipsam extrinsecus mẽbranę intẽperies, & tãgendi, & gustãdi simul sensum uitiat: tanq̃ ãt instrumentaliũ affectionũ, inflãmationes, scirrhi, œdemata, erysipelata, suppurationes: De his uero, utpote q̃ tum uisu, tũ tactu discerni pñt, nihil aliud in hisce cõmẽtarijs dicemus: q̃ ppe eas dũtaxat affectas partes hoc ĩ libro ꝓsequi ꝓposuimus, q̃ neq; uisu, neq; tactu, sed ꝑ q̃dã signa, & indicatoria, atq; (ut summatim dicã) rõnali uia inueniri pñt. Eadẽ quoq; rõne in sensu auditus, q̃ cunq; affectus in auriũ obiecta oculis cõcauitate oriunẽ, rationali inuestigatione nõ indigẽt: ille so uero apparẽte auriũ foramine, si audiẽdi facultas lędit, simili uia, & rõne inquirendę sunt notæ. Vbi.n. ꝑter hãc nihil lęsum est, neruũ propriũ affectũ esse, haud absurde cõijcimus: ubi uero reliquę faciei particulę simul cũ ipsa lędunt, in cerebro dispõnem ꝑter naturã esse existimamus, ipso, uel ut similari, uel ut instrumẽtali parte, affecto. Sed, & reliquorũ oĩum locorũ qui in facie sunt, nõ solũ motus, uerũ ẽt sensus, aut ꝑdit oĩno, aut uitiat: interdũ quidẽ partibus, q̃ lęsas hñt, actiones, proprio affectu laborantibus: interdũ uero neruis, qui ad eas a cerebro deferunt: aut ẽt ipsomet interdũ affecto cerebro: quorũ discrimẽ ꝑ copulata ipsis accidentia, facile deprehendit. Quip

C pe, si forte fortuna una quæpiã particula in sentiendi, aut mouẽdi, aut utraq; facultate lędaẽ, ea sola cãm dispõis cõtinet: idq; aut suis ipsius partibus, uel instrumẽtaliter, uel per intẽperiẽ laborantibus: aut neruis, qui ad ipsam ex tertia cõiugatione ferunẽ: At, ubi plures simul afficiunt particulæ, considerare oportet, utrũ ex una neruorũ origine aut pluribus, sensum motumve, quũ in naturali sunt habitu, sortiant. Vidimus.n. ex dissectionib⁹, ẽpalibusq;, & mãsorijs musculis, itẽ labris, & nariũ pinnis sensum, & motũ: linguæ uero, oĩbusq; oris partibus sensum duntaxat, a tertia neruorũ coniugatione procedere: a secunda uero, oculorũ musculis motum, sicuti a prima oculis ipsis cernendi sensum, suppeditari. Igit, ubi particulæ, quibus a tertia cõiugatione nerui adueniunt, & quidem oẽs, sed in alterutra duntaxat parte læsæ vñt (nunq̃ ãt huius ꝑceptionis, uel nihil dicentibus nobis, obliuiscaris) neruũ ipsum primario affectũ esse putandũ est. Si uero utranq; simul partem lædi contigerit, non nerui proprius, sed eius in cerebro loci, a quo nerui procedunt, oĩno affectus est. Affecto ãt in utraq; parte, tam dextra q̃ sinistra, cerebro, in eo uidelicet spatio, vñ tertia neruorũ coniugatio prodit, oẽs uicinę partes simul affici cõsueuerunt, proinde, & secundę, & primæ cõiugationis nerui: vñ sequit, ut oculorũ quoq; partes lædanẽ. Quòd si unus duntaxat, uel musculus, uel neruus quoquo mõ, siue primaria affectione, siue ꝑ cõsensum, fuerit affectus, pars ipsa in aduersum trahit musculũ: nã resoluto musculo,

D lo, q̃ dextrũ labrũ mouet, ipsũ ad sinistrã deflectit: at, si is, q̃ sinistrũ mouet, resoluit, ipsum trahit ad dextrã. Haud secus, & totã mãdibulã, & nariũ pinnas, & buccas utrasq;, quas a musculosa latitudine moueri didicistis, ĩ aduersã partẽ ei, q̃ resoluta ẽ, deflecti cõtingit. Ad hãc uero latitudinẽ musculosã nerui nõ itẽ a tertia cõiugatione ueniũt, sed a uertebris ceruicis in totã ferè eã, parte quadã ipsi⁹ exigua excepta, ĩ quã nerui a q̃nta cõiugatione ĩserunt, ubi ẽ altissima hui⁹ musculosę latitudinis regio.

De spinalis medullæ affectibus: ac de generibus Anginæ. CAP. 3

SEd iã tp̃s ẽ, ut spinalis medullæ affectus ꝓsequamur. Igit spinalis medullæ affectus, quantũ ad ꝑsentẽ inquisitionẽ ꝑtinet, cõpẽdiosam hñt doctrinã: ea uero, q̃ ex actionibus hr̃ cognitio, non itẽ. Etenim, nisi q̃s neruorũ ab ipsa ꝓcedẽtiũ cõiugationes ita memoria teneat, ut, ad quã corporis partẽ singulę pueniãt, cognoscat, discernere nõ poterit, sc̃dm quã uertebrã ipsa sit affecta: uelut ẽ cõtrario, si illarũ meminerit, facilis erit affectæ sedis notitia. Quinetiã, si reliquarũ quoq; partiũ oĩum notitiã q̃ris, ut neruorũ, qui a spinali medulla oriunẽ, memineris necesse ẽt: veluti, ubi primæ uertebrę afficiũtur, licet raro, euenire tũ interdũ angina põt, idq; in pueris magis, q̃ adultis: de qua Hippocrates libro sc̃do d' morbis popularibus uagãtib⁹ ĩ hũc modũ scripsit: [Erãt anginosorũ affectiões hmõi. Ceruicis uertebrę ad interna cõuersæ sunt, alijs q̃dẽ plus, alijs uerò minus: atq; in ꝑtibus exteriori-

bus

A.l.3.f.1 t.3.c.8. f.199.a

A.l.3.f. 41.c.4 l.235.d

A.l.3 f.ce ca 8.fol. 253.d

2.Epi.sec.2

bus manifesta uidebatᷣ ceruice cõcauitas: dolorẽ laborãs, ubi illic tãgebatᷣ, sentiebat. Accidit ẽt angi E na cuidã sub ea uertebra, quã ᵃdẽtẽ noĩant, uerũ nõ adeo acuta: quibusdã uero ob rotũditatis magnitudinẽ, oĩno ᵃcõspicua. Fauces, licet inflãmatio nõ angeret, ipę tñ molestia minime carebãt, Ea, q̃ sub buccis erãt, tumebãt quidẽ, sed inflãmatione laborãtib⁹ haud erãt cõsimilia. ᵇBubonas nullus dolor cruciabat, sed nãli potius habitu ꝑmanebãt. ᶜLingua haud facile cõuertebatᷣ, atq; aucta ipsis uidebatᷣ atq; exerta. Venæ sub lingua manifestæ. Deglutire, nisi magno cũ labore, nequibãt: at, si ui quadã de uorare conarenᷣ, ꝑ nares effluebat id, qđ ĩgesserãt. Ex naribus loquebanᷣ. ᵈSpũs ipsis non admodũ elat⁹ Nõ nullis capitis, t ꝑorũ, atq; ceruicis venæ attollebanᷣ: atq; horũ quibusdã, qb⁹ ᵉdolores ᵉrecrudescebãt, tꝑa paululũ calebãt, quãuis alioq̃ nõ febricitarẽt. Plurimi nõ suffocabanᷣ, nisi quũ uel spũ uel aliud quidpiã deglutire tẽtarẽt. Neq; subsidebãt oculi. ᶠIgiᷣ, quibus tumor nõ in alterutrã partẽ deflexus, sed rectus erat, nequaq̃ paraplectici euadebãt. Horũ si quẽpiã perijsse mihi cõstiterit, id referre grauabor minime: nã, quotquot memoria nũc cõsequi possum, oẽs supstites ꝑmãserũt. Atq; alij q̃ celerrime sanitati sunt restituti. alij nõ pauci quadragesimũ diẽ ꝑterierũt: atq; horũ plurimos, febris oĩno nõ arripuit. ᵍPlurimis ẽt usq; in lõgũ tꝑs, pars q̃dã tumoris ꝑtracta ẽ, cuius rei signũ, & à deglutitione, & a uoce sumi poterat: atq; eliquatę quoq; columellę, malę signois nũciũ ꝑstabãt, q̃q̃ nihil mali hr̃e arbitrabanᷣ. At uero, q̃bus alterutra pars afficiebatᷣ, ij ea parte, a qua uertebrę inclina F tę erãt, paralytici euadebãt, atq; hęc ipsa uersus alterã trahebatᷣ. ⁱPorrò hęc tũ ĩ facie, tũ ore, & septo qđ gurgulionẽ distinguit, euidẽter deprehẽdebãᷣ: quinetiã inferiores buccæ ꝑ rõne mutabanᷣ. ᵏParaplegię ãt nõ ꝑ totũ corp⁹ fiebãt, ut ex alijs, sed usq; ad manũ, q̃ ab anginosa parte erat. ˡHi & cõcocta expuebãt, & parũ uix. ᵐQuib⁹ ãt in rectũ tumor erat, ij sine labore expuebãt. ⁿQuib⁹ uero & cũ febre, hi multo magis, & difficulter spirabãt, & inter loquẽdũ saliuã fundebãt: & uenæ his magis elatæ ᵒEt pedes oĩum q̃dẽ frigidiores, horũ uero maxime. Horũ si aliqui nõ ilico mortui sunt, hi tñ erigere sese haudquaq̃ potuerũt. Verũ oẽs, quotquot eq̃dẽ nouerĩ, mortẽ obierũt. Totã huius sermonis seriẽ in scđo libro eius cõmẽtarij, quẽ in scđm librũ de morbis populariter uagãtibus, ꝑscripsimus, ad uerbũ ferè enarrauim⁹: atq; idcirco eã totã hic ĩseruimus eo, ꝙ Hippoc. multis oñdit accidisse anginã nobis raro uisam, nullo existẽte ĩ gutture ꝓprio affectu: quinetiã ꝙ circa primas oriᷣ uertebras a quarũ scđa pars q̃dã dẽtiformis vocata, ꝓcedit: uñ nõ nulli ipsam totã uocauere dẽtẽ. At nũc sub hac quoq; uertebra inq̃t factã q̃dẽ anginã, sed nõ ęq; acutã, ut ea, q̃ circa secundã fieri solet: siquidẽ cõstat, ꝙ spinalis medullæ partes, quo fuerint altiores, eo sunt ꝑstãtiores: ꝓinde, quo inferior primis duab⁹ uertebris fuerit dispõ, eo minorẽ inferet noxã. Nã ex arte secãdi corpora didicimus septi trãsuersi neruos † sub quarta ac q̃nta uertebra emergere: ꝑterea ex cõmẽtariis de spirationis causis edocti sum⁹ liberã spirationẽ a solo fieri septo trãuerso, accedẽte ad hãc intercostaliũ quoq; musculorũ G actione, ubi uidelicet uehemẽtiori opus ẽ spiratione: ꝙ, si uehemẽtissima spiratione indiguerimus, superiores ẽt musculos cõcurrere oportet. Verũ nõ solũ ob magnã, aut maximã spirationẽ horũ musculorũ actionẽ requirimus, sed ob alias quoq; cãs, de q̃bus lati⁹ in libris de dyspnęa, i. spirãdi difficultateʒiã dictũ ẽ. In ꝑsentia uero satis fuerit a ꝑscripto Hippocratis sermone tm̃ accipere, quãtũ ad affectorũ locorũ notitiã necessarium ẽ: si prius eius uerbi, qđ in libro de articulis a nobis explicatũ est,

A. ibidẽ

† Alias inter quartã et quintã vertebrã. vide lib. de neru. diss. ca. 15. Et lib. de cau. resp.

Quo clarius loc⁹ hic Hippocratis intelligeretᷣ, annotationes quasdã excerptas fortasse ex cõmẽtarijs Galeni in secundũ Epidemiorũ libᵗ traduximus. De hac ẽt Angina a Galeno tradiᷣ pluribus alijs ĩ locis, ut lib. 3. de difficultate respiratiuuis capite 11. & li. 1. ꝑrrh. cõ. 11 & lib. 2. prorrh. cõm. 55. & 4. part. aph. expositione aph. 35. & alibi.

A Dentẽ nominãt ueteres processum dentiformẽ secũdæ uertebrę, qui caluariæ dearticulatur: factus ãt a natura est, vt caput antrorsum retrorsumq; deducat. nam primæ vertebræ ad caluariã dearticulatio caput in dextra, & sinistra circumfert.

B Bubonas uocat nũc Hipp phlegmonas, i glãdulas tõsillarũ ortas.

C Nã, cũ fauces ĩpellerenᷣ, cõtinuũ ẽt lingua ĩpellebatᷣ, & extra os ꝓuehebat, grãdisq; erat: vñ nec facile ipsã vertebãt ob inecti erãt litiẽ: cur⁹ sanè, & illud erat iditiũ, ꝙ sub ipsã uenę cõspicuę erãt.

D Sublimis q̃dẽ erat spũs, ob angustiã: non admodũ ãt, ꝓpterea. ꝙ affectus nõ erat proprius particularũ respirationi deseruientiũ.

E Παλίγκοτα πάθη. i. recrudescẽtes affectus dicit, qui nullã firmitudinem habent, qui instabiles ac insidi sunt, in his igitur aẽt, aliqua erat capitis caliditas, etiam si alioquĩ non febricitarent.

F Nã, cũ uertebra trãspõ uel maior vel minor hat, de minori differens, ait eos, qui habebant transpõnem in rectum. i ad anteriora, nunq̃. s. vergẽte, ita, vt nec ad dextra nec ad sinistra uergeret, nullã sustinuisse resolutionẽ. hoc. n. signãt paraplectici: cur? quia neruorum processus non cõprimebantur. Non ergo deficiebat facultatis influxio. vnde nec priuatio, aut sensus aut motus contigit.

G In quibus crudus succus, & frigidus, erat, qui tumorẽ faceret, ij multo tꝑe extumescentiam habuerunt. Indicia autem horum (quãuis ægrotãtes nihil mali se habere arbitrarentur) erant tum deglutionis angustia, tum non bene loqui.

H Hæc particula secũdũ quidẽ naturã se hñs, γαργαρεών. i. gurgulio uocat. morbo ãt affecta, qñ eius extremitas phlegmonẽ laborãs, similis acino uuæ reddiᷣ, σταφυλή. i. uua uocatᷣ: qñ tota, κίων. i. columna: quando vero exilis fit. ἱμάς. i. lorum appellatur: liquescit autẽ acribus succis, & excrementis in ipsam currentibus.

I Hæc ãt maxime cõspicua erant. i. paraplegia, & in palato, qđ ipso os uncauit, & in gurgulione. Afficiebãtur ãt hæ particulæ ꝓpterea, ꝙ pars neruorũ tertiæ cõiugationis dorsalis medullæ miscetur cũ parte eorũ, qui a tertia cerebri coniugatione in hæc loca feruntur ac distribuũtur: consequenter igiᷣ, cũ tertia cõiugatio neruorum dorsalis medullæ afficiᷣ, partes ẽt hæ necessario afficiuntur.

K Paraplegiæ, inq̃t, nõ ꝑ totũ corpus fiebãt, sicuti ex illis causis. qñ ac dimidiũ dorsalis medullæ obstructio, uerbi gr̃a, uel sectio fiᷣ, sed usq; ad manũ in ea parte, in qua angina erat: scimus enim manũ ab extrema ceruicis uertebra dorsiq; pricipio neruos suscipere H

L Hi uero expuebãt concocta, & parũ uix. Expuebant quidem, ꝙ humiditas a tumore transudabat: concocta uero, ꝙ tempore deinceps natura regebat ipsa ac ornabat. parum uix autem (græce βραχυμόγις) hoc est cum uiolẽ... ac conamine, vel ꝙ ceruix angustabatur, quia facultas ipsius ...otiua, imbecilla reddita erat.

M Quib⁹ uero ęqualiter uergẽs erat trãspõ, ij sine labore expuebãt cũ. n. nulla ipsis euenisset resolutio, facultatẽ imbecillã nõ hẽbãt.

N Febre nimirum fundẽre impactũ succum. At primo quidẽ difficulter spirabant propter febrẽ; postea uero, quia refrigerari uolebant infestante febre humiditas autem confusionem suscipiẽbat circa os colligebatur, saliuam fundebant. Nam, cum natura infirma esset, ornatus quoque corporis gubernatioq; negligebatur. Venæ autem elatæ erãt, ob febrem multis laboriis uaporibus.

O Et pedes oium quidẽ erãt frigidiores, maxime uero horũ. Oium quidẽ ꝓpterea, ꝙ, vt uisũ sum est, & rõne & experimento, infirmorũ pedes semꝑ sunt frigidi: horũ uero ꝑpetue, cũ calidum innatũ a febre dissiperetur, & præ imbecillitate nõ posset ad extrema usq; peruenire. Ob id rectã stare non poterant, & ambulare ac consueta munera peragere. Et, quia oẽs quidẽ obierũt, sed alij statim, alij postea, inquit, qui non statim moriebãtur, rectã stare no poterant.

A est,meminerimus,ubi inquit:‖Vertebrarum aũt, quæ in spina sunt,quæcunque per morbos in gibbum trahuntur. Vult nimirum non solum ad interna uertebrarum luxationem,quam lordosin,idest excauationẽ,uocãt,sed eã quoq;,qua foras uertebræ labuntur,comitari tẽsiones,q̃ ad partes fiunt internas,trahentibus,qui ibi præter naturam consistunt,tumoribus,neruosa corpora.Igiť,ubi unica duntaxat uertebra,aut ẽt duæ,aut tres sese deinceps consequentes distrahũtur,ea parte spinam cauari cõtingit:ubi uero inter distractas uertebras,vel vna uel plures illæsæ permãserint,sic affectis gibbus accidere solet:at si in alterutram partem,vel dextrã, vel sinistram,distrahatur†ibidẽ in obliquum torquebitur spina. Atq; in eo,quẽ præmisimus,sermone, utriusq; mentionẽ fecit Hippocrates,excauationis quidem,cum dixit,‖quibus sc'd'm rectitudinem tumor incedit:obliquæ uero torsionis,dicens,quibus uero alterutra pars afficiebatur.Porrò exactè admodum atq; utiliter nobis(si legerimus)hæc conscripsit,per excauationem quidẽ, neminem fieri paraplecticũ,qđ fit,ubi pars aliqua resolniť:per obliquam uero torsionem,malũ ad manus vsq; procedere,significans ipsum ad infernas partes,ut costas,lũbos,crura, nõ posse descẽdere. In primis itaq; hoc nobis sciendum est,alia quidẽ sequi accidentia laborante spinali medulla proprio affectu,siue id ex sola intemperie fiat,siue simul humore quopiam affluente, vt in erysipelate,inflammatione,atq; ulcere putri:alia uero,contusa,quia una uel plures vertebræ suo loco commouẽtur.Quippe,ubi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in

B dextra siue sinistra parte eueniat,citra tñ uertebrarum luxationem,& quidem si in altera parte duntaxat afficiatur,oĩum inferiorum corporis partium,quæ è regione nocumenti constituunť, tam sensus,q̃ motus læditur:si uero utraq; pars affecta est,oẽs particulæ,tam in dextra,q̃ in sinistra parte,ei,quæ lęditur,subiectę,similiter resoluũtur:ad luxata, uel ad gibbum, uel ad cõcauũ uertebra,fieri põt,ut nulla omnino partium inferiorum,uel in sentiendi,uel mouendi facultate uitium percipiat:atq; fieri etiam põt,ut lædatur eo uidelicet modo,qui ab Hippocrate in libro De articulorũ affectibus definitus iam est.Quum igiť ‖angulosa,(ut ipse nominat)fit † spinalis, medullæ luxatio:id est quũ non paulatim,sed affatim perinde,ac si frangeretur,pars aliqua curuatur,subiectas partes oẽs lędi necesse est:paulatim uero facta luxatione,atq; in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes,quæ commotæ uertebræ supponuntur:sed in obliquum luxatio,lædit omnino partes eas,ad quas nerui ex luxatis uertebris procedẽtes perueniũt:idq; magis in ceruice,in thorace minus,sed multo minus in lumbis,accidere solet.Siquidẽ in ceruice uertebræ inter se connexæ æqualiter utrįq; cõferunt foramini,unde neruus procedit:in thorace ãt superior magis,inferior minus:sed in lumbis totus neru⁹ ex superiori excidit vertebra. Quare,si hic quidem transuersa eueniat uertebrarum luxatio,eadem secum trahens, & spinalẽ

C medullam,& neruum,illæsum seruat ipsius secundum naturam ortum:in ceruice vero,ex loco medio inter duas uertebras procedentes nerui,per obliquas luxationes in ea quidem parte,ad quam spina ipsa deflectitur,opprimuntur,in altera uero tẽduntur.Porrò tensiones quidem,ubi ingẽs quoq; inflãmatio accesserit,cõuulsio comitatur:ad cõpressiones uerò earum partium,ad quas oppressus neruus peruenit, paralysis.i. resolutio sequitur. Igitur non ab re in ea angina, cuius in præmisso sermone historia narrata est,ad manus usq; superuenit paraplegia,utpote ꝓcedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus : quippe sub ceruice thorax est, a cuius uertebris emergentes nerui nõ ad manus,sed ad spatia intercostalia transmittunť,paucis quibusdã, q ex primis procedunt,exceptis.Igiť ꝑ eas quas nuper diximus uertebrarum luxationes reliquæ faciei partes oẽs,neq;in sensu,neq; in motu noxã subeunt:buccæ ãt duntaxat sine mãdibula læduntur,ut q̃ a musculosa latitudine,i.lato musculo mouenť.Cõstat itaq;,ꝙ musculi, quibus mouendi uis aduenit ꝑ neruos,qui a ceruicis uertebris orti in ipsos disperguntť, noxã nõ euadũt, si & spinalẽ medullam,& prouenientes ab ipsa neruos,affectus quispiam infestauerit.Verũ,qui, & quot sint huiusmodi musculi,ex neruorũ, qui a spinali medulla oriuntur, dissectione didicistis:ueluti alia quoq; cognitu necessaria accidentia,quæ sequunť,ubi spinæ ipsius uertebrę, uel

D in gibbum uel concauum,uel etiam transuersum luxantur,ex†secunda particula cõmentariorũ, quos in librum De articulis ædidimus,oĩa cum ꝓprijs demonstrationibus accurate conscripta habetis:quorum summas in pręsentia commemorasse operæprecium fuerit. Equidem non nulla iam percurri:superest itaq;,ut ea,quæ nondum tacta sunt,tractemus, ut nihil orationi nostræ deesse uideať.Porrò scire debetis uertebras a suo positu luxari,aut ob casum,aut ictũ, aut tumorem ꝑter naturã,neruosa corpora uertebris ipsis atq; spinali medullæ connata,extendentẽ. Horum duo sunt genera:aliud enim est partium,quæ secundum naturam sunt: aliud tumorum quorundã,qui ꝑter naturã accidunt, quos Hippocrates uno uocabulo cõprehendens, apte‖ phymata.i.cruda tubercula,nominauit.Igiť manifestũ est,ꝙ in ꝑmissa cõstõne, q̃ libro secundo De uulgaribus morbis descripsit,ceruicis uertebris adiacẽtes musculi afficiebanť:potuit ẽt tuberculi naturã hñs aliquis tumor accedere:ob quẽ cõcoctã nõ nullos spuere dicit, facta uidelicet tuberũ cõcoctione.Cur igiť eos anginosos appellauit?an q̃a difficulter spirabãt, nullo existente,uel in thorace,uel pulmone uitio?quippe hac in re differt anginosus concursus a peripneumonoso & laterali:atq; ex eo,ꝙ angustiæ sensus in gutture ẽ.Præterea in ꝑsagiorũ libro vñ anginæ noĩe appellare oẽs affectus huic loco accedẽtes,quos spirãdi difficultas comitatur : inquit

Margin notes: de Art.cõ.3 t.12.7.268.e.f. — † ad eam. — 2. Epid. sect.2. — de Artic.cõ.3. t.51.7.274.e. — † recta .s. dorsi, est in antiquis — A.l.3.f.2.c.2. fol.213.h — † partis. — de Artic.com.3. t.9.7.269.f

in Prog. com. 3. t. 36 4. 209. a inqt.n. Angina periculosissima ẽ, celeriterq; enecat, si neq; in faucibus, neq; in ceruice qcq̃ ap- E
pareat, si dolor uehemẽtissimus ẽ, si nõ nisi rectè ceruice spũs trahit: etenim eodẽ die iugulat, li
cet interdũ vsq; ad alterũ, aut tertiũ, aut ẽt quartũ protrahat. Quæ uero in reliquis, nõ minore
quidẽ dolore afficit, extumescit ãt, & in faucibusruborẽ mouet, superiori nõ minus periculosa
ẽ: sed lõgius spatiũ habebit, pcipue si vehemens fuerit rubor. Sed tũ præcipue malũ prolongat,
quũ non solũ fauces, sed ceruicẽ quoq; rubor occupat. Maxime uero põt ab ea secunda ualetu-
tudo contingere, si rubor simul, & ceruicem, & pectus comprehendat, neq; ad interna reuertat
erysipelas. Igit ex his uerbis haud dubia cõiectura est, oẽs affectus, qui huic loco accidũt, si spi
rationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipso cynanchas. i. anginas nominari, nondum
solitis medicis cynanchẽ, per c, synanchen uero p s nominare: tñ abest, ut uel paracynanchen,
vel parasynanchen dicerent: quippe tũ primum hoĩes res ipsas neglexerũt, quum nimio studio
nomina qrere inceperunt. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dice-
bant: ac notas ipsorũ scribẽtes, genus illud, qđ supra tractauimus, quũ sermonẽ ex libro uulga-
riorũ morborum scđo explicaremus, oĩno dereliquerunt. Atq, hæc sunt quatuor eorũ genera, A. l. 3. f. 9. c. 8. fol. 253. d
primum, ubi fauces inflammant, fauces ãt uoco internum oris locum, ubi simul conueniunt, & A. ibid. c. 1. f. 252. e
gulæ, & gutturis partes extremæ: alterum, cũ neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neq; ẽt exter F
narũ partium ulla inflãmata vr, laborans tñ suffocationis periculum in gutture sentit: tertium,
vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: quartum, ubi gutturis partes tũ externæ, tũ
internæ similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præte-
rierunt, ubi ad interiores partes uertebræ luxant, & quidẽ solis interdum musculis, q eum ipsis
cõmunicant, tumore pter naturã affectis, uel nato ibi tuberculo: interdum ẽt gula pariter uitia
ta: non nunq̃ musculis quoq;, qui gulã gutturi iungunt: quinetiã proprijs aliqñ gutturis muscu
lis qui ipsum aperiunt, oblæsis. Per oẽs id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur,
a. Epi. sect. 2. Et in Prog. cõ. 3. t. 37. 4. 209. b. sed citra suffocationis periculũ: laborãtes ãt difficulter degluitiunt, atq; dolore afficiunt, idq; p-
cipue, cũ potus eis p nares resilit. Accidit ẽt interdũ, ut ascendente inflãmatione, & lingua &
fauces in tumorẽ attollant, quẽadmodũ, & Hippocrates ipse tradididit. Verũ huiuscemodi co-
gnationũ enarratio, pposito nr̃o nihil cõferre vr: nã lingua affecta, aliæ quoq; actiones depdũt.

De ijs spinalis medullæ affectibus, quibus respiratio uitiatur, ac cætera partes læduntur, quæ ex ipsa neruos suscipiunt. CAP. 4.

AT, ubi unica duntaxat actio læsa est, & sedes affectę plures, tũ nostri instituti est, ut ex reli-
liquorum accidentium uarietate eas discernẽdo, inueniamus: quippe nullo spiritalium in-
strumẽtorum quoquo modo, neq; primario neq; per cõsensum, affecto, fieri minime põt, ut spi- G
ratio lædatur. Quum itaq; multa sint spirandi instrumẽta, ac numerosa quoq; partium multitu-
do, quibus ipsa consentire consueuerunt, nõ ab re multa discretione indiget is, qui, & primario
affectas sedes, & consentientes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie ilico nõ nihil, &
de affecta sede, & de ipsa dispositione, conijcere licet. Quippe, si uideatur laborans inter spiran-
dum totũ mouere thoracem, ut in parte quidem anteriore ad iugulum, in utroq; latere ad epo- A. l. 3. f. 102. a c. 9. f. 259. c
midas. i. superhumerales, in parte posteriore ad scapulas usq; mot' ipsius, ascẽdat, tres ex hmõi
spiratione dispositiones significant: una est, flammea in pulmone atq; cotde caliditas: altera, in
aliquo spiritalium instrumentorum angustia: tertia est facultatis musculos thoracis mouẽtis de
bilitas. Quum igitur huiusmodi spirationem cõspexeris, in primis pulsus perpẽdere oportet, hi
enim, qnantus fit calor, indicabunt, sicut in libro De pręsagijs a pulsu iã scriptum est: deinde ex
spirationem ipsam considera, an multa, an conferta, an exufflando fiat; postremo thoracem, in
pectore tange, quẽ si ardentem inueneris, iam oẽs copiosi caloris notas te habere non dubita:
quibus ex abundanti accedit faciei oculorũq; rubor, capitis ardor, sitis uehemens, lingua arida
& salebrosa, & ꝙ dicat infirmus sese ardere. Vbi uero incendij signis modũ seruantibus thorax
uehemententer dilatat, angustiam in spiritalibus instrumentis esse significat: quare uel pars ali- H
qua ad guttur affecta est: uel multis humoribus pulmo, aut thorax est oppletus: uel aliqđ tuber
culũ in ipsis est natũ, quo in genere ẽt abscessus numerant. Atqui gutturis affectus tum prima-
rios, tum eos, quibus per cõsensum infestat, iam percurrimus: pulmonis ãt thoracisq; uitia pau
lo post accuratius persequemur: nam in præsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare
proposuimus, tum alios, tũ illos, qui ei per imbecillitatem uocatam accidere solent. Porrò solet
imbecillitas accidere, interdum cerebri uitio, utpote a quo & sentiendi, & mouendi facultatem
recipit: interdum ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborante, idq; ob peculiarẽ
intemperiẽ uel toti ipsi, uel diuersis ipsius partibus, aduenientem: quam multorũ medicorũ mẽ
tes nequaquam comprehendere ualent, quum tñ celeberrime uideant laborantes quosdã adeo
resolutos, ut uix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirẽt, nul
lo ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogente: id uero ob hmõi causam eis accidit.
Nam, dum quiescit animans, liberam spirationem solum septum transuersum, modo ualeat, effi A. ibidem. c. 8 fol. 258. h
cere solet: ubi uero infirmum est, ipsum sanè solum spirandi munus perficere non ualet, uerum
intercostalium musculorum concurrit auxilium: quod, si præterea maiori animal inspiratio-
ne egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent,

A ad ſpirandi actionem requiruntur. Quum itaq; hominem ſpirandi opus omnibus thoracis partibus perficere uideris, non fuerit tñ conferta inſpiratio, quantũ thorax dilatetur, perpende: inſuꝑ & nariũ pinnas, has.n. ipſum contrahere uidebis, & paruã thoracis facere dilatationẽ, nõ quẽadmodũ in ardentibus febribus ob caloris copiã faciũt ij, q uiribus ualẽt, nã in ijs totus thorax plurimũ dilatari conſueuit: neq; ẽt, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam ſpiritaliũ inſtrumentorũ anguſtiã, vt in anginis, atq; in diſpnœa, quã fluxio multa & affatim deſcendens induxit: neq;, quibus ab utraq; cauſa prouenit, vt in peripneumonia, quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentiſſima ſpiratione utuntur. Cæterum quemadmodum ob uiriũ infirmitatem, †ita ob unius quoq; particulæ imbecillitatem particularem omnes thoracis partes dilatari cogunt. † Athleta enim nomine Secundus, qui ſatis, quid pateret, intelligebat, ſentire ſe manifeſte in ſepto tranſuerſo dixit imbecillitatẽ: atq; idcirco cogebat intercoſtales muſculos ſine intermiſſione mouere, atq; non nunq̃ ſuperiores quoq;: interdũ aũt zonã circundans pręcordiorũ partibus, ſola tranſuerſi ſepti motione ſufficienter ſpirabat, quo tpe q eſcebat. Verũ, an ad ſepti tranſuerſi muſculum, an ad neruos qui ad ipſum perueniũt, an ad aggregatũ ex utriſq;, pertineret huiuſmodi imbecillitas, mihi quidẽ explicatu perdifficile uidebat. Idẽ ſpirationis genus ẽt in alio
B quodam notaui, quem aliquando equus in præcordiorum regione calcitrauit adeo atrociter, vt oborta in ſepto tranſuerſo inflammatione, mortis periculũ immineret: is, licet euaſerit à periculo tutus, ab imbecillitate tñ liberari nequiuit. In alio ẽt, qui à uehementi peripneumonia conualeſcebat, brachij tã poſteriores, q̃ internæ partes, & cubiti maxima pars eodẽ modo ad ſummos vſq; digitos, ſenſus difficultate laborauerũt, atq; motus quoq; aliquorũ digitorũ non nihil læſus eſt. Huic, nerui, q in primo, atq; ſecundo intercoſtali loco inueniunt, noxã ſubiecrunt: quorũ primus nõ contẽnendæ magnitudinis, ꝑ intimas partes abditus defert, ſed ei, q ipſum præcedit, admixtus, atq; multiſariã diuiſus, ut in arte ſecãdi corpora uidere eſt, cuius ẽt partes aliquæ ꝑ interiorẽ cubiti regionẽ, uſq; ad digitorũ extrema ꝑueniunt: ſecũdus uero neruus tenuis quidẽ nihiĺq; admixtus, ꝑ axillã ſub cute ad brachiũ defert, diſperſus per cutis, tã poſteriores, q̃ internas partes. Huic homini celeriter ſanitas reddita eſt, adhibito medicamẽto ei loco, unde nerui prodeũt, iuxta primũ, ac ſcd̃m intercoſtale ſpatiũ. Iam ſanati ſunt quoq; non nulli, quibus utrunq; crus paululũ reſolutũ erat, adaptato lũbis medicamẽto, in eo ſpinalis medullę loco, vñ cruribus nerui adueniunt, nullũ reſolutis cruribus medicamen adhibendo: neq;.n. ipſorum, ſed medullę, proprius erat affectus. Vidimus aliũ, cui magna oborta ſuppuratione in altera nate iuxta cruris
C initiũ, nerui eiuſdem cruris per chirurgiã nudati ſunt: ſed ea parte ſanata, toti membro mouẽdi difficultas accidit. Itaq; conijciens ſcirrhoſum quidpiã à priori inflammatione in neruo derelictum, quod hmõi diſpoſitionẽ induceret, affecto loco ſoli idoneum medicamen adhibendo, hominem ꝑfecte ſanaui. Quod aũt de partibus faciei dictum eſt, id de reliquis quoq; omnibus eſt intelligendũ. Quippe vnica duntaxat ꝑeunte actione, ſolum muſculũ, q ipſam efficere ſolet, aut neruũ ipſius, affectum eſſe putandum eſt: at, ubi plures actiones uitiatæ ſunt nõ eodem in loco, accidit interdum omnes eius muſculos à cõi aliqua cauſa lædi: fieri ẽt poteſt, ut neruus aliquis, qui muſculis illis cõis eſt, afficiatur. Quippe piſcator quidam, quum in fluuio piſces uenãs adeo circa ſedem, & ueſicam infrigidatus fuiſſet, ut ipſo inuito effluerent, & alui excremẽta & urina, per calida remedia affectis muſculis adhibita, celeriter ſanus euaſit. Item alius eiſdem moleſtatus accidentibus, ſine tñ manifeſta cauſa, læſis circa os ſacrum neruis, multo tempore per multa præſidia uix ſanatus eſt. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoq; mentionẽ faciendo ad alia me diuertam. Etenim, ſi ex arte, quæ corpora ſecare docet, ad quam particulã deſcendant ſinguli nerui à ſpinali medulla prodeuntes, cognoueris, affectas ſedes q̃ facillime inuenies. Ex artis aũt actionibus horum omniũ examen re ipſa deprehendiſtis: nanq; ſæpenumero
D uidiſtis ex hmõi notitia manifeſte iuuari laborantes. Quippe nõ ſolum crura, & manus temere ac fruſtra multi medici tota die noctuq; calefacientibus medicamentis perfricant, negligẽtes locum, vbi uel ſpinalis medulla, uel neruus aliquis ex ipſa emergens, lædit: verum ẽt caput cuiuſdam, non ita pridẽ, impoſitis medicamentis uehemẽter calefacientibus, ulcerauerunt, putantes ſenſum ipſius grauiter læſum hoc pacto poſſe reuocari. Atq; hũc ipſum ſanauimus inuenta ſede affecta, tũ ex reliqs accidẽtibus, tũ ex ꝓcatarcticis .i. euidentibus cauſis, nã ſuꝑ ſingulis interrogauim⁹: quarũ una hmõi erat: quũ ſub multa pluuia, ac uẽto impetuoſo ambulaſſet, palliũ circa ceruicẽ madefactũ aiebat adeo, vt uehemẽti ſe frigore ĩ ea parte affectũ ſentiret. Itaq; ſi ſcitueris ex primis ſpinæ uertebris quatuor neruos ad caput aſcendere, à qbus pellis ipſum ambiens, ſenſum accipit, facile ſedẽ affectã inuenies. Hac igit ſanata, capitis quoq; pellis pariter ſanata eſt, ut pote quæ nulla primaria affectione laborabat. Medici uero, neq; hmõi neruos, neq; eos, q ꝑ ſingulas cutis partes diſperſi ſunt, cognoſcentes, cũ in promptu eis eſſet minimæ particulæ iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illæſas multo negocio moleſtant. Ego uero ſępenumero uos monui, alios quidem in ipſa ſpinali medulla, ueluti radicem habere: alios uero, ut ex magnis ramis, atq; ipſis quoq; è ſpinali medulla exortis, ꝓcedere: q rurſus diuiſi diſtribuunt, atq; alij ꝑ ualde multas cutis partes, alij ꝑ pauciores. Quo magis miror diſſectores ipſos, illos non cognoſcere, atq; in neruorũ reſolutione quærere, quã ob cauſam reſolutarũ partium nõ ſemꝑ & mo-

† Antiqua tralatio addit, omnium muſculorum pectoris.

† Græce. Ὁ γοῦν γυμναστὴς ἐκεῖνος, iam uero Gymnaſtes nõ athleta erat, ſed magiſter omnes exercitationes docens, ut Gale. 2. de tue. Val. & Plato. xi. de legib.

tus & ſenſus pereat: ſed aliqñ ſenſus dūtaxat, aliqñ motus, aliqñ & ſenſus & motus ſimul deper- E
datur. Arbitrātur nāq; neruorū, qui per muſculos diſperſi ſunt, reliquias ad cutē tēdere: ob idq;,
cum neruus per muſculum diſtributus affectus eſt, ſiquidem uehemens fuerit uitium, & ſenſum
& motum ſimul lædi: ſin leuius fuerit malū, ſeruari quidem ſenſum, vtpote qui non tm̄ roboris
deſideret, motum uero, eò, ꝙ robuſtis egeat uiribus, perire. Interdum.n. unus muſculus uel totū
crus uel manū mouet, ac proinde uiribus indiget: qui ſi ita afficiatur, vt munus ſuum perficere
nequeat, membrum ipſum totū immobile relinquit, ſentiēdi uero facultas partiū affectiones di-
ſcernēs, illæſa tunc permanet, ut quę non ita ualidis egeat uiribus: q̄ppe nihil minus, immo ma-
gis etiā, pati poſſunt partes, quū debiles fuerint, dignotioq; affectionis ſufficienter fit ēt per im-
becillas uires. Igitur ratio ipſorum in hmōi quidē neruorū paralyſi ꝓbabilis eſt: vbi uero deper-
dita ſentiēdi facultate, motus nō perit, nōnulli q̄dē adeo uanas adduxere rōnes, vt ſatius fuiſſet
eos conticeſcere: non nulli uero cognita huius q̄ōnis difficultate nō grauati ſunt dicere, huiuſce
modi paralyſis ſpeciē, qua ſeruato motu ſenſus perderetur, neminē unquā uidiſſe. Sanè, q̄ arro-
ganter ſibi ſectæ alicuius principatū uſurpant, artis uero opera nunq̄ in exercitationis uſum du
xerunt, ijs nihil tam difficile uidetur, quod non intrepide profiteantur: verum maxima ex parte
mentiuntur: atq;, vt ſcribunt non nulla, perinde, ac ſi frequenter conſpexerint, quorū tm̄ ne ſom F
nia quidem unq̄, viderunt, ita plurima nunq̄ uidiſſe aiunt, quamuis creberrime conſpexerint.

De loco affecto, cum ſanguis expuitur, aut alio pacto exire à corpore videtur. CAP. 5.

ATque conuenit quidem inter medicos ſanguinem è gula uentriculoq; uomitione, ex ſpiri- A.l.3.f.10.c.5 c.4.fo.265.f
talibus partibus tuſſi, ex faucibus & gurgulione ſcreatu, ex ore ſimplici expuitione expelli:
nos uero ſanguinē, qui à capite per gurgulionis præcipue partes internas, ad fauces, affatim de-
ſcendebat, tuſſiendo educi ſæpenumero conſpeximus: quippe ſubito gutturi irruens, tuſſim mo
uet. Quare diligenter aduertere animū oportet, ne aliquando hmōi ſanguinē ex ſpiritalibus in-
ſtrumentis aſcendiſſe putemus† exemplo illorū medicorum, quos equidem noui non recte erro
ris accuſare præſtantiſſimos medicos, quū ipſimet errarent, credentes huiuſmodi ſanguinis eru
ptionem eſſe q̄ periculoſiſſimā, tanq̄ pulmone uehemēter affecto: neq; enim par eſt, exigua ue-
na dirupta, tm̄ effluere ſanguinē. Cæterū contingit plerunq;, ut uel eroſa, uel exeſa, uel utcunq;
nominare uolueris, uena, ſanguis affatim tuſſiēdo eijciatur. Quum.n. retroactis temporibus q̄s
ex interuallis quotidie non ita multum ſanguinē tuſſiendo expuere conſueuerit: ſuperueniatq;
ei poſtea multi ſanguinis inter tuſſiendum eruptio, & quidem neq; ab alto cadenti, neq; in certa
mine, neq; palæſtra grauiter vulnerato, neq; etiam ſub ullo graui pondere oppreſſo thorace, re- G
liquum fuerit, ut conijciamus ob inſignem eroſionē plurimum ſanguinē inter tuſſiendum fuiſſe
reiectum. Atq; nō pauci ſic affecti, pulmonis quaſdam particulas ſimul cum ſanguine eiecerūt.
Quocirca diligenter conſiderare oportet, an ſpumoſum quippiam ſimul educatur: id.n. effica- A. ibidē. c.5. fo. 266.a
ciſſimum fuerit indicium, ꝙ ex pulmone facta ſit excretio: haud ſecus, ſi bronchij pars quędam,
aut arteriæ aut uenæ tunica, aut etiam pulmonis ipſius caruncula eiicitur: quippe nihil horum
accidit ijs, qui ex thorace ſanguinem tuſſiendo producunt. Ac ne dolor quidē infeſtat eos, qui-
bus à pulmone ſanguis erumpit, utpote qui duos neruos, perquam tenues à ſexta neruorū à ce-
rebro ortorum coniugatione recipit, extrinſecus per membranam ipſum continentem diſper-
ſos, & qui per uiſceris profunditatem non extenduntur: verum thoraci (ut ſcitis) multi ab inter-
nis, multi etiā ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi poſſunt. Prę-
terea thorax muſculis oſſibusq; abundat: pulmo uero laxus eſt, atque à compreſſione, aut con-
tuſione tutus. Proinde thoracis dolores intenſiores ſunt, pulmonis remiſſiores. Quum igitur do
lente thoracis parte, quapiam ſanguinem quis ſpuendo reiecerit, neq; multum, neque rubrum,
ſed nigricantem grumoſumq;, huic thorax primaria affectione infeſtatur. At ſanguis, affecto tho
race, per pulmonem tuſſi educitur: vt in ſuppuratis affectibus pus, quod inter thoracem & pul- H
monem ſenſus iudicio contineri percipitur · ad eundem modum pleuriticis ſputum coloratum
poſt apparet, at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro utcunq; dice
mus. Conſequens eſt, ut de ulceribus, quæ ſanguinis reiectioni ſuperuenire conſueuerunt, dein
ceps dicere aggrediamur. Ea in pulmone crebertime fieri poſſunt, ac curationem (ut quibuſdā A.l.3.f.10.c.3.c.4.f.265.f
uidetᷣ) nequaq̄ admittunt, aut (ut alij putant) difficulter admodum ſananᷣ: at in thorace dirupta A.l.3.f.10.c.4
uaſa, à quibus ſanguis expuitur, magna ex parte conglutinanᷣ, nunquàm enim huiuſcemodi ul c.18.l.271.d
cera, uel diuturna, curationi omnino reſiſtunt: quæ uero in pulmone longo iam tempore permā
ſerunt, quamuis aliqñ curentur, relinquitur tamen in ipſo res quædā calloſa fiſtuloſaq;, quæ tra-
ctu temporis à leui occaſione excoriatur: atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miſcetur inter-
dum ephelcis, id eſt ramentum, à medicis uocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re
cum ulceribus in alijs ſedibus genitis cōmunicant. Verum ex gula uentriculoq;, uomitu: ex re-
nibus & ueſica, cum urina: ex inteſtinis uero, deiectione excernuntur: ſed ex ſpiritalibus inſtru
mentis, nihil ſine tuſſi expui poteſt. Quòd, ſi pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & ſcrea
uerit & emunxerit, idq; citra capitis uel dolorem, uel grauitatem, ſiue præſentem, ſiue præteri-
tam, neq; is ex ictu procedat, huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua
ad nares foramen tendit, accurate conſiderare oportet: nam fieri poteſt huiuſmodi accidens
hirudine

† Cod. græci omnes, quos uiderim, hūc habent ſenſum. Quēadmodū ſane quoſdā nonnullos medicos falſo opinatos, ex quibus ipſi decepti ſunt, credentes non recte multos præſtātiſſimos medicos aſſeruiſſe, hmōi ſanguinis &c. & ita etiam uidētur legiſſe ueteres interpretes.

A.l.3.f.10 t. 3.c.4.f.265.g ..l.3 f.9 c.6. fol.252.h A hirudine huic loco adhærente, q̃ quidẽ in dies augeri solet: quãuis.n.primis diebus, utpote exigua, sensum effugiat, tertio tñ, quartove die, haud obscure uideri potest. Eadẽ rõne ex ventriculo quoq; cruor epota sanguisuga euomitẽ: sed est hmõi cruor tenuis, saniei q; speciem refert, siue is e uentriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitẽ, cum talẽ uideris, ac hoĩs considerato habitu, super p̃teritis eũ interrogaueris, ex oĩbus rei ipsius ueritatem facile conijcies. Equidẽ, quum uiderẽ hoĩem integra ualetudine hmõi cruorẽ euomentem, interrogaui, qua uictus rõne antea fuisset usus: ille uero inter alia, quæ narrauit, hoc quoq; addidit, ꝙ, cum nocte quadam sitiret, misso puero, qui aquã afferret, ex immundo fonte bibisset. Quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissetne aliq̃n sanguisugæ in ipso fonte: qui, quum id quoq; fateretẽ, epoto subinde idoneo pharmaco hirudinẽ uomitione reiecit. Porrò, quum alius quispiam hmõi cruorem emungeret, & expueret, ipso narrante audiui, eũ rure, æstatis tempore, in stagno quodam cum cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualẽ adolescentes in aqua ludere solent, exercitatum. Tum ego sciẽs in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorẽ: cõuersoq; directe ad solis radios nariũ foramine, in eo loco, vbi nasus ad oris regionem perforatur, hirudinis in meatu latentis caudã conspexi. Has igitur historias, utpote perq̃ conducibiles, uobis narrare operæprecium duxi.

B *De loco affecto, cum vox, vel aliqua partium ad ipsam, ac ad loquelam attinentium, læditur.* CAP. 6.

QVòd in proposito sermone læsionem putare oporteat, etiamsi non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur, sæpenumero iam diximus: nec ab re fuerit, id in præsentia monuisse. Præterea (quãuis non ignoretis) monitos uos uelim, non eandem esse rem, uocem & sermonẽ: siquidem uox uocaliũ instrorum munus est: sermo uero eorũ, quæ sermoni de-
A l.1. f.1.d.5 c.4. fo.11.f putata sunt, inter q̃ lingua principatũ obtinet, cui non parum conferunt & nares, & labra, & dẽtes: sic ẽt uocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atq; nerui, qui à cerebro ipsis nim deferunt. Igitẽ, si uel claudentes, uel aperientes guttur, musculi immobiles reddanẽ, qui sic
A.l.3. f.10.t. a c.1.f.263.a afficiẽ, obmutescet: vbi vero uel difficulter mouenẽ, uel palpitant, aut tremũt, pro affectionis ipsius modo, uox ipsa lædetẽ: similiter, si uel conuellendo, uel quatiendo mouenẽ, & sanè si imbecillæ fuerint ipsis uires, siue ob suã ipsorũ, siue ob neruorũ ipsos mouẽtium affectionẽ, obscurã & paruã efficient uocẽ: ꝙ, si alius quispiã ex mouentibus guttur musculis, quoquo modo afficitur, læderur quidẽ uox, sed paruum erit uitium: atq; sic affectus, neq; obmutescet oĩno, neq; ita exiguam habebit uocẽ. Igitur, vt ex musculis guttur mouentibus p̃cipui habentur ij, qui ipsum ape-
C riũt & claudũt, ita ex uocalibus neruis ij, quos recurrentes uocamus, q̃ & ipsi portio quidẽ sunt sextæ coniugationis neruorum, qui à cerebro oriunẽ, quemadmodũ & alij, q̃ in ipsum inferuntur: differunt tñ ab illis, eò, ꝙ non in ceruice à neruis sextæ coniugationis, sed cũ ad thoracis regionẽ peruenerint, propaganẽ. Nullus itaq; tã ineptus dissector est, q̃ sextã coniugationẽ totã secerinuitus, q̃uis recurrentes nerui, ob imperitiã, non nunquã diuellanẽ. Accidit uero interdũ in magnis asperæ arteriæ uulneribus, vt unã cũ ipsa arteria, uel alter, uel uterq; incidatẽ. Porrò p̃ chirurgiam quoq; infrigidati tantisper uocẽ impedient, donec calefacti naturalẽ temperiẽ recuperauerint. Quinetiam uitiari uocẽ haud obscure cõtingit, quũ uel acutior, uel maior redditur, ob id, ꝙ fauces à suis musculis nequeant intendi. Itẽ uehemẽter læditẽ uox, ubi mẽbrana, q̃ fauci-
A.ibidem. bus & gutturi cõis est, multa humiditate rigatur. Quòd ẽt destillationes eadem ratione uocem
A.ibidem.e raucam efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio similiter uocẽ afficit, utpote quę similem inflammationi circa iam dictã membranã, atq; gutturis musculos, parit affectum. Cæterum, quum gutturis interni musculi inflãmantur, eũ affectum anginam esse constat, quæ simul & uocẽ & spirationẽ lædit. Ac idẽ quoq; in uniuersum facere solent oẽs præter naturam tumores, siue in spiritalibus viis exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimant. Sic.n.gula
D quoq;, vbi inflammatione affecta est, vt comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua chartilaginum ipsius partes extremę, Sigmoides uocatæ (id est quæ sigma literæ figuram referunt) coniunguntẽ, & spirationi & uoci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoq; uitiũ inducit uertebrarum ceruicis in anteriorem partem luxatio: sed de his iam antea dictũ est. Igitur oẽs huiusmodi affectus uoci adueniunt proprijs ipsius instrumentis familiari aliquo uitio, siue primogenia affectione, siue per consensum laborantibus, nam id ad propositum sermonem nihil conducit. Sunt prętерea alij affectus, cum peculiari sua materia priuatur: atq; in commẽtarijs de uoce dictum iam est, quòd propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, est expiratio: secũdum speciem uero, atq; propriam differentiam, exufflatio, quæ quidem est, quum affatim spiritus foras effertur per musculorum intercostalium actionem. Vnde fit, vt per uehemẽtia thoracis uulnera, atq; omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans, ac mox semiuocale animal euadat, idq; per accidẽs. In apoplexia uero, sopore, morbo comitiali, catoche, inuigilanti sopore, communi ratione earũ actionum, q̃ ab impetu & uoluntatis imperio procedunt, uocẽ lædi cõtingit, siue spinalis medullæ partes primæ, siue simul cũ ijs cerebrũ quoq; afficiatẽ. His itaq; quinq; inter se cõsequentia quadã cõuenientibus, expiratione, exufflatione citra strepitum, strepẽti exufflatione, uoce, loquela, si earũ prima lædatẽ, reliquas oẽs lædi necesse est:

vltima uero lęsa, reliquæ haudquaq̃ læduntur: at, cũ secunda, tres reliquæ læduntur: cũ tertia, duę E
vltimæ: cũ quarta uero sola, postrema læditur. Etenim, si nihil omnino expiret animal, uel ex utrisque thoracis partibus, vel ex altera parte duntaxat: si quidem ex vtrisq;, celerrime suffocabitur: si vero ex altera tm̃, semispirans atq; semiuocale reddetur, perdetq; simul reliquarũ deinceps duarũ actionum partẽ dimidiam, quarũ alteram exufflationẽ citra strepitũ, alteram uero strepentem, noĩare consueuimus. Quòd si expiratione seruata corrũpatur exufflatio, reliquæ tres actiones, strepens exufflatio, uox, & loquela simul corrũpentur: sicut uoce pereunte, loquelam quoq; perire necesse est. Cũ itaq; dictarũ actionum opifices musculos cognoueritis, superest cõsiderare, qui ex ipsis proprio affectu laborẽt, & quorũ actio lædatur per accidẽs. Quòd si quidpiã eorum, q̃ ex corporũ dissectione uidistis, obliuioni tradideritis, admonebunt uos ij, quos de respirationis causis, atq; de uoce perscripsimus, cõmentarij: atq; de his ipsis in secundo libro de uiuorũ dissectione ẽt dictum est. Sanè expirationem faciunt uniuersi thoracẽ contrahentes musculi: exufflationem (quæ uehemens expiratio est) intercostales maxime: strepentem exufflationem ij, qui in faucibus sunt: vocẽ uero ipsam gutturis musculi efficiunt. Sed lingua articulatim uocẽ distinguens, loquendi usum præstat: atq; non nihil ad hanc rem conferre uidentur dentes, labra, narium foramina, palatum, gurgulio, præterea symmetrũ linguæ ipsius uinculum. Itaq; balbis blæsisq;, F
atq; alijs, qui impedita sunt loquela, loquutionis instrorum aliquod, aut eum natura ipsum formaret, aut postea, lædi certum est, ueluti quum uel polypus, uel aliud quidpiam nariũ foramina obstruit, aut ex primis dentibus, aliquis deperditus est, aut ubi labia fuerint mutilata. Verũ, quo pacto quidem tenuẽ obtineant uocẽ, ac præterea q̃uo aliæ uocis, tum dñię, tum affectiones fieri possunt, vt rauca, resonans, tenuis, aspera, *obscura, in cõmentarijs de uoce sufficiẽter diximus.

*μελαίνης, i. nigra, est in impressis græcis: & ita etiã uerterat tralator noster ad uerbum ex græco. De qua uoce uide etiam .1. pror. comm. 3. Quędã tamen græca exemplaria habent μεγάλης. magna.

Quæ loca afficiantur in reliquis spirandi difficultatibus, quæ superius omissæ sunt. CAP. 7.

Atque de dyspœna, id est difficili respiratione, iam antea, ubi spinalis medullæ passiones ꝑcurrimus, multa dicta sunt: quibus nunc in memoriã reuocatis, q̃ ad p̃ntem contemplationem supersunt, subiungam. Itaq; in uniuersum expedite uos meminisse uelim musculorũ thoracem mouentium, neruorumq;, qui ad ipsos perueniunt, quos in corporũ dissectione uidistis. Igitur introeuntes ad hominem difficulter spirantẽ, in primis considerate, an oẽs thoracis musculi moueantur: an soli intercostales sine superioribus: atq; an simul cũ intercostalibus septũ trãsuersum quoq; moueatur. Quũ itaq; conspexeritis oẽs moueri, unam ex tribus, quas dicemus, causis, hmõi motionẽ efficere putandũ est, ac deinde, quæ sit illa, q̃ nunc infestat, ꝑpendere oportet: ꝙ si non oes mouentur, aliter definire. Subijciamus igitur aliquẽ oẽs simul mouere musculos, ut pe- G
ctus unà cũ scapulis manifeste subleuetur. In hoc ex tribus, unũ aliqđ coniicere necesse est, aut uirium imbecillitatẽ, aut uiarum spũs angustiã, aut uehementẽ in corde & pulmone calorem: A.l.3.f.10.a c 8.fol.259.a
quamuis interdum duæ, ac non nunquam (licet raro) tres quoq; ex iam dictis causis concurrere possint. Atqui tribus quidẽ simul conuenientibus, proximã mortẽ timere oportet: vbi uero duæ fuerint, difficile est ægrũ seruare: sed una duntaxat infestãte, peculiari opus est finitione, ut sciatur, utrũ ad sanitatẽ peruẽturus sit æger, an sub malo succubiturus. Igitur, vbi uirtus duntaxat fuerit infirma, ad tria mouentiũ musculorũ gña uenire, eosq; oẽs ad motionẽ excitare solet, ꝙ unũ genus uehementer mouere ipsa nequeat: q̃ppe, si septum transuersum solũ, sufficienter mouere posset uirtus, ueluti quum scd̃m naturã se hẽbat, neq; intercostalibus, neq; superioribus musculis indigeret: qñ uero imbecilla est, oẽs sensim mouet, sed neq; frequẽtem, neq; rarã ualde facit actioẽ. His igitur adhibenda est mẽs, nã cætera haud difficulter ꝑ ea discernũtur. Sanè plurimũ aucto in spiritalibus instr̃is calore, oĩbus quidem thoracis musculis agit animal, sed & uelox & frequens & uehemens est eorum actio, qñ uidelicet citra uiriũ imbecillitatẽ calor infestat: At uiriũ imbecillitatẽ, ubi flãmeus calor non accesserit, neq; uelox, neq; frequens ualde comitatur motus: proinde non ita multũ oẽs thoracis partes dilatat: quippe hoc dispnœæ genus cũ ea, q̃ ob nimiã H
incensionẽ facta est, vnũ solum cõe habet, ꝙ oẽs thoracis musculi per ipsam agunt. Quinetiam, ubi, ob plurimũ calorem spiratio difficilis est, p̃ter magnitudinem, frequẽtiam, & celeritatẽ hoc quoq; accedit, ꝙ calidus feruensq; spiritus exufflando producitur. At in * uirium imbecillitate, A.l.3.f.10.a c 21.f.260.d
nulla ab ore facta exufflatione, spiritus ex solis naribus emitti solet: ꝙ, si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifeste cõtrahi uideantur, id uero efficax imbecillæ facultatis indicium est. Ob spiritalium uero instrumentorũ angustiam totus quidem thorax ut plurimum, celeriter & frequenter dilatatur: sed, qui sic laborant, sine exufflatione spiritũ reddunt. Si uero simul conueniunt in spiritalibus instrumentis, & calor & angustia, ut in peripneumonia, tum neq; maxima, neq; frequentissima, neq; etiam celerrima spiratio sufficere potest:, sed residere tentant sic laborantes, etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eo, quòd pectoris partes ad spinam declinãt, qua erecta thorax etiam simul fertur, non amplius se ipsum grauans. Ac similiter quoq; respirare solent ij, quibus asperę pulmonis arteriæ plurima defluxione oppletæ sunt, aut ubi ex proximis locis in ipsas aliquid deriuatum est: à iã dicta uero spiratione, unica duntaxat re differunt, quòd neq; exufflant, neq; calidũ spiritũ emittunt. Sic ẽt ijs, quibus inter thoracem pulmonemq;, magna puris quantitas collecta

est,

A est,quos suppuratos uocāt,totus thorax attollitur: sed neq; calidus est ipsorum spiritus,neq; ēt exūfflando emitti solet,nisi adurens fortasse febris accesserit: uerū hi celerrime suffocanť, tū ob † multitudinē ipsam,tū ꝙ uires oībus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. Sed non necessario in fluxionibus,q̄ ad pulmonē irruunt,aut peripneumonia, aut asthmate.i.anhelatione,uires imbecilliores redditæ sunt:nā contra,per anhelantes solos affectus,crassis & uiscosis humoribus pulmoni impactis,uires robustæ constantesq; permanserunt. Atq;,si tuberculum coctu difficile,aliqn̄ in ipso natū fuerit,thorax maxime quidē dilatabiť, sed non ita multū inspirabit aerē:ideoq; cōtinenter spirare cogiť:non tñ exufflare solet, id.n.aucti caloris propriū est. In eandē dispnϾæ speciē,sed alia rōne,labunť ij quoq;,quos angina molestat,ob angustiā,quæ non sit in cōcauitatibus,q̄ inspirationē suscipiunt,sed in ijs,q̄ ipsam transmittunt. Quibus uero & abscessus, & inflāmatio,atq; humorū plenitudo in thoracis,aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione accidente in gutture,neq; in aspera arteria: sed in illis cauitatibus, q̄ inspiratū aerē suscipiunt,angustia genita,ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus traheť spūs: proinde laborantē,& celeriter,& frequēter spirare necesse est: præ oībus.n. uos meminisse uelim magnæ respirationis geminas esse drias,interdū quidē ob dilatationis thoB racis magnitudinē,interdū uerò ob inspirati aeris multā essentiā. Sciendum aūt,ꝙ sæpenumero uos admoneo earū rerū,q̄ à prioribus omissæ sunt:nā,quas ipsi persecuti sunt,earū ꝑꝑ scriptorum multitudinē facilis,atq; in promptu est memoria: q̄ uero ab Hippocrate (quāuis optime de dyspœnea scripserit) nō sunt definita,ea posteriorū nemo explicauit,definiitve: idcirco necessariū esse putaui creberrime illorum uos admonere. Igiť,quicunq; sine inflāmatione,uel omnino sine aliquo ꝑter naturā tumore,aut angustia spiritalium instrorum,per febres ardentes difficulter spirant, his inspirati aeris quantitas magnitudini dilatationis thoracis proportione respondet: quibus uero uel tumor,uel angustia sine flāmeo calore in spiritalibus est, in his thoracis q̄dem dilatatio maxima est: id uero,quod inspirať, non solum dilatationē proportione non assequitur,uetumetiam minus,q̄ secundum naturam inspirari solet,attrahitur. At sine distinctione unam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio,si raritatē simul acceperit. Verū animaduertere oportet,ne aliqñ in hac decipiamini, putantes,eam spirationem,quę ob uirium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur,eandem esse cum magna: quā equidem, quo clarior esset interpretatio,aliqñ sublimem uocare uolui: & mihi facile tunc fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem uocare spiritum,qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur: quēadC modum,quum inquit: Magnus spiritus,& ex longis interuallis delirium declarat: constat eum magnū pro multo dixisse. Is uero bifariam fieri pōt,uel sine superiorum musculorū actione, uel ipsa quoq; concurrente: nam plerunq; intercostales musculi unà cum septo transuerso ad maximam thoracis eleuationē,qua multus spūs alliciať, superiorū musculorū auxilio non indigent. Quòd uero hmōi eleuationis species delirium portendat,in cōmentarijs De dispnϾa iam ostendimus,ubi ēt cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est Nunc uero,ut compēdio quodam hic explicamus eos affectus,quos in alijs commentarijs iam percurrimus, ita & de dyspnϾæ differentijs,partim quidē dictū est, partim uero in sequentibus dicemus. Nam magnarū respirationum alia quidē crebra est,atq; huic sunt drīæ cōplures, quarū aliæ alias dispōnes indicant: alia uero rara,vnicam indicans dispositionē. Sic etiam de exigua dicendum est, ꝙ rara quidem spiritalium instrorum frigiditatem: frequens uero non solum spiritaliū, sed eorum quoq;, quæ cum ipsis mouenť, vt hepatis,lienis,uentriculi, gulæ,laborē indicat. Quum igiť plures sint dispositiones,quas per uehementes motus dolor comitať, ex alijs notis & considerandū & definiendū est,siue inflāmatio q̄dam,siue erysipelas,siue ulcus,siue abscessus dolorē efficiat. Quin etiā didicistis,ꝙ inæquales intēperātię,dolores excitare sæpenumero solēt: similiter spūs crudi D flatuosiq; copia,qui arctatus aliqn̄ partes ipsum ambientes distēndit,aliqn̄ uero uiolēter egreditur. Præterea calidi & acris,aut frigidi & lenti humoris abūdantia,si aliqn̄ retētus succus ambiētia corpora distendat,aut inde uiolenter exeat,dolores efficere pōt: ꝙ,si grauius affecta fuerint instra,in quibus hmōi res continentur,dolent uel nō mota: si uero leuior fuerit affectus; qn̄ mouentur. Verum in libris de dyspœna causam explicauimus,cur exiguæ spirationis frequens quidem spiritus,motorū per respirationē instrorum laborē significet: rarus uero uehemētem refrigerationē,& quidē spiritalium duntaxat, præcipue pulmonis,& cordis. Est ēt alia dyspnϾæ species,quū ueluti breui quadā quiete intercipitur opus thoracis, idq; non nunquā inspirando, nō nunq̄ uero expirando,siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionē, siue ob caloris copiam,cogentis laborātem continenter uel inspirare uel expirare. Est insuper alius respirationis affectus,quē apnϾā,quasi nō spirationē dixeris,noīant,nulla,ut aspicientibus vř,facta respiratione: uerū ut rei ipsius natura declarat,eā non fieri incredibile est: nā impossibile vř, vt animal omni spiratione exacte priuatū in uita seruari possit,quāuis ea aīalia, quæ in cauernis latere cōsueuerunt,thoracem mouere uideantur minime. Proinde duorū alterum conijcere oportet,aut adeo exiguam fieri spirationem,ut sensum effugiat: aut huiusmodi animalia tūc spiratione omnino non indigere,sed eam transpirationē,quæ per uniuersum corpus fit,sufficere: quippe hanc

A.l.3.fol.10. t.4 c.14. fol. 270.h

in Prog. cō.1.t. 24.fol.194.h

A.l.1.f.2.d.3 c.24. fo.42.c

A.ibi.c.26.d

cor ipsum per arterias efficit: respirationem uero per thoracem cerebrū efficere constat. At uero dispositio, q apnœā facere potest, omnibus animalis partibus communis esse uidetur, veluti in apoplexia, sopore, morbo comitiali, catalepsi: nā in his omnibus nullus ꝓprius affectus spiritalia instrumēta præ cæteris infestat, nō magis, q̄ uocis aut locutionis aut progressionis instrumenta, sed affecto principio, omnia, quibus uires suæ, per quas reguntur, ab ipso suppeditari cōsueuerunt, ei consentire necesse est. Verum de apnœa iam & particulatim, & per se diximus: quamorbem tempus est, vt nunc ad alia transeamus.

E — A.l.3 f.10.c. 7.fo.258.g

De affectibus Pulmonis. CAP. 8.

QVum autē exercitationis uia, qua ad affectorum locorum notitiā peruenitur, duplex sit, altera quidem ab apparentibus accidētibus, altera uero à corporis partibus, si quis ꝑ utrasq; voluerit exercitari, eadē bis dicet, quāuis alio & alio modo: Vt uerbi gr̄a, de pulmonis affectibus dictū est, vbi de dolorū ratione, p̄terea ēt ubi de sanguinis reiectione, ac de dispnœa diximus, atq; in p̄ntia quoq; dicemus. Etenim vehemēti dolore nunq̄ cruciat̄, verū & grauitatis sensum, & aliqñ extensionē quandā, uel ad os pectoris, uel ad spinā peruenientem, percipere potest: ibi.n. membranæ ipsum ambientes suspenduntur. Sæpenumero ēt angustia molestantur laborantes, atq; ob hoc crebro celeriterq; spirant, ac thoracē uehementer attollūt, sed non ita multū aerem attrahūt. Hęc si citra febrem acciderint, aut crudū tuberculū, aut lentorū, crassorū ve, aut quorundā aliorū humorū plenitudinē, in eo existere: aut pus, aut aliū quēdam humorē vel lentum, vel crassum, vel multū, circa ipsum effusum fuisse declarāt: verum ea inter se ꝑ præterita accidentia discernere licebit. Nanque, si q̄s per bonam ualetudinē, quum solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeaturq; accidēs, neq; inter respirandū stertere uideat̄, crudi tuberculi ortum suspicari oportet. Si uero stertendo strepitū fecerit, lētorum crassorumq; humorum pertinaciter inpactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quòd, si ilico ab angustiæ sensu quis difficulter spirauerit, fluxionem uel à cerebro, vel à uicinis sedibus in pulmonē irruentē ostendit. Sed, quū fluentibus in pulmonē uel uiscosis, vel crassis, vel multis humoribus, hominē difficulter spirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, velim: vt.n. in totū uiscus læuis arteria diuiditur, ita etiam bronchiorum essentia in totū pulmonē ab aspera arteria procedit: vocant̄ autē à dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ chartilagines, sigma literæ figuram referentes. At, vbi pleuritis præcessit, mox remissa febris uehemētia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur: ac, vbi quis affatim à decubitu transmutat̄, idq; maxime si ab ab uno latere in aliud se conuertens defluere aliq̄d sentiat, puris multitudinē ibi contineri haud dubia coniectura est: quinetiā in ijs fluctuatio sępenumero haud obscure auditur: accedit ad iam propositas notas hoc quoq; indiciū, si uehementi ꝑgressa pleuritide, nihil penè laborās expuerit. Si uero citra febrim, alius quispiā serosus, aut pituitosus humor in thoracis spacium subito defluens, spirandi difficultatē excitauerit, laborans tenue sputum, idq; ab initio quidem exiguū, sed cū uehemēti tussi: vbi uero concoctū est, plus atq; crassius, & cum mitiore tussi expuere solet. Quippe bifariā accidere pōt, ut uehementer tussiendo pauca q̄s expuat: alij.n. ob lentum crassumve humorem, alij ob tenuem id facere uidentur: siquidem tenuis humor, quū subleuatus est, inter tussiendū à spiritu diuisus refluit: lentus uero, aut ualde crassus difficulter effert̄, utpote q non tā facile à corporibus, q̄bus impactus est, abstergi, neq; ēt à quauis occurrentis sp̄us uiolētia impelli pōt: nisi.n. sp̄us, q tussiendo effertur, & multus & uehemens fuerit, nihil secū educet. Igitur sputū, quod neq; liquidū, aut aquosum admodū fuerit, neq; crassum ualde ēt aut lentum, id facile efferri solet, maxime ubi ualidæ fuerint uires: etenim sine uehementi thoracis contractione uehementer tussire nemo pōt: at sine ualida tussi crassos lētosq; humores efferri impossibile est. Qñ uero cū spirandi difficultate, cui & angustia & grauitas coniuncta est, acuta quoq; febris inciderit, is affectus inflāmatio pulmonis est. At, si intolerabile fuerit incendiū, angustiæ uero grauitatisq; sensus minor, erysipelas ipsum uexare censendum est. Extremis aūt id definitis, q̄d sit erysipelas phlegmonodes, aut inflāmatio erysipelatodes, haud difficulter deprehendet̄. Sunt alij pulmonis affectus, ubi citra humorū affluentiā intemperies ipsum infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitur inęqualis tussim excitat: æqualis uero, si moderata est, rhythmō respirationis īmutat: at, si uehemēs, idq; uincēte calore, frigidi aeris, atq; potionis cupiditatē inducit, ac tractu tēporis finit̄ in febrim. Per frigidā aūt intēperiē cōtraria euenire solet: q̄ppe, si modū seruauerit, calida aeris ac calidæ potionis desideriū excitat: si uero modū excesserit: replet uiscus ipsum fluxionibus. Cæterū de sanguinis ex ipso ꝑ tussim reiectione, q̄ fit uel exeso uel rupto uase aliquo, uel ore alicuius uenæ patefacto, antea, ubi de sanguinis sputo mentionē fecimus, iā dictū aliq̄d est: atq; nūc quoq; pauca q̄dā dicemus. Porrò ruptiones in ipso deprehendes, tū ex multi sanguinis fluxione, tū ex magna notabiliq; aliqua cā, q̄ p̄cessit, si subito aduenerit: uoco aūt p̄cedentes cās, ut quū aliq̄s ex alto, uel in ludo, uel certamine ceciderit, aut quū alter super alterū cadit, aut ubi ex inanimatis corporibus aliq̄d graue, ut uel lapis uel lignum, thoracem læsit: non nullis ira cum clamore præcessit. Quinetiam citharœdis, tragœdisq; certantibus, aut acuta uehementiq; uoce clamātibus, uasa interdū dirūpunt̄, maxime ubi

non

A.l.1.f.1.d.5 c.1.fol 9.c

A.l.3.f.10.c. 4 ca.14. fol. 270.h — F

A.l.3.f.10 c. 4.c.7.f.269.f — G

A.l.4.f.1.c.2. c.7.fol.418.h

A.l.3.fol.10. 11.c.5.fol. 218.b

H

A non præmissa pulmonis per pcedentes exclamationes lenitione, uiolēter clamare conanť. Vt n. luctatoribus, si certamen aggredianť, musculis prius neq; calefactis, neq; per frictiones, aut moderatas motiones explanatis, partes q̃dam rumpunť, atq; conuelluntur, ita & pulmoni accidere solet: quem quidē frictionibus ad uehementes motiones præparare non licet, per exclamationes aũt, quæ frictionibus proportione rñdent, id efficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, ut in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoq; uas aliquod ob sanguinis abundantiam dirumpi potest: quum uidelicet extensioni resistit, aut ob frigus à uicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, Venas, inquit, frangit frigidum. Atqui ipsum per se rupturas non facit, sed quia uenarum tunicas frigiditate sua duras, & extendi contumaces reddens, ut rumpãtur paratiores efficit: ruptionis uero causa est, aut uehemens motus, aut humorũ abundantia, qui uel per se, uel unà cũ crudo, & frigido & flatuoso spiritu venas extendunt. Verum fractionis ab hmõi haud obscurum indicium præbet subita cumulati, ac uniuersim fluentis sanguinis uacuatio. Quum uero uenarum ora aperiuntur, nõ frigidæ, sed è contrario calidæ dispositiones pręcedunt: veluti ubi multis eisdemq; calidis balneis homo utitur, atq; terram inhabitat calidam, fueritq; anni tēpus eiusmodi, similiter quoq; alimē-
6. Epid. com.3. c.14.s.172.c

A.l.3.f.10.t.4 c.22.fo.272.b
B ta & potiones. At, quæ eroso uase aliquo, affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas pcedere solent exigua sputa, atq; acres in pulmonem à capite fluxiones: nonnunq̃ uero & pulmonis aliqua pars, aut ramentum simul efferri uidetur, ut neminem latere possit ad pulmonem hunc affectum pertinere. Orto uero in aspera arteria ulcere, præter hoc, q sputum purulētum apparet, dolorem quoq; in loco affecto laborans sentire consueuit: ipsum uero per ea, quæ screanť, quia exigua sunt, ab ulcere, qđ in pulmone natum est, discerni potest: q̃ppe ab ulceribus pulmonis plus sputi reijcitur. Atq;, vt ex pulmone educta particula, visceris ipsius ulceratione significat, ita ex gutture videmus interdum corpusculũ aliquod à ligula (Græci epiglottida uocant) per ulcerationem excreari. Id uero non solum hoc indicio deprehenditur, uerũ etiam ex eo, q in ulcerato loco doloris sensu laborans infestatur, ueluti de aspera arteria dictum iam est: etenim pulmonis ulcera dolor non comitatur: ea uero, quæ in his sedibus oriuntur, dolorē quidem inducunt, sed non uehementē: vt, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planè non percipiat. Igitur persæpe uidimus eos, quos iam supra proposuimus, affectus, & qui pulmoni, & spacio thoracis, & asperæ arteriæ, & gutturi accidere possunt, quippe oĩum horum, sermonis cõitate inducti, mētionem fecimus: qui uero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidam humo-

C rem repente expuit, liquidæ bili in colore perq̃ similem, mediũ uidelicet inter flauũ ac pallidũ, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorem eius quantitatē expuit: deinde leui suborta febricula tabescere incepit adeo, ut purulēta screaret. Postea tractu tēporis, quatuor uidelicet mensium, exiguũ cũ pure cruorē reiecit, atq; sic aucta febre magis consumebať: ac iterum, atq; iterũ plus expuebat, adeo, ut magnã sputi quantitē redderet: quocirca magis increscente febre ac resolutis uiribus, eorũ, qui tabe marcescunt, exēplo, mortem obijt. Deinde alium uidi, eodem fere modo sex mensibus, ac aliũ quoq; diutius laborantē. Igitur, q primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandē pessime affici uisus est: alterum uero quũ cõspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, pńti medicamento succurrere tentauimus: ac multo magis etiã tertio. At, quãuis multo negocio utrunq; liberare conaremur, nihilominus neq; horũ ullus, neq; alius post eos seruari potuit: quum. n. morti iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdã partes expuebant. Proinde facile cognoui, haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus uidere solemus, quũ à putrefaciente quopiã humore inficiunť: uerũ has & abscindere & urere possumus, pulmoni uero horũ auxiliorũ neutrum adhibere licet: quapropter oẽs perire necesse est. At uero, postremũ quum uiderē, ad uisceris fortē exiccationē sollicito me aĩo

D conuerti, & quidem odoribus, atq; potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamentum, quod hedychroum uocant, interdiu naribus ipsius iugiter adhibere iussi: ad somnum uero sese couertenti præscripsi, ut nariũ foramina ex aliquo præciosorum unguentorũ illinerenť, qualia uidelicet Romæ præparari solent, uocant uero ea & foliata, & spicata: atq; dedi in potu medicamēta, mithridaticã uocatam cõpositionē, ambrosiã, athanasiam, theriacã. Itaq; ppetuo anno sic educatus, tandē similiter, ut reliqui tabidi, uitã finiuit: quã fortasse ob iam dictã educationem lõgiori tpe protraxerat. Præterea alium hmõi affectũ in pulmone notaui. Quidam diuturna tussi uexatus, & exiguum lentumq; pus expuens, frustum quoddã paruo grandinis grano haud absimile excreauit, ac deferens illud mihi oñdit, atq; rursus nõ ita multo post aliud quoq; attulit; vnde conieci lentũ illum humorē, quē antea expuere solebat, siccatum induratumq; hmõi substantia peruenisse. Quamobrē medicamentum ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur: atq; ita factum est, ut minorem expueret grandinem, atq; longiori, quàm antea, interuallo: neq; pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipsę magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores, interdum minores esse uiderentur. Atque alios quoque similiter quidem spuere, sed nihilominus in multos annos uitam extendere, uidimus: quorum alij aliam ob causam, alij uero ob spiritalium instrumento-
A.l.3.f.10.t.1 c.1.fol.264.e. Et t.4, c.22.f 272.b

rum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea uero, quæ Antipatro medico E acciderũt, nemo est, qui nesciat, vtpote q medicam artem publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. is correptus aliqñ febre quadã ephemera, idq; ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde uero, quum sese non febrire plane sentiret, ilico balneũ subijt, quippe laboribus ac uigilijs corpus fatigauerat. Atq; tenui quoq; uictu, donec diem tertiũ præterijsset, vsus est: quo, quum nulla pppareret febris, ad solita negocia pertractanda prodijt: atq; arteriã in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaq; mihi, extẽdit manum ridens, iussitq; pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, sibi vult hoc, quod proponis ænigma? ille iterum ridens obnixe orauit, ut tangerem. Igitur inter tãgendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo, quã systematicen (id est congregatricem) uocant, verum etiam in una arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc uiueret, quum talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis aliqua esset ei respiratio: illo uero nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliqñ mutaretur, quippe F sex mensium spacio assidue arteriam tangebam. Quumq; ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio mihi uideret posse hmõi pulsum efficere, atq; per quem modum, idq; citra febrim, ad eam quæstionem respondi, in cõmentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem: nanq; ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putaui: angustiæ uero causam esse dixi uisceris inflammationẽ: at tibi hanc ob causam, id nũc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur uel obstructione ex liquidis, & crassis & uiscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in hmõi te dispositionẽ induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia dixi ipsum loqui, sed à ueritate aberrare: quippe fieri non nunquam hmõi orthopnœam ob eam, quã diximus, causam, id uero, quum in asperis, non in læuibus arterijs, crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei uictus rationẽ, atq; medicamẽta quoq; haud aliter, q̃ asthmaticis, adhibere iussimus. Deinde sex (ut dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis, atq; ter, postea quater, ac sæpius quoque, aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum usq; diem: post quẽ difficillima derepente oborta spiratione, exolutus statim obijt, aliorum quorundam exemplo, G qui cordis affectibus laborant: de quibus posthac sermonem faciemus.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS
LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Affectus cordis, thoracis, septi transuersi, gulæ, oris ventriculi, & iocinoris explicantur.

Ob Cordis tantum læsionem subitam oriri mortem posse, non uero si aliqua cæterarum partium lædatur. CAP. I.

IN præcedenti libro, quũ de pulmonis affectibus ageremus, sermonis cõitate & thoracis, & cordis aliquantulũ meminimus: pleniorẽ uero absolutioremq; de ipsis sermonẽ in quintũ hunc librũ distulimus. Qm̃ uero quartus H liber in accidentibus, quæ Antipatro medico euenerunt, finem sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor ẽt transeunte affectu, operæpretium me facturũ arbitror, si oẽs eius affectus percurram. Igitur, quẽadmodũ de cæteris corporis partibus, ita de corde quoq; definiendũ est, quæ nam ipsi proprie uel primario affecto, uel utcunq; noiare uolueris, fiãt accidentia: quęnã uero ipso cæteris partibus cõsentiẽte. Id aũt ex ijs intelligi põt, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, ubi iã declaratũ est innati caloris cor uelut fontẽ esse, neq; animal mori oĩno posse, ni cor afficiatur. Quũ itaq; tres sint principes partes, quibus gubernaẽ animal (quippe præter cordis principatũ, ostensum est, & sensum & motũ uniuersis corporis partibus à cerebro suppeditari, iecur uero nutricis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperãtias: simul.n.cum ipso oẽs uitianẽ partes. Quum enim (ut ostendimus) ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte, actiones quoq; ipsarũ perire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: horum uero temperie deperdita nõ oportet cordis simul actionem perire. †Si enim neque sentiendi neq; mouendi ab electione facultatẽ animal habuerit, neq; nutriaẽ, ueluti in latentibus euenit animalibus, nihilominus uiuere ipsum posse,

A.l.1.f.1.d.5. c.1.f.9.f

A.l.1.f.1.d.6 c.4.fo.27.a

A.l.1.f.1.d.6 c.4.fo.27.b

† Licet enim, neq; sentiendi neque mouendi ab electione actione; animal [illegible] seruet.

A posse, quoad cor manserit illæsum, haudquaquã negãdum est. Quin uidemus sæpenumero mul
tis deinceps diebus alios neq; intelligere, neq; sentire, neq; etiã moueri, at nihilominus uiuere:
quemadmodum ubi quis ob uiriũ hepatis imbecillitatẽ sine alimento permanens, diutius etiã
sufficere põt: at uero, si cor respiratione priuetur, hominẽ ilico perire necesse est. Igitur, qui ad
spirandi functionẽ nihil conferre † thoracem putãt, ij causam reddere nequeunt, cur per uehe
mentẽ apoplexiam, superno duntaxat principio uitiato, laborantes subito moriãtur. At uobis
eã inuenire haud difficile est (utpote quibus efficaciter persuasum est musculos, qui motionis
A.ibidem.a principiũ a neruis in ipsos a spinali medulla, quæ in ceruice est, delatis suscipiunt, thoracẽ at-
tollere) priuatis tunc musculis mouendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat: *ut, nisi
ad spirandi functionẽ ambo principia simul iuncta concurrerent, possimus utiq; uiuere, priuati
interdum superno principio. Igitur ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro in vehemẽ
ti apoplexia, cor quoq; lædatꝰ, ex ijsdem ipsis, secundum aliũ modũ, cãm quis inueniet, quamo-
brem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectum nõ
pereat. Nanq;, si diligenter consideraueris, inuenies per hmõi affectus, qũo spirent laborantes:
quippe uidebis, & uiolentam, & difficilem spirationem perinde, ac si vinculo quodã cõstrictus
B thorax attolli prohiberetur. Atq; huius rei sufficientẽ fecimus mentionem in libris de musculo
rum motione: nanq; similis est hęc, quæstio ei, quæ de somno fit, in quo oẽs musculorum actio-
nes exoluuntur, & sola actio, quę ad thoracis musculos pertinet, seruatur: nũc uero ea dũtaxat
dixisse satis fuerit, quæ in p̃sentia proposito nostro conducere uidebanꝰ. Porrò, qua ratione ho
mines per somnum spirãt reliquis musculis oĩbus quiescentibus, eadem quoq; ratione per mi-
norem apoplexiam atq; alios ei uicinos affectus spirare possunt: ubi uero uel apoplexia, uel aliꝰ
quispiam affectus adeo uehementer increuerit, ut musculorũ thoracis actio oĩno deperdatur,
perire simul respirationẽ necesse est: vñ cordis quoq; temperamẽtum soluitur: quo fit tandẽ, vt
ẽt animalis ipsius necessario sequatur interitus: atq; hac ratione per uehementes superni prin-
cipij læsiones animalia perire uidemus. Iã ex iocinoris quoq; affectu mori accidit, sed alia ratio
ne, atrophia scilicet: vñ lõgiore temporis spacio in huiusmodi affectibus uitam protelare pos-
sunt. Atq; mori contingit non nullos per alium quendã modũ, in syncopa, stomachi uitio eue-
niente, & uehemẽti dolore, & timore graui, & uoluptate maxima: etenim, quibus uitiale robur
infirmum est, animi uero affectiones ob imperitiam fortes, his animæ essentia facile dissolui p̃t.
Atq; aliqui ob męstitiã interierunt, sed non ilico, ut de superioribus diximus. At uir magnani-
C mus neq; ob mœstitiã, neq; ob aliam aliquam animi ægritudinẽ męstitia fortiorem, unquã suc-
cubuit: utpote cuius animæ robur ualidum est, affectus uero non adeo uehementes.

De proprijs cordis, & pericardij affectibus. *CAP. 2.*

CAeterum proprio quoq; *affectu cor laborare solet, uel ob simplicem intemperiem, siue in-
A.l.3.f.11.t. 1.c.2.f.276.c A.l.3.f.11.t. 2.c.1.f.278.c æqualis siue æqualis ea fuerit: vel *inflãmationẽ, uel erysipelas, idq; dũ fieri incipit: ilico.n.
antea, quàm augeanꝰ huiusmodi affectus, animal corrumpitur. Atq; hos affectus rursus cardia-
ca syncopa sequitur: quemadmodum, quæ stomachi uitio fiunt syncopæ, ad eos affectus, q̃bus
os uentriculi (stomachum non nulli appellant) infestatur, sequi solent: uerum hæ quoq; consen-
tiente corde eueniunt. Porro utriusq; partis, tum oris uentriculi, tum cordis, dispositiones, aut a
forti duntaxat intemperie, aut uenenoso humore nõ nunquã ab erysipelate, aut inflãmatione,
aut alio quopiã tali p̃ter naturã tumore fieri solent. Igitur exiguæ quidẽ cordis intemperantię,
pulsus arteriarum, pro sua quæq; natura, uariant, de quibus in tractatione de pulsibus iã dictũ
est: maiores uero ꝑ proprias quidẽ similariũ partiũ intẽperies subitã mortẽ nõ inducunt: ꝑ eas
uero, quæ ad instrumentales partes pertinent, subito enecare possunt, sed præcedentibus prius
signis quibusdam: quorum unum est, quod & ab Hippocrate dictũ est: Qui sæpe & multũ exol 2.Apho.41.Ex. ord.18.a
A.ibidem.c D uuntur sine causa manifesta, ij repente moriunꝰ: aliud uero, *palpitatio uidelicet cordis aut ꝑ se
eueniens, aut significatione quadã, q in humore cor ipsum moueatur. Neque.n. mirum uideri
dẽt tantam humoris multitudinẽ cumulari aliquãdo in ambiente cor tunica, ut ipsum, ne attol
latur, impedire possit: quippe in animalibus dissectis uidimus plerunq; plurimum humoris uri-
A.l.3.f.11.t. 1.c.2.f.276.c næ speciẽ referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo cõtineri. Etenim simia* quędã, quum
emaciari in dies uideretur, eã tñ necessarijs nostris negocijs impediti secare in tp̃e non potui-
mus: post mortẽ uero reliquis corporis partibus oĩbus illæsis, inuentus est in ambiente cor tuni
ca tumor p̃ter naturã, humorẽ in se continens, qualẽ pustulæ (Græci hydatidas uocant) emitte
A.l.3.f.11.t. 2.cõ.1.f.278. re solent. Atq; in *gallo quoq; uidimus aliq̃n cordis tunicam hmõi scirrhoso tumore affectã, per
inde ac si plures crassæ mẽbranæ inuolutę altera alteri fuissent: uerũ in eo nihil humoris cõtine
baꝰ: vñ uerisimilis coniectura eliciꝰ, hoĩes ẽt similibus posse affectibus infestari. Inflãmato autẽ
manifeste corde gladiatores uidimus haud aliter, quã qui cardiaca syncopa perẽũt, obijsse. Igiꝰ
si ad uentrem cordis uulnus aliq̃n penetrauerit, protinus magno cũ sanguinis fluore hominem
mori necesse est, idq; p̃cipue, si sinistræ partis uenter fuerit uulneratus: si uero nõ ad uẽtrẽ usq;
pertingat, sed in cordis substantia consistat uulnus, ex ita affectis aliqui non solũ ea die, qua uul
nerati fuerunt, sed sequẽti quoq; nocte uiuere potuerũt: qui inflãmationis rõne extincti sunt:

atque

atq; ét ij, quandiu uixerunt, mentis compotes inuenti sunt: vnde euidens quoq; sibi testimoniũ E
sumere põt antiqua ea secta, quæ negat rõnalẽ aïæ uim in corde consistere. Palpitatio ãt uisce-
ris huius pluribus integra ualetudine degentibus, tum adolescẽtibus, tũ adultis, subito, sine alio
manifesto accidente euenire uisa est: atq; oẽs eos sanguinis detractio iuuit. Atq; hoc accidente
planè liberati sunt, qui post sanguinis missionem usi sunt uictu, & medicamentis, quibus esset
extenuandi facultas: horũ uero nõnulli, quos tursus hmõi accidens infestabat, simili curatione
sospites euaserunt. Cæterũ noui quendã quotannis uerno tempore hmõi palpitationis accidẽ
te uexatũ, qui, quum per tres annos a sanguinis detractione se adiutũ intelligeret, anno quar-
to antea, q̃ accidens ipsum inuaderet, sanguinẽ misit, idq; pluribus deinceps annis faciẽdo, ido
nea ét post sanguinis detractionẽ medicamẽta adhibuit. At nihilomin⁹ hic quoq; ante senectu
tẽ morte præuẽtus est, sicut & reliqui oẽs: quorũ alij quidẽ per acutas febres, alij uero, cũ sani
degerent, affatim syncopa intercepti interierũt: quãuis unus, uel duo citra syncopã, alia quadã
†mortis specie perierint. At uero sic affectorũ magna pars ętatẽ agebat, quinquaginta quidem
annis inferiorẽ, sed quæ quadraginta annos excederet. Porrò panniculus cor ambiens, q̃uocun
que affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi q̃n ipso inflammatione infestato, dispositio
per consensum ad cor transcurrat: cum.n. ipse solus afficit̃, exemplo reliquarũ oĩum partiũ, quę F
ad custodiam, & tegumentũ cæterarum nobiliorum factæ sunt, nullũ affert periculum. Cæterũ
nulla a corde spirandi difficultas orit̃ p̃ter eas, quas in priori libro diximus, cum de dyspnęa ser
monẽ haberemus. Etenim supercalfactũ spirationem efficit magnam, & densam, atq; celerem,
ac calidum insuper spiritum reflat: contra refrigeratum, exiguam reddit spirationem & raram.

† apoplexiæ mõ inqt Aegineta in lib 3. hunc lo cũ transferens.

De thoracis affectibus: ac in quot absurda inciderit Erasistratus, cum transumptionis puris, & sanguinis ex thoracis spacio in asperam arteriam, rationem reddere conaretur. CAP. 3.

ATq; huic quoq; parti, uel primario affectæ, uel alijs consentienti, quemadmodum reliquis
oĩbus, affectus quidam superueniunt, quos oẽs in respirationis læsionẽ desinere necesse
est: quippe propriũ respirationis organũ eam esse iã monstratum est. Igit̃, ubi dolorificis affecti
bus molestat̃, exiguam densamq; reddit spirationem, ueluti in commentationibus de difficulta
te spirationis ostendimus: id uero & uicinis quoq; partibus, & ijs, q̃ simul mouent̃, affectis eue-
nire solet: diximus autem antea in spinalis medullæ affectibus, respirationem interdũ lædi, tho
race proprio affectu nequaquam laborante, sed uel neruo quopiam a spinali medulla proceden
te, uel spinali medulla ipsa affecta. Eorum uero, qui proprie ad thoracem pertinent, affectuũ, qui
dã in ipsius musculis, quidã uero in mẽbrana costas succingente cõsistunt: nã de ijs affectibus,
qui uel in cute, uel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus, in quibus locus G
affectus sensibus subijciatur. Igitur, quum ex musculis alij spacia intercostalia uocata repleant,
alij uero extrinsecus extendant̃, dolorificę externorũ musculorũ dispositiones, ut ulcera, cõtu
siones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficultet a medicis manũ adhibentibus discer
nunt̃: at intercostalium musculorũ inflãmationes, eorũ maxime, qui in intima parte cõsistunt,
(duo.n. ut scitis, sunt huiusmodi musculorũ genera) tactu cõsequi non possumus: atq; ij grauio-
ri, quã externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quæ inflammationẽ induxit, ad interna
p̃ eã, quæ costas cingit membranam, transmittunt, quã tunc pariter cum ipsis inflãmari necesse
est: ueluti rursus, ubi ipsa aliq̃n primario affectu infestat̃, intercostalium musculorum partes in-
ternæ similiter ei consentiunt. Verum exquisita pleuritis fit, ubi cingens costas membrana pri-
mario affectu laborat: proinde dolor, uel ad iugulum, uel ad p̃cordia peruenit: ad iugulum qui-
dem, superioribus eius partibus affectis: ad præcordia uero, ubi inferiores afficiuntur. Atq; ue-
hemens quoq; febris hmõi inflammationem perpetuo sequitur, quia sedes affecta, & parum di
stat a corde, & cum panniculo ipsum inuoluente, sicuti cum septo transuerso, cognationem ha-
bet. Cęterum, afficiaturne magis cingens membrana, an musculi ipsã cõtingentes, a pulsibus
indicium petere oportet: nanq; musculi minus, cingens uerò mẽbrana magis, & tendit, & indu H
rat arteriã: vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet hmõi durities: at effusa in thoracis
spaciũ sanies, & in asperas pulmonis arterias trãsumpta, tussiendo excreatur, qualis sit, qui inflã
mationem fecit humor, declarans, an uidelicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut
cruentus: etenim, si bilis abũdat, pallidum aut flauum: si atra bilis, nigrũ: si pituita, spumosum,
& cãdicãs: si sanguis rubrũ sputum reijcit̃. Quòd uero tussiẽdo ex thoracis spacio aliquid inter
dũ expuat̃, facile intelliget is, qui eas dispositiones considerauerit, quibus ab exterioribus ad in
tima pectoris ulcus penetrare contingit: siue id ob uulnus penetrans nõ conglutinatũ eueniat:
siue ob magnũ abscessum utrinq; eruptũ: uel perinde quidem dissectũ, ac externas dũtaxat par
tes afficeret, facta uero sectione inueniat̃ cingẽs costas mẽbrana erosa, aut costa ob sphacelũ. i.
cariẽ excisa, aut eo, q medici cingẽtẽ mẽbranã, utpote, quã erosam putrescẽtẽq; quodãmõ in
uenerint, seruare illæsam nõ potuerũt. In oĩb⁹.n. iã p̃positionibus, si aqua mulsa in thoracis spa
ciũ infundat̃, mox tussiendo expuit̃, & laborans ipse aquã mulsam esse ex sapore deprehendit.
Quo pacto ãt hoc fieri possit, atq; p̃ quos meatus ipsa in asperam arteriã ingrediat̃, perpendere
dẽt is, qui errorẽ illũ, in quẽ multi in causæ inuestigatione inciderunt, effugere uoluerit: ij nãq;

ex

* Intelligit thoracẽ, vt manifeste apparet, cũ tamẽ nulla superius de eo facta fuerit mẽtio. Colligitur ergo Galenũ titulos præfixisse capitibus in libris, sicuti ét in antiquissimis græcis exẽplaribus uidere licet, vt hoc ĩ loco, De Thoracis affectibus.

A. l. 3. f. 11. C. 2. c. 3. f. 178. h

A. ibidem. h

A l. 3. f. 10. t. 4. c. 1. f. 167. h

A. ibidem. h

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 5. f. 169. e

A ex thoracis ſpacio in pulmonem quippiam recipi,impoſſibile eſſe iam ſibi ꝑſuaſerunt, fortaſſe
ita ſe ſentire ſimulãtes,ne uideanť de re quapiam dubitare.Cæterum credere oportet hmôi fie
ri tranſumptionem,quippe per uulnera penetrãtia haud obſcure apparet: deinde,quo pacto ea
fieri poſſit,inueſtigare,vt quum inuenerimus,aîo ſimus quietiori:ſed,inter quærendum quan-
diu nihil nos inueniſſe putauerims,ruditatem potius noſtram accuſare, q̃ ueritatem ipſam ne-
gare debemus.Atq; uidemus etiam conglutinatis cruentis uulneribus penetrantibus , in ſputo
notas quaſdam fluentis ex uulnere cruoris ad ſpacium,quod inter pulmonem eſt,& thoracem:
præterea ſupputari,in hoc ipſo ſpacio pus continere,& ipſum expuere haud obſcure uidentur:
atqui rationi conſentaneum eſt,ut eodem modo tum cruor , tũ pus ex thorace expuatur. Quo
rũ uiam inquirens Eraſiſtratus incredibilia q̃dã ſcripſit in eo libro,cui titulus,De ſanguinis edu
ctione eſt,ſub hac uerborum ſerie: Via ãt, per quam incedunt ea,quæ ab ijs ſedibus reijciũtur,
" hmôi eſt.Ab ea arteria,quæ ſpinæ adiacet,uaſa quædam ad utrunq; latus, tam dextrum q̃ ſini-
" ſtrum,ſimiliter procedunt: deinde in loca uicina,multiplici diuiſione diſperſa tandem adeo eua
" dunt exigua,ut ſenſum lateant.Quũ itaq; ſanguis in hmôi arterias inciderit,nõnunquam ꝑ cõ
" cauã arteriã ad loca,quę circa pulmonẽ ſunt,atq; ad eos nexus,per quos pulmo apud ſpinã ar
" teriæ coniungiť,aſcẽdit: quippe ea,quæ huc inciderint,hac uia ad pulmonẽ aſcẽdere ſolent.Ve
" rum,quomodo ex pulmone deinde reijciantur,antea dictum eſt.In his uerbis manifeſte decla-
B "rauit Eraſiſtratus,eas arterias,quæ a magna arteria ad ſingula intercoſtalia loca procedunt,per
" ora,quæ ad inflammatam partem perueniũt,ſanguinem ſuſcipere,ipſumq; ad magnam arteriã
quæ a corde orta per ſpinam extenditur,referre,atq; ab ipſa rurſus ad ea loca,quæ circa pulmo
nem ſunt,tranſitum fieri: ſed neq; modum,quo hmôi tranſitus fiat,neq; uiam explicauit,uerum
deinceps ſcribẽs,atq; ꝑ eos nexus,per quos pulmo arteriæ circa ſpinã adhęret: fit.n.inquit,hac
quoq; uia,eorũ quæ inciderunt,in pulmonẽ aſcẽſus: at,qũo,& ꝑ quæ cõceptacula, id fieri poſ-
ſit,non oſtẽdit.Proinde manet adhuc eadem quæſtio,nihil planè ad ipſam diſſoluendã afferẽte
Eraſiſtrato : quãuis,ut in cæteris libris oîbus,ita in hoc ipſo de ſanguinis eductione, perſpicuã
pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis uitioſum quiſpiam hmôi ſermonem
reputauerit,utpote qui ipſi quoq; Eraſiſtraro fuerit ſuſpectus. Apparet itaq; ex induſtria eũ uo
luiſſe obſcuris uti ſermonibus,ut aliquid dixiſſe uideretur,quum nihil diceret: nanq; hoc in lo-
co,quæſtionis enarrationẽ dereliquit: ut qui,quo pacto quidem ſanguis ex lateribus ad magnã
arteriã ꝑueniat,manifeſte declarauerit: at,quo pacto rurſus ab hac ad eas ſedes,quæ circa pul-
monẽ ſunt(ut ipſe dicebat)aſcẽdat,haudquaquã expoſuerit. Conſtat ãt & ex eo,ꝙ dixit,loca,
quæ circa pulmonẽ ſunt,quũ dicere,pulmonẽ,potuiſſet,eũ haud inuitũ ſermonis obſcuritatẽ,
C affectaſſe: id,qđ poſtea declarauit,dicẽs: ex pulmone ãt qũo ad deductionẽ aſcẽdat,iã antea di
ctũ eſt.Perinde.n.ac ſi in pulmonẽ ex magna arteria ſanguis iã delatus ſit,qũo inde reijciať, uel
le nos admonere vř.Quòd uero de expuitione,quæ ex pulmone fit,iã antea dictum ſit,nõ igno
ramus,ac perſpicuã fuiſſe narrationẽ teſtificamur: uerũ optaremus,ut de ea, q̃ ex magna arte-
ria in pulmonẽ fit,trãſumptione dixiſſet : quẽadmodũ, cũ inquit,per eos quoq; nexus, ꝑ quos
pulmo arterię apud ſpinam coniungitur,fieri circa pulmonẽ ſanguinis reiectionẽ : non.n.hic ,
quos meatus dicat,declarauit.Etenim, ſi uel per membranas,uel per fibroſa quædam corpora
fiant,ad ſanguinis magna contenti arteria in pulmones delationem nihil conferunt, quippe ne
ceſſe eſt ex arteria oriri uaſa quædam,per quæ ſanguis in pulmonem transferať,quemadmodũ
Eraſiſtrati ſecta hoc ipſum per arteriam pulmoni ſubſtratũ fieri autumnat.Huius enim arteriæ,
extremæ partes,& quidem exiguæ,ad aſperam arteriã tranſire vňr: atqui ipſa quoq, ex magna
arteria antea,q̃ ad ſpinam perueniat,initium ſumit. Itaq; duplici quadam ratione Eraſiſtrato ,
ab hac arteria auxilium ſuppeditare conãtur ſectæ ipſius profeſſores, in præſentia quidẽ ad ſan
guinis ex thorace eductionem,alibi uero ad inflaminationis in pulmone generationem : nã &
hanc obijciunt eis,qui aliter ſentiunt,utpote quam ita,ut Eraſiſtratus docuit,fieri ſit impoſſibi
D le.Nanq;,ubi docet,qũo fiat inflammatio,putat incidentem in arteria ſanguinem,ſpiritui,qui a
corde defertur,obuium fieri,atq; ſic ad extremas arteriarum partes repelli : niſi ubi uulneratæ
aliqñ quædam arteriæ,uacuato ex ipſis per uulnus ſpiritu,ex ea , quæ ad uacuatum ſpiritũ fit
ſequela,ſanguinem ſuſcipiũt Hac itaq; ratione non fieri inflammationem in pulmonis arterijs,
dicunt: quippe,ſi aliqñ ſanguis in eas inciderit,nulli ipſum ſpiritui obuiare,ꝙ in ſolas pulmonis
arterias nullũ a corde ferri ſpiritum Eraſiſtratus cõtendat,quãuis reliquas arterias oẽs a corde
ſpiritũ ſuſcipere fateať: uerum e cõtrario, ipſas cordi ſpiritum ſuppeditare, quẽ ꝑ inſpirationẽ
ab aſperis læues arteriæ ſuſcipiunt.Hanc igitur arteriam,quæ a maiori arteria ſpinæ incũbente
in pulmonem ferť,inflammationem in extremis partibus ſuſtinere: atq;,ut ſanguis ex thorace,
reijciať,efficere dicunt Eraſiſtrati ſectatores.Sed inflãmationis rationẽ hoc in loco tractare nõ
propoſuimus.Cæterum,quòd ex magna arteria in pulmonem ſanguinis tranſumptionem fieri
Eraſiſtrati ſectatores dicunt,a ueritate deuiare uř.In primis enim ſanguinem ex intercoſtalibꝰ
locis in magnam arteriam trãsferri impoſſibile eſt,quippe a ſpiritu,qui a corde per magnam ar
teriam ad hæc loca trãſmittiť, repulſus,ilico reuertetur: ſi conceſſerimus autem hoc ita fieri,ac

demus in magnam ipsum arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamẽtis E
sermo euadet. Etenim spiritũ, seruantem incursionis impetum, a corde hanc arteriã expressum in totũ deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat, ita, vt ex una arteriæ cõpressione, spiritus delatio ad extremas usq; pedum partes perueniat, a delationis celeritate uehemẽtissimos uentos superari putans. Quòd igitur tanta uehementia sanguinem in magna arteria contẽtum, ad quãlibet corporis partẽ non statim impellat, impossibile est † neq; ulla ratione dici põt ipsum in unam arteriam, quæ in pulmonẽ feratur, compelli: ita enim is impetus mentis fit particeps, atq; intelligat, qua uia, quàm facillime vacuari possit. Id ipsum uero rursus pugnare uidetur cũ præsenti sermone, qui sanguinem q̃ celerrime vacuari per asperam arteriam concedit. Nam, si tam facilis est p extremas harum arteriarum partes transitus, ut incidens in eas sanguis, tam celeriter uacuetur, fieri non potest, ut impactus inflammationem excitet, eò, q impingi, & excidere, inter se sint contraria. Id uero multo maiori admiratione dignum est, q, quum Erasistratus q̃ diligentissime deinceps de puris vacuatione conscribat, siue in pleuriticis, siue in suppuratis cõtineatur, ipse pugnam hanc, qua uidelicet sermones eius tum nobis, tum reliquis hominibus oĩbus inter se certare uidentur, non intellexerit. Ea facile deprehẽdetur, si sermonem eius, qui ad uerbũ sic se hẽt, hic subscripserimus. Atq; in his ipsis affectibus, multi interdum puris expurgatio fit: causa, uenarum natura est: epilogismus autem horum huiusmodi est. Magna quędã uena ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, ubi a uertebris septum transuersum nascitur, finem accipit: ab hoc vero uenæ, quæ ad latera extensæ sunt, atq; arterijs adiacent, oriri uidenẽ. Igitur, quum uel ulcus, uel abscessus in his locis euenit, multũ puris congregans, id quidẽ haud facile ad spacium, quod inter latera, & pulmonem est, effundi potest, q succingens latera membrana, neruosa est, & fortis, ac diuidi contumax: proinde coercẽ ad uasa mẽbranæ intrinsecus subiecta. Quum itaq; tenuis magis ac imbecillior uena sit, quàm arteria, hæc uasa, prius diuidũtur, q̃ ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effundiẽ in uenas: per inferiores uero sedes pus deijci non põt, quia ad eas uenarum natura non peruenit, sed finem sortiuntur, ut dictum est, circa septi transuersi ortum: quum semper ãt continuæ sedes repleantur, necesse est, ut per superiores meatus exitum capiat. Perpendenda igitur est actio, quam pulmo inter respirandum efficit, ac quomodo, tum spiritum tum humores, & attrahit, & expellit: quippe eodem modo pus a lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quo modo demũ a pulmone reijciatur, antea dictũ est. In hoc sermone, q pus in uenas transumptũ non possit ad loca septo transuerso inferiora puenire, rectè ab Erasistrato dictum est, utpote uena, quę octo inferioribus thoracis costis alimẽtum præbet (non enim oẽs alere potest) ad septũ transuersum perueniente: neq; enim in præsentia cõtẽdere uelim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At, quo modo hmõi pus expuatur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam: neq; enim, quemadmodum arteriam quandam a magna deductam in pulmonẽ ferri affirmant, ita de uena dixerint. Etenim arteria, tametsi non manifeste in uiscus ipsum ramis distribuiẽ, ei tñ substerni, atq; ad asperam usq; arteriam ramusculos emittere vr̃: uerum a magna uena, quę spinæ incumbit, uenam aliquam in pulmonem transire neq; nos unquam uidimus, neq; dissectorũ quisquã scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est: quippe inter oẽs conuenit, q a dextro cordis uentriculo per unum duntaxat uas pulmo sanguinẽ recipit. Oportet igitur pus, quod a costis in eam fertur uenam, quę spinę adiacet, in ptimis quidem peruenire ad cor: deinde ad uenã quæ ab hoc orta in pulmonẽ trãsit: postea ex hac in asperas arterias, q̃ per ipsum dispersæ sunt, transumi: postremo tussi indigere, quæ. s. ipsum usq; ad os efferre possit. Quo ãt pacto puris sanguini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguũ quippiam ac uulgare, & qđ ad uniuersam ipsius rationem firmandam parum conducat, pteriens dicere neglexit. Neq; defendi ẽt potest, q sanguis in uena, quæ circa spinã est, cõtentus, ad cor ipsum referaẽ: nã ẽ contrario, uena hæc a dextra cordis auricula initium sumens, sanguinẽ secũ defert, qui oĩbus thoracis partibus, quæ H
circa octo costas consistunt, alimẽtũ pbeat, nõ ãt illis, q̃ sunt circa superiores quatuor: nã uenæ, quæ eas partes nutriunt, ab ea uena, q̃ ad iugulũ ascẽdit, medio inter, cor & clauiculas loco, exoriunẽ. Præterea, & hoc quoq; nõ minus absurdũ ad Erasistrati uerba sequiẽ: nã pus, qđ a superius quatuor thoracis costis in cõcauã uenã referẽ, maxime quidẽ ad eas uenas duceẽ, q̃ ad ceruicẽ, & scapulas, & caput, & manus, immo potius ad uniuersas aĩalis partes perueniunt. Hęc sunt ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi uñr. Accedit ad hæc, q cãm in hac perpensione penitus non attigit. Dicens. n. non facile pus effundi in spaciũ, quod inter costas est, & pulmonẽ; quia succingens costas membrana neruosa est, & fortis, atq; diuidi contumax, pus aliqñ in hoc spaciũ effundi posse nõ negauit: quippe, q uerbis suis, nõ facile, addiderit. Oportebat. n. huiusce rei, quę nõ facile quidẽ fit, sed aliqñ tñ fit, cãm reddere, ostensa uia, qua suppurati pus expuere possint. Vt. n. ex ijs nõ paucos perire, ita & alios complures seruari uidim⁹: quorũ si q̃s p singulos dies reiecti puris quãtitatẽ collegerit, iterdũ sex aut octo heminas, interdũ decẽ, atq; iterdũ plures, totã summã æquare inueniet. Cæterũ id, qđ quã creberrime dicere consueui, nũc quoq; dicam, q multi medici, rerum, q̃ manifeste vñr, cãm reddere nequeuntes, eas esse omnino negãt: quan-

† Ex græcis antiquis clarius. Hi vero ipsum (s. sanguinem) in unam arteriã suo sermone, eam inquã, quæ in pulmonem fertur, cõpellunt, ac sic mentem hẽat, sciatque, qua uia facillime sit euacuãdus. In impressis. n. legitur οὐ δ᾽ ἐ in antiquis. οἱ δ᾽ ἐ

A. l. 3. f. 10 t. 4 c 17. f. 171.

A quanquam(ut dixi)oēs,quoquor in thorace confoſſi ſunt,iniectam ꝑ vulnus aquam mulſam,
ilico per tuſſim expuere ſolent:nō nulli etiam medendi modo,& qui cruentis adhibetur, & glu
tinario dicto,haud paucis perforationibus curati,in primis quidem diebus purulenta quædam
expuunt,niſi recte ac exquiſite uniuerſus ſanguis per uulnus(quatiendo uidelicet hominē, qui
ſic uulneratus eſt)fuerit effuſus.At uero membrana coſtas ſuccingens, & ualida eſt, & neruoſa
ac diuidi cōtumax:ſin autem uoles,adde ſermoni etiam mebranam pulmonem ambientē,quę
eandem cum illa naturam hēt:eoq; liquores in uacua thoracis infuſos hæc quidem nō trāſmit
tit,illa non tranſumit.Itaq; ad eundem modum dicas cutem,quæ membranis multo fortior at-
que craſſior eſt,in fracturis oſſium callo obducēdis,ſanguineum humorem,quo minus ꝑ ipſam
penetrando egrediatur,prohibere:hunc tamen in non nullis uidemus adeo copioſe effundi,ut
totas ēt uittas irriget: quod quum ita fieri uideamus,idem haud abſurde per tenues quoq; mē
branas fieri fatendum eſt.Atque ſatius fuiſſet Eraſiſtratum nō de hac re dubitare,ſed id potius
abundanter intelligere,humorem inter thoracem,& pulmonem contentum,in aſperas pulmo-
nis arterias recipi,ad læues uero arterias,atq; ad venas non peruenire: nam & ipſo Eraſiſtrato,
authore tria hæc vaſa ſimul extenduntur,atq; ſimul diuiſa terminātur,ſuo extremo quodlibet
B ore,in adiacentem pulmoni membranam. Cum ergo tria hæc ora inter ſe proxima ſint, cur in
vnum duntaxat fiat tranſumptio,quærere debuit Eraſiſtratus: nam longe præſtantius erat ea,
quæ fiunt,quomodo fiant,quærere,quàm,ꝙ fiant,negare.Quanquam neq; dubia,neq; inuentu
difficilis mihi vr̄ eorum,quæ in thorace continentur,in pulmonem tranſumptio: quæ quidem
in aſperę arteriæ partibus extremis fieri poteſt,quippe quæ non adeo anguſtæ ſunt, vt læuium
arteriarum atque uenarum partes extremæ:& ꝙ magna ex parte aſperarum arteriarū eſſentia,
chartilago eſt,quæ concidere atq; concludi omnifariam non poteſt:ꝙ etiam earum,quā duorū
uaſorum reliquorum,ora multo ſunt ampliora. Cum igitur ipſorum circa pulmonem diuiſio-
nes numero ſunt æquales,rationi conſentaneum eſt aſperæ arterię ueluti ramos,reliquorū duo
rum generū partes proportione ſuperare:id uero manifeſte apparet per uiſceris ipſius diſſectio
nem,nam uicina quęq; uaſa eandem inter ſe ſeruant in magnitudinis exceſſu proportionē,quā
ab initio maximæ eorum partes habere conſpiciunt.Hæc ſunt quæ dicere debuit Eraſiſtratus:
ac deinceps,utrum inſpirationis,an expirationis,an quietis tempore,pus ex thoracis ſpacio in
pulmonem recipiat,explicare:ac deinde,quum id neq; per inſpirationem,neq; per quietem fie
ri docuiſſet,oſtendere ipſum expirationis tempore recipi:id,quod facillimum erat demōſtrare
ei cui prius perſuaſum eſſet, reſpirationis actionem ad thoracem pertinere,pulmone nullā pro
C priam habente motionem:quippe qui per conſequentiā dilatato thorace pariter attollitur: eo
uero conſtrictio ipſe ſpongiarum exemplo,quas manibus exprimimus, in ſeſe reſidere ſolet.
Etenim hoc pacto;per magna uulnera penetrantia,fibra ipſius per uulnus procidere vr̄: uerum
circa uulnus thorax uehementer conſtrictus, humorem,qui in eo ſpacio, quod inter ipſum, &
pulmonem eſt,cōtinetur,in aſperas ipſius arteria comprimendo cogit. Nec credas uelim, huic
orationi,uehementer,fruſtra fuiſſe inſertum:niſi enim uehementer admodum thorax pulmo-
nem ex omni parte comprīmat,humor in aſperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quā-
obrē natura,quo robuſtior fieret expreſſio,tuſſi uocata,donauit animalia:quę cum naturale ſit
accidens,ſternutamentum,& ſingultum,& nauſeam,ſimilitudine quadam imitatur: de quibus
in libris de cauſis accidentiū ſatis dictum eſt. Verum, quia uiribus opus eſt,quibus hmōi acci-
dens naturale excitetur,contingit creberrime per ſuppuratos affectus mori laborantes imbe-
cillioribus iam antea redditis uiribus:ualidiſſima.n.thoracis conſtrictione eademq; celerrima
tuſſis eccitatur:atqui uires imbecillę,neq; ualide neq; celeriter agere poſſunt.Ergo de expuitio
ne,quæ ex ſpacio thoracis procedit,ſatis fuerit hæc dixiſſe:redeamus igitur rurſus ad eum,quē
ab initio propoſuimus,ſermonem.Sanè,quæ in ſuccingente coſtas membrana ac muſculis illi,
A.l.3.f.10.e. continuis fiunt inflammationes,morbum,quem lateralem uocant,efficere ſolent.Huius ° acci-
4.c.2.f.168.c D dentia inſeparabilia ſunt,febris acuta,dolor perinde,ac ſi locus,uel intendat,uel pungat: ſpira
tio frequens,& exigua: pulſus paruus,arteriam & duram, & quodammodo tenſam indicans:
tuſſis maxima ex parte cum ſputis coloratis,non nunquam uero ſine his;has ° incoctas pleuriti- ° Ex antiquis
des nominant,quæ uel celeriter hominem rapiunt,uel longo temporis ſpacio finiuntur.Ac do- cod. græcis &
lor,plerunq; ad iugulum,uel ad pręcordia peruenire uidetur.Sūt præterea alij laterum cum fe- ambobus inter
bre dolores,ꝑ quos ſpirationem frequentem,& exiguam reddi neceſſe eſt,ſed nullum redditur pretibus anti-
ſputum:ut in ea re nihil a pleuritide ſine ſputo conſtante,differre uideatur.Verum hi facile ab quis legēdum
illis diſcerni poſſunt:in his enim nulla omnino tuſſis eſt:illi uero,qui ſine ſputo pleuritide labo eſt ἀπτύστοι.i.
rant:ſicca moleſtant:deinde ꝙ neque tenſionem neq; duritiem ullam refert pulſus:poſtremo,ꝙ ſputo carentes.
A. ibid.c.3.h non æq; acuta febri laborant,neq; adeo difficulter ſpirant.Sunt etiam ° nonnulli qui preſſo a no vt patet ēt ex
bis extrinſecus inflammato loco,dolere ſeſe fatentur:atq; hi per ſputum non purgantur, quia ſequentibus.
ab initio nihil eius ſucci,qui inflammationem excitauit,ad thoracis ſpacium peruenire ſolet:at
concocta inflammatione,niſi pus prius diſcutiatur,ad cutem uſq; attollitur,atque inciditur.

De

De Septi transuersi affectibus: ac quo pacto deliria, quæ ex ipso fiunt, a delirijs phreniticorum distinguantur. E

CAP. 4.

Terminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas.i.mētem appellauerūt: siue simpliciter de ipsis in animum venerit, siue (ut aliqui putant) quia eo inflammatione affecto, mēs lædatur. A Platone autē diaphragma uocari incepit, qui sane, & ipsę alij ueteribus similiter, phrenas appellauit: putauit autem hunc in animalibus usum habere diaphragma, ut irascibilē aīæ uim in corde contentam ab appetitoria, quæ in iecore sedem hēt, septo distinguat. Postea medici, neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare cōsueuerunt, id, quod in dorsali quoq; medulla eos fecisse constat: quippe huic quoq; propriæ substantiæ nomen, medulla est, quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nuncupatē. Verū, quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atq; lumbaris, cognomenta addiderunt: postea ferè oēs simpliciter dorsalem appellare consueuerunt. Sic in p̄senti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma.i.septū transuersum, nominare magis placuit. Aristoteles aūt hanc animalis particulam ὑπόζωμα.i.succincturā appellat, nescius ipsam magnæ ac perquàm necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ spirationis sit instrumentum. Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem lędit: ut supra, cum de spirandi difficultate ageremus, diximus: ubi proprios eius affectus una cum ijs, qui per consensum cū spinali medulla, & neruis ab ea exortis, in ipso fiunt, tradidimus. At uero nunc eos affe- F ctus, qui superno consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur antea, quā aliquis deliret, frequentem ac exiguum, infestante uero iam delirio, multa uarietate inæqualem spiritū reddit: ut in libris De spirandi difficultate iam dictum est. Atq; delirare etiam solent nō nulli ob A.l.3.f.10.t. uitium, quod in ore uentriculi consistit, & febribus ardētibus, & pleuritide, & peripneumonia: 4.c.2.f.186 g sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, nō multum distant a phrenitide. Quippe per cæterarum partium affectus, atque p̄ febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus declinare vr̄: at phrenitidis propria pręcipuaq; nota est, ne in declinatione quidē febriū delirium quiescere: neq;.n.per consensum sub huiusmodi morbo cerebrū afficiē, sed propria primariaq; affectione laborat: ac proinde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirant, uel affatim, ut ex alijs partibus, quarū nuper mentionem fecimus: ac eius constitutionem p̄cedunt accidentia non pauca, eaq; oīa phrenitica indicia uocanē: quę ab ijs, quoque omnibus, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum uigilias præcedere: siue etiam somnum manifestis imaginibus turbatum, ut & clament non nulli, & exiliant, uidere est: interdū uero irrationalis accedit obliuio, ut laborantes aliqui, quum matellam petiuissent, męiere tñ neglexerint: aut, quum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint: interdum maio G ri cum tumultu, aut temeritate respondent, pręsertim, ubi aliquis antea fuerit mansuetus. Atq; hi oēs exiguo utuntur potu: spiratio ipsis rara est, & magna: pulsus minores magisq; neruosos A.l.3.f.1.t.3. habent: non nunquam occiput dolor infestat. Quum uero iam proxime ad phrenitidem acce- c.2.fol.297.b dunt, oculi eis uehementer euadunt squallidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effundiē, ac deinde lippitudo innatat, & uenæ ipsorum sanguine plenę uidentur, & sanguis stillat è naribus: quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent; & floccos auellunt, & festucas carpūt; atq; aridiore febri, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedūt, torguenē: quemadmodum in alijs quibusdam febribus uidere est, quæ per uigorem quidē grauissime infestant, inclinationes uero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque salebrosa est: non nulli interdum audiendo falli uidenē, ac interdum mœsti iacent, uix quicquam respōdētes: atq; dispositione dolorifica affecti, uel acrius premente aliquo, eam haudquaquam sentiunt. Ergo hoc mō p̄ cerebri affectū paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarū uero partiū nulla p̄petuū A. ibidem. delirium procedit, dempto solo septo transuerso: cuius uitio excitatum deliriū, parū a cōtinuo distat, adeo, ut ueteres putauerint, hac parte inflammatione affecta, homines phreniticos euadere. atque ob eandem suspicionem, phrenas.i.mentem eam appellauerunt, tanquā φρονοῦντι.i. H sapienti parti conferat quippiam. Verum deliriū, quod hmōi uitio accidit, a phrenitide distinguitur, & oculorū accidētibus, & sanguinis a naribus stillis, atq; spirationis specie; quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis; contra, ubi a septo deliriū oriē, inæqualis, ut modo exigua sit, atq; frequens, modo magna, & angustiosa: nā incipiente septi trāsuersi inflammatione, prius, quā delirent laborantes, exiguū ac frequentem reddunt spiritū: contra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna p̄dit raraq; spiratio. Atq;, ut summatim dicā, ueluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullū apparet, aut, si apparuerit aliquod, id perexiguum est in ijs, quibus septum transuersum inflammatione laborare incipit, ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi trāsuersi ilico ab initio affecti propriū indiciū est: id, qđ affecto cerebro posterius accidit, non incipiente uidelicer affectu, sed quum factus iam fuerit: atq; calor quoque circa caput & faciem uehementior est ijs, qui ob cerebri uitium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per cōsensum illi eueniāt, partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, ut sunt tum

alia

A alia accidentia, tum abſceſſus in ipſo exorti,) partim uero iam antea dicti ſunt.

De Gulæ affectibus dignoſcendis. CAP. 5

A. l. 3. f. 13. e. 1. c. 2. 3. 4. 3. f. 285. b. c.

EAm* partem quæ inter fauces, & os ventriculi media eſt, quam ueteres œſophagon nominabant, qui poſt Ariſtotelis ſeculum ſcripſerunt, ſtomachon, nos gulam dicimus, appellare cõſueuerũt: quamuis Ariſtoteles priſco ſemper uocabulo hãc animalis particulam† nominauerit, Eius duplex eſt uſus, unus, ꝙ ueluti uia eſt eorum, quæ deuorantur: alter, †ꝙ circa utranq; uiam actionem quandam efficere uidetur, tum eorum, quæ ab ore ad uentriculum deferuntur, tũ eorum, quæ ab hoc ad os eleuant̃. Cũ enim* geminæ ſint ei partes (quas diſſectores tunicas appellant) altera ad cibi potusq; deglutitionẽ utit̃: altera ad eã, quæ uomendo fit expulſionem. Proinde rationi conſentaneum eſt, duo eſſe affectuum ipſius genera, unum ut uiæ eorum, quæ ingerunt̃: alterum, ut inſtrumenti eorum, tum quæ euomunt̃, tũ quæ deuorantur. Conſtat uero duorum iam memoratorum uſuum alterum quidem ſemper eſſe neceſſarium, alterum uero ꝓp occaſiones quaſdam. Igit̃ eorum accidentium, quæ ipſum, tanquam uiam ciborũ, infeſtant, genus unum eſt, quum* ob tumorem aliquem pręter naturam anguſtior fit ipſius meatus: alterum, quũ proprias actiones perficere nequit. Porrò iam antea ubi de angina, quę ad uertebrarũ in ceruice

A. l. 3. f. 13. e. 1. c. 1. f. 284. b

A. ibidẽ. c. 2. fo. 285. b.

A. ibidem. b

B luxationem ſequitur, ſermo habebatur, diximus, ꝙ acquiſititia ei anguſtia accidit, ubi* a uertebris ipſius cõprimitur: cuius rei nunc, quoq; admonitum te eſſe uelim. Nec obliuioni tradas tumores eorum muſculorũ, qui gulã ipſam inuoluunt, quomodocunq; fiãt: nam de oĩbus in libro De tumoribus præter naturam dictum iam eſt: cęterum in his oĩbus commune eſt, ꝙ tanta ſępe numero inter deuorandum infeſtat anguſtia, ut potius ad nares remitratur. Quum uero inflammatione affecta gula, familiari propriaq; anguſtia, nõ a uicinis partibus acquiſita torquetur, tũ grauiſſimus inter deglutiendum dolor infeſtat, accedente quoq; perquàm difficili tranſitu: præſertim ſi ſupinus, qui laborat, iacens tranſglutire quippiam conetur. Quocirca ſic affecti habitũ transformare, atq; erigere ſeſe ſtudent, ex accidente ipſo edocti faciliorem ita fieri deglutitionem, adeo, ut haud parum habitus hic ad ciborũ in decliues partes delationem conferre uideatur, utpote quæ poſſit ſæpenumero uel ſola fieri, ſi prius ex ore uſq; ad gulæ initium facta fuerit expreſſio: at ſupino decubitu nullũ ſperatur auxilium, quo facilius ad infernas partes ferant̃ alimenta, quippe ꝙ tum a ſola gulæ actione deuorandi munus perficitur. Neq; uero latet uos, ꝙ partium inflammatione affectarum nulla nõ dolet, quum ſuo munere ſungitur: contra, ubi quieuerit, dolor mitigari ſolet. Ergo, quũ gula ſentiendi facultate ſit prædita, eo ipſo quoq; uti licebit quaſi auctario partis, unde paſſiones eius dignoſcantur: id, quod a laborante inter reſpondẽ

C dũ deprehendere licet, niſi adeo fuerit ſaxeus, ut, quid ipſum lædat, narrare nõ poſſit: ꝙ ſi eiuſmodi eſt, qui poſſit animi ſenſa interpretari, gulæ ſenſus maximum præſtabit corollariũ ad affectuum ipſius dignotionem. Etenim imbecillitatem non nunquam percipere ſe dicunt laborantes, ut longo uix temporis ſpacio per gulã tranſeant ea, quæ ingeſta ſunt: quæ aliquando ad primum impetum facile deſcendunt, deinde rurſus arcentur, ut uideantur impacta: demum ꝑ reſiduum ſpacium immoleſte ac facillime labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterũ particulæ cuiuſpiam anguſtiam indicat: uerum utriuſq; differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ a ſola intemperie citra tumorẽ præter naturam fit, ingeſtorum in tranſitu tarditas, inæqualis eſt, & ſine dolore, & in ſupino decubitu auget̃: erecta uero ceruice, mitigatur, neq; ullus accedit anguſtiæ ſenſus. Vbi* uero cum tumore eſt imbecillitas, unam quampiam particulam anguſtiorem cæteris efficit, atque per eam tardior erit tranſitus. Quod, ſi tumor inflãmationis fuerit particeps, aut eryſipelatis, accedit ei pariter, & dolor, &* ſitis, & multi caloris ſenſus, & febris non admodũ ardens, quæ ẽt ſiti proportione haudquaquam reſpondet Si uero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit, tum citra febrim, & calorem, & ſitim, deglutitionis inæqualitas eueniet, retentis in parte quapiam alimentis, præſertim ſi maiuſculũ,

A. l. 3. f. 13. e. 1. c. 5.

A. l. 3 f. 12. e. 4. c. 2. f. 299. h

D atq; ſolidum fuerit id, quod deuoratur: acceditq; dolor aliquis, ſed exiguus. Ergo, quum aliqñ huiuſcemodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuiſſent, accedente nõ nunquã ephemera febre, non nunquam ẽt horrore: & coniecturam feciſſemus abſceſſum concoctu difficilẽ eſſe in gula: accidit, procedente tempore, ut laborãs ruptionis ſenſum ꝑciperet, ac ſubinde pus euomeret, idq; non ſolum eodem, ſed poſtero quoq; die, atq; itidem tertio: deinde ſuccedebãt, ei deinceps oĩa ulceratę gulę indicia. Quippe, ſiue acria, ſiue acida, ſiue ſalſa, ſiue acerba deuoraret, aut uellicationem, aut adſtrictionẽ ſentiebat: dolebatq; hac in parte uel nihil deglutiendo, ſed moderatius: uehementiorem uero dolorem excitabant ea, quibus mordendi aut adſtringẽdi uis erat. Hic ergo longo temporis ſpacio uix ſeruatus eſt. ſ. ætatis beneficio: etenim natu maiores, ferè oẽs perierunt. Sanè, quotquot dolorificum quempiã in gula hñt affectũ, oẽs ex dorſi quoq; dolore ipſum ſignificãter declarant: cuius rei cã haud obſcura eſt ijs, qui gulam ſpinæ incũbentem uiderunt. Conſentaneũ autem eſt, ꝙ ex gulæ uaſis modis eiſdem, quibus ex reliquis oĩbus, ſanguis euomatur. At ſi id ob ruptum uas acciderit, dolor ibi percipitur, ac locum, ubi aliquid ruptũ eſt, indicat: Haud ſecus, ubi uena fuerit eroſa ſiue diabroſin, ſiue anabroſin, ſiue aliter quomodolibet nominare uolueris: aperto autem uaſis alicuius ore, nullus omnino dolor ſentitur:

† Addenda forte particula negatiua ẽe in Græco codice, alioquinnos fallit Galenus, cum Ariſtoteles rarius uocabulo, antiquo, quam nouo uſus inueniatur

† Additur ex antiquis, & eorum, quæ euomuntur.

sentitur: atq; hac re a reliquis distinguitur, ac præterea, q neq; ictus, neque casus hanc profusio- E
nē præcessit: id quod rupto uase uidere est, quanquam ob solam sanguinis plenitudinem, nulla
adueniente extrinsecus causa, uasa interdum dirumpi possunt. At venæ erosionem ulcus præce
dere solet. Fit autem ulcus, vel rupto uase, vel malignorum humorum influentia, id quod in cu-
te quoque sæpenumero accidere uidemus.

De affectibus, qui ore ventriculi patiente oriuntur. CAP. 6

VEteres os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere uš, hāc (ut aiunt) de-
ducentes appellationem: neq; enim solum, ut cardiacis syncopis, ita & stomachicis non-
nulli corripiuntur, sed ēt conuulsionibus, sopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non ac-
cidētibus, qualia per suffusiones infestant, ut iam antea, quum de oculis loqueremur, dictū est.
Atq; omnes hi affectus, consentientibus ei cæteris partibus † in ipso fieri dicuntur: nam ad pro-
priam eius rationem pertinet, & appetentiam prohibere, & natantes cibos corrūpere: † quēad-
dum, ubi cibi in uentriculi fundo firmanī, præcipue si suapte natura non ita facile corrumpanī,
nihil horum patitur. Igitur exacte animum aduertere oportet, ut discernantur affectus, qui ex
ipso per consensum eueniūt, ab ijs, qui hmōi particulis, quarum actionibus nocere cōsueuit os
ventriculi affectum (quod ut uerteres oēs cor appellabant, ita nostra tempestate stomachus vo
catur) primario accidere censenī. Sed hæc inter se discernere facile poterit is, qui assidua exer-
citatione circa dignotiones uersatus, ea, quæ præcesserunt, diligenter considerauit. Sunt enim F
proprietates quædam ineffabiles, sed quæ accidentibus, quæ narrari pñt, succedunt, quibus cer
tiores stabilioresq; euadunt affectarum partium notæ: sed has quidē unusquisq; per se inueni-
re poterit: quæ uero tanquam fundamenta uniuersæ dignotionis existūt, atq; ex quibus studio
sissimi quiq; ineffabiles accidentium proprietates edíscunt, deinceps explicare aggrediar. Igiī,
Grammaticus quidam iuuenis, quoties nimis uehementer doceret, aut cogitaret, aut inediā su
stineret, aut irasceretur, comitiali morbo corripiebaī. Perpendi quidem in hoc os ventriculi (vt
pote quod facile sentiret) affectum esse, ac deinde per consensum, & totum cerebrum, & corpus
uniuersum, conuulsione concuti. Iussi igitur ei probam concoctionē accurate procurare, ac ter
tia, uel quarta hora panem optimæ præparatum exhibere, atq; hunc quidem solū, si non sitiret:
si uero siti cruciaretur, ex uino diluto, & quidem albo, atq; modice adstringente: nam hmōi ui-
num, ut uentriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id, quod facere solent ea,
quæ vehementes uires obtinent. Quum igitur hac uictus ratione utens, non, ut ante, efficereī,
exactam iam notitiam me habere arbitratus sum eorum, quæ prius sola coniectura conseque-
bar. Itaq; quolibet anno bis aut ēt ter medicamentum amarum ex aloe ei exhibui: totum enim
uentrem a superfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat. Atq; ita uir ille plusquam ui G
ginti annis, quibus postea superstes permansit, integra inculpataq; ualetudine uitam exegit: q,
si aliqñ ob ingruentia negotia diutius a cibo abstinere cogeretur, breuissima quadam cōuulsio-
ne uexabatur. Iam alios quoq; uidimus conuulsione comitiali, ob oris stomachi uitium, corre-
ptos, quum aut non probe concoxissent, aut uini, & quidem meracioris plurimū potassent, aut
ubi ueneri immodice operam dedissent. Quinetiam per febres quosdam cōspeximus derepēte
conuulsione præhendi, nullo, quod eam præsagiret, præcedente indicio: qui bilioso superuenie-
te uomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atq; hoc mō affectorum nō nulli res quas-
dā fuscas uomendo reiecerunt; alij humorem porri succo similem: quidam etiam uitiosorū edu
liorū copia grauati, soporosi permanserunt, donec ea, quæ os uentriculi opprimebant, oīa euo-
muissent. Atqui horū accidentiū uix ullum crederes a uentriculi ore procedere, quemadmodū
ne syncopas quoque, nisi tā crebro ita euenire uiderentur: quanquā.n. non pauci ad ipsum ex
cerebro nerui perueniunt, non tñ tot esse uñr, ut per eos tantus sit principij cum ore uentriculi
consensus, ut inde conuulsio inferri possit; tantum abest, ut quis credat cor ipsum tā uehemen-
ter ori uentriculi consentire, ut acuta protinus sequatur syncopa. Porrò multos non solū insom
nia, & somni tumultuosi molestant, sed amentia quoq;, p p uitiosum humorem in ore uētriculi H
aceruatum. De flatuoso uero uocato, & hypochondriaco morbo nemo non dixit, qūo tristitiā,
desperationem, mœstitiā inducat, atq;, ut summatim dicā, ad melancholiæ acccidentia nihil re
liqui faciat. Quippe laborantes hmōi morbo, post cruditates, dictis accidētibus multo uehemē
tius infestātur: ac plures ex ipsis splenici quoq; sunt: quocirca conijciendū est ex hoc ēt uiscere
uitiosam saniem in uentriculū irruere. Ergo ea accidentia, quæ uel cerebrū, uel oculos afficiūt,
uitiosorū humorū uaporationem sequuntur. At syncopa, quæ stomachi uitio solet euenire, ob
dolorū ipsius proprietatē exolutionem inducit, eius quoq; intemperie ad cor fortasse puenien
te, quare, cum id quoq; uehementē intemperiem suscipiat, uires agminatim cadere necesse sit.
Atq; constat ēt, q κίτται. i. picæ uocatę, mulieribus accidunt, ubi hæc particula affecta est: quæ
enim, aut canum more, aut nihil oīno, aut malos cibos capiunt, ijs appetentiæ instrumentū læ-
sum esse certum est: id uero os vētriculi esse demonstratū iam est. Sic ēt nausea, cordis dolores,
singultus inter huiusce partis affectus numerari dñt. Verum oīum harum affectionū causas in li
bro de accidentium causis iam diximus, ut nihil nunc opus sit in earū explicatione tēporis ia-
cturam

Marginal notes (left):
† Non est in cō textu græco.
† Ex græco ita uertendū. quandoqu: dē, qui in fundo ventriculi sua pte natura firmari solēt, præcipue q, si nō facile corrumpātur, nihil horū patiuntur, & ita veteres interpres.

Marginal notes (right):
A.l.3.f.13.t. 1. ca 16. fol. 286. h
A.l.3.f.13.t. 1.c. 233. fol. 290. g
A.l.3.f.1.t.5 cō.11.f.312.a
A l.3. f.1.t.3 fol. 215. h
A.l.3.l.13.t. 5 c.8.f. 303.e
A.l.3. f.13.t. 1. ca. 13. fol. 291. a
A.l 3. f.13.t. 1. cap. 16. fol. 286. e
A. ibidem. h
A.l.3.f.13.t.1 c.17. f.287.e. Et c.5.cō.19. fol. 306. b

A cturam facere. Etenim, quæ per intẽperantiam ei ueluti similari corpori morborum differentiæ adueniunt, iam ibi enarratæ sunt: instrumentales uero morbi, q̃ ei accidere solent, adeo manifestas habent notas, ut latere possint neminem, qui cões significationes, quæ & in his antea commentarijs, & in alijs quibusdã pscriptæ sunt, memoria tenuerit. Neq; n. abscessus, neq; inflãmatio, neq; erysipelas, neq; ulcera huius loci, in obscuro sunt, utpote quorum cões sunt notæ cũ ijs, quæ supra de gulæ affectionibus dictæ sunt: atq; illis eo manifestiores, quo facilior huic parti sensus est, ac claram quoq; promptamq; notionem habet. Similiter, ubi ex hac parte sanguis reijcitur, indiciorum proprietas cõis est cũ illis, quæ de gula iam diximus, uerum dignotio longe manifestior euadit. Atq; par esse uidetur, totum ventriculi spacium simili dispositione affici, quales sunt illæ, quas in ipsius ore fieri diximus, atq; similia quoque ei aduenire accidentia. Quòd uero longe maiorem inferunt uiolentiam ea, quæ in ipsius ore contingunt, idcirco medici ea, quæ in parte uentriculi inferiore eueniunt, perinde, ac si omnino non fierent, & despicere & cõtemnere solẽt. At, quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hãc ipsam partem, quum male disposita fuerit, cruditatum esse causam: quum uidelicet uel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatẽ, homo cõcoquere nequit.

A.l.3.f.13 t.3 c.1.fo.297.e

A. ibidem. c. 7.fo.299.e

B Morbi uero cæteris partibus omnibus cões, siue instrumentales sint, siue per solam intemperiẽ infestent, quorum sedes affectæ manifestæ sunt, ad hanc præsentem commentationem proprie non pertinent: quippe eas duntaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, considerare propositum est. Sed de sanguine, qui ex ipso uomendo reijcitur, non conuenit inter medicos: etenim sunt, qui putent nequaquã fieri posse, ut sanguis uel ab hepate, uel à liene effluẽs, per ipsum enaeuet: similiter de pure quoq; ab ipsis erumpẽte existimant. Verum enimuero per artis exercitationem utranq; opinionem examinanti mihi, uisa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis uisceribus. Cæterum differre uoluimus huius rei doctrinam in eum locum, ubi de ipsis sermonẽ faciemus: quippe deinceps, & iocinoris, & lienis affectus percurrere propositum est.

A.l.3.f.13.t.1 c.16.f.286.e

De iocinoris affectibus, præsertim de aqua inter cutem, & regij morbi dignotione. CAP. 7.

HVic etiam parti, quẽadmodum & cæteris omnibus, duplex morborum genus accidit, vnũ à sola intemperie, citra tumorem præter naturã: alterum, vbi unà cum intemperie tumor quoq; infestat, ut inflãmatio, erysipelas, scirrhus, id est tumor durus, spirituosæ seu flatulentæ distentiones, obstructiones à crassis, & uiscosis humoribus, idq; in extremis uasorũ partibus, q̃ ex uenæ ipsius portis exoriunt. Has quidẽ obstructiones sequit grauitatis sensus, quę dextro hypo C chondrio incubat: qñ uero halituosus quoq; spiritus, cui non pateat exitus, ibi concluditur, nõ solum grauitas, sed tensionis etiam sensus sequetur. Inflammationes uero, quæ in hoc uiscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipue si grandes fuerint, perfacile uel solo tactu dignosci possunt: at simarum partium inflammationes, per alia potius accidentia, quàm per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab ijs, quæ in parte gibba oriuntur, si prius uos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt uero octo numero, quatuor contenti cõiugationibus, quarũ prima ex musculis constat rectis per totũ carneis, à locis, q̃ circa sternon sunt, ad pubis ossa (ita enim uocant dissectores) descendentibus: at reliquarum trium coniugationum musculi usq; ad rectorum contactum, carnea quidem parte constant: vbi uero primum illos attigerunt, in deneruationes membranosas degenerare uidentur: horum quidem musculorum una cõiugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens: altera huic cõtraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit: huic tertia musculorum coniugatio subijcitur, qui transuersum habent positũ, atq; peritonæo (id est membranæ, quæ intestina continet) innituntur. Rectorum ergo musculorũ D tumores præter naturam, oblongi atq; per medium totius uentris extensi uidentur, vmbilicum, ueluti ipsi quoq; musculi, comprehendentes: quapropter haud obscura est eorũ dignotio, utpote quos & positus, & figura declarat: accedente ad hæc, q̃ ipsi à nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoq; musculis, qui à thorace descendunt, sunt communia: at multo difficilior est notitia musculorum, qui his subiecti sunt, difficillima uero transuersorum. Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum: quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest, vt tactus aliquã ipsius notitiã pręstet, nisi uel magna in ipso oriatur inflãmatio, vel incũbentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarant in dextro hypochõdrio grauitas: dolor totum hypochondrium retrahens, atq; ipsius doloris vsq; ad iugulũ extẽsio, nã & hoc non nunquã euenire solet: exigua tussis: linguæ color in primis quidẽ magis ruber, deinde uero niger euadens: ingens cibi fastidium: sitis inexhausta: uomitus tũ synceræ bilis, tũ eius, quæ ouorũ uitellis similatur, quæ postea æruginis aliqñ colorem referre conspicit: aluus quoq; adstringitur, nisi unà cũ uisceris huius imbecillitate inflammationẽ excitari cõtingat. Erysipelatis autẽ accidẽtia his ferè similia sunt: & insup febris quoq; cũ uehemẽtissima siti laborãtes cruciat: eas. n. febres, quas καύσους. i. ardẽtes antiq uocabãt, magna ex parte aduenire uidemus iecoris aut uẽtriculi flãmeis dispõnibus: atq; in pulmonis inflãmatione erysipelatis participe (Græci

A.l.3.f.14.t.1 c.13.fo.308.a A.l.1.t.1.d.3 c.8.fol.46.b

A.l.3.f.14.t.2 c.5.fo.313.e

A.l.3.f.14 t.3 c.3.fo.314.h A. ibidem. c. 2.fo.314.f

A. ibidem. c. 4 fol.315.a

φλεγμονὰν ἐρυσιπελατώδη appellant)ardentes febres excitant: quemadmodum ubi in uniuerso quo- E
que corpore biliosi humores †ad immoderatum feruorem perueniunt. Verum hæ, quæ aut ieco-
ris, aut uentriculi occasione eueniunt, omnium sunt uehementissimę: quibus particulis ita labo-
rantibus febres magna ex parte in marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scri-
ptum est. Quæ in simis iocinoris partibus eueniunt inflammationes, ut magis, quàm illæ, quę in
eius gibbo fiunt, inappetentiam, nauseam, uomitum biliosum, sitim ingentē inducunt, sic è con-
trario hæ maiori, quàm illæ, inter spirandum dolore(ut dictum est)laborantē afficiunt, magis q;
tussim excitant, atq; dolorem usque ad dextræ partis iugulum adeo, ut detrahi uideatur, exten-
dunt. Porrò vtriq; parti, quum dolor adest, nothæ costæ nonnunquam consentiunt: atq; hoc eis
commune iure accidit, non omnibus, propterea, quod iecur per membranas non omnibus ad co-
stas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoq; animalibus uidere est, etenim alijs
quidem coniungitur, alijs minime. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis dūtaxat, ita & in
simis huius uisceris partibus, inflammatio oritur: quāuis in neutra partium exquisite distincta
possit consistere, nam omnium eius partium carnes inter sese continuātur. Cæterum, quibus na-
tura abdomen gracile est, quod si morbo gracilius efficitur, in ijs facile est uidere ingentem iocino-
ris inflammationem: quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differētiam, quod mo- I
les sub manibus ad coaceruatam circunscriptionem definit: musculus.n.quilibet, quum totus
sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensim diminuatur, habet: quippe soli ioci-
noris proprium est, ut tumoris cumulum comprehensim habeat circunscriptum. Vnde manife-
stum est, quod durus in ipso tumor (Græci scirrhon uocant) multo euidentius dignosci potest, eò, quod
durior sit scirrhi ipsius, quàm inflammationis, moles: quodq; in huiusmodi dispositione extenuētur
corpora, quæ ei incumbunt. At uero tractu temporis, quamuis magis increscat scirrhi tumor,
non tamen æque facile fuerit per tactum ipsum cognoscere, intercipiēte scilicet iudicium aqua
inter cutem, quæ ilico scirrhum sequi consueuit: quippe, nisi hepar afficiatur, haudquaquā fieri
potest huiusmodi affectus. Non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quāuis prę-
cipue admodum ob hoc fiat: etenim, quia ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instru- A.l.3.f.142. 1.c.8.f.307.a
mentum est, consequens est, vt uitiato hoc uiscere, actio quoq; eius uitietur. Accidit autē(ut di-
xi)quum aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, ut hepar quoq; refrigeretur.
Igitur, si uel lienis causa, vel uentriculi, vel intestinorum uniuersorum, maxime ieiuni, mesente- A. ibid.c.13. fol. 309.a
ricæ uenæ omnes habituali intemperie afficiantur, facile ēt unà refrigerare possunt omnes sima-
rum iecoris partium uenas: quo fit, vt ad hepatis quoq; corpus uniuersum intemperies ipsa perue- G
niat. Si uero uel pulmonis, vel septi trāsuersi, vel renū occasione id accidat, in primis uenæ, quæ A.ibi. Et ta. c.8.10.311.f
in uisceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiunt: deinde tractu temporis to-
tum hepar quoq; eadem dispositione infestatur. Ergo, quæ hucusq; diximus, sic se habere nemo
inficiabitur, nisi forte quis, aut suapte natura contentiosus, aut oīno fuerit indoctus. De obstru-
ctionibus uero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim, quod simarum partium uenæ ab ea,
quæ in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiant, haud obscure apparet: atq;, quod ad eundē
locum aliæ quoq; uenarum extremitates, à caua uena in gibbas uisceris partes distributarū per-
ueniant, similiter constat: licet, quō per sua ora ipsæ inter se coniungant, uidere nequaquā possi-
mus. Neq; enim dubitat aliquis, sed omnes ferè medici ex uno ore enunciant, quod cibus, qui uni-
uerso corpori distribuitur, ex omnibus simarum partium uenis exiens, ad gibbas partes per di-
ctas extremitates transumitur. Quòd si fateamur & hoc, sanguinis transitū ob tumoris uenarū,
quæ inflammatione, & scirrho occupantur, molem, constringi, rationi consentaneum esse uidet
(vt nō nullis placuit) vt pars, quæ in sanguine magis tenuis, atq; aquosa est, trāsmutetur atq; ue-
hatur per uniuersum corpus: syncerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua uisce-
ris parte permanet, ei morborū, qui ex plenitudine fieri solent, causa efficiatur. Perscrutātibus ue- H
ro nobis huius sectæ placita, uidentur partim cū ijs, quæ iam supra dicta sunt, cōsentire: partim
vero non nihil ab ijs, quæ apparere solent, differre. Quòd.n.aquosa sanguinis pars trāsumpta in
uenam concauam usquequaq; per corpus dispergat, consequi uidet ad ea, quæ iam in confesso
esse diximus: quemadmodum & crassiorem sanguinem in uisceris uenis præ angustia earum re-
tentum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atq; rectū deferri, & (ut quispiā di-
xerit) in uentrem fortasse: nemo tamen id accidisse uidit, neque in hepatis præter naturam tumori-
bus, neq; ēt obstructionibus. Verum in omnibus corporis partibus, tū supernis, tū inferioribus, A.l.3.f.142.a c.4.10.319.6
pituitosus sanguis contineri cōspicit in ijs morbis, quos Græci, & anasarcas, & leucophlegma-
tias, & hyderos noīare consueuerunt: per aluū aūt nihil cruentū, neq; in ijs, neq; in ascite, neq; in
tympania excernitur: sed spaciū, quod inter peritonæū, & partes ei subiacentes est, aquoso humo-
re impletur. Proinde rōni magis consentaneū est, vt ob uisceris refrigerationē cibus, qui reliquis
partibus distribuitur, in sanguinē non transmutet: quinetiā refrigerētur cū ipso uniuersi corpo-
ris uenæ, idq; maxime, ubi nullo plerunq; tumore in iocinore apparēte, laborās aqua inter cutē
molestari vr, vitio existēte uel in liene, uel ieiuno aut tenui intestino, aut mesenterio, uel pulmo- A.ibi.f.310.a A.ibi f.319.b
ne, vel renibus, aut ēt ubi plurimus per hęmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre pro-
fluuium

† Addendum est ex omnibus cod. græcis, & ex tralationibus ueteribus, ob putredinē.

A.l.3.f.142. 3.c.2.f.314.

A fluuium, aut quum retinentur menstrua, aut ob aliam ingentem uteri dispositionem. Nam per omnes huiusce modi affectus aqua inter cutẽ hominem uexari contingit, vel nullo existente in hepate præter naturam tumore. Id uero præcipue intelligitur ab ijs, q didicerunt, quomodo ex

A.l.3.f.14 t. 4 c.4.f.319.h

intempestiua aquæ frigidæ potatione iecur affatim refrigeratũ, statim aquam inter cutem inducat ante, q̃ scilicet in durum tumorem attollatur. Verum sic affecti uehementi ciborum desiderio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os uentriculi, hmôi cupiditates accidere iam ante didicimus. Sed de aqua inter cutẽ, id est de hyderis, uel hydropibus, uel quomodocũq; quispiam appellare uelit, quantum ad præsens attinet propositũ, hæc dixisse satis est. Porrò utrum sem p in morbo regio locus affectus sit hepar, an alia præterea dispositio hunc affectum efficere possit, deinceps percurrendo scrutemur. Siquidem uidemus nõnunquam iecinore nequaquam affecto, per morbi iudicationem effundi ad cutem bilẽ pallidam, quo modo humorum in aliquã partem decubitus quoq; aliqui interdum euenire consueuerunt. Videmus etiã aliqñ citra morbi iudicationem sanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem uerti: qualis è ferarum

A l.3.f.15.t. 1.c.3.f.325.h

morsu fieri solet. Etenim Imperialium seruorum quidam, qui uiperarum uenationi deputatus erat, quum à uipera morsus esset, aliquanto tp̃e medicamenta, quibus uti cõsueuerat, potabat:

B cumq; uniuersi corporis color mutaretur adeo, ut porri colorem referret, accedẽs singula nobis enarrauit: cui, epota theriaca, quàm celerrime color secundum naturam restitutus est. Quia uero medici inuestigare solent, an assumpti ueneni propria extent signa, eò, q sæpenumero uideãt citra lethalis ueneni potionem humores similiter, ut epoto ueneno, corrumpi, nõ mirũ est, si sic aliquando mutentur humores, vt uniuersum corpus auriginosum euadat. Fieri uero ẽt potest,

A.l.1.f.2.d.3. c.3.fo.44 f

ut iocinoris secundum naturam tẽperie mutata, humores huiuscemodi uitio afficiantur, & quidem citra obstructionem, aut inflammationem, aut scirrhum. Quinetiam manifeste quandoque uidemus uniuersum corpus herbis candenti pallore infectis similari: interdum plumbeũ, aut ẽt magis fuscum referre colorum: interdum ẽt alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, q̃, iocinore suo munere non recte fungente, sine tumoribus præter naturam accidere solẽt. Sic ob

A.l.3 f.15.t. 2.c.1.f.329.a

splenis quoq; uitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores, quàm ab hepate: quos ut clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoscere facillimũ, ijs præsertim, qui illos sæpenumero conspexerint. Etenim Stefianus, quum medicorum iudiciũ subijsset, nescio quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius hepate consistere crediderunt: sed postea quàm longo temporis spatio nihil se in melius proficere sentiret, me quoq; uocauit. Igitur, simul atq; domũ,

C ubi iacebat, fuissem ingressus, aspiciẽs eum, hoc (inquam) scias uelim, nullum tibi esse in uiscere uitium: sed, quid aliud te molestet, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, contracto iam pure in medio spacio eorum musculorũ, qui per trãsuersum incedunt, atq; illorum, qui oblique ab infernis sursum tendunt: qui (ut nouistis) medij sunt inter eos, qui transuersi peritonæo incumbunt, & eos, qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur. Sic ẽt alios complures scitis me notasse, per colorem declarando, modo iecur, modo splenẽ esse affectum nulla audita præteritorum accidentiũ narratione, neq; etiam per tactum inuestigato uiscerũ affectu. Proinde sæpenumero audiuistis me male imprecantẽ ijs, qui medicæ speculationis principes se esse iactabant, nullius uero ægri uolebant aggredi curationẽ: de quorum numero plurimi fuerunt, tum empirici, tum methodici: quibus si quis dixerit fieri posse, ut solo perspecto colore affecta sedes interdũ cognoscatur, illi aperto ore, atq; rabidi canis exẽplo, exerta lingua, impudenter ei resistunt. Verum præsens sermo haudquaquã ad illos dirigitur. Itaq; ad aliud accidentium genus, quod sola iecinoris imbecillitate, quæ per se, ac sine inflãmatione euenire solet, continetur, nunc transeamus: quẽadmodum & de ipsius inflãmatione, quę citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iam diximus. Quũ igitur sanguinis generatio

D nem hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quæ hunc generare possit, eam hepa-

A.l.1 f.1.d.5. c.1.fo.9.c

tis propriam facultatem esse dicemus: propriam autem diximus, propter eas, quæ omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur, quas in libro de naturalibus facultatibus iã percurrimus, attractricem dico, & retentricẽ, & expultricem: nanq; quarta generatim quidẽ, alteratrix, speciatim uero sanguifica uocat̃. Porrò omniũ facultatum essentiã in peculiaribus partium tẽperantijs consistere didicistis: proinde, quum iecur ad aliquam octo intẽperantiarum labitur, accidet uiribus ipsius noxa, quę illi intẽperantiæ peculiariter debetur: sed de ijs generalẽ scripsimus sermonem in tertio libro de accidentiũ causis: proprius aũt cuiusq; secũdũm speciẽ partis, cõi ad portionem rñdet. Igitur calidæ iecoris intẽperantiæ, tum contentos in ipso humores,

A.l.3.f.14.t. 1.c.15.fol. 309.c

tum eos, qui per mesenterij uenas deferuntur, & assant & adurunt: frigidæ autẽ contentos iam in ipso humores, crassos, atq; ad fluxum, & motum cõtumaces reddunt, id uero, quod ad ipsum fertur, & pituitosum, & crudum, & semicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoq; duabus dicendũ est: arida quidem intẽperantia sicciores, crassioresq;, humida uero magis tenues, aquosioresque reddit humores. Igit̃, quũ alui sedimina, aquæ, in qua nuper mactata caro abluta est, similia esse

A.l.3.f.14 t. 1.c.1.f.311.f

uideritis, efficacissimum hoc uobis signum sit affectionis hepaticæ: ac nominant̃ hepaticæ, eæ præcipue, quę ob imbecillitatem ipsius fiunt: quippe ad iecoris essentiã pertinẽt hmôi affectus:

atqui didicistis cuiusq; primorum corporum essentiam ex quatuor qualitatum cõstare tempera E
mento. Sic ẽt, quum fæci sanguinis similia per aluum excrementa deijciuntur, iecur affectũ esse
conijciendum est: vt.n.tenue & * saniosum excrementũ infirmi iecinoris sanguinem creare non
potentis: ita id, quod fæci similatur, superassantis sanguinẽ hepatis indicium est. Nequ;.n.à me-
moria uestra decidit, quum sæpe uideritis quosdam in primis quidẽ saniem, & cruenta quædã,
dein tractu tẽporis crassum, ac melancholicũ sanguinẽ, postremo atrã quoq; bilẽ, & quidẽ syn-
ceram deiicere. Incipit.n.interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim, qñ tenuis sa
nies sanguinis excernit̃: deinde tractu tp̃is, dum sanguis in uiscere corrumpit̃, febris superueni-
re solet: quæ tñ ab imperitis usq; adeo negligit̃, ut laborantem interdũ nequaquã febricitare pu
tent, quippe hũc affectum ob inediam accidisse existimant: siquidẽ, ꝙ nulla sit ipsis cibi cupidi- A.l.3.f.142. 8.c.15.fol. 309.a
tas, potius, q̃ ob medicorum institutum, laborantes à cibo abstinere inuenerunt. Itaq;, quũ inte
rim nihil excernatur, uideaturq; laborans omnino liber à febre, balneis eũ exponunt, ac debitã
uictus rationẽ ꝓscribere negligunt: quocirca rursus corruptos cibos aluus deijcit, quos deinde
hepaticorum excrementorum non nihil sequitur. At nonnulli, qui ob frigidam intemperiẽ labo
rare inceperunt, nõ solũ non perdunt cibi cupiditatẽ, uerumetiã interdum multo magis, quàm
antea, se esurire aiunt. Calidas uero intẽperies nunquam comitatur ciborũ appetentia, sed in- F A.l.3.f.142. c.14.f.309.b
gens cibi fastidium, sitis uehemens, febris insignis, uitiosorum humorum uomitus. Hęc sunt pro
pria hepaticorum accidentia: sic.n.nominari iam dixi eos, qbus uisceris ipsius uires fuerint im
becilles: qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat esse dysenteriam: inflãmatio-
nem aũt alia (ut dictum est) sequunt̃ accidentia. Quum itaq; ambo interdũ affectus conueniãt,
utriusq; accidentia simul apparere solent: q̃ in promptu medicum hr̃e oportet: sic.n.non solum
laudabunt nos, sed admirabuntur ẽt ij, qui opera nostra indiguerint, præsertim si accidẽtia quo
que, q̃ alijs morbis cõia sunt, insuper prospexerimus, ueluti ꝙ dolor ad nothas costas peruenit,
ꝙ iugulus detrahi vr̃, ꝙ spiratio parua reddit̃ & frequens. Equidem, quum primum Romam ue-
nissem, magnifice admiratus est me Glauco philosophus ob huiuscemodi quandã dignotionẽ.
Etenim per uiam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti: iungensq; dextram dextræ, pro
ximi sumus (inquit) laboranti, quem nuper uidi: itaq; oro, ut unà mecum ad ipsum uenias: est au
tem Siculus medicus, quẽ non ita pridem mecum ambulantem uidisti. Ego uero, quid (inquã)
molestat ipsum? Tum ille & copiose admodum, & aperte id declarare aggressus est: neq;.n.adeo
erat uafer, ut aliqd me celare posset. Qm̃ heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nunciauerunt
notiones præsagiaq; edidisse te, quæ ad diuinationem potius, q̃ ad medicinam, pertinere uide- G
bantur, cupio equidem periculum facere, non adeo, ut tuã experiar doctrinam, q̃ ut sciam, num
tanta sit in arte medica, tum cognoscendi, tum præsagiendi facultas. Interim, quũ hæc diceret,
uenimus ad laborantis hostium, ut neq; verbo, eius prouocationi rñdere, neq; ẽt ea, quæ sæpe-
numero me dicere audiuistis, effari possem: ꝙ scilicet interdum nobis fœliciter apparent aliqua
certa signa: interdum uero omnia sunt ambigua, atq; idcirco & alterã, & tertiã quoq; conside-
rationem expectamus. Itaq; in primo statim aditu obuiã nobis uenit quidã peluim à cubiculo
efferens, continentẽ tenuem cruoris saniem, carnium nuper mactatarũ ablutioni haud absimi- A.l.3.f.2.d.3
lẽ, euidentissimũ affecti iecinoris indiciũ: † qua uix dũ inspecta; vnà cũ Glaucone ad medicũ in- c.2.f.42.h
gressus sum. Apprehendi itaq; manũ in carpo, id est brachiali, quo intelligerem, utrum ẽt inflam
matio, an sola imbecillitas, esset in uiscere. Quia uero (ut diximus) medicus erat, nuꝑ (inqt) à de
iectione decubui, itaq; ꝑpende arterias ob id, ꝙ surrexeram, crebrius pulsare. Hæc quidẽ ille di-
xit, ego autẽ deprehendi inflãmationis indiciũ: ꝓspiciensq; ad fenestrã, hyssopũ ex aqua mulsa
decoctum in olla consideraui: ꝓindeq; cogitaui medicũ, se pleuriticũ esse putare, dolore uideli-
cet nothas costas infestãte, qualis iecinoris quoq; inflãmationibus aliqñ accidere cõsueuit. Hũc
itaq; quũ ipse sentiret, esserq; spiratio & parua & crebra, atq; exigua tussi infestaret̃, pleuriticũ se H
esse existimabat: quamobrem hyssopum quoq; ex aqua mulsa ꝑparauerat. Intelligens itaq; ego,
ꝙ fortuna uiam mihi præberet, qua apud Glauconẽ clarum nomẽ adipisci possem, manum meã
ad nohtas in dextro laborãtis latere costas detuli, indicatoq; loco, dixi eũ ibi dolere: qđ cũ ipse
fateret̃, Glauco ex solo arteriarũ pulsu existimãs me sedem affectã inuenisse, planè admirari me
cœpit. Verũ, vt uehementius stuperet, hæc quoq; addidi: quẽadmodũ hoc in loco dolere te con
fessus es, ita uelim, fatearis ẽt tussiẽdi cupiditate vexari te, & ex lõgis interuallis tussim exiguã,
aridam, & qua nihil expuis, te molestare: atq; ita me dicente, incepit forte fortuna, hmõi quadã
tussis specie (qualem iam diximus) tussire: qua de re tãta admiratione Glauco commotus est, ut
continere sese non ualens, magna uoce exclamãdo, in laudes meas prorũperet. Tum ego, ne pu
tetis (inquã) sola hæc ex arte medica circa ægrotos posse ꝓ̃sagiri. sunt.n.alia quoq;, quæ nunc di-
cere aggredior, quibus & laborans ipse testimoniũ feret. Itaq; rursus incipiens dixi: quũ magnã
trahis spirationẽ, dolor ea parte, quã notaui, vehemẽtius te cruciat, sentisq; ĩ dextra ꝓ̃cordiorũ
parte grauitatem. His auditis, ne infirmus quidem sese potuit cõtinere, quo minus præ uehemẽ-
ti admratione, vnà cum Glaucone exclamaret. Itaq; sentiens equidẽ arridentẽ mihi fortunã, de
iugulo quoq;, ꝙ uidelicet ad inferiora trahi uideret̃, aliquid efferre uolebã: at, q̃a magnas inflã-
mationes

† *Ex Græcis tanquam uero nullo modo hoc uidissem.*

A mationes,quemadmodũ & scirrhum,id comitari solet,dicere non sum ausus,ueritus, ne laudẽ,
quam antea de me excitaueram, sauciarẽ. Quumq́; animum induxissem tuto me aliquid eloq.
oportere,aspiciens laborantẽ,haud ita multo post (inquã) iugulũ ad infernas partes detrahi sen
ties,nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At,cũ hoc quoq; faterẽ, cõuersis equidem oculis ad
ægrotantem mirifice attonitum,una (inquã) addenda est pdictis diuinatio: etenim dicam, quã
de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionẽ. Tum Glauco ne de hac quidẽ diuinatione de-
sperare se aiebat: laborãs aũt incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me
intuens, q̃d essem dicturus, attenta mente expectabat. Igiẽ dicẽte me, ꝙ infestantẽ morbũ pleu-
ritidem esse putasset, ille ingenti cũ admiratione huius quoq; rei se testem exhibuit: id, quod ẽt
affirmabat ex adstantibus unus, & q̃ paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atq; ex eo tp̃e Glau
co, tum de me, tum de uniuersa arte, q̃ optimã cõcepit opinionem, quum antea nihil magni ab
arte expectaret, utpote qui nunquã cũ consummatis in arte uiris uersari consueuisset. Hæc ideo
dicere uolui, vt intelligatis, q̃ accidentia cuilibet morbo propria sint, & quæ alijs quoq; morbis
cõia: ac præterea, quæ ab utrolibet genere sint inseparabilia: itẽ, quæ magna ex parte, & q̃ raro
uideri soleant: atq; ea, quæ ancipitem habeant euentum: vt, si aliqñ fortuna hmõi uobis occasio
B nem, qualem mihi fuisse oblatam iam dixi, p̃beat, ea cõmode uti sciatis. Sæpe.n. fortuna non cõ
tẽnendam adipiscendæ laudis ansam suggerit, ea tñ vulgus medicorum ob imperitiã uti nescit:
sed doctissimus quisque, quum accidentium aliquod hmõi conspexerit, haud difficulter reliqua
quoq; inueniet, quorum alia quidem necessario, alia uero magna ex parte, & locum affectum &
morbum ipsum sequuntur. Verum meminisse debetis generalium p̃ceptorum, quæ & uniuersa-
lia appellantur, & quæ multorum specialium cõia genera sunt, ut in illis in qualiber materia re-
rum particularium prouide discernendis uos exerceatis. Est igitur cõis sermo, quem dicere pro
posui, de naturalibus facultatibus: quas in qualiber parte generatim quatuor esse didicistis. Pri-
mam uoco attractricem, quæ peculiares parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere & attrahe
A.l.1.f.1.d.6 re potest: altera *deinde est, quę alteratrix dr̃, qua succus attractus similis euadit parti, quę alitur:
c.3. fol. 26 huic aliæ duæ ministrant, retentrix, *quæ suo munere fungitur, qñ pars attractum succũ coquir,
A. ibidem. in suam ipsius naturam eũ mutãs: & expultrix, qñ à coctione, quod inutile est, excernit, idq́; ex-
crementum uocatur. Has itaq; facultates in qualiber affecta parte, vtrũ ualidæ sint an infirmæ,
A.l.3.f.14.e. consideretis, hortor: Vt in *hepate (qm̃ de hoc dicere instituimus) uis attrahendi, si qũolibet affi
4 c.5.l.218.c ciatur, cibum in uentriculo iam in succũ transmutatum relinquet, ut per aluũ exacte quidẽ con
C fectus, verum liquidus & haudquaquã exiccatus excernaẽ. Atq; hoc, ꝙ ipsa affecta sit, signũ uo
bis erit: quicquid.n. ab aliquo, tanq̃ à causa, procedit, id illius signum esse constat. Hunc affectũ
non nulli ad mesaræum pertinere autumant, uocantq́; sic laborantes mesaraicos, eò, ꝙ uident ci
bũ per uenas mesaræo & mesenterio intextas distribui nõ posse, ut solebat, eodem seducti erro-
re, quo ij, qui manus eorũ, quos syncopa, vel stomachica, uel cardiaca prostrauit, affectas esse ar
britantur, vtpote quæ haudquaquã, vt antea, munere suo fungantẽ: quippe iecur mesaræi uenis,
ueluti manibus, quæ ex uentriculo ei cibum afferant, utitur. Similiter ẽt falluntẽ nõnulli, ubi cru
ra resoluta sunt ob affectum aliquem, eam spinalis medullæ partẽ, quæ iuxta lumbos est, infestã
tem: quippe neglecta spinali medulla cruribus, remedia adhibent. Igiẽ, si mesenterium uel inflã-
matione, uel alio eiusmodi affectu laboret, hũc proprie ad ipsum referemus: si uero iecur ob im
becillitatem per uenas suas cibũ allicere nequeat, nõ mesenterio {id est lactibus} sed iecinori, re-
media sunt adaptanda: quemadmodũ nec resolutis quidẽ, uel manibus, uel cruribus ob affectũ,
qui in spinali medulla consistit. Verum, ubi uel inflammatio, uel erysipelas mesenterium afficit,
haud ita difficile est discernere, si alui excrementa diligenter consideres. Neq;.n. solum, qualia
excerni diximus in iecinoris imbecillitate, quũ ad sese cibũ trahere non põt, talia planè deijciũ
D tur, sed apparet ẽt, veluti ab inflãmatione, sanies q̃dam admixta. Nam ab omni parte inflamma
ta, cui spissum crassumq́; tegmen non incumbit, in primis quidẽ tenuis sanies defluit: q̃ cõcocta
deinde inflammatione, & crassior & puri similior redditẽ. Quum ergo nulla existẽte in iecore in-
flãmatione, hmõi quippiam cum excrementis, succi speciẽ consequutis, deijciẽ, in mesaræo affe
ctum esse censendum est. Quemadmodum aũt non potente ob imbecillitatem hepate succum à
uentriculo attrahere, attrahendi facultas afficitur: ita, quum retinere nequit, cõprehendens con
tinensq́; facultas infirma putanda est: proinde in primis quidem cruorem saniosum excerni ui-
A.l. 2.f.2.fu demus, postea uero crassiorẽ, & ueluti fæculentum. Similiter *aliæ quædã eueniunt excretiones,
2.d.3. c.13.f. non quidem ob imbecillitatem, sed ob expultricis *facultatis robur, plerunq; quidem integra in
55.f omnibus existenti ualetudine, plenitudinis ratione: plerunq; uero parte aliqua affecta per iecur
A.l.3. f.14.e. sese ëxpurgante, uiribus ipsius iam factis robustioribus: quippe concoctis in ipsa uitiosis humo
1.c.1.f.218.e ribus sequiẽ secretio, ita, ut utiles quidẽ humores retineantur, expellanẽ uero inutiles. Atq; sunt
non nulli, qui hmõi uacuationes nominent cruentas dysenterias: quæ euenire solent quibusdã
A. ibidem. f uel mutilato *aliquo membro, aut ubi quis in exercitatione educatus ad ocium se conuerterit.
Ac solet quoq; mulieribus, retẽtis menstruis, hmõi per sedẽ uacuatio fieri: atq; interdum per uo
mitum quoq; eandẽ ob causam quibusdam mulieribus. Verum & his quidem syncerus sanguis

excernitur, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi cõsueuit, modo inferne per aluum, modo E
per superiores ẽt partes at per erysipelata, & inflammationes, accedente concoctione, vitiosus,
cœnosus, & putris excernitur. Atq; vt in hepaticis affectibus (quanquam raro) medicamẽtorũ
auxilio, roubstiore euadente iecinore, interdũ deijciunt excrementa, tum colore, tũ odore pes-
sima, expurgante se ita uiscere: sic eodem modo urinæ quoq; deteriores redduntur, quibus im-
periti* medici nõ nunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrant. Etenim, quibus
sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur, de ijs, quæ raro eueniunt, experimẽ
ta hr̃e non possunt: ueluti eorum, q̃ sæpenumero accidunt, facile meminerunt. Quòd aũt protra
cto per longum spatium morbo, appatentibusq; notis concoctionis, hmõi fiant euacuationes,
non semel dũtaxat, immo creberrime ex enarrationibus, quas in Hippocratis opera edidimus,
didicistis. Quemadmodum autẽ retentrix facultas, quum imbecillior est, ac rem, quæ ipsam gra
uat, retinere non ualet, uis expultrix id, qđ molestat, euacuat: ita infirma expultrice res quædã
retineri solent, facultate retentrice non admodum grauata: nam in quolibet instrõ aliàs alia fa-
cultas uel fortior fit, uel imbecillior, facta uidelicet ad actionem relatione, si modo uniuscuiusq;
facultatis notionem intellexerimus. Nam re uera tota semper particula agit sc̃d'm temperamen
ti, quod ei frequentius inest, proprietatem: uerum aliqñ rem grauantem sustinet, ac longo tẽpo- F
ris tractu eam uincit, conficit, alterat, & concoquit: deinde rursus alio t̃pe rei infestãtis, uel qua-
litatem, uel multitudinem ferre non ualens, ad ipsius excretionẽ insurgit: sicut ẽ contrario, quũ
interim admodum molestaĩ, ipsam rem molestantem deijcere cupiens, uiribus grauissime infir-
mis, ob imbecillitatẽ id efficere non potest. Igitur hæc omnia in quouis naturali instrõ perpẽde-
re, atq; mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis. Sic.n. inuenietis partium quarundã affe
ctus, antea haudquaquam indagatos, ueluti ne folliculi quidem fel continentis. Si.n. (ut ostendi
mus) biliosum humorem ad se trahit, quemadmodum renes sanguinis veluti serum: & splen id,
quod uini fecibus, aut amurca olei similatur: accidet interdum, ut ob huius folliculi imbecillita
tem impurus fiat sanguis, atq; idcirco alia eueniat regij morbi species præter eas tres, quas iã su-
pra proposuimus: ac non nunquã ita repleatur ẽt (quemadmodum uesica, quæ urinæ est conce-
ptaculum) ut euacuari non possit, aut q̃a obstructus est, aut q̃a excretoria ipsius facultas est im-
becillior: veluti ẽt quum obstructis, aut infirmis uasis, quæ ab ipso exorta, ora sua in hepar extẽ
dunt, biliosum humorem interdum attrahere non potest. Proinde excrementorum proprietatẽ
in morbo regio considerare perquàm necessarium est: id.n. non mediocre nobis ad huiusmodi
notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem considerans inueni quorundã regio morbo affe- G
ctorum excrementa, flaua bile uehementer colorata, queȃdmodum & alijs vrinas: item, per cu
tem quoq;, ut non nullis plurimum flauæ bilis à balneo profundi, ita alijs plurimum ipsius reti-
neri, ac perquàm exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intellige
re uolueritis, nulla prius adhibita unctione, homini sudorẽ strigili auferri iubete: videbitis pro-
fecto eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate nõ colligi, verum in alijs magis aquo-
sum, atq; in alijs magis biliosum. Itaq; loci affecti notitia uobis multo erit dilucidior, si cum præ
dictis hanc quoq; notitiam adijciatis. Quidam.n. acuta biliosaq; febre laborãs, die septimo mul-
ta flaua bile ad cutem transmissa, à morbo liberatus est, mansitq; sequentibus deinde diebus au
riginosus. Itaq; & excrementa & urinas considerauimus: vtrisq; vero sc̃d'm naturam se haben-
tibus, atq; ob eam causam nullum uisceris affectum declarantibus, uenit in mentẽ fieri posse, ut
translata in cutem bilis crassior esset: qua ratione promotus discere uolui, qualisnã esset sudor:
illo autem apparente aquoso, conieci bilem esse, dissipari contumacem. Præcepi itaq; laboranti,
ut aquis suapte natura calidis, & quibus discutiendi uis esset, uteretẽ: ac præterea uictum adlube
ret humidiorem, qui humorum crassitudinẽ moderate posset extenuare. Hic aũt bonam ualetu
dinem consequutus est, unico auxilio, & notitia confirmata, & curatione absoluta. Quinetiam H
aliũ multam in strigili bilem relinquere uidimus, unde eã plurimã in uniuerso corpore p̃creari
perpẽdentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus uero citra febrim morbus re
gius accidit, urgẽte in dextra præcordiorũ parte grauitatis cuiusdã sensu, ijs omnibus aperiens
(vt scitis) obstructiones, & cibis & potibus, & medicamentis extenuantibus, deinde medicamẽ
tum, quod bilem ducere posset, exhibens, eorũ plurimos una die sanitati restituimus. Qui uero
purgatione liberari non potuerunt, ijs rursus ualentiore ad aperiendũ data potione, medicamẽ
tũ, quod uehementius purgaret, exhibui: sic deinde sub fine purgationis † vel cærulea, uel flauaq;
bilis cum acri mordacitate excernebatur. In his igitur cõieci fellis folliculum simili quopiã affe-
ctu laborare, qualis in uesica exuberante urina interdũ fieri solet, etenim adeo multam nonnun
quam recipit, vt nimis intenta nequeat eam, quæ in ipsa continetur, expellere. Verum in urinæ
receptaculo (neq;.n. absurdum fuerit uesicã ita nominare) bifariã id fieri solet: interdũ ob excre
toriæ facultatis imbecillitatem: interdum uel ob grauẽ somnum, vel negocia quæpiã, retenta ul
tra, quàm par est, urina: quæ deinde uesicã nimis intẽdens, hac ipsa ratione uires eius p̃sternere
potest. At fellis folliculus, vtpote cui nullum succurrit ab aĩali facultate præsidium, unicũ habet
imbecillitatis principium, veluti cætera quoq; naturalia instrã, à partis intemperie ortum.

* Τοῦ ἀπείρου. i. imperiti, est in impressis codicibus græcis. τῶν ἀπείρων. i. empirici, est in antiquis: & ita etiam uidẽtur legisse ueteres iterpretes.

† Ex vulgatis græcis habetur, cærulea magis, quàm flaua.

A. l. 3 f. 19. c. 6. 10 361. a

GALENI DE LOCIS AFFECTIS
LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de affectibus lienis, inteſtinorum, renum, veſicæ, vteri, & colis.

De Lienis affectibus. CAP. 1.

EX ijs,quæ de iecinore diximus, facile inuenieñ notæ, qbus lienis affectus diſcernantur:hoc addito,ꝙ ipſius inflãmationes ob duritiem facile tangẽdo deprehendantur. Quum itaq; ſplen multa habeat accidentia cũ hepate cõia,illa nulla re differre vñr,niſi ꝙ quædã magis,quædam uero minus,alterutri euenire ſolent.Nã,quod ad coloris rationẽ pertinet,vniuerſum corpus,vbi ſplen imbecillitate affectus eſt,magis nigricare vř: nam hoc ei natura officium dedit,vt melancholicum ſanguinem ex hepate ad ſeſe attra-B hat,quo ipſum ali iam demonſtratum eſt : igiť attrahẽdi facultate facta illi imbecilliore,ſanguis ex iecore in uniuerſum corpus impurus trãſmittiť,quocirca color nigrior euadit.Quinetiã hepatis exemplo,ſæpenumero excremẽta ex ſe reijcit,ita,vt & uomitione,cui nauſea quoq; accedit,melãcholicũ ſanguinẽ aliqñ excernat: q interdũ per inferiora quoq; decedere uidetur.At & citra hmõi euacuationẽ,athymias.i.animi deiectiones,& dyſthymias.i.mœſtitias melancholicas facit:ac non nunq̃,& ciborũ uehementiſſimas appetentias,pręcipueq; qñ exquiſite acetoſum ſit id,quod ad uentrẽ fertur excrementũ:ſæpenumero aũr ſubuerſionem & reſupinationem,qñ aliã quandam habuerit corruptionem.Quòd uero indurato ipſo aqua inter cutem ſuccedere poſſit,conſentiente iecinore,iam antea dictum eſt.Quinetiam laborante aliqñ utroq; uiſcere,regiũ morbũ euenire cõſpeximus,nigriore,q̃ pro conſuetudine,ſubſequente colore,ita,vt putareť flaua bilis ſuligini eſſe permixta.¦Atq; medici quidam iecur nullo affectu tũ laborare exiſtimantes,dubitant,qũo à ſplene morbus regius naſci poſſit: quẽadmodum ſunt,q à ſolo liene indurato,nullo exiſtẽte in iecinore uitio,aquã inter cutẽ fieri poſſe arbitranť. Haud ſecus hallucinari conſueuerunt in ea quoq; aquæ inter cutẽ ſpecie, quę ad acutos morbos ſequi-C tur:quippe ab ijs iecur calida,& ſæpenumero ſicca quoq; intẽperie tam grauiter afficitur,ut cibum in ſanguinem tranſmutare nequeat: atqui ne in ijs quidem iecur affici exiſtimant,ab Eraſiſtrato accepta conſuetudine, vt nullã partẽ affici arbitrentur,niſi uel tumor quiſpiam,vel ulcus in ipſo conſiſtat. Verum id illis concedendum eſt, qui exiſtimant nullũ ab intemperie morbũ fieri : at medici ſequuntur ea, quæ manifeſte apparent,qui & refrigerata parte quapiã accidentia quædã fieri ſuſpicanť, admiratione digni ſunt, ꝙ aquã inter cutẽ conſiſtere poſſe putant, ne unico quidẽ loco affecto. Si.n.ob id,ꝙ nullus eſt in hepate tumor, ipſum haudquaquam affectũ eſſe exiſtimant: neq; aliarũ partiũ ulla afficieť in iis, qui aqua frigida uitioſa affatim & intempeſtiue epota, mox aqua inter cutẽ corripiunť: quippe noxã infert internis partibus aqua ſic ingeſta, aliàs aliis, ſed præcipue & in primis ei, q̃ forte fortuna eo tẽpore reliquis fuerit imbecillior: uerum, niſi ad iecur frigus tranſmittať,aqua inter cutẽ ſubſequi poteſt minime. Sic ſplenis quoque uitio aqua inter cutem non nunq̃ euenire conſueuit, aut ubi cũ tumore refrigeratus eſt, ſicut in ſcirrhis: aut ubi citra tumorem refrigeratus eſt,ut quũ quis aquã frigidã,& uitioſam affatim,& importune potauerit. Quòd uero melancholica mœſtitia,ipſo excremẽta hmõi ad os uẽtriculi tranſmittẽte,ꝓueniat,antea,vbi de ore uẽntriculi tractauimus,iã dictum eſt.Quãobrem D in hoc uiſcere diutius nobis immorandũ non eſt,cum eius inſtřales affectus rationali dignotione non indigeant:qui uero ab intemperie proficiſcũtur,partim ex ijs,q̃ iam diximus,partim ex ea doctrina,quam ſupra de iecinore propoſuimus,noti ſint:nam alij quidẽ nominatim ſunt explicati:alii uero,qui ſimiliter,ut illi,conſiſtunt,ſimilem quoq; habebunt dignotionem.

A.l.3. f.1.t.4 c.18 fol.204. d.f

A.l.3 f.14 c. 4 c.4 f.310.a

De inteſtinorum affectibus dignoſcendis. CAP. 2.

In translationibus ueteribus hic incipit liber ſextus.

QVum de vẽtriculi affectibus ſuperiore libro loqueremur, in duas maximas ipſum partes ſecari diximus:quarũ altera,q̃ ſuperior eſt,gulæ continua eſt,ex multis neruis ſenſificis contexta:altera uero huic continua,ad inteſtinorum uſq; exortum extenditur. Porrò,ſicut utriuſq; in animalibus propria eſt utilitas,ac pro utilitatis dr̃ia diuerſa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum,quicunq; affectus cõiter,tum ſimilaribus, tũ inſtrumentalibus partibus aduenire ſolent,ii ẽr his tum inter ſe,tum ẽt cum uniuerſis inteſtinis cões eſſe cenſentur. Verũ accidentiũ ſimilitudo non ſolũ in his inter ſe,ſed ẽt in uicinis quoq; partibus, quæ ipſa attingunt, inuenitur,qualis eſt renũ,& coli cõtcario:atq. horũ nonnulla ſedem affectam habẽt cognitu facilem,ut dyſenteria,& teneſmus.Sanè in pſentia nomen dyſenteriæ proprie audire oportet, utpote qđ ex appellatione ipſa,inteſtinorũ ulcus ſignificat:neq;.n.repente,& affatim fit hmõi affectus(id,quod in eo,quẽ hepatis uitio accidere diximus,fieri ſolet)atq; proprias etiam habet no-

tas.Etenim protinus ab ipsius initio,bilis mordax secernitur,quã deinde interaneorum abrasio E A.l.3 f.14.c.4 c.2.10.319.c
nes sequuntur,postea paulum cruoris simul excerni uidet,qñ uidelicet affectus ipse iam dysen-
teria est . Quum itaq; huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est,num pingue
quippiã simul cum ipsis deijciatur:ita.n.in crassis intestinis ulcus consistere credendum est.Vbi
uero cruorem quoq; simul excerni uideris,intueri oportet,vtrum is reliquis excrementis ita sit
admixtus,vt uniuersus misceatur uniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet : etenim, si
admixtus est,in superioribus : si uero supernatat, in humilioribus intestinis ulcus esse ostendit.
Ac idem quoq; in abrasis excrementis uidere est, verum non ita manifeste,vt in cruore. Similis
etiam,si ramenta excernantur,ratio est : nam & ipsa,ꝙ intestinum aliquod fuerit oblæsum, de-
clarant tum ab essentia propria,tum ex modo, quo uel commisceri reliquis excremẽtis,uel uni
eorum parti supernatare uidentur . Non mediocriter autẽ conducit ad curationẽ,nosse,in qua A.l.3.f.16.c.
intestinorum parte consistat ulcus:nam,si in superioribus intestinis est,ab epotis medicamentis 2.c.6.f.318.f
prę̨sidium petendum est:si uero in humilioribus, clysterem subijcere cõuenit . Atq; huiusmodi Lit 4.c.11.
dysenteriæ ab ijs,quæ ab hepate profluunt,ita discernuntur.Nam ab initio tenuis sanies sangui A.l.3.f.14.c.
nis ab hepate deijcitur, deinde aucto malo crassus humor,fæcibus uini haud absimilis:pręterea 4 c 2.f 319 d
in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur:atq; interdũ duorum,aut trium dierum inter F Lit 16.t 1 c. 3.fo.335.b
uallo supprimitur euacuatio,deinde rursus redit malum, atq; excernunt excrementa prioribus
multo peiora .Id uero per intestinorum ulcera haudquaquam apparet : qppe in ijs,neq; affatim A.l.3.f.16.a
neq; ex longis tẽporum interuallis,laborantes deijcere consueuerunt.Atq; ulcera,quæ in recto c 2.f.334 b
intestino oriuntur(tenesmum uocant)uehementi quidẽ tensione, & prompta deijciendi cupidi
tate infestant,paucis admodũ sequentibus excremẽtis:q̃ quidem ab initio pituitosa & pinguia,
progressu uero temporis ẽt abrasionis specie deijciuntur:sed per totum morbi spatium ijs, quæ
à supernis descendunt,haudquaquã misceri uidentur.Scribunt non nulli,ꝙ à fortiori excernẽ- A.l.3.f.16.c.
di conatu,p̃cedente dolore uehementi,aliq lapides callosos deiecerunt,ijs,qui in uesica nascũ- 1.c 2.f.334.c
tur,haud absimiles:id,qđ ego neq; uidi,neq; alium,qui uiderit,unquã audiui.Sed coli uehemen Et f.17.l.3.c.
tem dolorem sæpenumero conspexi,medicis illum non ad colum,sed ad renes,pertinere putan 6.fol 343.h
tibus: ueluti renum quoq; cruciatus,ad colum referre uidentur.Sunt,qui omnino negent in si- A.l.3.f.16.c.
nistris partibus colicam dispositionem euenire posse.Igitur,ut ab initio,horum affectuũ distin- 3.c.10.f.344
ctio difficilis est,ita hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt:ita-
que accidentia,quorũ magna est in his affectibus copia,diligenter intueri oportet.Nam & nau A.ibidem.g
sea,& uomitus urgent multo grauiores,& magis assidui dolente colo : euomuntq; ita laborãtes G
pituitosa quædam,atq; corrupta,hac in re nephriticos longe superantes: ac retinent etiã magis
excrementa,ut ne flatum quidem,neq; etiam ructum excernere possint: sæpenumero ẽt ueluti A.ibidem.
circuire videt dolor,atq; ampliorem locum occupare, non nunquam uero in diuersis particulis
uehementior fit:nephritici uero dolores eodem in loco stabiles,iugiter infestant. Quum itaque
dolor in loco fuerit renibus altiore,manifestum colicæ indicium est:si uero in uno loco,ubi scili
cet renes ponuntur,stabilis constiterit,nihil ad notitiam potest positus ipse cõferre:proinde cũ
his notis,quas nuper percurrimus,urinæ quoq; considerandæ sunt. Nã nephritici ab initio dilu
tas purasq; reddunt urinas : deinde sequentibus diebus asperũ aliquid in ipsis subsidere uidet :
demum omnino arenosæ minguntur.At in colica,si quid ab aluo deijcitur , id flatuosum quodã
modo est,& sæpenumero aquæ supernatare consueuit,similẽ habens bubulo stercori consisten A.ibidem.h
tiam.Quinetiam colicorum cruciatus multo magis,q̃ nephriticorum, laxantibus mitigãtur cly A.ibidem.h
steribus:atq; euenit interdum,vt frigido aliquo humore simul eiecto,ilico quiescant:eritq; mi-
tigans præsidium,non mitigans tñ,sed etiam curatiuum,& diagnosticum.Porrò,ut hi frigidum
humorẽ aluo excernente,ita nephritici cũ urina lapide exeunte,& à dolore liberantur , & simul
locum affectum ostendunt.Itaq; nihil relinquitur,nisi ut prouideat, ne postea tã facile affici pos H
sint:nam,vt perseuerante dolore utraq; pars eisdem indiget præsidijs, ita tempore subsequente
oportet diuersa auxilia adhibere.Quapropter nullum,qđ ad curationis rationem pertinet,com
mittetis errorem , si in prima protinus horum morborum accessione eos difficulter discernatis,
eò,ꝙ tum neq; extrinsecus,neq; intrinsecus,differentibus egent auxilijs,ꝙ satis sit ea, quæ dolo
rem lenire possint,adhibere . Cum autem omnia intestina à uentriculo ordine quodam descen-
dant,atq; omnium supremum ieiunum sit:deinde,quod tenue uocat:postea cæcum,quod ad in A.l.3 f.16 c. 1.c.1.f.332.d
fernas partes extenditur:deinde colum,quod ad superiores reuertitur partes,donec sæpenume
ro & lienem & iecur attingat:miratus sum,quomodo non solum medici ferè oẽs, sed etiam po-
pulares,vehementissimos quosque dolores,in quacunque parte euenerint,ad colum referant.Id
quidem mihi quoq; uerisimile uisum est:sed,quum causam quærerem,cur tam uehemens tam-
que perseuerans esset dolor,non simpliciter huic assertioni credere potui . Neq; enim similiter,
ut in renibus atq; ureteribus impacto lapide,ingentes dolores in transitu excitantur,sic & in te-
nuibus intestinis rationi consentaneum esse censebis,frigidos spiritus retentos,atque similes ijs A.l.3 f.16 c.
humores dolorem in ipsis efficere: nam tenuium intestinorum tunicæ rara tenuiq; essentia con 3.c 6 fol 343
stant , vt non ita diu huiusmodi causas continere possint . Ergo probabile est frigidum , eun- & 344.b
demq;

A demq; crassum, aut uiscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso dēsoq; genitum, sed egredi nequeuntē, dolorem excitare: uehementem quidem, geminam ob cām, intēperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: longum uero, quia difficulter uacuaī, nā corporum ipsum ambiētium tum crassitudine, tum spissitudine arcereī. Atq; interdū alij quoq; dolores, & quidem uehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauiter uomitionibus cruciantes adeo, vt non nulli sub fine stercus quoq; euomere conspiciant: a quo affectu uix vnquam aliquis potuit sanus euadere: hunc εἰλεόν.i. uolulum uocant: non nulli etiā chordapsum, quum.s. tumor aliquis eminet in tenuium intestinorum parte, ut uideaī intestinū ad chordæ similitudinem conuolutū. Itaq; non ab re uisum est medicis antiquioribus, vel ab inflāmatione, uel obstructione aridi stercoris, hmōi tenuium intestinorum affectus oriri. Sūt alia quoque accidentia, quæ quidem haud absurde, & intestinis, & uentriculo simul affectis euenire creduntur, ut quas λειεντερίας.i. læuitates intestinorum, & κοιλιακάς.i. uentrales dispositiones nomināt, quum uidelicet materię nequaquā sunt mordaces. Nam, ut mordaces, ob mordēdi uim, oīa intestina ad excretionem excitant: ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi cō sueuerunt, quia retinere cōtenta ne exiguo quidem tempore possunt: siquidem ilicò excernūt B ea perinde, ac si graue aliquod onus deponerent; haud secus, quàm in stranguria contingit: nā & in hac modo ob acrimoniam, & uellicationē uesica iugiter, quicquid ad eam puenit, secernit, modo ob id, quod molem ipsius, uel exiguam sustinere nequit. Cęterum, a quibus causis intestinorū lęuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, præter ea, quæ in libris de curādi uia, & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librū non incepimus, ut causas, quæ morbos efficiunt, sed ut affectorum locorū, qui, & tactus, & uisus iudicium effugiūt, notas perstringeremus: at, quia ad exactam horum notitiam ēt de ipsis dispositionibus interdū aliquid dicere coactus sum, idcirco de causis quoq;, quæ ipsas efficiunt, mentionem facere non sum grauatus. Itaq; sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus: quicunq;.n. affectus in ipsis consistentes, sunt cognitu faciles, ij cum prædictis cōes habēt notas, Nam abscessuum, inflāmationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia oībus cognita, quum in uentriculi locis apparent, & affectus ipsius, atq; simul affectæ sedis notitiam ostendunt. Sed de his iam antea satis dictum est.

A.l.3.f.16 t. 3.c.6 f.343.b — A l.3.f.19 t. 2.c.10.f.363.

De nephriticis, & eorum symptomatis. CAP. 3.

Igitur, cum derepēte nephritis inciderit, lapide notatu digno, uel in renū, uel in ureterum aliquo impacto, dolorē excitat, colico haud absimilem. Verū distinguitur ab eo ex nauseæ tum C multitudine tum magnitudine, suntq; per uomitum reiecta, & biliosa, & pituitosa, quibus pāssumpti quoq; cibi aliquid admixtum uī: sæpenumero etiam ex loco, quum superiores coli partes afficiuntur: atq; ex eo interdū, ꝙ non uni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: prǽterea, ꝙ ne flatus quidem transmittitur; atque omnia hæc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia uero minus. Quum uero ex ijs, quæ in urinis resident, aut lapide cum urina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quęstioni locus. Sunt autem non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo ilium infestantem sentiunt, quamuis ab initio nondū sabulosum quippiam manifeste excernatur: quibus (ut scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere posset, simul, & affectum ipsum, & sedē affectam cognouimus, atq; ipsum habuimus curationis principium: quum enim a medicamenti potione in urinis sabulosa quædam subsidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui: atq; deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfeci curationem. Quum āt renem quempiam ita affectum esse præcognoueris, si ēt dolores cū horrore interpellato, inæqualiq; infestare uideantur, sequanturq; febres quædam inordinatæ, tum pronum in uentrem decumbere, atq, interdum in alterum latus, ut sublimis sit affectę partis positus, laborantē sese uertere iube: ac deinde interroga, num circa renem dolentem ueluti suspensi cuiusdā ponderis sen D sum percipiat. Etenim, quum hæc ei acciderint, abscessum iam collectum coijcere oportet: quo concocto pus mictum, ut laborantem a dolore liberat, ita ulceris in rene periculum affert: proinde exacto studio laborandum est, ut inducatur cicatrice: quod nisi ilico contigerit, difficiliorē reddit curationem. Porrò perseuerantis ulceris notæ ex urina haud obscure deprehenduntur: adde, ꝙ laborans creberrime in affecto rene dolorem sentit: atq; interdū cum urina exiguum pus, ueluti ab ulcere, excernitur: similiter ramentum non nunquam cum urina expelli uī: ac interim sanguis quoq;, qui erosi iam ulceris indicium est, quanquam rupto aliqā uase aut ob plenitudinē, aut casum, aut uehementem ictū, non nulli magnam sanguinis copiam meiēdo profuderunt, id quod aperto etiam interdum uenæ alicuius ore fieri uidere est. Sed efficacissima ulceratorum renum coniectura est, si cū urina exiguæ quædam carunculę excernantur, utpote quas renū essentiæ partes, easq; ob uehemētē ulceris erosionē auulsas esse constat. Ea uero, quæ pilis similia sunt Hippocrates quoq; cū urinis externi uidit, quēadmodū in aphorismis scripsit: ac ipsi ēt uidimus aliqā, ꝗ semipedis longitudinem æquarent, interdum ēt his longiora: † ac non nunꝗ ēt admodū exigua, ut mirarer, qūo in renū spacio talia possēnt cōsistere: proinde probabilius

A.l.3.f.16.t.3 c.10.f.344.g — A.ibidem. h — A.l.3.f.18.t. 2.c.2.f.358.a — A ibid c.11. fol 359 d — A.l.3.f.19.t.2 c.10.f.370.e — A.ibid.c.10 f — A l.1.f.2.fū.2 t 3.c 6 f.341 — A l.3.f.10.t.2 c.10.f.370.

Ext. ord.36.b 4. Aph. 76.

† *Hac verba nō habētur in veteribus græcis, nec in tranſlationibus antiquis.*

bilius mihi uidebatur in uenis hmôi res procreari: quemadmodũ in quodam Arabiæ loco (ut E. A.l.4.f.3.ca. c.12.f.460.f
aiunt)in tibijs hominum dracunculi uocati naſcuntur: neruoſa natura, colore, craſſitudineque
lumbricis ſimiles. Igitur, quum multos audiuerim, qui ſeſe uidiſſe eos dicerent, ipſe uero nũquã
uiderim, idcirco neq; de ortu, neq; de eſſentia ipſorũ quicquã exacte conijcere poſſum. At, ubi
pilos meiendo excretos uidi, tum ex colore, tum ex mole credidi dicentibus eos ex craſſa len-
taq; materia, quã calor calfecit exiccauitq;, in uenis conſiſtere: quãq̃ longitudinis ipſorũ cãm
nõ intelligo. Verum, quum primum eos uidiſſem, curationem a medicamentis, quæ urinã ciere
poſſent, tentaui, quã poſtea experientia cõprobauit: & fermè oẽs, quotquot hmôi affectu labo
rare conſueuerunt, neq; ante ipſum, neq; rurſus poſt ipſum nephritico aliquo accidente fuerũt
moleſtati, qui curati fuerunt medicamẽtis, quæ ciere urinam poſſunt. Verum, etiamſi alia quæ-
piam humorum uitia a uenis per urinam expurgẽtur, quemadmodum ſi puris quoq; multa fiat
per urinas excretio, nihil ab ijs, uel renes, uel ueſicã, uel ureteras moleſtari cognouimus: ſed in
hac re non parũ cum inteſtinis conuenire vñr, quæ in hepaticis diſpoſitionibus nihil patiunť, li-
cet a bile ſyncera lædantur: ueluti contra, ueſica quoq;, ubi longo tpe acres per ipſam urinę trã
ſeunt, ulceribus affici ſolet. Eſt ẽt alius renum affectus, quo tenuis ſanies ſanguinis mingitur, ſi A.l.3 f.19.t.
milis excrementis, que in hepaticorũ affectuum initio excernũtur, niſi ꝙ magis vr̃ cruenta. Cu F 2 cap.20.fol. 370 f. Et ca.
ius rei cã eſt diſpoſitio haud abſimilis ei, qualẽ in iecore diximus imbecillitatẽ eſſe: inſuper quũ 21.fol.171.a
ora, aut meatus, uel utcunq; nominare uolueris, per quos ex caua uena in renes urina percola-
tur, ſupra modum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is vr̃ affectus, quem alij hydropem
matellæ, alij urinæ profluuium, alij diaberem, alij dipſacon appellant, qui certe quàm rariſſime
uenire ſolet. Equidem eum ante hac bis duntaxat uidere potui, ſupra modum uidelicet ſitienti
bus infirmis, atq; iccirco exuberanter bibentibus, celeriterq; per urinam id, quod biberunt red
dentibus tale, quale biberunt. Atq; hic renum veſicæq; affectus ſimilis eſt uentriculi inteſtino- A.l.3.f.19.t.
rumq; lęuitati. Sed de inteſtinorum lęuitate alibi ſeparatim iam dictum eſt: ubi oſtendimus, nõ 2.c.17.f.365.
uentriculum duntaxat, ſed uniuerſa quoq; inteſtina, ad excretionem tum ciborum tum potuũ
aſſumptorum celeriter excitari, adeo, ut ne pauxillo quidem tpe citra moleſtiã ferre poſſint ip-
ſorum, aut põdus, aut qualitatem: at, ꝙ affatim celeriterq; ad ueſicam urina deferatur, id neq; ad
uentriculi, neq; inteſtini ieiuni, neq; tenuis, imbecillitatem, tanquam ad cãm, referẽdum eſt. Si
enim ob id, quod potum ſuſtinere non poſſunt, ad excretionem properant, quid obſtat, quo mi
nus per ſedem excernatur? id quod in læuitatibus inteſtinorum fieri planè vr̃: neque enim ci-
bus duntaxat tam celeriter per tam longam inteſtinorum conuolutionem tranſiens deijcitur,
uerum etiam quæ epota fuere. Porrò tranſmiſſionem a totius uentris partibus ad hepar didici- G
mus neq; per hepatis, aut uenarum in lactibus, aut uentre, quomodo neq; per earum, quę ab he
pate exortę ad renes tendunt, imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus facultatibus
iam oſtenſum eſt, iecur ex uentriculo per menſenterij uenas, ueluti arbores a terra per radices,
cibum ad ſeſe allicere: ſic etiam oſtẽſum eſt renes trahere id, quod aquoſum in ſanguine eſt: nõ
tñ ueſicam trahere a renibus, quemadmodum neq; inteſtina a uentriculo, ſed renes quidem ꝑ
ureteras excernẽdo in ueſicam mittere, uentriculum ãt in ieiunum per eum proceſſum, quem A.l.3. f.16.t.
Herophilus dodecadactylon uocat, a duodecim digitorũ longitudine nomen ei imponẽs. Itaq; 1.c.1.f.332.c
renum potius imbecillitas accuſanda eſt, utpote qui continere diutius urinam non ualent, non
uero aliarum partium, per quas potus tranſire ſolet. Sed rurſus reprehendendo dicet quiſpiam:
quum infirmi fuerint renes, quomodo fieri poteſt, ut tam celeriter urinã ad ſe attrahant? an di-
cere poſſumus, quemadmodum in uentriculo quibuſdam lintericis uehementiſſima excitať ci-
borum cupiditas, ita in renibus quoq; cupiditatem ſimul oriri uehementem, atque hãc ob cau
ſam eos urinã per cauã uenã ad ſeſe trahere, ſed ilico ab attractionis impetu grauari? quẽadmo
dum in ijs, qui canina uocata appetentia uexantur, uidemus, ut affatim impleti, paulopoſt aut
euomant, aut fluore deijciant, id quod non ſolum ijs, qui præter naturam ſe hñt, accidere ſolet, H
uerum ẽt animalibus quibuſdam integra ualetudine degentibus, ut in auiculis, quas noſtrates A.l.3 f 13.t.
in Aſia Seleucidas uocant, uidere eſt, quippe q̃ iugiter locuſtas edunt, eaſq; celeriter excernũt. 5.c.8.f.303.a
Ac in alijs quoq; animantibus hmôi accidẽs naturale uidetur. Vt igitur canina cupiditas in ore
uentriculi conſiſtens, non potente ipſo deuoratorum pondus ſuſtinere, multa impetuoſe inge-
rere, atq; ea celeriter excernere cogit, ita in renibus quoq; ſeroſæ humiditatis cupiditas una cũ
uirium imbecillitate, & humiditatẽ affatim attrahere cogit, & eius deinde in ueſicam excretio
nem fieri. Sed quæres fortaſſe, quamobrem urinæ fluor ſubito euenire poſſit, læuitas inteſtino-
rum nõ poſſit, ueluti, neq; canina cupiditas, ſed plurium dierum numero opus ſit, nam affectus
initiũ ab incremento, incremẽtũ a uigore diſtinguitur: qm̃ uentriculi cupiditas, qua cibum po-
tumq; appetit, aĩale officium eſt, quo, citra ſenſum noſtrum, nequaquam fungitur: renũ uero de
ſiderium naturale eſt, neq; ab ipſo ſenſus noſtri afficiuntur: proinde, quum ad ſtatum peruenit,
ne ſenſum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina. Quare de rationi conſentaneum
uideť paulatim quidẽ incipere: &, dũ maior fit, im primis quidẽ ſerum ſanguinis trahere ex ue-
nis, uel nihil nobis ſentientibus: quẽ quũ totum attraxerit, videaturq; ſanguis in uenis, huiuſ-
modi

A modi humiditate ſpoliatus,exiccata tum uaſa humorẽ trahere ex hepate,deinde hoc ex inteſtinis,& uentriculo:quum uero exiccatæ fuerint venæ,quæ in ore uentriculi ſunt,tunc potũ deſiderare hoĩem,vtpote qui diſpoſitionẽ ipſam ſentiat:deinde exhibitam potionem uenas ex hepate ad ventriculũ uenientes,utpote aridas,totam ſtatim rapere,atq; ex his alias deinceps,donec ad renes perueniat tranſumptio.Quippe in libris de naturalibus facultatibus dictum eſt nõ ſolum potionẽ,uerum ẽt cibum,tranſumptione per attractionem facta,per uniuerſum corpus deferri.Igitur hic affectus,quod ad tranſitus celeritatem pertinet,perſimilis inteſtinorum læuitati:atq; ẽt ꝙ renum diſpoſitio,uentriculi diſpoſitioni eadem eſt:uerum hoc uno inter ſe differunt,ꝙ quæ ante renes fit lationis operario,in naturalibus actionibus numeretur,attractoria facultate ſucceſſione agente:quãuis in una re ſimilitudo inter eas inueniatur,quippe ex caua vena ad renes attractio,primæ deglutioni eorum,quæ ex ore in uentriculum deferunẽ,haud abſimilis eſt:at uero actiones,quæ hanc antecedunt,ad urinæ fluorem proprie pertinẽt. Non recte ãt putaſſe quoſdam diabetem,uelut,& caninam cupiditatem,ad uẽtriculũ pertinere,manifeſtũ eſt ex ex ijs,qui præ nimia ſiti uentriculum impleuerunt,& ſeruare in ipſo potionem longo tpe pñt.Etenim,qui in uehementi ſiti potarunt,quatuor accidentia ſubire ſolent:vnum,& quidem

A.l.3.fol.19. c.3.ca.17 fol. 169. g

B primum,uomitio eſt:alterum,uelox per aluum excretio,aut fluore,aut inteſtinorum læuitate:tertium,ꝙ potus diutius, quàm par eſt,in uentriculo manet:quartũ id ipſum,de quo nunc ſermo eſt,ſiue id diabetem,ſiue dipſacon,ſiue urinæ fluorem,nominare uolueris:neq; enim,ut idoneum ei nomen imponamus,ſed ut curationis uiam tum ex loco affecto,tum ex ipſa diſpoſitione inueniamus,ſcrutari aĩus eſt.Atq; alius interdũ affectus occurrit,diabeti perq̃ ſimilis,& qui dẽ a multis cibis,qui neq; crudi ſunt,neq; per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; ẽt probe alere pñt,ſed diſſipantur diſcutiunturq́; celeriter.Cuius ut crebrior eſt,q̃ dipſaci, euentus,ita faciliorẽ admittit curationem:quippe qui prius,q̃ ad ſummũ peruenerit,cognitus, haud ita difficulter curabitur.Nam,ubi quis duplum cõſuetorum alimentorum aſſumpſerit, neque corpus ali uideatur,idq́; citra alui fluorem,hunc affectum non ſolum priuati, uerum ẽt medici paruipendunt:quum uero triplum ingeſſerit,idoneis auxilijs liberari põt prius,q̃.ſ.ad quadruplũ aut quintuplum perueniat.Igiẽ rõni conſentaneum eſt hunc affectum a celeri diſſipatione incipere,oĩbus partibus attractricem atq; ei coniugatã facultatem,q̃ proprie appetitiua uocaẽ,ſeruantibus.At uero ingentis ſitis,q̃ citra diabetẽ accidit,cã eſt uentriculus, aut calida,aut ſicca,aut utraq; intẽperie affectus,maxime uero os ipſius:proxime uentriculo hepar, ſed maxime pars eius ſima.ſimul cũ eis exæſtuãtibus nimirũ meſenterio,ieiuno, ipſo uentre,ſtomacho,

A.l.3.f.13.c.a c.20.f.297.a

C & pulmone.Atq; huius accidentis radix inde plerũq; proficiſcitur,ꝙ a diſpõne,eryſipelatis naturam referente,ea incenduntur:quæ magna ex parte marcor ſequitur,aliàs alius,ueluti,quum hanc tractaremus materiam,declaratum eſt.Hæc itaq; propter accidentium cõmunicationẽ ſimul cum renum affectibus dicta ſunt.Porrò diabetes proprius renum affectus eſt,qui caninę in ore uentriculi cupiditati proportione reſpondet,accedente prætereа retẽtricis facultatis imbecillitate:nam,ſi citra uehementem cupiditatem ipſum fieri diceremus,in primis nihil pene urinæ,quod conſideratione dignum eſſet,ad renes peruenire notaretur:ſi uero citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate ſequeretur urinæ profluuium.

De veſicæ affectibus. CAP. 4

VEſicæ ſuperueniunt accidentia partim cæteris communia, ueluti oẽs ipſius præter naturã tumores,dolores,atq;,quę hos facere poſſunt,affectiones:partim ipſi ſoli propria,ut iſchuria.i.urinæ retentio,ſtranguria.i.urinæ ſtillicidium,ac alio quoq; modo immoderata urinæ excretio.Verum hmõi uacuationes(ut de renibus ſupra dictum eſt)ueſica tanquam meatu utuntur,ipſa haudquaquam affecta:at uero ſtillicidium,ſi ob urinæ acrimoniam fit,accidens ueſicæ eſt,affectus uero minime:ſi uero aut ab ulcere,aut imbecillitate procedit,a ueſicæ affectu factũ eſſe dr̃:quemadmodum,ubi acrimonia in cauſa eſt,aliquando ob renum uitium,aliquando ob

A.l.3.f.19.c.a c.10.f.168.g

D alias partes,quæ cum urinis humorum ſuorum uitia,aut pus,ubi abſceſſus aliquis infeſtauerit, tranſmittere poſſunt.Euenit etiam interdum urinæ ſtillicidium humoribus, qui in uenis ſunt, & per renes,& per ueſicam expurgatis.Cæterum quum ab intemperie ueſica fit imbecillior,læditur propria ipſius actio,quæ eſt urinæ excretio:ad quã animal excitari ſolet,quum uel a multitudine contentæ in ipſa materiæ ueſica grauatur, uel a mordacitate moleſtatur : ſed ab horũ utrolibet magis imbecilli,q̃ robuſti,dolere conſueuerunt. Quinetiam inſtrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere poſſunt.Item intemperantiæ omnes cum aliæ,tum maxime illæ,quæ non nullis ſæpe eueniunt,quum frigore corripiuntur:tunc enim planè grauari uideẽ, uel pauco admodum contento in ipſa humore.Atque ueſicæ etiam ueluti meiendi inſtrumento,iſchuriæ accidens ſuperuenire ſolet,interdum quidem(ut dictum eſt)quum id, quod in ipſa continetur,non ita comprehendere ualet,ut ipſum exprimat: interdum ẽt obſtructo inferiori meatu,aut a craſſis humoribus,aut impacto lapide:atq; accidit non nunq̃ uel ab inflãmatione uel alio hmõi tumore,ut anguſtior reddatur meatus,uel etiam omnino obſtruaẽ.At uero neq; neruorũ a ſpinali medulla exortorum,neq; etiam ſpinalis medullæ ipſius affectus,ueſicæ aliquã

A.l.3.f.19.c.a c.6.fol.167.b

imbe-

imbecillitatem afferre pſit,ut urina propterea ſupprimatur:quemadmodum non nulli putaue- E
runt,credentes ueſicæ officiū a conſilio,& electione procedere,q.ſ.vrinā retinemus, quoad vo
luerimus,atq; eam pro uolūtatis imperio excernimus.Verum ſatius fuiſſet noſſe nō ueſicę , ſed
meiendi officium,ueluti ēt deijciendi non inteſtlnorum munus,ab electione conſilioq; pende-
re.Quippe veſicæ officium unicum eſt,contractio:at muſculus, qui urinæ meatum in circuitu A.l.1.f.1.d 9 fum.2.ca.24. fol.12.b
ambit,in origine ceruicis ueſicæ extenſus,inſtrumentum eſt,cuius opus ab electione excitatur,
utpote,qui ambiens veſicæ ceruicē,eam ita exacte ſtringit,ut nihil humoris ex ueſica in meatū
ingredi poſſit.Atq; ſimilem,quoq;,& actionem,& utilitatē hēt muſculus,qui recti inteſtini par
tem extremam ambit.Proinde ipſis reſolutis,neq; urinam ueſica,neq; ſtercora aluus, retinere A.l.3.f.19.e. 2.ca.10.fol. 369.c
pōt,ſed prȩter uoluntatem paucis oīno interuallis utraq; effluunt.Sicuti autem in reliquis mu-
ſculis,quod a reſolutione fit nobis inuitis,id electio noſtra haud inuita efficere ſolet,ita eadē ra
tione ab horum actione quieſcimus,quum uel ſtercus,uel urinam excernere propoſitū eſt.Atq;
vt non nulli cū urinarum, tum cibi excrementorum deiectionem,totā ab electione procedere
exiſtimātes,errauerunt,ita rurſus alij his è diuerſo,totum hoc opus naturale putantes, a uerita
te deuiauerūt.Etenim cibi a uentriculo in ieiunum expreſſio,totū naturæ opus eſt: rurſus oīno
ab electione pendet,& utrorumq; mēbrorū,& cuiuslibet digiti tū extenſio tum inflexio.Dela-
tio.n.quæ a uentriculo ad ieiunium fit,& quæ ab hoc in tenue inteſtinū,a ſola naturali faculta-
te procedit:at alui deiectio,& urinæ redditio,utroq; inſtrumento proprijs ſuis facultatibus agē F
te perficiuntur.Rectum inteſtinum,atq; ueſica naturali utuntur ſacultate:muſculi uero ea,quæ
& animalis,& uoluntaria nominať:quippe muſculi,qui fluores cohibere ſolent,tunc quieſcunt
ab opere,abdominis muſculis munere ſuo fungentibus,maxime uero medijs. Sunt nō nulli,q;
quum non ita facile deijcere poſſunt,manibus hmōi muſculos comprimunt:neq; non,ubi vri-
na,uel difficulter redditur,uel oīno ſuppreſſa eſt,idem facere conſueuerunt.Quum itaq; nerui , A. ibidem. d
per quos aīalis ſacultas ad iā dictos muſculos peruenit,afficiuntur,aut ubi dorſalis medulla ip-
ſa læſa eſt,reſoluitur muſculorum actio,atq; excernitur,& urina,& ſtercus, uel laborante inui-
to.Quum uero ueſicæ corpus ita fuerit affectū,vt,qđ in ea cōtinetur,exprimere non poſſit,ſup A.l.3.f.19.e.2 c.6.fol.367.b
primitur urina:noīaturq; hoc accidens ipſius,iſchuria.Atq; accidit interdum propter obtuſum
ipſius ſenſum,ut nō reddatur urina citra expultricis facultatis læſionem,ſi proprij ueſicæ nerui
afficiantur,neruis muſculi ceruicem eius ſtringentis,munere ſuo ſungentibus, ipſorum.ſ.facul
tate ſeruata:nam,ſi reſoluantur,proprium indicium,q muſculus hic reſolutus ſit, eſt urinæ præ
ter uolūtatem excretio.At hmōi eueniente affectu,quū meatus ipſius fuerit obſtructus, utraq;
diſpō cognitu difficilis erit.Proinde,ut exquiſite dignoſcantur,non ſolum hi, ſed reliqui quoq;
oēs ueſicæ affectus,perq̃ neceſſariū eſt præſcire euidentes cauſas extrinſecus aduenītes,quas G
ꝓprie procatarcticas.i.initiatrices medici uocāt.Sed multo ēt accuratiori inueſtigatione† eos ,
qui ꝓceſſerunt in animantis corpore affectus,inquirere oportet.Igiť cuidā,quū cecidiſſet, ſpi-
na ſinuata eſt:quapropter urinam reddere non potuit:nam & id aliqñ fieri ſolet,quemadmodū
ab Hippocrate dictū eſt:uerū non ilico ſuppreſſa fuit urina,ſed perendie,ob afflictarum uerte-
brarū ad interna luxationem inflammata ueſica.Itaq; dolebat in ea parte uel nemine tangente,
ſed multo magis,ſi quis manu eum tangeret:atq; hunc curauimus,inflāmationi remedia adhi-
bentes. Rurſus alter luxatis ad poſteriores partes uertebrls urinā inuitus profudit,nullo infeſtā A.ibidem. b
te ueſicam dolore:in quo coniecimus eius muſculi neruum,qui ueſicā claudit,fuiſſe affectum,
proinde ſpinalem medullam curare uoluimus.Atq; in alio ſimiliter affecto ſuppreſſa fuit urina,
torpente ob affectos neruos ueſicæ ſenſu:quum āt inter dormiendū non ſentiret homo ueſicā
impleri,ipſa extēſa nihil excernere potuit.Etenim accidit interdū,ut hoc mō urina ſupprimať A.l.3 f.19 e. 2.c.6.f.366.b
quēadmodū ēt ſanis quibuſdā,uel urgētibus negocijs,uel in concionibus,uel ſenatu,uel foro ,
uel conuiuio:tum.n.retenta longo tpe urina extenditur ueſica,atq; urina ſupprimitur,contra- A.l.3.f.16.e. 1.c.2.f.334.b
ctrice facultate læſa ꝑꝑ immoderatā tenſionē.Quidā ēt,quum cecidiſſet, manente ſpina illæ-
ſa,in primis quidē magnam ſanguinis copiam cum urina emiſit,poſtea uero oīno ſuppreſſa eſt H Et l.19.e.1.c.19.Et 1.2.c.7 Et l 4.f.6.t.2.cap.20.
urina: cuius rei cām eſſe coniecimus,q concreti ſanguinis grumus intus ſe oppoſuit.Quocirca
demiſſa per colē fiſtula,paulum urinę reddidit:extracta deinde fiſtula apparuit in ipſius ore gru
mi indicium.Præterea, quum alios quoſdam diuturni dolores una cum abſceſſuum notis inſe-
ſtaſſent,finitis abſceſſibus,tenue pus cum urina profluere uiſum eſt:deinde ſubſequēs urinę re-
tentio coniecturæ occaſionem dedit,q a craſſo pure meatus obſtrueretur.Atq; in pueris etiam
quos lapis in ueſica cruciabat,uidimus ſæpenumero urinam retineri.Eos itaque reſupino figu- A.l.3.fol.19. e.5.b
rato corpore,concuſſimus,ut ita a meatu lapis dimoueretur.Quum uero id,quod iamiam dicā,
ſæpe uideritis,oro,vt ipſum tenaci ſemper memoria ſeruetis:q ad grumos vocatos,non ſolum
eos,qui in ueſica,ſed multo magis illos quoq; q in inteſtinis, uētriculo,atq; thorace nō nunquā
cōtineneť,animi defectio,& pallor ſequi ſolet:pulſus uero paruus, obſcurus,frequens apparet : A.l.3.f.15.e. 1.c.19 f.365 g Et.1.2.ca.7. Et l.16.t.1.c. 2.3.l.t.l.4.f.6 t.2.c.20.
& laborās ipſe cū anxietate reſoluiť,quēadmodū in magnis muſculorū vulneribus ſæpenume-
ro accidit:ut mirarl aliquis poſſit,quænā ſit huius euētus cā,quippe,quū oīum,quæ in corpore
ſunt,ſanguis maxime nobiſ ſit familiaris,qūo ex uaſis ſuis effuſus, tāti mali authorē ſe prȩſtat,
ut

† *Eas,quæ præceſſerūt,inquirere oportet. De cauſis antecedētib. hic loquitur, quas προηγουμένας, vocāt. & cod. græci & itala tiones veteres ita habent.*
De Artic.com.3 t.52.f.274.e

A.l.3.f.62.a c.10.f.495.c

A vt & putredo partium,& mortificatio ipsum sequi possit: etenim uidimus, ubi uesicæ meatum grumus obstruxerat,eadem sequi accidentia:grumum uero adesse coniecimus hoc argumẽto, ꝙ plurimum antea cruorem laborantes cum urina reddidissent.Itaq; medicamentum,quod lapidẽ terere posset ex oxymelite,atq; ipsum quoq; oxymeli per se,in potu dedimus: at nihilominus alij quidem perierunt,uno quodã seruato solutis grumis,quos paulatim cũ urina excreuit. Quòd uero non satis est ad affectæ sedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quæ in pręsentia infestant,intueri,sed & ex ijs,quæ præcesserunt,subinde definimus, facilè intelligetis,si eorũ,q̃ antea uidistis,memineritis.Igitur,quum multi crebro pus cum urina emitterent, præteritorũ accidentium memoria,& sedem affectã nobis ostendit,& dispositionem in ipso consistentẽ declarauit.Quidam.n.quum prius in regione renum sæpenumero doleret, accedente inordinato horrore,& exiguo rigore,febre correptus est:alius circa uesicæ positum simul cũ horrore ac febre dolores præsensit:non nulli circa septũ transuersum,& thoracem:atq; alij in dextra præcordiorũ parte.Coniecturam itaq; fecimus in ijs oĩbus,ꝙ pus per renes expurgaretur,vomica.s.in in loco dolente erupta.Cum indicijs ãt supra propositis non nihil cõfert puris quantitatem, & q̃ do totum cum urinis misceatur,utrum confusum,an contra,considerare,ueluti iam antea de

A.l.3.f.19.a c.e.f.367.d

B intestinis dictum est. Nam,vt in illis,si a supperioribus intestinis quidpiam defertur, id ciborũ excrementis perinde admixtum uidetur,ac si cum ipsis subactum fuisset:si uero ab humilioribus,cum vna ipsorum parte excernitur:simili modo urina,aut tota a pure cum ipsa emisso conturbatur aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter deferẽ. Plerunq; ẽt solum pus sine vrina excernitur,idq; haud obscure in uesica suppurationem cõsistere indicat: quod uero exacte commixtum est,a supernis alicunde partibus uenit: sed,quod mediam inter hæc conditionẽ seruauerit,id a renibus descendisse certum est.Similiter si erupta uomica,cũ affecti loci indicijs, ulceris quoq; signum aliquod appareat:nam,& hoc aliqñ quidem exacte commixtum vr̃, aliquando uero mediocriter,interdum uel nullam hẽt mixtionem,uel quodammodo superferẽ, uel solum excernitur.Atq; uocatum quidem ramẽtum,ulceris:essentiæ uero proprietas,affectę partis proprium indicium est:quippe partes a uesica auullsæ,lamis : a renibus uero,carunculis, sunt similes.Ita etiã,ubi ex sublimioribus pars aliqua affecta est,excrementa cũ urinis eiecta intueri;& ea suspectarum partium essentiæ comparare oportet.Igitur cum urina expurganẽ gibbę hepatis partes,atq; omnes,quotquot sunt his superiores:per aluum uero pars iocinoris resima,intestina,uentriculus,lien.Præter has aliæ quędam fiũt purgationes,sed raro,ut cũ thorax, & pulmo per aluum purgatur:quæ infra septum trãsuersum positæ sunt partes,pes urinas.Quo

A l.3 f.19.e. a cap.21 fol. 370.h

A.l.3 fol.18. c.22.f.339.e

A.l.2.f.2 fũ.a d.3.c.2.f.51.d

A.l.3.f.39.a. a.c.20.f.370. g.t.l.2.f.2.d. 3.sum.2 c.6. A.l.3.f.10.f.4 c.2.f.268.a

C rum cãm cum non nulli ignorent,neq; id unquam in ægrotis accidisse uiderint,qđ a multis uisum est,negãt fieri posse,† ꝙ abscessu interim in pulmone orto pus expurgari per renes possit. ‡ Nos uero pulmonis uomicã per urinam,thoracis ãt per intestina,& aluum expurgari uidimus: quanq̃ in pĩmis ex pulmone per renes transitus,nullã reuera dubitationẽ excitare dẽt:etenim ut a caua uena,ita ex magna quoq; arteria,rami descẽdunt ad renes.Qm̃ autem Erasistratus putat solum spiritum in arterijs contineri,hæc quæstio eius sectatores non parum urget:nobis uero nihil difficultatis affert,utpote intelligẽtibus,ꝙ lęuis arteria pulmonis,quãtum puris ex erupta uomica suscipit,id in sinistrum cordis sinum deferre põt,qđ inde in magnam ipsius arteriã incidens,per renes transit in uesicam:hoc tñ non ita crebro euenire uidetur,utpote pure prius in asperas arterias magna ex parte transumpto.Itaq;,quam ob causam pus in pulmone genitũ, cum urinis(licet raro)excernatur,iam dictum est:id uero,quod per uentrẽ expellitur, aliam, & quidẽ rarã(quæ in corporũ dissectione apparet)habet causam:quippe caua uena,mediãte uase quodã stelechiææ uocatæ‡id est uenæ,quę arboris caudici proportione respondet‡ut interdum adaptari.Proinde nihil mirũ neq; impossibile est & ex partib⁹ septo trãsuerso superioribus pus iu uentrẽ defluere,& ex ijs,quæ eidem supponuntur,ipsum per renes in uesicam peruenire:nã corporum raras constitutiones,par est,ut rara etiam accidentia sequantur.

† Hæc verba nõ hẽtur ĩ codi. græcis antiquis,nec in tralationib. veteribus,sed glossema sũt quod ab imperito scriptore postea in cõtextũ positum est.

D *De Vteri affectibus,præsertim de seminis, & menstruorum retentione.* CAP. 5

A Tque ne hoc quidem loco sollicitos esse oportet,utrũ uuluam an uterum appellemus eam partem,quæ mulieribus ad pariẽdum a natura data est:neq; rursus,utrum numero plurali uuluas,aut uteros,an singulari uuluam aut uterum quis nominauerit.Etenim satius fuerit in rẽbus utilibus tp̃s collocare,ex quibus,uel ad notitiam,uel p̃sagia,uel curationem, fructum aliquem decerpere possumus. Veluti certe,& in eo affectu,quẽ nõ nulli uteri suffocationẽ,alij spirationis ob uterum ablationem uocant,audire est,uolentibus medicis utraq; appellatione unũ quẽdam affectum explicare.Ergo uero multas vidi mulieres hystericas.i.uteri affectibus subiectas †(nam ptiores fęminę artem medicã professæ,a quibus nomen ipsum audiri potuit,ita se ipsas nominare solebãt)alias quidẽ sine sensu immobiles iacẽtes,cumq; obscurissimo minimoq; pulsu,uel oĩno sine vllo pulsu apparentes:alias sentientes quidẽ,& moueri potentes, atq; integra rõne,sed tñ aĩo deficiẽtes,& uix respirantes:alias ẽt crura, & brachia contrahentes.Ex quibus cõiecturã feci multas esse uteri affectuũ differẽtias,uel ꝓ cãæ efficiẽtis magnitudine, uel ꝓ specierũ quarũdã uarietate inter se differẽtes.Igiẽ prima spẽs, cuius Heraclides Põticus in suo com-

A.l.3.f.21.e.4 c.16.f.395.b

† Rectius ex græcis)ita.n.sũ illa se ipsas nominãt, tũ ante has medica famina,a quibus & eas verisimile est hoc nomẽ audiuisse.) τὰ αἰδοῖα. membra.

cômentario mẽtionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatẽ. Ait enim sub hac specie E
neq; pulsum, neq; spirationẽ mulieris deprehendi potuisse, atq; ob id duntaxat non uisam esse
mortuã, ꝙ exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet (est ãt libri titulus, †apnus, i.
perdita spiratio, Heraclidis) ac adstantes quoq; medicos quæsiuisse ait, an nondũ esset mortua.
Rursus non nulli Heraclidæ posteriores, credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa nõ
appareat, carptæ lanæ flocculos præ naribus suspendi iubent, ut exacte deprehendatᷓ, num spi- A. ibidem.
ritus aliquis inter spirandum, tum intro, tum foras rursum deferatur. Sunt, qui poculum aquæ
plenum ori uentriculi imponere præcipiunt, quippe immotum oĩno seruari humorem aiunt, si
tota perierit spiratio. Itaq;, si oẽs ita affectæ mulieres interijssent, simplex esset quæstio: quũ ue
rò non nullæ seruatæ uideantur, geminam oriri quæstionẽ necesse est, inuestigantibus nobis tũ
dispositionẽ, ob quam spirationis munus deperditur, tum uel magis, qũo uiuere possint, quæ ni
hil oĩno spirant: quippe in confesso est, & spirationem a uita, & uitam a spiratione separari non
posse, adeo, ut uiuens oĩno spiret, & spirans oĩno uiuat. Atq; hæc quæstio, quãmquam superiore
difficilior vr̃, non est tamen perinde difficilis: quippe latebris inclusa animalia, mortuis similia,
spirationis nihil seruare uidentur. Hoc enim cognito, perspectisq; manifeste illis animalibus fri
gidis, atq; eo demonstrato, ꝙ maximus respirationis usus est, ut intimus calor, & refrigeratione F
& uentilatione seruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in ipsis de
relictum, arteriarum cordisq; officio conseruari: quæ actio a quibusdã medicis transpiratio, ve
luti ea, quæ a thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio uocatur. Itaq; pereũte ob uteri affe
ctum spiratione, quoniam uniuersum corpus refrigeratur (id enim manifeste uidetur) fieri po-
test, ut nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea, quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiatᷓ: po
test etiam adeo esse exigua, ut sensum oĩno effugiat. Ergo, ut nihil ad hunc affectum pertinens
maneat indiscussum, succedit iterum alia quæstio, quã ob causam corpus refrigeretur. Ea uero
haud difficulter dissolui poterit, si cãs, quæ præcesserunt, diligenter intueamur: sunt autem hu-
iusmodi. Conuenit inter oẽs medicos hunc affectum magna ex parte uiduis euenire, ijsq; maxi A. ibidem.
me, quæ, cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque uirorum cõcubitu gauderent, oĩbus
his fuerint priuatæ. Quid igitur ex hisce probabilius quis concludere possit, q̃ ꝙ ob retenta mẽ-
strua, uel semen cohibitum, huiusmodi uterinis uocatis dispositionibus mulieres crucienturᷓ si
ue ex apnϵæ. i. non spirationes, siue suffocationes, siue etiam contractiones quædam fuerint: &
fortasse magis ob seminis retẽtionem, utpote quod magnam uim obtineat, & in mulieribus hu
midius ac frigidius sit, & excretionem requirat in ijs, quæ multo semine exuberant, sicuti ẽt in
uiris: quippe non parua est horum quoque differentia: sunt enim non nulli, quos protinus a iu- G
uentute concubitus imbecilliores efficit: alij, nisi assidue coeant, capitis grauitate molestanᷓ, ci
bos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atq;, ut deterior est ipsis appetentia, ita, & cõcoctio mi
nor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus hu-
iusmodi erat natura, qui prę* pudore, a libidinis usu abstinẽtes, torpidi pigriq; facti sunt: nõnul-
li etiam, melancholicorum exemplo, prętet modum mœsti ac timidi, cibi ẽt tum cupiditate tũ
concoctione uitiata. Quidam uxoris mortem lugens, & a concubitu, quo antea creberrime fue
rat usus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere po-
tuit: ubi uero se ipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad uomitũ excitabatur: męstus ẽt
apparebat, nõ solum has ob caus, sed ẽt (ut melancholici solent) citra manifestam occasionem:
uerum hic quàm celerrime liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hæc ergo consi
deranti mihi apud me, uisa est longe maior ex retento semine, quàm menstruis, corporis noxa
euenire posse, præsertim in ijs, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est, ac copiosius,
& qui in ocio sunt educati, quiq;, cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim conti-
nere cęperunt. Perpendi autem in his quoque naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius
rei causam esse: quum enim & tale, & tantum fuerit, neminem non ad sui excretionem ui qua- H
dam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, uirum alioqui omnium mortalium, quod ad cõ
tinentiam pertinet, constantissimum, libidini tamen indulsisse, non a copulata illi, dum effundi-
tur, uoluptate, ueluti bono aliquo, illectum, sed ut noxam, quæ a retento semine prouenire so
let, euitaret. Eum meretrix adire pollicita quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota,
semen proiecit; ac uenientem deinde mulierculam remisit, inquiens, manus hymenęum cele-
brando te pręuenit. Atque plane constat modestos uiros non ob uoluptatem, sed ut ab impedi
mento pręseruentur, libidini indulgere, perinde, ac si nulla esset ei uoluptas coniugata. Sic etiã
reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quòd existiment uoluptatem boni cuiuspiã
speciem pręse ferre; sed ut semen, quod ob retentionem ipsa molestat, excernant, haud secus, q̃
deijciendi stercoris, excernendiq; urinæ desiderio suapte natura moueri consuerunt. Cogitan-
ti itaque mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo tã
tempore uidua, quę præter cętera mala neruorum quoque distentione uexabatur. Ac dicente
obstetrice uterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis uti decreuit: qui- A. l. 3. c. 11. 4. cap. 17. fol. 356. g
bus adhibitis, partim ob ipsorum calorem, partim etiam, ꝙ inter curandum manibus tractarẽ-
tur

† Laertius in vita Empedoclis. Suidas in dictione ἄπνους.

* Gra. ὑπ' αἰδοῦς, quod vetus interpres transtulit, sobrietate.

A tur partes muliebres,oborta titillatione,cũ labore,& uoluptate (ueluti per coitũ usu venire so-
let)excreuit crassum plurimumq; semẽ:atq; ita a molestia sua liberata est mulier. Proinde ma-
nifesta coniectura assequutus sum,uitiato semini maiorẽ,q̃ menstruis,esse uim ad noxã uniuer
so corpori inferendam.Itaq;,licet hæc quidem aliqñ profluãt è uiduis,suppressum nihilominus
semen molestiam noxamq; ipsis inferre põt.Quibus uero nequaquam persuaderi põt,exiguum
succum in una parte contentum,tantorum accidentium,quæ uniuerso corpori eueniũt,esse cau
sam,ij oĩno immemores esse uidentur eorum , quæ quotidie contingunt. Etenim a phalangij
ictu totum corpus affici vr̃,exiguo ueneno per minimum foramen iniecto.Sed lõge maiori ad-
miratione dignus est scorpionis ictus,qui breui admodum tp̃e grauissima infert accidentia:&,
id,quod inijcitur dum ipse pungit,aut perq̃ exiguum est,aut nihil omnino, nullo apparente fo
ramine in ipsius aculeo.Atqui necessarium est,non simpliciter,quia quis perinde, quasi acu,pũ
A.l.4.f.6.t.5. ctus est,ut uniuersum statim corpus ueluti grandine percuti uideatur, animi simul defectione,
c.3.f.305.b accedente:sed rationi magis consentaneum est, vt uel a spiritu quodam, uel tenui humiditate
iniecta,hæc eueniant accidentia.Sunt,qui putant res quasdã solo tactu per qualitatis uim,ea,q̃
eis uicina sunt,alterare posse:idq; planè uideri in marina torpedine, utpote cui tam uehemens
B sit potentia,ut per piscatoris tridentẽ transmissa ad manum alteratione, derepente totã reddat
torpidam.His coniecturis facile deprehenditur paruæ molis res quasdam solo tactu maximas
A.l.3.f.142.1 inducere alterationes:id quod in heraclio quoq; lapide,quem magnetem nominant,uidere est,
c.1.f.308.b ferrũ.n.quod tetigerit,ei adhæret,uel nullo adhibito uinculo:deinde,si aliud id,qđ primo tactũ
fuerit,tetigerit,similiter,ut primum,illi inhærebit:postea tertium secundo:ita, ut plane constet
rebus quibusdam uehementissimas esse uires.Reliquum est,ut inuestigemus,an in animãtibus,
corruptio aliqua nasci possit adeo uehemens,ut ueneni tum qualitatem,tum uires æquet:an id
iam medicis enodatũ discussumq́, esse uideatur,qui hanc solent proponere quæstionem,utrum
propriæ sint notæ ueneni,necne.Nam,qui maxime uidentur super hac ambiguitate disputasse ,
ij eosdẽ fieri affectus concedunt,& a lethalis ueneni potione,& a corruptione,q̃ a corpore or-
tum hẽt:uerum facile descerni posse eos,qui uenenũ sumpserũt,ab ijs,qui aliunde affecti sunt.
Quũ enim homo suapte natura probis humoribus abundans,ac sanorum more educatus,dere
pente moritur̃,ut lethali assumpto ueneno fieri solet:deinde corpus,aut liuens,aut nigricãs,aut
uariũ est,aut diffluens, aut putredinem molestam olet,hunc uenenum sumpsisse aiunt.Igitur, si
eiusmodi affectibus nos infestari fateamur,qui ex nobismet ipsis accepto suæ originis impetu,si
miles sint ijs,qui pernicioso epoto ueneno eueniunt,nihil mirum,si uitiatum semen , aut men-
C struũ hm̃oi,quum retinentur,aut putrescunt,corporibus ut afficiantur idoneis, grauia inferant
accidentia.Quippe facile intelligit̃ a canibus,quantam habeat uim afficiendę rei aptitudo:quũ
enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur,solus canis eo affectu corripitur : atq; tãta
fit in ipso humorum corruptio,ut solum eius sputum,si humanum corpus contigerit, rabiẽ ex-
citare possit.Vt igit̃ ab exiguo initio,sputi uidelicet qualitate,aucta quædam in corporę dispo-
sitio,quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit,discerni potest,idq; post sex mẽses,
quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur:sic eodem modo uitioso humo
re in animalis corpore genito,paulatim tractu temporis principalium partium aliquã cõsentit,
a qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur.Quòd ãt a priscis iã inde seculis optimo iu-
re creditum fuerit,hysterica dicta accidentia ad uterum,tãquam ad radicem,pertinere; uel ma
ximo argumento esse potest,quòd & solis uiduis,& ijs,quibus menstrua supprimuntur , huius-
modi affectus euenire consueuerunt.Quòd uero ad eos excitandos retentum semen maiorem,
menstruum uero minorem uim obtineat,facile intelligitur ab ijs mulieribus,quibus, cum non
sint uiduæ,purgationes supprimuntur:quamuis enim quibusdã alijs infestentur accidentibus,
quæ posthac dicentur,spiratione tamen non priuantur,neq; animi defectione uehementi, neq;
alijs quoq; accidentibus,quæ paulo antea dicta sunt,laborare uidentur: præterea ex eo,ꝙ sunt
D uiduæ quædam,quæ,licet æq;,ut antea,aut paulo minus purgent̃,nihilominus similibus corri-
piuntur accidentibus.Consentiunt ãt hisce ea quoq; signa, quæ circa uterum sentiunt medicæ
A.ibi.c.16.a diligenter tangentes:nam ceruix eius inclinata uidetur,interdum quidem ueluti sursum retra-
ctus sit totus uterus,interdum uero ueluti sit tractus ad latus.Proinde quidam,uterũ ueluti ani
" mal esse statuentes,quod creandæ prolis gratia mouetur:si priuetur his, q̃ concupiscit,uniuer-
" so corpori nocere dicunt.Qua de re Platonem ita scripsisse comperimus:Ea pars,quæ in mulie
ribus,& uterus,& uulua nominatur,quum sit animal,prolem generare cupiens,si intempestiue
" diuq; infructuosum fuerit,succẽsens ægre fert:eransq; per totum corpus, & spiritus meatum
" obstruens,respirareq; nõ sinens,in extremam anxitatem deijcit,atq; omnifarios alios morbos
excitat.Hęc dicente Platone,quidam addiderunt,ꝙ postea quàm ita per corpus uterus errauе
rit,ad septum transuersum perueniens,respirationẽ impedire solet.Alij errare ipsum,ueluti ani
mal,negantes,ubi suppressa sunt menstrua,exiccari aiunt:deinde humectari cupiente,ad uisce
ra usq; ascendere:quum uero ascendendo non nunquam septum transuersum cõtingat,idcirco
animal spiratione priuari.Etenim,qui ignorant ea,quæ in dissectionibus apparẽt , quiq; neque
naturales

naturales, neq; a uolunta te pẽdentes actiones unquã confiderauerunt,quamuis ea,quæ iã dixi E
mus,nulla audiant demonftratione roborari,fieri tñ poffe arbitrantur,ut aliquid ex ipfis a ueri
tate nequaquàm abhorreat:at uero,qui in utrifq; fuerint exercitati,hanc rationem utpote in-
firmam,uel me tacente defpiciunt.Nam,fi aliquid uteri afcendere uideatur,id perexiguum eft,
neq; fufficit ad hoc,ut totũ ipfius fpaciũ ne ad ueutriculũ quidem afcendiffe oftendat : tantum
abeft,ut hunc prætereundo,ad feptum tranfuerfum pertingere poffit.Quòd,fi detur & ut attin
gat,quid momenti habebit id,ut fpirationẽ attollere,aut animi defectionẽ,aut membrorũ con
tractionem,aut integrũ foporem,inducere poffit?Etenim,cum aliquis fe impleuerit,uentricu-
lus intumefcens,plane uẽ feptum tranfuerfum cõprimere,atq; hanc ob rẽ fpiratio redditur cre
brior:fed nullo infuper alio accidente animal infeftatur.Atq; prægnantibus quoq; uterus adeo
intenditur,ut crebrior fiat fpiratio,fed ne has quidem aliunde lædi uidemus. Id ãt,quod dicũt,
exiccatos uteros humoris defiderio ad uifcera afcendere,nemini nõ abfurdum uideri põt: fi.n.
fimpliciter aliqñ uterus requirat humorem,ueficam atq; craffi inteftini partem inferiorem tot
fibi proximam hẽt:fi uero non fimpliciter humorem,fed fanguineũ humorẽ defiderat,ad he-
par potius,q̃ ad feptum tranfuerfum,ipfum moueri oportebat.At uero quid opus eft,ut alijs ex
trinfecus irruat partibus,quum a fpiffa mẽbrana ipfum ambiẽte contineat?nam oĩa,quæ ad fe
fe ab alijs humiditatem trahunt,per ora q̃ plurima id efficere folent: atqui ad uterum multa ad
modum uenarũ ora perueniunt,per quas ex caua uena,utpote cui ex hepate fanguis influit,fan F
guinẽ attrahere põt:quam uero aliam fiftulam hac infigniorem quis inuenerit,qua ex hepate
in uterũ fanguis deferatur,aut per quam aliam oĩno uterus ex iocinore quippiã attrahere pof-
fit?Quòd fi hic cauæ uenæ riuus non eft maximus,faltem certe nõ eft alius:quippe fola hæc ue
na partibus fub tranfuerfo fepto conftitutis,ex hepate defert fanguinẽ.Abfurda igitur oĩno eft
illorum ratio,cum hoc,q̃ uterum effe aĩal,hac ratione aftruere uñr.Sed,fi hoc ipfis cõcedatur,
ergo ægre feret uterus priuari fe eo , quod concupifcit , ac fortaffe a cibo quoque abftinebit,
† quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur:uerum ob hoc neq; ad feptum tran-
fuerfum,neq; ad alium quemuis locũ perueniet:nam(ut cætera omittamus)perquàm arida eft,
fepti tranfuerfi temperies:atqui uterus iuxta illorum placita,qui ipfum exiccari dicunt,humida
rum partium communicatione indiget.Sed interrogaueris fortaffe,quam ob caufam modo fur
fum,modo in latus,retrahi uterus uideatur,id enim obftetrices aiunt:aut cur ipfo in fua fede fe
penumero manente,nihilominus mulieres quædã ab hyftericis accidentibus corripiant.Equi-
dem huius rei caufam explicare tentabo,ea,quæ ab Hippocrate dicta funt, imitando.Igif uteri
tenfiones in caufa effe dixerim,cur tangentibus obftetricibus,ceruix modo furfum,modo in la
tus retrahi uideatur:nam fimul cum utero ceruicem quoq; ipfius retrahi neceffe eft.Supereft er G
go,ut declaremus,quam ob caufam uterus,uel furfum,uel ad latus retrahatur : hoc enim huic
deerat.Ea effe cenfetur,uaforum ad ipfum peruenientium plenitudo una cum eorum uinculis :
etenim oftendimus in enarratione eius aphorifmi,quo inquit| conuulfionẽ,& a plenitudine fie
ri,& euacuatione,q̃ plenitudo corpora repletorum,& in latum,& profundum extendit, fed lõ
gitudinem abbreuiat,ergo,quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur: nam
Erafiftratus mufculos quoque,fi fpiritu impleantur,in latitudine augeri,in longitudine uero mi
nui,atque ob id etiam retrahi dicit.Vnde ergo oritur plenitudo tum uenarum,tum uinculorũ ?
nempe ex menftruorum retẽtione.Nam peruenit quidem ad uterum fanguis,fed ad interna ip
fius ingredi non poteft,aut quia craffior eft,quàm ut per ora uaforum poffit penetrare,aut quia
claufa funt ora:itaq; multiplicatus in uenis eas extendit,atq; uicina ipfis uincula madefacit : ad
horum aũt extenfionem continuo uterum retrahi neceffe eft.Igitur,fi æqualiter undiq; traha-
tur uterus,recta erit,& fine inclinatione ipfius tranfmutatio:fi uero inæqualiter,ad partẽ uehe
mentius trahentem intendetur.Non ergo,ueluti animal errabundum,aliàs ad alium locum di-
fcurrit in mulieribus uterus,fed ab extẽfione retrahitur.Quòd,fi dixerit quifpiam uteri corpus
tum nõ effe affectum,fed peruerfione laborare,quum aliàs aliorfum trahitur, hic haud abfurda H
dicere uidebitur:nam circa reliquas quoq; corporis partes accidit,ut hmõi appareant affectus:
& ut fæpenumero decipiãtur medici,qui peruerfam partem,quia uel incuruari, uel extendi nõ
poffit,arbitranẽ effe affectam.Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro,quẽ de articulis fcripfit,
ubi etiam de uteri uocato errore mentionem fecit,ita fcribens : | Si in pofteriorem partem ca-
put femoris exciderit,quanquam hoc raro fit,extendi non poteft crus,neque fecundum luxatũ
articulum,neque adeo fecundum poplitem quoq;ijfq; minime,quibus ex uetufto idem conti-
git,& inguinis,& poplitis articulum extẽdere poffunt.Hoc fermone quamuis poplitis articulus
haudquaquam afficiaẽ,quia tamen cum inguine communicat,ipfum extendi nõ poffe ait.Atq;
deinceps fubiungens,inquit: | Sanè animaduertere hoc oportet:ut.n.utile eft,ita magna eft ip-
fius habenda ratio:quàuis nõ paucos lateat,q̃ ne fani quidẽ extendere poffunt poplitis articu-
lum non extenfo inguinis articulo,nifi furfum admodũ leuato pede,ita.n. poffunt:neq; ẽt fimi-
liter,fed longe maiori cum difficultate,flectere poffunt poplitis articulũ,nifi fimul flectãt articu
lũ inguinis.His dictis deinceps ait: | Multa alia quoq; his haud diffimilia in corpore inueniũtur,
&

A.l.5.f.102.1.c.31.f.160.g Ex c.38.fol.26.b

† καθάπερ ἔνιοι φασιν τοὺς ἐρῶντας φοίνικας πάσχειν.i. quẽ admodũ amãtes palmas affi ci nõnulli perhibent. Philoftratus in Iconibus,auctor, eft palmam fœminã atq; marem ita fe amare, ut nifi prope ferantur atque fe contingant, emacientur exficcenturque. Idem Theophraftus 3.de cãus, plan. c.20. Plinius li. 13.ca. 4. & Bafilius homilia 5. in Hexameron.

6. Aph.39. Ex. ord. 50.1

de Artic.cõ.3.t.98.7.179.h

de Artic.cõ.3.t.99.7.180.f

de Artic.cõ.3.t.100.7.180.a

A & secundum neruorum distétiones,& musculorum figuras : quinetiam plurima notatu fortasse
" digniora,quàm quis putauerit,contingere solent,& secundum intestinorum naturã,& uniuer-
" sum uentriculum, atq; uteri,tum errores, tum extensiones . His uerbis Hippocrates de poplitis
articulo dicere proposuerat,non potente secundum naturã moueri: idq; non ob propriũ ipsius
A.l.3.f.11.t.1 affectum,sed quia coxæ consentit:quinetiam extensionũ,quæ utero accidunt,mentionẽ fecit,
c.26 f.391.e quum uidelicet ipse non per se transmutaẽ,sed à quibusdam alijs trahitur. Igitur uteri peruer-
A.l.3.f.11.t.4 siones,eo,quem diximus,modo,ad suppressa sequunẽ menstrua:ipsæ tñ accidẽtium, quæ in ani
c.26.fo.396.a malis corpore apparent,causæ non sunt, quippe quæ communem habent causam,plenitudinẽ,
à suppressa menstruorum purgatione euenientem:quæ uero citra peruersionem,aut menstruo-
rum retentionem uiduas molestant noxæ,hæ ob retentum semen eueniunt.Cæterum pro mul-
titudinis qualitatisve ratione , tum menstruorum,tum seminis , aliàs aliæ accidentium species
oriri solent.Etenim noxia causa uniuersum corpus refrigerare potente,adeo uehemẽter infrigi-
datur corpus,vt & spiratio,& arteriarũ pulsus sensu deprehendi nequeant:quæ si uel crassa fue-
rit,uel acris,conuulsiones:si uero atræ bilis naturam habuerit,mœstitiam inducet:quemadmo-
dum animi quoq; defectiones,& ad fortes extensiones, & refrigerationes, & stomachi uitia se-
B qui consueuerunt. Constat autem , ꝙ in huiusmodi sermonibus os uentriculi stomachum sole-
mus appellare : quippe omnium medicorum mos est in syncopa, quæ ab oris uentriculi uitio
dependet,huiusmodi uti appellatione. Porrò accidentia, quæ ob adstricta mẽstrua infestare so
lent (nam de his quoq; non nihil me dicturum pollicitus sum/nunc enarrare aggredior,sumpto
initio ab ijs,quæ ab Hippocrate in aphorismis scripta sunt,præcipue uero, quum dicit : Si mu- 5.Apho 39.Ex. ord 41.b
" lier neq; prægnans,neq; puerpera lac habet,menstrua eius defecerunt. At nullo in mammis ap-
parente lacte,menstrua suppressa,hisce notis deprehenduntur:grauitas totum corpus molestat:
A.Ibid.t.3.c. item fastidium quoq;,& nulla cibi cupiditas:inæqualitas horrida : ꝙ si citra horrorem inæqua
26.fo 393.e litas aliqua fuerit,atq; fastidium,cupiatq; mulier quædam aliena,iube, ut obstetrix uteri cerui-
cem tangat,nam,si citra duritiem clausa inueniatur,eam prægnantem esse conijcies : ex iis etiã
non nullæ cibum euomunt : ac terram, aut extinctos carbones , aut alia quædam hmõi edunt .
Si uero clausum fuerit os ceruicis uteri, ac duritiem quoque habeat,effectum aliquem in utero
esse significat: oportetq; obstetricem speculari,ad quam partem uel declinet,uel retrahatur, nã
in ea parte affectam uteri sedem esse conijciendum est:atq; in quibusdã fœminis,eius partis do-
lor cum grauitate,non nihil significare potest:quinetiam in coxam dolor transit,ac crus ipsum,
C quod è regione est,per incessum claudicat.Quòd,si longiori tempore supprimantur menstrua ,
nullamq; medicus mulieri uacuationem offerat,tumor aliquis præter naturam in ilibus interdũ
exoritur,ostendens nimirum ex internis partibus quampiam esse inflammatam. non nullis pa-
nus in extrema ilium parte excitatur : veluti uiris quoque eodem in loco nonnunquam oriri
A.l.3.f.16.t: solet,qui,vbi suppuratus aliqñ fuerit,secari debet.Vidimus itaq; ipsum,& in hac parte,& in co-
1.c.2.f.131.f lo suppuratũ dissectumq;,interdum ignorantibus medicis inexpertis,qd inciderent, interdum
Et l.1.fo.2.d. uero intelligentibus quoq;.Atq; ab huiusmodi tumore suppurato in colo,nemo nõ facile sanus
3.c.11 euasit:vteri uero sectiones maiori cum difficultate conglutinãtur . Hmõi ergo accidentia sequi
suppressa mẽstrua consueuerunt:ac præterea lumborũ,& colli,& sincipitis dolor,qui etiam ocu
A.l.3.f.21.t. lorum fundamenta infestat:item febres ardentes:& urinæ nigricãtes cum rubra quadam sanie,
4.ca.17.fo. perinde,ac si aquæ,ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerunt,fuliginẽ quis miscuisset: qbus
356.d dam urina,aut difficulter redditur,aut omnino supprimitur.Quum ergo horum aliquod in mu-
liere conspexeris,vterum ueluti radicẽ ipsorum coniicere oportet.Quòd,si per alium quempiã
corporis locum sanguis effluxerit,aut inflãmatio,aut erysipelas excitatur,an menstrua purgen
tur,interrogare debes:siquidem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur,quibus mẽ
A.l.3.f.21.t. D struorum cohibetur purgatio,ijs hmõi plerunq; eueniunt accidentia.Quum uero immodice ua
3.c.3.f.392.c cuantur,sequitur color fœdus,pedes molli tumore attollũtur,& totum corpus subtumidum fit,
vitiatur ciborum tum,concoctio tum cupiditas: atq; in totum omnia,quotquot immoderatam
sanguinis uacuationem,siue ex hæmorrhoide, siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem,
sequi consueuerunt accidentia , huiusmodi fœminas infestant . Sed accidit interdum fœminis
muliebre uocatum profluuium,uel utero haudquaquã affecto, quũ uidelicet uniuersum corpus
per ipsum expurgatur euacuaturq; , quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur:id
uero potissimum fit,si mulieres laxis sint carnibus,& pituitosæ:quas etiã,intacto utero,sed uni-
uerso corpori adhibitis remedijs,sanauimus:atq;,id quod excernitur,non nunquã rubra sanies
est,interdum aquosa,aut subpallida. Quòd,si purus fuerit sanguis,qualis ex dissecta uena pro-
fluit,diligenter animaduertere oportet,num erosio sit in utero:ea uero magna ex parte in cerui
ce potius,q̃ alibi,cõtingere solet:discerniturq; per excretã saniem,si fuerit profunda:si uero cir
ca os ceruicis constiterit , non solum per hanc , sed per tactum quoque cognosci potest . Atque
prægnantes quoque,quum ora uenarum in ceruice aperiuntur,sanguinem excernunt. Si uero 5.Aph.37.Ext. ord 40.h
mulieri utero graui,mammæ subito extenuanẽ,abortus expectandus est. Atq; geminos ferens,
si altera mamma extenuetur,alterum amittit:& fere,si dextra mamma extenuata est,marem. si 5.Aph.38 Ext. ord.41.a

ſiniſtra,fœminam amittit: quippe fœtus,qui mares ſunt,parte uteri dextra ut, plurimū cōtinen- E tur: qui fœminæ, magis ſiniſtra: atq; raro aliter euenire compertum eſt,adeo,vt in animalibus quoq;, quæ ſuapte natura geminos ferre ſolent, itidem accidere uideamus, vt in capris, ouibus, atq; alijs quadrupedibus non paucis uidere eſt. Si mulier prompte quidē conceperit, deinde ſecundo,aut tertio,aut quarto imprægnationis menſe, fœtū eiecerit, circa uteri acetabula humorem pituitoſum abundare, atq; idcirco uenarum arteriarumq; in chorio tunica exiſtentium, ad ora uaſorum in uterum deſcendentium, nexum, debiliorem reddi conijciendum eſt, vt fœtum ob grauitatem ferre nequeat, ſed facile abrumpatur.

5. Aphor 45
Ext.ord.41.G

A.l.3.f.214
t a.c.8.fol.
386.a

De gonorrhœa, priapiſmo, & reliquis colis affectibus. CAP. 6.

A.l.3 f.134
c.17.f.187.b

QVemadmodum pauca ex ijs, quæ per anum excernuntur, vicinorum ipſi locorum affectorum ſigna ſunt: plurima uero ex ijs, & inteſtinorum, & uentriculi, & ſplenis, & iecinoris, atque non raro humorum in uniuerſo corpore exuperantium, notæ ſunt: eodem modo pauca eorum, quę per colem excernuntur, proprum ipſius affectum oſtendunt: ſed complura, veſicæ, renum, hepatis, ſplenis, pulmonis, thoracis atq; humorum in uniuerſo corpore, diſpoſitiones ſignificant. Verum huiuſmodi ſigna per alia, quæ unicuiq; parti affectæ aſſidere diximus, indicia diſtinguūtur. Igitur affecti colis hæc erunt indicia. Vlcus quidem ipſius manifeſte deprehenditur à dolore ipſum infeſtante: atque ſi aliquid ex ijs per urinas excernatur, quæ ulcera comitari ſolent. Id uero ab eo, quod ex ueſica ſecernitur, ita diſcerni poteſt: nam ipſum in primo protinus exitu apparens urinam præuenire conſueuit, quod uero à ueſica egreditur, vrinæ admixtum uidetur: quinetiam aſſidue inter meiendum mordicus dolent pudendorum ulcera, præcipue, quum uel cruſtula, uel ſordibus ſolutis pura fuerint. Sed longe euidentius ipſius inflammationes, ac reliquæ huiuſmodi diſpoſitiones, vel ſine indicijs dignoſcuntur. Verum de gonorrhęa & prlapiſmi diffuſe aliquid percurrere ſatius fuerit. Ergo gonorrhœa, eſt ſeminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet, ſed ſignificantius dixeris, ſeminis aſſiduam excretionem, cole haudquaquam extenſo. Priapiſmus uero eſt, quū colis & in longitudine, & circulo totus augetur, nullo ſtimulāte ad libidinem, aut deſiderio, aut acquiſito calore, ut quibuſdam accidere conſueuit, qui ſupini decumbunt: ſic enim quidam ipſum deſcripſerunt: at breuiori quoque compendio dicere potes, permanentem colis, aut auctionem, aut tumorem. Deducta uero denominatio eſt, à Priapo ſcilicet: nam illum, ut cui ſuapte natura huiuſmodi colis eſſet, ita finxerunt, atq; pictura deſcripſerunt homines. Gonorrhœæ autem nomen planè compoſitum eſt ex γονῆς quod ſemē genitale, & ῥεῖν quod fluere ſignificat: etenim ſemē modo γονὴ, mo- G do γόνος, nominari ſolet. Porro, quemadmodum alia omnia noſtro è corpore duobus modis uacuantur, interdum. n. à continentibus ipſa corporibus excernuntur, interdum ſponte profluunt eo, q ob imbecillitatem ab ipſis corporibus contineri non poſſunt, ita de ſemine quoque dicendum eſt: nam in omnibus huiuſmodi, ut excernere tempeſtiue, ita continere, naturæ officium eſt. Verum excretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi ſpatio & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente ſpacio continetur, impellente: retentio uero ſit, quum clauſus permanet meatus, & contentum à cōtinente haudquaquam impellitur, ſed contra per contractionem comprehenditur & retinetur. Hoc modo cōtenti in cauis inſtrumentis humores, in ijs, qui integra ualetudine degunt, naturaliter & excernuntur, & retinētur: in illis autem, qui præter naturam ſe habēt, retentio quidem ob excretiuæ uirtutis imbecillitatem: excretio uero ob retentricis facultatis infirmitatē euenit, uel ob diſpoſitionem aliquā, quę haud ſecus, q̄ naturalis ipſa excretoria uis, partes mouere poſſit: id, quod in ſeminarijs uaſis uidere licet, ubi aliquis uel comitiali morbo, uel alia conuulſione uiolenter irruēte, fuerit correptus. Cæterum uidemus, alias quoq; partes, vt manus, aut pedes, aut digitos, conuelli modo ſimul cum uniuerſi corporis conuulſione, modo ipſis ſolis affectis: proinde haudquaq̄ abſurdum H fuerit in ſeminarijs uaſis, & quidem ſolis aliquando, huiuſmodi diſpoſitionem excitari, queadmodum & gonorrhœam (quæ urinæ, quam quis inuitus emittit, proportione reſpondet) quum contentricem uidelicet facultatem reſolui contigerit. Igitur gonorrhęa inſtrumētorum ſeminis affectio eſt, non pudendorum, quæ ſeminis genitalis uia ſunt, qua excernatur: priapiſmus uero planè colis eſt accidens; at fieri pōt, ut & nullo pręcipuo proprioq; ipſum affectū infeſtāte, id ad arterias ſolas referatur, vtpote quæ ſolæ interdum hmōi habeant præter naturā diſpoſitionē, qua li uidelicet affici conſueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui à ſpiritu in tumorem ipſum attolli, manifeſte patet ijs, qui celeritatem eius, & quum intumeſcit, & quum iterum reſidet, perpendunt: quippe nullus humor tam ſubitam in alterutram partem mutationem efficere poſſet. His ſic ſe habentibus, quum in corporum diſſectione magnæ uideantur arteriæ in pudendum (exiguam ſcilicet particulam) irruere, ſitq; colis eſſentia talis, qualem in nulla alia parte uidere eſt, vtpote cuius corpus neruoſum eſt, atq; undecunq; fiſtuloſum, excepta ea parte, quam glandē uocant, quid aliud excogitauerit quis, quam q uaporoſo ſpiritu ab arterijs affluēte, per extenſiones in tumorem attollatur, ideoq; glandem æqualem ſemper habere magnitudinem, q fiſtuloſus in ipſam neruus non ingreditur? Ergo quæ cauſa eſt, quum libidinis impetu

A.l.1.f.1.d.6
c.7.fo.18.b

A.l.3.f.30.c.1
c.1.fo.371.g

quis

A. l. 5. c. 20. t. 1. c. 25. fol. 176. a

A quis stimulatur, aut ubi ob supinum decubitum calfacti sunt lumbi, vt colis extendatur? nempe
hac inuenta facile priapismi quoq; dispositionem inuenire nos posse speramus. Quòd uero prin-
ceps causa sit plenitudo uel arteriarum, vel nerui fistulosi, aut etiã utriusq;, quum ex priore con-
ditione mutant, palàm constat: at uero, vtrius eorũ magis, aut nũ & amborum, deinceps consi-
deremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio. Natura, corporis partes fingens perficiensq;, vt
ipsæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur, effecit: cuius rei exactissimum aliqñ fe-
cimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, vt matrem, q ipsum in utero gestauerat, nunq̃
uidisset. Quum.n. capras dissecarem, dissectorum quæstionibus, quibus fœtus in utero formatio
nem speculantur, promotus, inueni elegantem quendam hędum, quem à matre absolutum, ita
pro meo more abstuli, ut ipsam haudquaquã uideret: atq; in domum quandam, ubi multæ pel-
ues erant, deposui, quarum aliæ uini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiã humo
ris erant plenæ: aderantq; fructus non pauci tũ cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq;
hędum conspeximus, in primis quidem, pedibus incedentem perinde, ac si audiuisset sibi inces-
sus gratia crura fuisse concessa: deinde excussit, quã à matre contraxerat humiditatẽ: postea pe-
de latus scalpere, ac deinde singula uasa olfacere uidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac
B tandem absorbuit: quibus uisis oẽs exclamauimus, Hippocratem uere dixisse animalium natu
ras esse à nemine doctas. Sic ergo hędum hunc educando, non solum lac, sed multa insuper alia,
quæ forte offerebantur, comesse uidimus. At, quia non longe aberat uernale æquinoctium, quũ
eriperetur hędus à matre, exactis duobus deinde mensibus, tenellos ei, tum fruticum, tum alia-
rum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium quũ experiretur odorem, alios quidẽ cõtem-
psit, alios uero gustauit, atq; sic ad adultarum caprarũ cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non
adeo magnum uidetur: at longe maiori admiratione dignum est, q postea quã & folia & tene-
ros ramusculos deuorauerat, paulo post ruminare cœpit: quod rursus oẽs, quotquot aderãt, ui-
dentes exclamauerunt cum magna facultatũ admiratione, q animalibus natura insunt. Quam-
uis.n. magnum uidebatur, q impellente fame, per os atq; dentes cibum assumeret, multo tamẽ
uehementius admirati sumus, q cibum in uentriculo iam contentum, in primis quidem ad os
subleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuo-
raret, idq; non in eundem, sed in alium uentriculum. Vulgares autem huiusmodi naturæ mune-
ra despiciunt, nihil, nisi peregrina spectacula admirantes. Nam quis non miretur, q medici in se
eandis corporibus peritissimi quærere soleant, à qoa causa articulus hic extẽdatur (subijciamus
C uero exempli gratia coxæ articulum) aut à qua causa incuruetur, aut quid sit, qđ ipsum in utran
que partem transuersum abducit, aut quid ipsum utroq; circumuoluat, quum interim hędus sin
gulos articulos, ad quamcunq; motionem libitum fuerit, possit excitare, quemadmodum homi
nes ipsi, quãuis, à quo musculo motus efficiatur, non intelligant? Porrò de linguę motione (nam
hanc pro exemplo inducimus) quis non mirabitur, si dissectores inter se non solum de musculo
rum numero, sed de ipsorum etiam actione, pugnantes uiderit, ac uiderit quoq; à natura infan-
tes edoctos, quo pacto uocem aut aliud hmõi munus imitentur: quo pacto etiam linguam mo-
ueant, aut quibus musculis uocem eandẽ efficiant? Similiter & de omni reliquorum animalium
tum uoce, tum respiratione. Atq; (ut summatim dicamus) miraberis fortasse, qũo nullo docẽte,
omnibus, quæ à consilio & uoluntate pendent, actionibus instructa fuerint instrumenta: de qui
bus quidem actionibus licet acris inter dissectores sit pugna, qũo fiant, & quibus instrumentis,
nihilominus omnia animalia, simul atq; genita sunt, & spirant, & uocem reddunt. Igitur non mi
rum esse debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia à natura institutæ sunt, protinus
ab initio cognoscere. Etenim quamobrem uterus, quum semen genitale conceperit, donec per
fectus fuerit fœtus, exacte clausus permanet: perfecto uero fœtu, plurimum aperitur, ac deinde
D sic apertus fœtum excludit? Populares autem hæc propter crebrum euentum, & contemnunt &
despiciunt, vtpote qui nihil, quod re uera sit admirabile, sed ea duntaxat, quæ raro uident, admi
rari consueuerunt. Quid autem in rerum natura põt esse admirabilius, quã q nouem perpetuis
mensibus clauditur os uteri adeo exacte, vt ne specilli quidẽ acumen admittat: perfecto autem
fœtu, vsq; adeo distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit? Ne igit̃ dubites pudendo-
rum facultatem per se doctam esse ita, vt fistulosum illud, neruosumq; corpus, ubi ad coitum in-
surgit animal, protinus distendatur, naturali, quæ ipsum dilatet, præditum facultate: cuius rei si-
mile, & in corde, & arteria plane uidere est, nisi qđ horum motus perpetuus est, eò, q necessaria
sit nobis eorum actio: fistulosus uero neruus nõ semp mouetur, sed quũ usus requirit. Quũ ergo
sic fuerit distẽsus, sequitur ex arterijs spũs, quemadmodum sequitur pulmo thoracẽ ob eã, quã
habet ad motum ipsius sequelam. Verũ posses fortasse replentis fistulosum neruũ spiritus uim,
quum ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre: at multo satius est, ut huiusmodi
actionem ad neruum, non ad arterias, referamus, siquidem actiones ex propria partium essen-
tia, non ex earum positu, prouenire rationi consonum est: nam cor, si in alia quapiam parte po-
neretur, nihilominus actionem suam obtineret: nec aliter de iecinore quoq;, liene, ac reliquis o-
mnibus sentiendum est. Vniuersi igitur corporis arterias eandem habere actionẽ probabile est,

In libro de alimento.

ueluti & eodem quidem tempore omnes totius animalis arteriæ inter sese similiter dilatant. Itaque haudquaquam par esse uidetur, vt arteriæ pudendis innatæ aliam aliquam habeant facultatem, præter eam, quam antea in toto corpore habebant: sed rationabile est, vt latiora, quàm reliquæ arteriæ, ora habeant, vt quæ ad celeritatem sequelæ ad id, quod euacuatur, sint præparatæ (semper. n. natura uidetur unicuique actioni id, quod utile est, vndequaque expleuisse) cæterum nullam aliam insuper præcipuam habent actionis facultatem, quum ad pudendum peruenerint. Licet calfactis lumbis par sit, vt & arteriæ calidiores reddantur, & magis et pateant ipsarum ora: quamobrem non exiguam, tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant, qui paulatim impletus colem intendit, quasi tota ipsius essentia in fistuloso neruo cõsistat. His itaque cognitis, ad priapismi dispositionem ueniamus: quippe ex ijs, quæ supra proposita sunt, constat uel ob arteriarum ora immodice patentia, vel uaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, vtrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet: nanque ab utrisque ipse fieri posse mihi videtur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, quàm flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel uidisse: arteriarum uero sæpenumero: cuius rei coniecturam feci, tum ex ijs, quæ præcesserunt, accidẽtibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assidue colis palpitatio præcesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanaui: quibus uero supra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiusmodi accidens præcedere solebat: acciderat autem *cuidam, ut longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstineret: alteri uero, ut mali succi alimentis acribusque uteretur: alij etiam, ut duobus mensibus præcinctus peregre proficisceretur, cum antea nunquam cingi consueuisset. Con iecimus itaque arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum uitia, & acrimoniam, his uero ob flatuosum spiritum, & sine ordine, & uiolenter commotum. Etenim medicamenta excitandæ tentiginis uim obtinentia, tum epota, tum etiam perinœo id est semini, lumbisque adhibita, calida omnino atque flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia uentositatẽ non excitant, & infrigidant potius, quam calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem prætercurras: quippe de medicamentis, non de cibis loquutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quæ ob id, quòd plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Hæc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorẽ reddere possunt, quòd à concubitu abstinentes, interdum priapismo uexari solent: siquidem accidit ijs, qui plurimo semine abundãt, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim quum non student ut multa exercitatione *sanguinis abundantia dissipetur: †maxime uero ijs, qui à libidinis cogitatione nondum liberi euaserunt: veluti sunt quidam snapte natura casti, qui, cum longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imagines concipiunt, tum ob spectacula, quæ illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam longe diuersa est huiusmodi hominũ dispositio, quæ in pudendis generatur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atque fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeo rigidus, tumidusque, factus est penis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, quod huic (athletam indicans) ob continentiam rugosus collapsusque penis euaserit: mihi uero, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret: postea uero, & à narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantoribus & athletis, qui iam inde ab initio nullam uitæ partem uenereis illecebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi uel cogitationem, uel imaginationem, ijs pudenda, & exilia, & rugosa, ueluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accidere solent ijs, qui protinus à prima iuuentute immodicæ libidini sese permiserunt, id etiam euenit, ut horum locorum uasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & cocundi cupiditas magis increscat, ea uidelicet ratione, quam in cæteris quoque facultatibus uidere est, & quæ à Platone etiam notata est, cum inquit: ignauia quidem exoluit, proprij autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mammæ quoque in ijs, quæ nondum imprægnatæ fuerunt, contractæ permanent: in alijs uero à partu infantulos lactantibus uastissimæ redduntur, atque ita magnæ permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multo post à lactis generatione quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene considerentur, ac præterea causæ, ob quas in singulis affectis partibus affectus ipse consistit, definiantur, non inutilem ad curationis rationem ansam præbere poterunt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis fine, orationi quoque nostræ hic finem imponemus.

[Right margin: E (beside line 1); A.l.3. f.20.c. 1.c.2.f.371.h; F; A.l.3. f.20.c. 1.c.37.fol. 377.c; G; A.l.3. f.20.c. 2.c.39.fol. 377.e; H]

[Left margin notes:]

* Al. seminis. & ita uetus interpres uidetur legisse.

† Ita uertendum atque ex ijs præcipue, quicunque à libidinis quidẽ cogitatione liberi non euaserunt (quemadmodum liberi sunt, qui & snapte natura casti sunt, & longo iam tempore in eiusmodi continentia sese exercuerunt) ad libidinis autẽ imaginem perueniunt, tũ ob spectacula, quæ illos mouere possunt, tum ob illorũ rememorationem.

GALENI DE PVLSIBVS LIBELLVS AD TYRONES

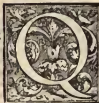
Hermanno Cruserio Campensi interprete

Hic Liber unà cum alijs, qui de Pulsibus tractant, pluribus locis ab Augustino Gadaldino nunc denuo est castigatus, adhibitis etiam emendatissimis codicibus græcis manuscriptis.

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias & causas pulsuum absoluit, quæ Tyroni introducendo sufficiant.

Quibus in locis arteriarum motus apertior: ac de præstantia arteriarum carpi in dignoscendo pulsu. CAP. 1.

C Væ interest tyronum, charissime Teuthra, de pulsibus nosse, hic expo nam: eorum autem alibi habes totam artem traditam. Igitur omnes inter se arteriæ, & cor habent eandem pulsandi rationem: quamobrẽ ex earum una, colligere de omnibus possis. Verum, motum non perinde omnium sentias, sed in partibus nulla tectis carne, clarius: in car nosis, obscurius. Quæ opertæ crassa carne sunt, aut sub ossibus latent, aut quibus corpora sunt alia obiecta, harum, dum ualet animal, motum non percipias. Quòd, si uehementer emarcuerit, arteria, quæ sita est secundum dorsum, tangentibus abdomẽ, motum sæpenumero repræsentat. Et quidam sensu perceperunt eas, quæ in † cruribus, & coxis, & tibijs, & brachijs, & cubitis, cum prius non apparerent. At semper arteriæ temporum, ac pedum secundum plantas, manuum in carporum, seu brachialium parte interna, illustrem motum habent. His minus, non illæ tamen obscure, pulsant arteriæ capitis post aures, & quæ tenẽt brachij interiorem regionem, & ueto ẽt nonnullæ aliæ, quæ nõ abstrusæ sunt sub ita multa carne. Verum enimuero nullam, neq; promptius, neq; honestius, nec uero commodius, si carporũ prætereas, tangas: hæ nanq;, quia uacet locus carne, apertissimæ sunt: nec, quod propter alias multas est necessarium, detegere harum gratia ullam corporis partem necesse habeas: ad hæc in rectum ductæ sunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert. † *Græc. ἰσχίοις.*

A. l. 1. f. a. d. 3 c. 1. fo. 47 a

D *De quantitate distentionis.* CAP. 2.

A. l. 3 f. 20. t. 1 c. 7. fo. 358. e

DIstendi arteria tangenti uidebitur tibi in omnem dimensionem. Sunt autem cuiuslibet corporis tres dimensiones, in longitudinem, profunditatem, & latitudinem. Sed enim dum naturalem statum animal retineat, inuenies arteriam distendi, sanè quàm moderate: sin autẽ perdiderit eum; nunc deficit, nunc excellit, in quacunq; dimensiõne. Hic tibi retinẽdum est, qui pulsus naturalis esset. Atq;, si quidem eum reperias, qui præter naturam est, latitudine esse maiorẽ, appellabis latum: si longitudine, longum: si profunditate, altũ: & contrarios his, qui naturali minores sunt, simili modo uocabis angustum, breuem, humilem. At de his, qui ad statũ præter naturam tribus ex æquo dimensionibus deflectunt, qui undequaq; est imminutus, paruus: qui auctus in oẽm partem, magnus nominatur. Hæ quantitatis distentionis in pulsu differentiæ sunt.

De qualitate motus. CAP. 3.

A. ibidem. e

PRoprie ad motũ ptinent celeritas, & tarditas: quarum hæc motus est exolutus, illa incitatus. De his faciundum iudiciũ, ex cõparatione naturalis pulsus est. In qualitate occursus, uehementia consistit & remissio: uehementia quidẽ, cũ uiolenter tactus impellit: cũ debiliter, remissio. Mollitudo aũt, & durities sũt tunicę arterię qualitates: mollitudo, cũ arteria quasi carnosior in occursu apparet: durities, vbi ueluti siccior rigidiorq; in modum corij. Atq; hęc quidẽ ẽt dña

pulsuũ unã statim cum arteriæ motu percipit: nõ tñ eius est, vt tres antedictæ, propria. Illarũ.n. E
dr̃ia celeritatis & tarditatis, posita in qualitate erat motus: vehemẽtiæ & remissionis, ĩ ictus qualitate: magnitudinis paruitatisq;, in quãtitate distentionis. Atq; nõ caret motu distẽtio: molle uero corpus atq; durũ, vt sit tale, nõ reqrit motũ. Quatuor ergo has pulsuũ dr̃ias inueneris in ictu.

De Tempore quietis. *CAP. 4.*

QVintam* aliam in ictuũ interuallo: nã ita medici solent interpositũ tẽpus inter duos ictus, quo distendit contrahiturq; arteria, appellare. Ego uero congruũ esse duxi Tyronibus, vt se primum, quasi insensibilis contractio sit, exerceant. Vocabo alterũ, ictum: alterum, interuallum. ictum, arteriæ motum tactui occurrentem: interuallum, quietem inter duos ictus, quæ crebrum complectitur, rarumq;, atq; medium utriusque, in quo quidẽ naturales pulsus continẽtur. Quos ẽt temporis quantitate cognosces: nam creber est, cum quietis sit breue tẽpus: rarus, cum longum. Quietem dicas, an ictuum interuallum, aut contractionem, nihil intererit. A. ibidem. 4

De æqualitate & inæqualitate. *CAP. 5.*

AEqualitas* & inæqualitas omnibus his dr̃ijs accidunt. Nam continuata harum paritas, est æqualitas: vt, cũ insequentiũ par magnitudo sit, pulsus magnitudine æqualis dicet: cũ celeritas, æqualis celeritate. Ad eundem modũ, si vehementia, remissio, crebritas. Inæqualitas, paritatis corruptela est, in quamcunq; cadat dr̃iam pulsuum. Erit.n. quidam magnitudine inæqualis, alius celeritate, non nullus uehementia, & remissione, & crebritate: atque in reliquis similiter. A. ibidem. d F

De ordine, & eius perturbatione. *CAP. 6.*

NOn nunquã* ẽt ordine quodã, certo ictuum numero, pulsibus paribus unus intercurrit impar: qd̃ multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar cõsequit, idq;* continue: aut quatuor quintus. Ad eundẽ modum, quouis in alio numero: siquidẽ comitat sæpe quinq; pares, impar sextus: & ẽt sex pares, septimus impar. Itaq; perdunt hi æqualitatem, quamobrem pulsus inęqualis fit, tñ ordo retinetur quidã, ideoq; ordinatus est. Cum.n. pari semper numero, paribus pulsibus intercurrit unus impar, æqualitatem corrumpit, sed proportio circuituum quendam ordinem conseruat: nam, si circuitus prorsus seruetur nullus, inordinatus hic uocatur. A. ibidem. e

De unius pulsus inæqualitate. *CAP. 7.*

AT incidit & in unũ pulsum inæqualitas, tũ pro mutua dissensione arteriæ partium in situ & motu, tum pro uniuscuiusq; pulsus peculiari motu. In situ partiũ cõsistit inæqualitas, ex eo q̃ sursum, deorsum, prorsum, retrorsum, dextrorsum sinistrorsum, traducta arteria uideat. In motu, cũ celerius tardius, maturius serius, uehemẽtius lãguidius, aut lõgiore t̃pe, aut breuiore, aut G ꝑpetuo, aut nihil prorsus, mouet. In singulis partibus, cũ interpellatus manifeste est motus, in quibus caprizans est: itẽ cũ reciprocat, de qbus est dicrotus. In motus impari celeritate, cum initio celerior, ĩ exitu tardior sit: & è cõtrario, cũ tardior initio, ad postremũ sit celerior. In uehemẽtia remissione, paruitate magnitudine, ad eũdẽ modũ: neq; ĩ duo tñ t̃pa motus, sed & in plura, quo ad assequi sensus possit; distribuitur. Atq; hæ quidẽ simplices sunt & unius pulsus inæqualitates.

De pulsuum composita inæqualitate. *CAP. 8.*

COmpositæ fiũt, quatenus altera ꝑt cũ altera, & una cũ una, & cũ pluribus una, deniq; una cũ multis multæ cõmisceri. Quarũ nõ* nullæ ꝓprium nomẽ sunt sortitæ, ut uermiculãs, formicans, & hecticus. Vermiculãs, cũ spẽs exhibet quasi perreptãtis arteriã uermis, vndarũ in modũ insurgentis, & non uno t̃pe arteriæ distentæ. Si igit cũ distẽtionis paruitate hoc fiat, vocat Vermiculans: sin aũt cũ magnitudine, vndosus* simpliciter. Est uero uermiculãs, ẽt apte lãguidus, & creber. At, q ad extremã deuenit remissionẽ, crebritatẽ, & paruitatẽ, uocat* Formicãs: q ĩ spẽm quidẽ celer est, nec est celer tñ. Porrò hecticus pulsus ita, ut febris, vocat, q nõ magnopere ullo mõ uariat, cæterũ manet in perpetuũ similis, cohæretq;, nec soluit unq̃: q̃ totus habitus morbũ induit in eiuscemodi frebribus & pulsibus. Hæc Tyronibus existimo de pulsuũ dr̃ijs sufficere: q̃ H si cognoscere hæc exactius aueas, librũ habes à nobis solidũ cõscriptũ De dr̃ijs pulsuũ. Nec uero ẽt cã est, cur de pleno hic, & uacuo pulsu dicã, vel de calido & frigido, uel de rhythmis: illic .n. accurate de his disserui: ẽt is sermo Tyronibus est obscurior. Quare, si, q̃ commemorauimus, summatim retractauerimus, reliqua persequemur. Magnus pulsus est, q fit, ubi in longũ arteria, & latũ, profundumq; distendit multũ: longus, cũ in longũ dũtaxat: latus, cũ in latũ: altus, cũ in altũ. Vehemens est pulsus, q ualẽter ferit tactũ: mollis, cũ tunica tenera est arteriæ: celer fit, cum pauco t̃pe arteria distendit: creber, cũ paruo interposito spatio: æqualis, qui ꝑpetuo sibi cõstat: ordinatus, qui per circuitũ par est: qui in uno est ictu impar, inęqualis nominat in uno ictu. Iam ẽt horũ cõtrarij sint aperti, paruus, breuis, angustus, humilis, lãguidus, dur⁹, tardus, rarus, ĩæqualis, inordinatus. Nec uero hoc obscurũ est, singulorũ aliorũ cõtrariorũ mediũ eẽ: ęqualis & inæqualis mediũ eẽ nullũ, nec ordinati & inordinati: Præterea aliorũ oĩum, naturæ cõueniẽtes medios esse: at in his æqualis, † naturæ solus conuenit: alij nõ cõueniunt, inæqualis & inordinatus.

A. l. a. f. 2. c. 3 c. 1. fol. 47. c. Et c. 3. f. 48. b

A. ibidẽ. c. 3. fol. 48. b

A. ibidem.

† Alij addendum cẽtent, & ordinatus.

De triplici pulsuum mutatione, ac primum de naturali. *CAP. 9.*

QVando multis modis pulsus uariare possunt (neque enim causam prope ullam reperias, quin hos inmutet) uisum est mihi trifariam mutationis summam differentiam distribuere,

A buere,deinde feparatim de fingulis uerba facere.Prima igitur mutatio horum naturalis eft:altera non illa quidem naturalis,nec tamen iam præter naturam:tertia eft præter naturam . Comitantur hæ oēs,naturales differentias : alij.n.aliter arteria natura mouerur : quas quidem tenere ante oēs debet,qui cognofcere cupit,qua de caufa,ac quatenus mutari pulfus contigit: at propriū cuiufq; ad unguē experiundo affequaris.Sanè frequēter tangenda arteria eft,p̄fertim integra fanitate præditi,atq; uacui omnis uehementis motus,necnō cæteris in ftatibus . Verū,quia oēs experientia affequi non eft(etenim multi iam medicos fępe defiderauerunt, cū quibus fani nullum habuerunt ufum)optimū hercle eft ēt hic imperito præftare artificem.Præftiterit autē , fi fcientiam comparauerit eorū,quæ in multis ex æquo infunt. Eft aūt quædā,ut fummatim dicam,cōis uirorum natura,alia mulierum.Etiam,qui calidiore funt tēperamento, quiq; frigidiore,habent hi fuam utriq; cōem naturam. Ad hæc omnium cōis natura eft gracilium, corpulentorum item cōis eft.Ac rarum in fingulis eft,quas memoraui,communitatibus, quod non affimile multis fit.Proinde etiam,qui probe commune tenet,raro à uero aberret.

A.l.1 f.2.d.3. fum.2.c.7.fo. 49 b

Viri * mulieribus pulfum fere habent longe tum maiorem, tum uehementiorem, paulo tardiorem, fatisq; rariorem.

B Calidi * natura,multo habent maiorē,,celeriorē,& crebriorem: vehementiorē nō itē multo.

A.ibidē c.8.e

Graciliores * maiorem rarioremq; multo:vehementiorem paulo.Atq; natura fic differunt.

A.ibidē.c.7.c

Porro pro ætatibus hoc pacto immutantur . Infantis pulfus creberrimus eft,rariffimus fenis: omnes, qui inter hos intercedunt,proportionē feruant,prout uel ad puerum,uel ad fenem propius accedunt.Celerrimus item pueri †iuuenisq; pulfus,fenis tardiffimus: reliquarū ætatū pulfus inter hos ambigunt.At fenex à puero longe magis raritate,q̄ celeritate,diftat.In uehemētię & magnitudinis differentia,maximus eft,ut in ætatibus.pulfus iuuenum,minimus fenum, medius & paulo maior pulfus puerorum . Iam uehementiffimus iuuenum, languidiffimus fenum, medius eft inter hos puerorum pulfus.Atque pulfus in ætatibus fic habent.

† Deeſt in Græco codice Baſ. licet etiā antiqua translatio huic cōſentiat.

A.ibid.c.9.e

Pro anni * temporibus:medio uere pulfus maximi funt,& uehemētiffimi, † vt in temporibus : celeritate & crebritate moderati.Pari modo,medio autumno. Progrediens aūt uer nonnihil de magnitudine & vehementia detrahit,fed auget celeritatem atq; crebritatem : tandemq; ineūte iā æftate languidi,parui,celeres,crebriq; fiunt.Autūni progreffus cuncta imminuit,magnitudinē,uehementiam,celeritatem,crebritatem.Ita ineunte hyeme in paruitatē conuertuntur, & remiffionem,& tarditatem,& raritatē. Rn̄det autem initium ueris fini autumni : illius finis initio C huius.Aeftatis item principiū fuo,& principium hyemis fuo fini . Proinde,q̄ pari fpatio à media æftate & media hyeme in utranq; partē deflexerunt,fimiliter uariant.Porrò media æftas partim conuenit cū media hyeme,partim diffidet.Nā parui utrobiq;,& languidi funt,fed celeres atque crebri æftate,tardi rariq; hyeme:nō perinde tn̄ parui æftate,ut hyeme,fed æftate minus:nec ita hyeme lāguidi,vt ęftate,cęterū minus hyeme . Ad hunc modum,pro temporibus pulfus uariāt.

† Si reliquis temporibus conferas.

A.ibidem. f

Pro regionibus * perinde,ut pro temporibus.In uehemēter calidis,ficut media æftate . In magnopere frigidis,vt media hyeme.In temperatis,ita,ut medio uere:ad horum proportionem in ijs,quæ medium locum funt fortitæ.Porrò aeris nos circundantis alij ftatus, qui calidi funt,calidis temporibus:frigidi frigidis,medij medio ueri refpondent .

A.l.1.f.2.d.3 fum.2.c.15.f

Prægnantium * maiores,crebriores,celeriores pulfus funt:præterea nihil mutantur .

Iā fomni ēt fint,fi q̄d aliud,naturales,q̄ & ipfi uariāt pulfus.Initio minores, languidiores,tardiores,rarioresq; reddūt.Poftea tarditatē pedetentim augēt & raritatē,p̄fertim à cibo:at maiores funt & uehemētiores.Tandē ad * remiffionē & paruitatē redeūt:tarditatē & raritatē retinēt.

Qui expergifcuntur,eueftigio pulfus magnos,uehementes,celeres, crebros, & cum quadam uibratione habent,qui mox mediocritatem affequuntur.

D Adfcititiæ habitudines corporis perinde,ut naturales,immutant. Nam gracilis natura,fi quadratus euaferit,huic,qui talis natura eft,affimilem pulfum haber.Sin autē quadratus,factus gracilis fit,affimilem gracilibus natura.Conftat uero gracilitatis,& quadrati corporis, citra facultatis immutationem,æftimandam differentiam effe:itemq; in omnibus alijs : vt unum id tantum ubiq;,de quo in præfenti difputemus,mutetur. Quæ diximus de quadratis,eadem etiam de corpulentis dicta fuiffe eft putandum ; nifi q̄ magis funt intenfa .

Iam ēt tēperamenta corporis adfcititia pulfus ea p̄portione mutāt , qua naturalia tēperamēta.

De pulſuum mutatione ex cauſa,quæ dicitur non naturalis. *CAP.* 10.

A.ibid.13.fo. 10.d

NVnc alias mutationes,quę caufas habent nō naturales,recēfeamus.Exercitationes * primo, quæ moderatæ funt,vehementes,magnos,celeres,crebros pulfus efficiunt.Si multæ fint,& uires excedant laborātis,paruos,languidos,celeres,& crebros in fummo. Nimium immodicæ, adeo ut ægre iam fe poffit mouere , & multis interpofitis quietibus, aut nihil prorfus poffit , fed exolutæ * uires impenfe fint,pulfus mire paruos, & languidos,tardosq;, & raros . Quòd fi ad uirium diffolutionem perueniant,pulfus creant illis proprios. Quales autem excitet pulfus facultas,quæ diffoluitur,dicemus paulo inferius .

A.l.4.f.1.t.r. c.13.l.413.b

A.ibid.c.14.c

Balneæ * calidæ, dum fint moderatæ , pulfus creant magnos, celeres,crebros, * uehementes .

* Al. paulo uehementiores.

† Græc. legitur negatiue ἐν τούτῳ μὴ παύσαντες. si in hoc non sistantur. sed si rem consideres, male.

Immodicæ paruos & languidos,tamen adhuc celeres ac crebros. † Quòd,si hic relinquãtur,paruos,languidos,tardos, atq; raros. E

A.ibidem.e

Balneæ* frigidæ ilico paruos, ac languidiores,&tardos,rarosq; pulsus efficiunt: postea,prout id sit,quod induxerunt,omnino uel torporem inducent uel robur. Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt, paruos, & languidiores,& tardos,rarosq; efficiunt, Quæ excalfecerunt,& robur conciliarunt,magnos,uehementes,celeritate & crebritate moderatos.

A.l.1.f.2.d.3 fun.2.c.11. fo.49.f

Cibus *largus,vt etiam grauet facultatem,pulsus inæquales,atq; inordinatos*concitat.Archigenes uult celeriores magis,q̃ *crebriores. Modicus,magnos,vehementes,celeres,crebros. Parcior,quàm qui satis nutriat,non æque,ac moderatus,cæterum minus mutat,neq; id diu.

A.ibidem.g

Vinum*pulsus cætera, vt cibus, variat:hoc uero interest,ꝙ ilico immutet, & citius mutatio à uino profecta recedat, quàm illa,quæ à cibo : ꝙ item celeritatẽ amplius & magnitudinẽ,quàm vehementiam & crebritatem augeat.Quanto enim uehementius moderatus cibus cõstantiusq; robur conciliat, tantum fere uinum extollit magnitudinem.

A. ibid. c.11. fo.50.a

Aqua*minimã oĩum ciborũ,& potuũ mutationẽ inducit, quãq̃ pinde,ut cibi, & hæc mutet.

Reliqua omnia,quatenus nutrire ualent,uel calfacere,uel refrigerare, hactenus arteriarũ motum uariant.Ad hunc modum pulsus ex causis,quæ non naturales appellantur,mutantur. F

De mutatione pulsuum ex causis præter naturam. CAP. 11.

NVnc mutationes ex causis præter naturam exponamus,illaq; commemoremus prius,quę iam de causis præter naturam communitate orationis conscripsimus.Ac aeris status:ciborum copia,vt facultatem grauet:ad hæc exercitationes,& balneæ,somniq; immodici,pręter naturam sunt.Excessus.n.in quantitate naturaliũ causarum,& non naturaliũ,desciscunt ad statum præter naturam.At causarũ,quæ non quantitate modo, sed & genere sunt præter naturã,immẽsus est numerus:itaq; nec potest comprehendi. Ars uero in his quoq; cõstat generibus & speciebus,quoad eius fieri potest,certis,infinitum complectens.Etenim quãlibet causam præter naturam non ab re dixeris,uel dissoluere uitalem facultatem,& dissipare,uel quasi deprimere grauareq;.Dissoluiť facultas, alimenti inopia,& morborũ malignitate,animiq; affectuũ ui,atq; uehementia dolorum,uel diuturnitate,deniq; immodicis uacuationibus.Degrauať à materiæ copia, & ab instrumentorum affectibus, vt inflammationibus,scirrhis,tumoribus,abscessibus,varijsq; corruptionibus. Itaq; satiscens facultas pulsum paruum, lãguidum,& crebrũ admodum efficit. Depressa & quasi degrauata uertit in inæqualitatẽ pulsus, & in ordinẽ perturbatum cum omnẽ alium,tum uero uehementiæ & magnitudinis.Hæ siquidẽ in primis inæqualitates propriæ sunt G facultatis pressæ:ac grauatę insigniter,in pluribus differentijs: parũ,in paucis.Etiam pulsus plures paruis magni sunt,& languidis uehementes,cum pusilla sit offensa:contra,si magna.Iam nõnulli pereũt etiam integri motus in eiuscemodi affectibus,intercurruntq; : uerum minorem intercurrentes noxam,deperditi grauiorem significant.Habes cuiusq; dissolutionis,& depressionis cões mutationes: Peculiares accipit quæq; ex causa efficiente . Ergo, cũ dissoluta à penuria facultas sit,fiunt pulsus primo languidi,parui,celeres,atq; crebri,in medio lãguidi, parui,tardi, rariq;: tandem extreme parui,languidi,& crebri, præbentq; celeritatis falsam speciem. Hic ille est,qui uocatur formicans.Vermiculans autem fit ille quidem etiam fatiscẽte iam facultate, sed non nihil tñ renitente adhuc:dissidetq; hac re à formicante , ꝙ non ita in extremã cõtractus est remissionem & paruitatem,& ꝙ aperte in uno ictu inęqualis est partibus , uel citius, uel tardius incipientibus moueri:quamobrem minus tardus,q̃ paruus est,nõnunq̃ nequaquã tardus: quo circa minime† paruus est.Proinde,quas exitiales febres,& acutæ cõcitant syncopas,hæ pulsum uermiculãtem prorsus non habent. Reliquas facultatis dissolutiones fere comitanť uermiculantes,has potissimũ,quæ febribus non sunt coniunctæ,aut q̃ minutis. Quare cardiacas syncopas, formicantes:choleras,& ualidos uentris fluxus,sanguinis profluuia,profluuium muliebre , oẽs H deniq; uehementer uacuantes affectus,plurimum comitantur uermiculantes: extremos,formicantes.Et,si his absint febres, tum uero multo magis uermiculantem pulsum inuenies cum clarum,tum admodum diuturnum.Hę causarum pręter naturam communissimę mutationes sunt. Nunc speciatim eas explicabimus.

† Prauus, ex Græc.codice et ex antiqua trãslatione.

A. ibid.c.18. fol 51.a

Iræ *altus est pulsus,magnus uehemens,celer,& creber.

Lætitiæ* magnus, rarus,& † tardus est pulsus,at uehementia nihil differt.

A ibidem.

Tristitiæ* paruus, languidus,tardus,& rarus est.

A.ibidem. A.ibidem.

Timoris *recentis & uehementis celer,& uibratus,& inordinatus est,inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitiæ.Hęc oĩa,si ualde diuturna sint,multumq; uehementia, pulsus,ut dissoluta facultate,consequuntur.Etenim dissoluunt etiam facultatem hæc omnia,statim,si ualida sint: diuturnitate,si non sint ualida.

† Deest in Græco codice , & melius , quanquam antiqua trãslatio huic consentiat.

A.l.1.f.a.d.3. fun.a.c.16.f

Dolor,*qui quidem uariat pulsus(variat aũt ingens,aut ꝙ principes partes tenet,ut ẽt inflammatio)dum paruus est,atq; initio, pulsum edit maiorẽ,uehementiorem,celeriorem, crebriorẽ: Auctus uero iam & admodum ualidus, vt etiam uitalem contentionem offendat, minorem,languidiorem, celerem, crebum . Ac,quo diuturnior sit , vel uehementior efficiatur , hoc illorum

quodq;

A quodque increscit magis. Qui uero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatẽ, & falsam celeritatis speciem, ingentemq; crebritatem commutat.

A ibi. c.17.g Inflammatio habet omnis cõem pulsum ueluti serrantẽ, ut alia pars † attolli arteriæ, alia nõ uideatur, cum illa. s. uideatur durior. Habet ẽt uibrationis aliquid hic pulsus: ac celer quidem, & creber est, non perpetuo magnus tamen. At uero cuiq; est proprius, nascenti quidem maior iusto, & uehemẽtior, & celerior, & crebrior. Augescenti adhuc, cum illa omnia increscunt, tũ clare iã durior, & magis uibratus est. Vigescenti autem manifestior est, duriorq;, atq, uibratus magis: sed minor est, q̃ dudum, non tñ languidior, nisi facultatem excedat affectus: sed & creberrimus fit, & celer. Quæ si diuturnior sit, atq; in scirrhum iam indurescat, accedit illis gracilitas pulsus, & duritics. Hæc inflammatio hẽt, quæ pulsum per totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia principem partem insidet. Si uero uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammãta talis erit, qualem diximus. Crescunt autem, quæ cõmemorauimus singula, diminuũturq;, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumẽti natura inflammati. Siquidẽ partes neruosiores duriores edunt pulsus, magisq; serrantes, & minores. Venosiores uero & arteriosiores contra: ac inter eos maior est in arteriosioribus, atque inæqualis facile fit, inordinaB tusq;. Ex his liquet, qui pulsus fit illorum, quibus inflãmatũ iecur est, uel liẽ, renes, uesica, colõ, uentriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter oĩum, in quibus partis inflammationem comitatur febris: nisi quibus in locis ob symptomatũ naturam, quę tũ necessario illos consequuntur, tum casu adiuncta sunt, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat uariari: ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura, uel præsentis inducit symptomatis. Quibus. n. inflammatum est septum trãsuersum, hi cõuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus uẽtriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, urinæ suppressioni. Ad hæc partes insigniore p̃ditę sensu, ẽt dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tũ. Igitur in inflãmationibus uarie pulsus ex his oĩbus mutãtur. Quæ queãdmodũ discernẽda sint, cũ alio loco exacte tractauimus, tum uero in præsentia, quantũ intersit tyronibus, persequemur.

A.l.3. f.10 t. 4 ca.2.f.168. l g.h Pleuriticorum celer pulsus est, & creber, nec admodum magnus. Videatur etiam uehemens, esse. Est ille uero non languidus quidem, sed tñ non uehemens statim, quod ad affectum refert. Siquidem ubiq; hoc memoria seruandũ est, in quaque re mutationem esse pro illa re æstimãdã, distinguendumq;, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulsus itaq; pleuriticorum, quia neruosiorem qudammodo dutioremq; efficit arteriam, quasi conuerteret in uehementiam, imperitis C imponit, quos, quid intersit inter durum ictum, & uehementem, latet. Ita quoq; uulgus medicorum, ꝙ alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atq; ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, ut hic longior sim, cũ separatim de pulsibus dignoscẽdis scripserim. Quare, ut rõnem exerceatis simul, & tactũ, admoneo, ut in experiendo pulsum ualeat tactus cognoscere, non discernere solum ratione. Principiũ uero est experientiæ, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas, vel crebritatis quãtitatẽ uerbis explicare, tametsi multũ intersit, excedat iustum pleuritidis modum, an non assequaẽ. Siquidẽ excessus, ubi in peripneumoniam migret, aut denũtiet syncopã, necesse est fieri. Defectus in sopore, uel neruorum desinere læsionem. Simili mõ illa inæqualitatis species, quæ serrantis imaginẽ p̃bet, in primis pleuritidis propriũ est signũ: si remissa est, mollis, & non minime maturandę: si uero magna, difficilis, & admodũ crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilla quidem facultate cõiũctæ, periculum præsens hñt: si cum firma, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atq; eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim oẽm deponit illã præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios. Ita quoq;, quæ tabide marcescet, pulsus marcorum.

A.l.3. f.2.d.3 sum.2.c.17.l. 90.h Suppuratorũ pulsus initio statim pulsum refert uigescentis inflammationis. Hoc enim initiũ D est suppurationum. Non nunquam inęqualis est, & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autem pus prope sit maturum, cætera similis est, nisi ꝙ æqualior sit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorque.

A. ibidem. h Marcescentium pulsus non uno modo uariat. Quare differentijs hi quàm apertissimis discernendi sunt. Qui una cum inflammatione, quæ non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, mireq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes innuentes, & circũuentes appellat, ut aperte declaret distentionis breuitatem, cũ utriusq; extremitatis quasi inclinatione. Neque. n. vt præcisis affatim, sed ceu partibus utrinq; inflexis, contrahit decurtatus magnitudine, & in utrisq; partibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent ferè oẽs: qui ex inflammatione marcescunt, oẽs: & alij item multi, nisi illi sanè, qui de occulta quapiam inflammatione marcescũt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli cõueniens, qui aliam ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescentibus pulsus est: qui quidem ijs est communissimus: scdm illum, inæqualitas distẽtionis magnitudine decurtata, quæ ẽt abest plerisque, deinde crebritas. Etenim hæc

† Cre. *Kαrὰ* *Sou antiqua translatio remittit.*

hęc quoq; oĩbus,qui ex inflammatione marcuerint,perpetua adhęret:omnibusq́; adeo,qui ob E syncopam,ex corde,vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt,ac deinde uini potione declinauerunt periculum,sed tp̃e tamen marcuerunt:nisi sanè hos quoque dicas, ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis.Siquidem sunt inter eos,qui innuentẽ habeant pulsum:nisi etiam hos dicas ex inflammatione †alios citra inflammationem marcescere. Verum hoc in dubio est.Pulsum igitur hi hñt hecticum languidum,admodũ crebrũ,quẽ innuẽtem quidam appellant.Atq; alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti.Alia item tertia est eorum,qui raram habent:uerum,& his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros,tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem †intercedit,omnibus;refrigeratis febribus,nondum tñ extinctis ijs,in raritatem commutat.Genus hoc marcoris senibus proprium est,præsertim cum aliquid uitij pulmo,& thorax contraxit.Hi febrilem retinent pulsus duritiem,etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatẽ pulsus,ac illam quam diximus,magnitudinis uertitur.

† *Græc. codex et antiquus interpres addit, ant.*
† *Alias intercedit totum.*

Phthisicorum , quos uocant , pulsus paruus, & languidus est,mollisque,& modice celer,atque hecticus.

Peripneumonicorum magnus est pulsus,& vndosi quid habens,& lãnguidus,mollisq́; similiter,atq; lethargicorũ pulsus:nisi quatenus prępollet inæqualiter,& in uno pulsu,& collectiua, q̃ uocant.In uno ictu,cum ueluti interpellatur,& undosus est,ac dicrotus interim fit:in collectiua,cum alias differentias hẽt,tum modo intermittit,modo intercurrit.Cum autem acute omnes peripneumonici febricitant,tum non nihil comatis habent:utrum excellat horum,ex eius maxime ratione crebritatis quantitas inuenitur.Vbi ardentior febris adiuncta peripneumonię sit,pulsus abunde creber est:si comatosior,minus creber. F A.l.3.f.10.c.4 c.11.f.270.b

Lethargicorũ pulsus similis peripneumonicorũ est magnitudine,imbecillitate,mollitudine: sed eo est tardior rariorq́; ac minus inæqualis,intermittens potius,quàm intercurrens. Est cum dicrotus fiat.At undosus semper in altis quidem soporibus est,de quibus hæc dicunt̃.Morborũ enim pulsus exponimus,qui oĩbus suis indicijs constent:quo,si qui aliquatenus deficiant,neq; dum sint integri,satis cognoscere magnitudinem,& qua iam sunt præditi , & quæ accedere ijs põt,ualeamus.Sed,qm̃ inęqualitatis sæpe meminimus,raro autem perturbationis ordinis, hoc in uniuersum sciendum est,ferè inęqualitates comitari perturbationem ordinis.Ac inæqualem pulsum,qui sit ordinatus,raro inuenias.Ac nimirum minores offensæ inæquales,& ordinatos: maiores inæquales pulsus,atq; inordinatos creant. A.l.3.f.1.c.3. c.8.f.119.a

Phreniticorum paruus pulsus est:rarissime autem conspectus est magnus esse. Contẽtus est modice.Durus,& neruosus est:ualde est celer,& creber.Habet præterea non nihil undosi. Interim subtremere tibi uidebitur:interim ẽt præcisus cum conuulsione quadam. Quod.n.febres , in celeritate proprium habent symptoma,hic obtinet clare in utroq; termino distentionis,p̃cipue extremo.Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere:immo totam subinde arteriã,sua sede deserta,conspicias attolli,potius cum uibratione ebullientem,quàm more pulsus distentam:pari modo delabi,detractam potius,q̃ cõtractam. At uero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam. G A.l.3.f.1.c.3. c.2.fol 197.a A.ibidem.

Iam etiam alius est affectus,qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum,& phrenitim, ut qui cum neutro in totum conueniat:siue cõis esse ambobus existimandus, ut ex phrenitidis speciebus,& lethargi mistus,suo loco cõsiderabimus.Nũc de eius pulsibus agemus.Ac, ne quasi ænigma quoddã propositum sit,per signa,quæ cũ eo sunt connexa, eũ ob oculos ponã.Conniuent fere oculis,somnolenti sunt,atq; stertunt.Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime,ut catochi,intuent̃.Et,si quid roges,atq; ad colloquium cõpellas,difficiles sunt,& tardi ad respondendũ.Plerunq; ẽt stulte loquuntur,nec recte respõdẽt,ac temere nugant̃.Is est affectus, quẽ dico:qui ex signis sibi adiũctis defectu proprij nominis cognoscit̃.Pulsus eius celeres sunt H & crebri,perinde ut phreniticorũ,minus tñ.Et roboris item minus,ac illi,obtinent.Lati ãt sunt & breues.Externum motum non habent subito trũcatũ; sed alio modo,ueluti intro se proripiẽtes,subterfugiunt,ac concitant contractionem,& quasi suffurantur distentionem : uerum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes,q truncatione illa careant. A.l.3.f.1.c.1 c.12.f.199.b

Cathochorũ pulsus (κατόχους.n.& κατεχομένους veteres Græci appellabãt:iuniores ipsum affectũ κατοχὴν,& κατάληψιν uocant)cætera lethargicis similes sunt magnitudine,tarditate, crebritate:ut nec totius huius affectus species late ab illo dissidet. Catochorũ tamen non imbecillus, est pulsus,nec mollis:sed in his sane multũ differt,ut ẽt in hoc,q laxat̃ lethargicis;atq; intumescit uniuersum corpus:contra stipat̃,& cogitur catochis.Ad hęc æqulitate,& inæqualitate distant:æqualis.n.pulsus est catochorum,inæqualis lethargicorum.Archigenes arteriæ locum auctor est proprie in ijs inueniri calidiorem,sicut illis,quibus conuulsio imminet,cum sopore.

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ uidetur contractum,ac undequaque coarctatum , non ceu compressum sit abs quopiam, uel constipatum:nec etiam ueluti rigidum,ut in febri , præsertim in accessionibus : nec uero , ut prę duritie, ad intentionem contumax , ueluti quod fit diuturni- A.l.3.f.1.c.6. fol.216 b

A diuturnitate temporis, præsertim cũ quid offensum sit, uel uiscera uitiata: sed ut corpus neruosum, cauumq; ueluti intestinum, aut simile, ex utroq; fine intentum. Ad eũdem modum inæqualis motus est arteriæ, in modum chordæ, sursum deorsumq; agitatæ. Neq; enim species distentionis, uel contractionis representat, uerum uibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro: quod ne constituto quidem tpe hẽt, sed uno sæpe tpe altera eius pars vr̃ ferri sursum ueluti iaculata, altera intro ceu a quopiã attracta: atq; una moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoq;, & magnus conuulsorum pulsus uidetur esse. Est uero hic non imbecillus, neq; paruus: non perinde tñ, ut uidetur uehemens, uel magnus: ictus.n. imponit, dũ ob tensionem ualidus, ob uibrationem exilire appareat: quamobrem altior interim uidetur, ac ueluti strepitum quendam ad tactum ędit asperum. Sanè neminẽ, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, uel tensione in utranq; partem, uel cõuulsione motus. At, qũ cum pulsu sopitorum commixtus est, difficillime cõmixtio deprehẽditur: solusq;, qui ad amussim utrunq; cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

A. ibidem.

A.l.3.f.2.c.2 fol.214.c

Paralyticorum paruus pulsus, & imbecillus, tardusq; est: non nullis rarus quoque: alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

B Comitialium, & Attonitorum similes pulsus sunt: quare de comitialibus quę exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipẽda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum eam multum superauit morbus, nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, uehementię, celeritatis, crebritatis, duritiei: tantum est conuulsis intenta iure utrinq; arteria. Sin autem grauis sit affectus, ut oneret facultatem, inęqualitatem quandam comparat, atq; tensionem ualidã, ac minor, languidior, † rarus, tardusq; ‡ efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, † celeresque creat.‡

† Al. rarior tardiorque.

A.l.3.f.9.c.8. fol.253.f A.ibidem c.8 fol.254.b

Anginæ pulsus tensione quadam præditus est, conuulsiuo persimilis: magnus est, & undosus ut pulsus peripneumonicorum: ac, utrũ insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est. Nam, si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si uero conuulsiua, in conuulsionem, angina desinet. Quicunq; autem ex illis uehementer suffocantur, paruum hi habent, & rarum pulsum: ubi iam animam agant, crebrum atq; inęqualem.

† Quidã cod. antiqui & trãslatio ẽt vetus addũt, & crebros: alij loco celeres, legunt crebros.

Orthopnœa acuta inæqualem, & inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ uiolentissima, tardum, & deficientem: quæ iam perimit hominem, crebrum, & languidum.

A.l.3.f.17.3. c.12.f.199.g

C Vterinæ suffocationis pulsus, ut si conuelleretur, protensus est, & rarus: ꝙ, si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.

Stomachus affectus (ut sic uocemus in pręsentia os uẽtriculi, ꝙ is usus apud uulgus obtinuit) non uno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, ut corporis neruosi diximus pulsum solere: si cõprimatur, uellicetur, *languescat, † singultiat, uomat, nauseet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nã uellicationes, uomitus, nauseę, singultus, languor, *non solum paruum, & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, uerũ ẽt admodum crebrum: sola uero compressio, remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum. Ea compressio tum a cibis oritur grauantibus, neque ulla insigni præditis uirtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus: qui ab his si semel refrigeretur, tum uero uel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatẽ mutant, si diuturni sint, uel euaserint grauiores, pulsum uermiculantem creant. Qui uero in raritatem, præter ꝙ cõmemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inęqualitatis in uno pulsu generant, ut multis locis pertusum corpus arteriæ uideatur, neque esse continuum: ac sentit tactus in distentione ueluti arenæ occursum.

† Deest ĩ Gra. Bas. habet tamen antiqua translatio.

D

A.l.3.f.14.c.4 c.9 fol.321.e A.ibid.c.11.f A.ibid.c.10.e

Aquæ inter cutem pulsus, Ascitæ, paruus, crebrior, subdurus cum quadã tensione est: tympanitæ longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius, quam hydropem Anasarca Græci uocant, undosus, latior, mollisque.

Elephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, creberq; est.

A.l.3.f.15.c.1 c.4 fol.326.h A.l.4.f.6 c.1. c.16.f.493.a

Ictericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Veratrum qui sumpserint, hi paulo ante uomitum, ubi comprimantur, pulsum habent latũ, rarum, languidiorem, tardiorem. Interea, dum uomunt, & diuelluntur, inæqualem, & inordinatum. Cum rectius habere cęperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen, ꝗ antea. Vbi uero iam ad naturalem statum propè reuerterint, æqualem, ac maiorem quàm dudum, uehementioremq;. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur, atq; singultiunt: paruum hi, & languidum, inordinatumque, & celeriorem, atq; multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inęqualem: non autem crebrum, nec celerẽ, immo potius tardum: repræsentat etiam non nihil undosi, & lati, atque paruã quandam interdum arteriæ tensionem.

GAL.

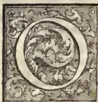
GAL. DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER PRIMVS

Hermanno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM LIBRI

Genera prima ac singulas pulsuum differentias declarat: ac in primo libro de his pertractat ex propria opinione.

Nomina nihil ad rerum scientiam, sed docendum duntaxat facere. CAP. I

Optarem res, & percipi, & tradi citra ipsarum nomina posse, vt ne ad artis, vel ex sua ipsius commentatione longitudinem, ueluti cumulus nobis accederet uocabuli negociū. Sed, quòd nominibus necessario, quæ uolumus, interpretamur, sophistis hinc commentorum, & inutilis disputationis copiosa materia suppeditať: cæteri uero, quicunq; rerum scientia, non usum uocum, moramur, inuiti quidem tamen cōpellimur propter sophistarum contumelias de nominibus laborare. Nam nihil sit melius, quàm quauis conditione de nominibus conuenire, & ad contemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem antea tyronibus de pulsibus descripsimus. Sed, quando, qui in nominibus tantum ualent, in operibus artis interim imperitissimi, nunquam non interpellant, neque respirare nos citra contumeliam sinūt, necesse propè iam nobis est, nominibus ut immoremur. Maiores nostros simpliciter uocabulis uideas uti: qui hoc semper unum agūt, sensum vt aperiant: Iuniores tantum non in singulis syllabis argutantur, contendunt, neq; de nominibus desistunt digladiari: Exempli gratia (quo una ex parte huius instituti summam perspiciamus) quidam pulsum ait ualenter pulsantē, uehementem esse: adest alius, qui non hunc, cæterum qui magnus sit, & plenus celerq;, illum affirmat uehemētem esse: alius ualidum simul ac celerem: & qui hos mira grauitate insimulans, magnum pariter, & celerem, uehementem esse ait: iam alius hunc non ferens, acerbius ēt obiurgat, uultq; plenum simul ac uelocem, uehementem esse: Et hercle præter hos sextus, magnum plenumq́ue esse uehementem contendit. Quòd, si septimus huc, & octauus, accedant, hic asserens inter plenum, & hunc nihil interesse, ille eundem cum duro esse, quam cēses pugnam fore? anne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos ægrotos conspicimus? adeo ut etiam ad manum res ueniat: tantum abest: ut turpi dicto abstineant. Sed mihi, qui nunc molestant, minus stomachum faciunt, tametsi sunt importunissimi: qui uero ad commentandum appulerunt, quis ferat? Ad manū enim est, inutilis quæstionis † index: eum tamen illi non cernunt, sed sic omnes scribunt: Hic pulsus uehemens est, ille plenus est, is creber: cum, est, sit submouēdum, adiungendum autem maxime si potest, appellatur, quo si deficiantur, appelletur, ac tum demum docendum est, quid soleat is pulsus, quem uehementē forte uocauerunt, significare, Neq; enim, quo appellemus, aut nomen proprium instituamus, artem nos de pulsibus tractamus, aut alios docere conamur, sed ut præsentia cognoscamus, & futura ægrotis præcognoscamus: at ex rebus hęc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionem nihil nomina referunt: tantum ad docendum interfunt: †quod pacto etiam potest confici. Siue enim rebus haudquaquam dederis nomina, eas tamen assequi possis: &, quid denotare possit, planè teneas: hac in re certe nominantibus non concesseris: siue, quando docere institueris, nomina quælibet ponas, ne sic quidem eris inferior. Equidē, si uel Dionem, uel Theonem uelis uehementem pulsum appellare: non fallaris in docendo tamen, quæ illum causæ generant, cuius uero est affectus indicium, & quo tandem euadet: nihil te sic peccare censuerim. Proinde, qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse: qui ad

† Græce ἔλεγχος, magne melius, vt antiquus iterpres, confutatio, eā tamen.

† Græ. ὃν καὶ κατὰ τὴν σύνθεσιν παραιτεῖσθαι δύνατον, antiquus interpres uidetur legisse ἀδύνατον, sic. n. hēt, ad doctrinā vero solum quam et secundum consensum & sine nominibus cōplere impossibile est.

G

H

veteres

A veteres reijcit,illorum tradet institutum:nec hic curiosus sit,proprie,an improprie appellarũt: nec andeat immutare,nec incuset:quod faciunt sophistæ:superuacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota.Neq; sanè hæc nominum est constituendorũ scientia,sed rerum: neq; hos, qui minus probum nomen dant,ad medicos homines remittunt, immo qui requirunt sanitatem.Quamobrem nihil hæc disputatio,ultra vsitata,& nobis,& alijs medicis nomina profitetur:sed præclare etiam cum ea agetur,si hæc mediocriter assequatur.

De nomine pulsus. CAP. 2.

OMnium itaq;,quorum ad nos memoria peruenit,primus nomẽ pulsus Hippocrates literis prodidit:atq; artis,quam complectitur,non uidet ignarus esse:non tamen hanc artis partẽ multũ elaborauit:neq; cuilibet arteriarum motui hoc tribuit nominis:quem uidetur imitari Erasistratus.Sed hæc illic referam,ubi de illis uiris peculiariter sermonem habeo, cui potissimũ nomẽ hoc attribuant,ac inter se quatenus dissẽtiãt,aut cõsentiant.Autor libri de palpitationibus,Aegimij nomine insigniti,siue ille *Veliensis esset Aegimius,siue alius, proprie hoc nomen usurpatiatq; longe præter morem non medicorum tantùm, sed & uulgi,quemuis motum arteriarum uocat palpitationem.Praxagoræ usus,& Hirophili ẽt ad hunc vsq; diem uigent.Pulsum B enim,omnem arteriarum motum sensibilem appellant.Ita etiam omnes eorum successores,tametsi definitionibus dissideant.Sed hoc alio loco ostendemus.Ergo nos quoq; usum, qui obtinuit,sequentes,uideamus iam, quot numero sint omnes pulsuum differentiæ , & quod singulis nomen.Etsi de hac ẽt ipsa dictione quidam cõtẽdunt, quorũ alij ita uolũt,ut ponatur,quot genera sunt pulsuum? Alij non genera aiũt appellanda, sed species:quidam qualitates ; non nulli differẽtias.Et,quod cuiq; uisum est,hoc instituto nomine,diu disceptat de eo *constituendo,nihilque non mouet.Iam,sicut de generibus,ita de speciebus,differentijs,qualitatibus,quęstionẽ inducunt non necessariam,obliti usum talis quæstionis . Omnes enim id mea opinione spectauerunt,qui de pulsibus instituerunt commentari,quid denũciare possint: assequi uero cum uel sine generum,& specierum quæstione,quod intenderent,possent, quiduis potius ,quàm hoc , agunt.Verum omissis istorũ nugis,quęstionem in medium pro suo arbitrio proferant,nos utilitatem sectemur.Sed hoc prædicamus etiam,qui pulsuum definitiones, & constitutionem eorũ nominis discere uolunt,in sequentibus hunc primum libris omnia eos tradita habere.Hic liber solum complectitur, quod conducit,nec ullam attingit sophisticam quæstionem.Ita,siquis semel illa uelit repudiare,licet certe.Ad cæteras lucubrationes de dignoscendis pulsibus, de causis,de præsagitione ex ijs,unus hic liber requiritur.Illi aduersus sophistarum importunitatem C scripti sunt,& ad intelligenda aliorum scripta,ubi traditur,qua quodque nomeũ significatione usurpent . Itaque exponamus primum pulsuum prima genera, deinde eorum differentias,hinc auspicati .

> * Aliâs ἠλεῖος .i. Helius seu Heliẽsis ab urbe Elide.
>
> * Græce περὶ ὀρθότητος .i. de eius rectitudine, vel de eius recto usu.

Prima genera pulsuum. CAP. 3.

A.l.1.c.2 t.3. c.tif. 47.a QVando *arteriæ corpus est cauum,longũ,& teres,habetq; perpetuũ geminũ motũ ex cõtrarijs constitutum partibus:aut enim in se ipsam undiq; consider,aut in oẽm partem distenditur:qui duplex motus,pulsus appellatur:in utroq; ei gemina quies accidat necesse est , altera ab distentione prius,quã contrahatur:altera a contractione,ante,quã distendatur. Quas quidem binas quietes expertorũ tactus cognoscit,nec minus demonstrat ratio.Nam prius cõtrarium motum arteria,q̃ priorem sedauerit,non exorditur . Atqui sedare, subsistere est,& in- A. ibidem .b quiete esse.Sic motibus intercedit quies.Exprimit *ergo necessitas quoddã esse tempus propriũ utriusq; motus:aliquod ẽt quietum:& harũ itẽ utriusq: proprium.Iam,quia tres arteria dimensiones,ut oĩa reliqua corpora,obtinet,longitudinem,latitudinẽ,profunditatem:non põt in sin- A. ibid. c.3.d gulis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis,& contractionis.Et uero ẽt *contentionem quandam necessario hẽt,ut aut ægre,& languide,aut prompte ualenterq; operetur.Est præterea ipsa arteriæ tunica,aut mollis,aut dura. † Quin etiã capedo interna aut uacua quodã D modo est,aut plena.Atq; hæc oĩa aliquando æqualia,aliquando inæqualia sunt.Temporis item distentionis aliqua proportio est cum tẽpore contractionis.Aliam in uno pulsu differentiã constituas,præter has,nullam.Siue enim motuum tempus est ęstimandum,uel quietum:siue dimẽsionum,in quibus mouentur,quãtitas:siue qualitas actionis,aut tunicæ arteriarum,aut cauitatis:siue qui mutuo conueniunt,quæ conferri queunt,queunt autem cognata:omnia hæc sunt , recensita,nec quicquam præterea in ullam partem desiderat oratio:sed sunt omnes,quę in unũ pulsum incidunt,differentiæ generales,quas retulimus.Quibus duæ accedunt aliæ, quas collectiuas appellant.Ex quibus in plurium pulsuum mutua comparatione æqualitatem,& inæqualitatem,ordinem,atq; eius perturbationem æstimamus.

> † Addit antiquus interpres vel calida,vel frigida

Differentiæ pulsuum a tempore motus,& à quantitate distentionis sumptæ. CAP. 4.

HOrum generum differentiæ speciatim plures sunt,quas iã exponemus,a genere ipsius motus ingressi:quem aut moderatum esse,& in naturali statu oportet,aut celeriorem,uel tar- A. ibidem.c. diorem.Itaq; hoc *genus efficit tres numero differentias pulsuum: celerem,qui fit,cum modico tempore mouetur arteria : tardum,cum multo: moderatum,cum mediocri . Differentiæ pul-

ſuum in diſtentionis quantitate,ſiquidem ſingulis concipiantur dimenſionibus,nouẽ numero E A. ibidem. h ſunt,in unaquaq; trium dimenſionũ tres.In longitudine arteriæ,qui moderatus in ea eſt,& qui hunc excellit,uel eo eſt inferior:uocatur qui excellit,longus:qui inferior eſt,breuis.In latitudine,moderatus in ea,& duo immoderati:latus,qui moderatum excedit:contrarius huic, anguſtus.Itidem in dimenſione profunditatis arteriæ,unus moderatus eſt,alius altus,& alius humilis.Hæ pulſuum ſunt in una dimenſione acceptorum differentiæ.At differentiæ pulſuum in trinis ſimul dimenſionibus ſunt vij & xx.Perſpicies has manifeſte in tabella.Vnus enim erit longus ſimul,& latus altusq;,qui oĩbus preponatur.Alius longus,latus,& profunditate moderata, ſcribaturq; ſecundus.Alius longus,latus,humilis,qui ordine tertius ſit: ſimiliq; oẽs reliqui via, & ratione cognoſcentur:ut duæ primæ dimenſiones maneãt immotæ, trifariam ultima uariet, hoc pacto.Quartus longus,moderata latitudine,& altus.Quintus longus,moderata latitudine, ſimulq; moderata profunditate.Sextus longus,latitudine moderara,humilis. Deinde alij tres, prima dimenſione longum ſeruante,ſecunda anguſtum,tertia trifariam uariante.In his nouem una dimenſio permanet longitudinis longæ,aliæ omnino commutantur. Mox alteri nouẽ dimenſione longitudinis in mediocritate conſeruata,uariantibus reliquis.Ad hæc nouem,ubi lõgitudinis breuis maneat dimenſio,& aliæ immutentur.

F

Hanc tabellã non habet antiqua translatio.

TABELLA

1	Longus	Latus	Altus	Magnus
2	Longus	Latus	Moderatus	
3	Longus	Latus	Humilis	
4	Longus	Moderatus	Altus	Gracilis
5	Longus	Moderatus	Moderatus	Gracilis
6	Longus	Moderatus	Humilis	
7	Longus	Anguſtus	Altus	Gracilis
8	Longus	Anguſtus	Moderatus	Gracilis
9	Longus	Anguſtus	Humilis	
10	Moderatus	Latus	Altus	Turgidus
11	Moderatus	Latus	Moderatus	
12	Moderatus	Latus	Humilis	
13	Moderatus	Moderatus	Altus	
14	Moderatus	Moderatus	Moderatus	Medius
15	Moderatus	Moderatus	Humilis	
16	Moderatus	Anguſtus	Altus	
17	Moderatus	Anguſtus	Moderatus	
18	Moderatus	Anguſtus	Humilis	Gracilis
19	Breuis	Latus	Altus	Turgidus
20	Breuis	Latus	Moderatus	Turgidus
21	Breuis	Latus	Humilis	
22	Breuis	Moderatus	Altus	Turgidus
23	Breuis	Moderatus	Moderatus	Turgidus
24	Breuis	Moderatus	Humilis	
25	Breuis	Anguſtus	Altus	
26	Breuis	Anguſtus	Moderatus	
27	Breuis	Anguſtus	Humilis	Paruus

G

H

Atq; inter uigintiſeptẽ hos pulſus,qui ſunt ſcd'm quantitatem,qui externis dimenſionibus cõſtãt,duo ſunt nomina ſortiti ab oĩbus approbata,qui primus relatus eſt,& q̃ poſtremus:hic paruus appellaẽ,ille magnus.Reliquus oĩs numerus noĩbus caret.Neq;.n.pulſus,q graciles,& turgidi uocanẽ,certũ ex tabella vnũ indicãt,cęterũ multis ſimul generatim tribunẽ.Nã,in quibus longitudinis dimenſio quodã modo duabus reliquis pſtat,oẽs hos graciles uocant. In quibus duę reliquę hac,cõtra turgidos hos appellãt.Proinde quintus in tabella,& ſextus,inſuper octauus,

A uus,& nonus,ac octauusdecimus graciles uocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella,& vi uigesimus,xx itē,uigesimus alter,& xxiij.Hæc ergo sunt nomina generaliora, & pluribus cōia. Iam uocant & hosce pulsus aliter,tenuem,gracilem:& crassum,turgidum . Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus,qui unus naturalis inter xxvij est, peculiare nomē habemus, sed definitione hunc significamus,dicentes aut moderatum tribus dimensionibus,aut medium magni,& parui,aut naturalem in quantitate distentionis,aut quacunque alia rōne sermonē po tissimum speramus fore clarum.Quare eos mihi in mentem uenit mirari,qui in nominibus tan tum excellunt,&,quo nomine sit uocandus is pulsus,per totam uitā quærunt,si non uel hac de cā contentionem deponāt,q̃ multos uideant pulsus, qui proprium quidem requirunt nomen , nec hinc quicquam lædi tñ institutionem,cum definitione quidem indicari possit.Siquidem,cū pulsum appellēt quidā breuem,angustum,humilemq;,perinde faciunt,ac illi,qui dicūt,animal pedestre bipes.Nam,ut hic definitio est,animal pedestre bipes:& rei nomen,cuius hæc est definitio,homo:ita in pulsibus,nomen est magnus:eius definitio,longus latus altus. Item alius pulsus definitio,breuis latus humilis,sed nullum habet nomen.Verum de his agemus aliàs.

De differentijs pulsuum sumptis à qualitate percussionis tunicæ arteriæ,& cauitatis arteriæ. CAP. 6.

A. ibidem. e

B IAm nunc ad Tertium pulsuum genus,quod in contentione cōsistit,descēdamus,& huius & differentias exponamus.Sunt ãt tres,unus ualidus contentione,qui uehemens uocatur:alter imbecillus,quem languidum appellant:medio inter eos proprium non est nomen,sed hunc quoq; explicamus definitione.Quartum genus,quod in arteriæ consistit corpore, diuiditur & in tres defferentias,uocaturq; a medicis plerisq;,maxime ab iunioribus,plenum,& uacuum:&, qd̄ inter utrunq; mediū est,ne hic quidem sortitum est nomen.A nobis non ita,sed alter durus, alter mollis appellaĩ:annunciatq; vterq; arteriæ statum.An uero rectius hoc sit modo appellandū,an illo;qui de hoc laborat,inferius discet.Nunc,qd̄ instituimus,est absoluendū.Aliud genus erat pulsuum,arteriæ infusionē,ut aiunt,declarans:qd̄ longum requirit mea sententia sermonē ad absolutam notitiam:at,quod ad propositum cōducit,atq; sufficit tyronibus,hoc loco exponemus.Tres & huius generis differentiæ pulsuum finguntur,quorum unus plenus,alter uacuus appellatur:nam medius utriusq;,nomine peculiari caret . Plenus ergo pulsus est,vt definit Archigenes,qui arteriam ostendit pleniorem,& occursum humidè tumidum:uacuus, qui arteriæ eleuationē facit bullosam,ut digitorū impressioni egressus per uacua occurrat.Hæc quinq; pulsuum genera in uno motu consistunt arteriæ,& singulæ eorū æqualitates atque inæqualitates :

A. ibidem. e

A ibidem. d

A. ibidem. e

C quarū exponemus differētias,cū de altera agemus inęqualitate,q̃ in pluribus pulsibus posita ē.

De differentijs pulsuum,qui in tempore quietis consistunt:& de secta, qua se solam distentionem,aut sentire. CAP. 7

ALiæ differentiæ puulsuum his, qui se negant contractionē sentire, in tempore interuallorum consistunt,ita enim tps,qd̄ inter motus sensibiles intercedit,vocant:præterea in proportione temporis motus,& quietis,nam ita etiam interuallū appellant . At illis,qui se contractionem aiūt sentire,& uero etiā medias quietes,quas ἡσυχίας,ἠρεμίας,ἀκινησίας q; Græce uocāt, aliæ prodeunt,& longe efficiuntur plures.Sed faciundū mihi est,ut de utrisq; separatim planius agam,& primum de his,qui se solā dicunt distentionē sentire:quo in facilioribus cognitu exercitati,facilius difficiliora assequamur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur, cum alia , quæ ante memoraui,sentimus,tum tempus,quod motu producitur.Inde,quando alter inceperit motus, aliud nos tempus deptehendimus inter exitum prioris motus,atq; alterius principium:ut duorū sit tēporū in pulsu absoluto cognitio:prioris,qd̄ motus est,quē & ictum,& distētionē appellant:secundi,quod quietis est,qd̄ & interuallum contractionemq; uocant. Fiat aūt ex prioris

D temporis quantitate aut celer,aut tardus,aut inter eos medius pulsus:ex quantitate alterius tē poris creber,aut horum medius.Vt sit celer pulsus,qui,cum modico tpe arteria distrahiť , fit creber,qui,quando paruo interposito interuallo:tardus,cum longo tempore arteria distendiť: rarus,cum interposito longo interuallo:medius uelocis, & tardi , qui cum moderato tempore distēditur arteria , fiat:medius crebri,& rari,qui fit,cum moderato interposito tempote arteria distenditur.Siue distenditur,siue dilatatur,siue attollitur, siue mouetur, dicamus, nihil intresse puto.Liquet igitur,qui creber sit pulsus illis,& quemadmodum a ueloci distet : tum qui rarus , quaq; ratione a tardo discrepet.Comparato autē ictus tempore cum tpe quietis,gignitur rhythmus,quæ proportio temporis est ictus ad tempus quietis . Huius etiam admonuimus,nihil apud hos differre ictum uel distentionem,uel motum dicere:nec quietem,uel interuallum,vel contractionem.Et uero etiam pro hoc,proportionē temporis distentionis ad contractionis tē pus rhythmum esse,quidam ordinem dixerunt,alij conuenientiam duorum esse temporum inter sese,ictus cum interualli.Hæc sunt,quæ priores tradunt.

De altera secta,quæ contractionem se dicit sentire. CAP. 8.

TRanseamus iam ad eos,qui contractionem sentire se dictitant, qui tarditatem quidē & celeritatem nō aliter,atq; illi,in distentionis ponūt tempore,& in cōtractionis &: crebritatem

tem uero,& raritatem rhythmumq; non ēt perinde ac illi,cæterum crebritatem atq; raritatē in E utraq; quiete:rhythmum in distentionis tpe una cum tempore insequentis,eam quietis,ad tps collato contractionis simul cum tpe excipientis eam quietis.Non nunquam solius distentionis tempus cum solius comparantes tempore contractionis,rhythmum ita dicunt gigni.Ac de crebritate quidam ex his,ut diximus,senserunt.Aliqui non aliter,ac priores,in distentionis tempore celeritatem generari,& tarditatem confirmauerūt:in toto reliquo conflato ex binis quietibus,& contractione crebritatem,& raritatem aiunt consistere.Sunt ēt,qui rhythmum,æque ac priores,in temporis distentionis proportione ad oē reliquum non dubitent constituere. Verū inter eos tñ non conuenit in sentienda omni distentione uel contractione,sed quidam oēm sentiri utranq, aiunt,alij nec primas distentiones,nec contractiones extremas.Tum ēt de nominibus contendunt inter sese.Quare,ne quam nos rem prætereamus,nec in rebus friuolis immoremur diutius,qđ uerū est,& conducibile,exponamus.Nomina ponere his prætermittamus, qui de ijs laborant,& artis uera negligunt opera,nec distentionis primas partes,nec contractionis postremas sentire ualentibus.Quantū aūt utriusq; sentiatur,& quamobrē,in libris De pulsibus dignoscēdis ostendimus. Est uero utile medico,quod sensui occurrit:itaq; distentionis tempus uel contractionis sensibile necesse hēt cognoscere.Quo fit,ut quietem,quam uocant superā, q̄ F scđm distentionē contractionem præcedit,quanta sit tactu queas ad unguem assequi:inferā nō item planè,ꝙ utrinq; sibi asciscat partes:ad initium,contractionis extremitatē:ad finem,principium distētionis.Recordari porrò horum tēporum oportet naturalem cuiusq; magnitudinē, & mutuam proportionē.†Præterea cognoscendi requiritur facultas;in morbo quantum immutentur:& quid quæque significare mutatio soleat. † De quibus alio nos loco disseruimus.

† Alias ex antiquis, ut cognosci possit.

† Hæc erant in codicib. græcis, quod et ex causæ inuentione & ex longa experientia sumitur.

De differentijs quietis & rhythmi. CAP. 9.

NVnc,simulatq; duorum generū,de quibus iam uerba fecimus, differentias tum quietis,tū rhythmi adiecerimus,ad ea,quæ sequunt̄,transibimus.In genere quietis arteriæ,tres pulsuum differentiæ consistunt,rarus,creber,medius:quorum paulo ante definitiones docuimus. A.l.1. c.1. c.1.f.47.d
At generis rhythmi,non est perinde absolute explicare,quę sint differentiæ : cæterū prę oībus pulsum oēm obtinere modulum quendam,quem rhythmum Græci appellant,est ostendendū: A. ibidem.c
ne deceptus quis pulsuum,qui ἄρρυθμοι appellantur,nomine,adducatur,ut omni esse orbatos rhythmo eos pulsus falso existimet.Nam,ut ἀτράχηλος homo,atq; citharœdus ἄφωνος, ita ēt ἄρρυθμος, pulsus uocatur:uitium enim natiui rhythmi,non absolutam abolitionem significat.Atq; cōtrarius est arhythmo, non enrhythmus(siquidē oīs in aliquo est rhythmo pulsus) sed ille,qui eurhythmus uocatur.Vtriusq; porrò horū,arhythmi dico,& eurhythmi,enrhythmus pulsus cōe G est genus,Atq; enrhythmus quidē unus,& indiuisus manet:arhymi tres sunt oēs differentię,pararhythmus,heterorhythmus,ecrhythmus.Qualis uero quisq; sit,exemplo disces.Suus est cuique ętati naturalis pulsus:qui iam de his rhythmū seruat,eurhythmus uocatur:qui labefactat, arhythmus. Atq; labefactans,interim rhythmum uicinæ ætatis mutuatur;qui pararhythmus: interim cuiusuis alterius,ac heterorhythmus hic appellat̄:at,qui rhythmū prorsus nulllius ætatis retinet,hic ecrhythmus.Idem de naturis,ac anni temporibus,& locis,oibusq; alijs statuendū.Suus est.n.cuiq; horum certus quidam rhythmus:qui cū corrūpit̄, arhythmū tū intelliges, & quas eius diximus differentias esse.Iam uero inter oēs rhythmos hi pari proportione,illi impari constāt:pari,ubi distentionis tps æquet tempus contractionis : impari , si alteruter eorum A. ibidem.f
excedat.Id quod modo certis,modo incertis fit excessibus:certis bifariam, aut multiplici proportione,aut ut numeri ad numerum,qui ἐπιμόριος,quasi superpartialis , appellatur : proportio quidē multiplex est dupla,uel tripla,uel quadrupla,uel aliqua insequētium:ut numeri ad numerū,cū,quāta sunt duo distentionis tempora,tanta sint contractionis tpa,v,uel vij,uel ix,uel xi: incertis,in uniuersum tripliciter:nā,aut distentionis est tps incertū,aut contractionis, aut utrūque.Sigillatim quodq, horū interdū paululum amplificata hēt incerta tempora, siue plura sint, H siue unum primum: interdum plus:est,cum plurimū.Atqui tempus primum,planū est non natura ipsa esse,sed sensu accipiendum:sic etenim apud musicos ēt fit.Hęc quidem sufficiunt in pſentiarum de rhythmis.Nam,ex hoc pulsuū genere quid fieri possit,& conducat,aut non possit & inutile sit, in libris de his dignoscendis, & in libris de præsagiendo dicemus.

De æqualitate & inæqualitate, ordine & ordinis pertubatione. CAP. 10.

POrrò ad genera iam reliqua duo transeamus:alterum,in quo æqualitatem spectamus & inæqualitatem:alterum,in quo ordinem,& ordinis perturbationē.Atq; æqualitas,& inæqualitas tum in uno pulsu fiunt,tum in pluribus:ordo,& perturbatio ordinis in pluribus duntaxat. A. ibidem.d A. ibid. c.h
Sed enim,ꝙ difficilis est in uno pulsu, neq; facile animaduertitur inæqualitas,primo loco de ea dicamus,quæ ex multis pulsibus constat:simulq; de ordine, & ordinis perturbatione explicemus,quando finitimum est hoc genus,& affine:mox ad inæqualitatem nos in uno pulsu referamus,demusq; operam,ut oēs eius differētias recēseamus.Ergo,quæ pluribus in pulsibus æqualitas atq; inæqualitas animaduertuntur,quas collectiuas uocitāt,in comparatione oīum differentiarum æstimātur primi pulsus cū reliquorū differentijs . Nā, pares si oīno maneāt,æqualis A. ibidem.b

absolute

A absolute is pulsus uocatur: sin oīno impares, inæqualis absolute. Quæ si in una sint uel pluribus pares, & in una uel pluribus impares: quatenus pares sunt, hactenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares, hactenus inæqualis. Nam absolute æqualem pulsum dicas & inæqualem, an aliquo in genere, multum refert: quod absolute æqualis, neq; magnitudinem, neq; uelocitatem, neque aliud habet impar quicquā. Ille uero, q in aliquo, cum illius vult nomine dici, magnitudine æqualis, celeritate æqualis, uehementia, & alio quoquo modo: itidem inæqualis aut magnitudine, aut uelocitate, aut alio quopiā. Non nunquā duobus horū, uel tribus, uel pluribus, uel oībus sæpe simul, cum absolute æquales, uel inæquales uocanē. Habes æqualem & inęqualem. Ordinatus uero & inordinatus, diuisa inęqualitate in paritatē circuituum, & in absolutam imparitatē, in utroq; mēbro generanē: in circuituū paritate, ordinatus: in absoluta imparitate, inordinatus. Itaq; uniuersum repetamus, ut obscuri ne quid nos fugiat. Sint oēs unius pulsus drīæ, insequentium differentijs omni in genere pares, absolute æqualis hic appellabitur. Contra oēs sint oībus impares, inæqualis absolute ille. Age sint aliqua, uel aliquæ pares, & aliqua uel aliquæ impares: in aliqua pulsus, uel aliquibus æqualis erit, in aliqua uel aliquibus inæqualis. Qui absolute est ęqualis, aut una drīa pluribus ve, non recipit partitionem. Qui aūt absolute inæqualis est, hunc p B unam, uel plures species diuidentes, circuituum paritate, & imparitate ordinatum reperiemus, & inordinatū, uel absolute, uel pluribus in differentijs, uel in una. Ac paritatē circuituum puto iam clarum esse, ab sese sequentibus distingui paritatibus. Cæterum, ne quid oro desideret, addam hoc ēt, atq; exempli gratia proponam unū pulsus in magnitudine genus. Sint primus pulsus, & secundus, & tertius magnitudine pares: contra sit in sequentibus quartus impar: eum pulsum liquet magnitudine inæqualē esse: ecquid tn̄ inordinatus sit, nondū clarum est: sed alij sunt quatuor expectandi: vbi, si tres illi alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus, ordinatus eiusmodi dr̄ pulsus magnitudine: siquidē æque primos duos circuitus, sequentesq; retineat pares oēs. Quòd si non oēs alterius circuitus, primi circuitus pulsibus sint pares, ibi pulsus iam dr̄ inordinatus in magnitudine. Eadē est rō in celeritate, crebritate, cęterisq; differētijs. Aliqn̄ pulsuū duo uel tres circuitus oīno inter se sunt impares, pximi nō itē, eū pulsum in confesso est non appellandū esse absolute ordinatū, nō tn̄ inordinatum absolute: sed, ecquis ex ordinatis circulatim sit, aīaduertendū est. Est, cū tres uel quatuor īter se circuitus sint impares, & inferiores obtineāt pportione pares. Quare, si fiat, ut quartus primo, & quintus secūdo, & sextus tertio, undequaq; adęquetē, solemus hunc pulsum ordinatū p circuitus ap- C pellare: qui quidē inter eos medius, qui absolute ordinati uocanē, & inordinati, intercedit: nam uterq; hic cōtrarij expers est, ordinatus perturbationis ordinis, inordinatus ordinis. At per circuitus, qui ordinatus est, aliquā ordinis partem, aliquam ēt perturbationis ordinis habet: ordinis, quatenus in oībus est circuitibus ordo: perturbationis ordinis, quatenus hæc in singulis illis inest. Siquidē, qui absolute est ordinatus, pares sortitus est circuitus oēs: qui circulatim ordinatus est, nō oēs æquales, sed certos. E diuerso inordinatus absolute, nec habet oēs deinceps pares circuitus, neq; certos: circulatim uero ordinatus ambo hæc nō habet, alterum hēt. Ita utriusq; medius fit, ordinati & inordinati, atq; illud utriusq; cōe habet, hoc non habet. Dicas ēt absolute ordinatos eiuscemodi pulsus, si singulos circuitus, qui certo sunt numero in sequentibus pares, in unum cogas uniuersos magnum circulum. Quanta uero, & qualis fiat uarietas, & concursio circuituum ex diuersis numeris constantium, facilè quis, maxime qui febrium circuitus complicare mutuo est exercitatus, animaduertet. Quare nihil est, quòd latius etiam eorum differentias persequamur: sed ad differentias ueniendum est inæqualitatis: declarandæque primum collectiuæ, deinde unius pulsus, inæqualitates.

De collectiuæ inæqualitatis differentijs: ac primo de æqualibus inæqualitatibus. CAP. II.

D COllectiuæ quidē inæqualitates, quæ in aceruo, uti diximus, plurium pulsuū constant, primā hn̄t differentiam, qua interim æqualiter, interim inęqualiter fiunt. Neq; admirationis habet quicquam, quod æqualem quandam uocamus inæqualitatem: cum id usu ueniat non pulsibus modo, sed & alijs prope omnibus, quæ pristinam naturā immutantia, siue magnitudine, siue qualitate, æqualia capiunt incrementa, uel inęqualia. Nam, quatenus æqualitatem cōmutant, uocentur inæqualia: sed, quatenus æquam semper mutationem assequuntur, æqualiter dicantur mutari: sed uero, q̄ nec pristino constant statu, nec accipiunt parem mutationē, hæc semel inæqualia uocanē. Ergo id ipsum pulsibus accidit, seu paulatim perdaē & ęqualiter ipsorum æqualitas, seu affatim & aceruatim. Ac in uno id genere, exempli grā, planū fiat. Sit primo pulsu secundus paulo minor, & tertius tanto secundo, & uero etiam quartus tertio pari modo, idq; ad plures usque deinceps perueniat, hos pulsus Græci † μυουρίζοντας uocant & μυούρους, hoc est mutilos & quasi decurtatos; à figuris nomen, quæ in acutū terminant, mutuantes. Iam, qui ex iis perpetuo diminuuntur, nec minui desistunt, ad quietem prorsus recidunt deniq;, motuq; deficiuntur, quos uocant Deficientes decurtatos. At, qui desinunt, duplici sunt differentia: quidam, in qua primum paruitate diminui desiuerunt, hanc seruant constantissime: alij de integro augentur, quos appellant reciprocos decurtatos. Quorum quidem ipsorū quidā ad parem pristinę reuertunt magnitudinem,

A.ibid.c.& f. a.t.a.1.par. can.fol.570. col.a.d

A.ibidem.e

A.ibid.c.a.h

A.l.1.f.a.d.3 c.3.fo.48.c

† μυούρους per u scribūt cod. græca. forsi caudas, seu forsi murisve caudā imitantes. & sic ubiq; inferius.

tudinẽ,aliqui ad minorẽ:ac non nulli,quibus ante excessibus sunt imminuti,his augenẽ rursus: E
alij minoribus uel maioribus accessionibus utunẽ. Tot inæqualitatũ sunt æquales differentiæ.

De inæqualium inæqualitatum differentijs. CAP. 12. A. ibid. c. 1.

INæqualiũ inæqualitatũ quędã nullã prorsus æqualitatẽ retinẽt:aliquę retinent ad tres usq;, uel quatuor,uel quinq; pulsus,sed postea amittunt. In quorũ inest utrisq; uel ordo,uel pertur batio ordinis:ordo,si circuitus seruent aliquos pares: pturbatio ordinis, si & hos quoq; uiolẽt. Atq; hi quidẽ,& ipsi motibus frequẽter deficiunẽ,ut illi,qui æqualiter *agitãtur:cęterũ illos decurtatos deficiẽtes appellamus,hos inæquales deficiẽtes. Nã in magnitudinis,& paruitatis inæqualitate admodũ medicis est decurtatũ nomẽ vsitatũ:at in uehemẽtiæ inæqualitate & remissionis,alijsq; gñibus,nõ ita iã celebre est. Nihilomin⁹ eadẽ rerũ est in quoq; gñe cõueniẽtia: nã aut æqualiter æqualitatẽ,aut inæqualiter corrũpũt. Et cęteras hñt qdem singulares easdẽ dñas, sed eas sine noĩe plerasq;:nã extra intercurrentẽ, & intermittentẽ alius nomen propriũ hẽt nullus. Quorũ intercurrens ex sola inæqualitate est crebritatis : intermittens uero ex inæqualitate constat raritatis,atq; paruitatis,alio atq; alio utrobiq; mõ : in raritatis inæqualitate, ꝙ quies sit longissime producta:in paruitatis,ꝙ distentio minimũ sit dilatata: vel potius ex pulsuũ paruitatibus deficientes constãt:intermitentes ex raritatibus. Iã pulsibus intermittẽtibus affines sunt, F qui reciproci deficientes uocanẽ,vbi duorũ spatiũ,uel trium , uel plurium ẽt pulsuũ motu oĩno arteria non cieri uisa,iterum agitari incipiat. Atq; hæ sunt collectiuæ inæqualitatis species.

De inæqualitate in uno pulsu secundum motionis genus in una parte. CAP. 13.

REliquũ iã est,vt de inęqualitatis dicamus unius pulsus differẽtijs: estq; eadẽ ẽt hic rõ in singulis generibus & uniuersis. Hũc.n.absolute æqualẽ appellamus, illũ absolute inęqualem, alium pro quoq; genere,in quo perdi paritatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differẽtias:nã,ad hoc si exercitati simus,nullo iam negocio percipiamus reliqua. Ac inæqualitatis motus duæ constituẽdæ primæ dñæ sunt:vna in una arteriæ parte gignitur,in pluribus altera. Quarum iterum põt utraq; in plures distribui:quas sanè par sit oẽs recẽsere: auspicabimurq; ab ea,quæ unam partẽ tenet,sed non eodem tpe:qui.n.vna eademq; pars uno,& eodem tempore non moueri similiter uideaẽ? Cæterũ temporibus distinctis motu eiusdẽ partis sæpenumero vr̃ non idem:cum initio tardior,postremo celerior fit:& cõtra,initio celerior,tandem tardior. Quæ certe admodum frequẽs inęqualitas,sæpeq; in pulsibus inuenit,multaq; denotare consueuit,vt alio loco tardimus. Nunc iam singulas eius dñas ob oculos ponemus. Sunt autẽ tres primæ,modo,cum quies interpellat partis motum:modo, cum cõtinuus ille apparet, G non paris tamen uelocitatis:non nunquam,cum recurrit. At hæ habent alias singulæ.

De prima differentia inæqualitatis in uno pulsu secundum motus rationem. CAP. 14.

DE prima ergo,q̃ primo loco est cõmemorata,agamus:in qua fit,ut abs quiete motus interpelletur. Nouem in hac dñæ pulsuum inueniuntur,quæ hoc pacto fiunt. Sit prior motus celer:alter trifariam conuertatur,fiatq; uel celer,uel tardus,uel moderatus. Hic tres differẽtię pulsuum emergunt. Rursus alteræ tres,ubi prior manet tardus, & trifariam secundus uariat. Aliæ item tres,si permaneat moderatus primus,uarietur autem tribus secundus modis.

TABELLA

Motus	*Quies*	*Motus*	*Motus*	*Quies*	*Motus*	*Motus*	*Quies*	*Motus*
1 Celer		Celer	4 Tardus		Tardus	7 Moderatus		Moderatus
2 Celer		Tardus	5 Tardus		Celer	8 Moderatus		Celer
3 Celer		Moderatus	6 Tardus		Moderatus	9 Moderatus		Tardus

H

De secunda differentia inæqualitatis in uno pulsu secundum motum. CAP. 15.

AT uero inter non intermittẽtes in distẽtione inæquales motu pulsus, sed ꝑpetuã hñtes,nulla intercisam quiete,inæqualitatẽ,quidã ueolciter motũ exordiẽtes,tarditate finiunt : alij cõtra tardi sunt initio,celeres semꝑ magis , ac magis euadunt: idq; horũ utriq; hñt,aut æqualiter,aut inæqualiter:nã superius,quẽadmodũ iæqualitas q̃dã ęqualis fiat,demõstratũ est. Illorũ ergo,q motũ ęqualiter minuũt,uel augẽt,q̃dã ab extrema tarditate ad moderatũ motum pueniunt:q̃dã à moderato motu ad ultimã tarditatẽ. Alij à prima celeritate † ad tarditatẽ extremã: nõnulli ab hac ad summã celeritatẽ. Sunt ꝑterea,q utrinq; à moderato motu paululũ deflectũt, hiq; bifariã:modo.n.celeriores,modo tardiores fiunt: vt sex sint carũ cunctæ dñæ, tametsi excogitari plures possunt:uerũ nos,q̃ aduertunẽ,referamus. Neq;.n.qui ab extrema tarditate ad extremã perueniret celeritatẽ,q quidẽ de ijs esset,qui æqualẽ hñt inæqualitatẽ,pulsum inueni mus ullũ:nec itẽ,qui ad tardissimũ motum ex uelocissimo. Verum,q uariant inæqualiter, in ijs illud,raro tñ,accidit:non etenim quẽlibet affectũ tanta põt mutatio consequi,ut tardissime initio agitata arteria,ad extremã deniq; celeritatẽ pueniat:aut primo concitata celerrime,ad summam

* Ex ant. græcis, diminuuntur.

† Aliter, ad moderatũ motum: non nulli ab hoc, ad summam, &c.

A mam transeat tarditatem. Quod cum sit, mutatio tum nõ potest nõ esse inæqualis: eaq; cõfertim magnis mutationibus, & nõ pedetentim fit, veluti exiliente arteria, cũ ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem, ut si uinciatur & constringatur à quopiam, cõprimaturq;, vbi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate, q̃ intercedit, superata tñ ã sit. Qui ergo affectus sint, & quæ causæ horũ, atq; quo tandem hi deueniant pulsus, illic dicemus, vbi ẽt de alijs omnibus uel causis, uel quid nunciare solent, commentabimur: nunc duntaxat differentias persequemur.

Differentiæ pulsuum, una in parte inæqualiter inæqualium. CAP. 16.

POsteaq̃ iam inæqualiũ, una in parte pulsuum abunde diximus, ubi moliunť æqualẽ inæqualitatem, *sex numero esse dr̃ias: nec ullum nos de ijs inuenisse, nec à tardissimo motu ad uelocissimum, neq; ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nũc, qui inæquali in mutatione sunt, uerba faciamus: quorum interim duæ aperte, tres interim dr̃iæ motus manifestè apparent. Nos quartam præterea aliqñ, sed obscure animaduertimus. Possit, si quis diu uersetur in hac re, studiumq; nauet assiduũ, & exerceat tactũ, cognoscere clare uel quatuor. Sed de his nunc, quæ manifeste tum nobis, tũ ijs, q artem optime De pulsibus coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit: vbi dr̃ias motus arteriæ, duas sensibiles, uel tres efficit. Nã, duæ si sint, sex erunt formæ con
B cursuum: si tres, quatuor & uiginti. Quid aũt, cũ in utroq; dispariũ motuum insint tres pulsus, uelox, tardus, moderatus, ex concursionibus eorum non nouẽ dicamus, sed sex prodire dr̃ias: hac ratione intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsum ponat, nulla intercedente quiete fieri, unum eum totum ęqualem pulsum effecturum. Itaq; de nouem cõmissuris tres detrahunť, in quibus non inæqualis iam pulsus, sed redditur æqualis, uel celer, uel tardus, uel moderatus: id quod est ex tabella apertum. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt æquales: celer secũdus, tardus quartus, nonus moderatus. Quòd si qua est horũ ipsorũ mutua inter se diuersitas, inter celerem & celerem: inter tardum, & tardum, id in p̃ñtia prætereať: nimirum.n. maiorem obscuritatem afferret. Verum, quasi ijdem sint, atq; inter se pares, nostra oratio hæc instituatur.

TABELLA

	1 Celer	Tardus
	2 Celer	Celer
	3 Celer	Moderatus
	4 Tardus	Tardus
C	5 Tardus	Celer
	6 Tardus	Moderatus
	7 Moderatus	Tardus
	8 Moderatus	Celer
	9 Moderatus	Moderatus

Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis ijs ternos pulsus cõmutatos committas, uiginti septem numero formæ erunt: ex quibus tres necesse est, in æqualitatem recidant. Estque id etiam ipsum ex tabella planum.

TABELLA.

	1 Celer	Celer	Tardus
	2 Celer	Celer	Celer
	3 Celer	Celer	Moderatus
D			
	4 Celer	Tardus	Tardus
	5 Celer	Tardus	Celer
	6 Celer	Tardus	Moderatus
	7 Celer	Moderatus	Tardus
	8 Celer	Moderatus	Celer
	9 Celer	Moderatus	Moderatus
	10 Tardus	Celer	Tardus
	11 Tardus	Celer	Celer
	12 Tardus	Celer	Moderatus
	13 Tardus	Tardus	Tardus
	14 Tardus	Tardus	Celer
	15 Tardus	Tardus	Moderatus

16	Tardus	Moderatus	Tardus	E
17	Tardus	Moderatus	Celer	
18	Tardus	Moderatus	Moderatus	
19	Moderatus	Celer	Tardus	
20	Moderatus	Celer	Celer	
21	Moderatus	Celer	Moderatus	
22	Moderatus	Tardus	Tardus	
23	Moderatus	Tardus	Celer	
24	Moderatus	Tardus	Moderatus	
25	Moderatus	Moderatus	Tardus	
26	Moderatus	Moderatus	Celer	
27	Moderatus	Moderatus	Moderatus	

Itaq; tres in his sunt æquales,secundus in tabella,& tertiusdecimus,& uigesimusseptimus. Celer quidē secundus est,tardus rertiusdecimus,medius ultimus.Et iā alij duodecim pulsus in primā tabellā transeunt. Nā primo primæ tabellæ,duo fient similes,primus ac quartus alterius tabellæ,hic tarditatis plus,ille celeritatis habens:et rertio,tertius & nonus,ille plus obtinēs celeritatis,hic mediocritatis: Quinto,undecimus & quartusdecimus,ille maiore celeritate,hic tarditate pditus : Sexto,decimusquintus atq; decimusoctauus,hic plus habēs mediocritatis,ille tarditatis:Septimo,vigesimus alter & uigesimusquint⁹,hic mediocritate,ille tarditate excellēs: Reliqui de scd'a tabella duo,octauo sunt primæ tabellæ similes, uigesimus & uigesimus sextus,hic mediocritate præstans,ille celeritate.Atq; controuersia hic fuerit, ꝙ aliqui, si duo tm̄ diuersi in distentione motus sint,tales in priorem tabellam pulsus oēs referant: alij magnitudinum ēt rationem ducant,itaq;,illi si pares sint,in priore ponant:sed,si alter duplus sit,in altera. Equidem, si magnopere ducerem ad rem pertinere,hanc pugnam,darem operam,ut dirimerē : verum,qn̄ tm̄ satis est declarasse,interim alterum motum maiore spatio ferri,interim alterū, uel ēt utrunque ex æquo:hoc qui meminerit(ut posthac,quid solet significare quisq;,addiscat/locet,in utra libet tabella prædictos pulsus licet. Nam duodecim alterius tabellæ reliquos , qui prorsus sunt inæquales,nihil cum illis prioris tabellæ consentire clarissimum est, in quibus ipsa est inæqualiras adscripta:non quin alij illi duodecim,qui conueniunt cū prima tabella,inæquales sinr: sunt enim:cæterum , ꝙ in ternis hi differentijs motuum aperta inæqualitate sint præditi, cum in bitis differentijs eam habeant alij . Sunt autem,si ordine à primo numeres,quintus, sextus,septimus,octauus,decimus,duodecimus,decimussextus, decimusseptimus, decimusnonus , uigesimusprimus , uigesimustertius, uigesimusquartus. F G

De tertia differentia pulsuum in una parte inæqualium. CAP. 17.

HAec ego de his esse satis puto.Siquidē ad reliquā iā & tertiā pulsuū una in parte inęqualiū drīam redibimus,quos ut unum Archigenes describit,uocatq; Dicrotū.Sunt uero plures, Quot aūt sint,& quales,paulo post explicabimus,si expenderimus prius,de illisne sit,qui ex arreriæ una distentione constant, an duo sint continentes impares pulsus . Sed id difficile sanè ad iudicandū est,ni ad unguē,qui pulsus hic sit,teneamus,quem Archigenes dicrotum appellauit. Nā in ijs esse eū,qui iterū tactū feriunt,planè liquet.Atq intermittētes in uno ictu obtinēt idipsum.Et,si solū qs ictū attendens,duos pulsus censeat esse eū,q bis feriat,in manifesto errore est: nā q in una distentione intermittunt,quāq̄ iterū feriunt,nō dixeris duos pulsus esse: manifeste etenim in illis destitutus motus cōtinuitate,quiete interrūpit̄ media. Dicrotorū genus non itē: sed,simulatq; oēm distentionē effecit,se paulisper subducit,ac mox pulsat iterū: vt intermittētiū quies media ictus intercipiat:dicroti,cōtractio,vel cōgressus,vel redirus, vel ut libet appellare.Idcirco qdā duos pulsus esse dicrotū,nō unū autumāt. Hoc affirmabunt illi potissimū,q arteriæ cōtractionē non aīaduertūt,sed ex ictu aiunt pulsum,& interuallo cōstare.Iidē.n.ab arteriæ primo occursu fieri breuē quietē contēdunt,sub quā alterū occursum: atq; crebritate dicēt eū pulsum inæqualē esse.Nā,qui impar hn̄t,quod ictus diuidit,interuallū, hos crebritate įęquales uocant,vt dicemus paulo inferius. Quin nunc ēt,ꝙ distabunt,uel horū sn̄ia ab intermittentibus in una distentione pulsus dicroti,faciemus,ut demōstremus:&,qđ ponunt illi,contractionē non posse sentiri,dabimus·nā,ut hoc cōcedat̄,quin arteria ab interuallis non uideat̄ se efferre paribus,non negaueris certe. Iā in intermittentibus hoc pspicuū planè est:etenim inferne arteria non nunq̄ auspicata motū,mox,simulatq; destiterit moueri, initiū iterū facit alterius motus,ubi prior desiit.Dicroti uero,nō ita pulsant,sed manifeste ex altiore pfunditate,& interuallo maiore prior motus vr̄ cieri,atq; indidē continenter alter . Hāc ergo ab istis assensionem expressimus, non esse perinde in una distētione pulsum intermittere, ac bis,ut dicrotus facit,ferire . At induci illi tū inuiti,vt in uno ictu inæquales appellent dicrotos,non possunt.Defendent A.l.1.f.2.d.3 c.3.fo.48.c H

enim

A enim binorum ictuum sentiri aperte,nec magnitudinem parem,nec tēpus,immo nec robur quidem.Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem. Atq; admittent inæqualem illi qui dem esse hunc pulsum,non uno in ictu tñ:sed differentias huic inæqualitatis,crebritatis,& paruitatis,& cōtentionis accommodabunt. Qui contractionē aūt sentiunt,desciscere hi manifeste à collectiua,quam uocant,inæqualitate dicrotum animadnertunt. Nā ista res instar habet geminorum ad incudem mallei ictuū,cum ex multo interuallo prior incutitur,ualideq; pulsat,secundus porrò,cum quasi resultat ab incude malleus,non ita multum,reciditq; in eā nō ita,ut antea,

A.l.1.f.2.d.3. c.2.fo.48.a valenter,& breui interuallo.Ex eodem genere sunt dicroti:nam arteria in occursu quasi repellit,moxq; redit.Quod aūt præ cæteris pulsuum dicrotorum clarissime naturam doceat,& à collectiua inæqualitate seiungat,genus est recessus.Neque.n.tum arteria cōnahitur,sed, quasi concuteretur,decidit:cuius delapsum à primę distētionis termino nulla dirimit manifesta quies,ut animaduertis in contractione:sed,simulatq; attolli destitit, recedit : atq; illa paulisper uibrata, mox occurrit iterum:id quod ēt ui tractis ramis,inde dimissis,accidit : qui quidem contendunt ad pristinum locū:vbi non statim resistunt tñ,sed eodem, unde abierunt,reuertunt. Neq; uero æquum sumunt,ac antea,interuallū,sed longe minus:iterumq; ab hoc termino ad propriam se-

B dē se conferunt:iterumq; recedunt & redeunt,& tertio,& quarto,& sæpius:dum reditum paulatim imminuendo,ad absolutam aliqñ euadant quietem.Tale ēt quid in dicrotis pulsibus motui arteriæ usu uenit.Ego itaq; nō iam semel uidi reuertisse,sed iterum aliqñ.Et breuiter uibrari omnino motū oportet pulsus dicroti,ut in ipso primo ictu ueluti euecta, atq; ex uniuerso loco arteria demigrans potius efferaf,quàm distendatur:huiuscemodi.n.sunt uibrati.Quod illis, vbi cum ui aliqua accidit,partes arteriæ aliter,atq; aliter mouentur:vt uerbi gratia,prima,secūda,tertia,& frequenter quarta,& quinta eius pars attollatur,& delabatur. Itaq; fit aliqñ,ut uno eodemq; tempore hæ partes attolli,decidere illæ,appareant. Quæ forma cum dicrotorum pulsuum sit,differentiæ in illis omnibus,quæ retulimus,generibus erunt,plenitudinis,duritiei,magnitudinis,uehementiæ,celeritatis,& contrariorum:tam in ipso primo motu, quàm in reditu à discessu.Nam magnus potest & non magnus,& uehemens,& non uehemens,& celer,& non celer,& aliarum quarumlibet specierum altera esse,etiam uel æqualis uel inæqualis:quæ certe cō mutationes multas species constituunt dicrotorum pulsuum.Hæ dicrotorum pulsuū in una distentione sunt,inæqualitate unam partem occupante differentiæ.

De inæqualitate diuersarum partium in una distentione. CAP. 18.

A.ibidem.a C IAm ad inæqualitatem diuersarum partium transeamus,eiusq; explicemus oēs dr̄ias, ac primas,duas,iuxta quas aut continuus est motus,aut intercisus aliqua ex parte : alias, singulares ex harum diuisione genitas.Nam cōtinuus,aut est æqualis,aut inæqualis. Docuimus.n.qua rōne æqualis fiat,& inæqualis inæqualitas. Aequalis itaq; uel remittaf celeritas, uel increscat à primo modis sex,necesse est:vti paulo ante declarauimus.Inęqualis sunt plures dr̄iæ,pro pulsus magnitudine longa,vel breui,vel moderata. Nanq;,duobus digitis si motus occurrat, sex dr̄iæ existent:si tribus,quatuor & uiginti,si quatuor,septuagintaocto. At,quemadmodū,si occurrat duobus digitis,erunt necessario sex dr̄iæ:si tribus, uigintiquatuor : duæ illæ superius deliniatæ tabellæ planum faciūt. Iam,quanam ratione,si quatuor ēt,octo & septuaginta fient, assequeris, si prius perspexeris quatuor rerum quarumlibet,quarū ternas singulæ differentias assecutę sint, coniugationes necesse esse,numero vt octoginta una sint. Neq; est difficile hoc inuentu, modo noris eorum,quæ tres differentias habent,coniugationes esse uigintiseptem. Si iam quartū accedat,cui tres sint differētiæ,vnam & octoginta numero ratio postulat esse. Quibus si tres,quæ creant æquales pulsus,etipias:reliqui quidem septuagintaocto erūt.Itaq; ex ante descriptis duabus tabellis constat,horum uigintiquatuor quosdam primis sex futuros similes: atq; illorū octo

D & septuaginta,his uigintiquatuor. Præterea,ut in illis, & item quoque in his duæ erunt sectæ : ut hi conuenire existiment inter tabellas, illi secus.

De differentiis motus interrupti. CAP. 19.

RE stat nunc,ut differentias recenseamus motus interrupti.Erunt autē primæ quatuor : quarum singularum complures:atque quatuor in hunc modum. Aut primus,& tertius digitus motū sentiunt,non secundus aūt,& quartus:aut primus & tertius & quartus,at non secundus: aut primus,secundus,quartus,non tertius tñ:aut primus,atq; quartus,secundus & tertius minime. Cū primus & tertius duntaxat sentiunt,nouenæ in singulis generibus dr̄iæ fiunt pulsuum: vbi uero primus & tertius & quartus,vigenæ septenæ:totidem,cū primus secūdus & quartus: cum primus & quartus,nonenę.Atqui singularū apertus est numerus ex uiis rationibusq; ante traditis.Hæc est iam ēt inæqualitatis diuisio,quæ diuersis in partibus fit. Commiscentur porrò uarijs modis ambæ inter se primæ differentiæ,vt non iam diuersas tñ partes,uerum etiā singulas teneat inæqualitas.Iā uero,si quis unius generis congruas differentias cum alterius confundere uolet,nec id laboris,dum omnes connexuerit,deprecabitur,operam nō luserit. Equidem censeo,nisi hæc obiter,quæ hactenus sunt tradita,percurreris,id nullo te negocio consecuturū. Hac ratione inæqualitates motus in una distentione omnes didiceris.

De inæqualitate quantitatis distentionis in diuersis arteriæ partibus. CAP. 20. E

AT uero inæqualitas quantitatis distentionis,diuersas quidē arteriæ partes occupans, cū ani
maduertit̄ crebro, tū percipitur facillime & interrupta & continua,æqualiter & inæquali-
ter.De quo genere,qui decurtati uocantur,in una distentione sunt:& illi ēt,qui ab aliquibus in-
nuentes & circūnuētes appellant̄. In una uero arteriæ parte,nō recipiat huius generis inæquali
tatem unus pulsus,ꝗ prius,quàm finem motus attingat,nequaquā liqueat magnitudo : cæterū,
quo innotescat,hoc unū pulsuum genus requirit finem.Nā uehementiā,,dū moueṫ arteria,atq;
celeritatem,& duritiem,horumq; contraria,& media cognoscas:magnitudinis & paruitatis dif
ferentiam,nisi iam moueri arteria destiterit,non possis.Nam simul,ut destitit,quātus est pulsus,
apertū est:antea incertum etiam erat,quousq; moueretur.Qui fieri igitur potest, ut una efficiat
pars inæqualem in hoc genere pulsum? Qui enim,quo cognoscatur,quis sit,postulat motus exi
tum,hic in motu etiamnum quomodo perspiciatur?

Inæqualitatis vitalis contentionis differentiæ. CAP. 21.

INæqualitas uero uitalis contentionis eandem distributionem, ac inæqualitas motus, habet.
Nam aut eandem partem,aut distinctas tenet:eādem tribus modis,aut interrupto motu,aut
perpetuo,aut dicroto:distinctas bifariā,uel continuo motu,uel interciso.Singulorum præterea F
horum generum totidem sunt singulares differentiæ,quot motus. Quin commisceri etiam posse
tas una in parte inæqualitates necesse est,ut illas,quæ in diuersis fiunt.

De inæqualitate corporis arteriæ. CAP. 22.

SEd inæqualitas corporis arteriæ,ex qua pulsus,aut mollis,aut durus reddit̄, in una quidē nō
potest parte fieri:in diuersis fieri duobus modis uideṫ,non aliter,ac inæqualitas motus & cō
tentionis:vt aut continuus motus sit,aut intercisus. Quo fit,ut & differentiæ huius generis sint
eædem,atq; prædictæ illorum . Verū arteriæ pars una non potest initio esse distentionis mollis,
dura in fine:aut contra primo dura,in exitu mollis.Quare hactenus quidem ab hoc pulsuum ge
nere duritiei & mollitudinis,duo genera dissident priora motus & contentionis.

De inæqualitate ab infusa materia in cauitatem arteriæ. CAP. 23.

POrrò pulsuum genus , quod efficit infusa materia in arteriæ cauitatem , in quo plenus & ua-
cuus est,easdem habet qōnes,ac superius,quod quantitate cōstabat distentionis: videbiṫ.n.
hic quoq; obtinere diuersas partes posse in uno pulsu inæqualitas,eandem non posse. Sed quæ-
rit genus totum hoc pulsuum prolixam orationem,neq; est huius loci: in cōmentarijs de pulsi-
bus dignoscendis explicabitur.Iam hoc etiā longiore tractatu opus est ad tertiam notionē ple- G
nitudinis:cuius cum alij quidam,tum Archigenes author est.Proinde hoc quoq; in aliud tēpus
reijciamus.Adhuc tamen dictis tantum adijciamus,inde ad reliqua proficiscamur.

De pulsu caloris qualitatem indicante. CAP. 24.

QVia*euidentius in arteriæ sede febris calor qualis sit,quā si aliam tangas partem, cognosci- A.l.1.f.a.d.3 c.1.fo.47.b
tur:ideo quibusdam probabat̄ inter alia hoc ēt genus pulsuū referri , quo caloris noscimus
qualitatem:cuius quidem generis æqualitas,& inæqualitas uersantur in una distentio-
ne:ac inæqualitatis erunt differentiæ,prima,tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet.
Quas iterum si ex prędictis uijs,& rationibus seces,alteræ particulares plures.

De inæqualitate a sede arteriæ. CAP. 25.

ALiud genus est uno in pulsu inæqualitatis,nec ullum dictorum pulsuū amplectitur huc,qđ
ab sede arteriæ proficiscitur.Siquidem est,cum pars eius dextrorsum,pars deflectatur sini-
strorsum,alia etiam pars sursum,alia deorsum : quod accidit,aut in duobus locis , aut pluribus.
Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitati quantitatis : quæ, ut sunt distin-
guenda,in libris De pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu vndoso,& vermiculante. CAP. 26. H

ALiud itē inæqualitatis unius pulsus genus est,quod uocatur *vndosum:qđ quale sit,abūde A.ibid.ca. fol.48.b
declarat ipsum nomen.Nihil causæ est tn̄,quin,quo res euadat apertior,aliquid & nos dica
mus.Non uidetur simul arteria in ea inæqualitate distendi uniuersa,sed primo prima eius pars,
deinde secunda,mox tertia,ab hac quarta:neque id temere tamen,sed cum eleuatione quadam
undosa,altera unda semper priorem excipiēte . Neq; uero ab interrupto motu,quid hoc genus
absit,vllius est negocij deprehendere: nam prioris partis arteriæ distentionem , secundæ conse-
quitur,vt interueniat pars à motu libera nulla:uerum propemodum quieti similis est undarum
finis:at non reperias tamen ullam partem prorsus quiescere:nam,quæ motus connectunt in al-
to,veluti undosos æstus,non illæ quidem prorsus immotæ,sed breuem certe quendam retinent
motum.A uermiculante hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximū undosum si fingas per
petuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum , ut, undosus sit,an uermiculans iam,
dubites:neque enim qualitas eos,sed quantitas disiungit. Est utrique tamen quiddam commu-
ne,atq; speciebus eorum omnibus:aliquid etiam proprium utriusq; . Commune , unde nomen
uterq; inuenit, undoso, exurgere quasi undas in arteria alteram ab altera:vermiculanti,uermis
assimilem esse gressui,quòd ipsum etiam animal in modum undarum mouetur : vt Democritus

A quodam loco dicit, vbi de ijs uerba facit, quæ in modũ undarum progrediũtur. Initium fluctuationis perspicuũ est superne semp esse, & ad arteriæ fines terminari. Atq; hoc est cõe. Differẽtiæ uero eorum hoc modo speciatim fiunt. Quibusdam recta fertur unda, quibusdam in obliquũ deflectit. Quidam etiam breui longitudine habent insignem altitudinem: sunt contra, qui longiores altitudinem humilem: aliqui latam, non nulli angustam: alij etiam pari celeritate præditi, alij secus. Et contentionis etiã hæc unda plus, illa habet minus. Interim simul omnium est istarũ differentiarũ inæqualitas. Sed.n. de nulla alia commemoratarum inæqualitatũ, †id est nomen sortitus, & habent utriq; hi tum undosi, tũ uermiculantes, vt tales sint ex sola distentionis inæqualitate, quantitatis, ac pterea nulla. Vna.n. hæc inæqualitas, adiuncto sibi, vt partium motus alter anteuertat, alter cunctet, huiuscemodi pulsus gignit. Quo fit, vt hos constituant, inæquales quãtitate in diuersis partibus, & illi, qui non habent omnes simul partes motas. Attamẽ hæc inęqualitas haud dum est sola inuenta, vt prior arteriæ pars p̃ cæteris uideretur moueri: cum autem incidat, omnino aliarũ cum illa aliqua, quas ante commemorauimus, complicata est. Nã, quod dicit Erasistratus, semper priorem moueri prius uideri, sensus nõ probat: immo uero longe aliud: ille adductus suo dogmate in re aperta mẽtitur. Sicut alia itẽ multa cõmenta, multi, qui pro placitis propugnant, pro testatis prodiderunt, quæ ne per somnium quidem uisa unquam sunt. [B]

† Id sunt nomẽ sortiti.

De pulsu formicante. CAP. 27.

A ibidem. IAm uero, vt undoso pulsui succedit uermiculans imminuto, ita formicans uermiculanti, cũ motibus amissis multis in unum eumq; prorsus paruum terminet. Quocirca nec inęqualẽ omnino dicas: quanq̃ esse ex genere uerisimile est inęqualium, sed inęqualitas, vt est parua, fugit. Nomen inuenit hic formicans à similitudine, q̃ sibi cum animante est formica, vt quidã uolunt, paruitatis: vt alij, speciei motus: vt hic sit nominatus eadem ratione, ac uermiculãs & caprizãs: cum illi.n. à similitudine motus, quæ ipsis cum animalibus, quorum habent cognomen, intercedit, sunt nomen sortiti: tum ipse hic formicans. Sunt, qui propter utrunq; sic aiunt appellari eũ, & quòd paruus est, & ob speciem motus. Nos de his non contendemus: at, formicans qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaq; lãguidissimus planè, ac creberrimus: non tamen, ut quibusdam uisus est, celer. At in libris de dignoscendis pulsibus hoc demõstrabitur. Nunc, si reliquam partem differentiarum pulsuum in una distentione inæqualium addiderimus, ad alios nos conferemus.

De vibrato & conuulsiuo pulsu. CAP. 28.

A.ibidem.d [C] SVpersunt aũt vibrati & conuulsiui, qui hactenus quidem sunt inter se similes, q unum locũ arteria non tenet, sed sursum agitetur, atq; deorsum, naturali sede deserta. Distant tñ uel hoc ipso, q non adeo is affectus in conuulsiuos cadat, in uibratos magnopere, & admodum perspicue: iam ẽt quatenus ex terminis utrisq; retrahi contendiq;, & conuelli uidentur conuulsiui, uibrati omni isto uacant. Ad hęc, magna frequenter est uibratis distentio, parua semp cõuulsiuis. Et partes arteriæ quædam superiora petere, quædam demitti uno eodemq; tẽpore aperte in uibratis conspiciuntur: conuulsiuis uero id perpaucis, & obscure accidit. Breuiter, sentias ueluti fidem quandam intensam in pulsu conuulsiuo, quæ illi res cum nullo alio conuenit: in uibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorum, quæ magna ui emissa, celeri impetu uibrantur, assimiles: nam ita crebram illam, & inęqualem concussionem appellant: qua quidẽ conuulsiui carent. Omnes autem hosce pulsus, qui præter quinq; illa prima genera in una distentione inæquales sunt, duorũ accessio horum constituit, quæ sunt, genus inæqualitatis in arteriæ sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. Primum quidem horum, illum, qui inæqualis est, q sedem partiũ commutet, hoc ipsum solum: cæteros cum hoc, tum aliæ quædam inæqualitatum adiunctæ differentiæ primorum quinq; generum. Cõpositæ enim tam notiones [D] horum, quàm generationes sunt, undosi, uermiculantis, vibrati, conuulsiui. Formicans autem inæqualis quidem, vt diximus, est: non uidetur tamen.

De pulsu caprizante. CAP. 29.

A.ibidem.b ET, qui pulsus caprizans ab Herophilo est appellatus, est ille de inæqualibus in uno pulsu: compositus item est, vtriusq; expers, quæ primis quinq; generibus adiuncta erat, inęqualitatis: verum, vbi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, non simpliciter: neq; enim uniuersum hoc genus caprizans est pulsus, cæterum ubi motus à quiete alter celerior primo & uehementior fit. Ei siquidem soli ex similitudine, quam cũ animalibus habet capris, attributum hoc nomen est: quippe quę hoc modo uidentur salire, quasi geminum quẽdam motum facientes: q, ubi aliquantulum sese extulerint, & speciem desiti alicubi motus præbuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorem, veluti in se ipsas insilientes. Hæ quidem omnes in una distentione inæqualitates sunt.

De inæqualitate crebritatis, & raritatis, & rhythmi in diuersis pulsibus. CAP. 30.

NVnc de inæqualitate crebritatis, & raritatis rhythmiq; agemus. Collectiuas dicunt tantum esse eiuscemodi inæqualitates: ita enim, quæ ex pluribus pulsibus conflatæ sunt, appellant. Primum de his dicemus, quæ aceruatim fiunt: deinde ad eas descendemus, q̃ in uno pulsu. Atq;

hic unam exempli gratia sectam de his,quę de crebritate sunt,quæ scilicet est clarissima, suma- E mus,quæ ex ictuum censet interuallo, hoc genus pulsuum effici. Vbi ergo omnia ordine æqua sint interualla per omnes pulsus,æqualem hunc dictitant esse: sin partim maiora,partim minora, inæqualem nimirum esse in crebritate & raritate. Rhythmum iam etiam eodem modo ex proportione temporis ictus ad interualli tempus constantem, cum deinceps maneat eadem, æqualem iam dicunt esse: qui primam proportionem si uariet, esse inæqualem: quomodo, si interuallorum, quas & quietes uocant,mutentur magnitudines, inæqualitatem crebritatis raritatisq; fieri. Hæc sane recte dicunt: atque ab ista secta proficiscenti ad alias,æqualitatem perspicere licet, & inæqualitatem utriusque generis:quæ complures,vt diximus,complectitur pulsus,quam collectiuam uocitant.

De inæqualitate crebritatis,raritatis,rhythmiq; in uno pulsu. CAP. 31.

INæqualitas uero illorum in uno pulsu,quam neglexerunt omnes, nō perinde iam est aperta. Sed,ut præsens lucubratio ne quid desideret,faciam,hæc etiã ut,quoad eius fieri poterit,clare explicem,sermonis hinc inducto initio. Partes arteriæ aut oēs unà motum exordiuntur,aut pars earum maturius,pars tardius. Si iam moueri oēs simul cœperint,mox motæ minus æquis temporibus;iterũ distentionem alteram simul inceperint,duorũ generum in uno pulsu inæqua- F litas erit:quæ,qđ fuerit,cognita quidem sit,ut secunda distentio cœpit, non tñ in secunda contineatur:sicut nec ipse rhythmus,nec genus crebritatis & raritatis: cum & hæc ipsa fiant in uno pulsu,tñ omnino desiderent,quo cognoscantur,secundumq; quidem ante huius initium,prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito fine,nec crebritatẽ ualeas, uel raritatem,uel uero rhythmum assequi. Quare ad inæqualitatem constituendam,quam diximus,nil mirum est, si secundæ distentionis principium expectetur. Hac tñ de causa,non est collectiua nominanda. Scilicet prius,quàm altera distentio finiatur, statim in eius principio cognoscitur, ut nec altero nobis pulsu sit,nec tertio,nec reliquis opus. Atq; sic in primo solo fit. Itaque,diximus,si uniuersæ simul partes cœperint in prima & secunda distentione moueri,nec habeant par tempus motus, generari duorũ generum inæqualitatem: vnã crebritatis & raritatis,imparitate interuallorum: alteram rhythmi,proportione temporis ictus ad interualli. Tempus.n.partis,quę omnium partium prima motu deficitur,minimum erit:maximum postremæ:media,proportione,inquantum aut à prima,aut à postrema absint. Contra,ac tempora motuum, quietum tempora lõgiora sunt in illis,quæ primæ à motu desistunt:in illis,quæ postrema,breuiora. Quare tp̃s motus,quẽ habuit pars,quæ motum prima desiit,minimum,cum maximo tempore quietis eiusdem partis compa- G ratur:& ultimæ tempus,quod maximum erat omnium motus temporum,ad minimum confertur quietis eiusdem partis. Et ita rhythmus in singulis cõmutatur, quatenus proportio temporis motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quòd uero,si prior distentio ex omnibus simul partibus moueri cœperit,sed non pari in omnibus tempore: deinde altera distentio motum auspicata sit non unà omnium partium, sed prius quidẽ eius, quæ prior quieuerat,atq; eo prius,quo prius quieuisset: secundo motum eius,quæ secunda,atq; ita deinceps: inæqualitas quidem ita rhythmi fiet,crebritatis & raritatis non item. Nam quies,cum omnibus æqua sit,differentiam in crebritate & raritate efficit nullam:non respondebit tñ motus tempus tẽpori quietis: siquidem motus non erat omnibus par tempus,quietis erat:nec ergo idem omnibus rhythmus. Quòd si,cum moueri arteriæ simul omnes partes cœperunt, non item simul omnes alterã distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul,sed ne quies quidem in omnibus æqua sit,binas in eo necesse est differentias esse. Nam crebritatis & raritatis in alterutra dĩa inæqualitas fit,at non rhythmi tñ necessario: possunt enim omnium partium tẽpora motus, quietum temporibus respondere: et,si hoc,erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in omnibus partibus proportio non constet (sanè.n.potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmus. Iã H uero,ubi unà omnes partes moueri cœperint,motæque æquo sint tempore, si alteræ distentionis non idem omnes initium partes ordiantur,sed quædã maturius,quædam inceperint serius, non rhythmus iam æqualis erit, neq; crebritatis raritatisq; differentia: hãc enim impares quietes inæqualem efficiunt: rhythmũ uero, proportionum commutatio, cùm æquo tempore oẽs partes motæ sint,non æquo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inæqualitatis utriusque uno in pulsu generis differentiæ,cũ omnes unà partes arteriæ distendi inceperint. At,vbi hæc primo,illa secundo distendi cœperit,si oẽs simul quieuerint,ac deinde distentionem unà alteram auspicatæ sint,inæqualitas in altero tantũ genere,necesse est,sit,rhythmi: quandoquidem æqua omnibus partibus erunt interualla motuum: sic inæqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et,si cum tempore quietis,quod sit par in omnibus partibus,impar tempus conferatur cuiusq; partis motus,diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis cõficiet. Quòd si alteram distentionem arteria iuxta orsa sit,atq; priorem, vt in utraq; distentione eadem pars prior altera, pari interuallo incipiat, idq; in omnibus partibus sit constans, ac illæ unà desierint priorem distentionem,non potest non esse in utroque genere inæqualitas. Nam omne tempus,quod est ex motu & interuallo conflatum,omnibus est ęquabile arterię partibus. Sed motuũ proportiones,quod

A totum corpus in æquas partes non distribuatur,non respondent quietum proportionibus.Etenim partium,quæ moueri primæ cęperint,tempus motus excedet earum tp̄s, quę tardiores inceperint,interualli uero minus erit:contra partes,quæ cęperint posterius, tempus habent motus minus,quietis maius.Quare simul inæqualis rhythmus necessario erit singularum partium: &,quatenus tempora interuallorum differunt,etiam crebritatis atq; raritatis cõiungi cũ ijs inæqualitatem est necesse.Si uero altera distentio perinde,ac prior fecerat,initium motus partiũ fit orsa.i.si eadem utrobiq; pars incipiat moueri,hæc primo loco,illa posteriore : non fit autem finis prioris distentionis in omnibus æquus,duæ erunt differentiæ:potest enim,& longe quidẽ quiescere prius,quæ prior est pars motum auspicata,potest etiam posterius.Nam, si tanto quieuerit prius,quanto cępit,fiet ita æqualis in utroque genere pulsus.Sin multo prius, atq; est auspicata,quieuerit,duorum generum efficiet inęqualem pulsum.At,si,quę prior cępit,desistat posteriot,duorum generum oĩno inæqualitatem creabit,siue multo tardius,siue paulo quieuerit. At uero,si neq; prioris distentionis initium ex omnibus simul partibus fiat, neq; secũdæ, est,cũ rhythmus possit æqualis esse,& uero etiam crebritatis,& raritatis genus: &, si quidem ita motuum tẽpora eum quietũ temporibus sint partita,ut eadem sit proportio in omnibus,fit æqua-
B lis rhythmus:si uero tẽpora sola paria fuerint quietum,æqualitas erit in altero genere.Sed hæc infrequẽtia sunt,inęqualitates uero sunt permultæ: nam oẽs possunt simul partes a motu cessare,& nõ simul:ac,cum non cessant simul,hæ prius,illæ posterius:iam etiam uel longe prius,uel uel longe tardius.At,quæ & quot hac ratione differentiæ fient,ex superioribus inuenias : quo me oportet breuiorem esse. Itaque,si commonuerim,quod institutum erat,esse demõstratum, hrē suas etiam unũ pulsum inæqualitates,tum in gñe crebritatis,& raritatis,tum in genere rhythmi,finem hic iam primi libri faciam.Nam,q̃ in una nos secta,quæ in ictum,& interuallũ pulsum partitur,exempli gr̃a retulimus,nullo negocio ad alias traducamus: possumus.n.perinde p̄ oẽs ẽt illas in generibus his duob.de quibus mõ dixi, inęqualitates pulsus unius demonstrare.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Continet rationem propriorum, & accommodatorum nominum : ac docet,quantum aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum,generibus,ac differentijs adhibendis.

Vsus huius libri. CAP. I.

NOn eundem usum hic liber pollicetur,ac primus: sed, quam ueratrum rationem habet,uel scammonia,cum pane,& carnibus,eandem,quæ nunc dicemus,cum superioribus habent.Nutrire enim mentes illa sanas,hæc resecare prauas sententias ualent, ut morbos quosdam. Tamen, dum errores deteguntur simul bene dictis firma fides constituitur. Quare,hanc utilitatem si propositæ disputationi addas, inueneris compendij non nihil adiunctum.

De nominum vsu. CAP. 2.

EST autem primũ mihi cum sophistis sermo de nominibus usurpandis. Gręcorum nanq; nos institutum(etenim apud eos alti sumus)tenemus,elaboramusq;,ut clarissimis semper nominibus sensum interpretemur.Neq; nos tamen.i.in eos querimur,qui hoc floccipendũt:immo
D uero, si uel singula uoles uerba usurpare barbare, modo ut interpretationis lucem ne offendas nihil laboramus.Nam linguę,qua inter nos cõmentamur,hoc nomine utimur proprietate,quo mentem altetius assequamur:atq;,ut clarissime quisq; mẽtem suam potest significare,ita sermone cẽsemus eum uti optime.Nostrum id est institutum,modestum sane,& humanum:uerum interpellant sophistæ:qui,sicut mutuo de nominibus cõtendunt,res ipsas negligẽtes,& iterũ nos semper agitant contumelijs,& illudunt,nisi ipsorum uocabulis utamur.Qui si uniuersi unã linguam cõstituant,eamq; vt nouam monetam,rogatione ferant, conemur fortassis Græcę linguæ obliuisci,ediscere aũt ab istis promulgatã. Quin, ne si barbaram quidem linguam aliquã statuerent vtẽdam,vt iis morem vbiq; geram,dubitem discere. Quãdo vero Græcam nullam integrã linguã,nec ẽt semel barbarã,sed confusam quãdam ex oĩbus,quasi Carycã, aut si qua Caryca uaria magis,& absurdior fieri potest,cõponũt : atq; pro suo quisq; uoto partim ex Phœnicia, & Syria,partim ex Aegypto & Thracia, aut aliunde contrahunt, inde Gręcorum commiscent nominibus,nec ijs sane integris & legitimis,cæterum uarie corruptis : equidẽ quid agã me hercle non habeo:qui neq; eas linguas possum ediscere,neq; adducere illos,vt unam addiscant linguã

Græcam:

Græcam:nec, posteaquam horum neutrum obtineo ab illis,tertium possum,& quod est vnum E
reliquum, vt, in qua sumus lingua educati, hac vt vtamur, permittant. Atq; hoc quidem habet
tantum malum vsus vocum.

De Diffinitionum vsu aduersus Sophistas. CAP. 3.

ALterum de definitionibus longe hoc est difficilius. Sunt enim, qui ne olus quidē citra definitionem mihi videantur empturi,idq; , cū nec per transennam dialecticam viderint: proferuntq;,ut tales solent,& in talibus enutriti,ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media petitis Syria,vel Cilicia,atq; definiri hoc imperāt: id quod nō audiuit fortasse quisquā homo Græcus.Hoc si hic,vt perigrinum & barbarū,ignorat,ille iam ridet,cauillatur, exagitatq;, & puerū & adolescentem appellat.Sæpe etiam nomen, quod in medium adductum est , Græcum quidē est,at non,vt est rei cuipiam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistæ , moxq; definitionē poscunt. Hìc si quis forte Græcus pro consuetudine Græcorum definiat,tantum abest,vt assentiātur(sane enim tolerabile hoc sit)ut irrideant etiam,& illudant. At uero tertij,qui nō in nomine. iam & significatione , sed in ipsa errant re:cum dialecticæ quispiam peritus , horū definitiones aggreditur aut nō plenas,aut superfluas,aut nō distinctas,aut obscuras,aut prolixas, aut falsas,
aut omnino definitiones non esse,probare: subito tanquam insani,acerbe dialecticā accusant: F
ac tum frustra ijs & cū incōmodo uidetur illa in omnibus rebus artibusq; coli. Quare frequenter hercle obstupui,si,cum rogamus,ne cū definitionibus omnia conentur & docere & discere, illi quidem non adducuntur : Vbi vero definitiones damus, & postea, quantū falluntur,aperimus,ibi nihil conducere aiunt definitiones:neque id uno die aut altero interposito,sed in puncto temporis(vt est in prouerbio)mutata pelle,modo definitionem positi nominis quærūt,modo esse definitiones inutiles cōfirmant.Quartum iam istorum in hisce rebus peccatū est, quòd non omnium nesciant esse definitiones: simulq;, vt qui id ignorant, definire studeant cuncta,& inter se altercentur vociferenturq; nequicquam de rebus,quæ definitionē nō recipiunt. Quintus porrò lapsus in definitionibus,quiq; præter cæteros est singularis,antea quàm homonymiā explicauerint,vnam faciunt eorum,quæ varia significant,definitionem: quasi vero non rerum sint,sed nominum definitiones . Me certe vnus aliquādo de his præclaris Sophistis, nihil factū est propius,quàm vt enecaret.Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus?ēsubieci uariæ significationis nomen esse:quare nec definitionem unā habere,nisi distincta homonymia sit.Nondum hęc dixeram,cū ille,nescio,inquit,quid nugeris:satis est mihi,si de te disco, quid plenus sit pulsus:dialecticas mihi istas nugas,quæ medicinam contaminant,mitte . At ni-
hil me,inquam,audiuisti unquā laborare,ut in dialectica definirem.Enimuero id ipsum,inquit, G
absurdissimū est, quòd neq; definire audetis, & dialecticis nobis nugis nō desistitis obstrepere: sed dic,loquere,responde,quis plenus est pulsus ? Non potest fieri,inquam, prius quàm homonymiam explicauerim.Hic ille exclamabat : rursusq; homonymiam aiebat,atque immēsas nugas adesse,quæ medicinam labefactassent,ac nos perdidissent.Immo non nos,inquam,sed vos, qui definire cuncta vultis,perdiderunt.Ecce autem,inquit,etiam conuitijs nos incessit . Nō magis,inquam,quàm tu me.Ibi ille exilijt,manus allaturus: sed hic hominem,qui aderāt,represserunt.Ille,ubi superbe insultasset,discessit.Senex autem quidam de illis, qui adhuc remāsissent , barba ad pectus promissa,atque cætera mire tetricus (hæc.n.nunc grauitas habetur) tacete,inquit,pueri : absq; tumultu agite : finite socium nostrum aperire nobis,quid dicat.Ego hominē intuitus,quid uero,inquam,rogas ? Id,inquit, ipsum,de quo disputatis,de pleno pulsu. Vis igitur,inquam,non properare nimium,ut te assequar ? tardus enim natura sum , & festinantes nō consequor facile.Age,inquit,nihil properauero.Ergo concedes,inquam, mihi,ut exēpli gratia non nihil ex omnibus uobis in communi interrogem ? nam,qui uolet,respondeat, licebit.Permittit.Ego,ut hoc dedisset,quid est lingua ? quærebam.Mox respondet quidam,instrumentum
animalis gustui dicatū.Alter sermoni dicatum dixit.Tertius quidam, gustui & sermoni attributum. H
Quos ego respiciens,etiam calcei,inquam,& tibiæ lingua, instrumentum est animātis gustui & sermoni dicatū.Cum ad hoc obticuissent,& senex ille austerus, multo redderetur austerior,iterum orabam, ut unū adhuc simile liceret quærere . Ille admodum quidem grauiter hoc & ægre,tulit tamen.Ego uero,ne cunctationem meam non ferret,ueritus, festinabūdus proposui,Quid est canis? Cum hic ex corona quidam responderet,animal quadrupes latrabile. Itaq; marinus,inquam,canis animal est quadrupes latrabile: & sydus item cęleste: deniq; morbus faciei.Ad hæc senex,ut asinus,aures iam cōcutiebat.Cæteræ coronæ aliquid uidebamur dicere , uolebantq; omnes,ut,quo tandem hæc spectarent,quæ exquisiueram,expedirem:qn̄quidem à primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam instituturum.Vbi silerent , & mihi aures darent,Tandem uos,inquam,animaduertere puto, accedere ad definiendum ante , quàm homonymiam distinxeris,quanta sit offensio: neq; enim nominum sunt,sed rerum definitiones.Quādo igitur ab uno nomine res indicantur multæ,necessario erunt totidē definitiones,quot sunt res.Age sane,linguę nomen est unū,at tres sunt significationes,& sua cuiq; est definitio.Cōtra fit,ut duo unius rei nomina,& uero nō raro tria sint: ut hic,ensis,gladius,mucro:

defi-

A definitio uera vna, non perinde ac uomina, tres. Semper enim numero rerum respondet definitionum numerus. Quare, ubi multis nominibus res contegatur una, caue postules multas definitiones: neque, cum vnum sit nomen, sed significationes multæ, unam definitionem flagites: pro numero enim rerum, definitionum semper rationem subduces. Proinde, si nomen plenum uni rei subiectæ seruit, tum eius, si proponatur, potest definitio dari. Si uero Archigenes omniū sane minime, denotare nomen, plenum, unam rem admisit, † nomenq; uarie posuit; atq; multas in eo complexus est sigñationes, non sumus nos insimulandi, qui ab definiēdo deterreamur, sed princeps. s. eius turbationis. Nam proximos medicos inuenio aliquos, ubi declarare, quis status sit arteriæ tunicæ, statuerunt, nomine pleni ibi & uacui uti: alios, ubi materiam in capedine contentam, cuius hi quantitatem significari per ista nomina, illi qualitatem, alij utrunq; ducunt. Verum Archygeni hæc scilicet sola non satis faciunt: adiungit enim significationem facultatis spiritus. Vnde relinquitur non unam pleni pulsus fieri definitionem posse: sed eius, qui quantitatem, uel qualitatem, uel utranq; infusæ substantiæ significat, aliæ definitiones faciendæ sunt: aliæ eius, qui uim spiritus: illius, qui qualitatem tunicæ, aliæ. His ego expositis tacui: quia, quod institueram, confectum mihi erat. Illi commentationem instabant, quando semel institueram,
B ut persequerer. Illis igitur morem gessi rogantibus. Quæ hoc loco non debeo omnia referre: q eorum maximam partem & utilissimam sum expositurus in libris De dignoscendis pulsibus.

†Græ. impressi habēt, τάξαντίς τε πλανήδῶς τὸ τοῦτο. Antiqui, ταράξαντίς τε φαυλισμῶς τὸν τόπον. i. turpiter uarie turbanit.

Aduersus Archigenem de primis pulsuum generibus, quæ ipse appellat qualitates. CAP. 4.

QVod ad institutum refert, non prætetibo. Nolo definiri omnia: neq;, cum multas protuleris significationes, facias unam definitionem: in quod Archigenes de pleno pulsu incurrit. Quare cum ipsa est eius obscura definitio, tum de corpore ne arteriæ dicat, an de substantia, quæ in eius cauitate continetur, diuinare non habeo: uidetur enim nomen definiuisse, non rem: omnino enim, si rerum duxisset rationem, plures faceret definitiones. Sed nomen illum spectare solum, uel ex illis perspicias, quæ statim initio libri De pulsibus sic dicit: Octo qua-
“ lilates pulsibus comitari, magnitudinem, uehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinē,
“ ordinē, uel perturbationem ordinis, æqualitatem uel inæqualitatem, rhythmum. Nanq;, plenitudinis si nomen de compluribus rebus dicitur, miror, qui octo etiam maneant. Age enim, si septem illis alijs, qualitatem corporis arteriæ addas, & infusionis quam uocant, & etiam ipsius spiritus, ac decem iam esse omnes qualitates pulsuum dicas, quid tibi respondebimus? Aut hercle, si in duo membra partiens infusam substantiam, unam quantitati huius, alteram assignes qualitati qualitatem. Adeo in nominibus Archigenes, non distinguendis significationibus, uidetur
C permanere. Ac par est iam prouerbium proferre, plebeium illud quidem, non à proposito tamē alienum. Cum aqua, inquiunt, suffocet, quid sorbebimus? Nam, si ita Archigenes labitur, ad quem adibimus? quis huius nobis errata corriget? Etenim non in his tantum uš, sed (si id, quod est, dicendum est) in alijs offendere passim: Vt, nulla duritiei & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit: primo enim loco de magnitudine, secūdo de uehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritie tractat. Quòd, si compositam aliquam ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si recte initio dicas prætermissam, ubi de simplicibus duntaxat meminit, sed mox iure in compositas relatam. Nūc quarto eam loco statuit mediam, quantum potest maxime, inter simplices qualitates. quam exponens, quid nā sit, occursum dicit solidæ uel dissolutæ arteriæ. Vnde certe de simplicibus illā esse uult. Hæc igitur Archigenes mox ab initio recensendis primis qualitatibus errata commisit: quas ne demōstrare quidem, cur tot sint numero, uoluit, uerum ita temere sermonem effutijt. Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari αἱ δ᾽ ἀχημάνες quidē apud καθαρίοις. i. puros. Ego uero, quid sit ipsum ἀχημάνες, conijcere plane nequeo, neq; enim nomen hoc apud quendam inueni Græcū. Quo
D minus, cui Archigenes rei tribuat, perspicio: idque, q de sua ipse linqua librum non conscripsit: ut fecit Chrysippus de nominibus, quæ in dialectica finxit: hac .n. sola uia eum assequeremur. Tñ ex tota oratione pro eo, ἀχημάνες, uti eum suspiceris, quod apud omnes est peruulgatū & creditum. Quanquam ne id quidem suspicari plane potes: nam non apud omnes ait, sed puros, quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: etsi scito. l. opus erat, ut disceptemus, an credendū ijs citra demonstrationem sit, necne. Apud Aristotelem certe lemmata audiui probabilia, quæ omnibus hominibus, uel plurimis, uel sapientibus probantur: hic an puri pro sapientibus accipiendi sint, me quidem præterit. Multo certe præstaret aliquam apponere, si non firmam demōstrationem, at rationem sufficientem sermoni de octo qualitatibus, ut ne quis initio statim, quasi in Moysi, & Christi scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idque, ubi minime deceat. Nam, cum dicere de omnibus pulsibus (quod ex ijs, quæ ante scripsit, conijcias) instituisset, quot sint, nulla uos rationali methodo uoluit inducere, sed disciplinam instituit empiricam, octo apud puros dicens peruulgatas qualitates esse. Quid, si quasdam illarum negligentius puri prætererint, statim ne erunt nec ipsa quidem sua natura plures? an, quæ puris placent, hæc satis est retulisse pro ueris, idque, cum incertum sit, qui nā isti sunt puri, utrū, q literas didicerint, uel primas disciplinas, an cordati, uel prudētes, uel sapiētes? ut remittamus, q

quali-

qualitates appellauit principes & generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & pat E
uitatis certe differentia qualitas non est, nisi tricubitale etiam in qualitate pones; equidē quātum putarem. Sed & de magno & paruo non paruam scio disputationem extitisse, vtrum quale figñent, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis prædicamento sit, nullo tñ pacto in qualitatis, vti nec rhythmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæqualitas: q̃ item ex gñe ad aliquid manifeste sunt. Nam ēt commune genus existimare magnitudinem magni & parui pulsus, vehementiam vehementis, & languidi, celeritatē celeris & tardi, & crebritatem crebri & rari, itaq; deinceps in sequentibus, plenitudinem pleni & uacui, duritiam duri & mollis, quis negabit maiorem in modum esse absurda? Quòd si uno auet nōie totum genus complecti, quin hoc, in ordine & perturbatione ordinis, in æqualitate & inæqualitate sustinuit? Aut, si in his commune prædicamentum non desideraui, quæ erat necessitas, cur requireret in alijs dīijs? aut, si in alijs ausus semel est Græcorum præterire institutum, quid crebritatē de crebro dixit & raro pulsu, æqualitatem aūt dicere de æquali & de inæquali nō fuit ausus. Hæc ego, quemadmodum sibi constent mutuo, libenter didicerim: nam hæc, ut si suspiciat Græcorum morem, illa, ut si contēnat & perturbet, scribit. In uno ergo primo gñe, q̃a uiam sibi muniuit, ostendit in alijs omnibus eandem rōnem habiturum, sed in audacia non permansit. Oportebat uero a primo aut nihil consuetudinem imminuere, aut perpetuo contra cōsuetudinem audacem esse. Nam, qui magnitudinem pulsus gñatim affirmauit dici, etenim paruum ēt habere suam magnitudinem, deinde ēt uehementiam confirmauit gñatim, quoddam modo nō solum de uehemente, sed & de languido dici, statim in plenitudine labascit, scribens sic. Pleno „ pulsui & vacuo est commune quoddam genus, hoc non nunquam plenitudo uocatur. Nam in „ hoc gñe, nonnunquam, addidit: quod superiorib. non adiecit, quasi reprehendens iam ueterem dictionis usum confusum. Nā, si illi quis obijciat, qui apud Græcos est educatus: quæ bone uir in uacuo plenitudo inest? quid hæc designas in cōes Græcorum dictiones præter oēm morem. Vt hoc declinaret, addidit, non nunquam uocatur. Enimuero nos rogabimus, q̄n aūt? ubi? à quibus? hoc.n. uult illud, non nunquam. Ille uero librum producere Græcorum, ex quo usum illum confirmet, habebit nullum: tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nautas, institores, cauponas, & balneatores: nam ad istos semper testes confugiunt, ubi de nomine quæratur. F

Qua ratione nominibus utendum, ac de Attica lingua dignitate. CAP. 5.

QVæres de nobis: quid? tibi tantine Græcorum est usus, ut nemini permittas de eo ne latum quidem unguem discedere? Non equidem, dicam, me hercle & per omnes Deos: immo, si G uel βῖκος uoles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert, tantum me hoc primum doce idioma linguæ tuæ, ut assequar: neq; dixeris, uocatur: omnino.n. quæram ex te, apud quos? certe quidem non apud Græcos. Sed forsitan dicunt, uocetur. At, si, cum hoc dixeris, hiscere me amplius audias, capitis me damno. Nunc hic, uocatur, dicis, mendacijs usum Græcorū onerās: illic nō absolute, sed addito, non nunquam, ut in plenitudine. Nam quid tandē ait, hæc nonnunquam plenitudo uocatur? Verum de plenitudine quidem hæc, cum labesceret iam, scripsit, de duritie non ēt labens. Scilicet deiecti iam, uictiq; prorsus ista uerba sunt. Est aūt mollitudinis & duritiæ pulsus commune quoddam genus: q̃ durities, si receptum sit, uocetur fortasse. Neq; hic amplius ausus est addere hoc, non nunquam durities uocatur. Tametsi nihilo erat plenitudo duritia præstantior, ut, quod ausus illic est, hic uereretur: sed, quod dixi, paulatim labentibus similis est. Atqui maioris erat strenuitatis, puto, præcipitem ruere, non labi pedetētim: neque nobis, neq; sibi negotia facessere. Quæ durities, inquit, si receptū sit, uocetur fortasse. A q̃b. fortasse, si receptum sit? à tuis fortassis hæredibus. Siquidem nos, quemadmodum monetā qualibet in urbe tesseram esse scimus emptionis & uenditionis, quam qui adulterant, in hos legislatores aīaduertunt, sic linguarum insignia multa esse scimus, quarū tueri, quā quisq; elegerit, uolumus. Nos defendimus cōem linguam, quam uocāt: siue una ea Atticorum est (multas.n. sum H psit Atheniensium lingua mutationes) siue omnino alia quæpiam (nam alio in loco de hac re meam sñiam aperio) & hanc studemus linguā seruare, neq; in eius leges quicquā cōmittere, neque monetam inducere uocis adulterinam, neq; deprauare. qua si mecū cupis colloqui, primū eam fac addiscas. Sin alia quapiā uteris, idipsum demonstra. Nam, si de Græcis est, sane nec illa nos fugit, siquidem & Ionum, & Aeoliorum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin aūt nulla harum, sed est Barbara aliqua, id ipsum dic: tū ago, eā ut serues integrā & purā, quæcunq; illa fit, Nec tria mihi ex Cilicia uerba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinque, Athenis sex. Equidē tot linguas ediscere nequeo, ut hoīes intelligam adeo multarū linguarum. δίγλωττος.i. duarum linguarum peritus olim, aliquis dicebatur, quod habebatur miraculū, homo unus duas callens linguas, tu multas nos uis ediscere, cum ediscere te oporteat unam, tam propriam, tam uero cōmunem omnibus, tam etiam facundam, tam denique humanam. Quod si linguarum uoces barbararū aduertas, perspicies plane, alias porcorū linguas, alias ranarum, uel graculorum, uel coruorū repræsentare, turpes & inhonestas uel ipsa figura linguæ, labiorū, totiusq; adeo oris. Aut.n. ex intimis ferè faucib. non aliter, ac q̃ stertūt, loquūtur, aut labia distorquēt, sibilātq;, aut ubiq; uocem

A vocem intendũt,aut nusq̃ prorsus,aut maxime hiant,& linguam iactant,& os aperire nequaq̃ valent,linguamq; habent ociosam,nec facile motam,atq; quasi vinctã.Et tu iucundissimam negligis humanissimamq; linguam,ea florentẽ elegãtia atq; gratia:& ex multis importunis,& ab surdis congeris nomina?Vnam longe erat procliuius ornatissimam addiscere,q̃ sexcẽtas deprauatas.At non tantum ipsi repudiãt,sed & nos cogũt,in qua creuimus,& instituti lingua sumus, hac dimissa,ediscere suam.Quid tu,non uis bone uir addiscere linguam Græcã?Barbare,ut uelis,sonaueris.Tñ,ut ego permitto ꝑ tuo tibi arbitrio loqui:sic mihi,ut doctus sum,concede,vt dicam.Patrem habui,qui ad amussim teneret Grẽcam linguã,essetq; doctor,& pędagogus Grẽcus:in his altus vocabulis sum,nescio tua.Nec mercatorum mihi,aut cauponũ,aut publicanorum vsum nominũ adduce. Nõ usus sum ista hoĩum natione,à puero in veterum uersatus sum libris.Atq; hæc dico,nec vlli dixi tñ vnquã,uel heus tu barbare sonas,vel solœcismũ cõmittis, vel parum bene,& proprie appellasti.Immo loqui,ut uolunt, oĩbus ꝑ me quidem licet, vt etiã gubernator dicat:Adduce pes,nil laboro.Phauorinus hæc,& Dion, non ego reprehẽdo: tantũ sermonẽ volo intelligere.Qui si me qñ perplexũ hẽt,ibi necessum quærere mihi est,quid interpretari nomẽ uelit.Si aperit sensum,taceo : neq; incuso, uel exprobro,ꝗ à consuetudine desci-
B uerit Græcorum.Vna duntaxat sum cura,capiendi sensum sermonis. Istis hoc, vt uidetur, nõ satis est:sed,cũ nos vtamur Grẽcorum noĩbus,tum nos illi primũ accusant:atq; nunc dialecticos agunt, nunc physicos quosdã,aliàs oratores, nonnunq̃ grãmaticos. Variis.n.modis nos diuexant.Deinde,cum quis in longiorem cum ijs disputationẽ necessario deductus,imperitiã detegat oĩum,quæ,quasi nossent, iactabãt:statim sui ipsi obliti, q̃ initio esse utilia defendebant,hæc ipsa accusant.Quis est de istis audacibus, q nobis nõ insultet,qñ differentias dicamus pulsuum generum tot esse:male dĩas contendens nos dixisse,& multo ẽt peius generum?Nos autem,vt inanem cõtumeliam istorũ uitemus:age qualitates,dicimus, eas uocaueris, aut qñocunq; cordi tibi fit:neq; enim de nominibus nos,sed de rebus disputamus. Nam, quot pulsuũ sint prima genera,nosse refert,ne iam in prima sorte diuisione genus integrũ prætereamus.Hi ne hæc quidem dicere nobis permittunt,sed statim os obturant,ac rei totius confirmant, nõ nominis,esse ignorationem.Inde ea nos in se cogunt dicere, q̃ dicere nus inuiti. Mox conuicti,primum non de re,sed de noĩe q̃ri:deinde nominibus usurpãdis ipsos offendisse, nõ nos: indignissime ferũt, & inutilẽ uocant,uelut de somno excitati,argutam illã,& anxiam de nominibus sedulitatem: quasi uero aliud nos à primo dixerimus,aut contenderimus:ac non ipsi initium introduxerint
C istarũ ineptiarũ.Octo dicis tu qualitates pulsum comitari?Dabo tibi hoc, qualitatis te nomine ordine,& recte usum: de eo uerbum nõ faciam. Ostẽdam nõ esse octo.Hæc de re quęstio est,ad quam ego egregios hos sophistas prouoco.Isti,quò hinc sese expediãt,dum ego disputo,nomẽ aliquod prehendunt.Cum iam in utrisq; coarguti sint,rebus simul,& nominibus,stomachãtur. Erat uero praua de rebus sententia abiicienda, & nominum † utendorum, quemadmodum illis per nos potestas est,& nobis item facultas ab illis danda.Sed non permittunt. Quare & ego de uoce illorum pauca,necessitate adductus,dixi.

† *Additur ex antiquis. qua ipsi norunt.*

Quàm aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus adhibendis: ac quo pacto singula genera sint appellanda. CAP. 6.

AC nunc etiã orabo,ut deposita de nominibus cõtentione,concedãt nobis Græcorum instituto loqui: addiscãtq; male octo se qualitates dicere. Neq; enim oĩa prima genera pulsuũ qualitates,ut demonstrauimus,sunt.Qũo igitur,inquiunt,dicendum est?Hoc non,quo discant, q̃runt:sed ansam ut habeant cõtrouersiæ.Tu ergo respondebis,differentias dicendum esse primorum generum puulsuum: at sic certe differentiarum pulsuum prima genera. Illi,qualia genera,necessario rogabunt,& quæ,& quales dĩas? Tu ẽt ad hoc illis responde in hunc modum:
D Primum quæso audi,ꝗ generum:inde audies,ꝗ primorum:postea,ꝗ differentiarum. Atq; ꝗ generum,hinc cognosces.Dicitur quidam magnus pulsus,& ei contrarius paruus, ac quidam inter utrũque medius,moderatus in hoc genere. Et hercle est,qui longus uocatur, est qui breuis, & latus,& angustus,& altus,& humilis,& qui horum medij sunt moderati. Horũ tibi, quos cõmemorauimus,vnum esse pulsuum genus censes qualitatem?Innuent.f.audace & cõfidenti uoce:tu caue,hac re cõmoueare:sume & recita Archigenis illis librum primũ, qui capitis hũc habet primum titulum.De magnitudine pulsus. Deinde initium tractatus sic ad uerbum scriptũ:
" Magnitudo pulsus generatim dicitur:obtinet enim magnitudinẽ, & paruus pulsus, & magnus.
" Tum paulũ reuolutio librum, & rursus ex tractatu de uehementia hoc caput recita : Igitur ge-
" nus est uehementia:eius species,uehemens pulsus,& languidus,& medius.Iterum librũ aliquã
" tũ reuolue,ac principium recita tractatus de plenitudine,quod est huiusmodi:Plenus pulsus,&
" uacuus cõe habent genus:hæc nonnunquã plenitudo uocatur. Ac paulisper intermitte recita-
" tionem libri,atq; dic istis nihil nouare nos,sed sequi Archigenẽ. Est enim omni ĩ pulsu cõe plurium differentiarũ genus:ut hoc loco sunt ab Archigene tria hæc genera cõmemorata, magnitudo,vehementia,plenitudo.Tũ quartum dic deinceps eum scribere genus, duritiem. Atq; caput recita,quod ita habet: Mollitudinis est & duritiei pulsus cõe genus, quæ durities, si rece-

ptum

ptum sit, nocetur fortasse. Clarius iam ēt in tractatu de ordine, & perturbatione ordinis æqua- E
litate, & inæqualitate, genera dicēs harum drīarum nomen nō sortita, hoc modo orditur Hero
philus, q generatim pulsuū protulit alias differētias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, uehemen-
tia, rhythmus: nō coniunctim, sed speciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, atque
ęqualitatis, & inęqualitatis. Vnde curiosiores illū, qui generibus in partitione species opponat,
reprehendūt. Hæc ad initium tractatus. Inferius, cū nō Herophili (aut alterius cuiusdam) iā opi-
nionē exponit, cæterum tradit suam ipsius sententiā in capite de ordine, & perturbatione ordi
nis, quid ait: Citius. n. affirmauerim genus esse sine noīe. Hoc aūt quid sibi vult, φ magnitudinis
& paruitatis cōe genus magnitudinē appellauit: uehementiæ & remissionis, uehementiā: ple-
nitudinis, & uacuitatis, plenitudinē: duritiæ & mollitudinis, duritiā: celeritas, & tarditatis, cele-
ritatē: crebritatis, & taritatis, crebritatē: at ordinis, & perturbationis ordinis mente quidē con
cipit, sed nomē non potest amborū tale exprimere, quale magnitudinis, & paruitatis, magnitu
dinē? Neq; enim, vt illic paruo pulsui magnitudinē ait suppetere, & hìc dicere audet in inordi-
natū cadere ordinē: neq; uero ēt in inæqualem, æqualitatem. Quare nec genus horum cōe no-
minatur æqoalitas. Itaq; nomine ait uacare harū genera differenriarum. Genera ergo (secundū)
pulsuum differentias non nos modo, sed Archigenes esse dicit, sed Agathinus, sed, qui de pulsi- F
bus commentati sunt, pene oēs. Vbi ergo ab illis dissidemus? φ uocabulis nos magis utimur p-
priis. Nam, cum quādam Archigenes magnitudinis qualitatē dicat esse, alteram uehementiæ,
tertiam plenitudinis, quartam duritiei, & quasdam pterea celeritatis, atq; crebritatis, magnitu-
dinis qualitarē nos quantitatem distētionis nominauimus. Neq; est enim cōe magnitudinis, &
paruitatis genus magnitudo potius, q̃ albedinis, & nigritiæ, albedo. Sed, si harum est color ge-
nus, quod nā magni sit, & parui genus, quærendum est: nā aut quantitas est, aut ad aliquid, aut
cōiuncta cum ad aliquid quātitas. Neq; enim sumus nescij multis generibus esse cōe ad aliq d:
siquidem albius, & nigrius sunt in genere coloris, & qualitas color est: iam superius, atque infe-
rius etiam in genere vbi: maturius item, & tardius in genere quādo. Et uero ēt alijs in pluribus
generalibus prædicamentis ad aliquid uersatur. Quid igitur admirationis habet, si & in prædi-
camento quantitatis locum habet? Sanè nihil mallem, si quidem posset, q̃ certo termino quan-
titatē distentionis appellare, sicut in multis pedale, cubitale, bicubitale, & eiuscemodi uocam⁹.
Atqui, qn̄ eiuscemodi ex accidētibus nihil inuenimus, q̃ proxime certos accessimus. Nam, cū
teneamus quidem pulsum moderatum absolute, & moderatum ad singulos nos: excedētes mo
dum, & qui infra modū sunt, damus operā, vt clare nominemus: atq; sic interim dicimus: aut, si G
cum nemine loquamur, nobiscum certe cogitamus: Hic pulsus aliquanto est moderato maior:
aliàs, non paulo hic pulsus moderato maior est. Idem etiā sic dicimus, bene maior moderato,
aut satis maior: aut etiā absolute, hic magnus est pulsus: vel hoc modo, pulsus hic satis magnus
est: uel hercle, admodum est magnus hic pulsus: aut, cum longius ēt intelligentiā protendimus,
maiorem in modum dicimus magnum esse, aut deniq; maximum. Nā oēs hæ dictiones mode-
rato maiorē denuntiantes, maiorem excessum, & defectū ostendunt. Quare optime ualeas mo
deratum, qui requiritur, ostendere, modo moderatum cognoscas. In ipso enim maiore, q̃ est
moderatus, satis est quinq; facere, aut certe sex drias. Eum, qui excedat omnes, qui nobis ani-
maduertendus ēt est, nō secus, ac moderatus, maximū uocabimus: qui medius est inter maxi-
mū, & medium, magnum simpliciter. Iam interponendi huic, & illi vtrinq; bini alteri: unus pau
lo maior moderato, alter, qui magno paulum concedit: alius iam, qui magnum superet, alius, q
proximus sit maximo. Hæc adduxi, ut demonstrarem magnū, & paruum, ut uideātur esse q̃ ma
xime pdicamēti ad aliquid, quantitatē significare. Quocirca nos, qui de luce discipulorum labo
ramus, ex quantitate distētionis oīa diximus illa nominata esse: simulq; vsum eos nominū do-
cemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicamus magnitudinē inesse. Nam, si uel idiota sis, H
& primarum disciplinarum imperitus, quiduis potius, q̃ hoc concedes: quas si antea attigisti,
profecto millies offendisti scriptas apud Græcos, magnitudinē & paruitatem, esq; ad cōcipien
dum assuctus, magnum hr̄e magnitudinem, atq; paruum paruitatem. Equidem noui quendam,
qui olim Archigenis mihi de pulsibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam sup-
petere magnitudinem. Nam, si, inquit, cuipiam adsit paruitas, etiam eidem aderūt ambæ. Hæc
ego cū cōticuissem, quātitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogiteris suppetere, magnitudinē
nequaquam. Hæc ego, quia ut parū recta nō ualeo calumniari, neq; instituendos tyrones uolo
importune cōfundere, qn̄ homonymum est magnitudo, & de his, quæ bifariā dicuntur, satius
esse dicendum duxi, distentionis quantitatem multas differentias pulsuum complecti. Nam cū
scio paruitati esse apud Græcos vsum, ut quoddam accidens, & inseparatū à paruis. Itaq; Pla-
to ēt ideas efficiebat magnitudinis, & paruitatis: ac harū uicissitudine magnum, & paruum ge-
nerabat ratione. Atq; his si qui omnibus præteritis, magnitudinem paruis pulsibus aliquam de
altera homonymorum significatione det infrequentiore: qui longis iam & breuibus, & latis, &
angustis, humilibusq;, & altis (cum eiusdem sint generis cum magno, & paruo) suppetitare di-
cat magnitudinem? Nam longus est, qui longitudinem naturalem excedit: latus, qui latitudi-

nem:

A ne: altus, qui profunditate: quorũ intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas
nulla constet magnitudo. Siquidẽ quantitas unius dimensionis, non magnitudo, sed longitudo
est, ex qua aliquos longos, & breues uocitamus, non magnos uel paruos. Neq; uero ita lineam
vnquam appellamus, sed aut longam, aut breuem. Verum enimuero illa demum, ꝙ trifariã cor
pora dimensa sint, magna dicimus, & parua. Atq; adeo ipse Archigenes magnitudinẽ esse pul-
sus ait, tumorem assurgentis arteriæ. Atqui tumore linea caret, quæ solis trifariam dimensis cõ-
uenit. Proinde omnes clare, uel de illius sententia, à magnitudinis genere, qui ex una dimensio-
ne nomẽ sortiti pulsus sunt, reiiciuntur. Quare aut peculiare faciat ipsis genus, ut magno, & par
uo magnitudinẽ: aut, nisi faciat, non magni tñ, & parui quærat cõe genus, sed ẽt longi, & bre-
uis, lati, & angusti, alti, & humilis, cæterorumq; adeo in ijs moderatorum. Verum ꝑter quanti-
tatẽ, quod de omnibus dicatur in cõi, nihil habebit. Atq; ita euadet quoq; clara doctrina, & di-
stincta. Nam quis est tã plumbeus, vt non assequatur, cum dicitur, quantitas arteriarum disten-
tionis? Vbi quantitatem vnius dimensionis demõstrare uolumus, hæc usurpamus nomina: eũ,
qui superat naturalem longitudinẽ, longum: qui inferior est ea, breuem appellamus. Simili mo
do, qui iusta latitudine est latior, latum: qui ei cõtrarius est, angustum: atq; proportione horum
B altũ, & humilem in profunditatis dimensione. At uero quantitatem in trinis dimẽsionibus ad
hunc modũ uocamus: maiorem in modũ undiq; ultra moderatum auctum, magnum: & omni
ex parte diminutum, paruum: qui modum seruet prorsus æquum, moderatũ hunc appellamus.
Cum uero a proportione tres illæ dimẽsiones discedunt, atq; aliqua, uel aliquæ illarũ imminuũ
tur, uel exuperant, iiij. & xx. nascuntur differentiæ pulsuum: quas nos, quo xxvij. esse obtinen-
tiũ tres dimensiones pulsuũ uniuersas differentias ostenderemus, cum prædictis tribus in tabel
la proposuimus. Nanq; hoc uisum mihi est horũ referre, qui iam primũ ad cõmentationem addi
scendam de pulsibus appulerunt, omnium tenere eorũ singulis in generibus numerũ: id quod
priores neglexerunt. Sed his sane uenia danda est: quid enim cum istis lucteris, qui omnino cõ-
ciderunt? Archigenem uerò, qui non iure accusem? quem ad ea oportebat inueniẽda, dialecti
ca uti: ille, ubi minimè decet, illic male eã ostentat, obtundens tñ discipulos, nihil interim do-
cens. Atqui præstabat, parata diuidendi componendiq; uia, & ratione, numerum per eam om-
nium differentiarum pulsuũ inuestigare: non tñ ostentare ijs, qui iam senes demum ad discen-
dum sese conferunt, sed ne indicare quidem hoc ipsum tyronibus, esse rationem, & uiã, qua cõ
stat tabella. Nam ijs, qui humanis studiis non sunt instituti, nequicquam dicas: qui illis imbuti
C sunt, prius ex rebus ipsis, q̃ tu admoneas, rationem illam, & uiam cognoscant. Qui ergo factum
est, ut nemo istorum quisquã diuidendi uideatur ratione usus ad numerũ cuiusq; generis diffe-
rentiarum ineundum, neq; ad inuenienda prima, cõponendi? Quãquam dialecticis solis uten-
di facultas datur harũ uiarum rõnumq;, interim ab indiuisis, & numero infinitis ad primũ illud
ascendentibus oĩum genus, per eas, quæ in medio sunt, genericasq;, ac speciales differẽtias: in-
terim uero ab illo primo genere rursus ad infinitũ ꝑgentibus per easdẽmet, quę in medio sunt,
dñas. Sed horũ est ausus nullus ulla constituere uia, & rõne numerũ, uel primorum generũ, uel
ab his distributis proficiscẽtium dñarum. Verũ nos quidem hoc effecimus, & quasi uia progre-
diẽtes, xxvij. pulsuũ reperimus, qui tres habent dimensiones: & eorum nouem, qui unam: unũ
cõe genus, quãtitatem distentionis arteriæ. Quòd, si ẽt contractionẽ est tactu cognoscere, & in
hac quoq; erunt, s. totidẽ dñæ. Sed de hac re in libris De dignoscẽdis pulsibus disceptabimus.

Quàm aberrarit Archigenes in nenandis Pulsuum differentijs, cum nullum genus à reliquis separatum, sed omnia confusa, & indistincta pertractarit. *CAP. 7.*

AT † vero Archigenes (nam hunc, post Herophilum quidem appellauerimus, primum in-
clamantes Homerum:
D Vnicus ille sapit, tibi mens inuoluitur umbris)
non in nominibus modo uidetur, sed lõgè etiã in rebus prius perplexus esse. Quo fit, ut passim
« se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis uerbis: Sũt porrò alij pulsus, hiq; nec me-
« dij, nec magni, nec parui, ex magnitudine censentur, uel ex magnitudinis dimensionibus. Mox
« subdit. Est enim pulsus, cũ longitudine arteria distẽditur insigni, sed latitudine angusta, & humi
« lius est sublata: uocetur longus. Alter, cũ lata quidem distentio, sed humilis, & longitudine bre-
« uis occurrit: appelletur latus. Tertius, vbi admodum attollitur, angusta tñ & lõgitudine est bre-
uis, est aũt hic rarior: vocetur altus. Hic erat illi de ijs propositum dicere, qui vnam habẽt dimẽ
sionem, remotis reliquis duabus: sed de instituto argumento abductus est, ꝙ de illis etiã scribat,
qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modo, verum etiam
angustum, & humilem fecit, neq; id tantum conceptione, sed & uerbis. Nam quid ait? Cum lon
gitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata. Nam latitudi
ne angusta, angustum pulsum significat: & humilius sublata, humilem. Inde secundum, non la-
tum tãtum, sed etiam humilem, & breuem fecit, tam intelligẽtia, q̃ uerbis. Eodem tertiũ modo,
non altum solũ, uerum etiam angustum, & breuẽ: cum sint hi tres de ijs, qui trinis dimẽsionibus
dicuntur. xxvij. quos in tabella proscripsimus. Scriptus est autem, qui hìc primus relatus est,

† Antiqui quidam cod. hunc habẽt sensum. At uero Archigenes (hunc. n. solum aequũ est meminisse, post Herophilũ inclamantis Homericũ illud. Vnicus ille etc.

in

ĩn tabella nonus,hoc pacto:Longus,angustus,humilis. Qui hìc secundus est,primus uigesimus E
est in tabella descriptus in hunc modum:Breuis,latus,humilis.Tertius hic,in tabella est xxv.q
sic scriptus est:Breuis,angustus,altus.Quare aut initium de ijs sermonis immutet,ubi magnitu
dinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimẽsiones simpliciter tradat pro magnitu
dine:aut,qñ appositum est,ex dimẽsionibus magnitudinis,ne in magnitudinis amplius differẽ
tijs eos numeret.Nã quid quęrit,utrum de his illos esse,qui trinis simul dimensionibus ęstiman
tur,an de illis,qui tantum una?Vtrobiq; est.n.defectus.Si eos,qui trinis æstimantur dimẽsioni-
bus, accipimus, cum omnes prætereuntur unius dimensionis,qui nouem numero sunt : tũ alij
desiderantur xviij.qui triũ simul æstimantur dimẽsionum.Ita enim,ix,tantum uideatur mẽtio-
nem fecisse:trium,qui primi cõmemorati sunt,magni,parui,medijq́; inter eos:deinde triũ,quo
rũ hic meminit : ad hæc triũ aliorũ,qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hæc,super-
flue hoc orationi additum est,ex magnitudinis dimẽsionibus:sat.n.dicere absolute erat, ex ma
gnitudine.Contra,si de his,qui una dimẽsione æstimantur, scriptũ ab eo accipiamus, Primum;
alienũ sit reliquorum binorum in singulis meminisse:Deinde,non iam xviij. cæterum quatuor
& xx.illos ex tabella reliquerit: Tertio,male uideatur dicere ex magnitudine cẽseri eos: cũ nõ
ex magnitudine sit dicendum,sed ex magnitudinis dimensionibus:si quidẽ tumor,vt ipse asse-
ruit,est magnitudo.Quanquam nõ solum longitudo per se,sed nec profunditas,uel latitudo est
tumor,cęterũ,ut etiam appellatur,dimensio.Neq; sanè perinde est tumor,& tumoris una dimẽ F
sio. In utrunq; igitur incurrit planè Archigenis oratio, ꝙ nec distincte, nec distribute dixit, sed
intelligentia ueluti ambigua.Cæterum,in quam ille partem potius accepetit,si diuinãdo opor-
tet pronunciare,uel id audebo.Equidem uoluisse dixerim hos describere, qui una dimensione
intelliguntur:idq́; adeo ipsum initio innuisse, cum dicit , Vel ex magnitudinis dimensionibus:
*γράμματι. Al. πράγματι.
sed in narrando offendisse,uti toto in *libro,& aĩo conturbato fuisse,& attonito. Nam,ꝙ homi
nem lateret esse septẽ,& xx.eos, qui tribus simul dimensionibus intelliguntur,maximum est ar
gumentum,crassa ratione,minimeq́; distincta de illis statuisse.Nam eius esse hoc institutum, &
ab hoc illum deflectere inuitum,ex suprapositis liquet. Nam quid tãdem mox subdit? Etenim, »
cum ẽt binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant,ut simul,& breuis sit, & humilis,vel »
breuis, & angustus: atq; in alia cõiugatione,longus,& latus, vel longus,& altus , profecto hinc
planum est eos illum,quos diximus,vna tantum dimensione accipi uelle.Hos siquidẽ binis di-
mensionibus duntaxat scribit,tertiæ statũ ꝓtermittit.Nam quid dicit?Etenim,cum etiam binæ
aliquæ sæpenumęro dimensiones concurrant,ut simul,& breuis sit,& humilis.Nam in hac ora-
tione,qui breuis simpliciter sit,cognoscendum est,& qui humilis simpliciter:alioqui nos fugiet
breuis simul,& humilis.Quin nec longus pariter ac latus,nisi antè utrunq; separatim commen- G
tere, erit clarus . Primum.n.longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiam latus,
postea illorũ intelligentiæ committendæ unà sunt:ac tum dices deniq;, longum simul,& latũ.
Quapropter fit, vt à se ipse quidẽ cõfusus manifeste dissideat.Nam longum non satis habuit di-
cere,cũ longitudine arteria distenditur insigni,fieri:etsi hoc vnum sufficiebat:sed superflue ad-
didit,sed latitudine angusta,& humilius etiam sublata.Rursus latum paruin erat dicere, cum la
ta quidem distẽtio: verũ subiicit,sed humilis,& lõgitudine breuis occurrit . At,si hæ mihi sunt,
Archigenes,notiones obseruandæ,qui longum eundẽ, & latum intelligam, quod subdis, fieri?
Nam à lõgi notione tu ipse latitudinẽ disclusisti,& à lati longitudinem,ut sic dicam.Atqui hæc
inter se pugnaut plane:cùm primo loco à longi notione abstrahat latum,retineat secundo. Nõ
aliter in lato,& alto,primũ à reliquis duabus dimensionibus separat longitudinem, deinde ser-
uat.In has ille oẽs offensiones nominibus exponendis,cò,ꝙ in ipsis rebns multo ante lapsus sit,
incidit . In nulla enim disciplina vr̃ usus ratione,uel diuidẽdi,uel componendi . Nc dicã illi usu
uenisse,quod uulgo solet,& indoctis:ut naturæ frequenter compositionem in prima,& simpli-
cia dissoluere conetur:frequenter autem,quando nihil horum separatim, uel per se potest esse,
resistat,& se ad compositum recipiat:Rursus qñ compositum indigestam,nec distinctã obtinet H
disciplinam omniuoq́; plebeiam,& rudem,ni in prima dissectum sit,à diuisione nesciat manum
abstinere,inde ad compositum iterum diuertat:ꝙ intelligentia nequeat distinguere singula sim
plicia:Atq; hunc orbem repetens,& uolutatus semper inter extrema,intelligẽtijs ambigat,nec
ulla ratione his se pugnantijs possit explicare.Omnino,qui dialecticum se facit, hoc uolo medi
tatum planè esse,ut,quicquid aggrediatur,si sit compositũ,redigat ad prima notione,& simpli-
cia:non quo separatim unquam,& sola apparcant (nam hoc effici non possit) sed ꝙ mente sola
concipi possint , nec cogitando hæc cum ulla coniungamus differentia , quibus sunt necessario
alligata. Nam,vt simum hominẽ intelligimus,& aquilum:neq; magnus is sit,an paruus : albus,
an niger:corpulentus,an gracilis sit,nosse nobis est opus: sic altum quendam intelligimus pul-
sum,non desiderãtes longitudinem,uel latitudinẽ eius cognoscere . Quapropter,qui nullũ aiũt
longũ simpliciter pulsum se cõplecti aĩo (nam oĩno oportere eum aliqua præditum esse lati tu-
dine,& ꝓfunditate)rudes sunt primarũ disciplinarũ:quas didicisse eos,& in illis tritos opor te-
bat esse,atq; ad nos tum deniq; se conferre . Quia enim solus non possit longus consistere,con-

tinuo

A tinuo nec intelligi confirmant solũ posse. Quin ergo nec simum hominem cogitent separatim,
nec aquilũ, nisi eius norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpulentus an gracilis, niger
an albus, Græc᷉ an barbarus, malus an bonus, valens an ægrotus, iuuenis an senex. Quid hoc au
tem? non ne importunum est, longum se quendã & altum & latũ simul fateri intelligere, ac uno
nomine magnũ appellare, longum nõ posse seorsum & solum concipere? Quasi uero nõ eadem
ratio sit cũ toto pulsu magni, ac lõgi cum magno. Nam, vt longus separatim, & solus stat nullus
sine aliqua ꝓfunditate & latitudine, ita neq; magnus est ullus pulsus, nisi simul celer, vel tradus,
uel uehemens, uel languidus sit, uel particeps aliarum sit differentiarum. Immo uero, ut cogites
omnibus differentijs arteriam moueri, separatim non possit unquam moueri: quis.n. extra cor-
pus arteriam etiam conspexit pulsare? Omnino itaq; est in toto corpore, & neruo alicui incũbit,
isq; qualitatem habet & quãtitatem: subiicitur porrò uenæ, & hæc est qualitatis, & quantitatis
particeps: circunijciuntur iam corpora illi multa: atq; omnia, hinc progressus, sine quibus cõsi-
stere pulsus non ualet, recenseas. Sed uir prudens, si hęc exaudiat differentẽ, de assistentibus ali-
quẽ rogauerit. Nũ iste scilicet ludit, uel insanit, q̃ hæc nugetur? Quid? quæ sine alijs esse nõ pñt,
non ne mera fatuitas est, & magna uanitas, ne cogitatione quidẽ repræsentari citra illa ꝓfiteri?
B Nã longum quidem pulsum, nisi aliqua coniuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, ne-
mo causam dicit. Atqui hoc non erat propositum: sed an ne intelligi quidẽ possit absq; illis. Nã,
hoc si quis dicat, artes imprudens euertat oẽs, atq; adeo omnem in uita usum nominũ. Etenim
curandi artem quis unquã uestrũ pleuritici Dionis didicit? nemo uero. Omnino non in homine
pleuritico, sed in commentatione specierum, & generum artes positæ sunt: primũ pro ipso affe-
ctu certis sumptis distinctionibus. Siquidem uel ad clauiculam dolorẽ, uel ad pręcordia pertine
re cogitamus: neq; hic Dionem usquã, uel Theonẽ unà concipimus. deinde superiorem statum
& præsentem spectamus. Abundantia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorum: bonos
succos habet, vel malos: atq; utrunq; scilicet, nunc ne primũ, an iã pridẽ. Et, si iã pridem, utrum
à uictus ratione, an sua sponte: neq; hic quidẽ usquam Dion uel Theõ. Neq; uero etiam, ubi de
tamperamento ægroti agimus, Dionem necesse est, uel Theonem appellare, aut animo concipe
re, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriã sustolli, quid attinet referre: si quis
se nec lineam, nec superficiem dicat concipere, ꝙ carere solido corpore nõ possint. Quid cũctas
res mundi, quę à se diuelli mutuo non possunt, an ne absurdũ, si ne intelligi quidẽ separatim ad-
mittas? Sed eam importunitatem nunquã ferret Archigenes: immo cõtra facere ille semꝑ aduer
C titur, de ducendis singulis in prima & simplicia: verum deflectit ab instituto interdũ, & aberrat
inuitus, ꝙ parum, vt equidem censeo, si exercitatus. Certe in re proposita, quod dico, perspicias
non obscure. Etenim, cum ẽt duæ, inquit, aliquæ sæpenumero dimẽsiones concurrant, ut simul
& breuis sit & humilis, †nos separauimus hos, qui binis intelliguntur, ab illis, qui singulis dimẽ-
sionibus: tum ꝙ hos, qui trinis dimensionibus intelligunt̃, qui sunt uigintiseptem, prius docere
non possem, quã singulas dimensiones intelligere separatim assuefecissem, nunc augeri, nũc mi-
nui, nunc moderatas esse & in naturali statu persistere: tum ꝙ multa nos ex una dimensione co-
gnoscere possumus. Nam, vt certam rem demonstrare magnus pulsus solet, ita ẽt altus solus, nõ
simul cum ipso alijs dimensionibus animo conceptis. At uero pulsus binarum dimensionũ, nec
ad uiam & rationẽ quicq̃ faciunt eorũ, qui trinis simul dimensionibus intelligunt̃: & à diuiden
di sunt methodo abducti: vnde etiam disciplinã habent, quæ nulla arte cõstat, frustra tyronem
detinentes: vt si quis ita doceat, pulsum dicens esse aliquem magnum simul & celerem, aliũ ma-
gnum simulq; uehementem, alium itẽ celerem, & uehementem: itaq; progressus binos copulet:
quod ne ipse fecit Archigenes, vt quod nullius sit artis, nulliusq; properationis & usus. Interdũ
enim ex omnibus differentijs tũ nos uolumus constitutũ intelligere: tum ars requirit, ut cogno
D scamus: vt propositæ rei totã naturã ꝑspiciamus. Interdũ in simplices reducimus dr̃ias, ꝙ absq;
eo exacte compositum nõ intelligamus. Nam, nisi totã rei naturam in unum complecti, atq; in
una differentia, & simplici ualeas consistere, nulla erit ars, nulla uia uel ratio, nulla etiã utilitas.

†In cod. antiquis gra. plura hic adducuntur, ut locus hic ita uertatur. Nos antè hos, qui binis dimẽsionibus intelliguntur, non apposuimus, sed solis contenti fuimus tũ eis, qui singulis dimensionibus, tum eis, qui trinos simul intelliguntur: illis quidẽ, qui singulis dimensionibus intelligũtur, tum quod hos &c.

Qua arte Gal. pulsuum differentias inuenerit in quantitate distentionis arteriæ. CAP. 8.

QVamobrem nos primum pulsuum uniuersam naturam deduximus in differentias, quæ ip-
sam constituunt: atq; hanc quantitatis distẽtionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliã
qualitatis tunicæ, aliasq; ordine cõmemoratas. Deinde in his ipsis rursus simplices req-
suimus notiones, vt, quã habet rationẽ differentia quantitatis distentionis ad totam pulsuũ ex
omnibus conflatam naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hanc ipsam. Nam hoc ge
nus vt uniuersam pulsus naturam conficit, ita idem iterũ dimensionẽ efficit quãlibet. Sed binas
cõcipere dimensiones nihil refert, nec ad totũ pulsum absoluendũ, nec ad unã quantitatẽ distẽ
tionis: vnde superuacaneum de ijs sit sermonẽ habere: & nos dedita opera prętermisimus. Cõ-
tra male Archigenes eum ueluti dilacerauit, & sex duntaxat commemoratis coniugationibus,
alias uigintiunam numero pręterijt. Siquidem differentiæ uniuscuiusque dimensionis sunt om-
nes omnibus aliarũ copulandæ: vt in unaquaq; binarum dimensionum copulatione existãt no-
uem differentiæ, omnes uigintiseptem. Adscribam unã, ex qua de reliquis etiam licebit discere.

TABELLA

E

1	Longus	Latus	4	Latus	Moderatus	7	Breuis	Latus
2	Longus	Moderatus	5	Moderatus	Moderatus	8	Breuis	Moderatus
3	Longus	Angustus	6	Angustus	Moderatus	9	Breuis	Angustus

In hac ergo tabella, longitudinis tres dr̃ias complicantes cum tribus latitudinis, nouem effecimus dr̃ias. Altera erit eodem modo tabella, cũ tribus longitudinis differentijs coniunctas profunditatis tres habens. Tertia p̃terea, in qua profunditatis tribus tres copulabuntur latitudinis. Neq; est obscurũ, quin singulæ tabellæ nouenas complectantur coniugationes: itaq; omnes uigintiseptem sint. Iam igitur est apertum, horũ, qui bini intelligũtur, prætermisisse Archigenem permultos, vt ẽt aliorũ. Nos aũt hos omisimus ob causas, quas exposuimus: sed tradidimus eos, qui singulis dimensionibus intelliguntur, numero nouem: atq; eos, qui trinis simul, quos in tabella descripsimus, septem & uiginti. Quorum fecimus omnium cõe genus, nõ magnitudinem, uerum quantitatem distentionis, explicamusq; pulsuũ differẽtias quasdam nominibus, aliquas definitionibus: neq;.n. nomina oẽs sortitæ sunt: & imponere, ab re ducimus, noua, q̃ñ definitiones cõmonstrare nihilo sane secius ualent. Equidem nõ multo peius existimem, sed multo ẽt do F cere nominibus definitiones melius, ꝙ, vt alia omittam, plerasq; ẽt differentias in alias plures, vt in magno pulsu demõstrauimus, diffindunt: quippe cuius rursus sex concipias differentias, & definitione explices, si quendam ex illis maximũ & conceperis & uocaueris eum, q̃ à moderato distat quamplurimum: aliquem simpliciter magnũ, qui inter maximũ & moderatum mediũ locum tenet: ac inter utrunq;, alias duas differentias statuas, licet, vnã paulo moderato maiorẽ, alteram, quæ paulum infra maximum sit. Nam huiuscemodi diuisionem, neminem fugit, q̃ operam, vel studium in operibus artis posuit, magno usui esse ad præsagiendũ. Etenim in calido, frigido, sicco, humido, breuiter oĩbus, quæ ad artẽ pertinent, in minima facultas diuidendi, & paruorum excessuum obseruatio, viri est cũ prudẽtis, tum uero experti in operibus, nihilq; potius ducentis, q̃ scopũ artis in angustum q̃ maxime cogere. Nõ tñ in principio institutionis ea est sumenda diuisio, nã discipulis ea res minus doctis non parũ cõfusionis afferet: docti unum ex cõmemoratis intelligent. Quæ causa fuit, quamobrem nec eorũ in primo cõmentario meminerimus: sed ne nunc quidem dixerimus, nisi oẽm pulsuum, q̃ ex quantitate nominantur & intelliguntur, statuissemus aceruum ob oculos ponere. Siquidem excessus pulsuum, qui una dimensione intelliguntur, & defectus à principio potes diuidere, ut in magno demonstrauimus. Nam mo G derati soli, singulis generibus singuli sunt & indiuisi: alij plures diuisiones recipiunt, sua quidem natura infinitas: quod enim genus maiorẽ, vel minorem excessum, & defectũ obtinet, infinitas, necesse est, habeat dr̃ias. At non ad sensum tñ sic hẽt: sed, ut ad illos te melius uel peius exercitaueris, ita modo uel minutulas dr̃ias percipere poteris, modo insignes tñ. Siquidem & musicus uocis excessus non ad tonum & semitonum tñ, sed & ad elementum ipsum usq;, & minimum sonum satis assequitur: idiota nec duorum excessum tonorum potest exaudire. Nam nos quidẽ, ut nunc est, nostrum sensum exposuimus. Assequimur in moderati excessu, & defectu cuiusque generis differentias pulsuum sex: sed tyronibus primũ unam, aut alterã, satis est de illis sentire, & discernere à moderato illas posse. Tractu certe t̃pis, si hac in re uersent̃ diu, primũ in duas partes fortasse eas partiri, deinde in tres, & quatuor poterũt. Hęc ideo oĩa, ut multorum pulsuũ esse declaremus unum genus, disseruimus. Refert tñ etiam suo nomine ea cognoscere: nosq; his, q̃ in disciplinis profectum iam fecerunt, hæc dicimus, quibus scilicet solis dictauimus. Ergo esse quoddam genus pulsuum, qui in quantitate distentionis consistunt, satis ostensum est.

Ratio distinguendi prima, & communia genera pulsuum. CAP. 9.

IAm de primis esse generibus (memini.n. hoc quoq; recepisse demonstraturum) hac potissimũ H ratione perspicias, si in singulis perinde alijs generibus coneris commentari, atq; nũc in hoc fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, si in singulis tractandis consideres, ecquod supremum genus esse possit, & huius generis, quod est quantitatis distentionis, & eius quod cum illo proponitur. Age enim, quandoquidem celer quidam est, & tardus, & moderatus in arteriæ motu pulsus: atq; horum cõe genus qualitas est motus (quod in commẽtarijs De dignoscendis pulsibus demonstramus) ecquod inuenire commune genus ualeamus qualitatis, & quantitatis, attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima teferemus genera, tum quantitatem distentionis, tum qualitatem motus. Sed, quãdo & qualitas corporis arteriæ, aliud genus sit pulsuum, scilicet in quo mollis sit, & durus, & moderatus in statu arterię tunicæ, uidendũ est rursus, quodnã horum sit commune genus: huius dico, de quo nunc egimũs, & illius, qui in distentionis quantitate consistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam est hoc censendum. Nam, ꝙ exercitatum requirit in prædicamentis horum commentatio, apertum puto esse: ut, cum, quæ in quæstionẽ uenerunt, in unũ ambo prædicamentum cogant̃, non cõmune tñ ullum genus habeant, ne cõmunitas nos prædicamenti moueat: vt plerosque, qui sero ad literas se conferunt, & inexercitatos pseudodialecticos, vbi prædicamẽtum sit commune, genus ẽt reperies hic cõmune existimare

esse,

A esse, vt qui distinguere homonymiam nō ualeant. Sanè sic habet in qualitate motus,& corporis arteriæ. Prædicamentū est qualitatis cōe utriq; generi: tñ genus non item ambo ullum obtinent commune. Nam per homonymiā utrunq;, nō synonymiam qualitas dicitur: neq;.n.eadem est in ambobus qualitas, sicut in albo & nigro, atq; frigido, & calido. Cæterū motui peculiaris est qualitas, & diuersa: & corpori arteriæ peculiaris, diuersaq;: scilicet nō generis sunt eiusdem, motus & status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsuum nunc genere in quantitate, qua ratione animaduertendum est, liquet: primorumne generum, an secundorum sit. Nā à genere motus, corporisq; arteriæ planè distat, si quidē quantitas à qualitate differt: atq; idcirco etiam à genere cōtentionis, in quo uehemētes quidam, & languidi sunt pulsus (etenim qualitate hi uel ictus, uel uitalis roboris constant) & uero à rhythmo etiam, & à genere ordinis, & perturbationis ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: quæ quidem prædicamēto ad aliquid attribuunē uniuersa. Hoc iam superest, ut illud comparemus cū genere crebritatis, & raritatis: nam hoc constituere quantitas uidetur tēporis quietis. Sed sub idem, sic rursus prædicamentum reducentur, genus ambobus tñ non erit idem: nam genere toto quantitas dimēsionis corporis à quantitate abest temporis. Ac nullum esse apertū est in pulsibus genus altius quanti

B tatis gñe distentionis, ut nec aliorum quoquā commemoratorum. At meditatum oportet prius esse, qui assequi hæc uolet, ad prædicamenta. Nā scitum est Arcesilai dictum: Nemo uellus portat ad fullonē. Ordo est.n. ut lanificij, sic institutionis disciplinarū. Nec legere quisquā prius docetur, q̄ syllabas oēs didicerit: nec syllabas ipsas prius, q̄ uocis cuncta elemēta. Neq; ualidas luctas, ante simplices & leues: neq; has ante, q̄ probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi p̄cesserit more Athletarum unctio: sed omniū horum alind primum est, aliud sc̄d'm, aliud tertium in oībus artibus. Sic etiam in Dialectica, ante quā quis ad prima se & ueluti elementa exercitauerit, insequentium non ualeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem, quanquam vsus est plerunque nomine differentiæ, perperam tamen primas pulsuum differentias qualitates appellasse. CAP. 10.

Restat, ut de nomine dfiæ dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostendemus: deinde, quid apud authores significet, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare primus est Archigenes testis, qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine, & perturbatione ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: Herophilus, qui generatim pulsuū protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, uehementia, rhythmus, nō coniunctim, sed speciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, æqualitatisq; & inæqualitatis. Hoc loco aperte Ar-

C chigenes non modo differentias esse in pulsibus, sed & aliquas generum esse, quasdam specierum, memorauit. Neq; initio hoc tñ fecit, oblitus autē postea est in toto sermone: millies.n. nominis meminit dfiæ, & generum, & specierum, rectissime sentiens, sciensq; differentiarum quasdam genericas, quasdam esse specificas: ac harum etiam ipsarum has magis genericas, illas specificas magis. Quare paucula, ut faciamus capita eius, adscribamus ad confirmandū propositum: primum hoc ex eodem de ordine, & perturbatione ordinis tractatu: Quidam sanè æqualitatem acceperunt in certis tñ differētijs: ego uero in omnibus, in quibus ordinem. Mox addit: Inæqualitas est imparitas pulsuum in aliqua succedentium *ei differentiarum: perturbatio uero ordinis, conturbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsus differētia. Bis in hoc quidē capite scripsit dfiæ nomen. Paulo post: Neq; aperuerunt, ne de his quidem, an, qui omni in differentia sit par, sit æqualis dicendus. Inde rursus: et, qui est absolute ordinatus, hic nobis erit par magnitudine, uehementia, celeritate, rhythmo, & si qua alia eiuscemodi differentia *dispositus attenditur in omnibus esse, sed aliqua ex parte, qui in una horum dfia dispositus uidetur esse, uel duabus, uel pluribus. Hoc rursus loco nomen differentiæ bis appellauit: cui annectens sequen- *Al. eis. s. pulsibus.

D tem orationem, primum sic dicit: Nam illa integra, & omnium differentiarum absoluta paritas. Interim sic: Et inæqualem pulsum eum, qui prorsus uel una differentia est impar, uocamus. Interim hunc in modum: Non nunquam alia per tres, vt dixi, respondent. Vehemētia uero, quasi quotidiana est, cum sit æqualis, & per deinceps, aut alia quæpiam reliquarum differentiarū, aut alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pulsibus, & simul omnibus differētijs, & una uel pluribus. Postea: interim sunt alia omnia ordinata, aut certe æqualia: vna autem aliqua differentia, vt magnitudo: vel duæ, uel plures semel inordinatæ sunt. Post hęc in exitu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, deniq; de omni pulsus alia differentia. Atq; hæc ex hoc tractatu adducta sint: quid enim plura cites? Digrediamur iam ad alium, vtne ex uno loco testimonia uideamur capere. Ascribamus igitur capita ex insequentibus, atq; etiam ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: quæ sit uno in pulsu inæqualitas. Statimq; scribit ab initio tractatus in hunc modum: sunt enim plures differentiæ inæqualitatis, puta in uno pulsu. Inde: frequenter autem cum hisce differētijs, & cū magnitudinis coniunguntur inæqualitatibus. Mox: Alia porrò est differentia in magnitudine unius pulsus inæqualis. Hæc ex hoc tractatu p̄feras. Porrò adscribamus his pauca adhuc, ex ipso initio libri. Vnum quidem est caput hoc, Tractatus, de pulsus uehementia. In uehemētia autem eiuscemodi

inuenias præterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulsus languidi differentias referas. E
Et inde aliud: Quidam non remissus quidē, sed quasi impeditus, & intro uergente præditus gra- »
uitate, repressus, & demersus, differentia erit uehementię pulsus. Postea, vbi de plenitudine agit, »
interim sic scribit: Numerus tot differentiarum. Interim sic: Differentia tñ ad *contrariū simpli »
citer æstimerur. Rursus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum scribit: nonnulli ui- »
dentur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis, & tarditatis differen »
tias. Rursus, vbi agit, qui sit pulsus per par & non par: At.n. non est bæc peculiaris pulsus diffe- »
rentia, sed species eā complectitur, vel rhythmi, vel ordinis. Sed satis iam de dfia, ne impruden »
tes forte à proposito aberremus. Nam, Archigenis si de pulsibus uelis totum librum reuoluere, alterū ex eo librum conficias de nomine differētiæ: nam nunc quidem, ne ex quinta parte quidem hæc excerpsimus: ac multa protulimus capita, nō adeo, quo de nomine dfiæ laboraremus, sed ut significationem esse uariam ostenderemus. Etenim genera non raro differentias appellauit cum prima, tum secunda: & species item generum: Ac, quæ neq; genera, neq; statuit species esse, quæ quidem differentiæ sunt solæ, etiam uocauit has differētias: quæ pseudodialecticis res imponit. Nam, qñ differentiæ, cum apud alios Græcos, tum apud priscos philosophos de tribus his, quæ modo memoraui, accipiātur, de generibus, & speciebus cōius: sed de illis, quæ in diuisionibus, reperiuntur, q̃ nec species sunt nec genera, peculiarius: huius isti tñ significationis meminerunt, communi omnino neglecta. Enimuero † agitati nemesi ‡ suis ipsorum scitis non constant. Quapropter nunc non ex alijs græcis nominum sigñata suggero, cum tñ mihi promptissimum esser ab oĩbus mutuari, sed ex ijs ipsis pseudodialecticis. Nam, qui expositurοs nominum notiones recipiunt, & dialecticæ hoc cōmentationis principiū constituunt, cum non exponūt, sed ferunt non aliter, ac leges, hoc noĩe sum solitus istos appellare. Nam Archigenes quidē, sat scio, omnia citius subeat, quàm dfiæ nomen attribui speciebus quoq; fateatur. Etenim, ut prætercam alia, uel secta eorū, ciuitatem prius, quā placitum, ait esse prodendam. At tu, si, dum leges illi ferunt, sileas, nec resistas quicquā, inde de re quapiam facias potestatem differēdi, cū suis ipsi statim decretis pugnant. Quod sane proauo huius eorū sectæ frequens est Chrysippo: nomina enim sanctius ille sciscit, q̃ Atheniensibus de appendendis nummis Solon suis tabulis: cōfundit autē ipse ea primus. Et, si quæras de successoribus eius sciti, quid nō tueatur sua decreta? abutif, inquiunt. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccant? licet, inquiunt: nam quid dicant aliud, ubi in puteo (ut in prouerbio est) sint oppressi? Qui aūt alijs hoc hoĩbus minus permittūt? An uni Chrysippo istuc, eiusq; sacere permissum est æmulis? At quam quæso ob remę terra sit G natus scilicer Atticus de Codri familia & Erechthei? Atqui, si quidē illorū sit nepos, non adulteraret, quasi nummum aliquem, antiquæ institutū uocis. Nunc uero (quod quis ferat?) neq; Athenis natus nec altus, sed ex* Sicilia pridem adueniens, prius, q̃ probe Græcā uocē didicerit ullā, Atheniensibus studer legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: ut picam, non graculum dicamus, uel coruum, uel quippiam aliud, quem uerius appellaueris tam audacem. Sed Chrysippi in linguam Atticam contumelias posthac fortasse detegemus. Archigenis delicta hæc, quæ nunc in manibus habemus, mire confitearis aperta esse: qui uerctur dicere prima genera, & primas differentias, genericasq; differentias, & genera differentiarū, tametsi frequentia apud Gręcos hæc sint nomina, ab Herophilo uero & Herophilijs prope omnibus millies prolata: sed omnibus cōe nomen commentus est qualitatis. Atqui differentiæ nomen potest omnibus assignari, qualitatibus, quantitatibus, relationibus, uno uerbo uniuersis: nam ab eo, q differat alterum ab altero, nomen differentiæ factum est & conceptum. Differunt autem quædam statim primis generibus prædicamentorum, ut homo, album, bicubitale, dextrum: nam unum illorum est substantia, alterum qualitas, aliud quātitas, aliud ad aliquid: Quædam subiectis generibus sub his, ut album & triangulare: color.n. illius est genus, huius figura. Hæc rursus ambo prædicamento H subiecta qualitatis sunt: itaque albo primum prædicamentum cum triangulari conuenit: est.n. utrunq; qualitas: cæterum generis sunt diuersi, hoc figurarū, illud colorum. Alia iam specie differunt, cum non differant genere: vt album & flauum: genere sunt.n. eadem, nam colores sunt: sed speciei habent quandam differentiam: nam species coloris, ut nigrum, rubeum, cœruleum, ita album, & flauum sunt. Iam alia differunt indiuiduo, & uno numero: verbi gratia, albū, quod ostendi potest, ab hoc albo, quod potest ostendi, peculiari quadam distat differentia: sed eidem speciei tñ subditum est albo: & idem eorum etiam genus color est, atq; cōe prædicamentū qualitas: adeo quodlibet à quouis, alterum ab altero prorsus aliquatenus differt. Quando igitur differentia à differendo est appellata & inuenta: differre autem, tum indiuidua, tum species, tum genera inueniuntur subalterna, & semel omnia, quæ aliquo modo sunt: etiam differētia, oportet, in omnibus sit, quæ sunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differentiarum pulsuum uocauit qualitates: nos recte atq; ordine cum hæc, tum alia omnia, differētias: quare etiam uniuerso operi titulum fecimus De pulsuum differentijs. Quid iam superest eorū, quæ distulimus? nihil, nisi ut ueterum medicorum aliorumq; auctorum usum nominis differentiæ declaremus. Nam superior quidem oratio ipsius testimonio Archigenis fidem fecit, neq; ex

omni-

† τοῦτο τῶν ἀδιαφορίας ὀνομάζουσι.

* In græcis, Cilicia.

A omnibus tamen eius libris,ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quòd,si alia opera inspicias Archigenis,& febrium differentias reperias hominē appellare,& morborum, uictuumq́; : atq; uti millies in his,quas memorauimus,rebus,noīe dfiæ.Quòd,si aliorum medicorum usum,& oīno Græcorum adscribā,res mihi tam fore uideẽ prolixa,ut libros conficere maximos possit. Oīum ergo primū sit,ut quisq; excerpat:nam se statim authorum vocabulis assuefecerit, minusq́; nobis exhibuerit negocij ad insequentē disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ,& de Atticis nominibus, & de Medicis. Pōt fieri,ut de Ionicis quoq; conscribam aliqñ:vt,quæ de dictione & oīno de noībus quęrunẽ,discas ex illis.Nunc seriem orationis persequamur,atq; hunc librū quidem hic finiamus:in sequentibus libris addamus reliqua.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS
LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Exemplo uehementis pulsus & languidi,pleni & uacui,duri item & mollis, Archigenis & reliquorum Pneumaticorum tractatio redarguitur.

Inutilem esse Archigenis de nominibus contentionem, ipsumq́; aberrasse in vehementiæ pulsuum definitione. *CAP. I.*

Ontrouersia nobis de rebus,cuipiam necessaria fortasse uideatur esse,alij iusta esse,alicui etiam condonanda. Nam,ut ait Poeta Tragicus,

† Si amor sapientiæ, atque honesti singulis
Iuxta placeret, nulla foret mortalibus
Contentio ambigua.

Nunc,quia non uidetur oībus,idem neq; honestū,neq; sapiens esse,neque etiam uerum,necessario existit.f.controuersia. Vt uero philosophus dixit, Etenim,si uel maxime sint,inq̄t,definita,nō tñ scio,sed est in oībus opinio: ex opinione hac par est nasci controuersiam.Vt aūt sentiunt illi,q̄ scientiam firmā esse, & congruentē ducunt,sed non facile inueniri:qui eam nō assequitur,huic est habēda uenia.At de nominibus pugnare,nec ullum hic modū facere, & multū elaborare, solidosq́; implere libros maximos hisce pstigijs,nec necesse esse,nec par,nec uenia dignū mihi videẽ. Nā, rerum cum sit ea obscuritas,ut,si uel in triplū hæc uita nr̄a prorogeẽ,ne tunc q̄dē exacte nos oīa cognoscamus,& hac adductus re dixerit Hippocrates,|Vita breuis,ars longa.qūo,qui in his,quæ ab re sunt, tp̄s suum ponit,importunitatis propulsabit uitium ? quasi uero tā ei multum superet tēporis , vt & hunc ei liceat cumulum addiscere,& necessaria per ocium indagare. Quid?hoc nonne faciunt, qui eiusce modi conscribunt, vt Archigenes in libro de uehemente pulsu? Est uero prolixa eius oratio,nec conuenit omnem hic adscribere : nihilo minus,qui eā requirit,ex opere de pulsibus legat.Nam quartum est à principio caput,quod orditur in hunc modum: Vehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat Magnus. Proinde,quasi hoc de uehementia caput legeris,quæ sentio,aggrediar dicere.Miror enim non hoc modo,q̄ de nomine certat: nā hoc quidem delictum plerisq; prope non medicis tm̄,sed philosophis iam solenne est: verum q̄ ne id ipsum quidem percipiat,sibi de nominibus esse litem . Quapropter,cum arbitretur,puto,de re disputare,extendit orationem,quæ præter alia absurda,etiam scripta obscure,librum alium quærit,neq; eum paruum,qui ipsam exponat:ut perpetuo hæreamus , scilicet de asini umbra ambigentes,neq; tantū in dialectica nobis sit profectum,ut,quæ de nominibus,quæ de ipsa sit re quęstio,perspiciamus.Siquidem,vbi pulsus aliquis sit uiolento occursu, ut impellat tactum & euertat,si,qua ipsum rōne dignoscas,quæris,& præterea causas,à quibus proficiscẽ, & quid denunciare is pulsus solet,de re tum commentaris:sin autem,quo sit appellandus nomine,de nomine. Quò igitur intelligamus,de nominibus laborare,operam esse ludere : ipsas uero res considerare,artes augere: vocemus illum pulsum Dionem.Inde dicamus,quemadmodum exacte dignoscatur,hoc est,si comprimamus arteriam,non leuiter attingamus:deinde robore fieri uitalis facultatis,vt in commentarijs docemus de causis pulsuum:postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam:etiam,quas iudicationes solet promittere . Nam , quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commētatio: in partem de differētijs eorum , de cognoscēdis ijs, de causis,& quartam de præsagatione per eos:vt pulsum ualenter pulsantē,appellemus Dionē, illorum nihil labefactatur. Siquidem , quatenus ab alijs distat , perspeximus , siue Theon, siue Dion,siue quid aliud uocetur:& quomodo dignoscitur, & à qua gignitur causa,ac quid significat.Disputet iam licet de ipso in Magnum Archigenes,contaminantē,& eum fortasse cōsuetudinem Græcorum in nomine,at tantum certe intelligentem , cōtrouersiam fere cum ueteribus sibi

† *Verior sensus ex antiquis. Si omnibus bone stum idē esset ac sapiens simul. Non utique esset ambigua hominibus contentio.*

1. Aphor. 1. Ext. ord. 1. b

C

D

ſibi de nomine eſſe. Nam quæ ſunt Magni uerba? Debent igitur magnitudinem pulſus inſignem E
habere, & plenitudinẽ, velociterq́; digitis occurrere, ſi proprie uocare uehementem pulſum ue-
lis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non ſibi de re, ſed de proprio uel nõ proprio nomine concer
tationem cum medicis eſſe. Apertius hoc ẽt inferius declarar: nam Demetrium vult, cui libros
hos de inuentis poſt Themiſonis tempora dicauit, ſimul etiã hoc conſiderare: nempe qui, cum
philoſophus etiam eſſet, & quod proprium nomen eſſet, & quod ſecus, exactius teneret. Atque
eius hæc ſunt uerba: nihil n. cauſæ eſt, quin ipſa uerba adſcribamus Magni: Qua ratione ergo re
ćte in ſimplicibus differentijs hunc ſtatuit, tu mihi expedi: nam ad te pertinet magis proprieta-
tem uerborum iudicare, & ex nominibus conijcere ſignificatorum ſubſtantiam. Poſtea clarius
ẽt facit hiſce uerbis: Equidem de mea ſententia hactenus non diſcedo. Tantum dico uehemen-
tię nomen ſignificare non ſimplicem differentiam pulſuum, ſed moderatum ex magnitudine, &
celeritate, atq; plenitudine. Proinde hoc ẽt loco ſe diſceptare fateẽ de hoc, quid. ſ. hoc nomen, ue
hementia, ſignificet. Ac oĩno, ſi quis totã uelit diſputationẽ colligere (ſcripta. n eſt in tertio inuẽ
torum, poſt Themiſonis tempora, libro) ipſum ſentiẽtem intelliget hanc eſſe de nomine qõnẽ.
Fortaſſe ergo cuipiam ueniet in mentem innouationem mirari Magni. * Etenim tranſpoſuiſſe
oportebat nominum ſignificationes, ſiue recte ijs, ſiue ſecus, priſci medici ſunt abuſi. Nã medita F
tionem indagare, quę ad artis opera intereſt, non ſolum Magno non eſt uertendum in uitiũ, ſed
nec cuiquã, qui facultatem eam habet: ſiue hodie ſit is, ſiue à ſexcentis annis naſcetur. Verũ de
noĩbus pugnare, quibus tantarum rerum eſt propoſita cõmentatio, alienum eſt. Sed, ſi hæc mire
ris ac reprehendas, facis tu quidem probe, cæterum inſtitutum te videtur iſtorum hoĩum ſiige-
re: nam omnibus, qui Pneumatici uocantur, decreta Stoicorum placẽt. Proinde, ut Chryſippus
eos de nominibus cõtendere, quorum in philoſophia uſus eſt, aſſuefecit, nec in medicis ipſi no-
minibus hæc dubitant facere. Iam Zeno uero Citienſis prius ẽt nouare ſuſtinuit, & pterire Grę-
corum uſum nominum. Quare nihil habet admirationis, ſi eo deuenerunt cõtentionis de eis iu-
niores philoſophi & medici. Sed quid habes, ꝙ de ijs mireris, niſi ꝙ ne de noĩbus ſe quidem ani
maduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes, alioqui prudens, uoluit (cum hoc ip-
ſum oſtendiſſet in nomine uehementiæ Magnum innouationem facere) tum accedere denique
ad utiliora: ſed ſurſum, atq; deorſum id loci uerſatur, cum in alijs offendẽs, tum ꝙ ipſa uerba nõ
ſemper Magni profert: quæ, cum ſua ſint ſcriptura multo apertiora, immutat. Iam uero aliud ma
ius crimen hac de nominibus curioſitate committũt, qui poſt Herophilum de pulſibus ſcripſe-
runt, prope omnes. Nam, cum debuiſſent, uti paulo ante nos diuiſimus, & ipſi item diuidentes, G
ſeorſum de pulſuum differentijs, ſeorſum de dignoſcendis ijs, ſeparatim ẽt de eorum cauſis, ſe-
paratim iam de præſagitione per eos, docere: oĩa ſimul (mirum) confundunt atque conturbant:
ac partem eorum ſemel omiſerunt, partem leuiter attigerunt: nõ nulla ab re, & pręter modũ ex-
tenderunt: alia temere coegerunt, ut ſi unũ ſint, in unum, cum multum interſit inter illa. Atque
hoc ipſo in capite de uehementia Archigenes, vbi ſcribit, ſi per ſe æſtimeẽ, maniſeſte apparere
ſua ſponte uehementiam contẽtionem eſſe, ut dixi, arteriarum motus: cum cauſam explicauit
uehemẽtiæ, ipſam putat ſe aperuiſſe uehementiam. Nam quidem, ſi hoc, Archigenes, eſt uehe-
mentia, da mihi eius cauſam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogeris contentionem:
eritq́; contẽtio tibi motus arteriarum ſimul, & cauſa uehementiæ, & ipſa uehemẽtia. Ita multo
ſcripſerunt rectius, qui anteceſſerunt Archigenẽ, de pulſibus: quorum aliqui reniſum, alij uio-
lentiam, alij robur, nonnulli impulſum occurſus arteriarum uocitarunt uehementiam. Nec hoc
quidem ipſum latet Archigenem: nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu uidetur poſita eſſe:
vnde & ictum quidam arteriæ illam appellant. Mox haud ſcio, quomodo putat illorũ ſe ſenten
tiam premere, ubi ſic ſcribit: Apparet uero per totã diſtentionẽ firmitas impetus: ex qua, ſi obij
ciamus digitos, etiã firmior occurrit ictus, qui non ad finẽ diſtentionis, ſed etiam ante eum fit. H
Hæc eius ſunt uerba. Iam attendendum eſt, nihil eum efficere cõtradicendo. Nam quid ad rem
facit, ſi etiam ante finem diſtentionis qualitas ictus fiat maniſeſta, nequaq̃ ictum arteriæ eſſe ue
hementiã? Nam, hoc ſi illi ante Archigenem dixiſſent, uehementiam eſſe renitentem ictum, qui
in fine diſtentionis fit, recte cõtradiceret, ac ipſe ſubijceret iam aute finem etiã apparere occur-
ſus uiolentiam: ſed, quandoquidem dixerunt abſolute, renitentẽ ictum eſſe uehementiam, ſtul-
tum ſit, iam ante etiam finem diſtentionis animaduerti talem, demonſtrare.

* Al. ex antiquis. Quid. n. tranſpoſuiſſe, &c. per interrogationem.

Ignoraſſe Archigenem uehementem pulſum, ac ipſum cum propria cauſa confudiſſe. CAP. 2.

VErum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem & robur quoddam eſſe ue-
hementiam, ſed uim ictus non eſſe uehementiam: rogemus eum, quæ ſit cauſa uehemẽtiæ
pulſuum: neq; enim idem uehementia eſt, & uehementiæ cauſa. Nam illa quidem aperta eſt, &
omnis medicus in ægroto quærit: & uero, quãtumlibet imperitus, ſtatim pulſum cognoſcit uel
uehementem, vel languidum eſſe: cauſa non perſpicitur ſtatim tñ. Vnde fit, ut de ea nihil conue
niat. Siquidẽ Herophilus uitalis facultatis robur arteriarũ affirmat cauſam uehemẽtis pulſus eſ-
ſe: Athenæus uitalis contentionis uim: Aſclepiades utrunq; deridet, & cõtentiones & uirtutes,
eaq; dicit omnia eſſe inania nomina: at cauſam uehemẽtię ad copiam refert, & ſubtilitatem ſpi-
ritus,

A ritus, quemadmodum et (ut opinor) Erasistratus. Nam nec hic quicquã tunicis ipsis arteriarum contente* virtutis assignat: sed, cum spiritum ualenter cor exprimat, huius per arterias transitu renisum ait in ictu gigni. Sed quo hæc afferimus? cũ Magnus, q se quoq; esse Pneumaticæ sectæ fingit, aliter dicat, ac Archigenes, ictus fieri uim: uerũ ea dissensio non est huius loci. Tantum referamus tñ ad rem præsentem, q robur ictus in tactus impulsũ, repulsũ, subuersioneq; positũ esse, oĩbus est in professo: at, à qua causa fiat, controuersum est. Ridiculum uero est, ubi disceptat, quidnam sit quispiam pulsus, non hoc docere, sed, à quo fiat, tradere: nam, quid sit, clãrum oportet esse: a quo gignatur, ratione inuestigare. Planũ est ergo, nec quid inter pulsum uehementem intersit, & causam, quæ ipsum constituit, probe Archigenem tenere. Quapropter in cõtentione motus arteriarum, uehementiam statuit: cum hanc causam debuisset uehementiæ dicere esse, & illam in ictus qualitate positam esse, ac uiolentũ quendam esse & renitentem occursum. Nam, q confundat res, nec quicquã distinctè doceat, ex illis, quæ infert, cernas, cũ pulsus instituisset definire. Nam quid ait? Vehemens ergo pulsus est, q maiorem contentionem habet motus, & ῥοιζώδης, idest *stridulus est: languidus, qui remissam habet contentionem, & ictum ἀσύντονον, idest non incitatum. Neq; enim dixit simpliciter, uehemens ergo pulsus est, q maiorẽ contentionem

B hẽt motus, sed addidit, & stridulus est: quod mediusfidius non intelligo, q d significet: nam poeticum est nomen stridor, non ciuile: neq; etiam uulgare est: nec, quid denotat, ostendit. Verum, grammaticis si habenda fides est, enarrantibus, quod est apud poetam de Cyclope:

" Ad montem cogit pingues stridore bidentes.

celeritatem motus stridor significat. At nõ hoc sane Archigenes ipse uoluit, qñ in Magnũ disputat: nisi oratorẽ agit: frequenter rephendit, quæ non intelligit. Sed mihi quidẽ non fit uerisimile. Quid tandẽ igitur est, quod sigñare uult stridor, nisi celeritatẽ? num uim ictus? Atqui ita duorũ rursus fecerit definitionẽ, causæ efficientis, & effectus: ac maior erit hæsitatio, utrunq; ne horũ esse uelit uehementẽ pulsum, tũ cõtentionis magnitudinẽ, tũ uim ictus: an simul ambo. Nã, siue utrũq;, siue simul ambo, nõ rectè: q nequeat, vt oñsum est, causa eadẽ esse cũ suo effectu. Sed. n. qđ dicit maiorẽ cõtentionẽ motus hře uehemẽtem pulsum, obscurũ est. Nam, q d uel hic dicat equidẽ non assequor: vtrum à maiore cõtentione & robore uehementẽ pulsum fieri, an maiorẽ contentionẽ esse uehementẽ pulsum. Nã priore sigñatione, non quid sit uehemens pulsus, cæterum à quo fiat, explicatũ fit: altera rẽ obscurã, & controuersam inter sectas docet. Vehemẽtem uero pulsum oportet, si quid aliud, esse de rebus sensibilibus. Atq; cõtẽtio nõ est sensibilis: aut

C omnino apud oẽs esset pro confesso: qñ sunt, qui se, à nomine contentionis quid significetur, cũ intelligant pulsum uehementem sentiantq;, plane affirmẽt nõ assequi: quidã se intelligẽtia assequi id, quod dicit, fatentur, sed negant esse. Adeo non idẽ est, cõtẽtio motus, & uehemens pulsus: siquidem hic sensu percipitur: illa nõ modo sensus latet, sed ambigua est, & prorsus obscura.

In languido pulsu Archigenem aberrare, ab req; grauis pulsus fecisse mentionem. CAP. 3.

QVid ergo? quod de uehementi pulsu docuit, & obscurum est, & omnibus significationibus falsum: de eius contrario quod scribit languido, apertiusne est, atq; uerius? forte enim ex oppositione, aliquid intelligere poterimus eorum, quæ in superiori oratione dixit. Ce-

" do ergo eius uerba. Languidus est, qui remissam habet cõtentionem, nec incitatum ictum. Hic manifeste quidem magnæ contentioni remissam opposuit: par erat uero nõ hanc, sed paruam opponere, aut male in uehemente magnam dixit: præterea stridulo, non incitatum ictum. Iam si, quidnam non incitatum sit, caperem, fortassis stridulum intelligam: nunc stridulo hoc ipsum multo obscurius est. Itaq; neutrum interpretatur alterum: an. n. pro tardo accipiendũ sit nõ incitatũ, an pro imbecillo, an molli, an facile subuersõ, an dissoluto, quid conijciam, nõ habeo. Vnũ quidem certe mihi quidquam profectum, hoc modo arbitror, qualitatem etiam illum ictus ad no-

D tionem uehementiæ assumere: tametsi à primo, cum refelleret Magnum, solam contẽtionem dixit arteriarum motus: hic autem etiã non incitatum dixit ictum: atqui cum illis paulo ante pugnabat, qui in tactus plaga eum ponũt. Equidem hæc omnia attoniti esse, nihilq; certi, quod diceret, habentis, duco. Tu, si quidẽ sentis aliter, at proxima, nõ dubito, si nõ ipse sane sophista es etiam, sed medicorum operum studiosus, quin meras nugas dicas. Porrò caput hoc Archigenis

" huiuscemodi est. In uehementia autem eiuscemodi inuenias præterea alias differẽtias. †Remis- † *Additur in antiquis, & alc, idest inter quas remissus, &c.*
" sus occurrit ictus, & leuis: quem obtusum pulsum nũc nonnulli uocitarunt. Alius grauis ille qui
" dem, cæterum remissus: hunc in differẽtias languidi pulsus referas. Quidã nõ remissus quidem,
" sed quasi impeditus, & intro nergente præditus grauitate, repressus & demersus: dfia erit uehe-
" mentiæ pulsus. Atq; in uehementi quidam fuerit ictus connitens, humidius impellens tactum,
" qui maxime à cibo recente efficitur. Alius est, qui ægrius frãgitur, ucluti motore cubitis propel
" lente. Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfluitatibus apparet. Hæc per deos utrum miracula dices, an deliramenta? Vitam quidẽ pro artis prolixitate breuem, hic scilicet non breuem facit, sed plane corrũpit, qui tãto oneret eam aceruo falsæ meditationis. Vnde nobis ergo rursum hi adsunt pulsus graus & leuis? Quin hãc initio prodidit differentiã, cum diceret octo pulsuum qualitates esse? Nam, vt magnitudinẽ, celeritatem, uehemẽtiam, & reliqua, quo minus

grauitatem quoq; adiungerer, quid causæ erat? Vnde hæc denuo noua tragœdia? Grauis pulsus E
quis est? quot ponderum? ô Archigenes explica nobis: quod ni facias, nōia tm̃ scripseris, rem di xeris nullam. Est quidam uehemens pulsus, ut illi tradiderunt, qui monstra non prodiderunt, in ictu renitens. Cognoscas, si premas arteriam, non leniter palpes. Causam alius aliam facit, aliā etiam uos Pneumatici uim contentionis. De grauitate mihi itidem expedi, naturam, rationem, dignoscendi eius causam. Nam ridiculosissimus sis, cum, qui uehemens pulsus sit, qui celer, qui magnus exponas & definias: quos etiam citra definitiones intelligamus, nisi semel simus græcæ linguæ rudes: grauis uero hic pulsus qui sit, quem nouum inducis nobis, non exponas, sed, si no men scripseris tantum, arbitreris aliquid consecuturum te. Enimuero non est hoc dicere, sed bla terare. Si igitur uis, ut dixit Comicus, esse,

Garrire doctus, uerum ineptus dicere,

alia erit ratio: Quòd, si non garrire uelis, sed dicerē aliqd ac docere, quonā sensu, quaq; rōne in notitiā ueniemus grauis huius pulsus, demonstres, fac, nobis. Equidem certe ne lapidis quidē ua leo grauitatē, uel ligni cognoscere, nisi manibus sustollā, uel humeris imponā, uel appendā collo. Nū igit̃ ēt manibus nostris arteria est ægroti libranda, aut attollenda, ut cognoscamus ita de mum pulsuū grauitatem? aut quid imperas Archigenes? His quidā ab illius schola senex nonagenarius, Heus tu fili, rn̄dit, remissus & segnis, & tardus, & cunctans pulsus erit. Rursus hic sequi fuimus. Quem tu nam remissum pater appellas? tardumne, an rarū? nam non assequimur. Qui, postquam aliquantisper conticuisset, tardum rn̄dit. Sanè quidem de segni, inquam, te non rogarim, quē plane etiam dices tardum esse. Immo ēt cunctans, inquit, tardus mea sentētia est. Hinc senex, cum ex omnibus his quatuor nominibus rem declarari unam animaduertisset, tarditatē pulsus stomachari cœpit, rixariq;. Atq; primum, quem cunctantem appellasset pulsum, non in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine, esse positum, nā cunctari esse, incipere tardare; deinde remissum & segnem ueluti imbecillum esse, nā remitti, fatiscere, & imbecillum esse atq; debilem, idem denotare. Tum illi subieci: nil laboro. Etenim, si iterum ac tertio eandem rē enar rare uoles, dabimus tibi: ueritatem nos indagamus, non litigamus contentiose. Age cunctantē, inquam, de quietis longitudine accipiamus, & remissum segnemque de imbecillitate. Proinde grauem pulsum memineris te remissum confirmasse esse, & segnem, & tardum, & cunctantem. Cumq; de significationibus explicatius cuperem discere, primo planè præter unum tardum nihil demonstrabat. Nunc autē remissum, & segnem dicimus, quasi imbecillum esse: cunctantem de quietis longitudine accipi: tardum, tardum adhuc manere. Quare hoc quoq; mihi denuo re- G sponde, an rarum esse languidum dicas. Verum, inqt. Quid aūt diu quiescentem, nonne hunc ēt dices rarum? Annuit. Igitur ex confessis, inquam, efficitur, grauem pulsum, languidum pulsum simul & tardum esse, rarumq;. Cōticuit ad hæc senex sanè cum magna grauitate. Verum, si hoc, inquam, sic habet, non erit qualitas distincta ab iis, quas omnes in ore habent, ea, quæ est grauitatis, sed nomen concursui trium qualitatum attributum: quandoquidem simul languidum, & tardum, atq; rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inqt, non intelligo, & rixas cōcitas inanes: simulq; his dictis discessit, oculisq; nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis diebus apud ægrotum quendam cùm hoc ipso præsente sene, tum alijs multis magni nominis medicis, cum de symptomatibus, quæ tenerent ægrotum, oēs attoniti essent, uentris fluxū prædiximus. Mox illi, vnde id prædiceremus, requirebant. Quibus respondimus: uellus ad fullonem nemo portauit, innuentes ijs multum abesse ipsos, ut hoc intelligerēt, qui leuissima quidē scirent. Paucis post diebus de sinistra nare præsagiuimus sanguinis profluuium, deinde etiam parotidas: postea alia atq; alia, tum prædiximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti. Vbi cum illi insta rent, vt, ex qua re eas commentationes prænūciatis & obitis, aperirem, perpetuo silui, nec quicquàm illis responsi dedi: sed nobis ipsis dixi Comici illud, H

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas,
Virides nec arbor uetus, alio si transferas,
Produxerit stolones.

Potius enim alij omnes decedant de sua disciplina, quàm, qui sectis sunt addicti, & cōsecrati, medici & philosophi. Itaque tandem ego cognoui magnas me, & importunas ineptias lucrari, de re nulla cum illis disputando: egoq; in eo sum, & ero: & hos libros cum certo sciam, nisi uni for te aut alteri, qui singulari ingenio sit, doctrinaq; utatur, & meditatione, & præ his omnibus insa nia liber sit illa circa sectas, nemini propemodum fore usui: attamē scribo, simul nec indocte ludens, & præsidio obliuiosæ senectuti, vt dixit Plato, commentarios mihi ipse comparans: simul familiarium etiam quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atq; etiam con tentione hactenus est satis.

Grauis nomen, & pleraque, quibus Archigenes est usus ad pulsuum explicandas differentias, obscura esse & inutilia. CAP. 4.

IAm ad institutum redeamus, ac ostendamus illis, qui id ualent assequi, nomen tātum esse gra uem pulsum, rem uero nullam. Nā, si, ut ex Archigenijs nostra memoria sapientissimus, cum

A ad eum exponendũ cõpelleretur,sumebat,languidus erit,& tardus,& rarus: ac,si hunc pulsum ostendere dicant à repletione naturã onerari,atq; eò esse appellandum grauem pulsum:eadem opera non grauẽ modo,sed & crudum uocent, & frigidum,ut qui non secus, atq; repletionem, cruditatem humorum possit,& frigiditatem arguere. Itidẽ certe biliosum quoq; & pituitosum pulsum non dubitabimus appellare, si semel apud nos sit receptum causarum illos efficientium ad eos esse nomina transferenda.Quare,quod semper testor, quia apud illos nõ distinctũ est peculiariter de differentiis pulsuum opus,separatim de dignoscendis iis, priuatim de eorum causis,priuatim etiam de præsagitione, eò in has ineptias impelluntur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulsuum,quod in magnitudine consistit, de causis eos efficientibus,uel præsagitione per eos,verbum nullum fecit: sed differentias docuit huius generis pulsuum, nomenq; earum cuiusq; tradidit:pauca quidem nonnullis locis de dignoscẽdo inserens,sed ne id quidẽ sciens,vt inferius demonstrabimus.At uerò de secundo genere,quod in uehementia cõsistit,vbi agit,tres simul tractatus confundit,nõ tñ de differentia,& dignoscendo,sed & de causis eorũ efficientibus disserens:vbi de plenitudine,confusior est etiam. Deinde,qñ de rhythmo tractat,pauculum aspersit dignoscendi meditationis,in prima fere perstitit. In solo uero tracta-
B tu de ordine,& perturbatione ordinis,æqualitate,& inæqualitate, primam partem de pulsibus cõmentationis seruare synceram potuit, nec dignoscendi rationẽ hic, nec præsagitionẽ ex iis, immo nec causas attigit.At,quo loco de graui,& leui(ut uocat) narrat,inter alia, etiã id mirifice scripsit ad hunc modum: Quem obtusum pulsum nunc nonnulli uocitarunt. Quinam,bone uir,erat dicendum:in qua illi nam nati Scythia: vt cognoscant nomen obtusum vltra languidum nihil significare: Græci ἀμαυρὸν illud,hoc ἀμυδρὸν appellant:ambo enim eidem rei tribuũt Græci; sed apud eos τὸ ἀμυδρὸν est frequẽtius.Ita duobus his pulsibus graui, & leui Archigenis muneribus tñ est profectum,ut prolati temere sint: & nullum habeant,quo dignoscantur, vestigium.Qui consequuntur,longè adhuc absurdius conflati sunt.Nã,quæ sit differentia pulsuũ, quæ grauitatem obtineat intro uergentem, me sane pręterit. Quæ me res de integro coegit ex illius discipulis quærere,quodnam sit ænigma. Qui cum intricatius,& absurdius responderent ipso authore,animaduerti planè esse homines,qui,quæ non intelligunt,suspiciant: quo Archigenes cognito,mihi uidetur de industria scripta sua obscurare multis locis. Equidem, quoties uergentis intro grauitatis mihi in mentem venit,non possum me à risu abstinere. Apertum est enim aliam,quæ foras uergit,grauitatem esse:atq; hæc cuti.s.hominis grauis est, altera ossibus:
C alioqui quomodo vna foras,altera diceretur intro vergere? Quid iam? impeditam, & repressam,& submersam appellare pulsuum aliquam differentiam, nonne interpretes etiam desiderat? Quænam impedita est?Sane,quæ tardius,ac par est,mouetur, impedita est: &,quæ rarior iusto est,tum quæ intermittit,& quæ deficit: Præterea omnis inæqualis & inordinata, arhythma etiam,adhęc iusto minor,atque languidior:omnino hæc scilicet in impeditis sunt:nam impediri quidem causam potius,quàm differentiã pulsus,denunciat.Repressa vero vtrũ ipsa quoque languida est, an parua?aut quid tandem à demersa vult differre?siquidẽ demersam dixeris paruam aliquam esse.At enim tardi prorsus nos fortasse sumus:Archigenes,qua est prudentia, tñ non ipse Mercurius.Ergo eum par erat,quasi Deus sit,homines ut doceret,operam dare:nõ ut nomina tantum conscriberet:sed,quod iu clarioribus fecit,& indicia,quibus dignoscamus, adscriberet. Verum,si omnino studuisset apertis indiciјs eos discernere, non tam inania verba fudisset imprudens; quasi vero nõ possimus nos item alios verbotenus plures fingere, † & iure quidem;primum subuolãtem pulsum.Nam,qui illi magis demersum licebit dicere, quàm subuolantem nobis? & hercle nutantem alium, Iam glutinosum etiam quoddam,& fi iabilem dicam: pręterea nigrum, splendidum, purum, turbidum, * difficilem, hilarem. Quinetiam βλι-
D τυρίζόμενον pulsum dixero, & σκινδαψίζόμενον, si nomina tantum requirunt. Sed enim τὸ βλίτυρι, aiunt, & τὸ σκινδαψὸς planè nihil significant, Archigenis clara sunt nomina. Quid tu bone uir dedita opera nugaris? Etenim τὸ βλίτυρι pulsationem quandam significat, & τὸ σκινδαψὸς non tantum serui,sed etiam instrumenri cuiusdam est nomen.Sed quid (dices,ni fallor)hæc ad pulsus? Quid uero,quę tu profers nomina,ad illos faciunt,cum illa, quæ pauloante recensui, tum ὁ ἀποκεκρημνισμένος, ὁ τρύζων, ὁ ὑγρόφανής, ὁ καρώδης, ὁ βομβῶν, ὁ ἐκτεθαμβημένος, ὁ ἐκλελυκὼς, ὁ ἀτωὴς, ὁ ἀδρανὴς, ὁ ἀποπεπηγὼς, ὁ διαπεφυσημένος, ὁ διαγκωνισμένος, ὁ ἐγκαλυπτόμενος, ὁ ἐξώσας, ὁ ἐμβριθὴς, ὁ ἐγκρέκων, ὁ νότυλος, ὁ κατατεταγμένος, ὁ διατεταγμένος, ὁ λαγαρίζων: ὁ ὑποκλεπτόμενος, ὁ ῥακώδης, ὁ σεσοβημένος, ὁ σκυθρωπῶς ἀποχωρῶν, ὁ τε τῆς ἀρτηρίας ὀλκίμου προσπιπτούσης {.i.præcipitatus, stridens, humidus apparens, soporosus, bombans, stupefactus, resolutus, intentus, inefficax, congelatus, disflatus, cubitis propellens, occultatus, expulsor, grauis, crepens, madidus, congregatus, disgregatus, languescens, subfuratus, lancinosus, exagitatus, tetrice recedens, & qui est cum arteria tractili occurrente } atque id genus nominum immensus numerus: quæ separatim, & sola aliquid significant, sed cum pulsibus nihil ipsis conuenit, sicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulsum. Nam hoc rursus loco Archigenes à pulsuum doctrina deflectit, cum humiditatis meminit, rei illius quidem ad præsagiendum conducentis, at non ex pulsum commentatione.

† Aliter in antiquis καὶ δὴ λέγω. i. & iam dico.

* Aliter, δει-λὸν. i. timidũ.

mentatione. Miscuit ergo eam eum connitente, quem ille uocat, ictu, qui à uehemente pulsu nihil distat: at differentiam quandam se hanc fingit aliam docere, cum non alia sit, cæterum uehemens pulsus cum humiditate. Deinde ignaro speculationis huius imponit, quasi mirificum quid sit, quod adscripsit, qui à cibo potissimum recente efficitur. nam connitens ictus, inquit, cum humiditate ab* humidiore cibo potissimum recẽte fit. Hic subest aliqua, Archigenes, rõ, dicisq; uerum: indistincte tamen & confuse, itaq; obscure, Nam sic erat dicendũ. ex cibis † recenter mactatis, uehemens generatur pulsus eum humiditate: atqui hunc quem alium, ac uehementem pulsum, dicas, & aliud quiddam, quod oĩno pulsus non est. Iam etiam importune hoc loco tractat de cõmentatione, quæ tractatui cõis est De pulsuum causis & De præsagitione per eos. Sane præstabat illic retulisse, à cibo qui fiat pulsus: nosq; Archigenes dicimus, non sic, ut* nunc tu, negligenter, sed adhibitis proprijs distinctionibus. Neque enim omnino fit à cibo quidem oĩ uehemens cum humiditate pulsus, sed modico quantitate, & qualitate humido: nã copiosior cibus non uehementem pulsum, sed inæqualẽ ex languidis & uehementibus medijsq;: Neque humidũ efficit siccus: proinde humiditate alimenti cũ humidior aliquando euaserit cutis: Neq; enim eo semper, sed inest aliqua discretio. Etiam moderatum quãtitate cum cibũ excipiat uehementia, humiditatem pstat nequaquam appellare, quæ per se quidem pulsus nunq̃ immutat: sed mentione cibi moderati facta, uehemẽtem dicere ex eo pulsum oriri. At hoc, etsi uerũ sit, tñ præcipuè ad cõmentationem pertinet pulsuum causarũ, deinde ad præsagia. Sed de his nõ institueras agere. Quòd si confuse datur facultas simul, & intẽpestiuè scribendi, non tantũ à recente cibo scito eum pulsum, sed & à balneis interdũ, & ab exercitationibus, itaq; generari: est enim, cũ ex his generetur. Atque, quomodo generatur, & qua ratione, si exposuisse tãtũ habeamus satis, nihil ad docendum nobis profectũ est: si distinctè explicemus, recesserimus ab instituta doctrina. Quare inanes istas nugas mittamus. At, si quam nobis aliãpotes differentiam pulsuum, ac scimus, tradere, trade: neque tantum nomina profer, sed significationem etiã eorum: & totius modũ dignoscendæ rei. Cæterum rursus, vt hæc omittamus, ijs mox adiungit τὸν διαγκωνισμένον pulsum, τὸν διεζωσμένον, id est discinctum, relinquens, & ἀποπεπληγμένον, id est applicatum, & προβεβηκότα, id est progressum, & ἀποβεβηκότα, id est regressum, & λακτίζοντα, id est calcitrantem, & γονατίζοντα, id est geniculantem, & γαστρίζοντα, id est uentriculantem. Nam quæ est ista nominum lex, quendam uocare διαγκωνισμένον, & præterire cæteros? Quin διαγκωνισμένον, inquit, quasi indignantem pulsum uocamus. Iam male præteris quasi tristantem, irascentem, & succẽsentem. Extra iocum, inquit, nam ualidum sic appellamus. Serio ago bone uir, tu uero, cũ ualidus dicendus sit, διαγκωνισμένον uis nos dicere. Nam ualidum si diceres, qui sit hic ualidus, te rogem, & qua illum ratione dignoscamus: nempe uehementem quidem, ubi, cũ premimus arteriam, renititur: & contrariũ illi languidum, cum obscuratur premẽtibus nobis, dignoscimus. Validi uero, si etiam explices rationem dignoscendi, fructum tulerit aliquẽ tua doctrina: si minus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullam. Vbi magna ui, inquit, subuertat tactum, & impellat. Atqui subuertebat, & uehemens. At minus, inquit, quàm hic, uiolenter. Ergo intense uehementem appellas ualidum hunc, & διαγκωνισμένον pulsum? Scilicet, inquit, hoc ipsum. Igitur iam etiam magnopere uelocem, faciendum est nobis, ut non uelocissimum, sed aliud quid appellemus: & magnopere magnum, non maximum, sed alio nomine: itaq; reliquos. Quòd si illis hoc satis est, si uelocissimum dicant, & maximum, tardissimum, rarissimũ, creberrimumq;: quin hic quoque sufficiat uehementissimum dicere? Neque est ducendum, finitimam aliquã uehemẽtiæ memorari aliam differentiã: nam, quæ in unoquoque genere fiunt intensiones, nõ sunt extra genus: neque enim admodum album aliud, ac album, est: neque admodum nigrum, quicq̃ est præter nigrum: itaque nec admodum uehemens, aliud est, atque uehemens. Quare sunt hæc omnia mera deliramenta, quæ necessario consequuntur, ꝗ isti ordine non distinguant, ac digerant, nec notionem singulorum pulsuum, nec causas, quæ eos efficiunt. Namq;, quod sępe iã diximus, qui ueritatem spectabat, debet ab ipsis rebus ingressus, quot hæ sint, & quæ, explicare, deinde nomina ipsis ponere, mox de ijs dignoscendis agere, ab his de causis, postea de præsagitione: id quod nos fecimus. Atque in hoc opere, pulsuum differentias persecuti omnes sumus. In opere de pulsibus dignoscendis, quo pacto in quaque harũ applicatis digitis, exactè debeant sentiri. Inde lucubrationem de causis composuimus. Secundum hanc de præsagitione. Sed hoc loco (quandoquidem agimus de prima, quæ quid referat ad artem colẽdam, primo in libro explicauimus) summam iam faciamus disputationis de uehementia.

** Dictio, hac non est in antiquis graecis. † [illegible]*

** Aliter, νοεῖς, id est cogitas.*

Qui Galeno sit vehemens pulsus. CAP. 5.

PVlsus est quidam, qui tactum subuertit, id est ualde, & cum renisu quodam pulsat. Hunc siue uehementem, siue contentum, siue quicquid uisum est uocare, hoc constituto, dignosci scito eum, ubi plurimum digitos infigimus, non leniter palpamus. Causa eius, facultatis robur pulsus efficientis. Proinde, si de medicis uocabulis primo omnis nostra potestas sit instituendis, contentum eum pulsum, non uehementem appellemus: nunc, quia à plurimis iam pridem uehemens est uocitatus, nomen nihil mutamus: tametsi uulgo non simus nescij uehementiæ

nomen

A nomen actioni semper tribui ualidæ simul,& citatæ: siquidem luctæ uocantur uehementes. Et hercle genus leonum appellant omnes uehemens,quoniam huius quoque contentam actionē, atq; citatam conspiciunt. Quamobtem,si mihi nomen sit instituete liberum, simplicem pulsū qualitatem renitentiam,& euertentium tactum,uim,uel robur, uel cōtentionem appellem, uel quid tale aliud: quæ uero ex hac est,& celeritate conflata,uocem uehementiā. Nunc uero,quādoquidem uehementiæ nomen maxima pars medicorum usurpauit,pro una de primis differētiis,esse illud statui non uitandū:atq; ea re pulsantem robuste pulsum,nominaui uehementem: imbecille, languidū. Neq; quicquam interest,robuste dicas,an ualenter,an uiolenter,an contēte. Huius causam,mouētis arterias robur dico facultatis esse: dignosci,si digitos alte infigas. Nā, cum ita attrectes,ualidus pulsus uidetur ualidior, quam acrius digitis ptementibus resistat: at imbecillus adeo nonnunquam concidit,& deijcitur ab illis,ut priuatum pulsu hominem dicas. Verum in sequētibus lucubrationibus,de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.

A. 1. 2. 1. par. ci. f. 570. col. 1. d. Et col. 2. b

A. ibi. col. 2. a

Aduersus Pneumaticos de pleno & uacuo pulsu,ac de ratione nominum transferendorum. CAP. 6.

B NAm ad decantatam illam mihi certum est plenitudinē me cōferre,in qua oēs sudārunt medici iuniores,nec minus nobis certe negocij exhibiturā,non in hoc quidē solum opere(nā hoc quidē feras) sed multo plus,ubi de dignoscendo differemus: cuius fatemur quidē esse euidentem notionem,sed notitiam eius repræsentari negamus sensui ullam: uerū de ea dignoscenda post hac dicemus. De notione nunc,quandoquidē & hanc sunt, qui conturbent,uerba faciamus. Itaq; à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriç corporis erit quędā qualitas, plenitudo,aut infusæ substantiæ. A nominibus hinc maximè incipias. Plenum dicimus dolium uini esse,& plenū farinæ culeum: sic etiam theatrum,sic curriculum,uel curiā esse plenā hominum dicimus: & cōtra,uacuā. Haud aliter uentrem,& os interdum dicimus plena esse, interdum uacua.

A. 1. 2. 1. par. ci. fo. 570. col. 2. b

Os tibi sit plenum Thyrsis mea melle decorum,
Atque fauis plenum, Aegiali tibi carica cibus.

In summa quoduis uas,quod quidem internam habet ullam capedinem,uel plenum, uel uacuū dicimus esse: cum eius ab alio corpore uno,uel pluribus capedo occupetur,plenum: uacuum,si præter aerem cōtineat nihil. Ita proprie omnes mortales, & præcipuè uocant. Hinc iam quidā, ad suas artes,qui traducunt,nō iam proprie utiq;,neq; prima ratione,sed secūda, & tropice, hic C lanam appellauit plenā,uinum ille,alius aliud,usu quisq; rem æstimans: nā illa, quæ perseuerantem eum,& constantem habet,hanc plenam uocant: Vt,qui uinū gustarunt, cum diutissime sentiant qualitatem perdurare: nā, si abeat extemplo,& pereat, uel qualitas, uel uis, uel utilitas, uacuum illud uocant. Et uero sic sermonem quoq; aliquando falsum,uacuum appellant. Nō tamen,cum quempiam mente uacuum esse dicant, metaphora iam utuntur: nec item,cū graciles homines corpus habere uacuum carne dicāt,& crassos plenum: sed intelligentiā in his uasis seruant,& cōtenti,in quibus(ut exposuimus)proprie, & præcipuè plenum, & uacuū recepta sunt. Iam alia corpora σομφὰ hoc est fistulis inanibus cauernosa, dicunt,nō κενὰ.i. uacua, ut spongiā & pumicem: nanque aerem nō numerant corpus,sed regionem quandam, & locū uacuum ad excipiēda corpora appositū. At non,qui ratione quicquam sunt de aere cōmentati medici iuxta,ac philosophi,uacuum eum prorsus esse putant: sed quidam, in quorum etiā nos sñia sumus, unum esse corpus undique sibi continuum,quod nusquam habet quicquā intextum uacui: alij multa corpora in uacuo parua,& prima committi, concurrere, & repelli, non connecti tamen, nec confundi. Sed.n. uacuū pulsum,ita non queas appellare,ac uulgus dicit uere uacuum: quippe tale nō sit quicq̄ in orbe,ne p excellētiam quidem: nam,cum nullum existat omnino uacuū D in mundo,qui sit per excellentiam quicq̄ uacuū? Quare uacuum relinquitur, vt uocemus,quo culeum,uel utrem, uel calathū, uel saccum,uel omnino quodlibet uas. Quòd si ita accipiamus, bifariā talem pulsum interpretabimur: vno modo,ut dolium,ubi aerem contineat tm̄: altero, ut utrem,uel culeū,uel aliud tale, cuius possunt tunicæ cōsidere: quemadmodum inflatus uter uino manet perpetuo uacuus,sed aeris plenus: quem si tñ euacues,ut undiq; considat plane,ibi fit uacuus. Itaq; arteriā esse,aut eo modo uacuā dicemus,ut q̄ aerē contineat: vt,q̄q̄ sit plurimū inflata,& distenta,uacua sit tū appellanda: aut non sic,uerū ut de utribus retulimus, qū & aerē ijs exhaurias. Prima quidē significatione uacuus pulsus erit talis, qualē Erasistratus natura sem per asserit ipsum: altera,nihil à paruo differet: nā tertiā significationē,nec Archigenes, nec Agathinus,nec Magnus,nec Athenæus, nec alius ex Pneumaticis medicis agnoscet ullus,cū pauca, inquā,corpora arteria contineat,regionem autē uacuam plurimam: nullam enim in mundo reperiri existimant talem: unitā uero sibi totam substātiā. Restat ergo,sicuti diximus,ut aut paruum pulsum,aut aereum uocemus uacuū: itemq; contrarios ijs,plenos,magnū,& eum,qui humidā speciem habet, ὑγροφανῆ Græci appellant: Sed hos.s.infusæ substantiæ ratione, cuius quidē maximè ratione appelles proprie,uel plenū,uel uacuū uas: at aliter arteriç corporis ratione, id est,eius tunicarum,quas restius sanè duras,& molles,non plenas uoces,uel uacuas, quam simila-

re corpus(nisi per metaphorã,q̃ ab disciplina ableganda est scientiali)quod uacuũ uocetur, uel E
plenũ,sit nullum.At,si noĩa propria suppetant,his uti nos par sit:si non, definitione præstet sin-
gulas res explicare,q̃ à metaphora nomina mutati:siquidẽ docere instituas,nõ obtundere.Ta-
men apud eum quidem,qui iam rem didicit,quo cõpendiosius explices nominibus à metapho
ra sumptis,& abusu,nihil est causæ,quin rem exprimas: uerum omnium doctrina prima rerum
artificialiũ,quò aperta sit,& distincta,propria nomina quærit.Ergo arteriæ corpus, hoc est eius
tunica,aut iusto durior est,aut mollior, aut moderata certe,& in natiuo statu. Nec uerò in hoc
ipso iã,uel aeream quandã dicemus,uel humidã contineri substantiam:unũ est enim,quod un-
dequaque sibi cohæret,nisi foraminibus quibusdam præditum sit ualde minutis· quæ tñ omni-
no cõplectantur etiam,necesse est,uel aeream substantiam, uel humidam,uel halituosam:uel cõ
sideant vndiq;.Verum,quæ considerunt,instar sunt nulla planè obtinentium foramina:quæ hu »
morem uero,uel uaporem,uel aerem continent,mollius reddunt corpus arteriæ.Itaque eodem
reuoluimur,quod dicebamus à principio,aut durã esse arteriæ tunicam, aut mollem : nam,qui
intercurrit sermo, nullam demonstrat tertiam naturam aliã, sed duarũ commemoratarum di-
uersas generationis causas.Sed hæc res,quam dico , nihil ad institutum pertinet. Equidem uel
omnes libenter exposuerim duorum,& mollium generationes,si id mihi ullũ fructum posset ad F
præsens institutum ferre:idq; dabo operã,ut,quantum facere possim,breuissime explicem.Quã
do omnia corpora ex terra,aqua,aere,& igne cõflata sunt:in quibus exuperat,uel terrestre ele-
mentum,uel aquosum,si gelu cõcreuerit,non possunt ea nõ dura esse:in quibus igneum,uel ae-
reum,uel humidum elementum inconcretum excellat, mollia hæc omnia esse. Et item,si fora-
minibus sint pdita,uel meatibus: si superior ibi sit terrestris substantia, uel aquosa concreta,fa-
cit necessario ad totius corporis duritiem:sin subtilis,uel humida,sed non cõcreta, ad mollitiẽ.
Quæ cum sic habeant, iure iam de illis quæsierimus, cui nam potissimum rei subiectæ assignent
nomen plenitudinis. Sanè enim,aut duritiem uocant plenitudinẽ absolute,aut aliquam de com
memoratis eius differentiis:dñæ erant,cum uel siccitas excellit terrestris, uel concretio humi-
da.Aut ergo meatus quosdam hæc res habet,aut non habet.Similiter, uacuitatem, utrum mol-
litiem uocent,au quã eius differentiam: cuius quidem erant etiã differentiæ in excellentia, aut
substantiæ subtilis,aut aquosæ inconcretæ. Verum nullã committent,vt respondeant harum :
nam ita,nihil profecto esse plenitudinem aliud, ac duritiam,statuerint, & vacuitatẽ nihil aliud,
ac mollitudinem. Recedunt uerò à ratione omnibus modis quidam impudẽtius, nonnulli sanè
uerecunde:fuga honesta quidem illa ad spiritus recipit se facultatem: nam,quemadmodũ uini, G
aiunt,qualitas dicitur plenitudo, sic spiritus quædã est plenitudo. Atqui,cum iam hic petimus,
vini quam plenitudinem appellent,vt declarent:non posse dicunt rẽ explicari. Quomodo igi-
tur, cedo, audetis nominare,quod explicari non ualet,aut discere de uobis nos speratis? Nã,si
nec docere rem ualetis, nec explicare oratione, qui tãdem aliquid discamus de scriptis vestris,
aut iudicemus? Enimuero,en uobis,inquiunt,in ægrotis ostendo plenum pulsum. Rectè igitur .
feceris,mihi crede,siquidẽ exprimi oratione nequeat, sed monstrari, si nihil de eo cõscripseris,
rem autem nudam ostenderis nobis. At,& scribis,ut si explicare possis,& ostẽdere nõ uales: si-
quidẽ doctrina constare citra interpretationem in ostẽdendo nulla potest.Admouere igitur me
digitos iubes,scilicet artẽriæ,inde subiicis : En tibi plenus hic pulsus est, quem nunc sentis. At
hoc,si simplex accidat,& una pulsibus qualitas,rectè dicatur:nunc, quando uariæ hæ uel uestra
sententia sint,occurrant uero repente omnes:absque interpretatione,non potest fieri,ut iam vl
lã ex illis intelligamus.Atqui iam tango,ut uis,arteriam: sed,quia,quid tu ex accidentibus eius
uoces plenitudinem, me latet, nihilo ego ex tua ostensione intelligo clarius rem,ac nuper,cum
ostenderes nihil. Distendatur sanè,cum admoueam pulsui digitos,plurimum in longitudinem,
& circulatim:si stringam etiã,& premam,uiolentius in tactum incurrat : uideatur præterea du- H
rus & velox.Et,si violentum eius occursum putem plenitudinẽ appellari,quid,an non res osten
sioni accidat absurda?nam,quem ante didicimus vehementem pulsum vocare,hunc iam obliui
scimur, ac discimus appellare plenum. Quare aut aliud symptoma distentionis arteriæ adduce,
cui plenitudinis me iubes vocabulum tribuere:aut, si nullum præterea sit aliud,nomen inuehis
pulsibus, rem doces nullam. Nam,si tibi hoc satisfacit,si rem dicas nõ posse explicari oratione,
dabis certe mihi quoque,ut dicam alias esse præter illas,quas uos recẽsuistis, qualitates pulsuũ,
q̃ in distentione arteriæ aduertantur,numero tres,male à uobis neglectas.Si me rogeris,quasnã
has?nominibus propriis exprimi dicam non posse:sed metaphora,si uultis,audebo docere.Nã,
vt uocem quãdam albam, esse aliquã nigrã dicimus, sic pulsum etiã quendam albũ dixero esse,
quendam nigrũ : atq; hanc primam statim qualitatem à uobis esse prætermissam: alteram por-
rò secundam,ex qua uel dulcedo aliqua eorum,uel amaritudo conspicitur:Esse autem p meta-
phoram accipienda etiam hæc nomina , q exprimi oratione res non possit, demonstrari possit
tamen . Ecce tibi pulsum ostendo hunc amarum. Iam tertia qualitas est,non illa quidem uerbis
expressa,sed quæ tñ possit monstrari. Voco eam,vt eam describam , acerbitatem: nam in gustu
vt animaduertimus acerbũ succum,ita in tactu arteriæ occursum quasi acerbũ . Qua si quis uia

insistat,

A insistat, vel triginta dicat, nedum tres pulsuum differentias esse p̄teritas. Et hoc mihi præter cæ-
tera, fac attendas, esse humorem, qui proprie acerbus appelletur: plenũ vinum proprie nullũ, q
si sic quis appellet, metaphora vtitur, quẽadmodum superius exposuimus. Sanè omnibus homi
nibus à proprijs nominibus potestas est transferẽdi: à translatitijs autẽ alias ducendi metapho
ras, nõ item: neq;.n. hoc est permittendum, ne poetis quidem, nedũ his, qui scientiam aliq̃, & di
sciplinam profitentur. Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomen acerbũ, quod ab hu
moribus proprie incepit, ignoscendum est. At, si à plenitudine, quæ in gustu est, ad plenitudinẽ
velis traducere, quæ percipiatur tactu, parũ legitime sanè facies transitũ. Quin etiã, qui ducit al
teram à prima metaphora, licentiã is superat poetarũ. Nam, hoc si semel concessum sit, hercle
etiã tertiã ab secunda audebit, & quartã à tertia, atq; quintã à quarta facere metaphorã, vt pla
ne enecentur, quos obtundũt. Tametsi nec à proptijs licet quibuslibet nec poetis trãsferre: im
mo, si vel Pindarus sis, & Oceani folia dicas fontes, nõ collaudere: ac multo minus, cũ, Veracem
aũr super incudẽ fabricare linguã, aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil ita loquacitatẽ effi-
cit, vt qui designar quicquã, & temerarius est in illis, quæ ignorat. Nam differentias cuiusq; rei,
quot sint numero qualesq; specie, viri est inuenire, logicã nauiter meditati: deinde nomina eis
B instituere, rhetoris partes, aut vetius dialectici sunt. Vbi ergo homines, qui ne logicam specula
tionem exacte tenent, nec interpretari valent, ad res aspirare quæ superant ipsorũ facultatẽ, au
dent: cum ipsi verba funditant, tũ reprchensores impellunt, licet maxime studeant breuitati, in
eandem orationis prolixitatẽ: id.s. quod mihi nunc vsu venit. Siquidẽ à mea perpetua breuita
te diuellit ipsorum me numerus erratorũ: tamen faciam etiam hic, vt sim, quantum possum, bre
uis: quod quidem assequar, si generalia peccata atq; cõmunia omniũ reprchendam, & singulo-
rũ priuata prętermittã. Cõmunia & generalia hęc sunt: vtrũ certam qualitatẽ arteriæ tunicæ de
nunciet plenus pulsus, an infusæ substantiæ quãtitatem, vel qualitatem, an innati spiritus (nã &
hoc sunt ausi quidã dicere) aut facultatẽ quandam, aut qualitatẽ. Ipsius.n. corporis arteriæ qua
litates, quod paulo ante demonstraui, neq; plenitudo uocari, neq; uacuitas, sed duritia, & mol-
litudo iustius debuerunt: ipsius uero infusæ quantitatẽ substantiæ, recte quidẽ plenitudinẽ uo-
ces, & vacuitatẽ: at inter has nihil interest, & magnitudinẽ paruitatẽq;. Quòd si nõ quantitatẽ,
sed qualitatẽ substãtiæ cõtentæ in illis denotari à nominibus istis dixerint, haudquaquã appel-
lauerint proprie: esse tñ confirmauerint quandam differentiam, sed eam sensui incognitam: ut
in libris De dignoscendis pulsibus ostendemus. Spiritus verò plenitudo, & uacuitas sola, longè
C ẽt minus p̄cipi põt. Nam, si quis, ut causam, eã in ostendendo sumat, roboris eius vehementem
pulsum statuet signum, & imbecillitatis languidum: qui aũt hæc posuerit, de secta erit pneuma
tica. Quare uel hic, quod liquet, nec cõem notionem, nec sensus affectum ad cognitionẽ perue-
nientem proferet, sed suum placitum colet. Atqui non est in explicanda rei notione, neq; in di-
gnoscenda ea admittendum placitum, sunt.n. cõia omniũ: sed in solis causis prædicãdum: quod
nos faciemus in cõmentariis De causis pulsuum: in quibus, ut causas, q̃ pulsus uariant, omnes
referamus, placita attingere cogemur: hoc loco contrà, nullum debet oratio, uel leuissime, attin
gere decretũ. Hæc duco hic de plenitudine, & uacuitare sufficere, quarũ in libris De dignoscẽ-
dis pulsibus ampliorẽ mentionem faciemus. Et ẽt, quæ longissimè nugatur de ijs Archigenes, in
examinando eius libro De pulsibus, explicabimus. Nam ita à primo statuerã, ut quatuor his lu-
cubrationibes essem contentus, quarum iam mentionẽ frequenter feci, primæ huius, quã nunc
in manibus habemus, alteræ de dignoscendis pulsibus, tertiæ de causis, quartæ de præsagitione.
Verum, quia alij me multi induxerunt & impulerũt, vt in librum Archigenis De pulsibus scri-
berẽ: †atq; demonstrauerunt modo bene illum dixisse, alicubi ẽt offendisse: reddiderunt hanc
nobis compendiosiorem narrationem. Nam hic à singulis separatim discedemus, ac ipsa gene-
D ralia posthac persequemur: non perinde, ut in secundo ante hunc. Etiam hoc ipso in libro, quo
loci de uehementia dixi, ut errata declararem, ipsa uerba citaui Archigenis.

† *Aliter ex antiquis græcis. ostendens, quænam rectè ab ipso, & quæ nã nõ rectè dicta sunt, reddiderunt, &c.*

Quæ propriè sint duri, & mollis significationes, quàmq; in ipsis intelligendis Pneumatici decepti sunt. CAP. 7.

QVare ad disputationem iam de duritia, & mollitudine digressus, faciam, ut hic quoq; istos
ostendã in nominibus esse lapsos: quam ob rem in dignoscendo ẽt præsagiendoq; sunt
hallucinati. Nam, cũ una significatio sit propria utriusq; nominis, miror è metaphoris
hos metaphoras ducere. Nã quem fugit, ferrum, lapidem, lignũ, dura nos corpora uocare: oleũ
uero, & lac, & aquã, mollia? Arbitrum.n. oẽs nos homines habemus duri corporis, & mollis, ta-
ctum. Hunc cũ extrinsecus obiectis applicamus, q̃ illũ offendimus recipere, & quasi subeunti
cedere, mollia appellamus: cõtra, quæ uim afferunt cuti nostræ, & protrudunt, si hęc cedens ur-
gentia intus excipiat, dura illa uocamus. Nam, omnino si cedat, & deiiciatur ab urgente, qđ cõ-
cidit, imbecillius omnes: quod deijcit, ualidius uocant: nam hoc modo ualidus uentus nõ nos
tñ prosternere, & deturbare solet, uerumetiã arbores maximas, atq; naues. Et ẽt nos ipsi, æs, fer
rũ, lapides, ligna, & si q̃d his sit durius, si modica sint mole, facile diruimus. Atq; hactenus distat
à duro validũ: hoc.n. ut modo diximus, exturbat pristina sede, & euertit, si quid attingat: du-
rum,

rum,ſed non ualidum,non exturbat quidẽ,ſed ſubit rem molliorẽ,excauans, ſuffodiẽs cogẽsq; E
eam. Atq; hæc Plato ẽt dixit dura eſſe, quibus cedit noſtra caro:mollia , q̃ carni. At multo hæc
Ariſtoteles elimatius,qui nõ,quod cedit,uocat molle:ſed ei addit,modo quod in ſe ipſum, mo
do, qđ loco nõ mouetur. Siue.n.ſic dicamus,Molle eſt,quod in ſe ipſum cedit:ſiue hoc modo,
Molle eſt,qđ cedit,nec de loco migrat:bene definierimus . Iam, ſi ẽt ſimul utrunq; addamus,ut
in ſecundo libro Ariſtoteles De generatione,& interitu fecit,ac Molle dicamus eſſe,quod cedit
in ſe ipſum,nec migrat:adhuc definiemus apertius: ꝙ duobus propriis ſymptomatibus ob ocu
los ponamus molle:etenim tum in ſe ipſum cedit,tũ loco nõ mouetur. Vtrunq; aũt ſoli accidit
illi:nã cedere quidem cõe ſymptoma eſt mollis,& imbecilli: at in ſeipſum, ſolius eſt mollis : vt
non in ſeipſum,imbecilli tñ.Itemq;,vt in uicinum locum migratio,proprium infirmi eſt:ita nõ
demigrare,unius mollis.Proinde,quod cedit in ſeipſum,nec migrat tñ,oẽs uocant molle: & id,
quod eo illud adigit,durum.Neq; ſunt,vt aliorũ quorũdam nominum, diuerſæ ſignificationes,
ſi propriè appelles,non tropice,mollit & duri.Omnino.n.ea peritiſſimus omnium in diſtinguen
dis ſignificationibus exponeret Ariſtoteles:quomodo inferius hoc in ipſo ſecundo libro De ge
neratione,& interitu diſſerens,de humido,& ſicco,utrunq; docuit hoc uarias ſignificationes ha
bere:at non durum,& molle,nec illo in libro multis dixit attribui,neq; uero alio in ullo: nec ẽt F
Plato. Cæterum nominis nnam utriuſq; ambo illi uiri repererunt ſignificationem: ſiquidẽ pro-
prie,vt diximus,utaris non tropice.Metaphora enim immenſum ſignificationum numerũ ſup-
peditabit,non horum tantum nominum,ſed & ſignificationum aliarum omnium.Adeoq; Pla-
to ipſe ait in Sophiſta: Duros mihi narras,& renitentes hoĩes . neutrum corpori quidem uoca-
bulum tribuens,nec durum,nec renitens,uerum aĩo,eiuſq; præſertim moribus.Ad eundẽ mo-
dum vinum dixeris durum,per metaphoram quidem:& uocem duram,ſtudium etiam,& uitã:
præterea inſtitutum,legem,uentum,aquam,ſi aut ſæuum,aut ſolitarium,aut moroſum, aut tri-
ſte,aut concoctu,aut ſuperatu difficile,aut eiuſcemodi,quid aliud,ex metaphora uoces:At du-
rum corpus,quod propriè & primariè appellatur,renititur,& nihil tangenti cedit. Eodem uerò
modo hominem durũ uocant,qui eſt ſolitarius,& difficilis , atq; vbiq; repugnat : Legem etiam
duram,& iudicẽ,qui à uenia danda ſunt omnino alieni:At ninum durum,cum forti ſit qualita-
te,& uiolenter pungat uel caput,uel ſenſum guſtatorem:Iam aquã duram,quæ non ſacilè con-
coquitur,tardeq; in corpus permeat,& diutiſſime ſecundũ ꝑcordia ſubſiſtit : & quicquid aliud,
quod durum uocamus,non quidẽ proprie uel præcipue,ſed per accidens,& à quadã traducen-
tes ſimilitudine,eo pacto appellamus. Quia uero multa corpori duro accidũt, unũquodq; eorũ G
metaphoras ſuppeditat:nihilo magis iccirco tñ prima eſt negligenda ſignificatio & propria. Tã
gibile eſt etenim durum,ac durities qualitas tangibilis. Cũ ad guſtum iam,uel olfactum, uel ui-
ſum, uel auditum deriues in oratione nomen, ibi auditorem oportet ſimilitudinem cũ proprio
recordari.Etenim examen hoc eſt metaphorarũ,recte ſint,an ſecus ſumptæ: nã,apertam q̃ ſimi
litudinẽ illuſtremq; habeant,probamus:obſcuras, & tectas repudiamus omnes . At neq; quic-
quam norunt aliud recentiores medici probatæ interpretationis,quo illis fit, ut nihil ſit obſcu-
rius:neq; ꝙ metaphoræ,niſi in tẽpore,nõ ſunt uſurpandæ.Sed.n.ſi obſcura ſint duntaxat ſcripta
iſtorũ,minus ſortaſſe culpes:nunc, qñ ipſam rerũ ueritatem,quas aggrediuntur docere,ineptis
iſtis metaphoris labefactãt,acerbius eos iure reprehẽdas. Cũ uerò eo inſuper quis deueniat ſtu
poris,vt,cum prima,& peculiariſſima nomina ſuis aſſignet rebus , accipiat per metaphorã ſigni
ficationes,qui feras? Nam uocem albam ex metaphora intelliges , cæterum colorẽ album etiã
æque ex metaphora non accipere potes:nam, hic niſi proprie albus dicatur, quid iam aliud ex
illis,quæ proprie dicuntur?Sic etiam hominem acerbum uocamus per metaphoram:uinum ue
ro acerbum non item per metaphoram,ſed præcipuè,& propriè . Nã,ut,ſi quis uinum theræũ,
acerbum uocet:mox reprehenſus ſit ꝑperam cenſere,qui uinũ dulce,quod prorſus abeſt ab om H
ni acerbitate,ſic uocet:ineptus uideatur,ſi ea ſe ſignificatione dicat uſurpaſſe acerbũ uinũ, qua
homines interim eſſe dicimus acerbos,perinde ac iniucundos:Ita,ſi quis tangibile aliquod cor
pus appellauerit durũ:ac eo modo uocabulum uelit interpretari,q̃uo uinum dr̃ durũ : hic ſanè
parum mihi ſapere uideatur.Nam,poſteaquã oẽs qualitates tangibiles ſortitæ nomina ſunt, ex
metaphora ſtultũ eſt alia illis accommodare.In olfactu uero non omniũ qualitatũ ſunt nomina:
ubi translatitiis nominibus permittas uti.In tactu omnibus ſua nomina ſunt: id quod quodã lo
co Ariſtoteles docuit, atq; noĩa eorum ordine oĩa expoſuit : quæ ipſe quoque narrabo : Calor
frigus,ſiccitas, humiditas,grauitas leuitas,durities mollitudo,lẽtor, friabilitas,aſperitas læuor,
craſſities,tenuitas.Itaq; exprimi tãgibiles oẽs qualitates poſſunt,& corpora nõ ſecus ijs ꝓdita:
quippe horum pariter ſeptem ſunt oppoſitę coniugationes,& nomina xiiij.Prima eſt oppoſitio
calidi,& frigidi,altera ſicci,& humidi,tertia grauis,& leuis,quarta duri, & mollis, quinta lenti,
& friabilis,ſexta aſperi,& læuis,ſeptima craſſi,atq; tenuis. Quare inſulſi nihil, obſecro,nugeris,
nec uocabulis latiuis,& omniũ cõmunibus domo,&abs te imponas ſignificationes:ſed corpus
arteriæ,uel durum,uel molle primo die,& præcipuè:at pulſum,eius ſtatum denunciantem non
proprie nec primo,ſed per accidens durum,uel mollem uoces,licet.Siue.n.ipſe arteriarũ motus
pulſus

A pulsus est, nō proprie dixeris, si motum appelles durū. Siue is, quē tactui nostro infligit, ictus: si ue sensus ictus, nihilo magis hic ꝓprie, & præcipue durus dicitur: sed denominaē. s. duri corporis durus pulsus: illud uero solū nō aliunde denominantes, neq; per accidens aut per metaphoram, aut abusum, appellamus durum, cæterum proprie, & præcipue. Proinde, ubi quis pulsum durum, aut ex qualitate spiritus dicat teprę sentari talem, aut ex proprietate caloris, aut alia de re, quæ enunciari uerbis ualet, non doceri tamen, reijciemus eum, qui ista nugetur, & garriat: quod etiam facit Archigenes in suo de pulsibus libro, & in secundo de signis febris.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Refelluntut veterum definitiones, quibus sectæ unusquisque propriæ placitis adhærens, pulsuum se notitiam tradere opinabatur.

Quid Galenum coegerit cum Pneumaticorum nugis pugnare, ac quid proprie sit pulsus. CAP. I.

Vātum ad artis opera complexus sit utilitatis primus liber, diximus initio statim secūdi libri. Etenim, quantus sit uniuersus numerus pulsuum, declarauimus: atq; appellationes, quorū quidē appellationes sunt, recēsuimus: iussiq; illi, qui ad cōmentationis huius uoluerit cōmoditatē aspirare, opus reuoluere de pulsibus dignoscendis, quod secūdum hoc quatuor libris est explicatum: ab illo, de causis lucubrationem quatuor libris: deniq; ad psagitionem ex ijs institutam pergere, quę quatuor etiā libris continet. Nā, q̄ in hoc opere de differētijs pulsuū à primo libro disputaui, & hercle, q̄ nūc institui scribere, ꝓp recentiorū medicorū inanē loquacitatē differui, amicorū, q̄bus eq dē multum reluctatus sum, precibus adductus. Satius.n. statuebā esse nequaq̄ inania, & superuacanea attingere, nec uolētē nolētē cū nugatoribus pugnare nugis: sed.n. quidā audacia sunt intolerā-
C da: qui, nescij cum sint, quantū in definiendo insit difficultatis, temere tñ definiunt non pulsus tñ, sed alia cūcta, tametsi definitionū sit nullus usus, ubi res ipsę & ante definitiones intelligunē vt in pulsus noīe, qđ intelligunt etiam omnes mortales, nedū medici. Nā, ubi manū protēdētes ijs porrigunt carpū, medicosq; iubent pulsum tangere, est uero tū arbitrandū pulsus eos nomē vsurpare, ut si σκινδαψὸν dicerent, aut rem aliq̄ designantes, eā uocē proferrēt? Equidē rectius dixerim, rem eos certam intelligere, illiq; assignare nomē pulsus. Vtrū iam ita proferunt pulsum, vt Hippocentaurū, & Sirenas, uel Scyllā: an rei certæ, quæ extat, nomē tribuunt? Rectius est hic quoq; dicēdū, si quid sentio, certæ rei, quæ reperiatur, eos attribuere nomen pulsus: atq; hāc rē esse arteriarū motum: quas quidem moueri omnibus hominibus, dum uiuunt, conspiciunt omni in parte corporis, ubi certe insunt. Iā in partibus etiā inflāmatis pulsum quendā se aiunt animaduertere: ad hæc tēpora pulsare per febres urētes, & à potu meri largiore, præterea in qbusdam doloribus capitis, maxime à solis ardore profectis. Quæ cū sibi inuicē declarant, nō requirunt multa uerba, quibus scatent iuniorū medicorū libri cū pclaris istis cōfutationibus, quas īuicē instituunt de definitione pulsus, & de singulis eius differētijs, ut uehemente, magno, pleno
D æquali, ordinato, & reliquis: de quibus amplius in illis disputaui cōmētarijs, quibus enarro pariter, & examino Archigenis de pulsibus librū: quando etiā cū alijs medicis iunioribus hūc ipsum τῆς φιλονεικίας morbus est depastus, ut nouā in re noua uocē usurpem. Etsi isto malo Archigenes esset indignus, in colēda arte uir nō ignauus. Sed, ut psora, & lippitudine, qui ꝓpius accedunt, quidā corripiuntur inuiti, sic ad istas definitionū nugas uir ille illectus est, tametsi ad artē colendā præter cęteros ille contenderet. Quod ergo, quæ maxime ignorāt, hęc affectant, breui illis ostēdo, iubeoq;, ut nomē quorūlibet ponāt. Deide, ubi hęc egerint, uersiculorū ab ijs numerū requiro, quāto uelint interuallo pcurrere definitionē ei⁹, qua de re agiē. Sane, q̄q̄ mire stupidi sunt, pūgit hoc tñ illos specimē. Nā, hæc si de omnibus perinde dicamus, singulis de nominibus, singuli libri conscribi possint: sint porrò uersiculi amplius mille. At nūc indignā rem uidear subijsse, qui inducar, quo illorum inanes nugas detegam, de pulsibus mihi aliquid proponere.

Quàm variæ extiterint pulsus definitiones à ueteribus traditæ, ac de ratione uera definitionis inueniendæ.

Sit ergo hoc ipsum primū atq; clarissimum, pulsus: in quo si demonstrem, in quam inciderunt loquacitatem, simul de alijs apertus erit sermo. Pulsum igitur motum definiuerunt arteriarū esse. In quos disputantes aliqui, ptimum peccatum esse in definitione cōtendunt, q̄ præteritum sit,

ſit,& cordis:nam in hunc modum definitum oportebat:Pulſus eſt arteriarum,& cordis motus. E
Alij non cordis aiunt,ſed arterioſæ cordis partis addendũ eſſe,ut hæc ſit definitio: Pulſus eſt ar
teriarum motus,& uentriculi in corde arterioſi.Aut hercle ſic:Pulſus eſt arteriarũ motus,& ar-
terioſi uentriculi cordis.Quos rurſus inſimulant alij,qui uolunt male dictũ eſſe,pulſum eſſe mo
tum abſolute:eſſe.ſ.præterea arteriarum alios motus,& cordis: ut qui cõcoquit ſanguinẽ in il-
lis contentum,& attrahit eũ,apponitq;:præterea qui excernit recremẽta:quare definitioni adij
ciendũ fuiſſe genus arteriarum motus:ut propria illorum,& non multorum,motuum , ſit cõis.
Itaq; hanc definitionẽ inſtituerunt:Pulſus eſt arteriarum,& cordis diſtentio atq; cõtractio. Cu
ius quidem etiã definitionis tot fuerunt correctiones,quot ſuperioris:cum ei quidã adiungerẽt
cordis:alij nõ ſimpliciter,cordis,ſed arterioſæ partis cordis·nõ nulli arterioſi uẽtriculi:alij ſini-
ſtri uentriculi:ſunt enim qui,& hoc annectant: vt tot exiſtant definitiones: Pulſus eſt arteriarũ
& cordis diſtentio cõtractioq;.Pulſus eſt arteriarum,& cordis arterioſæ partis diſtẽtio,& cõtra
ctio.Pulſus eſt arteriarũ arterioſiq; uentriculi cordis diſtentio,& contractio.Pulſus eſt arteriarũ
& ſiniſtri uentriculi cordis diſtentio contractioq;.Iam cum omnibus his bellum eſt, alij uirorũ
cateruæ,qui non tantum hæc,ſed & mẽbranas cerebri confirmant pulſare:ſunt,qui ẽt cerebrũ:
alij utraque:aliqui præcipue cerebrum,membranas per accidens.Contra alij nec mẽbranas cẽ F
ſent,nec cerebrũ pulſare præcipue,cæterum ad arterias hoc pertinere,atq; per accidẽs ad illa:
nam attolli illa unà cum arterijs aiunt,quas habent frequentes.Quam ob rem, ſi cum illis tãtũ
attolluntur,nullam ipſa obtinentia facultatem eius,quem cõmemorauimus,motus, nihil ſupe-
riores definitiones amplius acceſſionis deſiderant.Quòd ſi q̃ ã,ut arterię,obtinent facultatẽ pe
culiarem,cerebri & eius mẽbranarũ in definitione erit neceſſaria mẽtio,atq; tota definitio hæc
erit:Pulſus eſt diſtentio,& contractio cordis,& arteriarum,atque cerebri,& eius membranarũ.
Sin autem alterum modo illorum ea eſt facultate,eius faciemus unius mentionẽ, atq; uel hũc ĩ
modum definiemus:Pulſus eſt diſtentio,& cõtractio cordis,& arteriarũ,menyngumq;.vel ſic:
Pulſus eſt diſtentio,& contractio cordis,arteriarũ,cerebriq;.Ac ſimilis unoquoq; in genere cõ-
memoratarum definitionum acceſſio fiet:nam quibuſdã ſatis,ut dixi,fuit dixiſſe, Pulſus eſt di-
ſtentio,& contractio cordis,& arteriarum:quidã non ita abſolute,ſed uel arterioſi cordis uẽtri
culi,uel ſiniſtri,uel partis arterioſæ eius adiecerunt.Iam cuilibet harum definitionũ,hi cerebrũ
illi menyngas,alij utrunq; adiungent,exiſtetq; definitionũ numerus non paucarum.At uero de
cordis uentriculis eſt non minor illis diſceptatio,quia aliqui dextrũ non arbitrãtur pulſare,alij
pulſare quidem,at non primo & ſua ſponte,ſed unà cũ illo,qui ſpiritualis uocatur,moueri.Pro- G
inde,qui ſiniſtri uẽtriculi cordis,aut arterioſi,aut quoquo modo aliter appellẽt, fecerint mẽtio
nẽ,ab illis hi diſſidebunt,qui etiã putant dextrũ pulſare. Alia præterea maior diſſenſio medicis
iam olim de arterijs fuit:nam eas quidam ſua ſponte dicebant pulſare,ingenita ꝑditas,perinde
ac cor,ea ui:de qua Praxagoras natione eſt.Alij pulſare quidem:nã ipſam diſtendi tunicã earũ,
contrahiq;,non ſecus ac cor·ſed facultatem non habere,quæ hoc agũt,innatã,ſed cordi referre
acceptã:in qua opinione Herophilus eſt.Eraſiſtratus neutrũ probat:contendit.n.pulſare cõtra,
ac cor,arterias:illud,cũ diſtenditur,repleri eo,qđ cõſequit̃ ad uacuatũ:arterias,cũ replẽtur,di-
ſtẽdi:repleri aũt immiſſo à corde dicũt ſpiritu. Simul itaq; fieri utranq; eſt neceſſe,diſtẽtionẽ,&
repletionem earum,uerũ alteram antecedere alteri rõnẽ cauſæ obtinẽtem,in corde diſtẽtionẽ,
repletionem in arterijs:ut cernitur & in externis rebus.Folles fabrorũ,quia diſtendũtur, proin
de replentur:ſacci,culei,utres,ꝙ impleantur,idcirco diſtẽduntur.Quare definitio,quæ totã rei
eſſentiam eſt ob oculos poſitura,nihil debet eorũ,q̃ illi ꝑcipua ſunt , & propria maximè, omit-
tere.Sed,quãdoquidẽ cõtrouerſia de eſſentia eſt,neceſſario ſua erit cuiq; ſectę definitio.Proĩde
eſt Eraſiſtrati diſcipulis ita definiendum,ut Eraſiſtrati peculiare placitũ in pulſuũ eſſentia ſimul
appareat:Herophili aſſeclis,ut peculiare Herophili:alijsq; ſimiliter oĩbus definitio ſigillatim ef- H
ficiẽda eſt ſuo placito conſtans:ſed hoc uero ipſum,qui ſciat,eſt illorũ prope nemo.Iam illo eſt
operæpreciũ magis ſcire,definitionũ eſſe genera duo prima:alterũ,quod planè rei notionẽ ex-
plicat:quã,qui ponunt rei nomen,habẽt:alterum,ut dictũ eſt,qđ docet eſſentiã. Virtus eſt ſua
vtriq; definitioni:illi,quæ notionẽ explicat,ut oĩbus ſit teſtata,qui eadem utuntur lingua,& ad
rei eſſentiam ne aſpiret:huic,quæ eſſentiã docet,ut ei,quæ notionẽ ſubijcit,cõſentiat: nõ ſit tñ
cum ea eadẽ.Itaq; hoc tibi primũ ſit indiciũ hominum inaniũ,& uanorũ, ubi eos rei propoſitæ
afferre unã definitionẽ audias.Nam ſunt,in quibus nõ iam duas,ſed tres præſtat,uel quatuor fa
cere,Primã,quæ eiuſdem linguæ omnibus hominibus ſit cõfeſſa,quæ quidem de rei eſſentia ni
hil ſtatuit,ſed in nuda limitatur notione:alteram iam,quę aliquantum recedat de notione,atq;
nõ nihil accedat ad eſſentiã:ad hæc tertiam,quæ amplius cũ de notione,tũ de eſſentia aperiat:
poſtremo quartam,q̃ doceat totam eſſentiam.Atq; hanc quidẽ oſtendendum eſt ad tertiam re-
ferri,quã rurſus ad ſecundã,atq; illam quoq; ad primã.Prima uero debet ex ſe ipſa habere fidẽ,
res perſpicuas explicans manifeſtasq;.Vnde definitionem eam Ariſtoteles nominis appellauit:
vt ſi definitionem diceret nomen interpretantẽ:alteram definitionem (quidã eſsẽtialẽ uocaue
runt) definitionẽ dicit eſſe,q̃,quid ſit,explanat:nã,quæ ſit cuiuſq; definiti eſſentia,hãc dicit do-
cere.

*Al. causam. A cere: propria uerò accidentia eius, unà complecti definitionem notionis. Putat aliam præterea esse definitionẽ, quæ *essentiam rei doceat. Sed quid orationem produco tantis de rebus, quæ cõmentaria flagitauerunt duo, quæ in Aristotelis librũ secũdum conscripsi secundorũ analyticorum? In ipso tibi pulsu hæc faciam, ut sigillatim, quã potero breuissime, ob oculos ponam: qui uero uersatus prius est in illis cõmentarijs, facilius, quæ paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quendã, non modo si attingamus, sed interim oculis etiam. Hic in omnibus ualentibus motus, multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palàm quidem animaduertimùs quiddam de profundo ascendere, & nos ferire: ab ictu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum à primo statim species repræsentatur requiescẽtis, ac deinde ascendentis iterum, ferientisq́;, atq; mox recipientis se rursus, atq; quiescentis: idq́; iam inde à natiuitate hominis ad obitum usq; facientis. Eum motũ oẽs homines pulsum appellant. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionẽ ille notionis effecerit: modo ut prætereat nihil, nec quicquã addat superflui, ultra quæ cõmemoraui modo. Nam, si quid ẽt pusillũ addiderit, si quidẽ additio sit inutilis, inaniter garriat: si uero sit utilis, discedat ea re ab notione ad rei essentiã: Vt si dicat, talẽ motum arteriarum esse pulsum. Ea.n. definitio non motũ tñ, sed,

B & quorum est, declarat: cum aperte sentiat quidem vulgus esse talem in corpore motũ, sed non corpus ipsum cognoscat, quod mouetur. Quòd, si quis non solum sic leuiter arteriæ uiderit detracta cute externam figurã: sed tunicas ẽt, quot sint & quales, perspexerit: hic prætergressus notionem est, & longe uero ẽt illo priore magis, qui foris eam tñ uiderat. At uero, si facultatem quoque repererit, qua pulsant arteriæ: atq;, motus utrum principium ab se ipsæ habeant, an à corde: ac, si ab hoc, qui tandem, spiritualemne materiã immittente in uasorum internam cauitatem, an facultatẽ quandam per tunicas illarum: ad hæc, quis usus demum sit earũ motus: is planè tenebit .s. uniuersam essentiam pulsuum generationis. Veruntamen ista quidẽ nequeas definitione uniuersa complecti: neq;.n. uolunt definitiones, quibus illæ sunt cordi, adeo esse immẽsas. Vnde fit, ut nulla pulsuum sit definitio prorsus essentialis: aut prælonga erit. Addidi prorsus, quia, cum illorum, quæ ad essentiam pertinent, quidam ex proximis medicis, alijs aliud adiecerunt, essentialẽ arbitrantur se definitionem pulsus explicauisse. Vbi præterea in eo maxime peccant, quia solam definitionem protulerunt, quam uocant ipsi essentialem: nec ante dederũt definitionẽ, quæ explicet notionem: quam, ubi de his egimus, arbitram nos definitionis essentialis ostendimus. Ad huius ẽt ignorationem merito pronunciant, quod stulte in mentem ipsis uenit. Quare deintegro

C exordiamur ab notionis definitionibus: quas, præter quod perspectũ est omnibus hominibus, nihil demonstrauimus explicare. Talem aũt inuenio nullam proditã, ne ab Empiricis quidem, quorum erat pter cæteros hisce uti definitionibus: quas artifices isti *graues in appellationibus, ne quidem definitiones dignanť, sed descriptiones & illustrationes uocare: Ac fiant quidem descriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine præditorum quiete interpellatus. Quinetiã, si naturalem dixeris eum motum, uel non uoluntariũ, uel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut nõ diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorẽ notionem reddas. Iam, si nondum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanquã hercle stultum potius timorẽ istæ additiones, quã probatã fiduciã, arguunt. Nã motus nomen oẽs homines, illi solẽt tribuere, quẽ aperte sensus aĩaduertit: quãquidem illos, quos ratione pspicimus, argũ est quoddam probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non uideantur moueri, demonstrat. Iam ipsum nomẽ hoc, sensibile, duo denotat, rẽ sensui repræsentari iam nunc, quo tempore dicatur: alteramq́; ẽt, quæ, licet non sentiatur in præsenti, possit tñ: quo modo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum, quia de natura sit sensibilium. Sensibilis ergo motus, quem quibusdam in par-

D tibus corporis per totã uitã animaduertimus, pulsus appellatur. Hic quiete, ut diximus, interpellatur: quod cautius quidã medici putant dici, quã distentione, & cõtractione constare totũ motũ. Et quidẽ nihil est apertius, quã motũ in altũ, latũ, & longũ extẽdi in gracilibus magnisq́; pulsibus. Porrò alij his timidiores, peculiares affectus sentire se tactus aiunt, pronunciare ueriti rẽ externã ullã esse: quò illos scepticorũ & hæsitantiũ, quæ uocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus: fortassis enim ne hoc, ullum se pcipere motum, dicere sustinebunt, si illis hæsitatoribus credunt undequaq;. Sunt quidem certe non nulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe fatẽtur se agnoscere, quos uocãt iure ἀγροικοπυῤῥωνείους, hoc est agrestes pyrrhonios. Ad illos uero nos conferamus, qui nõ dissimulanter motũ uidere se putant cuiusdam subter cutẽ corporis in longũ, latũ, profundumq́; extensi, quã alijs sunt cõmodiores: atq; admoneamus eos discissa cute, uel de industria nostra, uel casu aliquando, ut attẽdant, quid sit, sub ea, quod moueri uidetur. Sanè enim uas aperte cernent assimile uenæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam uocamus. Clare etiam, quod obscurius uidebant antea, perspicient, hoc uas in omnes partes distẽdi. Haud aliter denudatum moueri cor conspicieť, ac cerebrũ etiam: vt audeant dicere tandẽ, motum, quem in pulsuum generatione animaduertũt, in corporibus fieri, quæ commemorauimus: sed, ptimore, & per se cordis dexter uẽtriculus, an

* Al. ... idest timidi.

vnà cum ſiniſtro motus,iiſdem,atq; ille,modulis pulſare videatur,nolet inquirere,q primo trā- E
ſitu ab notione vulgari ꝓgreſſus eſt ad eſſentiam. Nec ſecus in pulſu,qui in cerebro animaduer
titur,indagare deprecabitur,vtrū primo id & ꝑ ſe agat,an vnà cum ſuis arterijs attollatur mul-
tis illis ac ingētibus. Qui autē hoc eſt audacior in decernēdo de pulſibus,iſtud addet etiam.In-
tegram definitionem pulſus facias, ſi ſuperioribus coniungas vſum eorum generationis: quem
in commentario nos de vſu pulſuum,innati caloris eſſe diximus tutelam:ſi quidē ſciat,qui eam
definitionē facit,quo fiat pacto,vt natiui caloris mediocritas ſeruetur:vtrum,quòd motu venti
letur: an quòd frigidi aeris cogatur occurſu,vt digerat̄ difficilius:an quôd fumoſis purgetur at-
que fuliginoſis excrementis. Facere præterea ad animalē procreādū ſpiritū oſtēdimus ſubſtan
tiam,quā ſpiritualē habent arteriæ.Iam & ad eſſentiam pulſuum pertinet,vtrū, cū arteriæ diſtē
duntur,tum accidat in ipſas materias allici:an, vbi conſideant.Atque de excretione alicuius ex
arterijs,eadē eſt ratio:ſiquidē attrahi demonſtrauimus,cum diſtēduntur : & cum contrahūtur,
excerni:Qui vero de ſecta ſunt,quam pneumaticā vocant,in contractione putant attrahi: in di
ſtētione excerni. Alius porrò his in definiēdo pulſu cauſam eius efficientē addet:de qua in quę
ſtionē venit,vitalis ne ſit,an animalis facultas,an omninò ne facultas quidē, vt aſſerit Aſclepia-
des. Quare definitionem,quā vocat,eſſentialem,quæ eſt oratio eſſentiam rei docens, planū eſt F
genus explicaturam eſſe,& differentias,& vſum generationis,cauſam item efficiētē, ad hęc ma
terialem,aut,inſtrumētalem,aut quoquo modo velis appellare:Vt genus,aut motum, aut actio-
nem,aut paſſionem arteriarum:Differentias,quòd per diſtentionem,& contractionem,quodq;
ſponte:Vſum,ꝗ innati caloris nomine,vel ſpiritus vitalis generandi,aut hercle etiam animalis:
Cauſam efficientē,ꝗ vis ſit quædā cor diſtendēs & arterias,aut vitalis,aut animalis,aut vtraq; :
Materialem,& inſtrumētalem,conformationem arteriarum ad actionē declarandū,quā memo
raui,appoſitam.Ita ſuam quæque ſecta rationalis ſortietur definitionē.Nanq; pulſum dicet Era-
ſiſtratus motum eſſe arteriarum per diſtētionem & contractionem,quem facultas efficit vitalis
& animalis,ad implendas arterias ſpiritum continentes vitalem: Aſclepiades, motum eſſe arte
riarū per diſtentionē & contractionem,quæ ſpiritu implentur,cum extenuātur: cum cōſidunt
earū tunicæ,euacuātur:Nos vero dicemus actionem eſſe pulſum peculiarē,præcipue cordis,de
inde arteriarū,quæ diſtentione & cōtractione mouētur à facultate vitali,quò caloris natiui me
diocritas retineatur,generetur autem in cerebro ſpiritus animalis. Atque ad modum harū defi-
nitionum,qui de alijs ſectis ſunt,definiēt pulſum vbiq; pro ſuis quiſque ſuppoſitionibus.Proin
de,ſi perfecte definiant,cōſenſerint mutuo:ſin anguſtius,vel latius,vel aliqua ex parte minus be G
ne,non conuenerint.Huius habes argumentum maximum,ꝗ Herophili diſcipuli,qui quidē pul
ſum aggreſſi prīcipes ſunt definire,inter ſe diſceptarunt:tū vero ēt,ꝗ cū his Eraſiſtrati diſcipuli
digladiantes(nam floruerunt ambæ hæ ſcholæ ab Herophili obitu) aliam etiam pulſus definitio
nem inſtituunt,diſſidētes & inter ſe mutuo,& ab diſcipulis Herophili.Nā veteres quidē relictis
definitionibus docebant,ſignificationes declarantes nominū,quibus utebantur, ea interpretan
di forma,qua Homeri dictiones grāmatici,aliorumq; antiquorū oīum,explicant.Nā in hac in-
terpretatione,quod haud dum liquet,ex altera declaratur:Vt in dictione πίσυρες:nā hoc in uer-
ſu,πίσυρες ἐυχναύχενας ἵππου.nondū,q̄d ſignificet, conſtat . Sed ibi : Ἔνθα τέσσαρα μὲν σάκε' ἤλυθον,
δούρατα δ' ὀκτὼ,καὶ πίσυρας κυνέας.explicatum eſt . Dum.n.eſſent,qui armarentur, quatuor,tum
ſcuta illos quatuor accepiſſe dicit,tum galeas ēt quatuor. Hoc modo,qn̄ legimus apud ueterem
aliquem medicū,†ſolam pulſare inflammatā partem,aut motū tn̄ in inflammatione arteriarum
appellare eos pulſum:in corpore aīt ſano hoc uocabulo uti nunquā: non oēm motū arteriarū,
colligimus,ſed aut magnū,& uehementē,aut quē ipſe pōt ægrotus animaduertere, pulſum uo-
cari.In hunc modum vr̄,& Eraſiſtratus pulſus nomē uſurpauiſſe. Sed.n.ubi legimus rurſus Ae-
gimij De palpitationibus librū,quē hic pulſum nos uocamus,palpitationem ab illo inuenimus H
appellari.At uero Herophilum contra,uideas ſtatim à principio libri de pulſibus,à palpitatione
pulſum ſeparare:vr̄.n.omnem uir ille motū arteriarum, quē hr̄e nos à primis uitę tēporibus ad
mortem uſq; perſpicimus,pulſum appellare:ex quo præſentē ſtatū cognoſcimus , præſcimusq;
uenientē:nec pulſum,q in corde eſt,uel in cerebro,vel in mēbranis eius,requirimus. Sic præci-
pua pulſus eſt omnibus huius ætatis medicis notio,quā nunc explicauimus:nēpe hāc,ut modo
dixi,deſiderant:qd̄ hanc ſequit̄, omne iam cauillationibus plenum eſt . Quo minus eiuſcemodi
res definiēdę ſunt:nec ſe ipſum dēt quiſquā conijcere in definitiones,de quibus nec inter ipſos
conuenit dialecticos : & quæ,ut oībus numeris abſoluas, uſum magnū poſtulant: ne dicā nihil
opus eſſe ad tradendas diſciplinas definitione eſſentiali.Definitiones,quas uocāt, notionis,his,
qui iam rē cognoſcunt,ſunt ſuperuacaneæ:ignorantibus nō neceſſariæ,ꝗ doceri certe pluribus
uerbis pn̄t apertius.Nam,notionē qui rei ſignificatę à uocabulo,anguſta poteſt,& aperta or̄one
accurate cōplecti,doctor ſit hic quidem præſtantiſſimus:nō tn̄,qui abeſt ab illa perfectione,ma
lus eſt:nec uero,qui minus probe interpretatur.Nam ita aperte rē ob oculos ponere, ut Lyſias,
& Demoſthenes oratores fecerunt,optimum ſit:non contemnendi ſunt tn̄,qui nunc in iudicijs
cauſas agunt.Equidem nihil obſiſto illa facultate præditis,quin clare ſimul & compēdioſe,quæ

† In aliquibus cod. græcis dictio hæc nō habetur.

A singulis nominibus denotantur, declarent ignorantibus. Quippe qui hoc uideor ipse agere: sed ꝗ inanem ibi laborem subeas, ubi oẽs iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino uero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ, ne proferendæ quidẽ desinitiones essentiales sunt: uerũ, ubi ab notione exorsi, ad essentiæ eos notitiam deducamus, hic iam promptæ memoriæ gratia rem uniuersam limitata complecti orõne fuerit cõmodum. Quare, quicunq; medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiã disciplinæ initiũ faciunt docendi ab essentialibus definitionibus, ut eloquentissimi sint, ut clare interpretentur, obscuri euaduut tñ: ꝗ assequi auditores, quæ amplã explanationem, quo intelligantur, quærunt, cũ restrictis hæc definitionibus referunt, nequeant. Longa.n.oratione prius rei, qua de agitur, aperienda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuibus tandem uerbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia ueni: qui re ipsa declaraui multis locis, quodcũ que quis ponat nomen, solidum librũ esse faciendum, ut declaret, quomodo fit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaq; de pulsus definitione agamus de integro, ac, qui recte definire uisi sunt eum, hos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, ut dixi, principes fuerunt: quibus successerunt de Erasistrati familia nonnulli: secuti sunt, ꝗ pneumatici uo-B cantur, & ex methodicis quidam: quos oẽs si appellem, duobus erit, non uno libro, opus. Quia uero certum est mihi hanc uerbosam, inanemq; disputationem uno uolumine limitare, tot suffi ciet definitiones recensuisse, unà cum earum authoribus, quot liber sit capiundis: nam ex his iu dicium etiam de alijs facias, licet.

Heraclidis Tarentini descriptio pulsus. CAP. 3.

NAm Tarentinus quidẽ Heraclides, Empirico descriptionẽ dignã faciens, Pulsum, inqt, motum arteriarũ esse & cordis. Atq non latet nos, ꝗ sunt in Empirica secta, nequaquã de definitione laborare, sed declinant & describunt. Ita.n.*definitiones illi eas appellant, quæ breuibus notionem subijciuut rei, cuius appellationẽ proferimus. Atq; hanc illc homines putat notionẽ de pulsus noĩe habere, eosq; protendere manũ interdũ, ac tangendam præbere medico. Cũ uero quem ἄσφυκτον, hoc est priuatum pulsũ, dicamus, hoc nomen designare illum arbitramur, qui ita est affectus, ut nullus motus sub nostrũ sensum cadat in ulla corporis parte cuiuscunq; arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augendis, nutriendis, implendis, & uacuandis, hoc non laborat: ꝗ fugiat id genus motuum oẽs nostros sensus, qđ quidem assequimur ratione. Quo addu cti stirpes oẽs, qui de natura commentantur, perpetuo confirmant moueri, atq; adeo cũcta alia, C uel durissimos lapides: etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidã hæc concerni ẽt ex aere autumant. Quare hunc motum non modo adhuc uiuenti, sed demortuo etiam homini, ut placet physicis, qui de horum natura tractant, oportet adesse. Itaq; non moueri arterias male dicemus de mortuis, & non pulsare in quibusdam uideri adhuc superstitibus. Quòd si omnes sic loquantur, motum constet nos eum, & appellare, & intelligere, non ratione perspectum, cæterum ꝗ apertam notitiã præbet status. His adducti rationibus cũ Tarentinus Heraclides, tum Empirici non nulli alij, pulsum descripserunt esse motum arteriarũ, & cordis: qñ hoc planè uid bant non secus, ac arterias, moueri. Cum his pugnant quidã Dogmatici, qui nolunt æstimari solo sen su motum, sed interim & ratione: nam Soli, Lunæ, Stellis omnibus motum ab omnibus mortali bus tribui: neq;.n.tñ spatium uideri citra motum ab oriente ad occidentem obire: tñ motus eorum non apparere. Quare, inquiũt, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motum arteriarũ cordisq; sensibilem esse: debebantq; dicere, Pulsum esse motum arteriarum & cordis sensibilem. Huic definitioni quidã intercedẽtes, motus sensibiles in corde, & arterijs confirmant, non tantum ꝗ pulsent, animaduerti, sed & qui palpitent. Itaq; comprehendendi etiam hi erãt iu pulsũ descriptione, siue absolute dicant arteriarũ & cordis esse pulsum D motum: siue adijciant sensibilem. Suut, ꝗ conuulsiones tremoresq; narrent: quippe hos quoq; inrerdũ motus in arterijs fieri & in corde, præter naturam quidem. Quamobrem addi definitio ni uolunt, uaturalis, atq; totam eam efficiunt eiuscemodi: Pulsus est arteriarum & cordis motus naturalis. Ab his dissident, qui pro definitione Tarentini propugnant: qui in arterijs negant & corde tales unqã motus existere, ad neruosa aũt corpora pertinere. At conuulsionẽ tremorẽq; in solis fieri neruis equidem comprõbo: palpitationẽ uero insidere perspicue ẽt in cute cernas: clare autem etiam in carnosis partibus, quæ particulę sunt musculorum: etiã in timore & ango re planè cor uideẽ palpitare. Iam contentio de affectibus his nõ parua Herophilo aduersus præ ceptorem suũ extitit Praxagoram, ꝗ in affectus arteriarũ aggregauit palpitationẽ, & tremorẽ, & cõuulsionem: ac non genere cõfirmauit à motu earũ pulsante differre, cæterũ magnitudine. Nam, cum in natura sua constant extra oẽm casum, fieri pulsum: aucto uero præter naturã motu, primum effici conuulsionem, deinde tremorem, mox palpitationẽ: magnitudine inter se om nes hos affectus distantes. Quamobrẽ initio statim Herophilus operis de pulsibus, magistri sui euertere sententiam molitur, uerum, quod solenne Herophilo est, obscura oratione: quã ipsius discipuli mutantes, apertius scripserũt ijs in lucubrationibus, quas de Herophili secta cõscripse runt. Quòd si referre hic ipsa uerba Herophili uelim, ꝗ in principio libri primi de pulsibus te-

cit,aut quæ attulerunt eius discipuli,requirant integrum librum,qui hæc accurate persequatur: E
cũ uel nulla de his facta mentione integer meus liber extet,De tremore,palpitatione, cõuulsio
ne,& rigore.Mihi utro hoc quoq, loco satis sit,numero definitionum explicato,quæ in præsen-
tem quæstionem conuehi possunt,illa præterire. Tantum dicam:cum ualemus,cordis & arteria
rum motus,quando illa distenduntur undequaq;,rursusq; in se considunt,obeuntur : sin autem
ægrotemus, vt palpitans,vt concutiens,vel conuulsiuus,vel tremulus mot⁹ arteriarũ appareat,
quid noui est, si pulsum uocemus modo cõuulsiuum, modo uibratũ,interdum palpitantem,in-
terdum tremulum? Quinimmo uocare quendam solemus uibratũ pulsum : qui aperte identidẽ
conspicitur : cuius in libro primo huius operis declaraui naturã. Sic uel hac ratione apposueris
parum recte definitioni pulsus,naturalis. De sensibili uero,posteaq̃ hoc quoq; additum nõnulli
uolunt:quod sæpe apud Aristotelem refertur,operæpretium est meminisse. Nam rem ille uir cu
mulate nonnunquam persecutus,addẽdum ei dicit,aliud quiddam ob sophisticas cauillationes
externi,quod uideatur semper ad definitionem facere.Atq; ob id ego ferè pulsum describo ar-
teriarum esse,& cordis sensibilem motum:maxime,ꝙ ἀσφύκτους appellemus,hoc est pulsu priua
tos,quibus motus non sentitur:tametsi ille sæpe seruetur,quòd ad suam pertinet essentiam:ne-
que enim uiuerent,si omnis perijsset motus cordis & arteriarum. F

Alexandri Philalethis definitiones. CAP. 4.

AT Herophilius tñ Alexander,Philalethes cognomine, quò istas calũnias declinaret,defini
tionem duplicem pulsus fecit:alteram ex ipsius rei propria natura,quã,ut in subiectis,ap-
pellat:alteram,ut in consideratione.Ac pulsum,ut in subiectis,esse cordis ait,& arteriarum con
tractionem,atq; dilatationem spontaneam,quæ animaduerti possit:pulsum uero,ut in conside-
ratione,ictum ex arteriarum ꝑpetuò spontaneo motu ad tactũ,& interuallum, quod ictum ex-
cipit.Porrò confirmat hęc rationibus,ut putat,probabilibus quinto in libro Placitorum. Quod
etiam fecit Heraclides Tarantinus,vbi librum confutat Herophili De pulsibus,Multis aũt argu
mentis Philalethis definitionem,q̃ eius memoriam secuti sunt,oppugnauerunt,quibusdam illis
mire leuibus,ac planè contentiosis:aliquibus plus,& minus probabilibus: quæ quidam de illius
familia confutauerunt,multaq; uerba ultro citroq; facta sunt. De his ego summatim paulo infe
rius fortasse pertractabo.Adscribam tamen prius definitiones Demosthenis, qui & ipse non se-
cus,ac eius doctor,Philalethes cognominabatur.

Demosthenis Philalethis definitiones. CAP. 5.

HIc tres reliquit de *oculis libros apud multos cõmendatos. Qui quidem ẽt pulsum iuxta, G
ac Alexander,diuidit:dicitq; illũ quidem ꝓ subiecto, esse cordis & arteriarũ distentionẽ,
uel contractionẽ naturalem,quæ ualeat aĩaduerti:alterũ uero,ex quo considerationes instítui-
mus,cordis uel arteriarũ ad tactum,ictũ naturalem,interuallumq;,qđ ictũ excipit.Hic in defini
tionibus coniunctione utitur disiunctiua,uel,arbitratus copulatiuã,&, quod ex ambobus cõsti
tuit,tñ definire,vtrunq; uero separatim non definire.Est aũt eius sententia,arteriarũ motũ per
se solũ esse pulsum:& cordis itẽ per se solum esse: esse ẽt utrunq; simul pulsum:ita solã distentio
nẽ uocari pulsum,& contractionẽ,& utranq; simul.Inductus est sic pulsum appellari, ꝙ ex distẽ
tione magnus uocatᷣ & paruus,vehemensq;,& languidus,celer & tardus: ex contractione rarus
atq; creber. Proinde,vbi pro subiecto partes pulsus exponit,distentionẽ & cõtractionẽ uocat :
cũ uero,pro cõsideratione,ictũ & interuallum:sensu putans cõtractionẽ nõ posse ꝑcipi.At ue-
ro magna hic denuo contentio medicis fuit,nõ iã de noĩe* tñ,uti multæ superius:nec uero an-
xia & inanis,vt pleræq; illarum : uerum quæ ad caput ipsum, & summã ꝑtinet cõmentationis.
Equidẽ,cum meo instituto expenderẽ,citra pronunciationem tñ,ut alia, q̃ apud medicos sunt
controuersa,sic hoc quoq;, per multos annos hæsitatio mea nõ potuit explicari : tandem aliqñ
reperi causam eorũ dissensionis:unumq; de hoc solo librũ scripsi,primum De dignoscendis pul H
sibus: vbi explicatum est,qui contractionem pulsus sensibilem obtineant,& qui non.Vnde uni-
uersa disputatio illius libri ad eos planè dirigitᷣ,qui ex ictu pulsum,& interuallo putant cõstare:
nam sunt,qui ẽt absq; distinctione definitionis pro subiecto,ab definitione pro considerationi-
bus,absolute dixerunt pulsum,ex ictu & interuallo conflatũ esse. Atqui,ut dicatᷣ ex distentione
& contractione constare, q̃stio existit quædã de quietibus, & quã à distentione ante cõtractio-
nem,& quã ante distentionem à contractione cor molitur, & arteriæ. Quòd si qñ etiam cordis
nomen prætereamus,solas autẽ cõmemoremus arterias,interpretandum est de illo dici eadem,
quemadmodum,si de corde quid referamus, omissis arterijs, accipere oportet dictũ de illis idẽ,
Eandem habet perplexitatẽ in respiratione quies duplex respiratoriorum instrũorum:quiescunt
enim & thorax & pulmo id temporis,quod intercedit inter ingressum spiritus & exitum: atque
pro tempore quidem harum quietum raram appellant,vel crebram respirationem. Veruntamẽ
non similiter hæ quietes dignoscuntur,atq; pulsuum : perspicuæ.n. semper in respiratione sunt:
at quietes in pulsibus quidam dixerunt nullo posse modo dignosci:quidam solam externã, quã
quidem & nos uocamus sensibilem,at non in omnibus tamen pulsibus. Itaq;, ut respiratio cre-
bra & rara in signis est magnis, ita etiã pulsus creber atq; rarus, ut disces in presagitione ex ijs:

quietes

* περὶ ὀφθαλμῶν. forte περὶ σφυγμῶν, idest, de pulsibus, uel περὶ παλμῶν. idest de palpitationibus.

* In aliquibus antiquis nõ est illa dictio.

A quietes autem partesne totius respirationis sint & pulsuum, in controuersia est. Etenim nõ primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partibus numerant harum functionũ, quietes: nam in inspirationibus quidem expirationibusq; perspicuo operari instra respirationis: in pulsibus, distento, & cõtracto corde: quietes aũt interpellantes has actiones instar esse quietis, quæ illis ẽt in defunctis inest. Quemadmodum etiam, qui pulsum asserunt actionẽ esse arteriarum & cordis, vel motum arteriarũ & cordis, uel distentionem, & contractionem arteriarum, atq; cordis, omittere quietes uidebunt, quæ non paruum ad præsagiendum momẽtum hñt. Rarus itaq; & creber pulsus cum æqualitate sua & inæqualitate, cum perturbatione ordinis & ordine, sunt huius generis, qui non parua nunciant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrens, ex eodẽ hoc genere, futurorum sunt non parua signa. Ergo, si definiendo pulsui uoles orationem de quietibus inserere, partesne habendæ illæ sint pulsuum, an secus: ꝙ si partes sint, utrum primæ & per se, an per accidens: multum profecto temporis in eo pones. Verum, quod in alijs fecimus, vt, cũ progressi usq; ad detectam ubiq; loquacitatem essemus, ad aliud transiremus, idem nunc faciemus, reuersi ad Alexandri & Demosthenis, quas De pulsibus fecerunt, definitiones. Sanè uiderẽ, si non uerbis, at sententia, cum doctore suo Demosthenes consentire. Nanq; functionem Alexã B der pulsuum spontaneam esse dixit, hic naturalem: & ille, quæ possit animaduerti, hic, quæ animaduerti ualeat. Nec uero aliter in definitione pulsus pro subiecto, cum magistro uideas Demosthenem sentire: eodem modo in definitione pro considerationibus. Constat enim, ictum dicas an percussum, nil interesse: nec etiam, spontaneam dicas an naturalem. Nam eo tantum, ꝙ coniunctionem, vel, in definitione intulit, ante diximus à præceptore eum dissidere, quaq; id ratione fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij definitio. CAP. 6.

BAcchius quidem alijs in auscultationibus pulsum dicit distentionem, & cõtractionem esse, quæ simul fiat in omnibus arterijs. In hanc definitionem disputarunt cum contumelia Erasistratij, postulare ab suo errore instituentes. Siquidem illorum est opinio, cor primũ præ oĩbus arterijs distendi, atq; contrahi, immisso autem in arterias spiritu, ab illo, simul atq; impleanẽ, distendi, primum ipsi cordi uicinas, deinde ꝙ has consequunẽ, mox his proximas, atq; ita cõtinenter ad extremas omnium arterias motũ penetrare, omni ipsis arterijs facultate nacantibus, tum peculiari, tum à corde ipsis suppeditata, cuius se ipsæ ope distendant, ut cor, cõtrahantq;. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continẽtes, ꝑ tunicas influere ab illo uim, cuius C ope perinde, atq; cor, dum distenduntur, ex omnibus partibus, unde possint, attrahunt, quod impleturum suam capedinẽ sit: dum contrahunẽ, reddunt: itaq; eas simul uno tempore oẽs uideri distendi & contrahi: idemq; constitutum, ac cor, utriusq; motus seruare. Erasistrato autem consentaneum est, non unà uideri cor, & arterias distendi contrahiq;: quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistratij probe Bacchium accusarunt, id asserentẽ, quod res ipsa monstrat. Illi cõ tradicerent melius, qui solorum naturalium pulsuum contendunt institutam ab eo definitionẽ: nam, cum ægrotat animal, attendi interim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni definitio. CAP. 7.

QVod Aristoxenus Herophilius non solum reprehendit, uerum etiam genus pulsuum in definitione desiderari, ex eius uero diuisione aliquid dictum de distentione, & contractione esse. Nam pulsum ille dicere vult functionem arteriarum esse: scilicet primũ hoc genus esse. Deinde, quia functiones arterijs præterea aliæ sunt (crescunt enim & nutriunẽ) addit peculiarem. Ita hæc est tota definitio: Pulsus est functio cordis, & arteriarum peculiaris. Sanè genus rei, quamcunq; definiamus, exprimendum in definitione esse ante alia, rectè Aristoxenus dixit. At, quia quoddam eius est genus continuum, ita.n. nocant, ante quod nullum aliud intercedit: D quoddam autem uno uel altero intercedente, aut etiam omnium supremum: quodnam genus, non parum quæsitum est, cæteris in definitione sit præponendũ: supremum ne genus, à quo amplius nullum est generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter hæc intercedat, ubĩ sit utroq; manifestius. Quamobrem merito quidam contẽti fuerunt continuum, & proximum genus pulsuum motum dixisse. Sed.n. ꝙ motus uarij sunt (nam latio, & alteratio, auctio, tabes, adhæc generatio interitusque, videntur motus esse) quemnam uelint motum esse pulsum, par erat aperire. Dicent sanè lationẽ. Deinde, ꝗa multas habet latio dĩas, addendũ erat, quam lationem uelint esse efficientium pulsus instrumentorum. Superne aliquis à primo genere exorsus, si dialecticos sequi uolet, definiat pulsum cordis, & arteriarum functionẽ esse, quæ motu lationis obitur, distentis illis contractisq;. Erit fortasse, ꝗ his quietes censebit addendas, ut certe uoluerũt, ꝗdam: alij contra detrahunt, quasi quæ per accidens, nõ primo fiant. Verũ in Aristoxenum hæc sufficiunt, qui, cũ dialectice uoluit definire, leges præterijt ipse dialecticas. Volunt enim isti, qui uenditant definitiones, à primo nos genere exordiri, deinde ꝑ media progredi, itaq; facere definitionem. Equidem exemplum fortassis adducerẽ istiusmodi definitionũ, nisi Platonis extarẽt duo libri, quos habent omnes in manibus: in quibus docet nos, atq; exercet, ut ex diuidẽdi uia & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum, alteri Sophista, alteri Ciuilis.

Zenonis definitio. CAP. 8. E

SEd ad Zenonis nos definitionem, uiri Herophiliorum nemini secundi, conferamus. Hic pulsum dicit esse partium arterio sarũ mistam ex contractione,& dilatatione functionẽ: ex qua eundem omnibus in partibus ordinẽ consonũ fuit esse, siue æqualibus illa, siue inæqualibus tẽ poribus absoluatur. Itaq; functionẽ ille dicendo mistam esse, non genus modo dixit pulsũ, sed & proximam, ut credit, drĩam: vbi prætcrijt, ꝙ motu functio obeatur, eoq; lationis: meminit au tẽ lationis specierum uel differentiarum, distentionis & contractionis, neq;.n. obscurum est dilatationem pro distentione eum accepisse. At nõ male mistum dixit esse motum, non simplicem, neq; unius formæ: siquidem ex contrarijs partibus constat, vt motus in respiratione. Etiã illud liquet, alteram partẽ illum nolle compositi huius motus appellare pulsum, cæterum pulsus partem. Nam, qui putant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionem etiam totum appellari pulsum, hi non animaduertunt interdũ ex his, quæ accidunt partibus, totum inuenire cognomẽ: vt hic, simus homo, aquilus, cæsius, χαροπὸς, id est flauidis oculis, caluus: in aliisq; permultis, à partiũ affectu cognomen totum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij propẽ oẽs uel arteriarum, uel cordis, uel horum amborum distentionẽ, & contractionem appellẽt pulsum, hic nõ cordis, & arteriarũ, sed partium dixit arteriosarum, qõne, quã dixi superius, quæ de corde est, adductus. Exoritur.n. animãtis maxima arteria, ex cordis sinistro sinu. Huius sinus corpus non esse idẽ arteriarũ corpori uel illi fatenť, qui arteriosum eũ uocant. Nã, ut neruosum appellamus aliqđ corpus, quod tñ distat à neruo: sic arteriosum hunc sinũ nocauerunt, substantia planẽ diuersa præditum ab arterijs. Verum non obtinent ab aduersariis, ut rectè uel arteriosus uocetur: ꝙ eadẽ natura sit, ac dexter, q̃ est carneus: quocirca cor quidam in musculis posuerunt: quorum errorẽ, alio loco deteximus. Id aũt, ut dicere auderet, similitudo eos corporis substantiæ induxit, quæ illis est: repræsentat.n. ita, ut maxime, corpus cordis duros musculos. Et uero ẽt manifestè utroq; sinu vř pulsare, & dum in corpore adhuc est, & cũ exemptũ est, aliquãtisper. Quinetiã, ꝙ pulsum naturalem nñ Zeno definiuit, merito & in eo est culpatus. Nã eundem in oĩbus partibus esse ordinẽ motus arteriarum, in ualentibus quidẽ uerũ est: in affectis, fit, cũ falsum sit. Insimulat porrò Aristoxenus Zenonẽ, ut multos alios, de additione superuacua hac, cũ dicat, siue æqualibus illa, siue inæqualibus absoluať tẽporibus, siquidẽ cõem notionem & generalem pulsũ non complecti nec hoc, nec aliud prorsus quicq̃ eorũ, q̃ ex diuisione rei, quæ de finienda est, proficiscuntur. Nam, hominẽ qui animal esse dixit, inde ei addidit drĩam pedestre, postea bipes, non opus habet, etiã drĩas ipsorum hominum ut addat: vt hęc sit definitio: Homo est animal pedestre, bipes: in quo artifices, & inertes, sapientes & indocti, continentur. Solorum enim hæ hoĩum quidẽ sunt drĩę, inutiles illæ tñ, ꝙ ad propriam definitionem attinet: ꝙ sufficiat uel animal pedestre bipes dicere, uel animal rationale mortale. Neq;.n. quæ definienda res proponitur, est, ut dixi, partienda, sed genus eius: atq; hactenus diuidẽdum, dum, quod intẽdimus, assequamur. Cuius si exactè notio completa sit, definitioq́ue abunde essentiam declaret, inutile est, quicquid deinde addatur, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, q̃ definienda est. Nãq;, quod cõe est omnibus pulsibus, id debet in definitione proferri: quæ est res, per quam pulsus cõcipiuntur & dñr: non per quam certi quidam pulsus. Nam, si quã attingat drĩam definitio subiectam propositæ rei, reprehendendi cuiuis ansam præbebit, non rectè prætermissas cæteras esse. Nam, sicut Zeno adiecit, siue in æqualibus, siue in inæqualibus temporibus absoluatur, tẽporis pulsuum scilicet subijciens differentiam: ita alius addet magnitudinis, alius uehementiæ: erit, q̃ crebritatis, alius numeri: deniq; omnes drĩas reliquas alius atq; alius. Quamobrem iure illi definitionem Zenonis nimium exuberantem, & superfluam consciderunt. Habuissent etiam, si libuisset, illa obijcere, quæ dialectici prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demonstrant enim uiri illi dictionis accessionem, de re, quæ definitur, detrahere, ut hominẽ si dicas esse animal pedestre bipes geometriæ peritum: nam, geometræ qui non sunt, non erunt homines. Nunc, quando confutationem huius definitionis, quàm porrò possit produci, aperuimus, transeamus à Zenone ad Chrysermum, cuius hæc est definitio pulsus. F G H

Chrysermi definitio. CAP. 9.

PVlsus est dilatatio & contractio arteriarũ, exurgente undiq; tunica, & in se ipsam rursus cõ sidente, ab animali facultate atq; uitali, comitans perpetuò tam sanitatem, q̃ morbũ, ad sensum* tenuis. Videtur enim hic etiam uir præterijsse cor, & tunicæ arteriarum circularẽ eleuationem & concidentiam pulsum appellare, quas pleriq; distentionem, & contractionẽ uocauerũt. Quod uero prætermiserunt quidam de familia Herophili, hic addidit: ab animali.n.& uitali, inquit, facultate hunc arteriarum motum proficisci: superflue illud additum quidem, si definitioni, quam uocant notionis, assignes: quod tñ non abundat his, qui definitiones essentiales postulant. Nam rerum, quæ positæ in generatione sunt, definitio causam complectens efficientẽ, optima habetur: de quibus est pulsus, qui, vt cæteri motus, dũ fit, est. At, rectè ne an secus, ab animali & uitali facultate effici dixerit pulsum, non paruam ea oratio quæstionem habet: quã quidem, qui omnia uulť ubiq; dicere, præsenti lucubrationi isereret, etsi nõ sit necessariũ. Nã, quæ rei exponunt

* Al. αὐτῷ, idest perceptibilis, & sic ubi que infertus.

A ponunt essentiam definitiones,placita consequuntur definientium:quæ confutari priuatim debent,non eorum nomine negocium definitioni facessit,ut non legitime factæ:at,ubi ueritas illorum agitur,illic uerbosa hæc disputatio locum habet. Quòd si quis uitio uertendum ducat,quod in unam ambas definitiones confuderit:& notionis,ut uocant, quæ posita est in cõmuni intelligentia:& essentialem,quam uocant, quæ essentiam rei aperit:rectè sanè accusabit : & uero etiã complures definitiones,quas retulimus,isti crimini ostendet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat : ab illa uel paulatim ad essentiales progredi,aut repente ad eam,quæ adamussim explicet rei propositæ essentiam. Equidem initio statim dixi huius libri,qualis esse notionis definitio debeat:quales autem, quæ pedetentim ab illa recedunt:quo est hic minus nobis inhærendum,ꝙ cum hoc declaratum ante sit,tum alia etiam omnia,quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythræi definitio. CAP. 10.

AT Erythræus Heraclides clarissimus eius discipulorũ,parum vr̃ magistri definitionem probare:distentionem.n.dixit,& contractionem arteriarum,atq; cordis pulsum esse, à uitali, & animali facultate plurimum ualente effectũ.Nam,ꝙ distẽtionem dixit pro dilatatione,uerbo B tñ̃ diffidet ab illo,non re:ꝙ uero de illa detraxit, comitans perpetuo tam sanitatem,q̃ morbũ, in re dissentit.Omittit hoc.n.pro superuacaneo,sicut illud,ad sensum *tenuem esse illum motum arteriarum & cordis, tametsi perpetuo in sanitate animaduerti pulsum ad eius ptinet notionẽ, nec non in alijs plerisq; ægritudinibus,at non in omnibus.Illud uero,ad sensum *tenuẽ esse motum eorum,declarauimus antea,quã requirat discretionem, eo loco, vbi definitiones Alexandri,& Demosthenis examinaremus. Demit præterea,insurgẽte undiq; tunica,& in se ipsam rursus considente:ꝙ illa.s.per distentionem,& contractionem significentur.Ad illud uero,quod dixit Chrysermus,à uitali,& animali facultate effici pulsum,adiungit Heraclides,plurimum ualẽte:quatenus alia ẽt quædam facere ad generandum pulsum,cum ipse confirmat Herophilus,tũ oẽs,qui ab eo sunt Herophilij nominati: tametsi reprehendat Aristoxenus, & hunc & Apollonium Murem,qui etiam addit,plurimum ualente.Neq;.n.inquit, quod erat cõe cuiuslibet naturalis functionis,par erat,ut proprium pulsibus attribuere. Reprehendit ẽt,undiq; tunicam arteriæ circulatim dilatari,in definitione dictum esse,non modo,ut Heraclides,tanquam superuacaneum,sed ꝙ ẽt pulsus quidam non naturales arteriæ distentionem non æqualem moliuntur,ueluti sui partem.Sed uero calumniatur hunc planissime. Nam, si ipse in definitione Chrysermus C poneret,æqualiter,iusta sit eius obiectio subiicientis præditos pulsus motibus inæqualibus:verum,qñ simpliciter dixit,insurgente undiq; tunica,& in se ipsam rursus considente,nullus crimini relictus est locus.Omnino,si id agebat,ut Chrysermum reprehẽderet,præstiterat oꝛonem ad illos pulsus deflectere,in quibus in modum fidis vr̃ tensa arteriæ tunica: vbi fertur sursum deorsum arteria,nõ distenditur tñ̃:nam hoc dixerunt quidam ad declarandum eum pulsum,non ab re illi quidẽ,parum tñ̃ ad absolutam scientiam. Atqui,ut prorsus non distendantur, nec contrahantur uiuo adhuc animali arteriæ,planè fieri non põt:quo minus autem animaduertatur hoc arterias hr̃e,fieri potest de breuitate distẽtionis,& adiuncta ijs arterijs uibratione. Diximus itaque tum contentarum fidium arterias speciem hr̃e,attolli,atq; demitti, non distendi tñ̃ & contrahi aperte.Sic ne hac quidẽ ratione mendacij postulet Chrysermum de circulari distentione, & contractione arteriarum:qui non de sensibili eorum motu definitionẽ, sed de essentiali substantia pulsus,fecerit.At,cui et hæc cordi est uel ipsi legere, quæ illi uiri scripta reliquerunt : vel in commentarios referre,Erythręi septimum librum legat de Herophili secta,Apollonij uigesimumnonum,Aristoxeni tertiumdecimum.Mihi quidem satis est,si in singulis dissensionibus capita orationum prodam,itaq; aliò me conferam:sic.n.fiet tandem, vt totum librum conficiam.

D Sed fuerit non incongruum,si hoc apponam. Ipse Aristoxenus,qui Alexãdri Philalethis fuisset discipulus,& priorũ se oẽs,ut putabat,definitiones coarguisset, atq; hanc confirmasset esse optimam,Pulsus est functio cordis,& arteriarum peculiaris : idem postea tamen,nihil causæ est,inquit,quin ẽt talem definitionẽ faciamus:Pulsus est cordis,& arteriarum functio peculiaris, mista & inuoluntaria.Hanc ẽt extollit definitionem,ut priore clariorem : illi compendium tribuit & artificium.Ducit.n.sæpe inuoluntarios motus habere tñ̃ aliquid uoluntarij:quod quidẽ,non obscurum est,quã multis implicatum sit controuersijs & quæstionibus . Sed de istis cum*utrisq; sectis,disceptat hic & reliqui Herophilij. Ab ipso autẽ Herophilo diffidere in eo uideatur,ꝙ pulsum esse existimet functionẽ arteriarũ & cordis:& partes eius statuat distentionẽ & contractionem,non nunq̃ ẽt quieres.Nam,si undequaq; Herophili placita tueatur,cõtractio sit functio arteriarum,dilatatio in propriũ statum & naturalem earum corporis reditus:nã eius hæc est sententia,quemadmodũ disteuta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in uiuis item, quãtum ex se ipsa est,distentam esse.In cõtraria opinione est Asclepiades.Hic uir cor,& arterias arbitratur distendi,cum spiritu implentur in ea influente per subtilẽ contextũ,quo prædita intus sunt: vbi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recidere tunicam in priorẽ suum statum illum naturalem.Atq; hęc obiter subire quęstio sophistis potest,qui sermonẽ in immensum uo-

* Al. alijs.

lunt producere. Et,vt uerbosam materiam tibi hic paratã habes,ita,si,q̃ Philonides Siculus scri E
pta reliquit in libro de medicina decimooctauo,in manus accipias(quorũ etiam Agathinus bre
uibus meminit,ei obijciens,primum,ꝙ male pulsum asseruit in solis arterijs fieri: deinde,ꝙ Bac-
chium parum recte secum coniungat)magnum certe cumulum loquacitatis hac ratione addide
ris orationi.Primũ enim epicheremata sunt commemoranda,quibus adductus arteriarum sola-
rum Philonides pulsum arbitratẽ: deinde illa refellenda: tertio Bacchiũ demõstrabimus in hunc
modum locutum in auscultationibus,Pulsum esse contractionem & distensionem omnium arte „
riarum. In compendio uero pulsuum sic ad uerbum scribit:Pulsus,& omnis pulsus affectus,arte „
rijs duntaxat & cordi accidit.Rursus panlo post: Nã pulsus,quod dictũ est,dilatatio est arteriæ. „
uel arteriosæ partis cordis.In primis hoc tibi,fac,hæreat,hactenus solorũ fere Herophiliorũ nos „
cõmemorasse definitiones:cum & Erasistratij multas,& Asclepiadij fecerint. Etiã hercle Athe-
† Al. tales. næi Attalensis asseclæ,quos pneumaticos uocant,etsi non ita multas definitiones,tñ non †parũ
multasq; fecerunt. Agathinus quidẽ certe,de quo paulo ante feci mentionem,quanquam impro
bet istos,qui omnia definitionibus student docere , ipse tñ librum primum conscripsit de pulsi-
bus,ubi singula,quę ad pulsum pertinent,nomina cum proprijs definitionibus rerum interpre-
tatur.Cæterum alias quidem prætereo: nam hoc in libro solius pulsus statui definitionẽ memo F
rare.Certe quidem demonstraui ego multis in locis,librum de singulis differentijs pulsuũ posse,
non secus ac hunc,confici,si magnum pulsum definias unà cum his,quæ ei ex quantitate disten
tionis sunt coniuncta: & si paruum unà cum adiunctis ex hac:atq; hoc modo omnes alios . Sed
in præsenti,ut dixi,de solo pulsu statui summatim uerba facere.

Agathini definitiones. CAP. II.

HIc ergo Agathinus,qui eos accusat , pulsum qui uolunt omnino definire , tñ in loquacita-
tem,& ipse incidit inanem:atq; etiam liquido in eo ostendit,ꝙ homonymum pulsum pu-
tarit esse.Alio.n.loco ait:Cordis & arteriarum motum dicimus pulsum esse.Alias : sensum illũ ; „
quem in inflammationibus ægrotus percipit:nam & hunc ait pulsum per homonymiam uoca- „
ri:quinetiam solam arteriæ distentionem nominari pulsum, qñ uel magnum , uel uehementem „
eum dicimus esse:qui in contractione non fiunt . Et uero etiam Athenæum ait censere contra-
ctionem quoq; pulsum appellari:quam significationem iubet Herodotum attendere:huic.n.ui-
ro suum librum nuncupauit , suo quidem discipulo , apud Romanos tñ in medicina exercenda
claro.Sed conflatum ex compluribus distentionibus appellari pulsum dicit : ad hæc non solum
ex distentionibus constitutum,sed & ex cõtractionibus. Quid,inquit,si etiam,qui proprius est G
carpi,uocetur pulsus?Equidem existimo,inquit,pulsum dici etiam euidentium arteriarum mo-
tum. Ab his oĩbus palpitationis secundum præcordia meminit, ecquid hanc quoq; par sit appel
lare pulsum: quam quidem habeant nonnulli deliri: esse aũt crassæ dorsi arteriæ. Quem si motũ,
inquit,uocamus,non pulsum,uerum palpitationem:erit iam quidam arteriarum motus,qui nõ
pulsus,sed palpitatio appelletur: qua & significatione Aegimius Veliensis inscripsit librũ de pal-
pitationibus,in quo tractat de pulsibus.Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumentum his,qui
sermones student ducere, si disceptent, an Aegimij ille germanus liber sit : aut utrum cæterorũ
Aegimius scripserit de pulsibus primus,an alius ante illum . Hoc uero omnino est friuolum : il-
lud fortasse non inane censebitur,tametsi est inane, indagare,unumne à pulsus nomine,an mul
ta denotentur:videtur.n.etiam Archigenes in eo cum præceptore sentire,multis modis putans
pulsum dici.De quibus sermonibus quo aliquis cognoscat,ad genera eum in species & differen
tias partienda necessarium est meditatum esse:nam propriarum & communium significationũ
nominum,hæc una est uia inueniendi.Itaq; multis mihi locis uidentur,etiam qui illustres in dia
lectica sunt,lapsi esse,qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbitrati,quot
in ijs singulis contineantur propriæ species . Dico autem , si quis putauerit nomen animal non H
rem unam significare:aliter enim dici animal immortale,aliter mortale : & rationale aliter, ex-
pers rationis aliter:& ferum etiam,mansuetumq; : ad hæc gregale,& solitarium:& id genus re-
liqua.Proinde,si hanc disputationem persequare,discipulumq; exercites ad multa exempla, ut
statim,quod multis cõmune est,cernat,& quod unicuiq; proprium, non parum impendes tẽpo
ris . Atqui sine tali institutione ostendi non potest, pulsus uocabulum unam rem significare , vt
animalis,etsi ex utriusq; diuisione, quàmplurimæ prodeant differentiæ.Itaq; hic iam perspicias
etiã longitudinem sermonis, qui integrum item librum requiret,si exponere uelis , unde indu-
cti illi pulsum multis modis putant dici:& quid sit,quod ijs imposuit . De quibus ego nonnihil
etiam in primo commentariorum,quæ in librũ Archigenis de pulsibus cõscripsi, numero octo,
dixi:hic satis erit, sicut antea , si unam sermonis prolixitatem demonstrem , qui ei habebitur,si
quis talia persequi omnia uelit. Nam uidetur Agathinus , etsi incuset illos quàm uehementissi-
me,qui pulsum conantur definire,ex suis ipsius uerbis, nunc functionem arteriarum , & cordis
eum putare esse,nunc motum arteriarum & cordis,nonnunquam distentionem,& contractio-
nem arteriarum & cordis:non quòd inter se hę definitiones pugnent,sed quòd una est,ut ita di
cam, generalior,aliæ specialiores.

A *Archigenis definitio.* CAP. 12.

ETiam † Archigenes, qui cõmentationem putatur, de pulsibus confecisse, in cuiusdam initio prægrandis libri definitionem hanc scripsit: Pulsus est cordis, & arteriarũ distentio atq; cõtractio naturalis. Addidit hanc dictionẽ, naturalis, ad definitionem Agathini, ob causam, quam ante explicaui. Ex distentione, atq; contractione, ut partibus, arbitrantur cõstare pulsum pneumatici omnes, actionẽ putantes vtrunq; motũ esse: cum Herophilus, & Asclepiades haud æquè sentire uideantur. Ac Herophilus quidẽ de distẽtione, & cõtractione arteriarũ peculiarẽ qñe instituere vr prolixiorẽ: nam subinde putabis eum, & distẽtionẽ, & cõtractionẽ censere actionem esse: ferè tñ unam contractionem. Asclepiadis uerò, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor, & arteriæ moueantur, varia est oratio, cũ in aliis functionibus naturalibus aĩalibusq; omnibus, tum in hac. Dicas. n. interim statuere eas illum ne actiones quidẽ esse: quanquam hoc cõsequens est suppositionibus ipsius: interim uerò functiones esse ponere, ueluti abnuens nomine, aut cõsuetudini concedens. At uerò familia Athenæi, ut dixi, omnis utrunq; motum in functionibus habet, & distentionis, & cõtractionis. In qua ẽt nos sententia sumus: neque tantum de arteriis, & corde, sed etiã de thorace: quippe quẽ etiam demonstrauimus agere distendendo B se, & contrahendo. Distinguo autem tum in thorace, tũ in arteriis lationes in medium statũ ab extremis, q̃ nunc citra actionem, nunc cum illa fiunt. Horum si iam demonstrationes in hunc sermonem coniicias, hac re ad longitudinem tibi multũ proficietur. Ad hæc, si nominum varietatem, qua in definiendo sunt usi, & hinc quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde quemadmodum eas quidem reprehenderũt, postea, quomodo dicta sua alij defenderunt: hinc orationi accedet friuolæ prolixitatis cumulus.

† Vertendũ ex græcis. Et iam Archigenes, qui commentationẽ de pulsibus in uno prægrãdi libro cõfecisse existimatur, in eius dem initio definitionẽ, &c.

Magni definitio. CAP. 13.

MAgnus itaq; non distentionem, & contractionem, sed etiam inflationem, & cõcidentiam sensibilem cordis, corumq;, quæ illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenæi definitio. CAP. 14.

AT ipse sectæ illorum princeps Athenæus, pulsum definiuit motum per distentionẽ naturalem, & inuoluntariam * spiritus eius, qui in arterijs est, & in corde, quiq; ex se ipso, & in se ipsum mouetur, unaq; cor mouet, & arterias. Vbi non essentialem modo definitionem fecit, sed addidit, & causam: quemadmodum definiri dialectici uolunt ea, quæ, dum fiunt, fiunt. Et compẽdiosius etiam, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem *tenuem, cordis, & arteriarum. Iam Athenæi etiam hæc est definitio: Pulsus est distentio, & contractio cum C perspiratu cordis, & arteriarum. Si uis autem cordi est, hisce definitionibus confutandis confirmandisq; longissime orationem extendat, licet. Iam uerò alij quidam de pneumatica secta definitiones pulsus fecerunt, aliquantum: † vt dixi ‡ uariantes: quo minus eas commemorare statui, quòd perstringere quàm breuissime orationem studeam.

* Al. θερμοῦ, id est calorís.

† Al. ex antiquis, ab antedictis.

Asclepiadis, eiusq; discipulorum definitiones. CAP. 15.

ASclepiadis etiam discipuli fuerũt inter se discordes: quòd definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adiicerent, alij detraherent, alij immutarent. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionẽ, & contractionẽ cordis, & arteriarum. Hic multi eius discipuli addũt: quæ non semel, sed identidem in una inspiratione fiat. Vt tota definitio hæc sit: Pulsus est distentio, & contractio cordis, & arteriarum, quæ non semel, sed identidem in una inspiratione fiat. Sed decepti quidã sunt ab eo, q̃ in libro suo de respiratione, & pulsibus scripserit in eũ modum ista uerba, obliti orationis, ubi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quæ simili modo fiunt in respirationibus, & pulsibus, & quæ alio diuersoq;: ac, ubi diuersitatem declarat, ista cõmemorata uerba sunt scripta: quo respirationem separaret à pulsibus, quibus hoc est adscriptum: quæ D non semel, sed identidem in una inspiratione fiat.

Moschionis correctoris definitio. CAP. 16.

ALij porrò quædam adiecerunt præterea, de quibus Moschion est cognomine corrector: q̃ Asclepiadis scripta quædã corrigeret, non ubiq; cum eo sentiens: sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego uerò simul, ut Moschionis definitionem narrauero, recedam ab schola Asclepiadis: Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, uenarum, cerebri, ambientisq; hoc membranæ: qui in una inspiratione non semel, sed identidem, fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quæ definitio habet, si quid memor es hactenus dictorum.

Erasistrati discipulorum definitiones. CAP. 17.

QVare sit operæpretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus, ac alij, discordauerunt. Siquidẽ hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui unum uirum sectarẽtur, dissensisse plerosq;: Quosdam etiã duas & tres definitiones conscripsisse: vt Apollonius Stratonis filius, vnam hanc: Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completione fit spiritus à corde emissi. Alteram hanc: Pulsus est arteriæ dilatatio, & contractio, à facultate, quæ illi cõiuncta est, ac proportione respondet. Ac tertiam aliam: Pulsus est dilatatio, quæ facit, ut tactum arteria feriat. Atque hanc definitionẽ tertiã æquipolle-

re

re definitioni pulsus in consideratione positi, nuper ab Alexandro allatæ,nemo est,qui nesciat. E
Prima aũt,quam scripsit essentialis est,cõsentiens Erasistrati sententiæ:quandoquidem putat arterias,vt superius etiã memini,ideo distendi,q̃ compleantur spiritu à corde suppeditato. Nam completionem uolunt nos,non impletionem dicere, ne quis oẽm in contractionibus existimet spiritũ euacuari. Secunda definitio facultatum etiam sermonem tangit: quã alij rectius Erasistratij fecerunt,qui pulsum esse dixerunt distentionem, & cõtractionem arteriarum, & cordis, quam uitalis facultas,& animalis efficit. Nã ipse Erasistratus in commentariis de febribus aperte affirmauit,etiã animalem esse in corde, nedum uitalem facultatem. Nonnullis illorum satis fuit dixisse,pulsum cõmunem actionem esse cordis atque arteriarum. Quidam anxie magis distentionem arteriarum,cordi contrariã,esse pulsum affirmauerunt: quando attollitur cor,eodẽ tempore contrahi arterias existimantes:&,cum illud contrahitur,tum distẽdi arterias. At uerò Appollonij prima definitio solam declarat distentionem esse pulsum,quam dilatationẽ appellauit,hisce uerbis:Pulsus est dilatatio arteriæ,quæ cõpletione fit spiritus à corde emissi. Erasistratus verò vr̃ nõ naturalem arteriarũ motum appellare pulsum,uerum motum duntaxat in inflãmatione. Id,quod eius uerba arguunt in primo commentario de febribus: ubi uocat motum arteriarum,quem naturalem nos pulsum appellamus: quẽ uerò in inflammatione ille immutationem dicit habere,pulsum uidetur uocare: non censens scilicet cuiuis arteriarum motui esse pulsus nomen attribuendum,sed soli ei,qui ab affectu in inflammatione à naturali statu deducitur. F
Cernis igitur uerborum copiã,qua abundabis,si cuncta hæc persequare:&,quæ in se Erasistratij mutuo,ac quæ in alios disputarunt,cõmemores:& quæ item illi responderunt his. Cum igitur in capitibus ego tantum recensendis librum iam totum confecerim, idq; multis etiam præteritis illorũ definitionibus,quid,qui exequi omnia uelit,nonne tres libros , atq; adeo quatuor habebit conficiendos? Fac uero confectos esse:& adolescentem quempiam,qui in nugatorẽ incurrisset præceptorem,qui omnia dicere velit,nihilq; præterire eorum quicquam,quę tradiderunt medici,longo tempore illa,& summo studio edidicisse: postea congressum apud ægrotũ aliquem esse cum alio adolescente, de alio magistro rationem docto cuiusq; pulsus dignoscendi,& quid denuntiare soleant: vtrum dices cõmodi aliquid inuenturum ad præsagiendũ de ægroto? aut,utrum nomen assecuturum apud ægrotũ,& præsentes? Nam alter adolescens, qui pulsus sit definiendus,multis uerbis aget: at,morbus periculo ne uacet,an cũ periculo sit:& diuturnus ne sit futurus,an breui iudicatio sit expectanda,planè nesciet. Alter adolescens exactè hæc præsentiet,prædicetq; præsentibus,sed eũ ratio definiendi pulsus fugiet. Hæc autem apertè declarabit G
contentio,quæ ratio docendi utilis,quæ inutilis sit. Verum,vt est in prouerbio, Dulce bellũ inexperto,sic isti uidẽtur mihi,qui omnia uolunt definire, prorsus quæstiones ignorare,quas dialectici de ratione definiẽdi instituerunt. Nam definitione quidẽ significationẽ explicare propositi nominis,si quidem propositã rem non omnes planè assequantur, non dico conducit,sed necessarium est. Necessarium etiam,ubi quis uel uersutia de industria,uel imprudens præ stupiditate,significationes commutet nominum, tribuens alijs rebus ea,ac omnes homines. Si absque utroque horum sit, omnino res definitione nõ est aperienda, q̃ suum ipsam nomen abunde declaret: nam definire planè quidq;,ad sophisticam disciplinam pertinet, uelle. Mihi quidem hęc licet dicere,qui frequentissime in quæstionibus improuisis feci periculum: nam de quauis re ad definiendum proposita dici demonstraui posse totum diem. Quare non,quo uerbis deficiar ad definiendum accommodatis,in abundantes queror: sed,cum probaui omnium me ad eã loquacitatem esse instructissimum,humanitatis duxi esse,si artibus insudantium haberẽ rationem,ueritatemq; aperirem: non quod pleriq; faciunt scioli,qui suspici,q̃ sciunt,quærunt,& uero etiam ampliores se ipsi apud alios putant fore: sed,quæ cognouissem semper,distinguerẽ utilia ab inutilibus. Omnes enim (cum à paucis discessum est) qui artes tradunt,nugis omnia referserunt: de H
quibus hoc est,quod hactenus tractauimus. Nam peruasit philorissiæ morbus non medicos tantum,ac philosophos,sed oratores etiam,& musicos,grammaticosq;. Quibus ego,si sapiant,omnibus vno de pulsibus exemplo medicinam sanè præsentem feci. Quòd, si quando per ocium multum sit uisum omnes persequi,& diiudicare controuersias de definitionibus, ne id quidem facere dubitabo: siquidem inutiles quidam dictitant illas esse: alij utiles illas quidem, sed de ratione disceptant definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conscripsi, tertium & quartum cõmentarium in secundum librum Aristotelis De demonstratione. Cui libro titulum multi indiderunt Analyticorum secundorum: sicut & libro De syllogismo,priorum Analyticorum.

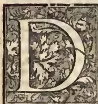
GAL. DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Docet, quæcunque in pulsu in nostram notitiam ueniant: ac in primo libro pertractat de Distentione, ac Contractione, primis & principibus pulsus partibus, per sensum dignoscendis.

Partitio Commentationis de pulsibus: & quibus in partibus medici, quibus philosophi, elaborarunt: postea de difficultate dignoscendorum pulsuum. CAP. I.

E pulsibus cōmentationē in quatuor partes sumus partiti. Prima, spe-
cierum & generum illorum differentias recenset. Altera, quæ est hæc
ipsa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoscēdis. Tertia
C causas aperit, à quibus quisq; generatur. Quarta & postrema, quid de
nuntiare solēt, medicis sanè præ cæteris honoratissima: quo fit, vt reli
quas partes huius nomine tractēt: & philosophis, qui scientiam natu-
ralem inuestigarunt, nō planè neglecta. Quam ob rem merito omniū
prima pars, ad medicos iuxta, & ad philosophos ꝑtinet, sed secūda, &
quarta medicis est peculiarior, ut tertia philosophis. Quocirca magno
pere utrique in tertia elaborarunt, quód hi honoratissimā partē esse
censerent: illi proximam statuerent honoratissimæ. In quarta nō perinde quidem, ac in hac, eò,
ꝙ soli de ea medici scripserunt: plus tamen, quàm in reliquis, laboratū est. At in prima sophistis
plus satis: medicis, qui magis artis opera spectaut, q̄ nugas, satis inter disputandum laboris fuit.
Reliquā secundam partem, nec philosophorum (neque enim ad tertiam, sed ad quartam facie-
bat) nec medicorū præter Archigenem, idq; planè leuiter, attigit quisquam. Flagitat autem hæc
non prolixam quidē orationem, sed tempus alijs simul omnibus longius. Nā, cum tactu nobis
opus est exercitato, vt paruam etiam exacte differentiam sentiamus, tū non est in manu nostra
eius exercitatio. Nam compaginū vsum & instrumentorum, & vero dissectiones, vsumq; fascia
D rum & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico necessarias, citra tuam operā fortasse di
scas: Et sanè multa ipsi hoc pacto obimus, imitamēta molientes, per quæ etsi ad summam perue
nire non possumus, at plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire possumus: In medi
tando vero ad pulsus, quid inuenias, quod caprizantem, vel vermiculantē, vel omnino quenq̄
imitetur minus frequentium, non vulgarē tamen rem indicantium? nihil hercle, nec quod acce
dat quidem. Sed ad naturā eorum alius alio præstat oratione declarandum: vt exerceas aurē te
ad quempiā facillime simul, & exacte dignoscendum, nisi ipse tuā operam naues, nihil reperias
machinæ à medicis, ita commentū, vt in cæteris fecerunt operibus manu obeundis. Itaq; cū ob
id, tēpus requirit longū, tum ob absolutā naturæ rerū sciētiam. Nam, si figuli pictoresq; visum,
si caupones & coci gustū: olfactū vnguentarij, auditum musici, tametsi artis habent vbiq; prom
ptā materiam, multos nō dies dico, aut menses, sed annos, vt accurate artē callcant, meditātur,
ad tactum exercendū quantum. s. censeas temporis medicū quærere? cui plurimi vno tempore
affectus arteriæ sunt attendendi, nō vt figulis solæ figuræ, aut vt pictoribus colores: sed primū di
stentionis quātitas, deinde qualitas, & tēpus motus, tum mouentis eā cōtentio facultatis, postea
ipsius tunicę arteriæ status. Hæc simul, atq; illa attollitur, omnia sunt cognoscēda. Quinetiā ca
loris qualitatē, occursus arterię motu excitatus apertius indicat: & ēt, ęqualiter an inęqualiter:

illa

illa,quæ memorauimus omnia, una in parte & in diuersis fiant.Atq; in distentione hæc confide E
randa sunt.In contractione sanè similia illis:præterea tempus inter utranq; mediū,quo quiescit,
duplex illud,unum à distentione ante contractionē,alterum à contractione ante distentionē:&
horum mutuā proportionem,tēporis motus ad tempus motus,tēporis quietis ad tēpus quietis,
& utriusq; simul ad utrunq; : quæ sunt uniuersa ante alterū arteriæ ictum cognoscenda cōfecto
† Al. ex antiquis hac ipsa. in primo pulsu.Nam,cum iam alter inceperit,cum † ipsa prima ‡ sunt attendēda, quæ declarata
iam primo sunt:tum uero,quo æqualitatem eorum,& inæqualitatē perspicias,oēsq; differētias,
quæ in illo sunt exposita,cū iis,quæ in hoc,cōferenda sunt.Inde tres,quatuor,quinq;, atq; adeo
multi deinceps pulsus sunt uidendi,ut ordo tibi,atq; cōfusio sit explorata. Quid hæc,quātæ cen
ses esse omnia exercitationis ? Equidem, vt uerū dicā,ad exactissimam quidē & absolutissimam
cognitionē requiri totam humanā uitam putē: ut autē tantā assequaris,quantā nūc parauimus
nobis,non sex menses tm̄,quibus uniuersam medicinā profitentur sapiētissimi se isti methodici
tradituros,sed annos permultos. Mihi * quidem certè,ut primū medicis cœpi operā dare,primis A.l.1.c.2.d.1. c.1.fol.47a
adhuc ætatis temporibus mirifica cupiditas incessit artis de pulsibus cognoscendæ : atque inde
usque in hanc diem,eam cōmentatus , haud dum mihi oēm artem uideor assecutus. Siquidem
multos annos etiā dignoscere ne esset tactu clare arteriæ contractionē,incertus erā.Quin hære- F
bam ēt,an Archigenes,Herophilus, ‡an uero‡ Agathinus, omnisq; propè natio empiricorū ve-
ra dicerēt:tm̄ aberat,ut planè scirem,posset ne tota sentiri,an pars aliqua,eaq; quāta.Iā in distē
tione de similibus perinde implicatus tenebar,cum tm̄ hæc fundamēta sint,& ueluti elemēta to-
tius de pulsibus artis : quibus incognitis nihil esset ꝑterea quicquā, quod cognosci certo possit.
Tantum sensu noueram dignoscere distendi arteriam,non ascendere,& descendere,quod cōfir-
mant isti,qui Empirici uocantur,probari,atque id esse uerum.Neq; enim distentionem,sed ictū
tm̄ percipere tactū:ascendentis ne cuiuspiā,an distenti,non item animaduerti. Hoc quidē mul-
tis annis propè solum assecutus sum : postea unum etiam, uehementem pulsum : alia me omnia
adhuc fugiebant. Itaq; in profunda hæsitatione multos annos uolutatus, nihilo magis indagare
destiti:sed,cum acrius ēt,atq; etiā in id incubui, tandem aliquando * species cōtractionis tactui
aperte repræsentata est.Deinde,cū in ea meditatione diutius immorarer, non speciē adhuc ob-
scurā,sed clarissimam notitiam eius nō concedentē distentionis notitiæ cōsecutus sum. Postea,
quid cōmemorem,q̄ alia sim cito assecutus ? Omnia enim ultro se offerebant , & planè posthac
ꝑspicua erant,ut cum in summis tenebris lux subito splēdida eluxit. Quòd si quis hæc accipiat,
ut uera,& nō ut fabulā, magnū fructum capit,ne eum desperatio subeat inueniendi , quæ inda- G
gat:neq; eò deterreatur,ꝙ multis etiā annis inquirendo nihil dū profecerit. Nam quidam in q̄-
rendo clam obducitur callus, ususq; comparatur, qui progreditur pedetentim, neq; prius, q̄ ab
solutus sit,unquā cœpisse apparet: Simul, atq; completus est , cumulate fert omniū exhaustorū
laborum,q̄ citissime fructū,adeoq;,ut rudius dicā, cū ipsa usura . Iam, cum posteris nostris non
mediocre momentū accesserit promptitudo nostra,atq; industria in hisce rebus,qui non dubita
uerim,uel ipsos affectus tactus aperire oratione : breuiore tēpore ad artem se exerceāt pulsuū,
& minore cum labore.Faciā enim,ut præter alia uiam muniā, qua uotum assequaris potissimū:
liceat tm̄ ab immensa diuitiarū,atq; gloriæ siti,quæ nunc dominatur,mortales abducere.Neque
sanè quicquā erit profectum hac lucubratione,si ueritatis studiosos desiderabit:quos scilicet ha
ctenus desiderabit,dū uoluptas superior sit,& regnet,honestas aūt nulli curæ,nullo numero sit:
neq; enim uoluptarios hæc cōmētatio,sed egregiè gnauos industriosq; quærit. At talis quotus-
quisq; est?Sed enim,ut dixit Heraclitus,Vnus mihi instar est mille.Profecto libentius cū uno il-
lo egero,ac cū istis mille,qui unum,uel etiam nullum ualent:nam non numero ueritas,sed sapiē
tia æstimatur. Ergo ad unum hunc uerba nunc facimus cupidū ueritatis, quisquis ille siue nunc
sit,siue posthac existet : Primum multa ad sensum ꝑtinentia, fieri non posse , ut uerbis non ex- H
planentur:Deinde,tametsi non possit fieri,nihil eo tamen causæ esse,quam ob rem nostræ te di-
ligentiæ pœniteat.Nam,si minus undequaque accurate sermone ad eorum notitiā, propius ta-
men,quàm nihil,aspiraueris . Nam quis tandem faciem cuiusque hominis depingere oratione
exacte possit ? haud sanè quisquam: tamen seruos fugitiuos quotidie ex notis faciei proclamāt.
Adeoq; fuit,cui hoc esset satis tantum exaudisse:

Crassus erat,nigris humeris,crispisq; capillis.

Atque ego,cum prius dulce Falernum,q̄ Romam profectus essem , nunquam gustassem: tamen
me,cum est primum oblatum mihi,non fefellit,ꝙ signis deprehenderem id, quæ legeram . Qui-
* Carylnum est in græcis. dam etiam meus familiaris uinum, quod crescit in Lydia (dulce,*Sesaminū uocatur ab incolis).
facile cognouit, hoc dūtaxat à me admonitus,dulce uinū Creticū,& quod Scybellite appellāt,
colore repræsentare,& dulcedine, crassitieq; : præterea mirificam quandā iucundissimamq; ad-
stringendi uim præter illa habere . Huiuscemodi nos quoq; signa recipimus pulsuum dignoscē-
dorum tradituros:Ad hęc,manus qua nā ratione erit cuiq; pulsui admouenda:siquidem hic fir-
mius infigenda est,illic lenius applicanda: ut in uehemente & languido pulsu . Nam illum , nisi
premas arteriam,non dignoscas: hunc,tantum abest,ut cognoscas premēdo,ut semel etiā, si ita

facias,

A facias,videatur immotus.Nec vero magnorum simul,& languidorum pulsuum,quos lethargici habent, cognoueris magnitudinem,nisi admodũ attiugas molliter. Quòd autem à turgidis & magnis,& duris,vehemẽtibusq; altos oratio discernere possit docere,si magnũ dicã tibi hũc esse,qui increuit ex æquo in tres dimẽsiones,in longitudinẽ, latitudinem,profunditatemq;:turgidum autẽ,qui in duas tantum,latitudinem,& profunditatẽ: altum,qui in unam tñ, altam: & durũ uiolentũ ictum efficere qualitate arteriæ tunicæ : vehementem uitalis robore contentionis: haud dixeris,prudentẽ uirum, atq; gnauũ,oĩno ab his initijs ingressum,nõ posse dignoscẽdorũ illorũ confirmatam scientiã parare, modo ad principia,& ueluti elemẽta artis huius probe exercitatus sit. De q̃bus nos primo loco dicemus, deinde cõgruo ordine ad reliqua progrediemur.

De quatuor elementis dignoscendorum pulsuum. CAP. 2.

SVnt hæc quatuor.Omnium primũ,quod empiricos diximus contentiose potius,q̃ uere,asserere, ictum se tantum sentire, distentionem autem ignorare arteriæ.Quocirca pulsum quidã de illis definiunt, memoriã affectuum tactus ex arteriarum motu.Nam non ex distentione arteriæ,sed ex motu,dixerunt,nulla de re alia, quàm ꝙ distentionẽ se negant sentire.Verũ ratione, B inquiũt,constituas eã,licet,nõ percipit tamẽ eã tactus. Contra uero debebant omnino dicere, si id tantum agebant,ut contenderent:tactũ arteriæ distentionem sentire, sed,uere ne distendatur,hoc se non plane scire:nã confirmare non percipi,mentientium est de sensu.Etenim, si istos roges,quis tandẽ conuulsiuus pulsus uideatur,quid aliud respondeant, ac intentæ utroque arteriæ,quasi fidis,quendam occursum illũ efficere tactui,quæ ne pristinam quidem sedem plane retineat, sed sensim sursum deorsumq; iactetur?Iã etiã, si de uibrato requiramus, fatebuntur hũc quoque, si quidem illis certe tactus affectus non exciderunt, fieri, cũ deseruit arteria suã regionem.Nam in ijs pulsibus sursum ferri arteriam,atq; deorsum sentimus plane. Quinimmo pulsus inæqualitatem eã,in qua arteriæ quædam partes editiore loco appareant, quædam humiliore,si nescire se dicant,experientiæ deprehendentur inanes, quã semper uendicant.Neque enim de illis hoc est, quæ ratione ostenduntur: cæterũ tactus id percipit dilucide: in cuius quærẽda causa medici,qui uocantur Dogmatici,dissentiunt mutuo, dissensuri etiã in eo,an percipiatur, nisi ea sit rei euidentia.Quinetiam est, cum magnitudine inæqualis pulsus fiat in una distentione, cum eius partes quædã plus,quædã minus, distendantur: qui non fieret, nisi distendi arteriam re uera uideremus.At intelligo producere illis me ingeniosius fortasse sermonem,q̃ aperte agere:nã C satis hoc fit dixisse,longum uel breuem, altum uel humilem, latum uel angustum, magnum uel paruum,crassum uel gracilem,& præterea horũ medios fieri non posse, cum non omni ex parte distendi arteria conspiciatur,quoniam solum fieri motũ arbitrantur:tantum,uel altus,uel humilis fieret,uel eorum medius:alius nullus.Igitur,qualis cõuulsiuus pulsus est,qui est infrequẽs, tales contendunt,qui negant sensibilẽ distentionẽ esse,semper omnes uideri:re uera.n.in conuulsiuo, aut nequaquã sentitur distentio,aut parũ & obscure, arteria in fidis modum sursum deorsumq; iactata. At uero, quod tradit Archigenes,hominũ gracilium in partibus nõ carnosis,oculis cerni arterias distendi, & cõtrahi,apud homines quidẽ uerecũdos recte dicitur:apud eos uero,qui de rebus cõspicuis, quãdo sibi ipsis libuerit, nõ laborant, secus.Etenim uel cõspici negabunt hoc,ꝙ quidem eorundem fit illorum hoc quoque inficias ire:aut,si etiã annuant,oculis ui deri dicent arteriam distendi, tactu non item: atqui de hoc quæstionem esse. Quare non ad uisum sermonẽ deriuemus:verum propositis his,quę tactu percipiuntur,placare homines conemur. Atq;, ut uerum dicam, non tã istorum nomine, q̃ ut ueram traderem rationẽ dignoscẽdi tyronibus huius meditationis affectus sensibiles,memini pulsuum manifestam distentionẽ arteriæ obtinentium,& obscuram,de quibus conuulsiui sunt:præterea ut pulsuum,qui in quãtitate D positi distentionis sunt,ne confundant consideratione: sed semper in memoria habitis tribus dimensionibus contendere præsentẽ pulsum cum superiori ualeant,in tribus ne dimensionibus illi,an in eorum aliquibus,uel aliqua,respondeat.Nam,qui ex distentionis quãtitate xxvij.pulsus cõstant,quos in tabella libro primo De pulsuũ differẽtijs proposui, hac maxime ratione cognoscas,si dimensionũ quantitatẽ singularum teneas memoria. Porro aũt tũ hæc ipsa, quæ nũc cõmemorauimus,tũ reliqua,quæ posthac dicenda sunt,oĩa præcedere ille liber debet, ut initio statim huius libri admonuimus. Itaq;,prius huc qui se conferat,q̃ illa edidicerit, errat planissime: atq; hoc fit in toto sermone constitutum. Nũc,quod instituimus, exigamus: apertè distentionẽ arteriæ à tactu,non ictum modo (quod,qui cũ omnibus disceptant, affirmant Empirici) animaduerti.Quare adducti rationibus meis contra,ac prius,dicentes,fateantur (ni sophistæ certe, & arguti gestiant haberi)arteriæ aĩaduerti quidẽ abs tactu distentionẽ, tñ,ita ne re uera habeat, se hæsitare:fane.n.hæc consentanea magis sint cum eorum secta. Aut quam ob rem cum omnibus aliis in disputationibus,quod cernunt, constituunt,de natura uero hærent:hic non faciunt idẽ? Atqui,si hoc faciãt,nõ est,quod dicãt,distenditur fortassis arteria, sed nõ est conspicuũ. Verũ è diuerso,fortassis non distenditur illa,tñ percipitur:siquidẽ consentit hoc cũ illis, qui, quod cernunt tñ,& non qđ cohæret,cum placito suo ponunt.Siquidem,quod conspicimus,ubiq; locorum,

rum, ut dixit Timon, ualet: qui fit igitur, quo minus nunc quod cernitur, ualeat? Atqui, siquidē E
ualet ubiq;, pro cōi igitur principio aperte dilatari arteriā sumpto, cum. s. non cōuulsiue mouea-
tur, inde dissentiamus fortasse inter nos, an fidem illi nos habebimus, illi nō habebunt. Fortassis
hic quoque, si suā illis authoritatē subijciamus, ad cōcordiam in cōmuni ineundā autohres fue
rimus. Quid nam igitur uolunt? nihil aliud, q̄ singula euidentia conspici, & scrupulum habere
maximum, an, qualia uidentur, etiā sint: deinde an ulla etiam ratione sint. Sūpserint sanè, & id à
nobis confessum, nihil enim illis denegatum uolums. Quin nec, ecquid omnino sit sol, luna, ter-
ra, nec an mare, neque an uigilemus: sed ne an sapiamus quidem, uel uiuamus: nec quicquam no
bis prorsus, qua sit natura, constare. Equidem haud sciam, hac quam desiderent maiorē hæsita-
tionem. Obtinuerunt hāc à nobis libentibus, supersedeāt hoc labore orationis, ut demonstrent:
habeant suam naturæ ignorationem, ac abunde fruantur, licet. Tm̄ respondeant nobis rē non sa
nè prolixam, An simul de usu nos rerum ad uitam pertinentium hæsitare uelint: neque, ubi Solē
ꝑspicue oriri cernamus, obire solita nos negotia, si dies sit, an in grabato cōquiescere, dubitātes
nox'ne etiā, an dies: Nec, cū nauē conscenderimus, ac simus in alto, hoc agere: sed nihil creden
tes, audere in mare prosilire, quasi id fortassis mare, fortassis non sit: Neque, ubi in portum ex al
to inuehamur, appellaturq; nauis ad terram, omnesq; uideamus in terram exire, fidē dare sensi F
bus usque ad ipsum usum: cæterum intus nos continere hæsitātes, & dubitantes, dicentesq;, For
te quidem uidetur nobis terra, nō est tamen. Atque omnia illa ipsis illis authoribus ad experien
tiam usque fidem habent: at de natura in dubitationē adducuntur. Quin hoc nos scilicet ipsi uo
lumus, ut eis pro certis utamur: quod uero excedit usum, superfluū dicimus esse. Quam ob rem
si, quod cupimus, nobis dant: de quo amplius dissideamus inuenio nihil. Quod ad naturam ꝑti-
net, de eo scilicet inquiunt. Desine, quæso, nec de eo uerbū unquā faciemus, si uoles. Immo uel
ad fœdus feriendū te adhortemur: & procedant posthac, si uultis, non minus nobis, q̄ alijs mor
talibus, quà res, quà uerba: qn̄ uos ētipsos animaduerto elaborare, ne quid de illis, q̄ omnibus
hominibus testata in uita sunt, euertatis. Proinde, sicut illi negocia obeunt, & itē nos obeamus:
nec curiosi simus ulla in re, quæ aperte conspicitur: sed statim credamus, & assentiamur. Vt, si q̄s
annunciet ab imbribus, qui deciderunt, fluuiū auctum euertisse pontem, hic quispiam, de uobis
præsto ita uetet absolute, ab imbribus, qui deciderunt, dicere, sed qui uisi sunt decidere: neque
fluuium, sed qui uidetur, & apparet: neq; auctum, uerum, qui uidebatur auctus esse: neq; diruisse
pontem, sed uideri diruisse, quis hunc sanum dicat? Quid igitur, qn̄ cum cæteris omnibus mor-
talibus alio modo disputetis, negocia solis nobis facessitis, cum iisdem utamur sensibus, tam in G
arte medica, q̄ reliqua in uita? Et utrē, verbi gratia, & uesicam, culeum, atq; fabrorū folles quid
distendi dicitis, ac contrahi, uideri prætermittitis: arteriæ uerò soli innocenti estis molesti, atq;
in ea de apparentibus scrupulū iniicitis, quo minus absolute pronuncietis, distenta est, & disten
ditur, contracta est, & contrahitur, sed uidetur distendi, uerè ne distendatur, me latet? Desistite ꝑ
deos tandē aliquando inanibus nugis artē onerare, uel sua sponte longā. Si ociamini, & uitā nō
labefactare, sed esse usui instituistis: artemq; non interpellare, sed augere conamini: rebus hanc
cōmodioribus contentionem reseruate. Multa offenditis in medicina, quæ magnæ sint quæstio
nis, huc conferte uim uestram, hic ingenium ostendite: & dubitationē de rebus euidentibus tan
dem abijcite, qn̄ nihil ea re profectus sitis facturi. Compellimini enim, uelitis nolitis, euidentia
pro certis habere, aut ne hiscere quidem nobis potestas erit: nam, cum, siue quæramus, siue non
quæramus, idem cōsequitur usus, ne quicquā inquiramus. Sunt uero permultæ aliæ hominibus
tum sensus, tum rationis exercitationes, hic elaborate, in his tempus ponite: res autem euiden-
tes citra scrupulum pro ijs, quæ esse illæ uideantur, numerate. Facite itaque, ut mihi arteriā cō-
cedatis in longum, latum, & profundum distendi: postea iā dispicite, an sentire contractionem,
nec ne, possitis. Vos uero, vt nec hoc, nec aliud inquireretis quicquā, sint ne omnino res euiden- H
tes, in dubium uocastis: unde uobis suppeditat magnus quidem uerborum aceruus, non potest
labefactare tamē, neq; conuellere usum euidentiū. Nos igitur cōtra faciemus, ac uos. Omnibus,
quæ lucide cernuntur, utemur, citra ullam hæsitantiam, & credemus talia esse, qualia uidentur:
quæ obscurius, hæc in quæstionē uocabimus, atq; partim ratione, partim sensibus, partim etiā
amborum ope aggrediemur eruere. Verum horum uiam inueniēdi alio loco amplius tradimus:
hic tantum, quod ad institutum nostrum interest, referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni. CAP. 3.

NAm, cū Agathinus dicat, arteriæ non posse contractionē sentiri: Herophilus aūt constan- A.l.1.f.14
tissime, ut de re sensibili disserat: res hercle plena erat difficultatis uni magis, q̄ alteri, acce- c.1.fol.41
dere, ꝑsertim quorum tantū uterq; studij cum ad alias partes medicinę contulisset, tum ad artē
de pulsibus augendā, & uerò etiam rationem multis annis sensumq; mire exercitasset. Itaq; ope
† παρὰ μικρὸν ræpretium esse duxi, ut primum † ad paruam ʒ differentiam sentiendam tactum assuefacerem:
ut, si quando nobis ipsis manifeste contractio appareret, alium ne testem desideraremus: deinde
ut ueterum scripta reuolueremus. Nā, si plurimi hanc, atq; probatissimi sentiri cōfirmarent, si ne
quàm diutissime quidem cōmentantibus, haud dum uideretur tamē nobis sentiri, desisteremus,

&

A & deponeremus spē inueniendi.Sin autē nullus alius, aut planè pauci , ac leues hoc assererent,
nobisq; in hoc incūbentibus non dignosci uideretur posse : abijceremus iā tum eius spem inue
niendæ,atq; non sentiri posse fateremur.Ergo,cum familiā inueniremus Herophili prope omnē
sentiri affirmantem:nanonē autem Erasistratiorum partim annuentē , partim euntem inficias:
ac tertios illos ab Athenæo Attalensi, de quibus Agathinus erat, inter se eodē modo dissidētes:
nihil nos sanè ex ueterum scriptis quidem cōsecuti opis sumus,ꝙ numero,& dignitate,qui affir
marent,& negarent, propemodum æquarent.Itaq; apud me adhibitis præceptoribus cōsidera-
bam : qui etiam se negabant ipsos in apertam cognitionem uenisse unquam contractionis. Iam
hæc etiam nō nullos ratio, ut fit,mouebat,ac ijs probabatur omnibus, ut recedentē tactus arte
riam sentiat, fieri non posse: quippe aut motum ipsum in distentione, aut coniunctum cum eo
ictum,nos sentire:atqui neq; ictum iam nos, ubi recipiat se illa cōtrahiturq;, neq; sentire motū:
scilicet ea illum,quæ consuetudinē habent secum,adeuntq; ac cōtingunt,non,quæ discedant,di
gnoscere:alioqui ad remotorum aspirare notitiā posse,si hoc sit ei semel concessum,quæ non tā
gantur,sentire.His & talibus me uerbis facile in suam sentētiam adduxerunt, ut qui testem à se
ut iactabant,tactum haberent : neq; enim contractionem sentiebam arteriæ . Sic nihil factū est
B propius, quàm ut ab illa me remouerē, ut ea,quæ sentiri non posset:nisi mihi tandem,ueluti ex
assidua collisione,ignis incensus,& elucēs clare ueritatem monstrasset : ut alios iam testes nō q̄-
rerem,nec arbitros,sed mihi ipse satisfacerem.Sed rem omnē explicabo,hinc adeo exorsus,un-
de me ipsum ratio duxit.Quando corpora tangentia partim leniter sese mutuo tangunt , palpā
tia tantū: partim uero urgent, impellūt, euertuntq;,itaq; quod fortius est & durius,ueluti subit
imbecillius & mollius,alterum autem cedit euertiturq;, ac ueluti amplectitur id,quod urget: di
scessus eorum mutuus nō potest eodem modo effici.Cæterum,quæ in superficie tangunt,disce-
dunt subito:at,quæ cedente molliore longius progressa illud ueluti intrant, non reuertunt item
subito:sed, quanto à primo occursu progressa penitius urgebant, tantum illis discedētibus sen-
sibile superest. Tempus nanque intercedet inter primum impetum discedendi, & extremum fi-
nem,secundū quem non discedere amplius,sed discessisse iam dicentur.Quo tempore toto, pau
latim discedente altero, paulatim etiam alterius remisso pressu, utriusque sentietur motus. Iā,si
hoc accedat,ut,quod ab imò mouetur,feratur sursum:&, quod tangit, superne incumbat:præ-
ter quòd pressus ei,quod incūbit,detrahetur,etiā accidet ei, ut ueluti subsidat: quia, quod prius
excipiebat & sursum impellebat,nunc desertur.

C *Declaratio contractionis per alia uasa.* CAP. 4.

HOrum,si rem oratio tibi parū clare repræsentat, vt vesicis, vtribus,follibus, & id genus in-
strumentis omnibus periculū facias,licet. Nam in omnibus inuenies,vbi languidus est tā-
gentium cōcursus,ibi momento tēporis fieri discessionem:at,alterum si validius sit,quanto spa-
tio impellebatur infirmius,tanto mouebitur.s.ubi se,quod urgeret,recipiat:at uero,si ex inferio
re loco ēt premens ascendat,longe tunc procliuius sanè, & citius comitabitur infirmius fortius,
socio ad persequendū adiuncto momento ad inferna.Poteris autem,si humida materia,uel aere
utrem,uel uesicam,uel simile uas impleueris,leniter attingere,auferendis,ac rursum admouēdis
digitis:deinde ēt trudere,& impellere prorsum, amouendis hic quoq; uicissim,applicandisq; di-
gitis.Profecto alterum discessum,cū tantum palpaueris,clarissime animaduerteris momento tē-
poris fieri:alterum à pressu,nunquā citra aliquod spatiū.Præterea in priore nihil moueri cōspe-
xeris,siue admoueas digitum,siue remoueas:at uero in altero moueri,nō modo si imprimas di-
gitū,sed & si retrahas . Age iam cōpares arteriam digito,& uasi corpus,quod arteriam cōtingit:
ac eo,quod arteriā contingit,de loco suo nihil moto,arteria mota accedat, & recedat. Ac nunc
occurrat arteria corpori,quod foris eam tangit,quasi palpet contrectetq;, quod in languidis pul
D sibus usu uenit:nunc non palpet tm̄, sed & in altum impellat,ut in uehementibus : Hic in priore
occursu,necesse est,ubi arteria cōtrahitur,hoc possis dicere, recessisse illam ab eo, quod eā foris
tangebat:hoc non possis,nunc recedere:tempus enim ea cognitio postulat: discedunt aūt subi-
to,q̄ leuiter sese corpora tangunt,momentoq; temporis,quod nequeas attendere : Sed in altero
arteriæ occursu in uehemētibus pulsibus,à quo fit,ut tactus noster repellatꝛ,prius recedere sen-
timus,deinde recessisse iam dignoscimus:id quod nō sensus ēt animaduertit, sed mēs ibi ex eo,
quod affectus abiit ipsius sensus;colligit,quod tum recederet,nunc recessisse.At leuiter attingen
tis animaduertere discessum non possis,discessisse etiam ibi coniicias.

Primum sentimus affectus corporis nostri: deinde illa, quæ eos induxerunt. CAP. 5.

POrrò autem non accedentis,uel recedentis, uel prementis,uel tangentis, uel repulsi primum
nos sensum habere, sed affectuum corporis nostri , neminem etiam esse puto, quem fugiat .
Sentimus enim ab impressione uehementium pulsuum carnē nostram unà cum ambiente illam
cute impelli: huic autem est adiuncta mori,& prementis cognitio. Quinetiam recedente arteria
sentimus in ipso corpore nostro motum: siquidem intro compressa, siue ea cutis est , siue carnis
pars , arteriam discedentem comitatur,pristinam sedem,qua deiecta erat,occupans:simulq; fit,
ut in recessus cognitionem ueniamus.Nā sentimus primos omnium affectus corporum nostro-
rum:

rum: deinde,quæ hos induxerunt,foris obiecta.Quare,cum recedit à premendo arteria, quia se E
eundum partes nostras attingentes eam motam sentimus primum in uehemẽtibus pulsibus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurrere sensui: concesso.s.ut,quæ affectus nobis creãt, sensibilia appellemus:†atq; pressus inæqualitas,prementis annunciat reditum:neq; enim uel robur,uel motum eius,quicquam erat,quo cognosceremus,nisi pressus inæqualis.Nam,uehementibus pulsibus,ubi digitos iniicimus,primus occursus admodum impellit parum tactũ,ab hoc ẽt atque etiam ad finem usque comprimit magis: unde sanè motus arguitur,& robur eius,quod repellitur.Mira enim res est,quò nam modo languidi pulsus (ut sint maximi) non parui tantum,si premas,uideantur,uerum etiam omnino sensum fugiant. Quòd,si quis leniter esse illos tangendos ignoret,fortasse abolitum homini pulsum dicat esse:qui quidem mentiatur inde, ꝗ non rectè eos tetigerit.Contra planè uehementes,quo ipsorum deprehendatur robur,requirunt, vt,q tangunt,digitos ualide infigant:repelli enim hoc tibi,tum magis uidebũtur, quo eos urgeas magis.Vnde etiam contractionem omnes uehementes pulsus sensibilem habent:languidorum uerò nullus:atque inter uehementes altus alio magis , prout maior,uel minor sit uehementia , aut pro magnitudine,& paruitate,aut pro duritie,& mollitie,aut pro celeritate,& tarditate.Nã,qui maximus simul,& uehementissimus,durusq; sit (quatenus coniungi cum magnitudine durities F
ualeat) atque non uelox, hic apertissimam habet contractionem. Omnes alij,quatenus plus uel minus de illorum aliquo habeant adiunctum,hactenus facilius percipientur,uel ęgrius.Addidimus aũt eò in cõmiscenda duritie,& magnitudine,quatenus ualeat,ne adducatur quis posse unquam fieri,ut idem simul pulsus,tum maximus,& uehementissimus,tum euadat durissimus:neque enim coniugatur,sicut cum uehẽmentia magnitudo , ita cum duritie. In maximos enim & uehementissimos pulsus subinde incurras: at durissimos eosdemq; maximos nũquam reperias, ac ne duros quidem pariter,& maximos:cæterum,qui inter durum,& mollẽ medius est pulsus, qui & moderatus est secundũ naturá,cũ maximo connexus frequenter inuenitur.Etiam durum simul,ac uehementẽ nõ raro eundẽ cernas:adeoq; durus idẽq; uehementissimus nonnunq̃ existit:at uehementissimũ,& durissimum nunq̃ eundem inuenias: neq; ẽt,qui maximus, & idẽ uehementissimus,tardissimusq; sit:sed maximi,& vehementissimi, plurimum etiá celeres sunt : sin minus,at non tardi.Atqui,si idem posset pulsus uehemẽtissimus fieri,& maximus,& durissimus, & tardissimus,appareret in talibus pulsibus omniũ apertissima contractio.Quæ quando non potest mistio fieri,uehementissimus adhuc,& maximus,qui neq; mollis,neque uelox sit, clarissimã adducet contractionem:Claram etiam uehementissimus certe,& magnus,& durus:Et etiá ue- G
hementes simul,& magni,& duri,quorum minus quidem,q̃ superiorũ,manifesta adhuc satis tñ contractio est:Præterea his minus,sed euidens tamen contractio uehementis,magni, & mollis: Manifesta adhuc uehementis simul, & moderati magnitudine,& duritia : sed hoc obscuriorem habet contractionem,nõ tamen quin posſit dignosci magnus, & moderatus in reliquis duabus differentiis. Immo uero , qui tribus differentiis est moderatus,perspicuam adhuc contractionẽ habet.Verum non facile uehementis,& parui contractio cognoscitur: qui omnino ẽt durus est. Ac parui,duriq;,sed cõtentione moderata,ẽt est obscutior.Iam,si paruus,nec durus sit,& moderato robore,ut deprehendatur is,sensum flagitat probe exercitatũ:Atq; adhuc magis,ꝗ paruus, & mollis,contentusq; moderate sit.At languidus pulsus,neq; cũ magno cõiunctus,neq; cũ paruo,apertã obtinet cõtractionẽ. Omnino is cũ maximo nunq̃ cõmiscetur,nec uerò cum durissimo:cũ magno fit,vt cõmisceatur,sed prorsus eũ mollem oportet esse:ꝗ,si cũ duro coniungatur, is,necesse est,sit minimus. Quare, qui exercitare tactũ uolet ad manifeste sentiendã contractionem,hoc in primis scire debet,qđ ꝑteritũ ab antiquis est,non cuiusuis pulsus posse cõtractionẽ sentiri:nec,quorũ posſit,perinde omnium esse clarã. Ad hæc distinctiones, quas tradidi modo, memoria sunt tenendæ,ut ne,ubi sentiri nequeat,inuenire auens, deinde deposita spe , omnem H
tandem,vt non sensibilem,relinquat:neq; ubi posſit sentiri,non aperte tamen, hos primo aggrediens,cũ hotũ desperet inuentionẽ,tum alios eũ planè pigeat inuestigare.Verũ,in quibus apertiſsima cerni cõtractio solet,ab his initiũ sumat:atq; manũ,ut ꝑscripsimus, applicet, eũ memoria propositorũ,q̃ tradidimus,planè uel uehementẽ,uel non languidum certe oportere esse, qui sensibilẽ tãgentibus sit representaturus cõtractionem, atq; hoc habere fixum debet, & certum: ad clariorem autem notitiam, non parum magnitudinem referre , accedere item à duritie non nullã opem,& hercle abs tarditate etiã: Proinde nec in languido unquã pulsu sentiri cõtractionẽ,nec in uehementi non sentiri:idq; magis,& minus clare,prout ipsa uitalis,ut uocant,contentio maior sit,uel minor,& pro distentionis quantitate,ac pro qualitate arteriæ tunicę,& motus.

†*Quidã cods. antiq. habent. atq; cũ pressionis secunda ad primũ,vel prima ad eã, quæ post ipsam est inæqualitas, &c.*

Pulsus,qui apertam contractionem habent,quibus in sanis, & ægrotis insint. CAP. 6.

QVare, vt studiosi absolutam exercitandi uiam habeant , non solum generale præceptum explicauisse contenti simus,à quibus nam initium ordiendum sit tactus in contractione indaganda exercendi:sed etiã,quibus hi insint in ægrotis,& ualẽtibus,deinceps aperiamus.Nam,hoc si etiã didicerint,minori negocio uotum,arbitror,assequentur. Ac de sanis q-dem , qui moderato sunt habitu , & natura temperata , in uigore ætatis , maxime uero ex anni

tempo-

A temporibus, regionemq; incolunt temperatã,robustiq; sunt,& omni mœrore,metu,saturitate,
motu uacui, hi pulsum uehementẽ & magnum oẽs habent. Qui,se moderate si exercitauerint,
fotiq; sint modicis balneis, uel uini non permultum hauserint,uel irati sint, uel operam strenuã
aliquã nauauerint,non magnos iam & uehementes tñ, sed q̃ maximos,uehemẽtissimosq; pul-
sus habebunt. Itidẽ,si laborent syncera tertiana, uel ardẽte niti & simplici,aut qua alia magno
pere calida & ueluti feruente febre,præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiscunt̃,&
ex adustionibus,modicisq; lassitudinibus,maximos etiam tum & uehementissimos pulsus habe
bunt. Porrò,si quædam horũ,quæ retuli,eos teneant,q̃dam non, uehementes quidẽ & magnos
uel tum obtinebunt,non perinde tñ. Exempli gratia. Si cuius iuuenis,qui sanus sit,nõ tñ habitu
moderato,sed uel pinguis,uel gracilis,loci incolæ frigidi pulsus tangas, uehementes eos,& ma-
gnos inuenies,at nõ similes tñ prioribus. Verum enimuero in ijs omnibus,in quibus pulsus ad-
huc manet uehemens & magnus,si,ut iussi,tangas arterias,senties cõtractionem: clarissime aũt
in illis,quibus maximum esse & uehementissimum diximus. Atq;,si sit uehementissimus,facere
maiorem eum sic in tactu impressionẽ,itaq; manifestiorem esse eius impetum, superius explica
uimus. Quin etiam,si maximus sit,hac facillime uia cognoscas: si intelligas tantũ in contractio-
B nibus solere arteriam descendere,quantum in distentionibus ascenderit. Quod si est,nõ potest
maximis interuallis non ferri uterq; motus, sursum,dum distendit̃: dum cõtrahitur,deorsum:
ita ut ille quã lõgissimẽ sursum currat, hic recedat. Diximus aũt nos sentire recedere arteriam,
non recessisse: itaq;, vt maximũ recessus spatium & tẽpus erit, ita eius erit apertissima cognitio.
Quod fuit in causa,cur dicerem esse primam tactus exercitationẽ, non in uehementissimis tñ,
sed & in maximis simul pulsibus subeundam, qui non perinde moueantur uelociter. Diximus
etiam non nihil ad contractionem percipiendam facere duritiem: cuius tñ illic causam prçteri-
uimus,quam hoc loco,nihil causæ est,quin adscribamus: nã ad uim ictus magnopere refert du-
rities quoq; arteriæ tunicæ. Id etiã in rebus extra corpus positis aperte perspexeris,si æquis uiri
bus uel lapidem cuipiã durissimum impegeris,uel lignum,uel aliud, quod molle sit. Sane multo
citius & magis prematur,necesse est,ab lapide,& euertat̃,quod impetũ sustinet,quã à ligno. Iã,
ꝙ uiolentiæ distentionis semper r̃ndeat contractionis sensus, hoc contractiones clarius digno-
scentur,quo uiolentioribus succedãt distentionibus. At nec facile magnus pulsus commiscetur
cum duro: & affectus,in quibus congrediuntur,in opere de causis pulsuum,& in opere de præsa
gitione per eos,explicabimus: hoc loco tantũ satis sit tyronibus exempli gratia didicisse: Qui-
C bus ualida facultas uitalis est (quam eãdem quidã medici uitalem contentionem appellant) sed
in uictu offendunt,& nõ nullis in alijs,imprimis in uini intempestiuo potu,his tales pulsus acci
dunt. Itaq; in his,ita ut in prioribus,aperta est arteriæ contractio. Iam etiam tarditatem,quantũ
tempus auget recessus,tanto ostensuram esse manifestiorem motum, ne id quidẽ collectu est dif
ficile: quam ob rem & hæc usum ad cognitionẽ aliquem præstat. Ac,qui debeat pulsus esse, qui
sensibilem contractionem est redditurus,abunde declarauimus.

Ratio applicandæ manus arteriæ in contractione. CAP. 7.

DEinceps,quo modo sit applicanda manus,nobis inquirendum est: an perpetuo super arte-
riam,an subter,aliqñ hoc modo,aliqñ illo: & utrum comprimendo, an palpando, an appli-
cando tantũ,an interdum hoc modo,interdum illo,ut natura pulsus ferat: nam nec de his quicq̃
maiores nostri explicarunt. Nos autem,his inquirendis,quæ ratione,& usu consecuti sumus, in
medium proferemus. quo,si sufficere quidẽ uideantur,omnibus suis partibus & numeris doctri
na à nobis sit absoluta: sin minus,complurium quidem, & utilium inuentorum certe ope, alius
atq; alius,quod reliquum est,inuenerit. Itaq;,si cõprimendo applicemus tactum,nulla differen-
tia sensibilis ex manus super arteriam, uel subter applicatione inueniatur: vel,si palpando tñ,
D ueluti suspensis digitis,ne tum quidem ullam animaduertamus differentiã: Ac tertius applican
di modus,qui medius est inter compressionem,& palpitationẽ leuem,ne obiri quidem potest,si
inferne tangas arteriam: siquidem liberare oportet tum manũ omnibus uoluntarijs motibus,
& ueluti languidam admouere: quòd,si fecerimus,ne arteriam contrectet, à grauitate depressa
delabetur. Proinde hoc modo attingendi superne tñ licebit,inferne nunq̃ tangere. In eo autem
frequenter contractio multum aperte patet,sæpe etiam obscura existit, non tamen quin exerci
tatis animaduerti possit. In uehementibus & magnis,nec uelocibus manifesta est. In moderatis
per omnia hęc dicta genera,obscura. Nã si uehementes,& magnos,nec ueloces pulsus cõprima
mus,fore manifestissimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum causas ex ijs,quæ
de illis narrauimus,facile inuenies. Nam,quatenus tactum ab arteriæ distẽtione accidit repelli,
hactenus recedente ea sensibilis contractio fiat,necesse est: qui repellitur, si compresseris maio
rem in modum,in pulsibus quidem commemoratis: sin palpaueris tantũ,perinde ac nihil: at in
manus applicationibus medijs inter illas,quas fieri quasi remissa manu diximus, moderate re-
pellit̃. Quo magis contractionem comprimendo,quã tñ attingendo,senties: nec minus, si infer
ne tangamus,quã si superne: ꝙ perinde utrobiq; arteriæ contractionem tactus sequatur. At.n.
manus,quæ tangat,nõ modo prompte sentiat,oportet,verum etiam mollis sit: nam sic demum

ſacile conſequatur,vt motus uel minimos animaduertat. Nam, hoc ſane quemadmodũ natura E
eſt cõparatum,vt alio alius uideamus melius deteriusq́;, & audiamus,ita etiã tãgere nos,equi-
dem fugere neminem puto. Huc iam ſi ſtatus quidã mollis accedat carnoſæ digitorum naturæ,
promptius & magnis in occurſu arteriæ euerſa,interuallo maiore,dũ contrahit illa, ſore,vt ab-
legetur,nec hoc puto ante dictorum memori oſcurum eſſe. Nec uero etiam,cũ per longius fer-
tur interuallum,clarius ſenſuram eſſe contractionẽ,hoc fugit quenquam. Quare molliorem ma
num duriore, ſi reliquorũ æqua ſors ſit,ratio dictat exactius contractionẽ ſentire. Itaq;,ſi ſum-
mam orationis fecerimus,aliò tranſibimus.Quandoquidẽ inter medicos controuerſia eſt de ar-
teriæ contractione:quorũ pars eam ſentiri confirmat,pars non ſentiri: oſtendimus nos neq; per
pertuo ſenſibilem,neq; perpetuo inſenſibilẽ eſſe: vbi primum pulſus,in quibus ſentitur,aperui-
mus,deinde ſtatus,in quibus illos indagabimus,pulſus:denique,q ſentire plane contractionem
cupiat,quomodo tangere ille debeat,qualemque eſſe manum conueniat applicandam.

Initium diſtentionis & finem contractionis non ſentiri. CAP. 8.

HIs conſtitutis, deinceps erit explicandũ,totam ne ſentiamus diſtentionem,atq; contractio
nem,an pars nos utriuſq; fugiat: &,ſi fugiat,quæ,hæc ſit & quanta. Atq; huius etiam inſti-
tuemus orationis initiũ à motu diſtentionis. Ac primum nobiſcum repetemus ſæpenumero in F
multis ægrotis, quibus pulſus parui ſunt languidiq́;(quales habent p̄ cæteris ij, qui ſyncopa cor
ripiuntur,& qui de uita decedunt,prope omnes)quoſdam medicos motum aliquantiſper ſenti-
re,alios haudquaquã:Secundo loco,prout accurate & ſedulo,vel ſegniter,atq; negligenter tan-
git,eundẽ medicum interim motũ ſentire,interim non ſentire. Proinde,cum eandem arteriam
quidam medicus non pulſare,alius pulſare etiamnũ dicat:atq; idem frequenter medicus eodem
tempore, pro diuerſis manus applicationibus uiciſſim contraria dicat;partẽ motus fugere con-
ſtat tactum. Dices,præclariſſima natura præditum,& manum rectiſſime applicantem,experien-
temq́;,totam ſentire diſtentionẽ. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam natu-
ram ſpondebit eam integritatem ſenſus aſſecutam, vt nihil illam ne ſubtiliſſimum quidẽ præte-
reat?Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum,quæ,licet,præter ullum impedimen-
tum ipſa tangas,iactem conſummatã notitiã eſſe,nedum corporis,quod adeps,membranæ,cu-
tis munit,craſſior ipſo ſubinde corpore arteriæ.Quòd,ſi quis tam ſit audax & arrogans,vt dicti-
tet in diſtentionibus arteriæ primum ſe motus cognoſcere impetum, libenter de iſto quæſierim,
qua nam ipſe hunc manus applicatione deprehendat: vtrũ leuiter palpando, an premendo,an
nulla ui admouendo. Sane,ſi de magnis ille ſophiſtis forte ſit,qui in arti nauãda opera hactenus G
uerſati ſunt, vt, omnino an homo febricitet,ignorent, verborumq́;ratione ipſam ueritatem ſu-
perent:haud iſte ſcilicet,nec an plures ſint applicãdæ manus rationes,nec an inter ſe illæ mutuo
diſtẽt,nouerit:noſtraq́; ſtomachũ illi fecerint,nec ullo modo me ſuſtinuerit audire. Verũ enim-
uero,vti alia,quæ ante tradidimus,ita hæc ueritatis ſtudioſo,ẽt ſi ſolus ſit,dictemus.Nempe me
dia applicatio, q̃ citra ullam uim fit, hactenus motũ ſentiet in pulſibus certe non languidis,qua-
tenus uiſus:in languidis uero ſentiendis etiam uiſui concedet:Altera,cum premimus,in langui
dis ſupra primam,motum arteriæ obſcurabit: in uehementibus præ cæteris percipiet:At tertia,
qua ueluti ſuſpendimus manum,motum ſane quàm breuem ſentiet.Sed hæc,faciamus quoq;,vt
demonſtrationibus cõfirmemus,ab rebus euidẽtibus ingreſſi.Quid uero clarius hoc ſit,quã oẽs
arterias,nec uiſu,nec tactu moueri uideri,ſed eas duntaxat, quas cutis cõtegit,neq; ea craſſior?
at ſub carne abditas,aut ſub alijs corporibus,occultũ habere motũ: niſi qñ magnopere intabue
rint,quibus ſunt illæ ſubiectæ,corpora,itaq; ſentiantur? Immo uero,quarũ ſentitur motus,quo
ſunt arteriarum nudiores partes ipſi ſubiectæ cuti,hoc uiſui clariorẽ motũ,tactuiq́; repræſentãt.
At maxime quidem arteriæ,quæ ſecundum dorſum ſita eſt,cuius fugit pridem motus, ſimulatq;
contabuit animal,ad abdomen motus apparet. Vnde liquet leuiora corpora arterias facile, vbi H
diſtenduntur,unà ſecum ſuſtollere:grauiora ægrius:prægrauia uero non mouere prorſus.Quod
dico multo animaduertes manifeſtius,ſi arterijs præditis illuſtri motu,foris corpus aliud ſubtile
ad cutem imponas,vt folium,mẽbranam,linteum,panniculum,aut aliud tale quid: ſcilicet unà
cum arteria diſtenta moueri cernes: Si iterum priori tantundem apponas,iam multo amborum
obſcurior motus erit: Si uero tertium addas,adhuc longe obſcurior:Itidem,ſi quartum & quin-
tum,tandem impoſitorum motum omnino abolitum putabis.Iam,ſi uehementior pulſus ſit,plu
rium onus corporum feret: ſin minus uehemens,pauciorum: q́,ſi nequaquã ſit uehemens,fieri
poteſt,ut nullo onerari corpore ſuſtineat. At uero,ſi præterea languidum eſſe finxeris,non uio-
do foris cuti corpus impoſitum non mouebit,ſed nec ipſam interdum cutem. Id quod ſic con-
ſtat habere:nam arteria,quàm fuerit cõtentiſſima,tàm maxime cutẽ cõſpicies moueri: contra,
cum exoluta multum contentio ſit,plane non moueri uidebis.Cum igitur arteriæ ualidior mo-
tus etiam multorum externorum onus corporum,nedum cutem,ſecum mouere ualuit:langui-
dior autem tantum cutem: &,qui ſit multo hoc imbecillior,ne cutẽ quidem:quid habet admira
tionis,ſi alius etiam hoc infirmior exiſtat,qui neque membranas,quæ arterias contegunt, neq;
adipem ſubuehere poſſit?At quis tanget hunc motum tactus?nempe nullus.Neque uero ad hæc

illud

A illud respondeant, comprimẽdam digitis cutẽ esse,quæ arteriam tegit,vt pulsui non satis ascen
denti occurramus : * cũ in his,quorũ sentitur motus, sed languidis tamen,si cutem conprimas, • *Al. ex antiquis. Si enim in his, &c.*
semel pulsus consistat:quid iam illa,cedn,arteria fiet,quę ne cutem quidem potest mouere,si di
gitis eam insuper degrauesčan non reliquam partem motus etiam amittet?Ne multis : nõ mihi
scire isti uidentur arteriarum sedem,quæ ex dissectione perspicitur,qui primam distẽtionis par-
tem sensibilem putant esse:cum cutem nulla ex illis attingat. Immo,si quæ admodum uidentur
conspicuæ esse,eiq; propinquæ,has uelis excoriatas utrinq; inspicere, multum cernes spatij in-
ter cutem,& tunicam arteriarum interpositum.Etenim temere hoc natura unũ condidisset,quę
tamen citra rationem molita nihil est:si instrumentum creasset, quod in omnem partẽ posset di
stendi:neq; locum ei,vbi moueretur,attribuisset ullum. Atqui aliter res se habet,& longe qui-
dem.Siquidem monstrãt dissectiones cingere arteriam regionem satis amplam, quam caro,vbi
plus iusto auctum corpus sit,insidens,ne distendatur uas,quantum solet,interpellat.Vnde fit,ut
crassis paruus pulsus sit,quòd longitudo eius imminuatur,& latitudo fiat limitatior, cum à mul
ta carne constringatur : ascensus item ubertate corporum incumbentium depressus inhibetur.
Illorum uero,qui gracili corpore sunt,alioqui robusti,insignem latitudinem,& longitudinẽ pul
B sus habet,insignem etiam ascensum. Ac magis ẽt in his,quibus cutis *remissa est, perspicuũ in- • *Laxa.*
teruallum est inter eam,& arteriæ tunicam.Nam eius,qui in statu illo est,si uehemẽs pulsus,aut
non languidus certe sit,poteris membro conuertendo,atque interim supino, interim prono fi-
gurando,differentias,quas nunc retuli,arteriæ dimẽsionum,manifeste premendo assequi: nam
longitudine & latitudine pronam figuram attendes præstare, altitudine & tempore supinam.
Causa utriusq;,cutis est *remissio: vt quæ in supinis manus figuris superne incũbat,& decidat in * *Laxitas.*
arteriam:in pronis deorsum uergat,& dependeat,plurimumq; distet.Quamobrem in supinis fi-
guris, cum distẽditur arteria, in obliquũ ex altioribus circumfluens complicatur,& quasi rugas
agit:atq; hic in magnum aceruum collecta,magnitudini pulsus in his maxime partibus obsistit:
In pronis uero,quia minime deprimit,nec interpellat arteriæ motum,nihil qunq; de pulsus de-
trahit magnitudine. Qũo ergo non & hic plus in profunditate itẽ distendi pulsus uidetur : aut,
si non amplius,at æque,vt in supina figura? ꝙ scilicet sub latitudinis longitudinisq; incremento
latet profunditas.Et alioqui,cum (cuius hæc omnia nomine commemorantur)longiori tempo
re uideatur,quantũ ad conspectum,arteria moueri,quæ in superioribus artus regionibus loca-
ta est,simul intelligitur maior in altum ẽt ascensus fieri.Quod.n.in ascendendo longius tempus
C uidetur ponere,hoc facile uisum inducit longiore se spatio profectũ esse.Atqui hoc uehitur, per
ęquale spatium, vt vult quidem ueritas,quomodocunq; locata arteria sit:sed,quia prior nimirũ
in supinis figuris motus sub cutẽ fuit dissipatus, tempus auctum distentionis,quantum uisus iu-
dicat,speciem simul auget profunditatis.Atque hæc quidem euidentia exempla,aliaq; id genus
declarant distentionis primas partes effugere aciem. Quantum autẽ hoc in motu à uisu sentit̃,
tantundem etiã in non uiolenta tactione in uehementibus certe pulsibus:nam in languidis qui
dem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non esse eo attingendi modo primas distentio-
nis partes sentiendas:ac ne si palpes quidem leniter,uelut suspensa manu. Restat igitur,si modo
possit,'ut manibus cũ pressu applicatis sentiri primæ partes distentionis possint. Atqui non in
omnibus pulsibus posse:sed,si quidem possint, tum in solis uehementibus : si quam memoriam
habemus superiorum,planè testatum est.Ac hoc quidem hactenus ductum est, eò ꝙ aliam ma-
nus applicationem nullam in confesso sit,nec alium pulsum(si à manus applicatione,quę pressu
in uehementibus pulsibus obitur,discessum sit)distentionis initium offerre sensibus posse.Dein
ceps uero uideamus,an id,quod præstari uidetur posse, planè sit uerum, an uerisimile tantum.
Equidem uel in his latere nos censeo distentionis principium, sed non perinde tamen,atq; alijs
D in pulsibus : verum esse,quod fugiat,quàm minimum.Id intelliges,si cum animo tuo cogitaue-
ris motum,quem arteria orditur,impertiri necessario primum corporibus, quæ illam cingunt,
deinde uniuersæ cuti, tum digitis nostris denique. Quamobrem non potest in illa distributio-
ne motus nihil poni temporis.Et,si hoc uerè dictum est,necesse est,motus initium lateat.Immo
etiam (quia tactus quietem percipit, quæ postquàm consederit arteria, ante distentionem fit,
multo illa quiete longiorem,quæ ab distentione prius, quàm consideat, fit) recte putes hoc eò
consequi,quòd interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obscurum est, si
initium deprehendi distentionis non potest,quin contractionis quoque incognitus finis sit.Ete
nim ampliorem nunquam,aut maiorem motum in contractione sentiat arteria:præclare.n.agi-
tur scilicet,si parem liceat,ac in distentione,sentire.Testes huic rei illi sunt,qui planè illã negant
percipi posse sensu:quorum numerus late patet,uirorum sanè in artis commentatione non con
temnendorum.Nos uero sentiri illam,& quando potissimum,iandudum docuimus: simulq; de-
monstrauimus ampliori motui non esse tactum sentiendo in contractionibus, quàm in distẽtio
nibus:nisi fiat,ut quantitas distentionis,uel cõtractionis incidat in mutationem: quod quidem
in collectiuis inæqualitatibus usu uenit. Age iam hoc constitutum etiam esto, sensum aliquãdo
ob internæ quietis magnitudinem,tum finẽ fugere cõtractionis,tum distentionis initium: sicq;

iam altera nobis quæstio rectè atque ordine esto confecta. Nam quæstioni, quam de distẽtione, E an tota sentiatur, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere: sed, cum tracta ui de distentione, uideor mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, assecutus esse. Nam, maiorem motum si in contractionibus non sentimus, sed uel parem, ac in distentionibus, vel, quod uerum est, minorem: omnem autem in distentionibus non percipimus: planum est nec totum nos in contractionibus sensuros.

Quanta pars distentionis & contractionis non sentiatur. CAP. 9

POrrò de duabus quæstionibus, quæ etiam restabant, vt, quanta distentionis pars non sentiatur, explicaremus, & quanta contractionis, uidemur ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quanta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus usque ad nostrum tactum distributionem, intercedit. Quam, si speciatim dissecemus, plurimam in languidis simul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in uehementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediam inter utranque in manus medijs applicationibus: in hisque, prout uehemens erit, uel non uehemens pulsus, imparem. Iam, quando tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorẽ, F erit etiam contractionis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæstionibus, & ueluti elementis disputationis.

De quietibus dignoscendis. CAP. 10.

QVæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, penè iam percurrimus: nam duæ, quæ reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie, nec per se, partes pulsus sunt, arteriæ externa & interna quies: sed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis operæpretium est, vt uerba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouenda, maxime, quanta sit, percipias: aut, si premere etiam libeat, in uehementibus quidem pulsibus, hactenus urgendo, vt ne motui obsis: internam autem, si premas, quoad tibi per præsentem uehemẽtiam liceat, ita maxime dignosces. Externam certe totam quietem, si ordine attingas, plane animaduertes: Internam, quod etiam ante dictum est, vnà cum partibus, quæ non possint sentiri, utriusque motus, fine contractionis & initio distentionis. Quorum causas non magno negocio etiam quilibet inueniat, si attente auscultauit superiora: faciam tamen, ut summatim ipse quoque explicem. Nam postea, quàm fieri non possit, vt cognoscamus, quantam pulsus externam G quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest, prohibeamus (prohibemus porrò, ubi nimium comprimamus) profectò, quam magna sit externa quies, si præter quàm concedit nobis præsens uehementia, premamus, non percipiemus perspicue unquam. At fortasse dices distentionis magnitudinem compressione prohiberi, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibique desistere primum impelli ab ea, moueri que, ubi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si uniuerse dicatur, ac requirere distinctionem facile perspiciemus, si quid priorum meminimus, cum diceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, ut secum incumbentia sibi corpora nõ moueat, eorum oppressa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dictat tam diu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus, quàm diu, cum non premeretur, uel urgeretur, progrediebatur. Proinde, cum arteria sua ipsius ratione mouetur, quiescere iam nos subinde arbitrabimur pulsus, atque eò quietem ocyus ingredi, quò sensibili motu prohibiti fuerunt. Nunc quando, quantum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiatur, omnino necesse est, cum finis non sentiatur distentionis, nec contractionis initium sentiri. Qui ergo non conuenienter tangit, quomodo dignoscere plane externam quietem possit? Nam quantitas pressus ad robur metienda arteriæ est: vt eatenus cõ- H primamus, ut ne extrema motus pars sensum vlla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in uehementibus: neque hìc tamen adeo, ut ui applicatæ manus, arteriæ superetur robur. Quare cautissimum erit, ubi dignoscere externam quietem uoles, citra ullam uim applicare tactum: contrà internam, ni urgeas comprimasque, non cognoscas: nam contractioni arteriæ constantissime tactus adhærere debet: premere uero, nisi in uehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem: immo ne hic quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quàm re uera est, nunc paulo, attamen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario enim duo ei tempora accedunt, partium insensibilium utriusque motus, & quod ad finem contractionis est, & quod in principio distentionis: quæ cum aliam aliàs longitudinem habeant, ut ante explicauimus, neque parem semper accessionem tempus internæ quietis habebit, neque exacte unquam dignoscetur.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de ijs,quæ in Distentione pulsus considerantur : ac de ratione moderati pulsus in vnoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum partes distentionis sint dignoscenda. CAP. I.

SVperiore commentario de partibus pulsuum dignoscendis egimus : nunc explicabimus rationem,qua in partibus ipsis , quæ insunt,possis ꝓspicere, adeoq; initio ducto orationis ab distẽtione: ꝙ maxime princeps hæc pulsus partium sit,& plurimã habeat cognitionis uarietatem,plurimum et ad præsagiendum ex se præstet usum.Nam,quando complura sunt, quæ in di B stentionibus insunt,præter cætera est peculiaris, proprieq; ad eas,ex ratione substantię pulsuum,motus pertinet.Omnis porrò motus tempus habet, quo fit:& celeritatem uel tarditatem,& æqualitatem uel inæqualitatẽ : ad hæc,ubi feratur,spatium. Quare de his dicamus primum . Neq;.n. putauit medicorum maxima pars,distinctam rationem esse tẽpus motus dignoscendi,& celeritatis,tarditatisq;:nam,si,quantum tempus est,perspectum sit, statim etiã, celer ne,an tardus,an moderatus motus sit,planum aiunt esse.Mihi uero aliter tempus uidetur dignosci,aliter tarditas & celeritas:neq; enim, si motus sit breuius tempus,continuo pulsum dixero celeriorẽ esse . Sanè,quod illis imposuit , qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris,& tardi pulsus duco:quæ si,ut illi accipiunt,ita significat,non ualet:sin,ut eam nos intelligimus,hæc constat, illi parum bene assequuntur.Definitio hæc est : Celer pulsus est , qui pauco tempore motum finit:tardus,qui multo. Nam,cum paucum & multum ad aliquid referant , hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur cõferri. At res se ita non habet:quia motus longiore tempore præditi pulsus,est nõ raro uelocior eo, qui breuius obtinet.Sane multas res & præclaras,quæ ex præsagitione ꝑ pulsus aperiuntur,nisi hoc probe dignoscas,ignorabis. At,qui quidem nostri fecerunt periculum,cum in ipsis ægro- C tis sæpe locos affectos prius declararemus,quã partes inspexissemus: ꝑterea unãquãq; causam, & symptomata,quæ consequebantur,antecesserantq;: his nihil,sat scio,eorum,quæ nunc narrabo,nouum uidebitur,nam hi habuerint fidem omnium certissimam, adducti prædictorum ueritate:alijs aũt primo suspecta erit oẽo, & temeraria uidebitur,si tot talesq; medicos in pulsu celeri & tardo dignoscendo lapsos dicemus.Quòd,si quis sustineat,& animũ inducat,ꝗ dicam,audire:profecto, si nõ oĩno fidẽ faciã illi, ab eo deducam certè,ne semel fidem uerbis meis deroget: neq;.n.ꝗ apud multos confessa iãdiu, & certa habita sunt, de his facile est quempiam abducere: idq; maxime,cum adeo multã speculationẽ accuratamq; postulent.Quin,si speculatione etiam ea assequaris tñ,vt experientia quoq; æstimes,omnino multũ desideres tactum exercitatũ . Nã pulsus,qui formicans appellatur,cũ sensum, quo dignoscatur, exactum quærat (quippe qui in extremã recidat imbecillitatẽ paruitatemq;)semel lateat in tangendo rudes,adeo, vt homines frequenter confirment,in quibus eos pulsus animaduertũt,pulsum nõ habere. Itaq;,si his,qui celerem eũ defendunt esse,refutẽ : & unde factum sit, declarẽ,vt errarint:quem nam feram iudicẽ? Nã eos,ꝗ ne hoc quidẽ dignoscere ualẽt, adsit ne omnino hic pulsus ægroto,qua ratione,qualis sit,docebo?Quãobrem non faciam,vt † de istiusmodi speculatione narrem:satis est enim,si ope- D ribus comprobem esse eum. Sed uero,quod initio testati sumus,quia hosce libros uulgo nõ paramus:sed unum,qui instar sit mille,expectant : cõmentationẽ eius noĩe scriptis mandabimus: quæ prius,vt absurda & insolentia,sexcentis conuitijs conscindentur,ꝗ incident in dignũ. Talem uero ego in præsentia,qualis Archigenes erat,desiderẽ auditorem,vt ita hominẽ appellẽ:Quid tu hæc tandẽ uir egregie in libro tuo de pulsibus scribis,cũ de pulsu formicante his uerbis disseris? " Cõstare mihi ex paruitate,imbecillitate,crebritate uidetur,& uero necessario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium,satis,quid uelit,capio:nam priora assequor,proboq; uerissima esse,& personam tuam decere: hoc uero,Cum formicante coniunctam necessario celeritatem esse,quomodo interpreteris,quæro. Nam plus ualet,ac si absolute dictũ sit,non addito necessario : tamẽ sit mendaciũ nihilominus:sed,si nihil esset adiectum,error manasse ex tactus offensione uideatur:nunc,quando additum,necessario,est,rationalem præ se fert aliquã suspicionem. Quæ autem hæc sit,discere optarem.Equidem nullã uideo necessitatem,qua adductus imbecillum,crebrum,& paruum motum,statim putem celerem esse . Neque uero ipsa,de qua nomen pulsus inuenit,formica celeriter mouetur:sed breues eius esse,& languidos motus,crebrosq; conspicimus: celeres autem nequaquam.Quam autem harum celeritas necessario comitatur? imbecillitatem ne?immo uero mirabor,si quicquam, cum cætera omnino pari momento sint, ob-

† *Additur in antiquis , sapius.*

uirium imbecillitatem mouebitur uelociter:cum plane contra, alijs ſimili in ſorte poſitis robur E
facultatis coniunctum,motum celerem reddat:quod in cauſis pulſuũ oſtendimus. Quin nec cre
britas cauſa celeritatis eſt:nam quis Athenis iter Pirȩum crebro faciens,continuo ẽt currat ne-
ceſſario? etenim crebræ actionis aliæ ſunt cauſæ,aliæ celeris.Sed paruitatem fortaſſe dicet eſſe
in cauſa,cur neceſſario formicans pulſus celer ſit:nam qd aliud excogites?Habet ſane hoc cer-
tam quandã rationẽ:ſed,uerumne ẽt ſit,hic quærimus:nam fieri non põt,quin arteria, quæ bre
uiſſimo uehatur interuallo,minus conſumat temporis,q̃ cum feratur maximo:nihilo magis tñ,
qui pauco tempore motus circunſcribitur,ſimul celer is neceſſario erit. Quid tu,quæres,nũ er-
go,qui multo tempore fiat,eſſe dicis celerem?Ego uero neq; hunc dico: omnino.n.nõ modo di
co rationem habendam quantitatis tẽporis,ſed & ſpatij.Cum iam motum,qui pauco obitur tẽ
pore,de me quæras,qualem dicam eſſe:quò reſponſum tibi dem,continuo quãtitatem,fac,ſpa-
tij addas.Si ſupprimes,addam ego,atq; diſtincte dicã,cauteq;,motus,qui breui tempore obeun
tur,non eſſe prorſus his citatiores,qui maiore efficiuntur . At,ſi proportioni temporum,ſpatio-
rum reſpondeat proportio,neuter alterum anteuertit:ꝙ,ſi uero aut temporis ad tempus, aut in
terualli ad interuallum maior proportio ſit,tum unum celeriorem fore,alterum tardiorem mo-
tum dico.Habes rem uniuerſam:quam tu ſi es aſſecutus,recte forſitan hic finem faciam oratio- F
nis:ſi non intellexiſti,accipe prolixius,quod paucis perſtrinxi.Qui pari tẽpore par ſpatium con
ficiunt,motus hos *ἰσοχρόνους* & *ἰσοδρόμους* appellamus,hoc eſt æque diuturnos & celeres : qui ue-
ro pari tempore maiora interualla emetiuntur,hos celeriores:haud aliter, qui par ſpatium , ſed
minore tempore.Atq; exempli gratia,ſtadia,duo,quinquaginta una hora percurrant,ęque uelo
• Quinquaginta ſtadia. ces hos dixeris.Sin alter una hora hæc *confecerit,alter triginta *horis,liquet celerius ſe priorẽ
mouiſſe,qui maius pari tempore ſpatium percurrerit . At uero, ſi quinquaginta ſtadia, hic una
• Nec eſt ĩ textu, & perperã uidetur adiectum. hora,alter tribus perficiat,plane prior celerior eſt:ſi quidem par ſpatium confecit citius . Nihil
hic difficultatis ineſt,ſed poſthac erit fortaſſe,niſi animum intendas:nam nihilo ſecius, attẽden
tibus illa non ſecus,atq; hæc,aperta erunt.Ergo faciamus in duobus motibus,alterum una ho-
ra quinquaginta,alterum horis tribus centum quinquaginta conficere ſtadia: quid hos , nonne
ęquè celeres eſſe dicemus?Verum:nã,ſi ille,q confecerat una hora,ſtadia quinquaginta,tres ſit
horas motus,oĩno ẽt ſupra quinquaginta confeciſſet centum.Si item,qui tribus horis hæc per-
curreret,unam tñ horam fuiſſet motus,hic ſcilicet quoq; quinquaginta ſola ꝑgreſſus eſſet . Sic
æque erunt celeres,qui paria ſpatia paribus temporibus obeunt.Quare aduertendæ ſpatiorum
ſunt longitudines,& temporum,ut,ſi,quõ ſpatium ſpatio,ita tempori reſpondeat tempus,æque G
celeres eſſe dicamus motus.Si uero maiorem proportionem habeat ſpatium ad ſpatium, q̃ tem
pus ad tempus: vel tempus ad tempus,q̃ ſpatium ad ſpatium: nõ amplius æque celeres hos mo
tus eſſe exiſtimamus.Nam ſit ſpatium ſpatij quadruplum , tp̃s uero temporis duplum:certũ eſt
ſpatij proportionem ad ſpatium maiorem eſſe,q̃ temporis ad tẽpus . Itaq; alter motus uelocior
erit.Iam illius eſto ſpatium cubitorum quadringentorum,huius centum, ac tempus prioris dua
rum,alterius unius horæ:ſi iam duabus horis alter motus cubita quadringenta confecerit,alter
centum una:conſtat,ſi priorem centũ tñ cubita moueri fingamus, hora dimidia confecturum:
itaq; altero erit celerior,ꝙ par ſpatiũ breuiori tẽpore emenſus ſit.Si uero ſcđm quadraginta fa-
ciamus progredi,quatuor hic horas requiret:quo nomine erit priore tardior,quippe q par ſpa-
tium percurret longiore t.pe.In conſpicuo igiť eſt,ubi ſpatij cum ſpatio collati maior ſit propor
tio,q̃ temporis comparati cum t.pe,eum motum neceſſario celeriorẽ eſſe.Contrà,ſi prioris mo
tũs ſpatium minorẽ habeat proportionem ad ſpatium alterius,q̃ tempus ad tempus:priorẽ ne-
ceſſe ſit tardiorem eſſe.Atq; huius etiam exemplum proponam.Fac mihi prioris motus ſpatium
ſpatij ſecundi motus duplum eſſe,tempus autem tẽporis quadruplum.Si iam prior quatuor cu-
bita progrediatur quatuor horis,alter una hora duo:planum eſt,ſi duo tñ cubita priorem finga H
mus progredi,duabus ea horis confecturum:quo tardior altero erit, qui eadem duo cubita per
curreret una hora:Et alterum,ſi quatuor cubita emetiatur,duabus id horis facturũ:vnde illo,q
quatuor cubita,quatuor progreſſus horis eſt,uelocior erit, ſi quidem par ſpatium ocyus confe-
cerit. Quo quidem conſtituto,duos iam fingamus aſcenſu impares pulſus (nam hanc in primis
dimenſionem in hac diſputatione quærimus)ac faciamus,ſi lubet,exẽpli gratia, eſſe profundita
tem,profunditatis decuplam,& tempus temporis duplum:nonne aperte perſpicies,modo ſupe
riorum memineris,pulſum,cuius decupla eſt altitudo,multo fore altero celeriorẽ? Nam humi-
lis,ſi in eodem conſtans motu,decuplo in profunditatis dimenſione increuerit , fiet illi quidem
æque ac alter altus,ſed t.pe longe maiore, q̃ ille. Inuẽtus igitur quidam eſt humilis pulſus breui
tempore durans,q alto diuturno ſit tardior:id quod eſt,de quo initio agebatur,aliam rationem
dignoſcendi tẽporis eſſe motus,aliam tẽporis celeritatis. At.n.hæc uerbotenus fortaſſis fingun
• ἀκμάζοντος. tur,à uero aũt abſunt.Immo,ſi *iuuenis ualentis compares pulſum cum pueri formicante,decu
plum aſcenſum oſtendes. Quòd,ſi hunc ipſum excalfacias *iuuenẽ uel balneis, uel frictionibus,
exercitationibusve,ac tum bilem moueas illi,& ſtomachum facias,non decuplã, ſed quindecu
plam eius profunditatem inueneris humilis dimenſionis pulſus in puero formicantis. Verum in
puero

A puero formicans, ne sit semel tardus, subsidium ab ætate habet: at in sene formicantē, si pulsum nosti tangere, celerem non magis dicas, quā uermiculantem. Nam hoc, haud scio, an tardior clare ullus pulsus uideatur. Formicans.n. qua est breuitate, apertam cognitionē fugit: vermiculans non obscure quidem est tardus, sed, siquis alius, abunde perspicuus. Quid igiť inter celeres hunc quoq; pleriq; referunt, nisi consensionē cum formicante studentes seruate, eos non sentiri statuunt? Nā, qñ in se facile hi pulsus mutuo conuertunť, & uermiculantis facile extremus delapsus formicantē gignit, similiter primū formicantis incrementū uermiculantē, planè illi nouum putauerunt, si eorū alterum dicerent celerem, tardum alterū. Ac, qa semel non probe celerē appellarunt formicantem, idcirco rem ex consequenti tam falsam, tam ēt planè dissonam sustinuerunt admittere, uermiculantem ēt celerem esse. Et quidem uermis eum gressui cōparant, & formicantem item formicæ, animantium, uide q̃ uelocium? &, qui simul ita comparāt, simul esse celeres contendunt, nec animaduertunt, q̃ secū pugnent. Postq̃ uero in tantos se errores semel demiserunt, nō dubitant ēt in stomachicis affectibus confirmare oēs esse pulsus celeres, cum ne hi quidem sint celeres oēs: & uero alios etiam sexcentos, de quibus alio loco dicere magis conuenit. Qui errores mutuo consecuti illos sunt ob notionē non distributam nec distinctam celerita

B tis, prorsusq́; confusam. Nam, cum illi de celeri pulsu ex sola temporis existimarent breuitate, neq; etiam de eius magnitudine statuerent, quæ falso illis in mentem uenerant, hæc in errorem ipsos in dignoscendo impulerunt. Sed nos clare, ni fallor, alium ostendimus breui tēpore durantem esse, ut sic appellem, pulsum: alium celerem: similiter contrarios his, alium diuturnū, alium tardum esse. Hic tu putas fortasse absolutā omnibus partibus esse disputationē, teq́; manifesto cognoscere, celerē pulsum differre à tardo. Ego uero nihil magis in uotis habeam, q̃ ut de commentatione tanta disputatio detrahatur. At re uera non ita habet, sed est habita oratio ad celerē pulsum & tardum dignoscendum, ueluti quoddam præludiū. Nam per totam hanc quidem habitam orationē duobus inter sē motibus conferendis unum tardiorem esse, alterum celeriorem oñdimus: nusquam uerba fecimus tñ de tardo & celeri. Sanè quamplurimum interest, tardiorē dicas motum, an tardū: necnon celeriorē, an celerē. Exempli gratia: si quis aliquē dicat motum tardiorē esse, quærimus, quonam dicat esse tardiorem eum: semper.n. qui tardior est, alio dr̃ tardior: sin tardum dicat aliquem motum esse, haudquaquā interrogamus, quonam, nā ridiculi habeamur. Sic, si pulsum tardiorem esse dicamus, aut celeriorem, erit omnino, qui de nobis, quonam tardiorem dicamus, uel celeriorem, requiret: sed, tardum cum dicimus uel celerem, nullus

C iam rogat, quonā. Nunquid igiť celer, & tardus absoluto sermone proferuntur: at celerior uero tardiorq́; referuntur ad alterū? Sane hoc fortasse, qs prompte pro uero probabit. Mea uero longe alia ratio est. Adeo multæ est res cogitationis deliberationisq́;, cum alijs de causis, tum ꝙ ad plures res ptinet ea speculatio: neq;.n. de celeri & tardo, uel celeriore & tardiore, distincto & definito est opus: de magno aūt paruoq́;, & maiore atq; minore, alijsq́;, quorū idem usus est, negligere par est. Immo attendendū est, perindene fit, si maiorem dicas, ac magnum pulsum, & item minorem ac paruum: an diuersæ res sub his nominibus lateant. Maiorem quidē semper accipimus minore maiorem, atq; minorem, maiore minorem: magnum uero nullo magnum, sed absolute: itemq́; paruum, nullo paruum, cæterum absolute. Eodem modo de breuiore & breui, longiore & longo, latiore atq; lato, angustiore angustoq́;, & hercle etiam de molliore & molli, duriore & duro, denique de omnibus alijs, quæ in eum usurpantur modum, distinctione est opus. Quippe hæc cōsideratio pene pertinet cum ad totam medicinā, tum uero ad alias artes omnes: etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, siccius & siccum, humidius & humidum, deniq; plus & multum, similiterq́; minus & parum. Vna igitur in re sermonem pro exemplo explorabimus, ubi, si indagando, nobis qd profectum sit, ad alia tum omnia uiam, & ratio-

D nem hanc faciemus, ut traducamus: sin hæreamus, ipsam etiam hanc hæsitationē transferemus ad omnia. Alterutrū quidē certe, aut uiam rationemq́; inuenerimus ad multa accōmodissimā: aut inanem scientiæ eorū persuasionem, quæ ignoramus, deposuerimus. Age iam sumamus in manus magnum & paruum, ut expendamus, quatenus à maiore & minore distent. Et primum de rebus omnibus mundi, in qbus quidē uersati sumus & educati, quid intelligamus magnū, & quid paruū, nobis ipsis subijciamus: †simili modo, qd maius & minus. Nōne maius, ut quisquā absolute dicat, non ferimus, nisi addat, quo dicat maius: magnum aūt absoluto sermone, & ipsi proferimus, & alios citra additionem audimus? Nunquid igitur per se dicuntur & absoluto sermone magnū & paruum? At, si est, nimirum uel substantiā scilicet denotabunt, uel qualitatem, uel aliquod aliud p̄dicamentum? Atqui substantiam non significāt, ut Socrates, Plato, equus, homo. Nec uero ēt qualitatem ullam: neq; figuram igiť, neq; colorem, neq; positionem, neq; cōformationem, & paucis, nihil istius generis. Quin nec ubi, indicare, uel qñ, possint, nec item situm, nec habitum, nec actionem, nec passionem. Sed in illis hæc solis sunt quærenda, quæ in prędicamento quantitatis, aut ad aliquid, sunt. Atq;, si (quę nuper nostra sententia erat) non uideanť ad prædicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt quærenda. Porrò plenum est difficultatis statuere, quantum intelligere utrūq; oporteat: an ne instar stadij magnū, & cubitale paruū.

† Ex antiquis cod. ita uertendum. verumtamen magnum idem, quod maius, & paruum idē, qd minus: an maius, ut quisquā absolute &c.

Atqui montem,ēt si magnitudine sit stadij,paruum dicimus : & formicam magnā, longe quidē E
cubito minorem.Dices fortasse(quod familiari cuidam meo satisfecit)quantitatem quidem ab ijs significari,non certam tñ illam,ut pedale: cæterum,ut ille dicebat,latam & indefinitam.Nunquid igiť finibus altitudinem eorū amplecti possumus,ut alia id genus,nimirum chori,ciuitatis, montis,exercitus,stagni?quippe q̄ cum quantitate incerta omnia dicanť. Possumus dicere non tres nos,aut quatuor saltatores chorum intelligere,non tamen iam mille: nec etiam ciuitatem, si qua tribus constet domibus, nec quæ mille stadijs exporrecta est:neq; montem, qui cubitalis sit,sed qui maior,neq; tamen qui lunam attingat:neq; stagnum, collectionem aquæ trium amphorarum,non tantum tamen,ut uniuersam terram inundet. Nam, uniuscuiusq; horum quanquam adamussim nequeas quantitatem constituere,multa tamen inuenias corpora,quæ ab eorum notione utrinque deflexerunt:hæc,quòd nondum:illa,quòd non amplius sint talia.

Termini magni & parui. CAP. 2.

QVi ergo termini magno,& paruo statuantur,ut commemoratis omnibus, non est, quid dicamus : immo uero adeo intelligentia patet late magni,ut ipso etiā uniuerso mundo,uerbi gratia,si quid excogitari maius possit,hoc magni sit obtenturum nomen . Nihilominus formica,culex,milium,& si quod hoc minus sit animal,uel granum,accipiat magni nomen:ne- F
que.n.formica tñ,sed & milium,& culex, magnus dř . Tantum ergo constat,unamquamq; rem cū eiusdem generis rebus collatā,vel paruam,uel magnā dici:absolute nihil.Atq; hoc quidē inter maius interest,& magnū,ꝙ maius omni minore possit maius dici : magnū uero nō quolibet maius,sed tñ eis,q̄ sunt eiusdē generis.Eadem de minore,& paruo distinctio est, nec non de celeri & celeriore,nec secus de tardo,& tardiore:siquidem equus quispiam tardus dicať, & formica uelox . Simili ratione alia cuncta uidebis appellata esse cū in pulsuum oībus generibus, tum ꝑ totā medicinā,& hercle per totā mortaliū uitam,durum durius,molle mollius, crebrum crebrius,breuiter alia id genus oīa,partim cum altero quolibet cōparata,partim cum ijs tñ , cum q̄bus conueniunt gn̄e.Quid iam igiť?summāne assecuti sumus,an uero hic ēt sermo postulat distinctionē?neq;.n.si cum omnibus,quæ sunt eiusdē generis,magnum cōparemus, statim sic nominamus.Neq;.n.simul Achilles,& Aiax dicenť magni,nec Polydamas & Milo,si quidem Aiace Achilles,Milone erat maior Polydamas:sed plane cum medio,& mediocri atque moderato, quod uocant,unoquoq; in genere,ueluti cum regula,arbitroq;,cætera conferemus:tum, quæ illud excedunt,magna esse dicemus omnia:quæ contra,parua. Id quod usu uenit in omni uita,in artibus quidem utiq; maxime:nam ad moderari oēs examen referuntur : atq; hoc suppeditare G
essentijs,in quibus uersantur,student.Ac multū cibi dicit medicus sumpsisse quempiā, ubi corporis naturam nutriendi excedat:rursus parum,ubi infra mediocritatem eius sit. Nā ea ratione athletæ duas minas carnis parū dicimus esse:& frequenter ægroto interdicimus cremoris ptisanæ peluim exorbere,ut supra mediocritatē.Ita magnum ēt pulsum,& paruū dicimus, qui à mediocritate deflectit:atq; huius utriusq; magnum numerum esse:moderatum unum,qui indagādus nobis,& ob memoriā ponendus,omnibusq; alijs applicandus est, ueluti mensura quædam æqua ab ipsa constituta natura. Quem quō inuenire possimus,reliquum est , ut consideremus : nam eo tota orō properat , cuius quidē nomine retulimus, quicquid ante dictum est.Inuenerimus aūt illum,modo possimus,uia & ratione . Quippe hoc ad illud interest, ut unā uiam ad oīa moderata,unamq; rationē habeamus:nec denuo necesse habeamus q̄rere, quo pacto inueniendus sit in motu moderatus,quo pacto in quiete, uel in contentione, uel in arteriæ corpore . Ac primū hoc uideamus, vtrū singuli in singulis generibus q̄rendi pulsus moderati sint , an plures, alius pro ætate moderatus,alius pro habitibus corporis,alius pro temperamētis, alius pro anni tēporibus,alius pro locis,statibus,uitæ institutis,uel animi affectibus . Pro his.n.omnibus alios magnos,alios paruos,alios moderatos dicimus pulsus esse:iam hos celeres,illos tardos, quosdā H
moderatos: pariq; modo in cæteris differentijs . Forsan aūt hoc probabilius dices esse,magisq; consonum usui,si cuilibet generi unū assignemus moderatū.Ergo accuratius hoc disceptemus, atq; vnū sumamus genus pulsuum pro exēplo, scilicet magnorū & paruorū , de quibus egimus paulo superius:ac medium eorum & moderatum,demus operam,ut inueniamus,sigillatim pro ætatibus,sigillatim pro anni temporibus,regionibus,naturis,temperamentis,alijsque id genus oībus:nam hoc,nihil desideremus ad usum amplius,si inuentum sit,siue proprium instituamus cuiusq; memoratorum pulsum scire,siue ēt eius à natura flexus dignoscere . Quod præsens nobis doctrina uidetur suppeditare.Quare etiam,atq; etiam uideamus,possitne hoc inueniri.Mihi quidem sanè difficillimum uidetur,atq; adeo non posse fortasse inueniri : ac difficultas quidem in eo est,ꝙ nihil ex his,quæ commemorauimus,separatum licet & solum sumere.Nam,quando separatim,& solam cernas pulsuum pro temporibus anni differentiam citra corpus , quod iam suum temperamentum habeat,& habitum,& ætatem,& alia,quæ diximus?Itaq; fit,ut non possis dicere,hic pulsus peculiaris ueri est,ille æstati:nam te quis roget , quo tu nam in corpore dicas,in calidiore tēperatura,an frigidiore:gracili,an corpulēto:iuuenis,an senis:in frigida regione,an calida:& uiri,an mulieris:nec secus in reliquis differētijs.Quocirca in omni natura uidetur

A.t.1.sp. encia.l.§7a co.2.6

tur

A tur propositum corporum proprius esse animaduertendus pulsus, & nõ proprius, quo sciamus
Dionis, uerbi gratia, pulsus talis natura est: Theonis talis. At hoc absurdũ fit, non tantum quia ne
cesse esset, qui peculiares singulis hominibus pulsus sint, & qui non peculiares, separatim memi-
nisse, & nihil nos posse de quoq̃, nisi usus nobis cum eo intercessisset, cognoscere: uerũ etiam, ꝙ
ne in ipso Dione quidem, uerbi gratia, unum hunc proprium pulsum in unoquoq; genere sepa-
ratim possemus, & præter rerum externas circunstantias sumere. Nam quẽ sumes tandem? Dio-
nisne hyeme, an Dionis æstate: & utrum Dionis Romæ, an in Africa: iam gracilioris, an corpu-
lentioris? præterea eius, qui ociosius egerit, an laboriosius: durius, an lautius uixerit? tum uinum
an aquam potauerit, an sitiuerit? Neque enim est ab his, aliisq; circunstantiis sexcentis separatũ
sumere, & solum corpus Dionis. Itaque nondum explicata prima dubitatio est. Siquidem pul-
sum toti naturæ propositi corporis proprium, quem quidem moderatum, hoc est mediocrem
appellauimus, non ualemus inuenire. Præstiterit igitur non ambire hac ratione pulsuũ notitiã,
sed, ut præscripsi tyronibus, in singulis, quas narraui, causis ediscere uariationẽ. Nã aliquã pos-
sis eius uiam, atque rationem inuenire, quam hocloco prius adnotabimus: deinde inspiciemus,
utrum omnia præstare queat, an aliqua ex parte etiã claudicet. Porrò uia ratioq; hæc, ut exem-
B pli gratia uiam sumamus de causis, quæ alterandis sunt pulsibus, ut exercitationem. Nam, si cõsi
derandum uenit, quemadmodum pulsus exercitatio immutet, delige hominem, cuius attendas
prius omnes pulsus, inde exercites, tumq; de integro attendas, † quem illorum teneas, quo defi-
ciaris, & quantũ: itaq; inueneris, quatenus possit pulsus exercitatio cõuertere. Haud aliter in bal
neis, potu, cibisq; omnibus, facto de singulis hominibus periculo, facile alterationes inuenie-
mus. Hæc facillima experientia est: uerum, quæ ab experientia ineundæ rationes sunt, non per-
inde faciles. Nam, quod est in omni experientia, id hic item, ne, dum nihil distinguimus, & cõfu
se rẽ tractamus, offendamus, periculum est. Quod fit bifariam, ut res nõ distributa, uel distincta
sit: partim ꝙ cõmune non dispartiamus in suas omnes partes: partim, ꝙ alterantibus causis non
attendamus, q̃ præcipuè, uel primo, uel quocunque uelis nomine uocate: & quæ per accidens,
successerunt. Atq; cõmune non secare in omnes suas differentias tale est: nempe requirit oratio
ad claritatem exemplũ. Siquis exercitatorum tales dicat esse pulsus, neq; distinxerit, nec cui di-
cat nã exercitato, nec quemadmodũ exercitato, neque quando, neque quantũ: hic, eo, ꝙ non di
uisit cõe in differentias, lapsus est, Cui nam exercitato inquam, qua ætate, quo robore, aut in-
firmitate, quibus humoribus prædito, quo corpore, qua temperatura, qua compagine corporis
C partium, quã ad exercitationem cõsueto: scilicet in tot mẽbra diuiditur, cui nã. Iam, quomodo
exercitatus est, in alias ẽt differẽtias scinditur, an ualide, nec ne: celeriter, nec ne: æqualiter, nec
ne: in quibus omnibus nõ eodem modo mutabitur. Iam ẽt diuersam esse pro tempore alteratio-
nem oportet: neq; enim à cibo subire exercitationem perinde est, ac ieiunum: nec perinde est
tristem, atque hilarem: alacrem, ac segnem: rigidũ, ac excalfactũ: item eum, qui plus iusto, ac qui
intra modũ, uel mediocriter, dormiuit. Similes immutationis differentiæ manabunt ex quãtita-
te exercitationum: siquidẽ moderatæ aliter, atq; plures, uel pauciores, cõmutant pulsus. At per
accidens, an per se, mutatio fiat, ita est distinguendum: ecquid fuisset excrementis plenus, &, cũ
cœpit exercitari, fluente in uentrem uitiosorum humorum copia, uellicari contigit os uentricu-
li humorum uitio, aut copia opprimi, aut euerti, ac nauseare, eoq; uel fatiscere hominẽ, uel lan-
guescere, uel refrigerari, uel suffocari: horum enim alterat quodque pulsus, quos aliquis forsitan
ab exercitatione existimabit profectos. Nã, si, q plethoricus sit, ac thorace, & pulmone affecto,
simul, ut cœpit uelociter exercitari, in dispnœam inciderit, pro dispnœa uariabunt pulsus: & tu
putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo, ut in experiũdo nõ fallaris, quomodo sit distinguẽ-
dum, etsi alio loco sim longius persecutus, summatim hic tamen perstringam. Omnes comme-
D moratas differentias ad tres has reducemus generales: corpus propositum designabimus ad ex-
periẽtiam, cum sanum sit, ac nulli obnoxium externæ alterationi: tum exercitationẽ, qua ad id
utemur, moderatam quantitate seruabimus: atq; in mutatione hoc attendemus, ecquid casu in-
ciderit, nõ ex ipsa natura exercitationis. Si.n. tria hæc respicias, nullo negocio inueneris, quẽad
modum, & quatenus aduentitia causa immutet. Itaq;, si omni in genere causæ, alterationẽ expe
riundo addidiceris, utendi tibi ad dignoscendos in morbis pulsus facultas erit, facile, quantũ ab
externis causis alterati pulsus sunt, exploranti, quantum itẽ à morbo. Itaq; nihil erit, ꝙ labores,
ut, qualis sit, qui natura moderatus est, ꝑscias: sed, si, qui sit singulis, de quibus agitur, peculiaris,
teneas, quatenus mutatus hic est, cum ab aliis causis, tum uero ab ipso morbo, nosse poteris. At-
qui, nisi adhæc usus nobis moderati pulsus erit, nequicquã eũ quæremus. Qua igitur ratione ali-
quẽ magnũ dicemus, uel celerẽ incognito moderato? nã manere etiamnum uidetur prima du-
bitatio. Quid aũt magnum nobis opus est, aut celerem dicere, cum alterationum nobis tãtum-
modo satis sit meminisse, ut dicamus in hunc modũ? Exercitationes moderatæ pulsus in magni
tudinem, celeritatem, uehementiam, & crebritatem conuertuut. Quod dicemus alios quoque,
cũ id significare uolunt, in exercitationibus dicere, magnos, celeres, uehementes, crebrosq; fieri
pulsus. Nos uero primũ, non absolute in exercitationibus dicemus, sed in moderatis addemus.

† Al. qui illorũ sit intensus, & quis exolutus, & quantum.

Nam

Nam, naturā q̃ corporis exercitati excedunt, pulsus in aliud uertunt genus mutationis. Deinde E nō ita dicemus absoluto sermone magnos, & celeres, sed maiores, celeriores, uehemētiores, crebriores, aliaq; dicemus ita esse omnia usurpanda: ut, Pro ætatibus, maximos iuuenum esse, senū minimos: eorum, quorum præcipitat ætas, & uergit, maiores quidē, quā senū, tñ minores, quàm iuuenum. Pro regionibus eodem modo, & pro reliquis omnibus idem pscribemus: inter se omni in genere pulsus conferentes, nō absolute de ijs decernentes. Ac empirico forsitan satisfaciat hæc institutio, de qua accuratius nos paulopost uiderimus. At, qui primas studeat, & continentes, quas uocant, causas inuestigare cuiusque pulsus, & ratione artē uiaq; tractet, huic cuiusque generis moderatum oper[æ]pretiū est nosse. Quæratur.n. cur paruus pueris sit pulsus, deinde causæ nos probabiles deficiant: nēpe.n. deficiemur illis, ni sedulo prius causas, quæ magnos pulsus, & paruos gignunt, expenderimus: neq; enim in pueris causas reperiamus, quæ paruos generēt. Atqui, si uel una in re, quamuis leui, causæ ratio claudicet, simul in reliquis, ubi uideatur abundare, merito titubabit: ubique enim sibi, si quidem uera est, constare illa debet. Quo magis necessarium est nosse moderatum: nam potest etiam pueri pulsus moderatū superare. Herophilus certè insigniter magnum interdū hunc pulsum uocat. † Quid tādem igitur, quæ res, paruum Archigenes illum nominat? Fortasse causam tibi dissensionis aperiam, si noueris prius institutum F probatū esse, debere ad cōmentandas pulsuum causas uirum, qui rationem sequatur, & cum causæ consideratione omnia instituat scire, pulsum moderatum tenere. Sed hoc leuius est fortasse: dices.n. nolle rationalem te esse. Quod uerò paulo ante reiecimus, ut rem magnæ considerationis, nunc discutiamus: nisi uere moderatū prius pulsum inuenerit, neminem posse empiricum diligenter obseruationē, & accurate instituere. Nam, posteaquam propositum est illi, nō modo, an mutet in celeritatem pulsus, uel magnitudinē, uel quid aliud, præsens circunstantia, ut cognoscat: uerum etiam quatenus alteret (nam præsagiendi ex pulsibus in hoc potissimum omnis usus uertitur) quatenus autem alteret, nisi naturam perspexerit, nulla ratione cognoscat: necesse erit, cuiusque ægroti naturam præsciat, modo nosse magnitudinem uelit præsentis alterationis. At enim non omnium ægrotorum usus est consuetudine per sanitatem, quo experientia eā addisceret, & inde memor, illius cum ægrotantibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit ēt experientia, quo intendit, aspirare? an hic etiam ex cōmunitatibus quibusdā erit obseruatio? At quomodo, & quonā pacto? neq; enim perinde hic, atque in causis externis, alia fixa serues: vnū, quod obseruas, immutes Quippe colores, figuræ, odores, longitudines, latitudines, profunditates corporum, gracilitates, corpulentiæ, differentia generum, ætatum, regionū, temporum anni, G præsentis etiam status, necessario omnibus adsunt hominibus. Quare, quādoquidē, quin habeat hæc, reperias neminem: difficulterq; sub pauca illa, quæ paulo ante recensui, reducas horū obseruationem: in externarū causarum mutationibus, alia nobis opus est uia, & ratione. Iam, q̃ ardua sit horum obseruatio, cognosces, si non ratione tantum, sed & uelis experiundo inuestigare duos uiros semper una aliqua in re differentes, in aliis omnibus conuenientes: sanè enim ægrè inuenias: ut omittam, quàm multæ existant alterationum coniugationes, & quantum obseruatio temporis requirat, quantam autem memoriam, & q̃ præclaram. Nam præter alia etiam, quę nihil referunt ad pulsuum mutationem, obseruare empiricos q̃ diutissime oportet, ut hoc saltē interesse nihil certo sciant: atque hoc illud est, quod in primis obseruationem istam à ratione, & compendio remotam in immensam prolixitatem temporis producit. Quod est, cur semper clamemus, ut etiam aliàs docuimus, ut obseruatione tantum artem constituas, remota ratione, fieri minime posse. Et, vt ista omnia admittantur certe, quòd nullum habeamus certum modum, ad quem excessus, & defectus referamus, magnitudinem alterationis in iis singulis nunquā cōplectetur memoria. Qui.n. possit quisquam memoria hæc omnia tenere, connexis inter sese his, quæ corporibus necessario comitantur unà cum quantitate singulorum? Omnino cōmissura hu H iuscemodi erit: albo eatenus, lato pectore eatenus, itē corpulento hactenus, corporis latitudine & profunditate tanta, masculo, & puero, tēpore æstiuo, in loco natura frigido, in statu sicco talis pulsus erit. Eas enim complicationes infinitas numero (quas nemo mortalium nec obseruauerit, nec complexus memoria fuerit, sed in disputādo tantum comparari posse sophistæ iactēt, in arte uero administranda inanes deprehendātur, nec ulla posse facultate parari) erit cōtexere, necesse. Iam, si plus & minus in omnibus, quæ narrauimus, istæ inter se coniugationes different, ut certe differunt, in quam obscruationem disputationem coniicient, apertū puto esse. Proinde satius fortasse sit, ne hic longior sim, nec immorer in demonstranda difficultate empiricæ obseruationis, & immensa longitudine: uerū rationem, vt aliquam, & uiam tradā, cuius præsidio oēm facile, quē experientia ostendit, fructum capiamus. Quæ nā tandē est illa uia? hæc est. Vbi optimā constitutionē inuenerimus corporis nostri, primū animaduertendum est, qui eius pulsus sunt, neque obiter id uel negligenter: sed in eo statu hoīem accipiemus, vbi suum proprium motum pulsus ab nulla externa causa immutati retineant. Hoc fiat, si nō in lōgo ocio sit uersatus, nec re- A.l.1.f.2.d.5. c.1.fol.47.b cēs exercitatus, nec uerò ēt diu ieiunauerit, uel modo comederit: aer pterea tēperatus sit, oportet, ipseq; oībus liber animi affectibus, & trāquillissimā mētē habeat. Postea inuestigandæ sunt

corporis

† *Additur ex antiquis, interdum uero satis magnum, ut ēt apparet inferius.*

A corporũ uitiosæ cõstitutiones:tumq; primum earũ recensebis differentias: deinde, quos in illis excessus repereris,atq; defectus,hos ad moderatã, & optimã cõferes.Iamq;,cum animo reputa bis primũ,quantũ oporteat istarũ naturarũ pulsus dissidere ab optimæ pulsu, deinde ipsa experientia ratione hanc,si constet ueritati,explorabis.Quod cũ subinde feceris,& lõgo usu rationẽ exercitaueris,& tactũ,tum putabis demũ certo te moderatũ tenere in oĩ genere pulsuũ , illosq; ẽt,qui aliquo modo ultra hunc sunt,& citra.Habes summã. Proinde,quicunq; aut corporis nostri optimã naturã,aut uitiosas nõ nouit:aut ratione quidẽ pspexit eas,sed,usu ut dignosceret, nõ laborauit:nihil huic fructus feret hic sermo:siquidẽ illa prius sunt ediscẽda,postea huc ueniẽdũ. Etenim in non paruã incidet cõtrouersiã,quã ueteres medici de his inter se habuerũt:& iuniores nõ solũ inter se,sed cũ ueteribus ẽt.Nam nec,optima natura,q̃ sit,inter omnes conuenit: neq; dum uitiosarũ est inuentus numerus : & signa , quibus uel optimas, uel prauas cognoscas, admodum pauci medici literis prodiderunt.Quòd si uel hæc oĩa apud maiores nostros confecta sint,& ordine inuenta,deberent tamen naturas discere prius experiundo, itaque ad artem se de pulsibus conferre.Erunt fortasse,quibus longitudo displicebit huius,quã induco,cõtẽplationis. Nos uero,si institutũ meũ sugillent,non offendemur : neq; enim probatũ unquã iri speraumus
B omnibus,aut usui futurũ.Nã,cum admodũ liquido,& certo scirem,pter vnũ ueritatis amatorẽ, reliquos omnes pro nugis meris habituros, quæ doceo, tñ aggressus sum ad hæc explicanda, ac unũ illũ multis præposui.Porrò autẽ,si nos ipsos quis de ægrotis uidit præterita,& futura prædicere, hunc ẽt puto , nisi planè sit fucus,etiã si uideatur longior,cum tam utilem exitum,tamque præclarum polliceatur,hanc commentationem amplexaturum,

Optima natura moderatum pulsum habet , ad quem alij collati, excessuum, & defectuum nominibus appellantur. CAP. 3.

A.l.2.f.2.d.3. c.1.iol.48.d QVi ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimam cognoscendã esse (cuius nos alio loco indicia prodidimus)huius ' sciat pulsum esse inter omnes alios medium: & ueluti mẽsuram quandam regulamq;,in omnibus lucubrationibus de pulsibus,hunc moderatum , & medium a nobis meminerit appellari:cũ quo ubi alios omnes cõparamus,celeres,tardos,magnos, paruos dicimus esse.At pulsum moderatæ naturæ,& undequaq; optimæ,nõ rectè uocaueris magnũ,paruũ,celerem,tardum:nec etiam durum,uel mollẽ,nec quoquã alio nomine,quod immoderationem interpreterur.Immo,ut in opere de temperamentis,omniũ optimam temperatură nec calidam esse docuimus,nec frigidam,nec siccam,nec humidã,neque mollem, neque duram,
C (quippe hasce omnes quibusdam excessibus defectibusq; constare unius illius tẽperatæ, & moderatæ)sic nunc etiam,nec magnum,nec paruum,nec celerẽ,nec tardũ, nec quicquid aliud, qđ à mediocritate deflectit , pulsum optimæ naturæ,uel appellabimus, uel intelligemus. Nec uero etiam ipsum hominem, in quo eum pulsum reperimus,ullo nomine, quod quidem moderationem non significet,nominabimus. Non enim crassum,non gracilẽ, non calidũ,frigidũ,humidũ, siccum,nullo denique alio nomine : uerum nominamus omnibus partibus corporis temperatũ & moderatũ.Ad quem,cum dignoscere quidẽ illum didicisti,pulsuum omnes differentiæ perpẽ sæ,caue,excidant: &,ubi æstimes ad illas reliquos oẽs pulsus, uel duros ita , uel molles, uel raros,uel crebros,uel alio nomine ad eundem modum uoca.Nunc ergo,quando summam cõsecuti uidemur esse, nõ sanè incõmodũ erit,si dubitationẽ quandã necessariã excitem : quò, si nihil dum inuentum arbitremur,explicationẽ sermoni apponere conemur,quę adducat nos;simulq; doceat,primum summam nos iam obtinuisse: deinde absolutissimam eorum notitiã, de quibus agimus,cõmonstret.Ac exordienda quidẽ modo dubitatio est, dicendumq;,nõ posse omnes, q̃ in corpore sunt,arterias neque esse æquales inter se,nec æqualiter distendi.Qui enim possset dor si arteria arteriis colli,aut alarum,& inguinũ,uel ipsa par esse,uel eius distentio illarũ distentio-
D nibus?ac multo uero minus arteriis ulnarũ,atq; poplitum: adhucq; etiam minus arteriis carporum,& tarsorũ:adhucq; minus arteriis temporum,digitorumq;. Non potest itaque pulsus unus in quantitate distentionis moderatus esse,ne si optima quidẽ sit natura : sed in motu,& robore, cæterisq; generibus unus esse per omnes arterias potest.Neq; enim possunt, dũ in natura sua cõstat homo,pſertim si optimã adeptus constitutionẽ sit,quædã celerius arteriæ,aliæ tardius,uehemẽtius,languidius,durius,mollius,crebrius,rarius pulsare: sed similẽ cum inter se mutuo,tũ cũ corde motũ omnes,necesse est,habeant:magnitudine uerò,ut eorũ differant corpora, ita distentiones par est diuersas esse . Putabis igitur ad manũ esse solutionem hæsitationis : q nihil causæ sit, quin,qui carporũ tñ arterias semper tangat, quantus in optimis naturis sit pulsus earũ, noscat:& uero ẽt quantus in aliis quisq;,si cum hoc cõparetur:Et hercle,si uelis arterias ẽt tarsorũ pedum tangere,aut partiũ aliarum corporis,distentionis retinenda quantitas est in optima quidem natura, quo possis ad hos æstimare earundem partium pulsus, qui in alias naturas incidũt: neque hic quicquã consecuturũ absurditatis,aut difficultatis,neq; multũ laboris in cognoscendo fore. Verum,hæc q. dicit,in libro De optima corporis constitutione ignorat demonstratũ esse,æque in magnis corporibus,ac in paruis,constare eam naturam posse.Quod si sciret,nequaq̃ neque ipsas arterias singularum partiũ duceret, neq; distentiones earũ, parẽ possidere in omnibus

bus optimis naturis magnitudinem: cæterum, prout magna sint corpora uel parua,ita uariare: E
Vnde fit,ut nondum discussa prima sit hæsitatio, quia moderatum unũ inuenire in distentionis quantitate non ualemus.Proinde operæpreciũ est,quando hic prorsus hæremus, oẽs medicos demirari,qui magnos temere appellant perpetuo,& paruos pulsus: quantus aũt moderatus sit, ex cuius cõparatione alios reperiemus,non tradunt. Videantur enim parum dist inĉte illi eiusce modi pulsum cõcepisse,sed referẽtes potius ad aliquid,magnũ uel paruũ dicere,pinde ut maio rẽ,& minorẽ.Equidẽ & nostræ memoriæ soleo præstantissimos medicos, ubi tangendo aliquo: magnũ uel paruũ esse dicant,frequenter rogare,quò nam illum dicant maiorem,aut quo mino rem.Illi naturali respondent. Iterum cum quæsiui,quo illo naturali,non modo existimant non dignã inuestigatione quæstionẽ, uerũ & demirantur, si cuius purem eos alius dicere, ac ipsius ægroti,quem in præsenti tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidẽ autumant, alio alium per cõmodam ualetudinem maiorem & minorem pulsum habere. † Atque hæc quidẽ hi dictitant, Quid autem illi,qui his pstant,qui libros nobis de pulsibus reliquerunt conscriptos,alia ne sunt in opinione,an in eadẽ illa?Hi quidẽ certe dicũt ueris mediũ, & autumni efficere maximos pulsus,hyemis,& æstatis minimos:quæ inter hæc tẽpora intercedunt,medios inter magnos,& paruos.Nã uidentur mihi ne hi quidẽ absoluto sermone proferre magnos uel paruos,sed referre ali F
quo.Itaque sunt in illis,pro anni tẽporibus,qui adscribant,in hunc modũ:Veris medium,& autumni maximos,pro anni tẽporibus quidẽ,pulsus efficiunt.Iidẽ nec in ætatibus scribũt absolute,ut alij magnos esse iuuenũ,puerorũ paruos,& senũ:sed addunt hic quoque pro ætatibus.Proinde sic pronunciant magnos,& paruos,ut si maiores dicant, & minores: nimirũ eos cõparãtes mutuò,non moderato.Nã mutuò,ipsam puto demonstrare rerũ,de quibus differunt naturã:nã non omnium mortalium medio uere ęquæ pulsus maximi sint,sed cuiusque pro sua natura. Porrò id ipsum quoque crassa ratione omnino indistinĉtũ,& confusum:nugæ enim sint meræ,si cen seas illi,qui biliosa,sicca, calida,& adusta natura est:aut contra,qui pituitosa atq; frigida,maximos medio uere pulsus esse.In disputationibus ita utique,& uerbotenus forsitã uideantur habere:quòd si periculũ facias,non reperiantur.Quippe calidiores,& siccioresˌ tẽperamento non ex pectare conspicias mediũ uer,sed multo habere ante,suos maximos pulsus:iã cõtrarios his humidiores & frigidiores longe ultra mediũ uer,ineunte iam æstate:soli uerò, qui optimã sunt naĉti cõstitutionẽ corporis,inueniãtur medio vere maximos suos pulsus obtinere.Eadẽ in ætatibus ratio est:inter quas tẽperatæ medio uere:intẽperatæ añ,uel post hñt pulsus maximos.Verũ nullus hæc quisquam medicus distinxit:adeo ut,si omnes homines parem statum in *utroq; an- G
ni tẽpore haberent,ita respondeãt.Tametsi Hippocratis scripta neminẽ puto latere,quæ illæ,& quàm multa de anni temporibus reliquerit:qui aperte ostendit,‖nec naturas,nec ætates ab ijsdẽ anni tẽporibus perinde oẽs affici,quosdã.n.robustiores simul hyems saniores q;,& in oẽs partes meliores:aliquos æstas reddit.Qui fiet igitur, ut,quod cõmodat iuxta,atque id,quod officit, mutet pulsus?Quin autẽ illos pudet adeo nobis nude scribere,& præter omnẽ distinĉtionẽ: Mediũ uer pulsus creat maximos,nã,ni additũ sit,quibus nã maximos,nihil didicerimus.Quin porrò,cum dicãt,æstate & hyeme paruos pulsus fieri,hoc certe, utrũ tẽpus reddat minores pulsus, sustinent adiungere? Neque uero paruũ scilicet peccatũ dicent, si hyeme putes æstatẽ minores pulsus efficere,hęc uero forte maiores efficiat:uel,si hyemẽ ęstate,cũ cõtra se res habeat. Nam, quodcunq; dicas de his tribus,siue æstatem hyeme,siue hyemẽ æstate,siue pares utrobiq; pulsus esse,nisi addas,quibus,mentieris.Sin apposueris,& distinxeris pro naturis corporũ, & ætatib*, unumquodq; ex tribus uerum fit:quemadmodũ nos,ubi de his priuatim egimus,explicauim*. At neque se ipsum quisque,neque sese illi mutuo potuerunt hic coarguere,ꝙ tum multa falsa,tũ multa indistinĉta dixerint:quod illis nulla alia re usu uenit : præter ꝙ moderatũ cuiusq; generis pulsum ignorarẽt prorsus.Nã quã ob rẽ,cũ inter se mutuo tam decertent acerbe, de hoc ne uer- H
bũ quidẽ faciunt,sed prætermittunt misere? Nullam sane aliã ob causam,nisi quia nihil eorum cũ intelligerent liquido,sed confuse omnia,& minime distinĉte, unũ scilicet,qui primo hallucinatus est,secuti oẽs sunt:& de illis,ꝙ nihil prope artis administrationibus nec obsunt,nec accõmodant,acriter non mutuo tantũ inter se,sed cũ Herophilo etiã digladiantur:idq; cũ cõtẽtio illis de rebus obscuris existat,ꝗ longã quærunt,quo declarentur,& prolixã orationẽ:de rebus uero tã illustribus clarisq;,ut uel solo sensu deprehẽdi possint,neq; scribunt elimate, neque reprehendunt errantes:nec uero,si quis ueterũ quicquã scripsit,quod ab sua sententia abhorreat,meminerunt.Cæterũ pueri esse cõfirmauerunt paruũ pulsum,& itẽ senis paruũ:utrius aũt sit eorũ minor,prætereunt:tametsi de utroq; Herophilus plane,si diligenter eius libros reuoluas,cõscripsit.At ridiculus sim,qui hæc explicata ab illis postulẽ,cum ne prima quidem,nec simplicissima reĉte atque ordine tradiderint.Itaque paruum dicunt pulsum pueri, quem nunquã Herophilus paruũ appellauit,sed modo satis magnũ,mõ insigniter,uel eiuscemodi quopiã nomine uocauit. Tũ,ꝗ causa sit,inquirunt,quæ arterias moueat: & eorũ, quæ de hoc scripsit Herophilus,præter mittũt nihil:de pceptis verò,ꝗ ad artis opa intersunt,reĉte ne Herophilus,an secus traĉtauerit, uerbũ nullũ,ò dij ĩmortales,fecerũt.Atqui nõ ne lõge pstiterat,si,ꝙ quatuor statuit Herophilus facul-

† *Al. An sic quidem hi:qui uero his præstãt, qui libros &c.*

* *Al. vnoquoque.*

‖ 3.aph.2.3.10.11 12.14.18. Ext. ord 20.2. A de aere, aq. & loc. 4.b.c. Et in lib. de humorib. nõ longe à fine.

A facultates,quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærerent,nec atrociter rixarent̃, uel eũ oppugnarent:sed,si confutatum hoĩem uellent,& conuictũ inaniũ suarũ nugarũ, ea proferrẽt, quæ refragant̃ his,quæ sunt plane euidẽtia,idq; cũ aduersus illũ tñ possint cogere testiũ nume rum?Etenim cũ illos,qui post Herophili ætatẽ de pulsibus sunt cõmentati, tum superstites pe nè oẽs testes habebunt, pulsum puerorum minorẽ senũ esse,atq; adeo multo quidem minorẽ. Etiã quidam mihi nuper ridens, uniuersam quæstionem dictabat non dignam esse rem,de qua disputet̃:longe siquidem puerorum minores esse:quo rectius nihil de his proditum literis esse. Tales cum habeant sexcentos testes, & alioqui Herophilũ ꝑpetuo oppugnent.ista, miror,quid semel ꝑterierint,nec ẽt,an hæc scripserit,sciant. Nimirum non multum de medicina laborant, sed de his duntaxat sententijs,quæ nugas accumulare in disputationibus pñt.Quare hæc tantũ ex Herophili scriptis capita decerpunt,cætera repudiant ꝑrorsus:quod in causa est,cur ignorẽt Herophili scripta,si q̃ mirifice ad artis opera faciunt,sed repugnant suis decretis.Ideoq; de thy thmis ẽt,quæ prima ætate debebant in musicis ludis addiscere,hæc temere inserunt libris medi cinæ.Quibus accidit,qđ sero discentibus solet.Nam tacere,ẽt si ad aliam artem spectet,non ua lent: thythmus uero,quæ suppeditet signa,nemo scripsit illorum ullus.At Herophilus, qui aliã

B uiã,ac illi,secutus est,prætermittit,quæ discenda de musicis erant,imbutis probe in arte:mox, ut si ea teneant,apud eos disserit,qđ medicinæ conducit ex ijs accipiẽs.Illi uero,ut ꝑclarã istã, quẽadmodum isti appellant, προλογίαν de thythmis enarrarunt,nihil postea studẽt ostendere, qua ratione ex illis pręsagiendi quid,vel denunciandi cõpares facultatem.Itaq; ẽt puerorũ esse aiunt patuum pulsum,contradicente Herophilo:nec uero hactenus student perpendere,ut,quę apud mortales magna,& parua distentio dicat̃,queant assequi.Quippe vesicarũ,follium fabro rum,utriũ,uterorum,oĩum deniq; rerum, quæ prædita cauitate aliqua sunt,magnas, & paruas distentiones solemus uocare.Itaq; patuũ sæpe esse tumorem uentris dicimus,magnum ẽt,uet bi gratia,uesicę:& paruũ utris,uentris magnum.Dicemus ẽt interdum magnopere uesicam in tumuisse,& distentam esse maxime utrem ãt,& saccum qui xx eiuscemodi uesicas capiant,nõ dum maximam distentionẽ esse consecutos.Censemus.n.ni fallor,ad cuiusq; cauitatem corpo tis esse distentionẽ æstimandã,non absolute pronunciandã ad eundem ubiq; modum?nam est certus in qualibet re modus,in quo nec contendi tunicas,quæ cauitatẽ ipsam cõplectunt̃, nec remitti contingit.Ergo,ubi aduertit̃ tensio in illis,uel cauitas,tum magnas dicimus, & paruas distentiones esse:quandiu nec sensibilem ẽt cauitatẽ cernere possis, neq; dum tunicæ laborent

C distẽtę,modicã illã,& moderatã,& natiuã corporis distentionẽ dicimus esse.Quid ergo est diffi cultatis ex his progressos arteriã intelligere,cũ sit corpus, & hoc concauum,habere terminos oportere motus sui in utranq; partem,nec nimium distendi(rumpatur.n.)neque in arctissimum considere:obstate scilicet naturam tunicarum duram,quæ ægre contrahitur?

Quis sit moderatus pulsus in quantitate distentionis:& quæ sit eius dignotio. CAP. 4.

QVare est quædam iusta arterię distentio,ut neq; contendat̃,neq; laxam quãpiam suam par tẽ relinquat,quã esse moderatã, & naturalẽ dicemus:sin minus,in uno eodemq́, homine dicamus,necesse erit,magnos,paruos,& moderatos pulsus esse. Atqui in optima natura absurdum est non oẽs moderatos esse:& longe hecle absurdius,si idem sit pulsus magnus simul & paruus ac moderatus:magnus,si cum minoribus cõparet̃:si cum maioribus,paruus:utrisque simul,moderatus.Oportebat uero,cum minori conferr̃,cum maiorẽ appellare:cum maiorib⁹, minorẽ:cum utrisq;,mediũ.Eo.n.pacto nobis uocare licet optimarũ naturarũ pulsus,inter se il los quidẽ maiores,& minores,oẽs tñ moderatos: si quid ante dictorũ meminimus,cũ naturã di ceremus ꝑpositi corporis spectandã esse,ubi indagate moderatũ,magnũ,& paruũ instituimus, Quòd si corporum inter se simpliciter cõparemus magnitudines, maius, minus,medium inter

D vtrunq; nominabimus:magnũ ãt,uel paruum,uel moderatũ haudquaquam:maius.n. est, quod minus excedit:at magnũ,quod moderatũ sui generis.Itaq; refert̃ utrunq; ad aliquid:sed maius ad cũcta minora comparamus:magnum ad unum duntaxat eiusdem generis moderatum, quo si maius sit,uocat̃ magnum.Idem uice uersa in minore,& paruo accipiendum est. Moderatum, & mediocre esse dicendũ est, qđ in sua propria natura constat:& immoderatũ immodicumq́, quod naturam suam relinquit.Quando igit̃ corpus est cauum arteria,distentio eius,necesse est, interim proptie,& moderate,ut postulat usus, cuius gratia creata ab natura talis est,ꝑterea ut eius postulat tunicæ:interim immodice,perficiat̃.Ostendi aũt alio loco hactenus eã in optimis naturis solere dilatari,quoad usus largitet impleat,& nihil offendantur tunicæ.Proinde,qui re guiam uelit attendere in magnis pulsibus,& paruis dignoscendis,optima natura inuenta,cogni toq; unius in illa arteriæ cuiuscunq; tumore,corporis atq; distentionis,recordandũ illi,& æsti mandũ est,arteriã hac maiorẽ quanto oporteat maiorem habere distentionem in optimis natu ris.Quæ si tanta reperiat̃ esse,quantã fore conijciebat,sic moderatum pulsum appellabit:siu uel maiorẽ hac,uel minorẽ,magnũ vel paruũ.Arterię deprehẽdat in optima natura magnitudinem aut ꝑ dissectionẽ,siue ea casu,siue de industria fiat:aut colligendo ex signis,q̃ in libello de opti ma corporis constitutione ꝑdidimus.Quòd si nesciat ẽt,quãta sit arteria ꝑditis optima natura,

pulsus

pulsus q̄dē certe eorū memor,si in alterū postea incidat,& colligere possit,utrū par sit maiores E
hunc, an minores,q̄ illum habere arterias,cum tumore iā distentionis conferre poterit,atq; cō
iectare,an magnus,an paruus,an moderatus pulsus sit.Etenim,si, quo uidetur arterias maiores
habere homo,qui comparatur,hoc maiorem etiam habeat distentionem,moderatum dicemus
pulsum esse.Quòd si arteriæ magnitudo videatur superare magnitudinem distentionis , aut sit
minor,magnum tunc vel paruum vocabimus : si arteriæ appareat maius corpus esse, q̄ pulsus,
paruum:sin arteriæ minus,& pulsus maior,magnū: Haud aliter in reliquis generibus pulsuum,
ut in genere ipsius motus,in quo celeritatem,& tarditatem dignoscimus : in genere quietis, in
quo crebritatē,& raritatem:contentionis in quo vehementiam,& remissionem:ad hæc corpo-
ris arteriæ,in quo duritiem,& mollitudinem. Nam per hæc omnia,tum moderatū inueniemus
in optima natura:tum immoderatos uel ob excessum,uel ob defectum,nō inter se,sed cum mo
derato comparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Rationem docet dignoscendorum pulsuum, qui in qualitate motus,in quantitate item distentionis,ac proportione motuum, & quietum consistunt.

Declaratio definitionum celeris & tardi pulsus:Ratioq; eorum dignoscendorum. CAP. I.

MOderatum pulsum in quouis genere , intelligentia , & dignotione priorem
immoderatis esse,atq; arterias in corporibus optime comparatis cum me-
diocritate quadam pulsare,in superiore libro declarauimus . At,quæ respi
ciēda sint indicia,& quomodo pulsibus applicādi digiti, ut tactū exerceas
ad facile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoscē dam,tum excef-
sus,& defectus,deinceps dicemus,inducto a genere motus exordio.Atque
temporis quantitatem solam moderati motus,& immoderati non idoneū
signū esse,sed & per quæ uectum interualla fit,qđ mouetur, respiciendum
esse,supra abunde demonstrauimus:quo ēt loco illos consutauimus,qui definitionem perperā G
celeris pulsus interpretantur:at nos tñ ipsi,quemadmodum potissimum accipienda sit,non ape
ruimus:itaq; nunc id faciemus.Neq;.n.multis uerbis opus erit,q,quæ ad eam pertinent intelli-
gendam,iam antē exposuimus:nā ēt interest ad rem præsentem hæc narrauisse.Cum ergo quis
terminat pulsus pauco tempore motū nobis,celer uocetur:& tardus,qui multo. Ante horū no
minū explicatas significationes non iniuria quidam sunt hallucinati, existimantes idem multū
ac plus,paucum & paucius,significare:nunc,quia ostēdimus hæc quidem ad rem quālibet sem
per referri,illa uero ad moderatum tñ sui generis,omnis iam sublata est difficultas intelligēdi,
quemadmodum celeris pulsus pauco tpe motum dicamus terminari,& multo motū tardi.Nā,
si hoc prius nobis constet,moderatus pulsus quanto tpe quantum confecerit spatiū:deinde al-
terius offendamus,qui par habuit tps,minus interuallum:multo hunc tempore dicemus motū
esse.Atqui nemo mirari debet,si duorum motuum,quorum temporis quantitas par sit,alterum
tantū multo tempore dicamus factum esse,non perinde utrunq;.Etenim,si duo pueri dimissi in
diuersos locos sint,& simul reuersi:alterū q iter pauco tempore absoluerit,collaudamus:alterū
culpamus,q multo:nam ex uiæ longitudine æstimamus,cum paucū uel multum temporis dica
mus,non absoluto sermone.Eodē etiam modo pulsum dicemus,qui pauco tempore fit , celerē H
esse:ac tardum,qui multo:definitionesq; probabimus illas ita interpretando,ut diximus.Quòd
si cui modus ille uideatur coactior,memoria reperat demonstrasse nos,si altera significatione,
dictio accipiatur,definitiones falsas esse:detq; operam,ut alias definitiones fingat . Neq;.n.qūo
definiendum sit,hic instituimus disceptare,cœterum ut rerum diligenter, atq; accurate notio-
nes constituamus:ut ne,si in his offenderimus,simul in dignoscendis pulsibus offendamus. Pro
inde,quid requiratur ad dignoscendum,declaratum a nobis est.Iam,si discere ēt cupias hæc de
finire,non illa quidē fortassis ingrata exercitatio sit,non ad institutū tñ necessaria.Quo nos mi
nus de istorum pulsuum rōne definiendi agemus:etenim cum oīno nō est necessarium,tum ēt,
si cui necessarium uideatur,nihil cum hac instituta cōmentatione est coniunctū:uerum in quar
to libro de pulsuum differentijs large nos de his tractauimus.Notionis tantum in præsenti , qñ
instituimus mentionem facere,seriem orationis persequamur:nam nunc quidē, quod in ijs in-
uenimus,locus est dicendi,ad eum dignoscendum magnopere faciens:atq; adeo,si uerum dicē
dum est,summā iā aperiam.Nec quantitatem temporis,nec interualli respiciendam censemus:
immo ne proportiones quidem illorum,de quibus uerba fecimus in superiore libro,cum cele-
riorem pulsum, & tardiorem doceremus.Illic enim non potui illa præterire, quo errorem præ-

ciderem

A ciderem his,qui ex solius temporis quantitate de ijs existimant,quæ ad dignoscendũ laboriosa
mihi,& longa,difficilisq; æstimationis,& iudicij,adeoq; impossibilia prope uisa sunt.Nã celeri
tatem quidem,& tarditatem,ut primum occurrit arteria,noscimus:rationem uero temporis ad
tp̃s,& interualli ad interuallum, ut exploremus,opus nobis lõgo tpe est.Itaq; ista nihil nos mo
rãtur,vt expendamus ad pulsus in ægrotis dignoscendos.Sed,vt,si ante oculos quempiã uidea
mus,impetus motus celeritatem põt ostendere:ita usu uenit in arteria,nam aut incitatum,aut
remissum eius motum inuenias.Oĩa enim corpora,quæ mouentur,ex locis,ubi mouentur sem
per,dignoscimus qñ moueantur: quæ ubi in locis remorantur, tardum esse motum prædica-
mus;ubi facile discedunt,celerem.Hic scio futurum,ut quæstio se physica offerat,an corpus,dũ
mouetur,ẽt maneat aliquo modo:atqui in cõmentarijs de motu illud ita, ut quod maxime,ꝓ-
batur uerum esse.At a tãtis in præsens quæstionibus declinemus,ne implicemus nos.Qđ infor-
mat tantum sensus ad dignoscendos celeres,& tardos pulsus,hoc,satis est,si dicamus:nimirum
vnum motũ cedere uideri locis facile,in quibus semper fit,alium diutius inibi commorari:ita-
que hunc tardum,illum celerem uocari.Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, non ex to-
tius motus tpe,nec separatim,& solo,nec quatenus cum quantitate comparatur.Itaq; celerita-
B tis,& tarditatis facile notitiam consequimur,non perinde consecuturi,si quantitate temporis,
& interuallorum aucupata,eorum sustineremus proportiones obseruare.Enimuero nõ sustine-
mus:nam,ut primum aciem intendimus,momento temporis moram nos corporis,quod moue
tur,deprehendimus:ex qua conijcimus transitum.Quo fit,ut,quę eminus cernimus,hæc nobis
interim diutius uideantur consistere,licet agitentur uelocissime: unde liquet ratione nos motũ
colligere,non sensu deprehendere.Siquidem,cum prima quæq; sensibilis pars corporis,qđ mo-
uetur,in primo sensibili loco subsistat,primo sensibili tempore, tum immobile,quod cernimus,
videtur esse : at uero, ubi prima sensibilis pars,in primo sensibili loco,quàm primo sensibili tẽ-
pore,subsistat breuiore tpe,tum uidetur moueri.Singula enim,quæ diximus,dissecari,quod ad
naturam attinet, in infinitum possunt:sensu uero si æstimes,primas certas habent , & indiuisas
partes.Quod planum facit,ratione oẽm motum,non sensu dignosci.Quia uero sensui ratio con
iuncta est,& mentis est transcursus uelocissimus,sæpenumero non ratione,sed deprehendi sen-
su uidetur. Nam,quorum primo sensibili tempore,prima sensibilis pars,in primo sensibili loco
manet,horum tñ nos motus aperte fàtemur non sensibus, sed ratione animaduertere, ut gno-
monis umbræ,Lunæ,Solis,omniumq; siderum,quæ a nobis longissime remota sunt . Quorum
C autem,ut dixi,breuius est tempus primo sensibili,nullo tempore prædita horum mansio migra
tioq; uidetur:quippe,quod minus primo sensibili tempus habet,omni mora hoc putat̃ carere .
Sed hęc priuatim præstiteris cõmentari eum,qui cum hæc, de quibus agimus,aueat probe edi-
scere,tum alia in medicina multa.Nobis uero satis hęc erunt ad demonstrandum non esse tẽpo
rum,& interuallorum respiciendam quantitatem, sed ipsam qualitatẽ motus:quæ est explicatu
quidem difficilis,sed horũ,quæ docuimus,ope(nisi sis prorsus stupidus,& iners)non magno ne
gocio uerum,vt homini licet,consequere.Multoq; magis,si dignoscendos inæquales celeritate
& tarditate pulsus mediteris,originem ducere eos inuenias ex qualitate motus.Ac unius quidẽ
distentionis sæpe initium motus planè celerius uidetur,proximum tardius,iterũ finis celerior:
nec hic quantitates quascũ aut temporũ,aut interuallorum,sed ipsam unam motus qualitatẽ at
tendimus.Quo minus leuiter palpandum est,ubi genus hoc perpendimus pulsuum : nimirũ sic
extremum motus finem sentiamus duntaxt,nõ integrũ motum.Ex quibus iã liquet eiuscemo-
di pulsus prorsus non oportere paruos esse,nec languidos:neq;.n.trifariã possis motũ dissecare
nec in paruis interuallis,nec in facultatibus imbecillis: ꝙ obstet illis paruitas,quę diuidi sensibi
les partes non patit̃:hic impediat facultatis infirmitas,quæ concidit ad pressum . Quamobrem
D nec in pulsibus lethargicis deprehenderis inæqualitatẽ,q̃ tñ adest forsitã,quia oĩno,quo digno
scatur,uult comprimi:at hoc præ imbecillitate non sustinet.Quare qui cuiq; pulsui inuenturus
sit contrectationem appositam,hunc singulari prudentia esse,& expertum in dignoscẽdo opor
tet.Nã,si maximus pariter & uehementissimus ualidam fert compressionem:atq; alius quisque,
quantum a uehementia uel magnitudine abest,tanto minorem:primũ,quantũ a maximo,& ue
hementissimo recesserunt,ad unguem perspiciendum est:deinde ratio ineunda est quantũ suffi
ciat compressionis id genus pulsibus impertiuisse:utrobiq;.n.offendamus,necesse est, siue exce
damus proportionem,siue non assequamur:ꝙ,ubi minus iam premamus,præteritura nos sit in
terni pars motus:ubi uero amplius,externi.Itaq; primũ,motum aliqñ inæqualẽ esse non perci
piemus:deinde male ẽt de toto motu sæpe iudicabimus,eo ꝙ male perpenderimus partes.Si.n.
uel pars eius prima, uel altera celerior sit,& nobis earum tñ altera sit explorata,non possumus
primum uniuersum inæqualem motum esse scire:deinde uel celerem,uel tardum arbitrabimur
eum esse,cum neuter planum sit:siquidem,cuius celeris erat pars prima,& altera tarda,hũc nec
celerem absolute,nec tardum iure uocaueris.Quare(ut oratione in summam collecta,alio me
conferã) in optima constitutione moderatus motu pulsus erat,nõ ex interualli nec tẽporũ quã
titate explorãdus:sed ex ipsa,ut dixim⁹,qualitate,quo pacto discedat ex locis,dicebamus ani-

maduertendum esse:cuius memores,qui decedere celerius uidcatur,celerem:qui tardius,tardũ E
appellemus:repreſentari ãt hoc,ut primũ eſt admotus tactus, prius q̃ totum arteria ſpatiũ cõfe
cerit.Proinde,ſi pulſus æqualis ſit,non expectamus uniuerſam diſtentionem , ſed ex parte eius
facere de tota cõiecturã poſſumus:qui ſi inæqualis ſit,oẽm aſſequi dicebamus oportere,tactũq;
pro magnitudine pulſus,& uehementia uarie applicare.Atq; de genere motus hæc in p̃ſentia ſa
tis ſunt:eius enim nos iterum† in pulſibus dignoſcendis mentionem,neceſſe eſt,faciamus .

† *Al. de praecognitione ex pulſibus.*

De quantitate diſtentionis dignoſcenda. *CAP.* 2.

DEinceps de quantitate diſtentionis agamus:nam,cũ corporis arteriæ dimẽſiones tres ſint,
longitudo,latitudo,& profunditas;nullam poſſumus totam ſentire.De longitudine aper-
tiſſimũ eſt:utrinq;.n.arteria uſque ad terminum extremũ pulſat . At paruæ eius parti inijcimus
tactum,quanta extat ex obiecti corporis mole:quæ quidem ipſa efficit,ut longus uel breuis pul
ſus ſit,eò ꝙ non poſſit attingi oĩs arteriæ longitudo.Sit tñ hic ẽt aliquid in qualibet corporis na
tura,qđ eluceſcat ſub cute,in optima natura moderatum: ſi quid ſupra hoc ſit,longum : ſi quid
infra,breuem reddit pulſum,qui non põt numero digitorũ definiri:ſicuti quidã,ſi quatuor digi
tis obuiet,eſſe dicunt longum:ſi tribus,medium:ſi duobus,breuem. Neque.n.corporis optimæ
naturæ vna eſt menſura,ſed in vna qualibet facile quantitatem aſſequere,unius ope,modo col F
ligere proportionẽ poſſis:cum qua poſtea ſi alios hoĩs conferas partes totius corporis magni-
tudine,dices uel longos,uel breues pulſus habere:eodem modo latos,anguſtos,altos,humiles:
ac in tribus ſimul dimenſionibus,magnos,uel paruos: ubiq;.n.ad moderatum referemus , cum
alios æſtimamus. At.n. ſingulos eſſe in ſingulis alijs pulſuum generibus moderatos : ſed in ſola
quantitate non planè unum,ſed ſuum cuiq; corporis parti,antea explicauimus.Hoc tñ non eſt
huius loci , ſed uolui dicti uos admonere:itaq; ad inſtitutum iã par eſt reuerti.Inſtitui uero do-
cere,ſenſu nullius dimẽſionis exacte dignoſci poſſe quantitatẽ: cuius rei cã partim oĩbus cõis,
partim ſua cuiq; eſt.Primo loco cõem exponam.Nã q̃ñ inter arterias,quę nuda ſit,nulla eſt:ſed
veſtiunt eas multis locis pauciora,& ſubtiliora corpora,multis ẽt locis plura,& craſſiora:planè
in aperto eſt,non perinde oẽs arteriarum motus poſſe ſentiri,ſed illarum magis,quas pauciora
tenuioraq;:harũ minus,quas circumijciũt plura ac craſſiora corpora.Atq; hæc cõis eſt.Propria
ſingularum dimenſionum:longitudinis,ꝙ permultũ interſit inter uerã,& apparentem: latitudi
nis,ꝙ parum : profunditatis,ꝙ minimum.Nam cũ ſæpe longa tres cubitos uniuerſa arteria ſit ,
tres uel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriæ motũ:reliqua pars a corporum obiectorum
numero occultatĩ.In latitudine,cũ præ corporibus,quæ illã utrinq; cingunt,multis illis, & craſ- G
ſis,neq; tactus ipſi corpori arteriæ applicari poſſit,neq; per craſſitiem illorum,& multitudinem
foras motus perrumpat,multis locis oĩno motus perit,multis ẽt in maxime anguſtũ cogitur:to
tum uero,quia arteria nullo loco eſt,uideas nuſquam.At uero,ne profunditas quidẽ uſquã pla
ne eſt nuda,ut poſſit ſaltem in ea elucere eius uniuerſus motus:ſed,ſi nihil aliud,cutis certe am
bit eã,per quam pulſum ſentimus:itaq; tecta fuerit hæc quoq; certe aliquatenus . Quæ cum ita
ſint,dabimus operam,ut optimam rationem monſtremus dignoſcendarum ſingularũ dimenſio
num:ac primo dicemus de longitudine.Atq; eſſe hanc cenſendam optimã,quæ motus maximã
partem ſentiat,clariſſimum eſt:nam,vt,ſi ſentiri oĩs ualeat, primum hoc ſit: ita,poſteaquã hoc
non põt,ubi nulla pars eius,quæ quidem animaduerti poſſit,lateat,tactionẽ exiſtimamus opti
mam eſſe.Qũo ãt eam poſſis inſtituere,faciam,ut declarẽ: ſi ob oculos prius proponã in tribus
his oẽs poſitas eſſe ſenſibilium cognitionum differentias,in natura,exercitatione,& modo ap-
plicationis.Nam,qui tactum natura appoſitiſſimum ad ſentiendum,& probè exercitatum hẽt,
tũ ẽt ſenſibilibus decẽter admouet,optimus hic explorator ſit eorum, quæ intus ſunt condita :
qui hoc eſt aliquatenus inferior,q̃ maxime ab illo abeſt,tam peſſime abſolutam cognitionẽ cõ
ſequĩ.Explicabo igitur huic,qui optime natura cõparatus eſt,& exercitatus non ſegniter,qua H
applicatione tactus ad unguẽ(vt homo põt)motum ſentiat arteriæ. Et,quia de prima dimenſio
ne,uidelicet longitudine,inſtitui dicere,accommodatiſſimum huic modum tactionis aperiam.
Oĩno non premat,immo ſæpe leuiter palpet,& ueluti ſuſpẽdat manum.Accommodatus eſt hic
imprimis modus paruis pariter,& imbecillis pulſibus:nã,hos ſi aliquatenus premas,motus pe-
reat magna ex parte,& ſæpe uero ẽt uniuerſus.Nam pro quantitate preſſus, & qualitate præte
rea arteriæ contentionis,modo multum imminuitur eius motus,modo minus:eſt,cum perit to
tus.Quocirca ad longitudinem dignoſcendã ſumma cautio eſt,ut pręter oẽm preſſum,tactũ ad
moueas:etenim modicum preſſum non grauiter ferunt quidẽ pulſus uehementes: non lædẽtur
tñ ne hi quidẽ,ſi in palpando nihil premas.Qui modus attingendi q̃ñ optimus eſt languidis pul
ſibus,nec incommodus etiam uehementibus,caue,præponas illi alium. Porrò eſt illud ẽt expli
candum,quod non obſcure aduertitur,ubi diuerſas partes premas longitudinis arteriæ,motum
nõ perinde uideri in oĩbus offenſum:cęterũ in partibus altioribus maior eſt noxa,minor in in-
ferioribus.Et uero frequenter noxa non animaduertiĩ in vehemẽtibus pulſibus,ſecus in lãgui-
dis:nã,in his ſi inferiorem partem preſſerimus,luculenta ſuperioribus noxa datur . Superiores
aũt & inferiores qũo hoc loco accipiendæ ſunt,nõ eſt obſcurũ: ut remotiſſimæ a corde partes,

inferiores :

A inferiores:& viciniores appellentur superiores : hoc in artubus quidem perquã est solenne,nõ
item in capitis partibus,& colli.Itaq; ad oẽs pertinet,ut diximus,cordi uiciniores,si premãtur,
magnam iniuriam subiectis facere: remotiores,sæpenumero nullam.q̃ aĩadeuerti possit,si bene
uehemens pulsus sit:interim tñ manifestã,in non uehementibus.Atq; de longitudine hæc satis
sint.Nunc de reliquis duabus agamus,quas non ita oportet duas numerare,ut,sicut in quadran
gularib⁹,& quadratis corporibus,uideas separatim latitudinem, separatim profunditatẽ distin
ctam:sed,sicut in circulo,& globo,confusa sunt oĩa , vna uerò quædam uel lineæ,uel superficiei
uidetur circunferentia:sic esse in arteria putes:cuius cernitur in dissectionibus figura,multis lo
cis cylindrũ,multis ẽt conum referre.Qũo igitur medicis in mentem uenit seorsum de latitudi
ne,seorsum de profunditate disserere,cum deberent,ut est,& conspicitur ex partitionibus,unã
lõgitudinem eius appellare,alterũ circulum,ut certe multi frequenter uocantẽNõ ꝑpetuo pos-
sunt tñ,nec hi,nec alius quisq̃,cum de exemplis euidentibus narrant,longitudinẽ,& circulũ tã
tum appellare:sed exprimet sæpe necessitas,ut distentionem altam quandã uocent,& angustãr
contra ẽt aliam,humilem,latamq;:etenim hoc ita clarum est,ut ambigat nemo.Sic ꝑꝑ hæc ma
nifesta euenta habere diuersas latitudinis,& profunditatis notiones coacti sumus.Porrò , sicut
B sensu percipimus eas differentias,ita circularẽ nos figurã sæpe aĩaduertere clare fatemur. Itaq;
de utraq; iam differentia dicemus in communi,qua potissimum ratione applicandorum digito
rum ad eas peruenire dignoscendas queas.Neq;.n.in ijs dignoscẽdis mediocris inesse scrupulus
videatur,ꝙ nulla admouendi tactus rõne valeamus sentire interuallum totum:neq; cum leniter
palpemus(nam ea extremas tñ partes sentiat motus:q̃ ꝓcedebat,ignoret uniuersam)neq; cum
premimus multum.Vt.n.omittam hoc in uehementibus tñ pulsibus permissum esse,contra,ac
prior,postremã partem ignorabit interualli,tñ sentiet primam . Iã, si alia utamur applicatione
inter illas media,& prima pars interualli,& postrema nos fugiet.Hoc uerum esse quisq; experiẽ
tia discat.Nam,uehementes pulsus si premas(hos.n.premere solos fas est)nescies,quãti sint : ꝙ
pereat fere in pressibus,ut ante significauimus, aliquid ẽt de ipso motu:ac interuallũ nõ iã par-
ua ex parte,sed prope corrũpatur uniuersum:Cõtra,si leniter palpes,per quãtũ interualli sit mo-
tus delatus,non diuines.Habes difficultatẽ, q̃ sic explicatur. si, ut prorsus distentionis quãtita-
tẽ sensu dignoscamus,nõ laboremus,sed & rõne* q̃dam possimus nihil læsa esse existimare.Ne
* Al. ex antiquis, quadam.
que.n.hoc nos quærimus,ut sensu omnino,quæ accidunt pulsibus, cognoscamus,sed ut simpli
citer cognoscamus.Ergo sensum requirit quidem oĩs talis notitia,attñ nõ hunc solũ , neq; quasi
C semper ualeat quidlibet inuenire:sed satis est frequenter,si sensibilis affectus vnus totius rei de
nunciet essentiam. Eadẽ ratio eorum est,de quibus nunc agimus.Nã,si leniter palpes,aut pluri
bus in partibus occursum arteriæ,necesse est,sentias , aut in paucioribus : quo cognito,ad sen-
sum ratio adiuncta,nobis magnã distentionem suggerit esse,q̃ multis partibus mouet tactũ: par
uam,q̃ paucis.Age fac circularẽ eius occursum esse,quid, non ne clarum est,si insigni sit circun-
ferentia circuli magnitudine,totã ẽt crassam esse distentionẽ arteriæ:& uniuersam distentionẽ
gracilẽ,si circũferẽtia sit parua?Neq;.n.magnis circunscribi circulis gracilis distentio põt , nec
crassa minutis: cæterum quantitati distentionis necessario respõdet circuli circunscribentis eã
quantitas. Haud aliter ẽt,si uerus nõ sit, & exactus circulus finis distẽtionis , sed quasi mutilus
partim:id quod in altis,& angustis,uel humilibus , & latis usu uenit:ratio similiter subducitur
quãtitatis distẽtionis.Nã tũ distentionis,tũ ascensus fines,particulæ prorsus erunt,circuli:hiq;,
prout appareant maiores uel minores utrinq;,uel cõcauiores hac circunferentia,uel gibbosio-
res,oĩno uel lõgiorẽ,uel breuiorẽ,uel angustiorẽ,uel latiorẽ,q̃ est exacte circularis,hanc lineã,
q̃ in præsentia cernitur,ostendunt.Vñ inæqualitatẽ nos latitudinis, & profunditatis,totiusque
quantitatẽ distentionis ęstimabimus.Age.n.uideantur gibbosiores ac ꝑruptiores obliqui occur
D sus arteriæ,ꝑterea cauior quoddãmodo,& humilior in profunditate,adeo ut ne circuli quidẽ ui
deatur circũferentia manere,sed ueluti recta linea esse,profecto apertũ est,talẽ pulsum latũ fore
& humilẽ.Nam motus in latũ amplius exporrectus,latum merito efficiat:at motus ascensu pro
hibitus,humilẽ:E diuerso,si motus obliqui partes longe citra mediũ constiterint,ac medium ip
sum satis uideatur gibborum esse , planè is pulsus erit altus angustusque,si semel angustus eius
in latitudine occursus euadat,ut non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel
videaꝛ periisse,difficilis cognitu est,uel potius cognosci nõ põt,quantum in his est,qualis sit pul
sus.Nã nisi distinctiones adhibeamus quasdã,nõ assequemur,altus ne sit,an humilis, an mode-
ratus ꝓfunditate:nã oĩa esse põt.Etenim,si humilis sit pariter,& angustus,talis uidebiꝛ esse,& si
altus simul,& angustus, eiuscemodi apparebit:deniq;,si moderatus profunditate unà,& angu-
stus,talẽ dicas esse:nã angustiã is pulsus prorsus ex motu inhibito in latitudinẽ cõtraxit.Diffi-
cultas uerò residet in profunditate:q̃ & si ex lõgo interuallo,& si ex breui,uel moderato motũ
ordiaꝛ,eãdẽ tñ tangentibus repræsentabit speciẽ:nã angustũ motũ percipient.Qua ergo ratio-
ne explorabitur?frequenter quidẽ ẽt tactus affectibus,perpetuo tamen ratione. Primũ de tact⁹
affectibus dicemus,in quibus possis per eũ manifesti deprehendere aliquid:licet autem in vehe
mentibus pulsibus,qui,ut sæpe monuimus,soli pressa arteria non labefactantur. Prompta ergo

In illis quidem notitia profunditatis est pulsus. Nam, si presseris, forsitan uel ipso tactu, si exerci- E
tatus sit, & mollis, suaq; spōte exacte sentiat, in notitiam aliquam peruenies interualli motus;
sin minus, tēpus certe motus, quantitatē declarabit interualli. Nā si discernere sigillatim motus
qualitatem poteris, in qua differentiam celeritatis, & tarditatis reperimus: sigillatim ēt tēporis
q̄titatē, vbi breues motus aīaduertimus; neutra te harū, si premas, fugiet. Quod si ambas assecu
tus sis, facile de interuallo conijcies. Esto celer motus, & diuturnus, sanè apertissimum est maxi
mo cū spatio delatum esse: contra tardus esto, & breuis, sit vtiq; & hic minimo spatio deuectus.
Atq; hoc pacto, si vehemens sit pulsus, profunditatis quātitatē dignoscim⁹: qui si languidus sit,
nihil iā nobis sensus adiumenti adferre poterit, ꝙ motus in eiuscemodi pulsibus pressu perditur
vniuersus: quare ratione hic tota res inuestiganda est. Dicem⁹ aūt de causis pulsuum, nō oēs cū
oībus differentijs posse confundi: distinguemusq;, quæ illæ sint, & q̄ñ, & quemadmodū. Itaque
ex alijs, quæ aperte sunt conspicua, quomodo etiam aliquid de obscuris deprehendas, inibi do-
cebimus: ad hęc, cur angustus simul, & languidus pulsus altus nunquam sit. Sed de his hactenus.

De rhythmis dignoscendis. CAP. 3.

POsthac de rhythmis uerba faciemus: quem ordinem secuti sumus docendi, ꝙ coniūcta eius
cum superioris est exploratio. Nā natura quidem rerū ferebat, vt quæ vna in parte pulsus, F
maxime distentione, genera consistunt; prius exponeremus, quod in cōmentarijs de differen-
tijs pulsuū fecimus: verum, quia genera in una parte posita, quæ de superioribus adhuc reliqua
sunt, flagitant cōmunem tractatum: rhythmorum aūt genus adiunctā cū superioribus duobus
generibus hēt cognitionē (ut ipse de his sermo docebit) ideo posthac de rhythmis narrabimus,
de duritie, & uehementia reijciemus in proximū librum: ut absolutam cōplectantur* singuli cō
mentarii generum disciplinam, quæ coniuncta cognitione sunt. Quia iā in cōparatione tēporis
distentionis cū contractionis tēpore rhythmus consistit, prius parāda separatim nobis utriusq;
tēporis notitia est. Hoc uerò parū facile est: nā (memoriā si conseruauimus eorū, q̄ primo in li-
bro retulimus, ubi q̄reremus, ecquid sentire totā distentionē, & contractionē possimus, an pars
nos fugiat vtriusq; motus) sciemus, q̄ sit laboriosum, adeoq; pręter oēm nr̄am facultatem, ut no
titiam cōparare oīs harū t̄pis possimus. Quo loco principium distētionis ostendimus, & finem
contractionis non cognosci posse. Iam quatenus aliquid nos motus latet, hactenus ēt tēpus. s.
præteribit. Primum id est ip̄m repetendum, declarandumq;, dem non esse, quod in primo libro
q̄reretur, ac quod paulo superius: nam illic de distentione quærebatur absolute, hic de tēporis
eius quantitate. Proinde, cum absolute q̄ritur, an oīs sentiri distētio possit: quæ tactum fugit mo G
tus pars, hanc confirmauimus non dignosci: in exploranda autē eius quantitate, q̄tū promota
spatii sit, aduertimus. Ac nō ita dudū diximus, mō finis distentionis habeamus uerā notitiā, ra-
tionē nobis cū sensu cōiunctā subiecturā esse eius q̄titatē. Itaq; possumus, q̄uis, nisi externum
finē motus, partē aliā nullā sentiamus, quātū is habeat t̄pis ignorare: at tñ scire, q̄tū interualli
peruectus sit. Horum alterum in primo libro discussum est: alterum nō ita diu est, cū explicaui-
mus. Ergo iterū ad memoriā reuocemus, ꝙ in uehemētibus pulsibus, si modice arteriam cōpres-
serimus, perspiciemus quidē initiū motus, sed quantitatē ignorabimus interualli. Nec uerò hoc
p̄tereamus, quod initio statim secundi tradidimus, nō idem esse quātitatem t̄pis examinare, ac
celeritatem vel tarditatem dignoscere. His. n. nobis in præsentia oībus opus est: quo planè, & di
stincte perspiciamus, ecquid inter spatii dignotionem, quo fertur arteria, & t̄pis intersit: & p̄ter
utranq;, quandā esse aliam uel celeritatis uel tarditatis æstimatricem. Siquidem prima, quam cō
memorauimus, explorat interualli quātitatem: quātitatem altera motus t̄pis, tertia qualitatem
motus. Ad rhythmum igitur dignoscendum nec primam quærimus, nec etiam tertiā, sed ipsam
tantummodo secundam. Quare instituenda manus ea applicatio est, q̄ arteriæ motum accuratis
sime intuetur oēm. Itaq;, primo libro quę exposita sunt, cum quæreremus, possit ne sentiri uni- H
uersus motus, memoria repetenda sunt: sciendumq;, unam uirtute esse, & eandem quæstionem
illā atq; hanc, licet diuersis verbis ponatur. Quæ oīa si cum aīs nr̄is prius cogitemus, p̄ñtis diffi-
cultatis assequemur explicationem. Sit pulsus quidam magnus, sed languidus: huius nequeas. s.
deprehendere totius distentionis motum, cæterum externi finis tantum: sic etiam cōtractionis
(si modo tñ possit) initium duntaxat, & recessum, præterea nihil. Proinde leniter sunt istiusmo
di pulsus, ut iam dixi sæpe, palpandi: qua tactus applicatione quantitatē aīaduertere interualli
distentionis poteris, t̄pis motus non poteris. At uero in cōtractione non tantum temporis mo-
tus non inuenias quantitatem, sed ne ipsius quidem interualli: nam, illa ubi insensibilis euadat,
omnium simul, q̄ possidet, necesse est, fiat iactura. Adeo non modo interualli quantitas atq; t̄pis
motus, sed & qualitas, in qua celeritatis, & tarditatis cōtinentur indicia, nulla ex parte à nobis
sentietur. Qui. n. motus etiamnū qualitas dignoscatur, uniuerso sensum latente motu? nimirū re
quiritur prius essentia rei, quā ipsa qualitas: q̄ qñ essentia p̄rsus sensum pręterit, nō pōt qualita
tis parari notitia. Quę ergo iā est in his pulsibus rō, qua cōsequi notitiā rhythmi possis, ubi fun-
ditus contractio perit, & de distentione saluus, & integer solus externus finis est? atqui nec sen
tire contractionem in ullo languido alio possis. Itaque quandoquidem motum distentionis atq;

contra-

* Aliter utriusque.

A contractionis arteriæ noſcimus tñ in his, qui languidi nõ ſunt, in horum etiam ſolorum notitiã rhythmi veniemus, digitis ita moderate applicãdis (uti diximus antea) ut externi motus ne qd interpellent. Nã, ſi plus iuſto arteriam cõpreſſerimus, conſiſtere eius motum cogemus: niſi ẽt in his rhythmus non poſſit dignoſci ſiquidem perpetuò initium nos diſtentionis, & cõtractionis finis latet: & niſi oĩno parum, quod præterit, ſit, magnopere rhythmus lædetur. Nam hoc quidẽ fortaſſis ẽt admittas, diſtincta oratione tñ opus eſt. In uehementiſſimis. n. pulſibus uera eſt oĩo: in alijs ſecus habet. præſertim qui uehementiæ partiam partem hñt, q̃ ſatis magna pars ſenſum in his effugiat, quæ iam offendere rhythmum valeat. Ita hoc iam oĩa, quæ attulimus, fecerunt planum, dignoſci in ſolis vehemẽtiſſimis pulſibus rhythmos: in alijs verò oĩbus, aut prorſus incognitos eſſe, ut in languidis: aut longe ab abſoluta notitia abeſſe, id quod vſu venit in minus vehementibus, nõ iã languidis tñ. Atq; ſcrupulus quidẽ hic eſt: hunc nos pro viribus faciemus, vt tollamus. Primũ, quia non cadit in pulſus languidos, & eos, qui non ſunt vehementes, ſimile diſtentionis, & contractionis incõmodum, lenit hoc difficultatem non nihil Nã, quã habet rationẽ totum diſtentionis tempus ad totum cõtractionis, eandem cũ tõnẽ habeant inter ſe quidẽ partes, q̃ tactum latent, ẽt, quæ ſaluæ ſunt, eandem habebunt inter ſeſe rationẽ. Itaq; ex illis

A. l. 1. ſ. 2. d. 3 c. 1 fo. 47. a

B præſentire nõ multum interpellabimur. Nã, cum duplum ſit, verbi gratia, oẽ cõtractionis tẽpus cum oĩ diſtentionis cõparatum: duplũ item ſit, quod eſt ſaluum, cum cõparetur: per rhythmos præſenſionibus non aliter abundabimus, ex partibus motus, q̃ ſentiuntur, ac ſi totus is ſaluus ſit. At in languidis non perinde difficultatem explices: quippe, quod inueſtigant, qui diſtentionis tẽpus cum toto reliquo cõferunt, remedium, adulterinum eſt: qđ uobis, prius faciã, ut declarẽ, deinde aperiã, vbi culpẽ id. Nã, cum pulſus quatuor partes ſint, diſtentio, contractio, & duæ quietes, vna à diſtentione ante contractionem, altera à contractione ante diſtentionẽ: qui eſſe cõtendunt incognitã cõtractionẽ, † diſtentionis tempus quod motus appellant, ſeparant à reliquis* duabus partibus, quas quietẽ, & contractionẽ vocant: horum* trium tẽporum mutuã proportionẽ rythmũ eſſe cõfirmant. Qui verò cõtractionẽ dicunt ſentiri, horum alij diſtẽtionis tñ tẽpore cõparato cum tẽpore cõtractionis, rhythmum dicunt fieri: alii utriq; motui tẽpus attribuunt quietis, q̃ ipſum ſequitur. Atq;, cum tres hæ ſint de pulſuum rhythmis opiniones: qui à ſecunda ſtant, ad dubia illa aperte ſe fatẽtur, quid dicant, nõ habere: qui à prima, & tertia, nõ deficı cõſilio fortaſſis videantur: Illi, quia conſpicui motus tẽpus reliquo oĩ cõparant quietis, ut ipſi uocant: hi verò, q̃ conſpicui motus tẽpus unà cum tẽpore cõſequentis q̃etis reliquo, initiũ cõ

† Al. ex antiquis. primatim quidẽ diſtentionis tempus ponũt, quod ſane motionis appellant: primatim uero tẽpus reliquarũ* duarũ partium, quod quietẽ & contractionem nocant.

* Al. tribus.

* Al. duorum.

C tractionis ſtatuentis terminum cõiunctionis priorum duorum tẽporum. Operæpretiũ autẽ eſt vtroſq; demirari: primos ſi ea tñ meminerũt, q̃ de cõtractione ſunt dicta: q̃ de diſtentione, hæc exciderunt: nã, quantum ſit in diſtentione interuallum, in languidis pulſibus tõne demõſtrauimus ſciri: tẽpus verò motus nõ poſſe cognoſci, q̃ eius tñ externi fines ad ſenſum perueniãt. Miror igiť, quemadmodum cõparare ſe dicant tp̃s diſtẽtionis cum tẽpore oĩ reliquo: cuius tp̃s qđ ſentiri poſſit, oĩno ſit paucum: niſi qdẽ hoc ſanè ipſum tñ cõparatum cum reliquo toto uolunt. Itaq, rhythmus illis proportio ſit cõſpicui tẽporis motus in diſtentione ad reliquum oẽ. Quod ſi dicunt, rẽ dicũt illã quidem, quæ fieri poſſit, ſed tñ inutilem: q̃ p̃cognſci ex tali rhythmo nihil poſſit, in quo tp̃s manifeſtæ partis diſtentionis cum reliquo uniuerſo cõparatur, quod ex tp̃e cõſtat externæ quietis, contractioniſq;, & tertio internæ quietis, p̃terea quarto partis diſtẽtionis, q̃ conſpicua non eſt. Præterquã uerò, q̃ nihil oĩno commodi ex iſtiuſmodi doctrina percipi poteſt, notionem & rhythmi hi cõfundunt, vt ſi quis, muſicum qui ageret, non temporis eleuationis ad poſitionis tp̃s proportionem eſſe diceret rhythmum, ſed partis manifeſtæ eleuationis ad reliquũ totum. Nec minus errant illi à tertia ſecta, qui eo duntaxat, q̃ tp̃s externæ quietis tẽpori diſtentionis addunt, illis ſunt ſapientiores. Quòd uerò ẽt ipſi in obliuionẽ uenerunt *contra-

D ctionis tp̃s ſenſum in languidis pulſibus non dignoſcere, æque peccauerunt. Porro tertium etiã hi inſigne ponunt, cõtractionis primum motum p̃petuo ſentiri, cum ne ille quidem in lãguidis pulſibus ſentiri poſſit, Itaq; ex his oĩbus hæſitationes, q̃ frequẽtes in ſectis ſunt, cõcurrãt in pulſibus dignoſcendis, neceſſe eſt. Quo factũ puto, vt non aggreſſi ſcribere quid ſint Herophili ſucceſſores in præſagitionem ex illis. Ipſe Herophilus rhythmos frequẽter ad præſagiẽdum adducit; uerum, quid interpretetur rhythmum, difficile eſt inuẽtu: temporis ne diſtentionis ſolius ad tẽpus cõtractionis ſolius proportionẽ: an ipſum ẽt quietis tempus, quæ comitatur utrunq; motum, ijs attribuat. Vnde inter Herophilios, qui ab illo cognomen inuenerunt, non cõuenit, utrũ de illis decẽter ſentiat: neutrum. n. eius oratio planè oſtẽdit; neq; cõfirmare rerum natura põt. Quòd ſi iã alterã ſententiã tueamur inſtituto muſicorum, tẽpora quietum p̃cedẽtibus motibus adiiciemus: ſin quod facit ad præſagiendum, cum motu motum cõparãtes, ſeparatim quietum tempus æſtiabimus. Cum igitur alterutrum ſit neceſſe, aut notionem noĩs labefactare, aut peruertere uſum, utrum faciamus potius, implicati tenemur. Tñ, qñquidem alterum eligendum eſt, repudiato muſicorum nomine, quod cõducit ad præſagiendum potius ducam: nam quid tandem faciemus damni, ſi, cum motuum ex proportione tempus p̃ſciamus, nomen nobis, quo id appellemus deficiat? Etenim non eò, † q̃ in nominibus hæreamus, ſed quia p̃ſagire nequeamus, ideo

† Al. diſtentionis.

† Al. quòd nominibus deficiamur.

ars lædetur. Ergo faciamus utilitatis nosse consistere rhythmum in proportione t̃pis motuum, E ac expendamus suo loco Herophili insaniã, Tñ, & si hoc positum sit, manere adhuc dubitatio vr, q, nisi in uehementissimis pulsibus, nec omne t̃ps possit distentionis innotescere, nec cõtractionis vbique principium sentiatur. Cur t̃ps quoddam ad sensum princeps Herophilus statuit, ad quod alia æstimans, duorum, trium, quatuor, vel plurium dicit esse horũq; aut integrorum, &, ut uocant illi, ἐπιμερῶν: aut diminutorũ * et aliquantũ, uel plus, uel plurimum? Quasi.n. in oĩbus pulsibus ad unguem t̃pa dignosceret, siue motuum solorum, siue & comitantium illos quietum (nihil.n. ad propositam dubitationem refert) ita vr hæc scribere: nisi uero cum non de oĩbus, sed in quibus possunt dignosci, de his tãmodo existimãdum est ista scribere. At hoc quidem inferius fortasse aliqñ suo loco considerabimus. Nunc (quia non instituimus, quid Herophilus sentiat, quærere, sed, quid uerum sit simul & utile, indagare) hoc clare aggrediar ad explicandum, quo in ipsis rebus experiundo inuenimus. Nam sic habeto: cum qualitatem motus distentionis cum qualitate conferimus contractionis motus, nouẽ inuenimus primas dĩas, quas in tabella proposuimus: atq; sigillatim multas alias, quas ofone non exprimas, sed experiendo excessum, & defectum dignoscas. Quid uero soleat quæq; denunciare dĩa, dicemus in cõmẽ F tariis De præsagitione. Sed nunc primum tabellam præscribemus, quam intelligerẽt facile, qui in primo commentario se de differentiis pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodum multas singulæ dĩas constituant, quantitate dispares, tametsi eiusdem generis sint.

* Al. παρμυῶν.

TABELLA

Distentio	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*
Celeris	Celeris	Moderata	Celeris	Tarda	Celeris
Celeris	Moderata	Moderata	Moderata	Tarda	Moderata
Celeris	Tarda	Moderata	Tarda	Tarda	Tarda

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella dĩæ uterq; celer motus est, pót motus distentionis maxime cõcitatus esse, at motus cõtractionis paulo moderato, & medio esse superior: Aut contra, paulũ motus distentionis eũ superare: motus uero contractionis permultum: Aut uterque paulũ, aut uterq; permultũ: Aut hic paulum, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio quoquo modo: nam uarietas aperta est. Neq; dicas uel non hoc cerni fieri, uel signare nihil: immo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus p̃sentire: neque quicq̃ nobis G opus fuit primis t̃pibus integris, & amplificatis. Nam eam cognitionem totum non desiderare motũ, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurũ est, nisi si qñ inæqualis sit: tum.n. pars toto haudquaq̃ similis est. At nec in pulsibus ad summum languidis hac uti licet: in his.n. ne primum quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius ullam partem.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Exponit, quo pacto ictus in pulsu comprehendatur: ac refellit Archigenem, & Agathinum, qui aberrarunt in pleno pulsu dignoscendo.

De ictu dignoscendo. CAP. I. H

QVæ pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria rõne, antea oĩa exposuimus: nũc de cæteris, q̃ nec citra motum arteriarum p̃t dignosci, neq; eius tñ sunt propria, narrabimus. Est quidam in distẽtione arteriæ ueluti ictus, qui, cum tangimus, tactum serit: hunc, ubi uiolentus sit, proprie existimabis ictum uocari: uocant ita tñ, etsi careat uiolentia. De hoc igitur uero ictu, quẽ uiolentũ occursum dicimus esse, magna diligentia attendendum est: neq;.n. parũ multarum pulsuũ specierũ vr comes esse, duri, uehemẽtis, magni, celeris, alti, cõuulsiui, & uibrati. Ne ergo deceptus quis cõi symptomate in iis dignoscendis labatur, sedulo oẽs, & accurate æstimandi sunt: nam, si aliis illi notis discerni possint, & has didicerimus, id, quod totum est, assecuti fuerimus: si non possint, hoc certe satis erit nosse, cõe hoc compluribus pulsibus esse. Huius commentationis principium optimum fit, ut quamobrem unus tã multis pulsibus communis comitari affectus uideatur, uiolentia ictus, causam discamus, hoc modo. Qñ impelli a pulsu tactum, modo sit eius occursum sensurus, necesse est: impellitur autẽ non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum vt

palpet

A palpet tantum: quicunque motus eum protrudunt,& submouent longe, uiolenti hi speciē ictus repræsentant. Ac protrudere longe potest motus & duræ arteriæ, ueluti contundens tactum:& qui robore mouentis illam facultatis ueluti euertit: præterea, qui magnitudine distentionis plurimum progreditur: iā etiam, qui, qua fertur celeritate, impellit ualenter:& qui præ altitudine ueluti subit ac intrat: ad hæc qui,ꝙ tensus sit, ægre mouetur: deniq;, qui ob uibrationem, simul tensionis,& duritiei celerisq; occursus speciē præbet. Quocirca incidas in multos quotidie medicos, qui illos oēs pulsus dicant uehementes esse. Qui si quidē animaduerterent, ꝙ hi distent, quomodocunq; in cōmuni oēs uelint appellare, non laboraremus: sed, quia, sicut nomen attribuunt cōmune, sic naturā putant unam omnium esse, conabimur dolum illis detegere, à clarissimis,& apertissimis ingressi, exempli gratia, à ueloci. Nā hinc facile errorem deprehendat, qui certe intelligere potest, celeritatē occursus non eandem esse,& uiolentiam ictus: nam, ut omittam alia, nec longius celer impellere ualet tactum, ni simul magnus sit. Vnde liquet non hoc eū sua sponte obtinere symptoma: nam, quod illi, cum celer tantum esset, non etiā magnus, nō adeat, sed præsentia magnitudinis ei accessit, qua ratione ei proprium dices? quippe celer simul,& paruus nō longe tactū impellit: sed longe impellere, magis ad magnitudinē pertinet, vel etiā ad

B hanc per accidens. Nam, si colligamus, quæ de dignoscenda magnitudine diximus: non eò,ꝙ lōgius intret, sed quia multis in partibus longitudinis pariter,& latitudinis,& profunditatis attingat tactum, cognoscebatur. Vt enim circularem pulsus circunsetētiam, quæ satis magna est, sensu percepimus: ex illo deinceps ascensum, qui ex multa profunditate uenit, coniiciemus: ubi non totum tactus interuallū assequitur, cæterum externum tantum sentit finem. Itaque, si inde vsq; à primo impetu, cum distēditur arteria, uelimus motum sentire, magnitudinem magna ex parte, uti ante diximus, interpellabimus: ut ne magnum quidem iam pulsum esse arbitremur. Id quod non in omnibus tamen magnis facias, cæterum in his, qui cum magnitudine vehementiā aliqua ex parte coniunctā habent. Nam magnis quidem tantum, nec uehementibus tamen, ne occurrere quidem ascendentibus poteris, neque premere arteriam: pereant enim mox toti. Vn planum est nō hinc magnum, quo longissime intro tactum protrudit, dignosci, sed ꝙ multis partibus longitudinis,& circuli arteriæ occurrat. Quid igitur, intime'ne altus impellit? atqui, quod in tribus dimensionibus magnus, hoc possidet hic in una: proinde, si non ille, minime hic. At magnum ostendimus, nisi vehemens quoque sit, tactum non posse protrudere longius: quo minus altus. Quòd, si cum magno frequenter imbecillitas adiuncta est: & cum alto, qui magnus nō sit,

C ferè uehemētia, imbecillitas nunquam: alia hæc ratio est. Habebit.n.(ut dixi) semper hoc altus, ut longius impellat: uerum non sua tamen sponte, immo quòd omnino uehemens, aut non imbecillus certe sit. Omnes ergo illi pulsus, ut longe tactum impellant, planè uehementiam requirunt. Vnde etiam, qui ex illis cum uehementia perpetuo coniuncti sunt, semꝑ uiolenter feriūt: qui uerò non semper, sed frequenter, hi quia uidentur fere uiolenti esse, qui hæc expendunt negligentius, adducuntur, ut credāt eos nunquā nō tales esse. Iam alij pulsus, abs quibus diuelli duritiés non potest, uiolenter feriūt, ut uibratus,& cōuulsiuus: nec hi enim aliunde uiolentū ictū cōpararunt, ꝙ à perpetua sua duritie. Quam ob rem duo hæc tantū genera habentur pulsuum uiolēter ferientium, uehemētium, atq; durorum. Sunt tñ, qui his ēt necessariam præter duritiem dixerunt uehementiam esse: nec.n. posse solam uiolentum efficere ictum, ueluti nec si lapidem admoueas leniter: qui etiam ad ualide feriendum aliquid desiderat cōtentionis. Verum de his, æquum est, ut quæramus, quid tādem sibi uelint, nullum ne prorsus corpus esse durum, nomen verò hoc duri nequicquā ab hominibus vsurpatum, cui nulla sit res subiecta? an rem esse certam, cui tribuatur, at dignosci nequaquam sensu posse: an alio illam sensu, non nosci tactu. Profecto sunt absurda oīa,& corpus nullum durum esse,& ratione potius, ꝙ sensu, dignosci,& sen-

D su tamē alio quopiā potius, ac tactu. Atqui, si durū concedant esse,& dignosci tactu, quid aliud postea, quā de nomine contendere inuenientur, qui sine contentione negāt uiolentum ab illo ictum edi? nam, si nec uiolentum appellare uolēt omnino, contundentem certe, aut repellentē, aut subuertentem uocent, necesse est: nam de contentione q̃dem controuersia est. Omnino.n. quæ inest in animantiū corporibus contētio, non statuitur ab illis, qui in minima, uel indiuidua, uel incompacta decerpunt totam substantiam: tantum conuenit inter hos, qui unitam esse defendunt eam. Vnde nec sensu dignosci contentio poterit: sed, si poterit, à signo quodam, uel à signis, uel ab indicatione, uel demonstratione, fidem capiet: at durum,& molle corpus sensu omnes nos homines dignoscimus. Itaque quæstio instituī de essentia eorum non debet, sed de ratione dignoscendi: atque adeo non de hac, immo de eo, qua potissimum ratione alteri interpretetur aliquis tactus sui affectum, in occursu durorum corporum, ac quatenus à uehemētibus hæc distent. Verum, quia hoc neglexerunt, qui nos præcesserunt, id nos faciamus, orationē exorsi ab ijs quæ inter omnes mortales constant. Quando uehementia quædam non animalia modo uocamus, ut leones,& tauros: sed & inanimata quędam, ut fluuiorum decursus, uētosq; magnos: alia porrò dura, ut æs, ferrum, lapides: memorare oportet, cur ab utrisque his, ubi nos attingant, diuersi corporibus affectus inferantur. Nā occursus uiolentus communis utrisq; est,

tam uehementibus ventis, q̃ duris corporibus. Sed hñt hoc præ cæteris ſcilicet uenti,& fluuio- E
rũ fluctus,vt euertamur ab ijs;lapides,& ligna,ut premamur,& contundamur. Aduerſos illos.n.
etiã ſi magna ui contendamus ire contra,prorſus prohibemur,atq; euertimur,repellimurq; uio
lenter,ſed præter ullum preſſum,uel contuſionem,uel repreſſionem corporis partium:in alteris
uerò pollet preſſus,& contuſio,& repreſſio.Perſpicies maxime,ſi cui corporis parti lapidem im
ponas nõ ita grauem,quem,ſi uelimus,facile abijciamus ; cognoſces profectò quemadmodum
impoſitus grauet,premat,contundat,& ueluti cutem ſubeat:deiectus autem relinquat quoddã
corpori ueſtigium,& preſſus ſignum:nam aut cauiorem reddet partem ſolito,& ut ueſtigiũ diu
ſeruet,aut liuidã prætera. At nõ uentus,ut uehementiſſimus ſit,ut maxime euertat,ut deijciat,
cõprimit cauatq; corporis ullam partem ; quippe, qui mollis ſit,facile circũ corpus diffundit,&
circunfluit.Quapropter maximas facile naues impellit,& uerò deturbat ſæpe: tñ nullum cauat
in ijs lignum,ut ſi lapis uel ferrum impingatur:hæc enim rumpere poſſunt,& comminuere:at re
pellere,ut uenti,& euertere non poſſint.An igitur , quibus carnis noſtræ natura cedit, dura hæc
nũcupamus:q̃ ipſi carni,ut aqua,hęc uocata mollia ſunt? Atq; id eſt,quod Plato dicebat,dura eſ
ſe,quibus caro nr̃a cedit:& mollia,quæ carni.Nã,ſi incidat in humidam rem aliquam tactus no
ſter,clariſſimum eſt tactum eam diuiſurũ eſſe,humidam uerò ceſſuram,& excepturam:at in du F
ram ſi incurrat,omnino ille potius cedet cauabiturq;. Atq; ut orationẽ tandem concludamus,
fingamus manum noſtram nunc aquæ rapido fluctui,uel uento uehementi ex aduerſo occurre-
re;nunc lapidi,quẽ altera manus ſenſim admoueat:aperte à prioribus perſpicies euerti,nõ preſ
ſam tñ:& lapidẽ ab hac euerti,ſed preſſa ab illo. Nã durum quidem,quo minus progrediamur,
obſtare per ſe nõ poteſt,ſed aut per põdus,aut motum acquiſititium impedire interdũ poterit:
uehementis uerò notio hoc ipſum obſtaculum,impedimentum,repulſionem , atq; euerſionem
complectitur.Liquet ergo aliud nos,cum uehementia tãgimus,aliud,cum dura,ſentire:nã hæc
premunt carnem tantum;illa impediunt progreſſum.At,quia ſæpe fit ut ambo conueniant:atq;
quod occurrit,durum ſit,pariterq; vehementer moueatur,non poteſt ſenſus etiã nõ duplex no
bis offerri,unus ueluti premẽtis,alter ueluti euertentis.Quæ ſi ſunt ita,ut ſunt certe, duri pulſus
in premẽdo tactu dignotio ponẽda eſt , ut uiolentia utriſq; conueniat:ſed proprium duri ſit pre
mere, euertere uehementis. Hi ſunt affectus tactus,hæc etiam uſitata latinis illorum nomina.

De Pleno,& Vacuo pulſu, CAP. 2.

ATqui poſſis alijs quoq; hæc nominibus interpretari:quod facile illi facient certe, qui conti
nuitatem totius ſubſtantię interpolant uacuo:id eſt omnes,qui corpora ipſa parua;& indi G
uiſa,indiuiduaq; & incompacta,quòd modo concreſcant,modo diuellantur,ideo generationes
& interitus contendunt efficere.Qui,ut ſi nullam agnoſcant uitalem contentionem, ubi confer
tim multa,& uelociter ferantur hæc parua copora,tum ictum creare hæc uiolentum cõfirmãt,
quemadmodũ in uentis,& fluctibus contingit decurrentibus.Conferta dicere,& multa denſa-
que,perinde eſſe dicunt,ac paucum immiſtũ eſſe uacui:quod tãtũ ualere, quantum ſolidas ſub
ſtantias capedinẽ impleſſe arteriarũ:uacuitatem enim eius ut ipſum declarat nomen, eſſe à ua-
cuo dictum;hoc enim in omnibus quidẽ concretionibus ſemper cõtineri:at, pro ut id augetur
uel imminuitur,ita nũc dura, nũc mollia corpora effici,ac nũc plenos fieri eorũ internos uentri
culos,rurſus forte uacuos.Ita tunicã quidẽ dicent arteriæ durã uel mollem fieri ex quantitate
admiſti concretioni uacui:internã capedinem plenam, & uacuam , ob quantitatem hic iterum
commiſti cum illa uacui.Magnum autem dicent quendam eſſe pulſum,ſed reniſum non habere
in occurſu,ubi multum in cauitate arteriæ uacui ſit,ipſaq;pauca ſint prima corpora.At uerò ma
gnum eſſe,& euertere,cum parum uacui,& frequentia corpora ſint.Itaq; iam apertum eſt,nihil
apud illos intereſſe inter plenum pulſum,& uehementem,quippe tactus unum eſſe affectum,&
unã naturam pulſus:Nam,cum parum in capedinibus arteriarum inſit uacui,ob multitudinem H
timorum,plenum pulſum dici,& ob ictus uiolẽtiam,uehementem:proinde ex nominibus illis
alterum eſſentiam denotare pulſus,alterum qualitatẽ occurſus; non igitur diuerſos eſſe pulſus
plenum,& uehementẽ,duobus enim unam rem nominibus ſignificari,pro diuerſis notionibus.
Nos uerò,qui contentionem quandam ſtatuimus uitalem , geminam non poterimus non fateri
pulſuum naturam eſſe,ſi dignoſcendi rationem eorum diligentius attendamus. Eſt autẽ plena
difficultatis hæc cõmentatio,quod nihil oratione dignum ueteres de dignoſcendis pulſibus ſcripſe
runt:ſed alij prorſus prætererunt,alij ſanè quàm leuiter attigerũt.Nã Herophilus, qui affectus
ſenſus conſcriberet,nuſquam plenitudinis,quam ſenſit nunquam,meminit.Qui uerò dicti ab il
lo Herophilij ſunt,oĩa potius exiſtentes, q̃ id,quod dici nolunt,ſophiſtę ſanè,& loquaces hoĩes
penè oẽs:& cum nullũ aliud Herophili præceptũ in ipſis artis operibus probare ſtuduerunt,tũ
præter alia,quibus artem polluerunt,etiam plenum nobis pulſum inuexerũt:ut,quaſi parua ſit
ipſa ars,haberemus nunc,quod ageremus.Neq;.n.pulſum præterire fas eſt , à uiris conſtitutum
tã claris:neque,quem experiundo nunquam inuenimus , poſſe prompte dignoſci ſtatuendum
nobis eſt,alienas ſequẽtibus aſſeuerationes.Verum oſtẽdẽdum eſt primum,ad notionem uſque
hunc pulſum progredi:deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam ſenſu unquã peruniſſe.

A Quòd si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nunc aliquid dicere de il
lis, quæ dicturum recipio: sed, quando variis eã modis conturbarunt, nec inter se mutuo cõsen
tientes, nec secum quisque: cogimur primo loco dispicere de sigñatione, ne quid imprudentes,
ut corui & graculi, dum uoces edimus tñ, res ipsas, quibus attributæ sunt, prorsus ignoremus.
Et, cum nomẽ pleni pulsus multi scripserint, cæteros certum mihi est prætermittere, nisi si quan
do, si ita series orationis ferat, strictim attingam: Archigenis autem & Agathini, mihi satis erit
“ scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: Ἐστὶ δὲ
“ πλήρης μὲν σφυγμὸς ὁ ναστότερον ἐπιδεικνὺς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτῆς διασεσαγμένην ἐγχύ-
“ λως. κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος, ὥς τι κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων
“ κυμβέτιον ὑποπίπτειν. In ea definitione primum quid τὸ ναστότερον denotet, parum liquido no-
ui, quòd insolens apud Græcos sit, ut eiuscemodi de re usurpetur. Nam genus quoddam panis ap-
pellabant ναστόν: aliud corpus ab iis ita ullum appellari haud scio. Ipse Archigenes (nam decet de
illo nos eius usum nominum discere) τὸ ναστόν pro pleno mihi uidetur usurpare: nam in libro De
“ uehementia pulsus, exponens Magni uerba, sic ad uerbum scribit: Omnino, inquit, uehemens
“ ictus non fit, nisi ναστόν sit, quod occurrat, & magnum, & celere inferatur. A quibus paulo post in
B hunc modum scribit: Et uehementia pulsus, ex celeritate, magnitudine, uehementia, plenitudi-
“ ne, conflata est: nam, quod supra ναστόν, id plenum hic uocauit: ut nihil differat, hoc pacto, an illo
dicas. Et uero ubique mihi ita uidetur nomine τοῦ ναστοῦ uti. Armutemus iam τὸ ναστότερον in ple
“ niorem, ut, quid dicat, intelligamus. Verba eius hæc sunt: Plenus pulsus est, qui plenior ẽ osten-
“ dit arteriam. Atqui hoc uel sua sponte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Præstat ergo to
tum hoc ναστότερον relinquere, ac, quod in definitione sequitur, considerare. Καὶ τὴν ὑπόπτωσιν
αὐτοῦ διασεσαγμένην ἐγχύλως. Tale quiddam significare hæc clausula uidetur, plenum pulsum in
occursu arteriam ostendere διασεσαγμένην ἐγχύλως. Hic iterum τὸ διασεσαγμένον, idemne sit, ac ple
num, an aliud quid indicet, planè non habeo coniicere. Quinetiam, cum opponeret postea defi
nitioni pleni, & τοῦ ναστοτέρου definitionem uacui, nec contrarium τῷ ναστοτέρῳ sumpsit, neque
τῷ διασεσαγμένῳ: quod quidem, si rem contrariam definiret, fnmendum erat. At non sumpsit,
sed quid ait? Κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος. Hoc enim πομφολυγῶδες,
nec τῷ ναστοτέρῳ, nec τῷ διασεσαγμένῳ contrarium est, sed, sicui alij, certe soli τῷ ἐγχύλῳ cõtra-
rium est: ut τὸ ἔγχυλον ueluti humidius quodammodo sit: & τὸ πομφολυγῶδες magis aereum. Iam
uacui etiam definitioni additũ est, ὥς τι κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κυμβέτιον ὑποπίπτειν:
C cui uerbo in definitione pleni, quod contrarium sit, non reperias. Nam τῆς κυμβετώσεως nomi-
ni rectissime ἀντίβαιον opponeret: at hoc in pleni definitione prætermissum est uniuersum: idq;
cum in eundem modum posset dici, ὥς τι κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων ἀντίβαιον ὑποπίπτειν.
At non dixit, nisi id forte, pleniorem ostendere arteriam, hoc est, ut in utraquè definitione, non
quid plenus pulsus sit, declaretur, sed quæ sit eius dignoscendi ratio. Quod si est, assequamur for
tassis. Nam, si affectuum tactus nostri hæc definitio expositio est, nec rei ipsius usquam naturã
attingit, meminisse omnium possum, quæ in distentione arteriæ patitur tactus: fortasse itaq; as-
sequemur Archigenis mentem: nam, quæ patitur, hæc sunt. Occurrens sibi sentit aliquandiu
corpus motum: idque modo multis in partibus uidetur sibi occurrere, modo non: ac nunc pre-
mere, nunc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, uel uinci. Hi primi affectus tactus sunt,
ac ueluti elementa totius de pulsibus commentationis: nã reliqua oĩa, partim ex his constant,
partim in relatione intelliguntur, siue partes cõmemoraras mutuo compares, siue tota cũ totis.
At de quonam horum pleni nomen dr: an de ipso motu? atqui celeritas in illo, & tarditas erant,
rhythmiq; illic nascebantur. An ubi in multis partibus distentionem tactus sentit? immo longi
hinc, lati, alti, magniq; prodeunt pulsus. An cũ in paucis? contrarij uero tum commemoratorũ.
D An cum premitur? durus. An cum summouetur? uehemens. Quid.n. de contrariis horum & me
dijs multa disputem? Qñ ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectum? tumne ubi ca
lorem largiorem, uel acriorem sentiat? atqui non ex pulsuum differentiis id dignoscitur. An cũ
humiditatem uel siccitatẽ? sed nec hi sunt affectus dñarum pulsuum: cum hæc uel citra pulsus,
si manum admoueas corpori laborantis, explorare possis. Ecquod ergo renisus genus aliud in
uehementibus, aliud in plenis appellant? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire: uerum,
si hoc sentiebat, aperire debebat nobis, non Sphingis proponere ænigmata. An uero non solum
res, uolunt, ut inquiramus tam difficiles, sed ut pro cumulo, quid dicant, expendamus, ac infini-
tum tempus in eo ponamus, an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini iam uer-
ba, atque hoc quæramus, an renisus aliud in uehemẽtibus genus, aliud in plenis statuat. Adeo-
“ que hæc eius uerba sunt: Consequitur.n. in consideratione plenitudinis, & uacuitatis pulsus:
“ pleno tensum & contentum perpetuo spiritum repræsentante: uacuo diffluentem, & in renisu
“ euanescentem, ut instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidem eo noĩe gratias hẽmus, quòd
Sphingis non ponat ænigmata, ut fecit Archigenes, aliiq; non pauci: nam, rectè, an secus dixit,
per ociũ expendamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult.n. tensum & contentũ per
petuo spiritum in plenis apparere pulsibus: infirmum & fractum, nec quicquam renitentem in

vaculs:at,natiuusne ſpiritus atq; uitalis ſit,qui per corpora,ut illi contendunt,tenſus eſt:an ac- E
reus,& materialis,qui cōtinetur in capedinibus,parum verba declarāt:tñ ex tota illorũ virorũ
ſnĩa ipſum uitalem coniicias dici . Sed ſiue hic ſit , ſiue ille,tñ in præſenti admonebimus illum,
eiusq; aſſeclas,ne placita cum ſenſus affectibus commiſceant,ſed ut decet empiricum. Neq:.n.
† Al. ex antiquis. quæ ad tactum apparēt. experientiæ imminuerint dignitatem, ſi explicauerint prius nobis hæc , † q̃ de tactione attule-
tunt ipſi; ac deinde,quõ ab iis oratione ad placita proficiſci oporteat,docuerint.Qui igitur ſen
ſus affectus in ea erunt,ſi nomen ſpũs immutemus,& ictum appellemus?erit.n.hæc oratio:Ple-
nus pulſus tenſum & contentum perpetuo ictum repræſentat;vacuus vero diſfluentem.& in re
niſu euaneſcentē,ut inſtar ſit aquoſæ bullæ,q̃ rumpitur. His tam bene mutatis,proferamus hic
paruum eius librũ,vt,quid de uehemente,& languido pulſu dicat,uideamus.Verba eius ſic ha-
bent:Nam,ꝙ uehemens ēt pulſus ſit,qui uiolēter ferit tactum, & in occurſu fortiter euertit eũ, ,,
conſtat hinc,& conuenit inter multos.Mox ſubiicit:Contraria intelliguntur de languido,nam ,,
debiliter,& languide occurrit tactui.Hæc recte quidem Agathinus,ſed nihil ab iis , q̃ de pleno, ,,
& vacuo ſunt dicta,differunt:nam contentum perpetuo ictum eſſe,nihil eſt aliud, ac uiolenter
ferire tactum,& fortiter euertere:quorum illud quidem de pleno,hoc uero uehemente,dictum F
eſt.Iam ēt in reniſu euaneſcere,idem eſt,quod debiliter,& languide occurrere tactui ; quorum
ēt illud de vacuo,hoc de languido eſt dictum. Atque Agathinus in hunc modum expoſuit affe
ctus tactus in uehementibus pulſibus,& langnidis. Archigenes alio modo : nam hic ſic ſcribit:
Itaque,ſi per ſe æſtimetur,manifeſte apparet ſua ſponte uehementiã contentionem eſſe,ut dixi ,,
mus,arteriarum motus.Inde addit : Apparet porrò per totam diſtētionem firmitas impetus,ex ,,
qua,arteriam ſi comprimamus digitis,firmior occurrit ictus. Hæc quidem ſic ſunt aperta, quæ ,,
dixit de affectibus tactus:in quibus nullum hēbimus proprium affectum monſtrare plenitudi-
nis,niſi ſanè,ut quidam dixerunt huius ætatis hoĩes, cum plurimum pulſus eleuatus renitatur,
Atqui hæ duæ ſunt ſpecies pulſuũ,non una:nam,cum plurimum attollitur, ſi quidem in tribus
dimenſionibus fiat,magnũ efficit pulſum:in una duntaxat,uel longũ,vel latum,vel altum:nam
reniti idem eſt,q̃d vehemētem eſſe.Quòd ſi quis magnum ſimul, & uehementē volet vno noĩe
vocare pleni,vocet, licet ; de nomine.n.non contendimus : uñ ſciat , nihil ſe nouæ differentiæ
alicunde præter commemoratas in præſenti,adducere. Nam,ſi duas aut tres earũ accipiat diffe
rentias,quas peculiaribus nominibus appellet,nulla inuidia eſt: verum de nominibus non agi-
mus,ſed de rebus:de quibus,ſi quis habeat,quod,præter quæ nos diximus, afferat, libenter di-
dicerimus.Excogitare uero dr̃iam quandam pulſuum ex arteriæ infuſione(ſic enim,quod in ea G
continetur humoris,appellant)equidem comprobo:ac intelligere eam poſſum modo craſſiorē,
modo tenuiorem,& hercle etiam lentiorem,uel aquoſam,uel copioſiorem,vel pauciorem, uel
aeream,uel aliam,qualiſqualis ſit:ſiquidem ſpiritum cogito tantum eas continere,atq; hunc in
terim purum,& ſerenum,interim caliginoſum nebuloſumq;.Sed hoc non eſt inſtituti noſtri,ut
animo concipiamus,quæ eſſe poſſunt,immo de eſſentia agimus eorum:cum uel cõtraria liceat
concipere;ut ſimul ſint,fieri non poteſt:ut ſanguinē cogitemus continere arterias,& non conti
nere:neque enim quæreremus de eo, quod nequaquã concipimus animo.At non eſt huic quæ
ſtioni propoſitum,ut in notionem eorum ueniamus, ſed eſſe monſtremus:neque enim eſt quiſ-
quam,quin in arterijs poſſit intelligere ſanguinem cõtineri:ſed,an re vera,&,cũ naturæ lege di
ſpenſatur animal,ſanguinem contineant: hoc quærimus.Ac multa de eo ſcio Archigenē uerba
facere:uerũ,ſi id poteſt deprehēdere ſenſus,nequicquam multa nugatur:cũ aperte mentiri dice
re liceat Eraſiſtratũ,qui id agit,ut,quæ ſenſu didicimus,hæc ſuadeat oratione aliter habere:ue
rum nemo auſus eſt confirmare peruenire ad tactũ humorem,qui in arterijs eſt.Sanè nihil ma-
lim,q̃ ut hoc obtinere poſſem, ne , cum inueſtigo ratione ueritatem , negocium mihi exhiberē
tur:at,quid tandem dicant,planè nõ intelligo: Plenus eſt pulſus,qui occurſum arteriæ humidæ H
tumidũ oſtendit.Vtrũ,ceu ipſe hoc tactus poſſit cognoſcere: an,ceu hic patiatur quod patitur,
affectus aperire viam poſſit ſtatus arteriæ cognoſcendi?At,hoc ſi dicat,ex affectibus tactus co-
nijcere aliquid de ſtatu arteriæ licere,ego non contradico: etenim Praxagoras hoc,& Herophi
lus facit,ac prope omnes partim plus,partim minus:partim ēt deterius,partim melius.Praxago
ram autem forſitan etiam mireris,qui,cum humores neget contineri in arterijs , ex pulſibus tñ
colligere quaſdam eorum ſpecies molitur: at affectum ſenſus haudquaquam communem addu
cit.Ea enim ratione ænigma faciat orationem ſuam,ut q legat nec intelligat , profundi aliquid
uerbis,& mirandi arbitretur ſubeſſe:ibiq; ætatem conterat, nimirum perpetuo quærendo,nec
tamen quicquam inueniendo;nam quomodo inueniatur,quod nuſquam exiſtit ? Quin tu non
6. Epid. sec. 5. cui uena in cubito pulsarit. tantum humorum ſpecies cedo ex pulſuum differentijs diſcerne,ſed animi etiã mores,ut,Hip- ,,
pocrates conatur:tantum,quæ ſenſus patitur,mihi ſerua:nec, quæ haudquaq̃ patitur, falſo au- ,,
de ei tribuere:neque ex uno affectu diuerſos pulſus iacta te cognoſcere. Eſt quidam pulſus,qui ,,
* Al. [illegible] nutatur. multum renititur;adeo ut,ſi premas etiam arteriam,non *moueatur à manu:hũc retine,ac,quo
uis , uoca nomine : nam , ſi modo uehementem, modo plenum uocas,interdum alio nomine,
exiſtimasque numero nominum multas te res efficere, quis te feret ? Habeo ſigna ego etiam
ex pul-

A ex pulsibus de specie humorum,& de affectibus animi:tñ ex sensibilibus,quos nuper cõmemo
raui,affectibus omnia conor dignoscere:nec dico vsquam pulsum præruptum,grauem,lenem,
aquosæ speciei,flatuosum,δεμγκωτισμένον,distentum,μογυλὸν,strictum, κατάτονον γμένον,περιλελασμέ-
νον,ερωταλώδη, neque quicquam aliud,quę isti ratione excogitant,nec percipiunt affectibus sen
sibilibus.Adeo iam etiam,quæ sentit auditus tantum,ad tactum traducunt: nam quid aliud,cũ
stridentes dicant,& strepentes,& resonantes pulsus,quàm de tactu ceu de auditu disputant?itá
que efficiunt deniq;,ut fides et veris detrahatur.Ac vir quidam huius ætatis minime malus,ver
bositatẽ dixit esse cõmẽtationẽ pulsuum : qui hercle dixit rectissime,q̃ multa verba funditent,
nec quicquam doceãt cõmodi.Qui hoc,si non in disputationibus,in scriptis certe debebant vi
" tare,quod dixit Comicus:Garrire doctus, uerum inepius dicere.Et mihi plenũ pulsum scribis,
nec tantillum mihi potes, vt exponas mentem tuam: tunicæ ne arteriæ significes qualitatẽ , an
quantitatẽ infusæ in eas substantiæ,an qualitatem spiritus, an deniq; caloris facultatẽ quandã,
vel qualitatẽ:nã oĩa mihi uideris dicere nõ distribute,& confuse.Aut quò plenitudinis mihi ui
" ni mẽtionẽ facis pro exemplo?Quid etiã in tractatu de plenitudine in hæc verba loqueris?Ita-
" que,si plenum nõ substãtia sed facultate velis ęstimare.& paulo post:Sopor facultatis in talibus
B plenũ pulsum designat,q̃ nomina sunt intẽperiei spiritus.Et,quẽadmodũ,ut gustarunt vinũ gu
" statores uini,plenum dignoscunt:ita pulsum periti,plenũ ex facultatis sapore, et si semiuacuus
" sit,animaduertũt.In his ad facultatẽ referre mihi pleni pulsus notionẽ uidetur:tñ,ubi de pleni-
tudine agit,uniuersa mihi videtur cõfundere,& miscere.Id adeo ex ei⁹ uerbis intelliges, q̃ hæc
" sunt:Quemamodũ autẽ lanarũ contextus inde* tenuis est,ex quo uacuæ, & plenæ dicuntur , &
" uini qualitas nõ † pungens,sed illinc admota lingua dignoscitur,qua plena,& uacua uina distin
" guimus.& ipsum etiã corpus apprehendimus,tũ vacuũ,tũ plenum,tam in eo, quod naturaliter
" alius aliud habeat,q̃ in morbosis affectibus,ut in inflãmatione,œdemate,inflatione:ita etiã in-
" exercitatas carnes discernimus ab exercitatis.Rursus in hac oratione,quę de vino dñr conueni
re cum plenitudine facultatis videantur:&,quę de inflãmatione,& œdemate,cum plenitudine,
quę in ipso est corpore arterię.At uero exemplum lanarum omnino non intelligo:neminem.n.
ego vnquam audiui,plenam,& uacuã lanã qui diceret,ut rogarem , quemadmodũ diceret:im-
mo nec de inflãmatione,& œdemate.ex quoq; audiui, nisi ex Archigene . Tñ ex his intelligere
possum,quid significare velit nomen plenũ:nã,quod cõtrariũ laxo est,vocatur plenum . Vacua
uerò quædam, & plena corpora mangones , & pædotribas audiui dicere : verum non in modũ
C œdematum,& inflãmationũ,sed,ut in primis proprie,& usitate dicũtur , perinde ac vasa plena
vacuaq;,appellabãt:ac cutẽ prehendentes reuellebant,ut viderent , remissa esset,an contenta:
itaq; ex laxa uacuũ,ex contenta plenũ conijciebant:& uerò eum etiam, qui gracilior crassiore
esset,ex ijs indicijs pleniorem vocabant.Has nugas cogimur agere propter eos,qui primi ea, q̃
nihil ad rẽ faciunt,sunt nugati.Quasi enim nomina Archigenes interpretaretur, & non declara
re res institueret,multa coegit in vnum exempla,& nomina , quæ nec uni rei oĩa congrua sunt,
nec ex usu authorum appellata:nam apud quos authores,aut vinũ,aut lanas plenas,& vacuas,
inuenias scriptũ? Restat ergo,ut ad cauponas,mulieresq; adeamus requisitum,quomodo inter
pretentur,& quò nã hoc conducat . Certe,si uti pleni nomine gestiebat,modo rem declarasset
aperte,cui nomẽ tribueret,non essent necessaria exempla.Cæterũ de nominis usu etiam tertio
in libro De pulsuum differentijs abunde tractauimus,ac nunc etiam meminimus , ut Archige-
nis in docendo confusionem aperirem.Neque enim multa complicare,& infinita garrire opor-
tebat,cum pauculis uersiculis totum tradi facillime posset in hunc modum : nam, quod obscu-
re ille multis verbis conscripsit,breuibus,faciam,ut plane explicem.

* λεπτὸν.i.perceptibilis est ĩ græcis.
† προσάττουσα est ĩ impressis, προσαράττουσα in antiquis.

Explicatio Galeni de pleno pulsu . CAP. 3.

D GEnus est pulsuũ, quod ipsum arteriæ corpus , quo statu sit declarat:alterũ quod qualitatẽ
substantiæ,quam continent:ac tertium natiui spiritus eius ostendit facultatem.His tribus
generibus plenitudo nomen est.hæc* si scripsisset, & aperte,scripsisset , & compendiose:nec hic
nos enecaret,dum inquirimus,primum quid dicat,deinde† ecquid erret:sed mentẽ eius assecu
ti planè,ad inuestigandũ nos,ecquid erret,conferremus, iterum in hunc modum rationẽ insti-
tuentes.Horũ triũ generũ Archigenes primum, quod in statu positum est arteriæ,tum est , tum
cognoscitur:uerũtamen plenitudo ab authoribus nõ appellatur:quod in tertio cõmentario de
differentijs pulsuũ demonstrauimus.Illic.n.egimus de nominibus: nõ de nominibus hoc loco,
at de ipsis pulsibus dignoscẽdis,disceptamus:tu id pro tuo arbitrio uoca.Dabis autem nobis,ut
uocibus utamur consuetis,& approbatis,ac durum quẽdã pulsum appellemus:atq; mollẽ,alte-
rũ ei contrariũ:pręterea tertiũ,in medio utriusq; positum,moderatũ,& natiuũ in statu corporis
arteriæ.Ergo,quẽ plenum tu,ego durũ uoco,quibus nã affectibus tactus,qui sentiri possint,de-
prehendemus?nam arteriæ tunicã nemo ambigit,quin necesse sit uel cõtẽtã esse, uel remissam:
verum hoc nunc non quærimus,immo uerò,quæ eius sit ratio dignoscendi. Hoc nos clare, fac,
doceas nullis inuolucris utens.Atq; nõ facis,neq; uerò te eo accusamus:neq; q̃a affici aperte ta
ctũ explicauim⁹ aliter in uehemẽtib⁹,aliter hisce in pulsib⁹,ideo iactamus.Nã uobis senioribus,
qui

* ταῦτα est in ĩpressis, ut uertit interpres: clarius tamẽ, οὕτω i. hoc pacto,ut est in antiquis.
† εἰ κακῶς λέγει, est ĩ impressis: melior tamen est lectio ueterum cod. qui habent, εἰ καλῶς λέγει,i.est ecquid rectè dicat. & ita paulo post : quanquam hac parci momenti sunt.

qui hæc magna cura inuestigastis, referimus acceptũ, si quid nos inuenimus boni, nõ inuenturi E
certe, nisi ad vestra scripta, qui glaciẽ secuistis, & uiã nobis ad ea aperuistis, meditati simus. Qua re hoc relinquamus, q̃ affectu tactus, puta pressu, discernitur, & secluditur à vehemente: subuertendi.n.uim illi & renisum tribuimus. Iam quæramus secundũ illud de duobus plenitudinis reliquis generibus: quorum pri⁹, quod de ipso spiritu, ut vultis, intelligitur, quid nã sit, nec hoc possumus intelligere: ut ẽt tertio in libro De pulsuũ differentijs demõstrauimus. Verũ (quia, illic q̃ sumus latius prosecuti, hic breuibus volo perstringere) aut caloris ardorẽ, aut contentionẽ eius dicitis: hæ nanq; ex verbis vestris quasi oraculis tortuosis Apollinis Loxiæ eruere potuimus: iã horũ, reliquum est, ut signa tradamus. Contentionis quidẽ iam indicia didicimus, gratiasq; agimus: scilicet renititur pressui, ut confirmatis, tactumq; summouet. Ardorẽ autẽ hunc caloris nihil requirimus, nisi vt doceamur, quousq; tactus noster animaduertat: neq; sanè ulla tactum nostrũ latebit differentia caloris. At non possumus hic nos nõ mirari, si in pulsuũ differentijs ea, & non in febriũ aggregabitis. At hoc mittamus in præsentia, nec de eo contendamus. Reliquum genus quemadmodum dignoscatur, attendamus, plenitudinis. Hic tactu, nõ habeo, quid conijciã, nec an spiritus arterijs solus, nec an etiam quidam humores contineantur: immo non valetis, ut demonstraui antea, si quando Erasistratum refellitis, uel Praxagoram, cum asseritis sanguinem in F
arterijs esse, sensum appellare testem: haudquaquã id prætermissuri, si conspicuum sit. Nec uerò illorum etiam ad sensum quisquam confugit testem, vt confirmaret arterias esse humoribus uacuas, spiritusq; tantũ instrumenta: & rectè sane, quippe tactus spiritus ne in arterijs tantum sit, an simul humores aliqui, non valet declarare. Itaq; inanibus nugis horũ repudiatis, ipsi dicamus apud nos soli, nullũ prorsus sensum esse, quo dignoscas, in arterijs contentus sanguis q̃ sit multus, & qualis. Ac primo loco nobiscum repetemus nõ posse in aqua inter cutem nos, humor sit, an spiritus, qui in regionibus uentris cõtinetur, tactu explorare, nisi cauata pressu cute. Et uerò frequenter non curari cõspicias in synceris ascitis, & aqua inter cutem, quem tympanitem vocant: sed ad ueram notitiam comparandã pulsare cogimur abdomen, ut attendamus, si, ueluti tympanũ, resonet: secundo loco aliter cõponere hominẽ, & in latera cõuertere, quo fluctuationem aliquam exaudiamus: Ac nobis strepitus in modum tympani, spiritũ annuntiat, fluctuatio humorem: uno verò admoto tactu distentũ abdomen, non deprehendas, ex aere sit, an ex aqua tametsi cutis his, & quicquid carnosum erat secundum peritonæum, contabuit: ac multo fuisset facilius, tum ob circumiectarũ partiũ extenuationem, tum ob materiæ contentæ copiã, conjectari tactu, utrũ humor, an spiritus sit id, quod in eis cõtinetur: attamen hic etiã soli tactui parũ G
tuto fidẽ habeas: quo igitur in arteria, tam crassa munita tunica, ut peritonęi sit sextupla, & quã cutis sæpe tegat bene crassa? nec.n.ægroti, quos uisimus, semper tabidi sunt. Cum prætera tertius accedat motus, qui etiã non parũ ad confundendã notitiam ualeat, quid tandẽ tactu cõperire exacte poterimus? & si ad conturbandum notitiam eius, quod continetur, satis erat arteriæ perpetuus motus: quo ergo licebit signo aut quãtitatẽ cõtenti in arteriis humoris, aut qualitatẽ cognoscere? nam magnitudine quidem pulsus, cõtenti humoris cognoscimus copiam, sed nõ ppetuo hinc nobis humidum esse ipsum humorem constat: duritie uerò statũ arteriæ corporis: renisus ictus non crassitiẽ substantiæ significat, sed robur uitalis contentionis. Nam ridiculum sit, si adeo continere unquã crassum adducaris humorẽ, arteriarum capedinem, ut renitatur pressui: immo, si uel sit lutum, facile cedat prementi, nisi lapides in arteriis, & arenam putamus contineri: nã ita renitetur deniq; materiæ crassities prementibus, aliter nullo modo. Equidem libenter utrem repletum humida materia his, qui ita elimatum tactum iactant, ut uerbis ueritatem superẽt, explorandũ offerrẽ, q̃ insit in illo materia: nam ne aquam quidem tenuem à crasso uino discernant. Neq; uero, si unus uter picis humidæ sit plenus, alter aere, sic etiã deprehendant: solæ enim fluctuationes, & strepitus facultatẽ habent discernendi, quid sit, quod contineatur: sensus H
autem tactus usquequaq; manet similis. Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidẽ annunciant, uerũ hoc ipsum duntaxat cõe, humorem, qui continetur, non spiritum esse. Et qũo credas, qui nec ualent per unicam utris tunicam dignoscere contenti qualitatem, per cutẽ posse non minus utre crassam, membranasq; minimũ binas, ac per tunicas necessario duas, humorẽ, qui in arteria est, dignoscere? Atq; hæc quidem illi dicant, nec Herophilum onerent mendaciis: neq; graui nomine rudes territent Herophili librorum: neque hinc fidem uerbis parẽt: turpe.n. est, quasi ad subsellia, testibus certare. Si demonstrationem afferre potes, audiemus te libenter: Herophilum uerò eiusq; asseclas proferre testes, declinantis est rectum certamẽ, & causas, exceptiones, technasq; commentantis, ne detegaris. Cõstat nõ iã inquirendę rei gratia, sed historiæ supponi falso citatos testes. Hęc ne dicit Herophilus? minime uerò: †immo nõ tu aufugeris. ostẽde, quemadmodũ mentiar: ostende, qũo dicat: deinde dictio forte ambigua profertur, eoq; bellũ cõuertitur, quid nã significet dictio, & quid uelit. Ibiq; in dicto, & sententia uertũtur epicheremata quædã rhetorica: in amphibologia itẽ alia: & hercle in syllogismis etiã alia. immo oẽm sic rhetoricã huc transferunt, ut si argumentũ aliquod meditarentur, nec propositum studerent efficere. Quid.n. non adduxerunt recẽtiores medici ad quæstionẽ, cum quidam scire Herophilum

† Alex antiquus, immo metuis.

A lum defendant,& hanc pulsus differentiam: contra quidam nescire conentur probare. Miseri
certe utriq;,& misericordia digni: illi,q imperiti: hi,q sunt contentiosi. Non minus nos tñ infe-
lices,quibus,si artis colamus commentationem,non est satis: sed,& quid Herophilus,quid He-
raclides,& Chrysermus,& Hegetor non probe exposuit: quid porrò Apollonius dixit,*& Bac-
chius,Aristoxenusq;,uolumus scire:&,si deprecamur,compellimur planè: duobusq́, exercita-
mur malis,tum q ab re nugamur,tum q inuiti hoc facimus,quod illi. Nunc quidem certe alte-
rutrum mihi necesse est,aut ut Archigeni uidear,& Herophilo, sexcentisq́; aliis refragari: aut
demōstrem,nullum de Herophili sñia,plenum pulsum esse. Ac,si id,ut operæpretium,tractē,nō
aliter,ac illi,de inani sedulitate reprehendendus sim. Nunc,quando ex ipsa rerum veritate illo
rum sñiam coargui,qui ad ipsa artis opera properant,ad ea dimittam, quia iam propositā quæ
stionem absoluimus. Quòd si qui auent ēt ueterum scripta cognoscere, temporeq́; ad id abun-
dant: omnia adiiciam,ac declarabo nusquam Herophilum ad ullam rem uti pleno pulsu. Et pri
mum ab ipso capite exordiar,quod illi proferunt: quod ab Herophilo libro primo De pulsibus
" est scriptum,quod mihi solum uidentur legisse. Atq; sic habet: In summa, differre mihi uidetur
" pulsus a pulsu, πλήθει, magnitudine, celeritate, uehemētia, rhythmo. Hoc in multis prolato, quid
B πλῆθος sit,quærunt: quasi uero si nesciamus,quid πλήθει significetur, cum necessario πληρότης ab
eo,i. plenitudo, significetur, Itaq; ego ipsis lepide,ni fallor,respondeo: nam τῷ πλήθει crebritatē
illum affirmo designare. Rursus utiq; aliis rideam, τῷ πλήθει uehemētiam denotare: ac quiduis
potius,quàm plenitudinem,dicam: ut uideant,nugari uolentibus quanta licentia sit. Nam cur
plenitudinem potius,q̃ crebritatem, τὸ πλῆθος: denotabit? num quia primam syllabam τῆς πλη-
ρότητος,& πλήθους iisdem elementis proferimus? Quod si est, ēt ἡ πληγὴ, τὸ πλησίον, ἡ πλησμονὴ, τὸ
πλῆκτρον, τὸ πλημμυρεῖν, sexcentaq́; sunt alia, quorum ex iisdem elementis prima syllaba cōstat.
At.n. longe, inquiunt, remotæ horum significationes sunt a τοῦ πλήθους. Qui autem minus, pleni
tudinis significatio a τοῦ πλήθους significatione procul abest? Immo probabile est, inquiunt, diffe
rentiam plenitudinis, quæ est in pulsibus, commemorari nunc, atque ab Herophilo cognosci.
Quin potius uerisimile est * duritiam cognosci,& appellari,cum & hæ pulsuum drīę sint, casq́; * Al. ex antiquis. contradixit.
prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igitur drīam plenitudinis dicat, multo præstabat mea * Al. ex antiquis. & differentiā duritiæ.
sententia, reuoluisse antea oēs eius de pulsibus libros. Mihi quidem hanc legem statui, ut unū-
quemq; scriptorem ex se ipso declarem, nec inanibus suspicionibus, & affirmationibus demon
stratione uacuis delirem, quid aliquis dicat. Atq; quo inuenisti apud Herophilum alio loco no-
C men pleni, cum crebri inuenias millies? Proinde, cum drīa plenitudinis, & incognita sit (ut de-
monstrauimus) nec eius alibi Herophilus meminerit: drīa porro crebritatis cum apud omnes
in confesso sit, tum eam Herophilus scribere millies comperiatur: probabilius multo sit crebri-
tatem appellare putare illum,q̃ plenitudinem. Neque hoc dico τῷ πλήθει Herophilum pro cre-
britate scripsisse (hoc.n. si dicam, ridiculus sim non secus, ac illi, interpres) uerum esse longe pro
cliuius declaratu crebritatē, & duritiem, adeoq́; quiduis potius, quàm plenitudinem, significa-
ri. E quidem, quid Herophilo τῷ πλήθει significet, aliàs puto aperte declaratum esse: nunc nō de
notare plenitudinem, quonam pacto demonstramus hoc? Primum statim hæc subdit: nam, quo
mireris magis hoīum demētiam, qui pro plenitudine πλήθει accipiunt, apponam totum caput.
" Atq; in summa differre mihi uidetur pulsus a pulsu πλήθει, magnitudine, celeritate uehementia,
" rhythmo. Quia in his differunt, conspicuus interim fit, & proprius, & nō proprius. Videtur por
" ro differre, & discerni uniuerse pulsus alter ab altero, ut dictum est, celeritate, magnitudine, ue-
" hementia; quem possis locupletiorem adducere Herophilo testem Herophili sententiæ? Vide-
tur, inquit, alter pulsus differre ab altero, ut est declaratum, rhythmo, magnitudine, celeritate,
uehementia. Quanam igitur ratione, si omnino pulsuum certam differētiam τῷ πλήθει indicat,
eam hoc loco præteriit, cum orationem repetat non obiter, aut negligenter, sed addat, ut dictū
D est? Qui autem fit, ut eiusdem rhythmi pulsus dicat, celeritate, magnitudine, uehementiaque di
stare? Quomodo postea, cum exponat differentias pro ætatibus, reliquas differentias pulsus di-
stinguit, omisit autem plenitudinem? Præterea pro affectibus, temporibus anni, uitæ institutis,
& pro ratione aliorum omnium quando discernit pulsus, cæteras ubiq; omnes memorat diffe-
rentias, plenitudinem nusquam. Et, quod maius est, qui hanc ipsam singulis iis fere adscribit ora
tionem, nusquam addit τῷ πλήθει: sed in primo tantum libro, non in omnibus locis: certe nō præ
termissurus, siquidem nomen differentiæ sit pulsuum. Hæc pro compendio habeto eorum, quæ
in libris de differentiis pulsuum secundum Herophilum disseruimus: in illis enim latius Hero-
phili vsum nominum pulsuum explicauimus. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus di-
gnoscendis: nam, si, quæ de arteriarum peruerso situ, aut de qua alia singulari re ad hanc dispu-
tationem reieci, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, de pulsuum causis, & de
præsagione ex illis: quarum complectetur utraque quatuor libros.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete F

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Quæ cauſæ ſint vehementis, duri, magni, celeris, & crebri pulſus: tum quemadmodum hi, atque horum contrarij, ab una uel pluribus cauſis oriantur.

Genera cauſarum pulſuum. CAP. I.

CAuſarum, quæ pulſus uariãt, aliæ generationis eorum ſunt cauſæ, aliæ tantum alterationis. Generationis, tũ uſus, cuius gratia fiunt: tum facultas, abs qua: tum inſtrumẽta, per q̃ * diſtenduntur. Alterationis cæteræ oẽs, & q̃ præcedẽtes appellantur: †&, quæ his ſuccedunt, * externæ. ‡Nam triplex quidẽ eſt cauſarũ genus non in pulſibus modo, ſed & in alijs cunctis: Vnum, quod primum eſt, & præcipuum, quod quidem etiam continens appellant: cuius inde appellatio deducta eſt, q̃ illorum eſſentiam contineat, quæ (ut modo diximus) generationis eſt cauſa: Reliqua duo genera, ut fiant pulſus, in cauſa non ſunt, ſed cauſa ſunt illorum, qui iã geniti ſunt, mutationis. Nã humorũ craſſitudo, abundantia, lentor, acredo, efficere nõ ualent pulſus, alterare ualent: ita frigidum balneũ uel calidum, & hyems æſtasq́;, breuiter frigus, & calor, alterandorum pulſuũ ſunt, nõ generandorum cauſę. †Ac, quas nunc cõmemorauimus, * externæ appellantur: quæ has & præcedunt, q̃ quidem in humoribus ſunt, præcedentes. Breuiter ſic habeto: quæcunque extra corpus poſitæ quicquam in corpore alterant, externæ uocantur: quę has etiam antecedunt, præcedẽtes cauſę corporis affectuum. ‡Hi affectus, ubi continentes moueant, euadũt præcedentes illarum cauſæ. »

A.l.r.fa.d.j. c.5.fol.48.c · G

Denſetur.n. ab occurſu externi frigoris cutis, cuius denſitas naturalem halitus digeſtionẽ reprimat, repreſſus ille coaceruetur, tandem accendat febrẽ, ob quã uſus pulſuum mutetur, itaq́; » etiã ipſi pulſus: hic externa cauſa eſt occurſus externi frigoris: cæteræ uſq́; ad uſum pulſuũ oẽs » præcedentes. Cauſa igitur externa * intercedẽtibus cauſis p̃cedẽtibus, quia uariat uſum pulſuũ quæ una ex continentibus cauſis eſt, etiam immutat ipſos pulſus: neque enim poſſit ulla continens cauſa mutari, ut immutabilis maneat effectus eius: ſed prius, quàm continentes attingat H alteratio, non poſſunt immutari pulſus. Ideoq́; principes hæ, & præcipuæ ſunt primæ cauſæ pul- I ſuum, cæteræ ſunt harum gratia: nam, quòd † externa * illa alteratio ad continentes penetrauit, propterea pulſuum cauſæ dicuntur: cum ſua ſponte, & per ſe alterare illos nequaquam poſſint. Quare, qui peritus euadere artis de pulſibus uolet, hic uerſatus in cauſarum omnibus generibus mirifice debet eſſe, ut quicquid propoſitum ipſi ſit, explicare pulſuum alterationem poſſit. Principium exercitationis optimum eſt, ut continentes cauſas, quamobrem generare quæque pulſum poſſit, perpendas. Qua.n. ratione generandorum eorum ſunt origenes, eadem etiam alterandorum: ſiquidem cauſarum in quantitate, & qualitate differẽtiæ, pulſuum differentias in qualitate, & quantitate efficiunt.

*Dictio hæc in quibuſdã cod. græcis non habetur.

† Al. καὶ τὰ τούτων ἔτι προκατάρχοντα. quahi uertit, & quæ has adhuc antegrediuntur. Interpres autẽ cauſas procatarcticas, externas uocat.

† Al. ac, quæ nũc commemoratæ ſunt, procatarcticæ appellantur: quæ uero ante has (ſcilicet dictæ ſunt) quæ in humorib. ſũt, præcedẽtes. Breuiter ſic habeto: quæcunque extra corpus poſitæ quicquã in corpore alterãt, procatarcticæ, ſeu antegreſſæ uocãtur: utpote quæ eas, quæ in corpore ſunt, diſpoſitiones antegrediuntur.

† Al. ἐξ αὐτῶν. id eſt ex ipſis ſcilicet cæteris cauſis.

Dè cauſa pulſuum ex facultate. CAP. 2.

VIdetur porrò perpetuo cum omnibus arterijs cor motum illum pulſatilem, ut uocant, dum ſuperſtes animans ſit, habere: ubi interiit, nec ullam arteriam, nec uero ipſum cor amplius pulſare uideas: Quo fuiſſe tum quandã conſtat cauſam, à qua moueretur: at, quæ hæc ſit, non procliue inuentu eſt. Vnus natiuum calorem, alius contentionem, alius temperamenti proprietatem, hic uniuerſam ſtructuram corporum, ille ſpiritum tantum: eſt, qui quædam horum, alius A.ibidem.e

etiam

A etiam omnia simul affirmat. Et verò quidã etiã facultatẽ quandã nullo præditã corpore introduxerunt; quæ peculiaribus instrumentis motus, quę retulimus, utatur, uel oĩbus, uel pluribus, uel uno. Hanc causam, quæ pulsus molitur, quæcunq; illa sit, licet eius nos fugiat essentia, φ facultatẽ habeat pulsus efficiẽdi, facultatẽ illã uocauimus: ut quãlibet, puto, aliã facultatẽ à facultate faciendi, cuius habet facultatẽ, solemus noĩare: alicuius enim est facultas, & eius notio est relationi subiecta. Itaq;, qñ essentia ipsius incognita nobis sit, hoc appellamus eã nomine. At uerò, cũ robur facultatis uel uirtutẽ dicimus, aut contra infirmitatẽ, & uitiositatẽ, ad functionem hæc nomina sunt referenda: quippe, q̃ obit, & efficit, creatq; functionẽ causa, interim ad eã melius est apposita, interim deterius. Quo fit, ut modo præclarius, postea, si rès ferat, deterius functio administretur: ac præstantior ad functionem dispositio facultatis, uirtus est, & robur: deterior, infirmitas atq; uitiositas. Sed de facultate pulsus affectrice, hæc satis est hoc loco nosse.

De causa pulsuum ex usu. CAP. 3.

A. ibidem. e — DE usu eorũ illa sunt, q̃ alio loco demõstrauimus cõmemoranda: φ tuendi causa caloris uniuersi corporis creati sunt, quẽ refrigerẽt: &, si q̃d sit fuliginis ex succorũ adustione contractũ, id excernant è uestigio. Etiã illoloco hoc dictũ est, ad gignendũ hos referre aĩalẽ spiritum.

B *De causa ex instrumentis.* CAP. 4.

A. ibid. c. 6. e — RElìqua, & tertia gignendorũ pulsuum continens causa ipsum est arteriarũ corpus: nã oĩs facultas, quę alicuius causa agit, instrumenta quęrit ad opus apposita: erat autẽ hic accõmodatũ instrumentũ, quod spissis tunicis, & cauũ esset intus. Nã, ut artifices hi, quos in urbibus cõspicimus, sutores, excusores, pictores, certis instrumẽtis opus suũ efficiunt, ita, q̃ pulsus efficit facultas, suũ opus, tutelã natiui caloris, instrumẽtis peragit arterijs. Hoc tñ inter hãc, & alios opifices interest, φ instrũis hæc indita est, ac p ea tota permanauit: nõ foris, ut illi, attingit. Itaq;, ubi refrigerantẽ substantiã trahit, arteriarũ distendit corpus: cũ fuliginosam expurgat, cõtrahitur. Iã p̃pollet modo distentionis usus, modo contractionis: ac consequitur oĩno alterã motus partẽ reliqua. Itaq;, cum ex his causis pulsus proficiscãtur, oẽs illorũ uariationes causarũ, necesse est, comites sint alterationum: unde tot primæ sunt, & generales pulsuũ differentiæ, quot sunt causarũ. Et facultatis q̃dẽ differẽtiæ, robur, & imbecillitas: natiui caloris adustio, refrigerationeque: arteriæ tunicæ, duritia ac mollitudo: atq; pręter his oĩbus in singulis generib⁹ cõmemoratorũ mediocritates. Verũ mediocritates naturales efficiũt pulsus, qui mediũ locũ obtinẽt inter excedẽtes: excessus uerò, pulsus p̃ter naturã: atq; alij p̃spicui sunt. Qui autẽ in firmitate cõsistunt facultatis, quiddã dignũ hñt quæstione, quod progressus disputationis dispiciet. Porro robur facultatis necessario uehemẽtẽ pulsum facit, infirmitas lãguidũ: & instrumẽtorũ duritia durum; mollitudo mollem. Non tñ incremento natiui caloris, uel imminutioni unũ semper, & idem pulsuum genus ex necessitate consequitur: nec. n. celer, quod non nulli sunt opinati: nec magnus; uel creber semper incidit, ubi adurit natura: nec, cũ extinguitur, tardus, uel paru⁹, uel rarus. Sed de his, qui ambigunt, periude, ac Archigenes, errãt, qui in Magnũ disputat de pulsus celeritate, φ nõ à robore potius, q̃ ab imbecillitate proficiscatur facultatis: nã neutrum sequit̃ necessario. At tñ peculiaris magis est celeritas quidẽ robori facultatis, & caloris abundãtiæ, pręterea mollitudini instrumentorum: tarditas uerò cõtrarijs. Eodẽ mõ ualidæ faculati magnitudo, & copiæ caloris, tũ ẽt mollibus instr̃is est familiaris: paruitas uerò contrarijs. Crebritas item nulli necessario de cõmemoratis adhæret, magis tamen propria facultatis est imbecillitati; copiæ caloris; duritiei instrumentorum; & raritas item magis ad contraria spectat, non annexa illis est perpetuó tamen. Faciam autem, ut hæc, repetita ab initio oratione, sigillatim demonstrem.

A. l. 1. f. 2. d. 3 c. 5. fol. 44 g

A. t. 2. 1. par. c. 3. l. 570. col. 2. a

Calor quos efficiat pulsus. CAP. 5.

D SI amplior in corpore sit collectus calor, animãti opus erit cũ maiore respiratione, tum maioribus pulsibus: & quia maioribus, continuo etiã celerioribus, & crebrioribus: Vt, qui sitiunt, non multũ modo, sed & celeriter potant, ac crebro: sic, qui indigent refrigerio, copiosum simul id, & celeriter, crebroq; attrahũt. Quamobrẽ peculiares dixi esse pulsus copioso calori magnũ, celerem, crebrumq;: non tñ necessario concomitari: postulant. n. quo tales euadant, facultatem ualidam, atque instrumenta mollia. Sin infirma facultas, aut durum sit instrumentũ, neq; magni esse, neq; celeres possint, quod instrumẽtum sit per duritiam aduersus mouentem facultatẽ cõtumax: illa verò attollere, quatenus oportet, arterias per imbecilitatẽ impos. Quare, ut celer pulsus, uel magnus fiat, tria, oportet, causarum genera inter se conspirent: ut usus illorũ gratiōnis urgeat, facultas ualida sit, mollesq; arteriarũ tunicæ, aut certe nõ duræ, sed moderatę. Vt enim impellere uelociter, aut multũ progredi, ut maxime concitato motu indigeant, nec senes ualent, nec parui pueri, ita nec imbecilla facultas, etiã si usus postulet, uel celeriter, uel multũ attollere arterias potest. Iã ẽt, sicut mollis uesica prompte multum distenditur: dura, ne si admodũ quidẽ ẽt atq; ẽt cõtendas, sic arteriarũ tunica, mollis quidem perfacile attollitur plurimũ uel facultate infirma: at dura, licet facultas sumopere illam impellat, resistit facultati motrici, renititurq;. Via omniũ horum ratioq; una est: nam, ut causa, quæ in examen uenit, sola conuertatur, reliquæ maneant omnes in eodem statu, ita discernes alterationes pulsuum. Nam, si cum multæ

A. l. 1. f. 2. d. 3 c. 6. l. 48. e

immutatæ

immutatæ sunt,attendes,primum obscurum erit,propter aceruumoe oĩum in unum contracta E
rum,mutatio euenerit,an p p unam quandam ex illis:deinde,ut conueniat propter unam,quę sit nam hæc una de illis,nondum constat.Nam,si calor increuerit solus,& maneant facultas tunicæq; arteriarum immotæ,pulsus necessario maiores & celeriores fient,unaq; cum calore,dũ ad maximam peruenerit distentionem,augebuntur:celerrimi uero ne sic quidem prius,quàm maximam calor distentionem superauerit,apparebunt.Tunc autem ultra maximam distentionem extẽdetur,cum ab ea refrigeratur parcius:quare celeritate motus resarcitur defectus,itaque pulsus fiunt celerrimi.Iam uero neque hæc satisfaciunt calori uehementer incenso,sed,qđ ante temporis inter duos motus quiescebat,nunc quid præsecat etiam. Subinde ẽt tam reddit breue,ut perpetuos putes motus esse, nulla quiete interpellatòs: sed hoc accidit, vbi ad ultimũ incensus calor sit. Et,cum tres sint in omnibus excessibus rationes opis,omnibus simul utitur: nam consequitur se refrigerantis substantiæ cum plurimum,tum celerrime, & maxime continenter:quorum primum maximos pulsus creat,alterum celerrimos,creberrimos tertium. Neque,ubi liberaliter illum magnitudo refrigerat distentionis,irritat celeritatem: neque crebritatem, ubi ab ambabus auxilium consequitur: alterius enim illarum semper defectus corrigitur altera:magnitudinis,celeritate:celeritatis,crebritate. Quid multis?crebritatis pulsuum causa F
una est prioris actionis defectus. Accidit id cum alijs de causis, quas deinceps recensebimus: tum de copia caloris,uti modo est ostensum. Propemodum iam,quod erat institutum,confectum est. Declarauimus enim abundantiam caloris nullum consequi necessario pulsum magnum,celerem,crebrum:sed peculiares esse illi in primis magnum & celerem, & nõ nunquam crebrum etiam,sed per accidens quoddam.

A.c.2.1.par: cra. fol. 570. col.2.2

Defectus caloris natiui quos habeat pulsus. CAP. 6.

PVto iam quoq; de pulsibus constare,qui defectum comitantur natiui caloris,quem.ſ.nullus etiam comitatur necessario. Familiares tamẽ sunt ei paruus,& tardus præcipue,mox etiam rarus.Nam,ut natura,quæ iam pridem refrigerata est, nec multum requirit, nec celere refrigerium,sic nec breuibus interuallis.Breuibus interuallis idem est,quod crebrum: & longis interuallis idem,quod rarum.

An medius pulsus inter uehementem & languidum,sit secundum naturam. CAP. 7.

SEd,qñ satis de his dictum est,si,qđ produximus dudum,quantũ disputationi conducat perspexerimus,feriem oĩoīs prosequemur. Inter magnũ pulsum & paruum naturalis intercedit,& moderatus:cum quo comparantes & æstimantes reliquos oẽs, qui maiores sunt eo, hos G
magnos uocamus:qui minores,paruos. Itidẽ inter celerẽ & tardũ,medius moderatusq; naturalis est:sic inter crebrum & rarũ. Ad hæc inter durum & mollem medij naturales sunt. At naturalis non item vr̃,qui inter uehementem medius est,& languidum: ualidæ.n.est facultatis opus uehemens pulsus,ut languidus infirmæ. Cuius sane firmitas non est contra naturam:immo hæc uirtus est,& sc̃d'm naturam:infirmitas uero facultatis,uitiositas,præterq; naturã est.Quantum iam in uia, q̃ intercedit inter robur & imbecillitatem, est ab altero ad alterum,in confinio alicubi utriusque positum,tanto id p̃stat infirmitate,quanto robore inferius est:cootraq; tñ firmitati cedit,quantum superat infirmitatem. Proinde non hic q̃reodum aiunt esse naturalẽ pulsum,sed in summo & ualido:atq; ex hoc prouenire uehementẽ pulsum.Suot,qui uerum fateantur hoc esse,sed dubitẽt hoc undequaq; ita hr̃e:quorum hæc sñia est,naturalem pulsum† in hoc gñe fieri quoq; ipsum ab summo & optimo statu non secus, ac alios in oĩbus gñibus: non summum tñ & extremum esse,sed esse ex noo naturalibus quendam alium hoc uehementiorẽ. Nã singulare quiddam huic pulsuum gñi accidisse,ac extra ordinem autumant:quo factum esse,ut in hæsitationem illi,erroresq;,qui assequi illud noo possent,incurrerint: siquidem fieri quidem ualente facultate uehementem pulsum,attñ certum esse & huius modum uehementię:quem si H
p̃tereat,de natura recedat.Certe quidem in ira dñt,subindeq; in exercitationibus, atq; potionibus uini,uehementius offendi,ac natura postulat,motus arterias: at hoc inter oẽs couenire, naturaliter pulsum ad unguem comparatum,in aĩante esse spectãdum,in requiete posito oĩum magnarum,ac ualidarum alterationum:ualidam aũt alterationem ira,exercitatio, uinum cõcitant:quare non nunc esse naturalem,sed qui ualente oatura simul,& per extraneam cãm,q̃ uio lenta sit,nullam commota fiat:itaq; quadam rõoe esse medium,quadam oon esse naturalem in hoc gñe pulsum.Quatenus eo.n.alij quidam sunt uehementiores pulsus, & uero alij minus uehemcotes,hactenus esse medium:quatenus aũt,cum tres suot huius gñis dr̃iæ,uehementia,imbecillitas,& utriusque medium,non ex medio est,sed ex una de summis, hactenus medium nõ esse:oino ergo esse reliquum,recte de illo pariter,ac uere dictum esse , naturalem pulsum huius generis,medium locum in altera extrema dr̃ia obtinere. Sunt, qui hoc impugnent etiam : qui aiunt uehementes pulsus non fieri ijs temporibus,quæ commemorata sunt,sed uideri fieri: falli autem illos,qui negligentius tangunt,a celeritate cum iis coniuncta,& magnitudioe,atq; interim ẽt altitudine:ut fit in ira. At huius controuersiæ constat iudiciũ ad dignotionem pertinere. Quæ est ergo uera dignotio? Dicendum est.n.qđ perspicimus : uino potato,modice certe pulsus

A.l.1.f.2.d.4. c.4.fo.48.d

† *Additur ex antiquis, medium quidem.*

A ſus aperte cũ maiores & celeriores,tum uehementiores euadunt;in ira uero,& in modicis exer
citationibus,non perinde aperte.Immo ſi quid illis accedat uehementiæ,id adeo eſt minutum,
ut aĩaduerti ægre poſſit.Vtcunq; ſit,quin,quod in manibus hẽmus, cõficiamus,nihil cauſæ eſt,
hoc ſi tñ q̃ramus;an magnitudo,celeritasq́; pulſuum pertineat ad robuſtam facultatem:quod
eſſe his vr̃,qui ſumma cura æſtimant ex ipſa rerum natura. Qñ.n.in conſeſſo eſt diſtendi a facul
tate arterias,plus eas probabile eſt ualidam attollere,& infirmam parum: celerius item validã,
tardius infirmam:quod quidem uel nobis ipſis conſpicitur, cum ambulamus, currimus,meti-
mus,fodimus,deniq; quicquid agimus.Nam in his,qui fortior eſt,nõ maiorem modo,ſed & ce-
leriorem operam p̃ſtat,ſiquidem alia vtrique paria ſint: ꝙ ſi infirmiorem ad opus neceſſitas ur-
geat:fortior autem,aut planè eo nihil indigeat, aut q̃ pauciſſimo : celerius ſic imbecillior aget.
Sed inepta iſta eſt comparatio;immo,ſi,ut ante eſt dictum,alia utriq; paria ſint, & unum tñmo
do quodq;,quod quoq; loco in diſquiſitionem uenit,commutetur.Vt,ſi imminentibus latroni-
bus fugiendum ſit,profecto non paria conficient ſpacia,nec æquali uelocitate current iuuenis
ualens,atq; imbecillus ſenex.Quòd ſi tñ motum ſenis,qui inuaſionem timet latronum, ad iuue
nis motum conferas,qui ſegniter in urbe obambulat,uelocior ſic,atq; maior tibi ſenis uideatr̃:
B non quo celerius moueri iuuene poſſit, uel magis artus transferre, cæterum ꝙ motu indigeat
concitatiore ob metum, a quo compulſus oẽs uires accommodat ad opus. Iuuenis uiribus eſt
quidem robuſtioribus,ſed ad opus eas nõ requirit:nã,ſi opus ipſi, ut ſeni,ſit,hoc celerius aget,
atq; magis,quo uires illi ſunt melius comparatæ. Quamobrem accuſare hic operæpretium eſt
rum Archigenem,tum Magnum, tñ longe Archigenem magis;nam Magnus quidem, etſi non
undequaq; uerum,certe aliqua ex parte,aĩaduertit. Archigenes uero,cum,quod deſiderabať,
deberet addere,ẽt quod recte eſſet inuentum,ſtudet labefactare:qui ita ſcribit,æquum eſt.n.ut
" adſcribam ipſa uerba: Nam infantes paruum prorſus pulſum hñt, nec uehementem, tum mire
crebrum,& celerem.Magnus cum negat eſſe celerem;in perpetuum conſtituere uolens hoc,nõ
proprium imbecillitati celere pulſum eſſe,ſed crebrum: ſunt.n.imbecilli illi. Ac paulo inferius
" Archigenes,Mihi quidem non in robore,inquit,vr̃ celeritas poſita eſſe,cum in cholericis repe-
" riam,& cardiacis arteriarum contractum motum.Hæc Archigenis uerba ſunt,multum quidem
probabilia, quæ facile auditorem circumueniant, utpote ex lemmatibus collecta, quæ vulgus
medicorum comprobat:ſiquidem in hac ſnĩa ſunt penè oẽs,cholericorum & cardiacorum cele
rem pulſum eſſe. Nos uero ſatis in primo libro De pulſibus dignoſcendis diximus de celeritate
C & tarditate: ubi alium monſtrauimus celerem eſſe, alium non diuturnum pulſum : itidem
de tarditate, non eundem tardum eſſe, atque diuturnum. Nihil eſt igitur, quòd eadem hic
repetamus : ſed concluſione duntaxat commemorata, in illis affectibus non diuturnum qui-
dem pulſum eſſe,tñ non celerem,tum ad inſtitutum eſt redeundum. Iam.n. Archigeni nihil effi
cietur,cum negatum ſit pulſus in cholericis cardiacisq; affectibus eſſe celeres. Et quidẽ(ut hoc
conceſſum ſit)nõ fuerit facultatis roboris certum ſignum celeritas,ſed,familiare illi,in qui ſit,ni-
hil obſtat: qñquidem iam ſatis aperte declarauimus, quoſdam neceſſario pulſus conſequi con
tinentes cãs:aliquos eſſe illis familiares,neceſſario coniunctos non eſſe. Nam, quorum pulſuũ
poſtulat generatio unam cãm,hanc perpetuo illi comitabuntur,& hercle indicium erunt cauſę
fideliſſimum,vt uehemens ualentis facultatis,languidus infirmæ:at,quorum,niſi plures cõcur-
rant cauſæ,conſtitui generatio nequeat,hos familiares eſſe cauſis dicemus,non aũt ſignare cer
tam ex illis aliquam.Eodem modo,ſi ex una aliqñ cauſa pulſus proficiſcatur,ſed non ab eadem
perpetuo,familiaris quidem oĩbus cauſis erit,quæ efficiunt eum,conſtanter uero ex illis indica
bit nullam.Neque,ſi celeritas ſit pulſuum,ſtatim robur quoque neceſſario facultatis erit:immo
eſt,cũ maior ſit uſus generationis aĩalis ſpiritus,& eſt,cum caloris ſit copia,uel inſtr̃orum mol-
D lities,uel horum quædam,uel oĩa ſimul.Haud aliter,ſi magnitudo ſit pulſuum,erit uel robur fa-
cultatis,uel impendium animalis ſpiritus maius,uel calor in corde abundantior, uel inſtrumen
torum mollitudo,vel quædam horum,uel etiam uniuerſa. Itaque Magnus,qui familiarem eſſe
celeritatem dixit facultati validæ,nihil peccat:ſiquidem eſt, cum velocior huius occaſione pul
ſus fiat.Archigenes uero,qui eum oppugnat,errat primum,ꝙ in eo mentiatur,quod perſpicuũ
eſt,qui oẽs ducat non diuturnos pulſus eſſe celeres:deinde, ꝙ ſi ſint celeres,hoc exiſtimat conſe
qui,haudquaquam validæ facultati eos familiares eſſe;id quod planè falſum eſt. Neque.n.quin
pulſus celeres aliquando a robore facultatis proficiſcantur, uerum,ꝙ ab illo non ſemper ſolo:
conſequetur,vt illos,quos diximus,pulſus fateamur celeres eſſe.Quòd ſi exiſtimauit non fami
liares eſſe tñ ualẽti facultati Magnus pulſus celeres,ſed etiam,ut ſignis in perpetuum eſt uſus,
lapſus eſt: etenim non,ſi celeritas eſt pulſuum, continuo robur etiam eſt facultatis ; immo uero
(ut ſupra diximus)ſi uel uſus urgeat, vel ſint molliora inſtrumenta,velocius arterię mouentur.
Omnino,qñ robur facultatis ſequitur celeritas,& qñ caloris copiam,aut exhauſtum aĩalem ſpi
ritum,aut mollitiem inſtrumentorum, melius feciſſet Archigenes, ſi Magni ſermoni inueſtiga-
tum adiunxiſſet:ita enim abſolutus ſit,ſatisq́; ad omnes dignotiones.Quod ille quando præte-
riit, etſi prius ab Herophilo motum : nos, quibus bene Magnus, & melius etiam Herophilus

ſcripſit,

ſcripſit, reſiduum addemus: ac doctrinam dignoſcendarum, quæ celeritatem efficiunt, cauſarũ E
oĩbus ſuis numeris abſoluemus. Prius tñ faciendum mihi eſt, ut illorum admoneam, quæ in ſecundo De pulſibus dignoſcendis libro docuimus, quo ſignificationes aſſequẽtes horum nominum, nihil ſecus in ſermone accipiamus. Celeres dicimus pulſus, itemq; tardos nõ ægrotis modo, uerum ẽt ualentibus non nullis: quod naturaliter quidem ijs ineſſe dicimus: queadmodũ ẽt alios, quibus cõparatum optime corpus eſt, nec tardos, nec citatos, ſed moderatos natura habẽre pulſus: eoſdemq;, nec magnos, nec paruos, ſed medios inter utroſq; moderatos: neq; itẽ crebros, uel raros, ſed & in hoc genere moderatos. Atq; de hoc, qui corpore optime eſt conſtituto, priore loco dicamus, ut q regula ſit, & modus cæterorũ oĩum hominũ: magnos.n.& paruos pulſus, celeres, tardos, deniq; qui ad hunc modũ ſingulis in generibus appellantur, ac exceſſus denotant, ad nullũ aliũ quẽquã, pter hũc, cũ illos noĩamus, referimus. Hic ergo homo ſi calidior ſolito euaſerit, atq; hac re ſit tñ alteratus, uehemẽtiã is pulſiũ nõ immutauerit: immo nec duritiæ, & molitudinis genus: at in magnitudinẽ, & celeritatem uertet: interim ẽt in crebritatẽ, pro ut magis uel minus calor increuerit. Paulo.n.ſi, q̃ ſoler, factus calidior ſit, manifeſto pulſus habebit maiores, ueruntamen non celeriores aperte. Quòd, ſi amplius illi calor increuerit, unã cum F
illo magnitudo pulſuum proportione agebitur: ad hæc elicebit celeritas. At, ſi calor plurimum auctus ſit, maximi erunt pulſus, celerrimi uerò nondum: ſed, ut antea tradidimus, tum demum, ubi maximam exceſſerit diſtentionem: iam tum crebritas quoq; clare aĩaduertitur. Horũ, cur ita appareant, rationẽ partim iam ante explicauimus, partim non magno negocio ex cõmemoratis inuenias. At, ſi frigidior iuſto is homo factus ſit, primũ raritas perſpicua erit, deinde tarditas, poſtremo paruitas. Putauerit aliquis hęc euidentia euenta, & inter ſe & cum poſitis cauſis pugnare: par eſſe.n. ut quemadmodum in calore prima erat magnitudo: celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, ſecunda tarditas, tertia raritas ſit. Ergo quæ ratio eſt explicandi huius nodi? Quòd cũ ualida facultas eſt, etſi paulo minor ſit uſus, primã actionẽ nec paruã neceſſe eſt, nec tardã eſſe: alterã uerò multo poſt, ſi vſus non flagitet, uerisimile eſt fore. Vt.n.cũ urgebar, facultatẽ ſtimulabat, & excitabat ad officiũ, ita ẽt quietẽ longiſſimã concedit, ubi nõ urgeat. Iam, ſi maior refrigeratio ſit, eoq; uſus ſit magnopere remiſſus, unã elangueſcet celeritas motus, atq; minor ſtatim erit diſtentio. Si plurimũ progreſſa refrigeratio ſit, rariſſimi quidem, ſed non tardiſſimi tamen, & minimi, neceſſe erit, ut ſint pulſus. ſed ſat eſt, ſi tardiores ſemper, & minores fiant natiuis: exacte quidem certe tardi uel parui, ſi ualida facultas ſit, quãuis multum ſit uſus remiſſus, nunquam fiant. Eadem cæteris actionibus videas uſui uenire: G
ut ambulationi aucta neceſſitate, id eſt ſi multa ſingulis diebus ſint ſtadia cõficienda, uelocius, & magis progredimur, nec in diuerſorijs diu cõmoramur. Sin adeo ſit imminuta, ut ſingulis diebus habeamus quina dena ſtadia, uerbi gratia, duntaxat perficienda, diutiſſime ſubſiſtimus in diuerſorijs: attamen non ad extremam tarditatem, & paruitatem actionem remittimus. Eadem in reſpiratione ratio eſt, de qua late egimus in commentariis De dyſpnœa.

Pulſus ab uſu una cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes. CAP. 8.

AD pulſus redeamus: ac repetamus, qñ aut per ſolum calorem, aut frigiditatem alterantur, nec cauſa alia continens à priſtina natura deſciſcat ulla, alteratio eorũ talis neceſſario exiſtet, qualem diximus. At, ubi non mõ uſus, uerum etiam mutatur facultas, quatuor tum in uniuerſum differentiæ diuerſæ erunt, in quarum ſingulis moueri arteriæ in hunc modũ uidentur. In debiliore pariter, & calida, ſi multũ ab utraq; cauſa uincatur, ut magnopere imbecillis ſit facultas, & calor igneus, parui, & tardi pulſus creberrimiq; fiunt: ſin modica noxa ſit, æque fiunt crebri, ſed moderati in diſtentione, & motu. Quid aũt crebri perinde, non aũt ex æquo parui, nec tardi? quoniam nihil extrema crebrius eſt crebritate † ubi ſimiliter habeant ambo. Quod quidẽ ſi hac fieri ẽt alia frequentior poſſet, oĩno eam imbecillimi haberent hoc quidẽ nomine, q H
nondũ uſum cõpleant. Quid uerò in modicis offenſionibus tum facultatis, tũ caloi is pulſus frequentes fiunt, ſed nequaquã parui, neq; ẽt tardi, uerũ moderati? an quia, cum imbecilla facultas ſit, non plane tñ deiecta, moderata diſtentio, & motus nõ nũquam fiet, ſicut hominibus debilioribus quidem, ſed compulſis neceſſitate, moderata eſt ambulatio? quod.n. robuſtis citra inſignẽ neceſſitatẽ accidit, eõ cõpelluntur imbecilliores. Idem hi hoc habent, ut, ubi uſus inſtet, & veluti compellat, in perpetua ſint actione: nihilominus hi, tametſi ægre, at uſum implent. Qui uerò plane ſunt imbecilli, ẽt ſi maxime contendant, q̃ plurimũ poſſint augere actionis magnitudinẽ, celeritatem, crebritatemq;, ne ſic quidẽ reſpondent uſui. Porrò pulſum, quibus debilis eſt facultas, oĩbus languidum eſſe diximus antea, & tam languidiſſimũ, quã maxime affecta facultas ſit. Atque de pulſu deprauato per caloris copiam, & infirmitatem facultatis hæc ſufficiunt: Iam ad alterã nos coniugationem conferamus, quæ in imbecillitate conſtat, & refrigeratione, cui pulſus cõpetit cum imbecillus pro offenſa quidẽ facultatis, tum paruus, tarduſq;, ſicut pulſus prioris coniugationis: ſed non æque, ut illi, ad extremam deuenit crebritatẽ: præterq̃ ſi qñ omnino facultas proſtrata ſit, tũc plane pulſus minimus erit, intermittetq;, & deficiet frequenter. At, modice ſi facultas infirma ſit, ualidaq; refrigeratio, creber minime euadit pulſus, utiq; qđ ſatis efficiat

† *Al. ex antiquis, quam ſimiliter habẽt ambo.*

A ciat uel einſcemodi facultas uſui. Tertia eſt coniugatio pulſuum alterationis,cum ſimul caro increſcit & ſacultas, quam uehementiſſimi pulſus & maximi comitantur,ſed non perinde celerrimi, crebetrimi uero fere nō ſunt aperte:eſt tñ,cum perſpicue naturā excedant, id quod incidit, ubi plurimū calor increuit:tunc.n.etſi pulſus ſit maximus celerrimusq́;, tñ,quæ copia eſt caloris,non rñdet uſui. Reliqua eſt & quarta alterationis,quæ in hoc incidit genus pulſuū, coniugatio,vbi coierint robur facultatis,& caloris defectus.Hi magnitudine moderata ſunt,ſed tardiores, & bene rari, maxime ubi præpolleat refrigeratio : nam, cum ſit paucus tum pulſuum uſus, uniuerſumq́; magnitudo diſtētionis facile tueatur, recte ſanè diutiſſime quieſcunt arteriæ. Etenim,ut,cum uſus flagitabat,illarum erat perpetuus motus, ita nunc,cum eſt remiſſus,longis interuallis fit:tñ,ob facultatis robur,diſtentionis non impeditur aperte,uel dilucide quãtitas. At nec multum tarditas eadem de cauſa pollet : ſiquidem ualens facultas naturales motionis tueť modos,ēt ſi non poſtulet uſus.Omnino,ut manifeſte pulſus minor euadat,magnopere diſſolutū oportet uſum eſſe,frigore admodū ſuperante: plerunq; uero diſtentionis tueť naturalem quantitatem:aut paulum,neq; id admodum perſpicuo,imminuiť. Cæterum multo tardior,q̃ minor, in refrigerationibus apparet,perinde atq; illi,qui iter faciunt, cum non opus ſit cōcitato motu: B hi.n.minus de magnitudine greſſus,quàm de celeritate,detrahūt:ꝙ, ſi qñ feſtinato opus ſit,plus ad magnitudinem addunt,quàm ad celeritatem.Hìc,ne male hęc accipiamus,& quolibet in ſtatu ducamus uariationem magnitudinis & paruitatis mutationem ſuperare celeritatis & tarditatis,animo etiam,atq;etiam opus eſt attento: neque.n.perpetuo præſtat,cæterum promptior eſt, itaq; prior: nam à moderato conuerſionem ad magnitudinem & paruitatem procliuius uideas fieri hac,quæ ad celeritatem tarditatemq́;. Attamen,ſi,cum ad inſignem magnitudinē,mutatio peruenit,adhuc fiat,ut creſcat calor,celeritas tum affatim extendiť : quod,ſicut diximus prius, non immerito accidit,nam ad implendum uſum ſatis eſt cordi, ſi diſtentionis augeat magnitudinem:neq; uelocitatem perinde,ac illam,requirit auctam. Cum uero luculenta iam ſit magnitudo,præterea urgeat uſus,hìc tum omne,quod deſideratur,adijcit celeritas: ſin parum ſit ea contentum,perpetuos ciet motus,quod perinde eſt,ac crebros facit.Atque de his hactenus.

Pulſuum cauſæ ex differentijs inſtrumentorum. CAP. 9.

TRanſeamus iam ad inſtřorum differentias, ac inſpiciamus primum peculiares utriuſque earum pulſus:deinde aliarum etiam cauſarum immutationes, uti fecimus paulo ante. Quòd igiť,cū durius ſolito uel mollius euaſerit corpus arteriæ,ipſos pulſus id ibi ſimul reddat uel du-

A.l.1.f.2.d.3 c.6.10.48.1 C ros,vel molles. ante explicatū eſt : nec q̃rit hoc longiorem probationē, cū id omnia perſpicua euenta approbent, ferientis naturæ reſpondere qualitatē ictus. Quòd uero mollitudini inſtrumentorum familiaris ſit magnitudo, paruitasq́; duritiei, quanq̃ de his antea uerba fecimus,tñ, quia ita fluit ſeries orationis,etiã hoc loco exponemus. Molle inſtrumentum, quoniã prompte extenditur in omnem partem,facile diſtenditur:durum,non abſque magno negocio. Iã comes eſt prōptitudinis diſtentionis magnitudo:reniſus,& cōtumaciæ,paruitas.Itemq́; celeritas prioris,tarditas alterius generis eſt comes:nō tñ ex æquo,ac magnitudo, & paruitas. Paulo.n.celerior pulſus eſt ex mollitudine profectus inſtrumētorū,pulſu,quē creat durities:maior ꝑmulto. Quia corporis arteriæ mēbranoſitas , quamuis durior interim ſit , ad celeritatē quãdam motus parata eſt,& facilis:ad magnitudinem uerò diſtentionis omnium ineptiſſima: nã opus eſt,ut in oēm partē extendatur facile,quod maximam diſtentionē ſit effecturum: huiuſmodi molle eſt. Cumq́; à natura longiſſime,aut ad mollitudinē,aut ad duritiem corpus arteriarū receſſerit,tardior ſit mollis pulſus duro:nã corpus paulo mollius iuſto , quia paulo duriore ad magnitudinē ſequacius eſt,idcirco etiã ad motus uelocitatē. At uerò,quod ad extremã diſſolutum mollitudinē eſt,& ueluti laxum,& in ſe ipſum per nimiã humiditatē cōſidet : neq; ad diſtentionis ma- D gnitudinem perinde ſequax eſt,neq; ad celeritatem motus : itaq; celeritate cedit duro:magnitudine tñ nunc non durū tñ ſuperat,ſed ipſum ēt,quod in naturali ſtatu eſt.Et eiuſcemodi certe ſtatus,qui ad immodicum arterias exceſſum adducūt duritiei & mollitudinis, non fiunt ſine

A. ibidem. h mutatione aliarum continentium cauſarū: neq;.n.conſtare amplius facultas in ſuo robore, nec in terminis calor à natura præſcriptis poterit.Quamobrē,ubi ipſius ſolius,uel mollitiei, uel duritiei,remotis alijs cauſis,proprios pulſus pronunciamus,maiores & celeriores dicemus à mollitudine,minores tardioresq́; à duritie fieri:& multo quidē maiores,q̃ celeriores, ob cauſam,quã explicauimus nuper: crebritate uero ac raritate tñ à ſe mutuo & à mediocri uariare , quantum magnitudine,paruitate,celeritate,tarditate à natura recedunt. Dictū ꝑterea ante eſt,unã omnino cauſam eſſe crebritatis omniū actionum, cū quenq; uſum non aſſequanť. Atq; durorum inſtrumentorum eſt minor diſtentio,itaq; minor uſu actio obitur:molliū contra inſignis eſt diſtētio,impleturq́; abunde uſus: iure itaq; cū duris pulſibus crebritates , cū mollibus rariores cohærent.Quòd ſi qñ incidat,ut cū duritie refrigeratio cōcurrat,& calor cū mollitudine , tum pulſus duri mollibus euadent rariores: hæc tñ pulſuū alteratio fit,concurrentibus differentiis continētium cauſarum.Quando autē huc defluxit oratio,ut primam cōmemorarem duritiei & refrigerationis complexionem, ſummam eius explicemus . Si durum corpus arteriarum ſit coniunctū

cũ innati caloris refrigeratione,pulſus efficiet iuſto minores & tardiores: ſi ſuperet durities,mi- B
nores magis,ꝗ tardiores:ſin aũt refrigeratio,cõtra tardiores magis,ꝗ minores. Ad eundem mo
dũ crebriores,ſi durities refrigeratione ſuperior ſit:ſin vincat refrigeratio,rariores: at,ſi par fue
rit utriuſque à natura flexus,tãto reddet minores,quãto tardiores, à raritate vero & crebritate
naturali nõ abducet:ſiquidẽ,quantum uſus eorum generationis detraxit ob refrigerationẽ, tan
tundem ſimul de quantitate diſtentionis,temporeq́; motus abſtulit: quare nihil cauſæ eſt,cur ar
teriarum magis natura cõtinuet motũ, ſicut in pleriſque paruis pulſibus, vbi infra vſum manet
diſtentio. Quòd ſi tñ inſignis durities, & pauca oĩno fuerit frigiditas, tũ id ipſum exiſtet,quod
cõmemorauimus,nempe diſtentionẽ,quæ uſum non aſſequitur, perpetuos creare motus. At,ſi
contra accidat,vt permultũ ſit frigiditatis, duritieſq́; naturali pulſu quàmminimo minor, tum
pulſus multo rariores,neceſſe eſt,ſint,quã minores.ꝙ vſus etiã lõge inferior ſit quãtitate diſten
tionis. Habes cauſarum primam cõiugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat molli-
tudo,quæ etiã tres neceſſario primas differentias producit: interim enim par mollitudinis eſt,&
caloris mutatio:interim præpollet vel mollitudo,vel calor. Quare, ſi, quantũ naturã mollitudo
relinquat,tãtundem deſciſcat ab ea etiã calor, magnos neceſſe eſt,& celeres fieri pulſus, nõ ſta
tim tamen crebros:uerum,vbi generandorum eorum uſus ſuperet magnitudinẽ diſtentionis, ſi F
mollitudo pręſtet,magnitudo etiã uincet celeritatem:ſi calor,non itẽ ſtatuendum eſt abſolute,
ſed diſtincto eſt opus.Si ita abundet calor,ut uſum actio cõplere nequeat,multo celeriores fiãt,
neceſſe eſt,quã maiores pulſus,ſimulq́; etiã crebri: vbi uero naturæ ſatisfacit uſus,æque magni
atque celeres. Porrò autẽ tertia erit cauſarum cõplexio,quæ pulſum in hoc genere uariant,ubi
calori adiuncta durities ſit. Atq;,cũ uterq; multũ de natura deflectit, pulſus erunt celerrimi cre-
berrimiq́;, minimi autẽ nequaq̃, niſi ſimul facultas affecta ſit(ſed id hic nõ poſuimus) ſed mino
res illi quidem iuſto,non ad ultimã tamen paruitatem delabentur. At,ſi immodicus calor ſit, &
inſtrumentum nõ magnopere durũ,uerũ paululum à moderato uariet, tantũ abeſt, ut iuſto fiat
diſtentio arteriarũ minor, ut etiam maior euadat. Nam,cum peculiaris duritiæ inſtrumentorũ
paruus ſit,& magnus immodico calori,iure pulſus in iſtis ſtatibus fit magnus, aſſimilatus uincẽ
ti:ſicut,cũ præpolleat durities,paruus. At celeris erit,utra cauſarũ excellat,maxime tñ cũ calor:
tũ uero etiam luculentior erit crebritas.Reſtat coniugatio in propoſitis pulſuum generibus, ubi
cõcurrant mollities frigiditaſq́;. Quia uero magnus pulſus hic quoq; mollitudini peculiaris eſt,
& paruus frigiditati, utra longius à natura deflectat,illi,neceſſe eſt,pulſus aſſimilentur. Itaq; ma
gni inſtrumentorũ præpollẽte mollitudine,parui in frigiditatibus erunt: moderati autem, cum G
quantũ à mollitudine in magnitudinẽ producantur, tantundem à frigore contrahantur in par-
uitatem. Nam,ut ſemel dicã,moderati pulſus nõ ex hiſce tantũ cauſis, ſed & ex cæteris præter
naturã omnibus fiunt,cum ambæ,quæ in contrarias partes diſtrahunt eos,parem uim habeant:
unde falſo illos,qui in eum modũ laborant, nullus putat medicorum naturaliter comparatos eſ
ſe: uerũ de his diffuſius dicam in commẽtarijs De pręſagitione ex pulſibus.In præſentia hoc tã
tum ſatis eſt declaraſſe(quod quidẽ ad hanc cõmentationem pertinet)omnes naturales pulſus,
inter exceſſus medios moderatoſq́; eſſe: nõ tamẽ,quicũq; moderati ſunt,etiã naturales omnes
eſſe.Rari quidem & tardi certe id genus omnes ſunt pulſus, maxime ſi ſuperior ſit frigiditas.

Pulſus quos inſtrumentorum differentia cum facultatis differentijs efficiunt. CAP. 10.

SEd quũ & de his,quæ par erat,expoſuimus,deinceps inſtrumentorum differentias euariemus
differentijs facultatis: † atq; illud in memoriã reuocemus, ‡quot excellentiã caloris affectus
ſequuntur pulſuum,tot ẽt generandi animalis ſpiritus uſus.† Sic' inſtrorum durities coniuncta A.l.1.fa.A 3. c 6.fo.48.E
imbecillitati facultatis,paruos pulſus,& tardos,& crebros cõcitat:robori,paruos atq; crebros,
non etiam tardos,immo longe interim iuſto celeriores:quod,quantum diſtentionis mediocri-
tati propter duritiem organorum deficiat, tñ à celeritate reſarcitur & à crebritate. Si uero in- H
ſtrm molle ſit,facultas autem ualida, maiores quidem manifeſto pulſus fiunt, at aliquanto tar-
diores,rarioreſq́;. Quòd,ſi ad mollitudinem inſtrorum infirmitas adiuncta ſit facultatis,ſi qui-
dem æquus utriuſq; ſimulq́; modicus fuerit à natura flexus,& moderatos uidentur & naturales
planè hi pulſus referre, prætet quantum uarient mollitudine: ſin ualde immodicus ſit,parui &
tardi,& crebri fiunt. Haud aliter,ſi multo imbecillitas ꝓpolleat: etenim tum quoq; genenantur
parui,tardi,crebri. Verum,ſi ſuperior mollitudo ſit, accedũt pulſus ad moderatos,ꝙ facultas,cũ
paulo,quã naturæ lex poſtulat,debilior ſit,nihil habeat obſtaculi,quin retineat & quantitatẽ di
ſtentionis,& qualitatem motus.ſicut cum incurrat in duritiem inſtrorum: ſiquidem cum impe-
ditur ibi diſtentio,tum uero tanto fiunt neceſſario crebriores pulſus,quãto actio quoq; fiat im-
perfectior.Cũ autẽ facultas aliquantũ imbecilla,& molles tunicę arteriarũ ſint,qa nihilo fit tar
dior motus,neq; minor diſtentio, ideoq́; ſatis uſui efficiť,nulla fit pulſuũ in crebritatẽ mutatio.

Marginal notes: † Aliter ex antiquis. illud prius in memoriã reuocãtes

‡ Hæc addũtur in quibuſdã codicib⁹ antiquis ita ut, quot ſũt uſus refrigerãdi animalis ſpũs, tot etiam & generandi & augẽdi ipſius:Exempli cauſa, celeritas & magnitudo ſunt cauſa refrigerandi ſpiritus,eædẽ eiuſdem ſpiritus generandi & augẽdi cauſæ erunt.

Complexiones omnium cauſarum continentium. CAP. 11.

REſtat iam,ut oẽs ſimul committamus continentiũ cauſarum dñas, & fiunt complexiones
numero octo:duæ cum remiſſa facultate pariter & uſu,modo mollius ſolito ſit inſtrumen-
tũ,modo durius:duæ alteræ,ubi langueſcat facultas,& uſus auctus ſit, inſtrumẽtaq́;,uel mollia,
vel

A uel dura: præterea aliæ duæ, quando ualida fit facultas, sed remissus usus, unà cũ uariante instru mentorum differentia: reliquæ duæ, cum ualens facultas fit, auctus usus, accedatq; instrumento rum, quam diximus, differentia. Ac languida quidem facultate simul & remisso usu, omnino in paruitatẽ & tarditatem mutantur in utraq; differentia instrorum pulsus: cęterum nõ redduntur necessario crebri, uel rari: sed uicissim hoc pro instrumentorũ ijs differentia cõtingit, & ꝓ quan titate offensionis singularũ causarũ cõtinentiũ. Nam, si parua facultatis offensio sit, nec insignis instrumentorũ duritia, nihil crebritate pulsus uariãt: nã hoc docuimus ante, non pulsus modo, sed oẽs planè actiones fieri crebriores ex defectu, q̃ accidit euiq;. Iã defectũ usu æstimari, id su pra exposuimus. Cũ ergo remissus hic sit, paruaq; læsio facultatis, nisi per instrorum nimiam du ritiẽ, nihil desiderabit in actione. Atqui, si facultas magnopere sit læsa, modice remissus usus, in strumẽta bene dura euaserint, nõ poterunt pulsus nõ fieri, q̃ usus postulat, minores, itaq; imper fectũ simul officium, ac, quanto quidẽ imperfectius, tanto etiã crebrius. Iam uero nec ipsa horũ pulsuũ paruitas & tarditas potest ꝑpetuo similis esse: nã, prout facultas plus uel minus, aut usus offensus est, ẽt pulsus ipsi, necesse est, plus uel minus ad paruitatẽ trãseant & ad tarditatẽ: mino res. n. redduntur & ob facultatis imbecillitatem, & ob usum remissum, & duritiẽ instrumentorũ.

A. ibidem. f

B Hoc tñ pro quantitate alterationis causarũ, aut singularũ, aut binarũ, aut uniuersarũ affectarũ, plus uel minus habent: Singularũ, ubi minimus factus pulsus sit, uel usu penitus remisso, uel in strumentis durioribus redditis, uel facultate prorsus infirma: ualet. n. uel alterutrũ eorum, ut di ctum est, si ostensum sit, minorem efficere pulsum: Binaũ, ut cũ prorsus factus paruus sit, neutra tñ ex memoratis causis summe læsa sit, sed utraq; eatenus absit ab extrema offensione, ut pulsus, quẽ ambæ constituunt, perinde alterẽt, atq; is, quẽ altera summe offensa. Ita ẽt, si tria ge nera causarũ ad unũ concurrant pulsum constituendũ, inducãt interim tantã alterationẽ, quan tam cõmittat etiã una de illis maxime offensa: quod memoria per omnẽ disputationẽ tenendũ est, vt ne falsus quispiam alterationẽ putet, quæ ex omnibus offensis causis cõstat, maiorẽ opor tẽre ea esse, quam facit una: ualẽt. n. sicut docuimus, uel de una qualibet causa, q̃ prorsus lesa sit, ad ultimam pulsus deuenire alterationem. Facultatis igiẽ ad extremũ deiectio minimos efficit pulsus, ẽt si molles quidem tunicæ sint instrorũ, urgeat aũt usus. Quare uel huius iterum operę pretium est in uniuersum meminisse, ad pulsus extremos constituendos identidem plures cau sas requiri, identidem satis esse unam: nam maximus fieri ob facultatis summum robur nõ pos sit citra cæterarũ opem, minimus autẽ non nunq̃ ob imbecillitatẽ possit: &, quod eo nouius est,

C licet reliquæ causæ frequenter diuersissimũ pulsum habeant peculiarem, tñ ex unius earum ui ctoria fit mutatio. Vincit autẽ aliàs alia: modo, uerbi gratia, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulsus est: modo instrorum durities: interdum remissio usus. Nam, ut languida semel facultate, magnitudinẽ nec mollitudo instrumentorũ, nec incitatio usus augeat, sic instris desic catis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas ualida, nec usus incitatio. Et, ut per unam cau sam, quæ offensa omnino sit, pulsuum sæpe extrema mutatio accidit, sic interdum, etiã si cõiun ctæ sint cunctæ causæ ad unum pulsum generandũ, pulsus, quem cõstituunt, haudq uaq̃ summã assequatur alterationẽ. Nam, si simul & imbecilla facultas, & dura sint instrumẽta, & uerẽ etiã dissolutus usus, tametsi oẽs hæ ualent causę pulsum paruũ reddere, tñ ne sic quidem minimũ ne cesse est pulsum fieri: ueiũ, si nec ulla inter illas summe læsa sit, neq; collectus ex omnibus acer uus æquet maximam unius offensionem, non poterit fieri pulsus minimus. Quamobrem, ut di xi, ante oĩa in pulsuum alterationibus attendenda quantitas est causarũ offensionis. Sed de hoc etiã in libris de præsagitione ex pulsibus agemus. Nũc ad tertiam & quartam octo cõmemora tarũ coniugationẽ digrediamur, atq; hic aliqñ dicendi finẽ faciamus de duabus primis: etenim, si quid sit in ijs præteritum, facile ex ijs, q̃ ante diximus, inuenies. Ergo, ubi languescat facultas,

Alr
c8

D urgeat usus, durumq; instrm sit, potissimum ad crebritatem, deinde ad paruitatẽ, postea ad tar ditatem pulsus uidebis uergere: non necessario tñ nec perpetuo, nec ẽt in quolibet illorum, nec simul concurrunt omnia. Siquidem, ubi læsæ insigniter sint oẽs causæ, minimi, & creberrimi, & tardi pulsus fiunt: tardi, q̃ sit infirma facultas: minimi, cum ob hanc, tum uero ob duritiã instro rum: qui, q̃ tales sint, idcirco sunt ijdem creberrimi, adeoq; quia impellit usus: quinetiam citra eum, facultatis imbecillitas, & instrorum durities coniunctæ minimos possunt creberrimosque pulsus reddere. Huc si cumulus accesserit uis usus, non paruum erit illud quidem ad exitum mo mentum, nihilo tñ pulsus efficiet crebriores: cũ sint uel sine hoc frequentissimi. At, si offensio sit instrorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus usus, hi non erunt iusto minores, nec tardiores, immo interdum manifeste celeriores: maiores autẽ, si nõ aperte, pares certe per spicuo moderatis. Etenim, ubi multũ instat usus, quamuis sit imbecillior insto facultas, celeriter mouetur: ac longe uero aucturus ultra celeritatem magnitudinem erat, ni durities impedimẽto sit: nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, qu òd huic nulli impedimento sit paulo instru mentũ durius solito: ac hoc magnitudini repugnat præter cętera. Crebri porrò in eo genere pul sus fiunt, ut usus impleatur: qui quidem si etiam paulũ diuertat ab natura, omnino parua, ut di gnosci uix possit, erit crebritas, q̃ usui tum satisfaciat celeritas & magnitudo. Et quid multis? in

hac coniugatione comparãda cũ quantitate usus functio est, quã per organa obit facultas. Quã E to.n. inferior functio usu est, tñ crescit in crebritatem: contra, tanto minores fiunt & tardiores ita comparatis, quantum uel facultas, uel instrumenta naturalem relinquat modũ. At de causarũ tertia uariatione satis hæc sunt. Accedamus iã ad quartã coniugationem, ubi infirma facultas est, & maior est usus, unà cũ instrumentorũ mollitudine. Sanè in hac quoq;, si permultum usus increscat, & nõ multũ ab natura facultas discedat & instrumẽta, omnino lõge magis in magnitudinẽ increscẽt pulsus, quã in celeritatẽ. Nam durities instrumẽtorũ in proxima superiore cõplexione magnitudini distentionis resistebat: in hac non tñ non officit distentioni mollities illorũ, sed præ cæteris adiuuat etiã: itaq; iusto maior planè pulsus erit, sed nõ perinde celer aperte. Iã crebrior etiã iusto erit pulsus, nec tamẽ hic, perinde ac illic, tertij cõplexus, q usu hic magis, q illic, satis fiat. Quòd si paululũ usus & facultas à naturali statu deflectant, instrumenta uero multũ ad mollitiẽ desciscant, ad mediocritatẽ pulsus horũ affectuũ accedẽt, tũ quantitate distẽtionis, tũ motus qualitate, præterea quietis tempore: una tñ occursus mollitudine (nã hoc propriũ ijs inseparabile) excedent statũ naturalẽ. Quòd, si nõ ita deflectãt multũ usus & instra, facultas aũt uehemẽter laboret, tales pulsus bene parui erũt & crebri, modice uero tardi. Atq; hactenus satis etiã sit de hac concursione egisse. Conferamus nos iam ad proximas duas, quę commune habẽt F robur facultatis, usumq; pulsuũ generandorũ remissum, sed distant instrumentis. Itaque altera illarum, in qua durum instrm est, ualida facultas, minor usus, minores planè pulsus creat, nõ tardiores tñ, nec crebriores necessario. Verũ, si admodũ remissus sit usus, & dura modice instrumẽta, non minores modo, uerũetiã perspicuo tardiores rarioresq; fient. Sin uitium instrumentorũ uincat uitium usus, abunde fit is pulsus paruus, itaq; creber, eadẽq; de causa minus tardus illo prioris status: si.n. nec usus cõpletur, & *imbecilla est facultas, nõ ita insigniter fiet tardus. Atqui nõ completur usus propter distentionis paruitatẽ, quæ quidẽ duritiem comitabatur instrorum: hæc.n. si mollia essent nõ minor, quod animaduerti possẽt, foret naturali, nisi singulariter usus sit imminutus: & oĩno hoc rarior apparebit, quo dissolutior sit usus. Et uero etiã tardus aperte quidem in mutationibus insignibus usus, non aperte in minoribus. At, quando & satis de his cõcursibus disputauimus, ad reliquos iam duos accedamus: in quib[9] tunicæ arteriæ, usu aucto, ualẽte facultate, nunc molles sunt, nunc duræ. At, molles si sint prorsus pulsus magni & celeres erũt: crebri non semper, sed ubi immodicũ usus sit incrementũ: nã tũ quidẽ nec magnitudo distentionis nec celeritas motus, cõplẽdo est usui: ubi uero paruus excessus sit, abũde uel sola suppeditat magnitudo. Nã, si arteriarũ duræ sint tunicæ, uarie in eiusmodi statibus mutãtur pulsus. Parua.n. G si durities sit, sed usus insignis mutatio, maiores, celeriores, crebrioresq;, q iusto sit, euadent. Sin aũt ęquo utraq; cã interuallo deflexerit à natura, neutraq; admodũ lõgo, pares quidẽ naturalibus, sed celeriores atq; crebriores fiũt. Iã, si insignis offensio usus & instrorũ sit, ut hæc plane duriora sint reddita, ille urgeat nimiũ, celeriores etiãnũ erũt moderatis, at minores ac crebriores.

* In græcis est ἰσχυρός, i. ualida.

Vsus exercitationis in causis pulsuum. *CAP. 12.*

QVia vero, quæ de his dicenda erant, diximus, superest, ut pulsum unum aliquem proponamus, in quo doceamus usum & fructum huius exercitationis. Sit uero celer, quem peculiarem robori facultatis esse, usuiq; urgenti, & mollitudini instrumentorũ docuimus. Quonã hunc pacto, cũ eum offenderimus, in uno ægroto explorabimus, quando ex una illarũ causarum, qñ ex duabus, quando etiã ex omnibus natus sit? ad hunc modũ. Quando à ualida facultate uehemens non potest discludi, nec à mollibus instrumentis mollis, si cum neutro horũ sit celeritas cõiuncta, ab usu solo prouenit urgente. Vbi uero cũ altero, omnino ex illo oritur, quod signum hoc ędit, & etiã necessario ex usus incremẽto: ostensum.n. est ante, celeres pulsus nõ posse existere, nec uero etiam magnos, nisi postulet usus: at, quatenus ad robur, uel imbecillitatẽ facultas transit, ex proprijs eius pulsibus dignoscas, licet. Eadem est ratio in qualitate instrumẽtorum: etenim hanc ẽt, pulsus habemus, qui prodant. Quantus autẽ generationis eorũ sit usus, cõ H iectandũ est atque colligendum ex commutatione magnitudinis, crebritatis, & celeritatis. Si.n. maximus pariter & creberrimus idem sit, & celerrimus etiam, summe urget usus: sin magnus tantum, & paulo celerior, nec etiam maximus & creber, usus nõ sit magna immutatio. Etiã poterit ex alijs quoq; signis citra pulsus, ut usus habeat, præsciri. Siue.n. copiosus sit calor, siue exhauriatur animalis spiritus, haud id magno negocio explorabis, quòd tactũ calor nõ fugiat, & hercle sæpenumero etiã ex forma difficultatis spirandi, sitiq; prodatur, atque interno laborantis sensu: animalis autem spiritus consumitur in exercitationibus, & immodicis per halitũ digestionibus, fluxionibusq; intro uergentibus, quorum nihil est, quod medicũ præterire possit. Nec hoc loco ista longiorem quærunt orationem: neque.n. ad propositam commentationẽ, nisi obiter, sed ad præsagitionem pertinet ea disputatio. Attigimus autẽ hic eam, quo Archigeni ostenderemus eum errasse ipsum in prodenda celeris pulsus origine, tum in prõptu semper esse efficiẽtis causæ inuentionẽ. Eritq; id ipsum ex sequentibus multo apertius, si prius de origine narremus reliquorum pulsuum, ut inordinatorum, arrhythmorum, & inæqualium, quos uocant: præcipue si tales in arteriæ una distentione sint,

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Inæqualium pulſuum cauſæ, ac eorum quoque, qui ordinem & rhythmum ſeruant, uel euertunt, explicantur.

De cauſis inæqualium pulſuum, ac primum de inæqualitate ex vſu. CAP. I.

AC de uehementi quidem pulſu, & duro, atq; magno, præterea celeri, crebro,
contrarijsq; horum, in primo libro explicauimus, quæ cuiuſq; origo ſit, &
quot indigeat cauſis, tum quemadmodum inter ſe conſpirantibus: ad hęc,
qui illorum neceſſario efficientes comitentur cauſas, ac qui familiares qui
dem ſint ijs, non conſequantur tñ neceſſario. Reliquum eſt, de cæterorum
pulſuum ut agamus generatione, atque primum inæqualium. Quia uero
B quidam de his ęqualitatē in arterię uno motu labefactant, alij in pluribus:
quam medici collectiuam inæqualitatem ſolent appellare: qm̃ eſt lõge hæc
apertior inęqualitate unius pulſus, ſatius primo loco ſit de hac tractare. Sanè comites ſunt eiu-
ſcemodi pulſus, ut uno uerbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atq; uitiorum inſtrumẽtorum
uel facultatis: nam aut oppilationes, aut compreſſiones, aut duritias, aut † nimios humores ſub- † πλῆθ.
ſequuntur: vt nimios nunc humores accipias, qui ad facultatem æſtimantur. At nõ ſatis eſt hoc
de illis noſſe, ſed ſunt ſingulæ partes explicandæ, ſuisq; confirmandæ demonſtrationibus. Itaq;,
cum tres cauſæ ſint continentes pulſuum generationis, inſtrumentum, facultas, vſus, non pote-
rit ex uſus alteratione conſtitui in pulſibus collectiua, quæ aperta ſit, inæqualitas: ꝙ nec repen-
te, nec cumulate adeo unquam immutari uſus poſſit, ut pulſus, uerbi gratia, prior ſit magnus,
uel celer, uel crebior: alter tardus, paruus, uel rarus. Siue.n. augeat̃ innatus calor, ſiue imminua-
tur: ſiue plus animalis ſpiritus, ſiue minus exhauriatur: horũ nihil adeo affatim mutetur, ut inæ-
quales efficiat pulſus. Id quod planè ex acceſſionibus in omnibus lenibus febribus perſpicias,
veluti ijs, quæ ex bubonibus concitantur, & ſynceris tertianis, ijsq; etiam, quæ ex aduſtione,
uel frigore, uel quocunque alio eius generis oriuntur. Totum.n. inde uſq; à principio eorum tẽ-
C pus ad uigorem pro incremento caloris pulſus conuertens in magnitudinem, celeritatem, cre-
britatemq;, nuſquam ſecundum pulſum clare à primo uariat: uerum, ſi multum temporis inter-
ponas, dilucide maior, celerior, crebrior apparet. E ueſtigio autem diuerſus non uidebitur, niſi
quando ex illis, quæ commemorauimus, aliquod acceſſerit: uel nimij humores, illi, inquam, qui
ad facultatem intelligunt̃: uel obſtructio, uel compreſſio, uel durities inſtrumẽtorum, uel ipſius
cordis aliqua inæqualis intemperies: quæ certe excedunt iam lenem morbum. Siquidem ipſis
etiam ualentibus, ubi lauerint, uel exercitationem ſubierint, exhauſto ſpititu, calore aucto, ma
iores, celeriores, crebriores iuſto, uidentur pulſus eſſe: at manifeſte nunquam à primo differt ſe-
cundus. Si quis inæquales eſſe etiam eos pulſus contendat, licet non uideantur, hic, dum uſum
nominum repudiat, nihil tñ ad doctrinam affert lucis: neq; enim, quos ratio eſſe collegit impa-
res, eos ſolemus inæquales uocare, cæterum quos dilucide ſenſu comperimus tales eſſe. At uoca
ueris uel hos inæquales, uerũ hoc ſcito, in ſenſibilibus inæqualitatibus, quæ ex alteratione uſus
fiat, eſſe nullam. Ac fortaſſe quidem hæc ſufficiebat dixiſſe ad probandum collectiuã, quam uo-
cant, inæqualitatem uariationi nunquam uſus ſuccedere: adiiciamus tñ & hoc, quod animad-
uertitur non nunquam in ira, quando uidetur & hæc innati caloris eſſe ueluti quidam feruor. Sa
D ne habet inæquales interdum hæc quoq; pulſus, non illos quidem ſua ſponte (ſemper enim ha-
A.l.1.f.a.d.1 & c.6.fo.41.h beret tales) ſed ubi adiunctus ad eã aliquis timor ſit. Iure ergo uarij tũc & inæquales apparent,
cum non tantum ab diuerſis cauſis alterentur, ſed etiam natura contrarijs: nam propter uindi-
ctæ cupiditatem alti, magni, celeres, uehementes: quia uero timor eſt maior accipiendi mali, q̃
ſpes dandi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt. Quare inuicem utriq; pro cauſæ præpollentis
natura uidetur euariari: ac excellit modo ira, modo metus: quiuimmo ipſe timor, ſi quidẽ ingẽs
ſit, ꝙ lædatur facultas, & alteretur uſus, pulſus reddit inæquales. Quõ ergo pulſus facultas affe-
cta inæquales faciat: nam hoc deinceps eſt dicendum. Quod non imperet *omnibus inſtrumen- * In manuſcriptis quibuſdã græcis cod. legitur πάντων, omnibus. In Aldino autẽ, πάντως, omnino.
tis: nam, cum imperat, cunctos ſimiles efficit & pares: ſicubi autem offendat in agendo, & ueluti
claudicet, ibi euertit qualitatem. Quod dico, diligenter attendendum eſt, ne omni putes offen-
ſioni facultatis neceſſario ſuccedere collectiuam inęqualitatem: nam aliter ſe res habet: ſed,
cum per ſe infirma ſit, creat pulſus non ita crebro inæquales: ubi uero ualida ſit ſua ſponte, op-
primatur autem à copia humorum, aut plane contumacia habeat inſtrumenta, ibi illam effi-
cit inęqualitatem. Mentem meam exemplo perſpicies facilius. Ob oculos ponamus duos ho-
mines, qui incedunt pedetentim: ſit alter robuſtiſſimus ſimul & florentiſſima ætate, uerum pon-
dus portet grauiſſimum. alter prorſus nihil baiulet, at ualde ſit imbecillis ex morbo, aut ex ſene-

ætute:iam nec multũ progrediant̃ hi,nec celeriter: itaq; nihil different In actione : sed in eo dif- E
ferent, ꝙ æquis plerunq; passibus procedet imbecillis: diuersis ualidus ac inæqualibus, & aliàs
alijs . Nã ille quidẽ,nc si cõnrendat quidẽ,poterit unquã uel magnã,uel celerem actionẽ obire:
robustus uero etiam ferè perinde , interim tñ maiore alacritate celerius aliquantisper,& magis
ager,deinde ab onere pressus,ad p̃imã tardItatem,& actionis paruitatẽ redibit. Idem usu uenir
arteriarũ actioni.Nam,cũ est delapsa in imbecillitatem facultas insignẽ,pulsus æduntur*langui
di,parui,tardi:sin illa,quantum in ea est,ualeat,sed alia copia degrauetur,uarios tũ,inęqualesq́;
efficit: plurimos,cum graui onere pressa sit,*languidos,& tardos,& paruos,cũ leui,plerosq; ue-
hementes,celeres,magnos: cum uero nec admodũ grauis,nec nimiũ leuis offensio sit,ferè,ut in
copia,cõtrarios : ut nec plures possis dicere,nec pauciores uel uehemẽtes esse*imbecillibus,uel
magnos paruis,uel celeres tardis.Atq; hunc in modũ pulsus inæquales facultatis noxę efficiunt.

Instrumentorum uitia quomodo inaquales pulsus efficiant. CAP. 2.

INstrumentorum uitia in hunc modum. Vbi circumiectas regiones arteriæ,quę ad hoc creatę
sunt,ut eam distentã excipiant,aliud corpus insederit,non possunt per illud coarctatæ arterię
satis distẽdi . Itaq; singularũ actionũ defectio summam interim magnam coaceruar,ut longe ab
usu absit officiũ. Ibi iam uIolenter agere, & uehementer facultas cogitur,reijcere & propellere F
illa studens,quæ sua instrumenta obsederunt,& motu prohibuerunt:ubi maiorem prioribus,&
uehementiorem,& etiam celeriorem necesse est pulsum euadere:crebrior non nunc primũ,sed
statim à principio fuerat. Ostendimus enim in superiori libro,imparium usui actionũ, necessa-
rio comitem esse crebritatem pulsuũ.Itaque,si parem imperum facultas in omnibus,quę conse-
quunt̃,distentionibus retineret,ęque magni semper fierent,& uehementes,& celeres:nũc,quia
non seruat, sed refert se ad pristinum motũ, uaria hic inæqualitas existit & continua. Quo mi-
nus cõseruet,in causa est,ꝙ,cũ nihil ferè proficiat,nequicq̃ desatiget̃.Ac,si humor sit aliquis of-
fusus arterijs, uehemẽtibus & uiolentis motibus propulsus,de loco in locũ cogitur defluere,dũ
in meatũ impingat,qui educere ipsum possit,itaq; emanet ex corpore:uel etiam tempore tenua
tus,aut totus resolutus, in halitũ digeratur. Vbi diuersa etiam & continens inęqualitas necessa-
rio fit : ꝙ nec pari copia humores perpetuo deinceps maneant, nec easdẽ coarctent arterias,sed
ex partibus sępe ignobilioribus In nobiliores,atq; ex ijsdẽ rursus migrent in ignobiliores. Quòd
si qua inflãmatio,aut abscessus,aut scirrhus arterijs circunfusa corpora afficiat,à quo cõprimã-
tur & coarctentur,tum longioribus coguntur interuallis inæquales pulsus interpolare æquales:
semper.n.earundem arteriarum premuntur eædem partes ab ijsdem uel paribus magnitudine, G
uel similibus tumoribus. Accidit etiam pulsuum inæqualitas interim ex sanguinis copia,qui aut A. ibidem
in uenas,aut artetias ipsas sit insusus : at hæc quidem sanguinis missione sedatur facilime : ete-
nim copia illa in uenis,arterias non secus,ac tumor pręter naturam,utpote ijs uicinas,premit &
coarctat: uacuata per sanguinis missionem,ilico uenarum tumorem contrahit,statimq; etiam lo
cum arterijs amplum ad motum dat:vbi,quia solitam functionem,nemine interpellanre,tenẽt,
simul cum ea æqualitatẽ naturalem pulsuum recuperant. At uero hic sanguis,qui in arterijs est,
quemadmodum occupet spũs riuos, quid refert narrare ? potissimum si crassus,uel lentus,vel si
extremis earum finibus sit impactus:tunc.n.quia nec allicere spm̃,nec reddere ualent, diuersas
simul & difficillimas faciunt inæqualitates, p̃cipue si uel prope ipsum cor,uel procul quidẽ , sed
in nobiles partes impingant,obstruantq́; illi succi . Quare, ut uno uerbo dicam, cum aut ualide
comprimuntur arteriæ,aut cũ obstruunt̃,vt integra oĩno facultas sit,inæqualitas quædam cor-
ripit pulsus . At,si facultas unà sit affecta cum eo affectu instr̃orum, clarissimum est magis uariã
oportere inæqualitatem existere:itemq́; si ipsum cor infestet inæqualis inremperies,de qua ac-
curatissime in libris de præsagitione scribam . Ar uero,si instr̃orum illæsus status sit,sed magno-
pere facultas infirma,inæqualitas illa,de qua iam diximus, non existet, sed mutila & decurtata, H
quam uocant,inæqualitas:ab admotis.n.digitis uicta facultas, minores semper,imbecillioresq́;
pulsus creat . Demonstrationem oratio ampliorem non quærit,cum abunde in libris de digno-
scendis pulsibus declarauerim. quod uero refert ad hunc locum,hoc faciam,ut adijciam.

Pro facultatis offensione,alia atque alia inaqualitates oriuntur. CAP. 3.

FAcultatis , quæ creat pulsus,non est necesse imbecillitatem in omnibus affectionibus parem
esse:sed in ea permagnus est excessus & defectus:nam prima quidem,& parua minores,lan-
guidioresq́;,non aũt decurtatos pulsus facit: quæ uero est hac tanto maior,ut iam facultati sint
oneri applicati digiti,hæc pulsuum decurtatorum author est. Sed,quia duplex est in his ipsis dif
ferentia(quidam enim illorum ad pristinum motum reuertuntur,quos decurtatos uocant reci-
procos: aliqui illic alicubi permanent)priores scito minorem annũciare imbecillitatem:adhuc
enim resistit quodammodo facultas,& ueluti colligens se ipsam,& sæpe cõcitans,magnitudinẽ
ita auget pulsuum:auget item conrentionem. At,qui permanẽt in extrema paruitate, nec oĩno
recIpiunt sese,languidiorem, q̃ in his,ostendunt facultatẽ esse. Sic,si prorsus deficiant,significa-
bunt ultimam quandam imbecillitatem . Verum hæc explorari omnia applicandis digitis arte-
riæ,nequaquã suspensis,apertissimũ est:nam,si eleuatis ijs,& mox applicatis inueniamus in sin-
gulis

A gulis applicationibus motum deficientem, ueram abolitionem pulsus uocamus, non deficientẽ pulsum. Equidem longe abesse abolitionem puto à pulsu deficiente: illa.n. uelut est defectus, ut sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiatæ amissio. Ergo, vbi admouenti digitos ui deat motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorsus desinat, eos pulsus uocamus deficientes: illumq; statum mediũ numeramus inter decurtatos pulsus, & perfectã pulsus abolitionẽ: &, quanto decurtatis grauiorẽ, tanto leuiorẽ pulsus abolitione. Ac hi quidẽ tres status quantitate noxæ differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorũ, qui est omnium leuissimus. Quintus his addatur, intermittentium, qui præcedit deficientium statum: quod.n. in uno, aut altero erat, aut certe in numero pulsuũ certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifestæ etiã ipsorum intermittentiũ differentię sunt: grauius enim facultas offensa est, ubi plures: leuius, vbi pauciores motus deficiunt. Iam uero intercurrentium, quos uocant, pulsuũ affectio cõtraria est affectioni intermittentiũ: qui quidem item inter inæquales, q aceruatim fiunt, sunt: inciduntq;,
A.ibidem. h ubi facultas ualens copia humorum, uel instrumentorum oppilatione impeditur. Vt ergo ad repellenda, quæ molestant, maiores sępe, & uehemẽtiores ædit, celerioresq; pulsus: ita plures quoque, in eiuscemodi præsertim statibus, atq; alti pulsus fiunt, itaq; portendunt decretoriam excretionem. Potrò non solum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulsum, sed & instrumentorum ualida oppilatio, aut compressio, & constrictio: ubi in se nihil prorsus arteriæ allicere ualeant. Hactenus de pulsuum inæqualitate collectiua satis dictum est.

B

Causa inæqualitatis unius pulsus. CAP. 4.

NVnc de inæqualitate unius pulsus agendum est, cuius sunt cõplures singulares differentiæ. Has laborandum nobis est, ut ad uniuersales reducamus cunctas: q̃bus perspectis, etiam si quid desideretur singulare, ex ante dictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idẽ sit initium, quod in sermone de differentijs illorum fuit, ubi initium fecimus à diuidendo primum motus inęqualitate, qui uel interpellatur, uel perpetuus est, uel reciprocus. Ac nouẽ differentias docuimus fieri, cum distentionem arteriæ quies aliqua intersecans, totam eam in tria partiatur tẽpora. Ergo hic singulas ordine cõsideremus, ut causas inueniamus: ac primo quidẽ loco, quã illarũ primã exposuimus: cũ celeriter primũ concitata arteria, deinde parua interposita requiete, residuum deniq; addat distẽtioni tarde mota. Hoc.n. accidit, cũ usus urgeat, & facultas, quãtum in ea est, obsequatur, sed aut ab uitio interrumpatur instrorum, aut ab humorũ insigni abũdantia: nã, ni interrumpatur usquã distentio quiete, omnino magna sit: qualis nunquam, nisi flagitet usus, & morem gerat facultas, fiat. Nam paruã distentionẽ quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas nullũ esse quenquã paruum pulsum, qui discari in partes duas, ut animaduertere possis, ualeat: at hic uero, de quo nũc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterũ à quiete, qui tardus. Ac, si quidẽ insigni uterq; magnitudine præditus sit; tũ erit totus ex maximis: sin minus, nõ paruus certe est prorsus, licet ex paruis quidẽ duobus constare intelligatur. Porrò facultatis robur prioris motus demonstrat celeritas, & usum etiam urgentem motus indicat ille secundũ quietem: nam, si absq; eo esset, nunquã inceptum motũ facultas absolueret: sed, ubi inhibitus primum motus eius esset, ibi desineret distentionem, unumq; hunc faceret paruum pulsum. Quomodo millies in collectiuis inæqualitatibus paruum factum cernas pulsum, non quin moueri facultas possit, sed q impediatur: unde se quentem sæpe maximũ afficit, concitans, vt ita dicam, se ipsam, & ueluti colligens, uiresq; recuperans, deniq; omnem contentionem, uimq; aduocans. Hoc autem cũ posset ẽt hic moliri, quia non fecit, usum declarauit urgere. At unde, q immodici humores, uel instrumentorũ cõpressio aut oppilatio motum impediant? primũ hinc, q ualeat facultas, & usus instet: neq;.n. extra illa, quod noxã inducat, reliquũ quicquã sit. Deinde etiã ex ipsa natura illorũ: nam, siue copia sit humorum, quæ degrauet, nihil obstabit, quo minus in media distentione subsistat facultas, & quasi respiret, atque inde residuũ apponat: siue sit ualida instrumentorum obstructio, siue compressio uiolenta, retineri hactenus uerisimile est motũ, quatenus spiritu deficitur locum distentionis impleturo. At, quia omnino cõsistere & retineri, omnino significat obstructas esse semitas spiritus, ideo etiam compressionem & obstructionem ualidam esse dicimus. Atq; hoc omnibus distẽtionibus commune est, quas quies diuidit: singulis autẽ separatim ea, quę nũc exponemus: primę, admodũ onerari à copia humorũ facultatem, ubi ex abũdantia certe humorum gignatur is pulsus: posterior.n. motus, qui secundum quietem fit, cũ prior esset celer, non posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauiter onerata facultas sit ab humorũ copia. Contra est in altera differentia, in qua motus utrinq; celer est: uidetur.n. attollere facultas, & retinere cõtentionem, copiæq; humorum repugnare. Iam medius est inter utrunq; status, ubi motus quoq; secundus medius est inter celerem & tardum, quod est, moderatus. Hæ sunt distentionum quiete interpellatarũ tres differentiæ. Alteræ tres sunt differentiæ, ubi priore motu tardo, alter trifariam uariet, ut aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sane hic quoq; pessimus est, qui utrunq; motũ tardum habet: ac longe hoc commodior, in quo celer alter: medius inter utrunq;, ubi fit moderatus. Haud aliter, cum à primo motu moderato alter tribus modis cõuertatur, cõmodiorem significabit statũ

C

3. sensibili A a ea

D

celer motus,pernicialiorem tardus,medium moderatus.Omnium harum nouem differentiarũ, E
à quacunq; causa proficiscantur,quæ est vtroque motu tardo,deterrima est: commodissima,cuius celer est uterq; motus:media,in qua uterq; moderatus:iã aliæ,quę intercedunt inter mediã & extremam vtranque, proportione. Quin etiam tempus hoc quietis, quo sit in quaque nouẽ harum differentiarum longius, hoc est deterius:è diuerso diuturnius motuum tempus meliorẽ declarat statum.Præterea vtriusq; distentionis magnitudo optima: contra pessima est paruitas. Similiter vehementia optima,remissio pessima.Quòd si omnia,quæ commemorauimus mala,in vno pulsu conueniant,hic illorum scilicet pessimus erit: contra,si omnia commoda,optimus.Ille enim,si copia humorum sit,quæ facultatem oneret,valde declarat superatam naturam esse: si oppilatio arteriarũ,cum pcipuarum esse harum,nec remotarũ longe à principio, tum hanc oppilationẽ indicat insignem esse:si compressio sit & constrictio,innuit arteriarum locum occupatum penè oẽm.At vero cõmodissimus inter illos,cuius inquam,vterq; est motus celer, magnus vehemens,ac quietis breue tempus,cum facultatem denunciabit superiorẽ abundantia humorum esse,tum oppilationes & compressiones arteriarum vel paruas,vel non in nobilioribus partibus,vel procul à principio.Sed hæc ad contemplationem proprie pertinent præsagiendi:nos, quòd non aliena à proposito erant,adscripsimus. F

Continuorum motuum,sed disparis celeritatis causa. CAP. 5.

NVnc ad pulsus commẽtandos transeamus, qui totius distentionis habent quidẽ perpetuũ motum,non vniuersum tamẽ pari celeritate: de quibus in libro de differentijs pulsuũ abũde diximus, & quot oẽs huius generis differentiæ sint,quotq; in quaq; earũ pulsus. Quominus horum hic numerus recensendus est, sed ad causas illorũ accedamus,easq;, quo breuior tota disputatio sit, quoad eius assequi poterimus,generatim explicemus. Ac,qui iã inde ab initio ad finem vsq; in celeritatem insurgunt,minus onerari annũciant facultatem: qui contra,magis: verũ tamen* oppressa quidẽ facultate nullus horum existit: siquidẽ omnes magni sunt, pręsertim quatenus in tria interualla, triaq; tẽpora aut quatuor, quæ sentiri possint, motus valet extendi. Est autẽ proprium ijs,qui in contraria affatim mutantur, nõ solũ grauari facultatẽ, sed etiã obstrui & premi instrumenta.In contraria affatim mutari dico,si,cũ moueantur celeriter,subito fiãt tardi: aut qui ex tardo primo motu euadant celeres.Oriuntur enim hi cum ex obstructionibus quibusdã & constrictionibus,sed minus difficilibus,q̃ intermittẽtibus:tũ ex facultate ipsa copiosis humoribus onerata:minus illa tñ,quã in intermittentibus, etenim nõ æque magnũ est incõmodũ mutari motũ,ac impediri.Sed enim,huius generis inæqualitatis singuli pulsus qua re mutuo differãt,quiq; inter eos exitialissimi sint,quiq; lenissimi,quiuis prõpte vel de vulgo,adminiculo illorum,quæ de intermittentibus tradidimus,inueniat:faciã tamen,vt in commẽtarijs de pręsagitione ex pulsibus aperiam:nam proposita quidem disputatio non requirit iam eos, vt qui pro communi genere communes habeant generationis causas,de quibus modo dixi. G

* In græcis impressis legitur λυομένης, i. resoluta. in quibusdam vero manuscriptis, λυμαινομένης, i. vitiata. in alijs κωλυομένης, i. impedita, quod forte melius est.

Vibratorum & dicrotorum pulsuum causa. CAP. 6.

POrrò ad reliquum iam genus inæqualitatis in vna parte positæ, quos dicrotos pulsus vocamus,pergendum est.Hos diximus non posse esse,nisi vibrati sint: quam ob rem eorum causas nulla ratione exacte inuenias prius, quã vibrati causas accurate perspexeris. Fit autem hic, vbi valida sit facultas,instrumentum durũ,vrgeatq; vsus:quorũ certe vnũ si absit,nõ fiat vibratus: quæ.n.constituit eius generationem,est violenta distentio duræ arteriæ: nã,nisi ambo sint hæc coniuncta,nõ vibretur,& vndequaq; concutiatur. Quòd si arteria indurata sit sola,nec cogatur distendere eam plurimum facultas,nulla erit planè vibratio,sed hoc tñ,durus,quẽ vocãt, pulsus.Sin plurimũ dilatare arterias facultas studeat, illę autẽ moderata mollitudine cõsequantur,magnus tũc erit,nõ vibratus, minimeq; durus. Quare,si fiet, vt vibratus sit,planè distẽdere amplius eas,q̃ possint,facultas molietur.Atqui,nisi ab vsu vrgeatur & compellatur,violentã facultas actionẽ nunquã obeat.Recte ergo robusta facultate diximus opus esse,induratis arterijs atque vrgẽte vsu.Vt autem vrgeat, à quà nam procedat causa,exponendum est: hoc enim minime est prætermittendum. vna est,vt sic dicam,finitima causa,cuius multæ autores sunt.Quæ tandem hæc vna est, & quæ multæ illæ? vna hæc est,cum vsum functio non impleat: multæ illæ huius autores,breuiter imbecillitas facultatis,instrumentorum cõtumacia,& maior vsus.At de proposito pulsuũ genere demenda facultatis imbecillitas est, nanque eam probauimus firmam esse. Relinquitur igitur,ut uel usu increscente,uel instrumẽtis renitentibus,uel utrisque copulatis distentio in vibratis pulsibus non assequatur usum. Atqui usus abundantia caloris augetur, uel exhausto animali spiritu: contumacia instrumenta fiunt per oppilationes, cõpressiones,& duritiẽ:atque hæc durities existit, si inflammata sint,indurucrint,desiccata sint,refrigerata,contenta instrumenta. Itaque omnes iam inuenimus causas originis uibratorum pulsuum:nam,intẽperata inæqualitas si progrediatur, augebit quidem uibrationem, non tamen causa est eorũ generationis.Cæterum inæqualitas pulsuum in diuersis arteriæ partibus comitatur proxime talem intemperiẽ,q,ubi humidior simul & calidior sit pars arteriæ, maior illic citiorq; fiat pulsus: vbi uel frigidior uel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concita-

A. ibidem. E 49. a

H

tur

A tur pars illa prior, postea orditur altera. Quare ex eo cum augebit simul vibratos, tũ erit finitima
causa inæqualis in partibus diuersis arteriarum motus. Igitur pulsus, qui uocatur Dicrotus (vt
tandem aliqñ ad hunc veniamus) ad hũc modum fit. Vbi partes arteriæ, quã attingimus, durio-
res sint frigidioresq;, itaq; difficilius ẽt moueantur partes vtrinq;, quas non attingimus: ac dein
de partem mediam præ ipsis in distentione concitatam retrahant intro, iterumq; secũ attollãt:
his, necesse est, feriatˢ tactus. Eiuscemodi pulsus dicrotus est duntaxat, nõ aũt vibratus ꝑspicue.
Alter, qui iuxta, & satis vibratus est, & dicrotus, fit ad hunc modum. Vbi cum uibratione subla-
tæ arteriæ pars ea, q̃ sola cute tecta est, facile attollatˢ: aliæ aũt utrinq; partes crassitudine, nume
roq; onerentur corporũ incumbentium, adeo vt ne motus quidem earum tangentibus occur-
rat: necesse tũ ex parte hac, quę aperta est, oĩ iam sublata, partes illas nõ manifestas, quę vtrinq;
sunt adhuc attolli: Itaq; mediam, quæ delata iam dudum est, de integro una cũ illis, quæ utrinq;
sunt, attolli ita, ut redeat, & occurrat iterum foris ipsam tangentibus. Proinde constat eũ dicro
tum futurũ, qui in eo tñ uincit uibratum, ꝙ motus inęqualitatem in magnis obtineat partibus
arteriæ: cũ.n. pars, quæ digitis occurrit, oĩs, nisi quatenus uibratur, æqualiter moueatur, ac par-
tes ex utroq; latere ab illa differãt, efficitur dicrotus: uibratus, cui nihil suppetit amplius, quã ꝙ
B uibrantur concutiunturq; paulatim oẽs partes, motus in tam magnis partibus diuersitate, quã
hẽt dicrotus, vacat. Planum est igitur ex prædictis dicrotum interim ex magna intemperie oriũ
dũ esse, paruaq; duritie arteriæ in eum modum motæ: interim ex ingenti duritie coniuncta cũ
quadam {imbecilli} intemperie, vel crassitudine, uel abundantia humorum, & carnis.

Caprizantis pulsus causa. CAP. 7.

A. ibid. f. 48. 49. h. a. CAprizanti uero, quem vocant, hoc cũ dicroto conuenit, ꝙ bis pulsat: non conuenit causa.
Neq;.n. cum instrumentorũ duritia, necesse illi est, nec cũ intemperie ut coniungatur. Ve-
rũ, ubi retineat facultas: quantum illa quidem præstare põt contentionem natiuã, arceatur aũt
a motu, vel ob humorum immodicam copiam, uel ob oppilationem, uel cõpressionẽ instrumen
torum: quies tunc distentionem interpellat. Iure itaq; altera eius pars secundũ quietẽ robustior
illa, quæ eam antecedit, vr̃. Siquidem, ubi sese facultas, quæ prius fuit uicta, collegit, ut ita dicã,
& confirmauit, uiresq; reparauit, imminet grauius, &, ut superet reijciatq;, quę molesta sunt, cõ
tendit: id qđ frequenter facit. Quòd si in altero ẽt impetu sit inferior, fuerit is sane caprizãte de-
terior pulsus. Nomen hic non est fortitus: tametsi hos quidam oẽs, quorum continuitatẽ disten
tionis interpellat quies, appellent caprizantẽs. Nos quidem de nominibus minime laboramus,
C nisi quatenus flagitet institutionis perspicuitas.

Vndosorum pulsuum & vermiculantium differentia & causa. CAP. 8.

NVnc, qñ res aperte declarata est, ad aliud genus digrediamur pulsuum inæqualiũ, quos un
dosos, non nunquam ẽt uermiculantes uocant. Diximus uero de his quoq; sola eos dista-
re quantitate, sub uno tñ ambos genere positos esse: ac sunt quidem in eorum numero, qui in di
A. ibid. 49. a uersis partibus arteriæ inæqualitatem, idq; in una distentione, habeant. Causæ sunt illorum ge
nerationis facultatis imbecillitas, uel copia humorũ, uel summã instrumentorũ mollitudo: nã,
cum a principio in singulas arterias permeans cõtentio, pari firmitate totum attollere uas ne-
queat, hic propinquior principi parti motum orditur primum, remotior serius: atqui, æqualiter
si hoc fiat per oẽs arterias, eius semper prior pars prius uidebitur moueri: ueluti si fluente quo-
piam per eas libere, uel spiritu uel humore, pulsus contingeret effici. Quod quidem Erasistratus
perpetuum autumat esse, in quo mentitur de rebus euidentibus: aliorũ uero nullus nõ modo
medicorũ, sed nec philosophorum, nec imperitorum: oẽs.n. clare cernunt oẽs partes arteriarũ
eodem distendi t̃pe: raro, & iam præter naturam, partes cordi uiciniores moueri prius, deinde
longinquiores. At talis pulsus non undosus iam, nec uermiculans est: uerum, cum ei hoc acces-
D serit, ut, quod speciem hẽt fluentis per arterias, remorari alicubi, & subsistere uideatur, quiesce
req;, mox iterum fluere, iterumq; retineri, atq; per totam hoc arteriam accidere: is pulsus, uel
A. ibidem. undosus, uel uermiculans est: nam, cum singuli motus semper terminentˢ quiete, seriem ueluti
undarum, uel uermis perrepentis speciem contingit repræsentari. Si igitur {facultas} a copia hu
morum oneretur, hæc moratur contentionem, ac interpellat, atq; diffindit illic, quò plurima cõ
fluxit. Itaque existunt multæ distentiones in modum undarum sese mutuo excipientes: atque,
quo loci diuisa contentio est, illic terminat undam quies. Quòd si ipsa facultas ẽr citra humorẽ
languescat sola, nec uniuersam possit arteriam distẽdere, sed hoc particulatim faciat, & tum exi
stent ueluti undarum quarundam multæ circumscriptiones succedentium mutuo distentionũ:
Porrò, quod inter hos pulsus interest, & illos, quos copia humorum constituit, magnitudo est:
unde hi ob paruitatem uermiculantes, ob magnitudinem illi undosi uocati sunt. Et causam ha-
A. ibidem. b bent illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam consequuntur ẽt extremam
mollitudinem instrumẽtorum eiuscemodi pulsus, simili modo, ac in mollibus ac tenellis uirgis,
quæ cum ex uertice apprehenduntur, quædam partes, præcipue uicinæ parti præhensæ, una at-
tolluntur: quędã, cum flectuntˢ, adhuc demissę manẽt, & humi: at uero duris uirgis, & siccis hoc
non accidit: sed, pari cõtẽtione si attollere uelis, quacunq; parte prehẽdas, tota simul attollitur.

Idem arterijs usu venit, cum multa humiditate imbutæ sunt. Neq; n. tum a principio contētio E nem æqualiter oibus partibus accipiunt, sed, quasi flecterentur, & frangerētur, multis partibus disiccantur in eoq; vndosus plerūq;, non nunquā uermiculans erit, Nā validā facultatem hēt un A ibidem. dosus, quippe magnas sic partes arteriarum poterit attollere: imbecilliorē uermiculans, q̄ paruis interuallis tū cōtentio vincatur. Cæterū statim hūc necesse est inæqualē alioqui, & ēt intermittentē fieri; ut fit in hydropicis, quibus cū resistat adhuc contentio, quemadmodū inferius, vbi tractabimus de illis, dicemus, latus undosusq; est: ubi uero sit uicta, uarie fit inæqualis.

Decurtatorum pulsuum causa. CAP. 9.

SEd, quia satis est dictū de his, de decurtatis iam agamus, qui imbecillitatē consequunt facultatis, e qua pulsus creantur: cum. n. a corde permeans in singulas arterias contentio magis ac magis in partibus remotioribus dissoluat, minores tū languidioresq; necessario earū motus fiūt. Qui tandē igit in partibus quidā principio propinquioribus inueniri aiunt nō nunquā minores motus? neq;. n. hic poterimus dicere, contentionem, quę ex principio oritur, in uicinioribus magis, q̄ in remotioribus remitti. Equidem puto ijs, aut p p arteriarum inæqualem sitū eā speciē oblatam esse: aut, si planē uera prædicant, intemperiei inæqualitati origo oīum istorum pulsuum referenda accepta est: vt a principe parte facultas in arterias diffusa, partibus earū tē- F peratis merito utatur melius, intemperatis deterius: siquidem instrumentum a pari robore eodemq;, si humiditate, & calore sit modico temperatum, facilius ac magis mouetur: squalidum, aut nimium humidum, aut frigidum, lentius minusque.

Innuentium, & Circumnuentium pulsuum causæ. CAP. 10.

IGitur naturam innuentiū & circumnuentium pulsuum simili rōne cōmentabimur. Possint forsitan pari modo ac simili aliqñ fieri: nam sępe luculenter mihi certe apparuerunt alijs de causis accidisse. Vbi. n. imbecilla sit facultas, corpora aūt, quæ ambiunt arterias, marcescāt: qua parte illorum maxime marcida, atq; eo leuissima, emicare motus possit, ibi ēt maxime elucescit eius magnitudo: cōparata. n. huius partis distētione alijs utrinq; minoribus, decurtatū in vtrisque partibus motum ostendit. Hoc fieri in ualidissimis facultatibus non pōt, † q̄ immotā oporteat eam esse, ‡ nec sustinere incumbētium corporum pondus, ut manifestam efficiat excellentiam distentionis in partibus nudioribus prę illis, quæ sunt in partibus oneratis.

† *Al. ex antiquis, quod facile superari eam oporteat.*

Inæqualitatis ex situ arteriæ causæ. CAP. 11.

AT qūo ex situ arteriæ fit pulsuum inęqualitas? hoc. n. deesse orationi adhuc vr. Qui uero aliter, ac dixit Hippocrates, ‖ qui de omni nos distortione in cōi docuit? Etenim uterus simi G liter, & spina, musculiq; distorquentur, cum in corporis illas partes tenduntur, in quas distorqueantur: sed, quia multæ causæ sunt, quæ tensionem inducunt, uniuersum plerisq; ueteribus medicis difficillimum fuit inuestigatu. Inflammationes in scirrhi, abscessus, ac crudorum quorūdam generatio tuberculorum, breuiter oēs præter naturam tumores, uicinas partes ad se retrahere ualent. Præterea squalida siccitas, frigusq; immodicum, quiddam faciat in modum gelu, & conuulsiua intentio: quorum aliàs aliud arterias distorquet. Præter cætera distorquere inæqualis intemperies censenda est.

De Art. com. 3. t. 100. 7. 280. c

A. l. 3. f. 41. fol. 117. f

Conuulsiui pulsus causa. CAP. 12.

SEd, qñ de his, quæ nobis uisa sunt, exposuimus, iam de conuulsiuo pulsu ēt disputandū est: qui nomen rectè in uenit ex ipsa specie, & affectu, quem solet denotare: tendi. n. ad utrunque terminum arteriam putaueris, & statim corripit hoiem cōuulsio. At quis tandem hic scrupulus est, & ob quid propositus? Si, ut arteriarum cor, sic neruorū est fons, nihil est scrupuli, & frustra est propositus: sin aliud principiū neruorū, aliud arteriarum: atq; harū pulsus functio est, illorū sensus & motus uoluntarius: ut functionum illis nulla societas est, ita nec erit affectuum. An ue ro errant in eo & mentiuntur, qui putarūt, illis nullum cōmercium esse? Nam princeps quidem huius placiti diuinus ille Hippocrates, ‖ Confluxio una, inquit, est conspiratio una, oīa oibus cō H sentiunt, natura cōis: nam, nisi hoc esset, duo aīalia esset, nec unum, quisq; nostrum. Nunc arterias magnas cor cerebro uinculum societatis transmittit, cerebrū neruos cordi: qui q̄q̄ non magni sint, mandatum tñ rationis possunt perficere. Ad hęc singulis arterijs fibrę a neruis deductæ ad societatem ueniunt, per quas se finunt mutuo in consensum uenire, non modo actionū, sed affectuum ēt. Nec iam quicquam hēt admirationis, si, cum uniuersum neruosum genus coniunctum cum arterijs sit, singuliq; eorum ramuli sibi mutuo immisti, principiaq; (ut dictum est) inter se coniuncta sint, communis appareat affectus.

In libro de Alimento.

Causæ alti, humilis, lati, angusti, longi & breuis pulsus. CAP. 13.

SEd, quia de cōuulsiuo pulsu diximus, residuum ad commētationem omnium inæqualitatū adijciam. Superest nimirum, quemadmodum alti, humiles, lati angusti, lōgi, & breues pulsus fiant: maximos est. n. horū numerus, & uariant maxime oēs inæqualitate cū in uno pulsu, tū vero longe magis in aceruo. Accidit aūt tale quippiā, dū distendunt arteriæ, & in ualētibus oibus & ægrotis plerisq;, ut supernam ipsam superficiem moueri clarius sentiamus, quàm partes obliquas, q̄ propior illa sit nostrum tactum, & congrediatur minus multis interpositis corporibus: partes

A partes ex utroq; latere huius cum remotiores sunt, tũ pluribus corporibus, q̃ interposita sunt,
indutæ. Proinde ipse naturalis pulsus, si diligenter expendas, altior est: q̃ deficiat semper eius in
latũ motus, præpolleat autem motus in altum. Verum, quia mensura nobis hæc est, reliquorũq;
regula aliorum, nec altum cũ, nec angustum appellamus: sed, vt par est, & postulat æquitas, mo
deratum, & inter oes excessus mediũ. Cui quia assueti nos sumus, & unà cum eo creuimus, ac
sæpe eũ inuenimus, non io sanis modo, sed & in ægrotis facile cognoscimus, qui superantur ab
eo, & qui eum superant in quacunq; dimensione: etenim longus, & breuis ad hunc collatus dr̃.
Ac, quicunque non est in hoc uersatus, non tm̃ nõ alti, humilis, lati angusti, sit probus explora-
tor, sed nec longi & breuis. Nam, ut hoĩem dicimus aliquem vndequaq; moderatum, nõ obuia
illa ad sensum paritate longum cum lato & profundo cõparantes; sed paritate in potãte: neq;.n.
tam est quisquam breuis, vt concedat lõgitudo latitudini: sic uocamus moderatum pulsum, na-
turalem proportiooẽ, & mediocritatem, normam æqualitatis, nõ sensum facientes. In hoc oĩno
longitudo præstat profunditati, atq; hæc latitudini. Nam, si ipsam solam arteriã fingamus oĩbus
circumiectis corporibus nudatam, æquabit profunditatem latitudo: atq; adeo in ea certe nec
dicere poterimus quidem, quæ latitudo, quæ profunditas sit: sed, sicut undiq; sibi est simile cor-
B pus planè circulare, ita nulla dimeosionum differentia est. At, si in alio sit corpore ea collocata;
deorsum iam dicetur, quibus partibus sustẽtatur & defixa est: sursum, quod est è regione: quod
interponitur his interuallis ex imo sursum, intelligũt altitudinem: & desuper deorsum, profun
ditatem: ubi aũt altitudo, & latitudo est, illic alterutra dimensionũ profunditas & latitudo est.
Quòd si non tantum fulciatur aliqua parte, sed ẽt ex ipsis obliquis partibus, & superioribus cõ-
plectatur quædam corpora, planissime partes, quas per pauciora tegmenta cõtingimus, apertio
rem motum, q̃ quæ tangimus per plura, ædent. Atqui, quæ arteriæ sub cute positæ sunt (tales ãt
sunt, quas dignoscendis pulsimus attingimus) harum superiorem partem interposita sola cute
tangimus: partes utrinq; alias, quantũ recedunt in obliquũ, tanto per longius interuallũ & per
plura interposita corpora. Qua necessitate fit, ut oĩs pulsus, qui naturalis sit, si mutuo cõpares di
mensiones, sit semper longior: uocatur aũt moderatus & aliorũ regula, ut Polycleti regula: nã;
ut, cũ alias statuas ad hãc cõferimus, crassas, graciles, latas & angustas uocamus, aut si quo alio
excessus nomine: sic pulsus, cum naturali comparantes, altos, humiles, latos, angustos, lõgos bre
ues, crassos graciles, magnos atq; paruos appellamus. At quænam sunt causę, vnde oriantur, q̃d
institueramus dicere. Ad manum erat quidem, ut in instrumentorũ intemperiem inæqualẽ cau
C sam conferremus, aut distortionem situs: siquidem, quẽadmodum appareant in eiusmodi affe-
ctibus motus inæquales, declaratum est. Sed altos ego in ira, & ante iudicationes cõperio fieri:
latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non possum igitur instrũtum iam intemperiem,
aut distortum situm solos in culpa ponere: sanè quidem interim ẽt de aliqua harum causarũ in-
cidat. Verum pleriq; affectus, in quibus inueniuntur eiuscemodi pulsus, sunt expertes causarũ,
quas diximus: neq;.n. temperamenti inæqualitas, quæ immutat adeo naturam instrũtum, ut in-
æquales efficiat pulsus: nec uero situs immutatio unq̃ inueniatur citra ingentem noxã, tẽpusq;
longũ: quorum suppetit nihil nec iratis, nec modo iudicatis, nec iam iamq; iudicandis. Sed, q̃d
illis accidit, hoc est. Magnum pulsum natura creat iratis, & iudicandis: non tñ, quãto quicquid
maius euadit, tm̃ ẽt animaduertitur: motus.n. in altum & distentio arterię, quousq; progrediatr̃,
uniuersa conspicua est: motus obliquus ferè occultatr̃, eodem.s. modo, quo inculpata ualetudi-
ne prędítis semper ostendimus prępollere motum in altum. Itaq; memores illius status pulsuũ;
quos moderatos appellamus, si iam comperiamus bene auctã altitudinẽ motus, nec multũ lati
tudinem, sed oĩno parum, uel nihil prorsus, recte uocamus eos pulsus altos. Quòd si manifestum
accedat incrementum latitudini, magnos simul & altos uocamus: sin oĩno obscurum, altos tñ.
D Si ambo increuerint altitudo & latitudo, sed nõ multũ latitudinẽ uincat altitudo, hos uocamus
magnos tñ: cum.o. eadem proportione altitudo adaucta uincat latitudinem, qua ẽt in naturali
pulsu superaret, eandem speciem, ac moderatus, quem uocant, retineat hic oportet. Itaque non
altus, ut nec ille, sed maior tm̃ illo vr̃: siquidem eorum, quæ eandem seruant formam, non decet
vnum moderatum, alterum uocare altum: sed, si eadẽ undequaque proportionẽ alter creuit, ma
iorem tm̃. Quinetiã In longitudine eadem est ratio: quæ, cum eadem proportione augetur, qua
profunditas & latitudo, uniuersum pulsum, uti diximus modo, maiorem repræsentat. Vnde, ut
magnus fiat pulsus, non requiritur, ut planè pares sint motus, qui in tribus dimensionibus augẽ
tur, uerũ ut proportione sint æquales. Quare, qui triti sunt in naturali proportione, nullo nego-
cio, quantũ accessio discessit a proportione, perspicient. Hoc pacto generaotur propositi pulsus.
Restat, ut causas aperiamus, quamobrem naturalis eorum proportio constare uel perire solet.
Constat sanè, ubi nulla p̃ter naturam insignis in crassitudinẽ mutatio, aut in gracilitatem corpo
ris fiat: præterea nec siccitas immodica, uel humiditas, uel necessitas quædam maximæ prorsus
distentionis: perit vero atq; conturbatur, cuiuspiã horũ præsentia. Exempli gratia: Reliqua oĩa
se recte habeant, facultas aũt compellatur ita magnam distentionem facere, ut eius tumorẽ cir
cumiecta arterijs loca non capiãt: in eo utiq; statu, ut alia sint inculpata omnia, altus pulsus ap-

 pareat,

pareat,oportet.Dum.n.in eã attollitˀ magnitudinem distentio arteriæ,vt non dum coarctetˀ,na E
turalem tuebitˀ trium dimensionum proportionem:ac coarctata,tñ detrahet de illa dimẽsione,
quantum progressu prohibita est.Quocirca iratis,licet corpore sint optime comparato, fit pul-
sus altus:distentionis.n.summum excessum ne is quidem cõmode ferat habitus: sed iã ex imo
premitˀ,& ex obliquo arteria.Sola ergo pars illius ea,quæ instrata sola cute est,oẽm calorẽ ex-
cipit.Vbi uero in alijs oĩbus impedita distentio fit,pars aũt eius duntaxat superna feruetˀ soluta
& libera,non poterit illius motus non præstare cęteris,qđ aliud erat nihil,ac altus pulsus.Quia
porrò ualentibus cunctis,& ægrotantibus plerisq;,in maximis distentionibus arteriarum mani
festarum,quas tangimus,partes compriumtˀ alię oẽs,& in angustum coguntur, ac suo motu li
bero prohibentˀ:partes aũt eminentes liberum obtinẽt, & dissolutum motum:hinc factum est,
ut obseruauerint medici,& scriptis prodiderint,pulsum iratorum altum esse.Qui certe aut rarũ
exemplum non animaduerterunt,aut negligenter attenderunt,aut hunc duxerunt singulis affe
ctibus pulsum proprium,quem cum ijs cernerent frequenter esse coiunctum. Quidam & ultro
rara exempla,ubi cã deficiuntur,reticent,quos hoc sanè nomine accuses,si alia omnia ignoscas
ita enim scitu digna infinita præteribuntur.Quin ueritatis studiosus oẽ dẽt,quod conspiciat,&
si eum angat cã,sedulo exponere.At quod tandem est illud euidens exemplum ? Multis gracili F
corpore,nec facultate admodum firma,pulsus,si irascantur,magni,& non alti vĩr esse.Quæ ue
ro tandem huius est causa?neque enim multum uidetur ab illis,quæ initio iam posita sunt,ab-
esse:siquidem robur facultatis diximus esse tñ debere in altis pulsibus, ut maximam distentio
nem possit moliri,nec loca cingentia arterias capere eam ualeant.Quod si est,in commemora-
tos affectus planissimum est non posse altum pulsum incidere:cum nec ualeat facultas,& circũ
arterias loca sint amplissima ex marcore.Sed,hæc quando necopinato inuenta est, apertum ar
bitror simul cum hac esse,quænam latorum puulsum sit causa:nam,cum naturali robore facul-
tas aliquatenus deficiatˀ,& latitudo sit insignis locorum,pôdusque accedat arterijs ex superio-
ribus partibus,hic pulsus collatus ad moderatum,latior ęst.Pôdus hoc,quod accessit,sæpe sunt
ipsius cutis rugæ:quod accidit senibus,& gracilibus, qui tñ habitu non sunt deliccato: de quo
genere sunt,& qui recẽter sunt iudicati.Sæpe & ex humiditate,præcipuè si irrigua sint ipsa cor
pora arteriarum,ut fit in hydropicis:partes.n.earum,quæ in summo cacumine sunt positæ,de-
labuntˀ, demittunturq; partim in ipsam arteriarum cauitatem,partim in obliquũ.Quare hacte-
nus ascensu,necesse est,pulsus prohibeantur, quatenus infra arteriæ dorsum demittitˀ. Ac nimi
rum latitudinem iam bifariam oportet præpollere,tum ꝙ in obliquum dilabantur arteriæ par- G
tes,ac cõprimant,atque eo inferiorem regionem dilatẽt:tũ uero ꝙ imminuta ipsa altitudo sit:
quarũ certe uel altera reddere pulsum latũ ualeat,aut imminuta altitudo,aut latitudo aucta: qã
uero ambæ coniunctæ sunt, hinc clara in eiuscemodi affectibus,& ampla conspicitur latitudo.
Qũo iam pulsus fit longus,quem uocant?inuenitur.n.motus non nunquã,,qui quatuor digitis,
occurrat,sed ita angustus & non profundus,ut speciem referat subtilis fidis. At ne hoc quidem
ex ijs,quæ diximus,inuentu difficile est:siue.n.fidem tenuẽ quandam occursus,siue pilum re-
præsentet,durities.ex eo arteriarum tunicæ ingens significatur. Verum non ea modo,durus.n.
tñ pulsus fit:immo,quia angustus humilisq; est,oportet imbecilliorem facultatem esse,q̃, quæ
magna vi instrumentum distendere ꝓꝑ duritiem contumax,possit.Quid iam, si hoc uerum est,
num & longus continuo is pulsus esse an huius & causam inuenerimus,si affectus cõmemore-
mus,qui pręditi eo pulsu sunt?Qui tandẽ sunt illi affectus?habitus corporis tenuis,circũtenta,
aliquantoq; siccior cutis:proinde,si laxa & crassa magnam partem motus tegit,tenuis cõtẽtaq;
prorsus oẽm conseruat.Vnde liquet,conspirare gracilitatem totius habitus oportere,& duritiẽ
cutis,ad hæc duritiem instrõrum,tum imbecillitatẽ facultatis,non ultimam tamen: perdiderit
enim sic pulsum homo, non longum habuerit: oĩno enim non attollit in sensibilem motum fa- H
cultas prorsus languida ne uas quidẽ molle,nedũ durũ.Sanè per excellentiã longus pulsus hoc
nomen sortitus est:propriũ ãt nomen est tenuis,& gracilis.Qui absolute est,& proprie longus,
cum quo quantitatẽ non concipimus dimensionum duarum reliquarũ,aut ex corporis tenuita
te,aut ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porrò aũt breuis fit,ubi in parte quapiã parua,ar
teria sola cute muniatˀ,& partes ex utroq; illius latere oẽs in profundum affatim demergantur:
nanq; pars eius illa sublimis,quæ subter cutem est,aperte oẽm motũ prodat,oportet,profundę
contra,ꝙ multa obiecta sint corpora,occultẽtur.Hoc multis spõte suppetitat: in morbosis affe-
ctibus,sanè paucis,cũ in situ distorqueatˀ aliquo modo arteria,ac parua sit eius pars conspicua,
reliquæ intro oẽs in profundũ depressæ sint.Est uero & hic pulsus de illis,qui breues per excel-
lentiã dicuntur:nã propriũ huius nomen est,crassus,& turgidus:quandoquidẽ,qui simpliciter
breuis est,uel ex corpulentia nascitur,uel ex paruitate.Percurri iam omnes penè,quæ inæqua-
litatem inducunt,causas: ꝙ si qua res parua prætérita sit,facile inuenias ex commemoratis.

Ordinati,& inordinati causa. CAP. 14.

PRoximum est,ut de inordinatis,& ordinatis dicamus.Hi pulsus,qñ inæquales omnes sunt,
commode docuimus in libris de differentijs pulsuum: sed in eo uariant, quod paritatem,

in

A in certis orbibus tueantur, illi confusi vndequaq; sint. Hoc in cõi vnũ breue caput de oĩbus ijs cognoscendum est, cãm, quæ cunq; inæqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixam esse: in pulsibus inordinatis, non fixam. Insuper ordo, vt æqualitas, naturæ, si quid aliud, familiaris est. quare, si alterum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: sin utrunq;, maiorem: concurrunt autem in inordinatis ambo: alterum in ordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum mutatorum causa. CAP. 15.

Porrò & mutationum rhythmorum causas (hæ.n. restant explicandæ) si persequare superiora, facile inuenias. Si.n. recte demonstratum est, allici per distentiones arteriarum aereã quãdam substantiam: in contractionibus aũt excrementa excerni, & quasi fuligines adustorum humorum: necesse est, cum distentionis usus instet, maiorem fieri celerioremq; distẽtionem: cum contractionis, contractionem. Quamobrem, quibus in ætatibus multi humores insumunt, quæ sunt usq; ad iuuentutem, in his parum distentio cedit contractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe in his maius est cõtractionis tempore distentionis tempus: siquidem difflatus per totum corpus contractionis est arteriarũ munus. In distentionibus enim in se attrahũt vt alijs omnibus osciliis, ita illis ẽt, quæ ad cutem pertinent: nihil ergo hic quicquam ex corpore B excernitur, immo uero prorsus intro trahitur. Contra in concoctionibus excernitur, attrahitur autem nihil. Iam, in quibus ætatibus humores natura non ad nutrimentum modo, sed etiã ad incrementum conficit, in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est: semper.n. quantitati confectorum succorum quantitas respondet excrementorum. Proinde, ubi plurimi conficiuntur, illic plurima sunt excrementa: &, ubi plurima excrementa, perpetua hic, & multa opus est euacuatione: ur, scilicet in uentris, & uesicæ excrementis fit. Cæterum horum excretiones perspicimus sensibus: excremẽtorum uero euacuationes in arterijs, assequitur ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias uacuari, aut non, quo diximus, modo. Demonstraui autem hęc, quoad eius rẽs postularet, in libro de usu pulsuum: ad propositam disputationem hæc satis sunt.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER TERTIVS.

C

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de Naturalibus ac non naturalibus (quas uocant) Causis, quæ non per se, sed continentibus ac primis mutatis, causæ pulsuum dicuntur: Apponuntur capita ex introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid actum superioribus libris, quid hic agendum. CAP. 1.

Ostquam de pulsuum alterationibus, quæ ex primis, & præcipuis causis proficiscuntur, satis superiori sermone disputauimus, illas nunc explicabimus, quæ ab alijs omnibus fiunt: quæ nõ per se planè, sed q̃ mutent primas, causæ pulsuum uocantur. Hæ aũt quia partim pręter naturam sunt, partim naturales, partim ẽt inter has mediæ, quas nõ naturales uocant, ut à naturalibus exordiamur, par est, eodemq; ordine dicamus, quẽ in libro tyronibus descripto instituimus. Nam præter alia, enarrabuntur ẽt, quæ illic recte tradidimus: simulq; ostendẽtur, quę cõgrue illic sunt prætereita. Ac reliquimus D quędam prorsus: aliqua hactenus, ut non distincte explicaremus: quicquid.n. initiatis huic commentationi allaturum erat obscuritatem, hoc uisum est pręterire: potissimum autem omissa est causarũ explicatio. Pręstabat.n. initiatis in ipsis exerceri operibus primum per experientiã: deinde uniuersam aliquando perdiscere ratione essentiam rei. Itaq;, ut exercitatis iam illis, & assequentibus absolutiorem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: quæ prioribus duobus cõmentarijs, quantum de causis, quas cõtinentes appellant, satis erat, disseruit: duobus reliquis hoc & proximo, cętera omnia plana faciet. Itaque ingrediamur narrationem, ac singula capita, quę in illo libro cõscripsimus, proponamns, eaq; inde interpretemur. Primum ex ijs, quæ accõmodata instituto nostro sunt, hoc sit.

Virorum pulsus. CAP. 2.

Viri mulieribus pulsum fere habẽt lõge tũ maiorẽ, tũ vehementiorẽ, paulo tardiorẽ, satisq́ rariorẽ. Hoc est caput. Cur autem accõmodatior hęc oratio sit, ut primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaq;, quia non est nostri instituti sępius de rebus ijsdem scribere, ad causas iam pergendum est: declarandumq;, quę imponatur necessitas naturę rei, quamobrem uirorum, & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidem ' calidior, & siccior fœmina mas est, ut pręstantissimi quique senserunt ueterum medicorum, & philosophorum,

A. t. prima par. cã. f. 567.

losophorum,nosq; aliàs demonstrauimus, usum generationis pulsuum,& instrõrum præparationem differre in illis oportet:ꝙ si hæc,tum ipsos ẽt pulsus:etenim copioso calori,in superioribus libris ostendi magnum pulsum familiarem esse.Itaq;,si calidior mas fœmina est,ẽt pulsus statim habebit maiores:si multo calidior,multo maiores:at.n.tũ calidior, tum multo est calidior, proinde & maiores,& multo maiores pulsus obtinebit. Nam calidiorem esse,cũ in libris, quos De temperamẽtis iam ædidimus,tum uero antea etiam in ueterum scriptis,satis probatum est: iam uero multo calidiorem, id nondum nec uos,nec quisquam demonstrauit alius:quare faciũdum nunc id nobis est, ut demonstremus,alioqui nequaquam constituta erit,& confirmata tota oratio.Primum initium capitis commemorandum est,atq; ipsum totum legendũ, singulaq; verba attendenda.Nam quid dicit?Viri mulieribus pulsum fere hñt longe tum maiorem. Quid hoc sit,fere,summa diligenria expendendum est:certe.n.non temere quidem appositum est,sed totum firmamentum in eo,& cardo uersatur orationis.Nã,quia nec inde ab initio perinde nos temperatiões sumus,nec uitæ institutis ijsdem,nec uictu usi,uniuersalis affirmatio tollitur: cũ inueniri interim possit mulier,cuius non solum nõ multo minor pulsus,sed omnino ne paruus quidem sit,nec par,sed planè ẽt,quàm quorundam uirorum maior.Fac,uirum mihi fingas natura pituitosiore:frigidum hoc erit temperamentum humidumq;,si cum muliere conferas natura biliosiore.i.calidiore & siccìore.Nec hic consistamus,sed incolat ille Pontum,hæc Aegyptũ: præterea vir in umbra viuat,& ocio,ac multis in delitijs,molliterq;: mulier ruri agar, ac multa in exercitationibus sit & uictu utaẽ modico:huius mulieris pulsus,ꝙ uiri,maior erit.Verum,si, ut postulat natura,uiuentem utrunq; obserues,& in sua propria ab initio tẽperatura cõstitutũ, unaq; & eadẽ cõmorantem in regione,non maior tñ,sed multo ẽt maior sit huius uiri pulsus: nam pro naturali quidem tẽperamento,maior tñ,nõ multo maior erit.Verum, cũ accessit a peculiaribus uitæ institutis utriq; differẽtia:illa in ocio uiuat,hic in multis laboribus: multo sanè ita calidior uir efficitur,itaq; pulsibus est multo,ꝙ mulier, maioribus.Additum est aũt capiti,ferè,quod sagacioribus tyronibus pro stimulo quodam excitante est,& ad totius rei perscrutandam naturam instigante.Statim.n.de naturali differentia uiri,& mulieris meditabunẽ, & intuebuntur uniuersum genus in oĩbus animantibus,masculinum ualentius fœminino esse: atq; fœmellæ esse officia cõcipere,lactareq;,deniq; fœtus naturales educare ; maris uero nutrimenta ijs suppeditare,&,si petanẽ insidijs,defendere. Vñ perspicient semper differentiam, ut maris ad fœmellam,maiores tñ pulsus creare:at differentiam,ut uiri ad mulierem,multo maiores. Sic etiã vehementiores tñ,si naturam spectes,pulsus marium:longe uero uehementiores uirorum ptæ ut mulierum:quia contentionem illis naturalem in laboribus crescere oportet:his,quia ocinantur,remitti.Horum ẽt si aperte nihil tua sponte inueneris,at in opinionem eorũ inquirendo venies:aut certe,ueluti siti eorum ardens,quæ cupis inuenire,neq; dũ inuenisti, si ad magistrum, qui docere ea ualeat,applicaueris,& citissime disces,& optime memoria complectere.Atq; hæc sic hñt.Robur iam facultatis,qđ maribus adest,conferet aliquid & ipsum pulsibus magnitudinis:quare non solum ex caloris abundantia,uerum ẽt ex robore, marium maiores pulsus fiẽt. Sed hoc ẽt in libro primo probaui,ualidis facultatibus esse magnos pulsus peculiares. Quid iã, uiri nunquid hactenus tñ a mulieribus distant in causis pulsuum:an ẽt momentum utrisq; ex corporis habitu non leue accedit?Illi.n.totum corpus ad perspiratum hñt probe comparatum, purum,excrementis uacuum,nõ compressum : His contra arctę inter uasa regiones sunt,quas adeps,mollisq; caro,atq; excrementa quædam occupant pituitosa:ad hæc spissum est, & male per halitum digerit corpus:præterea coguntur quidã in plerisq; corporis partibus, illaborati, crassi,crudiq; humores:a quibus comprimi oĩbus arterias earũ sua natura alioqui longe minore mole præditas,coarctariq; necesse est.Quare habitus ijs oĩno est undeqnaq; ad paruitatẽ pulsuum dispositus. Vnum modo ad magnitudinem consecutæ sunt appositum, mollitudinem instrumentorum,quæ illis ẽt nulli usui est:primum,quia sunt plures paruitatis fortioresq; causæ: deinde,ꝙ cũ late in illis uiri a mulieribus distent,minimum diffideant in mollitudine instrõrũ. Neq;.n.perinde siccius uirorum dř corpus,collatum ad mulierẽ,ut si,uerbi gratia,lapis sit cœno siccius:neq; multum inuenias excessum in arteriarum ipsis tunicis:immo uero instrumentũ uirorum ita comparatum est,ut ad functionem sit sequax. Quin,si maior excessus sit, & multo mulieris instrumentum mollius,id ipsum sanè fit in cã,cur minores fiant pulsus.Siquidem, ubi nihil est,quod grauet,uel comprimat,uel coarctet,illic accommodatius ad magnam distentionem est mollius instrumentum:at,ubi(ut modo in mulierum ostendimus habitu)pressus, pondera,atq; coarctationes multæ,hic instrumentum mollius,ut quod omnibus,quę infestant,facile cedat,ad distentionem est ineptius.Verũ de corporibus hęc oĩa optime constitutis referri,& constitutioni uiuentibus conuenienter,vel ex his planum est, quæ commemorauimus:at absoluta de his & integra disputatio,ac demonstratione confirmata,in secundo libro de pulsibus dignoscendis prodita est:quare,qui commẽtationem probe de pulsibus gestit assequi,ei illo opere opus est reuoluto.Iam vero ẽt de celeri pulsu est in tertio illorum commẽtariorũ demonstratum, quantus error sit plurimorum in eo dignoscendo, qui pulsum breui tempore durantem statim

E F G H

A.l.1.f.a.d.f. c.7.fol.49.b

A.l.1.f.a.d.f. c.3.fol.6.e

A statim ẽt uelocem arbitrantur esse. Et nimirum mulieris pulsum (nam causa præsentis disputationis memini, quæ demonstraui illic) bene celerem putant esse: est vero ille celerior quidẽ, nõ insigni tñ & magna differẽtia excellit pulsum uirorum. Sic se res hẽt, & recte tyronibus scriptũ est, paulo esse uirorum tardiorem pulsum, q̃ mulierum: at causa illic, ut in omnibus eo loco traditis, omissa est, quam nũc aperiemus. Quatenus quidem infirmior facultas est, & calor parcior mulierum, debebat tardior ẽt pulsus esse, ꝙ eum utriq; huic causæ ostendimus esse peculiarem: cæterum, quia multo est minor, eoq; minus usui satis fit, auget, quantum põt, celeritatem: quippe hoc primus liber esse necessarium probauit: itaq;, cui illa exciderunt, quæ in illo libro docuimus, nequicquam hæc legit. At, si quidem celeritatis tanta accessio sit, vt oĩ usui foret complendo, non quæreretur crebritas: sed, qm̃ multũ usui cedit functio ob distentionis paruitatẽ, aliquãtum aũt adiuuatur a celeritate, oportet, iam satis pulsus sit creber: id quod ẽt in primo libro est declaratũ. Ergo mulieres ad hunc modũ a uiris pulsu distant. Masculi infantis ad fœmellam similis ratio est: non undiq; tñ eadem, sed qũo diximus antea: nam maiorem tñ, vehementiorẽ, rariorem, non multo item, pulsum habet masculus, q̃ fœmella. Atq; de his hactenus. Nunc ad proximum caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

A l.1.f.2.d.3 e.8. fol. 10.d.

B *Calidi natura pulsus.* *CAP. 3.*

C*Alidi natura multa habent maiorem, celeriorem, crebriorem, vehementiorem non item multo.*

Cõplectit̃, & hæc oratio quæstionem maximam, cui ne attendere quidem, nisi præditus singulari prudentia sit, ullus tyronum animũ põt: etenim, qui natura calidi sunt, partim eos esse humidos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronunciatos oportuit eorum pulsus, qui natura calidi sunt: sed prius illorum, qui simul humidi sunt, secundo loco eorum, qui sicci: neq;.n. qui natura calida sunt, eundem oẽs pulsum edunt: immo uero sunt quidam tertij, tẽperati illi quidem humiditate & siccitate, at calore intẽperati: at eos neglexisse parũ recte, qui ante nos temperamenta disseruerunt, in commentarijs, quos scripsi de temperamentis, ostẽdi. Ergo hos moris est calidos uocari, qui de quatuor temperamentis unum hoc solum uincens reliqua obtinent: qui quidẽ, quo calidiores sunt temperatis, hoc maiores hñt, & celeriores pulsus: crebrioresq;. Causa, si retinuisti, quæ prodidimus in primo libro, aperta est. At quid vehemẽtiores diximus non multo esse eos pulsus, cũ in huius operis primo libro quæsierimus, ecquis possit pulsus, citra opem roboris facultatis uehementior fieri? Qm̃ hi pulsus tyronibus omnes vñr uehementiores esse, adiacet.n. quodãmodo prima specie celer simul, & magnus pulsus uehemẽ C ti: quare quidam ẽt medici, qui libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerunt esse uehementem pulsum, ac constatũ ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouẽdæ tantæ quęstiones: incertum.n, identidem illis, nec distributũ confusumq;, conducibilius certo est & definito, ubi profundam hoc contemplationem postulet, declarationemq; prolixam ac longum tp̃s. Verum, quando abunde in primo libro huius operis disseruimus de his, dicturi ẽt non nihil posthac, cum perduxerimus ad rhythmos sermonem, hic enarrationem in præsentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

Gracilium pulsus. *CAP. 4.*

G*Raciliores maiorem, rarioremq; multa, vehementiorem paulo. Atque natura sic differunt.*

I Accipendi hic ẽt absque ullo affectu alio sunt graciles: nã, si ex conuerso temperamento, uel facultate: uel ex alio affectu graciliores facti sint, pulsuũ cõposita immutatio erit, nõ uero ex una gracilitate. At gracilitas, quia sua sponte sola magis regiones arteriarum dilatat, atq; leuiora imposita corpora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam conciliat. Atqui, ubi pari relicto usu crescit magnitudo, hic rariores, necesse est, pulsus fiant, idq; tanto, quanto.s. sunt maiores: maiores uero erant multo, proinde rariores ẽt multo erũt: at uehementiores hoc inue D nient, quo tangentibus per suptiliora occurrant corpora, Quamobrẽ, non ꝙ acquisierint ullam cõtentionem, sed ꝙ magis, quam obtinent, prodant, tales vñr esse. De celeritate, & tarditate nihil hic memini, ꝙ neutram de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeant, ut crassiores, cũ illis robore & usu respondeant. De ætatibus deinceps in hunc modum est scriptum.

Pulsuum pro ætatibus mutatio. *CAP. 5.*

P*Orro pro ætatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulsus creberrimus est: rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionẽ seruant, prout vel ad puerum, vel ad senẽ propius accedãt. celerrimus itẽ pueri* * *iuuenisq; pulsus: senis tardissimus: reliquarum ætatũ pulsus, ambigunt inter hos: at senex a puero longe magis raritate, quam celeritate, distat. In vehementia, & magnitudinis differẽtia maximus est, ut in ætatibus, pulsus iuuenum: minimus senum: medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam vehementissimus iuuenum: languidissimus senum: medius est inter hos, puerorum pulsus.*

* *Deest in græco cod. Bas. licet etiam antiqua translatio hunc cõsentiat.*

Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionẽ confirmant sentiri, aliter ab illis qui negant, apertius in libris de differentijs pulsuum disputauimus: & uero ẽt in ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est. Sanè illos uolebamus prius in contractione, quasi insensibili, uersari. Ac multo quidem tutius est, pariterque commodius, si in quietum quantitate, ponas genus hoc pulsuum: ita enim fiet, ut simul in notitiam exactam veniamus

mus

mus rhythmorum:vetū,q̄ status,qui crebri,vel rari pulsus sunt autores, ferè talem eū utrique E
huic sectę repræsentāt,erit causæ ēt utriq; assignatio cōis.At præstiterit, ut eam ad ueritatē reducamus,hancq; in hoc sermone sectemur:qn̄quidem propositū opus minime ad Tyrones dirigit,sed planè docet uerum.Ergo,cum calore pueri non pauco præditi sint,substātiam quoq; A. ibidem.
quæ refrigeret illum,non paucam requirunt:quapropter magnis egent pulsibus.Quia uero hu mores ēt exhauriūt quāplurimos(quippe qui illis non ad nutrimentū modo, verumetiā ad incrementum suppetant)necessario in cōficiendis ijs contrahent per totū corpus uaporosorum, & ut ita dicam,fuliginosorū acerrimum excrementorū:itaq; ēt desiderant maximas arteriarū cōtractiones.Et uero ēt animalis spūs non tm̄ nutriri substantiā oportet, sicut in adultis,sed una ēt cū instrumentis augeri:itaq; uel hoc nomine maiores distentiones flagitabunt. Adeoq; usus contractionis arteriarum in infantibus æquat pene usum distentionis:etenim sunt abundātissima excrementa,itaq; maiorem quærunt contractionem.Calor āt, ut non sit omnino copiosissimus,at,q̄ augeatur animalis spiritus,æquat in illis distentionis usum ei,quē postulat plurimus calor:quo.n.iuuenibus cedūt exuperantibus aduentitio calore, hoc vsu, quē imponit spiritus, resarcitur.Maximum ergo,simulq; celerrimum pueri utrunq; motū requirunt:sicq; infra usum est functio in ijs:nam,licet q̄ maxime celeres sint & magni,nō satis efficiunt tn̄ usui : quare hic F
crebris opus motibus est.In senibus planè contra hēt:calor paucus,cui par est generatio fuliginosorum excrementorum, spiritusque animalis nutritio : iure hñt ergo contrarios illis pulsus A ibidem.
paruos,tardos,raros.Hic meminisse oportet eorum,quę in secundo libro De pulsibus dignoscēdis diximus:ut,quo adducti errore,intelligamus, complures medici puerorū pulsus putauerūt paruos esse,tametsi sint magni,si cum magnitudine eos arteriarum cōpares: parui, si ex prima specie æstimes.i.si quantitatem tm̄ distentionis spectes, eamq; cōferas ad iuuenum pulsus. Sed tn̄ non maximos habent pulsus pueri,ne si ad magnitudinem quidem eos arteriarū perpendas: siquidem,q̄ nec facultas eorum peueniat ad summū robur,& coarctentur etiānum molles arteriarum tunicæ,multum de maxima distentione detrahitur:nihilominus tn̄ tantum retinent pulsum,ut medium superet.Ac celeritatem hñt parem in distentione & cōtractione:nam & motus vtriusq; par usus est,non ut in senibus:quo.n.minor contractionis usus est,q̄ distentionis, hoc contractio tardior distentione est.Nec iniuria quidem senes minorem habēt, qm̄ parum oīno, aut nihil ex adustis humoribus excrementi prouenit,est enim imbecillus calor:pręterea,q̄ non magnopere nutriantur,nec ullo modo augeantur.Tamen usus distentionis,etsi nō magnus,me diocris tn̄ adhuc senibus manet:etenim uentilatum oportet innatū calorē,atq; nutritū aīalem G
spiritū.Quia uero usus pulsuum non cōpletur tm̄ undequaq; a functione,sed & exolutus per se est oīno,longe magis in raritatem immutant pulsus senes,quàm in tarditatem:quare hic oportet longissimam quietem fieri:qūo,cum non impleret,pręter q̄ magnopere augebat,perpetuos ēt concitabat motus. Nam nō solum in infantibus non esse auctū ad summū, usum generandorum pulsuū,uerum ēt de maxima distentione,quæ compleret forsitan una usum,non parum discessisse,ante demonstrauimus, cum tn̄ detrahi diceremus,quantū facultas ab summo robore absit,ac degrauentur coarctenturq; instrumenta,quæ infantes ex humiditate hñt mollia . Sanè hoc quoq; diximus supra,instrōrum mollitudines,quæ remotæ a pressu sunt,nec grauantur vel coarctantur,referre ad pulsuum magnitudinem:quæ uero his coniunctę sunt,ad paruitatē,pręcipue si robore facultas deficiatut. At,quantum senū pulsus ex puerorū degenerauit crebritate in raritatē,tantūdem propè motus contractionis in tarditatem ex celeritate . Nec obscura est cā:siquidem semel usum contractionis exolutū esse tecte docuimus in ijs ętatibus,non tn̄ distētionis usus perijt totus:nam hoc ēt tradidimus:quo minus est in hac tardus motus,q̄ in contractione:atq; hanc tyro solam poterat dignoscere.Probe ergo dictū est:senex a puero lōge magis raritate,quā celeritate,distat.Iam oē declaratū est,qđ deficiebat huic ipsi differentię:prætcrea, qđ mutationi rhythmorum pro ætatibus:quos(qm̄ obscuriorē esse sermonem,quā qui tyroni H
bus accōmodatus esset,arbitratus sum)non attigimus.Nā,ut de crebritate,ita de rhythmis extiterunt duæ sectæ:una prorsus negabat sentiri contractionem,q̄ distentionis tps cōparabat cū toto reliquo,qđ non tm̄ constat ex contractione,sed ex binis ēt quietibus:altera sentiri contēdebat,ac rhythmos in motuū temporibus ponebat. Hæc quanto secta sit perfectior, & utilior ad præsagiendum,clarius in proxima lucubratione aperiemus:nec tn̄ nunc obscurū est,nisi obiter superiora & negligēter attendisti:nam ex ijsdem,ēt differentiæ rhythmorum pro ætatibus, a qua proficiscūtur cā,nullo negocio inuenias.Cum.n.utriusq; motus plurimus infantibus usus sit,minimus senibus: & oē interpositum tps ætatum vtrunque usum exoluat, magis tn̄ contractionis: rationi consonum est,vt,quantum a pueris recedant ad senes, tanto semper utrunque motum habeant tardiorem,magis aūt contractionis. Ex his nascuntur differentiæ rhythmorū pro ætatibus,de quibus latius in commētarijs De præsagitione ex pulsibus agemus.Iam etiam quamobrem uehementissimus sit iuuenum pulsus,senum contra languidissimus,in aperto est : iuuenibus.n.validissima facultas est,senibus aūt debilissima.Eadem etiam alijs in ætatibus ratione,pro robore eārum,uel imbecillitate pulsus remissione,& vehementia differunt.

Pulsuum

A *Pulsuum pro temporibus anni mutatio.* CAP. 6.

PRo anni temporibus. Medio uere pulsus maximi sunt, & vehementissimi, ut in tẽporibus: celeritate, & crebritate moderati: pari modo medio autumno: progrediens autem ver, nõnihil de magnitudine, & uehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatẽ: tandemq; ineũte iam æstate lãguidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem: ita ineunte hyeme, in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatẽ. Respõdet autem initium veris fini autumni, illius finis initio huius: Aestatis item principium suo, & principium hyemis suo fini. Proinde quæ pari spatio à media æstate, & media hyeme in utranq; partem deflexerunt, similiter uariant. Porrò media æstas partim conuenit cum media hyeme, partim dissidet: nam parui utrobique, & languidi sunt: sed celeres atque crebri æstate, tardi rarique hyeme: non perinde tamen parui æstate ut hyeme, sed æstate minus: Nec ita hyeme languidi, ut æstate, cæterum minus hyeme.

A.ibid.f Quæ accidunt ex tẽporibus, in tres referuntur hasce causas, in usum, facultatem, & instrumẽta. Nam prout in iis hæc singula uariant, mutantur pulsus. Ac medio vere status aeris nos amplectentis temperatissimus est, itaq; corpora ẽt sunt salubria. Hoc.n. semper memoria tenẽdum est, B hoc tempore præ cæteris, à quibus animans afficitur, facultatem robustissimam esse, & calorẽ temperatissimum, & ẽt instrumenta in summa mediocritate esse, q nec humiditate immodica madeant, nec siccitate squalleant, neq; ueluti rigeant gelu, ac congelascant, neq; calore quasi remittantẽ, languescantq;. Vnde & pulsus corporibus quidem optimè comparatis maximi, & uehementissimi fiunt. Nam in illis pulsuum pro ætatibus, temporibus, regionibus, & id genus alijs mutationes prodidisse literis medicos declaraui, ut alia loca ne citẽ, in secundo libro De pulsibus dignoscendis: Itemq; eos, qui eius status sunt, magnos esse edituros, & uehementes pulsus, in primo librò docuimus. Siquidem hi facultati ualidæ peculiares sunt, & moderato usui, instrumentisq; naturali lege constitutis. Nam, si quid mediocritatem usus excedat, non magni solùm & vehementes, sed & celeres fient. Si uerò longius excedant, ut usum iam actio non compleat, illico mutatio addetur in crebritatem. Quia uerò usus est moderatus, non tendunt nec ad celeritatem, nec ad crebritatem. At enim adiecimus orationi, ut in temporibus, rectè sanè. Neque.n. simpliciter maximi tum, atq; uehementissimi fiunt: cùm multò illis alij pulsus in naturis uehementiores atq; maiores reperiantur. Sed si pulsus cum alijs temporibus compares, tales medio vere euadunt. Nam æstate quidem crescit usus, sed languescit facultas. Quamobrem aliquatenus C decrescit illa uehementia simul, & magnitudo: sed tamen hæc minus: nam quia urget usus, augetur nonnihil: idemq; momentum celeritati, & crebritati non leue adfert. Contrà hyeme est, ac æstate ualidior facultas, non æquè tamen ac uere: sed usus remittitur generationis pulsuũ. Quare languidiores pulsus hyeme, quàm uere sunt, & vehementiores quàm æstate: atque ueluti medium locum occupant inter utraque tempora, nempe quòd & facultas teneat locum medium. Verum satis sunt parui: quoniam cùm facultas infra summum robur est, tum usus insigniter est remissus. Quæ ipsa in causa remissio est, cur simul tardi, & rari sint. Hic rursus memoria tenendũ est dictum, quod aliquando declaraui, Hippocratis: Vsus est enim eius in mutationibus ex ætatibus, tẽporibus, regionibus, statibus, omnibusq; eius generis: ne me quis cum illo existimet pugnare. Neque enim ille absolutè dixit: Quæ augẽtur, plurimum habent calidi. sed, innati, addidit, ut qui alterum sciret calidum acquisititium esse, quod plurimum iuuenibus suppeditat. Nã tẽperatus est natiuus calor: acquisititius autem intẽperatus, & quasi igneus est. Sic etiam: Ventres, inquit, hyeme, & uere calidissimi natura sunt. Immo ne hi quidem calidissimi absolutè, sed calore natiuo. Aestate paucissimum hũc habent: abundant uerò aduentitio calore, & squalido, qui colliquat potius, quàm nutriat corpus. Præterea functiones tantum abest, ut meliores redD dat, ut illæ ne æquent quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si tetinuerint lectores, nihil me nec in hac oratione, nec in reliquis dissidere ab Hippocrate ullus arbitrabitur. Posthac de regionibus, & statibus præscriptum est tyronibus. Quæ oratio ex superioribus clara est, ac causam habet apertissimam. Itaq; solum ipsum adscribam caput, quod hoc est.

1. Aph. 14. Ext. ord. 7. a.
1. Aph. 15. Ext. ord. 8. a

Pulsuum pro regionibus, & statibus mutatio. CAP. 7.

A.ibid.10.f PRo regionibus perinde, ut pro temporibus. In uehementer calidis, sicut media æstate. In magnopere frigidis, ut media hyeme. In temperatis, ita ut medio uere. Ad harum proportionẽ in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio ueri respondent.

Prægnantium pulsus. CAP. 8.

PRægnantium maiores, crebriores, celerioresque pulsus sunt. Præterea nihil mutatur. In prægnantibus præter usum, mutatum priorum nihil est. Quicunque hic sit, omnino increscit, & augetur: quod mulier nõ sibi iam soli respiret, & pulset, sed foetui etiam cogatur. Rationis ergo est, ut celeriores, & maiores sint, crebrioresque. Nihilo tamen uehementiores sunt, uel languidiores, uel duriores, uel molliores, pro ipsa sanè conceptus ratione. Neque enim, ut ex eo, ulla facultatis, uel instrumenti, prægnantium facta mutatio est.

Pulsuum ex somno mutatio. CAP. 9. E

IAm somni etiam sint, si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi variant pulsus: initio minores, languidores, tardiores, rarioresq; reddunt. postea tarditatem pedetentim augent, & raritatem, præsertim à cibo: at maiores sunt, & vehementiores. Tãdem ad remissionem, & paruitatem redeunt, tarditatem, & raritatem retinent.

Quæ sit causa, cur concoctiones per somnũ meliores sint non in uentriculo modo, verũetiam in uenis, in arterijs, in oĩ deniq; aĩalis habitu, non est huius loci explicare. Neq. n. de causa, quænam illa sit, conuenit inter nõs medicos. equidẽ hoc in præsentiarũ de illa breuiter dico. Facultas concoctrix se intrò p somnum recipit magis, & in altum. ergo, quia intrò mouetur, & materiam conficit: primò ueluti imbecillior redditur, ac oneratur: paulo pòst cùm fruitur alimento, quod conficit, roboratur ipsa, ac calor crescit aĩantis: ut qui frigidiores cibos comederũt, illico frigidiores se aĩaduertunt, multiq; adeo illorum manifestè, & horrent, & rigent, haud multò post fiunt calidiores. Proinde si natiuus calor est, qui concoquit cibos: ac qui huic præsunt motus, ut ratio fuit Hippocratis, qui foras tẽdunt, uigilias: qui intrò, somnos conciliant: facilimè rationẽ ac naturam commetemur pulsuum mutationis, quæ ex somno proficiscitur. Quòd si qua est alia huius molitrix facultas, certè, quia consensum esse traditum est mutuum omnium facultatũ, q aĩali moderãtur: non mirum est, si quid hęc facultas naturalis consentiat cũ illa. F Sed hoc si semel admissum sit roborari, & debilitari vicissim facultatẽ, quæ pulsum creat, promptè expedias causam. Nã quia oneratur illa initio somni, atq; debilitatur, minores, & languidiores pulsus oportet existere. At mox ea roborata, è diuerso, maiores uehementioresq;. At. n. quid simul tardiores & rariores fiunt? Erasistratus quidem causam confert in motuũ voluntariorum requietem, quæ idcirco concoquat probè: non somnum in causa ponit. Hippocrates ac cæteri, qui uergere calorem intrò ferunt per somnum, qui quidem medicorum ac philosophorum sunt planè omnium pbatissimi, in huius incrementa, & decrementa, motusq; diuersos causas cõferunt. Imminui. n. dicunt, ac ueluti suffocari, ubi in aceruum subitò incurrat ingestæ materiæ: qũo ignẽ quoq;, cũ in lignorũ ingentẽ struem incidat. Atq; ut idẽ ignis, ubi superior euasit materia, roboratur ac in magnitudinẽ eleuatur: sic innatus calor, cũ fruatur alimento, confectis iam succis, in quos inuaserat, copiosior q̃ antè fit, & ualidior. At causas adhuc tarditatis, & raritatis non expediuimus: immo uerò aliter me iudice res habet. Qñ dormientibus motus caloris, qui foras tendit, imminutus est, uigent aũt qui intrò; contractionem oportet celeriorem fieri, distentionem uerò tardiorem. Ac sic quidẽ manifestò fit. Qui contractionem non assequuntur arteriarũ, sed discernũt G ex sola distentione pulsus, hi tardum absolutè uolunt dormientium pulsum esse. Ille autem absolutè non est tardus, sed altera ex parte tardus, totus non tardus potius, q̃ celer. Nã cuius tarda distentio, & celeris est cõtractio, is neutro horum nominũ appellãdus est, nec celer, nec tardus, sed sunt distinguendæ eius partes. Quod in respiratione fecit Hippocrates. Iã uerò ẽt altera sui parte paruus est dormientium pulsus: siquidẽ plurimũ contrahitur, distenditur aũt nõ plurimũ, sed quantum contrarius motus necesse habet reddere contractioni. Porrò arteria in pari semp interuallo mouetur in contractione ac distentione: nisi qñ rhythmũ subitò immutet: terminis verò unde proficiscitur, & quibus finitur, uariat. Nã cũ motus, qui intrò pergit, præpolleat, atq; prorsus consideat, rursusq; inde incipiat, qui foras tẽdit motus, haudquaq̃ hic distẽtionem plurimũ producit: Contra cùm p̃polleat motus qui foras concitatur, cõtrario existente debili, minimè tunc ab extremo orditur collapsu in distentione, ac summam tãdem magnitudinẽ assequitur. Cumq; inde inceperit denuò qui intrò fertur motus, finem cõtractionis, unde incepit distẽdi, facit. Ita cũ facit semper ueluti motuum quendã orbem, modò intrò magis, modò foras ferẽ. Quam ob rem, qui duntaxat distentionem sentiunt, his pulsus necesse est in somnis paruus, & tardus uideatur. Iisdem necesse est, ut imperitioribus in dignoscẽdo, pusillam partẽ conspici motus distentionis, & fugere maximam. H Quippe in eo motu arteriarum, internos motuũ terminos ne exercitatissimi quidem attendunt: sed contractionis hos finis fugit, & principium distentionis. Quo magis imperitos immẽsam partem motus præterire par est, totã propè cõtractionẽ, & partem non mediocrem distentionis. Quæ autem pars motus lateat, quam non sentiant, qui tangunt, ea cũ adiungatur ad tempus quietum, speciem p̃bet pulsus rari: tametsi re uera dormientium pulsus nihilo rarior sit: ut nec respiratio: sed apertè ẽt in hac expiratio, quæ cũ exufflatiõne fiat, maior est: quietis tempori nullum accedit incrementum. Explicaui iam summã ferè de somnis: tñ quò res clarior sit, addam reliquum. Pulsus dormientium, in externa quidem quiete similes sunt uigilantium pulsibus: in interna uerò, permultum uidentur distare: q terminos internos motuum non assequitur noster sensus: sed tum minor est, tum languidior q̃ pulsus uigilãtium: præsertim à principio statim. Nam postea magnitudo ei quædam, & uehementia adiungitur, & iam tardus in distentionibus est, in contractionibus uelox: & in summa, intrò magis mouetur. Quare si uehementẽ in contractionibus eum dicas, nihil erres: Etenim excremẽtum succorum confectorum ueluti fuliginosum excernere arteria per somnos, q copiosius tum collectum sit, uehementius auet: unde motus, qui intrò fertur, uel hoc nomine præpollet. At uerò

ubi absolutè

6.Epid.com.4.t. 14. 3.181.c. & 193.h.com.5. t 10.

1.Epid.com.3.t. 18 3.121.b 3.Epid. sect.1. 1.Prorr. com 3. t 72 4.188.d In Prog. com.2. t 16.4.203.g

A vbi absolutè ſucci cōfecti ſunt, ſi in ſomno homo pmaneat, immoderatus erit utiq; talis ſomn⁹.
Motus autē meritò fit uterq; minor, tardus, imbecillus, rarus. Somnus.n. (quod uel ex poetis au
dias) mortis eſt frater. Vna illi hæc conuenit cū uiuentibus, cōfectio alimenti. Reliqua mortuis
ſunt ſimilia, non uidere, non audire, nihil intelligere, nel cogitare, uel loqui, uel ſentire, ratio-
ne carere, proiectum eſſe. Et uerò quid aliud, (ſi illud unū quod cōmune adhuc cū uiuētibus ha
bet, ſit ablatum) uiſi rectè uia ad mortem dicatur? Iam ēt primū eſſe, & natiuum caloris motum,
cū foras, & extra ſcipſum mouetur: ſecundum, cū intrò, & in ſcipſum, qui propter nutrimentū
cōparatus eſt, id iam pridem multis locis diximus. Qui ubi non amplius in nutrimento detinea
tur, neq; proprium ſuum motum, quo fertur foras, repetat, ſed ocioſus ſit utrinque: habet tum
certè imaginem mortis, exolniturq; eius contentio, unde oritur languidus pulſus: diſſoluiē por-
rò motus, quā ob rem paruus, & tardus, & ēt rarus fit. Quòd ſi increſcat ēt atq; ēt paruitas, tardi
tas, raritasq;, propemodū nihil mouebitur. at hæc mors erat. Habes oīa de ſomnis. Quanq̄ præ
terea Archigenes pleniſſimos dicat pulſus in ſomnis uideri, Apollonides inaniſſimos, mihi cer-
tum eſt de his non producere orationem, cū in ſuperioribus lucubrationibus falſo hoc proba-
uerimus genus pulſuum inductum ab Herophili ſucceſſoribus eſſē, ſicut multa alia. Neque quic
B quam habet admirationis, ſi in re, quę planè diſcerni nequit, inter ſe Archigenes, & Apollonides
diſſideant. Neque enim communis ſenſus affectum, ſed ſuas uterque opiniones ſcripſit.

Expergiſcentium pulſus. CAP. 10.

“ QVui expergiſcuntur, è ueſtigio pulſus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum qua-
“ dam uibratione habent: qui mox mediocritatem aſſequuntur.

Non perinde in ſomnū incidimus uigiles, ac ex ſomno euigilamur: q hoc ferę ſubitò, illud
oīno pedetentim fiat. Etenim turbulenta inſomnia, uel ſi quis uociferetur, perſtrepat, tāgat dor
mientem, celerem, & ſubitaneam concitat mutationem. Quocirca pulſus illos, quos cōmemora
uimus, qui in eum modum immutantur, clariſſimè percipiūt. Nec tñ in aliis, qui, motu innati ca
loris foras progrediente, excitati ſunt, fugiunt exercitatos. Nā ſomnus incidit, cū natiuus calor
aut ex fatigatione, & nimia ſiccitate ad alimentum ſe cōuertat, aut ob immodicam humiditatē
foras nequeat progredi. Quorum eſt ſalubris primus, & naturalis. Alter, quem memorauimus,
ueluti ſomnus, qui eſt in comatibus, & lethargis. Cui oppoſita eſt phrenitidum, & uigiliarum †
non naturalium † uigilantia: ubi ſuperſiccatus natiuus calor eſt, & quaſi ignitus, atq; idcirco fo
ras quoq; mouetur immodicè. Sed affectus pręter naturam, quos nec uigilantiam nec ſomnum,
C ſed uigilias, & comata potius uoces, relinquam in præſenti. At ſomni naturales ſimulq; uigilan-
tiæ ita, quō ante diximus, gignuntur. Nam cū indigeat, ſimulq; deſideret naturalis animalium
calor copioſam humiditatem, ideoq; in uiſcera conueniat, & uentrem, fit ſomnus. qui ſimul at-
que ea ſatis fruitus eſt, ut naturalem iam qualitatem recuperauerit, expergiſcuntur: quo quidē
tempore illæ conuerſiones nullo modo citra uim aliquam fiant. Nam in alimento concoquēdo
quia ſuccreſcit humiditas uaporoſa largè cū in ipſa cute, tum in poris, corporibusq; ad externā
ſuperficiem uſq; interpoſitis omnibus, nō perinde iā calori procliuis eſt ad externa motus. Qua
re ut hanc diſcutiat, remoueatq;, & meatus repurget, & etiam corpus undequaq; ſibi penetrabi
le reddat, poſtulat primos uehementes atq; uiolentos motus. Quod ubi perſpirabile, purumque
reddidit, mediocritatis naturalis reminiſcit. Hinc pulſus illico experrectis ex ſomno magni, &
uehementes, & celeres æduntur. Prætereà ob motus uim, nōnihil uibrantur. Paulò pòſt ad nati-
uam mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus ſcripſimus de corporis aduentitijs habitu-
dinibus: quas græcè σχέσεις nos Hippocratē ſecuti appellamus, qui in libro De articulis dixit:
“ Cæterum refert etiam nonnihil corporis habitudo. Ac pulſus nos in utraq; illarum maxime cō
ſpicuos prodemus, quorū facilè nunc ſit adiungere cauſas ex commemoratis. Nam quæ de natu-
D ralibus differētiis corporis tradita ſunt, eadem dicentur de aduentitiis. Quo breuior ero, ſolum-
que ipſum illinc caput ſubijciendarum cauſa rerum huc transferam, quod ita habet.

> † παρὰ φύσιν. i. præter naturā. ſuperius.n. Galenus inter παρὰ φύσιν, & οὐ φύσει differentiam poſuerat.

> De Art.com. 1. t. 26. 7. 256.d

Pro aſcititijs habitudinibus pulſus. CAP. 11.

“ ASciticiæ habitudines corporis perinde pulſus, ut naturales immutant. Nam gracilis natura
“ ſi quadratus euaſerit, huic, qui talis natura eſt, aſſimilem pulſum habet. Sin quadratus fact⁹
“ gracilis ſit, aſſimilem gracilibus natura. Conſtat autem gracilitatis, & quadrati corporis citra fa
“ cultatis immutationem, æſtimandam differentiam eſſe: itaque in omnibus aliis, ut unum id tan
“ tum ubique, de quo in præſenti diſputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam
“ de corpulentis dicta nobis dixiſſe, eſt putandum, niſi quod magis ſunt intenſa.

In eum illic modum de habitudinibus corporis diſſeruimus. Appoſuimus itidem de tempera
mentis: caput etiam hìc memoriæ gratia ſatis eſt adſcripſiſſe. Eſt autem hoc.

Pro aſcititijs corporis temperamentis pulſus. CAP. 12.

“ IAm etiam temperamenta corporis aſcititia pulſus ea proportione mutant, qua naturalia tem
“ peramenta.

Scilicet ad eundē hìc modum, ut de anni temporibus diximus: Calida calidis, frigida frigidis
aſſimiles pulſus creant. Nam temperamentorum in humiditate, & ſiccitate differentia cōtineba

tur in habitudinibus corporis: siquidem siccis gracilitas, corpulentia est humidis familiaris. Verùm hæc in libris De temperamentis declarauimus. Præterea hoc quoque, corporis duritiam temperamentis siccis, mollitudinem comitari humidis. Itaque pulsus his mollis est, illis durus. E

Pulsuum pro exercitationibus mutatio. CAP. 13.

"Nunc alias mutationes, quæ causas habēt non naturales, recenseamus. Exercitationes primo, quæ moderatæ sunt, uehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt: si multæ sint, & uires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimium immodicæ, adeo vt ægrè iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus: aut nihil prorsus possit, sed exolutæ uires impensè sint, pulsus mirè paruos, & languidos, tardosq;, & raros: Quod si ad uirium dissolutionem perueniant, pulsus creāt illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius."

Habes caput, quod illo in libro conscripsi. Nunc iam addam causam. Facultas in exercitationibus uniuersam adhibet contentionem, unde pulsus vehementes excitantur: usus autem increscit, unde magni, celeresque. Hic qñquidem binis accessionibus augetur, spiritu exhauriendo, & caloris incremento, ideo ēt, qm̄ non satis magnitudinis illorum, & celeritate completur, crebri fiunt. At quæ uires excedunt exercitantis se, efficiunt paruos, & languidos propter earū imbecillitatem: tñ illos quidem adhuc, quia vrget vsus, crebros: at nō celerrimos, propter facultatis infirmitatem, sed pro his creberrimos: idque quatenus actio longè usu inferior est. Quòd si adeo quis cogat laborare, ut non modo superiores facultate labores sint, sed cōtinenter necesse habeat interquiescere, huic refrigerat̄ uniuersum corpus. Pulsus aūt ob imbecillam facultatē languidi sunt, & parui: ob frigus nec celeres, nec crebri. In aperto ratio est, si memineris priorum. F

Ex balneis calidis pulsuum mutatio. CAP. 14.

Balneæ calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, *vehementes. Immodicæ, paruos, & languidos, tamē adhuc celeres ac crebros. Quòd si hic *non relinquātur, paruos, languidos, tardos, atque raros.

Ex balneis, si in tempore utaris, omnino corpus cōmoditatē aliquam percipit. Nam cum defessi simus, incaluerimus, simus refrigerati, desiccati, nauseam, *aut temperiem inæqualem sentiamus, deniq; si uacuatione opus sit nobis, illas nos subimus. In illis aūt oībus temporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti, uires corriguntur, opportunus augetur quidam calor, ac pars digeritur spiritus vnà cū sudoribus. Quare calidæ balneæ par est, si sint moderatæ, ut ad eum modum mutēt pulsum, sicut declarauimus immutari, cum facultati cōmodatur, & augetur vsus. Immoderatas, planum est facultatem dissoluere, usumq; præter modum intendere: unde fit ut creberrimos creēt: celeres aūt perinde, ut priores: nisi fanè facultas ad extremum usum deuenerit: nam tum quidē formicantes, quos appellant, prodibunt. Quòd si ab immodicis balneis destiterint, nec lauentur amplius, †sanè refrigerabitur corpus, ac facultas opprimetur. Quam ob rem mutatio pulsuum ea existet, quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatem, & usus remissionem. Hoc enim in præsenti satis est si demonstrem, quemadmodum ex singulis præcedentibus, & externis causis ad primas, & præcipuas, & continentes uocatas mutatio penetret: ut autem ex illis pulsus necessariò alterentur, in primo aperuimus libro. G

* Al. καὶ βραχὺ σφοδροτέρους. i. & paulo uehementiores.

* In antiquis codicibus, & in translatione veteri illud, Non, non legitur, nec legi debet.

* ἄσην.

† In cod. græcis, & i antiqua trāslatione, legitur in præterito tēpore hoc modo, sane, & habitus corporis refrigeratus est, & facultas dissoluta.

Ex balneis frigidis pulsuum mutatio. CAP. 15.

Frigidæ balneę illico paruos, ac languidiores, & tardos, rarosq; pulsus efficiunt. Postea, prout id fit, quod induxerunt, omnino uel torporem inducent, uel robur. Quæ torporem intulerūt & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosque efficiunt. Quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, uehementes, celeritate, & crebritate moderatos.

Balneæ frigidæ è uestigio refrigerant omnino: postea uel roborant, uel obruunt facultatem, unaque perfrigerant: nam id est torporem inducere. Itaqne, & pulsus pro ratione causarum immutantur. Quod uero non poterat tum tyronibus explicari, id nunc declarabo. In frigida lotione arteriarum motus plus intro, quā foras fertur, quod, & calor illuc illico magis feratur. Quòd si intus arterias possemus contingere, omnia quæ aliàs in distentionibus animaduertimus, hæc in contractionibus hic apparerent, magnitudo, celeritas, uehementia: sed hoc quia non pōt ulla rōne, ab iis, q̄ in distētionibus p̄cipimus, totos pulsus sic appellamus. Paruos, quia multo minor distentio id tēporis est, quàm ante: tardos item, quòd apertè exolutus est motus: iam raros quoque, quòd alij etiam omnes, in quibus plus motus intro fertur, tales esse uisi sint contractionem non sentientibus. Causa ante explicata est. Languidos non diximus absolutè, sed scripsimus languidiores: qua voce paruam mutationem significauimus in remissionem esse. H

Pulsuum mutatio ex cibis. CAP. 16.

Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atque inordinatos concitat: Archigenes uult celeriores, quàm crebriores. Modicus, magnos, celeres, crebros, uehementes. Parcior, quàm qui satis nutriat, non æquę ac moderatus, cæterum minus mutat, neq; id diu.

Cùm possimus in singulis capitibus in hoc libro p̄scriptis, primum, quę alii de iis cēsuerunt, cōmemorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum, & uerum

A & uerum est, accedimus, id agentes, ut operis, quoad eius fieri possit, prolixitatē contrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si ueterum præterea opiniones una cū confutatione congrua complectatur, nonne in immensum ducetur? At, qui tempore ad disciplinas abundat, ardetq; cupiditate medicorum oēs opiniones cognoscendi, huic lucubratio hæc, certo scio, uiam muniet, ut per se inueniat, ubi bene sentiant, & ubi errent. Et quidem alio ipsi loco multa scripsimus, quæ his, qui in ea uoluntate sint, conducent. De proposita qōne in libris, ubi inquirimus in Erasistrati artem de pulsibus, opinionis errorem, ut puto, clarè prodidimus. Ad hæc ubi discrepamus ab illis, qui peritissimi habentur in arte de pulsibus, de his item uir, qui sapientia sit præditus, facilè mihi uidetur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniet.n.ea ferè partim in sola dictione, partim in exactis, & distinctis explicationibus consistere: ut & hæc, de quibus nunc agimus. Nam, cum scribat Archigenes in hunc modum de cibo " facultatem onerante: Hic, quia premit, languidiores minoresque pulsus concitat, & celeriores " quàm crebriores. Nos non sic, sed quomodo scripsimus? Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atq; inordinatos concitat. Qui autē opera artis diligenter obseruat, non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus, in quibus oneratur facultas, reperiet inæquales pulsus.

A.I.I.f.I.d.g. c.II.f.49.g B Atq; hoc scilicet ipsum est, quod imbecillā facultatem ab onerata distinguat: simulq; cum eo proditur & noxæ magnitudo. Si enim inter multos magnos, & uehemētes, pauci offendantur parui languidique, pusilla est offensio facultatis: contra, si pauci magni, & uehementes, parui autem atq; languidi multi sint, ingenti in eiuscemodi affectibus onere opprimitur facultas. At uero parui, & languidi pulsus perpetuò fiunt, nullo interpellante contrariorum, non in iis, quæ onerantur, sed in iis quæ dissoluūtur facultatibus. Dum uerò per se quidem ualidæ sint, sed abs quopiam grauentur, & premantur, oīno uehementes, & languidi pulsus cōmiscentur, etiā si summè offensæ sint. Incurie igitur scribit Archigenes, lāguidiores, & minores pulsus fieri, quum facultates cibo grauantur: hæc enim, ꝙ facultas dissoluat, non ꝙ prematur, signa sunt. Atq; ut in differentiis magnitudinis, & uehementiæ sunt inæquales, sic in differētiis crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo coniicere, quemadmodū Archigenes scripserit, celeriores eos, q̄ frequētiores esse: nisi si hoc dicere uelit, licet sint hi inæquales, maiore numero tñ celeres tardos uincunt, q̄ raros crebri. Etsi ne hoc quidem uerum est, si ita nude proferatur, nec distinctè: Immo offensiones leuiores, celeres magis, q̄ crebros: grauiores è diuerso crebriores pulsus, q̄ celeriores reddunt. Causa in aperto est ex demonstratis in primo libro. Siquidem celeritas facultati peculiaris ualidæ est, crebitas imbecillæ. Iam aliorum etiam, de quibus deinceps

C dicemus, nisi exciderunt ea tibi, quæ primo in libro docuimus, in promptu est causa.

Pulsuum ex uino mutatio. CAP. 17.

A.ibid.g.h *Vinum pulsus cætera quidem ut cibus uariat: hoc uero interest, quòd illico immutet, & citius mutatio à uino profecta recedat, quàm illa quæ à cibo: quòd stē celeritatem amplius, & magnitudinem, quàm uehementiam, & crebritatem augeat. Quanto enim uehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum ferè uinum extollit magnitudinem.*

Hæc quoq; oratio seipsam interpretatur, ac oīa subiicit nobis, q̄ de uini uirtute sunt ab omnibus medicis prodita. Appositio enim, quam facit, celeris est, ꝙ humidum sit, & calidū. Quicūq; enim celerem, inquit, requirunt, appositionem, his humidum medetur. In libro de Alimento. Quando uero calor etiā dux est humiditatis, multo iam magis. Adhæc, q̄ affatim subitoq; nutriūt, hæc celeriter ꝑmeant. Quam ob rem ut celerem, ita minimè diuturnam à uino appositionē corpora accipiunt. Facile enim digeritur per halitum. Porrò, ꝙ nutriat, pulsus ita ut cibus uariabit: ꝙ aūt amplius quàm ille calfaciat, insigniorem adiiciet illis, & magnitudinem, & celeritatem: id quod planè apertum est illis, qui retinuerunt, quæ in primis exēplis docuimus. Ac reliquorum, q̄ in isagoge prodidi-

D mus, si memoria teneas, quæ in primo libro scripsimus, omnes claræ sunt causæ. Quare præterita illorum magna parte, causas tantum illorum, quæ sunt obscuriora referamus: de quibus hoc est. Cur choleras, magnos alui fluores, deniq; omnia, profluuiū muliebre uocatū, q̄ ex corpore uacuādo facultatē dissoluunt, comitentur pulsus uermiculantes: at facultatē, q̄ a febri cacoethe dissoluitur, formicantes consequantur? An quia pulsus, quò uermiculās sit, tardus esse oīno, & rarus debet? neque.n.possit fieri, ut prior arteriæ pars prius moueri uideatur, neq; ut fiāt ueluti circunscriptiones in unā distentione multę, ni tardus simulq; rarus sit motus. At in acutis febribus (neque enim possunt cachoetes non acutæ esse) non sustinet pulsum caloris copia, uel tardum in summo, uel semel fieri rarum: cæterum tardus est, aut non celer certè pulsus, cum dissoluitur facultas, (tametsi in eo quidam dignoscendo hallucinentur) sed non summè tardus tamē: rarus autem haudquaquam: immo creber semper, ac ubi uis urgeat caloris, magnopere est creber. Mihi quidem iam uisum est tertii huius libri hic finem facere. Reliqua in quarto persequar, ab affectionibus animi exorsus.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de causis præter naturam, quæ tum animi, tum corporis affectione pulsus immutant.

Qui pulsuum causæ superioribus libris explicatæ sunt, quæ hoc libro explicandæ. CAP. I.

INter causas, unde pulsus alterantur, quæcunq; mutationem moliuntur per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatæ, prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarũ consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cum insti tuissemus duobus proximis explicare, (quia ante & in libro illo, quem tyronibus scripsimus de pulsibus, summatim de his & citra demonstrationẽ F tractauimus) operæpretium mihi est uisum, ut hic quoq; de iis agerem cita tis ipsis capitibus, atq; distinctè explicarem, simulq; causas adderem. Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni tpibus, naturis, præterea de exercitiis, q̃ uocant, & cibo, potuq; diximus. In hoc quarto, qui huius commẽtationis est postremus, de causis præter naturam sermonem habebo, exorsus ab affectibus animi: deinde & de corporis affectibus dicturus. Iam hic quoq; ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto.

Iræ pulsus. CAP. 2.

IRæ altus est pulsus, magnus, uehemens, celer, creber. A.l.1.c.4.&c.18.&.31.a

Qui superiorum est memor, huic etiam quæ de ira dñr, aperta sunt. At de quo ante haud dũ diximus, hoc est in præsentia adiiciendũ: uehementior ne tm̃ appareat pulsus iratorum, an eius cemodi sit uerè. Id.n. omisimus, etsi latius in primo libro disputaremus, fere dubium. Neq;.n. ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam uehemẽtiorem, ut iam adducetur, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referunt ad fidem, præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus uicissim clare uidetur fieri languidus, & uehemens: non quo tam repente facultas in imbecillitatẽ uariet & robur, sed q̃ cum G causis, quę se molestant, decertet, nec superet perpetuo eas. Apertissime autem pulsus per bonas iudicationes uehementes fiunt. Etenim facultas tum, vt, quæ molestiam exhibent, repellar, excitat seipsam. quod & in animali cernas facultate, non tm̃ uitali. Exoluti.n. quidam extre mè, uel per senectutem, uel per morbum, uel aliam quanpiam, quæ antecesserit, lassitudinem, si latrones subito conspiciant ingruere, uel hostes, vel feram aliquam, concitato cursu aufugiunt pe riculum, neque in eo ualidis concedunt. Itemq; in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incẽdium, atque ocyssimè discurrunt: cum antea per infirmitatem progredi uix possent. Ex quibus omnibus liquet, facultates animalis moderatrices, si quando impendeat necessitas, maiore ui obire suas functiones. Quo minus mirum est, si in ira hoc contingat, cum uideatur merito fieri: ut & in his etiam animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam, pulsus non in magnitudinem modo, sed & in uehementiam conuerti.

Lætitiæ pulsus. CAP. 3.

LAetitiæ magnus, rarus, & tardus est pulsus, at uehementia nihil differt. Ibidem.a

Lætis diffunditur per uniuersum corpus calor: atq; plus foras eius motus fertur, at in tristibus intro. Vnde maior fit merito pulsus illorum, at non uehementior item. Neq;.n. ascititius ex H affectu comparatur, neq; ualidioris actionis usus. Planum autẽ est, hæc intelligi debere, de moderata lætitia quæ propria rõne pulsus alterat. Nam si nimia quidem lætitia fit, ut facultatẽ dissoluat, pulsus sæpe per accidens contrarij existunt. At tunc pulsus fient, qui dum uirtus dissolui tur, fieri solent. Diximus enim ante, qui inter affectus sunt uehementiores, hos totam alterationem pulsuum per seipsos moliri.

Tristitiæ pulsus. CAP. 4.

TRistitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus est. Ibidem.a

Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiam dicebamus.

Timoris pulsus. CAP. 5.

TImoris recentis & uehementis celer, & uibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitiæ. Ibidem.

Timor è uestigio, quia statim multã mentis cõturbationẽ facit, iure inæquales ædit pulsus. Nã ante de hoc uerba fecimus. Tpis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia. Neq; quicquã a tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem his, si diuturna sint, aut admodum sint uehe-

mentia,

A mentia, pulsus succedunt, ut solent dum facultas dissoluitur. Etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem uehementia, tempore uero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de lætitia retulimus, ostendebatur: nunc etiam adscripsimus, ꝙ illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam ꝙ de similibus uniuersaliter statuendum est item. Longiorem uerò interpretationem hæc oratio non quærit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex dolore pulsus uariatio. CAP. 6.

A.l.1.fo.2.d. 3.c.16.f.50.f

Dolor, qui quidem uariat pulsus, (uariat autem ingens, aut qui principes partes tenet, ut etiã inflammatio) dum paruus est, atque initio, pulsum adit maiorem, uehementiorẽ, celeriorem, crebriorem. Auctus uero iam, & admodum ualidus, ut etiam uisalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac quo diuturnior sit, uel uehementior efficiatur, hoc illorum quodq́ increscit magis. Qui uero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemq́ crebritatem commutat.*

Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet, ad depugnandum, & reiiciendum id, quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, uehementiamq́; B pulsus mutat. Quæ si in eo nihil proficiat, ueluti ex inani labore uis eius, & contentio dissoluitur. Itaque in remissionem motus, superata ab infestantibus facultate, recidunt. Quid autem falsam celeritatis speciem dixerim, in tertio libro De dignoscendis pulsibus declaratum est. Iam etiam demonstrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

Inflammationis pulsus. CAP. 7.

A. ibi. c.17.g

Inflammatio habet omnis communem pulsum ueluti serrantem: ut alia pars attolli arteria, alia non uideatur, cum illa scilicet uideatur durior. Habet etiam uibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidẽ & creber est, non perpetuo magnus tamen. At singulis est suus proprius. Nascentibus quidem maior iusto, & uehementior, & celerior, & crebrior. Vugescentibus adhuc cum illa omnia increscunt, tum clarè iam durior, & magis uibratus est. Vigescentibus autem manifestior est, duriorq́, atque uibratus magis, sed minor est, quàm dudum, non tamen languidior, nisi facultatem excedat affectus: quinetiam crebrior fit & celer. quæ si diuturnior sit, atque in scirrhum iam indurescat, accedit illis gracilitas pulsus, & durities. Hac inflammatio habet, quæ pulsum per totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia prin* C *cipem partem insidet. Si uero uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crescunt autem, quæ commemorauimus singula, diminuunturque, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruosiores, duriores adunt pulsus, magisque serrantes, & minores uenosiores uerò & arteriosiores, contra. Ac inter hos maior est in arteriosioribus, atque inæqualis facile fit inordinatusque. Ex his liquet, qui pulsus sit illorum, quibus inflammatum iecur est, uel lien, renes, uesica, colon, uentriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris. Nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario ijs consequantur, tum casu adiuncta sunt, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat uariari: ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura, uel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septũ transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus uentriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ suppressioni. Adhac partes insigniore prædita sensu, etiã dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus uariè pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sunt, cum alio loco exactè tractauimus, tum uero in præsentia, quan* D *tum interest tyronibus, persequemur.*

Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porrò ut primæ causæ, & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, ut illam mutationem inducant, explicare consequẽs est hinc exorsos. Omni parti, q̃ inflammata sit, hæc necessario duo accidũt, calor immodicus, & tẽsio. Quę uniuerso corpori impartit ambo, ubi pars nobilis sit, uel insigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui uniuersum corpus occupet, febris est: quæ vsum pulsuum alterabit dilucidè. At partis inflammatæ tensio peruadit etiam arterias. Quamobrem durior pulsus erit: eoq́; sanè in neruosis partibus durior, ꝙ præter cæteras hæ in inflammationibus tendantur, ut quæ sint sua sponte etiam tensæ: atque unà secum partes uicinas, quia sunt.s.fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostendimus efficere per se pulsum celerem, & maiorem: quòd si quid deficiat usui, ibi etiam crebrum. Rectè igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsum durum, & uero etiam ob intemperiem arteriarum, in uno occursu inæqualem. Quæ si ambo coniuncta sint, existet dubio procul species illa* pulsus, quæ ueluti serrat tactum. eam enim oportet, qui tangit, ut imaginem concipiat, ubi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porrò, ut diximus, manifestè celerior: ac, nisi resistat durities, planè maior: Sin quid resistat, tantum sibi

A.l.3.f.10.c. 4.c.2.f.168.f

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de causis præter naturam, quæ tum animi, tum corporis affectione pulsus immutant.

Quæ pulsuum causæ superioribus libris explicatæ sunt, quæ hoc libro explicandæ. CAP. 1.

INter causas, unde pulsus alterantur, quæcunq; mutationem moliuntur per
se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatæ,
prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarũ consistit
pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cum insti
tuissemus duobus proximis explicare, (quia ante ẽt in libro illo, quem ty-
ronibus scripsimus de pulsibus, summatim de his & citra demonstrationẽ F
tractauimus) operæpretium mihi est uisum, ut hic quoq; de iis agerem cita
tis ipsis capitibus, atq; distinctè explicarem, simulq; causas adderem. Ac in
tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni tpibus, naturis, præterea de exercitiis, q̃ uo-
cant, & cibo, potuq; diximus. In hoc quarto, qui huius commẽtationis est postremus, de causis
præter naturam sermonem habebo, exorsus ab affectibus animi: deinde ẽt de corporis affecti-
bus dicturus. Iam hic quoq; ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto.

Iræ pulsus. CAP. 2.

A.l.1.f.8.d.3. c.18.f.51.a

I*Ræ altus est pulsus, magnus, uehemens, celer, creber.*
Qui superiorum est memor, huic etiam quæ de ira dñr, aperta sunt. At de quo ante haud dũ
diximus, hoc est in præsentia adiiciendũ: uehementior ne tñ appareat pulsus iratorum, an eius
cemodi sit uerè. Id.n. omisimus, etsi latius in primo libro disputaremus, fere dubium. Neq;.n.
ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam uehemẽtiorem, ut
iam adducetur, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referunt ad fidem,
præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus uicissim clare uidetur fieri lan
guidus, & uehemens: non quo tam repente facultas in imbecillitatẽ uariet & robur, sed q̃ cum G
causis, quę se molestant, decertet, nec superet perpetuo eas. Apertissime autem pulsus per bonas
iudicationes uehementes fiunt. Etenim facultas tum, vt, quæ molestiam exhibent, repellat, ex-
citat seipsam. quod & in animali cernas facultate, non tñ uitali. Exoluti.n. quidam extremè,
uel per senectutem, uel per morbum, uel aliam quanpiam, quæ antecesserit, lassitudinem, si la-
trones subito conspiciant ingruere, uel hostes, vel feram aliquam, concitato cursu aufuginnt pe
riculum, neque in eo ualidis concedunt. Itemq; in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incẽ-
dium, atque ocyssimè discurrunt: cum antea per infirmitatem progredi uix possent. Ex quibus
omnibus liquet, facultates animalis moderatrices, si quando impendeat necessitas, maiore ui
obire suas functiones. Quo minus mirum est, si in ira hoc contingat, cum uideatur merito fieri:
ut & in his etiam animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam,
pulsus non in magnitudinem modo, sed & in uehementiam conuerti.

Lætitiæ pulsus. CAP. 3.

Ibidem.a

L*ætitiæ magnus, rarus, & tardus est pulsus, at uehementia nihil differt.*
Lætis diffunditur per uniuersum corpus calor: atq; plus foras eius motus fertur, at in tristi-
bus intro. Vnde maior fit merito pulsus illorum, at non uehementior item. Neq;.n. ascititius ex H
affectu comparatur, neq; ualidioris actionis usus. Planum autẽ est, hæc intelligi debere, de mo-
derata lætitia quæ propria rõne pulsus alterat. Nam si nimia quidem lætitia sit, ut facultatẽ dis
soluat, pulsus sæpe per accidens contrarij existunt. At tunc pulsus fient, qui dum uirtus dissolui
tur, fieri solent. Diximus enim ante, qui inter affectus sunt uehementiores, hos totam alteratio-
nem pulsuum per seipsos moliri.

Tristitiæ pulsus. CAP. 4.

Ibidem.a

T*Ristitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus est.*
Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus
efficit superioribus, quos consequi lætitiam dicebamus.

Timoris pulsus. CAP. 5.

Ibidem.

T*Imoris recentis & uehementis celer, & uibratus, & inordinatus est, inæqualisq́. Inueteratus iam similem habet tristitiæ.*
Timor è uestigio, quia statim multã mentis cõturbationẽ facit, iure inæquales ædit pulsus. Nã
ante de hoc uerba fecimus. Tpis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia. Neq; quicquã
a tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem his, si diuturna sint, aut admodum sint uehe-

A mentia, pulsus succedunt, ut solent dum facultas dissoluitur. Etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem uehementia, tempore uero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de lætitia retulimus, osten debatur: nunc etiam adscripsimus, q illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam q de similibus uniuersaliter statuendum est item. Longiorem uero interpretationem hæc oratio non quærit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex dolore pulsus uariatio. CAP. 6.

A.l.1. lo.1.4. 3.c.16. f.50.f *Dolor, qui quidem uariat pulsus, (uariat autem ingens, aut qui principes partes tenet, ut etiã inflammatio) dum paruus est, atque initio, pulsum adit maiorem, uehementiorẽ, celeriorem, crebriorem. Auctus uero iam, & admodum ualidus, ut etiam uitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac quo diuturnior fit, uel uehementior efficiatur, hoc illorum quodq; increscit magis. Qui uero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemq; crebritatem commutat.*

Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet, ad depugnandum, & reiiciendum id, quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, uehementiamq; B pulsus mutat. Quæ si in eo nihil proficiat, ueluti ex inani labore uis eius, & contentio dissoluitur. Itaque in remissionem motus, superata ab infestantibus facultate, recidunt. Quid autem falsam celeritatis speciem dixerim, in tertio libro De dignoscendis pulsibus declaratum est. Iam etiam demonstrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

Inflammationis pulsus. CAP. 7.

A. ibi. c.17.g *Inflammatio habet omnis communem pulsum ueluti serrantem: ut alia pars attolli arteriæ, alia non uideatur, cum illa scilicet uideatur durior. Habet etiam uibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidẽ & creber est, non perpetuo magnus tamen. At singulis est suus proprius. Nascentibus quidem maior iusto, & uehementior, & celerior, & crebrior. Vigescentibus adhuc cum illa omnia increscunt, tum clarè iam durior, & magis uibratus est. Vigescentibus autem manifestior est, duriorq;, atque uibratus magis, sed minor est, quàm dudum, non tamen languidior, nisi facultatem exeedat affectus: quinetiam crebrior fit & celer. quæ si diuturnior fit, atque in scirrhum iam induresc at, accedit illis gracilitas pulsus, & duritiea. Hæc inflammatio habet, quæ pulsum per totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia prin C cipem partem insidet. Si uero uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crescunt autem, quæ commemorauimus singula, diminuunturque, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruosiores, duriores adunt pulsus, magisque serrontes, & minores uenosiores uerò & arteriosiores, contra. Ac inter hos maior est in arteriosioribus, atque inæqualis facile fit inordinatusque. Ex his liquet, qui pulsus sit illorum, quibus inflammatum iecur est, uel lien, renes, uesica, colon, uentriculus: Praterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris. Nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario ijs consequantur, tum casu adiuncta sunt, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat uariari: ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura, uel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septũ transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus uentriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophia: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ suppressioni. Adhac partes insigniore prædita sensu, etiã dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus variè pulsus ex his omnibus mutantur. Qua quemadmodum discernenda sunt, cum alio loco exactè tractauimus, tum uero in præsentia, quon D tum interest tyronibus, persequemur.*

Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porrò ut primæ causæ, & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, ut illam mutationem inducant, explicare consequẽs est hinc exorsos. Omni parti, q̃ inflammata sit, hæc necessario duo accidũt, calor immodicus, & tẽsio. Quę uniuerso corpori impartit ambo, ubi pars nobilis sit, uel insigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui uniuersum corpus occupet, febris est: quæ vsum pulsuum alterabit dilucidè. At partis inflammatæ tensio peruadit etiam arterias. Quamobrem durior pulsus erit: eoq; sanè in neruosis partibus durior, q præter cæteras hæ in inflammationibus tendantur, ut quæ sint sua sponte etiam tensæ: atque unà secum partes uicinas, quia sunt.f. fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostendimus efficere per se pulsum celerem, & maiorem: quòd si quid deficiat usui, ibi etiam crebrum. Rectè igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsum durum, & uero etiam ob intemperiem arteriarum, in uno occursu inæqualem. Quæ si ambo coniuncta A.l.3. f.10.t. 4.c.2. f.168.f sint, existet dubio procul species illa pulsus, quæ ueluti serrat tactum. eam enim oportet, qui tangit, ut imaginem concipiat, ubi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porrò, ut diximus, manifestè celerior: ac, nisi resistat durities, planè maior: Sin quid resistat, tantum sibi

conciliabit uibrati motus, quantum imminuta magnitudo fit. Iam & tanto hunc fore crebriorẽ, E quanto minus distentio usum compleuit, nosti, si, quæ ante demonstrauimus, recordaris. Præterea magnitudinibus paribus inflammationum varitionem pulsuum non parem comitari, sed inflammationes partium † consitarum uenis, pulsus creare maiores, partium neruosarum minores, sed eos duriores, magisq; ferrantes. Nihil est, n. in his, quod non clarum sit, si retineamus arterias magis tendi oportere a partibus inflammatis, quæ sint neruosæ. Partes autẽ † arteriis abundantes, plane & copiam caloris in arterijs, utpote calidioribus adaugebunt amplius, atq; maximos idcirco excitant pulsus. Et si qua alicunde inæqualitas exoriatur, eam detegent manifestius. Duas, ni fallor, causas esse docuimus inæqualiũ pulsuum, facultatis, quæ arterias mouet, ob nimios humores, qui ipsam degrauent, imbecillitatem: præterea ob ipsorum instrumentorũ affectus, oppilationes inquam, & constrictiones, atque tensiones, pressusque. Quare nihil est mirum, si inæquales in arteriosis partibus inflammatis pulsus fiant: cum motrix facultas illorum facillimè in talibus defatigetur, ipsaq; instrumenta sint affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus nuncupato scripsimus de mutatis ab inflammatione pulsibus, nõ puto desiderare interpretem. Itaq; ad unum nunc de proximis capitibus est digrediendum. F

† venosarum.
† arteriosæ.

Pleuriticorum pulsus. CAP. 8.

PLeuriticorum celer pulsus est & creber, nec admadum magnus, uideatur etiã uehemens esse. Est illo uerò non languidus quidem, sed tamen non uehemens statim, quod ad affectum refert. Siquidẽ ubique hoc memoria seruandum est: in unaquaque re mutationem esse pro illa re æstimandam, distinguendumque quod alia de re, non de illa acciderit. Pulsus itaque pleuriticorum, quia neruosiorem quodammodo, durioremque efficit arteriam, quasi conuerteret in uehementiam, imperitis imponit, quos, quid intersit inter durum ictum, & uehementem, latet. Ita quoque uulgus medicorum, quòd alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atque ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, ut hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscendis scripserim. Quare ut rationem exerceatis simul & tactum, admoneo, ut in experiundo pulsum ualeat tactus cognoscere, non discernere solum ratione. Principium uero est experientia, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas uel crebritatis quantitatem uerbis explicare: tametsi multum intersit, excedat iustum pleuritidis modum, an non assequatur. Siquidem excessus, ubi in peripneumoniam migret, aut denunciet syncopam, necesse est fieri: defectus in soporem, uel neruorum desinere læ G sionem. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ serrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium est signum, si remissa est, mollis & probe maturandæ: si uero magna, difficilis & admodum crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilli facultate coniuncta periculum præsens habent: Si tum firma, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim omnem deponit illam præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios: Ita quoque quæ tabide marcescet, pulsus marcorum.

Caput ex isagoge hoc est, ac quæ apertè accidunt pleuriticis, declarat: causas autem non itẽ aperit. Quamobrẽ eas hic exponam. Pleuritis inflammatio est succingentis costas mẽbranæ, ita que febricitant acutè: quippe vicina est cordi. Quia uerò ad eum modum febricitant, ideo hñt pulsum celerem. Quòd neruosa & pars sit, quæ est affecta, hinc insigniter durus est. Iam, quia ita habet, ideo minor est quoq;, q̃ febri cõueniat. Quare, ut & creber fiat, par est; quòd magnos pulsus calor postulet, refragetur durities: diximus autem antè quantũ ab usu absit magnitudo pulsus, resarcire crebritatem. Inæqualis in iis est crebritas, q̃ nec humorum qui inflammationẽ cõmittunt, vna sit species. Quare si sint biliosiores, & febris acutior erit, ac offensio quædam consequetur facultatis. Sin pituitosiores, & lenior erit febris, & procliuior ad soporem. Nunquã enim in pleuritide, & peripneumonia fit, vt caput non lædatur, quòd humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem. Verùm cùm putris humor sit biliosus, uaporẽ habet in modum fuliginis acrem: qui mordicat, & erodit, irritatq; cerebrum: itaq; ad delirium perducit; si pituitosus sit, nec fumo acri similis, sed caligini crassæ turbulentæ, quasi nubem quandam ad caput attolens, humectat id, grauatque cerebrum, cogitque in grauem somnum deferri, ac sopiri hominem. Rectè ergo cum pulsus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumoniam, aut syncopam annunciant: peripneumoniam, quòd occupet semper, offendatque lateris inflammatio uicinas partes: ut quæ à calido gignatur feruenteque humore, atque facilè moto: Syncopam uero ex affecta facultate uel per neruorum læsionem, uel soporem: cùm ex pituitosis humoribus uaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam si propellere offensam ad ramulos ualeat, consequetur læsio neruorum: & sopor, si nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariores, contrarijs, puta biliosis, crebriores iusto modo pleuritidis pulsus eueniunt. Porrò autem medius est inter raritatem, & crebritatem modus in pleuritide, ubi qui morbum committit humor, sanguineus sit. Sic etiam modus medius duritiei ex tali humore, ac moderata inflãmatione oritur;

H A.1.fo.10 [illegible]

A augetur uero, aut ob inflammationis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliosos. Itemq; per cōtraria imminuitur. Iam hoc quoque liquet, duris pulsibus euidentius consecuturam speciem occursus ueluti ferrantis.

Suppuratorum pulsus. CAP. 9.

SVppuratorum pulsus initio statim pulsum refert uigescentis inflammationis: ipsa enim initiū est suppurationum. Nonnunquam inaequalis est, & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autem pus propè sit maturum, caetera similis est: nisi quod aequalior fit: at cùm erūpit, languidior, latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracem, & pulmonē collectum habēt, hos Graeci quidam ἐμπύους, alii ἐμπυικούς (Latini suppuratos) appellant: qui fiunt, cùm magna ad costas inflammatio suppurat. Interim etiam comitantur peripneumonias. Deniq; oēs, quibus inflammatum uiscus aliquod suppurauit, suppuratos uocant. Hoc ergo caput de suppuratis, quod ex isagoge proposuimus, cùm praecipuè est in primis, quos cōmemorauimus, uerum, tum uero in reliquis omnibus. Nam ubi suppurat inflammatio, quòd instrumenta uitiata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsibus inaequalitas quaedam, & ordinis perturbatio moueri: huic cumulus accedit naturae cum symptomate certamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc sine ordine confluit, tum spiritum transitu intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quae molesta sunt: unde magni, uehementesq;, & alti, celeresq; pulsus oriūtur. Paulo post autē vbi defatigat pugnādo facultas, aut si qua firmius pars obstruatur, in contraria recidunt: dū seipsam concitet vitalis facultas, ac ad reijcienda, quae sibi sunt infesta, se conuertat: ubi denuò altiores, atq; uehementiores prioribus euadunt pulsus. Ergo cùm perpetua haec sit mutatio, inaequalitas in iis necessario quaedam, & ordinis perturbatio nascitur, eaque, dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem hecticus est dictus pulsus illorum; quod quidem nomen recentioribus medicis significat constanter manere illum eundem, & non in orbem ueluti accessiones quasdam facere, rursusque interualla, quod in aliis fit febribus. Perpetua est enim illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: at dirupta parte, quae suppurat, planè erunt omnia contraria. His recordanda sunt, quae de lato pulsu in secundo libro, & de alto docuimus: neq; hoc postulandum, ut de omnibus saepius repetamus. Nam uasa iam erūpente pure desinunt tendi, facultasque defessa depugnando est, ac necessario homo est attenuatus: q ubi conuenerunt, latus fit pulsus. Augebit porrò multo magis ad sensum quidem eius speciem, ascensus ante eru-
C ptionem arteriarum. Siquidem quia illius adhuc sumus memores, eiq; comparamus, quę nunc apparent, pulsum reddi bene latum arbitramur.

Marcescentium pulsus. CAP. 10.

PRoximū est de marcescentibus caput: de quo etiam quae ad cām inueniendā faciunt, primo loco tradam, deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuenit ab flammis marcescentibus, quae difficultate nutrimenti extinguuntur. Ac ubi calor eodem modo marcescit natiuus animantium, pulsus oportet esse languidos. Nam ita affectis facultas efficitur debilis. Quocirca etiam parui fiunt: iam celeritate etiam quadam uidentur praediti: quòd nec haec abesse ab febricitantibus possit. Quia autem, & febricitant, & facultate sunt imbecilla, itaq; pulsum habent paruum, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod, & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitati autem facultatis comitari item pulsum circumnuentem declarauimus, qui decurtatus est in utraq; parte. Atq; planum est, eos semper pulsum habituros undequaq; similem: quòd non ex humoribus affectus, nec ex spiritu procedat, sed in ipsis cōsistat solidis partibus. In his enim corporis habitus uniuersus, ut carbo quidam factus est: qua de re hecticos iuniores medici hos pulsus appellant. At quibus iam calor † extinctus est ‡ totus, quod accidit po- † extinguitur.
D tissimum senibus, rarior quoq; pulsus fit. Hunc marcorem Philippus uocat ex morbo senium: quem fere habent senescentes, & interim iuuenes etiam. De quibus optimè Philippus scripsit, non planè ignitis carbonibus hunc affectum similem esse, sed his, qui ita extinguuntur, ut in cinerem iam uertantur. Haec uiro prudentia praedito certę ad reliqua intelligenda satis sunt: itaq; caput nunc ex isagoge adscribemus.

MArcescentium pulsus non uno modo uariat. Quare differentijs hi quàm apertissimis discernendi sunt. Qui una cum inflammatione, quae non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, ualdeque crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes innuentes, & circumnuentes appellat, ut aperte declaret distentionis breuitatem cum vtriusque extremitatis quasi inclinatione. Neque enim vt praecisis affatim, sed ceu partibus, vtrinque inflexis contrahitur decurtatus magnitudine, & in utrisque partibus. Atque haec quidem non hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marcescant, omnes: & alij item multi: nisi illi sane, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq. hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli conueniens, qui aliā ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidem ijs est communissimus. Secundum illum inaequalitas secundum magnitudinem distentionis decurtata, quae etiam adest plerisque. deinde crebritas. etenim haec quoque omnibus, qui ex inflammatione marcuerint,

morcuérint,perpetua adhæret:omnibusq́ adeo,qui ob syncopam ex corde,uel stomacho affecto profectam in præsens periculum uenerunt,ac deinde vini potione præceps declinauerunt periculum,sed tempore tamen marcuerunt.nisi sanè hos quoque dicas ex paruis inflammationibus perire,nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos,qui iuuentem habeant pulsum:nisi etiam hos dicas ex inflammatione,alios citra inflammationem marcescere.Verùm hoc in dubio est. Pulsum igitur hi habent hecticum, languidum,admodum crebrum,quem iuuentem quidam appellant: atque alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti.Alia item tertia est eorum,qui rarum habent:verùm, & his cum integresso febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abundè efficit crebros. Quod autem intercedit,*omnibus refrigeratis febribus,nondum tamen extinctis ijs,in raritatem commutat.genus hoc marcoris senibus proprium est,præsertim cùm aliquid vitij pulmo,et thorax contraxit.Hi febrilem retinent pulsus duritiem,etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam,quam diximus,magnitudinis,uertitur.* E

* Aliquot cod. legunt non μικραῖς.i. paruis, sed μακραῖς.i. longis.

* Al.totum.

Phthisicorum pulsus. CAP. 11.

PHthisicorum quos vocant, pulsus paruus, & languidus est, mollisque, & modicè celer, atque hecticus.* F b

A.l.3.f.104. 4.c.11.f.172.

Proxima est oratio de phthisicis,quos uocant,qui pulsum facultatis imbecillitate paruum,& languidum habent, at non nimium celerem, ut plerique febricitantes: quòd non detineantur urente febre.Hi habent etiam pulsum hecticum, quòd,& febrem habeant hecticam:sic à febre, quæ corporis occupauit uniuersum habitum, appellatur pulsus:ab his in libro ad thyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis.Quod quidem hic uisum mihi est ascribere : habet autem ad hunc modum.

Peripneumonicorum pulsus. CAP. 12.

PEripneumonicorum magnus est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus,mollisque, similiter atque lethargicorum pulsus:nisi quatenus præpollet inæqualitate,& in vno pulsu,et collectiuo,quam uocant.In uno ictu,cùm ueluti interpellatur, & undosus est, ac dicrotus interim fit: in collectiua, cùm alias differentias habet,tum modo intermittit,modo intercurrit.*

A.l.1.f.114. 3.c.1.f.42.b. Et l.3.f.102. 4.c.4.f.161.g

Hoc caput est,quod accuratè,quæ peripneumonicis accidunt,docet.Causas uero,si memoriam habes eorum,quæ docuimus in primis commentaris,nullo negocio inueneris. Neq; enim est mirum,uel magnum esse pulsum illorum,vel languidum,vel inæqualem ob pulmonis inflãmationem,visceris tam laxi,& mollis,fistulisque inanibus undique infinitis caui, tam porrò uicini cordi.Nam quia laxum* est,& molle,& undique vacuum,à pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur:cùm subtilis biliosusque fluat ferè,nec cum viscere vlla ratione cohærescere possit.talis fluxio,pituitosa inquam,tunicam irrigat uasorum, frangit autem uim facultatis, quæ in illis est.Quo fit,vt magnos simul,& languidos pulsus reddat.Quia verò cum corde etiam uiscus continens est, multiformis generatur inæqualitas. Siquidem compressionibus arteriarum, & constrictionibus, denique affectibus plethoricis ostendimus inæqualitatem succedere, potissimùm si finitimæ sint cordi. Atqui,quòd in peripneumonia comprimantur, & degrauentur constringanturq́;,atq; debiles sint pulmonis arteriæ, quid refert dicere? Quapropter pulsus ijs dicrotus infrequens est,quãuis aliam hẽant multam inæqualitatem:quia dicrotus ferè semper uasis requirat quandam duritiem, quam quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere,siccare,tendere,indurare. Quæ quando minus sæpe pulmonem infestat,sanè erit rara quoque durities.& si hæc,simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro offensæ magnitudine uel intermittẽtes pulsus, uel intercurrentes fore,etiam in secundo libro declaratum est. quæ si exciderunt,nequicquam hæc legas:si retines,prolixiorem interpretationem non puto iam te desiderare. Nam,quæ in isagoge deinceps de peripneumonicis retulimus,si primorũ memoriam retinens,non habent obscuras causas:quando hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat adscripsisse.

G

A.l.3.f.102. 4.c.10.f.162. d

H

CVm autem febre teneantur acuta omnes peripneumonici, atque habeant adiunctum nonnihil comatis,utrum superius horum sit,pro eius ratione potissimum quantitas crebritatis inuenitur.Nam insigniorem si peripneumonia febrem habeat,pulsus erit multùm creber:sin maius coma, minus creber erit.

Lethargicorum pulsus. CAP. 13.

LEthargicorum pulsus similis peripneumonicorum est,magnitudine,imbecillitate,mollitudine:sed eo est tardior,rariorque,at minus inæqualis,intermittens potius quàm intercurrens.Est,cum dicrotus fiat:at undosus semper in altis quidem soporibus est,de quibus hîc dicũtur. Morborum enim pulsus exponimus,qui omnibus suis indicijs constẽt:quo,si qui aliquatenus deficiant,neque dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem,& qua iam sunt præditi,& quæ accidere ijs potest,ualeamus.*

A.l.3.f.114. c.8.f.199.a

Lethargũ quoq; ex humore pituitoso gigni,in commentariis, quos separatim scripsimus De morbis

A morbis ostensum est: unde merito eius pulsus simillimus est peripneumonicorum, uerũ hoc tar dior, quòd procul à corde remotum est cerebrum. Nam pulmo quidem, ob uicinitatem, quæ ipsi intercedit cum corde, pulsus suo iure, cum calidior sit, celeriores, ac crebriores creat. Iã uerò etiam magis inæquales eos merito esse, ne hoc quidem est obscurum, si prima retinuisti. Itaque intermittens est potius, quàm intercurrẽs pulsus lethargicorum, longè enim frigidior, & ut ita dicam, * letalior peripneumonia est morbus lethargicis. Atqui frigido erat affectui proprius, facultatisque ualde refrigeratæ pulsus intermittens.

A.l.3. f.1.2.3. c.8 fo.199 a

* νεκρωδέστερος. quam dictionẽ alij uertũt, mortuo, seu cadaueri similior.

Phreniticorum pulsus. *CAP. 14.*

A.l.3 f.1.2.3. c.11.fo.197.a

Phreniticorum paruus pulsus est, (rarissime autem conspectus est magnus esse:) & contentus est modice, durus, & neruosus est, ualde est celer, & creber: habet præterea nonnihil undosi, interimque uel subtremere tibi uidebitur, interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod enim febres in celeritate proprium habent symptoma, hic obtinet clarissime, in utroque termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere: immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli potius cum uibratione ebullientem, quàm more pulsus distentam: pari modo delabi detractam potius, quàm contractam. At uero immodica eius crebritas proxi- B mam denuntiat syncopam.

Neq; hic quidem causas illorum, quæ diximus, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari à bilioso humore phrenitin, ut lethargum à pituitoso: si item hoc teneas, lethargũ ex ipso potius cerebro, phrenitin præcipue gigni ex tenui meninge, & ex septo trãsuerso. Quæ si memineris, etiam paruos meritò pulsus, & duros esse, non habebis necesse discere: atqui si affectus calidus est, pulsus autem parui, omnino etiam crebri sunt. Etenim prioris distentionis defectum, demõstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porrò, ut peripneumonicus pulsus raro dicrotus fit, quòd nihil prorsus habeat duritiei: sic phreniticus rarissimè undosus efficitur, propterea quòd, & hic plane uacet mollitudine. Nam, quòd subtremere facultatis sit signum imbecillæ, alijs locis ostendimus. Vbi ergo, quæ in arteriis est facultas, amplius distendere eas conetur, (nam hoc ob caloris abundantiam desiderat) idque duritia tunicæ prohibeat, uidetur pulsus quodammodo subtremere. Planè tunc hoc potissimum accidit, ubi immineat syncopa: quomodo ubi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuum, ut cum conuulsione quadam motus abrumpatur, non desinat paulatim: uiget enim calor, suntC que dura instrumenta. Cum enim cupiat arterias amplius facultas distẽdere, obstat tunicarum durities: unde uiolentia procedit, & præcisio illa conuulsiua. Sic incipiunt etiam arteriæ distendi subito, & affatim, quasi exilientes magis, quàm pedetentim distentæ. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus uidetur accidere: non in motus tantum fine, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, usus pulsuum auctus, unà cum duritia tunicę. Nam cùm instet usus, eoque quasi in magnam facultas, celeremque erumpat distentionem: renitatur autem durities instrumentorum, in ideam illam, quam retulimus, necesse est ut incidat motus. Quin etiam, ob eandem hanc siccitatem, & duritiam, tentionemque uasorum, non mirum est, si intelligant, qui priora meminerunt, uideri pulsum in situ inæqualem: At ne hoc quidem, insignem crebritatem instare, significare syncopam. Ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebritatem.

Affectus pulsus conflati ex phrenitide, & lethargo. *CAP. 15.*

Posthac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide, & lethargo uidetur: qui ideò etiam pulsus habet inter utrunque affectum ambigentes. Naturam huius affectus alibi declarauimus. Itaq; pulsus eum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est.
D Quam ob rem si id noris, non requiras iam longiorem interpretationem: sed si caput hic quoq; ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum.

Iam etiam alius est affectus, qui sine medio loco ponendus sit inter lethargum, & phrenitin, ut qui cum neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, ne ex phrenitidis speciebus, & lethargi mistus, suo loco considerabimus. Nunc de eius pulsibus agemus: at ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa, quæ cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam. Conniuent fere oculis, somnolenti sunt, atque stertunt, rursus oculis fixis, ac inconniuentibus diutissime, ut catochi, intuentur: & si quid roges, atque ad colloquium compellas: difficiles sunt ad respondendum, & tardi. Plerunque etiam stultè loquuntur, nec rectè respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis, cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde ut phreniticorum, minus tamen: & roboris item minus, ac illi obtinent. Lati autem sunt, & breues: externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo ueluti intro se prorsipientes subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: uerum in ea pulsus phreniticorum non sunt similes, quòd truncatione illa careant.

A.l.3. f.1.2.3. c.12.fo.199.g

Catochorum pulsus. *CAP. 16*

Catochorum pulsus, (κατόχους enim, & κατεχομένους ueteres Græci appellabant: Iuniores ipsum affectum κατοχὴν, & κατάληψιν uocant) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate:

tatè: ut nec totius huius affectus species late ab eo dissidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis, sed in his sane multum differt: ut etiam in hoc, quòd laxatur lethargicis, atque intumescit uniuersum corpus: contra stipatur, & cogitur catochis. Ad hæc inæqualitate, & æqualitate inter se distant. Aequalis enim pulsus est catochorũ, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum author est proprie in ijs inueniri calidiorem: sicut illis, quibus conuulsio imminet, cum sopore. E

Vniuersa pene alia cum lethargicis conueniunt catochis, præter quòd intumescat habitus, & ueluti obstupescat. unde, & pulsibus mutatur remissio, & mollitudo: illa, quòd cum intemperies nondum vniuersum habitũ occupauit, firma sit facultas. Nec uerò mollitudinem habent, q nec tunicam etiam arteriæ mollem. Arteriæ uerò regionem non semper equidem reperi calidiorem, fere tamen inuenitur manifestè calidior. Causa est, & in hoc affectu, & in alijs, ubi inuenitur idem symptoma, q refrigeratio habitus non æque arterias attigerit. Etenim inæquali intemperiei multa talia usu ueniunt. Ac uidetur quidem calidior locus arteriarum finitimis circumcirca, modo quòd caleat magis: modo quòd minus, quàm circumposita, sit frigidus.

Conuulsorum pulsus, CAP. 17. F

CONuulsorum ipsum corpus arteriæ uidetur contractũ, & undequaq; coarctatum, non ceu compressum sit abs quopiã, uel constipatum, nec ẽt ueluti rigidum, ut in febri, præsertim in accessionibus, nec uero ut præ duritie ad intentionẽ cõtumax: ueluti quod fit diuturnitate ipsius, præsertim cũ quid offensum sit, uel uiscera uitiata: sed ut corpus neruosum, cauũq́, ueluti intestinũ, aut simile, ex utroq; fine intentũ. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ in modũ chordæ sursum deorsumq́ agitatæ. Neq́ enim species distentionis, uel contractionis repræsentatur: uerũ uibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum, iterumque retracta intro. Quòd ne cõstituto quidem tempore habet: sed uno sæpe tempore alia eius pars uidetur ferri sursum, ueluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam attracta: atq; una moueri citatè, altera tarde. Iam uehemens quoque, & magnus conuulsorum pulsus uidetur esse. Est uero hic non imbecillus, neque paruus: non perinde tamen, ut uidetur, uehemẽs, uel magnus. Ictus enim imponit, dum ob tensionem ualidus, ob uibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim uidetur, ac ueluti strepitum quendam ad tactum ędit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus. Quippe nulli est similis, uel tensione in utranque partem, uel conuulsione motus. At quando cum pulsu sopitorum commistus est, difficillime motus deprehenditur; solusq́, qui ad amussim utrunque cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

Habes caput ex isagoge. Causa autem illorum aperta est, si memineris inter se principia consentire. G

Paraliticorum pulsus. CAP. 18.

PAraliticorum paruus pulsus, & languidus, tardusque est. Nonnullis rarus quoque, alijs creber, sed nonnihil inordinate intermittens.

Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est, & tardus: languidus etiam, quòd facultas ĩfirmior sit. †Quòd si maior illic paralysis exoriatᷣ, creber simul, & inęqualis erit ĩtermittensque nonnihil inordinate. Causa est ante exposita in secundo libro horum commentariorũ.

Comitialium, & attonitorum pulsus. CAP. 19.

COmitialium, & attonitorum similes pulsus sunt. Quare de comitialibus, quę exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius accipienda sunt. Dum modicè infestatur natura, neque dum eam multum superauit morbus, nullam inuenias mutationem insignem, magnitudinis, uehemẽtiæ, celeritatis, crebritatis, & duritiei: tantum est conuulsis intenta iure utrinque arteria. Sin autem grauis sit affectus, ut oneret facultatem, inęqualitatem quandam comparat atq; tentionem ualidam, ac minor, languidior, † {rarus, tardusque} efficitur. Si comprimat magnopere, & faculiatem deijciat, languidos, paruos, † celeresque creat. H

Caput hoc est. At tantum abest ut nouam interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, ut etiam dilucide illa confirment, quæ in horum commentariorum primo, & secundo tradidimus.

† Codices oẽs quos uidi, legũt καταλυσις. id est dissolutio. antiqui tamen loco ἐν αὐτῷ legunt ἐν αὐτῇ. i. in ipsa, ut sic uertatur. Quod si maior i ipsa (facultate) dissolutio facta sit, creber &c.

† Al rarior, tardiorque.

† Quidam cod. antiqui & translatio etiam uetus addunt, & crebros, alij loco, celeres, legunt crebros.

Anginę pulsus. CAP. 20.

ANginæ pulsus tensione quadam præditus est conuulsiuo persimili. magnus est, & undosus, ut pulsus peripneumonicorum; ac, utrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est. Nam si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si uero conuulsiua, in spasmum angina desinet. Quicunque autem ex illis uehementer suffocantur, paruum hi habent, & rarum pulsum: ubi iam animam agant, crebrum, atque inæqualem.

Omnis inflãmatio, quę consentiens sibi principium habet, commune obtinet symptoma, tentionem pulsuum: uerum hoc faciunt præcipuè inflammationes neruosorum corporum, & quæ sunt principio finitimæ: itaq; nec anginę pulsus uacat tensione, sed uel plus, uel minus eius hẽt; quòd ex humore fit confluente, qui uel biliosior, uel pituitosior sit, & ex ipsorum ẽt instrumen-

torum

A torum in asperitate diuersitate. Siquidem neruosiora, & contentiora uehementiùs pulsum tendunt, carnosa & remissa undosiorem reddunt. Cætera clara sunt huius capitis, nisi quod dictum ad exitum est, Qui illorum suffocantur, hos pulsum habere paruum, & rarum : inter moriẽdum crebrum, ac inæqualem. Sic.n.res habet: cum incipiunt suffocari, fiunt arteriarum minores, & rariores distentiones: ꝙ imbecilla iam facultas sit, & usus imminutus. Inde ubi ad mortem spectent, molitur quidem facultas attrahere crebrius, ꝙ substantia deficiat iam spiritus aı̃alis : sed cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: & quia paruas, ideo crebras. Nã de hoc diximus ante. Postea subito ueluti uicta, sæpe subsistit, sæpe cupit subsistere : Quorum alterum intermittentem, alterum rarum pulsum creat, ambo inæqualem in huius generis differentia.

Orthopnœa pulsus. CAP. 21.

ORthopnœa acuta inæqualem, & inordinatum pulsum habet, & nonnihil deficientem. Quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ uiolentissima, tardum, & deficientem: quæ iam perimit hominem, crebrum, & languidum.

A.l.3.fo.10.b. Diuturni morbi, quam orthopnœam appellant, acutæ sunt accessiones, ut morbi comitialis.
2.c.38.f.261. Ergo cum in his, tum maximè in cæteris orthopnœis oı̃bus, quæ quocunque modo fiunt nec
a
B opinato, pulsus oı̃no inæquales, & inordinati sunt, & nonnihil deficientes, propter causas, quas commemoraui paulo ante. Iam pro diuersitate offensæ, uel crebri magis, uel rari. Nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At, si mediocris offensa sit, creber magis, simulq; inæqualis, ac nonninil deficiens. Nam in orationis principio hæc dicta sunt, ut in separata. Quamobrem autẽ ubi urgeat usus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante declarauimus: sicut cum extincta iam facultas sit, tardus simul & deficiens : ambo.n. adiuncta hæc facultati sunt, quæ moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animalem natura impensissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente usu se confert: quia uero attollere tantum arteriam, quantum postulat usus, non ualet, necessario pulsus reddit crebros. ibique non ita diu, cum omnes suas uires explicauerit, statim extinguitur uniuersa.

Vterinæ suffocationis pulsus. CAP. 22.

VTerinæ suffocationis pulsus, ut si conuelleretur, protensus est, & rarus : ꝙ si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & nonnihil deficiens.

Ne hic quidem difficilis est causa, si priorum memoriam retineas. Cum.n. neruosus sit locus affectus, par est, ut protendatur pulsus, quasi conuulsus sit. Quia uero affectus frigidus est, adiun-
C cta est raritas. At ubi iam prorsus dissoluatur facultas, rectè creber fit, simulq; inæqualis, & nonnihil deficiens. Nam de his ante declarauimus, ubi urgeat usus, & affecta facultas sit, necessario eum pulsum generari.

Stomachi affecti pulsus. CAP. 23.

STomachus affectus, (ut sic etiam uocemus in præsentiã os uentriculi, ꝙ is usus apud uulgus obtinuit) non uno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, ut corporis neruosi diximus inflammationem solere: si comprimatur, uellicetur, languescat, singultiat, uomat, nauseet, fastidiat, doleat: pro genere symptomatis. Nam uellicationes, uomitus, nausea, singultus & languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, uerum etiam admodum crebrum. Sola uero compressio, remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum: ea compressio tum a cibis oritur grauantibus, neque ulla insigni præditis uirtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeretur, tum uero uel maxime talis pulsus existet. Ac † canina famis talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, uel euaserint grauiores, pulsum uermiculantem creant. Qui uero in raritatem, præter ꝙ commemoratas differentias adaugent, talem præterea † bulimum patientium.
D *speciem inæqualitatis in uno pulsu generant, ut multis locis pertusum corpus arteriæ uideatur, neque esse continuum: ac sentit tactus in distentione ueluti arenæ occursum.*

Caput ex isagoge hoc est : Causas illorũ, ꝗcunq; ualde perspicuæ sunt memori priorum, prætereo : exponam autem obscuriores. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, ut uel grauetur, uel irritetur prauè: grauata quidem paruum, tardum, rarum pulsum ædit: paruum, quòd facultas læsa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob usum dissolutum. Frigidi sunt enim, qui facultatem onerant, affectus: itaque rarus quoque est. Nam dissoluto usu, talem ostendimus pulsum gigni. At ex irritantibus duntaxat, & molestantibus facultatem affectibus paruus etiam fit, & languidus ob offensionem facultatis: & creber, quòd languidus sit. Nonnunquam aliquanto etiam celerior est. Quomodo scilicet nos etiam, ubi imbecilliores simus, ac necessitate quapiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possimus, progressum nostrum magis concitamus, & continuamus : Ad eundem modum facultas, quæ arterias mouet, ubi ad motum adigatur ab usu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores : ac tanto crebriores, quanto minus usum compleant distentiones. Quare par est, ut cum affectus stomachi qui in crebritatem pulsum conuertunt, increscant, hos uermiculans, quẽ uocant, consequatur pulsus.

Hic enim facultati, quæ dissoluitur peculiaris erat: at iis, qui in raritatem, ille; qui ueluti pertu- E
sus est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

Hydropicorum pulsus. CAP. 24.

AQuæ inter cutem pulsus: Ascitæ paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est: Tym
panitæ, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius
quam hydropen anasarca Græci uocant, undosus, latior, mollisque.

Aqua inter cutem, qui Ascites appellatur, copiam aceruans non modicam secundum uentrē
humoris aquosi, unà secum magnas arterias afficit, ut intendat pariter, & * grauet refrigeretur-
que. Tendit autem unà cùm alijs, quæ id loci sunt: grauat * ob pondus: refrigerat ob nimiam hu
miditatem: ac tensionis quidem nomine pulsum reddit meritò cum quadam tensione subdu-
rum: Quia uerò facultas læsa, & refrigerata est, minorem: Iam quo minorem iusto, hoc etiam
crebriorem, præsertim ubi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat, & magnas arterias, &
semel uniuersam facultatem, uerum non minus tendit, quæ res facit, ut perinde ac in Ascitis,
pulsus subdurus fit cum quadam tensione. At aliquanto illo est celerior minusq; imbecillus: cre
ber uerò ijsdem de causis atq; ille: longior ob leuitatem tegentium arterias corporum. Siquidē F
breuem pulsum in libro secundo ostendimus fieri, ubi pondere, & numero incumbentium cor-
porum arteriæ, & circundantium ipsas premantur: longum ex cōtrarijs causis, quarum est sum
ma incumbentium corporum leuitas: quæ quidem fit etiã in tympanite. Etenim spiritu uniuer-
sum corpus implet. Restat aqua illa inter cutem, quæ κατὰ σάρκα, & ἀνασάρκα appellatur. Hęc,
quia imbuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles, tum
pulsus molles, undosos, latioresque facit.

* Al. ἀλίβεται. i. comprimat.
* Al. cōprimat.

Elephantiasis pulsus. CAP. 25.

ELephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, crebęrque est.

Qui Elephantiasi laborant, pulsum habent, nō statim ab initio, sed ubi plurimum creuerit
offensa, ut facultas infirma ijs sit, paruum, languidum, tardum, & rarum. Hos enim facultati unà
cum frigiditate læsæ demonstrauimus peculiares esse.

Ictericorum pulsus. CAP. 26.

ICtericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Vi quadam pditus est flauæ bilis succus exiccandi, ut muria, & mare. Quamobrē tunicā arte
riarum indurando, & desiccando, pulsum quoque facit duriorem simulque minorem: quòd du
ra instrumenta scilicet perfectè distendi nequeāt. Proinde rationis est, ut quantò fiat, quàm par G
est, minor, tantò etiam crebrior euadat: non languidus est tamen: neque enim imbecilla facul-
tas est. Neque uerò etiam celer, quòd absint febres: nam illæ si adiunctæ sint, propterea quòd ur
geat usus, celer etiam fiat.

Eorum, qui ueratrum sumpserunt, pulsus. CAP. 27.

VEratrum qui sumpserunt, hi paulo ante uomitum, ubi comprimantur, pulsum habent la-
tum, rarum, languidiorem, tardiorem. Interea dum vomunt, & diuelluntur, inæqualem, &
inordinatum. Cùm rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus
tamen quàm antea. Vbi uero iam ad naturalem statum propè reuerterint, æqualem, ac maiorē
quàm dudum, uehementioremque. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur, atque sin-
gultiunt: paruum hi, & languidum, inordinatumque, & celeriorem, atque multum crebrum ha-
bent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inęqualem, non autem crebrū,
nec celerem, immo potius tardum: Repræsentat etiam nonnihil vndosi & lati, atque paruam
quandam interdum arteriæ tensionem.

Ne in his quidem, qui sumpserunt ueratrum, a ratione alienum est, si pulsus, dum præmun-
tur adhuc, tardiores, rariores, languidioresque fiant: nam sunt hi omnibus pressibus H
communes. At propria ijs est latitudo, quæ hinc oritur, ꝙ spiritus cum ca-
lore intrò retrahatur uniuersus. Nam concitatæ facultati foras
familiaris est pulsus altus. Ruenti uero, & intrò re-
tractæ, humilis. Atq; hic quidem est, qui
speciem prębet latitudinis. Re-
liqua horum sym-
ptomata,
si, quæ tradidimus antea, re-
tinuisti, plana
sunt.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBRI QVATVOR.

B

Hermanno Cruserio Campensi interprete

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Quo pacto ex pulsibus qui in distentione arteriæ consistunt, præsens dispositio, & præcedentes ipsius causæ, & externæ deprehendantur.

De ratione præsagiendi ex pulsus in magnitudinem mutatione. CAP. I.

On esse futurorum tm̄ præscientiam, sed præsentium etiam, atq; præteritorum, satis id olim †demõstrauit Hippocrates. Neque.n.dicere, quæ uis sit præscientiæ, hoc loco, nisi obiter, statui: sed quibus est perspectum, quid ualeat, de præsagitione per pulsus, quæ mihi perspecta sunt, exponam. Quia uero bipartita est eorum disciplina, ut item remediorum: altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu: in utraq; operæpretium mihi uisum est exercitari, ut quocunque proposito affectu, eius in promptu habeamus pulsus. Rursusque perpetuo qui pulsus, quos prodidi singulorum affectuũ, breuiter admoneo quibus soleant accidere. Si quis.n.in utrisque probè uersatus sit, ac meditatus singulos accuratè pulsus dignoscere, hic demum eorum sit absolutam scientiã assecutus. Itaque ét qui rectè uolet in hisce libris uersari, huic reuoluendum prius est, quod conscripsimus opus de dignoscẽdis pulsibus, ac ante illud, de pulsuum drijs: ubi quot sint uniuersi, & qualis quisque, atque quod sortitus nomen, aperuimus. Tertium iam opus de pulsuum causis est: quæ idem hic oĩa requiruntur. Nam si primum absit, nihil oĩno quid dicatur assequere, cum quæ noĩa quibus rebus assignentur, non teneas prius: Secundum uero si te lateat, omnis cum eo huius commentationis fructus perit. Etenim ego si celerem pulsum, uel magnum, uel uehementem, uel quem alium designare tradam certam rem præteritam, aut præsentem, aut impendentem, nisi eos norit lector in experiundo dignoscere, nec de ueritate eorum, quæ dñr poterit iudicium facere, nec ex illis unquam præsagire quicquam. Tertia lucubratio, quæ causas docet, unde uariantur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quæ dicenda sunt, necessaria, tum ad memoriam, & reminiscentiam. Id quod ét intelligemus apertius, proposito aliquo pulsu, uerbi gratia, magno. Hic homonymiam primum distinguemus, q̃nquidẽ bifariam dicitur pulsus magnus. deinde in utraq; attendemus significatione, quid annuntiare præsens, uel præteritum, uel ueniens possit. quæ quidem duæ significationes hæ sunt. Magnus uocatur pulsus, nũc cum moderato comparatus, & naturali: nunc cum quolibet. Iam quæ præsciuntur ex utroq; partim in cõi pertinent ad ambos pulsus, partim utrique sunt propria. Ac uero iam omnia persequamur, exorsi a cõibus. Sanè horum in primis est procliuis inuentio, si retinueris, quæ in lucubratione De pulsuum causis docuimus: ubi hæc demonstrauimus, causarum nõ esse unum genus eos alterantium, sed unum esse continuum, ut aiunt, generationi: quod.s.naturale est: alterum contrarium esse, ac est causarum præter naturam. Postea tertium existit aliud, causarum non naturalium. Atq; hæc referuntur ad ueram illorum essentiam, & naturam: Aliud quartum ad apparentem in specie: quod quia proprium in primis est commentationi præsagiendi, diligentissimè est explicandum. Nam ex eo ꝙ talis, vel talis quisque appareat pulsus, initium nobis datur præsagiendi, Atqui non apparet perpetuo is, qui uerè est. De hoc etsi verba iam fecimus in libro secundo De pulsuum causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, ubi ageremus

C (margin, beside "mediorum")

D (margin, beside "unde uariantur pulsus")

tio Prog.co.1.t. 24 189.c (margin note)

de gracilibus: tamen nunc quoq; paulò inferius declarabimus, si prius de causis, quæ immutant E
pulsus, disseruerimus. Nõ posse pulsum mutari ullum, in primo libro De causis pulsuum demon
strauimus, nisi ẽt effectrix eius facultas, vel tunica arteriæ, vel usus, quamobrẽ fit, in aliqua sint
mutatione & alteratione. Ita ẽt in proposita in magnitudinem pulsuum mutatione quodnam
de illis, aut quęnam immutata sunt, aduertemus: facultas ne robustior sit, (didicimus.n.eã, q̃tũ
in ipsa sit, pulsum maiorem reddere) an hęc eadem manserit, mollis aũt euaserit tunica arterię:
si quidem hoc quoq; accepimus, in magnitudinem, molliorem tunicam attollere pulsum: An q̃
increuerit vsus, ea mutatio inciderit. Ergo facultas si robusta sit, planè sit vehemẽtior: posuimus
aũt maiorẽ duntaxat factũ esse: Quod si tunica tñ arteriæ mollita sit, necessariò mollior erit. Iã
si neutrum appareat, clarum est, nec facultatem, nec arteriæ tunicam immutatam esse. Restat igi
tur, mutatum aliquatenus esse & variasse vsum pulsuum generandorum. Quorum esse docui-
mus vsum duplicem: primum atq; maximum, tutelam natiui caloris: alterum, animalis spiritus
generationem: sic nunc voco, quo vtitur anima ad functiones voluntarias. Ac horum omnino
pręter superiora, aliquid est mutatum, ubi in magnitudinem conuersus pulsus sit. At uerò si par
uus fiat à natura flexus ob usum, sola perspicua erit magnitudo, nondum aũt celeritas: si maior,
increscet magis magnitudo, & clarè celeritas apparebit: si adhuc amplificabitur, magnitudo ce- F
leritasq; augebuntur, atq; accedet crebritas, ut planum est ex opere De causis pulsuum. Quare
pulsus si uariasse magnitudine sola q̃ uideatur, (nam hoc nunc propositum est) necessarium est
usum paululum esse immutatũ. Sin autẽ nõ sit factus maior pulsus, sed uidetur maior, gracilius
solito aliqua de causa euasit hominis corpus. His iam cognitis, ad examinandũ accedas, primũ
in corporibus simpliciter sanis: mox in ijs, ubi adiunctus est aliquis ascititius motus: postea, in
corporibus, quæ ægrotant tñ: postremò in ijs, ubi alteratio quępiam adest externa. In corpori
bus.n. quæ sunt sanitate inculpata, docebit magnus pulsus & temperamentum hominis, & cor-
poris habitudinem. In corporibus, ubi adiunctus est aduentitius status, illum præpollere motũ,
cui peculiaris magnus pulsus est. De oĩbus hisce motibus, in opere De causis pulsuum diximus.
Nec aliter in ægrotantibus, si quidem ęgrotant tñ, indicabit magnus pulsus morbi calidum affe
ctum esse. Sin recens aliqua adsit alteratio, illum uincere motum, cui sit familiaris magnus pul-
sus: vt exempli gratia: In sanis, qui pulsum magnum obtinẽt, ad moderatum scilicet relatum, ad
memoriam est reuocandum, primùm hoc quidem, qui sit in hoc genere moderatus pulsus, &
qua in corporis natura. Ostendimus in secundo libro De pulsibus dignoscendis, in corporibus
optimè comparatis pulsum esse moderatum: non in his tñ perpetuò: verùm cũ omni qualitate G
aduentitia corpus liberum sit, omniq; motu, quæ fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo, potu,
balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus est ad memoriam moderatus pulsus:
& quem nunc inuenimus, magnus, ut in comparatione illius considerandus est, ex qua causa in
magnitudinem increuit. Aut.n. ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex asci-
titio motu. Cæterum motus ascititij mox desinunt, permanent uerò amplius ob gracilitatem &
temperamentum. Hac igitur ipsa re distinguendus est, alijsq;, quas dicam inferius: tñ præmone
bo nonnihil, quod necessarium ad omnem insequentem doctrinam est: quod præmonere insti-
tui, hoc est. Omnium alterationum, quæ corpori accidunt, certissimam assequimur in illis cor-
poribus cognitionem, quorum noscimus naturam. Quantum.n. à natura discesserint ob causas
præter naturam, & illas ẽt, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exactè inuenire alia ra-
tione. Sed.n. non cognoscimus hanc semper: quare nec in exactam ubiq; cognitionem uenie-
mus: uerum à cognitione absoluta tñ aberimus, quantum ab naturalis status distemus cogni-
tione. At statuamus primum explorationem in hac disputatione instituti hominis naturæ, hocq;
habeat eximium unum, ut maior sit pulsus moderato citra ullam alterationem ascititiã. Hic ho-
mo necesse est sit homine optime natura comparato, uel calidior, uel gracilior, si quã habemus H
priorum duarum lucubrationum memoriam De dignoscendis pulsibus, & De pulsuum causis.
Atq; huius quoque duxi admonendum esse, in eiuscemodi omnibus orationibus, licet coniun-
ctione disiunctiua utamur, uel oẽs tamen posse partes in unũ conuenire: siue duæ, ut nunc, calor
& gracilitas, siue plures uideantur, quæ mutationem efficiunt. Ac pulsus quidem, qui absolutè
dicitur magnus, quem ad eum, qui absolute est moderatus, ostendimus conferri, aut tempera-
mẽtum, aut præsentem declarabit corporis statum. Qui uerò magnus dicitur comparatus cum
naturali uniuscuiusq; pulsu, ẽt hic annunciabit aut calorem aliquem accessisse illius corporis sta
tui naturali, aut gracilitatem. At uerò mutationes pulsuũ ex causa externa in hunc modũ sunt
discernendæ. Quæ ex balneis, cursibus, frictionibus, cæterisq; motibus fit, nõ est diuturna, sed
mox ad pristinum statum reuertitur. Itaq; tangendo pulsu, iterumq; tangendo paulo post pote
ris in manifestam mutationis cognitionem uenire. altera.n. tactio, ut breuissimum interponatũ
spatium, à priore uidetur diuersa esse. At magnitudo pulsuum ex uino & cibo profecta, diutur-
na est. Hæc ex uehementia exploratur, quę illi est coniuncta: neque.n. his uehemens minus, atq;
magnus est pulsus. Nunc aũt is positus est, qui dũtaxat sit maior: itaq; nõ est ab his immutatus.
Iã ẽt magnitudo, quã ira concitat, adiunctã habet uehemẽtiã: quę alioqui prudentẽ nõ lateat, si
oculos

A oculos respiciat uniuersumq; vultum: q,si quis reprimere iram & tegere uelit,fit inæqualis pul-
sus,magisq; inæqualis his,qui anguntur,& uerentur. Porrò magnitudinis incrementum,quod
fit,cum semicocti in corpore humores concoquantur,alantq; naturam,perinde,ut his,qui cibũ
sumpserunt,unà secũ auget uehementiam. Haud aliter,si quis in sole aut ad ignem calfactus sit,
non solũ nõ durat diu alteratio,uerũ &t cutis ijs est squalida,nec humida,ut erit à balneis. Atq;
hi quidem,qđ ad mollitudinem,& humiditatem cutis attinet,contrà se habent,ac loti. Medium
inter utrosq; locũ sunt sortiti in cutis mutatione humiditatis ac siccitatis; fricti atq; exercitati.
Iã uero ẽt calor hic copiosior scđm pectus est exercitatis & iratis,lotis parcior,adeoq; ad extre
mas usq; partes ęquabiliter cũ humiditate,& mollitudine extensus. Sic ẽt,si inunctus homo in-
terea fuit medicamento calido, inter tangendũ mordacẽ calorẽ senties: quanquã fortassis,nec
illita cuti ex medicamento pinguendo tẽ fallat. Hi sunt artificiales modi causarũ dignoscẽdarũ,
quæ in magnitudinem pulsum sanis,& ægrotis conuertunt. Externi sunt,partim per inuestiga-
tionem,eũ scilicet apud inimicos,aut insidiatores,aut malignos tentatores quęstionẽ habeatis:
partim ex eo,q non discesserit ab ægroto medicus: quos quidẽ optimos cõfirmamus esse digno
scendi modos: nam,qui fiunt,cũ non semper ægrotis medicus præsto fuerit,neq; uerũ illi decla-
B rare uoluerint, hi sunt difficillimi, & medicum requirunt egregie prudentem. Etenim mihi usu
uenit,cum reliqua distinxissem uestigijs illis,quæ commemoraui ante,ut restaret quærendũ,an
ægrotus medicamẽtum calfaciens absentibus nobis sumpsisset,an ratione accessionis magnitu-
dinẽ pulsus nactus esset. His uero temporibus undiq; exploranda est & obseruanda ueritas. Pri-
mus in illo genere scopus est,tempus accessionis,deinde ægroti consuetudo & mores. Nã,si alio
tẽpore,& non accessionis, maior sit pulsus,à medicamẽto calfaciente probabilius est,q̃ ratione
accessionis,incidisse alterationem: sin accessionis tempore,uerisimilius est p p accessionem. Ex-
ploraueris aũt exacte,si paulo post iterum tetigeris: nam,si calor à medicamẽto processit, à quo
auctus sit pulsus,diuturnitate magis semp,ac magis remittetẽ: qui uero ab accessione,increscet.
Verum hic modus dignoscendi ptinet ad artem. Huc notitia,quã consuetudo præbet,& mores
ægrotorum,pro cumulo accedit. Quidam.n.sunt insueti & abhorrent à medicamentorũ potio-
ne: alij sunt adeo assueti,ut uiuere sine medicamentis nõ sustineant: itaq; p̃flagitio sumptum esse
medicamentum calfaciens,in his,q ab illis abhorreãt,difficilis est: in ijs uero,q sunt assueti, faci
lis. At uero mores ẽt ægrotantis ad talem p̃flagitionem non mediocriter intersunt. Quidam.n.na
tura insidiantur,& familiaribus imponunt,atq; elaborant, ut coarguant nihil quemquam firmi
C scire: quidã simplices sunt,modestiq;,atq; oĩa faciunt aperte,nec quicquam dissimulant, uel te-
gunt. In his nihil factum clam suspicandum est: apud insidiantes omnia habenda sunt suspecta,
ac circunspicienda sunt,& distinguenda,tum q̃ propria artis ratione ptineant ad dignoscendũ,
tum q̃ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quondã necessarium facere in homine diuite,qui
gaudebat medicamentis,eaq; assidue sumebat: qui eo erat ingenio,ut libenter argueret familia-
res nullius certæ sciẽtiæ. Huius cum offendissem in magnitudinem pulsum increuisse, ab alijsq;
oĩbus,quas cõmemorauimus,causis distinxissem,ac una mihi maneret distinctio,utrum à calfa
ciente medicamento,an accessionis ratione febrilis id accidisset(circa tempus.n.erat febrilis ac
cessionis)iussi,ut linguam mihi ostenderet: quam cum à medicamento conspexissem infectam,
iterum attigi eius pulsum,nihil suspicans ẽt. Interea occurrit mihi,medicamentum me,cum uo
luisset potare pridie,interdixisse: itaq; homini dixi statim,eũ medicamentum bibisse. Quod ille
cum aĩaduertisset,à linguæ me colore coniecturam fecisse, alias iterum pilulas paruas medica-
menti fecit,quas deuorauit,ut lingua ne tingeretur: at hoc quoq; deprehendi eius cõmentum.
Nam,cum linguã inspexissem,ac tetigissem iterum pulsum,atq; reliqua, q̃ nuper exposui discus
sissem,equidem suspicionem ad medicamentum potissimum conuerti,retraxiq; manum,ac ite-
D rum paulo post inieci pulsui(noueram.n.hominis puersitatem) itaq; deprehẽdi factum, nec du
bitaui illi dicere, At tu medicamentum mihi sumpsisse uideris: ille cõstantissime inficias ibat, si-
mulq; seruos,qui permanserant,appellabat testes. Ego manum eius tenens, & pulsum tangens,
Ergo,inquam, sustinebis conceptis uerbis iurare mihi,ut tibi dictabo? Ad hoc non prompte ille,
r̃ndebat,ac arteriarum habebat,ut in angore,inæqualem motum. Profecto,inquam,tu medica-
mentum planè sumpsisti,caue iures. Igitur aduersus istos quidem ineptos,ingenio opus est me-
dico: at idiotæ ferè non tñ medicis non renituntur in explicandis, & explorandis causis exter-
nis,sed & adiuuant,ultroq; exponunt omnia. Sed de pulsuum nos incremẽto magnitudinis sa-
tis principia exposuimus: restat,ut oronis seriem persequamur. Quia non ad unum modum ma
gnus pulsus dicitur,sed nunc,ut ad moderatum,nunc ad quemlibet,cõfertur: ac cum duplex sit
hic quilibet,aut minor moderato,aut maior: deinceps de magnitudinis incremẽto dicendũ est
utriusq; pulsus,minoris,inquã,eo,qui moderatus est,& maioris. Cõe igitur est omnis incremen
ti ad magnitudinem solum auctum calorem esse,quo scilicet r pe,nec facultas affecta sit, nec in-
strumẽta,ac immotus sit ægrotus. Proprium aũt est deflexui eius à natura,unius magnitudinis
incrementum: reliquorum duorum etiam,celeritatis.non nunquam crebritatis quoq;. Age ue-
ro,illius hominis pulsus,exempli gratia,quem modo reliquimus,cui facti essent maiores,offen-

damus amplius auctos esse, huic calorem ēt necesse est esse auctum: siquidem incrementis om- E
nibus magnitudinis boc cōe erat: ac proprium præter commune, immutatam celeritatem esse:
&, si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem ēt.
Ostēdimus.n.in primo libro de causis pulsuum, sicubi paulo auctus calor sit, manifestum magni
tudinis incrementum esse, celeritatis non manifestum. Si amplius crescat ille, non solum magni
tudinem accumulabit, sed crescet etiam euidenter celeritas: præterea non nihil acquiret crebri
tatis. Sic, si augeatur plurimum, & pulsuum vsus generādorum superet maximam distentionē,
magnitudinem non auget, ubi auctus ad summum fit: sed celeritatem cum crebritate, quantum
potest, accumulat: ac, vbi augeri celeritas amplius nequeat, concitat crebritatem. Iam alius sit
ægrotus, cuius nec facultas, nec instrumentum læsa sint, sed minorem iusto pulsum habeat: dein
de huic quoq;, remoto externo motu, maior fiat: huic ēt liquido dixeris ampliorem nunc calo-
rem, q̄ dudum, esse. Ac in eo quidem cōe habebit cum bis iam commemorato responsum: pro-
prium autem habebit, non ex paruo tantum pulsum in magnitudinē increuisse (fieri.n.non pos-
sit, nisi simul tardior rariorq; fiat, ut minor unquam iusto reddatur) sed nec maiorem tantum fie
ri potuisse, nisi etiam fieret celerior & crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto imminu-
tus sit, raritatem etiam & tarditatem complecti, perspectum illi est, qui eorum meminit, quæ do F
cuimus in libro primo De pulsuum causis.

Pulsuum commutatio in paruitatem. CAP. 2.

HIs ergo relictis, de pulsuum commutatione in paruitatem consideremus: cuius item sunt
tres numero omnes drīæ. Aut.n.ex naturali, & moderato, quem uocant, aut ex maiore q̄
hic sit, aut ex minore, mutationes in paruitatē contingit fieri: uocāt aūt, q moderato maior est,
absolute magnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab ijs, q̄ in his cōia sunt,
deinde iam ad propria sigillatim nos conferamus: statim.n.cōis commentatio complectitur pro
priorū inueniendorum uiā. Sit pulsus cuipiam homini minor, quā dudum, mutatione præditus
prçterea nulla ullius generis: tum quçratur, quomodo nuper affectus esset, atq; quomodo nunc.
Via inquirendi hæc est. Minor solito pulsus fit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instru-
menta duriora, aut usus remissus. Sed enim nec imbecillior facta nūc facultas est, alioquin oīno
coniuncta sit cum paruitate remissio: nec corpus durius arteriæ, neq;.n.tum minor tm̄, sed & du
rior pulsus esset. superest ergo solum alteratū esse usum: ac, si id temporis quietus homo fuerit,
quantitati refrigerationis quantitatem respondere mutationis. Iam uero ex maiore, quam natu
ralis sit pulsus, eam mutationem necessario accidisse norunt, qui retinent demonstrata in primo G
libro de causis pulsuum. Nam de naturali statu ob frigiditatem mutatio ad paruitatem, simul ēt
rariorē eum, atq; tardiorem reddit: & moderati imminutio ex magno supra modum aucto, sta-
tim *adiungit sibi celeritatis aliquid & crebritatis, q̄, qui multū ultra modū sit auctus, tribus in
gn̄ibus nariet. Quamobrē, qui magnitudinē tm̄ imminuit pulsus, & reliqua seruat immota, hic
est, qui paulo maior sit iusto: hic.n.solus ex paruo caloris incremento constat. Reliquorum, qui
in magnitudinē mutantur, nisi simul celeritatē assumat, uel crebritatem, talis euadit nullus: qua
re nec quisquā præter hunc alius magnitudinem diminuet. Qui.n. huius accepit solius incremē
tum ex calore, unam eam ex refrigeratione imminuet: qui uero hactenus est alteratus à calore,
ut non magnitudinem modo, uerum etiam celeritatem & crebritatem immutet, contrariū iter
per easdē genere alterationes tenebit: ita non modo minor, sed & tardior erit, ac prius, rariorq;.
Pari modo mutatio in minorem ex moderato, & mutatio quoq; ex hoc in eum, qui minor ēt sit,
continuo rariorem solito & tardiorem efficit pulsum: siquidem mediocritatem habet quandam
distentionis, pulsus hominū naturalem statum tenentium: quàm, si calidius aut frigidius solito
euaserit corpus, necessario amittit. Non idem tn̄ amissionis modus est. nam, cum calsit, magnitu
do planè prima, mox celeritas, inde crebritas accedit: contrà, cum refrigeratur, raritas manife- H
ste prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo libro De causis pulsuū di-
ximus: quo minus hic iam immorandum est. Itaq; seriem orationis persequamur, ac secundum
commemorata, explicemus causas, quæ refrigerant, q̄ totidem genere sunt, quot illæ, quæ calfa
ciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, quemadmodū & aqua frigida, uel balneū, uel me-
dicamentum corpori inunctum, refrigerat: quin ēt longa quies, & ueluti latebræ, corpus refrige
rant: præterea, quæ intro recipiuntur, ut aer respiratione attractus, qui frigidus sit, cibus pituito
sus, medicamentum natura frigidum, aquæ frigidç immodicus usus: ex animi affectibus, metus
diuturnus: ex contentis in corpore humoribus, q frigidi tēperamento, cum antea quiescerent,
nunc cōmoti sunt, aut omnino tenuiores quodāmodo calidis facti sunt. Hæc separatim ita pn̄t
distingui, ut de calfacientibus causis diximus: neq;.n.ut de similibus bis dicamus, sit operæpre-
tium. Atq; pulsuum in magnitudine, & paruitate mutatio abs talibus, & tot causis gignitur, qd̄
certe ad naturā pertinet ipsius rei: qn̄, quod ad nostram attinet cognitionē, adhuc desideret ali-
quid. Sæpe enim arteria, quod in se est, maxime distenditur, sed occultatur magnitudo distentio
nis, uel interpellatur à numero, vel crassitie, uel duritie circumiacentiū corporum, vel obiecto-
rum. Hæc enim essentia magnorū, uel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, vbi lon-
gitudo

* In antiquis est ἀμαυροῖ. i. imminuit.

A gitudo perpetuo par est:at non tamen apparet par,sed delitescit quædam eius pars.De quo qui dem etsi iam secundo in libro De causis pulsuum exposuimus,nihilo minus, quod ad propositũ interest,reminiscentiæ gratia exponemus.

Dimensiones distentionis non semper tantæ apparent,quantæ sunt. CAP. 3.

Arteriæ altitudo semper æqualem latitudini distentionẽ habet:sed fit,ut occultetur, aut ar ceaĩ sæpe à corporibus circũiectis & appositis, uel uniuersus motus, uel certe eius quædã pars:ac pars illa,q̃ arcetur,aut in profunditate magis,aut in latitudine,aut simul in utraq; simili ter apparet. Cũ ergo nõ percipiatur nostro quidẽ tactui motus,atq; hoc p totũ animal accidat, ut nulla usquã arteria uideatur moueri,uocatur is affectus ἀσφυξία,hoc est priuatio pulsus : quæ quidẽ,si ad ueritatẽ exigas,in corpus nunquã uiuum cadit,neq; est.n.unquã,quin cor unà cũ ar terijs oĩbus agitetur:at,si referas ad nostrũ tactũ foris iniectũ,in multis reperiatur sanè frequen ter:obiecta.n.arteriarũ corpori sunt,oĩno certæ membranæ, & cutis, multis etiam locis adeps, atq; caro,à quibus usu uenit pulsui,ut nõ occultetur modo,sed & impediatur. Ac sic quidem, si motus occultetur oĩs,atq; in omnibus id partibus accidat omniũ arteriarum , ἀσφυξίαν appellãt affectum:at,si quibusdã in partibus uideantur moueri,in quibusdã non uideantur,hic dĩam in B longitudine habent pulsus. Et nimirũ uocantur longi,quibus sensibilis motus longitudo natura lẽ excedit:breues,quibus infra naturalẽ statũ est:quibus par est naturali statui,moderati.Tantũ enim animaduertitur semper de motu arteriarũ,quantũ opposita corpora permittunt:quamob rem fit,vt corpulẽtis pulsus breues: gracilibus uero longi:queadmodũ & quadratis moderatis-que esse uident moderati.Iam ẽt apparentis motus his non semper æq;,ut profunditas,impeditur latitudo:uerum,ubi arteriam regiones in latera,uel adipis,uel carnis,uel uaporũ,uel humorum plenæ sint,ac incũbens superne cutis nihil eas oneret,latitudinis tantũ obscuraĩ motus: ac magis,si uehemens pulsus & magnus,quantũ in ipso est,sit: cũ uero regiones nicinæ sunt mundæ, rugosa aũt,q̃ eas tegit,cutis,magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac magis,si non uehemens pulsus & magnus,quantum in eo est,sit.Si ergo pulsum inuenias longiorẽ iusto,siqui dẽ unã latitudo eius & ꝓfunditas increuerit,uide,gracilior homo solito,an calidior euaserit,remoto aduẽtitio motu: nam,si factus gracilior sit, idq; tanto,quanto est pulsus maior,unũ hoc tã tum eũ immutauit:sin aũt non tanto,nõ hoc modo est causa,uerum ẽt calor . Quòd si in eadem constiterit corpus habitudine,solus mutatus est calor: sin crassior euaserit, duplo auctum æstima calorem:at,quãnam de causa sit auctus,explorandum ex illis est,quæ exposuimus.Sin lon C gior factus pulsus sit,& latior,nõ uero perinde profunditate auctus , sed permaneat moderatus, præter superiores notas,hoc illi ẽt extra ordinem,necesse est,adsit,rugosiorem euasisse superne arteriæ incumbentẽ cutem:ac,si conuertas membrũ:vt,q̃ eius pars modo superior erat, nũc sit inferior,nulla tum ꝓfunditas re uidebitur impedita . Atq; hi quidẽ duo pulsus in primo libro de eorum dĩjs omnium primi inter uigintiseptem pulsus in tabellam sunt relati, quam de illis feci mus,qui constant ex ternis simul dimensionibus quantitatis distentionis.Ab his descriptus ter tius est,qui longitudine & latitudine excellit naturalẽ, ac in ꝓfunditatis dimẽsione est humilis: qui sanè est infrequens.Fit.n.cum arteria magnopere obiectorum corporum mole oneratur:id quod nunquã eueniat,nisi facultas simul imbecillior sit, & summe mollis tunica arteriæ : quorũ illud imbecilliorẽ iusto,hoc molliorẽ pulsum efficit.Itaq;,cũ his quidẽ erit aliqñ longus simul & latus & humilis,alia ratione nunquã fiet:immo uero,et cũ uideat talis, ne tum quidem procul à natura,nec ad humilius,nec ad latius deflectit:neq;.n.ad summum arteria in profunditate gra uetur,& in latitudine nequaquã:neq; itẽ plurimum ascendat altitudo, prorsus uero cõtrahatur in angustũ:etenim ferè fit ut plus altitudo crescat,pſertim si uehemẽs sit pulsus, at nõ hactenus tñ,ut idẽ altissimus simul & angustissimus fit.Quòd,si hic quoq; membrum inuertas,vt,quæ mo D do partes superiores essent,sint nunc inferiores,& profunditatis eorũ dimensio incrementũ ha

A.t.a.1.par. can. fol. 570. col.a.a bebit,nec uidebitur amplius humilis:sed,ut longus & latus,ita ẽt erit altus, quod est * magnus: nam,qui tribus est dimensionibus auctus,magnus nocaĩ. Proinde distinctiones in hoc sunt adhibẽdæ præter bas,quas nunc exposuimus, ẽt illæ,quæ in primis omniũ sunt adhibitæ . Iã illud quoq; est animaduertendũ,ecquid de latitudine simul detrahaĩ,cũ inuersum sit membrum:ete nim hoc fit non nunquã,demonstratq; , quãto antea ultra proportionẽ ꝓfunditatis dilataretur uas.Iã quartus,qui lõgus simul,& altus,& ĩ latitudine est moderatus,qđ ad se attinet,latus est, quemadmodũ & altus:sed,quia in lateribus coarctaĩ arteria,ideo sic eius motus impeditus est . Omnino.n.ubi latitudo profunditatis proportionẽ excedat, aut ꝓfunditas proportionẽ latitudinis,altera impeditur earũ aut p p multitudinẽ,aut crassitiem, aut duritiẽ corporũ obiectorũ, quæ interposita sunt inter arteria,& admotum tactũ . Et hercle ẽt rugositas numerum imposito rum corporũ auget,rugis cutem conduplicans.Itaq; is pulsus,aut,cum uere magnus fit,scđm la titudinem obstaculum habet : aut,cũ uideri in macilento corpore magnus possit, non uideĩ tñ, q᷑ una dimensio eius sit restricta.Qui quintum in tabella locũ habet,longior iusto,in reliquis au tem duabus dimensionibus moderatus,graciliorem annunciat solito hoĩem esse factum:& pulsum,quantum in eo est,iusto minorem.Quando.n.longus pulsus aut ob propriam suam magni-

tudinem,aut propter tenuitatem uideatur eiuſcemodi eſſe:nunc uero non appareat talis ex ma F
gnitudine eſſe(eſſet.n.ſimul altus & latus,aut alteruter certe horum)reſtat, ut per maciē factus
ſit longus.Cæterum,cum graciliores habere uideātur pulſus iuſto maiores, plane pulſus, qđ ad
ſe pertinet,anguſtior æquo eſt & humilior: itaq; etiam minor,quod ad ſe attinet. Qui ſub hunc
ſcriptus eſt,ſextus, puta lōgus,& humilis, atq; latitudine moderatus:cum de cauſis ante expoſi
tis minor ſit iuſto:quantū in eo eſt,ob gracilitatem apparet longus eſſe.Sed hoc commune cum
quinto habet : propriū aūt hoc peculiariter,profunditatē ob cauſam paulo ante memoratā eſſe
imminutam. Septimus in tabella pulſus erat, longus pariter & anguſtus, altusq́;,qui uideri, pe-
rinde ac omnium primus,magnus poſſet,niſi ſit reſtricta latitudo:cætera hic ita,ut in primo om
nium,ſunt diſcernēda.Et etiam,quæ in tertio explicauimus, ea ſunt in hunc locū cōferenda,nō
ſæpenumero.ſ.hunc pulſum eſſe. neq;, cū incidat,plurimum moderatum altitudine ſuperare, &
inferiorem latitudine eſſe.Ab illo octauum,longum unà,& anguſtum,& moderata profundita-
te,natura quidem eſſe paruū ex ijs conſtat,q̃ in quinto iam retulimus: at,quia marcuit corpus,
longior uidetur: eximium uero hoc pręter quintum habet,ꝙ conſtrictam hic arteriā latitudinis
anguſtia declarat.Nonus pulſus,longus, anguſtus,humilis,longe etiam magis oſtenditur ſua na
tura eſſe paruus, verū uideri ꝑ marcorē corporis,longus:ferè adiūcta illi remiſſio eſt,duritiesq́; F
qui,ſi neq; durus ſit,neq; admodū languidus, ab refrigeratione gignitur.Itaq; nouē, quos nunc
percurrimus,pulſus omnes longitudinē habēt æquo lōgiorē, duabus differētijs reliquis uariāt:
nouem proximi longitudine moderata ſunt,profunditatē autē & latitudinē immutant.Ac deci
mus quidem,qui altus ſimul & latus uidetur,uno in homine,ſi cū moderato cōparetur, nunquā
exiſtat:niſi quando (id qđ rarum eſt)omnino arteria de ſede ſua migret.Sin autē conferatur ad
eū,qui eſt abſolute moderatus,poteſt incidere,ac cauſa eius generandi in proprietatē cōforma
tionis confertur : ſiquidē ſymptoma arteriæ eſt,q̃ ſub profunda carne utrinq; occultetur,ſed in
media parua parte ſublimis extet. Vndecimus,qui una re differt à ſuperiore,ꝙ profunditatē mo
derato parē habeat,pro cumulo cauſam demittēdi huius habet adiunctā:cætera cū decimo cō-
ueniunt.Duodecimus,latus, humilis cū moderata longitudine inuerſo fit membro: aut.n.vnde
quaq; uidebitur moderatus,aut magnus.Ac,ſi omnino uideatur moderatus, altitudinē declara
bit prius non nihil cōpreſſam eſſe,productamq́; ob mollitiē arteriæ latitudinē:ſin magnus,pluri
mum fuiſſe cōpreſſam altitudinē . Decimus tertius,altus,idemq́; dimēſionibus duabus reliquis
moderatus,perinde ut decimus,& ex naturali cōformatione cōtcitur, & etiā ex naturalis ſedis
mutatione:eximium autem habet,præter illum,latitudinis anguſtiā. Decimumquartū,qui om- G
nibus tribus dimēſionibus moderatus eſt,omnibus apertū eſt referre naturalē:an uerò ſit par re
uera naturali,exploratur ex corporis habitudine.Nā,macrior ſi iuſto ſit,ſic,cū ſit pulſus ſua na-
tura minor,par apparet moderato eſſe: ſin craſſius æquo ſit corpus,pulſus tum de ſua quidē na-
tura magnus eſt,ſed,ꝙ per corpulētiam coerceatur,eſſe moderatus uidet̄: ꝙ,ſi nec ad gracilita-
tem corpus,nec ad corpulentiam deflectat,moderatum in eo nō ſolum repræſentari pulſum,ue
rum etiā neceſſe eſt eſſe.Sanè demonſtrauimus in ſecūdo libro De pulſibus dignoſcendis, cæte
ros pulſus ad hunc oēs relatos,magnos,paruos,lōgos;breues,latos,anguſtos,altos, humiles ap-
pellari. Quintusdecimus,qui humilis profunditate eſt, reliquis duabus dimenſionibus modera
tus,omnino ſimilis ſuperiori eſt decimoquarto,præter ꝙ huius cōpreſſa eſt profunditas: proin-
de,quæ illic prius expoſuimus, ea duces hic quoq; dicta eſſe. Hoc uerò eſt in hiſce omnibus me
moria tenendū,nō amplius conuerſo membro uideri humilem.Sextusdecimus,qui moderatus
eſt lōgitudine,anguſtus,altusq́;: aut ex cōformationis ꝓprietate fit talis natura, aut per affectū
aliquem compreſſis ad latera arterijs. Septimumdecimū,qui eſt moderatus longitudine & pro-
funditate,in reliqua dimenſione anguſtus, in latera contractum eſſe declarat moderata profun
ditas:in reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto reſpondet.Octauusdecimus, qui lon H
gitudine moderata eſt,& anguſtus,humilisq́;,ſua quidē natura paruus eſt : uidetur autē eſſe ob
gracilitatem moderata longitudine. Breuiter.n.cum præter profunditatis proportionē,& latitu
dinis,extenſa longitudo ſit,ſignificat corporis gracilitatē: nō tamē,ubi cōtracta præter propor
tionem profunditatis eſt,corpulentiam denotat,ſed uel naturalem quāpiam cōformationē, uel
ſitum arteriæ inæqualem.Nonusdecimus,breuis,latus,& altus,aut ob conformationis proprie
tatem talis natura uidetur, aut ex affectu arteriæ in ſitu diſtortæ.Vigeſimus iam alijs duabus di
mēſionibus ſimilis eſt nonodecimo,ſed profunditate eſt moderata . Hic habet hoc præcipuum,
impeditā ſuam altitudinē.Vigeſimusprimus,breuis,latus,& humilis,præter eaſdē cauſas, etiā il
las adiunget ſibi , q̃ latū ſimul & humilē efficiunt pulſum . Ad eundē modū uigeſimusſecundus,
breuis ſimul, & altus,atq; latitudine moderata,aſſumet ad eaſdē cauſas,eas,q̃ moderatū latitu-
dine creant humilemq́; pulſum. Sic etiā uigeſimustertius,breuis ille quidem lōgitudine, uerum
dimenſionibus duabus reliquis moderatis, ad eaſdē cauſas reducetur. Vigeſimusquartus ſortie
tur pręter eaſdē cauſas,extra ordinē cauſam,quę altitudinē deprimit.Ad eūdem modū proximi
duo ad antedictas referent̄ cauſas:ut memoria teneamus , ī quibuſcūq; pulſibus cedat lōgitudo
ꝓportioni latitudinis & ꝓfunditatis, in his cauſā aut naturali cōformationi,aut arterię ꝑuerſo
ſitui

A situi esse attribuendā. Demonstrauimus porrò, ubi latitudinis, uel profunditatis proportionem
lōgitudo uincat, aut obsistere alteri earum solam angustiam, aut auctam ēt alterā esse: atq; obsta
culū frequenter accidere, incrementū raro, in latitudine quidē, ubi ꝑ mollē arteriæ tunicā degra
uet altitudo, simulq; nec uehementē esse eiuscemodi pulsum: in profunditate uero, ubi coarcte
tur latitudo, & pulsus uehemens simul & magnus ex sua natura sit. Reliquus est post oēs uigesi-
mus septimus, breuis, angustus, humilisq;, ꝙ utiq; paruus uel apparet esse, uel sua natura est: ac,
quæ quidē in omniū primo distincta sunt, magno, eadē sunt hic quoq; distinguenda. Si naturali-
ter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus nō modo uidetur paruus, sed ēt est uere. At, cū
crassior sit, si, quo homo euasit se ipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tū quidē, quod ad ipsum
attinet, moderatus: sed per corporis crassitudinem minor uidetur moderato. Si longe sit crassior,
quā pulsus minor, is pulsus, quātū in ipso est, mediocri erit maior. Sin aūt minus sit crassus, q̃ par
uus, pulsus hic, si eius naturā spectes, minor erit naturali. Quòd, si gracilius corpus sit, q̃ uideat
pulsus paruus, is sanè est natura paruus, sed nō perinde uidet paruus, ac uere est: ꝙ corporis gra-
cilitas, quatenus decessit de natura, hactenus ei magnitudinis addit speciem. Quæ de paruo &
magno pulsu adhibita distinctio est, eadē in alijs est adhibenda oībus: sciēdūq; illorū quēq; uel
B paruū esse natura, uel magnū, uel moderatū. Ac tres hi pulsus in quantitate distentionis positi
sunt, qđ attinet ad ipsius rei naturā. Vident uero esse uigintiseptē ob crassitudinē uel gracilitatē
corporis, uel ob cutē rugosiorē, uel regionū arteriarū inæqualē angustiam, uel proprietatē con-
formationis. Itaq; unūquēq; oportet, qui nō inania uerba ambit, sed ipsa opera studet meditari,
omniū memorē, quæ iā percurri, simul atq; aliquē aīaduertat pulsum, qui in quantitate consistit
distētionis, primū, ꝙ sit de uigintiseptē, attendere: deinde, ubi ab eo, quæ ex uicinis corporibus
oriūtur, alterationes secreuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status,
qui talē genuere, siquidē docent hi & præterita & futura, ut in longo, & angusto, & humili: nam
exempli gratia in hoc, qđ dico, docebimus. Hunc, quātum in ipso est, liquet paruum esse, ex eo,
ꝙ eius imminuta est circularis dimēsio, & aucta dimensio lōgitudinis. Si.n. duabus de causis mi-
nor circulus distentionis apparet, ob corpulentiam, & ꝙ minor re uera sit pulsus: nunc aūt abest
corpulentia, sanè.n. nō solum longitudo non creuisset, sed ēt imminuta esset: planum est, pulsum
sua natura esse paruū. Cum igitur remota sit longitudinis species, quā contraxit ex corporis ha-
bitudine, cū de sua natura paruus sit, uideamus iam, quā nā de causa sit factus paruus. Hic plu-
rimi interest nosse paruitatis quantitatē, & longitudinis: aut.n. paulo est naturali minor, aut mul
C to, aut, ut ita dicam, modico: sic ēt in longitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales
superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producatur: ēt ad maximam deueniat
paruitatem, idest angustus & humilis sit: hic pulsus natura longe est, quā apparet, minor, sed eā
quidē ex nimia gracilitate comparauit speciem: vt uero sit natura minor, ex causis, quæ efficiūt
minorem, frigiditate, imbecillitate, *gracilitate. At quę tandē causa est, uel causæ inter has, vnde
pulsus, qui nobis nunc cernit, longus, angustus, humilisq; generetur? Declarauimus quidem an-
te, signum esse ꝑpetuum arteriarū duritiei pulsum durū, infirmæ facultatis languidū, qui ēt re-
missus & imbecillus uocatur: ut, qui ei est contrarius, uehemens, contentus, validus. Verū scien
dum & hoc est in hoc pulsu, necessario eum languidū esse: nunquam.n. ualente facultate paruus
ad summum pulsus fiat: at duritiē nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate uero nō abso
lute est statuendum: sed illud primum nosse oportet, interesse, cor unà esse cum arterijs refrigera
tū, & refrigerari: ac ꝙ, refrigeratum esse, læsam esse facultatem, sit: refrigerari autē, mutari usum.
Hic animo mihi opus est planè attento, sciendumq; nō modo ad præsagitiones ex pulsibus, sed
ad alias ēt penè oēs eo nihil esse conducibilius. Procedit aūt uniuersus hic sermo ex cognitione
essentiæ facultatis, quam in commentarijs De causis pulsuū, ꝙ operæpretium non esset, ꝑteriui
D mus. Hoc loco, quia ad exacte intelligenda ea, quæ posthac docebimus, hanc refert nosse, uisum
mihi est illam exponere: neq; hic tñ cum suis demonstrationibus (quippe alio eā loco prosecuti
latius sumus) sed quantum summatim explicatum ad institutum nostrum conducat.

* *Antiqui habent σκληρότητα .i. duritie. & sic uidetur legendum.*

De essentia facultatis, ac de reliquis pulsibus, qui in quantitate distentionis consistunt. CAP. 4.

FAcultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita cōmodo temperamēto
est: nam tum demum suum quæq; munus obit strenue, ubi sit tēperatissima: contra male fun
gitur, si intemperata sit: atq; hactenus male, quatenus sit intemperata. Ad eundem modum cor-
dis corpus, cum immodice refrigeratū sit, calfactum, humectatum, desiccatū, pulsus pro suæ in-
temperiei modo facit languidos: id quod illi est, offensam facultatē esse. At uero cōsuetudinem
cū sanguine habere in ipsius contento sinibus, & cū spiritu, ꝙ calidior longe, ac naturalis status
requirit, sit: aut cū eo, qui in inuolucro cor ambiente est, vel in pulmone: aut cum ipso ēt inuo-
lucro cor ambiēte, & pulmone: vsum est tñ uariasse citra offensionem facultatis. Eandem hēt
rationem refrigeratum esse & refrigerari: ubi in ipso cordis corpore temperando præpolleat ele
mentum frigidum, læditur facultas: sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & sanguine, spi-
rituq;, quos eius uentriculi continent, usus est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso

corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam uicino, non immutant usum: siquidē E proba temperatura, & intemperies ex quatuor fiūt elementis: vsus vero accessiones, vel remissiones ex calido & frigido duntaxat. Vbi iam ad vltimā vsus exolutionem deueniat, corporibus vicinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiā cordis corpus nō intēperatū esse: id quod nihil est aliud, q̃ debiliorem fieri facultatē. Quāobrem dicebam fieri non posse, vt de frigiditate vno verbo pronuntiarem. Neq;, ut sola prostratione facultatis, vel induratione sola instrumētorum, pulsus interim minor fit: ita etiā ob solā frigiditatē, quomodo nūc diximus, *nō accepta refrigeratione de vsus exsolutione: neq;.n. eò vnq̃ cor, vt refrigeretur vehemēter, deueniat, nisi sit ipsum refrigeratū. Quod dico intelligas clarissime, si eos, qui in itinere ex ingenti frigore obeūt, cōsideres: oēs.n. simul vt frigidū exspirāt aerē, pulsum quoq; minorem habent: minimū tamē illorū prius nullus, quā ad extremā refrigerationē sit perductus, obtinet: vbi nō tantum vsus est immutatus generandorū pulsuum, quod aderat à primo illis, uerū etiā, quia perditur iā naturale cordis & moderatū tēperamentū, debilitatur facultas. id qđ solet plerūq; ijs subito accidere, nō, ut in alijs affectibus, paulatim: de quibus est unus, quē hoc loco hēmus in manibus, per quē pariter & lōgus pulsus apparet, & angustus, humilisq; in lōgis morbis. Qui.n. ita habēt, in periculū hi non minus præsens ueniunt, quā illi, qui in itinere decedunt. non repente his t̃n paruus F pulsus, sed pedetentim uenit marcescentibus: unū enim & hoc genus est marcoris, qđ Philippus senium ex morbo appellat. Nā nō ex frigiditate torridus marcor, cæterum ex facultatis sola imbecillitate, imbecillos pulsus & paruos creat. Separatur à priore, motus uelocitate & crebritate & duritia, calorisq; feruore. Verū de his nō est huius disputationis differere, sed ad institutū reuertor. Longus, angustus, humilisq; pulsus, cū longius ab natura trinis dimēsionibus discesserit, si talis citra duritiē appareat, à quibus nā procedat, & quot causis, abūde aperuimus. At, ubi * cū duritie coniunctus est, unā iā hic adest, uel languidus pulsus, uel medius inter languidū & uehementē: qui nec euertat tactū, nec ab eo euertatur: ut memores simus nullū alioquin inter lāguidū & uehementē mediū esse: declaratur autē in corpore is affectus esse, qui reddit arteriā durā. Hæc est siccitas, uel *cōstrictio à frigore, uel tensio. Siccitas quidē in ardentissimis febribus, ubi maligne producūtur, & præcipue ex torrido marcore, † certisq; melācholiæ & quartanæ febris generibus. Constrictio ex frigore fit per frigidæ intēpestiuū potū, & immodicū, uel per balneas similes, ex refrigerātibus itē pomis intēpestiue ingestis, uel præter modū: deniq; ex ijs, quæcunque multū solent frigidæ pituitæ gignere, quē Praxagoras uitreū succū solet appellare. Tēsio ex conuellentibus affectibus, & ingentibus inflāmationibus. Ex scirrhis uero *cōstrictio arteriarū G atq; tensio nascitur: quod quidē accidit potissimū ex iecinore & liene: ex his.n. uisceribus pulsus apertissime uidentur & perpetuo duri, scirrho præsertim affectis: & uero etiam in magnis inflāmationibus. Sed tactū eiusmodi affectus deprehendētur, & per urinas, & alui excremēta, per uniuersi corporis deniq; colorē, & linguę: iā etiā per febrium genus. Qui porrò alij corporis affectus pulsum creāt durū, partim originē ex recentibus offensionibus repentinā trahunt, reliqui omnes pederētim. Offensiones, quæ inducunt eiuscemodi affectus, sunt uini potio intēpestiua, & frigidæ: sæpe etiā poma refrigerantia, & frigidū balneū. Deprehendes noxā à uino illatā, cū subito pulsus nō durus modo sit, sed maior etiā, & celerior, & uehemētior. Cęteras à uino in cōmuni discernes, q̃ nec magnitudinē adiunctam, nec uehementiā, nec celeritatē habeant. Singulas seorsum, nunc clarius, nūc obscurius & per coniecturam. Clarius, ubi symptoma aliqđ consequatur, quod pomis solet succedere, inflatio uētris inquā, aut mordicatio corruptorū, aut stomachi aliqua cōpressio, aut deliriū, ut à pomis uinosis: aut uomitus, aut alui deiectio humidior & largior. Hæc scilicet non per signa, sed ipsam aperte demonstrant substantiā comestorum: q̃, nisi horum quid adsit, nec à uino signorū, aqua frigida est, quæ offendit, uel pota, uel intempestiue in ipsa lotos. At uero, ut hæc securius omnia confirmare possis, metuentium & angore corre- H ptorum pulsus magno indicio sunt. At, si prius dictis postea hoc semper addas, ægrotū aliter, ac præscriptum sit, fecisse, magis confirmatā pręstabis & suspiciendā pręditionem, ut subinde fidē astantes nō habeant, nec ex pulsibus credant tale quid dictum esse, sed consciorum aliquē detulisse ægroti peccatū. Tangendi autē accuratæ sunt pulsus, deinde, qđ indicant signa, proferendū: ac tum denuo sunt tangendi, animaduertendūq;, ecquid ægrotus commotus sit. Qui si omni sit perturbatione liber, uide, nunquid cōmemoratorū signorū aut omiseris, aut parum probe perpēderis. Si uero sit ꝑturbatus, atq; uideaē angi, uel uereri, caue mox signo adhibeas fidē: frequēter.n. fit, ut nō, quò conscij sibi talis admissi sint, angantur ægroti, sed, q̃ ita ferè sint cōparati, ut statim expauescāt: at his mox pulsus cōsistit. Qui uero planè in culpa sunt, quā tu diu de eo confirmes quicquā, tā diu metus proprius pulsus apparet. Atq; peccata, quæ hactenus exposuimus, omnia aut inflāmationibus, aut scirrhis, aut siccitatibus, aut uiscerū per frigiditatē *constrictionibus augēdis, alterationē, quam diximus, inducunt. Neruorum uero originem si quid occupet tale, affectum conuulsiuum creat: sic appello illos affectus, qui ante mortē necessario conuulsionis aliquod habent symptoma. Qui quidē moriūtur oēs etiam calidi, contra, ac illi, qui corripiūtur syncopa: hi.n. uehementer etiam frigidi uiuunt adhuc. Quibus uero neruorum propaginem occupa-

[Left margin notes:]
* πῆξιν.
† In impressis est, certisq; melācholicarum & quartanarum febrium generibus, in aliquibus tamen antiquis legitur, ut uertit interpres.

[Right margin notes:]
A l.1.f.2.d.3 c.6.fo.48.h
A.t.2.1.par. can.fol.570 col.a.b

A occupauit conuulsiuus affectus, cum plane iam expirauerunt, diutissime permanent calidi. Horum pulsus omniũ statim primo occursu exercitatis in tangendo tensionem produnt, & motũ ueluti conuulsiuũ detegunt. Quòd, si quis, cui commemoratus pulsus est, ab aluo plura deijciat (id quod euenit ex iecinoris scirrhis) non amplius hi hñt pulsum longum, sed aut moderato assimilem longitudine, aut ẽt breuiorem. Iam hoc quoque in omnibus duris pulsibus, paritérq; par uis operæpretium est nosse, citissime uibratos eos effici: &, qui uibrati non sunt, uel de uitalis facultatis imbecillitate, uel de remissione usus, uel amborum concursu non recipere illos eum motum. Nam, siquidem usus magnam distentionem postulet: uisq; efficere uitalis ualeat, sed unũ refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam distentionẽ per duritiam nequeat: uibratio in eum statum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ uibratus motus. Quocirca hic pulsus, qui uideť uibratione uacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut exolutionem usus declarat maximam. At, uibratus si fit, contentionis cõtinuo non nihil annunciat facultatẽ obtinere, nec pulsuum usum generandorum semel esse exolutum: nec uero deuenit ad maximam paruitatem, sicuti diximus propositũ pulsum facere. Ad eundem modum, si pulsus citra uibrationẽ longior iusto sit, angustiórq; & humilior, non longissime tñ de natura in singulis his diuerterit,
B sed aliquantũ, attendendum est, durus ne sit & nõ uibratus, aut plane duritia liber sit: si.n. durus sit, sed absq; uibratione, frigiditatem, uel facultatis imbecillitatẽ indicat, uel utranq; simul. Hæc discernito ex cõsequentibus: nam, cui talis pulsus ex sola refrigeratione sit, statim adiunctã tarditatem habet, raritatemq́; : cui ex imbecillitate facultatis, sociã sibi remissionẽ habet. Quòd, si iam usus cõstet immotus, tanto erit pulsus celerior naturali & crebrior, quantum à modo deflexerit paruitas. Sin aũt, quo facultas sit imbecillior, eo exolutior usus sit, pulsus esse similis in utraque differẽtia moderato uidebiť, nec celerior, nec tardior, uel crebrior, uel rarior: at, si excedat alterum, pro excessus ratione, sicut ante est dictũ: si uero simul & durus & uibratus sit, significabit eosdem affectus, à quibus diximus supra durum pulsum constitui, uerum non imbecillam facultatem tñ, ut in illis, neq; exolutũ usum. Quanta uero utriusq; sit noxa in facultate, declarabit uehementiæ & remissionis differentia, unà cũ quantitate uibrationis: in usũ uero, differentia celeritatis & crebritatis cũ uibrationis item quantitate. Reliqua ex ante dictis ẽt conijcito. Haud aliter, si non paulũ nec multũ tribus differẽtijs de natura deflectat, sed sic mediocriter & modice, ex dictis discrimina notato. At sæpe in eiuscemodi pulsibus, ijs dico, qui pusillam à natura in longitudinem, angustiam, & humilitatem habent mutationẽ, non modo nihil animaduertiť duritiæ, uerum mollitudine ẽt præditi sunt insigni: id quod & huic accidit de causis genere ijsdẽ:
C uariatur aũt quantitate in singulis. Siue.n. propter facultatis imbecillitatẽ minor moderato pulsus fiat, facultatis ostenditur maior offensio: siue pp exolutionem usus, maius & huius esse uitium: quo.n. tunicæ mollitudo ad distentionis magnitudinem est promptior, hoc causam, q̃ moliatur paruũ pulsum, declarabit esse maiorẽ. Sanè, imbecillitas facultatis quã sit magna, satis ex quantitate remissionis apparebat: huc cumulus accessit, qđ nunc diximus. At, usus exolutio in quantũ inciderit uitium, ex solis, q̃ diximus, signis inuenit: de quibus dicemus ẽt inferius nõ nihil, ubi connectemus mutuo pulsuũ genera: in præsentia.n. hoc non instituimus, sed cũ exponere de genere quãtitatis distentionis cœpissemus, simul alia attingere sumus coacti. Quare redeamus ad primum institutum, ac ad reliqua genera transeamus: neq;.n.ꝙ alios item ex tabella pulsus percurramus, causam arbitror ullam esse: uerum eadem ratione & uia, quam instituimus in longo, angusto, & humili, reliquos singulos explorabimus. Ac primũ remouebimus, qui pp corporis habitudinem longitudine, uel latitudine, uel profunditate uariant, ut non magni tñ, uel parui uideantur: deinde causas considerabimus, per quas aut iusto maiores fiunt, aut minores. Atque de genere pulsuum quidem, quod consistit in quantitate distentionis, satis in præsentia.

D *Celer & tardus pulsus, quid denotent.* CAP. 5.

POsthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipsius motus est arteriarum genus in primis proprium, agemus. Porrò sumendum hic quoq; est ad distinguenda homonymia initium. Nã dicitur celer pulsus, nunc ut cum moderato compareť, nũc ut cum quolibet alio. Præterea ipse ille moderatus interim absolute dicitur, quem in optima cõspicimus natura: interim de unoquoq; homine qui inculpata sit sanitate. Hic ex cõparatione absolute moderati existimatur, docetq; quod nam sit temperamẽtum: ac celerior quidẽ calidius: tardior frigidius declarat temperamentum. Verum solam plane non est inuenire mutationem in celeritatem & tarditatem, nec in sanis, nec in affectis corporibus: nã, qui calidiore est temperamento, quã simpliciter moderatus, si pulsum habere uideať celeriorem, eũ habet necessario ẽt maiorem: &, cui pulsus est aliqua occasione solito celerior, omnino etiam maior est. Neuter tñ est horum necessario crebrior: siquidẽ crebritas illis, ubi calor accumuletur copiosior, accedit. Itaq; cũ celeritate modo magnitudo, modo etiam crebritas coniuncta est: atq; etiam interdum sola crebritas: cum aliquem prætereuntes, qui maximam, quæ eo tempore contingat, distentionem obtineat, deinde reuersi parem offendamus magnitudinem, sed celeritatem maiorem: huic enim simul crebritatem necesse est increuisse. Quòd, si quem relinquamus, qui usum habeat pulsuum exolu- tum,

tum, ac reuersi in celeritatẽ pulsum inueniamus auctum, tum nõ auctus tm̃ celeritate est, sed & E
crebritate plane, & magnitudine: quãdoquidẽ usus exolutio in raritatẽ clarius, deinde in tardi
tatẽ, postea in paruitatẽ, pulsum cõuertit. Et item quoq; mutationes in paruitatẽ pulsuũ, partim
ex moderato statim in raritatẽ simul mutãtur, subinde etiam in paruitatem, ubi amplius usus sit
imminutus: partim ex statibus nõ naturalibus nũc aucto usu, sæpe unà cũ mutatione in paruita
tẽ, interim cũ raritate, nõnunquã cũ mutatione in utramq;: nũc diminuto usu mutationes fiunt
pulsuũ in tarditatem cũ raritate & paruitate. Habes primas & simplicissimas pulsuum mutatio-
nes in celeritatẽ & tarditatẽ: harumq; causæ præcedentes & externæ eadẽ inueniũtur ratione,
atq; illæ, quas de magnitudine & paruitate exposuimus. Mistæ uero mutationes atq; cõpositæ,
cũ uehementia & remissione, uel duritia, uel mollitudine cõstant. Quæ ẽt examinandę sunt atq;
discernendæ eadẽ uia rationeq;, quam, cũ de longo, angusto, & humili disputaremus, declaraui
mus, quo cognoscamus, quæ causa sit, quamobrẽ in celeritatem, uel tarditatem pulsus uariauit:
potest.n. uti diximus, ob usum auctum pulsus in celeritatẽ creuisse: potest ẽt ob mollitudinẽ ar-
teriæ, & facultatis robur. Sed.n. cũ nõ uariet mollitudine, duritia, uehementia, remissione, solus
mutationẽ usus induxerit: at, si cũ horũ aliquo, cã inquirenda & exploranda ꝑpollens est, sicut
ante declarauimus. Exẽpli gratia, si simul & celerior esse, & mollior uideaẽ, animaduertendũ est, F
tanto'ne celerior sit, quanto mollior, an magis. Nã, si, quanto est mollior, tanto ẽt celerior sit, al-
terationẽ ab sola mollitudine mutuauit: sin multo celerior, q̃ mollior, non à mollitudine tm̃, sed
& ab usu aucto: cõtra, si multo mollior, q̃ celerior, quãto mollior est, tm̃ detraxit solius usus exo
lutio. Ad hunc modum, si pariter celerior & uehemẽtior sit, nũ tãto celerior sit, quãto uehemen
tior, cõsiderãdũ est. ita.n. celeritatis solũ facultatis robur causa sit: sin celerior, quã uehemẽtior,
quo celerior est, hoc de usu aucto accepit: at, si vehemẽtior multo, quã celerior, nõ robur tm̃ fa-
cultatis, sed ẽt frigiditas aliqua alterauit pulsus. Si iam celerior simul & mollior, uehementiorq;
appareat, singulari experientia opus est cognituro, utrũ tanto celerior sit moderato, quanta ex
ambabus causis facta accessio est ex mollitudine & cõtentione, an nõ tanto. Nã, si tanto, ob illa
sola est immutatus: si magis, accessit incrementũ usus: sin minus, ẽt propter usum exolutum. Ea-
dem ratio in pulsuum mutatione in tarditatẽ ineunda est, ex usu'ne duntaxat exoluto, an ex im
becillitate facultatis, an ex duritia instrorum orta alteratio sit. Ac ob usum solũ uariasse ꝓbabi-
le est pulsum, si qñ nec durior, nec imbecillior inueniaẽ: ob facultatis infirmitatẽ, ubi quãto lan
guidior sit, tanto ẽt tardior: atq; ob duritiam item instrorum, cum tanto sit tardior, quanto du-
rior. Sin aũt multo tardior moderato uideaẽ, q̃ languidior, in eũ statũ ex imbecillitate & frigidi G
tate incidit, causamq; in eo exuperãtem ex collatione reperies ad naturalem & moderatũ. Si.n.
numeris forte quinque de natura remissio deflectere uideaẽ, & quindecim tarditas: ꝓstare in eo
pulsu constituendo frigidã causam, nõ imbecilitatẽ facultatis esse causam, dicendũ est. Sin quin
decim tarditas numeris appareat, decẽ aũt remissio, in huius pulsus cõstitutione frigiditatẽ ex-
cellit imbecillitas. Si uero minori excessu sit tardior, maiori uero sit lãguidior, ex facultatis imbe
cillitate, & calore quoq; is natus sit. Ac magnitudinẽ quidẽ utriusq; causæ ex ꝓportionis exces-
su inuenies. Atq; hoc memoria tenendum est, hęc omnia dici amoto ascititio motu. Pari modo,
ubi cũ mutatione in tarditatẽ inueniẽ aliqua durities, attẽdendũ est, ex sola duritie mutatio, an
ex ambabus, incidat. Si.n. quanto tardior sit pulsus, tanto ẽt uideaẽ durior, alterationis sola du-
rities causa est: si uero multo tardior, q̃ durior, nõ modo durities, verum ẽt frigiditas: atq; inue-
nias ad eundem modũ hic fortiorẽ causam, atq; declaratũ est paulo ante. At, si magis sit durior,
q̃ tardior, non nomine duritiæ tm̃, uerum caloris etiã, talis euasit: & uero hic quoq; ex ꝓportio
nis excessu ꝑspicies causæ utriusq; magnitudinẽ. Iam uero, si tardior simul & durior sit, atq; lan
guidior, exercitatũ hic quoq; oportet esse, q sit ꝑspecturus, an tãto tardior sit moderato, quãtũ
accessit ex utrisq; causis imbecillitate & duritia, nec ne. Etenim, si tanto, ob illas est solas muta- H
tus: ꝙ si magis, adiuncta iam est usus exolutio: si minus, etiam propter usus incrementum.

De quatuor generalibus differentijs, quæ sunt in distentione. CAP. 6.

QVando iam satis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hic disputationem aliquantisper sistamus, ac prius, quã aliud genus in manus sumamus, quędam faciamus, ut cõmemoremus & ad superiorem & insequentem sermonem accommoda. Nam, quatuor cum sint in distentione arteriæ generales differentiæ, prima eademq; ante cæteras pulsuum propria, quæ in qualitate consistit motus: altera, quę in quantitate distentionis: neq; hic nos, neq; in primo De pulsuum differentijs libro de priori magis propria, uerba fecimus, quòd cognitu difficilior sit, sed de illa, quam dignoscant tyrones clarius, & quæ ideo sit ad denunciandum aliquid utilior. Hæc habet extra ordinem illud quoq; præter alias omnes, ut complecti septem & uiginti uideatur pulsuum differentias, sint uero re uera tres: nam in cæteris quidem omnibus generibus, quot natura sunt differentiæ, tot apparent. Reliqua sunt in distentione duo genera pulsuum, alterum facultatem, alterum arteriæ indicat tunicam, quod quidem est postremum, immo uero nec proprium, nec affine, sed genus pulsuum aduentitium. Habent autem hoc duo hęc genera, ut causam semper, à qua generanẽ, ostendant aperte: duo illa genera superiora non perpetuo:

A pcruo. Etenim duobus obuenit generibus posterioribus, ut ab vna utrunq; cã cõstituatur: primis
vero duobus, ut ab oĩbus causis, quas tres frequenter demõstrauimus esse: quo ẽt in generibus
duobus primis difficilior est oratio, ac pluribus ad causam inueniendã distinctionibus indiget.
In reliquis duobus cum genus est causæ unum utrobiq;, tum vero quantitatis notitia certa.

Causæ continentes vehementis, languidi, mollis, & duri pulsus. CAP. 7.

VEhemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac, quo sit uehementior, tanto robur signifi
cat maius esse facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo sit languidior, hoc
facultatẽ quoq; imbecilliorem esse demonstrat. Haud aliter durus pulsus efficitur ab arteriæ tu
nica dura, mollis a molli. Preterea quantitas pulsus duritiæ & mollitudinis, arteriæ declarat quã
titatem duritiæ & mollitudinis. Sed uero, qui medius est inter durum & mollem, qui ẽt uocatur
moderatus, primus natura est inter eos, solusq; naturalis. At inter languidum, & vehementem
ac ratione medius est nullus: ꝙ languidus sit oriundus ex facultate imbecilla, & a natura desci-
scente, uehemẽs autem ex firma, & recte habente. Verum alio modo, ut ante retulimus, medius
sit aliquis inter languidum & uehementem: modus autem dignoscendi per tactum adhibitum
est. Nam, cum a pulsu euertitur, vehementem eum uocamus: cum ille euertat pulsum, lãguidũ:
B ubi neutrum fit, mediũ dicimus hũc sortitum locum esse inter languidum & uehementem: qui
quidem non aliter, atque languidus, pter naturam est. Alterationes pulsuum quędã in remissio-
nem, & uehementiam, & solæ fiunt frequenter, & ab una causa: cum.n. tunica arteriæ unà cum
usu in naturali constent statu, & non nihil facultatis contentio alterata sit, languidor hic, q̃ ve-
hemẽtior priore, pulsus redditur: de alijs uero generibus cum eo nihil mutatur: atq; hoc pacto
solæ fiunt, & ab una causa. Alio modo ab una quidem causa, sed non solæ. nam, ubi dissoluta ad
modum facultas sit, uel contenta, ut nondum a causis alijs continentibus sit immutatus, mutari
pulsus ab una causa accidet, genus uero non unum cõmutatum esse. Nam, si longe facultas im
becillior sit, non languidum modo, uerum etiam paruũ pulsum creabit: &, quia paruum, statim
etiam crebrum: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam maiorem excitat pulsum, si-
mulque, si nihil uariet usus, rariorem. Mutatio iã pulsuum in durititiem & mollitudinem, siqui-
dem ab una causa procedat, omnino aliquod unà de alijs generibus mutabitur: ꝙ si sola cõstet,
ex concursu plurium causarum constituitur. Simul autem & sola, & ab una causa nequaquam
fiat, nisi minimo planè spatio discesserit de natura, ut quàm minimo fiat pulsus durior, pari ta-
men magnitudine: at sic nec celeritas mutabitur, nec crebritas. Verum, apertior si fiat maiorq;
C durities, non poterit pulsus non esse minor, tantoq; etiã crebrior, quãto minor. Si uero simul &
durior facta sit tunica arteriæ, & calor increuerit, hoc pulsus moderato durior erit, quo arteriæ
tunica: at magnitudine æqualis moderato: modo, quantum calor mediocritatem excesserit, tã-
to tunica arteriæ naturali sit durior. Quando iam de his quoq; satis dictum est, quantum requi
rit præsens argumentum, deinceps de præcedentibus & externis duorum generum, quæ nunc
explicauimus, causis agemus.

Causæ præcedentes, quæ robur augent & opprimunt. CAP. 8.

CAusæ præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipso insunt corpore: ac humo-
A.l.3 f 11.a e.6.f.280 b c. res quidã sunt semicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturæ ad iudicationem impe
tus, nisi hic sit ẽt in eodem genere: ad hæc ira: Partim extrinsecus adueniunt, ut uinum, cibus,
exercitationes modicæ: & ẽt quæ intemperiem corrigunt ipsius corporis, & cordis, & arteria-
A. ibidem. c rũ, siue illi cibi sint, siue potus, siue ẽt medicamenta. Dissoluunt uero facultatem inedia, uigiliæ,
solicitudines, mœrores: uacuationes immodicæ per aluũ, uel per urinas, uel uomitũ, uel uterũ,
uel profluuium sanguinis: uehemẽtes dolores, uel singulares, * ut quẽ stomachicũ affectũ uocãt * In græcis est, οἱ μετά τινος ἰδιότητος ὑπομένου. i. cũ quadam proprietate euenientes.
qui syncopam inducit. His adiunge oĩa, quæ cordis, uel arteriarum creant intemperiem, siue in
D corpore illa contineantur, ut in succis, uel solidis partibus: siue foris ẽt his antecedant: quippe
hæc dissoluunt oĩa facultatem, immodice humectando, desiccando, calfaciendo, refrigerãdo, di
gerendo. At uero, quę causę præcedẽtes, & externæ pulsum duriorem efficiunt, supra exposui-
mus, cum de longo simul, & angusto, & humili dissereremus. Nihil est ergo, cur easdẽ hoc loco
recenseamus: sed, tantum si mollis causas addiderimus, finem hic faciemus libri.

Causæ præcedentes & externæ mollis pulsus. CAP. 9.

MOllem reddunt arteriam humidus cibus, ac frequentiores balneæ, somni multi, mollior ui
ta, & uoluptates: atq; hæc quidem intra septa manẽt naturæ. Præter naturam, in comate,
lethargo, aqua inter cutem, & si quę sunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humidita
te, maxime pituitosa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nunc iam tẽps est,
ut hunc librum finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subduxerimus: est aũt hic. Præsen-
tẽ dispositionem singularum causarum continentium pulsus primam indicant: qua cognita prę
cedentes & externæ causæ deprehenduntur † ipsius primæ inter illas: atq; in hoc constat præte † Al. τῆς τροπῆς αὐτῶν. i. mutationis ipsorum.
ritorum præsagitio: futurorũ uero ex ijs, quæ dispositiones comitantur, petuntur pręsagia, quo
rum quemadmodum unumquodque potissimum fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in
secundo tamen horum commentariorum, quod restat adhuc, instituimus persequi.

GALENI

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Præſagitio ex pulſibus, qui in contractione arteriæ, in tempore quietis, in inæqualitate, in ordine, ac in ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid celeritas & tarditas contractionis ſignificent. CAP. 1.

DE primis quidem, & quaſi maxime elementalibus pulſibus, qui in diſtentione arteriæ dignoſcuntur, diſſeruimus ſuperiore libro: nūc de reliquis, exorſi a contractione, tractabimus. Habet quatuor hæc quoque genera pulſuū quot ſcilicet diſtentio: uelocior etenim & tardior, maior minor, vehemētior languidior, ſi naturam ipſam ſpectes rei, cōtractionis motus fit: & hercle ēt arteriæ corpus aut durū efficitur aut molle, quare & ob id pulſus du- F
rus vel mollis efficitur: haud dignoſcas tn̄ horum generum, præter tarditatem vnam & celeritatem, ullum: immo ne has quidē ubiq;, ſed in illis pulſibus, ubi ſenſu contractio animaduerti poſſit: ut in primo libro De pulſibus dignoſcendis docuimus. Iam etiam in libro de uſu pulſuum arteriæ functionem demonſtrauimus contractionē eſſe non ſecus, ac diſtentionē, utraq;.n. naturalis* caloris tuetur mediocritatem: diſtentio ueluti inſpiratio quædam exceſſum ardoris refrigerando, & uentilatione, quod extinguitur, incendendo: contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis indicio erit, fuliginoſorum excrementorum ingentem colligi copiam, expurgariq; id temporis, quandocunq; inueniatur: tarditas contra, nec eius multum excremēti coaceruari, eoq; nec requirere euacuationem. Magna.n. copia per putredines humorum aceruatur, quæ febres accendunt neceſſario: cū corpus bonos humores habeat, pauca oīno: in alijs ſtatibus, qui medij inter hos ſunt, pro portione ſingulorum ſtatuum: inter edendum & dormiendum, plus: per uigilias, & inedias, minus. Eadē plane ratione pro ciborum natura: in illis, qui prauos humores gignūt, plus: in his minus, qui probos. In febribus ad eundem modum, in acceſſionibus, plus: alijs temporibus, minus. Adeoq; plus ex craſſis & lentis humoribus, cuiuſmodi pituitoſi ſunt, & quos ap- G
pellant crudos: ex bilioſis minus, & melancholicis: medio modo ex ſanguine, qui.ſ. etiam putreſcit in inflammationibus: unde oriuntur febres, cum alijs, tum illis, quarum adeo eſt immodicū incendium, ut cutem deurant, & affectum generent, quem carbunculum uocant. Eiuſdem ferè naturæ ſunt herpetes depaſcentes, quos appellauit Hippocrates ſedētes: ſcilicet in omnibus his affectibus putreſcunt humores. Alio āt iā modo illi, qui putreſcunt in aſperis arterijs, ſucci: pulmonem.n. ſuo uitio contagiunt, ac putreſcit temporis progreſſu hoc ēt uiſcus. Ac cōtrahunt* in aſperas arterias uel per diſtillationem de capite, uel ex pleuritide, vel peripneumonia, uel pulmonis affectu, uel angina, uel ex empyemate tranſumpto. Originem hinc ducunt putredinis, quæ minus probe expuantur: nam, ut ſunt uitioſi, & locus calidus, maturam deſiderāt euacuationē. Subinde ēt fit, ut, cum pulmonis rumpatur uas aliquod, immittat ſanguinis in aſperas arterias aliquid: qui quidem putreſcens diuturnitate, excitat tabē: quo etiam deuenit celerius, quē uaſa exulcerata emittūt. In oībus his, quos collegi, affectibus, alijsq;, qui putredine ſint aliqua humorū præditi, arteriarum motus, quo intro feruntur, augetur & in quantitate, ut arctius illæ cōtrahantur: ſed hoc quidem ſenſu planè nō dignoſcas. At celeritatis clare animaduertitur incrementum, facileq; uiro experto in hoc opere, qui nec ingredi quidē ad experiēdum prius poſſit H
q̄ quę de dignoſcendo prodidimus, didicerit: quorum nos nihil ex priſcis medicis docuit ullus: ſed progrediūtur quidā uſq; ad ueriſimilem orationem, commētationes.ſ. Herophilias quaſdā de pulſuum rhythmis conſcribendo: aliqui inanem loquacitatem uocant eam meditationē, penitusq; eam repudiant: ueritatem aūt neutri cognouerunt, quæ.ſ. in celeritatē & tarditatem diſtētionis cōtractionisq; reſpicere oportet, quarum multa ualet utraq; indicare: ut ſummatim nūc declarauimus, explicaturi poſthac, cum de morbis agemus, latius.

** In impreſſis græcis eſt κινήσεως, i. motionis: in aliquibus manuſcriptis ē κράσεως i. tēperatura.*

5. Aph. 22. Ext. ord. 39. d Et in libr. de vſu humid. in fine.

A. l. 3 f. io. t. 1 c. 1y. io 271. g

Quid crebritas & raritas indicent. CAP. 2.

NVnc quidem ad crebritatem me, raritatemq; cōuertam: quatū duplex eſt utraq;, quæ etiam quietibus contigit arteriæ duplicibus eſſe. uni ab diſtentione ante contractionē, alteri poſt contractionem ante diſtentionem. At quiddam ambabus eſt cōe, aliquid proprium utriq;: Cōe, quòd duabus de caſis abbreuiantur, uel quòd prior productus ſit motus, uel quòd ſequens anticipet: contra protenduntur, ſi uel breuior fuerit prior motus, uel ſi remoretur poſterior. Vtrique proprium, quod denotare ſolent: illud autem ab ijs planum eſt ſignificari, quod ex producto altero motu, uel anticipante altero, poteſt prodi: aut contra ex abbreuiato altero motu, & morante altero. Quando enim ſyncerus calor, pauciſſimisque inquinatus excrementis diſten-

A distentionem concitat maiorem,simulq; celeritatẽ:contra,qui confusus excrementis est putri-
bus,contractionem:ubi ex anticipatione & magnitudine distentionis pulsus crebrior fiat,ca-
lorem purum indicabit multum in corpore increuisse:ubi vero, ꝙ maturius incipiat cõtractio,
impuri copiã atq; excrementis referti caloris arguet.Nec aliter,cum rarior pulsus externa quie
te sit,si quidem ob distẽctionis*celeritatem,refrigeratum calorem demonstrabit esse:sin ob mo
ram contractionis,fumosa imminuta esse excrementa:in quiete interna è diuerso,si ex produ-
ctione cõtractionis, creber sit pulsus, suppullulare abundantiã fumosorum excrementorum:si
ob maturiorem distentionis exorsum,auctum calorem esse. At uero cũ rarior in hac quiere pul
sus est,si ob imminutam contractionem,pauciora annunciabit excrementa: imminutũ calorẽ
esse,si ob distentionis morã.Quòd si coniuncta ambo sint, ut & protendatur motus prior,& al-
ter anticipet,siue in externa hoc quiere,siue accidat in interna,compositum declarauerit affe-
ctũ ex illis,quorum sigillatim significabat utrũq;.Itidem,si pulsus sit rarior,in utra hæc coierint
ambo quiere,contractionis prior motus,& multum tardans alter,erit status tum quoq; duplex
atq; compositus ex utroq;:quæ iam ante declarauimus:cum alteruter diminutus sit motus, tar
det aũt,ac multo post incipiat alter.Verũ enimuero nõ perinde est aperta utriusq; quietis cogni
B tio:externa.n.clare sentiẽ:internam uero ne obscure quidem,nedũ euidenter,sensu dignoscas:
at sola ad hanc aspires coniectura,si colligas ex impetu utriusq; motus,præcipue in ijs pulsibus
in quibus clare sensus ualet assequi contractionem.Ac de hoc quoque genere pulsuum,quantũ
refert ad propositum, diximus.

* ταχύτητι est in impressis cod. & multis etiã manuscriptis. aliqui tamen habent βραχύτητι. i. breuitate, & forte melius.

Quid rhythmi annuncient. CAP. 3.

NVnc postulat sermonis series,ut de rhythmis exponamus : de q̃bus prolixius Herophilus
disputauit,obseruationem potius & experientiam prodens,q̃ rationalem docens metho-
dum.Nam rhythmos pulsuum per singulas ferè animaduersos ætates conscribit, nec primum,
quibus illos in naturis obseruauerit,nobis declarat: deinde ex ipsa institutione manifestus est,
ꝙ confusam habuerit,nec distributam contractionis,atq; quierum notitiam.Nam,si cõtractio-
nem in senibus usque ad decẽ prima tempora extendi putet posse,planissime ueram contractio
nem sensit nunquam.Hæc.n.interim non tam diuturna est,q̃ distentio:interim æque diuturna:
interim,ut scribit ille,diuturna quidem est,non quintuplo tñ,ut autumat,sed paulo maior. Re-
liqua errata,& confusiones,inauditasq; absurditates, quibus scripta scatent Herophili de rhy-
thmis dignoscendis,partim ex tertio commentario De dignoscendis pulsibus,partim ex illis,q̃
C seorsum in Herophili artem de pulsibus scribam,cognoscas licet. Nunc uero(quia nec historiã
hac lucubratione,nec confutationem complector:sed,quæ perspexi,doceo)ad inæquales pul-
sus conuertam orationem.

Inæquales pulsus quid significent : & primo de intermittente. CAP. 4.

HOrum duplex est genus:quidam in uno ictu inæqualitatem hñt,alij in aceruo, quã iunio-
res medici inæqualitatem solent appellare συστηματικὴν,σύστημα etiam.s.aceruum appellant.
Igitur de inæqualibus pulsibus hoc in cõi omnibus sciendum est,quod in secundo libro de pul
suum causis ostendimus,ex oppilationibus eos,aut ex compressionibus instrumentorum , aut
humorum abundantia ad facultatem quidem collata,aut ex cordis inæquali intemperie cõsta-
re:incommodiorem porrò esse unius pulsus inæqualitatem ea,quæ in aceruo cõsistit.Quinetiã
haudquaquam mòueri arteriam,quod uocatur intermittere,siue in unum pulsum,siue in acer-
uum inciderit,periculosum est,ut nulla oĩum specierũ alia,quæ inæquales sunt . At seorsum de
utriusq; generis oĩbus speciebus dicendum est:incipiendumq; a pulsuum collectiua inæquali-
tate.Meditemur uero orationem,primũ in inæqualitate collectiua, ꝙ apertior inæqualitate sit
unius pulsus.Intermittentes pulsus facultas,uel ꝙ grauetur ab humorum copia, creat,impedi-
D ta,quo minus motum debito tpe auspicetur:uel per crassitudinem,uel per copiam humorũ , q̃
obstruat aut oscilla cordi uicinarum arteriarum , quà attrahit materiã, rursusq; emittit: aut ex
oscillis quodamtenus uniuersam uasorum capedinem.Sæpe ẽt foris illis,quasi uinculum fit,co
pia eiuscemodi offunditur:nonnunquam instar oneris grauat:interdum ẽt spatia, in quibus di
stendunẽ,occupat.Est,cum inflammatio,uel scirrhus,uel alius id genus tumor,qui cingentia ar
terias corpora teneat,earum arceat distentiones: si uero ipsarum arteriarum tunicis tale quid
insederit,maius est discrimẽ:at uero,si ipsius corpus cordis,hoc iam malũ est extremũ,etenim
hi subito syncopa corripiunẽ.At intemperies cordis non est perinde exitialis,immo uero inflã
matione longe mitior:cuius quidẽ imbecillitas facultatis comes est,pulsus languidus,præterq;
cum affectũ indicat nihil.Nam moderato cor præditum tẽperamento, pulsum ædit uehemẽtẽ:
prauo,languidum:ac est in utroq; excessus & defectus,prout maior uel minor sit temperamẽti
mediocritas,etenim latitudinem demonstrauimus habere,quã pulsus hñt ẽt non minus ex ma
iore,uel minore intemperie.Verum paruum & languidum sola intemperies pulsum reddit,non
statim inęqualem tamen:nisi cum humoribus facultas comparata contentis in ipso corde,& in
continentibus cum ipso arterijs uenisq;,robore ijs cedat:quod aliud nihil est,ac copia humorũ
facultate maior. In eiuscemodi.n. affectibus adiuncta necessario ad paruos ac languidos pul-

sus

sus inæqualitas est. At cũ debilitata duntaxat facultas est cordis, non degrauatur tñ ab humo- E
ribus, hic oĩno pulsus parui sunt & languidi ex facultatis imbecillitate: nulla uero illis adest in-
æqualitas, nisi qñ ipsum ẽt corpus cordis inæquali intemperie detineatur: de qua paulo post di
Al. rarissimis. cemus. Nunc ad intermittentes me refero, qui rarioribus finitimi sunt, verum ab ijs secernunt,
ꝙ rhythmum pulsus totum intermittentes perdiderunt. Quòd si non vnius modo tp̃s quiescat,
sed diutius ẽt, clarius is intermittere videatur: periculosiorq; hoc erit priore, quo quiescat diu-
tius. Itaq; cum duorum pulsuũ tp̃s arteria quiescat, haud scio, an superstes esse quisquã possit.
Vnius certe tempus pulsus, aut paulo amplius sæpenumero conspeximus, intermittente motu
arteriarum confirmatum hominem esse, præsertim cum ætatem ageret senilem: quanquam hoc
uideri absurdum possit: etenim, si uel sua sponte imbecillus senex est, laborantq; eius etiam an-
te ualetudinis infirmitatem facultates, quem expectemus euentum, si ad ętatis imbecillitatem,
altera accesserit ex morbo? Nempe hac de re non est periculosum, sed eo potius leue, ꝙ imbecil
læ facultates a paruis sæpe causis, fiat, ut offendantur: at firmæ tantum deijciuntur a maximis.
Itaque, qui habitu sunt ualente, & admodum diu in morbos nõ inciderunt, periclitantur, si in-
cidant: at uero imbecilli, quiq; assidue obiecti ad oẽs causas sunt, facillime seruantur: ꝙ scilicet
de his nemo, cum a qualibet lædatur uel minima, expectet causam magnam: robur ualidorum F
oẽm excipit causam paruam, ut a solis magnis uincatur. Quamobrem intermittẽtes pulsus mi-
nus habent senes, q̃ iuuenes, perniciales: mox pueri ab illis, ꝙ (quia cum concoctrice facultate
sint ualidissima, tum corpore mollissimo, atque facile perspirabili) concoquant, digerantq; per
halitum intemperies inæquales, copiamq; humorum, & crassitudinẽ. Quare etiam hi in minus
periculum ueniunt, q̃ iuuenes, cum pulsus intermittant, duobus nominibus: nam tum, quòd
facultate, quæ pulsibus præsidet, imbecilliore, q̃ iuuenes, sint, ut a minoribus causis, sicut senes,
in Prog. com 1. tex 4. 194. h superentur procliuius: tum ꝙ concoctrice firmiore, ut facile offensę corrigant. His additur per-
spiratus facilitas, non mediocre ad tollendos morbos momentum: quod etiam Hippocrates cõ
firmauit. Hæ si tibi rationes probantur, utaris, licet: sin secus, at, ut docet experientia, rem scito
ita, ut diximus, habere. Itaq; præter cæteros in pulsibus intermittẽtibus iuuenes, minus his pue
ri, minime senes in periculum uocantur. Neque uero quicquam habet admirationis inæqualiũ
perniciosissimum esse intermittentem: nam cæteri quidem uitiosi aliquatenus sunt motus: at in
termittens in motus positus est abolitione: siquidem, quo tempore intermittit pulsus, tum nihil
arteria mouetur. Ac ferè, quantum inter se sanitas, mors. & morbus differunt, tantum naturalis
motus ab immobilitate, & prauo motu: quòd naturalis motus sit instar sanitatis, uitiosus motus G
morbi, & immobilitas, imaginem referat mortis. Nam, qui in ipsis functionibus statuunt sanita
tem & morbum, non in corporis dispositionibus, ex quibus functiones obimus, his non instar
est sanitatis motus arteriarum naturalis, cæterum aperte dicetur sanitas: itemq; uitiosus motus
non instar morbi, sed ipse scilicet morbus: ac immobilitas extinctio quædam atque mors, siqui
dem integra diutius constet: nam, si hactenus procedat, ut unius pulsus uel alterius uideatur tẽ
pus quiescere, instar ueterni est, aut apoplexiæ cuiuspiam, aut resolutionis actionum uolunta-
riarum. Qualia. n. hæc in aliud principium sunt, quod sedem habet in cerebro: tale quiddã pul-
2. Apho. 42. Ex. ord. 18. b suum est quies aduersus principium, quod in corde situm est. Et, ut recte de illo est dictum, apo
plexiam non posse fieri, vt propulsetur, si ingens sit: sin leuis sit, non sine magno negocio: ita etiã
dicetur hic recte, quies pulsuum, si sit diuturna, ut tollatur non fieri posse: sin breuis sit, non ci-
tra negocium. Porrò diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tempus: breuis, quæ intra duo
rum pulsuum tempus manet. Quies uero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones,
moderatissima est, mulierq; ex ea, senes pariter, & pueri euaserunt, iuuenũ autem ne ex hac qui
dem ullus. Verum longam raritatem quidam imperitia adducti, quòd intermissionem existima
rent esse, ex hoc pulsus uitio quosdam arbitrati sunt iuuenes fuisse superstites. Est quidem hæc
quoque grauis, præcipue iuuenibus, non tamen planè exitialis: pueris & senibus multo etiã le- H
uior. Porrò autem mors a pulsibus intermittentibus repentina corripit, non aliter, ac ab apople
xia, utrobique enim cordis calor extinguitur destitutus respiratione. At raritas quidem ab in-
termittente pulsu discernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quòd raritas interim ha-
bet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: Intermittens autẽ pulsus necessario est inequa
lis: nunc enim in trinis, nunc in quaternis, ac non nunquam in quinis ictibus, uel etiam in pluri-
bus intermittere inuenitur: & quiescere unum motus tempus, aut etiam plura. Iam simul cum
illo aliquod mutatur aliud genus, conuerriturq; ad inæqualitatem. Et hoc etiam in raritatibus,
diuturnioribus est perpetuum, ut tardior, q̃ par est, reddatur motus, nũc tanto, quanto raritas,
nunc plus aut minus, prout, qui id pulsus uitium concitat, comparatus affectus sit. Est autem eo
rum pulsuum ingens frigiditas causa generandorum, quæ occupet uel corpus cordis, uel spiri-
tum & sanguinem, quem continent eius sinus, uel partem aliquam uicinam. Atque, si corpus ip
sum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus & tardissimos, & minimos,
ut maxime hæc viget: q̃ uerò proficiscatur ex parte alia, raritatem longius, quàm cætera, quæ
diximus, genera a natura auertit. Itaque quidam in illis sunt, qui cum pulsus habeant, nõ lon-

ge

A ge minores iusto,& tardiores,languidioresq́,tũ è uestigio pereunt. Mors autẽ tum minus põt declinari,cum teneat frigiditas corpus ipsum cordis:repentina porrò & in altera differentia fit. Ac moriuntur priores illi inter dormiendum potius,ut iam non amplius expergiscanť:alteri hi cum illo modo:tum ẽt inter loquendum non nulli eorum,ut imperitis cõmode uideanť habe-re,subito,vt qui animo deficiũt,expirant:quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit.Hoc symptoma atq; hic affectus quosdam ægrotantes,cum febre liberentur præter rationem,ac ẽt non nullos sanos potissimum in senectute,arripit. Ac raritas quidem pulsuũ tantam hẽt perniciem:at intermittentes multo maiorem,siquidem generantur hi producta raritate:ac,cum procurantur,reuertunt per raritatem ad pristinam mediocritatem.Nemo.n.fuit quisquam, qui ab intermittentibus pulsibus alia ratione superstes esset, verum, quo modo dixi,oẽs:producta enim primum admodum raritas excipit intermittentem pulsum,ab illa quies fit etiam atq; etiam breuior,dum reditum fit ad naturalem mediocritatem.

Crebri,& intercurrentes quid denotent. CAP. 5.

Illis pulsibus,quos cõmemorauimus, aduersantur alteri duo,raro ereber, intermittẽti intercurrens:quos illis Archigenes arbitratur pernicialiores esse,a crebris falsus,ꝙ & ꝑcedant & B socij sint syncopæ:atq; ab intercurrẽtibus, ꝙ peripneumonicis interim,qui in statu periculoso sunt,accidant:non nunquam item febribus,in quibus oppilatæ uel cõpressæ sunt principes arteriæ.Atqui,si originem respicias horum pulsuum,uanam reperias sententiam Archigenis:nam intercurrens ex crebritate fit inęquali,ꝙ functionẽ obijt cor minus plenam,ac postularet usus. Iam id ipsum fit,ubi a copia humorum oneratum cor sit,aut instrumẽta obstructa, aut in arctũ coacta:quæ quidem causæ erant ẽt intermittentium.At diffidẽt hac re inter sese, ꝙ repugnat in intercurrẽtibus,& decertat cũm noxijs causis facultas: in intermittentibus hoc piger illam facere.Sanè iudicationem sæpe pulsus intercurrentes attulerunt:est.n.& ueluti conatus quidã naturæ ad pugnandum paratæ.Quòd si qui ex eiusmodi iudicationibus extincti sunt,non hoc arguit maioris periculi esse affectum pulsuum intercurrentium,q̃ intermittentium: multo.n.maior numerus perit ex intermittentibus,& item quoq; ex ualde raris, q̃ ex crebris. Certe quidẽ febres oẽs ualde urentes pulsum habent crebrum, quorum extra periculum quidam sunt. Qui uero in syncopa sunt crebri,ꝑ ꝑ remissionem sunt periculosi,quæ perpetuo coniuncta est cum oĩbus syncopis.Et uero languidissimi pulsus,si qui alij,ꝑiculosi sunt habẽdi :quales in syncopa sunt.Oĩno attendere conuenit extremitates in omnibus generibus pulsuum:nam exitiosas esse C uel Archigenes fatetur.At,quę sit exitiosissima,nec ille,nec alius gnauiter expendit quisquam: & quidem in confesso est, quæ pulsuum extremitas cæterarum pernicialissima uideatur, genus etiam illius exitiosissimum merito existimandum reliquorum generum.Ita etiam, si cum alterum alteri comparamus,extremitatem alterius inuenianius exitiosiorem,non immerito totum genus affirmemus exitiosius esse.At crebritas quidem summa non secus, ac syncopis, adest febribus uehementer urentibus,quæ non prorsus sunt perniciosæ. Raritas vero nunquam uacat periculo,sicut nec remissio,nec paruitas:siquidem tres hæ pulsuum differentiæ,cum ad summũ perueniãt,perpetuo periculosæ sunt:at non magnitudo, hec uero etiam uehementia : sed hæc omnium sola extremorum non modo libera periculo est, uerum ẽt summum cõmodum est, si dignoscere eam queas.Vltima magnitudo,ubi coniuncta sit cum mollitudine morbosa,periculum creat:sin cum salubri aliquo arterię statu,tum nihil ei subest mali:millies.n.in febribus,tutis illis quidem,at calidis,& ualde urentibus,pulsus fit,cũ robusta facultas fit,maximus. Quare nec ex comparatione extremorum pulsuum genus crebrorũ perniciosius esse raris , uel genus intercurrentium genere intermittentium.Cum uero huic orationi proposita esset solorũ horũ demonstratio,nunc ãt ẽt attigit obiter alia quædam genera:nihil est factũ dãni,ꝙ accessorium, D ut si institutum sit,persecuta,ob oculos disciplinã illam proposuit de magno,paruo, vehemẽti, languidoq; pulsu.Iam præstiterit ẽt,vt reliquã illis differentiã addamus tarditatis celeritatisq́. Vĩ.n.& hic quoq; uelocium genus tardis esse securius,siquidem extrema celeritas extrema tarditate:etenim summa tarditas,non secus,atq; raritas,tũ incidit,cũ calor natiuus extinguiť.Celeritatis procedit incrementũ ab usu vrgente,atq; oĩno a facultate ualida. Archigenes uero ẽt hic labiť, qui formicantẽ pulsum habeat pro celeri:neq; is.n.pulsus prorsus celer est,neq; summũ attingit crebritatis:nã leues esse crebritatis, magnitudinis,celeritatisq; extremitates hinc perspicias.Delige iuuenem sanum,ac uelocissime iube currere: tres mox extremitates citra ullũ incõmodũ hominis uel præsens,uel immiuens,deprehẽderis.Durissimus iam pulsus(neq;.n. hæc prætereunda differentia est,quo sit integer & absolutus sermo)perinde est,ut mollissimus, periculosus.Nã ex scirrho ille,aut inflãmatione insigni uisceris. aut ex cõstrictione per frigus, aut ex siccitate ab ardentissima febre profecta,aut ex ualida cõuulsione:hic ex alto comate, & aqua intercute,leucophlegmatia,unoq; uerbo ex immodica humiditate habitus gigniť. Quare oratione summatim repetita,sermonis hic finẽ faciamus.Oẽs pulsus,qui lõge a naturali mediocritate discesserunt,nõ sunt boni:languidissimus vero,& tardissimus, rarissimusq́; oĩum pessimi sunt:ab illis minimus,mollissimus,durissimus:inde creberrimus:at non celerrimus, uel maximus,

mus, sed sunt hi modice periculosi: unus uero inter omnes extremos optimus est, uehementissimus. Verum de his aliter sensit Archigenes, nec ullam tamen demonstrationē in sermone protulit: quam.n. haberet? nec ei assentiebatur experiētia: sed impositū ei est ab illis, quæ paulo ante connumeraui Cui ergo stat opera artis grauiter obseruare, meditando ad ægrotos, quæ docuimus, expendat: quod quidem, certo scio, facient, qui ueritatem colunt. Sed, quoniam satis hæc explicauimus, nunc iam de inæqualitate in uno pulsu dicendum est. E

De intermittente in uno pulsu. CAP. 6.

EST periculosissima hic quoq; oīum intermittens. Hæc fit, vbi distētionem interpellat quies: cuius multæ sunt species, omnes illæ quidē periculosæ, sed mutuo plus uel minus diffidentes. Vbi enim uehementior secundus motus sit priore, cōmodius est: ubi languidior, periculosius. Iā tardior itē, signum est periculosius: celerior, cōmodius. Hi.n. pulsus generātur, cū simul & certat natura, & impeditur ab insalubribus causis. Ergo cū reiicere illas quodāmodo aleat, atq; ueluti uinculo aliquo soluta, motū à quiete pstet priore potiorē, signū est cōmodius: cum deteriorē, periculosius. Melior autem motus est uehemens, & celeris, languido, & tardo. At uerò prior motus alterū nihil excellit penè in magnitudinis, & paruitatis differentia: potest.n. simili pariq; affectu, nunc præcedens quietem pars motus maior esse, nunc insequens, nunc ambæ esse pares. Cæterum duritia, & mollitudine nunquā distent arteriæ duo occursus, eò quòd maius spatiū requirat ea mutatio, cū uel in collectiuis inæqualitatibus raro in una consideratione pulsum offendas duritia, & mollitie inæqualē. Vibratus tamen magis alter sæpe occursus, tū in unius pulsus inæqualitate, tū in collectiua apparet priore: quocirca imperitiores fallat fortasse, quasi durior sit. Symptoma uero est uibratio duræ arteriæ, cū amplius cogitur ui distēdi: atqui non fit tū re uera durior, sed uiolenter impulsa, ut distendatur amplius, hoc habet symptoma. F †Atqui est quidē uibratus occursus æquali deterior, nisi tunica arteriæ ex causa repētina induruerit: pessimus uero, cuius tēpus quietis sit prolixius. Intermittēs in uno pulso inæqualitas omniū inæqualitatum est incōmodissima: causas.n. habet genere easdē, ac collectiua, sed deterior illa est multo: nā illa. si nihil aliud, at simplices motus cōfici præter ullum obstaculū permittit: hæc ne hos quidē pro lege naturæ obiri sinit, sed obstat, motuq; priuat arterias, nō in tertio quoque, uel quarto, uel pluribus ēt pulsibus, sed in ipso statim primo. Quæ igitur diximus de illa, hæc sunt ad hanc omnia transferenda, sed cū accessione, uraq; hac diuersitate, ꝙ præsentē mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizans est, cuius exposuimus naturam, aliorumque omnium in libro primo De eorum differentiis. G

† Legitur in antiquis. καὶ ἔστιν ὁ σκληρώδης τε καὶ ὁ κλονώδης. Atque est quidem durus & uibratus.

Quid significent pulsus, qui in una distentione duos habent ictus. CAP. 7.

PORRÒ aliud pulsuum genus est in una distentione inęqualiū, qui in cōi habent binos ictus, causam tamen non habent cōem. Cæterum horū sunt, ut declarauimus in secundo libro De pulsuū causis, tres, unde generātur, causæ. †De duabus in illo libro diximus: nunc uero etiā, cōmemorandi gratia, dicemus de tertia: de qua tm̄ iam dictum est, inæqualē eam esse intemperiē ipsius corporis cordis, uerū totam eius explicationem in hunc locum reiecimus. Nunc iā locus est eius declarādæ: atq; ēt reliquos omnes pulsus inæquales, quia oratio cohæret, qui ipsius corporis cordis succedant inæquali intēperiei, hoc sermone percurrā: inducamq; hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus, quas collectiuas appellant. Corpus cordis facultatem quādam obtinet, quæ distendit, & contrahit, non temere illam quidem, nec fortuito à natura donatam, neq; ociosam, sed, sicut alijs locis demōstrauimus, tuendi gratia innati caloris. Hæc in cōtractionibus fuliginosum excrementū effundit, in distentionibus allicit refrigerium. Itaque, cū ex æquo calidum, uel frigidū, uel purum, uel turbidū sit, oēs eius partes pari impetu ad functionē contendunt: ubi uero aliæ calidiores, aliæ frigidiores sint eius partes: ac hæ omnino mundæ, illæ abundantia excrementorum confusæ: non eodem omnes impetu ad munus feruntur, sed hæ anteuertunt, illæ cunctantur. Atq; hic maiorē numerū, & ualidius ad opus contendentem, pauciores imbecillioresq; cōsequuntur: neq; enim diuelli illæ, neq; distrahi ab se mutuo, quæ unius instrumenti sint partes, possunt. Vt autē plures, & maiori ui ad actionē properantes, uniuersum cor excitant: ita contrà, ubi pauciores sint, quæ ad motum properant, quæ consistunt, plures: uniuersum in longiore quiete continent. Iam uero etiam motus qualitatem ex præpollentibus in se partibus cōparat totum uiscus: nā, calidiores si motui præsint maturior simul, & celerior, maiorq; fit distentio: si frigidæ, serior, tardior, atq; minor: ac subinde motus principatus maiori numero partiū defertur: sæpe ēt magnitudini usus: quæ.n. mire quippiam desiderant, hæ expeditiores ad opus, & intētiores sunt, ēt si numerum æquent non requirentium. Quum igitur longe alteræ plures sint alteris, pro illarū ratione mouetur perpetuo uiscus, & agit: at, si paulo alteræ alteris uel plures sint, uel planè pares, non possunt perpetuo alteræ esse superiores, sed uicissim uincunt, atq; uincuntur: itaq; uarios efficiunt, & inæquales totius uisceris motus. Sint.n. exempli gratia, plures, at non multo, partes frigidę calidis: hic primam actionē necesse est minorē, tardioréq; esse: nec non quietē in harū uictoria longiorē, quā si superarent calidæ. Iā etiam altera cordis actio uincentibus frigidis fiat: à qua iterū quietes. Quin etiā tertia, & quarta ꝑterea actio H

† Al. ex antiquis. De duabus sanè dictū quidem est in illo libro, dicetur tamen & nunc commemorandi gratia: de tertia uero cā, dictū quidem iā & hoc tāntum est de ipsa inæqualem, &c.

&

A & quies ex frigidarũ uictoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore, paritérq; celeriore
atque crebriore motu est opus, non ne deficient eo, quo indigent? Itaq; interea fient calidiores,
ac nō nihil impartient caloris etiam uicinis: quo minus cordis primus status seruabitur, siquidē
& plures fient calidiores partes, & magis, quã antea, calidæ. Quod quia perpetuo fit, erit aliquan
do, cum hæ etiam uicturæ contraria sint, ut & maturius se ad opus conferant ob usus stimulũ, ip
samq; reddant actionem celeriorem, atq; maiorē omnibus prioribus motibus, quibus pręerant
frigidæ. Accidet igitur interea, ut, quæ excellebant, iusto fruantur refrigerio: quæ uero erant fri
gidiores, largius iã refrigerentur: itaq; diuturnitate immutetur iterũ totius cordis status, ut uin-
cant frigidiores. Nam, cũ abunde calidiores fruantur refrigerio, ipsæ uero frigidiores præter mo
dum refrigerentur, unaq; finitimis frigiditatem impertiant, non poterũt sic frigidiores non fieri
plures: simulq; interim motum totius cordis necesse est denuo ad taliũ usum fingi, fieriq; eius ra
ras, tardas, & paruas distentiones, quales posuimus primo fieri. Proinde, q̃ retulimus paulo ante
de illarum immutatione, hæc nũc cōmemorentur iterum: simulq; de reditu in pristinum statũ,
quæ diximus ante, ad memoriã reuoca: nam ita demũ probaturum me puto tibi pulsuum conti
nentem uariationem, dum intemperies illa in corde consistat. Eodem modo, posteaquam ob su
B mosorum excrementorũ multitudinem intemperie inæquali uiscus corripiatur, in collectiuã in
æqualitatem motus pulsuum erumpet. Neque uero mirum est, uel inæqualitatem unius pulsus * κατ' ἰθὺ.
fieri ob cordis intemperiem: etenim partes arteriarũ calidioribus eius partibus* oppositę, & cali
diores fient alijs, & dilatabuntur magis, celeriusq; mouebuntur: frigidioribus* oppositæ, & ipsæ
erunt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatabuntur. Cũ uero* oppositũ fuerit totũ
uas calidioribus cordis partibus, tũ celerius mouebitur, tũ magis distendetur hoc, quã illa, quæ
frigidioribus * obiecta sunt. Et etiam præter cor, intemperaturæ quædã arteriarũ peculiariores,
inæqualitates illas cōmemoratas cōcitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, rarita
tis, crebritatis: q̃ si longe de natura deflectant, etiã uehementiæ, & remissionis. Iam uero etiã in
ipso corde, omnibusq; præterea arteriis, ex uisceris illius inæquali intēperie plures in una distē
tione motuũ differētiæ prodibunt, partim illã ad celeritatem concitantium, partim sustinentiũ
& morari cogentiũ adeo, ut ēt in medio interim ascensu subsistat. Id quod & illis usu uenit, qui
in itinere uel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt: retracti.n. ab illis inordinate fran-
gunt impetũ, & interpellant, ut non eodem semper modo moueãtur, immo resistant frequēter.
Qui si obnitētes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, ut uel tardius, uel
C nequaquam interdum procedant, uerum ēt retrahuntur aliquando rursum. Atq; hæc quidem
cordi, & arteriis omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

Caprizans pulsus, & Dicrotus quid denotent. CAP. 8.

CAprizans aũt ex genere est illorũ quidem, qui in quiete intercipiuntur: nonnunquã tamen
eiuscemodi cordis affectus cōsequitur: ut ēt dicrotus, qui ex genere est intro retractorũ: co
mitatur tũ nonnunquã & ille cordis inæqualē intemperiem: atq; adeo, cũ collectus sit in mul-
tis eius partibus ingens excrementorũ fuliginosorum aceruus. Nam, si unà contingat, ut quædã
oīno sint præcalidæ, aliæ fumosa fuligine præfocentur, ad contrarios prosilient motus: ut alteræ
distentionē moliantur, alteræ considant. Itaq;, siue quia, dum distenditur arteria, partes, quę cō
trahunt, actione sint functæ, succedet cōtractio interim distentioni uel citra externã quietem,
siue quia, dum contrahitur, partes, q̃ *contrahunt, actione sint functæ. † Quorũ utrunque pluri- * dilatant.
bus modis fiet. Aut.n. planè uincet secũdus motus priorem: aut aliquantum retrahet, uictor aũt † Additur ex
prior modum institutũ cōplebit: ut tres numero differentiæ fiant, & in distentione, & cōtractio antiquis, succe
ne, prima, cũ distentionē, priusquã mensurã impleuit, contractio excipiat: altera, cũ prorsus cō- dit distētio cō-
pletæ succedat externa quiete perdita: tertia, cum distentionē motus contrarius nōdum absolu tractioni citra
D tã retrahat, qui debilior redditus reliquũ sinat cōpleri. Haud aliter etiam contractionē distētio internã quie-
nunc absolutã consequitur, nec permittit consistere: nunc ēt, priusquã cōfecta fit, impeditã, & tem.
uictã excipit: nonnunquã retrahit nonnihil, superatur tñ. Hi motus arteriarũ fiunt interdũ, uel
extra affectũ cordis, aut ꝓp earũ inęqualē intēperiem, aut facultatis imbecillitatē, aut propter
duritiē tunicæ: de quibus, & si sermonē iam ante habuimus in secundo libro De causis pulsuũ,
tñ hìc exponã, sed summatim: si huius primũ admonuerimus, quod de inæqualis cordis intem-
perie modo explicauimus, in hanc nos cōmentationē produxisse, cũ ꝙ ēt tum inuestigaremus
de ea, & expenderemus longa experientia, sicut alia omnia, q̃ dixi, & sum dicturus: tum ꝙ nihil
dum in illis cōmentariis attulissemus de facultatis essentia. Neque enim prius hoc decretum,
quã omnibus particularibus reperissem cōsentiens, pronunciare fui ausus. Nunc, qñ essentiã fa
cultatũ persuasi sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoscendo,
& præcognoscendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, nō absurde nos
arbitramur fecisse, qui pulsus hìc comitantes cordis inæqualē intemperiē explicauimus. In qui
bus, sunt nonnulli, uti dicebamus, qui etiam absq; illa cōstent. Itaque dicrotus quidã est pulsus
uibratus, quē primo quidem unum bis ferire putaui, uerbis deceptus Archigenis, geminis ip-
sum mallei ictibus ad incudem assimilãs. Cum enim durũ quiddã resultare ab altero duro sta-
tuissem,

..issem, à quibus adductus sum circa notionē rei in errorem, ex iisdē in dignoscenda ipsa sum lapsus. E At, posteaquàm incumbens semper, & instans sedulo, ut contractionem dignoscerē, tandem arteriam manifesto sensi modo mollē, & non uibratam cōsidere aliquantum, moxq; distētionē conficere, posthac affectus obseruaui, qui habent eos pulsus: & tandem aliquando à multa obseruatione, hæc potui cōperto, quæ nunc expono, affirmare. Sanè mihi uidetur etiam Archigenes accurate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parū bene eos declarare: & affectus, quos comitantur, ignorare. Neq; enim ita nude eos, neq; mallei geminis ictibus ad incudem assimilaret: neq; præteriret, unde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore assecuti sumus, nec non huius cōmentationis alia cōplura. † Tuq; rem esse ita cōperies, si aliquam diligentiam inducas, & studium ad opus conferre, quale nos adhibuimus: nā absq; eo, nec cognoscere de illis quicquam ueri ualeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hactenus, originesq; bis ferientium pulsuum inuenimus: Vnam uibratorum, hac sola re ab illis distinctam, quod cum breuem pulsus longitudinem habeat ex utraq; parte arteriæ, obscura uibratio fit: quamobrem dicrotus, non uibratus uidetur: Alteram, in qua non uibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoq; facultas imbecilla, ut à corporibus incumbentibus degrauetur, tn̄ aliqua parte sita ad cutem attollatur libere: hanc enim cū solam sensu pcipiant tangentes, erit aliquādo pulsus dicrotus, ubi F præ oneris leuitate exilientem illā partes utrinq; considentes, nec consequentes retrahant, à corporibus impositis grauatæ: quæ idcirco, nec sensibilem cōcitant motum, nec quem concitant, hūc cōcitant similiter parti arteriæ cōspicuæ, cæterum cunctantem, & morantē: interea enim fit, ut ab illis, quæ prius exiliit, retrahatur, cum dura est arteria, nā alioqui in eiuscemodi affectibus non fiat retractio. Atq; hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neq; necessario durus: quem si uelit quis dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantum meminerit, nō esse similem corporibus duris, quæ à duris repercutiantur: sed, vt paulo ante diximus, cōcertantibus fit mutuo duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. At, quibus in morbis, quibusq; de causis, & affectibus ad inæqualē cor intemperiem deueniat, nihil est, quód nunc dicam, sed in proximis cōmentariis explicabitur. Tantum hoc loco satis sit, inæqualem intemperiē cordis, quæ quidē ipsum corpus teneat uisceris, comitari pulsum bis ferientem: cōsequi ēt illum, qui perdidit externam quietē: ad hæc illū, cuius impeditur distētio. Præterea demonstrauimus, illos, quorū motus interpellatur quiete, comitari oēs inæqualem cordis intemperiē. Quinetiam citra interpellatam distentionem, qui inæquali repræsentantur tarditate, & crebritate, planè etiam hi præter alias, à quibus gigni eos G demonstrauimus, & hanc causam obtinebunt, de qua sermo habetur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendant calidæ partes cum frigidis, ut subsistere interim necesse habeant calidæ retentæ à frigidis: interim celerius frigidæ moueri à calidis attractæ.

† Al. ex antiquis. Tuq; huiusmodi res inuenire poteris, dummodo aliquam &c.

Vndosus & Vermiculans, quid annuncient. *CAP. 9.*

ALiud ad superiora genus est inæqualitatis in uno pulsu, quod nō raro animaduertitur, nec in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq, in multis. Inuenitur hoc tum, cū arteriæ propinquior pars principio prius mouetur. In quo genere undosus, atq; vermiculās pulsus sunt, quos mollis arteria, & facultas non ualida cōstituunt. Ac uermiculans non modo non ualidā, sed & infirmam facultatem denunciat. Vndosus interdū hoc ipsum duntaxat significat, non firmam esse, non statim tn̄ infirmam: interdum etiam mediocriter firmam, cum præsertim decretoriū sudorem promittit: in humidis.n. inuenitur, & pituitosis morbis, cum ipsa solida corpora nimia humiditate imbuta emollita sint: id quod potissimū accidit in morbis lethargicis, & febribus quotidianis, illisq; etiā, quas † palustres, & halituosas ‡ appellant. Iam etiam tarditatē, & H raritatem, magnitudinemq; in his omnibus acquirit pulsus: qui si præterea altitudinem, & uehementiam nactus sit, decretoriū sudorem significabit. Magis hic sperandus est, si plures uehementes, & alti appareant, quàm cōtrarij. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudorē promittunt, maxime si indicia appareant concoctionis morbi: siquidem liquet vtique nec inflāmationem vllā, nec scirrhum, nec * constrictionē ex frigore: nec immodicam siccitatē, nec affectum conuellentē corpus hoīs, si undosus sit pulsus, tenere, quod nec indurescere in eo pulsus, nec tendi arteria possit: etenim molli oīno, ut modo dictum est, ea est opus: quo, cum robur, quod excitat, & distendit, claudicet alicubi, illic hæc decidat, atq; uelut undæ formā efficiat. At, dura, & cōtenta ēt sicubi, infirma, quæ ipsam attollit, facultate, et fferit, ea ipsa tn̄ pars unà cū illis, quę ex vtroq; latere sunt, attollitur. Proinde in dura arteria, ne si quādo reperias quidē eiuscemodi pulsum, ut prior semper eius pars prius distendatur, undosus, tum vel uermiculans fiet: uerū potius inæqualitatē habebit, quæ consistit in prima, & ultima parte arteriæ, quæ mouetur, tunicæ. Vndosi & uermiculantes cū hoc habent, tum uero cumulū obtinent quasi undarum formā, qui in humidis occurrunt affectibus, cū nullum scirrhus uiscus teneat, nec inflammatio. Verum enimuero, & in aqua inter cutē, pcipue quę anasarca, & leucophlegmatias uocatur, talem ppetuo pulsum

† ἑλώδεις καὶ τυφώδεις

A sum,reperies,nisi,quia induruerint scirrho quædã uiscera, acciderit(quod frequẽs est)aqua intercus.Nam eã quidem,quam suppressa hæmorrhois , uel mẽstruorum suppressio cõmisit, attẽdimus exactos sæpe undosos,& vermiculantes pulsus comitari: quandoquidẽ frequẽter in eiusce modi aqua inter cutem nullũ indurescit scirrho uiscus.Itaq;,ut de integro sermonẽ summatim resumã,undosus pulsus ex humida molliq; arteria orit,simulq;ex facultate modice affecta: uermiculans ex molli quidẽ,uerũ ex debilitata insigniter facultate.Quamobrẽ ẽt sine febribus ferè solet largis vacuationibus succedere,sanguinisq; profluuijs,& alui fluoribus,choleris, vasidis purgationibus,uomitibus uehementibus,urinis copiosis,deniq; mensiũ immodicis profluuiis,ad hæc vacuationibus per hæmorrohidas, sanguinisq; ab utero profluuijs. Iã fluorẽ etiam muliebrem,quẽ uocãt,sudoresq; prauos,hic pulsus excipit:Et uero etiã hos, quibus immodica humiditate computruit pulmo,id.s.temporis, cum eorum iã laboret facultas. Verum,si qua tñ eum affectum inflammatio consequatur,additur illis durities , neque amplius uidentur uermiculantes.Proinde nec hecticas,quas uocant,febres(in quarum numero marcidæ sunt omnes, & quæ tabi sunt adiunctæ)consequuntur pulsus uermiculantes:consecuturi omnino, quod ad affectam attinet facultatem,nisi coniuncta hisce affectibus siccitas,arterias redderet duras.At-
B tamen habent illi prorsus huius generis pulsuum inæqualitatem , vbi fuerit insigniter facultas debilitata,ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum:quod esse Erasistratus perpetuum confirmat: verum secus se res habere cernitur,ut nunc declarauimus.

Decurtati quid significent. *CAP. 10.*

POst prædictos pulsus sunt illi,quos decurtatos appellãt.Horum duplex est genus,alterum in una distentione arteriæ,alterum in aceruo.Quod in una distentione fit,facultatis imbecillitatem vnà cum corporis gracilitate arguit.Est autem admotis digitis arteria tangenda: deinde, si animaduertatur interea in arteriæ primis partibus maior pulsus,uel uehementior,uel uterque: in postremis minor,uel languidior, uel ambo:primus digitorum applicatorum est attollendus, perspiciendumq;, utrùm similem illi,qui ante erat,quam hic sustolleretur,sequentes digiti motum percipiant,an uehementiorem,& maiorem:nam languidiorem quidem certe uel minorẽ, ubi eleuatus sit primus digitus,omnino sentire nequeas.Ergo,si motum similem digiti sequentes sublatum digitum sentiant,sua sponte arteria decurtatam distentionem habebat: quod nobis infirmæ facultatis erit uestigium,quam in illas docuimus ex corde influere.Nam,illa quando bene comparata est,usq; ad finem arteriarum omnino contentio , quæ attollit eas , similiter
C permeat:at in pulsibus decurtatis paulatim exoluitur,tantoq; efficitur solito imbecillior, quantum est à principio remota.Quòd si eleuato tu primo digito,postea motum percipias,quàm antea,ualidiorem atque maiorem,declarat ille quidem etiamnum facultatis arteriæ debilitatem, sed minorem certe quàm ille,quem prius diximus : quòd illic facultas exolueretur discedens à principio:hic maneat,quantum in ipsa est, par , sed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueatur arteria:quod quidem minus habet periculi,neque enim ita ipsius cordis,ut arteriæ, quã tangimus,ostendit affectum:alterum ipsum potius debile esse cor significat , quòd protendere non perinde,ac prius,ab se actionem ad extremas usque partes animantis queat. Quare in hoc genere pulsuum,ut exquirere ad unguem possis totũ arteriarum affectum, uarie admotis opus est digitis.Nam,arteriam digiti applicati si premant,abolitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit:sin attingas leuiter,imaginem præbebit pulsus decurtati,& uel duobus duntaxat digitis,uel tribus,uel etiam quatuor occurrẽtis.Hoc ex gracilitate animantis accidet , & facultatis imbecillitate:quod quo sit gracilius,hoc plus arteria appareat:quo crassius,hoc minus:Et ex facultate item,quæ quanto est firmior,tanto plus:& tanto minus,quanto imbecillior est.Atque, in ea ratione tangendæ arteriæ, cum sublato primo digito non iam similis ad secundum pulsus
D permaneat, sed appareat maior uehementiorque,est ualidior quidem cordis contentio, ut quæ æqualiter vsque ad finem influat:sed onerata admoto primo digito arteria deterius,cum ille ad sit,distẽditur,quocirca remoto illo,qui degrauabat,melius:Quòd si assimilis pulsus ad secũdum digitũ uideatur, ac uideretur prius,quàm eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arteriis est,& non in exploratione per tactũ:id quod fit,cum,ex corde q̃ influit facultas, remittitur paulatim.Sin moueri arteria sublato primo digito probius uideatur, non planè tamen similiter , ut ad primũ digitum,ambos affectus denotat cõiunctos esse. Et fanè sic ferè solet fieri in eiuscemodi inæqualitatibus.Quare multi postea sunt pulsus respiciendi, comparandiq; inter se accurate motus:etenim,qualis erat in prima applicatione,tales aliq̃ oẽs fiunt. Sæpe uero minores redduntur,& languidiores,in quibus pariter debilis est facultas.Sin deficiant prorsus, tũ multo sane magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hic sunt summouendi oẽs digiti, deinde spatio paruo interposito de integro admouendi:etenim inuenies plerunque, cũ iterum digitos admoueris,arterias pulsantes.Nã,si oĩno pulsus abolitus uideatur ẽt in hac applicatione, sciendũ est,ipso illo tẽpore primã applicationẽ factam esse,quo arteriis usu uenit,ad abolitionẽ pulsus tẽdentibus,paruã adhuc portionẽ motus retinere.Sed hoc,ut dixi,est rarum:nã ferè si paulo post iterũ tangamus,offendimus pulsantes.Quare declaratur illas,cum admotos digitos non se

rant,ad motus extremam remiſſionem deuenire:atque hoc in cauſa erat,cur nos pulſus lateret. B
Etenim biſariam,& ipſe aboletur pulſus,uel quia prorſus nō pulſant arteriæ,quod extremū ma
lum denotat:uel quia pulſant quidem,ſed ita languide,& parum,ut ſenſum fugiant.Sanè eſt hic
affectus,ſi remotus ſit ab oī animi defectu repentino,grauiſſimus:ſed uero multo ēt deterior al
ter,in quo uere non pulſant,deterior autem multo,immo exitioſiſſimus,& peſſimus,nimirū de
mortuis iam arterijs.At uerò,ſi diutius applicatis leniter digitis,palpent tantum,reciprocetur
motus,is minus exitialis affectus eſt. Reciprocatur modo ad ultimam pulſus abolitionem,mō
ad paruum pulſum,& languidum:quamobrem uocantur etiam reciproci vtriq;,ſed hoc intereſt
inter hos,ꝙ illi decurtati ſint reciproci,hi deficientes reciproci. In huiuſcemodi æſtimandis ita
debemus partem componere,quamcunq; tangamus,ut ſubter arteriam noſter tactus ſit:ita fiet
enim,ut quā minimum à digitis premantur,& ab obiecta cute.Poterit autē re ipſa quilibet ꝓſpi
cere,quā hæc digitorum applicatio ad dignoſcendum referat obſcurum motum.Equidem non
raro,cum admouiſſem ſuperne digitos arteriis,nullum motum aīaduerti: quem,ut primum cō
uerti membrum,percepi ſtatim.Oīum uero ſunt peſſimi,qui ab amiſſo motu minime reciprocā
tur inuerſo mēbro:minus his,qui inuerſo illo uidētur moueri:quibus ēt minus,qui ſunt decur-
tati,non tamen perdunt planè omnem motum: iam ēt his minus reciproci decurtati,adeoq; ſi F
multis ſimul digitis occurrant.Cui equidem maxime animum aduertendū cenſeo,& attenden
dum accurate,qua ſit corpus gracilitate.Nā,ſi corpore extreme gracili occurrat motus arteria
rū pluribus digitis,nō hoc facultatis robur,cæterum corporis efficit colliquatio:ſed,cum modi
ce eſt gracile,ſi tribus uel quatuor digitis occurrat motus arteriæ, non mediocre,ut in talibus,
bonū eſt: uidetur.n.in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autē digitorum,quibus
motus eſt occurſurus,ſuus cuique arteriæ eſt:neq; enim æque oēs extant, & ſecundum cutem
poſitæ ſunt.Ad hanc rem magnopere refert naturā tenere ipſius ægroti:quibuſdam.n.ſua ſpon
te pulſus minor eſt,aliquibus breuior:vnicuiq; enim modus quantitatis ad ſuam naturam refe-
rendus eſt.Hæc ſi nos naturæ ipſius ægroti proprietas lateat, ex communioribus differētijs cō
iecturam facimus temperamenti corporis,& habitudinis:ac in tēperamēto præſertim calidi,&
frigidi differentiā reſpicimus:in habitudine,gracilitatis,& corpulentiæ.Ac fit interdum, vt am
bæ inæqualitates pulſuū,tum ꝗ in uno pulſu,tum quæ in aceruo conſiſtit,concurrant.Sæpe quo
que illa,quæ in uno pulſu conſiſtit,non adeſt:quæ autem in aceruo,reperitur manifeſte.Atque,
cur lateat inæqualitas vnius pulſus,cauſa duplex eſt:aut affectionis paruitas, aut ipſorum pul-
ſuum breuitas.Nam,ſi affectio,quæ decurtatos in aceruo concitat,nō perinde grauis ſit,in una G
diſtentione eſt æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatē acquirit; ſin ingens ſit af-
fectio,breui aūt pulſus quātitate,ut uni duntaxat digito occurrat, ut ueriſſimus ſit certiſſimuſ-
ꝗue decurtatus,non perceperis eius inæqualitatem;pluribus.n. digitis occurat,oportet,quæ in
vno pulſu inæqualitas decurtata erit.Ex his igitur liquet,utrunque genus decutatorum pulſuū
ſignificare facultatis imbecillitatem:uerum,quod in vna diſtentione eſt, ægroti etiam gracili-
tatem corporis demonſtrat: quod autem in aceruo eſt,poſſet nonnunquam uel ſine gracilitate
fieri.Magnitudinis noxæ in utroque genere rationem docuimus inueniendæ.Ac de decurtatis
pulſibus hactenus.

Contrarius pulſus ſuperioribus quid denotet. CAP. II.

SVnt,qui memoriæ prodiderunt reperiſſe aliqn̄ ſe commemoratis genus pulſus contrarium.
Nam in carpi arteria,quæ ferè ſolet tangi,apparuiſſe ſibi aiunt latiorem pulſum ad inferiorē
terminum,decurtatum illum quidem etiam,uerum partem eius tenuiorem non deorſum uer-
ſam ueluti ad digitos eſſe,ſed ſuperiorem regionem,& ſecundum cubitum tenere. Equidē arbi
tror illos homines,quos cum eiuſcemodi pulſibus ſe inueniſſe aiunt,non ob temporaneam cau
ſam,ſed propter natiuam conformationem partium ſecūdum ipſos habuiſſe. Siquidē raro qui H
dem talis conformatio,ſed reperitur tamen,ut pars arteriæ,quæ ad carpum eſt,collocata ſub ip
ſam cutem ſit:ſuperna pars eius tota,quæ ſuperior eſt, tecta ſit maiore mole carnis; inferior,ꝗ
ad ipſum carpum tendit,affatim demergatur in profunditatem.Hiſce hominibus, non per mor
bum ſolum,verum ēt per ſanitatem pulſus decurtatus videtur:ſuperne quidem,& ad cubitum,
ꝙ anguſtiam habeat:inferne atq; ad carpum,ꝙ latitudinē. At iſtos,qui de hiſce pulſibus,ut in-
ſalubribus,ſcripſerunt,rem parum diligenter attēdiſſe apertum ſit cū ex alijs,quæ prodiderūt,
tum ꝙ non adſcripſerunt,quid denotent.Scilicet hoc in aperto eſt,nihil eximium, quod ab iis
pulſibus denotetur,cōperiſſe,quippe qui ex natiua conformatione,nō ex inſalubri affectione,
proficiſcantur.Quamobrē ſæpenumero dixi,nihil perinde facere ad dignoſcēdos pulſus,ut pul
ſus natiui,quē quiſq; hēt,notitiam.Etenim aliæ ēt arteriæ ſunt,quæ contra,ac illæ, comparatæ
ſunt,ut ſola cute in ſuperiore regione ſint intectę,cū uerò deſcenderint ad carpum,demergant.
Itaq; horum etiā uidetur decurtatus pulſus.Aliorū itē natura circumnuens pulſus eſt,& innuēs
vtrinq; præter communem naturam:quem non morbus,aut ulla denique cauſa præter naturā,
ſed creat cōformatio natiua. Quæ niſi calcamus,qn̄ ex natura ꝓficiſcunt̄,in maximos errores
impingemus. Fit.n. uti docuimus, pulſus decurtatus in quibuſdam ex cauſis præter naturam

A in non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione: quo etiam innuens,& circumnuens,quem uocant: atque hic quidem,si arteria ita sit conformata,ut eius pars duntaxat media nudæ subiecta cuti sit,partes autem vtrinq; altius demergantur.Fit & ob imbecillitatem facultatis,quæ attollere onus nequeat: qui qñ affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus repræsentat,nō circuli figuram: quem flexum nō male Archigenes appellauit γωνίωσιν (quasi angulositatem dixeris) nam altitudo arteriæ non ut circuli iam figura, sed ut uertex trianguli mouet tactum.Et magis iam ei hoc accidit horrescenti,& rigenti ex frigore,uel qualibet aliter induratæ.Itaq; hunc subinde est cernere initio grauium accessionum, cum refrigeratione inuadentium: non in his tamen omnibus uel solis,ut quidam putant.Nam,si arteriarum durities flecti ægre queat,facultasq; imbecilla grauetur utrinq;,perdit circuli veluti circumferentiā,refert autem uerticem trianguli,quòd propter duritiam arteria nequeat paulatim flecti,& ad profunditatem utrinq; inclinari,sed uibretur potius,quàm flectatur per duritiam.Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt: accidunt tamen interdum sine inuasione accessionis: vt contra in accessiones, quæ non perfrigerant, pulsus talis prorsus non cadit. Sed,quoniā de his latius posthac statuimus dicere,præstiterit non diutius huic loco immorari.

B *Pulsus tremulus quid significet.* *CAP. 12.*

PORrò ex horum & genere est pulsus tremulus,qui non perinde est conspicuus. Quando uero(vt in secundo libro De causis symptomatum declarauimus)imbecillitatē facultatis consequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsum & languidum simul,& paruum esse: atq; hac de re fugiunt tremuli motus,qui,vt cognoscantur,insignem distentionē requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum vr vibratus:unde adducuntur sæpe cū uidisse. Verum hoc loco non requirunt hæc prolixiorem orationem,quòd secundo libro De causis symptomatū,quid inter tremorem,& uibrationem intersit,explicaui:ex quibus clare,qui pulsus uibratus sit,intelliges:& hoc etiam,tremulum infrequentem esse,& apparere id temporis nū, cum nec facultas semel prostrata sit,atq; arteriæ tunica mollis,habitudoq; corporis gracilis.Ita.n.futurum est,vt nec pulsus magnopere parui sint, sed parum distantes a naturalibus: nec planè languidi,sed ut innoxie applicationem ferant digitorum,quorum ad hos pulsus dignoscendos necessario opus est.Quòd si qñ pulsus tremulus incidat,facultatem imbecillam, atq; tunicam arteriæ renunciat mollem,& uero etiam corporis gracilem habitum.Sed de inæqualitate,causisq; cam efficientibus hæc sufficiunt: etenim,si quid prætermissum sit,facile assequetur,qui hæc, quæ nuuc docui

C mus,diligenter edidicerit,& illa,quæ in secundo libro De pulsuum causis exposuimus.

Quid ordo & eius perturbatio annuncient. *CAP. 13.*

REstat,ut de ordine,& eius perturbatione dicamus. Sanè uidetur quisq; ordo perturbationi eiusdem generis præstare.Eiusdem generis addidi,quòd fieri possit, ut perturbatio ordinis ex altero genere præstet ordini alterius generis:Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est,uel celeritate,minus incommodus est intermittēte in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet,deterior est inæquali in uehementia,& magnitudine, & celeritate.At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione uidetur,propterea quòd naturæ nostræ ordo cum primis familiaris sit.Non tamen ita absolute hoc pronunciandum est,sed hac adhibita distinctione:ordo fixam quodammodo causam,& perpetuam esse, videtur indicare: perturbatio ordinis variantem,nec in una manentem uel magnitudine,uel specie,vel regione. Talis autem causa non perniciosior,sed incertior censenda est: potest enim hæc commigrādo nunc in regionem ignobiliorem,nunc in nobiliorem se conferre: itaque uel mortem repentinam,uel salutem afferre:ordo uero non inexpectatum habet,sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inæqualitate,ut,exempli gratia,in intermittente,certo cum exitio coniunctus est: qui uero est

D in moderata,ut in æqualitate magnitudinis,& paruitatis,constanter est lenis. Perturbatio ordinis,si in nobiliorem partem causa migret, quæ concitat inæqualitatem, lenem potest periculosam reddere: & periculosam contra lenem,si hic quoque transeat causa in ignobiliores ex nobilioribus.Nihil igitur certi,nihil firmi perturbatio ordinis habet: neque tale,quale ordo,uel bonum,uel malum. Verumtamen, si cum uehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue æqualis,siue inæqualis uehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoque magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaque hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus,quatenus, cum cætera omnia paria sint, ad iudicationem procliuior natura sit, in ordinis perturbationibus.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS

LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de Præſagitione ex pulſibus, qui in proprijs cordis, & arteriarum affectibus deprehenduntur.

Quid ſuperioribus libris actum, quid hoc agendum: ac qui corporum ſimilarium ſint affectus. CAP. 1.

Actenus, quæ uis inſit in unoquoq; pulſu, declarauimus: nunc de his agemus, qui paſſionibus ſunt peculiares. Paſſionem hic uoco, quicquid præter naturam ſit: ac peculiares cuiq; pulſus, tum qui perpetuo illum comitētur, tum qui frequenter. Quoniam autē, quicquid præter naturam eſt, ut aliàs demōſtrauimus, aut affectus ſunt, a quibus primo functio læditur, aut cau E
ſæ horum, aut ſymptomata, dicam primo de affectibus. Et, quando hos ēt partim oſtēdimus ſimilaribus corporibus proprios eſſe, partim inſtrumentalibus, exordiar de ſimilarium affectibus. Hi ſunt octo numero, ex intemperie omnes profecti: ſed inter eos hoc intereſt, ꝗ quidam ſimplices ſunt, compoſiti alij. Simplices intemperies ſunt, calor, frigiditas, ſiccitas, humiditas: compoſitæ, frigiditas una cum ſiccitate, calor coniunctus cum ſiccitate, frigiditas cum humiditate, calor cum humiditate. Oſtenſum igitur eſt de hac intemperie in commentariis De temperamentis: explicauimusq́;, quemadmodum interdū ſanum eſſe, calidum, & humidum dicamus, ac quemadmodum morbum, qui functionem aliquam immodica humiditate, & calore offendat. Huius præterea admonendum eſt, pulſum per intemperiem, niſi affectæ arteriæ ſint uel cor, nunquam alterari: & poſſe ēt arterias nihil læſo corde affectas eſſe: at affecto corde, ut innoxiæ permaneant arteriæ, haud fieri poſſe, ſed in partem eas neceſſe eſſe uenire intemperiei, uel maiorem, uel minorem. Igitur frigida, & calida intemperies cordis prompte permeat in omnes arterias: humida atque ſicca, ægrius.

Caloris intemperiei, qui pulſus peculiares ſint. CAP. 2.

EXordiar igitur a caloris intemperie, in qua hoc primum diſtinguam, poſſe, quo hoc tpe fiat, G
uel naturaliter arterias cōparatas eſſe, uel aliquid perpeſſas: idq; aut oēs, aut quaſdam. Quæ in naturali ſunt ſtatu, ex æquo cordis intemperiem recipient: q̄ uero p̄ter naturam affectę ſunt, harum miſtus erit ſtatus, ut partim retineant propriū affectum, partim a corde accipiant. Faciamus primum arterias ab initio liberas eſſe oī iniuria, cum cor incaluerit: deinde uideamus iā, quos hic affectus pulſus hēat neceſſario, & quos plerunq;. Atq; hoc rurſus in memoriam reuocemus, in proximo nos libro explicauiſſe, & in opere ēt de pulſuum cauſis, p̄pollenti calori pulſus peculiares: eosq́, recenſeamus, ut ex iis æſtimemus, qui huic affectui ſint perpetui, & qui ferè accidant. Peculiares copioſo calori ſunt, magnus, celer, creber. At magnus non tm̄ calorē excellentem, ſed inſtr̄a requirit mollia, atq; facultatem ualidam: itaq; non erit calidæ intemperiei perpetuus. Et celer item poſtulat firmam facultatem, ac inſtr̄a, q̄ prompte diſtendantur: ita ne hic quidem perpetuus eſt. Nam creber quidē, ſi large uſui a magnitudine, & celeritate ſatisfactum ſit, nulla fiat rōne, ſiquidem hoc ēt oñdimus: ſi nō impleatur uſus, fiat. Proinde perpetuus ne hic quidē eſt: quare nec ex peculiaribus ſit p̄petuus ullus. At ex illis, qui peculiares ſunt, nō perpetui, tm̄ nunc maior uincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nā, ſi calor ſolus increuerit, & in naturali ſtatu maneat facultas, inſtr̄aq;, cum mutatio eſt parua, magnitudo tm̄ pulſuū augetur. H
cum maior, ēt celeritas: cum inſignis, iam ēt crebritas. Hic aīaduertendus eſt ēt, atq; ēt in unoquoq; gñe pulſuum exceſſus defectusq́;. Nam, ſi ad magnitudinem declinent plus, q̄ ad celeritatem, & crebritatem, non ita copioſum puta eſſe calorem cordis. Si uero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modum immutabuntur, tum largum prodent calorem. Quòd ſi magnitudinem ſuperauerit celeritas, multo iam magis: ſi item crebritas, adhuc magis. Si uero maximus pulſus idemq́; celerrimus ſit, & creberrimus, ſummum incrementū ſignabit caloris. Sin celerrimus, atq; creberrimus, nō aūt maximus, hoc, niſi facultas ſit imbecillior, uel arteria durior, nulla alia rōne accidat: at eſt pulſibus inſeparabilibus utrunq; † perpetuo adiunctum: ꝗ nihilominus cordis hic ēt calorē monſtrat. Iam quoq;, ubi ingens ſit crebritas, nec ſimul celeritatis, & magnitudinis par incrementū, calorem quidem ēt tunc oportet eſſe copioſum, ſed uel facultatis imbecillitatem, uel inſtr̄orum duritiem. Imbecillitati aūt adiunctus erit languidus: duritiei durus pariter, & uibratus. Si durus citra uibrationē ſit, atq; ſumme creber, imbecillē facultatē coniunctam multo calori nunciabit. Oīno uero hic languidus ēt erit, & ſyncopæ oītabit periculum. At commemorandum hic ēt eſt, qui fieri poſſit, ut calor cor teneat permultus, & ualeat facultas. Nam, ſi robur temperiem, imbecillitas intemperiē conſequitur, intēperies in cor unà

† ἀδιάλειπτον. i. indeſinentem.

A cum immodico calore inuadet: proinde debilitari facultatem oportet. Qui tandem igitur, cum
pulsus pariter, & maximus, & celerrimus, & creber, uehemésq; sit, nõ modo calorẽ in corde am
plium, uerum etiam facultatis firmitatem esse diximus: néq; pe q cũ alijs locis, tum in febribus di-
gnoscendis aliud esse demonstrauimus incalescere; & incaluisse. Nã, ubi corpus cordis à substan
tia calfiat, quã continẽt eius uentriculi, potest firma facultas esse: quod ẽt est in causa, cur pluri-
mum, celerrime, & creberrime illi inspirent: ac maxime, celerrime, creberrimeq; pulsent, repu
gnãte adhuc calfacienti substantiæ corde, & foris alterã, q̃ refrigeret, parẽ calori allicięte. Quod
si qñ succubuerit, atq; in eundem delapsum sit, in quo est substantia, quam uentriculi cõtinent,
calorẽ, iã tum incaluit, nec posthac incalescit tñ: cuius sequiť intẽperiẽ imbecillitas facultatis.
Ac, si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanauerit, febrem excitat, quã he
cticam uocant. Interim cõtra fit, ac nunc exposuimus, cũ substantia iusto frigidior sit, quã con
tinent sinus: corpus aũt largius eius incaluerit: id qđ his usũ uenit, qui crudos, frigidosq; humo
res, & pituitosos aceruarunt, aut uehementissima ira concitati sunt, aut nimium uigilauerũt cũ
graui solicitudine, aut ob aerem pestilentẽ spiritu attractum offenso cordis corpore, deniq; ob
uenenosæ cuiuspiã proprietatẽ qualitatis, quæ aliquo mõ ad cor penetrauerit. Hæc ego comme
B moraui, ut nequis in admirationẽ adducatur, qui possit, dominãte calore* uigere cordis robur.
Itaq;, vñ digressi sumus, reuertamur. Cordis calor pulsus, ut diximꝰ, uariat. Verũ, quia specie du
plex est, alter quidem à putredine humorum genitus, cuius qualitas acris, & fumosa est: alter cũ
humiditate suauis existit, quantitate sola à naturali statu remotus: ille prior cõstans, & ægre solu
bilis est: hic nõ diuturnus, ac balneas, exercitationes, cibũ calidũ, uini potum, aĩq; affectus, uere
cundiã ẽt, atq; irã comitatur. An uero in hoc genere sint ullę febres, ut illę quas lassitudo, uel fer
uor, uel frigus, uel bubo, uel ira cõmittit, in cõtrouersia est. De quibus, & si in cõmentarijs de fe
bribus lõgũ sermonẽ habuimus, tñ hic tñ dicã, Calor, qui alterius generis est à natiuo, breuem
hẽt* internã q ẽtẽ, & celeriorẽ autẽ, q̃ pro distentionis portione, cõtractionẽ: qui aũt quantitate sõ
la uariat, maiorem simul, & celeriorẽ distẽtionem cõtractione: siquidẽ eiuscemodi calor quærit
solũ refrigeriũ, quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus, cũ hoc maius requirit,
tũ uero multo maxime excrementorum expulsionẽ: qđ munus erat contractionis: itaq; disten
tionẽ quoq; hic lõge citatiorẽ reddet, & contractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est,
contractionem minime commutabit: distentionem aũt hactenus, quatenus septa transiliit mo-
derati tẽperamenti. Cæterũ inferius hæc amplius declarabimus, ubi de febribus tractatio fiet.

*ἀκμάζειν. i. uigere est in impressis: in aliquibus tamen antiquis habetur διαμένειν. i. permanere.

*Græce τὴν ἔσω. i. internã.

C *Cor calidius, & arterias frigidiores quæ sequantur pulsus.* CAP. 3.

NVnc de arterijs disputemus, cum contra, ac cor, affectæ sint: illud, inquã, calidius iusto sit,
arteriæ autem frigidiores, q̃ aut humores cõtineant frigidos, non dum putrescẽtes: aut, si
qua polleat alia frigiditas, his tum necesse est ex suo proprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri
à corde. Quia uero & facultatẽ, q̃ ipsas moueat, ab illo influentẽ hñt, unaq; est contentio, q̃ una
cum corde distendat arterias, atq; contrahat: quiddam, necesse est, q̃ motui cordis conueniat cũ
motu singularum arteriarũ, & aliquid inter eos intersit. Nã motuum prima exordia in idem in-
cident tempus, siquidẽ ab illo facultatem citra oẽm offensionem recipiant: at magnitudinem,
& celeritatem, & uehementiã nõ ex æquo utraq; obtinebunt: sed cor tunc singulis arterijs ma-
iorem, celeriorem, uehementioremq; pulsum habet. Etenim illæ motus principium à corde ha
bent: rationem uero sui singulæ motus, prout cordi consentiant. Cõsentiunt autem, quæ simili
sunt tẽperamento, quocunq; modo cor agat: quæ cõtrario, quatenus ex illo immutatæ fuerint.
Quocirca contingit aliqñ, ut arteria, quę frigida est, sed à corde calet, nec paruum pulsum, qui
frigidæ est, edat: nec magnũ, qui calidę: sed inter utrunq; mediũ, qui moderatus est, & naturalis.
Et celeritate ẽt moderata pulsus erit horum affectuum: itemq; uehementia moderata. Quod di
D co, clare intelliges, si altera manu eodem tẽpore cor, altera aliquã arteriam tangas: principia. n.
motuũ aĩaduertes unà fieri: sed dissidebunt magnitudine, celeritate, & uehementia. Non num-
quam accidet, ut arteriæ eodẽ tẽpore nõ accipiãt ex corde influentẽ facultatẽ: uerũ, q̃ cordi p
piores sunt, primæ: posteriores, q̃ remotiores: quod potissimum accidit, ubi incidant in idem tẽ
poris arteriæ frigidiores, & cor imbecillius. Quod si ẽt ipsarum arteriarũ frigidiores sint partes,
q̃ longius à principio distãt: quod in accessionibus quibusdã, & in febribus accidit lypirijs: non
solum incipiẽt maturius, uerum ẽt ipsum motum reddent celeriorem, & maiorẽ partes cordi p
pinquiores. Ad hæc, cõtentio per eos status in oĩbus imbecilla vr; sed in remotioribus magis,
ita ut in iis pulsus languidior sit, quã pro natura superiorum. Nõ nunquã pcipiť in corde huiu-
scemodi pugnantia tẽperamentorum: nam modo frigidius visceris corpus æquo est, & in uen-
triculis contenta substantia calidior: modo ẽ diuerso substantia frigidior, cor autẽ calidius: ubi
ẽt pulsus fiunt moderatis similes, nã medius quodãmodo status hic efficiť ex duobus cõtrariis
conflatus. Qui sanè affectus, uel optimos medicos fallunt: qđ nunc quoq; in maxima pestilẽtia
accidit. Quidã inde ab initio ad finem usq;, alii per totũ morbũ, probũ pulsum habebãt, qui per
parum deflexisset de natura: qui quidem præter cæteros perierunt. Aĩaduertimusq; eos primis
statim diebus, & pestilẽtia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atq; ipsa caloris

ſpecie,denique ꝙ pulſus parum præter naturã immutati,ijs in eo ſtatu perpetuo maneant: nam E
in ſpeciem præcipue hecticarum,quas uocant, febriũ incidunt huiuſcemodi pulſus. Si qui eſſent
inter ægrotos,q ſe negarent febricitare,his febris, occupato ipſo cordis corpore,planè erat† cõ
firmata,&,ut ita dicam, ĩ in habitu. Etenim febrium hecticarum duo hęc ſunt propria ſigna,ſi
perpetuo ſibi illæ ſimiles ſint,nec inuaſionẽ ullã acceſſionis,nec incremẽtũ,nec uigorẽ, nec re-
miſſionẽ habeãt:ſiq; febricitatẽ ſe nõ percipiat ægrotus, Hos pulſus nihil eſt neceſſe majores iu
ſto,atq; interim ne crebriores quidẽ eſſe,at oĩno celeres tñ. Itaq; iure ſanè cenſuerunt plurimi
medici atque præſtantiſſimi,celeritatem febricitantium pulſibus perpetuam eſſe, ſed de his ad-
huc dicetur.Quod uero in ſermone prætermiſimus,ubi aer,quem ſpirando attrahimus, infectus
putredine ſit,ac putredo corpus cordis attigerit,illi pulſus fiunt.Nec iam quicquam hẽt admira
tionis,ſi eos pulſus,quos memorauimus, tali affecti peſte habeant,nec ſi peſtilentem reſpiratio
nẽ:nec ſi oĩno morituri ſint;quam.n.excogites medicinã ad putredinem,quæ in corde ſit? Nã
quibus calor hic putredinoſus ad humores,quos continent cordis ſinus,magis deflexit, quã ad
corpus ipſum uiſceris,multi horum fuerunt ſuperſtites. Deprehenduntur affecti hac peſte,ſi fe-
brem primum percipiant,deinde ſi non æqualiter perpetuo febricitent,ad hæc ſi pulſum nõ ha
beant præualidum: ſiquidem, qui intẽperiei comites ſunt corporis ipſius cordis, imbecilli ſunt F
omnes.Habes pulſus,quos cor intemperatum calore creat.

†Verba interpretis.

Frigidæ intemperiei qui pulſus peculiares ſint. CAP. 4.

INtemperaturæ frigidæ planè efficiunt contrarios,paruos,tardos,& raros: hos uel in tres pro
portione differentias cõmutant,uel aliquas earum,aut aliquam,plus uel minus:alias,aut aliã
minus vel plus.At hic eodem modo,ut prius declarauimus,attendenda eſt,quæ deficiet,uel exu
peret.Primum crebritatem immutabit,deinde celeritatem,poſtea magnitudinẽ, ſiquidẽ illæſa
ſit facultas;nam,ſi quid hæc quoq; offenſa ſit,perſpicies illud ex propria pulſuũ,& perpetua qua
litate,quã remiſſionem appellamus,q̃ ad paruitatem,& tarditatẽ potius,q̃ ad raritatem, pulſus
immutat.Nã,cum facultas plurimũ laborat,etſi cõiuncta ſit frigiditas, pulſus extreme quidem
parui fiunt,ſed nõ tardi extreme,immo nõ nunquã moderatis ſimiles: crebritatẽ tñ nõ abiiciũt
priſtinã,ſed ẽt adaugent.At,ubi paululũ facultas debilitata ſit,& frigiditas uigeat plurimum, lõ
giſſime ad raritatem pulſus deflectunt,minimum ad paruitatem,medio modo ad tarditatẽ.Eo-
dem ẽt arteriæ modo,ſi in natiuo temperamento conſtent,mouebũtur;nam,ſi,cum cor ſit frigi
dius,hæ calidiores æquo ſint,cordis pulſum tñ alterabunt, quantũ de natura deſciuerint.Itaq;
interdum ẽt ſimilis erit moderato pulſus arteriarũ,quod ad magnitudinẽ,& celeritatẽ attinet: G
cum cordis pulſus minor,& tardior ſit. Iã hoc clarũ eſt, uacare hoſce affectus febre,refrigerato
duntaxat ipſo corde ab ſuccis frigidis,iiſdẽq; lentis,& craſſis.Sanè infrequẽs eſt hic affectus,tñ
incidit interim,præſertim cũ contineantur in pulmone eiuſcemodi humores.Atq; in eiuſcemo
di affectu contingit ferè pulſibus ſimul eſſe inæqualibus per oppilationes,quas illi ſucci ſecũdũ
oſcilla moliunt uaſorũ ex corde enatorũ.Verũ arteriæ,ſi qñ fiat,ut perinde,atq; cor,frigidiores
iuſto ſint,augebunt remiſſionem eius motuum,in eodẽ retinentes genere: ut,cũ tardius cor,mi
nusq;,& rarius,q̃ naturæ lex poſtulat,pulſet,illæ ẽt hoc pulſent tardius,minus,rariusq;,& uero
ẽt languidius.Accidit uero aliqñ iã frigidius iuſto cor eſſe ſimul,& fumoſorũ plenũ excremẽto
rũ:quo tẽpore pariter,& minor,& rarior fit diſtentio, contractio celerior, Videretur ẽt diutius
ſe arteria intro recipere,ſi in perpetuum eius motus percipi poſſet.Nũc ſenſum id præterit:at p
duci internæ quietis tempus ultra,quã par eſt,patet uel tangẽtibus.Hoc tempus cõſtatũ docui-
mus ex tribus eſſe tẽporibus,primo extremitatis cõtractionis,altero internæ quietis,tertio prin
cipij diſtentionis,Ergo prolixe hoc tẽpus per illum affectũ producetur: tẽpus uero externæ qe-
tis,aut breuius,quã conueniat,erat:aut moderato aſſimile.Nã cum ſtudeat ſemper pulſuũ mo-
litrix facultas excremẽta excernere,propterq; ad illã actionẽ,cuius hęc nomine illi data facul H
tas eſt,† fit,ut quies minus ſit diuturna: quo modo illã etiã,quæ alteram actionẽ præcedit, con
tractionem inquã,extẽdit,qua cor,quod frigidius iã eſt,remiſſe ad actionẽ progreditur, unius
adhuc tñ gratia uſus uentilãdi,altero iã,qui maior erat,refrigerandi amiſſo.Reliquus.n.tertius
cor in his ſolũ affectibus excitat ad actionem,ubi moueatur magnopere aĩal,aut uacuatio acci
dat larga,†arteriarũ quidẽ admodum reſeratis externis oſcillis, ut in balneis, deniq; ſi quo mõ
largiter ſit ſudatũ: internis uero,in purgationibus,præterea in affectibus,ut choleris,inteſtino
rum difficultatibus,ac cũ uehementer uellicant inteſtina.At uerò,ubi ipſum corpus cordis inci
derit in intemperiẽ aliquã inæqualem,non poterũt pulſus cum ipſius cordis,tum oĩum animan
tis arteriarũ in uariam non degenerare inæqualitatem.Quin etiam collectiua,quã uocant,illa-
que unius pulſus omnium erit generum,quòd perpetua fiat in magnitudinem,paruitatem,cele
ritatem,tarditatem,remiſſionem,uehementiam,crebritatem, raritatem mutatio.At in duritiã,
& mollitudinem haud fiat continens unquam mutatio: id quod ſæpenumero declarauimus.Nõ
uibratus autem interdum, & uibratus perpetua ſeſe uiciſſitudine in hiſce affectibus excipiunt,
adiuncta ad cordis intemperiem duritia, uel tentione arteriarum. Oſtendimus enim, ſi recte
memini,in huiuſcemodi affectibus,ubi magnopere cor contendat arterias diſtendere, uibratio

† *Ex Græcis ita uertẽdum. fit, ut quies, quæ actionem præcedit, minus ſit diuturna: quẽadmodum etiam fit, ut illa, quæ alterã actionem præcedit, dilatationem inquam, ſit longior, quia &c.*

†*Clarius arteriarum oſcillis admodũ reſeratis, ad interna quidem, in balneis, & ſi qui alij quacũque de cã ſudores multi effuſi fuerint: ad interna uero, in purgationibus &c.*

nem

A nem in motum incurrere: quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione, mul
ti sanè laboris est affectum planè explorare, q non intemperiem tm̃ cordis illa inæqualitas, sed
& instrumentorum læsionem, & copiam humorum comitatur. Nam, hę inæqualitates, postea q̃
obstructionem sequuntur cordis oscillorum, comitãtur porrò ẽt eius intemperiem inæqualem,
non est procliue deprehendere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis uisceris proprium
est symptoma intemperiei (sicut probauimus in ꝓximo libro) ac à dicroto distat mollitudine.
Verum, si durities accesserit, iam ẽt ex hoc dignotio labefactatur: etenim in dicrotũ conuertiẽ
communem plurium affectuum. Vibratum uero dicrotũ generari docuimus, ubi pulsus, qui ab-
solute est vibratus, diminuta sit longitudo. Dicrotus uero non uibratus, æque est, ac uibratus du
rus: sed talis per suam tarditatem efficitur, & corporum unus incumbentium. Quocirca permul-
tas uterq; hic causas consequetur, numero tñ inter se facultatum, à quibus creantur, & occasio
num differunt: permultos enim uibratus dicrotus, paucos non uibratus comitabitur. At cõme-
morãdum quidẽ primũ est, quot causis absolute uibratus succedat, quas ante oẽs recensuimus:
mox causam eius, quasi continentem, fit.n. ubi amplius cogitur distendi durum corpus arteriæ,
uel tensum: ad hæc tertium, q, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio natiua,
B uibratum* pulsum demonstrauimus oriri. Iam dicrotus non uibratus fiebat ob duritiam arterię, *dicrotum, in græcis.
tarditatem pulsus, & põdus corporum incumbentium ex utraq; parte sensibilis motus: etenim
in huiuscemodi affectibus, ubi ab utraq; parte mediũ, dum attollit, retrahatur, rursusq; copuleẽ
cum illis, generatur pulsus dicrotus. Hæ sunt illorum quasi continentes quædam causæ. Præce-
dẽtes autem multæ sunt cuiusque, quæ ẽt expeditę, & ad manũ sunt habendæ illi: qui quicquã
sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit, ex inæquali proficiscitur ipsius corporis cor
dis intemperie. Tactu uero ad dignoscendam contractionem planè est opus exercitato: cuius si
rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pulsum tibi, & illũ intererit, q in ascensu subsistit, & quie
scit paulisper. Dignoscetur, si quid habeat roboris: nam, qui undequaq; est remissus, huius latet
contractio. Sed fit plerunque, ut omnibus pulsibus, qui bis feriant, adsit contentio: neq; enim ad
eam altitudinem perueniant, si omnino deficiantur contentione: aut, multo molliores sint, quã
conueniat, necesse est, ut languidi simul, & non parui appareant: qui quidem etiã in lethargicis
affectibus animaduertuntur: at tum quiescentẽ paulisper nequeas distinguere à bis feriente: ꝓ
inde nec ipsos quidẽ affectus, ex hoc quidẽ discernere poteris. Aliud tñ est indicium, quo pote-
ris: atq; hoc proprium est signũ uitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec causa est, quin
C breuitatis gratia, ut pulsum aliquem uel febrem hecticam, ita inæqualitatem nos hectica, appel
lemus: si cui minus nomẽ probetur, stabilem illam uocet: stabilis est, si deinceps permaneat par.
At vero, si cętera simul oĩa indicia febrẽ hecticã esse declarent, multo hercle dignosces certius
* inæqualem intemperiem tenere uisceris corpus. Sed hæc explicauimus in differẽtijs febrium. * Græce est ἀνώμαλον. sed
Oĩa deniq; sunt reliqua animaduertenda, præsentia, præcedentia, & externa. *Nã cum peripneu forte legẽdum
monia, suppuratio, pleuritis, phthisis, deniq; aliqs illic abscessus exortus sit, uel asthma, uel mor est ὁμαλόν, i. æ-
bus quispiam ex distillatione, uel cruentum sputum, aut reiectio partis alicuius pulmonis, aut qualem.
breuiter quoduis, unde redundantia, uel crassitudo, uel lentor humorum obsideat pulmonẽ, ac
curate considerandum est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sin horum
nihil fit, ipsum est uiscus explorãdum, præsertim si anteacta ęgroti uita, nec crassis succis, nec lẽ
tis uideatur corpus implesse, à quibus aut foris offusis, aut obstruentibus arteriariarum oscilla,
inæqualitas cõcitetur: nã, si quid horum, uti docuimus, uel inflãmatio, uel omnino tumor ꝑter
naturã illic exurgat, aut affluentia humorũ grauet facultatẽ, incidunt pulsus in inęqualitatem.
Quare, si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hectica inęqualitas, & stabilis du
ret, intẽperies existimanda inęqualis in cordis corpore esse: q̃ cum ẽt sit duplex, altera in succis
D eius propriis, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta, unà cum totius corporis palpita-
tione fit: hæc ex solidis partibus absq; palpitatione. Quare, si quis hæc, q̃ retulimus, ediscere cũ
arte cupiat, quæ de hecticis febribus scripsimus, colligat diligenter ex commẽtariis De febribus
& libro De marcore: Atq; his signis cordis inæqualis intemperies dignoscitur, & distinguitur à
similibus affectibus. Si qua sit alia intemperies uisceris, ut aliam ipsum corpus tẽperiẽ habeat,
aliam sanguis, & spiritus, qui sunt in eius finibus, inæquales pulsus nunquam efficit: sed ex affe-
ctuum confusione medium quendam statum sortiuntur. Confusiones affectuum modo prorsus
inter se contrariæ sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus contrarios inter se, temperamẽ
to: ubi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter, non prorsus, ubi alter plus altero
deflexerit. Potest etiam, si eiusdẽ ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum uel cali-
dius cor ipm̃ sit materia in finibus contenta: uel cũ materia multum, cor aũt parum à naturali
statu recesserit, & frigidius item corpus cordis potest esse, uel materia. Hi concursus non perin-
de omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliunde colligere. Prima cõ
memorata mistio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materiæ autem frigidiores,
differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quanto hæ frigidiores: aut multo illud ca
lidius, quàm hæ frigidiores: aut minus illud calidius, q̃ hæ frigidiores. Prima differentia pulsum

repræsentat ad unguem moderatum tum magnitudine, tum celeritate, atq; crebritate: ad remissionem autẽ tantum permutatur, quanto spatio naturalem temperaturam viscus reliquit. E Equidem aliaduerti in hisce subinde affectibus, insigne etiam incrementum celeritati accessisse: non tñ hoc conspicuum perpetuo est. Atque hoc, alterum indicium maius tibi videtur suppeditaturum: quantum enim corpus ipsum arteriæ desciuerit à moderato temperamento, conijcere est ex celeritate: nam procliuius ad motum est calidius corpus, si reliqua sint paria. Quare si, quod corpus ipsum cordis in naturali statu constans, uel à materia, quam continent vẽtriculi eius, aut cõsuetudine pulmonis inflãmati, vel alia quapiam parte vicina calfiat, pulsus refrigerii gratia in magnitudinẽ, celeritatẽ, crebritatem commutentur, prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem, tertia crebritatem. Sin calidius sit partibus se cõtingentibus, quæ in naturali statu sint, celeritas motus primũ increscit, deinde magnitudo. Vnde, cum pulsus manifestũ incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis verò atque crebritatis nullam mutationẽ, magnopere in hoc corpore desciuisse ad calorem cor censemus; vicinaq; ei ad frigiditatem. Is simul pulsuum insignis remissio, & conspicua in eiusĉemodi corporibus animaduertitur. Quòd si nec celeritas clara, nec remissio sit, exiguo calore corpus uisceris puta auctum. Hæ febres cum pluribus medicis imponunt: nimirum, quod febre ipsi se liberos esse ægroti affirment: neque febrẽ, F quia parua est, † & quia uiscus incaluit, ‡corpusq; uisceris calor ‡inuasit, aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non est magna febris ulla hectica, maximè si paucum calorem uiscus habeat. Qui igitur calor in uniuersum corpus deriuatur ex corde; hic sensum solus inducit ipsis inæqualitatis fastidiosæ; quamobrem balnea desiderant, ut alii fastidiosi omnes, & inæquales ex lassitudine, uel adustione, lotione intermissa, uel exercitatione: & plerique scilicet lætantur balneo, recreariq; se dicunt: depulsam enim inæqualitatem esse totius corporis, nec magnopere quicquã se offendi, balneo referunt acceptum: & sanè non læduntur forsitã horum quidã. Verum huius loci non est ista meditatio: in febrium. n. curationibus de omnibus his disputabimus, siue separatim uisum fuerit eas, siue in methodo medendi, tractare: nam ad præsens institutam solam dignoscendi uiam tractabimus. Sanè uideatur quibusdam perplexa, & incognita, si quando, nec differentia ulla pulsuum ‡à naturali statu‡ deficiat, & se ipse ægrotus febrem non dicat percipere: at inæqualitatem, quæ una molesta erat, balneis procurauerit. Et, ut rem difficiliorem faciam, ne ex urina quidem petere in eiusĉemodi affectibus firmam notitiam semper licet: sed est etiam ferè anceps, colore, & sedimento similis naturali. Sexcentos tales in pestilentia diuturna conspeximus: ubi medicos cerneres nihilo plebe præstantiores, immo uero imperitiores G multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim ferè, si nihil aliud, at expirationem ægrotorũ uideas obseruare: quæ si fœteat, peiorem causam expectant. At illi quidem usu tale signum in pestilentibus febribus inuenerunt: tu non usu modo, sed & ratione æstima. Iam os etiam attendunt. Quòd si illic aliquid coloris pestilentis cernant, eos peste confirmant laborare. Equidem medico hęc puto clariora esse, quàm uulgo: partim enim illi colorem erysipelatosum, partim colorem habent depascentibus herpetibus assimilem, diffusum per plures partes scilicet, quàm à primo. Et, si manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorando febrili calore, ne tũ quidem prætereat eum affectus. Inspicienda porrò prę cæteris urina est. Etenim cõturbata quorundam eorum uidetur esse, & aquosior: ac non nullorum multo, quàm pro natura, tenuior, atque hæc quidem certissima est: nec non, quæ naturalibus undequaque similis est colore, & crassitudine, hæc etiam ad secundam spem certissima est: quæ si sublimamento probo sit prædita, multo etiam est certior, si quidẽ sedimentum sit candidum, læue, & ęquabile. Pręcipue uerò sublimamentis animus est adhibendus: nam quædam, quæ subliuida quodammodo sunt, latent: & item alia, quæ aranearum latas telas referunt in modum lanæ congestæ. At, si quid tale animaduertas, aut nullum planè sublimamentum innatare urinis, in peiorem partem hæc interpretare: H si contraria uideas, quæ retuli modo, non potest fieri, ut male affectus homo sit. Ex his igitur discernas, utrum inæqualitate quapiam affectus sit, an pestilens morbus, & exitialis, qui hecticam febrem habeat, cum prehendat: præterea ex iis, quæ balneum consequuntur, etenim cibũ respuunt, & sitiunt præter modum, ac frigidam postulant. Etiam oculi illorum sunt accurate inspiciendi: nam inter lauandum manifeste redduntur calidi, & flammei quidam postea tales permanent, quos plane sciemus teneri peste. † At in pestilentia, qualis nostra memoria fuit, & uiget etiamnum, nunquam experiri quisquam homo possit. Sciendum tamen nonnunquam incidere sine peste has ipsas febres: ut de illis prodiderunt omnes insigniores medici, uocantque pestilentes: de quarum tota natura disputaui latius in differentiis febrium: nam hoc quidem loco, non quemadmodum quis optime febres dignoscat, tractamus, sed quemadmodum ex pulsu optime. Quinetiam dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore excitatis: quare ad pulsus nos referamus, &, quod residuum est, de febribus hecticis persequamur. Etenim sunt, ut docuimus, pestilentes non paucæ inde usque ab initio hecticæ: distantque ab omnibus aliis febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mœrorem interdum sequuntur, & iram à primo quædam hecticæ. Aliter nescio, an ulla febris inde usque ab

† Hæc nõ sunt in quibusdã codi. antiquis.

A.1.4.f.124 c.2.fo.414.d A.1.4.f.1 r.1. o.8.fo.446.b

† At pestilentiã, qualis nostra memoria fuit, & uiget etiãnum, nunquã fiat, quæso, ut homines experiantur.

A initio fiat hectica. At tẽporis diuturnitate multis alijs ſuccedũt, quas dilucide diſtinguit, ẽt ſi cũ alijs cõnectant, ſicut declarauimus, perpetua æqualitas,& alia, q̃ in libris De differentijs febriũ docuimus. Notitia autem ex pulſibus, quo nuper diximus, initio adhuc, atq; primis diebus non facile paratur, cũ ſpeciẽ adhuc cõmunẽ habeant cũ diariis febribus: uerũ elapſo triduo iam clariores fiunt ẽt pulſuũ indicio. Siquidẽ aperte hæ celeriores, q̃ deceat, pulſus habent: atq;, vt inter eas nihil interſit aliud, febrili quidẽ certe calore manifeſte ſecundum thoracẽ præditæ ſunt: pulſusq; tanto ſunt lãguidiores iuſto, quãtũ calor creuerit. Hactenus de febribus, in quibus cor tanto, q̃ natura poſtulat, calidior eſt, quãto quã cõtinet, materia frigidior. Materiæ addamus ſecuritatis gratia corpora illa oĩa, quæ cor attingunt: puta ex uiſceribus pulmonẽ, ex membranis cũ illã, quæ cor ueſtit (περικάρδιον uocant) † tũ quicquid thoracem prope cor interſepit. Etiã conſuetudo huic uiſceri intercedit cum aere, quẽ cõtinet tegumentũ, quod cor circumſicit: nec nõ cũ arteriis,& uenis, quarũ penetrare maxima oſtia cernis ad ſinus eius. Hæc oĩa nõ aliter, atque materia, pulſum cordis immutãt, uocẽturq; breuitatis gratia oĩa, quæ recẽſuimus, uicina cordi. † *Clarius, tum ex ijs, quæ thoracem interſepiũt, quicquid prope cor eſt.*

Qui ſint pulſus in ijs febribus, cum cor calidius ſit, quam uicina ei frigidiora, uel è contra. CAP. 5.

B DEinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius eſt, quã vicina ei frigidiora: nã in huiuſcemodi affectibus pulſus celeriores ſimul,& maiores,& crebriores, languidioresq; iuſto erunt: longius tñ ad *remiſſionem,& celeritatẽ, minus ad crebritatẽ,& magnitudinem, diuertent à natura. Stabilis,& conſtans harum generatio eſt, ut cæterarũ hecticarum. Quòd ſi non ita longe uiſcus à natura deſciſcat ad calorem, uicina ei longius ad frigiditatem, minores pulſus in his,& rariores erunt: celeritate uel ſimiles erunt naturalibus, uel tardiores: ſimiles, ſi non multo frigidiora vicina ſint: tardiores, ubi multo lõgiore interuallo hæc ad frigiditatem à natura deflexerint, q̃ ad calorem cor. *Remiſſio hic ẽt quantitati caloris reſpondebit. At uero, ſi frigidius iuſto ſit ipſum cordis corpus: materia porro, reliquaq; uicina, illo, calidiora: erunt,& hic tres numero differentiæ:& uariabunt pulſus in unaquaq;, ſicut ſuperiores. Primũ æque refrigeratum ſit cor, ut incaluerunt vicina: tardior æquo erit is pulſus, ſi inſignis fuerit alteratio. Huic rẽdet * remiſſio: nã magnitudine nihil de natura decedet, nec uero ẽt crebritate, quod aĩaduerti poſſit, aut inſigniter. At, cũ nõ multum de natura eſt diſceſſum in utranq; partem, difficillime, vt ante dixi, exploratur diſcrimen: atque in his præſertim corporibus obſcurũ eſt, quorũ ignoramus naturalem ſtatum: nã, hunc ſi prius nouerimus, poterit ẽt animaduerti breuis mutatio, ſi quis uerC ſatus ſit in explorandis pulſibus. Vt autem paulo ante, cum uiſceris calidioris,& uicinorũ ei frigidiorum conſideraremus pulſum, febrem diximus eſſe hecticam: ita nunc, ſi uiſcus ſit frigidius omnino, q̃ naturalis modus permittat,& uicina calidiora, febricitabit quidem homo, non hectica tñ, quam uocant, febre, ſed uel diaria, uel ea, quæ putredinem humorum conſequitur. Signa uero ſunt propria utriuſq;. Diariæ quidem febris coniunctæ cum frigidiore corpore cordis, ubi ex æquo de natura utrunq; deflexerit, pulſus nihil magnitudine à naturali differt: nec ẽt crebritate penè quicquã, quod perſpici poſſit: nec itẽ celeritate, niſi utriuſq; inſignis fiat mutatio: languidior uero tanto erit, quanto viſcus ſi igidius. Eius autẽ febris, q̃ ex putredine humorũ ſit, par quidẽ perpetuo eſt naturali,& ipſa pulſus magnitudo: nõ par autẽ perpetuo ullũ ex aliis generibus; ſed, ubi parum quidẽ à natura receſſerint, nihil, quod effatu dignũ ſit, à naturali pulſus euariat: ubi uero plus receſſerint, aperte in contractione pulſus celerior ſit, ſicut ſuperior in diſtẽtione: iã ẽt clare in externa quiete crebrior,& languidior apparet tãto, quantũ refrigeratũ eſt cor. Contra, iam magis refrigeratũ cor ſit, quã uicina incaluerũt, ac febris ſit diaria: horũ pulſus manifeſte languidiores erunt,& minores, tardi non perinde aperte, ſed quãto uicinis ſibi frigidius ſit corpus cordis: iã ẽt rari ac parui pro portione erunt. At uero febris ſit ex humorum putrediD ne: horũ pulſus languidus erit perinde ut ſuperior, ſed illo ẽt minor in diſtentione, tardiorq;: at cõtractio naturali celerior erit, ac magis ẽt incidet id in illa tẽpora acceſſionis, in quibus eſt initiũ,& incrementũ: nã in uigoribus quidẽ minus, ac minus ẽt in remiſſionibus. Porrò autem tertiũ genus cõmutationis ponatur, hoc eſt, minus ad frigiditatem cor declinauiſſe, quã ei uicina ad colorẽ, ac febrem eſſe diariam: pulſus habebit hoc corpus tãto q̃ par eſt, imbecilliores, quanto corpus cordis ſit intemperantius: atq; maiores,& celeriores naturali, ſed maiores, q̃ celeriores: adhæc crebriores erunt. Hęc oĩa ſunt accipienda pulſibus nec in duritiã, nec in mollitudinẽ aperte mutatis: nã, ſi hi ſint ẽt mutati, diſceſſus eorũ ad mollitudinẽ, oĩno magnitudinẽ,& raritatẽ augebit, addet ẽt,& tarditatẽ: diſceſſus aũt ad duritiẽ, cõtraria, nimirũ paruitatẽ,& crebritatẽ, addet interdũ,& celeritatẽ. Equidẽ iã oẽs mihi uideor febriũ, quas ex pulſibus ſumas, differentias percurriſſe: ſiquidẽ ſanè earũ eſſentiã recte in cordis nimio calore poſuimus. Iam inter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordi affectus frigiditas eſt. Præterea de miſtis affectib⁹ diximus, quorũ ex cõtrariis inter ſe cõplicatis miſtio cõſtat. Iamq; tranſeundum alio mihi erat: ſed qñ in magnã diſſenſionẽ, neſcio quo pacto, qui de pulſibus cõmentati ſunt, inciderũt, propter eos viſum mihi eſt, q̃ hoc in libro iã tradidimus, in quo de febribus ex pulſibus dignoſcẽdis tractaui, ſummatim repetere. Immo, ſi uerum fatẽdum eſt,

potissimum hoc propter Archigenem statui facere: nam, cum habitus sit diligentissimus in commentatione de febribus, nihil nos propè, non aliter ac Erasistratus, docet. Nēpe eorū, qui nihil docent, duplex est institutū: quidā ad proprietates, quę exprimi nequeant, confugiunt: alij proferunt quidē nomina, tñ nec, q̄ significant, obseruant, nec, quā illis significationem attribuāt, interpretantur. Nanq; durus pulsus, quem perpetuū Archigenes febricitantibus cōfirmat esse, nomen duntaxat est, nec rem denotat ullā, nec planę, nec liquido intelligi potest. De quo pulsu in libris De differentiis pulsuum latius disputauimus, & ēt in libris De dignoscēdis iis: maxime aūt in iis commentariis, quibus interpretamur simul, & examinamus, quæ in libro De pulsibus Archigenes scripsit. Sed hic tamen etiam operæpretium est non nihil de iis summatim exponere. E

De propria nominum significatione, & metaphora. CAP. 6.

VT singula alia nomina apud omnes Græcos singulas res indicant, ita ēt, q̄ occurrunt sensibus, his nomina quædam posuerunt: separatim, quæ differentias auditus significant: separatim, quę dñas odoratus, uel gustus, uel tactus. neque igitur aliis tribuunt albū, nigrum, flauū, rufum, pallidum, fuscum, cæruleum, reliquaq; colorum nomina, præter quàm sensui visus obiectis: neque etiam aliis austerum, dulce, amarum, acerbum, astringens, salsum, salsuginosum, præter quàm ijs, quę gustantur: nec iam ullis aliis calidum, frigidum, siccum humidum, molle, durū, uerum iis, quæ tanguntur, omnes attribuunt, Nam, si alio traducas hæc nomina, illa usurpatio uocatur metaphora. Habent uerò, & alia item metaphoras ex similitudine aliqua, & conuenientia: ex qua similitudine pedes, uertices, * lateraq; montis dicuntur: nā, ut animalium infimæ partes pedes sunt, uertex omnium suprema, sic in montibus permissum est poetis supremas partes uertices uocare, & infimas pedes. Si quis igitur, cum de animali loquatur, & pedes dicat, uel latera *, noluerit pedes more omnium accipere, neque latera, ut institutum est, sed ita dicat latera accipienda esse, quomodo de monte Brillesso dixit Callimachus, F * λαγόνες.

Brillesi * latera sunt oræ, quem tenuere.

sanè quàm ridiculus sit, duplici utens, & reciproca methaphora ab impropriis ad propria. Haud aliter, si, cū de moribus, aut uino durum dicitur per metaphoram, de corporibus, q̄ tanguntur, disputans, nolueris, ut solent oēs, nomen interpretari, uerum sicut uinum dicitur durū, aut homo, aut mores. Huic simile est, si, cum sermonē habeas de rebus visibilibus, atq; album dicas, prohibeas ex omniū instituto accipi, sed, qn̄ febres aliquas Archigenes albas appellauit, ita esse ēt intelligendum colorem album. At, quemadmodum quidem non uidebitur is sanus esse, si, quod proprie nomen colori tribuit, transferre duplici differentia ad eum ab impropriis studeat, sic sanè, qui de tangibili corpore sermonem instituit, & per metaphorā vult nomē durū accipi. Etenim in iis omnibus fit orationibus, ut nihil auditores proficiāt, cū & prohibeanᵗ proprie dicto, nec quicquam intelligere allud possint. Quem enim aliū accipias colorem prolato albo, cōsueto prohibitus, & accipere ex metaphora albarum febrium iussus? Sic item durus pulsus, quē Archigenes in re tangibili induxit, nisi propriā significationem habeat, nimirum hanc vulgarem, sed ut ille ex metaphora uinorū uult, prorsus obscurus est atq; incognitᵘ, talisq;, ut si scindapsus dicatur. Etiam posset quoduis aliud nomen proprio febrium pulsui tribuere, & aliquid uideretᵘ dicere, apud homines. s. in distinguendis significationibus imperitos, simplices autē, & ad id credendum adductos, uirū. s. senem, qui tam clarus esset, artemq; multum illustrasset, nō facturū unquam, ut talē obscuritatē temere sermoni induceret, ut nomina ꝓferret nullius significationis. Iā uero, si quis pulsum febricitantis amarū dicat esse: ac nomen amarū, ut ad gustū referimus, interim uelit accipi: nihil sanè, quod clarius intelligamus, habebimus, quā si acerbū, uel austerū, acidū audiremus pulsum esse: q̄ ex omnibus his res molesta, & præter naturam repræsentetur, q̄ autē sit illa, nō declaretur. Quāquā, in eiusceemodi metaphoris à ꝓpriis ad aliud non propriū traductio fit, res, & permissa oībus, & uulgaris: at in significatione duri pulsus, cuius author Archigenes est, quę nec concessa est, nec vsitata, nec oīno fuit, aut poterit esse, intelligere oportet nos significationem, ad illam, quæ propria est, ex metaphoricis reuersos: qn̄ ita nomen quidē audias, artem intelligas nullam. Verum quid sermonem de his producam, cū alias diffusius de his disputauerim? At superiora summatim repetamus, ac de omnibus febribus dicamus. G H

De frebribus per pulsus dignoscendis CAP. 7.

TRia esse in summa, genera illarum, alio loco docuimus: quemadmodū uero quodq; ex pulsibus dignoscatur, declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; pulsus, quantum in ipsis est, mutant: nam, si concurrat alius affectus, mistam oportebit esse mutationem ex illo, & hoc, qui comitatur febrem. Pari modo febres hæcticæ pulsus in easdem differentias conuertunt, quantum in iis est, ampliusq; in his mutatur celeritas. At, quæ ortæ sunt ex putredine humorum, in uigoribus utrunq; habent motum celerem, & distentionis, & contractionis: præterea crebritatem ex æquo mutant cùm externæ quietis, tum internæ: in initio accessionis non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem: in incrementis cum hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitant, ut pulsus in illa crebertimus uideatur, Habes pulsus, qui soli febrium per se proprii sunt: reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt,

 alium,

A alium potius affectum, q̃ febres, sequuntur. Quorum ẽt affectuum sunt duo genera, aut facultatis, aut instrorum uitium: quippe ad causas inueniendas, quæ mutant pulsum, tria hæc sunt animaduertenda, instrm, usus, & facultas: demonstrauimus enim, quæ ex singulis horum generibus de natura deflectẽtibus accidere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti medici dissideant de febris propriis pulsibus, errentq; omnes, ut qui nec genera participerint pulsuum, & profectas ex facultatis, uel instrorum uitio alterationes pulsuum arbitrẽtur proprias ipsis febribus esse: Vt inuadẽtis accessionis quidam crebros, & paruos, alij adhæc languidos, iam non nulli etiam inæquales, sunt qui tardos etiam, contra alij celeres, posuerunt indicia. Tametsi quædam febres incompressas, ut isti uocant, inuasiones faciunt, in quibus pulsũ prima mutatio in magnitudinem, & celeritatem fit, mox his succedit augescentibus crebritas: reliquorum pulsuum, quos memoraui, in illis nullus apparet, nec initio accessionum, nec in incremento, nec uigore. Verum hos nec rigor, nec horror, nec ferè vlla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum, uel superficiei externæ, nec uellicatio, aut grauitas, aut compressio stomachi una incessit: plerosq; uero, uel unum de his, uel plura comitantur: non nullos paulo post uomitus, qui apertè declarat, ex eo, q in uentriculũ uitiosi succi confluxerunt, quosdam illorum uellicatos esse, alios compressos, aliquos nauseasse. Clarissime. n. recedit in plerisq;
B initiis de tota superficie externa sanguis, confluitq; in uiscera: unde compressiones, & obstru-
A. l. 4. f. 1. c. 1. c. 1. lo. 417 a ctiones fiunt, distentionesq; arteriarum præcipuarum, p p quas * initijs talium accessionum cõiuncti sunt pulsus inæquales: quemadmodum ẽt languidi ob stomachum, & facultatem affectã. Ad hunc modum fiunt, & parui ob imbecillitatem facultatis, & ob frigiditatem: & iã tardi quoque ex ingenti frigiditate. Verum contractionem perinde, ac distentionem, nullus horum tardam fecit: sed hoc perpetuum est, & præ cæteris proprium inuasioni febris ex putredine humorum ortæ, ut arteriæ contractio efficiat celerior. Et, si quis in cognoscẽda contractione est exercitatus, perpetuum hoc, & constans initij accessionis signum hẽbit, ubi contentione aliqua, ut frequenter admonuimus, pulsus prǽditus sit: nam in languidis contractionem docuimus digno sci non posse. Hoc igitur ẽt, atq; etiam exercitandum tibi est, siquidem cognoscere ad unguem uelis initium accessionis: quẽadmodum aũt ingredienda ea sit exercitatio, copiosissime in libris De dignoscendis pulsibus declarauimus. Certissimũ est hoc signũ, illiq; maxime est fidendum, aperte ad dignotiones, conspicuo. Equidẽ in multis, quorum antea pulsum nunq̃ tetigerã, nec per sanitatem, nec per ægritudinem, hoc fretus uno signo nunquam sum lapsus. Nam cæteris
C quidem oĩbus; siue frigescat totum corpus, siue os uentriculi (quem per abusum uocamus stomachum) siue deferatur sanguinis in profundum, uel ex mœrore, uel metu, uel alia de cã, similis tarditas est pulsus, & in arteriæ distentione, & contractione. Iam ei ẽt coniuncta est in utraque quiete raritas: in solis uero inuasionibus febrium, vt distẽtio interim tardior fiat priore, certe contractio celeritatem nanciscitur. Ad hæc restringit externas quietes, ut hic pulsus crebrior euadat: at non in internas, sed uel perinde, ut in priore, uel paulo rarior id tp̃is vr̃. Comparanda uero est prior quies, quantum ad tactum, p̃ti: hocq; memoria tenendum, conflatam esse eam ex fine contractionis, & initio distentionis, atq; ex interposita inter has quiete: tum expendendum, quantum utrinq; ei ex parte motuũ delitescente accessit: id quod exponendum est comparando cum contentione. Nam, si æque pulsus contentus nunc sit, ac ante fuit, quanto tp̃s sensibilis quietis longius fiat, tm̃ ẽt est putandum esse re uera protractam quietem: si languidior, q̃ prius, effectus est, arbitrandum est, & ob hoc partem absconditam esse motuum, q̃ quieti, quam sentimus, ad uerã inueniendã detrahenda est. Nam, si paulo pulsus, q̃ ante, lãguidior appareat, multo aũt rarior, ueram quietem puta esse productã: sin multo remissior, & rarior paulo, ut sensus indicat, minime censebis protensam esse ueram quietem: eodem modo, si, cum paruam re-
D missionem assecutus pulsus est, insigniter tibi crebritas uideatur aucta, contractam arbitrare ueram quietem. Itaq;, in quibus languidior pulsus est factus, tempore, quo exploramus, aĩaduertendum est: in quibus uero pari est contentione, in his facile, uti diximus, si animum aduertas, interna q̃es dignoscitur. Proinde, cũ nihil pulsus uariet, nisi in cõtractione fit celerior, id habe initii accessionis signũ perpetuũ: simulq; fit hic pulsus in externa quiete crebrior, natura incumbente ad excrementum fumosum propulsandum: quamobrẽ celerius cõtrahebatur. Ac sic quidem celeritate tantũ contractionis, cum primum id generatur, uariare à priore pulsus vr̃: paulo post ẽt fieri creber in externa quiete, q citius arteria considere incipiat. At diariæ febres nõ habent hoc, quòd putredine humorum uacent: nec iam etiam hectica, q, nisi alter cum iis affectus casu coeat, ne incidiãt quidẽ unquam. Ita, in quibus præsertim febribus quæritur accessionum initium, tenere nos hoc indiuiduum signum debemus. Quòd si primo die, cum recẽs de sanitate homo in morbum incidit, pulsum tangamus, statim nobis genus ẽt febris hoc signũ ante oculos proponet: unà enim inuadere cum febriũ accessione, quæ putredinis alicuius humorum comites sint, perhibent. Iã in differentiis febrium docuimus in eodem genere, quo hunc, pulsus esse, qui ab inflãmatione excitantur: sed à pulsib⁹ ab humorũ putredine cõcitatis hi sola duritia discernentur, siquidẽ pulsuum ortorũ ex inflãmationibus durus est occursus. Quare, si

durum

durum occurſum,quem efficit cõtentio arteriæ,diſcernere ab eo uales,quem generat frigiditas B
& duritia,tres prædicere hinc cauſas pteritas poteris,potum frigidæ,meracius uinum, inflammationem:quam non ſolum ante cauſam fuiſſe acceſſionis,ſed permanere etiam dicemus: frigidæ,atq; largioris meri potum anteceſſiſſe eum quidem,ſed,quem cõcitauit,affectum adhuc durare. Ac indureſcunt quidẽ ex nocuis frigidæ potionibus arteriarum tunicæ,& ab uino immodice poto deſiccantur:nam,ſi neruorum ſimul principium lædat uinum,ẽt intenduntur nõ aliter,atq; illæ,quæ conuulſionem prænunciant. In inflammationibus uero abſque propria tunicæ duritia tenduntur,uocaturq; pulſus tum ẽt durus ob uim ictus: non induruit tñ per ſe arteria,qũo cum uel deſiccata ſit aliqua ratione,uel magnopere perfrigerata,uel affectum comparauerit ſcirrhoſum. Atq; hæc quidem ſic diſtinguo: Quæ primo die nequaquam obtinent iſtud ſignum,a febribus putridis ſeparabis,ae uel diarias cenſebis, uel hecticas. At * febris hectica rariſſima a primo exiſtit:quin tñ id temporis poſſit naſci,nihil cauſæ eſt,ſed uidimus ẽt non nunquam tales. Reliqua harum omnia ſigna alio in opere explicata ſunt, ubi de differentiis febriũ tractauimus. Quæ uero pulſus ſuppeditant,nunc perſequemur. Nec magnus pulſus,nec uehemens † cum hecticis febribus unquam concurrunt, ſed ſi * alterutrum hẽant horum, non ſunt hecticæ:ſi ſimul * utrunque hẽant,planè ſunt diariæ,ſi quidem eorum contractio, quemadmodum diximus,non properet. Propria n. eſt eius,quæ conſequitur putredinem humorum, celeritas: cuius ſingulas drĩas in commentariis,quorum memini,ſum perſecutus. Hæ ſunt,ut ſummatim commemorem,oẽs,quæ circulatim accedunt,atq; omnes continuæ, ubi tertium diem ſuperent. Eiuſdem generis ſunt,quæ inflammationes comitantur. Ac in declinationibus celeritas contractionis diſſoluitur,præſertim cum ad integritatem,aut prope eam peruenerint:initio acceſſionum generatur,cum aliqua ratione humores intendantur:ac per incrementum augetur: ubi prope iam attigerint uigorem,ſuccenſis humoribus,ferueſcentibuſq; ingens incrementum ſuſcipit diſtentionis celeritas,cõtractionis permanet par celeritas:ubi iam uigeat plane febris, in illa acceſſione ad ſummam celeritatem diſtentio peruenit,& diminuitur celeritas contractionis. Verum plerique medici,præcipue qui ſenſu negant contractionem percipi poſſe,longe abſunt ab ſigno,quod expoſuimus,oĩum febrium ex putredine ortarum, initiiq; in illis ſingularũ acceſſionum. Non nulli,ſed ſanè pauci, obſcuram imaginem rei vñr conſpexiſſe: quamobrem adeo confuſe,atque obſcure ſcribunt,ut,qui coniicere ualeat,quid dicant,ſit nemo. In his Archigenes eſt:quod uidebis,ſi librum eius de pulſibus legere uelis,& commentarios de ſignis febrium,aut certe horum compendium:& uero nos ẽt libros eius de pulſibus una cum interpre- G
tatione obſcurorum locorum expendimus,atque examinauimus octo commentariis. At uero mihi quidam vñr optime dixiſſe(ſi adiecerimus ſermoni quandam diſtinctionem)pulſuum ex utraque parte mutationem initij acceſſionis eſſe nunciam. Quam adiunctam diſtinctionem uolo,ea hæc eſt,ſi mutatio citram aliam occaſionem acciderit. Occaſiones autem partim externæ ſunt,nõ medicis modo,ſed plebi etiam perſpectæ,cibus & potus ſumptus,quiuis motus,& animi affectus iratorum,aut metu percitorum,aut angore,aut quomodolibet aliter commotorũ: partim ex ipſo corpore originem ducũt,de quibus paulo ante uerba feci, ubi horroris, rigoris, refrigerationis,atq; confluentium in uentrem mentionem facerem. Nam,ſi laboranti tale nihil acciderit,repentina,in quamcunque rem ſit,mutatio acceſſionẽ præmonet: ſi celerior maiorq; pulſus fiat,calorem ad arteriarum fontem ſuppullulare:ſi tardior uel minor,frigiditatem. Itẽq; conſentiet crebritas cum caloris abundantia,contra cum frigiditate raritas. Et remiſſio etiam, quamuis alio ex ſymptomate oriatur,peculiaris eſt acceſſionum initiis:ꝙ in uentrem tum confluant humores uitioſi,atq; offenſo eius ore facultatem afficiant. At pulſuum inæqualitas,q̃ ferè inuadit una cum acceſſionibus,cõpreſſarum,uel obſtructarum mõ arteriarum,aut copiæ humorum ad facultatem relatæ, eſt ſignum: quæ ẽt ratione acceſſionis poſſunt accidere. Quæ igitur H
pulſuum mutationes fiunt,cum cordis calor augetur, uel confluunt intro humores, aperte hæ uidebuntur acceſſionis initiũ annũciare,ſiquidem,ut diximus,ab aliis occaſionibus ſint remotæ:q̃ uero,cum creſcit frigiditas, hæ non ẽt neceſſario uidebuntur febris acceſſionẽ nunciare: ſed,ſi hic quoq; alias oẽs occaſiones ſecludamus, declarabit frigiditas nobis iam iamq; febrem iri accenſum:ſuffocatur.n.tunc,ꝙ materia,quæ in profundum confluit,mire ſit frigidior,ut periculum ſit,ne ſemel principium extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conſpiciuntur,ſi qñ materiam ſimul & multam,& quæ non facile ſuccendatur,affatim in modicum ignem coniiciamus:nam ſtatim periculum eſt,ne extinguatur:ſi non extinctus ſit,ſed reſtiterit,paulo poſt ſuccendere totam materiam incipiet,caloremq; generabit,primo fumoſum, tãdem etiam flammeum,dum prorſus deuicta materia puram excitet flammã. Nam,ab ea flamma,quod defluit,non fumus,ſed fuligo eſt: Græcis duo noĩa ſunt αἴθαλος, & λιγνὺς: utrunque enim materiæ aduſtum excrementum, quod in ſublime fertur, ſignificat: quod uero decidit,cinis & fauilla. Ita finge in febribus,ubi aceruus materiæ humidæ initio acceſſionis ad cor peruenerit, primũ mortis periculum eſſe:quod periculum maxima mutatio pulſuum in raritatem,tarditatẽ, paruitatemq; prænunciet. Nam,ſi his inſignis * remiſſio ſucceſſerit, extemplo peribunt; ſin autem

abſit

A.1.4. fo.14. 3.c.11.f.431.

† *Additur in antiquis* εἰ ... *id eſt, neque qui non ſit durus.*
* *quodpiam.*
* *omnia.*

A solit*remissio, contendit natura hanc superare, atq; arteriarum motum maiorem, celeriorem, crebrioremq; excitat, vt vterq; motus celerior quidẽ fiat, sed clarius contractionis: increscatque hic breui manifeste, dum augescat accessio: tandem, ubi materiam superauerit, calor quasi flamma incenditur. Atq; hic est uigor accessionum, ubi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit: quod uero est ueluti cineritium, non perinde, quia crassum est, põt excernere; sed per insignes quosdam meatus educit: hoc in partibus inflammatis pus est, in ipsis uasis sedimentum urinæ. At de his in cõmentarijs De dñis febrium latius diximus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis, necesse est, habeant. Iam etiam in initio, ut diximus, non male quidam mutationem eorum in utranq; partem statuerũt. Sed ad hmiodam illorum signorum certitudinem, danda opera est, ut scias discernere pulsuum oẽs alterationes ex aliis occasionibus: in quas, quanquam uitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaq; in uerbositatem, & institutionis confusionem incidit, cum, propriis, & perpetuis singulorum temporum signis commisceat ea, quæ frequenter consequuntur: quamuis in minimo situ sint, si methodo percipiantur: nam purum calorem motus distentionis declarat, atque eum, qui est ueluti fumosus, contractionis. Cæteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis, aut ob B instrumentorum fiunt mutationem: harum autem utraq; ex causis quibusdam præcedentibus, quæ fere alias et externas comitantur. Ac, quo sit sermo clarior, appellabimus, quæ ex corpore procedunt, causas, unde uel facultas, uel instrumenta alterantur, præcedentes: harum ipsarum; quę positæ extra corpus induxerunt alterationem, causæ sunt externæ. Harum nos methodum omnem in alijs commentariis, quos inscribimus de causis pulsuum, exposuimus. Itaq; nihil miri est, si expedita hæc quis memoria complexus, meditatusq; uia scientiam patienter ad prompte dignoscendos quosuis pulsus, causas interim, quæ præcesserunt in ægrotis, inueniat. Atque hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex intemperie siccitatis, & humiditatis cordis & arteriarum. CAP. 8.

DE intemperie humiditatis, & siccitatis, quæ cor teneat, ipsasq; et arterias, & singulas separatim, & omnes in cõi, deinceps agam: de quibus etsi ante ego non nihil attigi, tamen orationis seriem, q tractari hæc separatim postulat, ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor qñq;, si siccius euaserit, q̃ naturalis status fert, vnà omnes secum arterias alterabit: qñq; uero in una hoc parte animalis arterijs, uel in pluribus accidere: est, cum sint contra quidem, ac cor, affectæ, quod ad se ipsas pertinet, arteriæ, sed tamen etiam recipiant eius affectionem, ut conse C tur illis medius quidam affectus in humiditate, & siccitate: sicut ante in caloris, & frigiditatis intemperie explicauimus. Causæ sunt præcedentes, quę arterias indurent; aqua sulfurea, & aluminosa: & (ne multis) quæcunque uim habent exiccandi, non aquæ modo, sed & medicamenta, diu parti cuipiam corporis applicata. cuiuscunq; arterias hæc intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriorem. Maxime uero in plerisque atrophiis, cum arteriæ partium nutritione defectarum fiunt duriores, tum pulsum creant duriorem. Cor ipsum ad intemperiem inducit victus, si diutius sicco utari: præterea medicamentorum exiccantium esus & potio, in quibus est uinum merum, defectus cibi, uel alia quapiam de causa, vel ob famem publicam: interim etiam ob potum, ut in lõgis nauigationibus: adhæc immodicus labor, senium, solicitudo, tristitia, diutinæ uigiliæ, febris hectica, præ cæteris marcida. Hæc igitur, quæ memorauimus omnia, nunc singula, nunc bina, nunc terna, nunc plura coniuncta, cor siccius efficiunt, tantoque, quàm par est, duriorem pulsum, quanto sit siccitas maior. Causæ humidæ intemperiei sunt œdemata, quę partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem; leucophlegmatias, qui item cor alterat: deniq; omnia principum uiscerum œdemata, cum arterias humectant, & cor, tum pulsus efficiũt molles. Pulsuum causæ mollitudinis mediocris, nec insignis hæ sunt: ciborum copia humidiorum, mul D tum ocium, somnus longus, balneæ a cibo. Durorum pulsuum ante demonstrauimus esse paruitatem, mollium magnitudinem: iam etiam has consequi celeritatem, & tarditatem, adhæc crebritatem, & raritatem. Declarauimus præterea aliarum causarum coniugationes: causas nunc dico primas & quasi continentes generationis pulsuum, vsum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in duritiem, quemadmodum in cæteris uisceribus inflammationes, & scirrhi: prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quæ cordi accidunt, quæ pulsus mutent, retuli: quamobrem hic finire hunc librum certum est mihi: ac progresso ad quartũ, omnium aliarũ corporis partium exponere affectus, quicunq; intemperiem, & tumorem præter naturam comitantur, ac qui singulos pulsus consequitur.

LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Explicatur præsagitio ex pulsibus, qui reliquis affectis corporis partibus, tracto in consensum corde, oriuntur.

Quid tractandum hoc libro: ac de communi præcepto animaduertendo in cordis, & arteriarum alteratione. CAP. I.

Quartus hic liber nobis est de psagitione ex pulsib. In primis duobus singulorũ pulsuũ positorũ expẽdimus authores affectus. In tertio singulorũ affectuũ pprios pulsus inuestigauimus: cœpim⁹ aũt ab ijs, q̃ cordi accidũt, in quibus sunt oẽs febres, ut in libris, quos de iis scripsim⁹, pbauimus. Quod F reliquũ est adhuc, aliorũ oĩum partiũ affectus, q̃bus cor cõsentiens cõmutat pulsus, oẽs ordine explicem⁹: cõtrahamusq; in methodũ eos, q̃uo ante fecim⁹ alios. Atq; hoc primũ de oĩbus in cõi est sciẽdũ, toti⁹ corporis pulsus prius, q̃ cõsentiat cor parti prius affectæ, ĩ oẽm alteratiõnẽ fieri nõ posse ut trahanť: in parte aliqua, licet offensionẽ cor nõ sentiat, arteriarũ motus uariare posse. Postea q̃ iã huius admonuimus, primo loco instrorũ respirationi seruiẽtiũ affectus exponam⁹, deinde nutritiuorũ, mox capitis, postea artuũ, & propatularũ aĩantis partiũ, postremo genitaliũ.

Pulsus, quos creant pulmonis affectus. CAP. 2.

AC partes aĩalis respirationi seruiẽtes duę dũtaxat sunt, pulmo, & thorax: nutritionis multo plura, q̃ duo instra, iecur, uentriculus, intestina, lien, renes, utraq; uesica. Celerrimã cordi, & oĩum maximã noxã dat pulmo: sedem habet.n. omniũ ei coniunctissimã, eiq; uasis q̃ maxime affinis est, & confluxum habet per maxima ostia in utrunq, sinum. Quãobrem, qñ euaserit solito calidior, cõtinuo & cor calfacit: si frigidior fit, nec hoc * intercalatur: nam humiditatis, & siccitatis intemperiem non perinde, ac illas, sed citius ẽt has tñ, q̃ cætera instra, cordi impertit. Tũ plethorici ĩ ipso morbi, maxime cũ erysipelas, uel inflãmatio inuaserit uiscus, cordis statim functiones alterant. Et affectus quoq;, quos in ipso cõmittit fluxio pituitosa, in cõsensio- G nẽ secũ cor trahunt. Sed ab intẽperie initiũ exordiendũ est, q̃ absit à fluxione: ac primũ in manibus sumã eã, quæ ob calorẽ fit. Ergo, si a pulmone excalfacto cor paruum calorem contraxerit, pulsus efficit, qui comites esse vsus pulsuum amplificati solẽt: q affectus si diuturnior fit, in periculum vocabitur illud, ne in febrẽ hecticã incidat, cuius nos añ indicia declarauimus: atq; perinde pulsus alterabuntur, siue solũ per se cor intẽperatũ sit, siue cõsentiat pulmoni. Iam ẽt respirationis forma in eodẽ erit statu, siue febrili intẽperie cor solũ affectũ sit, siue pulmoni cõsentiat. Maiorem tñ in toto sinu thoracis æstũ percipiet, q ex pulmone laborat: atq; calidam planè aĩam reddet, sitietq; ẽt altero magis, & calidioribus erit faucibus, atq; lingua, eaq; fere sicciore: q, si malũ ingrauescat, inficietur lingua atro colore, quã oĩno asperam hẽbit. At, si pulmo sit refrigeratus, cor, quod ei consentit, pulsus primo in eã adducet alterationem, quã ante consequi ostendimus usum, qui exoluitur: tpis longitudine, cum frigiditatem hecticam contraxit, pulsus excitabit, quos huic, si polleat, attribuimus. Ac nimirũ cætera conueniunt his, q̃bus solũ cor est refrigeratum, cum illis, quibus pulmo: alterum.n. necessario alteri consentit: quibus uero refrigeratus est primus pulmo, hoc hñt extra ordinem, ut sentiãt frigidam respirationem. Iam, si siccitate intemperatus pulmo fuerit, à primo pulsus pene nihil alterabit, tandem consentiente illi H corde, duriores efficiet. His fauces, tametsi nihil sitiant, prompte arescunt. Humida intemperies vuidas reddit fauces, sitim extinguit, & tpe ad mollitudinẽ pulsus traducit. Hẽs pulsus simplices intẽperaturas: ex his cognosce cõpositas: nã ad aliud propero genus, quod ex fluxione dixi oriri. Cõem hẽt hoc oĩum inæqualitatem pulsuũ: obstruuntur.n. facile, & constringuntur, atq; cõprimuntur per eas fluxiones principes arteriæ: nec minus ob eã humorum copiã, q̃ ad facultatem refertur: q.s. tam coniunctum pulmoni cor sit, & cõfluxum hẽat per magna ostia. Ac inæqualitas quidem cõis est oĩum fluxionum, quæ impingunt in pulmonẽ, eaq; nunc maior, nũc minor est p crassitudine humoris, & abũdãtia: minor, ex subtilibus, & paucis: insignior, ex crassis, & uiscidis, copiosisq; fluxionibus efficitur, q hæ obstruãt cõprimantq;, ac grauẽt magis. At alterationes pulsuum in cæteris drias, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioso calore: ex frigidioribus, quales excitari ante ab defectu documus; Duriores, q̃ oportuit, fiunt per siccã intemperiem, & inflãmatorios, atq; scirrhosos pulmonis tumores: contra molliores ob œdema tosas affectiones. Iam nec respirationis unum genus est per intemperiẽ, & fluxiones. Frigida intemperies paruã, tardam, raramq; respirationẽ creat, non aliter, atq; pulsus: at fluxiones frigidæ pulsus similiter mutant: respirationẽ, nec paruã, nec tardam, nec raram reddunt. Quia.n. coar-

* ἐγκαλεῖται.

ctatus

A ſtatus pulmo eſt, paucus ſpiritus recipitur: qui, ꝙ naturæ nō ſatis efficit, fit ut altera actio ſtatim celeris efficiatur, & magna. Quæ ſolæ diſpnœæ hn̄t (quod declarauimus in libris, quos de iis cō ſcripſimus) ut thoracis diſtētioni q̄titas attracti ſpūs aduerſetur: maxime.n. thorax dilataẽ, ſed non attrahiẽ ſpūs plurimū, uti cū apertus pulmo, nec obſtructus eſſet. Genus igitur reſpirandi oēs fluxiones idem hn̄t: at non eadem oībus ſuffocatio, ſed calidiores comitatur potius, qn̄qui dem largiorem attrahi ſpūm natura tum poſtulat: nam ſolam intemperiem nullum ſuffocationis periculū excipit. Iam pulſus ēt præter ſuperiores dr̄ias in aliam incidit, ex eo, ꝙ fluxio nunc in ipſas impingat ſolas aſperas arterias, nunc in læues, & uenas: uel inter eas occupet cunctas intercapedines. Si arteriæ tm̄ aſperæ ſint oppletæ, nihil pulſus duritia uariant: ſin læues, quia totius aiantis arteriæ intenduntur, pulſum efficiunt duriorē. Oedemata, tm̄ abeſt, ut indurent eū, vt ēt molliant, diuturnitate arteriarū tunicas humectādo, nec quicq̄ intendēdo: id qđ in tumoribus inflāmatoriis, & ſcirrhoſis uſu uenit. Quare noli iā noīa expectare peripneumoniarū, uel aſthmatū, uel *aliorū pulmonis morborū, cū affectus teneas pulmonis: nā inſtōnē p noīa primā hr̄e *ſignationis cōtrouerſiā, alterā, numeri morborū *ignorōnē, multis ſæpe locis declarauimus.

Pulſus, quos creat thorax affectus. CAP. 3.

B SEd ad thoracis morbos eadē uia, & rōne progrediendū nobis eſt. Intēperaturæ eaſdē alterationes inducunt, ac paulo añ illæ pulmonis: tumores pro multitudine, & genere ſingulorum humorum, qui efficiant eos. Variāt aūt, ꝙ citius cor, & magis pulmoni cōſentiat: minus atq; tardius thoraci. Alia p̄terea erit uarietas, ꝙ interim affecta pars thoracis ſit muſculus, interim ſuccingens coſtas tunica: maior ſiquidē tenſio eſt, ubi duræ partes, & ſpiſſæ intumeſcāt: vñ ēt pleuritici ſp duriorē pulſum, q̄ peripneumonici, hn̄t. At æqualis eſt maxima ex parte pulſus in tumoribus, qui cōſiſtunt ad coſtas, non, ut in pulmonis tumoribus, oīfariam inæqualis: neque.n. magnis uaſis, neque uicinitate propinqua cum corde coniunctus eſt thorax. De gn̄e dyſpnœæ hoc loco nihil neceſſe habeo dicere, ut in pulmone oportebat diſtinguere: nam modo cor offenditur primum, modo pulmo. Expoſita eſt enim & facilis eius affecto thorace cognitio.

* In græ. dictio hæc nō habetur.
* περὶ τὸ σημαινόμενον, eſt in impreſſis: in plerisq; antiquis eſt περὶ τὸ ζητούμενον, i. rei quæſitæ.
* ἄγνοιαν eſt in textu: ſed forte ἔννοιαν, i. notitiā legēdum eſt.

Qui pulſus fiant affecto iecinore. CAP. 4.

IEcinore affecto pulſus ex intēperie uariāt, vt ſuperius docuimus. Si excitati ſint tumores p̄ter naturam, conueniunt fere ēt in his, ſed minus ex inflāmationibus indureſcūt, q̄ ex thoracis inflāmationibus: & tanto quidē, quanto, q̄ ex pulmonis, magis. Nunq̄ ēt ex thoracis, uel iecinoris tumore fit mollis pulſus, eo ꝙ nec innaſciẽ his inſtr̄is œdema pituitoſum. Cōpactior.n.
C thorax eſt, q̄ qui eam fluxionem admittat: iecur non cōpactius modo, ſed & innata facultate alterat pituitā: at iecinori procliuius cor, etſi remotius, q̄ thorax ſit, uinculo cauæ uenæ cōſentit.

Septo tranſuerſo affecto, qui fiant pulſus. CAP. 5.

COnſentit porro, & ſepto trāſuerſo p̄ oībus aliis thoracis partibus, ꝙ ex ipſa caua uena ī hoc uenæ inſeruntur: tenſionem uero nulla perinde alia pars infert arteriis, p̄cipue ſi neruoſa eius pars affecta ſit. Ac, ſi ab ſolis excrementis in ipſo exiſtentibus, citra febres intendaẽ, dolor & dyſpnœa à primo conſequiẽ: poſtea putreſcentibus excremētis febricitāt: Si ex fluxione, q̄ incumbit in ipm̄, oīno hæc ſit uel flauæ bilis, vel calidi ſanguinis, & tenuis, oportet: nā craſſum ſanguinē, & pituitā lentam pp denſitatē nunq̄ recipiat. Hi delirabunt neceſſario, pulſumq; habebunt inſigniter durum, itaq; ēt paruum: quia uero ambo hæc, & calor eſt copioſus, p inde creberrimū quoq;. Pulſus iā affecto ſepto tranſuerſo citra febrē, durus eſt, & paruus: nō multo tm̄ crebrior, *ſed uel admodū parū, uel nulla ex parte, in eā incidit mutationem. At uero oīa, q̄ magnis pleuritidibus accidunt, rn̄dent ſymptomatibus partis neruoſæ ſepti tranſuerſi, tum ꝙ ſuccingens coſtas tunica multis neruis p̄dita ſit: tū ꝙ adhæreat ſepto tranſuerſo, mēbranisq; thoracē interſepiētibus, p quas ad cor cōtinuaẽ. Ac maximū ſanè indiciū exitialis pleuritidis eſt, ſi
D pulſus ſit magnopere durus, itaq; paruus ēt, & ob ambo hæc, calorēq;, creberrimus: pleuriticus cū tali pulſu nemo eſt ſeruatus ullus. Hi minus, q̄ qbus inflāmatū eſt ſeptū trāſuerſum, delirāt: propius.n. principium emittunẽ nerui ſepti tranſuerſi. Verū, qn̄ de pulſibus dicere inſtitui, non eſt mihi in cæteris ſignis immorandū: in commētariis.n. de locis affectis, latius de his diximus.

Qui pulſus fiant uentriculo affecto. CAP. 6.

VEntriculus affectus intēperie, pulſus ita, vt ſuperiora, immutabit: ob tumorē uero quempiā, ſi is ſane in fundo cōſtiterit, more aliorū: ſin ad eius os is cōſtiterit, pulſus ob neruorū multitudinem erit durior, non ita durus tn̄, ut ex ſepto tranſuerſo: multum.n. concedit huic, tametſi nō cedat neruorū magnitudine, ſed q a hi nerui inſigni ſenſu ſunt p̄diti: molles ſunt.n. & magni, atq; ex ipſo principio ſunt enati. Verum, q a carnoſa eſt corporis ſubſtantia, duritia inferior eſt & ſuccingēte, & ſepto trāſuerſo: q̄ corpora contenta ſunt, & dura, ſpiſſaq;, vñ, cum intumeſcunt, uehementius tēdunẽ: p̄terea illorū nerui nō ſecus, atq; ipſa inſtr̄a, duri cōtentique ſunt, uētriculi (vt diximus) molles. Quare ex ſepto tranſuerſo, & ſuccingēte tunica duriſſimi, itaq; ēt parui fiūt pulſus: ꝙ, ſi calor quiſpiā cum iiſdē, ut in inflāmationibus, & febribus, ſit coniunctus, ſimul creberrimi. Ex ore uentriculi nunq̄ ita durus pulſus fit, ꝙ nec ipſi nerui, nec pars ſit contenta: uerum parui, & ſubinde crebri, quia pp eximium ſenſum defatigatur q̄ primum,

& deijcit facultas. Expofuimus.n. quos pulfus dolor, pfertim fi facultatẽ lædat, efficiat. Ac, quẽ- E
admodũ ob dolores, q̃ afficiũt vẽtriculos, ftatim debilitat facultas, ita nec copia humorũ fufti-
net ne paulifper q̃dẽ, fed degrauat, & defatigat, pulfufq; efficit inequales. Dixim⁹ in fuperiorib.
libris, facultatẽ copia materiæ degrauatã q̃ pulfus comitent, atq; ẽt q̃ debilitatã: q̃ offenfiones
facultatis cũ uẽtriculi os ambę comitent, iure pulfus reddit iterdũ lãguidos, paruos, crebrofq;
interdũ inæquales cũ in illis tribus, q̃ memoraui, generibus, tum uero in celeritate, & tarditate.

Qui pulfus fiant affectis cæteris nutritionis inftrumentis. CAP. 7.

Porrò in nutritionis cæteris inftr̃is, nihil iã laboris eft, mutationes pulfuũ inuenire, fi priora
oĩa, q̃ expofuimus, quafi elemẽta refpiciamus, ut nihil obiter prætereamus: quæ.n. propin-
ra cordi funt, & magnis uafis ei copulata, celerius, & magis in cõfenfionẽ trahent: q̃ remotiora
funt, & paruis vafis affixa, minus & tardius. Eodẽ mõ, q̃ dura, & contenta, neruofq; pdita funt
plurimis duris, facile pulfus hæc efficiunt duros: q̃ contra, molles: q̃ fenfu viget, utroq; incõmo
do facultatẽ afficiunt. Quare nulla difficultate ipfe inuenias tua fponte, quẽ q̃que pars quibus
in affectibus pulfum creat. Vt, exẽpli cã, uefica & uterus loco inter fe nihil differunt, fed durior
vefica, & neruofior eft, vñ pulfus inflãmata duriores facit, q̃ uterus: uter⁹ celerius eos, & magis F
conuertet in magnitudinẽ paruitatemq;, atq; reliquas dñas, maiores.n. arterias hẽt uenafq; &
multo prius ex magis dorfi uafis expullulant, q̃ inferunt uefic͂æ. Dolores utriq; inftr̃o, quate-
nus neruo ex æquo prædita funt, pares funt: quatenus fpiffius eft, & durius uefic͂æ corpus, ma-
iores funt huius. Etenim, qui obfepti in fpiffioribus corporibus, & conftipati funt humores, hi
maiorẽ dolorẽ, q̃ qui in rarioribus funt, & mollibus, cõcitant: nimirũ q̃ tendãt uiolẽtius, cuius
comes erat doloris magnitudo. Hac rõne, & uia oĩum partium inueftigandæ funt differentiæ.

Qui pulfus fiant partibus, quæ extra inguina, & alas funt, affectis. CAP. 8.

Sed, exercitandi gr̃a, dñas ego explicabo aliarũ partium, q̃ funt extra inguina, & alas: qñ &
his aliquid quidẽ à prædictis oĩbus differens eft, quemadmodum & inter fefe mutuo parti-
culatim: aliquid uero tum fibi mutuo, tum cũ pdictis cõc eft. Nam, q̃ diftant multum a corde,
ambobus eft cõc, magifq; inferioribus: fed inter fe fubftãtiis, & officiis differunt, ficut quiddã
hñt inter fe, & cũ fuperioribus oĩbus cõe, in oĩbus dñis, quas commemorauimus. Etenim funt
in his ipfis quoq; q̃dã duriores, & denfiores, aliquæ rariores & molliores: atq; hæ pluribꝰ & ma-
ioribus, illæ paucioribus minoribufq; uafis, & neruis, pditæ funt: ac pars earum acutiorem fen
fum hñt, pars fecus. Diuerfitatem uero in functionibus harum partium, ac pcipue earum, q̃ fu-
pra alas funt, ignorat nemo. Crura.n. & manus actionum uoluntariarum gr̃a condita funt gene G
re inter fe fimiliũ: oculi, aures, lingua, menynges, ipm cerebrũ, oẽfq; colli partes, lõge fanè dif-
fidẽt functionibus ab artuũ partibus. Quocirca adiunctã effe par eft fuam cuiq; fpẽm fympto-
matũ, q̃ non ex æquo pulfus alteret: Vt, fi in licet eodem loci cerebrum, menyngefq;, ac cæteræ
capitis partes, fi inflãmatæ illæ fint, febricitent, neceffe eft, & delirent: fi aliæ, nõ neceffum: & in
mufculorum tpalium inflammationes, febres, delitia, fpafmos, fopores frequenter inducunt, fi
magnæ fint, non fpineq;, cum paruæ fint, illa fymptomata concitant. Cerebrum ipfum, ubi in-
curretit in morbofam intemperiẽ, fymptoma neceffario, qđ intemperiei familiare eft, inducit:
in caloribus immodicis, fi qñ foli hi p fe fteterint, delirium: fi coniũcti fint ficcitate, una cũ ui-
giliis: quod.f.eft proprium ficcitatis fymptoma, ut humiditatis altus fomnus, uel coma. Refrige
rationis eius fymptoma eft perpetuum fatuitas, quã uocant: fi cõcurrat humiditas, iis comes
eft cathaphora: q̃ fi multo, q̃ modus naturæ fert, humidius euaferit, & calidius, cataphorã indu
cit cõiunctã cũ uigiliis, & delirio. Cuius eo͂ fpẽm declarauimus alio in libro, q̃ eft de comate,
qđ defcripfit Hippocrates. Vehemens aũt frigiditas cerebri, fi accedat ficcitas, motu priuat uni
uerfum corpus: nõ tñ hi comatofi funt, fed fublatis oculis intuent incõniuenter. Iã pulfus, pp
quos hęc retulimus, fi abunde fit calidũ cerebrũ citra ficcitatẽ, in cõfiftentia arteriæ funt mode H
rati, & fimiles natiuis: magnitudine uero hactenus fuperãt, & celeritate, & crebritate, quatenus
morbofus calor natiuũ excefferit. Si uero nõ mõ fit calidius, fed & ficcius pter naturam, ftatim
utiq; ẽt menynx ipfa tenuis, q̃ tegit cerebrũ, in candẽ uenit affectionẽ: † unaq; cum illa cunćti
nerui, atq; arteriæ pulfum duriorem nancifcunt, q̃ eorum tunica cõtendat, atq; deficcet: nã de
cõfenfu principiorum difputauimus aliàs. Quòd fi ex biliofi humoris affluentia in calidum, &
ficcũ affcẽtũ cerebrũ deuenerit, ẽt magis tẽdunt arteriæ. Ita quẽ inducit calid⁹ fanguis, & quafi
feruidus, ficcitas minor, & maior tenfio, cũ ipfas menyngas corripit, tũ neruos atq; arterias. Bi-
liofus uero fuccus, † fi pallidus fit, cuius hic mẽtionem facimus, quia tenuis eft, & fubtilis, nõ p-
inde in mollibus corporibus inhæfcit: ita nec in tumorẽ attollit ea. Sanguis calidus fepit ar-
ctius, & obftruit: quo excitat tumorẽ maiorem, & tenfionẽ ualidiorem. Proinde etiã atq; ẽt at-
tendendũ eft arteriæ corpus, p ficcitatẽ ne, an p tẽfionẽ, uideat tunica durior: fi ob ficcitatẽ ui
deat, alterutrũ eft exiftimãdũ obfidere cerebrũ, uel intẽperiẽ calidã, & ficcã, uel copia bilis: fi
ob tẽfionem, inflammationẽ: fi pp ambo, ipfum ẽt affectum puta conflatum effe ex fanguineo
& biliofo humore: qui perpetuo omnes delirant. Differunt inter fe, q̃ qui intemperie fola affecti
funt, modice hoc habeant, & infirmas oẽs uoluntarias actiones: qui biliofo humore, non eas ha

beant

† Gra. legitur, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὰ νεῦρα σύμπαντα, καὶ ἐκεῖνα καὶ αἱ ἀρτηρίαι σκληρότερον, &c. fed forte legendum eft pro ἐκεῖνα, ἡ καρδία, ut ẽt apparet inferius: ut fit uertatur, unaq; cum illa cuncti nerui, & cor, ac arteria duriorem pulfum habẽt, quod earũ tunica &c, loquitur.n. de confenfu principiorum, cerebri nimirũ & cordis.

† Al. hoc eft pallidus.

A beant infirmas,& mirum in modum delirent.Qui ex atra bile feruente ob putredinem hoc patiuntur,mente ferinè mouentur:quorum ẽt sunt duri pulsus utraque de causa,siccitate, & tensione:simulq; parui ob duritiẽ:& iusto celeriores,quia febricitant:ẽt crebri, ꝙ nõ satisfiat vsui. Humidæ intemperaturę cerebri,molles pulsus diuturnitate efficiunt,ac hominem comatosum: si ad illas accesserit febrilis calor , morbus appellatur lethargus, & pulsus est non modo mollis, sed & magnus. Si uerò putrescens pituita ita cerebrum afficiat,erit tũ ẽt morbus lethargus:pulsusq; arteriæ contentæ speciẽ quandã præbebit,tametsi sit mollis.At magni in morbis hisce omnibus hactenus erũt,quatenus auctus sit calor:celeritas aut omnino minima est,aut his nihil prorsus crescit:eodẽq; crebritas mõ. Hæc autẽ vnà cũ caloris copia oĩa increscẽt. Si uero cõmisceatur ex bile & pituita affectus,nec prorsus vigilant,nec in ꝓfundo sunt comate:sed in soporẽ deferuntur,desipiuntq;,nec palpebras valẽt attollere:& breuibus,comatosi hi sunt, & vigilantes: itaq;,& pulsum habent ambigentem inter cõplicatos mutuo affectus.Sin frigiditas morbosa cerebrũ afficiat,cũ illi cor consentiat,minores,tardiores,atq; rariores æquo pulsus erunt:ac,si absque materia sola intemperies cerebri sit,citra oẽm tensionẽ:Sin autẽ vnà cũ materia,eaq; melãcholica,fiet,ut arteriæ tendantur,itaq; pulsus durior uideatur:Si cũ pituitosa nõ simpliciter,sed B si crassa atq; glutinosa pituita sit,intendentur:scirrhosos.n.tumores excitat hic humor:Si humida,& flatuosa,abs qua generatur potissimum œdema,quod vocant , sine tensione mollis pulsus erit:Si cõfusa pituita,& mista ex utroq; illarum genere fuerit,simul mollis erit,& non nihil intẽtus:neq; hoc obscurum est,quin,si pulsus sit mollior, erit ẽt maior,q̃ antea. Iam uerò, quod genus illis aliorum symptomatum accidet,poteris per te ipse ex antedictis colligere.Mihi quidem non est cõsilium diutius hic immorari,cũ illa in cõmentarijs de locis affectis prolixè explicauerim:nam nunc quidem non omnia indicia attendere, sed quæ ex pulsibus dũxtaxat comparantur,proposui:itaq; pro cumulo,& obiter alia quædam symptomata adiecimus aliena. Quare finem hic faciam de his dicendi,& me cõuertam alio,quod refertat ad institutum:de quo tametsi longius egi in commentarijs de locis affectis,tamen,ut hic quoque declarem,res postulat.

Meningibus affectis,qui pulsus fiant. CAP. 9.

SVbtilis meninx , quę cerebrum amplectitur , sola mihi nullum unquam istorum affectuum subire vr̃ posse,nisi unà cũ cerebro:nec etiã cerebrum citra meningem:sed, siue citra fluxionem intẽperies, siue ẽt incubuerit fluxio in alterutrũ horum,statim impertiri mea quidem sententia affectum oportet alteri.Ad dura meninx,quũ lõgissime à cerebro dissita est, affecta esse so C la potest.Cuius affectus si insignis sit,ut cor ad consensionem solicitet,& arterias, pulsus in modum cerebri affectuum alterabuntur:calidi.n.affectus usum augẽt:frigidi cum hunc remittunt, tum arterias pedetentim indurant,præcipue eas,quæ corde sunt altiores:sicci intentum, & durum pulsum reddunt:humidi mollem,attamen non ita mollẽ,& durum,ut cerebrum,sed magis quidem durũ,minus vero mollem.siquidem corpora sua sponte dura, quæ in affectus indurantes inciderunt,maximã contrahunt duritiem:sic,quæ natura mollia sunt, si in humectantes , & liquefacientes incurrãt,semel exoluunt, mollescuntq;:sin dura arripiantur humectantibus affectibus,aut mollia indurantibus,nequaq̃ assequunt̃ extremum contrarij sibi status. Hac ratione nũquam ob meningũ œdema pulsus fiet ita mollis,ut ob cerebri,& pulmonis: neq; ex cerebro & pulmone inflammatis perinde durus , ac ex meningibus . Verum his,qui duri per meninges sunt,similis ille est,qui ob septum trasuersum,& tunicam succingentẽ.Qui cerebri,& pulmonis gratia molles sunt,ita sunt molles,ut nullus alius.His præ cæteris vicinior est ille,qui ex iecinore,& liene oritur, œdemate affectis : nam scirrho ẽt hæc viscera obsessa pulsus satis duros efficiunt:minus,si inflãmata sint,q̃ si laborent scirrho.Cerebrũ,& pulmo fortassis ne admittũt quidem scirrhum:duris enim corporibus,& spissis hic affectus,non raris,& mollibus,familiaris est.

D In cõmuni autẽ de oĩbus, quæ cõmemorauimus , licet non referamus sigillatim, sciendum est, affectus,si nimium frigidi sint,& supra oẽm modũ,duros pulsus facere,alioquin nõ:præterea arterias viciniores in mollitudinem,& duritiẽ transire magis,quæ longe disiunctæ sunt à locis affectis,aut si interpositũ sit cor,minus.Quod si teneas,nihil est,de cæteris morbis faciei, colli,artuũ,ꝙ alia ꝑcepta requiras.Nã pars affecta,si spissa,& dura sit, pulsus efficiet duros,siue inflãmata,siue scirrho affecta,siue supra modũ refrigerata solicitet arterias:si carnosior sit,eaq; uel inflãmata sit,vel scirrho induruerit,duros quidẽ sed minus superioribus: sin œdema habuerit,molles.Ac consentient arteriosis celerius vicinæ oẽs arteriæ,& cor:venosis secundũ has:tardissimè autẽ neruosis:tẽpore.n.hæ,& insigniter læsæ motum arteriarũ immutant . Nil mirum ergo est abdominis,& thoracis inflãmatis musculis facile comitari febres:quamobrẽ,& pulsus fiunt magni,celeres,& crebri,sed durus illis pulsus,uel conuulsiuus nunquã fit.Si vlnę,uel tibiæ musculi inflãmati sint,maxime qua parte tendines egerminant,facile conuulsione corripiuntur:facillime ẽt pulsus tẽduntur ac indurescunt:thoracis etenim,& uentris carnosi musculi sunt,neruosiores manuum,& pedum. Adeoq; , si tendo aliquis in summis manibus,uel pedibus inflammatus sit,prompte illis pulsus durus fit,prompte item conuelluntur.Iam uerò admodum duri fiũt pulsus ex scirrho iecinoris,uel lienis:sed iis,quibus ad eum modum sunt duri, nullum conuusionis

pericu-

periculum est. Ac, cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutam aquam inter cutem: iecinori vero succedit necessario: fitque tum pulsus, mirum, præditus signis utriusque affectus, tum tunica ipsa arteriarũ humidiore molliorequc, tum indicante aperte tensionem ex scirrho, atque ita duriore. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra viscerum inflammationem pulsum non intendit: illa exoritur propter hæmorrhoidum immodicam vacuationem, aut insolitam suppressionem, itemque menstruorum suppressiones, & immodicæ uacuationes aquam inter cutem gignunt. uteri affectus mulierum, declarauimus ante, quemadmodum uatient pulsus, cum vesicæ eum compareremus. E

Testibus affectis qui fiant pulsus, CAP. 10.

VNum etiam reliquum est, de testibus vt dicamus: nam hæ partes, etsi extra Inguina sunt, statim † febres propter vasorum vicinitatem accendunt. Etenim superne ab renũ regionibus vena, & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes, vasa sanè magnitudine insigni: & ipsa tunica erythroides adnata peritonæo est. Quare meritò, si hæc sit inflammata, pulsus durus fit, ac proinde minor: ex testibus non ita durus, & magnus, causa febris. Quæ enim partes arteriosæ, & venosæ sunt, febres excitant magis: quę neruosæ, aut nullas omnino, aut paruas: at tetanos generant, & spasmos. Omnia iam, quę institueramus, absoluimus: nã singularum partium omnibus affectibus recensitis, declarauimus, quem quæque mutatio pulsum creat. F

† *Addendum ex tract. ubi inflamata sũt.*

Futura ex quibus sint præsagienda. CAP. 11.

NVnc ergo, quod in primis operæpretium est, compẽdiose hæc in pauca capita reducamus: nam præsentium cognitio, nihil aliud est, ac affectuum inuentio: cognitio præteritorũ, nihil etiam aliud, atq; inuentio causarum, quæ affectus inducunt. Quare, si in his cõmentarijs oẽs affectus explicati sunt: oẽs autẽ causas effectrices partim in alijs cõmentarijs exposuimus, partim in superioribus de causis pulsuum, nihil iam desideretur ad præsentienda ꝑterita uel præsentia. Nam futurorum sumi præsagia ex præsentibus etsi sæpe iam antè monstrauimus, tamen oĩa nunc etiam summatim, necesse est percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectãtur, dignoscendis. Vnum est ac primum quidem, quo erumpet morbus, ad exitium ne an ad salutem: alterum ab hoc, quo potissimum hoc tempore accidet: tertium iam, qui nam modus erit mortis, & salutis. Hæc omnia ex affectibus præsagiuntur: ex ipsis enim, ut ostẽdimus, morbi genus, & facultatis imbecillitas uel robur dignoscitur: hæc si inter se conferantur, futura ꝑsentiuntur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto, eiusq; affectu: facultas ex cõmodo temperamento, uel intemperie corporum solidorum: nam, si imbecillitates quædam ob spiritum animalem accidant, breues sunt illæ, & symptomatum ratione consequuntur. Hæc si inter se conferantur, si facultas uigorẽ morbi est sustinenda, oportet superstitem hominem esse, siquidem nihil erratũ sit extrinsecus: sin autem sit impar, moriatur, necesse est. Tẽpus, quo uttunq; horum accidet, ex his præscietur. Euadent, qui erunt superstites, illo tempore, quo morbosam affectionẽ semel superatura est natura: moriẽtur tunc temporis, quo facultatẽ morbus adeo prosternet, ut functio aliqua ad uitã necessaria pereat. Et uero ẽt modus tum mortis, tum salutis indidem præscietur. Functiones enim, quæ ad vitam requiruntur, abolitæ, partim suffocant, partim uitalẽ facultatẽ prosternunt, partim proportione & uitalem prosternũt, & suffocant. Vitalem facultatẽ suffocãt affectus, qui ex thorace, pulmone, aspera arteria, gutture, faucibusq; procedunt: nõ nulli ẽt ipm statim cor occupãt. Qui prosternunt facultatẽ, ex stomachicis, quos uocant, affectibus, vñ syncopa corripiuntur: ex iecinoris ẽt diuturnis, ꝑp quos cibum non sentiunt: præterea ex longis doloribus, uel uehementibus: ad hæc ex oĩbus hecticis febribus: breuiter corporis cordis ingẽs intẽperies, quoquo modo, siue per se hæc inde ab initio, siue propter alia uiscera constituaẽ, deiicit uitalem facultatem. Iã uerò ẽt animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingenti intemperiei comitantur: eiusdem quasi suffocationes, impletionibus eius uẽtriculorum, & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrãt. Proinde, cui mensura facultatis perspecta ad vnguem sit, locusque affectus, & eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. Quemadmodum uero dignoscendæ sint partes affectæ, in aliis cõmentariis explicauimus: Ac quomodo etiam illarum affectus, cum illis, tum maxime in libris de iudicationibus, & ẽt in hac lucubratione: de facultatibus ẽt sæpe diximus, multisq; locis: atq; ex actionibus cognoscuntur, & ex agentium intemperie. De cæteris facultatibus egimus alio locoiat de illa, quæ molitur pulsus, quam scilicet appelamus uitalem, & in his commentariis uerba fecimus non pauca, & faciemus etiam nunc. G H

De facultate uitali cognoscenda: & de iudicationibus per pulsus præsagiendis. CAP. 12.

CVm omnes pulsus per se languidi sint, infirma facultas est: quod per totum corpus fiet, cum ipsum cordis corpus intemperatum sit: in una parte, cum sola illa pars. Vbi earundem arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc uehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec vna in parte, inueni unquam, sed alia simul tria genera immutari, fieriq; inæqualia: tria genera inquã, magnitudinis, & paruitatis, celeritatis, & tarditatis, crebritatis, & raritatis: etenim magni

parui

A parui medij,celeres tardi medij,crebri rari medij,non aliter,ac languidi uehementes medij,fa-
cultatibus accidunt,q̃ a copia humorum grauantur. Ac,si pulsus vehemẽtes,& magni numero
contrarios uincant,minus facultas offenditur a copia:sin parui & languidi,magis.Et inæquales
item in uno ictu,tũ quos interpellato quiete motu,tum quos perpetuo manente,diximus fieri,
hi oẽs,si fines motuum ualidiores,& celeriores efficiant,nunciant facultatem esse robustiorem
oĩbus,qui languidiorem,& tardiorem efficiant.De dr̃ia decurtatorum satis ẽt est dictum.Cum
ergo in tali statu pulsuum altus pulsus uideatur,apertum est,illum permagnum esse,ut ante di-
ximus:declarabit ẽt superiorem iam naturam copia esse.Languidus igitur pulsus nunquam al-
tus est:cæterum magis,& minus uehemens,quò altiot simul & uehementior euaserit,robur fa-
cultatis nunciabit,liberumq; motum.Simul autem cum ea mutatione mutari prius,* necesse est • Al.priorem.
inæqualitatem,ac primum magnos,& altos pulsus contrariis multo plures fieri:deinde oẽs or-
dine æquales:hi excretionibus,necesse est,iudicentur. Nec altos tantum,& uehementes pul-
sus hoc comitatur,sed etiam magnos pariter,& uehementes : at certius & firmius,si alti sint.
Hic contractionis motus est attendendus:semper enim abiicere inuenies eam, priorem celeri-
tatem,& minus hoc,& magis eam facere. Itaque discretio tibi hic* modi iudicationis suppetit: * Vel i.moris.
B melior enim iudicatio solet expectari contractionis celeritate plus remissa : &,si huc alia signa
accedant concoctionis(quæ sum omnia complexus in commentariis De iudicationibus) opti
mam iudicationem promittit hic status.Quòd,si contractionis celeritas parum sit remissa,* aut • Alter, et.
morbus haud dum uideatur concoctus esse, expectãda quidem est iudicatio per excretionem,
non tamen undequaque probata : sed aliquid habebit malarum iudicationum , aut unum,aut
duo,aut etiam simul omnia. At,si pulsus sit magnus & uehemẽs,nec præcedat illa inæqualitas,
non semper portendit excretionem. Altus semper quidem,sed,si non præcesserit inæqualitas,
modicas excretiones spondet:copiosas,cum multas sequatur inæqualitates, quæ declarent fa-
cultatem copia onerari.Miraberis optimis iudicationibus altum una,& moderatum celeritate
in contractione pulsum,præsertim consequentibus excretionibus,antecedere:& non in disten
tionibus arteriarum,cum in se attrahant,sed in contractionibus,quando excernunt. Quod mi-
hi uidetur præcipue Archigenem adduxisse,ut putaret in contractionibus attrahere aliquid in
se ipsas, in distentionibus excernere:at fieri hoc non posse,in libro De usu pulsuum docuimus.
Quæ uero sit causa, quamobrem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decreto-
rias excretiones,hoc loco explanabimus.Non eadem est facultas uitalis , quam uocant, & nu-
C tritia naturalisque:illius enim hoc unum opus est, generatio pulsus:naturalis id,quod familia-
re est ad nutritionem,allicere,&,quod est alienum,excernere , præterea retinere alterareq; fa-
miliare alimentum:ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia,sicut ad natiui caloris tuẽ-
dam mediocritatem,distentionem,& contractionem arteriarum,atque cordis. Quam faculta-
tem,nec in stirpibus inuenias,nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea , & quæ pe-
tris,uel aliis duris corporibus adnascuntur:animalia calida,potissimum sanguine prædita, aper
tissimam hanc facultatem,& uehementissimam obtinent . Hæc ergo in contractionibus pulsuũ
eiicit solum fuliginosum excrementum,quod obstiterit naturalis caloris mediocritati:sicuti in
distentionibus,quod se refrigeret,allicit.Altera facultas nutritiua conueniens attrahit alimen-
tum,& incommodum excernit.Distincta igitur facultatum principia sunt, ut in commentariis
De Hippocratis,& Platonis placitis ostendi: cæterum in singulis instrumentis inter se confun-
duntur.Nam arteriæ,quatenus nutriuntur,facultate nutritiua gubernãtur,cuius excernere ali-
menti excrementa munus est:sicuti alterius uitalis,fumosa excrementa expellere.Quando igi-
tur hæc abundant,arteriæ maximam simul,& celerem contractionem moliuntur . Quòd si fieri
posset,ut digito intro in eas immisso,pulsus exploremus,percipiamus eas penitissime intro fer-
D ri:sed,quoniam hoc non potest,celeritas primum potissimumq; attendenda est:deinde contra-
ctionis quantitas,si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus.Cum uero hæc excremẽta nul
la amplius sint,concoctique sint humores,qui antea putrescebant,altera facultate naturali con
coctorum excrementa excernit . Hæc per omnia membra permanauit animantis, perque car-
nem,& neruos,& ligamenta,ossaque:non per solas arterias,& uenas est distensa . Atq; hæc est
illa facultas,quæ etiam iudicationes efficit:cuius quatenus participes arteriæ sunt , excremen-
tum expellunt.Altera facultate pulsatrice,quam solæ hæ obtinent,in cõtractionibus fumosum
excrementum excernunt, sicuti in distentionibus attrahunt refrigerium . Vsus non perpetuo
par utriusq; est,sed præpollentis usus excellit non nunquam:itaque etiam ex se pulsum figurat,
siquidem ei facultas respondeat.At uero,si fumosum excrementum præpolleat, plurimum con
trahitur,distenditur autem non plurimum cor cum arteriis:sed hactenus duntaxat, ut satis re-
frigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus admodum fuerit fumosus ca-
lor,copiosissimus uero mundus,& purus,& quasi flammeus , in distentione plurimum attollun
tur:& contrahuntur eatenus tantum,quatenus satisfiat alteri usui.Quare semper æqua magni-
tudine distentio est,atque contractio,nisi,cum digitos casu admouerimus, repentina fiat muta
tio.Interest autem hoc,quod nunc foras motus magis feratur,nunc intro: declaratque,quem-

Admonendi sũt lectores, hæc folia, quæ continent synopsim intersecta fuisse post æditũ indicem, & ideo ne priores numeri totius Classis uariarent, in hac synopsi numeros imperiales oo catos apposuimus, qui quidẽ sequuntur ordinem superiorũ, sed diuerso charactere, præposite ob maiorẽ distinctionẽ littera græca α. & idem ẽt fecimus in lr̃is alphabeti, apponentes quatuor QQQQ, sed maiuscu lo charactere, pposita ẽt littera græca α.β.

GALENI SYNOPSIS
LIBRORVM SVORVM SEXDECIM DE PVLSIBVS,

Augustino Gadaldino interprete.

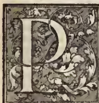
CENSVRA

Galenus in fine libri Artis medicinalis hæc verba scribit. At uerò in animo mihi est aliũ scribere librũ, ueluti Epitomen quandam omnium horum sexdecim librorum de pulsibus: quem inscribam uel Artem de pulsibus, vel Isagogen, vel Synopsin, uel Epitomen. In libro autem de proprijs Libris cap. 5. ait. Librum etiam quendam alium unum, sexdecim supradictorũ librorum de pulsibus Synopsin scripsi. Hunc autem esse eum librum, cuius in ijs locis Galenus meminit, præterquàm q doctrina & scribendi ratio aperte uidentur iudicare: facile etiam hinc probari potest. Quòd auctor ipsius lectorem non raro ad Librum de pulsibus ad tyrones quem etiam quandoque Isagogen appellat, frequentissime ad Magnam illam tractationem de pulsibus, quæ ea sexdecim libris constat, sæpe etiam ad libros de crisibus, & ad alios quoq; non paucos tractatus, seieges: quos omnes libros sicuti ipse perpetuo suos nominat, ita Galeni esse germanos omnibus est compertum: Quodq; sæpius ipse affirmet, eum præcipue ad expeditam rememorationem ijs fore utilem, qui prius Magnam de pulsibus tractationem accurate perlegerint: & capite undecimo dicat, studiosos materiam de pulsibus sicuti breuissimo sermone ab ipso conscriptam habent in Isagoge, absolutissimo in Magna tractatione, ita medio inter utrosque in hac Synopsi esse habituros.

Loci quamplurimi sparsim in studiosorum gratiam sunt in margine adnotati, in quibus Galenus eadem in alijs suis de pulsibus libris scripserat.

C

In quo præstent Diexodici libri Epitomis, & cur prius legendi ij sint. Curq; Galenus hanc Synopsin conscripserit. Argumentum sexdecim librorum de Pulsibus. CAP. I.

Leriq; hominum appetunt quidem scientiam exquisitam eorum, quæ quotidie discunt: uiam tñ, quæ ad ipsam ducit, adire grauantur. Et ob id, cum sermones per Diexodõ.i. fusam enarrationem, interpretatos, tanquam prolixos effugiãt: nonnulli quidem Isagogas, idest introductiones, seu instutitiones, uel Hypographas.i. subscriptiones, uel Hypotyposeis.i. subfigurationes, legunt: nonnulli uerò Epitomas.i. resectiones, seu breuiaria, vel Synopseis.i. cõpendia, vel Epidromas.i. trãscursus. Postea deinceps, cùm aliqñ in homines artis cõtradicendi peritos incidunt, nec quæ ab illis dñr, soluere queunt, propterea q nec eorũ solutiones discere uoluerint, desistunt à ueris. Oportet ergo, ut ipsi (hoc præcipue cognoscentes, diexodicã nimirum doctrinã cæteris pstare, q non solum uera docet, sed & ipsis demonstrationes adiungit, & contradictiones, & earũ solutiones) cũ ab hmõi
D doctrina destiterint, desistãt ẽt disputare cum alijs de ueritate eorũ, quæ didicerunt. Non tñ ita faciunt. & ob id euenit, ut per totam uitam eorum sententiæ agitentur, ueluti nauis fluctibus iactata. Demonstrationes.n. tanquàm anchoræ sunt, ut scientiæ firmiter appellant, non dimoueanturq;. Ego igitur adhortor, ut discant quidem omnia perfecte, uel statim à principio, uel per hypotyposin, aut synopsin prius introducti: cum autem exquisite didicerint, tunc & epitomas legant, quando paucis uerbis eorum reminisci uoluerint, quæ antea prolixe didicerant. Omnino sanè decreueram nullius meæ tractationis epitomen facere, satius esse existimans, ut qui diexodos accurate perlegissent, sibi ipsis epitomas facerent: vtiles enim hoc modo, tum epitomæ tum synopseis fiunt, iuxta proprium captum unicuiq; scriptæ. Quoniam aũt animaduerti alios mearum tractionum epitomas non rectè facere: in quas dum incidunt, qui diexodos legere grauantur, non parum læduntur: ob id coactus ipse sum ad hoc negocium peruenire, præter eã, quam ab initio habui, sententiam. Ac primam quidem omnium, tractationem de pulsibus, in synopsin redegi. Erat autem tota ipsius diexodus in quatuor partes diuisa: quarum prima dfiam ipsorũ, secunda dignotionem, tertia causas, quarta precognitionem tradit. In prima ergo parte, quæ est de pulsuum differentia, quo modo quis methodo inueniat pulsuum omnium numerum, docet: in secunda uerò, qũo unumquenq; ipsorum dignoscat. nam quidam ipsorum difficulter dignoscibiles, quidã indignoscibiles ad tactũ sunt. Tertia pars, à quibus causis unusquisq; pulsus fiat, docet. Quarta autẽ [a] (cuius gratia omnia hæc tractantur) de præcognitione, quæ p ipsos fit, est. A 1. de Dig. p. cap. 1. pe 70. c

A pag. 46 — a *Argumentum proœmij libri primi de differentia pulsuum. hoc est, cur rebus magis quàm nominibus in omni doctrina attendendum sit.* *CAP.* 2. E

CVm igitur in unaquaq; parte quatuor à nobis conscripti sint libri, ita ut uniuersi sint sexdecim: nunc, ut dicebã, in hoc synopsim ipsorum faciam, initio sumpto à prima parte, q̃ est de dr̃ia. In qua præpositum est proœmium, quod oñdit, melius esse, rebus ipsis mentẽ adhibere, ne glectis nominibus: id quod non in hac tñ tractatione, sed ẽt in alijs omnibus, faciendũ censeo. Qui.n. à rei substantia dr̃ias, quæ in ipsa sunt, methodo inuenit, sciẽt iam hic habet firmam, rem quampiã, nec prætermissam esse, nec superflue dictam. Iis aũt, qui à nominibus initium capiũt, incertum est, an aliqua prætermissa sit, an superflue addita. Sæpe.n. unum nomẽ plures res significat: sæpe uerò una res plures habet appellationes: nonnullæ aũt nullo prorsus modo nominatæ sunt à principio: q̃ uel non cognitæ fuerint superioribus, uel paucis omnino cognitæ. Periculum ergo est in ijs quæ æquiuoce dicuntur, ne aliqua res prætermissa sit: In multiuocis uerò, ne nominum multitudini, rerum numerus æqualis esse uideatur: in quibus aũt nomen non est, ne res quidẽ ipsa non sit. Et ob id prætermissò eo, quod à nominibus capitur principio, melius est, ut ab ipsa re auspicati, ad inquisitionem accedamus multitudinis differentiarũ, quæ in ipsa sunt.

B 1. de dif. pul. cap. 3. p. 47. c — b *Pulsum ab hominibus uocari, sensibilem diastolen, & systolen arteriæ, duoq; prima huic motioni inesse, spatium per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. Quatuor genericas differẽtias in diastole arteriæ considerari, quantitatem, tempus, tenorem, & corpus uasis. Et à quantitate uiginti septem speciales differentias, à singulis uerò alijs tribus tres tantum sumi.* *CAP.* 3. F

EST sane propositæ rei substantia, caui & prolixi corporis, sensibilis tum diastole, tum systole. Ac cauum quidem hoc corpus uocatur à medicis arteria. Prædictam aũt ipsius motionẽ uocant pulsum non medici solum, sed ẽt uniuersi hoĩes. & nisi hoc quis pulsum uocare uoluerit, nihil utiq; ad nos fuerit. non. n. de nominibus altercaturi uenimus: c sed quo modo quis ex sensibili arteriarum motione, futura præcognoscat. Siue ergo pulsum, siue palpitationẽ, siue quodcũque aliud, uocare quis motionem ipsarum uoluerit, nihil refert, dummodo pręcognitio recte ex ipsa fiat, ad quam à principio properamus. Quænam igitur sunt, q̃ motioni arteriarũ ex necessitate insunt, primùm considerare oportebit: Postea, siquid ex alijs, quæ nõ ex necessitate insunt, accedit. Insunt sanè motioni arteriarum scd̃m propriam ipsius rationẽ duo hæc prima, spatiũ, dico, per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. d Ac spatiũ quidem motionis, quoniam scd̃m longitudinem & latitudinem & profunditatẽ fit, tres faciet simplices ac primas differentias, unam secundum longitudinem, alteram secundum latitudinem, & tertiam secundum profunditatem, seu altitudinẽ: vtroq;.n. modo nominatur. Si ergo pulsus qui nunc apparet, in altitudinem ascendat maiorem, quàm sit secundum naturam, altus uocabitur: quemadmodum sanè cum in latitudinem maiorem extenditur, quàm sit secundum naturã, latus: ita uerò si in longitudinem maiorem, quàm sit secundum naturã, tangentibus subijciatur, longus. Manifesti etiam sunt et qui his sunt contrarij, humilis, & angustus, & breuis. Qui uerò secundum unamquanq; trium dimensionum secundum naturam se habet pulsus, symmetros. i. moderatus uocabitur secundum illam dimensionem. Necesse ergo est uniuersas pulsuum differentias septẽ & uiginti esse, quæ scilicet subscriptæ sunt. G

C 1. de dif. p. cap. 1. p. 46. h

D 1. de diff. p. c. 4. pag. 47. e. dif. sule.

E Eodem. cap.		e LONGITVDO	LATITVDO	PROFVNDITAS.
Magnus.	1	Longus	Latus	Altus
	2	Longus	Latus	Moderatus
	3	Longus	Latus	Humilis
	4	Longus	Moderatus	Altus H
Gracilis.	5	Longus	Moderatus	Moderatus
Gracilis.	6	Longus	Moderatus	Humilis
	7	Longus	Angustus	Altus
Gracilis.	8	Longus	Angustus	Moderatus
Gracilis.	9	Longus	Angustus	Humilis
Solidus.	10	Moderatus	Latus	Altus
	11	Moderatus	Latus	Moderatus
	12	Moderatus	Latus	Humilis
	13	Moderatus	Moderatus	Altus
Medius.	14	Moderatus	Moderatus	Moderatus
	15	Moderatus	Moderatus	Humilis
	16	Moderatus	Angustus	Altus
	17	Moderatus	Angustus	Moderatus
Gracilis.	18	Moderatus	Angustus	Humilis

Solidus.	A	19 Breuis	Latus	Altus	
Solidus.		20 Breuis	Latus	Moderatus	
		21 Breuis	Latus	Humilis	
Solidus.		22 Breuis	Moderatus	Altus	
Solidus.		23 Breuis	Moderatus	Moderatus	
		24 Breuis	Moderatus	Humilis	
		25 Breuis	Angustus	Altus	
		26 Breuis	Angustus	Moderatus	
Paruus.		27 Breuis	Angustus	Humilis	

[a] Ita sanè, cùm hi septem & uiginti pulsus sint, qui sc͞dm quantitatem in tribus simul dimen- A Eodem cap.
sionibus consistunt: duo quidē ex ipsis habent nomina ab omnibus recepta medicis, primus in
ipsis scriptus, & ultimus: nā alter magnus, alter paruus uocat̄: Reliqua uerò tota multitudo, non
habet. Neq;.n. qui ἰσχνοὶ.i. graciles, & qui ἁδροὶ.i. solidi seu turgidi dicũtur pulsus, unum aliquem
B ex tabella ostendunt, sed de multis generice prædicantur. In quibus.n. dimensio sc͞dm longitu-
dinem reliquas duas excellit, hos oēs graciles uocant: In quibus uerò reliquæ duæ, hos omnes
ex aduerso illis, solidos. Ita ut & quintus in tabella, & sextus, adhuc uerò præter hos octauus, &
nonus, & decimusoctauus, graciles uocent̄. Ex aduerso aũt his, solidi, decimus in tabella, & un-
deuigesimus, & uigesim⁹, & præterea uigesimussecundus, & uigesimustertius. Ita ut generaliora
sint hæc nomina, & pluribus communia. Vocant aũt & hos ipsos pulsus ēt alio modo: λεπτὸν qui
dem.i. tenuem eum, qui gracilis est: παχὺν uerò.i. crassum, eum qui solidus est. Sed neq; eius, qui
sc͞dm tres dimensiones moderatus est (qui sanè solus ex uiginti septem, est secundum naturam)
proprium habemus nomen: uerum oratione & hunc declaramus, siue moderatum esse dicentes
in tribus dimensionibus, siue medium inter magnum & paruum, siue secundũ naturam in quan
titate diastoles, vel moderatum in quantitate diastoles, uel quõcunq; aliter maxime apertā spe-
remus esse orationem. [b] Qui uerò secundum tp̄s diastoles consistunt, non amplius uiginti & se- B 1. de diff. p.
ptem, nec omnino multi sunt: sed quot sunt differentiæ, quæ ab unaquaq; trium dimensionũ ge c. 4 p 47.d
nerice cōcipiuntur, tot etiam hos inuenies. Quemadmodum.n. in illis secundum longitudinem
quidem, & moderatus erat, & longus & breuis: secundum latitudinem uerò, & moderatus & la
C tus & angustus: secundum profunditatem autem, & moderatus, & altus, & humilis: eodem sa-
nè modo in tempore diastoles, & moderatus in hoc genere est, & celer, & tardus. [c] Aliud autē C 1. de diff. p.
post prædicta est genus differentiæ pulsuum, quod secundum τόνον.i. tenorem seu firmitudinem c. 6. p. 48.b
est: in quo rursus εὔτονοι.i. tenore prædíti, seu bene firmi, & ἄτονοι.i. tenoris uacui, seu infirmi, fiũt
pulsus: [d] & tertius quidam, amborum medius, non æque, ac superius dicti, secũdum naturam, & D 1. de causis
moderatus. Nam qui tenore præditus est, in hoc genere secundum naturam est. [e] increscens au- p. c. 7. p 87.c
tem ex nutrimento, & uini potu, & ira, ab eo quod secundum naturam est recedit. Hunc ipsum ibidem diffu.
etiam σφοδρὸν, id est uehementem nominamus, medicorum sequentes cõsuetudinem. quando- E 3. de diff. p. c.
quidem scimus ab omnibus græcis σφοδρὸν, de eo qui celer simul, & tenore præditus sit, vsitatius 5. p. 51. b, & 1. a
dici. [f] Quartum genus differentiæ in diastole arteriæ, fit secundum ipsum corpus uasis, quod uel ibidem.
durius, uel mollius, quàm secundum naturam sit, appareat. Erunt ergo, & hic tres pulsuum diffe- F 1. de diff. p c.
rentiæ, moderatus, durus, & mollis. 3. p. 47. d, & c. 6. p. 48. b

Probat nullam aliam genericam differentiam præter iam dictas quatuor inueniri posse in diastole arteriæ, impugnando eos, qui posuerunt differentias pulsuum à re infusa. CAP. 4.

D ALia uerò nulla aut excogitari, aut experimēto cognosci pōt eueniēs nobis sensibilis passio
ex corporibus quæ mouentur: Ita ut in prædictis quatuor generibus uniuersæ pulsuũ dif-
ferentiæ, quæ secundum diastolen arteriæ considerentur, circunscribantur. [g] Quod enim est in G 4 de dign. p.
ipsis infusum, nec quantum, nec quale sit, sensu dignosci potest: Alioqui certe cessaret illa q̄stio, c. 2. & 3. de diff.
An uacuæ sanguinis sint arteriæ, si sanè dici posset, non solum sanguinem cũ spiritu eas contine
re, sed qualem etiam sanguinem ipsæ contineant, utrum serosum ac tenuem, an crassum & uisci
dum, an horum medium, qui certe est sanguis secundum naturam. Quamquam sanè aliqui affir
marunt, huius quoque dignotionem sensibilem esse: quemadmodum etiam de ipso spiritu, qua
lis nam facultate sit, is qui in arterijs continetur. Nonnulli uerò his ēt absurdiora scribunt, quen
dam alium, ultra prædictos pulsus, introducendo, quem ipsi πλήρη.i. plenum appellant. [h] atq; hu H 1. de diff. p.
ius generis tres faciunt d̄rias: nominant autem hunc quidem plenum, hunc uerò uacuum: me- c 6 p 48. h
dius aũt vtrorumq; nullum peculiare nomen sortitus est. Hos ergo si redarguere uelis, bifariam
aduersus ipsos sermonē diuides: primo circa significatũ τῆς πληρότητος.i. plenitudinis, postea cir
ca ipsius dignotionem. in utroq;.n. ostendimus eos non parũ errare: circa significatũ quidē, non
in hoc tantum genere pulsuum, sed etiā in alijs, in [i] secundo & [k] tertio de differentia pulsuum li I in toto ferè
bro: circa dignotionem uerò, quæcunq; quidem in plenitudine errāt, in [l] quarto diximus libro libro.
de pulsuum dignotione: quæcunq; autem in alijs omnibus, in libris superioribus. Nunc autem, K cap. 6.
quoniam id duntaxat, quod utile ad artē est, doceo, prætermissa aduersus eos, qui aliquo modo L cap. 2. & 3.

in ipsa errarunt, redargutione, (hoc enim, ut dixi, in epitomis & synopsibus spectamus) tempus E est ad alias pulsuum differentias, quæcunq; utiles sunt, transire.

Systolen quomodo alij sensibilem esse existimarint, alij insensibilem: ac quos vtrique singulatim, raros, frequentes, & medios pulsus nominarint. CAP. 5.

A 1. de diff. p. c. 7. & 8. EXcipit autem nos maxima dissensio medicorum: cùm nonnulli quidem arbitrētur sensibilem esse systolen arteriæ, nonnulli uerò insensibilem. Ac illi quidem qui sensibilem putant ipsam esse: inter finem diastoles & principium systoles quiescere breui tempore aiunt arteriā, pro portione habita quieti illi respiratorum instrumentorum, quę post inspirationem fit ante expirationē: eodem modo & post systolen ante diastolen quiescere rursus, quemadmodum etiam in respiratione quies aliqua fit respiratoriorum instrumētorum in expirantibus ante inspirationes. Si ergo tpa quietum sint maiora, quàm sit id, quod secundum naturam est, rarum nominant pulsum: si minora, frequentem: Vt duæ sint raritates & frequentiæ, altera externa post diastolen ante systolen, altera interna post systolen ante diastolen. Quicunq; uerò sibi ipsis insensibilem esse aiūt systolen, totum hoc tempus, quod utiq; fit inter sensibiles motiones, ei quod secūdum naturam est, comparantes, si minus sit, frequentem: si maius, rarum nominant pulsum: si æquale ei, qđ est secundum naturam, moderatum. Dictum aūt est mihi in [b] primo de dignotione ipsorum, abun- F.

B cap. 3 C cap. 1. p. 70. e f, & c. 3. p 72. e b. D cap. 5 E cap. 6 F 1. de diff. p. c. 8 9 & 10. diffuse. de de hac dissensione: [c] quodq; diu & ipse non sentiebā systolen: [d] quodq; omnium pulsuum nō est sensibilis: ostensum quoq; est, quorum nam est sensibilis, & quorum non: [e] ac præterea quō vtiq; quis se ipsum exercere debeat in systole dignoscenda. Sed hęc quidē paulo post dicentur.

[f] Rhythmi speculationem fieri ex collatione temporis diastoles cum tempore systoles. Inæqualitatem esse, vel in pluribus pulsibus, tuncq; aut inordinatam, aut ordinatam: vel in uno tantum pulsu, tuncq; aut motu remanente continuo, aut interrupto. CAP. 6.

NVnc uerò reliquas drias pulsuum percurro: primam quidem eam, quæ est rhythmi, musicorum speculationi scđm quid communicantem: secundam uerò eam, quæ est æqualitatis & inæqualitatis: & tertiam eam, quæ est ordinis & inordinationis. Ac rhythmi quidem speculatio fit, ubi inter se conferuntur, tps diastoles, & tempus systoles: inæqualitatis autem, ubi corrūpitur secundum quid continuata paritas, aliàs secundum aliud genus pulsuum, uel etiā duo, uel etiam plura. Quoniam autem aliquando corrumpitur quidem continuata ipsa paritas, & ob id inæqualis ipsa motio apparet, quemadmodum in planetis, seu errantibus astris, inuenitur tñ aliqua in circuitibus paritas, quemadmodum in illis ipsis planetis: propter hoc ordinatam quidē esse dicimus, sicuti planetarum motionem, ita etiam pulsuum, qui per circuitus, pares sunt: inor G dinatam uerò esse, qñ nec paritatem in circuitibus seruet, pari pulsuum multitudine factam. Veluti, si post tres magnos pulsus, quartus uideatur paruus, & hoc continuata semper serie, ordinatum quidem afferes esse talem pulsum, inæqualem tñ: corrupta enim paritate, ordo quidam seruatur. in quibus autem pulsibus, nec ipse seruatur, hos non solum inæquales, sed etiam inordinatos nominamus. Ac quòd nos quidem rectè usi simus pulsuum nominibus, cōseruantes, quem-

C per totos fere libros. admodum in alijs, ita & in his græcorum consuetudinem, in [g] secundo, & tertio De differētia ipsorum ostensum est. concedimus tñ, ut quomodocunq; quis uelit nominet, dummodo rerū differētia seruetur, ac oratione declaretur: quò distincta, ac clara fiat doctrina. Traditæ etiam sunt in primo de differentia pulsuum, inæqualitates secundum unam motionem, aliquæ quidem cōtinua ipsa permanente euenientes, aliquæ uerò quiete intercedente, de quibus post hæc dicet. Nunc autem ad systoles sermonem perueniam, qui maxime necessarius est ad præcognitiones, quandoquidem doctrina etiam de frequenti, & raro pulsu cum doctrina de rhythmis uariatur,

H ca 8 9. 10. 30. 31 ac unà commutatur. Cum ergo plura de ipsis dicta sint in [h] primo De differentia pulsuum, ex ipsis hunc in locum quæ maxime utilia sunt, transferentur: in quibus exercitatus quis, uim doctrinæ opere percipiet: quando ipse quidem ea quæ in ægrotantibus euentura sunt, præcognoscet: H singuli uerò alij medici ex diuinatione quadam, non ex medica speculatione, eorum præcognitionem fieri arbitrabuntur.

De dignoscenda quantitate diastoles & systoles. CAP. 7.

I 1. de dig. p. c. 7. diff p. 73. c SAnè incipies à quantitate diastoles dignoscenda: hoc aūt tibi inerit, si superficietenus digitorum iniectionem feceris: & magis, si ex infernis [i] partibus arterię, superius, n. tactū inijciens, fortassis alicubi grauabis qñq;, ac premes ipsam, nisi ualde admodū mentē adhibeas, ut exquisite digitos applices, omni compressione euitata. Iniectio autem, quæ ex infernis fit partibus, magis potest coniectare: propterea quòd nullo modo comprimatur arteria. Quantū autem ipsas compresseris, tantū etiam diastoles tumorem impedies, ac præsertim quando tenoris uacuus fuerit

K 1. de dig. p. c. 1. p. 71. a L 1. de dig. p. c. 5. p. 71 e M ibidem. pulsus, quemadmodum [k] lethargicis: quorum si arteriam digitis compresseris, pro maximo minimus apparebit. [l] Si uerò, ut dictum est, penitus imbecilla fuerit uitalis facultas, cū arteriā compresseris, sine pulsu laborans uidebitur. [m] Contrariū autē in eutonis. i. tenore præditis pulsibus fit: quos & σφοδροὺς. i. uehementes nominamus. renititur enim arteria cōprimendo, magis quàm moderate inijciendo digitos, indicans robur mouentis ipsam facultatis. Quare, ubi tum cutis laborātis fuerit dura, tū arterię tunica eodem modo fuerit affecta, pulsus, qui tenore prędití sunt, carnem iniectorum digitorum unà cū cuti euertunt: quemadmodū si etiam externum aliquod

N 1. de diff. p. c. 7. diffuse p. 63 durum corpus molli cuti apponas. [n] In hoc enim ipso durū à molli discernitur: quòd durius in mollius

A mollius ingrediatur. Quod aũt tenore præditum simpliciter est sine duritie, habet quidē ut euertat: vt uerò ueluti constringat ac contundat, non habet. Intelliges aũt qđ dico, apertius & in uiolento uẽti impetu, & in moderata lapilli impositione. větus etenim nos & arbores sæpennumero haud exiguas euertit: lapillus aũt cuti impositus constringere & cõprimere ipsam põt, euertere aũt membrum totum non põt. Quod.n. sine compressione euertitur, regionē in qua prius erat, deserit: qđ autem à duriori constringitur, cedens in se ipsum, id quod durum est excipit, nequaquam sedem quã prius habebat, deserens. Ita ergo & in arteria durum pulsum à uehementi distingue: Durum namq;, ueluti lapidem, uel lignum senties occurrere, qui ab innixu uincit, nisi uehemens ẽt sit: Vehementem uerò è contra, tenore magis pditum, si innitaris, conspicies. Cum ergo prius in his distinguendis te exercueris, ad systoles dignotionē accede, prius te ipsum exercens in pulsibus, a q. & magni sint, & uehemẽtes, & duri. Si.n. bos moderate premas, licebit tibi primas systoles partes sentire. Quicq.d igitur cedentis cutis euertebatur, ac ueluti cauabatur occurrente arteria, illud ea recedente insequit usq; eam, q̃ scđm naturã est, tum sedem, tum constitutionem. quare tanto t pe systolen senties, in quanto hoc ipsum fit: reliquum aũt ipsius totum indignoscibile tibi erit. Postquã aũt te in eiusmodi pulsibus exercueris, ad magnos simul & ue-

B hementes transi, quãuis sint non duri: postea ad uehementes, quãuis sint non magni. [b] Mollem uerò te hr̃e oportet tactum, naturaq; bene sentientem: etenim citius ab arteria uiolenter occurrente, eiusmodi tactus euertit: & q̃ in ipsa sunt passiones, magis sentit. Dictum aũt est fusissime [c] in primo De pulsuum dignotione, quonam modo potissimum circa systoles dignotionē te exercere debeas. Si uerò nequaquam tibi ipsi persuaseris, exquisite primas systoles partes sentire: uerum indignoscibilis oĩno tibi ipsa uideatur, ut qui cutim durã, uel difficulter sentiẽtem habeas: scias certe ad multas præcognitiones ex hoc te læsum iri: quas procedente sermone audies. veruntamen ego tibi aliquã consolationem ad operum usum porrigã. Oportebit.n. te, totum illud tp̃s, in quo nullam sentis motionem, in memoriã reponere, quantum sit in unaquaq; ætate. Cũ aũt non exigua sit drĩa hominibus inter se mutuo in quãtitate t pis quietis, hortor te, ut familiares illos, quos opinaris aliqñ ægrotantes te esse inspecturum, [d] sæpius dum sani sunt tangas eo sanè t pe, in quo corpus nullã extrinsecus ortam motionē habet, ex ambulationibus, uel cursib⁹, uel lauacro, uel lucta, uel pastu, uel potu, uel agonia, uel ira aliqua, uel timore: memotiæq; reponens quantitatem t pis quietis, illi compares id, qđ assidue conspicitur. deinde si maius fuerit, eũ pulsum uoces rarum: si minus, frequentẽ: si ei, qđ scđm naturam est, ęquale, moderatum. Quem

C admodum aũt non potest totum tp̃s systoles sentiri: ita nec diastoles. ostensum aũt, & hoc est in primo de dignotione pulsuum. Verum celerem & tardum pulsum licet dignoscere ex eo, qđ de diastole apparet. Dictum autẽ & de hoc est tum in [e] scđo de dignotione pulsuum in principio, tum [f] in tertio diffusissime, in quo ẽt rhythmorum doctrinam [g] inutilem ostendi: Satis.n. nobis esse ad præcognitiones celeritatem solam uel tarditatem dignoscere motuum arteriæ: quemadmodum etiã & ipsarum quietum tempus quantum ipsum sit, per quod rarus & frequens pulsus fit. Disces autem hoc in sequentibus, ubi de prægnotione ex pulsibus sermo mihi erit.

De dignotione magnitudinis, & paruitatis pulsus, ac cæterarum differentiarum, quæ in diastole considerantur. CAP. 8.

NVnc de magno & paruo pulsu, ac de cæteris, quicunq; scđm quantitatem diastoles intelliguntur, ac dignoscũtur, ubi quicquid utile est adiecero, ad causas ipsorũ transibo. Etenim in his pulsibus alia quidē communis est mẽsura, quæ in frequenti latitudine sumitur: alia uerò in unoquoq; homine peculiaris. In cõi quidem, [h] moderatus secundum quamlibet dimensionē ipse pulsus erit: et dignoscetur, si eum ad arteriæ [i] tumorem metiaris. nomino autẽ nunc tumorem (hoc est ὄγκον) ipsam, quæ in orbem est, circumscriptionem: Aeque uerò ac hic, & qui supra

D uel infra moderatos secundum unamquamq; dimensionem sunt: Peculiariter autẽ in vnoquoque homine, ex tactu, quem in illo & præcognoueris, & memoriæ teneas. Dictum autem de his pulsibus est in secundo de dignotione ipsorum. [k] quam sanè tractationē nemo ante me scripsit, ipsam per se separatim ac solum distinguendo: sed paucas alicubi res extra ipsius institutũ alius aliam aggressus, discordes in ipsis fuerunt. [l] Pueri igitur pulsum Herophilus quidē satis magnũ esse ait, Archigenes uerò paruũ. Sic sane & [m] formicantē, celerem esse ait Archigenes. Herophilus autem non celerem. Errorum aũt causas in ea tractatione diximus. Quare tibi in primis in eã est accurate incumbendum, si tum dignoscere, tũ præcognoscere uelis drĩas pulsuum, sicuti nos facere uidisti. [n] Nihil.n. est in arte, quod diuturniore exercitatione indigeat, maioremque uim habeat, quàm pulsuum dignotio. Vbi enim [o] Archigenem errare oñdimus, non in celeritatis solum, sed etiam magnitudinis dignotione: quã poteris tu spem habere scientiæ ipsorum, nisi ratione quidem primo in quatuor libris de dignotione, postea uerò usu ac exercitatione, uerita tẽ quæ in ipsis est, edisias? Tanquam igitur tu ita facias, capita eorũ, q̃ in ipsis dicta sunt, quemadmodum in prædictis differentijs, ita & in alijs dicam. Cum.n. diastole sensibilē habeat omnibus motionem, ubi superficietenus palpaueris, arteriã sine ui comprehendens, & magis, vbi ex infernis partibus: exquisita fit ipsa magnitudinis dignotio. Vtrum aũt uehementer, uel obscure, & æqualiter, uel inæqualiter mota sit, firmiter ac exquisite cognoscere impossibile est per prædictam tactus iniectionem. verũ oportet sensim arteriam premere. ita enim diuturniori tempo-

A 1. de dig. p. c. 5. p. 72. l g diffuse. & sequ capitibus. & 3. de dignoo. p. c. 3. p. 81. diffuse.
B 1. de dig. p. c. 7. p. 73. d
C cap. 7.
D De pulsf. ad Tyr. c. 9 p. 44. a
E cap. t
F cap. t
G ca. 3. p Sa. c
H 2. de dig p c. 3. in fine & c. 4. per totum.
I 2. de dig. p. c. 4. p. 79. d
K 1. de dig. p. c. 1. p. 70. c
L 2. de dig. p. c. 2. p. 77. a. & c. 3. p. 78 h
M 2. de dign. p. c. 1. p. 55. d
N 2. de dign. p. c t p. 70 e
O 2. de dign. p. c. 1. diffuse.

re diastolen senties, q̃ dū sine ui digitos ipsi injiciebas. nō tñ aut celeritatis, aut tarditatis digno E
tio manifeste apparet, nisi presseris (licet ēt parumper) cutim, q̃ super arteriam incumbit. Si aūt
ita feceris, nonnunquam quidē æquali celeritate, nonnunquam uero inæquali, tibi uidebiꝰ mo
ueri: ac nonnunquam quidem primas partes motionis uel medias, tardiores facere, nōnunquā
autē è contrario: ita sanè ēt celeriores, nonnunquam quidem postremas partes, nonnunquā ue
rò q̃ ante has sunt, uel quæ sunt omnium primæ: & sanè ēt uehementiores & lāguidiores, scd̄m
eandem rationem. Ideoq; & arteriæ ascensionem quiete interceptam senties, ita ut cōsistere ui-
deatur: & secundam appulsionem, postquam constiterit, nonnunquam quidem ualidiorem, uel
celeriorem: nōnunquam autem imbecilliorem, uel tardiorem priore. Cum aūt multæ ēt sint in
hoc genere particulares dr̄iæ, uniuersas habes in primo libro tractationis De pulsibus scriptas.
Sed hic quoq; tibi quod utile est, unà cum ijs quæ ex ipsis indicantur, dicere q̃ breuissime cona
bor in sequentibus sermonibus. Similiter ēt de alijs, quę nunc prætermissa sunt, curiosius à me-
dicis inquisita, in parte prognostica huius tractationis audies. Nunc autem tm̄ dixisse satis est.
Quicunq; hunc librum ante magnam tractationem legit, posse quidem illum ad artis opera, ne
que prima ipsius parte, quæ de differentia pulsuum est, neq; ea, quæ de causis est, egere: habebit
enim earū uim, & hoc in loco comprehensam. At certe diagnostica & prognostica tractatio uti F
lissimæ ad artis opera sunt, si per diexodum, non per epitomen scriptæ legantur. Rectè igitur fe-
ceris, si huic soli doctrinæ nō confideris: q̃ certe ad expeditam rememorationem utilis ijs est, q̃
accurate ea, q̃ per diexodū in illis scripta sunt, didicerint. De dignotione uerò celeritatis pulsus
(in qua Archigenē errasse monstrauimus) nō pōt firma dignotio sumi, nisi tractatio de pulsuum
dignotione non obiter legatur: in qua ostenditur non nudo, ac solo motionis tp̄e distinguendā
esse celeritatem à tarditate, sed ascensionis quantitatem considerandam esse. Nam si soli tem
pori mentē adhibueris, formicantem quem uocant pulsum, celerē esse opinaberis, qui nō celer;
sed oligochronios. i. exigui temporis est: ut qui minimam habeat diastolem. neq; .n. contingit
multo tp̄e breue spatium pertransiri, quamuis tardum sit id, quod mouetur. Testudo. n. in mino
A 3 de dig. p. c. 1. p. 80. a ri tp̄e cubitum peragit, quàm parasangam equus: sed lationis [a] impetus (quē ῥοῦν græce dicūt)
non est æqualis amborum animalium. Assuescere igitur te oportet, ut celeritatem & tarditatem
tp̄is dignoscas. Ac de hoc quidem, sicuti dicebam, in [b] tertio de dignotione libro copiosissime
B cap. 2. dictum est, & in prima parte [c] secundi. De systole aūt in primo [d] absolutissime scriptum est: vbi
C cap. 1. ostendi in languidis pulsibus ipsam dignosci minime posse, ac p̄cipue qñ tunica arteriæ mollis
D c. 5. diffuse & alia. est: in uehementibus aūt pulsibus posse, & in ijs, qui medij sunt uehementia & magnitudine. De G
mollitudine aūt arteriæ nihil oportet definiri in uehemētibus pulsibus. nunq̃. n. idem pulsus ue
hemens simul est & mollis: sed uel durus, uel moderatus, ac scd̄m naturā in hoc gn̄e. In uehemē
tibus igiꝰ pulsibus, si leniter arteriam premas, senties utrum statim recedat ad systolē, externam
quietem brachychronion. i. breuis tp̄is faciens: an longiori tp̄e, q̃ scd̄m naturam sit, quiescat. &
utrum motio ipsius dum contrahitur, motione quæ scd̄m naturā est, celerior sit, an tardior. plu-
rimum enim ex hac dignotione ad præcognoscendum iuuaberis. quod in quatuor libris habes.

De triplici genere causarum pulsuum, continente (de qua nonnulla notatu digna) antecedente, & procatarctica. De vsu diastoles & systoles. *CAP. 9.*

E 1. de cauf. p. c. 1 p. 87. 1 g h. 2. de cau. p. c. 2. p. 91 h CAusas aūt, tum quæ pulsus faciunt, tum quæ alterant, alibi percurrimus. illic aūt ostendo, [e]
primas quidem, quæ ueluti συνεκτικαὶ. i. contentiuę, seu continentes ipsorum sunt causæ: se-
cundas autem, quæ προηγούμεναι. i. præcedents: & tertias, quæ προκατάρχουσαι. i. pręcipientes, quas
F 3. de præcog. cap. c. 8 p. 119. d sanè προκαταρκτικὰς etiam nominant. Constat autem differre nihil, siue fœminino genere dicas
αἰτίας, siue neutro αἴτια. Meminisse sanè præ omnibus oportet, quemadmodum diximus, nomi-
G Adu. Iulianum cap. 6 extr. ord. d. nare nos q̃nque contentiuam causam, non proprie certe, sed appellatione abutentes. [g] Causam
enim quæ proprie contentiua dr̄, neq; nominauit quispiam alius ante Stoicos, neq; esse conces- H
sit. Quæ uerò à nobis ueluti contentiuæ dicunꝰ, generationis cuiusdā, nō hyparxeos, hoc est sub
sistentię, causę sunt (ostensum est. n. neq; alterius cuiusdam rei causam priorem ullam esse, nisi ge
nerationis) sed nō oēm generationis causā, nominamus (ēt nomine, ut dixi, abutentes) contenti
uā, sed illam duntaxat, q̃ factiua est eorū, quæ essentiā in fieri obtinent, ut saltationis, pugnæ, lu-
ctæ, cursus, oīum deniq; actionum. motiones. n. sunt actiuæ: ob has uerò & passiuæ motiones in
fieri subsistentiā habent. Cùm igitur talis quoq; sit & in pulsibus subsistentia: causæ factiuæ tres
ostensæ sunt, facultas q̃ mouet arterias, corpus ipsum uasis, & usus p̄p quem mouetur. Oñsum
H cap. 3. & 4 2. de præcog. p. c. 2. p. 109 i est aūt in [h] libro De usu pulsuum, (ut totum breui summa complectamur) usum ipsum pulsuū,
innatæ caliditatis esse custodiā. Cùm. n. duæ sint pulsus partes, diastole & systole: diastolē q̃dē
refrigerandi gr̄a, ut plurimum fieri ostendimus: raro tñ q̃nq; uentilandi, & accendendi: quē ad-
modum & portionem aliquam ipsius exiguā, gratia nutriendi sp̄ū qui in cerebro est: Systolen
uerò, effundendi gratia ea excrementa, q̃ ueluti fauillosa sunt ac fumosa. Nam quæ ex frigidiori
bus ac humidioribus humoribus, (qui uel à caliditate innata cōficiuntur, uel ab ea, q̃ præter na-
turā est, putresiunt,) in ambientem aerem per transpirationē sensui occultā effluunt, fumo assi-
milantur: q̃ uerò à calidis uel siccis, fauillæ ac fuligini. Ac frigidus quidē est humor, qui proprie
ὠμὸς. i. crudus nominatur: humidus aūt & frigidus, ipsum φλέγμα. i. pituita. Plerunq; tñ una appel
latione utrosq; humores comprehendimus: & tum φλεγματώδεις tum φλεγματικοὺς. i. pituitosos
nomi-

A nominamus. Atræ uerò bilis humor ſiccus eſt: pallidæ autẽ ac flauæ, nõ ſiccus ſolum, ſed & cali
dus. Aeruginoſa aũt bilis, media inter hos eſt. Cum aũt & bilis atra, tũ generatione, tum faculta
te duplex ſit: (qñquidẽ & ex flaua bile ſuperaſſata fit, & craſſo ac ueluti limoſo ſanguine, q pro
portione reſpondet fęci quæ in uinis eſt:) æruginoſæ ſanè bilis gñatio in pallidæ mutatione fit.

[a] Quando Diaſtoles, uel Syſtoles uſus augetur, qui pulſus gignantur. CAP. 10.

CVm ergo caliditas copioſior in aĩalis corpore aucta fuerit, maior euadit uſus diaſtoles arte- A 1. de cauſ. p. c. 4 p. 87 b. 2. de præcog. p. c. 2. p 109. h, & 110. a
riarũ: cum aũt fumoſum uel fuliginoſum excrementũ, ſyſtoles. Vbi uerò ipſe uſus incremẽ
tũ obtinet, celeritas illic & magnitudo augetur ſpacij, quod percurrit corpus arteriæ, dũ ipſum
uel dilatatur uel contrahitur: quare maior quidẽ pulſus erit, dũ ipſa dilatatur, aucta ſimpliciter ipſa
caliditate: plurimũ aũt recedet ꝑ ſyſtolas, ubi fumoſum uel fuliginoſum effundit excrementũ.
Ac diaſtoles quidẽ magnitudo ut ſenſu dignoſcatur, facillimũ eſt: ſyſtoles autẽ impoſſibile. Oſtẽ
ſum eſt enim in libris [b] de pulſuum dignotione, plurimam ſyſtoles partẽ ſenſum effugere. Celeri B 1. & 2.
tas igitur ſola receſſionis, unà cũ breuitate internæ quietis, indicabit tibi multitudinẽ excremẽ
torum, quæ in arterijs ſunt. Oſtẽſum.n. eſt in libris De cauſis pulſuum, naturam ad ſyſtoles actio
nẽ feſtinare, ubi ab excrementis ſuffocatur. feſtinatio autem tũ externam quietẽ abbreuiat, tũ
B ſyſtoles celeritatẽ auget. Oſtenſum eſt etiam arteriã, que mediocriter in corporis conſtitutione
ſe habeat, primo quidem magnitudinem augere, ubi nimirũ caliditas intendatur: ſecundo uerò,
celeritatẽ: qñ autẽ ſatis ignita fuerit, magnos ſimul & celeres efficere pulſus: ſi autem plurimũ,
etiam frequentes: ubi autem copia quidẽ caliditatis nondũ aucta ſit, fumoſa autẽ & fuliginoſa
excrementa redundent, celeritatẽ quidẽ, nõ magnitudinẽ accedere, cõſtringi aũt frequentiã, ue
lociorẽq; manifeſte apparere arteriæ motionẽ, dũ in ſe ipſam coit. Et hoc eſt minime oĩum fal
lax ſignũ incipiẽtis inuaſionis paroxyſmi, ubi nulla prius occaſio in laborãte extiterit. Ac aper
tiſſima quidẽ eſt in ijs, quorũ pulſus prius noueramus: difficilior aũt in alijs: multasq;, ut memo
riæ mandetur, requirit cõmunes menſuras eorum corporũ, quorũ pulſus tetigeramus. Cũ enim
præcipue in quantitate cognitio ponatur, hæc non eadem eſt omnibus.

Communes pulſuum menſuras in beneualentibus in unoquoque genere ſpectandas eſſe, ut pulſus præter naturam cognoſcantur. CAP. 11.

MEntem ergo adhibere oportet menſuris cõmunibus beneualentiũ, ut cũ ſupra has aliquod
genus pulſuum appareat, præter naturã illud iudices, ac alicuius affectionis ſignũ eſſe cen
ſeas. Quoniã aũt latitudinem habet cõis hoĩm menſura: ſatius eſt nõ ſimpliciter in oĩbus, ſed
C per ſpecies & differentias conſiderare cõmunes pluriũ hoĩum mẽſuras in vnoquoq; genere pul
ſuũ. Communes aũt hæ menſuræ, vniuerſim quidẽ, in caliditatem & frigiditatem, gracilitatẽ &
craſſitudinẽ reducunt: particulatim uerò ex ipſæ ſecundũ ætates, & naturas, & ambientis aeris
cõſtitutiones, in anni tẽporibus & regionibus. De his autẽ didiciſti [c] in eo libro, q De pulſibus C cap. 3.
ad Tyrones ſcriptus eſt· quẽ ſanè librum melius eſt, ut ante hunc legas. Dicentur tñ & nũc q̃ in
eo ſcripta ſunt, quò nihil deſit ex neceſſarijs in hac, q̃ præ manibus eſt, tractatione. Habeantq;,
qui laboris ſtudioſi eſſe uolunt, breuiſſimo quidẽ ſermone contenta, quæ prima ac maxime ne-
ceſſaria ſunt, in iſagoge: abſolutiſſima autẽ diexodo, q̃ in magna tradita ſunt tractatione: medio
autem inter utroſque, quæ nunc dicuntur.

Herophili ſententia de Diaſtole, & Syſtole, ac de Rhythmis examinatur. CAP. 12.

AC ſcriptæ quidem ſunt etiam ab Herophilo mẽſuræ, quæ ſunt ſecundũ tempora, diaſtoles
& ſyſtoles, ætatũ cauſa rationẽ in rhythmos redigente. Quemadmodum.n. illos muſici ſe-
cũdum quoſdã determinatos temporũ ordines conſtituunt, comparantes inter ſe arſim, & the
ſim: ita quoque Herophilus, arſi quidẽ diaſtolen proportione reſpondere ſupponens, theſi uero
ſyſtolẽ: auſpicatus à nuper nato puerulo, obſeruationẽ fecit, primũ tẽpus ſenſibile ſupponẽs,
D in quo dilatari arteriã comperit: æquale aũt ipſi & ſyſtoles tempus eſſe ait, haud magnopere de
utraq; quiete determinans. Quibus.n. inſenſibilis eſt ſyſtole arteriæ, ijs in duo tẽpora uniuerſa
rhythmus ipſius pulſus diuiditur, [d] hoc eſt, in tẽpus ſenſibilis motionis, qñ arteria dũ dilatatur, D 1. de diff. p. c. 7. p. 48. c d
noſtrũ tactum percutit: & in reliquum totum tempus quod componitur tum ex externa quiete,
& ſyſtole, quæ poſt ipſam eſt, tũ ex quiete rurſus quæ poſt illam eſt, & ex primis diaſtoles parti
bus, quæ ſanè & ipſæ ſunt inſenſibiles. Et ob id pulſum in percuſſionem & interuallũ partiunt:
in interualli quantitate frequentiã & raritatem ponentes: quemadmodũ in percuſſionis quan-
titate, celeritatẽ & tarditatem. Quatenus igitur æqualis rhythmi eſſe pulſum in nuper natis ait
Herophilus, eatenus etiã dignoſcere mihi uiſus eſt principiũ ſyſtoles: quatenus uerò rurſus uſq;
ad decem tempora prima extendit ſyſtolem arteriæ ſenum, eatenus non amplius dignoſcere ui
ſus eſt: ſed diaſtolen, ſenſibilibus motionibus agnoſcere (quas; quia noſtros digitos percutiunt
dignoſcimus) ſyſtolẽ uero, totum id quod reliquum eſt, ponere, in quo motionẽ non ſentiebat.
Sed de Herophili quidem circa pulſus arte prætereundum eſt.

Quòd ſyſtole uix aut nullo modo dignoſcatur in pueris nuper natis: progreſſu autem ætatis, quatuor tempora pulſus ſemper augeantur: Quòd ex modo ſyſtoles & diaſtoles, tum febrium inuaſiones, tum putreſcentium humorum ſpecies dignoſci poſſint. CAP. 13.

NVnc aũt quicquid ad artis opera ex lõgo experimento memoriæ gratia ſumere utile eſt, di
cetur. Cum.n. puerulos tãgerẽ nuperrime natos, in paucis potui aperte dignoſcere princi-

pium systoles,qđ sanè arteriæ ἀποχώρησιν.i.recessionem,& ἀπόστασιν.i.abscessionē,hoc est,tūc.n.ab- E
scedens à nostro tactu,in profundum corporis recedit.In quibus aūt non poterā aperte dignoscere recessionē,in ijs tempus sensibilis motionis,quā,dū nobis occurrit arteria,facit,addito ēt tpe externæ q̄etis,aliqñ q̄dē æquale uisum est mihi reliquo toti,aliqñ aūt minus.In quibus aūt nullo modo dignoscibilis erat systole,in iis totum illud reliquum tēpus,quod interuallū nominant,apertissimè quidē maius erat,q̄ id solum,quod in sensibili diastole positū est.Deinceps uerò semper per totum illud tempus,quod est inter primā diem,in qua puerulus genitus est,& extremam,in qua transactis oībus ætatibus obiit:tēpora oīa aucta sunt:q̄ sanè quatuor q̄dē sunt,nō eadē tñ secundū subsistentiā,& ad nostrum sensum.Ac illa quidem tpa,q̄ secundū ipsam rerū naturā sunt quatuor, ex duabus motionibus, & duabus quietibus cōstant:motionibus q̄dē, diastole,& systole:quietibus aūt,tum externa, q̄ fit post diastolen ante systolen,tum interna, q̄ fit post systolen ante diastolen.Illa uerò,q̄ ad sensum sunt,quatuor & ipsa sunt: Primum quidē, quo plurimū de diastole persentitur. qđ quidē ostendi in libris De dignotione pulsuū,eius principiū à sensu percipi nō posse. Deinceps aūt tempus externæ quietis totum sensibile, si sanè q̄s recessionem persentiat.Ab his tertium tempus systoles sensibile. nā quæ post recessionē ipsius sunt,insensibilia oīa esse ostensum est. Quartum aūt est ab his tēpus, compositum tum ex ultimis systoles partibus, tum ex interna quieta,tū ex primis diastoles partibus.Oīa igitur,ut dixi, F
tēpora, plongantur progrediente ętate:q̄ longo quidē usu, memoriæ mandari possunt, oratione aūt explicari non possunt.Neq;.n.quantū sit primum tēpus,quod in nuper natis dixi nos inuenire,neq; quantum procedente ætate augeatur,oratione doceri pōt.sed hoc quisque sua diligentia indagare dēt:ita ut multos quidem pueros tangat,multos ēt adolescentes,multos itē ętate uigentes,& declinantes, & sanè ēt senes.Hoc.n.duntaxat modo poterit cōem latitudinē mensurarum memoriæ mandare.Post quam mensuram,licet nondū prius laborantem tetigerit, dicere tñ poterit,eum præter naturam se hre. ᴬ Cōtrahitur.n.tum externa quies in inuasionibus, tum recessionis tempus.Diastole sanè per has ipsas inuasiones,tēpore uidetur breuis. Atq; ubi hæc inueneris,copiam mihi cogita adesse caliditatis in corde,& excremēta ueluti fumosa multa,ob q̄ natura externam quietem abbreuiat, ad eorū excretionem,& ad systolē per quam excretio fit,festinans.In biliosis aūt febribus,cuiusmodi est,& exquisita tertiana,diastole multum à naturali statu in magnitudinē,& celeritatē excedit: externam aūt quietem, & celeritatē recessionis,haud proportionalē obtinet magnitudini, & celeritati diastoles: sed plurimū deficit. Quare si principium systoles assuetus es dignoscere,non solum inuasiones paroxysmorū febri- G
lium agnoscere poteris,sed & speciem putrescentiū humorum,ex quibus ut plurimum febriles ægritudines consistunt. Raræ.n.sunt hecticæ : in medio autem ambarum secundum numerum sunt quæ ephemeræ.i.diariæ ab ᴮ Hippocrate uocantur,in quibus,ut dixi,cognito systoles principio,in lauacrum statim laborantes perduces.

A 3. de præcog. ex p. c. 7. p. 118. diastole.

B 4. aph. 55.

Diastoles usum inspirationi,systoles expirationi respondere : ex earumq; comparatione magnitudinem læsionis cognosci posse: Pulsus arrythmos, uel echrythmos esse, uel pararhythmos,uel heterorhythmos. CAP. 14.

SVperuacaneum igitur est tempus diastoles tēpori systoles comparare,siue sentiat quispiā,siue non sentiat primas systoles partes.Cū.n.sciueris alterū quidē esse animali diastoles usum sicuti sanè & inspirationis, alterum uerò systoles sicuti & expirationis : ex utriusque alterationibus affectionē corporis inuenies.Pari modo,& in ijs,qui se exercent,uel alio quouis modo se uehementer mouent,diastole & maior fit,& celerior. ᶜ Didicimus.n.augeri usum diastoles arteriarum in pulsibus,sicuti sanè & thoracis in inspirationibus, cū uel cōsumptio fit multa spiritus,uel caliditas larga collecta fuerit in toto animali,uel principalissimis,uel plurimis partibus, ac pcipuè sanè in corde.Ita uerò,& intēdi usum systoles arteriarū in pullibus didicisti, sicuti & G
thoracis in expirationibus.natura.n.in ambabus motionibus festinat, ut turbatū effundat spiritum, aliquando quidem ueluti fumosis, aliqñ autem ueluti fuliginosis excrementis adsimilatū. H
Ac fuliginosum quidē excremētum est,qđ à lucernis, fumosum uerò, qđ à uiridibus lignis attollitur.Et gignit quidem fuliginosum,q̄ẏ in flammā cōsumit materia, pfectè cōbusta sit: sicuti sanè,& uaporosū, ex humida substātia utili, q̄ attenuet: fumosum uerò ex ambabus mixtis materiā quidē habens ex terrestri,& aquosa substantia cōmixtā: mutationē uerò nō exquisitā quēadmodū fuligo, sed adhuc incipientem. ᴰ Quòd aūt nihil differat,siue αἰθάλην.i.fauillam,siue λιγνὺν.i.fuliginē nominet,itemq; siue αἰθαλῶδες.i.fauillosum, siue λιγνυῶδες.i. fuliginosum, arbitror te non ignorare,si modo in græcorū uocibus fueris exercitatus.Dum uerò comparatur tempus diastoles tempori systoles,sicuti Herophilus censebat,cognosci potest,tum q̄ præter naturam se habeat laborans,tum præterea,q̄ multum,uel parum præter naturam se habeat. Magnæ etenim rhythmorum,qui sunt secundum naturam in nos,qui præter naturam sunt, euersiones, magnam significant læsionem:minores uerò,minorem. Ac exiguam quidem euersionem indicant pulsus pararhythmi,maiorem heterorhythmi: maximam,echrythmi. ᴱ Meministis enim in libro primo De differentiis pulsuū Echrythmos nominari pulsus,qui nullius ætatis rhythmū habent; Pararhythmos,qui proximæ ætatis; Heterorhythmos aūt,qui alterius cuiusdam non proximæ. Ex his ergo iam dignosci potest læsionis magnitudo:non tamen, quænam sit affectio à qua

C de usu p. c. 2. & 3.

D 4. de præcog. ex p. c. 7. p. 118. h

E c. 9. p. 48. g

A à qua mutatio pulsuũ facta fuerit, ex hac certe cõtemplatione cognosci potest: cũ præterea dif-
ficilis sit temporũ. quæ in rhythmo sunt, enumeratio. At uia, cui nunc insisto, & cognitu facilis
est, & naturam affectionis quæ nam sit, non magnitudinem læsionis solã docet: quin & hac ipsa
uia remedia inueniuntur, ut in methodi curatiuæ tractatione ostensum est.

Pulsuum differentia ex ijs quæ secundum naturam sunt. CAP. 15.

« HIs igitur à nobis prius definitis, dicamus iam ea, quæ in a Isagoge scripta sunt de ea, quæ se- A cap 9 p. 44. a b c
« cundum naturam est in pulsibus differentia. sunt autem hæc. Ac uiri quidem mulieribus
« ut plurimum multo, tum maiorẽ, tum uehementiorem habẽt pulsum, tardiorem autem paulo,
« satisq; rariorem. Qui uerò natura sunt calidiores, maiorem, & celeriorem, & frequẽtiorem mul
« to, uehementiorem autem non multo. Qui autem sunt graciliores, maiorem quidem & rariorẽ
« multo, tardiorem autem, & uehementiorem paulo. Ac natura quidem ita uariantur. Porrò per
« ætates etiam mutantur hoc modo. Pueruli quidem nuper nati pulsus frequentissimus: senis autẽ
« rarissimus: qui uerò intercedunt, proportionẽ habẽt omnes, prout puerulo, uel seni propinquio
« res sunt. Eodem modo celerrimus quidem pueruli, tardissimus autem senis: aliarum uerò ætatũ
« pulsus inter hos sunt medij. Multo autẽ maior est q̃ in raritate est differentia senis ad puerulũ,
B quàm quæ in tarditate. In ea uerò differentia, q̃ in magnitudine & uehementia est, maximus q-
« dem, quantum ad ætates pertinet, est uigentium: minimus, senum: medius autẽ ipsorum, paulo
« maior, est pulsus puerulorum. Et uehementissimus quidem, pulsus uigentium: languidissimus
« senum: medius autem ipsorum, pulsus puerulorum. Ac ita quidem in ætatibus pulsus mutantur.
« Per anni autem tempora, ueris quidem media maximos saoè & uehementissimos faciunt, quan
« tum ad anni tempora attinet, celeritate autem & frequentia moderatos: eodem modo & autũ-
« ni media. Progrediens autem uer, aliquid de magnitudine, & uehementia detrahit, celeritati au
« tem & frequentiæ addit: & tandem, ubi iam superuenerit æstas, languidi, & parui, & celeres, &
« frequentes fiunt Autumnus autem progrediens de omnibus detrahit, magnitudine inquã, cele-
« ritate, uehementia, & frequentia: Ita ut hieme superueniente, in paruitatem, & tarditatem, & lã
« guiditatem, & raritatem mutati sint. Assimilantur autem prima quidem ueris, postremis autum-
« ni: postrema autẽ æstatis, primis autumni: & prima quidẽ æstatis, postremis æstatis: prima autẽ
« hiemis, postremis hiemis. quare quæ à media æstate, & media hieme æque in utranque partẽ di
« stant, simili modo mutantur. medium autem æstatis partim quidẽ simili modo, partim uerò con
« trario se habet cũ medio hiemis. parui. n. & languidi in utrisque: celeres uerò & frequentes ęsta
C te: tardi & rari hieme: non tñ ita parui æstate, ut hieme, sed minus æstate: nec ita lãguidi hieme,
« ut æstate, sed minus hieme. Atq; hę quidẽ sunt pulsuũ scd̃m anni tp̃a mutationes. Secũdũ aũt re
« giones eodẽ modo, quo scd̃m anni tẽpora: in ualde quidẽ calidis, sicuti media æstate: in ualde
« autẽ frigidis, sicuti media hieme: in tẽperatis, sicuti medio uere. ad harũ uerò proportionẽ, in
« ijs quæ interiacent. Porrò ex alijs quoq; ambientis nos aeris constitutionibus, quę calidæ sunt,
calidis anni temporibus: quę frigidæ, frigidis: quę mediæ, medijs ipsius ueris assimilantur.

Res secundum naturam in ægrotante cõsiderandas esse, quò exquisita affectionis cognitio habeatur. Quæ sint signa inuasionis febrium. Quod signum certum sit febris ex Themisone. CAP. 16.

CVm igitur ad ęgrotantem, quem non prius uideris, accersitus ingrederis, considera primum
quidem, an mas, uel fęmina sit: secundum, ętatem: deinde, ambientem qualis nã sit: ad hũc
enim reducitur & tempus anni, & regio, & cõstitutio: postea, propriam ipsius naturã. Atque ubi
omnia cõposueris, coniectaueris q; qualem nam pulsum, dũ sanus erat, ipsum habere uerisimi-
le erat: magnitudinem euersionis in statum pręter naturã cognosces. Si uerò & alia, quęcunque
in cõmentarijs de crisibus dicta sunt, proprię pulsuũ tractationi adieceris, prope accedes ad ex
quisitissimam cognitionẽ totius affectionis, quę in ęgrotante est. Vt, uerbi gratia, in adnotationi
D bus, quas ἐπισημασίας uocant. Cum ergo quempiam inspicis, ambiguitatem alijs signis distingue.
Quorum unum quidem est ac primum, ut manum, quę mediocriter calida sit, super thoracẽ im-
ponas, ac caliditatis qualitatem consideres. Nam ubi eam mordacem inueneris, febrire dices la
borantem: licet nondũ ex pulsu hoc firmiter cognoueris. Si uerò perfrigeratus quodam modo
thorax appareat, (perfrigeratur autem quandoq; una cum uniuerso corpore in quibusdã adno-
tationibus) non oportet ut statim manũ eleues: ac affirmes hominẽ secundũ naturã se habere:
sed permittere debes, ut manus super thoracem diutius inhæreat: in hocque animaduertere, an
aliqua acris caliditas ex profundo exurgat. b Hoc enim solũ satis fuit Themisoni, ut certũ signũ B 1. de dist. p. c. 7 p. 53. b
esset hominem febricitare, ipsa scilicet, quæ ex profundo attollitur caliditas. At tussicula ẽt quæ-
dã exigua, subaspera, una cum perfrigeratione inuadens, & oscitatio, & pandiculatio, & dolor
quidã, & cataphora in somnũ, non simpliciter * febrẽ, sed inuasionẽ adnotationis esse significa-
bit. Atq; hæc quidẽ extrinsecus. c In pulsibus autẽ nõ solum prędicta signa notę sunt inuasionis C 3. de pręcog. ex p. c. 7 p. 118. distule.
febriũ, sed si & ipsi intermittant, uel aliam inęqualitatem, aut inordinationem habeant.

Inæqualitatem, quæ in uno pulsu est, nunquam inueniri in mollitie & duritie arteriæ: Quæ in pluribus pulsibus, sæpissime in frequentia & raritate conspici. Rarumq; pulsum inæqualem, siue ordinatus, siue inordinatus sit, facile desinere in intermittentem: cur q; malus is semper sit. CAP. 17.

DbVę enim cum sint genere inęqualitates, altera in una diastole pulsus, altera in collectione, D 2. de can. p. c. 1 p. 91. a & 2. de pręsag. ex p. c. 4 c
multis deinceps pulsibus inuicem collatis: de priore dicam, quę in collectione est, quęque à

plurimis medicis ſyſtematica.i.congregatiua uocaſ. facilius.n.dignoſcitur, & in pluribus ad- E
notationibus apparet. Quatuor aũt cùm ſint differentiæ pulſuum in diaſtole arteriæ, unà in ma
gnitudine, & paruitate, ſcđa in celeritate, & tarditate, tertia in uehementia, & languiditate, &
A de diff. p. c. 22 p. 51. f, & 2. de præcog. ex p. c. 6 p. 113. f
quarta in duritie, & mollitie: [a] In hac ſanè poſtremo dicta differentia nunquam uiſus eſt pulſus
inæqualis: in alijs aũt tribus, plurimę in ijs, qui ex putreſcentibus humoribus febricitant, inæ-
qualitates conſiſtunt. Et quæ in frequentia, & raritate eſt differentia pulſuũ, & ipſa admodũ fre
quenter in ægrotantibus conſpicitur. & una ſanè ipſorum ideo facile tranſit in intermittentem
pulſum: in ambabus nihilominus inæqualitatibus, tum inordinatis, tum ordinatis. Eſto.n. quæ
dam inæqualitas in genere frequentię, & raritatis, quę poſt quatuor frequẽtes, uel moderatos,
quintũ rarum habeat: & hoc deinceps conſequenter fiat, ſeruato ſemper ordine, temporeq́; ra-
ritatis aucto: talis pulſus, ſiue inordinatus, ſiue ordinatus ſit, nõ poſt multas periodos erit inter
mittẽs. Non multum aũt intereſt, ordinatam eſſe inęqualitatem, uel inordinatam, ad hoc, ut ho-
mo ſeruetũ, uel pereat. Sæpenumero.n. uidimus poſt quatuor pulſus, ſiue frequẽtes, ſiue medios
inter rarum, & frequentem, quintum rarũ fieri: poſtea conſequenter ſcđm eandem periodum,
decimum, & decimum quintum, & uigeſimum. Adhuc uero magis, cum quintus factus fuiſſet
rarus, nonum uidemus rarum, uel quartumdecimum, uel quempiam alium, non ſeruata perio- F
dorum paritate: ſed raro pulſu inordinate intercurrente. In huiuſmodi igitur pulſibus, neq; ex-
perientia manifeſtam differentiam ad ſalutem, uel mortem, uel morbi longitudinem, aut breui-
tatem, per inordinatas, & ordinatas inęqualitates, docuit: neq; ratio. In ęqualibus certe nõ par-
ua eſt ab inęqualibus differentia, ſalutis gratia. Potius aũt tãtas differentias comparare nõ opor
tet, nam qui æqualis eſt, ſcđm naturam eſt, qui aũt eſt inæqualis, non ſolum præter naturam eſt,
ſed ẽt grauis. Ac in adnotationibus iam minus erit paruus: in incrementis aũt, magis: adhuc ue
B 2. de præcog. ex p. c. 4 p. 110. c, & 111. a
rò magis, in uigorib⁹ paroxyſmorũ: at in declinationibus, deterrimus. [b] Sed.n. pulſum plurimo
tempore quieſcentem deficiens excipit, raritate, ſiue inordinate, ſiue ordinate aucta. nullam.n.
in hoc dixi magnam eſſe differentiam, uel experientia, uel ratione compertam. Rationem nunc
intelligo, eam, quæ dogmatica eſt: per quam ex rerum natura excitati, præcognitiones facimus.
Dictum autem, & prius eſt, eiuſmodi rationes non admodum repoſci oportere in epitomaticis
tractationibus. Nã, ſi cum ijs, quæ ad rem propoſitam utilia ſunt, cauſas quoq; eorum, quæ fiunt,
audire quis uoluerit, nihil de magna tractatione detrahetur: in qua quatuor quidẽ ſunt libri cau
ſarum, quæ pulſus alterant: quatuor item præcognitionis, quæ ex ipſis habetur. Minime igiſ bo
na eſt ipſa pulſuum raritas, ſiue æqualis, ſiue inæqualis ſit: multo autem deterior eſt, quando in G
C 2. de cauſ. p. c. 1. p. 91. b, & c. 92. b, 2. de præcog. ex pul. c. 4 p. 110. c, & 111 b
termittit. [c] fit.n. ut oſtenſum eſt, uirtute uitali ab humorum multitudine grauata, uel quibuſdã
arterijs à craſſitie, uel uiſcoſitate obſtructis. fit etiã & ob phlegmonem magnam, conſtipatis ea
rum cauitatibus: uel aliqua re extrinſecus cõprimente, uel grauitate, uel quomodocunq; angu-
ſtante. Ideoq́; in adnotationibus potiſſimũ fiunt in multis ipſæ pulſuũ inæqualitates, recedente
ad profundũ ſanguine. Hi ergo pulſus affectiones nuper dictas indicãt: refrigerationem autem
ualidã, rarus. nam qui alia de cauſa euenit, non eſt pernicioſus. Ab ambiente enim per hiemem
tales pulſus fiũt: & ob alimentum in uentriculo in pituitam uerſum, in omnibus, qui bulimo la-
borant. At ſi in febribus periculo nõ uacantibus, raritas pulſus fiat, intermoriẽtis innatæ calidi
D 2 de præcog. ex p. c. 4 p. 111, a
tatis eſt ſignũ. [d] Nonnulli uerò, q ita affecti ſunt, cibũ appetunt: ſiq́; obtuleris, prõpte comedũt:
ita ut, q uident, exiſtiment eos ſalubriter ſe habere. Intereunt ſanè ſtatim nonnulli quidẽ in tpe
adnotationis, cataphora detenti: aliq uerò, ſine cataphora uehemẽter refrigerati, nõ ampli⁹ re-
caluerunt. Nõ ſolũ aũt, ut dixi, genus hoc inęqualitatis inuaſionibus febriliũ paroxyſmorũ cõ-
tingit: ſed ẽt genus inæqualitatis in magnitudine, & paruitate, in celeritate, & tarditate, in uehe
mentia, & languiditate. Animaduertere aũt diligenter oportet in oĩbus ipſis, quinã plures ſint.
cõſtat enim, q qui plures ſunt, grauius habent periculũ. ut qñ quatuor languidos quintus ſequiſ H
uehemens, uel mediocriter tenore præditus: melius.n. longe eſt, quatuor uehementibus, quintũ
intercurrere languidum. Cum autem omnes deinceps languidi apparent, ſi ſanè in aliquo alio-
rum generum, uel aliquibus inęqualitatem inuenias, arteriã diutius tange, obſeruans ſicubi, uel
unus appareat uehemens. Quando uerò æqualiter prauus in oĩbus generibus eſt, ſcias non pro
cul à morte eiuſmodi ęgrotantes abeſſe: Aequaliter aũt prauus eſt pulſus, qui languidiſſimus, &
frequentiſſimus eſt. nam celerrimus nunquam fit cum languidiſſimo: tardiſſimus autem unà, &
languidus ſi fiat, mirarer utique, ſi non frigiditate iam extremorum ęgrotus laboraret. Sanè,
qui languidus unà eſt, & magnus, neceſſario etiam mollis eſt. ſoletq́; unà cũ lethargis, & alijs ca
taphoris adeſſe: ob humiditatẽ multam, uel uentriculi, & præcipue oris ipſius, uel cerebri, uel al
terius cuiuſdam principis particulæ, uel etiam totius corporis, talis redditus. Ac facile quidem
curari poteſt, qui ex uentriculo, & ſtomacho fit: difficillime autem, qui ob cerebrum languidus
unà, & mollis fit: adhuc uerò magis, qui ob totum corporis habitum, qui in œdematoſam affe-
ctionem peruenerit, uel ob aliquod ex principibus uiſceribus. Nonnunquam uero multos dein
E 2. de cau. p. c. 3 p. 92. a, 2. de præcog. 4. & 5. p. 11 [illegible]
ceps raros unus inſequiſ frequens, uel ordinatus, uel inordinatus: fitq́; ſępenumero talis pulſus,
quem peculiariter παρεμπίπτοντα .i. intercurrentem nominamus: [e] qui contrario modo, ac inter
mittens conſtituitur: ille etenim extenſa raritate, hic autem contracta fit crebritate. Et ubi cum
uehementia talis fiat, criticum eſt ſignũ. Intellige autem ex me criſim in omnibus eiuſmodi ſer-
monibus,

A monibus, subitam in morbo mutationem, nō perpetuo in bonum terminantem. Fit autem talis crisis, uel per excretionem, uel per decubitum. quā sanè crisim ex alijs signis dignosces, q̃ in libris De crisib⁹ dicta sunt, siue bona sit, siue praua. Hi igitur oēs pulsus in adnotationibus fiunt: & nonnulli ex ijs, qui in una arteriæ diastole inęquales sunt: de quibus iam dicatur.

Causa inaequalitatis in uno pulsu. CAP. 18.

EX ᵃ inęqualibus arteriæ diastolis, nonnullæ quiete intersectam habent motionem: nonnullæ continuam quidem, at non similarem. De prima igitur dicam, quæ quiete intersecatur. nam & manifesta est ipsius dignotio: cū quilibet, nisi oīno asininus sit, cognoscere possit, quādo contigerit, ut arteria dum dilatatur, parū per stet: tum ita reliquum diastoles addat, quod sanè in paruis, uel humilibus pulsibus fieri non potest. Manifestum igitur ex hoc ipso est, neque usum diastoles esse exolutum, neque facultatem infirmam esse: scilicet in hoc ipso solo, qđ nūc dictum est, euersione in statū præter naturam facta. Quod sanè non minime, & in alijs omnibus meminisse te oportet. Per id enim solum, quod subinde docetur, tū dignotio, tum præcognitio fit, alijs omnibus secundum naturam se habentibus, uel paruam omnino mutationem adeptis. Porrò, quod nunc diximus, uerum est, quando arteriæ tunica secundum naturam se habet. nā A a de cau. p. c. 4 p. 92. b, diff. 1. c. a. 2. de præcog. ex p. c. 6. p. 112. c, l.

B ubi ipsa immodice mollis reddita fuerit, (qualis in lethargis, & quibusdam alijs cataphoris conspicitur) non est uerum à robore facultatis maximū pulsum effici, & ab usu, uel aucto, uel oīno non imminuto. Si enim à duobus his solis fieret magnus pulsus, augumēto inquam usus, & robore facultatis, nihil amplius addere sermoni oporteret. Nunc autem, quia cōsiderare etiā oportet arteriæ tunicam, non uerus erit sermo simpliciter prolatus. Meminisse enim te oportet eorū, quæ dicta sunt in primo ᵇ De causis pulsuū (qui liber sæpius legi debet, vt qui fundamēta totius speculationis pulsuum contineat, sine quibus nec construi, nec cognosci quicquā aliud potest) Causas enim, ut quispiā dicat *συνεκτικὰς*, i. cōtentiuas, vel *προηγουμένας*, i. proximas generationis pulsuum, in tribus his generibus esse ostendi: usu, propter quem arteria mouetur: facultate, q̃ mouet, & tunica. Alia enim oīa, quæ pulsus alterant, per hæc media mutationē faciunt. Vbi igitur arteriæ tunica secundum naturam se habet, in diastole uerò quies aliqua facta, inæqualitatem efficiat: tunc, & robur facultatis est, & usus diastoles magnæ. Ostensum sanè est usum generationis pulsuum augeri ob caliditatis multitudinē, vel spiritus animalis inanitionē. inanitur aūt spiritus ijs, qui se exercēt in ministeriū motionum, q̃ per musculos fiunt. Vbi igitur, ut dixi, tū usus generationis pulsuū auctus fuerit ob quālibet causam, tū facultas, q̃ in corde est, à qua arteriæ B cap. 1.

C mouenē, ex sui ipsius ratione ualens ꝑmaneat, at grauetur à multitudine humorū, uel crassitudine arterias magnopere obstruente, uel premente; inæqualitates in uno pulsu fiunt, quiete cōtinuitatem diastoles intersecante. Quo sanè loco hortor te, ut duabus motionis partibus mentē diligenter adhibeas: ex te ipso considerans, tum languiditatem, & uehementiā, tum celeritatē, & tarditatem. fiunt. n. in his utrisque nouem differentiæ, ut in primo ᶜ De differentia pulsuum didicisti. Indicant aūt præter ea, quæ de affectionibus dicta sunt, quomodo uitalis facultas se habeat. Vbi enim ambæ motiones infirmæ sint in pulsibus, extremum est periculū. vbi robustæ, salutis est spes. Si uerò ambæ in medio quodam modo sint infirmitatis, & roboris, in medio indicant consistere hoīem perniciei, & salutis. Si aūt priori motione languida existēte, ea, quæ post quietem est, robusta appareat, deterius quidem hoc est, q̃ si duæ motiones fortes existerent: minus uerò malum, quàm si languidæ essent. Si uerò è contrario appareat, ut prior sit ualida, quæ post ipsam est, infirma: non bonum est. melius. n. est, ut posterior motio priore sit præstantior. C cap. 14.

Ordo nouem inaequalitatum in uno pulsu. CAP. 19.

Dᵈ Einceps igitur ordinē narrabo nouem harum inæqualitatū, à mitissima ipsarum auspicatus: postea paulatim per medias ad pessimam perueniens. Ac mitissima quidem omnium D 2. de cau. p. c. 4 p. 92. d, diff. 1. c.

D est, q̃ motiones ambas tenore præditas habet: Secunda, quæ priorem quidem mediam, robustā verò posteriorem: Tertia, quæ priorē tenore præditam, mediam uerò posteriorem: Quarta, quæ ambas habet medias: Quinta, quæ priorē quidem inualidam, posteriorē uerò fortem: Sexta, q̃ priorem inualidam, mediam uerò posteriorem. Septima, quæ priorem robustam, infirmam aūt posteriorem. Octaua, quæ priorem mediam, infirmā uerò posteriorem. Nona, quæ pessima omnium est, quæ ambas infirmas habet. Coniugationibus autem in robore, & infirmitate prædictarum duarum partium motionis consistentibus, proportione respondēt coniugationes in celeritate, & tarditate consistentes. Melior etenim est in eiusmodi pulsibus celeritas tarditate: nō tñ tanto melior, quanto uehementia languiditate. Aperte enim qualitates ipsæ pulsuū, differentias facultatis in robore, & infirmitate indicant. Constat aūt maximam quidem spem esse salutis ex facultatis robore: minimā autem, ex infirmitatibus. Sed ad proportionem quandam cum ijs, quæ dicta sunt, comparatio tibi fiat in differentiis secundum tarditatem, & celeritatē. vt Prima quidem coniugatio fiat, in qua ambæ motiones celeres sint: Secunda autem, in qua prior quidem media, celer autem posterior: Tertia, in qua prior quidem celer, media autē posterior: Quarta, in qua ambæ mediæ sunt: Quinta, in qua prior tarda, celer posterior: Est post ipsam sexta, in qua priori existente tarda, posterior media fiat: Septimæ autem coniugationis prior quidē motio uelox, tarda autem posterior: Octauæ media quidem prior, tarda autem posterior: Vltima harum est nona, quæ tardas ambas motiones habet.

Con-

Coniugationes omnes inæqualitatum in vno pulsu considerandas esse. Quæ concurrant ad bonam, vel malam crisim faciendam. E CAP. 20.

A 1. de diff. p. c. 1. 92. de cau. p. c. 9. p. 93. b

INspicere itaq; te oportet ad ambas differentias, menteq; cōsiderare earum complicationes. Quandoq; enim, quę in rarditate, & celeritate consistit coniugatio, grauis redditur: melior āt quæ in robore & imbecillitate est. Ex tali igitur complicatione & a qui caprizans nominat pulsus gignitur: in quo posterior particula motionis, robustior & valentior est priore. Fueritq; hic, pulsuum, qui secundum diastolem arteriæ quiete intersecantur, modestissimus: & ubi cum ipso iuncta fuerit aliqua morbi concoctio, crisim bonam annunciat Quemadmodum autem coniugationes, quæ in vehementia, & languiditate, celeritate, & tarditate consistunt, considerare in hmōr pulsibus maxime est necessarium ad præcognitionem: sic ēt eam, quæ in magnitudine, & altitudine uersatur. Quòd.n non contingat ex humilibus esse pulsibus eum, qui quiete intersecatur, dictum est prius: ad quantam uerò altitudinem perueniat, considerare conuenit. Potest.n, aliquis recessisse quidem ab humilibus, adhuc tamen medius esse: uel paulo altior medio esse, non tñ perfectam habere altitudinem, quam si habeat, oīno annunciat, naturam ad crisim excitari: non tñ bonam omnino fore hanc crisim ostendit, nisi & alios * scopos habeat morbus ad bonam crisim, quos in tractatu de crisibus diximus: inter quos is est tum maximus, tum ru- F tissimus scopus, qui a morbi cōcoctione sumitur: post ipsum verò, qui a laborātis robore. duos nanq; hos scopos, in præcognoscenda salute uel morte, habendos esse didicisti, fortitudinē inquam uirtutis, & concoctionem morbi. citra.n. omne periculum, tutissimeq; se habent ipsi laborantes, ubi hæc ambo adsunt: pernitiosissime, ubi neutrum: in medio, qñ alterutrum. Dum autē hæc magis uel minus inter se coniunguntur, spem quoque salutis, vel expectationem mortis, & augent. & minuunt. Quod igitur dicebam utile esse, ut in languiditatem & vehementiam, celeritatem & tarditatem partium motionis in eiusmodi pulsibus inspiceres: ita ēt magnitudinem ipsorum & paruitatem inspicere expedit: & magis sanè humilitatem, & altitudinem: etiam si non siue alijs duabus dimensionibus fiant. Propter hoc igitur nec in perfrigerantibus admodū inuasionibus paroxysmorum tales apparent pulsus. humiles.n. hoc tempore & parui reddūtur. Ac ea quidem, quæ ad artis opera excitant, ijs, qui diexodos legunt, dicta sunt.

Iterum, quot sint pulsus in diastole arteriæ considerati: quæ in singulis ipsorum sit affectio, & quæ ex ipsis præcognitio fiat. CAP. 21.

NVnc uerò rursus sermonem ab initio resumentes, dicamus quot sint pulsus, qui in diastole arteriæ conspiciuntur: quæq; in singulis ipsorum sit affectio, a qua fiunt: & quæ præcogni G tio ex singulis ipsis fiat. Inijcere aūt te uolo super arterias digitos, qui molles sint: primumq; nec superficietenus rangas, nec uiolenter premas. postea, si ipsos uehementer ab arteria, dum dilatatur, percuti sentias, adhuc ēt magis comprime: si uerò dum hoc facis, motus euadat insensibilis, omnino superficietenus tange. Validam etenim facultatem pulsus ille indicat, qui pressioni, restit: inualidam aūt, qui decidit ac uincitur. Nōnullos igitur, maximos esse comperies, si superficietenus tangas: parui tñ, si presseris, apparent: quandoq; etiam nullo adhuc modo seruant, sed penitus abolentur. ita ut expressionis quantitate, quantitas ēt tum imbecillitatis, tum roboris facultatis tibi dignoscatur. quod eorum, quæ in pulsibus sunt, maximum existit bonum. Si ergo aliquando inueneris in homine febrili morbo laborante, una cum signis concoctionis, ualidam facultatem: citra oē prorsus periculum hunc esse scito, & cito morbum solutum iri. Si uerò ualida quidem fuerit facultas, nullum autem in humoribus signum concoctionis appareat, in tēpore diuturniori ægrotaturus seruabitur: recordantibus uobis ea, quæ ēt sine mea admonitione, ij, qui mentem habent, sciunt: oīa. s. quæ ad præcognitiones spectant, intelligi debere, si ægrotantes nō errauerint, aut nulla noxa extrinsecus euenerit. Magnā uerò dixi habere uim in morbis febrilibus robur facultatis arterias mouentis, quam & uitalem nominamus, quādoquidem H sępenumero, ubi periculum sit ob neruosum genus, non magnopere confert uitalis facultatis tenor. sed tūc inspicimus quo modo animalis facultas in robore se habeat. Ac melius quidem est ambas ualentes esse, & præter ipsas tertiam, quæ naturalis appellatur: cuius principium est iecur: quemadmodum sanè uitalis, cor: animalis autem, cerebrum. Principatum autem tenet in unaquaque morbi specie ad præcognitionis stabilitatem, robur ipsum propriæ facultatis affectarum partium. Validi igitur pulsus tenorem, qualis sit, premendo dignosces. unaq; cum ipso magnitudo ēt diastoles apparet, exquisiteq; dignoscitur. firma etiam magnorum pulsuum fit cognitio, si superficietenus tangas. Scito autem, maximum pulsum illum esse, quem secundū multas arteriæ partes tangere possis, seu secundū longitudinē, latitudinem, & profunditatem: sicuti, & longum, qui secundum longitudinem, superat: latum, qui secundum latitudinē, & altum similiter, qui secundum altitudinem, quę & profunditas dicitur. Quemadmodum autem in toto primo de dignotione pulsuum libro de sensibili systoles parte, & insensibili monstratum est: ita etiam [b] in secundo, de differentia, quæ in magnitudine, & paruitate consistit: ubi ostendo quātitatem diastoles cum quantitate circuli arteriæ comparandā esse, quo id, quod quęris, inuenias: nec quærendum esse ad quantam magnitudinem attollatur arteria latissima, angustissimæ collata. Hac eadem ratione, & in pueris nonnulli dicunt pulsum esse paruum, diastolen non cū capacitate arterię, sed cum ea, quæ est uigentium, comparātes. nam si quis quantitatē circuli arteriæ

B cap 2. & 3. de diffule.

pue-

A puerorum,& quantitatem pulsus eorum existimet. is profecto noscet, Herophilum recte pronũciasse, eorum pulsum satis esse magnum. Duo equidẽ tibi hæc genera pulsuũ in arteriæ diastole occurrẽt, si eo, quo dictum est modo, digitos inijcies: alterũ in quantitate longitudinis, latitudinis, & profunditatis: alterum in percussionis tenore. [a] Vocareq; tibi licet eum, qui fortiter tactum percutit, quocunque uoles nomine. nam si & ἰσχυρὸν. i. fortem, & σφοδρὸν. i. uehementem, & εὔτονον. i. tenore preditũ, & ῥωμαλέον. i. robustum nomines, nihil artis opera læseris. uocamus autem & nos ipsum, σφοδρὸν. i. uehementem pulsum, superiores nostros sequuti: & si potissimũ[b] uehementiæ notio ex fortitudine & celeritate est composita. Sed quoniã recta præcognitio non ex nominum, sed ex rerum exquisita cognitione fit: nominibus quidẽ unusquisque ut uelit utatur, in rerum autem scientiam studium adhibeat. Quemadmodum autem uehemens pulsus semper robur indicat facultatis: [c] ita durus, uel tensam esse arteriã, uel duram euasisse: nisi forte quis dicat, & quod tensum est corpus, ex eo quòd tensum sit, durũ euasisse. ita enim durus pulsus semper indicabit qualitatem, quæ in constitutione tunicæ arteriæ est. Apparet igitur talis pulsus ex phlegmonis, uel obstructionibus, uel repletionibus, uel tẽsionibus neruosarum partium, uel ex scirrhis, non solum neruosarum partium, sed & aliarum si principes sint. etenim iecur, & uentri-

A 3 diff. p. c. 5. p 61. h
B ibid. p 62. a
C 1. de præcog. ex p c. 4. p. 107. d & e.

B culus, & lien, & uterus talem efficiunt pulsum, ubi scirrhum contraxerint: fit etiam & propter ualidam refrigerationem, & siccitatem. Et ubi sanè tibi in primo ingressu pulsus uideatur talem occursus mollitiem non habere, qualem, dum secundum naturam est, habet: aliquem ex prędictis affectibus in homine esse existima. Discernes autem qui nam sit, tum ex alijs symptomatibus, tum ex causis quæ præcesserunt, qualis est frigidus potus præter consuetudinem, uel diuturna in aqua frigida mora, uel in aeri tale, ac præsertim *non prius tarefacto corpore. Sed & quidam, ubi seruum manu percussisset, ac medij digiti tendonem, qui ad primum articulum est, cõtudisset, ex aliarum causarum concursu febricitauit. ego uero, ubi eius pulsum aperte indicare tẽsam esse arteriam inuenissem, manumq; lana circumuolutam cõspexissem, quidnam esset in ipsa, interrogaui: ipse uero nullam dixit rem in hoc ipsi inesse: percussus enim ex eo, quod quendam ferijsset, ceratum sibi familiare imposuisse. ego igitur nullam aliam causam inueniens tensionis ipsius pulsus, iussi ut curationem digiti immutaret, atque ea, quæ ad tales neruorũ affectus cõueniunt, uteretur. at uir ille, neglecto meo consilio, nocte sequenti conuulsus est. [d] Phreniticis quoq; & pleuriticis, quibus septum transuersum phlegmone laborat, durus pulsus apparet, tensam esse arteriam indicans. quare ubi ambigua sit horum affectuum adhuc incipientiũ dignotio, non par-

D 4. de cau. p. c 14. p. 102. a b, & 4 de præcog. ex p. cap. 5 p. 120. c

C uam ex talibus pulsibus portionem ad eos dignoscendos habebis. Si uero ad diutius iã ægrotãtẽ accedas, cùm primũ introductus es, si pulsus ipsius durus tibi uideatur, obserua, lienis phlegmonem scirrhum iam contrahere: [e] indicabit autẽ ipsam & color faciei: sicuti si & iecur aliquo tali morbo sit affectum. proprius. n. ex utrisq; uisceribus gignitur color, qui homini in arte uersato aperte indicat, utrum eorum affectum sit. Sed in præsenti non est de hoc sermo. Quæcunque enim ex pulsu ad pręcognitionem sunt utilia, hæc nunc percurrere nobis est propositum. [f] Si igitur laborantẽ inuisas nõ prius à te uisum, qui in febrili morbo cõstitutus sit sine, superioris principij affectu, cum autem redieris, pulsus appareat durus: hic certe, dum tu absuisti, aquã frigidã potauit, uel autumnalem aliquem fructum refrigerantem ingessit. Atque hæc quidẽ fieri solere scito: Vehementem uerò cum inuenias, & æqualem, & magnum pulsum, simulq; arteriæ tunicã secundum naturam habere: maximum hoc signum ad laborantis salutem fit. Nam celeritas, uel tarditas in ijs, qui ita habent, nihil effatu dignum nunc indicabit ad salutem uel mortem. Verũ celeritatem quidẽ ex caliditate maiore fieri comperies: tarditatem autẽ, ex refrigeratione. Atq; hæc quidẽ per febrilem morbum in prædicto pulsu fieri non possunt. Celeritas autem frequentissime fit, ac magna ex parte in febribus periculo prorsus uacãtibus, ex quibus sunt & legitimæ

E 1. de pręcog. ex p. c 4. p. 107. f g.
F Ibidem.

D tertianæ: magni enim sunt in his pulsus, & celeres in paroxysmorũ uigore, hocq; fit ob caliditatis copiam. Dictum autem est in[g] tertio de dignotione pulsuũ, & in primis partibus[h] secundi, de celeritatis dignotione: vbi ostendi eos errare, qui diastoles magnitudinẽ non considerantes, ex solo motionis tẽpore aliquid de tarditate, uel celeritate pulsuũ pronunciant. non enim absolute pulsus. qui fit dum in minori tempore arteria dilatatur, eo ocior est, qui efficiẽ dum in maiori tẽpore arteria dilatatur. fieri enim potest, ut in breuissima diastole: licet nõ celeriter mouetẽ arteria, breuis tẽporis fiat pulsus: sicuti rursus in maxima quidẽ diastole, sed celeriter arteria se mouente, multi temporis. Satius igitur dixi esse, ut motionis ῥοῖζον, hoc est impetum, non quantitatem temporis totius diastoles attendamus. Ac celer quidẽ ex caliditatis copia fit, ualida nimirũ existente facultate: tardus autẽ, ex refrigeratione. Et ubi sanè tardus simul, & paruus, & tenoris uacuus pulsus sit, propè ad mortem ueniunt At in omnibus, quæ ita dicuntur, memento eius differentiæ quæ in ætatibus est. Non enim solum puerilis phlebopalia, hoc est uenarũ saltus, seni mala est: sed etiam senilis, puero. Decem igitur temporum (quemadmodum [i] Herophilus metiebatur ipsos pulsus) si puerulo fiat aliquando spatium illud, quod inter duas est percussiones, refrigerationis extremæ, & ob id eam extinctionis, est signum: sicuti rursus, si seni puerulorum pulsus, in quo tempus diastoles tempori systoles est æquale, accensam esse naturã significat. Sed hoc certe nunquam uidi: In puerulo autem sæpe talis uisus est pulsus. Sanè senis pulsus, ubi ita celer fiat, ut tẽpus, quod inter duas est percussiones, *decuplo sit maius tẽpore percussionis, est

G cap. 1
H cap. 1
I Vide supra cap. 12

quidem & hoc rarum: Verum non ulterius adhuc procedit: prius.n.moritur.ad hoc autem per E
ueniens,ad eum quidem pulsum accedit,qui ætatis laborantis proprius est:deinceps aūt ad rariorem. Quo in loco quædam ēt deceptio oritur ijs,qui circa pulsus non sunt exercitati.Quando à caliditate permulta, in celeritatē immoderatā (quatenus ad ętatē spectat) pulsus puenerit, corde in tali affectione adeo exiccato,ut & læthalem intemperiē habeat:necesse est hanc ipsam caliditatem extingui unà cum ea,quæ scd'm naturā est. Iure ergo hoc tpe tardior ipse pulsus fit. Ac aliquis (ut dicebam) opinabitur ipsum ad naturalem statum redire: quanuis ad mortiferam refrigerationē iter habeat,non ad senilem temperaturā.At certe distinguere pulsus,qui ad naturalem statum redeunt,ab ijs,qui ad interitum tendūt,haud difficile est. languidior.n.priore semper magis ac magis,efficitur pulsus eorū,qui perniciose se habent. Et huic præcipue notæ mentem adhibe in ambiguis oībus affectionibus,non três aut quatuor solas arterię diastoles cōsiderans,sed ubi in tot diastolis languidus fuerit,alias expectans.cōspicitur.n.interdum quintus,uel sextus post ipsas tenore præditus. qđ cùm inueneris,scito facultatem nō ex sua ipsius ratione infirmā esse,sed à multitudine,uel obstructione,uel cōpressione,uel aliqua oīno angustia, uel grauitate prohiberi ne ualide moueatur: quemadmodū accidit fortibus hominibus, vbi uel à vinculis impediantur,uel ab oneris magnitudine grauentur.Et ubi unam illā diastolen,tum tenore F
præditam,tum altam faciat, scito tunc naturam ad noxiorū humorum excretionē excitari. Cū ergo satis fortis quintus,vel sextus intercurrat pulsus,unà cū signis cōcoctionis per urinas apparentibus,poterit seruari homo: si uerò sine concoctione natura ad excretionem impetū fecerit, morietur dum iudicatur. [a] In peripneumonijs autē pręcipue tales uidentur pulsus: dico sanè nō secundum eam solum inęqualitatē quæ in uehementia & languiditate,sed & secundum eā,quæ in magnitudine & paruitate,celeritate & tarditate conspicit. Dandumq; est ipsis multū oxymelitis,quod acidiori sit temperamento,unà cū alijs,quæcunq; febrē minime accendendo,crassitudinem incidunt humorum.Cum enim arteriæ quæ cordi uicinæ sunt,ab huiusmodi humoribus obstruātur,pulsus efficiunt inæquales,non ea solum inæqualitate, quam systematicā.i.cōgregatiuam uocant,sed ea etiam, quæ in una est diastole:de qua dictum quidē iam & supra est: sed & nunc quoq; uobis ipsius mentionem faciemus: Sicuti sanè,dum sermo nobis erat de pulsibus,q̄ inuasionibus febrilium paroxysmorum,& incrementis assident,mētionem etiam earū inæqualitatum fecimus,quæcunq; sæpenumero in talibus temporibus fiunt secundum magnitudinē & paruitatem,celeritatem & tarditatem, uehementiam & languiditatem.

A 4 de cau.p.c. 12.p.101.g

De pulsu vibroso,dicroto,vndoso,vermiculante, caprizante,& formicante. CAP. 22. G

Differentia [b] autem pulsuum propter arteriæ tunicam eueniens,secundum quā mollis & durus pulsus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet. dico autem neutrum,tum id quod in collectione multorum deinceps pulsuum cōspicitur,tum id,quod in uno solum pulsu: verum tamen propter tunicam indutatā fit quædam inæqualitas in diuersis arteriæ particulis,qū tum usus generationis pulsuum vrgeat, tum facultas robusta sit. dum enim ipsa cogitur dilatare arteriæ tunicam,quæ dura sit,vibrosus [c] efficitur pulsus. hic autem ipse fit quandoque etiam dicrotus,[d] qū ea arteriæ pars,quæ apparet,(quippe quæ ab incumbētibus corporibus nō grauetur) in altitudinem eleuata prius fuerit, ab iis autem,quæ ab utroq; ipsius latere sitæ sunt, in itinere tardantibus,retrahatur rursus intro propter tunicæ duriciem,postea rursus simul eleuetur.Ideoq; in ijs præcipue fieri conspicitur talis pulsus,in quibus prolixitas contracta est: cū uerò longa ipsa est,dicrotus pulsus nūquam uisus est:quemadmodum,neque vibrosus, vbi breuis ipsa est.Etenim uibrosus similis est iaculorum,& uirgarum uibratui,cum per exiguas particulas arteria ita mouetur. subijcitur autem pulsus uibrosus vel quatuor digitis,uel omnino tribus.quando autem unus,uel duo tm̄ digiti motionem sentiunt, tunc inæqualitas partium arteriæ,quæ utrinq; sunt,latet.præter hoc etiā euenit,ut pars,quæ prius attollebatur,à grauantibus H
non reuellatur. omnes.n.simili modo expositæ sunt,omnes similii modo liberatæ sunt à grauitate incumbentium corporum.Cum ergo hic pulsus,& robur facultatis, & copiā caliditatis indicet,iure aliquando crisim futuram nunciat. & quò magis utiq; fuerit uibrosus,eò etiā magis crisim sperato: vtrum autem bonam uel malam (semper.n.huius esto memor) ex tractatione de crisibus addisces. Principalissimum autem in ipsis est concoctio morbificorum humorum in febrilibus morbis.etenim & huius etiam perpetuo esto memor.quandoquidem ad superioris principij morbos concoctio humorum,qui sunt in uenis,non magnopere conducit. Periculum sanè quod ex ipsis imminet,quo modo præcognoscere oporteat, tum in commentarijs in prognosticum:tum in ijs,quos de crisibus scripsimus,habes. Ex pulsibus aūt tm̄ utilitatis ad eorum morborum tum dignotionem,tum præcognitionem,quātum ex duro & molli,capi potest. dictumque a me superius de ipsis est.Est autem quidam uibroso pulsui,secundum quidem eam inæqualitatem quæ in diuersis particulis uersatur,simillimus:contrarius autem secundum tunicæ qualitatem: uibrosus enim,durus est: ille uerò,non durus: immo & eo etiam ipso qui secundū naturam est, mollior existit: nominamus autem ipsum, [e] undosum,propterea quòd undis similē habet inæqualitatem.Apparet autem interdum quidem tenore præditus moderate: interdū uerò inter tenore præditos & imbecillos, medius. Dictum uerò est, quod τόνον.i.tenore præditum pulsum, σφοδρὸν.i.uehemētem nominamus,superiores sequuti: quemadmodum & ἄτονον.i.tenotis

B 1 de diff p.c. 22 p. 61. f & 2. de præcog. ex p. c 6 p. 111. l

C 2. de cau.p.c. 6.p.52.g, 1.de pręcog.ex p.c.6. p.111.f & 3.de præcog. ex p.c.4 p.115.h

D in eisdem locis.

E de p.ad Tyr. c 8 p 43 g 1.de diff.p.c 26.p.51. h 2. de cau.p. c. 8.p.93.c. 1. de præcog ex p.c.8 & 9 p.112.g

A ris uacuum, ἀμυδρόν.i.languidum. Hic igitur pulsus, [a] vndosus inquam, sudorem ut plurimum
nunciat: ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tñ tenoris uacuus. Si uerò ipsi inter
currat altus, firmissimum habebis sudoris signum. Semper.n.hic aliquã excretionem significat:
cum undoso quidem, uel absolute magno non tñ duro, criticorum sudorum: cum vibroso aũt,
uel absolute duro, menstruorum potius, uel eruptionis sanguinis è naribus, vel per hæmorrhoi
das, uel aluo exturbata. quęnam uerò excretionum futura sit, ex ijs, quæ in libris de crisibus scri
pta sunt, discerne. Qñ autem undosus hic pulsus, languidus fuerit, uermiculans fit, nomenclatu-
ram hanc adeptus à similitudine, quam cum gressu uermis habet. [b] Tres.n.hos pulsus superiores
medici ab animalibus denominarunt, caprizantem, vermiculantem, & formicantem, ob motio
nis similitudinem ita appellationem imponentes. Sed de caprizante quidem in fine [c] sermonis
ostendetur. De uermiculante uerò mox dicetur, propterea q minor quidem est undoso, langui
dus autem semper: & pp hoc facile trãsit in formicantem uires, summopere imbecillas esse in-
dicantem: quemadmodum & ille, q in priori arteriæ particula priorem motionem habet, q̃ tan-
quam bestiolæ perreptãtis esse uideatur. verum huic nullum proprium, ac peculiare nomen po
situm est. fit igiť ipse imbecilla existente facultate: ac nisi prius ea roboreť, transit facile in formi
B cantem omnium pulsuum languidissimum, & minimum, ideoq; etiã pessimum: vt q imbecillita
tem facultatis propriam indicet, nõ ob copiã grauantem, vel cõpressionem, uel obstructionem.
Esto autem tibi maximum indicium ad discernendum, qñ facultas præ cõpressione, vel obstru-
ctione, vel copia non possit arteriam in magnitudinem eleuare, ipsa scilicet scd̃m æqualitatem,
& inæqualitatem dñia. nam ubi ipsa ob propriam rationem infirma est, pulsus ipse æqualis pma
net per omnes deinceps diastolas: ubi uerò ab alia causa impeditur, quin motu scd̃m naturam
moueatur, motio inæqualis fit. Sanè uermiculans, & multo magis formicans, nunquam uisi sunt
collectiua inæqualitate inæquales ob propriam imbecilitatem facultatis fieri: quemadmodum
certe & qui imaginem refert bestiolę perreptantis: qualẽ pulsum apparere oportebat, si, q à cor-
de immittitur spiritus, dum per arterias fertur, causa fuisset diastoles. Osũm autem est faculta-
tis, non materiæ spirituosæ, à corde per arteriarum tunicas distributionem fieri. & huius omnes
dum participes fiunt, eodem modo, quo cor, se ipsas dilatare: trahentes undequaq;, unde utique
pñt, quod ipsarum diastolen sit repletutum. [d] Vt Erasistratus autem dicebat, pulsus fit cum spiri
tus; qui à corde immittitur, per arteriarum cauitates fertur. Cum autem pulsus scd̃m diastoles
quãtitatem sint septem & uiginti: vnus ex ipsis, q utiq; minimus sit scd̃m tres dimensiones, for
C micans nominatur: huic autem accidit, ut & lãguidissimus omnium pulsuum fit, ob idq; ipsum
minimus: & qa minimus est, iccirco etiam frequentissimus efficitur. Cum.n.facultas extreme in
ualida sit, minima scd̃m tres dimensiones diastole fit, ipsius nimirum longitudine, latitudine, &
profunditate in minimum contractis. Dicta etiam est causa, propter quam pulsus paruos, ut plu
rimum crebritas comitetur, nimirum ob instrumentorum defectum, habita ratione ad faculta-
tem & usum. [e] Quemadmodum autem in paruo pulsu non exigua secũdum magis & minus exi
stit differentia: ita etiam & in alijs sex & uiginti, de quibus paulo inferius dicetur.

[f] De pulsibus, qui in vna diastole in diuersis tamen arteriæ partibus inæqalitatem habent, vt myuris, myuris recurrentibus, myuris deficientibus, deficientibus recurrentibus. CAP. 23.

NVnc autem addamus pulsus, qui in una diastole, sed in differentibus arteriæ particulis inæ
qualitatem hñt: inter quos sunt & qui myuri (quasi muricaudas, seu soricicaudas dixeris,
alij decurtatos uertunt) uocantur, in parte quidem q̃ cordi propinquior est, diastolen in tumorẽ
eleuatã facientes: in longinquis autem, imminutam: ita ut tribus iniectis ipsi digitis, quanto pri
mi digiti ad secundum motio minor apparet, & latitudine, & profunditate, tanto huius ad ter-
D tium: nimirum q tenor facultatis arteriam mouentis, quam cor uniuersis ipsis suppeditat, exol-
uatur. Interdum autem similiter quidem occurrit iniectis digitis, pulsus: verum secunda motio
languidior, quàm prima apparet, & post ipsam tertia rursus languidior, quàm secunda: deinde
quarta, & quinta, & uniuersæ cõsequentes detrahunt, quousq; ad absolutam immobilitatem, ut
ad nostrum sensum, peruenerint: deinde digitis sublatis, paruaq; intermissione facta, iterum im-
positis, motio sensu percipitur. Interdum autem & sine digitorum sublatione, redit iterum mo-
tio, ita ut sensibilis fiat. Contingunt autem, & talia circa pulsus ob facultatis infirmitatem, q̃ in-
iectionem digitorum non ferat, sed tanquã ab onere & uincatur & concidat. Quapropter & mo
destissime tunc tangere debes, ex infernis potius arteriæ partibus digitos iniiciens, manumq; la
borantis conuertens. Si uerò rursus superficietenus admodum tangas, scd̃m alterum modum
motionem non senties, ob paruitatem diastoles. Accurate igiť te mentem adhibere tunc opor-
tet quantitati diastoles, quam in digitorum applicatione inuenisti. atq; ita alternatim, interdum
quidem remittere, ac leuare oportet paululum, interdũ uerò comprimere: quandoquidem recta
talium pulsuum dignotio in exquisita applicandorũ digitorum symmetria consistit: ptopterea
q ea quidẽ attrectatio, quæ superficiaria est, nondũ dignoscat arteriæ diastolen, qñ exigua fiat:
ea uerò, quę hac uiolentior est, obscuret, absoluteq; perdat dignotionẽ motionis. Nonnulli taliũ
pulsuum qñ perduntť diastole paulatim imminuta, rursus redeunt, uocamusq; myuros παλινδρο-
μοῦντας.i.recurrentes. Si igitur, ad extremã breuitatẽ motionis perducti, rursus ipsam auxerint,

A 1.de pręcog. ex p c.9.p 112 h de cri.l.c vicimo p.144 d

B de his omnibus pulsibus vide libro, de p. ad tyro. c. 7. & 8 p. 43. b, & c. 18. p. 44 g, l. 11. de dif. p. c. 16 27. 28 29 p. 51. & 52 & 2. de cau. p. c. 8. p. 93 b c, distule. & 2. de præcog. ex p. c. 8. & 9. p. 112.

C capite 33. in fine.

D lib. 4 de diff p. c. 17. distule. & 2. de cau. p. c. 8 p. 93. e

E 1. de cau. p. c. 12. p. 90. distule.

F de his pulsibus uide 1. de diff. p. c. 18. p 49 d 2. de c p. c. 9 p 93. e a de præ cogn ca p. c. 10. p 113 b d.

hoc ipsum nunc dictum nomen habent, myiuri recurrentes: si uerò ad perfectam immobilitatē E
redacti, illic steterint, nec amplius sensibilē motionē fecerint: tales, ἐκλείποντας, i. deficientes nominamus. Si autē & post immobilitatē rursus inceperint iterū moueri, & hos nominamus deficientes recurrentes: constat autē oēs tales pulsus fieri ob imbecillitatem facultatis, quę interdū quidē ipsa sola ex propria ratione infirma sit, interdum uerò & ob aliquā multitudinem, uel cōpressionē, uel obstructionē arteriarum cordi uicinarum: ita ut mixta efficiatur affectio. Siq; nō omnino pulsus in ipsis lāguidus, & paruus factus esset, manifeste utiq; appareret inæqualitas in una diastole. nunc autē nō apparet, ob humilitatē motionis, quam facit in diastole arteria. ideoque frequentes ut plurimum sunt tales pulsus secundū illud genus frequentiæ, quod ijs, qui in-
A 1. de diff. p. c. 78. p. 48 sensibilē habent systolem, apparet.[a] Dupliciter enim diximus fieri, & dici frequentē ipsum pulsum: uel ubi primas systoles partes nos sentim⁹, uel ubi nullo modo ipsa sensibilis est. Si igit primas systoles partes sentimus, tempus quod est inter finē diastoles, & principium systoles, rarū
B 1. de dig. p. c. 5. p. 72. e l diffu. su. uel frequenrem facit pulsum. [b] Quoniā autem & renotis quid, & magnitudinis diastoles habere oportet arteriā, quò primas systoles partes sentiamus: impossibile est in languidis paruisq; pulsibus ipsam nos unquā sentire: quare in his tempus internę quietis indignoscibile erit. Et propter hoc, totū illud, quod cōstat ex hoc, & eo quod est systoles, & quietis, quę est post ipsam, & prima F
C supra c. 6. dif fuse. rum partiū sensibilis diastoles, insensibile existens, uel frequentem, uel rarū efficit pulsum. [c] Sed de raro ac frequenti pulsu secundū quantitatem externæ quietis, iam in ijs quæ superius scripta sunt, ostensum est. De nunc autem dicto frequenti & raro, dicere iā tempus est, rememorātibus
D lib. 2. c. 5. p. 87. f prius nobis ea, quæ in tractatione de causis pulsuū ostensa sunt. [d] nā causam, ut quispiam dicat, synecticam, id est contentiuā frequentiæ pulsuum ostendimus esse defectū diastoles: propterea quòd, ubi magnus sit usus actionis, hoc completo, arteria moderaro quiescit tēpore: non cōpleto autem usu, cogitur ob diastoles defectum, secundā motionem maturius incipere. Quoniam igitur in paruis admodū pulsibus incōpletus redditur usus diastoles, quantum deest, id natura explere coacta, secundā motionem maturius incipit. Quanto autē tempus, quod est inter diastolas, redditur breuius, tanto frequentior pulsus ipse apparet. Deficiens autē redditur usus diastoles in paruis pulsibus, ob paruitatem. Et hoc ex necessitate sequitur perpetuo: non, quemadmodū in magnis, quandoq;. Copiam enim caloris in his esse oportet, uel absumptionē uitalis spiritus, ut frequens fiat pulsus. qua ratione rursus, in quibus sensibilis est ipsa arteriæ systole, tēpus inter sensibilem finem recessionis, & principium diastoles, breue redditur. Atque hoc quidem tempus contrahitur, natura ad diastolen properante, ubi opus est arterijs, ut aerem externū co- G
piosiorem attrahant. & hoc fit, ut dixi, ob caloris copiam, uel ob spiritus absūmptionē. Alterum autē tempus, quod est externæ quietis, per illas affectiones abbreniatur, in quibus natura festi-
E supra c. 13. diffuse. nat fuliginosa & fumosa excrementa in arterijs collecta euacuare.[e] Et propter hoc in ijs quæ superius scripta sunt, firmissimū dixi esse signum inuasionis paroxysmorum febrilium ex putredine humorum euenientium, breuis quidem temporis esse externam quietem, ualociorem autem esse motionem systoles.

De pulsu innuente circumnuenteve. *CAP. 24.*

AC de raritate quidem, & frequentia pulsuū hæc sint satis. Ad eos uerò, qui paulo ante dictis pulsibus sunt congeneres, redeamus. Quidā sanè est, qui altius habet medium, si longitudi-
F 2. de cau p. c. 10. p. 93. l. 2. de praecogn. ex p. c. 11. p. 112. h nē spectes: ea uerò, quæ ab utraq; ipsius parte sunt, humiliora.[f] uocamusq; ipsum ἐπινεύοντα, i. innuentem, & περινεύοντα, i. circumnuentem. Videtur autem hic pulsus ex imbecillibus facultatibus gigni, quando corporis constructio talis sit natura, ut pauca quidē cutis, eaq; leuis, medio longitudinis arteriæ incumbat: quæ uerò ab utraq; ipsius parte sunt, secundū longitudinē ex supernis & infernis partibus grauentur. Ob hoc enim ipsum et crassorū pulsus, lōgitudine breuis conspicitur, quamuis robustus sit: gracilium autem longus, quamuis imbecillior existat. H

G de horū pulsuum generatione diffuse tradit Gal. 1. de pcog. ex p. c. 3. p. 106

[g] *De uigintiseptem pulsibus qui supra in tabella descripti sunt.* *CAP. 25.*

AC quodā modo iam rursus oratio ad id, quod paulo ante reiecimus, uenit, hoc est, ad septē & uiginti pulsus in tabella descriptos: quorū generatio, tāquam ex elemētis, est ex nouem pulsibus: quorum tres secundum lōgitudinem arteriæ cōsiderantur, tres secundum latitudinē, & tres alij secundum profunditatem. Ex horum enim inter se cōmistione uniuersæ coniugationes oriuntur pulsuum septem & uiginti: quorum una est secundum longitudinē, de qua nuper dicere inceperamus, ostendentes ipsam apparere ob differentiam, tum corporis in crassitie & renuitare, tum facultatis in robore & imbecillitate, tum tertio caliditatis in multitudine & paucitate. Si uero in duo capita sermonem reducere uelis: ob maiorem uel minorē diastolen, quæ secundum circulum arterię fiat: & ob tenuitatem & crassitiem corporis. Quatenus enim ad ipsam rei naturam attinet, omnium pulsus fiunt secundum longitudinem æquales: nisi si quando iam morientium refrigerati sint artus: uidentur autem non esse æquales, ob corporum arteriis incu-
H 1. de dign. p. c. 8 p. 75 g bentium inæqualitatem.[h] Eorum igitur, qui diutumis in morbis cōtabuerunt, arteria, quæ secū dum spinam est, pulsare conspicitur, si manus super cutim hypochondrij iniiciatur: ac magis etiam hoc ijs, qui natura sunt graciles, accidit: & multo sane magis, ubi febricitauerint, uel uinū biberint: propterea quòd eo tempore diastole ipsis in magnitudinem attollatur. E contra autē crassis, quāuis fortes facultate sint, & prǽcalidi, breuis tamen fit pulsus secundum arteriæ lōgitudinem.

A tudinem. quare gracilitas corporis maxime aliorum omnium ad pulsus longitudinem confert: secunda post hanc, fortitudo facultatis: tertia, caliditas. Contraria aũt horũ contrarium faciunt pulsum, quem dixi uocari breuem. Angustus autem pulsus fit ob angustiam circumpositarũ regionum arteriæ, imbecillitatemq́; facultatis, & refrigerationem, instriq́; duritiem, & cutis rugositatẽ, ac crassitiẽ. Altus autem ob contraria, robur facultatis, caliditatem multã, instri mollitiẽ, cutis tenuitatem & tẽsionem. Patet autem ex dictis, ꝙ decimi quarti pulsus in tabella descripti, qui & lõgitudinem, & latitudinem, & profunditatem habet moderatam, vel oĩa ſcd'm naturam sunt: uel & aliqua ex subcontrarijs mistio in mediam constitutionem ducit diastolen: contingit .n. laboranti tãto facultatẽ imbecilliorem esse aliquo tp̃e, quanto etiam fuerit habitu corporis graciliore. Ita ut, quantum pulsus in breuitatem ꝓuenit, ob imbecillitatem facultatis, tm̃ ex gracilitate ei addatur. possibile est etiam, ut quãtum his defecit, tm̃ ob caliditatis copiã reficiat. Rursus autem per contraria, uiribus robustioribus redditis, quantum in longitudinem increuit pulsus, tm̃ etiam ob carnis copiam de eo detrahatur: possibile ẽt est, ut q̃ in lõgitudinem, quatenus ad alias causas, auctus est, breuior euaserit ob refrigerationem. In his autem considerationibus aliqua ẽt ratio duritiei tunicæ habenda est, Sed si, quantum ad hoc, ſcd'm naturã se habeat, nec

B ad corpulentiã uel gracilitatem uideat mutatio facta esse: neq; in languiditatem & uehementiã cõuersio aliqua, sed in his ſcd'm naturã se habeat, si moderatus vr̃ secundum longitudinem & ꝓfunditatem & latitudinem, indicabit tibi neq; caliditatem esse copiosam in corpore, neq; absumptionem ſpũs animalis. Atq; hæc quidem, & ex eo ꝙ nullã ualidam actionem laborãs obierit, dignoscere facillimum est. In uoluntarijs.n. motionibus absũmit spiritus. Caliditatem aũt in profundo corporis auctam, si cætera omnia moderate se habeant, ex pulsu solo præcognoscere potes. Respirationis.n. mutatio non fit manifesta in talibus affectionibus, in quibus parum plus caliditatis ſcd'm naturã in corde collectum est, alijs eodem modo se hñtibus. Sed mẽtem hoc in loco adhibere oportet magnitudini, & celeritati pulsus. primum.n. in magnitudinẽ crescit, vbi tunica arteriæ uel mollior fit, ꝗ̃ status ſcd'm naturã ferat, uel moderata: postea uerò in celeritatem, aucta caliditate. Vbi uero præ duritie tunica arteriæ in magnitudinem notabilem non possit distendi, tunc & incrementum pulsus in celeritatem, maturius fit. etenim usus gñationis pulsuũ auctus, quousq; magnitudo diastoles sufficiẽs ipsi fit, nihil penitus sensibile, uel omnino parum, motionem in celeritatem alterat: Vbi uerò maioris diastoles usus requiratur, non possit autem tunica arteriæ extendi ob duritiem, tunc celeritati multa accessio fit: Vbi autem nec hoc fa

C tis fit, uibrosus efficitur pulsus, permanente nimirum facultate robusta.

Cur quandoque in pulsu magnum factum esse videatur incrementum in latitudinem, aut altitudinem, cum tamen breuissimum re vera factum sit. CAP. 26.

AC oẽs quidẽ in tabella descriptos pulsus sigillatim percurrere longum iam esset, at methodum in ipsis ꝑscribere cum exercitatione ꝓstiterit. quod sanè & in primo[a] de ꝓcognitione ex pulsibus feci. Ante ꝗ̃ aũt ad hanc accedam, melius est de ipsis statuisse, aliqñ breuissimũ quidem incrementũ, uel in latitudinem, uel in altitudinẽ, uel in cõtraria fieri, multum tñ apparere,[b] q̃a nos pulsum, qui nũc apparet, cum eo q̃ prius erat, cõparamus. Hoc ergo & in crisibus euenire conspicit, vbi post pulsum, q̃ altus apparuerit, sudoribus multis eruptis, in contrariam ideam mutatio fiat, appareatq́; humilis unà, & latus ipse pulsus. quaꝑꝓ, & à quibusdã medicis scriptũ est, latum pulsum conspici sæpenumero in recens iudicatis. ipse.n. latior apparet in ijs, qui, ut dictum est, iudicati sunt: non tñ re uera eo tp̃e fit latior ficut apparet: ꝑpea ꝙ prius q̃dem altitudo aucta esset, plus ꝗ̃ status ſcd'm naturã exigeret: at tp̃e post crisim, ne ea ẽt q̃ ſcd'm naturam est, amplius feruet. ob euacuationem.n. regiones, q̃ arterijs circumpositæ sunt, laxæ euadunt: cũ prius ipsas angustassent. & ob id pulsus uere latior apparet. apparet autem multo latior, ꝗ̃ re ue

D ra fit, altitudine in humilitatẽ collapsa: tum q̃a nullo modo ĩ tumorẽ notabilẽ attollat diastolc, tum ẽt quia cutis, q̃ arterijs incumbit, laxa rugosaq́; fiat: quo tp̃e, si conuerso mẽbro in infernis ipsius partibus arteriam statueris, neq; ita amplius humilis ut prius, neq; ita latus, pulsus apparebit.[c] Porrò & in hydrope, in quo totus habitus, queãdmodũ in mortuis corporibus, intumescit (qui sanè hydrops multum differt à tympania uocato, & ab ascite) pulsus lati apparent: ac ꝑsertim qñ arteriã tangimus, mẽbro ſcd'm supernã partem, non infernã, collocato. Conspicit ẽt talis q̃nq; pulsus in lethargicis, q̃ pessime affecti sint: effeminat.n. in his ipse corporis habitus: ita vt ob multã humiditatẽ, & mollitiem laxum, ac incõstãs fiat ipsum ẽt dorsum arteriæ, haud potens se ipsum cõtinere, neq; sublime se sustinere, sicuti dum ſcd'm naturam se hẽbat. In his igit, ut dixi, si ex infernis partibus membrũ tãgas, pulsus nõ amplius tibi latus apparebit. Hoc aũt diligenter te animaduertere oportet, definireq́; ac considerare, quo modo figurato membro, applicationem manus feceris. vt plurimum.n. arteriam, q̃ ad carpum est, tangimus: interdum aũt aliquã ex ijs, q̃ uel in temporibus sunt, uel in brachio. Perpendere ꝑterea oportet ea, q̃ ꝓcesserunt, ac cũ ijs, q̃ nunc adsunt conferre: inspicereq́; nunq̃d ꝑꝓ illa magis immutatus sit pulsus, ꝗ̃ re uera alteratus appareat. His igit tibi in memoria habitis, eorum, quæ sequunt, sermonem faciam.

Exercet methodum præcedenti capite promissam in pulsibus secundum omnes dimensiones diastoles, & secundum omnes corporis arteria constitutiones consideratis. CAP. 27.

ESto[d] vt ægrotantis cuiusdã nunc primum à nobis uisi, pulsus in carpo manus appareat longior:

[a] A cap 3.

[b] B 2. de cau p.c. 14. p. 94 c e, diffuse.

[c] C 1. de causis p.c 14. p. 94. l. & 4. de cau. p.c. 14 p. 13. e f

[d] D 2. de ꝓcog. ex p.c. 3. p. 106. b

gior:ita ut ad sex,uel ẽt plurium digitorum iniectionem motio fit sensibilis.Iam ergo cõstat ne- E
cessariũ esse,hoiem hunc esse gracilem.impossibile.n.est,bene carnoso existente corpore,tã lon
gum fieri pulsum.Deinceps igiẽ cõsidera cõstitutionẽ tunicę arterię,ad ętatẽ habitũq; corporis
ægrotantis respiciens. Pulsus.n.qui in puerulis est,mollior est,q̃ q in adultis: q in fœminis,q̃ q
in uiris:q in natura mollioribus & albis,q̃ q in contrarijs.Si igiẽ tibi multo durior,q̃ is,q scd̃m
naturã est,pulsus factus esse uideaẽ,tumorẽ diastoles considerato.tumorẽ aũt nuper nominabã
motionẽ scd̃m totius arteriæ circulũ,cuius altitudinẽ & latitudinẽ cogitatione secamus.neque
.n.in arteria, sicuti in cubicis corporibus, latitudo ab altitudine distincta est. Cũm autem talis
sit ipse pulsus,oĩno quidẽ necessariũ est quandã esse affectionẽ ex ijs, q̃ durum pulsum efficiũt.
ᵃ Has aũt affectiones didicisti, refrigerationem ualidã,ut corpus arteriæ congeleẽ,uel exceden-
tẽ siccitatẽ, queadmodũ in marasmis, uel alicuius uisceris scirrhum,uel maximã phlegmonen,
uel spasmosam affectionẽ in aliqua neruosa particula. Sed & facies statĩ tibi indicabit,nunquid
marasmus sit,an quid aliud. cõsentaneũ est.n.marasmum ut incurabilẽ esse,qñ ob ipsum arteria
tantã acquisierit siccitatẽ.Cauos igiẽ inspicies oculos eorũ,qui ita se hñt:ut in orbem emineant
ossa,q̃ ipsorũ tunicas circunscribunt:& quæcunq; alia in libro de marasmo didicisti. Sed & eos
q ita affecti sunt, anteq̃ pulsus tãgas,dignoscere tibi licet uel ex sola facie.Cũ aũt ipse nõ uidea F
tur talis,duritiẽ pulsus ut plurimũ quidem inuenies ob lienen induratũ ortã : iã uerò & p̄p aliã
quãpiã principẽ particulã, quã & tactu prõpte cognosces : symptomataq; ẽt comitanẽ,q̃ clare
has ab alijs distinguunt. Si.n.iecur ad tm̃ scirrhũ peruenerit,ut pulsũ,qualẽ dixi,efficiat:hydro-
pum symptomata in facie iã tibi apparebunt.Si uerò uenter,uel uesica,uel intestinorũ aliqđ pa
tianẽ,diarrhœę,hoc est alui p̄fluuia indicabũt:Sicuti si diaphragma uel membrana succingens,
p̄priæ eorũ spirandi difficultates.didicisti aũt earũ ideas in cõmẽtarijs de difficultate spirãdi.Si
uerò nihil horũ appareat,considera an aliqua adsit spasmosa affectio. Ac in mulieribus inspice,
an scirrhosus hic affectᵘ in uterõ sit. Cũ aũt nihil tale appareat,refrigeratio ualida ac recens uel
ex aq̃ frigidæ,uel uini potione.in illis.n.arteria uẽ stupefacta circa motũ.Vẽ aũt in ijs,q ita hñt,
uinũ meracũ exiccare eorũ habitũ:sicut frigida aqua,cõgelare. Iã uerò & fructus autũnales ta-
ctu & facultate frigidi,durũ pulsũ efficiunt.At noxę,q̃ ab externis causis p̄ueniunt,celeriter cõ
quiescunt,si nos laborantẽ calefaciamus:& ob id ẽt pulsus unà quiescunt. p̄seuerant aũt cũ affe.
ctionibus q̃ in corpore sunt,si ipsæ curatu difficiles sint. Si ergo lõgus pulsus unà & durus fit,cõ
siderationes,ut dictum est,facies. Vbi uerò moderatus ipse sit scd̃m eã drĩam,q̃ est in duritie &
mollitie,tunc insuper quantitatẽ diastoles considera.si.n.arteria scd̃m utrasq; dimensiones,lon G
gitudinẽ inq̃ & altitudinẽ,insigniter dilateẽ,idq; nõ ob recens alimentũ,uel uini potionẽ,uel la
uacrum,uel aliquã aliã motionẽ euenerit,cõstar certe hoĩem febricitare. Si uerò & celeritas,&
frequẽtia unà cũ tali uehemẽtia adsit,patet maiorẽ ẽt ẽe febrẽ. Si aũt scd̃m altitudinẽ & latitu-
dinẽ moderatus sit ipse pulsus,& p̃ter celeritatẽ sit ẽt satis frequẽs,multã q̃dem esse indicat cali
ditatẽ,imbecillã aũt facultatẽ.si.n.esset ualida,magnitudo utiq; pulsibus inesset. Sed & p̄p hoc
ipsum,uelox satis fit & frequẽs,p̄pea q̃ usus ob diastoles paruitatẽ nõ cõpleẽ. Talis aũt pulsus,
languidus tibi oĩno apparebit:propriũ.n.inseparabile hoc signũ in pulsibus est infirmæ faculta
tis:ut iã cætera oĩa,q̃ facultatis imbecillitatẽ uel robur sign̄ificãt, ex abundantia cõsidereñẽ:q̃p-
pe ad exq̃sitã sciam speculatiõis pulsuũ sunt utilia,cõprobata,cõprobãtiaq; p̃cognitionẽ, q̃ ex
lãguidis & uehemẽtibus pulsibᵘ fit.Dictũ aũt est superius,q̃ ob medicorũ cõsuetudinẽ,uehemẽ
tes hoc est σφοδροὺς noĩe pulsus,eos q εὔτονοι.i.tenore p̃diti sũt:lãguidos ãt, hoc ẽ ἀμυδροὺς, eos
q ἄτονοι.i.tenoris sunt uacui.Age.n.cuipiã,q in carnis incremẽto moderate se hẽat, pulsus appa
reat moderatus scd̃m magnitudinẽ : tunica ẽt ipsa arteriæ moderate se hñte in drĩa,q̃ est scd̃m
duritiẽ & mollitiẽ,q̃ cõi noĩe uocaẽ cõstõ arteriæ:in tali pulsu uirtutẽ ualere oĩno dices, anteq̃
noscas q̃uo in uehementia se hẽat.neq;.n.sanè scd̃m oẽm tactus iniectionem,statim uehemens H
dignosciẽ pulsus:sed solũ,cũ arteriã cõprimimus.Superficiaria.n.attrectatio exq̃site q̃dẽ digno
scit magnitudinẽ:at nullo mõ uehementiã. Si uerò cõpresserimus,ap̄te q̃dem uehemẽtia appa
ret:queadmodũ sanè,& languiditas:apparet aũt unà & ipsa magnitudo. Cũ n.ascendere in alti
tudinem p̄hibeaẽ arteria ob cõpressionẽ , simul q̃dem tenore p̃ditũ facit occursum, simul uerò
imaginẽ quandã extensionis in latitudinẽ:in q̃bus indicatio apparet p̄hibitionis ascensus in al
titudinẽ ob cõpressionem.Verũ qñ dura fuerit tunica arteriæ,neq; tunc maxima fit diastole.Et
p̄p hoc,cũ fuerit principis uisceris phlegmone,& p̄p ipsam pulsus durus : si p̃ter hæc, facultas
q̃ arterias dilatat,robusta sit,uibrosus fit pulsus:vbi.n.tum usus diastoles auctus sit,tũ robur ui-
tali facultati adfuerit,dũ uiolenter dilataẽ arteria,uibratio efficiẽ . Magna tñ ex parte in talibus
affectionibus nõ est robusta facultas : imo certe q̃spiam cõtentus esse deberet, si in corpore ob
morbi longitudinẽ extenuato,facultas uel mediocrẽ tenorem hẽet. p̄p hoc igiẽ,neq; uibrosi ip
sis pulsus fiunt.Ijs sanè,q uinũ meracius,uel copiosius biberunt,pulsus uibrosi q̃fiq; apparẽt: q̃
& facultas roboreẽ,& febrilis caliditas augeaẽ.Atq; hi q̃dem pulsus sæpenumero cõspiciunẽ:ra
ro uerò,q altitudinem q̃dem seruãt unà cũ latitudine,lõgitudine aũt sunt breues:rarius aũt ip
sis ij,q & lõgitudinem vnà cũ latitudine cõtrahunt:his adhuc rarius,q altus unà,& angustus&
breuis fit:q in ijs quidẽ,q dum sani erãt longum habebant pulsum,ne fieri q̃dem põt:in ijs aũt
q̃ breuẽ,ex multitudine cõsistit,ualida existẽte facultate. Quare ẽt ut plurimũ inæqualis appa-
ret

A 3.de præcog. ex p.c.4.p.107. f g.& 1. de diff. feb.c.7.in fine

A ret scd'm duo gña inæqualitatis. Sicuti.n. uehemens pulsus ualidæ facultatis est signum: ita post ipsum altus, qñ in lõgitudine breuiat. Cõstat igit tunc neq; ob tenuitatẽ corporis ipsum in altitudinẽ ascendere, neq; ob mollitiẽ tunicæ arteriæ. nã si ob hæc attolleret, breuis pulsus nõ esset. Magna ergo ex parte altus pulsus statim ẽt latus est: sin minus, at certe moderatus scd'm latitudinẽ. Angustatũ aũt hunc ipsum esse, altioreq; moderato esse sine collectiua inæqualitate, ĩpossibile est: q ẽt minores numero altos pulsus habeat q̃ moderatos scd'm pfunditatẽ. Sed & scd'm unã diastolẽ talis pulsus fit inæqualis: ita ut absolute altus unã & angustus sine inæqualitate, nõ admodũ frequẽter appareat. Et sanẽ altus pulsus, licet scd'm longitudinẽ mutilatus fuerit, nõ tñ tñ, quãtũ formicãs mutilabitur. digiti certe unius iniectionẽ explet, cũ formicãs ne tertiã qdẽ totius cõpleat. Igit altus simul & breuis longitudine pulsus, qñ durior unã fuerit, dicrotus ẽt simul euadit. Verũ nũq̃ à me uisus est lõgus unã & dicrotũs. sed q lõgitudinẽ assumpserit, ex prædictis causis ubrosus euadit. Causæ sunt, copia caloris, & robur facultatis, & instri durities: nõnũq̃ ẽt & pp affectũ in morbis, situs arteriæ ĩmutatur ac peruertit, intẽperie quapiã inæquali in tunicis ipsius, uel circumiacẽtibus corporibus orta: ut alia qdẽ pars sit exiccata, alia uero nõ: & alia qdẽ sit indurata, alia uerò nõ: & alia qdẽ ab aliquo circumiacẽtiũ corporũ attracta, sit tẽsa:
B alia uerò de suo situ extrusa sit. Sed hæc qdẽ sunt rara. Quæ aũt fiunt ob caliditatẽ uel refrigerationẽ totius mẽbri una cũ circũiectis partib⁹, aut humiditatẽ & multitudinẽ, aut defectũ & siccitatẽ, ea sępenumero cõtingũt. Meminisse tñ oportet & eorũ q raro eueniũt, ut qñ perueneris ad ægrotũ, quẽ haud prius inspexeris, ab ijs auspicatus q magna ex parte eueniũt, ad ea trãseas, q̃ nõ admodũ frequẽter cõspiciũtur: atq; ita ad alia, usq; ea q rarissima sunt: queãdmodũ sanẽ & in pulsu, q breuis scd'm lõgitudinẽ, & altus scd'm pfunditatẽ est, exẽplũ tibi adest trãsitionis ab ijs, q sæpe, ad ea q rarissime cõspiciũtur. Rationi igitur cõsonũ est, ut qñ hic pulsus uisus fuerit, inspicias prius quomodo se habeat homo ille in crassitie. Si.n. bene carnosus & pinguis satis fit, pulsus scd'm rõnẽ apparet. paruus.n. erit. Quare in immoderatis carnis incremẽtis, caro, q effunditur, phibet dilatari uas quantũ ex natura poterat. sed & longitudo ipsius, breuior fit: & latitudo, angustior: q à carnis multitudine cõprimat. Eorũ aũt, q habitu sunt graciles, in cæteris aũt robusti, satis qdẽ magnã latitudinẽ & lõgitudinẽ pulsus hẽt: notabilẽ quoq; in altitudinẽ ascẽsum: Adhuc ẽt magis, in quibus laxa est cutis, perspicuũ fit illud spatiũ, quod inter ipsam, & arteriæ tunicam intercedit. Ex quo patet leuiora quidem corpora facile simul attolli ab arterijs dũ dilatãtur: grauiora autem, difficilius: quæ uerò admodum grauia sunt, ea nullo modo moueri.

C *Pulsuum ab usu unã cum facultate profectorum coniugationes quatuor.* CAP. 28.

Nunc aũt de pulsibus dicamus pp ª qd ex mediocribus læsionibus facultatis simul & caliditatis, frequẽtes quidẽ fiant, parui uerò nõ adhuc, neq; tardi, sed moderati. Quatuor igit cõiugationes diuersæ oriunt. uel.n. ob caliditatẽ solã, uel ob refrigerationẽ alterant. Et scd'm imbecilliorẽ nnã & calidã, si multũ qdẽ ab ambabus causis superet, facultasq; satis imbecilla sit, & calor igneus: parui & tardi pulsus & frequentissimi fiũt. Si uerò mediocris sit læsio: æq quidẽ frequẽtes, sed moderati scd'm distentionẽ & motionẽ. ᵇ Secunda aũt cõiugatio ex imbecillitate & refrigeratione constat. in ipsa lãguidus quidẽ eatenus fit pulsus, quatenus ẽt male se hẽt facultas: paruus itẽ & tardus, quemadmodũ & pulsus prioris coniugationis. nõ tñ æq ut illi ad extremã frequentiã peruenit: nisi facultas extreme fatigata sit: tunc.n. constat minimũ in talibus fore pulsum, & intermittentẽ, & deficientẽ plerunq;. ᶜ Tertia uerò coniugatio alterationis pulsuũ est, augescente simul tũ caliditate, tũ facultate: in qua uehemẽtissimi quidẽ & maximi, celerrimi tñ non æq fiunt pulsus: frequentissimi aũt magna quidẽ ex parte nõ euidenter, qñq; tñ supra naturalẽ statũ excedunt. hocq; fit, ubi caliditas plurimũ aucta fuerit. ᵈ Reliqua aũt cõiugatio alterationis scd'm hoc genus pulsuũ est, qñ in idẽ cõueniũt robur facultatis, & caliditatis defectus:
D fiũtq; hi moderati qdẽ magnitudine: tardiores tñ, & admodum rari, ac pſertim cũ refrigeratio multum pualuerit. ᵉ Distentionis sanẽ ipsorũ quantitas nõ impeditur manifeste, nec euidenter, ob facultatis fortitudinẽ. Neq; uerò tarditas ẽt multũ ppollet, ob eadẽ causam: ualens.n. facultas naturales motionis mensuras cõseruat, quanuis usus nõ postulet: Magnopere etenim usum esse exolutum oportet, frigiditate uehementer præpollente, ut pulsus euidenter minor fiat. Magna tamen ex parte naturalem distentionis quantitatem seruat, uel parum quid nec admodum aperte fit minor: multo certe tardior, quàm minor, in refrigerationibus apparet.

A 1. de cau. p c. 8 p. 86. diffuse.
B Ibidem
C Ibid. p. 89. a
D Ibidem.
E Ibidem.

Febrium per pulsus dignotio. CAP. 29.

Redeamus aũt ad pcognitiones q in febribus fiunt: ut qualis sit singularũ ex pulsibus dignotio, hoc in loco dicamus.ᶠ Ephemeræ igitur oẽs in magnitudinẽ & celeritatẽ & frequentiã, pulsus, quantũ in ipsis est, mutant. Pari modo & hecticę febres in easdẽ differẽtias alterãt pulsus quãtũ in ipsis est: & magis in ipsis ĩmutatur celeritas. At q fiunt ex putredine humorũ, in uigoribus quide ambas hñt motiones celeres, diastoles inq̃ & systoles: pari modo & frequentias ãbas æque alterant: in inuasionibus aũt non æque, sed solũ intendunt systoles celeritatẽ: in ascẽsionibus aũt, cũ hanc quidẽ, tũ uero externã quietem plurimũ cõcitant: ut frequẽtissimus appareat scd'm ipsã pulsus. Et hi soli febriũ sunt pprij pulsus ex sui ipsorũ rõne. Alij aũt alias affectiones magis sequũtur. Duo aũt sunt genera taliũ affectionũ, uel facultatis, uel instrorũ uitiũ. ad tria.n. hęc respiciendo, causas q pulsus immutant, inuenire oportet, instrumentum, usum, & facultatẽ.

F 3. de præcog. ex p. c 7. p. 17. h

Animum

Animũ aũt diligenter hoc in loco adhibere oportet: ꝓpterea ꝙ differunt inter se sapientes medi- E
ci de ꝓprijs febris pulsibus. errantq́; cũcti, alterationes ipsas pulsuũ, q̃ ex facultatis, uel instrorũ
A Ibid. p. 118. b vitio ꝓficiscunt̃, ꝓprias ipsarũ febriũ esse arbitrãtes.[a] Est ãt inseparabile, maximeq́; ꝓpriũ inua
sionibus febris ex putredine humorũ ortæ, vt systole arteriæ uelocior fiat. & q̃cũq; in cognoscẽ
da systole fuerit exercitat⁹, hoc hẽbit inseparabile principij paroxysmi signũ, qñ pulsus aliquẽ
hẽt tenorẽ. Quo mõ ãt incipiẽda sit exercitatio, copiosissime in 1. de dignotione pulsuũ dictum
B Ibidem. d est.[b] Equidẽ in multis multoties, quorũ nunq̃ antea, nec dũ ualerẽt, nec dũ ęgrotarẽt, pulsus teti
gerã, hoc solo signo fretus, nũq̃ lapsus sũ. Qñ igit̃ pulsus, in alijs non mutatus, celerior fiat sc̃d̃m
systolẽ, pricipij paroxysmi signũ ĩseparabile statuito. fit ãt statĩ talis pulsus, ẽt frequẽtior sc̃d̃m
C Ibidem. externã q̃etẽ, incũbẽte natura ad ꝓpulsandũ fumosũ excremẽtũ: ꝓpter qd̃ celerius cõtrahebat̃.[c]
Ephemeris ãt schrib⁹ hoc nõ adest: q̃a sine putredine humorũ fiũt. Sed nec ẽt hecticis: q̃m nec
incipiũt unq̃: nisi casu aliqua alia affectio cũ ipsis coiuerit. Si ãt primo die, cũ recẽs de sanitate
D Ibidem. in morbũ hõ quispiã decidit, pulsũ tãgamus: statim ẽt febris genus ab hoc signo indicabit̃.[d] Di
stinguunt̃ ãt q̃ ex phlegmonis oriunt̃, ab ijs q̃ ex putredine humorũ, sola ipsa duritie: durus. n.
ẽ occursus in ijs, q̃ ex phlegmone. Si igit̃ distinguere potes durũ arteriæ occursum ex tẽsione or
tũ, ab eo, q̃ ex refrigeratione, & duritie fit: tres habebis ex hoc p̃cognitiones cãsũ p̃teritarũ, po F
tũ frigidũ, uinũ meracius, & plegmonẽ, quã nõ solum cãm, q̃ ante proxysmũ extiterit, sed q̃ ẽt
ꝑmaneat, dicimus: frigidę uero, & largioris meraci potionẽ, p̃cessisse eã q̃dẽ, sed affectionẽ q̃ ab
ipsa fit seruari. Ac indurant̃ q̃dẽ ex nocuis frigidę potionibus arteriarum tunicæ: exiccant̃ aũt
E Ibidem. ex largioris uini potionibus. Hæc q̃dẽ ita distinguant̃.[e] Quæ uero prima die nequaq̃ hñt p̃dictã
notã: eæ uel ephemeræ iudicãdæ sunt, vel hecticæ. Ac rarissime quidẽ statim a principio cõsistit
febris hectica: nõ tñ impossibilis ẽ talis gñatio ipsius. sed uisę sunt alicubi a nobis ẽt tales. Ac cũ
ctas q̃dẽ ipsarum notas in tractatione de febriũ drĩa contemplamur: q̃ uero a pulsibus sumunt̃
nunc dicent̃. Neq;[f] magnus neq; uehemens pulsus una cũ hecticis vnq̃ inuadit febribus. sed si al
terutrum horum insit ipsis, non sunt hecticæ: si uerò ẽt oĩa simul adsint, aperte sunt ephemeræ.

Crisium precognitio ex pulsibus. CAP. 30.

F 3. de crisibus c. vlti p. 114. d His ita definitis, deinceps cõsiderãdũ ẽ, q̃d unusq̃sq; pulsus ĩ his ad crisim significet.[f] Si igit̃
vndosus ipse pulsus fiat, & mollis insigniter, sperare oportet sudores. Durus ãt, uomit⁹ ma
gis q̃ sudores p̃mõstrare solet. Nã altus, oĩs excretionis ẽ nota: quẽadmodũ & uehemẽs. Magn⁹
ãt si fuerit, motionis ad externa magis, q̃ ad interna signũ ẽ. duplex ãt cum sit utraq;, ad externa
q̃dẽ ꝑ sanguinis eruptionẽ & sudores, ad interna uerò ꝑ vẽtrẽ & stomachũ: undosus quidẽ pul G
sus sudores, magnus uerò simpliciter, sanguinis eruptiones p̃mõstrabit: motione uerò ad inter-
na superãte, ubi abfuerint uomituũ signa, deiectione alui ægrotus iudicabit̃: ubi adfuerint, ꝑ su
dores magis: si uerò & hæc adfuerint, & vẽter insigniter subducat̃, ꝑ utraq;. Inæqualis ãt pulsus
in plurimis fit crisibus, ac p̃sertim, ubi aliquid certaminis, & periculi habeãt: multo uerò magis,
ubi biliosi humores ad uentrem confluant: simulq́; adsint alia uomituum signa, quæ ab Hippo-
crate dicta sunt: & omnino inæquales fiunt, ꝙ mordeatur graueturq́; stomachus.

Qui pulsus fiant affecto pulmone, thorace, membrana succingente costas, diaphragmate: iecore, liene, ventriculo, vesica, alijs nutritionis instrumentis: vtero: cerebro, membranis cerebri: musculis thoracis, epigastrij, vlnarum, tibiarum: Erythroide tunica, & testibus. CAP. 31.

G 1. de p̃cog. ex p. c. 4. p 107. d Q[g]Voniã ãt substãtia facultatis singularũ particularũ in bona cuiusq; ipsarũ tẽperatura posi
ta est: (tunc. n. ꝓpriũ opus strenue ꝑficit, cũ tẽperatissima ẽ: & sanè male ẽt agit, ubi intem
perata reddita sit: & eatenus male, quatenus intẽperata sit:) iõ ꝓpositum est nobis, dein-
ceps dicere, qualis pulsus singulas aliarũ corporis partiũ affectiones sequat̃. Diximus ãt de cor
H 4 de præcog. ex p. c. 2. p. 119. f. diffuse. de, ubi de febrib⁹ sermonẽ habuimus.[h] Prope illud sunt respiratoriæ particulæ aĩalis. hæ ãt sunt
pulmo, & thorax: postea alimẽti instrã, hoc ẽ iecur, & uẽter, intestinaq;, & liẽ, & renes, & uesicę
ambę. Si igit̃ pulmo se ipso fiat aliq̃ñ calidior, statĩ & cor calefacit. siq́; frigidior sit, nec hoc dene
gat, summatim, suas ipsius intẽperaturas citius q̃ alia instrã cordi imꝑtit. Cã huius rei est, ꝙ cor H
di maxime oĩum est uicinus, perq́; uasa ei maxime affinis existit, & per maxima ostia in ambos
I Ibidem. sinus confluxũ hẽt.[i] Pulmoni igitur morbose calefacto, cor cõcalefactũ, pulsus efficit, q̃ ex usu
pulsuum aucto fieri solent. Si uero longiori tꝑe hoc accidat, periculũ ipsi ẽ, ne hecticã cõtrahat
K Ibidem. febrẽ.[k] Refrigerato ãt pulmone, cor cõpatiẽs, ꝑ initia q̃dẽ in eã alterationẽ ducet pulsus, quã
L Ibidem. prius ostendimus, dũ usus exoluit̃, cõstitui. In[l] fluxionibus ãt cõe oĩum est, ipsa pulsuũ inęqua
litas: obstructioq́; p̃pter, & constipatio, & cõpressio principalissimarũ arteriarum ex talibus fit
fluxionibus: nec minus ẽt plenitudo, q̃ ad uires refert̃: ꝙ tã prope pulmonẽ, situm sit cor, & per
magna ostia cõfluxũ habeat. ac ex tenuibus q̃dẽ & paucis fluxionibus, minor fit inæqualitas:
M Ibidem. ex crassis ãt, & uiscidis, & multis, maior. etenim hę obstruũt, & cõprimũt, & grauãt magis.[m] Du
riores ãt pulsus fiũt, q̃ naturalis stat⁹ existit, ex siccis ĩtẽperaturis, ac phlegmonosis, uel scirrho-
N ibidẽ. p. 120. sis tumoribus pulmonis: quẽadmodũ sanè & molliores ob œdematosas affectiones.[n] Sanè ĩ pul
sibus alia ẽt q̃dã gignit̃ drĩa p̃ter superius dictas, ex eo ꝙ fluxio aliq̃ñ q̃dẽ in ipsas solũ incidat
asperas arterias, aliq̃ñ ãt & in leues, & uenas, uel ẽt intermedias regiones ipsorum uniuersas oc
cupet. ex asperis. n. arterijs solis repletis, nulla sc̃d̃m duritiẽ fit mutatio pulsibus: ex leuib⁹ ãt ar
terię q̃ in toto aĩali sunt, dũ tẽdunt̃, duriorẽ efficiũt pulsum. œdemata uero molliorẽ ipsum red-
dunt,

A dunt, tēſionē nullā faciētia, quemadmodū in phlegmonoſis & ſcirrhoſis tumoribus euenit.[a] Ad A Ibidem ca.3. p.120.b
taliū āt intēperaturarū ſimilitudinē, thoracis ēt intēperaturæ eaſdē faciunt alterationes: tumo
res uerò, ꝓ quātitate & idea ſingulorū, q̄ ipſos faciūt humorū. Tardius āt thoraci cōpatiť cor:
celerius, pulmone affecto. Pleuritici āt duriorē ſp hñt pulſum, q̄ peripneumonici, maior.n.ē te
ſio ex duris & denſis partibus in tumorē eleuatis. Aequalis āt ut plurimū, ex tumoribus coſtas
occupātibus, ē pulſus: ex ijs āt, q̄ in pulmone ſunt, inæqualis.[b] Iecore āt ęgrotāte ex phlegmo- B Ibidem.
nis minus duri fiunt, q̄ ex thoracis phlegmonis, tāto quāto, q̄ ex pulmonis, magis. cōpatiť autē
prōptius cor iecori, remotius licet q̄ thorax iacenti, ob venæ cauę cōionem.[c] Ex diaphragmate C Ibidem c
āt male affecto citra febrē, durus q̄dē fit pulſus & paruus: nō tñ multū frequēs, ſed uel oīno pa-
rum, vel nullo mō ad talē ꝑuenit mutatione.[d] Maxima āt nota pleuritidis ꝑniciosæ eſt, ſi durus D Ibidem.
admodū pulſus euaſerit, & ob id ēt paru⁹: & ob hæc duo, & caliditatē, frequētiſſimus: nullus.n.
pleuriticus ex tali pulſu ſeruat⁹ eſt. Dictū āt mihi in iſagoge eſt, pleuriticorū pulſum, celerē & E c.11 p.49 b& 4.de caul.p.c.8. p.100.f
frequētem, nec valde magnū eſſe, &c. q̄a neruoſiorē duriorem q̄ efficit arteriā, tāq̄ ad uehemen
tiā uertat, inexercitatis imponere, q̄ durā ꝑcuſſionem a uehemēti diſcernere nequeūt. Verū de
his ſermonem ꝑtrahere hoc in loco nō oportet.[f] Ventriculus āt male affectus, intēperie q̄dem F 4 de præcog. ex p.c. ſup 120. d
B eo mō quo ꝑdictæ partes, pulſus alterabit: ſi uerò tumor ī eius ore ſubort⁹ ſit, durior pulſus erit
ob neruorū multitudinem: nō tñ ita durus, ut ex diaphragmate.[g] Quemadmodū āt ex doloril⁹ G Ibidem.
oris ventriculi facultas celerrime fatigať: eadem rōne nō ſuſtinet copiā ne q̄dem paulíſp: ſed
grauať ac fatigať, pulſuſq́; inæquales efficit.[h] Os āt ventriculi dū facultatem uel grauatā a mul- H Ibidem.
titudine materiæ, uel debilitatā hēt: iure ēt pulſus efficit nōnūq̄ q̄dem lāguidos & frequentes &
paruos, nōnunq̄ uero inæquales.[i] Ita & in alijs alimenti inſtrūs inuenies mutationes pulſuū, ad
ꝑdicta reſpiciens. q̄cūq;.n. dura, & cōtenta, & neruis plurimis duris ꝑdita ſunt, facile hæc pulſus I Ibidem c.7.e
efficiūt duros: q̄ uerò cōtrario mō ſe hñt, molles.[k] Veſica āt, & uter⁹ ſitu q̄dem nihil īter ſe diffe K Ibidem.
rūt: durior tñ eſt, & neruoſior ueſica. quare ubi phlegmone laborat, pulſus magis q̄ uter⁹ duros
efficit. Alterabit āt citius, magiſq́; ipſum in magnitudinem & paruitatē & alias differentias vte
rus. Percurrā āt aliorū inſtrūrū intempēries, & ꝑrimo, exercitationis gratia, itēperies cerebri.[m] L Ibidem.
Mentem ergo adhibere oportet cōſiſtentiæ arteriæ, utrū a ſiccitate uel tēſione tunica appareat M Ibidem h
dura: deinde, ſi ex ſiccitate appareat, duorū alterū cenſendum eſt in cerebro exiſtere, uel intem
periem calidā & ſiccā, uel bilis redūdātiā: ſi ex tēſione, phlegmonoſā affectionem: ſi ex utriſq́;.
cenſere oportet & ipſā affectionem cōpoſitā eſſe ex ſanguineo, & bilioſo humore.[n] Quicūq́; āt N Ibid p.121.a
C ex nigra bile, q̄ ob putredinē ebullierit, tale q̄d patiunť, duros hñt pulſus ob ſiccitatem & tenſio
nē: ſtati uero & paruos ob duritiem, & celeriores q̄ q ſcđm naturā ſunt, q̄ñ febricitāt: & frequē
tiores, ꝑpea q̄ uſus nō adimpleať. Humidæ āt intēperaturę, molles tractu tp̄is pulſus reddūt, O Ibidem.
& hoīem ipſum comatoſum. Si uero febrilis ipſis cōiūgať caliditas, letharg⁹ nominať ipſe mor-
bus: fitq́; pulſus nō mollis tñ, ſed ēt magnus. Si uerò ex putreſcente pituita in cerebro talis gi-
gnať affectio, erit q̄dem & hoc mō morbus lethargus, hēbitq́; pulſus imaginem quādā tenſæ ar
teriæ, q̄uis mollis ipſa ſit: & magni eaten⁹ in eiuſmodi morbis oībus ſunt, quatenus caliditas au
cta ſit: celeritas āt uel oīno minima, uel nullo mō his intendiť: ita uero & frequentia.[p] Refrige- P Ibidem.
ratione āt morboſa in cerebro eueniente, q̄ñ in ſympathiā ꝑuenit cor, minores & tardiores &
rariores, q̄ q ſcđm naturā ſunt, pulſus fient: & ſi q̄dem citra materiā ſola intēperies ſit cerebri,
ſine tenſione: ſi uerò cū materia, melācholica q̄dem ipſa exiſtente, tendi arterias, & ꝑp hoc du
riorem apparere pulſum, cōtinget: pituitoſa āt, nō ſimpliciter, ſed ſi quidem craſſa & uiſcida ſit
pituita, tēdentur: ſi uero humida & ſpiritoſa, ſine tenſione mollis erit pulſus: ſi uero ꝑmiſta ſit,
mollis ſimul & cū tēſione quadā.[q] Qm̄ āt tenuis meninx nō vī unq̄ pati ullū ex ꝑdictis morbis Q Ibidē. c.9.p 121.b
ſine cerebro, ſicuti neq; cerebrū citra meningen, & dura meninx quāplurimū diſtās a cerebro
D ꝑt ēt ſola pati: ſcito, ſi affectio notabilis ipſius genita fuerit, corq́; in ſympatheiā attraxerit, & ar
terias, pulſus ꝑinde, ac in cerebri affectionibus alterabiť: niſi q̄ in mollitie & duritie, nō eaten⁹
mollē & durū, quatenus cerebrū, efficiet: ſed multū q̄dem durū, parū uero mollem.[r] Quęcūq;.n. R Ibidem.
corpora natura dura indurantes ſuſceperunt affectiones, ad maximā ꝑueniunt duritiē: quēad
modū & natura mollia, q̄ humectātes, & fundentes affectiones receperunt, ꝑfecte exoluta fiunt
& mollia.[s] Si igiť affecta particula, denſa & dura ſit, duros efficit pulſus: ſi uerò carnoſa, ſi quidē S Ibidem
uel phlegmone correpta ſit, uel ſcirrho, duros, ſed minus q̄ ꝑdictæ partes: ſi œdemate laboret,
molles.[t] Muſculos āt abdominis & thoracis, phlegmone tentatos, ſebres q̄dem facile comitāť: T Ibidem.
& ꝑp hoc & pulſus magni fiunt & ueloces & frequentes: durus āt in ipſis abūde pulſus, vel ſpaſ
moſus nunq̄ fit.[v] Muſculis uero cubiti, & tibiæ phlegmone tentatis, & ꝑſertim qua parte iplorū V Ibidem.
exoriunť tendones, facile q̄dē eſt corripi & ſpaſmo: facillime ēt pulſus & tenduť, & induranť:
adhuc uero magis, ſi tendo aliq̄s ex ijs, q in extremis ſunt manibus uel pedibus, phlegmone ten
tatus ſit, prōpte q̄dem pulſus ipſis fit durus, prōpte ēt ſpaſmo corripiunť.[x] Fiūt ēt abūde duri & X Ibidem.
ob iecoris, uel lienis ſcirrhū. ſed ex his ita duris nullū ſpaſmi imminet periculum. Ac lieni q̄dē
cū ſcirrho magnopere eſſet affectus, uidim⁹ ēt multoties nequaq̄ ſuꝑuenire hydropem: iecori
uerò neceſſario ſuccedit. tuncq́; pulſus ambarum affectionū in ſignis ꝑditus eſt, runica quidem
& humidiori, & molliori, indicāte tñ aperte tenſionem ex ſcirrho ortā, & ob id ēt duriore. Hy-
drops aūt ipſe ꝑ ſe ipm ſine uiſcerum phlegmone, nullā facit in pulſu tenſionem. Quo mō autē
affectus

A Ibidē c.10 e affectus uteri pulsus alterāt, dictū est, qñ ipm uesicæ cōparabamus.[a] Si uerò erythroudes tunica E
phlegmone tentet̃, durus fit pulsus & minor. Ex testibus aũt phlegmone tentatis, non æque du
tus, & magnus, propter febrem. Et hæc quidem magna ex parte ab internis causis efficiuntur.

Traduntur dignotiones causarum externarum a quibus pulsus in magnitudinem vel paruitatem mutantur. *CAP. 32.*

B 1. de præsag. ex p.c.1.p.104.h MVltoties aũt & ab aliqua externa cã mutationes pulsuũ fiunt, q̃ in hũc modum discernẽ
dæ sunt. Ea quidẽ q̃ ex balneis & cursibus, frictionibus, & alijs motionibus fit, breuis tp̃is
est: atq; ita celeriter ad pristinã regredit̃ constõnẽ. quare licet tibi, ubi pulsus tetigeris, atq; de-
C Ibidem. inde aliquãtisper intermiseris ac rursus tetigeris, apertissime dignoscere mutationẽ.[c] Magnitu
do aũt pulsuum a uino & alimento orta, diutissime pmanet, distinguiturq; p cõiũctã ipsi vehe-
mẽtiã. uehemens. n. non minus q̃ magnus pulsus his fit. nunc aũt supponit̃ q dũtaxat redditus
D Ibidem. fit maior. non igit̃ ab his alteratus est.[d] Iã & magnitudo ab ira orta, cũ uehementia fit, q̃ alioqui
prudentẽ nõ lateat, si in oculos & uniuersum vultũ inspiciat. Ei uero, qui irã uelit occultare, inę
E Ibid. 105. a qualis pulsus fit: adhucq; ẽt magis inæqualis est ijs, qui angunt̃, & uerecundantur.[e] Magnitudi-
nis aũt incrementum, qđ fit a semicoctis in corpore humoribus, qui coquunt̃, aluntq; naturã,
pinde ut ijs, qui cibũ sumpserũt, una ẽt auget uehementiã. Eodẽ ẽt mõ, si q̃s in sole, uel ad ignẽ F
F Ibidem. calefactus sit, cutis ipsius squalida, & nõ humida, ut a balneis erit.[f] Atq; ij q̃dẽ subcõtrario quo
dã mõ affecti sunt, ac loti, quod ad mollitiẽ & humitatẽ cutis attinet. mediũ inter utrosq; locum
G Ibidem. obtinent fricti & exercitati.[g] Hæ quidẽ ipsę sunt artificiales dignotiones cãrum, q̃ pulsus in ma
H Ibidem. gnitudinẽ & in sanis, & in ægrotis uertunt.[h] Externæ uerò, alię quidẽ ex indagatione, cũ. s. inter
inimicos, aut insidiatores, aut malignos tẽtatores, cõsiderationes facitis:[i] Interdũ aũt magnitu
I Ibidem. h dinẽ adeptus est pulsus, vel quia medicamentũ calefaciens ęgrotus sumpserit, uel adnotationis
rõne. In his quidẽ primũ considerare oportet paroxysmi tp̃s, postea laborãtis morẽ, & cõsueru
dinẽ: si. n. aliquo alio tp̃e, & nõ paroxysmi magnitudinẽ pulsus ip̃e assumpserit, probabile est à
calfacientibus potius, nõ paroxysmi rõne factã esse alterationẽ: si uerò in paroxysmo, probabi
lius est adnotationis rõne. Distingues aũt exquisite, si parũper intermittẽs, rursus tetigeris. Cali
ditatẽ. n. a medicamẽto ortã, pp quã pulsus increuit, sp̃ magis, ac magis exolui cõtingit pgre-
K Ibidem. diẽte tp̃e: intẽdi aũt eã, q̃ a paroxysmo fit.[k] De cõsuetudine ãt & more, sciẽdũ, quosdã q̃dẽ in
suetos esse formidolososq; ad medicamentorũ potiones, nõnullos aũt cõsuetos: similiter & de
moribus. Quidã. n. insidiatores sunt, aĩoq; tenent̃, ut cũctos tanq̃ nihil firmi sciẽtes redarguãt,
q̃dã uerò simplices sũt & modesti. in his ergo suspicãdũ nõ est, quicq̃ clã factũ esse: in insidiãti G
L Ibidem. bus uerò suspicari oportet oĩa.[l] In primo ãt de causis pulsuũ libro ostẽsum ẽ, vbi paulo augeat̃
caliditas, in magnitudinẽ q̃dẽ euidẽter increscere pulsũ, in celeritatẽ uerò nõ euidẽter: ubi am
plius aucta sit, magnitudinẽ q̃dẽ assumere, sed & in celeritatẽ euidẽter increscere, & aliquid ẽt
frequentiæ adipisci: quẽadmodũ ubi plurimũ aucta sit, & usus gñationis pulsuũ supra maximã
sit diastolẽ, in magnitudinẽ q̃dẽ nõ increscere, qñ ad extremũ auctus sit, sed celeritati quãtũ p̃t
M Ibidem. e una cũ frequẽtia addere: & ubi nõ amplius celeritatẽ intẽdere possit, frequẽtiã incitare.[m] Si ue
ro ęgroto cuipiã, q minorẽ, q̃ scđm naturã est, pulsũ hẽat, maior postea fiat sine externa motio
N Ibidem ca. 2. 3. 105. f ne: huic caliditas amplior priore facta est.[n] De minori aũt eadẽ est rõ. minor. n. se ipso fit, uel fa-
cultate imbecilliori reddita, uel instrũs durioribus, uel usu exoluto. Sed neq; facultas imbecillior
euasit nũc, alioq oĩno lãguiditas una cũ paruitate esset: nec corpus arteriæ durius, ita. n. non so
lũ minor, sed ẽt durior esset pulsus. superest ergo usum tm̃ alteratũ esse. Et sanè ex maiori, q̃ sit
is q scđm naturã est pulsu, talẽ necessario factã esse uersionẽ. notũ est ijs, q memoria tenẽt ea, q̃
ostensa sunt in primo de causis pulsuũ libro. Nã: & q̃ ex naturali statu in paruitatẽ fit uersio ob
frigiditatẽ, statim ẽt rariorẽ ip̃m efficit, & tardiorẽ: & q̃ ex magno supra modũ aucto, moderati
fit imminutio, statim ẽt celeritatis & frequentiæ aliquid detrahit: ppea q, qui multum supra na
turalem statum auctus sit, in tribus generibus mutet̃. Qui ergo de magnitudine tm̃ detraxit pul
sus, cætera aũt immutata seruat, paulo maior est eo, qui scđm naturã est. hic. n. solus ex pauco H
caliditatis augmento constat. Aliorũ uero, qui in magnitudinẽ alterant̃, nullus, nisi simul celeri
tatẽ assumat, uel frequentiã, talis euadit. Qui uero usq; adeo est alteratus a caliditate, ut nõ ma
gnitudinẽ solũ, sed & celeritatẽ immuter & freqnẽtiã, contrariũ iter tenebit p easdẽ gñe altera
O Ibidem. g tiõęs.[o] quare nõ solũ minor, sed & tardior & rarior erit, q̃ prius. Dũ ãt calefit, magnitudo euidẽ
ter primũ, postea celeritas, deĩde frequẽtia ipsa aduenit. Dũ refrigerat̃, cõtra, raritas q̃dẽ euidẽ
P Ibidem. h ter primo, secũdo tarditas, vltimo paruitas.[p] Tot. n. sũt, q̃ refrigerationẽ efficiũt cãę, quot q̃ cale
faciũt. Etenim aer frigidus extrinsecus occurrẽs, quẽadmodũ, & aq̃ frigida, vel lauacrũ, uel medi
camẽtũ corpi inũctũ, refrigerat: uel ẽt lõga aliqua q̃es, & veluti latebra, frigidius efficit corpus:
Et eorũ q̃ intro recipiunt̃, ut aer, q inspirat̃ frigidus, & alimẽtũ pituitosũ, & medicamẽtũ aliqđ
frigidũ, & æquæ frigidæ usus ĩmodicus: et ex aĩ affectibus, diuturnus timor: et ex humoribus q in
corpore cõtinent̃, quicunq; frigidi tẽperamẽto, q̃escentes prius, cõmoti nũc sint, aut oĩno uali
diores aliquo mõ facti sint calidis. Hæc aũt distinguere oportet eo mõ, quo de causis calefacien
Q Ibidem. tibus diximus.[q] Ipsa q̃dẽ essentia magnorũ & paruorũ pulsuũ scđm circulũ arteriæ cõsistit, vbi
lõgitudo par perpetuo seruat̃, nõ tñ apparet par, sed aliqua pars occultatur. Ac dictum quidem
est de hac re in secundo de causis pulsuum libro, bis enim de eisdem dicere non est necesse.

A *Quid indicet pulsus rarus, frequens, intermittens, intercurrens, extremitas in singulis pulsuum generibus, caprizans pulsus, dicrotus. Inaequalitatem vel in situ partium, vel in motione consistere.* CAP. 33.

QVoniā aūt de magnis & paruis pulsibus quid significēt dictū est,[a] iā in p̄sentia ad sermonē A 2. de p̄cog. ex p. 2. p. 109. h
de frequētia, & raritate trāseūdū est.[b] Pura ergo, & minime excremētosa caliditas, diasto B Ibidem.
lē efficit maiorē simul, & velociorē: q̄ uerò putredinosis turbata est excremētis, systolē.[c] C Ibidē p. 110. a
Vbi uerò ex magnitudine diastoles pulsus fiat frequentior, auctā esse sign̄at caliditatē multam
in corpore purā: vbi aūt, ꝙ maturius incipiat systole, impuræ & excrementosę caliditatis copiā
indicabit. Simili mō, si rarior pulsus fiat scd̄m externā quietē: si quidē ex breuitate diastoles, re
frigeratā esse in aīali caliditatē ostendit: si uero, ꝙ tardet systole, minora reddita esse fumosa ex
crementa: scd̄m internā uerò quietē, è contra. si sanè ex eo, ꝙ ꝑducta sit systole, pulsus frequēs
euaserit, copiā subnutriri fumosorū excrementorū: si uerò ꝓpea ꝙ maturius incipiat diastole,
auctā esse caliditatē: rursus aūt scd̄m hanc eandē quietē rarior cū fit pulsus, si sanè ex eo, ꝙ im-
minuta sit systole, pauciora reddita esse excrementa ostēdet: si uerò ꝓpea ꝙ tardet diastole, im
minutā esse caliditatē.[d] Duplex aūt est pulsuū q̄es, lōgi q̄dē t̄pis, q̄ duorū pulsuū t̄ps excedit: D Ibidem c. 4. p. 110 g
B breuis aūt t̄pis, q̄ est intra duorū pulsuū t̄ps. Quies uerò tēporū unius pulsus, inter intermissio-
nes est moderatissima: ac multi ex ea seruati sunt tū senes, tū pueri: ætate aūt florēs ex hac nul-
lus. verū ex ignoratione q̄dā longā raritatē, intermissionē esse opinātes, existimāt seruatos esse
quosdā ætate florētes ex tali pulsus prauitate. Est q̄dē & hęc grauis, ac p̄cipuè ętate florētibus:
nō t̄n ꝑniciosa oīno: in pueris sanè & senibus adhuc ēt magis mitis. Mors porrò repētina ex in
termittētibus euenit pulsibus, quo mō ex apoplexia. extinguit̄. n. in utrisq; caliditas q̄ in corde
est, respiratione priuata. Ac raritas q̄dē ab intermissione pulsuū distincta ē, ꝓlixitate t̄pis: inter
dū uerò ēt, ꝙ raritas cū æqualitate aliq̄n cōsistat oīum ꝑcussionū: īntermittēs uerò pulsus neces
sario inęqualis fiat. interdū. n. ꝑ tres, interdū ꝑ quatuor, aliq̄n ꝑ quinq; ꝑcussiones, uel ēt plures
intermittere inuenit̄: & q̄escere unū t̄ps motionis, uel ēt plura.[e] Quæ igit̄ est in ipso cordis cor E Ibidem. h
pore refrigeratio magna, eatenus ēt pulsus lāguidos efficit, & tardos, & paruos, quatenus & ipsa
dūat̄: q̄ uero ab aliqua alia parte, ꝓficisci̇̄, raritatē plus, q̄ alia p̄dicta gn̄a, a naturali statu amo- F Ibidem 111. a
uet. Vbi ergo corpus ip̄m cordis, refrigerōnē suscipiat, mors inęuitabilior est.[f] Ac raritas quidē G c. 5 p. 111. a
pulsuū est vsq; adeo ꝑniciosa.[g] Huic verò cōtraria est, frequētia: sicuti & intermissioni, intercur
sio. nā intercurrēs pulsus ex inæquali fit frequētia: ꝓpea, ꝙ sæpenumero actionē suā minus ple
C ne ac usus postulat, cor obierit. Iā id ip̄m fit, ubi uel cor a multitudine grauat̄, uel instra sunt ob H Ibidem. b
structa, aut angustata. q̄ sanè, opinor, & intermittētiū erāt cāæ.[h] Enimuero multoties intercur
rētes pulsus crisim attulerūt. est. n. veluti conatus quidā naturæ ad certamē se paranti. Quòd si
ex hm̄oi crisibus petierūt q̄dā, nihil hoc facit, ut grauior sit intercurrētiū affectio, q̄ intermittē
tiū. multo. n. plures ex intermittētib⁹ pereūt: eadē ēt rōne ex ualde raris, q̄ ex frequētibus. Et-
enim febres oēs perurētes frequentē h̄nt pulsuū, cū t̄n aliq̄ ipsarū ꝑiculo uacēt: q̄ aūt in synco
pis sunt frequentes, ob lāguiditatē, q̄ a nulla unq̄ syncope separat̄, sunt ꝑiculosi. Præstiterit āt I Ibidem b c.
ut cōsideremus de extremitatibus, q̄ in oībus pulsuū generibus sunt. Ac extrema q̄dē frequen-
tia nihilo minus q̄ syncope laborātibus, inest ijs, q̄ ꝑurenter febricitāt, nec ex toto t̄n ꝑniciose
se h̄nt. Raritas aūt nō est vnq̄ sine periculo, sicuti nec languiditas, nec paruitas. Etenim tres hæ
d̄riæ pulsuū, cū ad extremū ꝑueniūt, ꝑpetuo sunt periculosæ. extrema aūt magnitudo, ubi una
cū morbosa mollitudine cōsistit, periculosa est. ubi aūt cū aliqua salubri tunicę arterię cōstōne,
nihil absurdi h̄et.[k] Vr̄ aūt & uelociū pulsuū genus minus ꝑiculosū eē, q̄ tardorū. si q̄dē extre- K Ibidem.
ma ēt celeritas, minus q̄ extrema tarditas ē periculosa: extrema. n. tarditas, sicuti sanè & raritas
tūc accidūt, ubi innata caliditas extinguit̄. Incrementū aūt in celeritatē & ob usum urgentē fit,
D & oīno a facultate ualida.[l] Archigenes uero & hic ēt fallit̄, q̄ formicātē pulsum suspicat̄ celerē L Ibidem.
esse. neq;. n. celer oīno est, neq; ad extremū uenit frequētiæ: sed oēs pulsus, q̄ a naturali symme-
tria multū recedūt, nō boni sunt. At certe lāguidissimus & tardissimus, & rarissimus, oīum ē de
terrimus: post hos aūt minimus, & mollissimus, & durissimus: postea frequentissimus. At nō ce-
lerrimus, neq; maximus: sed hi sunt modice ꝑiculosi. Solus aūt ex extremis optimus est oīum,
vehementissimus.[m] Et sanè caprizās pulsus ex gn̄e est eorū, q̄ q̄ete intercipiūt̄: inæqualibusq; M 2. de p̄cog. ex p. c. 8 p. 112 c
intēperiebus interdū superuenit: sicuti & dicrotus ex gn̄e q̄dē est eorū q̄ intro retrahunt̄: comi
tat̄ t̄n & ipse interdū inęquales cordis intēperies, & tū magis, si fuliginosa excrementa multa in
multis ipsius particulis sint.[n] Ipsa āt inæqualitas cōsistit in situ partiū, ex eo, ꝙ arteria sursū, vel N Lib. de pul. ad
deorsum, antrorsum uel retrorsum, dextrosum uel sinistrosū, traducta esse uideat̄: in motione Tyrones c. 7. p. 43. f
uero ex eo, ꝙ citius uel tardius, maturius uel serius, uehementius uel lāguidius, diuturniori t̄pe
uel breuiori, s̄p uel nullo mō, moueat̄: in singulis āt partibus, ex eo ꝙ intersectus ꝑspicue sit, ex
q̄bus est & caprizās: simili mō, ex eo ꝙ recurrit, ex q̄b⁹ ē & dicrotus.[o] Et caprizās q̄dē ē ex ijs O Lib. de differentijs p. c 29. p. 52 d
q̄ scd̄m unā diastolē sūt inæquales: q̄n q̄ post q̄etē est scd̄a motio, & ocior & vehemētior prio
re sit.[p] Tradidimus āt in tractatione de d̄ria pulsuum huius nomenclaturæ cām.[q] Ac ea q̄dē, q̄ P Ibidem.
in uno pulsu intermittit inæqualitas, grauissima oīum est inęqualitatū; nō sinit. n. simplices mo- Q 2 de præcog.
tiones fieri scd̄m naturā: sed impedimēto est, ac priuat motione arterias, nō ꝑ tres, aut quatuor ex p. c. 6. p. 111. f
aut per aliquos adhuc plures pulsus, sed in ipso statim primo: & mortem propinquam minatur.

GALENO ASCRIPTVS LIBER DE VRINIS

B Iosepho Struthio Polono interprete

Maxima diligentia restitutus græca fidei.

ARGVMENTVM LIBRI.

Quid ex vrinæ substantia, colore, odoreque, ac ijs, quæ in ipsa continentur, in sanis, & ægrotantibus iudicandum.

Galenus in primo cōmētario in librum De humoribus cō. 1. dicit se librum unū De urinis cōscripsisse: sed an hic, ille sit, alio rum sit iudicium.

Quæ primæ sint, ac præcipue vrinarum differentiæ. CAP. I.

VRinarum differentiæ multæ quidem particulatim existunt: primæ tamen, ac præcipue sunt duæ, humor. s. & † ea, quæ humori inhærent. ‡ Humorem aūt (græce χῦμα) uoco id, quod re ipsa urina est: a uerbo κεχύσθαι, i. fusum esse, ipm deducens: inhærentia uero ea, q̄ diuersimode in vrina apparent. Rursus uero humoris ipsius drīæ in totidem secantur partes: duæ siquidem sunt, substantia nempe, & color. Vtrunque autem horum in diuersa partiri licet: substātia. n. alia est tenuis, C alia grossa, alia mediocris. Eam uero, quæ mediocris est, cum secundum naturam se habeat, diuidere non licet: cæterum tenuis & grossa bifariam diuiditur. Vrina quidem tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

† παρυφιστάμενον. quam dictionem hic interpres uertit inhærentia. & residere, & sedimentum. seu sedimen.

Quid indicet vrina, quæ mingitur tenuis & manet tenuis: & quæ mingitur tenuis, sed turbatur. CAP. 2.

PRior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim nondum coctionem tentauit: altera autem, quæ ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse coctionem. Et tenuis quidem urina, ita diuiditur, idq; quod diximus significat.

Quid significet, quæ mingitur grossa, & permanet grossa: & quæ mingitur grossa, sed redditur clara. CAP. 3.

AT grossa simili mō, aut mingitur grossa, & permanet grossa: aut mingitur grossa, sed redditur tenuis. Prior quidem indicat uigorem agitationis, q̄ est in humoribus grossis, & flatuosis, cum qua adest, uel affuturus est dolor capitis, propter conturbationem, ac euaporationem humorum. Altera autem ‡cessare‡ ebullitionem grossorum humorū, sed tamen naturam incipe D re secretionem eorum, indicat. Et hæ quidem sunt humoris, quòd ad substantiam, differentiæ.

Vrinarum differentiæ a colore. CAP. 4.

CVm uero in priore partitione mentionem ēt fecerimus drīarum, quæ a coloribus capiunē, iam deinceps eas exponamus. Prima igitur est vrina alba, hanc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hanc rubra, ultimo nigra: & extremæ quidē sunt duæ, alba & nigra: reliquæ aūt mediæ inter has. Est igitur pallida proxima albæ: rufa autem lōgius distat ab alba, propior pallidæ: è diuerso autem, rubea proxima est nigræ, lōgissimè distans a rufa, & a pallida: flaua aūt peculiarem, ac propriam hēt mistionem, ita ut gemini coloris esse uideaē, partim rufi, partim rubei. † Quare in libro De crisibus non abs re hmōi vrinam ad splendorem vrgere diximus: ‡ splendorem, n. a rufo, nitorem aūt a rubeo, accipit. Ergo ordine quodam mutuo a se inuicem urinæ hæ coloribus differunt, alba, pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit aūt pallida, cū modicum choleræ serosæ humiditati accedit: rufa aūt fit, qn̄ plus choleræ additur. rubea fit a sanguine: nigra uero a nimia exustione, & ab aliis causis, ut paulo post dicetur: alba aūt indicat extremam cruditatem. Hæ igitur sunt chymatis, seu humoris, simplices differentiæ in substantia, & colore. Reliquum est, ut complicatas connexasq; dicamus, quales scilicet sint: quæ deinceps simul connecti possunt, quæ item non possunt: &, si connectantur, quid significent.

† Quare & in libro De crisibus splendentem ipsam appellauit Galenus: iure. n. splendet.

De tenui, & alba urina. CAP. 5. E

SIt igitur quo ad substantiam suam minime cocta, talis uero est tenuis: cui ita permanenti tenui, annectatur color exquisite albus, ut sit ea tenuis, & alba: hæc vrina multa significat. Aut. n. imbecillitatem virtutis ostendit, sicut in senibus, & in morbis diuturnis: in pluribus, vt plurimum apparent urinæ tenues & albæ. Tales etiam in non nullis, qui natura imbecilles vires habent, visuntur. Interdum significat obstructionem † renum, quod cognoscetur ex dolore loci affecti: aut obstructionem hepatis, vt in ijs, qui quartanis affliguntur febribus: grossitie. n. sua melancholici humores obstruentes uias, solent huiusmodi vrinas efficere. Indicant uero tales vrinæ, & aliud summum malum: si. n. in causonide, & vrente febre appareat vrina tenuis, & alba, significat phrenitim. Cum. n. febris ipsa urens indicium faciat plenitudinis, & abundantiæ biliosi humoris, urina uero non tingitur, manifestum est, quod biliosus humor non retinetur in uasis, sed leuitate sua cerebrum insilit. Siquidem igitur nondum adest phrenitis, urina existente tenui, & alba, febre uero causonide, prædicimus phrenitim futuram: si uero adest phrenitis, urina uero eiusmodi est, prædicimus mortem, ut plurimum: neque. n. poterit uirtus cerebri seruari, cui ingruit tantus acutæ mordacisque choleræ impetus. Hæc igitur significat urina tenuis & alba.

† *Sicuti, cum in nephriticis apparet, indicat: & in quartanis similiter, cum in principijs talis mingitur, obstructionem significat.*

Quid significet tenuis & pallida. CAP. 6. F

SIt iterum urina, quo ad substantiam, cruda. i. tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, ut sit pallida: talis debilitatem uirtutis significat. Quo ad colorem enim concoxit, quippe cum hoc facilius sit: nondum uero quo ad substantiam, propterea, quòd hoc difficilius est.

Quid indicet tenuis & rufa. CAP. 7.

SIt urina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidem est priore, est tamen cruda, quo ad substantiam.

Quid indicet tenuis & flaua. CAP. 8.

SIt urina tenuis & flaua: hæc non solum cruditatem indicat, sed etiam defectum alimenti: id quod in iuuene ieiuno reperitur. Interdum ostendit calorem multum in profundo, biliosum succum gignere, id quod in febre tertiana: indicat & uigilias, ac animi perturbationes. † Hæc omnia flaua urina efficit.

† *Hæc omnia flauam urinam efficiunt.*

Quid significet tenuis & rubea. CAP. 9.

PRoponatur iterum urina cruda, quo ad substantiam tenuis, sed rubea: talis nunquam reperitur. Si. n. rubeus color in urina a sanguine fit, sanguis uero a coctione, coctio autem substantiam ingrossat, manifestum est, quod rubedo in urina cum tenuitate consistere non potest. Quòd, si aliqua reperiatur tenuis urina cum rubore, color ille exquisite rubeus non est, sed est quiddam ichoroides.

Tenuis nigra. CAP. 10. G

VLtima autem est connexio tenuis & nigræ: hæc etiam nunquam reperitur. Color. n. niger fit propterea, quod melancholicus humor per urinas purgatur: aut fit a frigiditate nimia, aut a nimia sanguinis adustione: hæc uero tria grossitiem sibi uendicant.

Quomodo tenue cum nigro non potest consistere. CAP. 11.

QVòd autem tres, quas diximus, urinæ nigræ differentiæ, grossam sibi substantiam uendicent, manifestum est: in remissione. n. febris quartanæ, & solutione melancholiæ, urinæ apparent nigræ. Redduntur autem nigræ propterea, quod humor nigræ bilis per has expurgetur, qui sua substantia terreus est, & grossus: quare, & urinas efficit grossas. Simili modo, & hæ urinæ, quæ ex assatione adustioneque sanguinis nigræ fiunt, grossæ sunt. Si enim ustio nimia exiccat humiditatem sanguinis, constat, quòd etiam grossam efficit eius substantiam: quare manifestum est, quòd & urinæ grossæ fient: à sanguine enim, & coloris immutationem accipiunt, & substantiæ usti sanguinis grossitiem referunt. Frigiditas uero, quia ingrossat materiam, etiam urinæ substantiam faciet humori similem. Ita igitur urinæ fiunt grossæ, ut docui.

Grossa alba. CAP. 12.

ET de connexione substantiæ tenuis cum diuersis urinæ coloribus, hæc quæ diximus, sufficiant. Superest, ut de altera substantiæ differentia dissceramus. Sit igitur urina grossa, cui ita permanenti grossæ color albus accedat: talis urina magnam esse in corpore crudorum humorum copiam indicat. H

Grossa rufa, grossa flaua, grossa pallida. CAP. 13.

PRoponatur grossa, & pallida: hæc non potest in connexionem uenire: neque etiam grossa, & rufa, neque grossa, & flaua, simul consistere possunt. Colores enim hi propter defectum materiæ fiunt, ac debilitatem uirtutis: grossa autem à contrarijs fit causis. Quare manifestum est, quòd rufa, aut pallida, aut flaua, simul cum grossa permanere nequeunt.

Grossa rubea. CAP. 14.

SIt urina grossa, & rubea, huiusmodi enim urina reperitur: significat plenitudinem sanguinis, ut fit in synochis febribus.

Grossa nigra. CAP. 15.

SIt grossa urina, & nigra: talis etiam reperitur, & significat euacuationem humoris melancholici: id quod multoties fit in declinatione quartanarum, & in solutione melancholiæ. De urinis uero nigris, quæ fiunt aut ab adustione, aut à frigiditate, postea dicemus. Et hæ quidem sunt grossi cum iis quos diximus, coloribus connexiones. Iam uero incipiamus agere de iis, quæ inhærentia uocauimus.

A *De eo, quod residet ab urina, & est album, planum, inæquale.* CAP. 16.

ESto igitur primum album, supremum locum occupans, planum, sed inæquale, id est uno die coctum, postero die non coctum: tale debilitatem indicat virtutis, quæ non potest ex æquo omni tempore materiam concoquere.

Album non planum inæquale. CAP. 17.

SIt uero album quidem, & inferiorẽ locum tenens, nõ amplius tñ planum, sed diuulsum, hoc deterius est priore: illud.n. ostẽdebat naturam sustinere inæqualitatem multis interiectis diebus: hoc uero in una coctione, id quod deterrimum est. Et, ueluti Autumnus propterea malus esse dicitur, ꝙ est inæqualis: si tñ inæqualis fiat quarto, vel quinto quoque die, minus est malus, si uero una die, longe peior est: sic & sedimenta diuulsa peiora prioribus sunt, quoniam indicãt naturam in una coctione defecisse ob distractionem: distrahitur uero natura a flatibus, qui inter succos intercursant, ac dirimunt continuitatem † eorum adeo, ut reddant illos rebelles. Si igitur supponamus sedimentum habere se secundum naturam, quò ad colorem, & locum, præter naturam autem in substantia, quis dubitabit longè deteriorem esse defectum substantiæ? ȝ

† Ex gra. impressis ita uertendũ. succi, qui concoquitur. Quũ igitur suppositum id, quod inhæret, habere se secundum naturã, quo ad colorem & locum, præter naturam autem in substantia, manifestum est, quod in substantia illius, quæ hæc ita habet, æqualitas, vel inæqualitas est.

Non planum æquale. CAP. 18.

B SIt igitur prius, æquale diuulsum: tale proculdubio malum est: indicat.n. copiam grossorum flatuosorumque humorum in profundo, qui a natura extenuari non potuerunt.

Non planum inæquale. CAP. 19.

SIt aliud diuulsum inæquale, idest alio tpe tale apparẽs, alio diuersum: hoc priore est melius: indicat siquidem flatuosos succos esse paucos, quos natura cito discutier, & tenues reddet Et mirum sane est inter opera naturæ æqualitatem malum esse, inæqualitatem bonum: quod merito sanè ita euenit: mala enim si eandem perpetuo uim habeant, deterrima sunt. Sicut & pulsus arteriarum, si semper & continuo intermittens existat, deterrimus est: si uero aliquando intermittens, aliquando non intermittens, minus est malum. Eodem modo sedimentum diuulsum inæquale, minus malum est sedimento diuulso, & æquali. Et hæc quidem de hac complicatione dicta sufficiant.

Suspensum album, planum, æquale. CAP. 20.

SIt aũt alia complicatio, hęc. Sedimen, quo ad colorem, sit coctum, & sit album, non obtinens tñ locum inferiorem, sed medium, planum in substantia, æquale in tpe: tale indicat coctionem, sed tñ non perfectam: id.n. non est hypostasis, loco tamen solum differt ab hypostasi. Cau

C sa autem diuersitatis loci est abundantia flatus, qui immiscetur succis: si.n. flatus haud exacte per concoctionem fuerit extenuatus, sed ob crassitiem inclusus fuerit intra sedimen, flatus ipse trudit illud, atq; attollit, aut ad supremam superficiem, & tum uocatur nubecula: aut ad mediã regionem, quod tum uocatur suspensum. At uero, si nulli sunt omnino flatus, ipsum grauitate sua deorsum fertur, uocaturq; hypostasis. Et de suspenso quidem id mihi dicendum fuerat.

De hypostasi & nubecula. CAP. 21.

* TRia hæc igitur, q̃ diximus, diuersa sunt tñmodo situ: situs aũt uariatur per flatum: flatus au
* tem gñatur coctione: coctio uero, qñ perfecta fuerit, flatum attenuabit, & resoluet: ꝑpea
* hypostasis perfecta perfectam indicat coctionem. Si aũt uentositas illa præ grossitie extenuari
* resoluiq; non potuerit, relinqueẽ in humoribus: q̃ erit uestigium coctionis humorum non equidem perfectæ, sed manifestæ, & mediæ inter crudos & coctos. Hæc aũt, si non multa fuerit, propellet sedimentum ad regionem mediam: si multa, ad locum supremum, fietq; nubècula, † quæ et signum est coctionis: quodcunq;.n. fuerit, quod ab urina residet, coctionem sigñat, eam tñ minus bonam, si multum & grossum fuerit. ȝ Clarum est igitur, ꝙ ex situ sedimentorũ nihil plus discimus, quã modum & mensuram eorum, quæ indicantur. Si.n. nigrum erit id, quod residet,

D signum est malum: minus uero est malum, si solum id nigrum est, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, si nubecula: si uero id, quod in infimo est, ueluti hypostasis, longe est pessimum. Sufficiant uero hæc dicta de situ, qui neq; bonum, neq; malum sigñat, sed modum & mensuram boni & mali. Cum autem in eo, quod residet quatuor nobis consideranda sint, color scilicet, locus, substantia, & tempus: superest, ut de colore iam disseramus, cum de substantia, tempore, & loco, iam satis dixerimus. Color autem alius est naturalis ei, quod residet, & est albus: alius præter naturam, qualis est niger ȝ fuscus seu ȝ liuidus, pallidus, rubeus: de quibus iam agamus.

† Et indicabit concoctioné uerum obscuram, quoniam multa & crassa est illa uentositas.

Color rubeus quid significet. CAP. 22.

SEdimentum rubeum fit a sanguine ichoroude: significat autem coctionis defectum, non tñ mortem: cum enim succus is sit benignus, & amicus naturæ, ȝ magnum ȝ periculum inferre non solet: quia uero indicat cruditatem, ob id etiam morbum diuturnum: id autem ex eo, quod
* dicturi sumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate, sicut phlegma, & ichor: quidam generantur una cum sanguine, sicut flaua bilis, & nigra bilis. Quando igitur in urina sedimentum uidetur rubeum, indicium est, ꝙ ab ichore colorem accepit: ichor autem fit ante, quàm sanguis fiat (neque enim natura perfectam sanguini tincturam dedit) manifestum est, ꝙ nondum coctus est: ad hoc autem tempore indiget natura, ut sanguis coquatur. Quid igitur significet sedimentum rubeum, iam diximus.

Quid significet nigrum. CAP. 23. E

SEdimētū aūt nigrū aliqñ frigiditatis est indiciū, interdū caliditatis: discernet uero alterū ab altero hoc mō. Si añcessit liuidus, postea subsecutus est color niger, indicationē facit frigiditatis: si uero añcessit * croceus, subsequit uero niger, caliditatē indicat. ‡ Et quatuor qdē in eo, qđ residet, inqsiuimus, colorē dico, & locū, & subam, & tps: oīum aūt horū syncrisin fecimus. ‡

* χλωρόν.

Quid significet liuidum. CAP. 24.

LIuidum autem frigiditatem indicat, & internitionem uirtutis.

De speciebus urinarum oleaginarum. CAP. 25.

EX oleaginis vrinis alia est elæochroa, alia elæophanes, alia elæodes. Prima principiū indicat colliquationis † adipis totius corporis, est uero ea colorē olei retinēs. ‡ Elæophanes aūt hēt † aliqd magis simile oleo, qđ supra urinā insidet: ‡ signatq; augmentū colliquationis. Elæodes ē, q tota sui suba, & * vñquaq; est ueluti oleū: q indicat statū, & summū uigorē colliquationis. Sūt aūt hæ urinæ ēt ex colliquatione adipis renū. Extāt tñ cautiones, qbus hoc discernas, quarum meminit Hippocrates in Aphorismo de resolōne adipis renū, ubi dicit: ‡ Quibus hypostasis pinguis, ac simul tota, iis renū uitiū signat. Ipsemet docuit discernendi modū, cū addidit ἀθρόα. i. simul tota: ‡ In renū. n. colliquatione celeriter adipes excernunt. ‡ in colliquatione aūt totius corporis adipes colliquati paulatim, i. tade, & nō uniuersim, cū urina exeūt. Quia. n. recipit adeps à uenis mēbris uicinis, deinde ab ijs, q cōtinuant, & rursus ab alijs, & alijs, & tādē a renibus, & à uesica, pater multo post tpe excerni: adipis uero ī renib. colliquati, pp uicinitatē trāsit*, celerrima ē excretio, & nō paulatim. Hoc igr ē, qđ dixit Hip. simul tota. i. celeriter. Hęc de oleaginis. F

† Nō est in impressis græcis, † exquisitiorem mixtionem olei cum urina, * colorē. 7 Apho 35. Ex. ord. 36 *

Quid significet hypostasis oroboides. CAP. 26.

CVm autem caro ipsa liquatur, facit hypostases oroboides. i. similes orobis: quas ut bene discernas, aīum aduerte ad coctionem, aut cruditatem, aut febrem acutam præsentem. Si. n. adest febris, totius corporis est passio: si uero non adest febris, est uitium renū. Et rursus, si adest cruditas urinarum, totius corporis uitium est: si coctio adest, hypostases uero orobinæ appareant, uitium indicat renum. Nec sine causa cruditas incessit, qñ morbus est totius corporis: ea enim uasa, quæ coctionem conficiunt, male affecta sunt: in uitio autem renum cruditas nō adest, renes enim non sunt instrumenta coctionis urinæ. Hæc de colliquatione carnis & adipis.

Quid significet hypostasis petaloides. CAP. 27.

QVando solida mēbra male sunt affecta, abradunt primū superficiariæ partes, & reddūt urinas petaloides. i. squamosas: sunt tñ, & hæ aliqñ a uitio uesicæ. Discernes autem hoc ex iis, G quæ iam diximus de uitio renum: si. n. adfuerit febris, totius corporis est uitium: si non adfuerit febris, uitium est uesicæ: si cruditas adsit, totum corpus est affectum: si coctio adsit, uesica.

Quid significet pityroides. CAP. 28.

QVando febris, profunda corporis uasa corripit, ac dilacerat, hypostases fiunt pityroides, i. furfuraceæ, quæ strictiores quidem sunt squamosis, sed grossiores: id uero etiam uitium uesicæ aliquando indicat. Discernitur autem hoc eo, quo diximus, modo: si enim adfuerit febris, uitium est totius corporis: sin minus, uesicæ.

Quid significet crimnodes. CAP. 29.

POsteaquam uero febris ipsa longe lateq; maiori ui, quā in superioribus uitiis, solida mēbra corripuerit, facit solidiora sedimenta, quam erant illa, quæ speciem furfuris referebant, quæ uocantur crimnodea ‡. i. farinæ, siue etiam spumæ similia. ‡ Hæc uero duo significant, aut cremationem sanguinis, aut liquefactionem solidorum nimiam. Et, siquidē alba fuerint, quæ resident, solidorum membrorum est uitium: si uero rubea extiterint, sanguinis crematio.

Quid significet ichorosa urina, & quæ sandaracha similis est. CAP. 30.

INdicat hepar esse ulceratum, cuius substantia dissoluitur. Et partes quidem huius sedimenti H subtiliores habent colorem ichorosum: crassiores autem sunt similes sandarachę, quæ ut plurimum portendunt mortem infirmis: aut, si superuixerint, hydropem.

Quid significet fœtida. CAP. 31.

FOetida vrina indicat putrefactionem, & internitionem uirtutis.

Complicationes humoris, & sedimenti. CAP. 32.

REstat uero nobis speculari de humoris urinarij cū sedimētis cōnexionib. ac dicere, qd significent. Hæ. n. cōnexiones, quas hucusq; explicauim⁹, erāt ut solius humoris urinarij, quas primo loco edisseruim⁹: uel soli⁹ sedimēti, quas scđo loco exposuim⁹: Nūc āt, & humoris, & sedimēti simul connexiones cōplicemus: & exponamus, quid signet qlibet complicationis dfia.

De tenui & albo. CAP. 33.

PRoponatur igitur primo urina non cocti humoris, qui est tenuis: nec cocti coloris, qui est albus: in tali urina nunquam potest existere sedimentum: tenuitas. n. significat defectum materiæ ex qua fit id, quod residet. Ad hæc in tenui, quæ parmanet tenuis, esse sedimentum, simulq; esse urinam pallidam, aut rufam, aut flauam, est impossibile: in ijs. n. natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendum. Quare si uolumus conficere connexiones humoris urinarii cum sedimentis, tenūe abiiciamus a proposito, proponamus uero grossum.

Grossum

A *Grossum album non planum.* CAP. 34.

SIt uero urina colore alba, substãtia grossa: in hac potest residere sedimen, quod sit album, sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum copia colligitur, quę, licet coctionem coloris admittat, substantiæ tamen minime.

Grossum rubeum non planum. CAP. 35.

SIt alia grossa, cui inditus sit color rubeus: pallido.n.rufo, & flauo, ob eas, quas diximus causas, grossum connecti non potest: si igitur rubeo misceatur grossum (id quod sæpius accidit in synochis febribus) signum est cruditatis, & in humore, & in sedimento, tum quo ad substantiam, tum quo ad colorem utriusque, humoris scilicet, & sedimenti.

Grossum nigrum non planum. CAP. 36

SIt urina alia grossa, & nigra: hæc non cocta est, nec colore, nec substantia tã humoris urinarij, quam sedimenti. Et hæ quidem sunt connexiones urinæ grossæ, quæ remanet grossa.

Mediocris substantia cum quibus coloribus esse possit. CAP. 37.

SIt uero urina, quo ad subam, mediocris, cui annectatur color aliquis: hæc alba esse non põt, si.n.alba est, cruda est. Esto tñ, appareat urina mediocris substantiæ, & alba: mirum profecto B erit, quõ natura mediocrem subam faceret, colorem uero non decoqueret, cum illud maioris sit negocij, & difficultatis. Mediocre igitur cum albo consistere non potest: raro autem cum pallido, nisi abundans humiditas aliunde choleræ aduenerit. Color quoq; rufus, aut flauus cũ mediocri urinæ substantia non potest communionem habere: q; si aliquãdo habeat, in illis tamen nihil residet: proinde & has urinarum cum hypostasi complicationes, ut inanes, omittamus.

Quæ urinæ sunt malæ. CAP. 38.

VIrides, seu liuidæ, nigræ, cruẽtæ, nimiũ grossæ, rufæ supra modũ, impermixtæ, rufæ simul tenues, carẽtes hypostasi, prauæ sunt: fœtidæ, pingues, oleaginæ, & eæ, q̃ excedũt copiã pot⁹.

Nubecula & hypostases malæ. CAP. 39.

LIuidæ, nigræ, * obscuræ, uariæ, diuulsæ, & hę, quas ante uocauimus crimnodes, sanguinolentæ, biliosæ, & exustæ, phlegmaticæ, & fœtidæ: Vrinæ uero, in quibus nihil residet, sunt omnino prauæ. Hæ igitur species urinarum significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumq; augmenta, declinationem, discretionem, cõcretionem, coctionem, cruditatem, modum insuper periculorum, quæ futura sunt. Considerare autem medicus debet in his omnibus multitudinem, & uim causarum, ac exuperantiam, quo delictum omne euitetur. *ζοφώδεις.

C *De differentijs urinarum in hominibus sanis.* CAP. 40.

IN morbis febrilibus utilissima est urinę indicatio. Qm̃ aũt oẽ, qđ est p̃ter naturam, cognoscit per id, qđ est sc̃dm naturã, idcirco urinarum notitia incipere debet ab iis, q̃ sc̃dm naturam se hñt. Optima igitur urina est in iis hoĩbus, qui sani sunt, & bonam corporis habitudinem sortiti sunt, subrufa, aut subflaua, mediocris crassitiei, tali colore permanens, quali micta est: hypostasim retinens planã, æqualem, albam per oẽ tp̃s, multitudinem aũt pro mensura, & rõne potus. In mulieribus tñ urina sc̃dm naturã albioris coloris esse debet, q̃ in uiris, hr̃eq; hypostasim maiorem. In puerili uero ætate necesse est grossiorem esse hypostasim, p̃p edacitatem puerorum, & motus eorum importunos, ac inordinatos. Qñ aũt Hippocrates dicit | hypostasim planam, vult sign̄are nõ diuulsam, sed continuam: qñ dicit æqualem, vult sign̄are tum eam, quæ per oẽ tp̃s similis est sui ita, ut, si uno die sit cocta, postero die non sit cruda: tum eam, q̃ sedimentum, & humorem vrinarium habet totum sibi æqualem. In urina naturali consideranda sunt hæc, substantia, color, & ea, quæ humori adhærent, qualis est nubecula, suspensum, & ea, quæ in fundo est, hypostasis: q; si aliquid horum in urina immutatum fuerit, indicium erit cruditatis in uenis. In Prog.com.2. t.26.4.200.b

Qualis urina optima est in ægrotantibus. CAP. 41.

D OPtima in ægrotis urina est ea, q̃ simillima est urinæ sanorum hoĩum, subpallida, aut subflaua, hñs hypostasim albam, planam, æqualem. Ab hac uero iam defecit, quæ suspensum hẽt album, planum, æquale. Adhuc uero magis deficit, quæ nubeculam habet albam, planam, æqualem. In quibus.n.flatus est in profundo grossus & incoctus, si paucus is fuerit, permittit materiã ad matellæ fundum deferri: si uero abundauerit, effert hypostasim ad superficiem summam vrinæ, & facit eam, quam dicunt nubeculam. Quanto igitur flatus prævaluerit, & magis dissecuerit, ac magis in altum sustulerit hypostasim, tanto minus cocta dicetur esse urina. In tertianis tamen exquisitis, & in ephemeris febribus, sola nubecula, aut suspensum ad solutionem morbi sæpe sufficit: interdum sufficit & solus color urinæ bonus.

Quòd non omnis hypostasis alba bonum indicet. CAP. 42.

SAepe aũt albus color eorum, q̃ in urina resident, decipit idiotas ita, ut nesciãt malam esse hypostasim, q̃ illis vr̃ bona: ac è diuerso bonam esse, q̃ illis vr̃ mala. Accidit.n.aliqñ ut albus humor, & crudus excernatur simul cum urina, ac in imo subsideat, instar bonæ hypostasis: aliqñ affecto hepate, aut renibus, pus cum urina excernitur, & subsidet, ita ut indoctos decipiat. Sed hoc discerneť primum per dolorem, qui p̃cessit in renibus, aut in hepate, aut in aliquo mẽbro alio, qđ solet per urinas expurgari: deinde per fœtorem, quẽ obtinet pus. Crudus aũt humor discernetur a bona hypostasi per inæqualitatem substantiæ eius, quod inhæret: neq;.n.humor

crudus permanet sibi cõtinuus,sed diuidiť in exiles,& minutas partes ueluti arenulas, neq; pla E
nus est oïno,sicut uera hypostasis.In bonis aũt vrinis primum,qđ apparet,est nubecula: dein
de facto aliquo descensu apparet id,qđ uocať suspensum:in fine aũt (posteaq̃ iã carminata est)
subsidet in ꝓfundo,facitq; hypostasim,nimirum cũ iã perfecte cocta fuerit. At in crudis humo
ribus a principio statim delabiť multitudo nõ pauca in profundũ matellæ,interim & totius uri
næ color est malus:deinde paulatim concocta , & extenuata multitudo attollitur in mediũ hu-
moris,facitq; suspẽsum.Posteaq̃ uero maximopere extenuata , coctaq; fuerit,insidet in superfi
cie humoris vrinarij,faciens nubeculã,q̃ idiotis imponit,ut opinenť morbum labi in deterius.

GALENI DE CRISIBVS LIBRI TRES

Nicolao Leoniceno interprete

Denuo etiam ab Augustino Gadaldino ad optimorum exemplarium Græcorum veritatem multis in locis emendati.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de temporibus ægritudinum dignoscendis,siue illa quidem præsentia sint, siue futura : ac signorum omnium naturam explicat, quibus vniuersa iudicationis morborum prænotio consistit.

Quid hoc opere agendum. CAP. I.

Iue subitam in morbo mutationẽ , siue ad meliorẽ statum inclinationem solam,siue agitationem,q̃ eas antecedit,siue oẽm morbi solutionem , siue eam tm̃,quæ bona sit , Crisim uelit quis appellare, non est mihi,nisi obiter,hoc in loco distinguere propositum : sed, quo pacto hæc oïa quispiam optime præcognoscat,percensere institui. Optimũ autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri status : sic autem appellatur uehementissimum totius ægritudinis tempus.

Quot morbi tpa:ac qbus ex rebus perperã a ueteribus seiũgebãtur. CAP. 2.

SVnt.n.oïa eius tꝑa quatuor numero,principium,incremẽtum,status,& declinatio. Quædã uero ægritudines ob earum malignitatem,atq; ob ægrotantis imbecillitatẽ,statim in tꝑe incrementi hoïem occidunt:sicut & q̃dam aliæ in ipso statu.An uero ẽt in declinationis tꝑe aliquis morbus possit occidere, non sine ronẽ q̃situm est: sed de hoc ꝓcedente sermone determinabitur. H Has aũt quatuor partes quidam ẽt tꝑa uniuersæ ægritudinis appellant.Eandẽ aũt ob cãm tꝑa ẽt uocant uniuersalia , ut q̃ à particularibus differant,in q̃ singulæ accessiones diuiduntť.Definiunť aũt non dierum (vel horarum, ut quispiã existimauerit)numero:neq;.n.fieri põt,ut morbus, qui in quatuor diebus sit finiturus,æqualia hẽat tꝑa partium cum eo,qui usq; ad quadragesimũ diem dẽat extendi.Et oẽs quidem hucusq; consentiunt.Qũo aũt iudicare,atq; distinguere hmõi tꝑa oporteat, non ẽt in hoc oẽs inuicẽ cõcordant:sed nõnulli quidẽ,si anticipent,aut subsequanť accessiones,cõsiderãt:hi uero ad earum lõgitudinẽ respiciunt:alii ad magnitudinẽ,quã ẽt uehementiã noïant:quidam & hæc ipsa in remissionibus considerant:deinceps inuicem altercantur: cum liceat,q̃ diximus oïa,coniungere,ac præterea alia,quæ dicentur:hac.n.uia uix quispiam exquisitam faceret constituti temporis coniecturam.Si uero quidpiam ex his indiscussum prętermittatur,tantum præcognitioni nocebit,quantum uel magnitudinis,uel uirium,quod prætermittitur,obtinebit.

De ratione status,& incrementi uniuersæ ægritudinis dignoscendi. CAP. 3.

NVnquid igitur morbus augeatur,non ex eo tm̃ coniecturari oporteat,q accessiones anticipent:sed ẽt earum longitudinem oportet annotare,& magnitudinem quoque,ac morem,

qui

A qui cũ ſymptomatibus, verbi gratia, uel ſine his, euenit: ſicut etiã in intermiſſione: & de declina
tione hæc eadem exiſtimo conſideranda. Voco autem intermiſſionem (Græce διάλειμμα) qñ fe-
bris in quietem deſierit: declinationem, oẽm eius partẽ, q̃ ſtatum ipſum ſubſequitur vſq; ad ſe-
cundæ acceſſionis principiũ. Nã anticipatio ſola per ſeipſam nõ eſt ſufficiens ſignũ incremẽti,
ꝗ ſæpe morbi proprietatem conſequitur potius, q̃ eius incrementum: cum & quartani, & tertia
ni, & quotidiani quidã circuitus vſq; ad integram ſolutionem ita anticipare uiſi fuerint. Cõſue
uerunt aũt medici, tales formulas typos ve, anticipantes nominare: ſicut alias uocãt tardantes,
q̃cunq; ſtatim ab initio futuri temporis aliquid poſterius aſſumunt. Sed & in his plus, q̃ propor
tio exigit, uel anticipare, uel ſubſequi, alterũ incremẽti, alterũ declinationis, uidetᷓ eſſe indiciũ:
ſimpliciter aũt anticipare, uel ſubſequi, neutrius. Cõuenit aũt non ſolum aduertere, nunquid ſe-
cunda acceſſio conſuetã anticipauerit horam, ſed nunquid etiã lõgitudo temporis eadẽ, aut ma
gnitudo æqualis: aut, q̃ nunc adeſt, ſit malignior, aut ſimplicior. Hæc ipſa ẽt ſunt in intermiſſioni
bus, & declinationibus inſpicienda. Longitudinẽ quidem temporis facillimum eſt cognoſcere:
magnitudinẽ uero, quam & vehementiã uocant, & morem, quẽ ẽt modũ appellant, tum ex pro
pria morbi ſpecie, tum ex ſuperuenientibus ei ſymptomatibus ſpectanda cenſeo. Ex propria
B quidẽ mobi ſpecie, ea q̃ propriã ipſius cõplent naturam, contemplando: ueluti, exempli cauſa,
in pleuritide, ad lateris dolorẽ pungentem, & febrem acutam, & tuſſim, & ſpirandi difficultatẽ:
Ex ſuperueniẽtibus uerò ſymptomatibus, ſi multa, ſi diuturna, & ualida, atq; maligna ẽt extite
rint: aut contra, pauca, ac breuis temporis, & parua, & ſimplicia fuerint. Sic & intermiſſionis, ac
declinationis tp̃s, ſi longius p̃cedente, uel breuius: aut toleratu difficilius, uel facilius: aut ſi qđ
ex acceſſione ſymptoma remanſerit, aut oĩa ceſſarint. Si.n. ijs, q̃ diximus, adſint peiora, morbus
augetur manifeſte: ſi uero meliora, declinat. Sit.n. ut acceſſio conſuetam anticipet horam: lon-
gior ẽt fiat, atq; uehementior, malignior q;: & cum multis, prauisq; ſymptomatibus perturbet:
ſit ẽt, ut declinationis tp̃s breue fiat, neq; exquiſite toleratu facile, neq; oĩno à ſymptomatibus
acceſſionis liber: neminem futurum arbitror, qui de hmõi ægrotantibus q̃rat, nunquid morbus
in eis ad magnitudinem creſcat. Rurſus vero haut oĩa his contraria, nimirum ipſius inſultus ini
tiũ tardet: longitudoq; acceſſionis ac magnitudo imminuatur: malignitas mitigetur: & ea, q̃ ſu
perueniunt ſymptomata, minora ſimplicioraq; fiant, uel neq; oĩno ſuperueniant: intermiſſio ẽt
uel declinatio toleratu facilis, lõgaq; ſuccedat, omniaq; deleat acceſſionis ſymptomata: nam &
hæc manifeſtiſſima ſunt declinationis indicia, ſicuti priora augmenti. Cũ uero, q̃ ad acceſſiones
C ambas pertinent, æqualia fuerint: morbũ cõſiſtere demõſtrãt. Nunquid igitur plus, q̃ erat oppor
tunũ, à nobis eſt dictũ? aut aliquid ab Hippocrate p̃termiſſum, ubi docet, quo pacto quiſpiã ex
circuitibus inueniat ægritudinis incrementũ? Ait.n. Acceſſiones eſſe inuicẽ cõferẽdas: ſi citius 2.Epid.ſect.1.
fiant, uel non: ſi in longius tempus, uel non: ſi deniq; magis, uel non. Hoc.n. uerbũ, citius uel nõ,
nihil aliud oſtendit, niſi utrum acceſſio horam conſuetam anticipauerit, uel tardior facta ſit: Il-
lud aũt, in longius tẽpus uel non, nunquid longius perdurauerit tp̃s, an breuius. illud uero, ma-
gis uel non, reliqua oĩa, q̃ à nobis explicata ſunt, in ſe comprehendit: nam, & magnitudinem, &
morem ipſius morbi, & ſuperuenientia ei ſymptomata, eorumq; inſuper numerũ, in eo, qđ dici
tur, magis ac minus, cõprehedi exiſtimes: ſic & declinationis (ut q̃ & ipſa ſit totius acceſſionis
pars) magis ac minus ex eiſdẽ inuenire oportet intentionibus. Incremẽti itaq;, & aſcẽſus, & aug
menti (his.n. oĩbus nominibus ſecũdũ ægritudinis tp̃s appellant) ſi citius fiat acceſſio, ſi lõgiori
tp̃e duret, ſi magis ẽt, indicia ſunt: ſicut his cõtraria, declinationis ſigna oſtendunt, ſi uidelicet
tardius fiat acceſſio, ſi breuiori tp̃e duret, ſitq; oĩno præcedente debilior. Statum uero indicãt,
ſi in eiſdem permaneãt ac perſiſtant. Et quidem ſæpe in morbis nullum ſenſibile tp̃s inueniẽ hu
iuſmodi, ſed habente adhuc quarta (ſi ita contigerit) acceſſione indicia augumenti, quinta ſuper
D ueniet acceſſio, declinationis principium: qñ uidelicet ſtatus momentaneus extiterit adeo, ut
nemo, cum adeſſet, agnouerit, ſed, ut exquiſite dignoſcatur, primũ declinationis tẽpus ſit neceſ
ſariũ. Simile quiddã etiã accidit in morborum augmentis: nam interdũ prior acceſſio principiũ
ſimul habuit, & aſcenſum, & ſtatum, ſcilicet in prima ſui parte principium, deinde aſcẽſum, po-
ſtremo uero ſtatum; deinde ſecunda acceſſio manifeſte viſa eſt declinare. Sed præſente qui-
dem ſecunda acceſſione, tunc demum cognoſcere, qualis fuerit illa, q̃ p̃ceſſit, præter id, ꝗ unuſ-
quiſq; medicus id facere poteſt, rem ẽt maximi momẽti in uſu medicinæ deſtruit, p̃cognitionẽ
ſcilicet, de qua plenius in libris De arte curatiua diximus. Generoſi autẽ medici, atq; arte Hip-
pocratica digni eſt officium, futurum ſtatum præcognoſcere, cum omnem uictus rationem, ad
ipſum inſpiciens, inſtituat. Eadem ratione principium morbi atq; augmentum, non, ubi iam per
fecta ſunt, cognoſcere, ſed multo antea præſtabit præcognoſcere.

De ratione primi morborum principij dignoſcendi. CAP. 4.

VIdeo tñ plurimos medicorũ neq; præſentis ẽt principii notitiam habere, ſicut apprime ad-
mirabilem Theſſalum, qui in principiis contrahere iubet, ẽt ſi morbus fuerit adſtrictus, ac
pro ſui natura egens relaxatione; quo pacto uero quiſpiã ipſum principiũ agnoſcat, tanquam rẽ
notiſſimam, dicere prætermiſit. Sed hoc non paruam habet dubitationẽ. Nã, ſi primũ exquiſite
insultum

Infultũ pro principio morbi totius ſtatuere oportet, indiuiſibile erit, atq; ſine tpe: ſi vero primã E
acceſſionem, ſcimus hanc aliqñ, & eius augmentum, & ſtatum in ſe ipſa cõprehendere: ƥter id,
qđ extra oẽm tõnem eſt, ut qui in ſeptem ad ſummũ diebus morbus finiri debet, & qui ad men
ſes ſex extendi, oẽsq;, q in medio tpe terminanť, ſolã hẽant primam pro principio acceſſionẽ.
Sicuti.n.neq; oẽs morbi augmẽtum, aut ſtatum, aut declinationem æqualis hñt tpis, eodẽ ai bi
tror mõ neq, principium. Neq; tñ, ſi quiſpiam primam acceſſionem præterierit, iam poterit prin
cipium circunſcribere: nam, ſi ſcđa ſtatim ſubſequať, q̃ hẽat augmenti indicia, & poſt ipſam ter
tia, & quarta, & ſic aliæ deinceps oẽs: qui primam omiſerit acceſſionem, tanquã non principiũ:
uel oẽ tp̃s medium vſq; ad ſtatum diceret eſſe principium, atq; ita oĩno tolleret aſcenſum: aut,
ubi primo finiret principium, nõ hſet exprimere. Quæ nam eſt huius dubitationis medela? Si q
dem uelint, q̃ ſunt ab Hippocrate ſcripta, perdiſcere, facilis atq; expedita eſſet iſta doctrina: nũc
uero ƥter id, ꝙ quæ ſunt ab Hippocrate optimè tradita, nolunt addiſcere: illa, q̃ ignorant, dam-
nare conantur. Sed illis quidem inueniri nõ põt ignorantiæ medela, nobis uero perfacile. Inqt
1. Apho. 12. Ex. ord. 5. a .n. ‖ Acceſſiones, & cõſtitutiones, morbi oſtendunt, & anni tempora, & circuituum inuicẽ incre »
menta. Quòd quidem morborũ conſtitutiones, quandam ueluti eorum ideam ac formam nomi »
nat, ſcđm quã ex talibus, & tãtis cõſtituunť uniuerſalibus temporibus, minima quiſpiã hac cõ F
3. Epid. com. 3. t. 10. 3. 140. a iectura cõprehenderet: Nam, cum in primo epidemiorum libro antea dixiſſet, ‖ Sunt aũt modi, »
& cõſtitutiones, & acceſſiones harum quarumlibet febrium. deinceps ſubiungit: Statim.n.con- »
tinua, quibus incipiens floreſcit, ac uiget maxime, & ad difficilius attollitur. circa aũt criſim, & »
ſimul cum criſi, extenuatur. Eſt autẽ, cum incipit, mollis ac latens: inſurgit aũt atq; acerbať ſin- »
gulis diebus: circa criſim aũt ſatis emicat. Ex quibus uerbis manifeſtè oſtendit, ſe qualemcunq; »
ex totius morbi tẽporibꝰ cõpoſitionẽ, morbi cõſtitutionẽ nominare. Quo igiť mõ morbi, & an
ni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, uniuerſalia tẽpora morbi cõmonſtrabũt? nã
hoc erat, qđ q̃rebamus. Nam quartana aliqua febris inuadens nõ utiq; hẽt acceſſionem primã
principium: ſicut neq; exquiſita tertiana uſq; ad diẽ ſeptimum, ſuũ põt principium extendere:
eodem pariter modo, & de alijs morbis iudicandum. Nam febris ardens, & morbus lateralis, &
inflammatio pulmonis (Græci καῦσον, πλευρῖτιδα, & περιπνευμονίαν uocãt) breuis tẽporis hñt prin
cipium: morbus autem comitialis, & articularis, & coxendicum, & renum paſſiones, longi tem
poris. Sic quidem à morbis ipſis. A temporibus autem anni, hoc modo: ‖ Aeſtiuæ quartanæ ma- »
3. Apho. 25. Ex. ord. 16. a gna ex parte breues ſunt, autumnales verò longæ, & præſertim quæ ad hyemem attingunt. Sic, »
& oĩs morbus alius æſtate quidem breuiorem, hyeme uero diuturniorem hẽt criſim: & princi- G
pium ſic æſtate breuius, hyeme uero longius habebit: ſimilem quoq; ſeruabit in alijs tempori-
bus proportionem. Sic quidem, & anni tempora morborum conſtitutiones prænunciant. Cir-
3. Epid. ſect. 1. cuituum autem incrementa hoc modo: Ait.n. ‖ acceſſiones eſſe inuicem cõferendas, ſi citius fiãt
uel non: ſi in longius tempus uel non: ſi magis uel non: nam, ſi hæc omnia cõiunxeris, ad exqui-
ſitã dignotionem proprius accedes. Si uero nihil ex iſtis animaduertens, putas poſſe morbi prin
cipium cognoſcere, ‖ uel ab aſcenſu diſtinguere, ‖ nunquam propè accedes ad ueritatem.

De dignoſcendis morbi temporibus ex Hippocratis ſententia, potiſsimum ex concoctione, & cruditate. *CAP. 5.*

NVnquid igiť hæc ad exquiſitã tẽporũ morbi ſufficiunt cognitionẽ? nequaq̃, ſed hñt aliquid
quidẽ artificioſæ cõiecturæ: tñ uero ab exquiſita tõne deficiunt, quantũ illam, quæ nullo
mõ eſt, ſuperant. Quid uero illis additũ, exquiſitam faciat ƥcognitionem, ſi totum leges aphotiſ
1. Apho. 12. Ex. ord. 5. a mum, intelliges, in quo ita ſcribiť: ‖ Morbi autẽ acceſſiones, & conſtitutiones, oſtendunt & an- »
ni tp̃a, & circuituũ adinuicẽ incrementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora in- »
terualla fiant. Sed & ex iis, quæ mox apparẽt, coniicere oportet: ueluti in laterali morbo ſi ſpu »
tum ſtatim appareat, incipientem morbum facit breuiorem: ſi uero poſterius, longiorem, & uri H
nę, & alui excrementa, & ſudores, uel bonã morborũ iudicationẽ, uel malã, & lõgũ uel breuem »
futurũ morbum, poſt apparẽtia cõmõſtrabunt. Hæc quidem ab Hippocrate in aphoriſmis ſcri- »
9. Epid. com. 2. tex 44. & 45. 3. 313. h. & 114. a bunť: in primo ãt libro epidemiorũ, Oẽs ‖ inquit coctiones excrementorum ubiq; eſſe opportu »
nas, & bonos, iudiciarioſq; abſceſſus oſtendere. Deinde ſubinferẽs inquit: Coctiones celeritatẽ »
judicii, & ſecuritatẽ ſanitatis, oſtendunt. Sed coctiones hæ quidẽ oẽs iis adſunt, q̃ coquunť: quę »
nã igiť hæc ſunt? Nõ alia ſanè, q̃ illa, q̃ mox apparẽtia nominauit. nã q̃ propria ſunt morbi acci
dẽtia, ſimul cum morbo inuadunt, ſimulq; incipiunt: reliqua uero oĩa mox apparent. Inuadunt
igiť unà cum morbo laterali, & febris acuta, & lateris dolor punctionis, & difficilis anhelitus, &
tuſſis: mox apparent ãt q̃dã, ut ipſi morbo ƥpria: nõ nulla ãt, ut cõia oĩbus febricitantis. Vt pro
pria quidẽ ipſius morbi, primum quidẽ, ſi nihil educatur cum tuſſi, qđ ſufficiens eſt morbi co-
ctione carentis indicium: ſecundo autem, ſi educať quidẽ, ſed nõ bonum. Eſt autem & hoc du-
plex, unum q̃dem, qđ ſolum caret coctione: alterum uero, qđ ẽt prauũ exiſtit. Ab his uero oĩ-
bus id, qđ coctum eſt, ſeparať, qđ ẽt ƥpriè ſputum appellant: neq;.n. qđ ſanguineum eſt ac bilio
ſum, atq; ſpumoſum, ita noĩamus, ſed potius quodammodo ſputamẽ uocamus: cum uero neq;
ſanguini, neque bili pallidæ uel nigrę, cõmiſtum fuerit, id, quod tale fuerit, iã ſputum uocamus.

Quando

A Quãdo igiẽ hoc cito apparuerit,morbum facit breuiorem:cum vero nullo modo educitur, aut
crudum,indicat morbum in longius debere protendi:si autem prauum educiẽ sputamen, peri-
culum imminere signat:si aũt etiã malignũ fuerit,mortem minatur.Quid igiẽ sit sputũ,nũc non
est opus exponere.Quæ uerò propriè sputamina nominanẽ,ex his,q̃cunq; subflaua,& subrusa,
& subpallida,& subspumosa,& tenuia existunt,solam cruditatem significant, nullum uero insi-
gne malum p̃nunciant,quæ uero sine alia cõmistione sunt flaua,ac rusa,crassa atq; spumosa ,[&
uiridia,uiscosa,atq; rotunda,atq; his ẽt magis nigra,sunt praua. Considerãdum ẽt,quis sit eorũ
eductionis modus:nam,si facile expuantur,constat quidem,bona esse,contraria uero mala. Et
quid oportet nos plura dicere,cum possimus uerba,q̃ in libro prognostico scribunẽ,apponere?
[Sputum oportet in oĩbus doloribus,qui sunt circa pulmonem ac latera celeriter expui,ac faci- In Prog.com.2.
le,cõmistumq; uideri uehementer flauum sputo. Neq; in dubio est,ꝙ hoc loco Hippocrates spu t.43.4 202.a
tum vocat id,quod secundum naturam se hẽt,cui flauum admistum esse oportere inquit.Verbũ
autem illud,uehementer, non nulli quidem neq; omnino adiungunt : quidam uero ad cõmistũ
referunt,ut sermo uterq; ita se habeat,cõmistumq; uehementer sputo uideri flauum : uel flauũ
uehemẽter,cõmistum uideri sputo.Sed prior sensus est artificiosior:semper.n. inæquales oĩum
B {motus,&}eorum,quæ plurimum distant,cõplexiones damnat Hippocrates.Experientia quoq;
ita esse probatur:neq; ẽt ratio dubia est:non tñ eam nunc explicare foret opportunũ. Quod au
tem uerbum illud,uehementer , ad cõmistum relationem habeat,ex ijs etiã patet,quæ subiun-
guntur.[Si.n.(inquit)multo post doloris principium expuatur flauum,uel rufum,uel multã ex- In Prog.com.2.
citans tussim,uel non uehementer cõmistum,peius efficitur. Videẽ.n.in hoc loco Hippocrates, t.41 4.202.c
quæcunque in secundo sermone dicuntur,iis opponere,q̃ in primo dicebanẽ:uerbo quidẽ,cele
riter,illa,multo post principiũ doloris expuatur:uerbo, facile,illa,multã excitãs tussim:illis ue
ro,commistum uideri flauum uehementer sputo,impermistum simpliciter,ac solũ flauum, tum
quod ex utrisq; cõmistũ est,colore.s.sputi naturalis,& flauo uel rufo,nõ tñ uehementer. Sed &
post hæc subiungens manifestius dicet,suã adhuc mentem aperiens,his uerbis:[Nam flauũ im In Prog.com.2.
permistum existens,periculosum(impermistum est aũt id,qđ sputo non cõmiscetur)albũ autẽ, t.46.4 202. d
& uiscosum,& rotundum,inutile. deinde rursus paulatim ad difficiliora sermone progrediens:
[Malum aũt,qđ uiride est ualde,& spumosum.Ac deinceps addit:[Si uero ita sit impermistum, In Prog com.2.
ut etiã nigrũ appareat,oĩ alio peius est.Ex propriis quidẽ morbi lateralis ita distinguere opor- t.47.4 202.g
C tet.Sed p̃terea inspicienda sunt oĩa,quæ sunt morbis acutis cõia,quæ deinceps cõnumerat , ita In Prog.com.2. t.48 4 202.g
scribens:[Sunt autẽ hæc bona,Facile perferre ęgritudinem,bene spirare,& esse doloris exper- In Prog.com.2.
tem,& sputum facile expuere,corpus totum æqualiter calidum esse,& molle, & sitim nõ habe- t.56.4 203.g
re:urinas aũt,& alui excrementa,& somnos,& sudores , quemadmodum scriptum est:hæc oĩa
bona esse sciendum est.Hæc itaq; sunt bona signa,tum propria eorũ instrũorum,quibus uis spi-
randi est demandata:tum cõmunia oĩbus aliis morbis acutis,continuatim ordine inuicem scri
pta.Atq; ipsis adiungens subinsert.[Mala autem sunt his contraria,Difficulter perferre morbũ, In Prog.com.2.
spiritum magnum esse,ac crebrum,non cessasse dolorem,uix sputum expuere,uehementer siti t.56.203 g
re,totum corpus ab igne inæqualiter detineri,& uentrem quidẽ ac latera calida esse uehemen-
ter,frontem autem ac manus frigidas,& pedes frigidos: urinas uero,& alui excrementa,& som
nos,& sudores,quemadmodum scriptum est: singula hæc mala esse cognoscere oportet. Scri-
ptum autem est de his in eo uolumine,quod prognosticon inscribitur,in quo similem in his sin
gulis ipse tradit doctrinam,qualem,& nunc in sputaminibus.Sicuti enim in his hoc quidem est
coctionis signum,hoc uero cruditatis,hoc autem mortis:quod coctionis est signum si in princi
pio statim appareat,propere salutem subsecuturam ostendit:quod autem cruditatis , morbum
in longius tempus extendi debere: quod autem exitiale est,hominem moriturum significat:&
D si ualde exitiale fuerit,cito:si uero remissius extiterit,in longo tempore. Eadem in urinis ipsis,
& alui excremẽtis,& reliquis omnibus, de quibus est sermo futurus, distinctio est adhibita:ete
nim hæc omnia,non nulla quidem coctionis;non nulla uero cruditatis,& quædam etiam mor-
tis indicia sunt.Nigrum enim sputamen,præter id,quòd crudum est,etiam mortem portendit:
sic & urina nigra non cruda solum,sed etiam lethalis est: est autem simpliciter cruda , quæ alba
est ac tenuis,quam aquosam nominamus.

Quæ prima sint apud Hippocratem capita,per quæ tempora morbi intelliguntur: ac aduersus eos,qui principium morbi,primum ipsius insultum appellabant. CAP. 6.

RVrsus igitur ad aphorismum redeamus,in quo ita scribiẽ:[Accessiones autem,& constitu- 1.Apho.12.Ex.
tiones, morbi ostendunt,& anni tempora,& circuituum adinuicem incrementa,siue quo ord.5.a
tide fiant,siue alternis diebus,siue longius tempus intermittant. Sed & ex ijs, q̃ postea apparue
rint,coniecturam accipere oportet:uelut in morbo laterali,si sputũ statim morbo incipiẽte ap-
pareat,breuem futurum significat:si uero posterius,longiorem.Et urinæ etiam,& alui excremẽ
ta,& sudores,& bonã,& malam crisim habituros,& cito uel tarde finituros morbos, cum mox
apparent,indicant.Nã hęc aliquid sunt eorum omnium,quæ in prognosticis scribuntur, com-
pendium:cum antiquus ille author sola capita eorum,quæ in eo libro particulatim scribuntur,

in

In aphorismos transferre tentauerit. Quæ nã igiť sunt hæc capita: sæpius.n.repetere, mihi vř me E
lius, ut quis, etsi nunc erubescens, discat & morbi principium cognoscere, & futurũ statum præ
uidere: hoc est, ut ipse dicit, forma morbi, & natura tẽporis accessionis circuitus, & q̃ in morbis
mox apparent. Erit aũt mihi sermo in eodem exemplo, adhibita breui distinctione de nomini-
bus, quibus, ut par erat, ueteres utebanť ad solum mẽtis cõceptũ explicandũ, cũ oĩ studio incũ-
berent ad exquisitã rerũ cognitionem: iuniores uero ferè oẽs circa noĩa suã conterunt uitã, mi
nime de rebus soliciti. Principium igiť morbi, primũ insultũ indiuisibilẽ primę accessionis, ue-
luti & ipsum, nunc, qđ sine latitudine est, uocant: sed & iã aliquod tp̃s latũ, quod ẽt in ipso, nũc,
obseruamus, qñ dicimus nunc esse hyemẽ, uel æstatẽ, uel aliqđ aliud tp̃s. Quòd igiť in nullo ser-
mone tali, qualis est is, quẽ antea scripsim⁹, aphorismus, & multi alii, q̃ postea diceť, principiũ
1. Epid. sect. 1. uocet Hippocrates primũ illũ, & indiuisibilẽ morbi insultũ, unicuiq; liquet. ‖ quõ.n. Circa mor-
borũ principia cõsiderandũ, si statim morbus florescat, in eo significatu dictũ, q̃spiã posset arbi-
A 1. Apho. 29. Ex. ord. 16. f trari? Vel illud? [a] ‖ Incipiẽtibus morbis, si q̃d mouendũ vř, moue: cõsistentibus uero, melius est
cõquiescere. Et illud? [b] Si igiť in principio morbi facies talis erit. nam facies illa mortuæ similis,
B in Prog. com. 1. t. 8 4. 191. e de qua ista dñr, neq; illo exquisite principio morbi unquã fieri potuisset. Eodẽ mõ, cum dř: [c] In F
C 1. Apho. 24. Ex. ord. 10. e acutis morbis raro, & in principiis, utendũ purgationib⁹. de principio intelligiť, qđ ad tp̃s latũ
extendiť. Multo magis cũ scribiť: [d] Circa principia, & fines oĩa debiliora, circa statum fortiora.
D 2. Apho. 30. Ext. ord 16. g Neq; in alio sensu dictũ est, [e] In quorũ morborũ principiis nigra bilis uel infra, uel supra exierit,
E 4. Apho. 22. Ext ord. 29. f mortale. Eodẽ mõ in libro De rõne uictus, q̃ seruatur in acutis morbis, in connumeratione illo
F de Vict. rat. in acut. cõ. 2. t. 45. 9. 123. d rum uehementium accidentiũ subintulit: [f] Hæc aũt si in principiis appareant, uehementissimũ
delirium ostẽdunt: ut plurimum aũt moriunť. Eodem mõ se hẽt etiã in aphorismo, de quo pau-
lo ante facta est mentio, ubi inquit: [g] Veluti in laterali morbo, si sputũ statim appareat incipiẽ-
G 2. Apho. 13. Ext. ord. 5. a te morbo, morbum ostendit breuiorem. Neq;.n. dictio illa, incipiente, primum exquisite insul-
tum hoc loco significat, tum quia huic sensui rerũ natura repugnat, tum quia dicere non potuis
set, post appareant: quomodo.n. different ab iis, quæ simul inuadunt, illa, quę exquisite idem ha
bent principium inuicem, & cum uniuerso morbo? Post apparent autem quædam statim in pri-
ma die, quædam in secunda, q̃dam in tertia, quædã in quarta: quædam, cũ processerit morbus.

Quid proprie principium morbi ab Hippocrate dicatur: ac de indicijs,
quæ ex alui deiectione, vrina, ac sputo desumuntur. CAP. 7.

PRincipium uero sc̃d'm latitudinem cõmuni quadam, & prompta imaginatione, in qua nul-
lum adhuc est artificium, in prima accessione continetur. Atq; idcirco quædam statim, cum G
1. Epid. com 3. t. 10. 3. 130. a incipiunt, statum accepisse dicuntur: quemadmodum in primo epidemiorũ, ubi inquit: ‖ Statim
.n. continua est, quibus incipiens florescit ac uiget. Nam uerbum id, incipiens, hoc loco non dř
de uero morbi tp̃e, alioqui repugnaret ei, florescere atq; uigere, sed de eo, quod subsequiť prin-
cipiũ exquisite dictũ, quod, ut plurimum, ad tertiũ extenditur diẽ. Oĩno.n. febris hæc, ubi prin
cipium illud indiuisibile fecerit, deinde hoc pacto incremento quodam usa fuerit, proprium re
cipit statum, quædam in prima statim die, quædam in secunda, {quædam in tertia: }non tñ in pri
mo insultu primæ accessionis posset aliqua febris habere statum. Sed, siue in primo die, siue in
secundo, istum habeat, atq; hinc usq; ad integram solutionem extendatur, nullum sensibilem al
terius accessionis insultum accipiens, hæc statim ab initio proprium habuisse statum diceretur.
Et hoc est, quod ab Hippocrate dř: Statim.n. continua est, quæ incipiens florescit ac uiget. Tale
1. Apho. 12. Ex. ord. 5. a igitur est: ‖ Si sputũ in laterali morbo statim post apparuerit incipiẽte morbo, eum facit breuio
rem, id est ante, q̃ secunda accessio inuaserit: adhuc.n. lateralis morbus diceretur incipere, non
solũ, qñ hmõi accessio ascẽsum habeat, uel statum, sed in tota declinatione, atq; omnino ante, q̃
secunda inuadat accessio, quæ ut plurimum in laterali morbo tertio fit die. Quodcũq; igitur co
ctionis signum post apparuerit, breuem, & salutarem morbum futurum ostendit. tale quidem H
est sputũ, quod in morbo laterali apparet: nam cuiusq; partis in corpore superfluitas, eam, quę il
li inest, dispositionem ostendit: si cocta quidem fuerit, salubrem: cruda autem, ægram. Ita igitur
& illa scripta sunt: ‖ Alui autem excrementa optima sunt, quæ mollia sunt, & cohærentia, & quæ
In Prog. com. 2. t. 13. 4. 199. a eandem exitus horam seruant, quam in sanitate habuerunt. Quantitas uero esse debet pro ratio
ne cibi, qui assumitur: nam, si exeuntia talia fuerint, uentrem inferiorem sanum esse indicant.
Et sputum quoque, cum fuerit exquisite simile illi, quod aduenit sanis, integrã sanitatem instru-
mentorum, quibus uis spirandi est demandata, significat: si quo modo autem impediatur, at-
que à naturali recesserit habitu, tantum eam læsam esse demonstrat, quantum ipsam formam
naturalem amiserit. Quod uero illi, quod secundum naturam est, maxime contrarium existit,
crudum est, magnamq; ostendit membrorum patientium imbecillitatem: quòd si etiam uitiosę
causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum nigrum, perniciosissimum hoc est. Ita etiam in
vrinis se res habet. Nam & hæ, quæ sanorum urinis simillimæ sunt, uenosum instrumentorum
genus satis robustum esse demonstrant: quæ uerò crudiores sunt, eiusdem imbecillitatem si-
gnificant: quæ uero maxime sunt sanorum urinis contrariæ, hæ quidem omnino sunt crudæ,
& maximam indicant imbecillitatem uenosi generis uniuersi: quæcunque uero, & su-

perantis

A perantis causæ prauitatem ostendunt, ueluti nigræ, hæ sunt extreme exitiales. Hæc igitur tria si
gnorum genera propriam cuiusque membri coctionem significant: inferioris quidē uentris ex-
crementa, quæ secundum naturam se habuerint: uenosi uero generis, urinæ: instrorum autem
duntaxat, quibus spiramus, sputamina. Sicuti uero hęc, locorū ipsorū, ex quibus excernunt, in-
dicia præbent, eodem, ut arbitror, modo & urinę renum, & meatuum, per quos urina defluit, &
uesicæ, & penis. Sed urinas quidē, quæ in harum partiū morbis accidunt, in aphorismis separa — 4 Apho 75 76. 77. 78 79 80 81.
tim Hippocrates scripsit: quę uero acutis assidēt ęgritudinibus, in prognosticis: qm̄ hic liber (ut — Ext. ord 36. a. b.
iam sæpius ostendimus) de solis est morbis acutis. Et cum in eodē libro cōpleuisset oēm de uri — c. d. e f g h.
« nis sermonem, postea in fine subiunxit. Ne decipiaris aūt, si uesica quopiā uitio affecta, aliquā — In Prog. com 2.
« ex his urinam reddiderit: neq; enim totius signum, sed ipsius per se ipsam. Sicuti igitur vesicæ — t. 37 4 201. d
meminit, facto in ea sermonis exēplo: ita & renes, & uasa deferentia urinā, & penē, subaudire
oportet. Maxima aūt ad hæc demonstratio sunt, q̄ ab ipso in aphorismis sunt scripta: sicut. n. ue
« sicæ, ita & renū ægrotantium, signa conscribit. Quibus, inquit, in urina crassa, carunculæ paruę — 4. Apho 76. Ex. ord. 36. b
« aut ueluti capilli exeunt, ijs à renibus excernunt. Hęc igitur tria signorū genera, ut dixi, singula
quæq; coctionis p̄bēt indicium: urinæ quidē, eius, quę fit in uenis: deiectiones aūt, eius, quæ in
B uentre: sputamina uero, eius, q̄ in spirandi instr̄is: neq, unquā usu cōtingit, quin bonū aliquod
magnum ostendant coctionis indicia. Sanguinis aūt profluuia, & sudores, & tumores, qui iux-
ta aures fiunt, & reliqui decubitus, si in tēpore quidē fiant opportuno, prodesse possunt: intēpe
stiua aūt, nihil iuuant. Quo fit, ut mihi uideat hęc eadē innuere in libro De humoribus, ubi scri
« bit: Decernentia in melius nō statim appareant. Etenim nō hæc tm̄, sed difficultas anhelitus, & — De humoribus com. 2. t. 24. Et
« deliria, & lachrymæ, & uigiliæ, & comata. i. graues somni, & tenebricosæ uertignes, & hallucina — 2 Epid. sect. 1.
tiones (quas græce marmarygas dicunt) & anxietates, & oris uentriculi, capitisq; dolores, reli-
quiue casus atq; dolores, qui singulis partibus corporis eueniunt, exigunt distinctionē, & qn̄ iu
uent, & qn̄ noceant, & qn̄ nō mō nihil prosint, sed ēt signa sint deterrima. Quēadmodum igitur
principii uocabulum, nullū determinatum tēpus significabat: eodem, arbitror, mō neq; id uer
bum εὐθέως. i. statim: tantam uero temporis latitudinem obtinet, quantam, & principii nomen.
Liquet aūt, q̄ ēt sępius pro αὐτίκα. i. ilicet, aduerbio, statim, utimur: ueluti in eo dicto uidet usus
« Hippocrates: Insunt aūt modi, & cōstitutiones singulis hisce febribus: statim. n. cōtinua est, q- — 1. Epid. com 3.
« bus florescit ac uiget. nā hoc uerbū, statim, nihil significat, q̄ ilicet: quemadmodū, ut arbitror, — t. 10. 3 120. a
C libro De ratione uictus, q̄ in morbis acutis seruatur: ubi ita inquit: Nisi ergo qspiā curet, quan
« tum decet, sufficientem esse modum huiusmodi sorbitionis ptisanæ, sæpius nocebit, quibus. n. — De Vict. rat. in acut. cō. 1. t 31.
« cibus statim obseratus fuerit, iis si quis non subducto uentre sorbitionē dederit, &c. id uerbum,
statim, tale aliquid significat. Sunt aūt eius uerbi significatus q̄ plurima exempla apud oēs alios
« Græcos, & maxime apud Hippocratē. Ad alterum aūt transgrediamur. Cū. n. inquit, Signa de- — 2. Epid. sect. 1.
« cretoria nō statim appareant. hic, statim, q̄ptimū significat, hoc est in principio morbi. Nō sunt
autē eadē decretoria, & q̄ coctionis indicia dicuntur: non. n. fieri potest, quin ista oīno uel bene
uel male decernant. At uero coctionis signa salutem quidē hominis, non tn̄ per crisim oīno, fu
turam ostendunt: neq;. n. si subitam in morbo mutationem intellexeris crisim, neq; si præceden
tem perturbationem, necessario coctionis signa dictorum erunt: cum illud accidere possit, ut
morbus in longiori tēpore paulatim coctus, ad integram deueniat solutionem. Ostendetur aūt
& in sequentibus adhuc manifestius, quō differant decretoria symptomata a coctionis signis:
nunc uero hoc tantum ostendisse sufficiat, q̄ coctionis, quæ in spirandi instrumentis fit, sputa:
eius uero, quæ in uenis, urinas: illius autem, quæ in uentre, alui excrementa, signa statuere opor
tet: Et quòd in febribus omnibus (quoniam uenosi generis sunt passiones, nam & arterias in
hoc genere comprehendimus) ad urinas præcipue attendere oportet: in iis autem, qui laterali
D morbo afficiuntur, primum quidem sputamina, secundo loco urinas, quoniam is morbus omni
no cum febribus iungitur: in passionibus autem uentris, si sine febre fuerint, sola alui excremen
ta inspicere oportet: si autem cum febre, etiam urinas.

Quid differant concoctionis indicia, a reliquis, quæ decretoria appellantur. CAP. 8.

PRoprium igitur uniuscuiusq; morbi principiū, coctionis signis determinatur. Differt autem
ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur, quod nullum habet artificium, q̄ ul
tra tertium diem non extendi intelligitur: sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissime
« ostenditur. Nam, cum antea dixisset, Si in principio morbi talis fuerit facies: postea subiūgit, Si — In Prog. com. 1.
« autē longior morbus fuerit, q̄ triduanus, aut quatriduanus. principium secūdum latitudinē ma — to. 8. 4. 191. e. Et
nifeste nobis ostendens usq; ad tertium diem extendi. Verū aūt uniuscuiusq; morbi principiū, — 192. d. t. 9.
quod etiā partē ipsius esse diximus, usq; ad multos quaternarios extendi contingit. tunc. n. pri-
mū finit, cū coctionis signa apparuerint. Reliquū uero deinceps tēpus usq; ad statum, iam alte-
rum tēpus est, quod augmentum, & ascensus nominatur. Deinde post hæc status, qui est uehe-
mentissima totius morbi pars. Vltima uero oīum est declinatio. Coctionis igitur signa (sæpius
enim quæ utilia sunt, repetere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem, est, ubi
male: neque enim in augmentis, neq; in principiis, sed in statibus, illa apparere cōuenit. De iis,
quidem,

quidem, quæ in augmentis ac statibus apparent, postea dicemus. Iam uero de ijs, quæ uidentur E
in principiis, dicamus, illud prius ad memoriam reuocantes, quod in reliquo sermone, qui sequitur, duo principii significata prętermittẽtes, & illud, quod est primi insultus, qui sine latitudine est: & alterũ, quod est primæ accessionis: de solo tertio disseremus, uidelicet cruditatis: nã, & huius artificiosa quædã dignotio, & magna ostendere natura apta est. Neque igitur sudores, & uomitus, & alui excrementa, neq; tumores post aures, neq; profluuia sanguinis, si hoc tpe appareant, unquã per crisim ægritudines finierũt. Hæc igiẽ iam ẽt, ueluti causæ, morbos finire credunẽ, quę uero ueluti horum signa sunt indicatiua, deliria existunt, atq; uigiliæ, & somni graues, & dolores, & lachrymæ, & difficultates spirandi, & tenebrę oculis obortæ, & quæcunq; similia: etenim hæc, si absq; coctionis signis apparuerint, sunt pessimarum dispositionũ indicia. Hæc igitur uniuersa, & q̃ ut causæ, & q̃ ut signa crisis sunt, non statim appareant, hoc est non in primo morbi tempore, quando omnino nulla adest coctio: reliqua autem tria, quæ coctionem ostendunt signa, etiam si in prima protinus accessionis hora apparuerint, ad bonum apparent.

Quo pacto Hippocrates principium morbi cognoscendum docuerit. CAP. 9.

RVrsus ergo repetentes dicamus: Hæc uniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primum coniecturari oportet, quantum extendi debeant: deinde ex anni temporibus, & circuitũ F
proportione: & præter hæ oĩa ex post apparentibus, in quibus prima, & præcipua sunt signa coctionis, ex quibus circũscriptum iã principium possis exquisite cognoscere. Ex hoc aũt futurũ statum coniectura artificiosa, quã paulo post aperiemus, agnosces: uoco aũt cõiecturã artificiosam, q̃ prope ad ueritatẽ accesserit. Sicut igitur nõ hebeẽ exquisita principũ cognitio, añ, q̃ incipiat ascensus: ita neq; ascẽscus ante, q̃ status inuadat. Exercitandum est & hoc in loco, ut inuadentem statum cognoscamus, deinde ut p̄cognoscamus. Qm̃ uerò & horum oĩum dux est Hippocrates, æquum est, ut hoc in loco eius verba exponentes, sermonem transigamus. Præstat uero fortassis, ante, q̃ aggrediamur hæc facere, pauca quædã eorũ, quæ nuper diximus, apponere. Quod.n. prius, tanquã morbi partẽ, principiũ inuenire quærebamus, utrũ æqualis sit tp̃is in omnibus morbis, aut in singulis propriũ tp̃s habeat (de quo diximus Thessalũ, delirum illud inuenisse p̄ceptum, Oporter in unoquoq; morbi principio adstringere, etiam si morbus ex cõstricta fuerit cõmunitates) primus oĩum Hippocrates diligentissimè ostendit: non tñ, quid ille dicat, intelligũt, ob enarrationis breuitatem. In præsenria autem sufficiat, ex uno dicto prisci authoris mentẽ explanare: nã & alia, nisi quis oĩno indiligens fuerit, simili mõ quispiam inueniet. In mediũ aũt adducemus istũ aphorismũ: Cocta medicari, & mouere, nõ cruda, neq; in principiis, nisi turgeant. qđ uerbũ, turgere, propriè de aĩalibus dici cõsueuit, q̃ ad coitũ rapiuntur: translatũ G
autem est ad eas, q̃ properant, & celeriter mouentur ægritudines, & præcipue cũ laborantis sensus ab inordinata humorum, & spirituũ agitatione quodam modo irritatur: nã in his tñ quispiam rationabiliter pharmaco in principiis uteretur, cũ coadiuuãtem habeat ad facilius attrahẽdum, superabundantium humorum motum: quẽadmodum, qui, præter id q oĩno crudi sunt, cũ stabiles etiam, & fixi sint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediunt. Sic ẽt illa dicta sunt: Quicunq; ea, quę inflãmantur, statim in principio morborum soluere medicamento tentant, ab eo quidem, quod intentum est atque inflammatum, nihil adimunt, neq; enim cedit cruda adhuc passio: quæ uero morbo resistunt, & sana sunt, colliquescere faciunt. Sed harum rerum contemplatio ad eos pertinet libros, in quibus de curandi arte tractatur. Quòd uero Hippocrates uocet principium, totum illud tempus morbi, in quo omnino crudus est, iam liquet: nam cum antea dixisset, quòd cocta pharmaco purgare oportet, subiunxit, non cruda, neque in principiis, ac si principium existat, quando crudus incoctusque est morbus.

2. Epid. sect. 2.
1. Apho. 12. Ex. ord. 5. a
1. Apho. 22. Ex. ord. 10. b
de Vict. rat. in acut. cõ. 4. t. 23. 7 137. c
Et in epist͂o ad Democritum.

De extremo ascensu dignoscendo: ac de uigoris in morbis acutis perduratione. CAP. 10.

QVomodo igitur (nam rursus repetenda sunt, quæ prius, cũ de ipsis loqueremur, omisimus) H
terminum aliquem quispiam ita manifestum præfiniet ultimæ parti ascensus, quemadmodum fini principii? quõ aliter quàm status indicia inspiciendo? Dicit autem hæc Hippocrates in uno quidem sermone: In principiis quidem omnia sunt imbecilliora, in statu uero fortiora. In altero uerò, hoc: Vbi quidem peracutus est morbus, statim extremos labores habet. Quomodo igitur hoc ipsum cognoscimus, quòd nunc fortissima sit ægritudo, & maximas habeat accessiones? Si enim simulatq; ex toto debeat fieri transmutatio (quod κρίνεσθαι.i. iudicari in præsentia uocabimus) principium crisis, ultimum ascensus terminum esse statuendum est. Si uero paulatim, ad eas, quæ fiunt in periodis, accessiones, est attendendum: si enim citius, & longiori tempore, & magis (ut ipse dicebat) fiant, liquet morbum ad statum ascendere, atq; augeri: sicut cum ad contrarium mutatio subsequitur, cessat atq; declinat. Contingit autem non nunquam duas accessiones, ubi maxime factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circumscribere: non nunquam uero unam omnibus aliis præcedentibus, reliquisq; sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tempus, in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis uero, non modo ad totidem, sed longe plures. Ita quidem cognoscere oportet tempora uniuersalia, aut cum fiunt, aut nuper facta: sed, quæ futura sunt, alio modo.

3. Apho. 30. Ex. ord. 16. g
1. Apho 7. Ext. ord. 4. d
3. Epid. sect. 3.

De

A *De futuris temporibus morbi dignoscendis: ac primum de concoctione, & cruditate, quæ inest in alui excrementis.* CAP. II.

QVi ut magis clarescat audientibus, necesse est prius dicere aliquid de alui excremētis, & de
vrinis, sicuti prius diximus de sputaminibus. | Alui igitur excrementum optimum (ait Hippo In Prog. com. 2. t. 13 4. 199. a
crates) est, quod molle, atq; coniunctum est, quodq; ea hora exierit, qua tempore sanita
tis consueuerat: quantitate uero, q̄ sit pro ratione cibi assumpti. Hoc in loco, ab ipsius consisten-
tia, & quantitate, & t.pe excretionis, facit dignotionē. Quia uero inferiorem uentrē sanum ostē
dunt hmōi excrementa, idcirco subiungens inquit, | Tali.n. existente deiectione, inferior uen- Ibidem.
ter sanus est. Nunc uero inferiorem uentrem uocat, ad dr̄iam thoracis. Propterea igit̄ neq; colo
ris meminit excrementi, qm̄ nullam uim habet ad inferioris uentris dispōnem exquisite indicā
dam. Nam, q id excrementū sit bene concoctum, sufficiunt indicia prædicta, q uidelicet sit mol
le, atq; coniunctum: & non anticipet tempus naturale, neq; posterius exeat: & eius quantitas sit
pro ratione ciborum assumptorum. Sicuti uero, si hæc omnia adsint, omnino coctum est, ita nō
etiam, si horum aliquid non adsit, omnino incoctum est: fieri.n. potest, ut ipse quidem uenter cir
ca proprium opus robustus sit, sed uel propter uehementem adiacentium partium caliditatem
B exugatur, atq; exiccetur, quod bene cōcoctum fuerit: aut propter distributionis imbecillitatē,
humidius, quàm oporteat, egeratur. Quod quidem molle, & coniunctum est, concoquendi uim
ualidam esse liquido ostendit, ac digestionem optime fieri, ac præterea nullam uentris partibus
inflammationē inesse. Si cui uero id uerbum, læue, prætermissum esse vr̄ (nam quod bene conco
ctum sit, id protinus ēt læue esse oportet) hic non recte discernit: nam quod cōiunctum est, fieri
non potest, ut etiam læue non sit: nam unitū oportet esse in partibus omnibus, & ueluti unum
existere exquisite. Si uero aliquæ quidē eius partes integræ, & asperæ, & duræ viderent̄, aliquæ
autem humidæ & aqueæ, qū o hæ forent simul iunctæ? nam hoc pacto adinuicem dissoluerētur:
& asperæ quidem, & duræ partes seorsum consisterent: humidæ aūt tanquam aqueæ, & tenues
adhuc remanentes, non possent solidis alligari, neq; ullā per se cū illis hr̄e cōionem, circunfluen
tes uero undequaq;, & defluentes, inæquale neq; ullo pacto coniunctum facerent excrementū.
Quòd quidē tale est (dico autē molle, atq; coniunctum) oīno uentris sanitatem ōndit: sed simul
etiam illud indicat (ut dixi) nullum ex ijs, quæ circūiacent, membris aliquo modo pati: & dige-
stionem optime fieri: nam, ubi ipsa non integre fieret, oīno humidum esset excrementum. Si ue
ro excretionis seruetur tp̄s, quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet, neq; coctionis tarditatē
C adesse, neq; ullum potentiæ, uel retinentis, uel expellentis errorē: nam, si tardius, quā oporteat,
excernatur, coctionis, aut motus, quo per intestina defertur, tarditas ostēditur: si autē citius, po
tentiæ retinentis debilitas: neq;.n. id euenit p.p robur alteratricis, cum fieri non possit, ut, qui ę-
grotat, acute præsertim, uentrem habeat robustiorem, quā sanitatis t.pe: cum bene cum eo aga
tur, si nō multo sit imbecillior. Si uero cū aliquo morsu celeriter exeat, id ex irritatione quapiā
cōtingit, neq; robur, aut imbecillitas aliqua exinde significatur. Sed, si sine morsu, aut aliquo alio
symptomate in t.pe opportuno excernatur, tres uentriculi uires uigere demonstrat, alteratricē,
retentricem, & expultricem. Quòd uero quatuor sunt naturales uires in qualibet nostri corpo-
ris parte, alibi ostendimus: neq; nunc oportet aliquid horum, ita incidentium, demonstratione
perdiscere, qm̄ de his singulis separatim scripsimus. Reliquum est igitur, ut ostendamus oporte-
re alui excrementa, quæ emittuntur, ad ea, quæ intus assumunt̄, seruare proportionē. Excremē-
tum igitur molle, atq; coniunctum, & qđ horā, qua excernebatur sanitatis t.pe, seruat, nisi etiam
seruauerit ad ea, quæ intus assumūtur, conuenientē proportionem, aliqua eius pars intra cæcū,
& id quod uocatur colon intestinū, retinetur, aut in alijs tenuibus inuolucris. Non est autē hoc
neq; sicuti signum, neq; sicuti causa, bonū: sicuti signū q.dem, qm̄ uim expultricem noīatam, ac
D propulsoriam, debilem esse significat: sicuti causa autē, qm̄ ibi q̄dam superfluitates intus rema-
nent, quas potius emitti oportebat: adeo ut, quod habet hæc oīa prædicta signa excrementum,
firmiter indicet inferioris uentris sanitatem. Quòd, si ex his ullum deficiat, nonnunq̄ ipsius uen
tris aliquem affectum sigñat, aliqn̄ autem digestionem esse offensam, aut aliquod circunstantiū
organorū non esse sanum, aut aliquod symptoma dñari, sicuti & in morsu dicebatur. Quodnam
igitur erit exquisite scd̄m naturam se habens excrementum? quod neq; in uentre, neq; in circū
stantibus organis aliquod erratum esse significat. Tale autem est, quod p̄ter ea, quæ prædiximus
omnia, ēt illa duo recipit, q̄ Hippocrates ipse scribit deinceps in hunc modum: | Subrufum autē In Progn. cō. 2. t. 17. 4. 199. e
erit, & non admodum fœtidū. Si.n. rufum purum, uel nullo modo subrufum extiterit, sed etiam
scd̄m ciborum colorē, alterum duorum sigñat, scilicet plus rufæ bilis in uentrē defluere, aut ni-
hil oīno: horum uero primum quidem, si citra initia fiat, biliosiorem morbum ōndit: si uero de-
clinationis tēpore, corpus integre expurgari. De his quidē in sequentibus exquisitius dicemus.
Incoctum aūt excremētum est tenue, & album, & asperū, & humoris expers, & comestorū ser-
uat qualitatem. Tertiū præter hæc est excrementorū genus, quod non ex ciborum fit dispositio
ne, sed ex confluentibus ad uētrē ex toto corpore superfluitatibus, qđ aliquid potest indicare:
ueluti id, qđ paulo antea rufum purū dicebamus. Sed hoc quidē, qm̄ rufæ, amaræq; bilis humor

impermiſtus,& multus ad uentrem fluxerit,exiſtit: viride autẽ,ẽſt æruginoſæ bilis indicium: ſi- E
cuti nigrũ,uel atræ bilis,uel ſanguinis cuiuſpiã in eo loco peruſti : ſi aũt ueluti liuidum quoddã
in excremento apparuerit,ubi non fuerit tale aliq̃d intus aſſumptum,partiũ in fernarũ ualidum
frigus,ac uelut mortificationem indicat: ſi uero pingue, ubi non fuerit tale aliquid aſſumptum,
pinguis colliquationis eſt ſignum: quinetiã uiſcoſum, niſi & hoc ex cibi natura tale ſit,colliqua
tionis eſt indicium: ſed, qđ quidẽ pingue eſt,ex pinguedine fit liquefacta : quod uero uiſcoſum
ex ipſis ſolidis animalis partibus contabeſcentibus,quare multo grauius.Et quidẽ,quod fœtet
uehementer,ſi ẽt hoc ex cibo non accidat,uehementem putrefactionem oſtendit. Vt autẽ ſum-
matim dicamus, in oĩbus,niſi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa,ita oportet affectionẽ
conſiderare: adeo ut,ſicubi hoc taceatur,ſubintelligere tñ oporteat(&,quęcunq; ab Hippocrate
in prognoſticis dicuntur, ita dicuntur) ſemper diſtinguentibus nobis , ſi quid ob aliud aliquid,
non ꝑꝑ ægritudinem fiat. Reliquum eſt,ut de ſtridente,& ſpumoſo,& uario dicamus. Stridens
quidem ab eo,qui inſit,ſono,cum excernitur,nominatur: indicat aũt ipſum excrementũ flatum
cum tenui humiditate habere permiſtum , organa aũt in unum coacta , atq; in anguſtum reſtri-
cta.Spumoſum uero fit(ſicuti ẽt in exterioribus accidit)cum.ſ.feruor ineſt,uel aliquis flatuoſus
ſpiritus humiditate commiſtus eſt.Primum,immoderatæ caliditatis corpus colliquãtis: ſecun- F
dum uero eſt inæqualis perturbationibus effectus.Varium aũt,uarijs corpus affectibus detineri
indicat: ob hoc igitur & diuturnũ & malignũ exiſtit: multi.n.uarijq́; affectus ad coctionẽ lõgio
ri indigent tꝑe,periculumq́; afferunt multitudini æquale: nã ſimplex affectus facilius concoqui
tur,& minus eſt,quã multiformis,periculoſus . Sic quidem de excrementis iudicare oportet.

De urinæ dignotione. *CAP. 12.*

DEinceps de urinis dicamus . Ex his igitur illa optima eſt,quæ urinæ ſanorum eſt ſimillima:
quæcunque uero non eſt talis,uel ſimpliciter incocta eſt,uel præter hoc & pernicioſa. Co-
ctum autem, & incoctum nomine quidem ſunt unum , ſicuti & genere: plurimam uero in eo,ꝙ
magis aut minus,differentiam habent.His igitur ẽt manifeſtos terminos tẽtemus apponere,q̃-
bus,quod eſt in medio,ſecernatur. Quæ quidem optime eſt cocta,in ijs,qui ſupremum ſanitatis
obtinent gradum,conſiderare oportet: talis.n.eſt ſubrufa,& ſubflaua,magisq́; ſubrufa,quã ſub-
flaua: ſtatim uero & hæc mediocrem craſſitatem habet . Nam, quæ hac ipſa craſſior eſt,aut te-
nuior,coctionem imperfectam ſignificat: ſiquidem altera nondum in humorem cõuerſa eſt, al-
tera uero adhuc conturbata eſt . Hoc aũt intelligere licet ex ijs,quæ tenues ac puræ excernunt̃,
poſthac uero uel remanent ſemper tenues,aut paulo poſt conturbantur,qm̃ utræq; coctione ca G
rent: eo autem differunt,ꝙ altera nondum concoqui cœpit: alteri uero,qm̃ flatuoſi ſpiritus ipſi
permiſti ſunt,perturbatio quædam,ueluti in nouis uinis adhuc ferueſcentibus,ineſt.Nam,cum
triplex ſit vrinarum turbidarum dr̃ia,quia uel,cum tales mictæ fuerint,paulo poſt reſident: vel
ſemper ſimiles permanent: vel puræ quidem minguntur,poſtea uero conturbantur: praua qui-
dem ex dictis tertia,mitis autem prima,media uero inter utranq; ſecunda.Qm̃,quæ ſtatim qui-
dem reſidet,parum aliquid inæqualis turbulentiæ ſupereſſe demonſtrat: quæ uero ſemper ma-
net ſimilis,uigere adhuc,quæ eſt in ſanguine,agitationem oſtendit: quæ uero extra conturbat̃,
† Nondum concoqui incepit. †debet incipere concoqui,quare optimo iure ea peſſima eſt,nam & lõgiori tempore,& uirtute
forti indiget ad coctionem.Sed,quæ turbulenta mingitur,ſtatimq́; ſubſidentiam bonã hẽt,mor
bum haud ita multo poſt cõcoquendum ſignificat,atq; idcirco mitior.Medio aũt loco ſe habet
ſecunda: nam ea,ut quæ uigente fit conturbatione,quantum malitia differt ab ea,quæ adhuc fu
turam perturbationem ſignificat,tm̃ ſuperat eam, quæ iam quieſcentem obtinet . Quæ uero ad
ſummum incocta eſt,has omnes uincit : eſt autem aquoſa exquiſite, neq; iam coqui incipiens,
qualis turbulenta: neque in ſpe,ut coqui debeat,ſicuti quę paulo poſt perturbatur: ſed uelut, de
ſperatæ coctionis accidens: quæ talis eſt,uenoſi generis paſſio exiſtit,qualis eſt in uẽtriculo ex- H
trema ipſa cruditas.Cum uero etiam ſtatim tranſcurrit,uocatur à nonnullis hydrops in matel-
lam,alij diabetem appellant,quidam uero alius antiquus in urinas profluuium nominauit : ſed
de nominibus alibi conſideret̃.Hæc igitur paſſio talis eſt, qualis circa aluum læuitas inteſtino-
rum,mortificatio(ut diceret quiſpiam)utriuſq; uirtutis, & retẽtricis & alteratricis: at hæc inter
oẽs urinas crudas peſſima exiſtit. Sed poſt ipſam eſt aquoſa, quæ,quantum quidem ad crudita-
tem attinet,priori ſimilis eſt: ſed,q̃a nullũ aliud malum cõmonſtrat,minus pernicioſa: illa.n.nõ
modo uirtutis alteratricis{ſicuti alba & tenuis} ſed & retentricis imbecillitatem ſummã ſignifi-
cat: hæc aũt alterius ſolius,alteratricis . Quanto autem plures inſtrumentorum cuiuſq; generis
actiones,& uires impeditæ fuerint,aut ex toto perierint,tãto deterior eſt morbus : atq; idcirco
peſſimum eſt in urinas profluuiũ,qm̃ duplex eſt uitium.Praua aũt ſufficienter eſt,quæ tenuis &
alba eſt,ſicuti aqua: nã ſimplex quidem eſt diſpõ,ſed ultimæ eſt imbecillitatis indiciũ. Huic pro
xima eſt altera urina,quæ in multis apparet morbis, ut uideatur miſtam hr̃e formam uini abun
de tenuis,atq; albi: eius autem generatio eſt ex ea,quam nuper diximus,alba & aquoſa,ut quæ
paucũ ichorem ex bili rufa ſuſceperit,nam,& ſi exterius in aquam puram ochrę patum,uel ip-
ſius etiam bilis inieceris,talis tibi aqua repræſentabitur: hæc quidem urina proxime accedit ad
crudam.

A crudam.Post hāc est subpallida:pallida uero iam,& subrusa est : si.n.in aquam inieceris,uel rusi
coloris parum,vel pallidi multum,simile tibi uidebit̄:hæc uero,quantum ad colorē attinet,con
cocta iam est:oportet autē tñ eam discedere sua crassitudine ab aquosa,quantum colore, siqui
dem bene concoqui debeat.Optima aūt omnium urina,subrufa ac subflaua est: quemadmodū
& antea diximus:veluti si etiam extra tale quid facere uelles, sanguinis serum , ac bilem rufam
aquæ permiscens.Sermone aūt non possum exprimere mistionis quantitatem,sed uel ab altero
oportet addiscere de optima urina,aut per te ipsum experientia percipere,qualis sit urinæ secū
dum naturam se habentis forma,eā in sanis corporibus perquirēdo.Nā,cum adhuc coquit̄ san
guis,urina,q̄ mingit̄,læuem,& æqualē,& albā subsidentiam,ac multam facit:iam uero perfecta
coctione color quidem urinæ intenditur,minus aūt subsidet:&, si longiori post hoc tpe hoīem
à cibo prohibueris,uidebis ipsam fieri continuò magis rufam.Nam & in commentarijs de po-
tentijs naturalibus ondebatur,quicquid alimenti supra modū calesit,& præsertim si pingue fue
rit & dulce,uerti in amaram bilem.Qm̄ uero & flauam,& rufam,& pallidam nominât hmôi bi-
lem:pleniq; sunt medicorū libri, in quibus hoc,uel illo modo appellatur,sicuti in quibusdam in
differenter:melius est hoc in loco illud rursus annotare,ut exactius quis dicta assequatur, ꝙ ru-
B fus color ad flauum proxime accedit:in hoc autē differunt,ꝙ alter magis ad albū,alter ad splen
didum,uergit.Nam & amara bilis aliqñ rufa apparet,aliqñ flaua,sæpius autē,& pallida tibi uide
tur esse:si quidem albior & turbulentior facta sit,rufa:si uero splēdens sit,& purior,flaua;nam,
quod ueluti igneum in bile splendet,ipsam reddit flauiorem. Quantum uero flauo rufum est al-
bius,tñ illo pallidum:quātū rursus minus album est flauum,q̄ rufum,tñ flauo rubicundū: qa
& sanguinis color non nunq̄ flauior existit, nō nunquā rubicūdior apparet:unde & sanguinem
ipsum aliqñ flauum,aliqñ rubrū dicunt . Nunq̄ uero sanguis maxime flauus eundem habet cū
bile flauissima colorē: sed est illa quidem flauior,sanguis uero rubicūdior:nā,q apprime flauus
est*color,medius est inter bilem,ac exquisitum sanguinem in ijs,qui secundum naturā se habue * Al. sanguis.
rint:quare,si uterq;humor in ipso coniungat̄,nunq̄ fiet exquisite flauus,sed se ipso tñ magis fla
uus.Hæc igitur causa est,ut appellationes confundant̄.Quantū aūt ad usum refert,facillimū in-
uenire est,ꝙ urinarum,quæ secundum naturam se hñt,terminus est in optimè sanis corporibus
primum exquisitæ coctionis sanguinis tempus:&,qui hanc fuerit contemplatus, deinde ueluti
regulam aliarū urinarum sibi statuerit,quæ nam ipsam mutent dispōnes,facile inueniet.Nam,si
colorem exquisite seruauerit,subsidentiā uero albā,& læuem,& ęqualē,& multā fecerit,sic qui
C dem coctionis etiā signum exquisitū fuerit:plus aūt de humore,q crudus noīatur,euacuari de-
monstrat . Propterea & in pueris omnibus ferè, & perfectam ætatē hñtibus,qui ociosam uitam
degunt,aut quouis alio modo repleti sunt,satis multā urinæ hñt subsidentiam:qm̄ in his omni-
bus plus est de incōfecto,& crudo humore, his quidem ꝑꝑ desidem uitam,illis uero propter sa
tietatem,pueris uero & ob satietatem(uoraciores.n.sunt)& ob id etiam , ꝙ una uentriculi ope-
ratio nō potest duobus simul sufficere,augendo scilicet,atq; alendo:anteq̄ ergo in ipso sufficiē-
ter alimentum coctum sit,ipsum ad se corpus trahit, atq; hinc fit,ut plurimū crudi humoris coa
ceruet.Hæc quoq; causa est,ut ijs,q ex ocio & repletione febricitant,si sanitati restitui debent,
necessario plurimū subsideat:contra ij,qui ex inedia & labore, rufæ q dē,& biliosæ urinæ sunt:
soluitur.n.morbus prius,quā aliquid subsideat,plerunq;:sufficit.n.in his,& nebula alba,& suspē
sio bona,talis autē est alba & læuis & equalis : nā & ex ipsis sanis,q multū laborant,& pauciori
cibo uescunt̄,ijs sunt urinę biliosiores.Quare neq; simpliciter Hippocrates uituperauit urinam
" rufam,sed qñ simul cū rubedine habuerit subtilitatē:ita igit̄ inquit:‖Donec rufa fuerit urina ac In Progn. com. 2. t. 30. 4. 200. h
" tenuis,morbū crudum signat. Liquet aūt,ꝙ neq; aliquid subsidet hmôi urinis: neq;.n.cōtingit,
ut,quæ tenuis sufficienter fuerit,uel si multo tpe quieta steterit,aliquā recipiat secretionē,adeo
D ut crassior pars,quæ in ipsa pendebat,subsideat,tenuior uero superferatur:nā hoc solum adue-
nit ijs,q̄ aliquam crassitudinem hñt.Nō tñ, si etiam mediocriter crassa fuerit,& breue quicq̄ qđ
subsideat,habuerit,iam cocta erit:si.n.uel farinæ hordei crassiori,uel squammis,uel furfuribus,
similes subsidentias habuerit, uel nigras,uel uirides,uel liuidas, vel fœtidas, præter id,ꝙ,quæ-
cunq; tales sunt,cruditatem habent,etiam alioquin sunt perniciosæ. Nā farinæ hordeaceæ cras
siori similes,duarum sunt dispōnum indicia,grandis scilicet colliquationis,& caliditatis ęstuo-
sæ,quæ sanguinem adurit. At,quæ squammas repræsentant, sunt uasorum partes superficiales,
quæ scilicet omnino resoluuntur,ac colliquantur.Ita & furfureæ,præter quàm ꝙ, quantum hæ
crassiores,ac minores sunt,tñ squammis similes,latiores ac tenuiores his sunt. Nigrę uero sub-
sidentiæ,uel excedentem caliditatem, atq; igneā ostendunt, uel ex frigiditate uehementi mor-
tificationem:sic.n.& extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore uidemus; partim sci-
licet ex nimio calore,ut q se Soli ęstiuo exposuerunt:partim ex uehemēti frigore,& ueleti mor
tuas,quemadmodū in senibus,aut quibuscunq; alijs supra modō refrigeratis.Ipsarū itaq; tota-
rū urinarū color niger:atq; ēt eorū,quæ in ipsis suspendunt̄:aut earū,quæ supra uehuntur nebu
larū:ad easdē cās refert̄,calorē.s.immoderatū, aut mortificationē ex refrigeratione uehemen-
ti.Pessima igitur est tota urina denigrata,adeo,ut neminem unquam seruatum uiderim ex ijs,q

talem urinā minxerūt: minus uero perniciosa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit: atq; ad- E
huc minus, si solum id, quod in medio iacet: ac multo minus ēt, si nebula. Color uero uiridis fit in trāsitu ad nigrum, & ēt quoddam ueluti procemium nigri: nam, si morbus malignus fuerit, & uomitionibus, & alui deiectionibus, & urinis uiridibus, postmodū nigræ superueniūt. Color au tē liuidus est solius frigiditatis affectus: Odor uero grauis, putrefactionis. Quòd si ueluti oleum mingatur, colliquationis est signū. Tales quidē urinæ prauæ sunt. Quæ aūt bene coloratæ sunt, & subsidentias habent albas, & læues, & æquales, aut nebulas quasdam, aut suspensa similia, oēs urinas bonitate præcellunt, maxime autem in quibus subsidentia talis fuerit; scd'm bonitatis ob tinent locū, in qbus suspensa talia sunt. tertiū, in quibus nebulæ. Hæ igitur coctionis signa sunt: reliquæ uero oēs partim cruditatem, partim perniciem portendunt. Nam, quæ alba est, & quæ tenuis, & q̄ turbulenta, cruditatem: at, quæ farinæ hordei crassiori, aut squāmis, aut surfuribus similis est, quę nigra, aut uiridis, aut liuida est, aut oleaginea, aut fœtida, perniciē significat. Quæ aūt subrufa, aut subflaua est, adhuc aūt tenuis: quā quidem tenuis, cruda existit: quā uero talem habet colorem, iam coquit: est autem media inter eas, quæ sunt exquisite crudæ, & coctæ: sicuti & qbus alba quidem sunt, & læuia q̄ suspensa sunt, diuulsa uero & minime continua. Hoc uero etiam in subsidentibus contemplari oportet, si non modo alba sint & læuia, sed si omnino æqua F lia, & qa in nulla parte diuulsa sint, & qa omni tpe talia sint: nam, si alternatim mingat pura in subsidentibus, semicoctum esse morbum ostendit. |De hisce igitur omnibus admirabilis Hippo crates primus oīum, quos scimus, optime docuit: & q in uiris quidē, & mulieribus nigræ urinæ pessimæ sunt, in pueris aūt aquæ similes: nam in his magis consuetæ crassiores, in pfectis autem magis tufæ: qđ uero maxime contrariū est consuetis, perniciosū. Sed & de subrubentibus vri nis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem, ac læuem, recte dixit, q sunt quidē satis sa lutares, sed diuturniores ijs, quas paulo ante semicoctas nominaui: sanguinis.n. serosa superflui tas istas intingit: oportet aūt non modo hanc, sed etiā aliquid rufæ bilis admisceri. Si uero calor naturalis adeo est imbecillis, vt neq; rufam generet bilem, neq; sanguinē exquisite coctum, sed adhuc serosum, atq; humidum, q quidē ad sui coctionē tpe egeat, est manifestum: q uero hęc di spositio sine periculo sit, materiæ natura cōmonstrat, quæ neq; tenuis, aut aquæ similis est, neq; integre crassa, sed neq; acris quidem aut putrida, sed utilis existit, & prope naturam sanguinis.

In Prog com.2. t 26 usq; ad 37. 4 100.b

Vt vigorem & reliqua morbi tempora præsentiamus, ad signorum naturam exacte dignoscendam. CAP. 13.

SEd, postquam ēt de urinis, quātum ad pñtia erat utile, omnino dictum est, reliquum est, ut di G camus (quod polliciti sumus facere) pcognitionem status, atq; aliorum temporū morbi. Ergo, si unum quidem aliquod tale signum, aut ēt plurium collectio, firmiter indicare posset id, qđ futurum est, neq; ipse Hippocrates dixisset |artem longam, neq; nostri temporis medici admirarentur, si possibile est in præcognitionem medicinalem eiuscemodi omnia uenire. Qm̄ uero, neque signum ullum, ita fidele est, ut exquisite ostendat singula ex futuris temporibus: sed neque, quæ scd'm concursus quosdā signa sunt cōplicata, sola possunt experientia iudicari, multi.n. nu mero hoc pacto concursus fierēt, adeo ut nemo eos posset enumerare, neq; obseruare, neq; memoria tenere: idcirco necessarium est, signi cuiusque naturam exquisite considerare, si quis vult recte pcognoscere, vt ex ui uniuscuiusq; præcognitionē faciat. Neq;.n. quæ plurima sunt, illa omnino paucioribus sunt potētiora: sæpe.n. signum unum forte multis debilibus fidelius existit. Hæc igit ēt admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognosticorū: | Signa oportet ediscētem oīa, iudicare uires eorum, inuicem comparantē. Quare & rationabiliter scd'm uires eorū tradi dit disciplinā, non simpliciter, deinceps bona signa connumerās, deinde rursus mala, annotans autem in appellationibus uniuscuiusq; naturam, perniciosum & graue nominans, & grauius, & grauissimum, & minus graue, & magis graue: sic & prauum, & prauius, & prauissimum, & mortiferum quoq; per Iouem, & malum simpliciter, non nunquā uero, ualde, adijciens utriq; signo- H rū generi, & ijs, quæ nunc dicta sunt praua, & ijs, quæ bonum aliqđ ondunt. Nam & in illis hoc quidem optimum dicit, hoc uero bonū simpliciter, hoc autē magis, hoc uero minus. Tale uero est & quod dicit: bonum: ualde, : & : magnam hēc uim ad salurem. Non nunquā uero nihil ex his addens, q temporis indicium erit, & longæ solutionis meminit, nobis, ut arbitror, de hisce omnibus ratiocinandū relinquens, quæ neq; oīno praua sunt, neq; penitus extra periculū, sed cum ui quidem forti salutaria: cum debili autem, periculosa. Hæc igit non solum legenda sunt in Hip pocratis libris, sed & memoranda sæpius, atq; obseruanda in ægrotātibus: nā ex cōtinua inspe ctione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Semper autē mente reuoluere oportet ac considerare, quænam sint signa optima, quæ pessima, & q̄ in medio confinio horū ueluti gradus quosdam habentia, non nulla quidem optimis, non nulla uero deterrimis proximiora: & q̄ quidem minus, quæ uero sint magis† proximiora uel remotiora: & quæ nam exquisite media ponenda sint inter bona, & mala signa. Deinde considerandū, quænam semper mala sint, & quę continue bona: & quænā in totius morbi temporibus permutentur, cum aliquando bona fiant, aliqū mala, & non nunquā fida, non nunquā uero infida. Etenim hoc ab Hippocrate dictum est admi-

1. Apho. 1. Ext. ord. 2.b

In Progn.cō.3. t.17.4 111.e

† Manuscripti græci codic. legunt, vt Leonicenus: ex impressis autē, ita alij uertunt eō q al ternatim mō p pe illa, mō procul reperta sūt.

A admiratione dignum, | Quòd ijs,quæ non scd'm ratione leuant,nō oportet credere,neq; uereri ualde mala,quæ uenerunt contra rationē. Quod nisi quis nouerit,nequaquā poterit manifeste præcognoscere:sed aliquando instante crisi nihil à vulgari quopiā differre uidebit,sed simul per turbabitur ac compauescet de futuris:nō nunquā uero existimans liberatū esse à morbo ægrotantem,atq; ei uictus libertatem permittēs,magni alicuius mali occasionē afferet. Omnino aūt male uictū instituet,futurū statū non præcognoscens: nisi quis.n.ad hunc respiciens statū,ab initio uictus modū adhibuerit, fieri non potest, quin magnum malum aliquod afferat ægrotanti. 2. Aphor. 27. Ext. ord. 16. b

De signorum generibus,ac de singulorum natura. CAP. 14.

HAc igitur iam nos dicamus, quemadmodum proposuimus,singula per genera diuidentes. Et primum,ꝗ signoru m omnium triplex est differētia,trā figamus,deinde singulorum ui- res,postmodum quo pacto quispiam morborum tp̄a præcognoscat. Triplex quidem signorum omnium natura qualis sit,mihi antea dictum est:sed nihil deterius est nunc repetere,ꝗ nonnulla quidem cruditatis & coctionis,quædam mortis & salutis sunt signa. hæc quidem duo sunt genera: tertium autē & aliud genus est,quod crisibus adiacet. Coctionis igitur & cruditatis signa, alui excrementa,& sputamina,& urinas statuere oportet. Mortem autē atq; salutem portenden B tia sunt,quæ unà cum istis excernuntur,& quæ per totum apparent corpus, de quibus latius in libro prognosticorum Hippocrates scribit. Sanè ad crises aliquid quidē ualent, & nonnulla ex his:est tñ proprium,atq; præcipuum eorum genus, quod totum in sequentibus explicabimus. At cruditatis,& coctionis signa semper stabilem habent propriam potestatē, siue statim in primo die,siue in sequentibus,apparuerint. Modi autem morborum signa tripartita sunt:nā quædam(ut supra dicebatur)in urinis,& alui excrementis,& sputis apparent:quædam in dispositione totius corporis inueniuntur:quædam in naturalibus, & animalibus uidētur operationibus: hæc uero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi temporibus, sed deinceps ipsa diuidemus.

Criticorum autem accidentium duplex quidem natura est,qm̄ aliqua sunt tanquā causæ & signa,aliqua tanꝗ signa solum.Infida uero est uniuersa eorum natura, & contraria significās & faciens in diuersis morborum temporibus.In his autem totum est ꝑcognitionis certamen : nā in alio quidem tempore,scd'm aliam dispositionem, critica sunt:secundum uero aliam aliquam dispositionem,uel morbi tempus,accidentia uel signa praua fiunt, critica uero neq; omnino sunt.

De hisce uero ab Hippocrate etiam sæpius dictum est:sufficit autem in pñtia unius dicti ex secundo Epidemiorum libro meminisse: | Decretoria,quæ non decernunt,quædā mortalia sunt, 2. Epid. sect. 1. C quædā uero difficulter decernunt.Hoc uero haudquaꝗ inest coctionis,aut cruditatis signis,sed ex his singulum,unum atq; idē semper significat: vt,verbi gratia,vrina,quæ benè colorata est, & albam & læuem & & æqualem habet subsidentiā,coctionis est signum:tenuis aūt,& quæ nullam subsidentiam habet urina,semper est cruditatis signum.Et,quę quidē coctionem significat, bona est semper:quæ uero cruditatem,nō bona:siquidem eorum,quæ prius diximus,recordamur.Si tñ capitis dolorem,aut delirium, aut uertiginem tenebricosam, aut difficilem anhelitū, aut anxietatem,aut grauē somnum inspexeris, nihil in his stabile,neq; bonum,neq; malum poteris præcognoscere:secundum eandem rationē,neq; sudores,uel uomitus,aut uentris,aut urinæ multum profluuium,aut sanguinē de naribus,uel de uulua,uel de hæmorrhoidibus emanantem,aut parotidas,aliosq; decubitus.Hæc.n.omnia,& decernentia,& non decernentia sunt,secundum duplicem modum,aut quia nullo modo decernūt,aur quia male. Nam colli dolor,uel temporū grauitas,uel hallucinationes,atq; tenebricosæ uertigines, & capitis dolores,& lachrymarum inuoluntarius effluxus,faciesq; unà cum oculis rubēs,aut inferius labrū agitatum, uel uigiliæ aliquæ,uel somnus grauis,sunt tñ signa crisis aliqñ:sicuti & creber anhelitus, quē asthma Græci uocant,& quædam anxietas,uel difficultas anhelitus, & † præcordiorum sustractio, †Hypochondrium retractum. D & stomachi fastidium quoddam,uel nauseat sufficiens,& æstus,& sitis uehemens,& oris uētriculi dolor,& non posse ferre decubitū,& delirare,atq; exclamare. Fiunt igitur,& hæc sæpius iā imminente crisi indicia. †Malo. Alterum genus non solum signorū decretoriorum,sed ēt causarū, obtinet uicem.Sunt uero hæc,uomitus,& excrementa alui,& multitudo urinarū,& sudores,& sanguinis eruptiones,& parotides,atq; alij decubitus. Contingit autem, neq; in primis accidentibus,quæ tñ sunt signa crisis:neq; in secundis,quæ & signorum & causarum uim habent:crisim ex necessitate sequi.Alterum uero genus est signorum simul,atq; accidentium,quod neq; decretorium nominatur,qm̄ neq; ostendit,neq; facit crisim:neq; omnino fidum est, sicuti coctiones, neq; infidum ex toto:sed est inuenire inter ea,quædam bona semper,quędam autem mala:atq; hæc quidem esse talia ut plurimum,omnibus inest.| Mente igitur constare,atq; ad ea,quæ offeruntur,bene se gerere,bonum:|bonum ēt facilis anhelitus,& facilis tolerātia,& pulsuum bonitas,& facies simillima sanis,decēs accubitus,& totius corporis æqualitas,& quæcunq; alia Hippocrates in prognosticis scribit.|His contraria,mala,hoc est difficilis tolerātia,pulsuum malitia, & spirandi difficultas, & maxime quæ per frigidi spiritus expirationem fit : atq; alia multa,quæ in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt,manifeste definiente signi cuiusque potentiam:quæcū que enim simpliciter bona & mala nominat,sæpius talia existunt. 2. Apho 5. Ext. ord. 17 a In Progn. cō. 1. t. 54. 190 g. Et 191 c. t. 13. Et 194 h. t. 24. 25. Et com. 2. t. 56. 201 g

Signa, quæ à concoctione sumuntur, fidam, ac certam præbere præcognitionem. CAP. 15. E

AT, quæ ab eo optima, & pessima dicũtur, & quibus præsertim adiunxerit id uerbũ κάρτα.i. ualde, talem vim habent, ꝙ sp unum quoddam ostendunt, aut raro non indicãt. Hęc igitur existente inter signa differentia, siquidem impossibile est distinguere, qñ signa decretoria crisim ostendunt: uel quando ea, quę decernunt accidentia, bonã aut malam afferunt crisim: frustra ea

2. Aph. 27. Ext. ord. 16.b

uerba pronunciasset Hippocrates: ‖ His, quæ non rationabiliter leuant, non oportet fidere, neq; » vereri multum mala, quæ fiunt præter rationẽ: frustraq; nos de crisibus tractare instituissemus. » Si uero neq; aliud quicquam ex oĩbus, neq; hæc, ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod signum fidum, quo id, quod scd̃m rationem est, ab eo, quod præter rationem, separatur. Sed quid nam hoc sit, libenter audirem ab ijs, qui ueterem negligunt medicinam. nos.n. credi-

1. Epid. com. 2. t. 45. 3. 112.b

mus uerum id esse, quod ab Hippocrate dicitur, ꝙ ‖ Coctio crisis celeritatem, & salubrem securi- » tatem significat: cruda aũt, & incocta, & in malos conuersa abscessus, crisium defectum, aut ue- » hementes labores, aut mortes, aut eorundem malorum reuersiones. Vnde & principij tp̃s, sicuti » etiam diximus antea, non alio quopiam distinguimus. Illi aũt nullum nobis principij indicium dederunt: atq; ob id nequeunt distinguere, qñ exitialiter quispiam se male habet, uel delirat: & qñ imminẽte iam crisi: at similes vulgaribus sunt, neq;, quẽ finẽ ea, quæ fiunt, sint habitura, prę- F noscentes, neque, quid facere oporteat, inuenientes. Sed de his quidem etiam iterum dicetur.

Quo pacto summus morbi vigor possit prima die præsentiri. CAP. 16.

QVomodo uero, etiam si nondum adsint uniuersalia morbi tempora, quispiã ipsa prænoscere queat, cum maxime ad usum artis sit necessarium, hoc iam transigemus. Propositũ enim est statim a primo die saltem tantum cognoscere, ꝙ uel in primo quaternario, uel in secundo morbus decernetur: nam utrum in decimoquarto, uel uigesimo die illud fiat, nondum liquet. Verũ ex hoc haud magna sequitur in uictus ratione mutatio, quemadmodũ si quarto, uel quinto die crisis affutura esset, ac talẽ aliquis uictũ institueret, qualis, si quadragesimo die morbus finiri deberet, institueretur: hoc.n. maxime esset absurdum. Et, quicunque medicus primo uel saltem secundo die non præcognoscit morbum, qui extra primum septenarium nequeat extendi, hũc permultum erraturum sit uerisimile. Si igitur semel, uel bis tali errore delinqueret, uenia dignus foret: si uero putet nullam esse futuri status præcognitionem, hic nec minimã medicinę artis partem est assecutus. Ego uero tm̃ absum, vt, quod futurum sit, penitus incognitũ pu-

† Græcè ὡς ἐπιστήμην βεβαίαν ἐνίοτε ... idest ut de eo certã interdum habere scientiã existimem.

tem, † ut sæpe de eo certissimam haberi sciẽtiam existimem. Quid.n. si aliquis primo statim die nullum habens signum periculosum, uerum insuper omnia salutaria, acute quidem febricitet, G urinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter crassam? an nõ in propatulo est medico, qui in artis operibus est exercitatus, hunc in primis quatuor diebus crisim habiturum: & eo magis, si nebula aliqua, uel suspensio bona ibi afforet: atq; etiã tanto plus, si bona subsidentia? Sed hoc quidem breuiter dictũ est, non tamen breui tẽpore disci potest: ‖ omnia enim & bona, & mala signa cognoscere oportet, ꝗ id certissime sit præcogniturus, quẽadmodũ horũ habens scien-

In Prog. com. 3. t. 56 4 203.h
Ibidem. 206 h t. 2.

tiam aiebat Hippocrates: ‖ Et mitissimæ febres, quę cũ signis securissimis fiunt, quarto die finiũt, » uel prius: at, quæ malignissimæ sunt, & cum signis grauissimis accidunt, quarto die occidunt, uel » antea. mites quidem nominans contrarias malignis: &, quòd neutræ quartum transcendũt diẽ, » sed hæ quidem omnino soluuntur, hæ uero interficiunt, ostendens. Sicuti igitur, quæ omnia habet signa tutissima febris acuta, in prima periodo decretoriorum dierũ solutionẽ habet; sic, quę isti proxime adiacet, diem septimam nõ transcendet. Sed quæ nam est hæc? illa uidelicet, cui nõ omnia sunt tutissima signa. Dictum igitur est & antea, ꝙ non idem sit superlatiue, & simpliciter dicere quicquã: nõ igitur securum & securissimum, neq; malignum & malignissimũ, neq; graue & grauissimũ, eãdem uim habent. Sitiam a primo statim die febris acuta, sed non supremè, simplicissimaq;, & cum tutissimis signis, uerũ simplex & cũ signis tutis (quam Hippocrates [illegible].i. H mitem nominat: ego hanc clarioris doctrinæ gratia simplicẽ uoco, fugiens æquiuocationẽ) hæc febris ad secundum quaternarium progredietur: nunq̃d uero uel quinto die, uel sexto, uel septimo iudicabitur, procedente sermone determinabitur. Eodẽ modo & maligna, & cũ grauibus facta signis: nam & hæc, quantum abest à malignissima, & cum grauissimis signis adueniente, tãto & mortem afferet tardiorem. Si quis simplices & simplicissimas, & malignas ac malignissimas febres distinguere nescit, neq;, si recte aut secus de his Hippocrates dixerit, unquã poterit experiẽtia perpendere. Quòd, si neq; signorũ uires intelligat, sed simpliciter opinetur hæc quidẽ bona, illa uero mala tantũmodo esse, adhuc magis, tanquã uetulæ cantilenã, quæ ab Hippocrate scripta sunt, leget. Ego quidem talibus ab his commentarijs cẽseo abscedendum: at, qui libros prognosticos Hippocratis accurate legerunt, istis deinceps uerba faciã. In primo quidẽ die (sic uero me ubiq; intelligas, totũ ex die & nocte tẽpus in uiginti ac quatuor horas partitũ accipiẽtẽ) urina quidẽ sit exquisite aquea, febris uero debilis: hęc ergo in lõgum tp̃s protrahet: sed, quantũ hoc erit, in primis diebus cognosci nõ potest: neq; cognitu utile est: nã, cuius gratia tali egemus præcognitione, iã id habemus, uictus.s. formã conuenientem constituere, cum status post multos dies sit subsecuturus. Singulis quidẽ quaternarijs signa diligẽter obseruãs, etiã ipsum status

tempus,

A tempus, exquisite poteris præcognoscere. | Oportet enim (inquit) à primo die considerare, & in
« singulis quaternarijs adiectis animaduertere: neq; te latebit quo se morbus cõuertet. Hęc quidẽ (In Progn. cõ. 3. t. 64 207. d)
etiam in sequentibus, pluribus, ac diligentius exequemur. Ad primi uero temporis præcognitio
nem (quod principiũ uocant) inquantũ extendetur tp̃s, iam magnũ aliquid ostensum est in pri-
mo die fuisse acceptũ, quod sequenti die adhuc manifestius est distinguere. Similiter. n. febre, &
urina manentibus, nõ solum ꝙ nondũ morbus ascensum inceperit, dicere possumus, sed ꝙ neq;
ante septimum diẽ sit incepturus: didicisti. n. ꝙ extreme cruda est aquosa urina. Quare non solũ
præsens iã principij tp̃s internoscere datur, uerum etiam sæpius præcognoscere, quo finietur.

Qui morbi etiam, qui tardam præbeant temporum præcognitionem: & quæ sit perfecta, quæ imperfecta concoctio. CAP. 17.

IN his quidem adeo diuturnis satis longum est principij tempus; in peracutis extreme angu-
stum. Nã, si statim in prima die in urinis appareat aliquod signũ coctionis, iam hic principiũ
transgressum est. Nunquid igiť neq; omnino incepit: an hoc quidem impossibile? neq;. n. fieri põt,
ut morbus aliquis proprium statum recipiat, nõ præcedente principio, & ascensu. Extreme bre
ue utrunq; horum temporum sæpius fieri cõtingit, adeo ut in primo die morbus ad statum per-
B ueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidem finis inquirere oportet, sed satis pu
tare, si, dum adest, cognosci possit: &, cũ primum ad ascensum conuertiť, manifeste deprehenda
tur. Est autem cõis talium principiorum, atq; ascensuum cognitio cum primis accessionis parti
bus: idem. n. & eius, & uniuersi morbi principiũ, atq; ascensus, nam neq; ipsa statim incipit à sta-
tu. Hoc. n. non modo nemo unquã uidit, sed neq; etiã cogitatione assequi põt, febrem uidelicet
acutam statim in primo insultu in statu consistere, ac si fulmine foret homo percussus. Quõ igiť
in primo die febris in statu consistere cognoscetur? quõ aliter, quàm si statim habuerit signa co-
ctionis? Tale. n. quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale ẽt partibus, quæ
« inflammationem patiuntur, aduenit. Ita aũt & de his quodam in loco inquit Hippocrates: [Cir- (2. Aphor. 47. Ext ord. 16. h)
« ca puris generationes, dolores, ac febres cõtingunt, magis quàm ubi iam est generatum. Quem-
admodum igitur iam suppurata inflammatione non contingit febrem adhuc in statu esse, aut
dolorem obuiare: eodem modo, neq; si quicquã in urinis subsidat exquisite bonũ. Nebula qui-
dem sola, aut quibusdam bonis suspensionibus factis, status tempus nondum adest: ac multo mi
nus, cũ hæc ipsa defuerint, præterquã si biliosus ualde morbus extiterit. Quicunq; igiť ijs omni
bus, quę à nobis dicta sunt, sæpius in ægrotis mentẽ diligenter adhibuerit, hunc nullũ unquã la
C tebit tp̃s: sed, si quidem acutum fuerit, & dum præsens erit, exacte cognoscet, & statim subsecutu
rum præcognoscet: si uero diuturnum, ex multo utiq; tempore coniecturabitur, ac propius ac-
cedens, manifestius ẽt præcognoscet. Nam in uniuersum oportet cognoscere, ꝙ, nisi manifestũ
appareat indicium coctionis, totum illud tp̃s intermedium, est principium morbi. Quantum igi
tur adhuc præsentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium, & à morbi motu, & na-
tura, & tp̃e anni, & regione, & ætate, & temperatura ipsius laborantis inuenies. Nam, si morbus
natura longus extiterit, quemadmodum (exempli gratia) febris amphimerina, & uideatur tarde
in hoc ægrotãte moueri, ac quodã modo succendi, ac suffocari, & tp̃s anni fuerit hyems, & re-
gio frigida, ętasq;, atq; natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tp̃s erit ne-
cessariũ ad manifesti signi gñationem: qđ totum tp̃s principio erit contribuendũ. Sit igiť ita, ut
hyberno tp̃e incipiat febris amphimerina in corpore ita se hñte, quemadmodũ nunc diximus,
unà cum exquisite crudis & aquosis vrinis: non modo neq; intra septimum, sed neq; ẽt decimũ
quartum diem, quispiam hr̃e posset manifestum coctionis signũ: sic autẽ appello ea, q̃ inter debi
lis sunt, & perfectæ coctionis indicia. Perfecta igitur coctio est, qñ in urinis subsederit aliquid al
bũ, & læue, æquale, & cõtinuũ: Debilis aũt coctio est, qñ ex aquosa, mediocriter subpallida facta
D fuerit: & quidẽ, si turbulẽta apparuerit, & talis ꝑmanserit, hæc quoq; obscuræ, & debilis coctio
nis est signum: & rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iã principium esse
finitum ostendit: hæc. n. manifestius indicium semꝑ expetunt, uel solam nebulam albam, aut su
spensionem æqualem, continuam, atq; albam. Et quidem & rubẽs nebula, & subsidentia talis, &
sine subsidentia bene colorata urina, & crassitudine mediocris; principium finijsse ostendit.

Exemplo lateralis morbi indicatur, quo pacto tempora ægritudinis ex debili, manifesta, ac perfecta concoctione intelligantur: atque ea de re explicatur Hippo. locus de Anaxione, qui eo morbo laborabat. CAP. 18.

SIc & in laterum, & pulmonum passionibus ea, quæ proprie sputamina uocantur, urinarũ sub-
sidentijs assimilantur: nihil uero oĩno expuere, sed tussim tãtummodo siccam hr̃e, tale quid-
dam est, quale in urinis extreme crudum, quod aquosum nominamus. Quòd, si ab eo, quod est
nihil expuere, ad expuere, uerum liquida & omnino cruda, fiat trãsmutatio, liquet, ꝙ debilis &
obscura omnino est hm̃oi permutatio, & nondũ est finitum primum ęgritudinis tp̃s, quod prin
cipium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem cessabit, atq; integre ad augmentũ mor-
bus conuertetur? quando cœperit expuere pauca cocta, reliquo uero omni tẽpore ab hinc usq;
ad statum, semꝑ eo plura ac meliora, atq; facilius expuente. Cum uero exquisite cocta fuerint,

& multa,& ſine difficultate educta,tunc ſtatus eſt tempus. Qñ uerò ſimiliter quidẽ exquiſite co E
cta,& ſine moleſtia educta:eorũ aũt multitudo minuta fuerit,dolorq́; non amplius affuerit,tũc
ſtatum ceſſaſſe,iudicare oportet:ſubſequitur.n.declinatio.Supponamus igitur ægrotum aliquẽ
à morbo laterali habitum,neq; expuentem aliquid,& urinas mingentem tenues quidem,ſed be
ne coloratas:circa uero diem undecimum expuere quędã incipiat,uerum liquida & cruda:hũc
quidẽ,ꝙ nemo diceret ante diẽ undecimũ eſſe in alio morbi tpe, q̃ in principio,oĩbus eſt mani
feſtũ.In undecimo uero fortaſſis uidereẽ cuiq̃ manifeſte tranſgreſſus: uerũ nõ ita ſe hẽt, nã dies
undecimus quartidecimi index exiſtens , ſcd i tẽporis ægritudinis manifeſtũ,ac certũ principiũ
illum habiturum præmonſtrat.Obſeruabis igitur diem decimumquartum,ſi præoſtenſis ab un-
decimo concordat:& poſt hũc rurſus decimũſeptimum,qm̃ & hic uigeſimi eſt index:quẽadmo
dnm in libris de diebus decretorijs diximus. Age iam hoc die ſupponamus expuere pauca qui-
dem,ſed cocta:huic in die uigeſimo poſſibile eſt aliquã aduenire criſim,non tñ perfectam,ob ta
lem cauſam,qm̃ non eãdem uim hñt neq; inter indices primi cum poſterioribus,neq; primi de-
cretorii cum ultimis decretorijs:at ualentiores quidem primi ſunt,in longum aũt iam protracta
ęgritudine,imbecilliores reddũtur.Oportet igitur procedente morbo,& tũ præcipue,qñ admo-
dum crudus extiterit,magnã fieri trãſmutationẽ,ut ſecura criſis ſperetur. Magna aũt eſt permu F
tatio,cum perfecte cocta minguntur,atq; expuuntur:talia uero non ſupponebãtur in die deci-
moſeptimo affuiſſe: quare nec fieri poteſt,ut hic ęgrotus in die uigeſimo liberetur,& perſectam
criſim habeat: ſed mutationem aliquã effatu dignam fieri ſat eſt:poterit.n.in aliquo ex ſequen-
tibus decretorijs diebus integra ſolutio aduenire.Nunquid igitur ſolum ſuppoſitio quædam eſt
hic ſermo:ud eſt uiſus ẽt talis ægrotus?Mihi quidem habere hæc oĩa,quę nunc diximus,ille ui-
detur, de quo Hippocrates in tertio epidemiorum,ille inquã ægrotus à peſtilenti conſtitutione
3. Epid.com.3. ordine octauus.Ita autẽ oĩs ſermo ſe habet:‖In Abderis erat Anaxion,qui habitabat circa por-
t.79 3.150.b tas Thracias . Febris acuta inuaſit hoĩem:lateris dextri dolor continuus aderat:tuſſis ſicca,neq;
expuebat primis diebus:ſitibundus erat,& peruigil:urinæ bene coloratæ,tenues,& multæ.Sex-
to die delirauit,à cõcaleſactionibus nulla fiebar doloris remiſſio.Septimo die grauius ſe habuit:
nã & febris intendebaẽ,neque dolores minuebantur,& tuſſes inſeſtabant:difficilemq́; habebat
anhelitũ.Octauo die uenã in cubito ſecui:ſanguis multus effluxit,qualem oportuit:dolores re-
miſſi ſunt,tuſſes tñ ſiccæ inſequebantur.Vndecimo die ſebres minores factæ ſunt,parũ circa ca
put ſudauit:tuſſes,&,q̃ exibant à pulmone,humidiora erãt. Decimoſeptimo cœpit q̃dam pau-
ca cõcocta expuere:leuatꝰ eſt. Vigeſimo ſudauit,ſebre liberatus eſt:poſt criſim leuatus eſt:ſiticu G
loſus uero erat,neq; à pulmone bonæ erãt expurgationes. Septimo & uigeſimo febris redijt,&
tuſſiit:eduxit cõcocta multa : urinis ſubſidẽtia multa,& alba:ſine ſiti reſtitit, & bñ ſpirãs factus
eſt.Quarto & trigeſimo die ſudauit ꝑ totũ corpus: ſine ſebre reſtitit : atq; ex toto iudicatus eſt.
Huic ſanè & alia,quẽadmodũ ſuppoſuimus,vñr adueniſſe.Et de vrinis,quãuis nõ pluries(quẽ-
admodum cõſueuit in alijs ægrotis)ſed bis ſaltem mentionem faciens,in principio,ꝙ tenues eſ-
ſent:in ſeptimo & uigeſimo die ſubiungens,Vrinis ſubſidentia multa,& alba:palã facit,tum pri
mum exquiſite coctas urinas minxiſſe:ꝑ pea igiẽ(ut & antea dixi)in die uigeſimo criſim quan-
dam habuit,ſed imperfectã quidẽ,qm̃ in decimoſeptimo cœpit quædã cocta expuere,nõ tñ in-
tegra criſis ſubſecuta eſt,qm̃ neq; exquiſita coctio urinarũ,aut ſputorum; ꝓpterea igitur inq̃t:
erat autẽ ſiticuloſus,atq; ex pulmone non erant bonæ expurgationes. Hìc igiẽ nobis ad memo
2.Aph 12.Ext. ord.12.d.Et 2. riã reuocans,qđ recte dictum eſt,‖Quæ relinquunẽ in morbis poſt criſim,reuerſionẽ facere cõ-
Epid.ſect.3.Et ſueuerunt,de ſeptimo ac uigeſimo die lege enarrationẽ,quæ ita ſe habet :‖Septimo & uigeſimo
4.Epi. redijt ſebris,tuſſiit,eduxit cõcocta multa,urinis multa ſubſidentia alba,ſine ſiti reſtitit.Nam cũ
3.Epid. com.3. antea dixiſſet,ꝙ in tempore intermedio poſt uigeſimum diem & ſitis remanſit,& à pulmone nõ
t.79.3.150.b erant bonę expurgationes,deinceps inquit,ꝙ in ſeptimo & uigeſimo die facta reuerſione,ſebri- H
citauit,ſine ſiti autem reſtitit,& bona expuere cœpit,in urinis ſubſidentiam habebat multã,at-
que albam.Hoc igitur eſt,quod prius dicebatur,ꝙ uidelicet in morbis febrilibus tale quid acci-
2.Aphor.47. dit,quale in ijs,quæ ſuppurãtur,inflammationibus.Sicuti.n.ibi,‖ cñ generatur pus,& dolores &
Ext.ord.18.h ſebres præcipue contingunt:ita & hìc,dum concoquuntur humores,qui febrem inducunt . Sic
igitur & in Anaxione,quantum ex prima illa criſi defecta relictũ erat,hoc rurſus efferueſcens in
coctionis tempore,illam,quę anteceſſit ſecundam criſim,febrem generauit.Hoc uero à naturali
calore,non autẽ ſebrili,proueniſſe,dierũ natura non minime indicabat:primũ.n.undecimus bo
nam,ſed obſcurã incepit coctionem: deinde decimusſeptimus ſignũ coctionis manifeſtius oſtẽ
dit:deinde uigeſimus criſim imperfectam:poſt hunc uerò ſeptimus & uigeſimus integrę coctio-
3.Epi.com.3.t. nis indicia dedit.Propterea ſubinferens inquit:‖Quarto & trigeſimo die ſudauit per totũ,ſine fe
79 3.150 b bre reſtitit,atq; ex toto iudicatus eſt. Liquet.n.ꝙ in trigeſimoquarto die,q̃ ſeptimus eſt poſt ſep
timũ & uigeſimum,cõcoctæ ſunt ſimul & excretæ oẽs ægritudinis cauſæ,per urinas quidẽ,quę
febres faciebant:ꝑ ſputamina uero,q̃ thoracẽ infeſtabãr. Oportet autẽ huius meminiſſe ſermo
nis & ob præſentia,& ob illa,q̃ dicẽda ſunt:& hęc tria inuicẽ differre arbitrandũ,& obſcurã co
ctionem,& manifeſtã,atq; perfectã:obſcura.n.in undecimo,manifeſta uero in decimoſeptimo,
perſe-

A perfecta uerò in uigesimoseptimo facta est: post quem in oībus septem diebus morbus solutus est: & totum hoc tps status fuit: quemadmodū & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum, qđ septimo & uigesimo die apparuit, siquidē in primis morbi diebus apparuisset cum vrinis bonā subsidentiam habentibus, fieri nō potuisset, quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos uoco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda primi temporis morbi perduratione. CAP. 19.

ET primū igitur morbi principium iuxta scd'm significatū, in hoc circumscribi tpe prius dicebam: & hoc est, quod inquit: In lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat, " incipiente morbo, ipsum breuiorem facit. Nam, cū principium triplex dicatur, scd'm unū quidem modum de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterū uero de eo, quod ad tertium extenditur diē, qđ solum mihi sominare vř Thessalus: & præter hæc ēt id, qđ tanquam pars accipitur totius morbi, qđ manifestæ coctionis signa definiunt: de oībus his Hippocrates uerba facit, quemadmodum ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet. & in sequentibus cōmentarijs manifestius ostendetur. Quòd uero iuxta secundū significatum principium ostenderit, cum dixit, id sputum, quod in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuiorē facere, neminē latere arbitror: sed hoc ēt in sequētibus distinguemus. Quo pacto uero q̄spiā aut iā præsens atq; perfectum id, quod tanq̄ totius pars morbi principium accipitur, cognoscere queat, aut iā finiturū præcognoscere, mihi iā uideor demonstrasse. Nā iam perfecti principij manifestum & firmū est signum, coctio manifesta: finituri aūt, & ipsius morbi natura, & tps anni, & ætas laborantis: ex superabundanti aūt & regio, in qua ægrotat: & modus eius, qui antecesserit, uictus, cū nondū morbo correptus esset. Specialiora uero indicia futuri finis primo ęgritudinis tpe, coctionis indicia sunt. Et, quo pacto hæc præcognoscere oporteat, qn̄ maxime futura sint, dicetur quidē diligentius & in ijs, q̄ sequuntur: dicet aūt & nunc; φ considerare oportet, quantū distant præsentia cruditatis signa ab ijs, quę aderunt in manifesta coctione: & quisnā sit in morbo motus, hoc est, utrū acute, aut tarde, ac ueluti succensus moueatur. Vtilissimum uerò ad hæc, immo uero summopere necessarium est, exquisite scire dignoscere, quātū inuicē superant ac superantur & coctionis, & cruditatis signa: nā & cruditatis signa non paruam inter se hn̄t drīam, adhuc aūt magis & coctionis. Si quidem integræ cruditatis indicia in primis quatuor diebus permaneāt, longū erit huic morbo principij tps: si uero obscurę mediociter in ipso apparuerint, longū quidē & hoc erit, sed nō priori similiter: si āt parua fuerint cruditatis signa, C futurum ēt principij tps paucum erit. His addēda sunt & illa, quæ ab Hippocrate dicta sunt, longioris tpis esse significatiua, de quibus in sequētibus nobis plenior erit sermo. Nunc uero gratia exēpli, huius aphorismi meminerimus: Frigidi sudores cū acuta quidē febre, mortē significant, cum mitiori uero, morbi prolixitatē. Nā, si in primis diebus prævalentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij tēpori addent: & liquet ēt, φ tps ascensus longius erit: atq; eadem ratione status post multum tempus occurret: sic autem & morbi solutio.

1 Apho. 12. Ex. ord. 5. a

4 Apho. 37. Ex. ord. 32. b

De reliquorum temporum perduratione: ac quid sequentibus libris est agendum. CAP. 20.

QVare non solum primi tēporis in primis diebus aliquā habebis artificiosam cōiecturā, sed ēt sequentiū. Exquisitius āt & magis ipsa p̄cognosces, si succedentibus quartanarijs mentem adhibueris. Nā primus, qui obscurum coctionis signum ostendit, ipse manifestius reliquum principij tps indicabit: cum iam hoc tibi sine ulla dubitatione constabit, φ uniuersum illud tps, in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus, quod nos principium nominamus. Nā, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire, si in tot primis diebus ab ijs, quæ primo die apparuerunt, tot iā abscesserint, quot adhuc D erunt reliqua trāsigenda usq; ad manifestā coctionem. Inde aūt ascensus incipit, sed in hoc uel aliqua defecta crisis apparebit, quēadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbū patiebat, ostendi: uel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius uero neq; ulla fit crisis in status tpe, sed paulatim morbus soluitur, longo tpe coctionē recipiens. Quo pacto aūt, antequā fiant hęc, futura p̄cognoscere oporteat, in sequentibus cōmentarijs explicabit: nā in ipsis liquido ostēdā, qn̄ in ascensibus, qn̄ ēt in statibus, morbus crisim habeat, & qn̄ sine ulla oīno crisi paulatim coctus dissoluatur. Et clarū est, φ hm̄oi solutionem, neq; crisim nomino: si qua uerò uniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eā agitationē, q̄ ipsam pręcedit, ita appellare consueui. Equidem harū quoq; præcognitiones in sequentibus dicam. Melius. n. est nō solum, φ in hoc tpe integrā morbus habebit solutionē, sed ēt, utrum cū magna aliqua certatione, uel sine uexatione atq; periculo aliquo, intelligere. Hæc igiť oīa in sequentibus cōmentarijs ostendenť, & præterea bonarum, & malarum crisium præcognitiones, perfectarū quoq;, ac imperfectarū. In horum uero oīum principio præponam ipsorum morborum inuadētium dignotiones. Qm̄. n. & ab ipso morbo diximus oportere q̄dā de tpibus vniuersalibus nosse, ac præterea a tpe anni, & ab alijs, quæ diximus: nisi eorū oīum statim a primo die aliquā habeamus cognitionē, simile q̄ddā multis medicorū iuniorum patiemur. Nā, sicuti illi vtrunque igno

ignotorum, alterum per alterũ monstrare conantur, vel qđ notius est, per id, quod minus notũ E est: sic & nobis accidet, nisi uniuscuiusq; morbi formã statim a primo die aliquo modo dignoscamus. Optimũ igitur est, si in ipso primo die dignoscamus, & hoc millies iam fieri posse probauimus, & tertianos & quartanos & quotidianos circuitus in primo statim die agnouimus: si uero aliqñ in hoc manifeste dignosci non possit, tunc coniecturam aliquam artificiosam habebimus, ex qua bonam uictus rationem instituere incipiemus: exactam aũt notitiam assequemur in secundo die, vel omnino in tertio, vel in quarto. Et hoc igitur ipsum melius fuerit ostẽdere, & præbere indicia eorum, quorum a primo die statim exquisitam possumus habere cognitionem: eorumq; ẽt, quę coniectura quadam non inartificiosa dignoscere speramus: sed exacte in tertio & quarto discernimus. Rursus igitur ab his primo auspicati in secundo libro, reliqua ẽt singula, quæ promisimus, conuenienti ordine prosequemur.

GALENI DE CRISIBVS

LIBER SECVNDVS. F

ARGVMENTVM LIBRI

Ostendit, quibus indicijs morborum naturam cognoscamus, ex qua potissimum præsens, ac futura in ipsis mutatio præsentitur.

Quid agendum hoc libro, ac quales auditores adhibendi. CAP. 1.

DIctũ quidẽ & iã antea est ab initio, sed & nũc ẽt melius est cõmeminisse, ꝙ, siue uniuersam in morbo trãsmutationẽ, siue subitã tm̃, siue bonã, siue eã, q̃ antecedit oẽs ueloces alterationes, cõturbationẽ, q̃spiã uelit nominare crisim, nõ meũ est hoc in loco ꝓpositũ definire: sed, quo pacto optime q̃spiã has oẽs iã p̃sentes dignosceret, & futuras adhuc p̃cognosceret. i. hmõi sermonis institutũ. † At, cũ id, qđ est maximum, ac summopere necessariũ ad hæc oĩa, iã ostenderimus, morborũ. s. tp̃a iam præsentia cognoscere, & futura præcognoscere, deinde cuiusq; ægritudinis cognitiones, ac p̃cognitiones annotauimus. Et, qm̃ eas ex multis fieri demõstrauimus, quorũ vnũ est ipsius ęgritudinis G natura, quo pacto & hãc optime quispiã posset internoscere, ad hũc scd̃m librũ tradere distuli. Si q̃spiã nobiscũ affuit in curatione ęgrotantiũ, ex prima accessione & quotidianã febrẽ, & tertianã, & quartanã, & semitertianã, & eam, quæ ab ardore καῦσον appellat̃, plurimosq; alios morbos prænoscentibus, ex ipso opere huius cõtẽplationis habuit experientiã: ꝙ, si nunq̃ talibus p̃dictionibus interfuit, ę quũ est, hunc neq; admirari de ijs, quę dicemus, anteq̃ ueritatẽ in ipsis experiat̃, sed neq; ẽt dãnare, priusq̃ uniuersum sermonẽ nr̃um auscultauerit, atq; usu ipso explorauerit. Audire quidẽ atq; intelligere ea, quæ dicũtur, oĩbus cõe est: ita. n. a me clare explicabunt̃, vt neminẽ latere possint: sermões aũt nr̃os experientia cõprobare, siquidẽ nobiscũ futurus est, illi erit q̃ facile: ꝙ si ipse p se ipsum explorare uoluerit, non æq; expeditum. Verũ & in pulsuum dr̃ijs exercitatũ esse oportet, atq; oĩum artis operationũ sufficientem habere experientiam: ueram. n. speculationẽ, non ex ijs, quæ male iudicantur, sed ex ijs, quæ recte pertractant̃, comprobari fit uerisimile. Hos igit̃ solos ad disciplinã, atq; eorum, quæ docent̃, iudicium sermo noster admittit: reliquos uero, qui medicinæ artem adeo dedecorarunt, ut eam sex mensium fecerint disciplinam, hos neq; iudices, neque discipulos adhibet, alterum. n. non possunt, alterum nolũt.

† *Al. ex antiquis. At, cum maximum, ac summopere necessarium ad hæc oĩa iã demonstrauerimus, tũ dignoscere præsentia iã morborũ tẽpora, tũ præcognoscere futura, deinceps unuscuiusq; tẽporis tũ dignotiones, tũ præcognitiões scripsimus. & ita uetus interpres: & ita videtur legẽdũ, neq;. n. in primo li. de crisibus, tradidit de cognitione, vel præcognitione cuiusque ægritudinis, sed tẽporis ægritudinum.*

De adhibenda diligentia in natura morborum tum simplicium, tum compositorum dignoscenda. CAP. 2. H

DIcendum iã igitur, quo pacto quispiã in primo die morbi naturã exacte dignoscat. Diẽ aũt per totũ hunc sermonẽ nostrũ in eo accipiemus significatu, ut non solum lucem, sed noctẽ ẽt cõplectatur: sicuti & mensem ex triginta diebus constare dicimus: non id tp̃s tm̃, quo Sol supra terram fert̃, appellãtes diem, sed ẽt illi tp̃s noctis adijcientes: sic. n. annum quodammodo dicimus trecẽtos & sexagintaquinq; dies cõplecti. Sicuti aũt de diei noĩe, & de eius significatu distinximus, eodẽ, ut arbitror, mõ de ægritudine ostẽdere oportet, ꝙ est dispositio q̃dã præter naturam lædens operationes, & ꝙ duplex sæpe una cõsistit. Hęc uero utraq; in libris de morborũ dr̃ijs sunt demonstrata. Simplicẽ itaq; dispositionẽ nemo, qui perspicaci sit intelligentia, in primo die ignorabit, hẽt. n. propria indicia: eam uero, quæ cõmista est, non oĩbus per initia contingit agnoscere. Neq; uero absurdũ est ad duplicis dispositionis cognitionem duobus opus esse diebus: sicuti, si triplex fuerit, tribus: at uerò unã simplicẽ ignorare dispositionẽ absurdũ, & maxime turpe. Oportet itaq; in oĩbus simplicibus dispotionibus exercitari, ut singulas seorsum, & iam perfectas noscamus: nam, nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neq; incipientẽ & paruã adhuc existẽtẽ agnoscemus: sicuti neq; oliuã, uel ficũ, uel q̃rcũ nup p terra pullulantẽ poteris

vnquam

A vnquam internoſcere,ſi iam perfectas plantas ignoraueris:Quod uero hoc ẽt maius eſt,neq; ip
ſas iam perfectas ſimpliciter cognoſcere ſufficit : ſed,niſi iam ꝑfectas ꝑcognoueris,nullã ex ijs,
quæ nuꝑ natæ ſunt,ſeparatim internoſces:nõ tñ neq; ſtatim, neq; q̃primũ,cũ in iſtas incideris:
ſed,ſicuti ex ꝑfectis ſingulas non ſemel,neq; raro cõſpicatus, ſufficiens ad prõpte cognoſcendũ
factus es,eodẽ(arbitror)mõ te oportet & ex ijs,q̃ nuꝑ natę ſunt,ſingulas nõ ſemel,neq; bis,ſed
ſæpius contẽplando,ſufficientẽ ipſarum hr̃e notitiam.Quare,ſi q̃d eorũ,q̃ in hoc loco ſcribun-
tur,ad exercitationẽ referre tentaueris,prima autem te experientia ſefellerit,nõ propterea ſta-
tim deſperaueris,quaſi id aſſequi non poſſis:neq; à meditatione recedas prius,quã ſæpiſſime in
“ eadẽ exercitatione perſtiteris.Neq;.n.q̃ ſagittandi artem meditatione aſſequi ſtudent, licet ſæ-
“ pius in principio aberrent à meta,uides ob id ſuum exercitium intermittere,aut ꝑꝑ aberratio-
nem aĩo contriſtari.Qñ igitur ſagittandi artem,minimã exiſtentem,adeo ut ẽt à mancipijs cõ-
mode pertractẽt,nemo ſtatim incipiens aſſequi integre põt,q̃d de arte Aſclepiadum exiſtima-
re oportet,q̃ tam multa indiget contẽplatione,& tã exquiſita, ac laborioſa in operibus exerci-
tatione?Siquidẽ unus ex eorum numero fueris,q̃ pro rebus pulcherrimis,atq; honeſtiſſimis la-
borare inſtitueris,primum oĩa,q̃ dicent̃ in ſingulis morbis,diligenter perdiſces : deinde in ipſis
B operibus exercitaberis:deinde ita de his ferre ſñiam tentabis,nũquid uere, aut falſo dictum ſit.
Quòd ſi(ut diximus)otioſam,& ſecordẽ uitã egeris : vel laborioſam quidẽ,ſed circa deteriora,
diuitias,honorẽ,& ciuilem potentiã ueritati ꝑferendo:melius tibi fuerit,neq; hanc contẽplatio
nem attingere, ne in plenũ cœno puteum aquã puram infundas : nam & aquã corrumpes,neq;
puteum quicquã iuuabis.Simplicẽ igit̃ morborum ſingulorũ diſpõnem (iam.n.ad ueritatis amĩ
cum me conuerto)primo ipſam per ſe ipſam cognoſcere ſtudeas,ac circa hoc te exerceas,nõ ex
ijs ſolum,q̃ ipſi extrinſece adiacẽt,qualis eſt contẽplatio multorũ:ſed primũ quidẽ,ac maxime
ex ijs,q̃ ſcd̃m propriam inſunt ſubãm:deinde iam ex ijs,q̃ ſæpius accidunt:veluti in ea febre,q̃
tertiana noĩatur,non hoc tñ aduertas,ſi tertio quoq; die fiant acceſſiones in inſebricitationem
deſinentes:nã,ſi duæ tertianæ fierent,aut duæ quartanæ:duæ q̃dẽ tertianę quolibet die,per ter *τεταρταῖαι.*
tium aũt duæ quartanæ,accendunt̃: quare uel duas tertianas unã putabis quotidianã,uel duas
quartanas unã tertianã.Sed formã ipſam febrium te inſpicere iubeo:neq;.n.in inſultibus acceſ
ſionũ ſimiles ſunt,neq; aſcenſibus,neq; ſtatibus,neq; remiſſionibus,neq; in caloris qualitate,ne
que in motu arteriarũ,neq; in ijs,quę ſuperueniunt,accidentibus.Si ergo neq; tertianã ipſam ꝑ
ſe ipſam,neq; quotidianã,unq̃ inſpicere licuiſſet,incerta foret earũ dignotio : ſed,qñ & tertia-
C nam ſeparatim datur contemplari,exorſam,& progreſſam,& perfectam,& ſolutam:eodemq́ue
modo quotidianam:non admodum difficile eſt ab una quotidiana duas tertianas diſtinguere.

De tertiana exquiſita,acceſſione prima dignoſcenda,ac reliquis morbis ſeparanda. CAP. 3.

AGe igitur primum incipe exercitari in ueris,atq; exquiſitis typis.Neq;.n.aliud quicquã fru
“ ſtra ſcripſit Hippocrates,neq; illud etiam, ꝙ exquiſita ‖ tertiana in ſeptẽ circuitibus,quod
“ longiſſimum eſt,iudicatur. Quænam igitur eſt hæc tertiana exquiſita ? nullum.n.eius indicium 4. Aph.59. Ext. ord.31.g
ſcripſit Hippocrates tale,ut etiam vulgaribus eſſet manifeſtum.Sed,ſi ego te manuduxerim,fa-
cile intelliges,quam uocet exquiſitam tertianam:ſi uero te per uolumina circumuolui permiſe
ro,ante quàm commode introducaris,non modo nihil utile diſces,neq; de tertiana,neq; de ali-
“ quo alio morbo,ſed infinita erunt,quæ obaudies. Cũ igitur legeris in aphoriſmis,morbos, ‖qui 3.Apho.21.Ext. ord.24.c
“ tempore ęſtiuo maxime abundant , eſſe febres continuas , & adurentes, & tertianas plurimas:
primum aduerte,ne hoc ipſum male accipias:quòd æſtatem intelligit,non,quę præter naturam
ſe habet,qualem aliquando ait fuiſſe in Cranone,cum ‖ pluuię uiolentę per ęſtum toto tempore 2.Epid.Sect.2.
deſcendiſſent . ſed, ſi ordinem aliquem ac modum in ſingulis temporum ſtatibus annotaſti,tu
nunc ad memoriam reuoca, quòd hyems quidem præ omnibus anni temporibus humidiſſima
D eſt ac frigidiſſima:contraria uero æſtas ipſi eſt calidiſſima, atq; ſicciſſima.Si uero contra,hyems
quidem ſicca,æſtas uero humida fuerit,temporum ſtatus haud ſecundum naturam ſe habet.Ne
que igitur æſtiuæ ægritudines tempore æſtatis,tunc abundabunt: neq; enim exiſtimare debes,
ꝙ propter anni temporum appellationes,ſingulæ ægritudines accidant, tales.ſ.vel tales,ſed pro
pter ambientis aeris temperaturam:nam,qualem hic naturã habet,ita etiam nos afficit. Secun-
“ dum hoc igitur aiebat Hippocrates,Cum ‖uer autumno ſimile factum fuerit, autumnales ægri- 3.Apho.4.Ext. ord.20.c
“ tudines expectare oportet.Calidam autem & ſiccam temperiem æſtatẽ habere oportet, qñ ex-
quiſite ſuam naturã ſeruauerit.Sed,ſi hoc ita ſe habeat,liquet,ꝙ æſtas,quæ maxime talis exiſtit,
plurimas afferet febres tertianas.Nunquid igitur ſtatus temporis calidus & ſiccus magnum pro
uentum febriũ tertianarum efficiet: regio aũt calida & ſicca nõ ẽt plus,q̃ frigida & humida,ea-
rundem ferax erit?hoc ẽt omnino clarum eſt.Sed nonne & ęgrotantis temperatura?hoc quoq;
eſt neceſſarium. Quòd ſi uictu calidiori ac ſicciori ẽt uſus fuerit, hoc eſt laboribus, atq; vigilijs,
& curis,atq; triſtitijs,cibiſq; paucioribus ac bilioſioribus, nonne etiam in his ipſe ſe ipſo bilio-
ſior reddetur,& ideo calidior & ſiccior?nam, quòd ex cauſis calidis,ac ſiccis flaua bilis aggrega
ri conſueuerit,didicimus ab Hippocrate,tũ ex multis alijs,tum ex ijs, quibus eã abundare æſta
te dicit.Hæc à me dicta ſunt,& iam tertianæ febris generationem didiciſtis . Quæ.n.in æſtatis
tempore,

tempore,eo[illegible] præcipue calido,& ficco aduenerit,cum ēt regio talis fuerit,& laborantis natura E
fimilis,& victus,q anteceffit,ad idē fpectauerit,hæ pōt effe febris tertiana.Et nos quidē huc-
vfq; biliofam febrē fermone genuimus,nondū aūt tertianā,& id iure.Nam fi febres continuas,
& adurentes(quas Græci καύσους uocant)& tertianas plurimas,& æftas ipfa,& aliæ,quas antea
cōmemorauimus,caufæ fingulæ faciunt, cōmunis eft ufq; ad hæc cū febribus adurentibus ter-
tianæ generatio. Sed,& hoc ita fe habere vř:& ipfa tertianæ acceffio ab acutiffimis maximeq;
adurentibus febribus nullo mō relinquiř:fed hoc differt, ꝙ in hac per totū corpus bilis deferř,
atq; ideo vehemens fit rigor,bilisq; fuperuenit uomitus,urinæq;,ac fudores biliofi funt,dictum
uero de his alibi eft: in aliis uero adurentibus febribus,quæ nullā hñt intermiffionem,flauæ bi-
lis humor in uafis unà cum fanguine contineri oftendebatur.Atque hæ ipfę à tertianis differūt,
quamuis eundē,qui eas facit,humorem habeant,ꝙ in his quidem intra uenas continetur: in il-
lis uero,cum vehementer moueatur,per fingulas corporis partes diffeminatur,quò fit,ut dela-
tionis impetu ipfa per fe ipfam expurgetur.Eadē caufa eft,cur febris fudoribus, atq; uomitibus
finiař:in adurentibus aūt febribus fingulę acceffiones ad infebricitationem nō perueniunt,qm̄,
qui earum caufa eft,humor non expurgatur.Sed,qñ in his bilis uehementius agitatur,ac ueluti
efferuefcit, cumq; impulfa à natura inualefcente,per totum corpus vadit,tūc rigor fuperuenit, F
4. Aphor. 58. & febris foluitur:nam à febre adurente(inquit Hippocrates)habito,fuperueniente rigore,folu „
Ex. ord. 33. g. cio.Quòd vero nō mō caufa frigida, fed & acris,& calida rigorem faciat, in libro de caufis acci
dentiū oftendimus,addentibus nobis,eos,qui calido,atq; acri medicamento ulceri impofito ue
hementer morfi funt,atq; inde rigorem experti : & qui fuperfluitatibus pleni fuliginofis, dein-
de balnea ingreffi,horruerunt . Sic.n.& febricitantes,& q uehementem cruditatem patiuntur,
& oēs,quorum corpus fuperfluitatibus acribus redundauerit,fiue balneum,fiue loca uehemen
tius à Sole calefacta,ingreffi fuerint,fiue quocunq; alio citato motu agitentur, ftatim quidē ui-
demus horrere,&,fi diutius in eifdē perftiterint, ad rigorē concuffumq; perduci : qm̄.f. ubi ad
balnea,atq; exercitia uētū eft,qui interim humores conquieuerant, uehementius moueantur :
hi.n.oēs agitati,& per fentienna corpora uiolenter delati,ftimulant,pungunt,ac feriunt,atque
hinc fenfum inæqualem,rigorem concuffumq; inuehunt. Hæc quidem igitur alibi dicta funt.
Tertiana uerò febris,quæ ex flaua bile mota ortum hēt,rationabiliter ftatim ab initio rigorem
affert non mediocrē,hoc ipfo primū à quartanario rigore differentē,qm̄ pungi vř,ac uulnerari
corpus,talis.n.eft in tertianis febribus rigoris fenfus: ficuti in quartana febre uehementem fri-
gefactionem hēt,qualis per gelu tempore hyberno fentitur:nā,& illud oftēfum eft,ꝙ in quarta- G
na febre atra bilis redundat,ficuti in quotidiana,pituita.Tertianam itaq; exquifitam febrē fieri
non contingit fine rigore uehementi pungente,ac feriente carnem.Quartana autem febris non
primo ftatim die cum rigore inuadit uehementi,nā progrediente ipfa,atq; aucta, unà etiā rigor
augetur,fenfusq; ægrotantibus adeft,non quafi pungantur,fed refrigerentur,& ueluti cōtundā „
tur ufque ad offa:nā ita eos audire licet dicentes,quod uideantur oftocopo.i.offium laffitudine „
detineri,& carnē habere cōfractā imaginenř.In quotidianis autem nō antecedit rigor,neq; fta
tim ab initio,neq; in progreffu,fed folum perfrigeratio. Nunquid igitur hæc fola funt tertiana-
rum febrium indicia: uel neq; etiā pulfus ullam hñt cum quartanis fimilitudinem? hæ enim par
uos,& obfcuros,& tardos,& raros adeo pulfus faciunt in inuafionibus,ficuti nulla altera difpo „
fitio: tertianis uero parui qdē,ac obfcuri,tardiq;,ac rari,cū inuadunt,pulfus neceffario adfunt. „
verum tarditas, ac raritas non parum ab ijs abeft,qui in quartanis accidunt:nam in quartanarū
principijs uidebitur tibi arteria quodammodo effe alligata, atq; ad interiora retracta,neq; libe-
rum habere afcenfum:in tertianis uero,neq; aliquid tale percipitur,tarditasq; propè accedit ad
eum,qui fecundū naturam eft motus.Cum uero quartanæ febres inuadunt,quāuis ægrotus iu-
uenis fuerit,talis fit motus arteriæ,qualis in ætate decrepita. His igitur oībus legitimæ tertianæ H
deprehenditur acceffio: ac prætereaa certus ordo,atq; æqualitas pulfibus ineft: neq;.n.in his ali-
qua in uno motu adeft inæqualitas, neq; ēt in collectione : quamuis hoc rarū fit,& quod paucis
acceffionum principijs folet accidere.Iam igitur hæc febris,cum primū inuadit,neminem eorū
latebit,qui fæpius ipfam funt contemplati:fed adhuc minus in ijs,q uocantur afcenfus,atq; aug
menta:nam ęqualem & liberam habet celeritatem,ftatimq; ad magnitudinem,atq; uehementiā „
excitatur,hisq; oībus frequentiam refpondentem:neq; ipfi ullum adeft inflammationis fignum. „
Iam igitur,& fitim inuehit,& hominem exurit,& paulo poft in uigore confiftit: calor æqualiter
quaq; uerfus extendiř,nihiloq; plus thorax extremitatibus calet: &,fi manū impofueris,in pri-
mo occurfu quidē fit calor multus,atq; acris,quiq; ueluti quodā cū vapore efferatur: paulo poft
uero à manu fuperař,nō uti in febribus malignis adurētibus accidit: contrà.n.illę grauiores,ac
moleftiores,quanto diutius perdurant,apparent. Et iam bibendi tp̄s adeft ægrotanti : & ftatim
poft potū plurimus uapor calēs per cutem exhalat,fudoris nuncius,bilisq; fuperuenit uomitus,
uenterve foluiř, & biliofum mingunt.Nunc ergo uel quiuis exquifitā tertianā agnofcat. Supue
nit.n.fudor uaporofus,ac calid⁹,quēadmodū in balneis:totū uero ipfis corp⁹ ęqualiter fudat:ta
lisq; eft pulfus,qualis in ijs,q bñ ualētes exercitanř, & balneanř,uelox.f.ac magn⁹ & uehemēs;

A ac frequens: erat aũt & statim ab initio æqualis: sed præter hæc omnia, etiã ad infebricitationẽ
desinit, uniuersum accessionis tps ultra xij. horas nõ extẽdens, nã hoc tps longissimũ est in ue-
tis tertianis: sæpius aũt aliquãdo septẽ horas accessio cõtinet, nonnunquam citius, aut tardius,
sed nõ multo, finitur. Hanc quidem febrem si nondũ noueris tertianam, sed expectaueris deli-
ram illam appellatam diatritum, iam neq; esses Thessalicus asinus, sed potius lapis. Si uerò ẽt ip
so ægroto mingẽte, vrina subrufa, uel subflaua, & crassitudine mediocris, apparet: ac paulopost,
uel albã nebulã, uel suspensionẽ bonã fecerit: iam non etiã lapis simpliciter fores, sed is, q̃ mo-
laris appellatur, si quidem hanc tertianã esse ignoraueris, & exquisitam tertianam, & quæ ultra
quartũ circuitũ non progredietur: rufiore uero urina existente, neq; suspensione aliqua, neque
nebula in primo circuitu apparente, ad septem circuitus extẽdetur. Inter oẽs aũt tertianas illa
simplicissima est, quæ, cũ omnia illa nuper a me dicta exquisitæ tertianæ signa cõmonstrauerit,
in urinis ẽt subsidentiam albam, & læuem, & æqualem statim in primo fecerit die: neq;.n. hæc
ultra tertium progredietur circuitũ. Age igitur, postq̃ diximus omnia exquisitæ tertianæ signa,
quãdam ueluti ipsius genealogiam per capita facientes, iam ad aliud transgrediamur. Accessio
quidẽ incipit cũ uehemẽti rigore, faciẽs, quales diximus, pulsus: deinde paulo post augetur: ꝓ-
B peratq; ad statũ cũ ijs, q̃ diximus, omnibus: deinde soluitur eo, quo diximus, modo. Ipsius uerò
generatio, & tẽpestatem aridam, & calentem requirit, &, vt summatim dicam, æstiuum tps: æta
tem iam cõsistentem: & naturam biliosam, q̃ in laboribus, uigiliis, curis, & inediis extiterit: &, si
libet, his ẽt adde id, quod consueuit Archigenes propter lapideos istos methodicos adscribere,
sit.s. ut præsens tẽpestas multas tertianas populariter tulerit: ut artificiosis indiciis uulgarẽ q dẽ,
uerã tñ, coniectutam adiungens, fidem præcognitionis adaugeas. Nũquid per Deos nõdum
etiã dicemus hanc esse tertianam, sed lanificorum diatritum expectabimus, quã delirus Thessa-
lus inter mulieres educatus, sub patre flagitiose lanas pectentes, male audebat dicere, in Hippo-
cratẽ, & reliquos medicos ueteres superbe inuehens? Qui omnia medicinæ theoremata stantia,
ac firma pronunciauit, tertianam febrem inuadentem nequit agnoscere, sed diatritũ expectat:
hoc siquidem admirabile est, quæ quidem non erant certa, hæc certa dixit esse, omnia autem,
quæ uere certa erãt, ignorauit. Sed huius quidem uetulæ, nec meminisse conuenit.

De exquisita Quartana dignotione. *CAP. 4.*

POstquã uero exquisitam tertianam iam patefecimus, ad exquisitã quartanã transire tps est.
Cuius principium quale sit, iã diximus antea, q̃ uidelicet nihil simile habeat in rigore, ac pul
C sibus cum tertianæ circuitu: nũc reliqua transigamus. Sed neque illud ratione caret, vt pulsus, q̃
in accessionib⁹ sunt, quamuis antea memoratos, iterũ repetamus: si.n. cognoueris pulsum ægro
tantis naturalẽ, uel in altero ipsius morbo ꝑ initia accessionis affueris, nihil ampli⁹ expectabis,
quin febrem inuadentem quartanã esse pronuncies, nam eximia quædam ad tarditatem, ac rari
tatem conuersio fit. Ego quidem nõnullos meos familiares, quorũ pulsus exquisite cognouerã,
iam ingruente accessione contemplatus, q̃ tale principiũ nullius alterius, quã quartanæ febris,
fore contingeret, pronunciaui, atque id euenit. Tu uero, si artis, quæ circa pulsus uersaẽ, magnã
nõ habes peritiã, deinde raritas, ac tarditas eorum te moueat, securius tñ ac exquisitius uelis di
scernere, præcepta Hippocratis hoc in loco ad memoriã reuoca, q̃ tpe æstiuo tertianas febres, 3. Aphor. 21. 22
autumnali uero quartanas abundare dixit. Primũ uero hoc ipsum cõsidera, nunqd autumnus Ext ord. 24. c. c
frigidã, & siccã, & inæqualem habuerit temperaturam, & tunc magis sperabis, quartanos circui
tus in ipso fore frequentiores: post hæc, si regio ipsa talium febriũ sit ferax: & si ægrotantis natu
ra atræ bili obnoxia sit: talisq; ratio uictus antecesserit, quæ huiusmodi humorẽ aggregauerit:
& si eo tpe quartanæ febres populariter fiant. Hæc aũt cũ illis, q̃ deinceps dicẽtur, obsignabis, si
homo lienosus fuerit, uel febres erraticas passus fuerit, uel si augmentũ & stat⁹ maxime cõtraria
D fuerint tertianis febribus, & secundũ caloris motũ, & pulsuũ, & prẹter hẹc omnia, si tenues, & al-
bæ, & aquosæ urinę fuerint: hæ.n. omnino tertianarum urinis dissimillimæ sunt. Tertianã quidẽ
à quartana, qui primo statim die nescit distinguere, neq; omnino medici meretur nomen.

De Quotidiana. *CAP. 5.*

QVotidianã aũt à tertiana discernere facilius est: neq;.n. primo statim die cũ rigore inuadit,
sed & progressu tpis perfrigeratio potius, q̃ rigor, ipsis aduenit: neq; ullus ordo, aut æquali
tas pulsibus assidet, cum primũ accessiones fiunt. Nouimus aũt, q̃ & in augmentis, mot⁹
uelocitas, magnitudo, atq; uehemẽtia, q̃ oĩa tertianis perspicuo adsunt, quotidianis nõ adsunt:
sed neq; deurunt laborantes, neq; denudare corpora, & pallia iactare cogunt, neq; multũ, aut fre
quentes respirare, ac ueluti flãmã ex ore efflare, frigidũq; potũ expetere: uerũ isti, cũ febricitãt,
minime sitiũt, urinæq; ipsis in prim⁹ diebus tales sunt, quales quartanis incipientib⁹ adsunt: atq;
in primis diebus minime sudant, sed progrediente tpe hoc ẽt illis aduenit. A tertiana quidẽ ad-
eo manifeste differt, ut nihil cũ ea simile habeat. Ad quartanã aũt proptius accidit: sed & ab hac
differt manifeste, primũ quidẽ & maxime pulsibus, quos in ægrotis familiaribus quispiam exa-
cte deprehendat: sed & rigore etiã, atq; alijs extrinsecis omnibus, propter quæ accidit: nã & na-
tura eget humidiore, uitaq; ociosa, & cũ repletionibus: sic igiẽ & in pueris maxime exuperat: ac

perrarum

perrarũ est,quin & os uentriculi,uel hepar in ipsis male afficiatː sed & cruditates antecedũt plurimæ,& coquendi moræ,& acidi ructus:&,cũ primum febrire incipiunt, præcordia ultra naturalẽ habitũ ex toto intumescunt,magna uero ex parte inflantur,ac distẽduntur: color his cũ pal liditate albus,etiã cũ accessio ad statũ uenerit:taliumq; ægritudinũ hybernũ tps ferax est,& flatus temporis humidus,& eiusdem naturæ loc⁹: & accessionũ principium sub uesperam inuadit. Ita quidem quotidiana,tertiana, & quartana, primo die inuicem discernuntur. E

De dignotione febrium simplicium continuarum. CAP. 6.

AT uero continuas quidem,sed quæ idem genus cum prædictis habent,quispiã exercitatus neque in primo die agnoscere, ac inter sese distinguere impos erit: secundo uero,neque si etiam fuerit imperitus,si quidem mentẽ adhibuerit.Dico autẽ febres cõtinuas idem habere genus cũ singulis intermittentibus:cũ tertiana quidẽ exquisita,exquisitam ardentẽ: cum quotidiana uero eam,quæ quolibet die facit accessionẽ,sed nunquã desinit ad infebricitationẽ: sic & cũ quartana illã,quæ quarto quoque die similiter. Nã exquisita febris ardens,cũ omnia alia seruet exquisitæ tertianæ indicia,eo solo differt,ꝙ neq; cũ rigore inuadit,neq; ad infebricitationẽ desinit.Quæ uero quotidie accessionẽ facit,qñ & anni tps,& aeris statũ,& ætatẽ,& naturã corporis,& uictus rõnẽ antecedentẽ, ac præterea pulsũ formã , calorẽq; eundẽ habuerit cũ exquisitis quotidianis,non peruenerit autẽ ad infebricitationẽ, idẽ genus cũ illis obtinet. Eodẽ modo,& quæ quarto quoq; die accessionẽ facit,ad infebricitationẽ autẽ non desinit,eiusdem est generis cum quartana:& palã est,ꝙ neq; rigor in ea accessiones antecedet,neq; sequeẽ sudor:sicuti etiã in febre ardenti horũ neutrũ,neq; statim ab initio,neq; deinceps usque ad crisim,fieri potest. In his igitur dignoscendis quispiã prius se exerceat,atq; inuicem distinguere studeat simplices,atq; impermistas alijs, ꝗ sint diuersi generis febres: quas ob hoc ipsum legitimas, atq; exquisitas ueteres medici nominarunt. Nam, quæ ob solã flauam bilem febris accẽditur sine aliquo uisceris affectu,si quidẽ manente adhuc intra uasa bile accendatur,exquisita febris ardẽs est: si uero per totũ corpus deferatur,tertiana.Sic &,si ab atra bile fit febris,cũ moueẽ,quartana est:cũ firmata est,illa,quæ quarto quoq; die exerescit.Sicuti,si ex pituita ortũ habeãt,uel quotidianæ sunt, uel quæ singulis diebus accenduntur.Nam,quæ ad infebricitationẽ desinunt febres tertianæ,quartanæ,& quotidianæ,eandẽ hypothesim cum continuis,de quibus diximus, habent:uno solo inter se differunt,ꝙ per uenas,uel per totum corpus in eis deferunẽ humores: quare & reliqua ipsis comparia adsunt:ꝙ uero cũ rigore,uel non cum rigore, & uomitibus quibusdam,uel sudoribus fiunt,& sine his,differentiam habent. Continuam quidẽ nomino febrem,quæ ad infebricitationẽ,antequã ex toto soluatur,nõ desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Cũ uero neq; declinatio aliqua sensibilis fiat, semper uero à primo principio febris usque ad crisim similis perseuerauerit,erit & hæc ex generefebrium deurentiũ:ab ijsdẽ uero acutie differt.Sed neq; in primo die,neq; in secundo possibile est huiusmodi febrẽ prænoscere,neq; alioq est utile: sufficit.n.genus agnoscere,ꝙ.biliosa sit,atq; deurẽs,& peracuta:neq;.n.si etiã synochũ ipsam nominaueris(ut quidã medici faciũt) appellationis rõne à febribus deurentibus toto genere differt: sicuti nẽq; ob id,ꝙ tres synochi differentias agnoscentes,propriũ singulis ipsorũ nomẽ imposuerunt,has quidem ἐπακμαστικὰς.i.increscentes,illas uero ὁμοτόνους,& ἀκμαστικὰς.i. in eodem uigore, atq; tenore perseuerantes,alias παρακμαστικὰς.i.decrescentes,nominantes.Iam ex hac diuersitate appellationum differre secundũ genus est existimandũ:quare neq; ad præsentẽ tractatũ eorum dignotio plurimũ cõfert:hæ.n.oẽs in prima septimana iudicantur.Hic uerò in præsenti est necessariũ aliq̃ totius morbi cõstitutionis,ac crisis in primis diebus assumere cognitionẽ.Si.n.tertiana pura fuerit,intra septimũ circuitũ: si uero exquisita febris ardens, intra primã septimanã necessario iudicabitur. Oĩno aũt diuturnæ sunt,& quotidiana intermittens, & illi adhærens cõtinua,sicuti,& quartana,& ꝗ per quartũ excrescit. Quare tria erũt uniuersa simpliciũ fæbriũ genera:singula uerò ipsorũ in duas primas dñas secabunẽ: uel.n.intermittentes, uel continuæ febres erunt:& primo die dignoscenẽ,aliæ statim in primo accessionũ insultu,aliç uerò in ascẽsu, quædam in uigore, quædam in primis declinationibus, uel febre uacantibus intermissionibus. F G H I

De ratione compositarum,& commixtarum febrium dignoscendarum. CAP. 7.

QVòd si morbus cõpositus fuerit,non æque facile dignoscetur: at hic maxime intelligentia, atque exercitatio est necessaria. Intelligentiam igitur propriã suapte natura possidens, uel minime possidens,quispiam accedet:exercitationẽ autem ea,quę nũc dicetur,meliorem nemo reperiet.Oportet enim ad hæc exercitari,ut simplicem febris speciem agnoscat, atque ita deinceps ad compositas transgredi. Dupliciter uero genus febris compositũ constituitur, in prima quidem sectione,uel quia eæ,quas diximus, febres citra alicuius membri passionem cõmiscentur:uel quia ex membri cuiuspiam inflammatione accenduntur. Nam in utraque harum differentiarum alteram rursus sectionem fieri contingit. Nam, quæ citra membri passionem consistunt, dupliciter commiscentur : aliquando implicatæ,nonnunquam uerò (ut quis dixerit)per se totas confusæ:sic membra quoq; inflammata : nã & ex ipsis quædam quidem ueluti complicantur tantummodo,quædã uerò ueluti confusionem quandam habent dispositionũ. Primum igitur

A igitur exercitari oportet ad hoc, ut complicationem cognoscamus, deinde ipsam confusionē, à febribus incipientes. Febres quædam complicantur unius generis cū alijs eiusdem generis, uel unius speciei cū alijs eiusdem speciei: contingit uero non nunquam, ut etiā differentes. Nā quotidianæ tertianis, & his quartanæ, &, quæ eandem speciem seruant, inuicem plerunq; cōplicantur: quo fit, ut idem homo tres habeat quartanos circuitus: sed hos quidem nō est admodū difficile agnoscere. Quandoq; uero aliqua ex intermittentium genere cum continua, difficillimā, uixq; explorabilē facit mistionē: de qua deinceps dicemus, si prius oēs, quas proposuimus, simplices drias transegerimus. Nam, sicuti febres, ita & patientia loca mistionē recipiunt, uel quia differentia membra propriam singula febrē accendunt, ut exempli gratia, lien, & iecur: uel quia dispositio mixta, ueluti inflammatio cum erysipelate, aut erysipelas cum inflammatione, misceatur. Sed in his oībus mistionibus dignoscendis exercitari oportet, quando iam exquisite oēs earū formas simplices tenuerimus. Alia.n. est forma febris phreniticæ, & peripneumonicę, & pleuriticæ, & hepaticæ, itidem & aliarum omnium febrium, quæ ex inflāmatis quibusdam particulis accenduntur. Sed & aliæ rursus formæ sunt earum, quæ ex erisipelatibus accidunt. Et febris ardens maligna, uel pulmonis, uel hepatis, aut uentriculi erysipelatibus superuenit. Distinguere B autem oportet in singulis ægrotantibus, primum quidem, si sine loci passione sit febris, uel ex humorum putredine, uel quia solus spiritus sit alteratus: deinde, si membrum affectum febris sit causa, & quæ nam sit eius dispositio. Vbi uero horum notitiam exercitatione comprehenderis, tunc eorum omnium mistionem inuenies.

Cur abstinuerit Galenus ab enarratione singulorum morborum: ac unde ea doctrina sit petenda. CAP. 8.

NVnquid igitur à me nunc exiges, ut uel de patientibus locis, uel de omni febrium cōplicatione, recenseam? at ipse rursus operis damnabis prolixitatem: hoc.n. admirandum plurimi hominum patiuntur, ut pauca discere expetant, & nihil prætermittere. Decem igitur archigenis de febrium significatione uolumina cum dicunt esse longa, solum legere cōpendiū instituunt, neq; hoc ipsum oēs: sed sunt, q. & eo aliquid breuius postulent: sunt, q. & illū dānent, qui librum integrum de febris notione conscripserit, atq; ideo hunc nolunt attingere: neq; quicquā audire, aut discere, quantū Erasistratus in febris notione aberrauerit. Cum uero exigūt sibi aliquid de febribus enarrari, primā statim differentiā nō admittunt, ꝙ uidelicet quædā ex locorū passione, quædam aūt sine illa, consistant. Idem aūt circa crises patiuntur, si quid prætermissum C fuerit, reprehēdentes, uerborū tñ damnantes ꝓlixitatē: quamuis hęc, quā accusant, duplex sit, ueluti hoc loco distinguam: quarum utranq; cum ipsi uituperent, magis tñ sermonum carpunt breuitatem: hanc quidem, ut q̄ aliquid ex ijs, quæ sunt necessaria, prætermittat, uel saltē obscuram tradat doctrinam: prolixitatem uero, quę oīa enumerat opportuna, atq; unà falsas aliorum opiniones refellit, longas esse nugas autumant: eosq;, q̄ solū utilia docent, collaudant: rursusq; aduersus eos, qui hæc tm̄ dicunt, obiiciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatem q; reprehendunt, si sine demonstratione simpliciter proferentibus sibi fidē uelint adhiberi: neq; uero ēt illos tolerant, qui in docendis utilibus sermonem extendunt. Quare neq; mirandū, si eos, qui de crisibus sermones habent, eodem modo accusabunt, breuitatem quidē uituperando, ut quæ obscure doceat, & multa prætermittat: neq; plura audire & sustinendo, atq; insuper, q̄ paulo ante dixi, reprehendendo. Nā & de patientibus locis Archigenes tres libros conscripsit, optime quidem oīum, qui circa eandem materiam ante fuere uersati. hæc igitur si in præsentem tractatum transferre tētarem, atq; his præterea addere, quæ à nobis inuenta sunt, prolixitatē operis accusabūt: &, si ēt de febriū differentiis oīa hoc loco trāsigerē, multo ēt magis uideretur ipsis esse prolixus. Quòd igitur nullus scribendi modus mordacitatem possit effugere, tam est antiquum, ꝙ D etiā Plato huius rei meminit. His aūt ita se habentibus, mediā sermonis formā eligere optimū mihi uisum est. Quid autē est mediū? quod ego nunc mihi uideor attingere, omnia illa demonstrans, quæ oportet eum de necessitate cognoscere, qui rectè præuisurus sit morbi solutionem, qualis & quo tempore futura sit: non omnia quidem hoc loco transigens, sed ea enarrans, quæ à superioribus obscure sunt tradita: quæ uero prætermissa, hæc addens: quæcunq; autem manifeste, ac rectè sunt à ueteribus scripta, trāscribere, aut iis, quæ sunt ab eisdē male dicta, cōtradicere, ut longum opus euitare ualeam, supersedi. Postquam igitur, dū in primo libro aphorismū Hippocratis exponeremus, ibi ostendimus, ꝙ ex ipsius morbi natura nō paruam liceat occasionem accipere ad futura prænoscenda: mirum uero multis uideatur, si in primo die quispiā morbi speciē agnouerit, quod nos demonstrare tentauimus difficile quidem forte esse, non tñ impossibile, uiāq;, qua hoc facere oportet, exposuimus: hic mihi à sermonis prolixitate abstinere uisum fuit, atq; eos, qui uellent hæc exquisite cognoscere, in Archigenis cōmentariis de locis patiētibus exercitari iubere, atq; insuper in commentariis de febrium significatione & typis. Nā & forte nos in eosdē typos tractatus edemus, ut ea, quæ à ueteribus inuenta sunt, transigamus: ac quædā, quæ non rectè scripta sunt ab Archigene, subtrahamus, omniaq; dilucide aperiamus. At in præsenti in illis oportet exercitari.

In

In quot ad summum diebus commixtæ febres dignoſcantur : ac quot ſint genera febrium. E
CAP. 9.

RVrſus igitur,quantũ huius intereſt operis , repetentes tranſigamus.Intereſt aũt viam tra-
dere exercitationis de compoſitis morbis,qualem nuper de ſimplicibus fecimus.Exquiſi-
tas.n.febres,ſiue intermittentes ſint,ſiue continuæ,ſtatim per initia noſcere datur:quę uero ex
miſtione aliarũ variantur,atq; adulterantur,difficile quidem eſt in die primo, non tñ impoſſibi
le agnoſcere:plurimas quidẽ in ſcđo,vel tertio,vel oĩno quarto die exquiſite poſſumus inueni
re.Nulla.n.eſt neq; ſpecies,neq; genus morbi,quod circa tertiã,vel oĩno quartã diẽ,cuius natu
ræ ſit,non euidenter innoteſcat.Inuadat igitur febris aliqua horrida ſimul, atq; oĩno inæqualis
in pulſibus,atq; in eo,qui per totũ corpus ſentitur, calore, ut ſæpe propius ſtatũ eſſe exiſtimeẽ,
vel mediũ augmenti obtinere:rurſus uero horrida fiat,& pulſus minores & obſcuriores,ac tar-
diores & rariores habeat,& calorem quidẽ ab extremis partibus recedentẽ,circa uero uẽtrem
atq; thoracem redundantem:hanc non abſq; ratione quiſpiã hemitritæum.i.ſemitertianã fore
ſperet,vel potius iã eſſe:a multis uero in tertio die noſcetur. Sed hæc quidẽ miſta eſt ex bilioſa
& pituitoſa febre,de quibus antea ſermo habebatur,non iam inuicẽ cõplicatis, ſed per ſe totas
cõfuſis.Quæ aũt ex cõplicatione fit,quadrupliciter conſiſtit, uel tertiana quotidianæ cõmiſta : F.
vel ea,quæ quotidie acceſſionẽ hẽt continua,illi,quæ per tertiũ continua eſt:uel tertiana ei , ꝙ
ſingulis diebus acceſſionẽ facit,cõtinuę:uel quotidiana ei,ꝙ per tertiũ diẽ cõtinua eſt.Nec vlla
ex his miſtionibus in primo die exquiſite cognoſcitur : ſcđo uero inſtanti die agnoſcere facile
eſt:ac multo magis tertio:raroq; eſt,ut quarta dies ad id ſit neceſſaria. Fiat.n.(ſi ita cõtigerit)in
primo die acceſſio una cum rigore,deinde calida atq; deurens febris accendatur , ſtomachi fa-
ſtidiũ afferens,ac ſitibunda,atq; ad ſtatum celeriter properet,pulſus æquales hñs, magnos atq;
veloces,vehementesq;,atq; frequentes:ſit aũt vna cũ pulſibus & calor æqualis oĩno; deinde cũ
vomitu & ſudore finiatur,& quædã infebricitatio ſuccedat: iã manifeſtũ eſt hmõi acceſſionem
eſſe tertianæ periodi propriã.Fiat aũt & in ſequenti die quotidianæ acceſſio(neq;.n. de eiſdem
millies dicere eſt neceſſarium)hic mentẽ adhibere oporret ad horas acceſſionum,ut aliquid de
die tertio pręnoſcas.Nã,ſi tertianæ febris acceſſio circa primam horã fieri debeat,circa undeci
mã aũt quotidianæ,ſic quidẽ manifeſta erunt utriuſq; principia:& magis,ſi longiori interuallo
disiungantur.Si uero utraq; eadẽ hora inuaſerit,erit oĩno miſta acceſſionis forma:& ei,qui di-
ligẽtius inſpicere quiuerit,quædã apparet facta cõfuſio quotidiani & tertiani circuitus:diſtin-
guit aũt eos manifeſte quartus dies,cũ tñ ab artifice ẽt in ſecundo cognoſci poſſint.Adhuc aũt G
perceptione difficilior eſt intermittentium cum continuis miſtio,ut pluribus oĩno impoſſibilis
uideaẽ:ſimul.n.& febrẽ intermitti, atq; haud ſine febre hoĩem eſſe,ex tali accidit cõmiſtione :
quo nihil minus poſſibile eſſe vr̃:ſed,ſi quis & hic exquiſite poſſit cognoſcere utriuſq; febris na
turã,manifeſte cõprehendet,ꝙ neq; huiuſcemodi miſtio eſt impoſſibilis.Nuper igitur quędam
muliercula in paribus diebus horridam acceſſionem hẽbat,ſemitertianæ exquiſitæ propriam:
in imparibus uero,mane alteram quandã,ea,quæ præceſſerat,longe minorem: ut altero die ſe
mitertianæ febris acceſſio ſuper acceſſionem aduenire uidereẽ,qđ in tali febre fieri conſueuit:
circa octauã uero horã diei altera inuadebat acceſſio cũ rigore uehementi,oĩa tertianæ febris
indicia exquiſite afferẽs:iã uero hęc cõfracta ſudoribus, ac bilis uomitibus hora tertia noctis,
mox extendebaẽ ad diei paris horã ſecundã:&,cũ iam infebricitationi appropinquaret,rurſus
horrida,atq; inæqualis illa acceſſio ſuccedebat, quã in paribus diebus fieri diximus : deinde p
totã diẽ maligne cõpreſſa,ac deinceps adaucta,uix occidente Sole ad ſtatũ perueniebat: ac de
clinare incipiebat hora quarta noctis:deinde mane rurſus ſup abundãtes reliquias additũ aug
mentum non ualde inæquale,uſq; ad octauã horam intendebatur:&, cum iam manifeſte ſtatũ
obtinere febris uideretur,iã febrem hanc febris exquiſite tertianæ acceſſio altera ſuſcipiebat .
Hãc nos febrẽ ſtatim die ſecunda ex cõplicatione ſemitertianę febris,atq; tertianæ factã agno H
uimus:longe uero certiorem tertius dies præbuit cognitionem.Atq; in ſpem uenimus,alterum
circuitum,qui erat tertianę febris,cito finem habiturum,alterũ in longius tp̃s debere protẽdi :
quod ẽt cõtigit. Et tunc aperte uiſum eſt in reliqua parte ægritudinis ſolam ſupereſſe ſemiter-
tianam:quæ principiũ quidẽ totius circuitus in pari die faciebat,in die uero impari ſuperaccen
debatur.Tales quidẽ miſtiones non eſt uniuſcuiuſq; dignoſcere.Si qua uero febris in primo die
exquiſite tertiana deprehẽſa,deinde die ſequenti ſimilem priori oĩno fecerit acceſſionem,hæc
longe tolerabilior eſt,duplex exiſtens tertiana.Sic aũt & duæ,& tres quartanæ ſępius inuicẽ cõ
plicanẽ,quas acceſſionũ forma à quotidianis diſtinguit : neq;.n.ꝙ ſingulis diebus acceſſio fiat,
hoc ſufficiens ſignũ eſt ad febres quotidianas indicandas,ſed febris ipſius,& accidentiũ forma .
Oportet igitur in unaquaq; re primum τεχνίτας.i.artificem fieri(quemadmodum nominabat
quidã ex noſtris præceptoribs)deinde ſic ipſa aggredi opera.Artificẽ aũt fieri eſt quidẽ primũ,
& maxime totius artis ſubiectæ materiæ,ſimplices uires agnoſcere, mox ipſarũ ẽt mixtiones ,
quot & quales ſint:nã de medicamẽtorũ cõpoſitione, atq; uſu eadẽ eſt doctrinę uia, quẽadmo
dũ in cõmẽtarijs de ipſis ſcriptis oſtẽdim⁹.Cũ ãt duplex materia medicis adſit,altera ĩ qua ad-

uenit

A uenit finis,quæ eſt ipſa hoīum corpora:ſecunda uero auxiliorum,a quibus, uel ex quibus fit fi-
nis:ea quidem,q̄ eſt de medicamentis tractatio,ad ſecundam materiam attinet:at,quæ nūc in-
ſtat,ad primam.Nunc.n.diſcere oportet in ijs,qui de febribus ſermones hñr,ꝙ tria ſunt omnia,
q̄ ex humorum putredine febrium accenduutur gña : quædam.n.ex flaua bile,hæque plurimæ
ſunt:q̄dam uero ex atra : quædam ex pituita conſiſtunt . Hic uero ſermo haud parui momenti
eſt,quidnam patientibus dictis humoribus,febris accendatur, neq;.n.his ſcd͂m naturam ſe ha-
bentibus . Sed in hoc ſermone ēt illud oñſum eſt , ꝙ non ſit admiratione dignum, ſi ex frigidis
natura humoribus putreſcentibus febris accendit:& ꝙ oīs aliarum febrium uarietas ex horum
fit commiſtione:ſed & quæ ephemeræ,& hecticæ febres dñr,alia duo gña ſunt,ab iis,quæ acu-
tæ febres noīantur,ſeparata : & ꝙ febris acuta, uel aliquo dictorum humorum putreſcente,uel
membro inflammationem patiente,generatur:& ꝙ inflammationis uocabulum non ſcd͂m an-
tiquam conſuetudinem ſit audiendum. Hæc uero oīa multis digna admiratione vñr : quemad-
modum & id,quod paulo añ dicebamus,ſi queat unquam intermittens cum continua cōmiſce
ri:ſed nihilo minus hoc,ſi nulla infebricitatione ægrotanti adueniente, ſolum intermittētes mi
ſceantur.At & hoc manifeſte oñdimus,non tertianis tm̄,uel quotidianis intermittētibus,ſed ēt
B quartanis accidere:cum.n.plures inuicē cōplicantur,ſiue eiuſdē gñis ſint,ſiue diuerſi,ſcd͂a ſæ-
penumero anticipat aduenire,anteq̄ prima in infebricitationē deſierit:deinde rurſus tertia ei-
dem ſuccedit,anteq̄ & hæc ad infebricitationē perueniat.Hoc uero maxime accidit in longio-
ribus acceſſionibus:nā in iis,q̄ intra primum interſtitium deſinunt(ita aūt uocāt duodecim ho-
rarum ſpatium)uel multos neceſſe eſt cōplicari circuitus,uel eā, q̄ ex intermittentibus compo
nitur,febrem,impoſſibile eſt ad continuitatem peruenire. Multas uero earū,q̄ ita cōplicantur,
febrium medici,qui circa talia non ſunt exercitati, ſi quidem acutiores uideantur , oēs uocant
ſemitertianas:ſi uero tardius moueantur, erraticas . Cum.n.ſemel ptātem acceperint putandi
in ſemitertianis ſuppreſſiones multas fieri,& in erraticis inordinata principia,oēs ſic febres, in
quibus non inueniunt compoſitionem,ſemitertianas,uel erraticas appellāt,cum tñ ſæpius ma
nifeſtiſſimam hēant proportionis ſimilitudinem.Sicuti adoleſcens,qui circa autumni finē,cum
in prima die circa quintā horā cœpiſſet febricitare una cum rigore breui,deinde,cum paululū
ſudaſſet multo ueſperi,mox circa horam ſeptimam noctis,priuſquā exacte febris deſiſteret, fe
bricitare rurſus incepit cum rigore breui: deinde paulum ſudauit in ſcd͂o die , ac circa decimā
horam iterum ſimiliter acceſſionē habuit, & ſtatim ſimiliter ſudauit in nocte : deinde tertia die
C hora ſcd͂a cœpit febricitare ſimul cum rigore,anteq̄ prioris diei declinatio in quietē deſineret.
Nobis igitur oēm febris formam diligenter conſiderantibus, uiſa fuit trium complicatio tertia
narum:nam,& q̄ primo die cœperat hora quinta,& quæ ſequenti nocte rurſus hora ſeptima,&
q̄ in ſcd͂o die hora decima,& pulſus,& caliditatem oīa propria tertianis hēbant , ſicuti ēt rigo-
res,atq; ſudores.Nulla uero ex his ad quietem perueniebat, qm̄ ſequentis ipſam tertianæ acceſ
ſionis principium anticipabat:ſic ut,ſi nulla alia febris ſucceſſiſſet,horis tribus, aut quatuor ho
mo ſine febre perſtitiſſet. Trium uero tertianarū cōplicatio in ſcd͂o ſtatim die nobis uiſa eſt ma
nifeſte:ꝙ autem anticipando acceſſiones facerent , tertio die primum cognouimus, nam hora
ſcd͂a febris inuaſit , non quinta , quemadmodum in primo ; tertiani uero circuitus indicia oīa,
iis,quæ in primo die apparuerant,attulit manifeſtiora.Ab hoc uero die deinceps obſeruantes ,
oēs inuenimus acceſſiones duabus,aut tribus horis anticipantes. Quare & illa,quæ primæ pro
portione rñdebat in circuitus ſucceſſione,quinto die oriente Sole facta eſt: ſeptimo uero mul-
to celerius,ueluti circa horam noctis nonam:deinde,quæ poſt hanc,ſcd͂m eandem proportio-
nem in hora noctis ſeptima:&,quæ ſecuta eſt,hora quarta: atque ab hinc rurſus , quæ ſucceſſit,
quarta: & quæ poſt hanc,quinta:deinde iterum ſexta: deinde octaua hora, acceſſio a principio
D decima facta eſt.Scd͂m uero ſimilem huic proportionem, & aliæ duæ poſt ſeptimum periodum
non ſolum non anticiparunt,ſed ēt tardius aduenerunt:qñ & mihi, & reliquis oībus manifeſte
apparuit,qui ſemitertianam febrem eſſe putarunt,quantum ſua opinione aberraſſent.Nam ac-
ceſſionum prolixitate ad octo horas contracta,ipſoq; acceſſionis inſultu nō amplius anticipan
te,ſed potius retardante duabus iam horis,tunc acceſſiones ad infebricitationē perfectā deue-
nerunt.Et ſic iā paulatim a longitudine dementes,ceſſauerunt,primū quidem,q̄ leuiſſima erat,
deinceps quæ magnitudine ſcd͂a erat,& tertia uehementiſſima inter ipſas:quod & ip̄m nō me-
diocre fuit indicium,ꝙ ſtatim ab initio tres tertianæ extitiſſent . Sed, cuius gratia hæc oīa dñr,
ad hoc rurſus redeo,ꝙ oporteat exercitari,ut exquiſite noſcamus oēs ſimplices diſpōnes,adeo
vt cū ſolæ conſiſtunt,primo die facillime ipſas agnoſcamus:inuicē uero,& ſibi ipſis complica-
tas,ēt ſi non in primo die,ſaltem in ſcd͂o,uel tertio,uel oīno quarto, exacte diſcernamus . Nos
igitur haudquaq̄ latuerunt tres iſtæ tertianæ in ſecundo die,nō ob aliam cām,niſi ꝙ earum na-
turām exquiſite noſcebamus.Tale.n.quid accidit in morborum notitiis, quod nobis omnibus
in tota uita contingit : nam eos amicos , qui nobis familiariſſimi ſunt, ex longo interuallo ſta-
tim,ac primo intuitu agnoſcimus:ſi uero quempiam ſemel,aut bis tantum uiderimus,uel ſæpe
quidē,non tñ continue,non iā æque iſtum,neq; ex longo interuallo, neq; primo intuitu ſtatim

agnoſcimus,ſed non nunq̃ diu ambigimus,ac dubitamus,nunq̃d iſte,Coriſcus,an Socrates ſit. B
Ita & in morbis res ipſa ſe hẽt:ſinguli propriũ hñt characterẽ, quẽ quiſpiã ſæpius contẽplatus,
prompte dignoſcit,ac pcipue quũ ſimplex,ac ſolus fuerit.Earũ igitur febriũ,q̃ ſine loco patien-
te ex humoribus quibuſdã putreſcentibus accẽdunt, tres ſunt primi,ac ſimplices characteres,
& earum.ſ.q̃ ex pituita,& quæ ex atra bile,& quæ ex flaua,ortum hñt:quas ſi quiſpiã exquiſite
dignoſcere ſtuduerit ſingulas ſeorſum,ac ſolas,iã nõ amplius difficulter earũ miſtiones iueniet.

De febribus,quæ ex patientibus locis accenduntur: & quo pacto ex uno indicio multa poſſunt demonſtrari. CAP. 10.

EOrum uero,q̃ ex locis inflammationẽ patientibus accidunt,iã forma cõpoſita eſt: q̃dam.n.
loci indicia præ ſe ferunt:q̃dam aũt eius,ob quam conſiſtunt,cauſæ. Veluti in morbo latera
li,locus quidem patiens eſt membrana,q̃ coſtis ſubtenditur: &,cum inflammata ſit,neceſſario
dolorem inueher,qm̃ neruoſa eſt;ſed hunc pungentem,& longe extenſum,qm̃ pars illa,q̃ patiẽ,
membrana eſt:tales.n.ſunt ſentientium membranarum dolores. Et quidem,qm̃ eadẽ pars unũ
eſt ex ſpirãdi inſtrũs,neceſſario aĩal difficilem hẽbit reſpirationem . Qm̃ aũt cordi proxima eſt,
facile aliquid inflamminis ei impertiet:q̃ ſi hoc eſt,febricitabit aĩal: Sicuti,qm̃ pulmoni proxi- F
ma eſt,facile ſuum illi cõicabit affectum : cum præſertim adeo rarum , ac molle ſit membrum,
ac oẽm ſubſtam humidam facile poſſit admittere.Tuſſiet igitur ſtatim homo,non tñ oĩno ſtatim
ſpuet:ſed,ſiquidem multum, ac craſſum ab inflammatione defluxerit, cum tuſſi expuet:ſi uero
paucum & tenue , irritabitur quidem neceſſario,ita vt tuſſis moueatur , non tñ expuet, anteq̃
collectum ſimul,atq; concoctum ad multitudinem,craſſitudinemq; peruenerit. Sed hoc quidẽ
ipſius diſpoſitionis indicium eſt,non aũt membri patientis. Nam,cum paſſio exquiſite anguſta
fuerit,& ueluti alligans in ſe ipſa vniuerſum fluxum cohibuerit, tũc facit morbos laterales, qui
aptyſti.i.ſine ſputo noĩantur:ſed,cum ſatis relaxata fuerit,atq; ad pulmonem dimiſerit, tũc iſti
magis tuſſiunt,atq; expuunt:hoc igitur formam inflammationis,non aũt patientem indicat lo-
cum.Nunquid uero magis pituitoſus ſit,uel bilioſus humor is,qui inflãmationem facit,ex ſpu-
taminum forma cognoſces:nã & ſpumoſa,& flaua,& rufa,& rubra,& pallida, & nigra expuũt.
† Ex iis uero,quæ quidem ſpumoſa ſunt,fluxum magis pituitoſum oñdunt:flaua autem, bilio- († *ſyncerum.*)
ſum impermiſtum:q̃ uero rufa ſunt,amaram quidem & iſta referunt bilem,ſed non paucam ſe-
roſam ſuperfluitatem cum bile commixtam eſſe ſignãt , & multo ampliorem, qñ pallida quis
expuerit:ſic & nigra melancholicum fluxum oñdunt:ſicuti , q̃ colore magis quodammõ rubi-
da ſunt plurimum quidẽ ſanguinis,minimũ aũt amaræ bilis in eo, qui inflãmationem facit,hu G
more contineri ſignãt:atq; ideo inter oĩa ſputamina,hæc ſunt mitiſſima,ſicuti nigra oĩum per-
nicioſiſſima.Et quidem in hiſce oĩbus accidentibus magnitudines,diſpõnis magnitudinem in-
dicabunt:breuem aũt diſpõnem indicabunt accidentium paruitates.Non igitur oĩum oĩa, pro
pria indicia ſunt,ſed ſingula unũ quoddã peculiare demonſtrant . Nam,quæ & duarũ, uel triũ
rerum ſignatiua eſſe vñt,ſi ea diligenter perquiſieris,altero quidem ſuorum accidentium patiẽ
tem locum,altero uero diſpõnem,altero ipſius magnitudinẽ,altero eorum aliquem caſuum,q̃
ſubſequuntur,ſignare reperies.Pulſus igitur laterali morbo laborantium , hæc oĩa indicat, ſed
non eodem mõ oĩa:ſed,qua quidem una cum tenſione durus eſt, neruoſum eſſe locum patien-
tem oñdit:qua uero ſerræ ſimilis eſt,diſpõnem eſſe inflammationẽ:qua uero uelox ſimul & fre
quens ac magnus,ad inflãmationem conſequi febrẽ:qua uero ſingula , q̃ diximus , maiora aut
minora exiſtunt,uel magnã eſſe,uel paruã oñdunt diſpõnem.Mihi uero hæc exempli gra dixiſ
ſe ſufficiat:neq;.n.nũc de locis affectis agere propoſuimus,ſicuti neq; de febribus,uel typis,uel
cauſis.Sed horũ ſingulorũ memini,ſimul quidẽ uiã quandã uolens oñdere,qua ſit in ipſis exer-
citandũ,quã ſi quis hẽat(& ſi nos propriũ de iis,q̃ diximus,tractatũ nõ ſcripſerimus) poſſit per
ſe ipm ex ijs,q̃ ab aliis ſcripta ſunt, ſi mõ perſpicaci ingenio fuerit , & diligentiã adhibuerit,id, H
qđ ſupereſt,inuenire:ſimul aũt,& utilitatem ſingulorum,quæ dicta ſunt, oñdere uolens,com-
memoraui,& febrium differentias,& typos,& diſpõnes,& cauſas,ipſasq; patientes partes.

Febrium diuiſio: & quid unumquodque genus ſuapte natura portendat. CAP. 11.

NAm in his omnibus exercitatum eſſe oportet,qui debeat diligenter in primis nouiſſe die-
bus ęgritudinis formam.Vel.n.ſimplex eſt febris,uel compoſita:uel cũ loco patiente,† uel
ephemera,uel hectica.Quòd ſi ſimplex fuerit oĩno,humoris indicia affert,ex quo genita eſt : ſi
uero compoſita,ex quot ſimplicibus febribus cõpoſita eſt,totidem numero humorum multitu
dinem indicabit.At,ſi hoc indicet,illud ẽt ſignificabit,nunquid morbus diu durabit,an cito fi-
nietur:nam,ſi humor pituitoſus extiterit,neceſſario diuturnus erit:longe uero magis,ſi atrę bi
lis naturã afferet:at,ſi ad flauã bilẽ pertinebit,nõ erit diuturnus.Sic,& locus patiens,qui quidẽ
motu multo exercetur,calidus eſt ac rarus,& principatum gerit,acutiorem morbum futurum
portendit:qui uero neque in motu continuo eſt,frigidusq; ac denſus,& ſine principatu eſt, ad
longius tempus extendi debere ſignificat.Eodem modo,& diſpoſitio,ſiquidem difficilem mo-
tum habuerit, frigidiorque fuerit ac dẽſior,diu duraturum:ſi autem facile moueatur,calidior-
que fuerit ac rarior,cito ſolutum iri.Eodem modo,& de cauſis indicandum eſt . Quare,ſi quis
dili-

† *Antiquus interpres addit, uel ſine loco patiente.*

A diligenter agnouerit totam morbi hypothesim, non paruum hēbit ad pnoscendum momentū. Eas igitur, quæ cum magno, & cito se inclinante certamine fiunt, morborum solutiones (quas præcipue crises nominari dicebamus) febrium earum, quæ ex calidis humoribus accendūtur, proprias esse est existimandum: post has, earum, quæcunque membrorum sunt, principatum habentium, facile mobiles, & calidæ dispositiones. Ephemeræ uero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & minime subitas faciunt permutationes: sed, quoniam & has per abusionē: aliquando crises appellant, de istis etiam deinceps aliquid dicetur. Nunc uero finem imponere statuimus præsenti sermoni, ad unum omnia, quæ ante diximus, caput redigentes.

Epilogus eorum, quæ hactenus ostensa sunt. CAP. 12.

Svbitas in morbis transmutationes si uelis prænoscere, necessarium tibi prius est, principij & ascensus, ac status, & declinationis hēre dignotionem, & prænotionem. Hæc aūt dignosces, & ex ægritudinis forma, & regione, & anni tpe, una cum illis, quæ his correspondent: ex circuituum ēt proportione, atq; ēt ex mox apparentibus. Ex morbi quidem forma, ad has tres simplices & primas febres inspiciens, ad eam.s. quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex amara generatur. Prius igitur in iis dignoscendis exercearis, q̄ exquisitæ sunt, atque legitimæ: sic.n. aliqñ B poteris ēt compositas inuenire. Tunc uero exquisitæ sunt, atq; legitimæ, qñ & ætas, & anni tps, & regio, ac constitutio, naturaque, atque ea, quæ anteceßit ratio uictus, pñtia quoque accidentia, & oīa simpliciter, quæ antea dixi, humoris formæ conuenerint. Manentibus igitur in uenis humoribus, continuæ ex ipsis febres generantur: si uero moueantur, ac per totum corpus deferantur, hæ, quæ cum rigore, atq; horrore incipiunt uehementi, cum sudore uero oīno ad infebricitationem desinentes. Est aūt ex ipsis tertiana quidem, & q̄ per tertium accenditur, breuis tpis: sicut quartana, & quæ per quartum accenditur, lōgi: minus uero, quā hæc, longa, quotidiana, & q̄ singulis diebus facit acceßionem. Si has noueris expedite discernere, haudquaq̄ difficulter eas, q̄ ex quorundam locorum paßione consistunt, inuenies. Nam in oībus inflammatis particulis humorum impactio, quæ locum bene difflari prohibet, statim quidem humores putrefacit, simulq; calorem quendam prauum excitat, qualis & in reliquis omnibus putrescētibus oritur. Huius igitur caloris character, cum simplex fuerit, earū alicui, quas diximus, febrium [simplicium] necessario assimilat: uel potius (si uerū uelimus dicere) una ex illis est, uel ad amarā bilem, uel ad atrā, uel ad pituitam attinens. Audiuisti aūt Hippocratem quodam in loco dicentē, q hos uocant [acutos morbos, quorum febres maxima ex parte continuæ sunt. Quare, si seorC sum, ac per se singulas febres nosse meditaberis, haudquaq̄ difficulter, neq; cum pulmonis, aut splenis, aut hepatis, aut uentriculi, aliqua inflāmatio affuerit, formā ipsius agnosces: totiusque morbi, usq; ad solutionē, longitudinem pcognosces. Oīno.n. fluxus, qui inflammationē efficit, uel flauæ bilis est, uel atræ, uel pituitæ. Si igitur impermistæ, multæq. flauæ bilis fuerit, tūc facit erysipelata, & eos, qui herpetes noīantur: sicuti nigræ cancros, & phagedænas, aut elephātes, aut aliquē ex his adeo curatu difficilibus morbū: q̄cunq; uero ingruente pituita in tumorē attolluntur, hæc œdemata nuncupant. Simplex igitur & solus unusquisq; horum, quos diximus, humorū, quamlibet harum, quas cōmemorauimus, facit exquisitā ægritudinē. Sanguini uero permistus, atq; confusus, deinde in particulam aliq̄ incumbens, uel scirrhosas, uel œdematosas, uel erysipelatosas facit inflāmationes: scirrhosas q̄dē melāncholicus: erysipelatosas uero, biliosus: œdematosas, pituitosus. Cum uero ipse scd'm naturam se hñs sanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidē affectus inflammatio est: simplex uero ex ipsa febris accenditur, similis maxime ephemeris, q̄ ex † inflammationibus inguinum [accidunt: nam & inguinis inflammatio ex bono sanguine fit. Liquet aūt, q, cum hic putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. Atq; in hoc illud seruatur, triplex esse D genus vniuersum simplicium febrium: q̄.n. ex sanguine putrescente fit, iam quodammō biliosa est: si sanè in naturalibus sermonibus rectè oñsum est, q sanguis ex moderato calore gñatur, flaua aūt bilis ex maiore, atra uero ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue, & tenue in sanguine est, fit flaua bilis: crassum uero, ac ueluti fęx, qñ immodice calefactū exaruerit, atra. Flaua ēt bilis qñq; in arrā conuertit, cū assata fuerit: duplex etenim eius gñationis modus oñsus est. Oēs igitur, q̄ ex particula aliqua affecta febres accendunt, unum aliquem ex dictis, uel simplicem, uel compositum hēbunt characterem: simplicē quidē, qñ unus aliquis sufficienter pualuerit cæteris: non simplicē vero, qñ cōmisti alterius potentia apparuerit. Non nunq̄ aūt nō solus apparet, sed ex æquo dominat: & non nunq̄ tres simul viribus æquales cōmiscentur. Sed, sicuti, qui scit & uinum, & mel, & aquā seorsum exquisite discernere, neq; horū ignorabit tēperaturā: eodem (ut arbitror) mō neq;, qui facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres singulas exquisite noscendi, earū mistionē ignorabit. Quare in oībus talibus principio illud optimum est, tres istas febres posse exquisite discernere, quotidianam, tertianam, & quartanā: similes.n. ipsis oīno sunt continuæ eiusdem generis adiacentes. Non igitur ad plures, atq; obscuras intentiones, sed ad paucas, & manifestas, oēm tibi redegi exercitationē: in his.n. exercitatus, haud quaquam difficulter in primis diebus characterem ægritudinis perspectum habebis.

De vict. rat. in morb. acu. com. 1. to 8. 7 108. h. Et 1. Epi com. 3. t. 3. 118. l

† Bubonibus. & intelligunt de oībus glandulis inflammatis. & sic ubiq; inferius.

De dignotione febrium ephemerarum. CAP. 13. E

DVo quidem genera febrium quo pacto quispiam ab initio cognoscat, exposui: dico autem
duo gña febrium, & quod occasione membrorũ quorundam patiẽtium, & quod ex putre
dine humorum tñmodo accenditur. Reliquum est, ut de tertio febrium dicamus genere, quas
ephemeras appellari dicimus. Sunt autem hæ tñmodo spiritus passiones, absque humorum pu-
tredine, aut membri inflammatione, nisi inflammatis inguinibus accidant. Earum autem gña-
tionis occasiones sunt, uigiliæ, ac cruditas, & tristitia, & timor, & ira, & curæ, deustioq;, ac refri-
geratio, lassitudo, & ebrietas, & quæcunque similia sunt. Quõ igitur & has in prima die cogno-
scere oporteat, deinceps exponam. Cõiter quidem omnium pulsus ad celeritatem, & frequen-
tiam promouetur, & sæpenumero ad magnitudinem: exquisite autem seruat eam, quæ secun-
dum naturam, & æqualitatem, atq; mollitiem, & ordinem. Sic & urinæ, non nullæ quidem su-
spensiones, non nullæ uero subsidentias bonas hñt, quædam aũt nebulas: omnes uero bene co-
loratæ sunt: sicuti & color in oĩbus uaporosus est, sed quibusdam statim quidem in primo con-
tactu, quibusdam uero posterius. Atq; oĩbus ipsis absunt maligna accidẽtia, de quibus docuit
nos Hippocrates in Prognostico. Hæc igitur cõia signa sunt oĩum febrium ephemerarum: pro-
pria uero singulis, quæ a me dicta sunt ẽt in primo libro artis curatiuæ ad Glauconem: nunc ue F
ro inchoabo sermonem ab affectibus aĩæ, a cura, & timore, & ira, & tristitia. Siquidem remanen
tibus adhuc animi affectibus consideratio fiat, ex pulsibus maxime tentãdum est facere digno
tionem, quemadmodum in libris De pulsibus scriptum est: post autem ẽt ex aliis inuestigandũ.
Quòd si illi quidem affectus sedari fuerint, dispositio uero remanserit, debile quidem & hic in
pulsibus indicium inuenies illarum, quæ febrem antecesserunt, passionum: tibi autẽ ẽt sine pul
sibus reliqua omnia sufficient. Cõiter.n. omnibus urinæ rufiores. Adest aũt iis quidem, qui ob
tristitiam febricitant, acritudo potius, q̃ multitudo caloris: sicuti ijs, qui ob iram, contrario mo
do. Sed & tenuitas corporis in iis, qui tristitia, q̃ in iis, qui cogitationibus uexati sunt, manife-
stius apparet, & oculorum concauitas, & quædam insolita decoloratio. Et hæc quidem cõia
oĩum ẽt aliorum, qui quocunque modo cogitationibus impliciti fuerint, indicia sunt: sed præ-
cipue ex oculis discernendi sunt: licet.n. ex his ẽt in sanis animi affectum coniicere, in ægris au
tem manifestissima signa sunt ei, qui inspiciendi hẽat facultatem. Sic quidem illos, qui pp disci
plinas, aut pp meditationẽ aliqua cogitauerunt, ab iis, quos tristitia corripuit, discernere opor
tet. Eos autem, qui nimium uigilarunt, distinguit & decolorationis modus, nam subtumida ip-
sis facies inest: & oculorum motus " manifesti, uix.n. attollunt palpebras: & humiditas oculorũ: G
sicci.n. contristatis fiunt, & cogitantibus. Concauitas uero cõe omnium accidens est, tristitiæ,
uigiliæ, curarum, non tñ & iræ: huic.n. neq; oculorum concauitas, neque decoloratio manife-
sta: & calor ẽt amplior, & qui celeriter ex profundo efferatur: & pulsuum magnitudo non dimi
nuitur, quemadmodum in uigilijs, tristitijs, & cogitationibus. Quare iram quidem ab ipsis ual-
de manifeste distingues: illas uero inuicem, quẽadmodum antea diximus. Eorum uero, qui ex
lassitudinibus febricitãt, cutis est siccior, plusquã in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc
quidem oĩbus, qui ex lassitudine febricitant, cõe est in eo accessionis tpe, quod usque ad statũ
protenditur: at eo tempore, quod statum sequitur, plurimis quidem, quicunque non supra mo-
dum fatigati sunt, humiditates quædam, uel uapor calidus ex profundo attollitur: quibusdam
uero ẽt in iis, quæ statum subsequuntur, tpibus siccitas remanet. Fit uero hoc maxime iis, qui
supra modum fatigati sunt, uel deusti, uel refrigerati una cum lassitudine. Et pulsus ẽt non eodẽ
modo in utrisque se hñt: parui.n. iis, qui supra modum sunt fatigati: magni uero aliis sunt. At, q̃
ex densata cute febres oriunť (densatur autem, uel frigefacta, uel qualitate acerba subito ipsam
inuadente, ueluti accidit eis, qui aqua luminosa se balnearunt) hæ solum ex omnibus febribus
passio adstricta sunt. Licet autem ipsas ex tactu dignoscere, sicuti & aridas febres, quæ ex lassitu H
dine fiunt: neque.n. uel harum densitas tactum lateat exercitatum. Sed & caliditatis motus in
iis quodammodo inaugescit: nam in primo manus iniectu mitis apparet, acrior uero postmo-
dum euadit, si perduraueris. Sed neque urinæ rufæ in talibus, neq; corporis moles collapsa, qua
re neque oculi concaui, & sicci apparent: sed sunt quibus & humidiores & prominentiores, q̃
secundum naturam esse uidebuntur: pulsus uero non, quemadmodum in tristitia, & curis, & ui
gilijs, atque immoderatis exercitijs, minores. Earum uero febrium ephemerarum, quæ ex in-
flammationibus inguinũ accenduntur, pulsus maximi sunt, & ueloces, atq; frequentes, calorq;
plurimus, & post statum statim ex profundo humiditas quædam attollitur calida quidem, sed
suauis, nam acrimonia, & mordacitas minime omnium his febribus adest: & rubida facies ma-
xima ex parte ipsis inest, & in maiori tumore, & urinæ subalbæ. Communis uero his febribus
ephemeris inest æqualitas pulsuum: nam ex ipsis paucæ admodum eam, quæ secundum unam
percussionem est, inæqualitatem ostendunt: sed neque hæ ualde manifeste, neq; liquido. Dicta
a me sunt & ipsa febrium ephemerarum indicia. De hecticis autem non est præsentis temporis
sermo: nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu temporis fit; quare de his quidem
in sequentibus differemus, hic uero libro finem faciemus.

A GALENI DE CRISIBVS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de fine omnium tum salubrium, tum lethalium morborum : ac de futuræ in eis crisis temporis, & modi præcognitione.

In morbis sex inesse genera mutationum : & quo pacto singulæ ipsarum appellentur. CAP. 1.

PRopositum nostrum est, sicuti & prius dicebatur, omnis in motbo mutatio
nis præsentis quidem dignotiones, futuræ uero præcognitiones, dicere.
Quia uero sex modis istæ fiunt, tentandum est de singulis separatim scribe
re, hac prius facta memoratione, ꝙ sex sunt in morbis mutationum diffe-
B rentiæ: uel.n.subito ad sanitatem ueniunt, uel subito interimunt, uel paula
tim horum utrunque contingit, uel mistim. Paulatim quidem, uel.s.mor-
bo marcescente, uel ægri uiribus dissolutis: mistim uero, qñ subita quidem
aliqua ad melius, vel peius commutatio facta fuerit, deinceps uero usq; ad
omnimodam solutionem, uel mortem reliquum totum emarcuerit. De prima igitur, quæ repen
te fit, permutatione dicamus, quoniam omnium, quas antea diximus, optima est, atque ideo ip
sam per excellentiam crisim nominant, quoniam natura, quæ præter naturam sunt, superante
exquisite perficitur. Ex aliis autem permutationibus, quæ quidem ad subitã mortem, mala cri-
sis est : quæ uero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, nõ tamen integram solutionem,
imperfectæ crises uocantur : sicuti & quæ sensim marcescente uel uirtute, uel morbo contin-
gunt, & hæ solutiones simpliciter, non crises nominantur.

Quæ indicia præcedere soleant excretiones, & abscessus indicatorios. CAP. 2.

SOla igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominaẽ. Et quidem oĩno fit per
manifestas quasdã excretiones, aut effatu dignos abscessus: quicũq;.n.aliter quieuerint, ma
C lignius retrocedunt. Antecedit autem hmõi exctetiones, & abscessus non mediocris perturba
tio in corpore ægrotantis. Nã & dificiles tolerantiæ, & uigiliæ, & deliria, & graues somni, & dif
ficiles anhelitus, & uertigines tenebricosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi,
& multorũ aliorum mẽbrorũ: non nullis uero auriũ sonitus, & uani ante oculos apparent splen
dores, & lachrymæ inuoluntariæ effluũt, & urina retinetur, & labrũ agitatur, aut aliquid aliud
tremulũ fit, obliuio, & p̃sentiũ ignorantia, & uehemens accidit rigor, & plurimũ accessio cõsue
tam anticipat horam, & multus æstus, sitisq; intolerabilis sequitur: clamant, & saliunt, sicuti fu-
rentes, neq; possunt in eodẽ situ recũbere : deinde repente multus sudor erumpit, aut uomitus
aliquis nõ paucus insequiẽ, aut uenter subito soluiẽ, aut abundans fit fluxus sanguinis: aut hæc
oĩa simul contingunt, unde nõ paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiã homo uulgaris, cũ
istis adesset, ipse re cogente ita pronunciauit, ꝙ iudiciũ tunc de uita ægrotantis ageretur : neq;
.n.medicorũ aliquis primus inuenit id noĩẽ, sed oĩno necessariũ fuit, ut, qui præsens esset, con
turbareẽ, atq; ideo exclamaret, & crisim id est iudiciũ, rẽ ipsam noĩaret. Decet aũt medicũ ge-
nerosum neq; turbari, neq; futurũ euentũ ignorare: melius autẽ fuerit, si se ad prænoscendã fu-
turã crisim exercuerit: neque enim ista dignotio, quæ habetur de præsentis crisis euentu, mul-
tum distat a præcognitione eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione vtraque perficitur.

D *De præsentis optima crisis indiciis: & quæ ex quibus locis excretiones, & abscessus, quos, & quarum partium morbos finire soleant.* CAP. 3.

ET iam hæc oĩa dicta sunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatorijs, partim in
duobus libris, qui istũ antecedunt: dicã uero, & nunc oĩa summatim, quæ & præsentem cri-
sim, quo euasura sit, ostẽdunt, & futuram præmonstrãt. Primum quidem & maximum inter oĩa,
est considerare coctiones ex urinis, & alui excrementis, & sputaminibus: siquidem ego millies
cum, dũ crisses fierẽt, interessem, neminẽ unq̃ uidi intereuntẽ, qui p̃cedẽtibus coctionibus cri-
sim habuisset. Non tñ æqua omniũ signorũ dignitas existimãda est, sed in morbis q̃dẽ thoracis
atq; pulmonis præcipuæ sputamina sunt animaduertenda: nõ tñ urinarũ contemplatio negligẽ
da: sed & alui excremẽta sunt inspicienda. Si uerò tñ febricitẽt sine alicuius uisceris passione,
aut cũ inflãmatione hepatis, uel renũ, uel uesicę, uel splenis, maxime urinis animũ oportet adhi
bere: sicut, si circa uẽtriculũ passio sit, primũ excrementis alui: deinde neq; urinæ sunt negligen
dæ. Sẽper.n.cũ febris affuerit, uel ex sola humorũ putredine accensa, uel ex mẽbro inflãmatio
nẽ patiente, p̃cipue urinas inspiciẽdas cẽseo, atq; deinde coctiones agnoscẽdas, sicuti & prius
definiuimus. Primũ quidẽ, & maximũ instantis bonæ crisis indiciũ sunt coctiones. Secũdũ aũt,
ꝙ ab aliqua die indicatoria antea ĩdiceẽ, cui annexa est diei iudicãtis potẽtia. Deinceps ãt inspi

cere oportet,& speciē morbi,& morē: speciē quidē,si tertiana,uel quotidiana, vel febris ardēs, E
vel pleuritis,uel peripneumonia: morē aūt,si moderatus,& mitis,uel prauus atq; malignus. De-
inde si formæ morbi excretio respondeat. Si.n.sit febris ardens,uel sanguis è naribus profluet,
uel post uehementē rigorē sudor multus,& calidus ꝑ totū corpus emanabit, aut ꝑ uomitū,aut
per aluū biliosa excernent̄. Ita & Tertiana uomitibus,& excrementis alui biliosis,& sudoribus
multis toto corpore fluētibus,iudicabit̄. Plurimū aūt pituitæ in quotidianis febribus excerne-
tur,& multi in toto corpore sudores fient. Iudicat & Phrenitidē sudor bonus,& præcipue si ex
capite multus,& calidus fluxerit,sudante simul reliquo corpore: cōtingit aūt aliqñ,ꝙ ēt per san
guinem è naribus fluentē phrenitis iudicatur. Nō tñ Lethargus aut Peripneumonia fluxum san
guinis amant. Inter ipsas autē Pleuritis medium obtinet locū: minus.n.q̄ febris ardens, & phre
nitis,magis aūt, q̄ peripneumonia,atq; lethargus, profluuio sanguinis soluit̄. Soluit aūt Lienis,
& Hepatis inflāmationes sanguis è naribus profluens, cū hæc uiscera unà cū acutis febribus ha
bent inflāmationes. Et oēs, quæ in præcordiis fiunt calidæ,atq; acutæ inflāmationes, fluxu san-
guinis iudicant̄. Oportet autē per directū fluere sanguinē,ex dextra quidē nare,hepate patiēte,
uel locis in dextris ꝑcordiis positis,ex sinistra aūt,liene,& locis uicinis. iuuat aūt & sudor bonus
oēs,q̄ sunt in ꝑcordiis,inflāmationes calidas,& acutas. Hepatis uero deuexæ quidem partes in F
flāmationem patientes tribus præcipue modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è nare dex-
tra,& sudoribus bonis,& urinis abundantibus: Conuexę autem partes excrementis alui bilio-
sis,atq; sudoribus,nō nunquā uero,& uomitibus: magis autē expetunt per urinas expurgari,q̄
deuexæ hepatis partes,oīa ea,quæ uel in partibus renum,vel uesicæ laborant: sicuti loca, q̄ ad
thoracem,& pulmonem pertinent,sputaminibus. Sudores uero oībus febribus proprij sunt, &
præcipue incendentibus. Iuuant aūt non parum,& efferuētes inflāmationes,qñ (sicut, & antea
diximus) unà cū coctionibus emanauerint. Iudicant aūt,& quotidianas febres,simul uomitib⁹
atq; excrementis alui pituitosis adiunctis. Et quartanas ēt,si atra simul ac uaria excernunt̄: Se-
mitertianas uero,si biliosa simul,& pituitosa. Parotides aūt iudicant Lethargos, & reliquos oēs
capitis affectus. Alijq; decubitus,oēs febres diuturnas secure iudicare cōsueuerunt. Sed nondū
de diuturnis morbis dicere proposuimus: nam repentinę mutationes acutorū sunt: quorū opti
mā,qualis sit,nunc enarramus,ꝙ uidelicet omnino sine coctione non est,& ꝙ in aliquo die iudi
catorio fit,ac præterea ab aliquo iudicatorio ꝑiudicata fuit,& ēt † crisis motūq; facit morbo con
uenientē. Præter hæc aūt hortor hoc loco,ut ægrotantis ætatē,atq; naturā,nec nō antecedentē
victum,locumq; in quo ægrotat,& anni tp̄s,atq; præsentem tp̄is statum,consideres. Si.n.quē- G
admodum morbus forte est biliosus, hæc etiam singula æque biliosa sint,oportet bilem crisi ex
purgari: sicut,si pituita superabundauerit,pituitam oportet euacuari: uariis autem humoribus
superfluentibus, uariam etiam oportet esse euacuationem, Cum uero hæc uniuersa bene tibi
fuerint explorata,tunc euentus iam tibi sunt considerandi. Si enim,dum ægrotans iudicatur,fe
bris soluatur,atque aliis accidentibus liberetur, & melius fuerit coloratus pro ratione euacua-
tionis,cum melioribus pulsibus,& ad surgendum robustior,hæc optima crisis est: si uero ex his
aliquid desit,tantum ab optima deficit,quanta est eius,quod deficit,uis.

† Al. excretionis speciem.

De futura crisis optima, ac dies, in qua soluendus, aut iudicandus est morbus, præcognitione. *CAP. 4.*

SIc quidem dignoscere oportet optimam crisim pñtem: futurā uero,hoc modo. Morbi natu-
ra consideranda est,an ad amarā bilē pertineat,uel atrā, aut pituitā,uel mistas hēat signatio
nes; scripta aūt sunt in libro ꝑcedente horum indicia. Post hoc autem,tp̄s anni,& laborantis æ-
tas,& temperatura,& q̄cunq; alia eius ordinis sunt: de quibus paulo ante sermonē habuimus:
unde facta de uno mentione,reliquorum ēt,si uel silentio ꝑtermittantur,meminisse oportet,nā
longum esset oīa sp̄ percurrere. Post hæc autem,accessionum circuitus sunt considerandi, si uel H
per tertium,uel per quartum,uel per singulos dies eueniāt: uel nullo mō eueniāt, sicuti in iis ac
cidit febribus,q̄ proprie synochæ noīantur. Si.n.properauerint,ac sp̄ proportionabiliter antici
pauerint horam,& multo uehementius infestauerint,& per tertium occursauerint, cito crisim
subsecuturam denunciant; si uero lente moueantur,atq; eadem inuaserint hora, & singulis die-
bus fiant,post longius tp̄s crisim futuram denunciant. Præterea (quod sane maximū est) coctio
nes inspicere oportet,& harū ꝑcipue effatu dignis transmutationibus mentē adhibere. Si.n.in
diebus indicatorijs fiant,indicia sunt, ꝙ sequentes iudicatorij dies ægrotū morbo liberabunt.
Summatim.n. (ut in ꝑcedentibus sermonibus diximus) uniuersa morbi constō per quatuor di-
ctá gña manifestatum de quibus diximus, Hippocratem in aphorismis disseruisse, in hunc mo-
dum: 1 Accessiones aūt, & constōnes ostendunt morbi: & anni tp̄a: & circuitum adinuicem in- „
crementa,siue quotidie,siue alternis diebus,siue longiore tp̄e,fiant. Deinceps ita inquit: Sed & „
ex post apparentibus: ueluti in morbo laterali,sputum si statim superueniat, incipiente morbo „
quidē breuiorem facit: si uero mox apparuerit,longiorem. In primo autem libro de signis mox „
apparentibus,q̄ quidem signa morbi coctionem ostendunt,plurima diximus: &,quo pacto ab
ijs,quæ signa,& accidentia iudicatoria uocant̄,differant, explanauimus. Si igitur ea memoria

1. Apho. 12. Ex. ord. 5. 2

retines,

retines, spero te facilius pcognoscendi, ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliquæ.n.crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur. optimam uero crisim (quam etiam solam crisim simpliciter uocari diximus) non per cõiecturam, sed firma præcognitione cõprehendes: omnia.n. signa in talibus morbis statum ab initio secura uidentur. Cum igitur talia integre fuerint, in primo quaternario crisim futuram denunciant: sicuti Hippocrates in prognostico hisce uerbis ondit: Mitissimæ.n. febres, q̃ securissimis signis fiunt, quarto die finiuntur, uel prius. Neq;.n. contingit febrem oĩa signa securissima hñtem, neque illam in qua sunt oĩa maxime perniciosa, alteram quidam non solui, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: ueluti, si hæc quidem parum ab extreme perniciosis discesserit, illa uero a maxime salubribus, hmõi febres septimum diem non contingit transcendere. Si uero crisis uehemens, & cum conflictatione futura sit, aut potius moderata: uel neque crisis oĩno, sed solutio simpliciter: non amplius ex perniciosis signis, & salutaribus, sed potius ex aliis, præcognoscitur. Duo aũt sunt & horum genera, magnitudo, & motus morbi: in quibus primis diligenter oportet exercitari, ut ipsa noscamus, & facile a more, ac idea morbi distinguere ualeamus. Sed ideam ipsam quo quidem pacto dignoscamus, in secundo uolumine diximus: nã tertiana, In Prog.com.3. t.2.4.106.h

B & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis, sunt species morbi. Si uero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequentibus ipm accidẽtibus noscitur: quæ oĩa fere Hippocrates in prognosticis enumerauit. In his aũt annumerare oportet coctionis, & cruditatis signa: magnitudo uero & morus morbi, ab his diuersa sunt. Debiles quidem, & paruæ febres qñq; ualde malignæ sunt: & aliæ calidæ, atq; incendentes, ut stomacho angustiam, & calorem, & sitim intolerabilem afferant, nihil tñ habent nonnunq̃ periculosum. Dictum aũt & prius est, ꝙ, siue uehementiam, siue magnitudinem morbi quispiam uelit noĩare, nihil differt. Ab hisce uero oĩbus differt motus, & ex tempore partium accessionis comprehenditur. Cum.n. unaquæque accessio quatuor hẽat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem, uel bas omnes breui tpe febris percurrit, uel tardo: uel nonnullas quidem citius, nõ nullas uero serius: Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit, ꝙ ad crisim properat: Et omnino huiuscemodi febris est de numero intermittentium, neque.n. contingit, ut illa, quæ oẽs celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neque, ut, quæ in oĩbus partibus prolixitatem seruat, sit intermittẽs: Liquet autem, ꝙ eam quidem, q̃ ad infebricitationẽ desinit, uoco intermittentem. Continuæ uero febris, oĩno conuenit, ut pars aliqua, aut duæ, uel oẽs lon-

C gæ sint: Eius quidem, quæ proprie synochus noĩatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius uero, quæ non est synochus, non tñ desinit ad infebricitationem, cum status alijs tpibus longior existit, motus est uelox: ꝙ si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea, & magnitudo, & motus, & mos fuerint distinctũ: & idea quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo uero ex eorundem quantitate, motus uero ex tempora accessionis partiũ, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoq; adiuncta consideratione tpis anni, & naturæ, & regionis, & similium, nunquid morietur æger, aut saluabitur, ad hæc tria respiciens inuenies, ad ideam, & morem, & magnitudinem: sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum uero per crisim terminabitur morbus, aut non, primum quidem ex motu, ac magnitudine inspicies: deinceps autem ex idea ipsius: deinde ex anni tempore, & ex alijs, quæ eiusdem sunt ordinis: & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs, quæ paulo ante memoraui, quæ uel una cum crisi ab initio inuadunt, uel paululum anticipant: quæ ipsa iudicatoria signa proprie noĩamus. Nam, cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea.s. quæ morem morbi natura ostendere apta sunt: & in ea, quæ affuturam proxime crisim denunciant: & quę non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidem ex his simplex est ge

D nus, nam quædam ipsorum praua, quædam uero bona, perpetuo existunt: secundum uero, & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere, aptum est, sed secundum morbi tempora uariatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis: huic.n. omnino in primo quarernario finietur morbus. Vtrum uero per solutionem, uel crisim, magnitudine & paruitate distinguitur: siquidem magni iudicantur omnino: qui autem parui, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inuenietur. Nam, si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huius oportet meminisse) in quarto die sperandum est crisim futuram. Si uero continua fuerit, magnitudinem ac morum inspicere oportet. Contingit.n. in tertio uel quinto die crisim fieri: in tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum uelocem hẽat: in quinto autem, si neque ualde magnus sit, neque uelociter moueatur: oportet enim crisim in idem tempus concurrere cum accessione. Et ita raro accidit, ut[a] leuiori die fiat crisis: ut uideatur bis tñ Archigenes in toto tempore uitæ suæ id obseruasse, ego uero ad banc horã semel solum. Et causa est (quẽadmodũ diximus in libris De diebus iudicatorijs) ut crisis sæpius ex quarto die ad tertium, & ad quintum transmutetur. Nã morbus, qui tam subito crisim hẽt, oĩno peracutus est: in oĩbus autem morbis peracutis necessarium est febres, uel synochos esse, uel con- [a] Al. quarto.

tinuas quidem,sed quæ per tertium exacerbantur.Synochi quidem raro eueniunt: &, ubi nullus E
sit error,in quarto finiuntur per crisim,natura propriis circuitibus ad crisim perueniente: rarū uero ēt est,ut nullus sit error. Continuæ aūt febres,quæ in accessionibus crisim hñt,tertio die, uel quinto rationabiliter finiuntur:nam,si qñq; etiam quarto iudicentur,ratione eius accessionis,quæ tertio die fit,id patiuntur:quæ.n.circa horam undecimam,si ita contigerit, diei tertij accessio inuadit,uel tertia nocte,uel quarto die inuehit crisim. Cū igitur primo die(rursus.n.eadē repetenda)signum aliquod coctionis manifestum apparuerit,reliquis ēt omnibus periculū nullum portendentibus,tunc proculdubio sciemus, quod in primo quaternario morbi solutionē subsequi sit necessarium. Quòd si ēt eius magnitudo inspecta sit,ulteriorem habebis notitiā, quod cū crisi finietur. Ex morbi autē motu te sperare oportet, quod crisis uel tertio die fiet, uel quarto,uel quinto:si quidem celer sit motus,tertio:si uero quodammō tardior,in quinto:si uero febris fuerit synochus,in quarto. Adiuuat motus celeritatem morbi magnitudo, & anni tps,& regio,& ætas,& quæcunque alia amaræ bili conueniunt:tarditati autem motus insunt contraria. Aestate .n.adolescens natura calidior,post inediam,& labores,& cibos,& potus biliosos, tertiana crisi occupabitur,& pſertim si is,qui antecesserit,tpis status admodum squalidus extiterit,& pñs etiam:& locus,in quo ægrotat, fuerit natura calidior: si uero & tertianæ crises tunc abundauerint,adhuc certior est coniectura. Quòd si oīa contraria conuenerint,& motus morbi tardior, F
neq; magnitudo ualde essatu digna, & tps anni fuerit hybernum, æger aūt uel natura pituitosior,vel iam declinantis ætatis,sperandū est crisim ad quinti diei accessionem peruenturam:ad huc autem magis,si locus natura frigidior,atq; humidior extiterit,& pñs tpis status consimilis, & quintanæ crises abundauerint:& reliqua his proportionabilia,ueluti ocium,repletio,& esus ciborum pituitosorum a plurimo tpe. Rursus igitur alius ægrotus subiiciatur, qui nullum hēat signum coctionis manifestum,neq; in primo die,neq; in secundo: neq; tñ perniciosum,sed omnino oīa sint citra periculum:saluabitur quidem & hic,sed in primo quaternario non liberabitur integre. Oportet igitur mentem diligenter adhibere, nunquid aliquod signum manifestum coctionis ostēdat:nam,si hoc fiat,necesse est,ut in septimo die æger liberetur,mō interim nullus error admittatur. Si uero per crisim, uel sine crisi salus sit secutura, hoc ex morbi magnitudine noscitur. Liquet enim, quod si magnus fuerit,omnino per crisim morbus finietur: quod si etiam motus uelocitas adiungatur,multo magis id fiet:ut,si etiam aliquis error,non magnus tñ, circa ægrotantē factus fuerit,oīno per crisim, & sic sperandū crisim in septimo euenturā. Quòd si nō multum uelociter moueatur,aliquis uero error circa hoīem interim fiat, ad nonū diem crisis transfertur. Rursus itaque supponamus aliquem salubri morbo laborare,qui die septima aliquod coctionis signum habeat manifestum:hic,si morbus magnus extiterit,& celeriter moueatur, undecimo potius,quàm decimoquarto die,crisim patietur: quod, si minor fuerit,neq; celerem motum habuerit,decimoquarto magis, quā undecimo. Simul uero cū aliis est distinguendū,si & iuuenis fuerit,& naturā biliosus,& tps æstiuū,& in loco calido ægrotauerit:& prior uictus,& quæcunque pñti attinent statui,ad calidius declinauerint:oīno iste die undecimo crisim habebit: quēadmodum,si oīa contraria iis,quæ dicta sunt,affuerint ægrotanti, in quartodecimo. Quòd si non nulla quidem affuerint,nō nulla uero nō, atq; interim aliquis error inciderit,fieri non pōt, ut crisis die undecimo subsequatur: sæpius uero nec die decimoquarto,qñ magis fuerit erratū. Sed, si nullus error acciderit,mista uero fuerint accidētia, hic opus erit medico exercitato, ac perspicaci,ut ea,quæ uim maiorem hñt,signa distinguat:& illi,quæ ab ipsis ostēditur,crisi fidem adhibeat certiorem in hisce adeo ambiguis pcognitionibus. Si aūt,neque in ipso septimo die,in alijs certe inter septimum & undecimum,id qđ futurum est,exquisite discere licet. Nam,si magnitudo,uel uelocitas motus morbi in eisdem diebus intendaī,ac coctionis signis affatu digna accessio facta fuerit,hmōi ægrotus die undecimo crisim patietur:sicuti, si contra se habuerint, in quartodecimo. Subiiciaī rursus ægrotus, qui in morbo salubri in primis diebus tardiorē febris motum hēat,neq; cum nimis uehementi calore,uerūtñ adsint cruditatis signa: quod quidem intra quartumdecimum diem hic non liberabitur morbo, iam manifestum est. An uero in illa ipsa die,uel postea,ex morbi tpibus distinguendum est: nam principij quidem signa si diu permanserint,diuturnum fore morbum signant: Augmenti uero si in quarta,uel in septima die apparuerint,sperandū est aliquid in quartodecimo: sed in undecimo determinabitur. Nam,si hęc tria in eo die coniuncta fuerint,& motus uelocitas,quæ sufficiens sumpserit incremētum, & febris magnitudo,ac pterea manifestum coctionis indicium, fiet crisis in quartadecima: adhuc aūt magis,si & anni tps,& ætas,& ægrotantis natura, & quæcunq; alia his sunt proportionabilia, ad crisis celeritatem contulerint. Si uero solum manifestum coctionis signū die undecima appareat,neq; tñ morbi magnitudo,aut motus uelocitas,festinauerint: tunc ultra diē decimūquartum crisis differeī. Sed,si quidē anni tps,& ætas ægrotantis,& quæcunq; alia his sunt proportionabilia,ad frigidius declinauerint,sperandū non est morbi solutionē ante uigesimum diem secuturā. Quòd si mista quoquo mō signa affuerint, & dies decimusquartus coctionē insigniter auxerit,die decimoseptimo crisis occurret. Si uero neq; die quartodecimo aliquid nouatū fuerit, G H

tunc

A tunc ad ſeptimumdecimum diem eſt reſpiciendum:ſi.n.in eo aliquod ſignum apparuerit, id fi-
diſſimum erit,quanuis valde exiguum fuerit,uigeſimoque die criſim futuram præmonſtrabit.

Quod maxime facit ad criſis præcognitionem,futuri ſtatus morbi prænotio: ac non poſſe hominem morbi ui,in declinatione ipſius interire. CAP. 5.

QVòd vero hæ criſes uniuerſæ,quas numeraui, omniũ optimæ ſint,hoc eſt ſecuræ, atq; per-
fectæ,& certæ,ſi quis ea oĩa,quæ a principio dicta ſunt,aſſecutus eſt, nulla amplius egebit
demonſtratione.Cum enim poſt ſigna optima,atq; exquiſitam coctionem factę fuerint,neceſſe
eſt,ut optimæ ſint:qm̃ & ſola coctio criſis celeritatem,& ſalubrem ſecuritatem oſtendit:neque
.n.uel aĩo cõcipi poteſt,ꝙ, poſt morbi exquiſitam coctionem, criſis mala ſequatur.Exquiſita ue
ro coctio fit tempore ſtatus:atq; idcirco ab initio ipſo nos admonuimus,nulli alteri exercitatio
ni tam eſſe intendendum,q̃ ad morbi ſtatum prænoſcendum. Nam,ſi forma uictus ad illum in-
ſtituitur,& criſis optima in illo fit,atque omnium criſium ipſa eſt regula(quæ.n.huic proximior
eſt,altera magis diſtante potior ſemper eſt)in nulla re adeo exercitandus eſt medicus,quantum
in ſtatus præcognitione.Eſto igitur,ut in die quartodecimo ſpes ſit fore ſtatũ , &, aut ob morbi
magnitudinem,uel motus uelocitatem , uel ꝑꝑ aliquod aliud extrinſecum irritamentum,criſis
B die undecimo anticipet:neq; ipſam perfectam,neq; oĩno bonam,quimus ſperare:ſed hoc tem-
pore oĩno timendum eſt,præſertim ſi neq; in totum morbus periculo vacat.Quòd ſi ſalubris ap
paruerit,uerendum eſt,ne criſis,uel cum grauibus fiat accidentibus,uel nõ perfecta,uel oĩno re
uertatur:adeo magnam hñt uim coctiones, ac propterea ẽt morbi ſtatus . Et quidem , ſi morbi
in hoc tempore criſim non habuere,fieri non poteſt,ut in declinatione habeant:quicunq;.n.ſta
tus tempus ſemel præterierint,hi ſine criſi perſeuerant,& paulatim ſoluuntur.Et nullũ eſt mor-
tis periculum tempore ſtatus elapſo,quantum iudicio aſſequi poſſum:& tñ quidam ſunt,qui pu
tant ſe uidiſſe ægrotos in declinationibus perijſſe.Sed,ſi experiẽtiæ uel rationi credere oportet,
noui ipſos alia ratione,q̃ morbi,interijſſe:oẽs ſiquidẽ erroribus interiere , præcipue quidẽ ſuis
ipſorum:ſed & aliqñ medicorum. Sic quidem experientia teſtatur,neminem unquam ui morbi
in declinationibus perijſſe: ſed adhuc magis ratio:neq;.n.poſſibile eſt,ut poſtq̃ cauſæ morboſæ
iam coctæ ſunt,ac iam natura ſuperauerit, æger moriatur, modo recta curatio à medicis adhi-
beatur.Vbi enim natura ſuperior euaſit,& debellauit,& reſtitit vehementiori morbi conatui,&
quæ infeſtabant,expugnauit(hoc enim eſt ipſa coctio)fieri non poteſt,ut deinceps ſuccumbat.
Quòd,ſi à morbo natura non uincatur,mortem ſubſequi nullo modo contingit,ſiquidem nihil
C aliud mors eſt,niſi omnimoda naturæ proſtratio:ubi uero ipſa perdurat, dominatur , ac uincit,
hominem neceſſe eſt liberari.Ex omnibus igitur nos ratio cogit , in id maxime eſſe incumben-
dum,ut eam morbi partem prænoſcamus,quam ſtatum uocant:nam, ſi moriturus eſt æger,aut
non,nemo præcognoſcet,niſi ſtatus tempus præcognouerit. Tunc enim primum mori ægrotan
tem eſt neceſſarium,qñ uires morbo ſuccubuerint:ſiue autem uires,ſiue naturam dixero,idem
te nunc intelligere oportet:& quidem,utrum prius ſuperabitur,ſciri non poteſt,ſi futurum pe-
nitus fuerit incertum.Nam,ſi criſis intra unum diem eſſe debeat,ſaluabitur æger,antequam ui-
res à morbo proſternantur. Si uero ante uiginti dies(ita enim contingat)non poſſit ſtatus adue
nire,fieri poteſt,ut interim natura fatigetur,adeo ut,cum ægroti omnino ſimiliter habere uideã
tur,alter quidẽ ſaluetur,alter moriatur,ob ſtatus futuri tempus. Si quis uero nos alium modum
ſciret edocere,quo morituros à ſaluandis poſſemus diſtinguere,non eſſet fortaſſis ad hoc ſtatus
neceſſaria ꝑ̃cognitio: ſed cũ alia uia,q̃ nuper dicta,inuenire nequeamus,ægrotis ſimiliter habe
re apparentibus,quis ſaluabitur,quiſue morietur: maxima ex hoc ꝑ̃cognoſcendi ſtatus neceſſi
« tas oritur.Hippocrates igitur ita inquit:[Coniectura aſſequi oportet,an æger cũ eo uictu uſque 1.Apho 9.Ex. ord 4 B
« ad morbi ſtatum perdurabit:& utrum ipſe prius deficiet,neq; cum eo uictu perdurabit:uel mor
« bus antea finieẽ,& obtundetur.Videñ quidẽ,& Diocles,& Pliſtonicus,& Praxagoras, & Phi-
D lotimus, atq; oẽs,ut ita dixerim,probatiſſimi medici nihil aliud melius inueniſſe ad iudicandũ,
nunquid æger ſaluabitur,aut morietur:qui uero oĩa bona artis deteriora fecerunt,ij neq; aliqđ
aliud ſapientius excogitauerũt,& hoc maxime neglexerunt.Quis.n.eorũ eſt,qui aut morbi ma
gnitudinẽ , aut naturæ robur cognoſcere ſtudeat,aut futurum ſtatum ꝑ̃cognoſcere?Et quidem,
ſine horũ trium exacta dignotione nihil de ſalute inueſtigari cõtingit, nõ magis,q̃ hoc,nũquid
aliquis portando oneri ſufficiat,ſciri poteſt,hominis robore,oneris magnitudine, & uiæ lõgitu
dine antea non perſpecta:nam ęgri uires portanti onus,morbus uero oneri,tẽpus aũt,quod uſ-
que ad ſtatum extenditur,longitudini viæ reſpondet . Quo pacto igitur de ægrotante ſciri põt,
nunquid ſufficiat,ſi nulla ſtatus ꝑ̃cognitio habeatur?Ex omnibus igitur ratio cogit nil tam ſtu-
dioſe eſſe diſcendum,q̃ futuri ſtatus prænotionem. Si.n. neq; conueniens uictus adhiberi põt,
ſi hic non præcognoſcatur, neq; de ægri ſalute,uel morte alio modo manifeſtam haberi notitiã
cõtingit.Sed neq; de criſi,nunquid futura ſit,aut omnino non erit:& ſi fiat,qñ,& qualis erit ſci-
ri poteſt , ſi præcognitio ſtatus non habeatur . Quare maximum hoc erit artis opus, & cæteris
omnibus anteferendum,ad pręcognoſcendum futurum ſtatum exercitatio.Sed,quomodo hoc
fieri poteſt,antea diximus:nunc uero,quod nuper dicebamus,repetendum.

Epilogus

Epilogus eorum, quæ faciunt ad salutem, uel mortem prænoscendam. CAP. 6. E

SI cognouerimus ex magnitudine morbi,& uiribus ęgrotātis, & tpe status, nūquid liberabitur aut morietur,colligere ita aliqd poterimus de crisis tpe,& mō. Si quidē morbus salubris inueniatur,& neq; eius acumen,neq; magnitudo festinēt,neq; error aliqs circa ægrotū admittatur, status tps,crisis expectat:& hæc quidē optima crisis est,fit.n.morbo iam cocto. Si uero uel pp morbi magnitudinē,uel motus celeritatem,uel pp aliquod aliud irritamentum ante statum crisis uenire cogatur,tanto hæc optima deterior erit, q̄to statum anticipauerit. Quòd, si neq; usq; ad statum sufficere possit,necessariū est ægrotantem ex hoc morbo interire, nō tamen omnino prope statum:cōtingit.n.& multo celerius,& statim circa morbi totius initia. Crisis.n.uel in statu, uel parum ante ipsum fit: Mors autem in tribus temporibus, principio,augmento, & statu.

De tribus conualescendi,& quatuor moriendi modis. CAP. 7.

CVm uero res plures sint,concedant mihi sophistæ,manifestioris doctrinæ gratia,singulis proprium nomen imponere. Et, si hoc ipsi non concesserint,longe eis ualere iussis (neq;.n. ipsis,sed iis,qui ueritati student,hic sermo cōponitur) ita consideremus. Si quis subito morbo liberatur,oīno huic aliqua euacuatio effatu digna contingit uel per uomitum, uel per uētris exonerationem,uel sudores,uel urinas, uel sanguinis è naribus profluuiū , aut ex sede p hæmorrhoidas,aut in mulieribus per purgationē menstruorum. Sed,& parotides non paucos in tempore opportuno liberarunt,& ad genua,& ad pedes,& ad aliud quodpiam membrum ignobile decubitus. Et quidē antecedit his oībus atq; assidet,non modica in ægrotantiū corpore perturbatio: delirant.n.& difficilem hñt anhelitum,& stomachi angustiā,atq; alia,quæ prius diximus,patiūtur. Vnus quidē hic modus est morborum solutionis,quem non modo nos crisim nominare instituimus , manifestioris doctrinę gratia,sed,oēs ēt,qui nos antecesserūt,eodem nomine crisim nominabant. Alter uero modus est,qui hæc quidem oīa seruat,uno autem tm̄ modo differt, q a non integre a morbo liberat. Nominatur uero,& hic nō nunquam quidem crisis simpliciter,sicuti,& prior:aliqn̄ etiam cum additione,crisis imperfecta,uel crisis defecta. Quicunq; autē morbi paulatim finiuntur,solui quidem in præsentia dicuntur , per crisim autem finiri nequaquam; quis aliqn̄ per abusionem hoc ēt crisim nominari dixerimus. Sed nunc singulis triū eorum,quæ diximus,claritatis causa,sit proprium nomen impositum: Crisis quidem simpliciter, morbi solutio subita: Defecta uero crisis,subita morbi diminutio: Solutio aūt simpliciter , quæ in longiori tempore,& paulatim facta est. Sicuti uero uel effatu digna euacuatio , uel oīno decubitus cum ueloci perturbatione necessario in crisibus fiunt: ita in solutionibus neq; agitatio aliqua , neq; euacuatio,neq; decubitus accidunt. Tres quidem hi sunt modo cōmutationis morborum, cū à morbo liberari debet ægrotus. Tres uero alii proportionaliter oppositi istis existūt,cum moriturus est: Vel enim subito moritur unà cū turbatione,& agitatione , & quibusdam excretionibus uel decubitibus effatu dignis : Vel mortem non subiit quidē ex istis, sed multo deterius euasit, uocentur aūt hæ duę crises non bonæ,cū nihil referat,siue hoc modo, siue malas crises nominemus: seorsum uero,prima quidem perfecta,secunda uero imperfecta : Tertia uero species malæ permutationis,q̄ paulatim fit usq; ad mortē,marasmus.i.marcor,nominetur. Hæc igit tria aliis tribus opposita sunt. Quartus modus est subitæ mutationis ad peius,sine magnis excretionibus,uel decubitibus: quā neq; crisim appello. Quòd igit hūc modū ab alijs differre dicim⁹,quos cū agitatione,ac perturbatione,& effatu dignis excretionibus,aut decubitibus fieri dicebam⁹, unicuiq; manifestū est : differt.n.sine his fieri accidentibus, q̄ prius iudicatoria nominauimus, atq; absq; excretione uel decubitu: & fieri cū illis. An uero recte,uel non, huic mō mortis nomē crisis detrahimus,hoc est de noīe,nō aūt de re ipsa,contendere. Ego aūt quatuor modos docui inuicem differentes,& singulis proprium nomen manifestioris doctrinæ gratia,imponendū cēsui. Si qs uero melius,uel manifestius scit nominare,de eius nuncupatione minime disceptauerimus: docere uero utile aliquid haudquaq̄ in isto consistit,sed in dignoscēdo hos singulos modos,cū adsint,& futuros pnoscendo. Neq; ēt,si horum modorū causas explicare tentarem,deinde quispiā eisdē causis tanq̄ nō recte habentibus cōtradicens,putaret se aduersus ipsos modos differere,recte opinaretur. Cognoscere.n. ꝙ tot sunt modi,quibus sanentur,aut moriant ęgrotātes,ac quòd dictis nominibus nominantur,atq; ubi præsentes fuerint,ipsos dignoscere,futuros uero pręcognoscere , hæc ipsa ad medendum conferentia sunt: atque expedit quidem nomina concedere, dignotiones uero ac præcognotiones experientia explorare. F G H

In Asclepiadem, & reliquos sophistas, qui naturalia principia negantes, crisibus,& reliquis naturæ operibus detrahebant. CAP. 8.

SI uero conātibus nobis,unde hæc inueniamus,edocere,quispiā in contradictionibus exercitatus,qualem habitum admirabilis Asclepiades acquisiuit, impediat, ac sermonē meū interrumpat,meminisse oportet, ꝙ hic istud agens,nō rem ipsam,sed q̄ de ea uerba dicuntur, cauillatur. Neq; enim, ꝙ nullæ repentinæ turbationes fiant aliquādo circa corpus ægrotantis, pōt asserere Asclepiades: neq; ꝙ sæpius post ipsas effatu dignæ excretiones non eueniant: neque ꝙ magna ex ipsis nō fit facta in ægrotantibus permutatio: neque quòd huiuscemodi res nō uocetur crisis:

A crisis: sed q, certante natura cõtra causas morbos facientes, ista nõ fiant, hoc demõstrare tenta
bit, non parum quidẽ etiã hac in parte delirans, propter admirabiles tumores atq; meatus, quos
ipse supposuit: Quorum causa neq; nouit potentias illas, quibus aĩal gubernatur: neq;, q hæ oĩa
ad salutem faciunt tam in sanis, q̃ ẽt in ægrotantibus: neq; q ipsæ sunt, q̃ morbos indicant. Sed,
cum possit quidem in rebus sensui occultis huiuscemodi sermo nugari, nihil tamẽ, quod ad artẽ
medendi pertineat, attingit: neq; .n. dignoscere nos crisiũ modos, neq; prænoscere, talia sophis-
mata prohibent. In multis quidem igitur sæpius delirabit Asclepiades, & quicunq; non norunt,
naturas esse morborum medicatrices: atnunq̃ poterunt modũ salutis, aut mortis præcognosce
re. Atqui quo pacto turpe non est medico, instante crisi, more vulgarium perterreri, quẽ decuit
non solũ p̃sentem crisim, quorsum euasura esset, intelligere, sed etiam futuram præcognoscere?
Equidem hic oĩa, quæ ad crisim attinent, uel futura prænoscere, uel iam præsentia dignoscere,
ex aliis principijs haud inuenio, q̃ ex ijs, q̃ supposuit Hippocrates. Etenim, q ea, q̃ sunt in cor- 1. Epid. com 2.
pore, concoquãtur, uel non concoquantur, Hippocraticis, nõ aũt Asclepiadicis dogmatibus cõ t 46 4 112 c tt
gruit. Et, q natura multas potentias habeat, per quas animal gubernatur, unum quoddam est 1 Apho 22. t 2.
Hippocraticum dogma, & sine hoc præsentem cõtemplationẽ scientia cõprehendere minime ord. 10. b Et in libro De humoribus.
B possumus. Neq; .n. numero infinitos expectare oportet signorum concursus, tanquã in singulis
ipsorum propriã obseruationẽ assequi possimus, sed potius oĩa particularia ad hanc unã redige In libro De alimento.
re intentionem: de qua uerba faciens, coactus sum facere de sophistis mentionem: qui non mõ
nihil opportunum inuenire student, sed ẽt, quæ bene inuenta sunt, conantur facere deteriora.
Et tñ melius foret, cum nos intuentur, & diem ipsum, in quo crisim morbus subibit, prænoscen
tes: atq; insuper crisis modum prædicentes: ac iam præsentem ẽt, quem finẽ sit habitura, digno-
scentes: tali contemplationi discendæ intendere, ex qua huiuscemodi facultas comparatur: ne-
que more vulgarium perterreri, quorsum euasurus sit morbus, ignorantes. Ego quidem sæpius
expertus sum tales medicos, qui de præcognitione nostra sunt admirati, qñ in ægrotis succedẽ-
tem inspexerunt, atq; discere satagentes: sed, qñ quispiam ipsos docere cœperit, aut quippiam
de coctione, aut naturæ robore disseruerit, uel de re aliqua alia, sine qua de crisi cõtemplatio cõ
sistere nequit, qũo, inquiunt, mihi suadebis, q sit natura quædã? uel, q omnia agat ad animalium
salutem? uel q, eadẽ natura expellente superfluitates, quidã à morbo liberantur? uel, q calidũ
in aĩalibus sit efficacissimum? vel q ex calido, frigido, sicco, & humido, corpora animalium sint
temperata? Aduersus quos ego dicere soleo: Tu quidẽ ò vir, cœpisti tanq̃ discipulus, audis autẽ
C tanq̃ contradictor. Neque enim tibi sufficit artis operum, quorum te cœpit admiratio, doctrinã
perdiscere, sed ẽt eius principia iudicare conaris non solũ ut medicus, sed ẽt ut naturalis: & tñ
tibi satius fuisset contrario modo de principijs iudicare multo enim præstare arbitror, miranda
opera, quæ ex illis principijs sequuntur, inspicientem, ab eisdem operibus fidem aliquam de ip-
sis principijs assumere. Fides siquidem artium contrà se habent, q̃ inuentiones: creduntur enim
ex operibus, inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inuenire est im
possibile, nisi ueris utar principijs: quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam diligenter
perdiscere: tibi uero, iam artis operibus adinuentis, uiam discere sufficit. Quare, nisi tibi suppe-
tat tempus, ut tanq̃ naturalis, oĩa discere possis, tñ saltẽ tibi ratiocinari adsit, quòd nulla altera
sit præter istam, quæ te faciat futuri præcognitorem: q nulla necessitas vrgeat ad principia sciẽ
tiæ comprehendenda, cum iam frui possis ijs, quæ ex scientia proueniunt. Qui enim primus stu
duit hæc inuenire, magno in periculo fuit, ne frustra tempus contereret: neq; enim uerum aliqđ
ex falsis principiis contingit inueniri. Sed, cum tu ab inquirendi labore sis liber: &, quę iam be-
ne inuenta sunt, addiscere concupiscas, superuacaneum foret principiorum scientiam comple-
cti, si præsertim ad hæc tempus minime suppetat, neq; cupido te teneat, aliquid eorum, quæ de
D sint, inueniendi, sed tibi solum sufficit inuentis recte uti. Tu itaq; supponens aliquam esse uitalẽ
potentiam, stude, ut agnoscas eius ita in robore, sicuti in imbecillitate, dispositionem: Vbi uero
in his exercitatus fueris, stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine, quàm etiam in
more, differentias prompte dignoscere, & post hæc futuri status præcognitionem perdiscere:
Vbi uero hęc omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendendo per exquisitam conięctu-
ram, quantum morbum, quantum uirtutis robur, quanto tempore possit perferre: multum uero
ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio. Prius uero, quàm ea omnia, quę dixi, diligenter di-
diceris, nihil ægrotos intuendo proficies. Sed quomodo hæc omnia perdiscere oportet? non ali
ter, quàm sicuti prius à nobis dictum est. Etenim, quòd oporteat, & magnitudinem morbi inue
nire, & morem, insuper etiam statum, exacte recensui. In unaquaque autem potentia, uel imbe
cillitatem, uel robur in alio libro, ubi de multitudine agitur, antea narraui. Ex illo igitur eorum
dignotiones exquisite discere oportet, uti uero ad medendum, ut in aliis edocui: neque minus
& nunc ad eam, quæ habetur de crisibus, contemplationem.

Quibus morbi temporibus salutem, uel mortem contingat euenire. CAP. 9.

SIcuti enim, qui omnia signa bona præ se fert, in primo quaternario integre liberabitur: eodẽ
(ut arbitror) modo, qui omnia mala, hic intra primum quaternariũ morietur. Sed qui quidẽ

liberatur

liberatur,oĩa morbi tempora uniuerſalia pertranſit,principium,augmentum,ſtatum,& declina E
tionem,q̃q̃ non nũllis fieri non uideatur declinatio,ubi repentinæ criſes aduenerint: nã paulo
poſt de iſtis dicetur.Moriturus autẽ ad declinationis tẽpus pertingere minime põt:nõ tñ neceſ
ſario etiã ad ſtatum perueniet , contingit.n.ipſum in augmenti,& principij ẽt tẽpore mori:cri-
ſim uero ſubire non eſt neceſſarium,& maxime ſi in principio morbi moriatur.Hoc autem acci
dit,ubi natura plurimum à morbo ſuperatur: tunc.n.neq; certare aduerſus ipm aggreditur:ſine
certamine aũt criſis non fit.Hic igitur eſt quartus modus mortis, qui nulli ſalutarium aſſimilaĩ.
Nemo ſiquidẽ ſubito morbum euaſit ſine criſi:multi uero ſine hac ſubito intereunt ; plurimiq;
in acceſſionum principijs,illi pręſertim,qui propter materiæ multitudinẽ,uel craſſitiem,aut in-
flammationis magnitudinẽ,exitialiter laborant:in declinatione uero propter uirium imbecilli
tatem moriuntur.Hoc ſiquidẽ plus,q̃ quicq̃ aliud,pro ueriſſimo haberi oportet.q. in acceſſionũ
particularium declinationibus plurimi pereunt:quod non nulli uidentes, idcirco opinantur ẽt
uniuerſalis declinationis tp̃e poſſe aliquem mori. Verum non ita res ſe habet : ubi.n.morbi ſta
tus præterierit,natura quidẽ iam ſuperior euaſit,neq;.n.aliter morbus declinaſſet,nullus autem
modus mortis tunc aduenientis excogitari poteſt,præterq̃ ex errore. Sed de hoc haudquaquã F
nũc conſiderare propoſuimus,ſed an morbi ratione mori contingat . Neq; igiĩ hoc uidi unquã
fieri,neq; id inuenit ratio:ſed particularibus acceſſionibus declinãtibus multos ſæpiſſime interi
re uidi . Neq;,rationẽ ſequentibus mirum vĩ, naturæ uim imbecillam in principio quidem ac-
ceſſionis,& augmento,& ſtatu poſſe perdurare,cum adhuc habitus ipſe in unũ ueluti cõpreſſus
cõtineaĩ:tp̃e uero declinationis è cõtrario ſe mouente calore,hoc eſt à medio ad extrema retro
cedente,naturæ habitum ſpargi,atq; diſſolui Horũ itaq; nõ nulli ſubita morte opprimunĩ,ut p̃-
ſentes exiſtiment deficere aĩo eos potius,q̃ mori:quidã uero paulatim,non ſubito interierunt:
incipientes quidẽ oẽs à ſtatu acceſſionis:ita uero latẽt multos,ut admodum celeriter,ac citius,
q̃ ſperaſſent,à ſtatu ad declinationẽ tranſire uideantur.Sed maniſeſtiſſime ex pulſibus cogniſcũ
tur:neq;.n.paruo interſtitio differunt,qui mortis rõne citius,q̃ ſperabatur, ad quãdã falſam de
clinationem perueniunt,ab ijs,qui uere declinant:in utriſq;.n.ſubito febrilis calor diſſoluiĩ, fit
uero hoc ex cauſis maxime contrariis,ſiquidem naturæ robori maxime contraria eſt imbecilli
tas.Vehementior igitur fit continue magis pulſus,& æqualior, atq; ordinatior in bona declina-
ne,expellit.n.natura fortius oẽm ſubito febrilẽ calorẽ: Debilior uero,atq; inordinatior,& inæ-
qualis eſt pulſus in mortalibus declinationibus: nam unà cum aliis tunc calor febrilis expirat,
atq; hinc ſpecies melioris exoritur:deinde paulò poſt,uel cum ad leuãdũ uentrẽ ſurrexerit, ani G
mi defectũ incurrunt: & non nulli pauco ac tenaci ſudore effuſo moriuntur,uel etiã ſine ſurre-
ctione.Sic quidẽ in particularium acceſſionũ declinationibus ſine criſi moriuntur:in principijs
vero,propter ſubitũ humorũ ad interiora motũ, ueluti ſuffocata atq; extincta natura,nõ aliter,
q̃ ſi lignorũ uiridiũ aceruũ ſuper flãmas paucas affatim conijcias. Reliquꝰ eſt igitur mortis ſine
criſi modus,exitialibus morbis,tẽpore ſtatus à uehemẽtia acceſſionis natura ſuperata. Sic,& in
augmentis plerunq; moriuntur,nõ alio modo,q̃ ſtatus rõne ; omnino.n.qñ à uehemẽtia morbi
natura ſuperatur,rõne ſtatus moriuntur.Contingit uero aliqñ , & in augmentis acceſſionũ , ſed
rarius hoc accidit;atq; idẽ eſt modus cum illo,qui fit tempore ſtatus . Tres igiĩ ſunt oẽs mortis
modi ijs,qui ſine criſi moriunĩ.Primus quidẽ in principiis acceſſionũ:qui in magnis inflamma
tionibus plurimum contingit,quæ membra occupant principalia:uel ob humorum multitudi-
nem,craſſitudinem,ac tenacitatem,qui ſubito intro confluunt,ut ſpiritus meatus exacte obſe-
rent.Alter uero iã tempore ſtatus,à morbi ui natura ſuperata.Alius uero iam reliquus in decli-
nationibus,qui rariſſime accidit,uigore uitali ſoluto. Horum uero nullus contingit cũ criſi, ne-
que.n.morbũ depellere in hmõi mortis modis ab initio natura tentanit:ubi uero tentauerit,ſed
ſuccubuerit,malam criſim,talem euẽtum appello:& fit omnino,uel cũ excretionibus , uel cum H
abſceſſibus effatu dignis,ſimul cum reliqua omni perturbatione,de qua diximus.

Criſis ad mortem præcognitionem,ſumma arte atque prudentia indigere:
& qua rationem ipſam intelligere contingat. CAP. 10.

HViuſcemodi uero criſiũ p̃cognitiones minus ſtabiles ſunt,& ualde prudente,& arte inſtru
cto atq; exercitato medico indigent:primum quidem nunquid futurę ſint:ſecũdo an hoc
die certo;deinde ſi ſtatim hominem interficient,uel tantũmodo nocebunt.Sed prius exercitari
oportet in optimarum criſium præcognitione,de quibus prius locutus ſum:deinde in iis,q̃ non
ſunt optimæ,bonæ tñ:ac deinceps ad malas deſcendere.Sicuti enim in his eſt plurima incertitu
do,& cõiectura,ita in bonis ſcientia,& firmitas pręualet. Determinati ſiquidem ſunt, atq; ordi
nati naturæ motus,cũ ualida fuerit, & materiæ dominatur , & ſuis propriis rationibus operaĩ:
indeterminati,uero,atq; inordinati,atq; ideo incogniti,qñ ſuccũbit.Sed,ſiquidẽ integre ſupera
tur,neque ab initio criſim facere tentat, neq; omnino reſiſtere : &,ſi paulum omnino ſurgat ad
pugnã,ſtatim ſuccumbit.Cauſa uero huius intempeſtiui aſſultus eſt morbi uiolentia, irritatrix
quædã exiſtens, & acuta:uidetur ſiquidẽ natura nihil hmõi poſſe tolerare,ſed ſtatim properare
ad expellendũ,id quod infeſtat; Sicut & ex iis,quę uentrem aut ſtomachum mordẽt,torquent;
frige-

A frigefaciunt, & grauāt, siue quouis alio modo stimulant, licet aperte inspicere: q̃.n. supernatant per vomitus expellere tentat: q̃ uero inferiora occupant loca, per secē excernit: Et hoc est quidē maximum signū crisis intempestiuæ. Quæ.n. in tpe opportuno fiunt (quod sane idem est, ac in statu, & coctionibus) et si nullū adsit irritamētum, in calidis, & magnis morbis uidemus accidere. Quæcunq; uero προεκρύπτουσι.i. prorumpunt (uocat autē sic Hippocrates oīa, quæ ante statū ad crisim ruunt) ob aliquod irritamentum id patiuntur: & tanto deterior fit crisis, q̃ illa, quæ in statu fit, quanto magis anticipauit. In exicialibus autem morbis eodem modo res se hēt: neq;.n. crisis status tempus expectat, aut admodū raro: sed maxima ex parte in augmētis interficit, uel in principijs. Et, si aliqua dies indicatrix futuram crisim præostendit, simul malam futuram præostendit. Age.n. in quarto dic uisa sit primum nebula in urinis nigra, uel suspensio nigra, uel tale aliquid hmōi: sint uero & omnino alia signa, & accidentia perniciosa: morietur quidem oīno hic ægrotus. Sed, si in imparibus quidem accessio facta fuerit, septimo die crisis accidet: si uero in diebus paribus, in sexto. Certiorem vero tibi expectationem faciet morbi motus: si.n. acute moueatur, crisim accelerantem consignificat, hoc est, in sexta uenturam: si uero tarde, ad septimam differetur. Cum uero dies indicatrix nullum de mala crisi futura signum ostenderit, neq;

B eius præcognitio facilis est: oportet tñ hic animaduertere ea, quæ à me dicentur signa. Est autē primum, & maximū in morbis mortalibus signum, q̄ sine crisi mors sit subsecutura, uirium imbecillitas; nam uirtus ita prostrata, ad pugnam contra morbum nō excitatur: secundum uero, si nullum adsit signum, uel minimū, coctionis, & præter hæc, si magnus sit morbus, atq; malignus, *atq; ēt celeriter moueatur. cum.n. hæc affuerint, oīno absq; crisi mors subsequetur. Mortis aūt dies præcognoscitur, quanto superat morbus naturam, considerando, & grauiores accessiones inspiciendo. Si enim effatu dignus fuerit excessus, & parum resistere adhuc vis naturæ uideatur, mors cito subsequetur: si uero contraria affuerint, tardius. Sit igitur, gratia exēpli, multus quidē excessus, non tñ manifestus, an ad unū diem, uel duos extendi poterit: hoc uero distinguetur ac cessionum circuitibus: quo.n. die debet accessio fieri, in illo morietur. Et, qua eiusdem diei hora accidet, iam est dignoscere facile, si meminerimus in uniuersum eorū, quæ paulo ante diximus, in quibus morbis principia accessionum maxime afferunt mortem, in quibus uero status, & declinationes. Particulatim uero in singulis ægrotantibus præcedentium dierum recordatio, tibi plurima cōmonstrabit. Si enim ex ipsa morbi idea quispiam nequeat prænoscere, in qua parte maxime accessionis morietur, ea, quæ in prioribus diebus contigere, ad memoriā reuocās, qua

C maxime eorū parte grauissima atq; exitialia accidentia sustinuerunt, hic ēt poterit de futuris cōiecturari. Sit rursus uere cognitum, q̄ morbus sit exitialis, & non multa uirium prostratio: primum ex hoc constat, mortem non esse propinquam: deinde inquirendum est, si possit fieri crisis. Huius uero inuentio habetur ex contemplatione uirtutis, quō se habeat, atq; ipsius morbi motus, ac præterea signorum coctionis. Si enim uirtus robusta fuerit, & morbus velociter moueat̄, & aliquod signum coctionis affuerit, non extra rationē est, q̄ natura tentabit crisim. Quod, si uirtus quodammodo labet, ac morbus tardum motū habuerit, nullumq; affuerit coctionis signū, in hoc subsequi crisim non contingit. Quod autem, si morbus sit fortior uirtute non necessario uirtus ipsa sit debilis, nos alio ostendimus libro: atque inde discere oprtet propria signa uirtutis imbecillis: oīa enim simul transigi non possunt, omnium autem meminisse simul, & nihil præter mittere ex ijs, quæ separatim aliquis didicit, sed omnia in singulis ægrotantibus memoria complecti, nihil difficile, nedum non impossibile. Rursus igitur memoria repetentes ea, quæ in præcedētibus differuimus, ad sequētia transeamus. Diximus, optimas crises in statibus fieri; in augmentis uero, si salus sit subsecutura, uel imperfectas, uel non securas: in morituris autem, uel subito interimere, uel magnam ad peius facere mutationem: In principio autem morbi non fieri.

D crisim: Esse uero optimarum crisium exquisitas præcognitiones: aliarum quidem cum cōiectura, & maxime cum fuerint crises ἄσημοι.i. signo carētes: ita autem nominari diximus, quæcunq; à nullo dierum indicantium antea fuerint indicatæ. Sed, & has, etsi non multo prius tēpore, saltem paulo post futuras p̄cognosci oportere asseruimus: futuram autem præcognitionem ex eo, q̄ urgeatur, ac uehementer irritetur natura à morbo, atq; ex subita præter rationem circa corpus facta perturbatione. Oīno.n. fit aliqua nouitas, quando crisis futura est, uel circa respirationē, uel circa mentem, uel auditum, uel uisum, uel ferendi facilitatem, uel circa aliquod eorum, quæ iam sæpe diximus, quæ sane uno nomine summatim iudiciaria accidentia, & signa appellamus. Quinetiam quod ab Hippocrate in aphorismis dicitur: ‡ Quibuscunque crisis fit, his nox molesta, quæ antecedit accessionem: est ipsum, quod nunc nos dicimus. Quando igitur in morbo crisim ostendente, etiam nox molesta fuerit, & post ipsam accessio citius inuaserit cum quibusdam insolitis accidentibus, necesse est in eadem accessione fieri crisim.

De modo futuræ crisis præcognoscendo, atq; ea de re Hippocratis authoritates, ac iudicia ex pulsibus, quæ ab ipso fuere prætermissa. CAP. II.

QValis autem erit, hoc est utrū per sanguinis fluxum, uel uomitum, uel sudores, uel per aliquod aliud ex iis, quę sæpe antea enumerauimus, deinceps explanare tentabo. Hic quoque initium

In libro de humor. bus.

* Quamuis in græ. impresso legatur negans, antiqui tamen legēre affirmatiue, ut i eo nicenus, & ita etiam uetus interpres.

‡ Apho. 13. Ex. ord. 12. a

Initium faciemus ob eo, qui nobis oĩum fuit dux atq; auctor optimarum disciplinarũ, qui pri- E
1. Epid. com. 2. t. 52 vsq; ad 59. 3 112. h
mo libro epidemiorũ scribit in hunc modũ: ‖Circa caput, & collũ, & dolores, & grauitates cum
febribus, & sine febribus. In phreniticis quidem neruorum distentiones, sed & æruginosa euó-
munt, & quidã ex his cito intereũt. In febribus autẽ ardentibus, atq, aliis, quibus adest colli do-
lor, & temporum grauitas, & tenebræ oculis oboriuntur, uel præcordia intenduntur absq; do-
lore, his profluuia sanguinis fiunt è naribus. Qui uero totius capitis grauitates, & oris uẽtriculi
morsus, ac stomachũ anxiũ hñt, isti biliosa, & pituitosa euoment. Magna uero ex parte pueris in
hmõi affectibus accidunt neruorum distentiones: mulieribus uero, & hæc, & ex uuluis labores:
senioribus vero, & in quibus iã superatur calor, paraplegiæ, atq; furores, & atræ bilis morbi, &
oculorũ priuatio. In libro aũt, qui prognostica inscribitur, rursus Hippocrates in hunc modum
In Prog. com. 3. t. 23. usq; ad 30. 4. 209 f g. h. & 210. a. b. c. d
scribit: ‖Quæcunq; autem febres protrahuntur, salue affecto homine, neque dolores ex inflãma-
tione ægrum habente, neq; ex alia occasione manifesta, huic expectandus est abscessus cũ œde-
mate, atq; dolore ad vnum aliquem ex articulis, & præcipue ex ijs, q̃ in inferioribus locis sunt.
Magis uero fiunt, & in minori tẽpore hmõi abscessus iunioribus non dum xxx. annos natis. Sta-
tim autẽ attendere oportet ad abscessum, si uigesimum diem febris transgressa sit. Senioribus ue-
ro minus fiunt, febre ẽt diuturniore existente. Oportet autem expectare talem abscessum, cum F
febris continua fuerit: in quartanam uero finituram, si intermittens fuerit, & more erraticę inua-
serit, atq; oĩa hæc agens autumno appropinquauerit. Sicuti uero ijs, qui sunt iuniores xxx. an-
nis, abscessus fiunt: sic iis, qui xxx. annos hẽt, uel ẽt senioribus, quartanę accidunt. Abscessus ue-
ro scire oportet magis hyeme fieri: ac tardius desinere, & minus reuerti. Sufficiunt quidẽ hæc,
& ualde manifeste sunt, quæ de abscessibus dicta. Adiungenda autem sunt ipsis ea deinceps, quę
Ibidem t. 30 vsque ad 34.
de excretionibus inquit, in hunc modum: ‖Quicunq; autem in febre non mortali dixerit se do-
lere caput, aut aliquod tenebrosum apparere ante oculos: si oris uentriculi morsus huic accide-
rit, uomitus biliosus subsequetur. Si uero rigor inuaserit, & partes, quæ sunt infra præcordia, fri-
gidæ fuerint, celerius adhuc aderit uomitus. Si uero ẽt aliquid biberit, aut comederit circa hoc
tẽpus, multo ẽt citius euomet. Ex ijs uero, qui primo die dolere cœperint, quarto die grauãtur
** Aliter, uel.*
magis, *quam quinto, septimo uero die liberãtur: plurimi uero ipsorum dolere incipiunt tertio
die, conflictantur autẽ quinto maxime, liberantur aũt nono, aut undecimo die. Quicunq; uero
quinto die dolere cœperint, & alia secundũ rationẽ priorem ipsis affuerint, quartodecimo eua-
dunt. Fiunt aũt hæc uiris quidẽ, ac mulieribus in tertianis præcipue: iunioribus uero fiunt qui-
dem & in his, magis uero in febribus continuis, & legitimis tertianis. Quicunq; uero in hmõi fe-
bre caput doluerint, loco aũt tenebrosæ alicuius ante oculos apparitionis, uisus hebetẽ, uel q- G
dã splendores ante oculos uideantur: pro oris uentriculi uero morsu, in p̃cordijs aliqua fiat ex-
tensio uel ad dextram partẽ, uel sinistram, neq; cum dolore, neq; cũ inflãmatione: his sanguinis
fluxus è naribus pro vomitu est expectandus: id magis iunioribus xxx. annis: minus uero in iis,
qui iam xxx. annos hñt, & seniores sunt, cum in iis uomitus sint expectandi. Et hæc quidẽ suffi-
ciunt. Præter hęc autem, & illorum nihilominus meminisse oportet, q̃ in eodem libro scribunẽ
ab Hippocrate: ‖Capitis autẽ dolores uehementes, atq; continui cum febre, si quidem aliquod
Ibidem. t. 11. & 12. 208. f. g
signum mortale affuerit, ualde est exitiale. Si uero sine his signis dolor ultra uigesimum diẽ pro-
grediatur, & febris detineat, expectare oportet sanguinis fluxum è naribus, uel aliũ abscessum
ad inferiores partes. Sed dum recens dolor fuerit, expectare oportet sanguinis fluxionẽ per na-
res, uel suppurationem. multoq; magis, si dolor circa tempora, & frontem appareat. Magis uero
expectare oportet sanguinis fluxionem in iis, qui iuniores sunt xxxv. annis: in senioribus uero
suppurationem. Et ẽt in sermone de peripneumonicis ita inquit: ‖Quibuscunq; abscessus fiunt
In Prog. com 2. t. 64 usq; ad 67 204 h
ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur: uel ad inferiora loca, & ad fistulam perueniũt,
isti euadunt. Deinde subinferens, inquit: Cõsiderare autem oportet, & talia hoc modo. Si febris
detinuerit, & dolor non cessauerit, & sputum non processerit secundum rationem, neq; alui ex- H
crementa biliosa fuerint, neq; facile dissolubilia, & impermista fuerint, neq; urina multa ualde,
& multam habens subsidentiã: reliqua autem signa salutem significauerint: his oportet & tales
abscessus futuros sperare. Fiunt aũt non nullis quidẽ ad loca inferiora, quibus aliquid *phlegmo-
** Phlegmonis. quid aũt signifi cet hoc in loco phlegma, uide 2. Prog. com 66 & in expla lin- guarum Hip. & hoc i libro pau lo inferius.*
nes affuerit circa præcordia: quibusdam uero in superioribus, quibus præcordia, & mollia, & si-
ne dolore perseuerauerint. Vbi uero aliquod tp̃s difficilem anhelitum habuerit, absq; alia occa-
sione quiescet. Quinetiam de œdematibus circa præcordia uerba faciens, ita inquit: ‖Significãt
autẽ hmõi œdemata, in principio quidem, mortis non multo post secuturæ periculum. Si uero
processerit ultra uiginti dies, & febris detinens, & œdema nõ subsidẽs, ad suppurationẽ cõuer-
tũ. Fiũt ãt his in prima periodo, & fluxus sanguinis ex narib⁹, & fortiter iuuãt. Sed interrogare
oportet, an doleãt capite, aut oculi caligẽt: si quid. n. horũ affuerit, huc uergit. Magis uero fluxũ
In Prog. com 1. t. 32. usq; ad 34 199 a b c d
sanguinis è naribus expectare oportet in iis, qui iuniores sunt xxxv. annis. Et hæc quidẽ ẽt in p
gnosticis ab Hippocrate dicta sunt, indicãtia modos, secũdũ quos crisis fit: ‖Quicũq; ãt mingũt
In Prog. com 2. t. 34 4. 201. b
urinam tenuẽ ac crudã multo tp̃e, si quidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum ex-
pectare oportet ad loca, q̃ sub septo transuerso sunt. Hæc quidem in prognosticis breuiter di-
cta

A ĉta sunt ab ipso futurum crisis modū prædocente. Addit uero ipsis multa particulatim & libro prædictionum,& epidemiorum,Veluti,q a ‖ retentiones urinæ,ante rigorem: & q b oculi prurbi sanguinis fluxum monstrant. Eodem modo,& de c oculis lachrymātibus, & de d malis rubidis,& de ipsa d nare. Ac præterea,q e labrum inferius agitatum,futurum uomitum significat. Et q f somnus grauis cum dolore capitis,& surditas statim adueniens,sunt signa parotidū. Et multā huiusce modi alia paticulatim scribit,quæ oīa potentia continentur in iis, q̄ in libro prognosticorum scribuntur. Summatim enim,nhil aliud oportet considerare in modo crisis, præter naturæ inclinationem, quam manifeste ostēdit Hippocrates in prognosticis, g partim quidē oris uentriculi morsum atq; rigorē memorans,in quibus uomitus subsecuturus est,partim spirandi difficultatem,& oculorū hallucinationes, in quibus profluuium sanguinis è naribus expectāt: « ac p̄ter ista, distinguens de urinis,& alui excrementis,in quibus inquit: h Neq; biliosa fuerint al « ui excrementa,neq; facile solubilia,& impermista,neq; urina multa ualde,& multā habeus sub « sidentiam. Si quid enim tale fuerit,manifestum est,q hunc repit ægritudo,& per ista expurgatur cum uero huc non repit, & protrahitur morbus cum signis tn̄ salubribus, futurum abscessum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad i loca siquidem inferiora futuros abscessus inquit iis,quibus circa p̄cordia aliquid plegmones, * id est inflamminis, atq; caloris affuerit, quoniam ad inferiora repant ii, qui peripneumoniam humores efficiunt: hunc siquidem sermonem ueluti ad exēplū in peripneumonicis Hippocrates transfigit. Vbi uero nō repunt ad inferiora,præcordia quidē mollia,& sine dolore erunt semper,æger uero ad aliqđ tempus difficilem habebit anhelitum sine occasione manifesta. Et manifestū est,q huic in superioribus abscessus subsequi est necessariū,hoc est circa glandulas,quæ sunt post aures: statim.n. ipsi,& aliquod aliud signum aderit ex ijs,quæ in ipso capite accidunt, ueluti grauis somnus, & surditas repentina ac præter rationē,aut grauitas capitis,& temporū,aut tale aliquid aliud. Nullum igitur indiciū deficit modi futuræ crisis: sed oīa ab Hippocrate exceptis pulsibus dicta sunt. Multi uero priscam breuitatem assequi minime consueti,quædam deficere arbitrantur. Nos igitur altero sermone manifeste eadem ipsis dicamus: forte.n. si hoc modo didicerint,neq; impossibile esse arbitrabuntur præcognoscere modum futuræ crisis, neq; adhuc circa exercitationem torpebunt. Cum igitur,q crisis aderit,ex ijs,quæ diximus,præcognoueris: deinceps,qualis futura sit,hoc modo distinguēdum est. Primum quidē, si acutus,& calidus sit morbus,& si crisis fiat

C in primis periodis: necesse est.n. in talibus crisibus non abscessum,sed excretionem subsequi. Secundo autem loco, si diuturnus, & tardus: nam hi per abscessus quiescere consueuerunt: tum p̄cipue cum urinæ tenues,& crudæ longo tempore exierint. Si.n. multæ,& multam subsidentiam habuerint,rationabile est morbum potius paulatim debere coqui, non per abscessum terminari. His præfinitis deinceps considerandum est,siquidem per excretionē debet iudicari, nunqđ profluuium aliquod sanguinis,uel uomitus,uel sudor,uel alui subductio erit: si ueto per abscessum,quod membrum,uel quis articulus,abscessum suscipiet. In iis ergo, qui per excretionē debent iudicari,dupliciter distinguere oportet,& futuræ excretionis signis,si affuerint: & aliorū,si non affuerint: certius enim sperabis eum,qui semper p̄ostenditur,modum excretionis,si nullum te aliud distraxerit. Me igitur oportet proprium uniuscuiusque dicere: te uero in ægrotantibus non hoc solum indicere,sed & singula alia considerare. Si igitur præter rationem aluus cōprimitur,uel urina,iam prope crisi existēte, rigorem sperare oportet. Si is adueniat,distinguendum est,nunquid sudor post ipsum sequatur,uel uomitus,uel subductio uētris,uel aliqua horū, uel omnia. Et primum quidem ad morbi ideam est inspiciendum. Si.n. exquisitæ incendens fuerit,statim certior erit & rigoris p̄cognitio: quod.n. incendit,biliosum est. Dictum est autem in præcedentibus,q humor iste quando uehementius mouetur rigorem,facit. Post hæc autem, &

D illud considerandum est,nunquid urinis tm̄, uel etiam aluo cōpressa,riguit. Si.n. ambobus,necessario sudor multus subsequitur. Si uero urinis solis,considerare oportet, nunquid alui excremēta plura,q̄ priora,uel pauciora,ante crisim exierint: si.n. plura,manifestius motus naturæ ad hunc locum est agnoscendus: si pauciora,ad sudores. Si uero & uomitus signa affuerint,per has ambas excretiones iudicabitur: & uel magis per earum alterā,q̄ magis præualebit: uel æque p utranq;,qn̄ æqualia quodāmodo indicia affuerint. Si uero signa uomitus nō affuerint, solos sudores expectare oportet: & magis,qū ægrotantes delirauerint,increscente accessione,& partes exteriores calidiores,ac rubidiores extiterint,& uapor qđā calidus exeat, qualis antea nō aderat. Quòd,si pulsus vndosus fiat,& insigniter mollis,adhuc amplius sudores expectare oportet. Durus autem pulsus,uomitus magis,q̄ sudores,præostendere solet: altus.n. oīs excretionis indicium est,sicuti,& uchemēs. Si uero magnus fuerit,motus ad exteriora potius, q̄ ad interiora,signum existit. Cum uero uterq; duplex sit,hic quidē,qui ad exteriora,per fluxum sanguinis,atq; sudores: alter autem ad interiora, p aluum & stomachum: undosus quidem pulsus sudores,magnus autē simpliciter fluxum sanguinis præostendet. Motu uero ad interiora superante,cū non aderunt signa uomituum,per uentris excremēta crisis fiet: si uero affuerint,per uomitū potius: si uero ea affuerint,& uenter insigniter subducatur, per utraq; fiet crisis. inæqualis aūt pulsus in pluribus

A 6 Epi. cō. 1. t. 10. 3. 156. g
B 1. Pror. cō. 3. 1. 41. 4. 185. l
C 1. Epi. cō. 2. 1. 80. 3. 116. 2
DD Malas uaresque subicundas monstrare sanguinis fluxū non memini me legisse apud Hippocratē, neque i libris Prædict. neque Epid. sed maxillarum rubore leges 1. Epid. com. 3. 1. 118. 3. 126. h. atq; et 4. & 5. & 7. quin & i Coacis quoque prænotionibus. Ac in ipsis Coacis legitur sententia de ruboribus circa nasum: sed plane alui humescentia, non sanguinis profluuij, signa sunt.
E de Vict. rat. in morb. acut. com 2. t. 10. 44. 7. 122. f. At uomitum id significare, ibi ab Hip. nō adscribitur: sed a Gal. in suo caplan. illius contextus.
F 1. Pror. cō 3. 1. 76. 4. 188. g
G In Prog. cō. 3. t. 30. & 31. 4. 210. e. 211. a
H In Prog. cō. 2. t. 65. 4. 204. h
I Ibidem t. 66. 205. c
* Phlegmatis.

I. LIAO

pluribus quidē crisibus fit,& præcipue cū non fiunt sine pugna,& periculo : multo uero magis, E
cum biliosi humores ad uentriculum confluunt,perstantibus etiam aliis ‖ uomitus signis , quæ
Hippocrates scripsit: tunc & omnino pulsus fiunt inæquales, cum stomachus iam grauatur ac
mordetur.Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates,uel quia non nouerat,uel quia non magni
momenti existimauit,idcirco nō est executus.Vomituum autem signa sunt oris uentriculi mor
sus,simul cum dolore capitis,& uertigines obortæ,cum ijs,quæ obiiciuntur oculis, tenebrosis,
& cum agitatione labri inferioris,& multo ac tenui sputo defluente.Hæc uero omnia accidunt
cum biliosus,& mordax humor in uentre ac stomacho collectus fuerit,& uentriculi os momor
derit(quod etiam prisci cor nominabant)& cum ipso totum stomachum intus,atq; infra distra
xerit:unde & labrum in ipsis agitatur,& sputum tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis ob
uersantur,& hallucinantur,& uertiginem patiuntur , & caput dolent , euaporante re aliqua ex
humore bilioso,& præterea facta in neruis compassione.Propria uero signa profluuij sanguinis,
quidam fulgoris motus oculis apparentes,quoniam humor est flauus:obtusiones autem , quo-
niam multus,& totus simul elatus ad superiora spiritus,meatus obserat.Ita autē & oculi lachry
mātur ob fluxus multitudinem:quod etiam accidit in inflammationibus oculorū. Eodē modo
rubidi aliquando uidentur,cum malis non nunquam,& naribus.Proprium uero signum sangui F
nis fluxus e naribus,est etiam præcordiorum tensio sine dolore:nam,& hoc non paruum indi-
cium est sanguinis ad superiora tendentis,sicuti etiam difficulcultas anhelitus:nam, & hæc san
guine transeunte in thoracem fit.Si uero præcordia cum dolore extendantur,non fluxum san-
guinis futurum,sed aliquam ibi adesse inflammationē significāt. Sed,& dolores capitis, quam-
uis commune signum existant uomituum,& fluxus sanguinis: qui tamen uelut mordaces sunt,
uomituum:qui uero quodāmodo grauātes, atque extendentes pulsantesq;,& calidi,sanguinis
fluxum proprie significant.Sic etiam uiscerum in precordiis existentium inflammationes,cau-
sæ sunt unà,ac signa sanguinis fluxuū,quando morbus per excretionē debet terminari.‖ Quòd
si ad latus diuersum sanguinem fluere non est bonum : secundum directum uero est bonum,ut
docet Hippocrates,& experientia monstrat:iam tibi facillimum est narem, ex qua fluxurus est
sanguis,prędicere,ubi causam iā fluxuri sanguinis inueneris.Dextra enim præcordia ex dextra
nare bonam crisim afferunt,sinistra uero ex sinistra. Didicisti uero prius,& bonarum, & mala-
rum crisium signa.Quid igitur difficile est narem,ex qua profluet sanguinis,prænoscere cū mē-
brum patiens possis exquisite dignoscere:& crisis morem non ignores:& signa,quę fluxum san
guinis indicant,sint euidenter manifesta?Præter hæc omnia,& ætas,& tempus anni,& regio,& G
ægrotantis natura,futurum sanguinis fluxum possunt manifestare.Sāguinis igitur fluxus,& uo
mitus propria,& manifesta sunt signa:post hæc uero sudorum.Si uero per excretionem alui cri
sis fit subsecutura,manifestum quidē nullum est signum, nec proprium : sed ex eo,quòd adsunt
quidem crisis signa, desunt autem uomituum,uel fluxus sanguinis,uel sudorum, colligere licet.
Quanquam,etiam si nullum horum signorum adsit,nondum hoc tantum, sed etiam per hæmor
rhoidas crises fieri contingit , & mulieribus per menstrua . Non tamen est impossibile omnino
distinguere.Grauitas enim lumborum effatu digna,& dolor,& tensio hic menstrua antecedit:
hæmorrhoides uero non omnibus consuetæ sunt:quibus autem sunt consuetæ, in his solis non
facile quis distinguet. Aliis autem omnibus,quando affuerint signa coctionis,& crisis, uomitus
uero signa nō affuerint, vel fluxuum sanguinis, uel sudorum,omnino uenter perturbabitur.Ita
quidem distinguere oportet tum propria , tum communia modorum crisium indicia, in hisce
scilicet morbis,qui per excretiones iudicandi sunt.Si uero ad abscessus conuertantur, commu-
nia quidem omnium indicia sunt,salutariter se habēte ægro,quòd neque morbus soluatur,neq;
urina multa,& multam habēs subsidētiam,sed cruda,& tenuis appareat:Propiia uero(ubi mor
bus nō fuerit ualde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laboranti superueniēs, mox quie- H
scat:eamq; grauitas capitis,ac dolor subsequatur,& grauis somnus,ac surditas: huic in glandi-
dibus post aures necesse est abscessus fieri.Si uero morbus iamdiu durauerit , neq; ullum ex his
signis affuerit: sed in aliquo ex locis inferioribus,uel grauitas, uel tensio, uel inflamen, uel do-
lor apparuerit:huic abscessus ad partes inferiores est expectandus.‖ Exemplum uero utriusque
abscessus ex uno morbo assumens Hippocrates in prognostico,qui possunt eius sermonem dili
genter inspicere,edocuit, quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi
uisum est hoc in loco facere pręsentis sermonis finem . Si quis enim dictis ab Hippocrate,hæc,
quæ modo scripsimus,addiderit:nondum uero artem habet pręnoscendi crises:in libro sequen
ti,qui ultimus erit propositæ tractationis,spero ipsum id,quod deficit, cogniturum : prudenti-
bus enim,& hæc possunt sufficere,neque quarto egent tractatu.

In Prog. com. 3. t. 30. 4. 210 e
In Prog. com. 3. t. 33. 4. 184. d
In Prog. com. 2. t. 67. 4. 203. d

GAL. DE DIEBVS DECRETORIIS LIBRI TRES

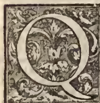
Ioanne Guinterio Andernaco interprete

Ab Augustino Gadaldino accurate emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Enumerantur iudicatorij dies : vis ipsorum ac facultas ostenditur : via quoque ac ratio ipsorum prænoscendorum explicatur.

Qui morbi, facta crisi, reuerti soleant : ac de indicijs iudicatorijs. CAP. I.

VÒ solutiones morborum, qui nõ paulatim imminuti fuerunt, uerum subito finierunt, fidæ sint, excretio quædam copiosa, uel abscessus insignis, requiritur : nam, qui morbi citra hæc quieuerunt, in ijs recidiua timenda est. Quare animum diligenter adhibere cõuenit, ægrumque in omni custodia tenere, nihil eorum, quæ ijs, qui fideliter sanati
C sunt, uel in cibo, uel in potu, uel balneis, uel motu, uel deniq; in alijs quibuslibet concedimus, agere ipsum permittentes. Si nanque morbus, qui quieuit, exiguus fuerit, forsan ob tam exactam uictus rationem prorsus subsederit, ut postea nunquam reuertatur : si uero malignior existat, etiam tunc, cum hoc uiuẽdi modo usus fueris, redibit, non tamen cum summo discrimine. At, si neglexeris, parumque studiose animum aduertas tanquàm fideliter soluto, multo grauior, quàm à principio, euadet. Itaque morbi cuiusdam magni, & uehemẽtis solutionem firmam signa, quæ λυτήρια.i. solutoria uocat Hippocrates, præcedere oportet: partim sudores bonos ex toto corpore manantes, uel urinarum copiam, uel alui recrementorum, uel uomituum : partim sanguinis ex naribus profusionem, uel aliam quandam eius euacuationem, uelut ex ani uenis fluorem, quas αἱμοῤῥοΐδας appellant, uel ex utero : partim in glandulis, quæ auribus subiacent, abscessus, aut in alia quadam ignobili particula, aut in articulis. Cęterum, quibus nullo huiusmodi signo apparente morbus finijsse uidetur, de his Hippocrates undequaq; admirabilis, communi quidẽ sermone hunc in modum pronunciauit: Quæ sine
" signis finita sunt, ferè reuertuntur. membratim uero in aphorismis, & opere prognostico, nec mi
D nus in epidemijs perdocuit, quorum nam recidiua exitialis sit, quorum minus: item quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertantur. De his sanè in alijs commẽtarijs sñiam ipsius explicauimus. At nunc de ijs morbis, qui simul cum signis solutorijs desierunt, qui sanè & iudicati esse dicuntur, uerba facienda esse censeo, illis, qui boni quippiam de decretoijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Etenim nunc in his excretiones uel abscessus non mediocris præcedit in ægri corpore perturbatio. Hic siquidem frequenter spiritum subito difficilius trahit, uel delirat, uel caliginem, uel splendores, ob oculos uersari putat, uel lachrymas fundit, uel oculos rubentes habet, uel tempora grauia, uel in ceruice dolores percipit, interim uel capite dolet, uel nigra quædam seu obscura oculis offundi quæritur, uel cardiogmo.i. oris uentriculi morsu laborat, uel inferius labrũ quasi tremulum, ac intro cõtractum hẽt, uel rigore uehementi cõquassat: Quinetiam plerisq; hypochõdrium attrahit, ijdem implacidi sunt, exiliunt, frigidã expetunt, & uri se magis, ac antea, dicũt, Non nullis ipsorum accessio quoq; maturior incipit, & lõgior uehemẽtiorq; euadit. Ad hæc coma, aut aliud quoddã, atq; aliud symptoma occupat. Atq; hìc iã uniuersos, q adsunt, in metu esse maximo uidere licet, audireq; dicentes, q æger nihil ab ijs, q in foro de morte iudicant, differat. Vnde mihi quidã medicorũ ne adfuisse quidẽ hmõi ægrotantiũ perturbationibus uidenẽ: uel non inquirerent, qd iudicationis uocabulo significaretur, neq; an

In Progn. cõ. 3. t. 22. 4. 209. e Et in Coacis prænot.

Hæc sñia cũ ea congruere uidetur, quæ legitur 2. Aph. 27. Ext. oidi. 16. b. Et 2. Epid. sect. 1. Quæ præiudicata sunt, si crude iudicata fuerit, recidiuæ fiunt. Et 4. ẽt. Qui nõ sincere iudicabãtur, recidiuabant. Similiter 2 Prorrhe. Recidiuas aũt expectare oportet ijs qbus melius habere contingit, neq; in diebus iudicatorijs neque signis bonis compeßis.

res ita fieri posset, uel minus. Vtrum.n.morborũ quasdam subitas solutiones cum excretione ali E
qua, uel abscessu, fieri dubitant: an hoc quidem uidisse profitent, alia uero symptomata, quæ an
te paulum recensui, adesse ipsis ignorant? An hæc quoq; intelligunt, nõ autẽ id, qđ accidit, iudi-
cationẽ appellandã esse prædicant? quod si est, nõ de re, sed noĩe disceptatio est. Nã fateri nõ co
gnoscere, turbationes quasdã subitas oboriri ægro, cardiogmo laborãti, uel exilienti, desipiẽti,
aliaq; id genus patienti: tum paulopost in eis uel sudore, uel sanguinis profluuio, uel alio quodã
simili eueniente, securã morbi solutionẽ consecutã esse: hoc uel à cõtentione, uel à dementia ex
trema nihil distat: siquidem hæc non inter ea numerãtur, quæ raro cõtingunt, sed q̃ potius quo-
tidie apparent. Nos sane turbationẽ in morbo adeo subitã, iudiciũ seu crisim appellamus: atq;
finire ipsam plerunq; ad salutẽ, interim ad exitiũ ægrotantis, affirmamus. Si porrò quis aliud q̃p
piã, non hoc, iudiciũ esse dicat, & deinde contentiosus sermoni meo obstrepat, is opinionẽ suã,
non me, reprehendit. Præstabat igit̃ scientes, quid tãdem sibi uelit ipsum uocabulũ, de re sermo
nẽ eos instituere. Sed horum inscitiæ ac contentioni ne Aesculapius quidem ipse mederi possit.
Atq; hæc mihi plura, quàm decebat, aduersus illos dicta sunt. Cæterũ, quibus artis opera curæ
sunt, cum illis iam de proposita hic consideratione disseram.

Eandem inesse differentiam in diebus iudicatorys, quæ in ipsis iudicationibus. CAP. 2. F

IVdicia.n.seu crises ipsæ omnibus diebus accidũt, sed neq; pares numero, neq; ex æquali fide.
Hoc intercedit discriminis inter illas, q̃ alię bonæ, aliæ malæ, eueniũt: quædã cum pluribus, &
difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: nõ nullæ statim ab initio tuto inuadũt. Quin
etiã in hoc plurimũ differunt, q̃ hæ deficientes, illæ perfectæ sunt: nec minus, q̃ aliæ certis statu
tisq; diebus indicatæ prius, fiũt: aliæ repẽte & ex improuiso nõ idiotis modo, sed ẽt artificibus,
eueniunt. Tot sunt iudiciorũ dr̃iæ: tot etiã dierum decretoriorum. In duodecimo.n.& decimo
sexto nullo unq̃ iudicatũ uidi. In septimo, ne uel numerare omnes adhuc possum. In sexto iudi
cant̃, sed cũ difficilibus symptomatis, & periculo maximo: ad hæc absq; fide, imperfecte, obscu
re, sine notis, & ad malum. Cũ igitur non solũ mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quædã die
rum dr̃ia, sed Archigeni etiã in artis operibus diligenter admodum uersato, inuenta sit: insuper
hoc superiori, Tarentino Heraclidi, qui experientia speculationẽ collegit: postremo etiã Philo-
timo & Diocli, alijsq; ueteribus: tum ante hos uniuersos Hippocrati diuinissimo: quomodo non
quis iure in dierum numero differentiã quandam statuat? Nam, quòd in tòt annis septimum iu
dicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, cõspicue, & salubriter: sextũ è con
trario uiderim: non paruum quoddam discrimen ostendit. Porrò, q̃ ego quidem nunquam duo G
decimum uiderim iudicantem: alius autẽ quispiã raro simul & imperfectè, infirmiter, cũ pericu
lo, obscure, sine signis, & malè: neq; hoc exiguam dierum dr̃iam indicat. Multi siquidem morbi
sunt, qui in septimo die iudicantur absolute, pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, &
dextre: in duodecimo rari quidẽ adeo, ut nobis uisi sint nondum: &, si cui aliq̃ñ ante nos in duo
decimo die crisis euenisse uisa est, uel imperfecta, uel infida, vel periculosa, uel obscura, uel sine
signis, uel oĩno ad malum accidere uisa est. Voco imperfectã iudicationẽ, cum ex morbo quip-
piam relinquitur: infidam seu incertam, cum morbi recidiua contingit: periculosam, quæ cum
symptomatis grauibus accidit: obscuram, quæ citra excretionem, uel abscessum quempiã eui-
dentem, euenit: Sine signis fieri dicitur, quæ à nullo priore die indicata est: mala, quòd in ægri
perniciem omnino desinat, non opus est, ut dicam. Rursus absolutam uoco, quæ nihil relinquit
morbi: Fidam, firmam, securam, quæ non amplius redit: Tutam, quæ sine periculosis symptoma
tibus accidit: Sic manifestam, cui excretio quædam, uel abscessus insignis ac conspicuus adest:
cum bonis signis accidit, quæ à contemplatorio prius indicata est: bonam esse, quæ ad sanitatẽ
desinit, non puto quempiam latere. Verum, si hæc ita apparent, maximam esse dierum inuicem
differentiam nullus reclamabit. H

Aduersus eos, qui, quod authores dissentirent, & indicatorij dies non easdem uires obtinerent, uniuersam ipsorum doctrinam euertebant. CAP. 3.

DIcet forsan aliquis nihil uerũ esse eorum, quæ diximus: sed nos argentũ à iudiciarijs diebus
accipientes, ipsos in res medicas introducere, tanq̃ nothos quosdã pueros germano ueroq;
generi assimilantes. Qua.n.re moti alia, q̃ argento, contra euidentia mentiremur? non.n.genere
iudiciarij nobis conueniunt, neq; ciues aut familiares sunt, ut ipsis sine mercede subueniamus.
Quid nanque uel melius esset, uel illis, ut decretorij esse putentur: uel nobis, si, ut sunt ostenderi-
mus? At, quemadmodum alia quoq; per experientiam cognita indicamus libere; iniquissimum
esse putantes ueritatem occultare: sic & dierum differẽtias, quas crebro spectauimus, dicimus,
uti uidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt Diocles & Hip-
pocrates) item alios, quorum prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciasse inuenia-
mus, adhuc etiam magis, ut puto confidimus, tanquã uera dicentes. Verum non cõsentiunt uni
uersi hi (inquiunt) de iudiciarijs diebus: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt: item quidã hos,
quidam illos iudiciarios esse pronunciat: non eosdem uniuersi, sed ut cuiq; sua est opinio. Quid
igitur per deos, quæso, ad illos dicas? num, in quo dissensum est, hoc omnino non esse dicitis?

Atqui

A Atqui nondũ conueneritis : nam,ꝙ accuratiore experientia, inquiſitione,& iudicio huiuſmodi
opus habeant,apud oẽs in confeſſo eſt.At,ꝙ nullus eorum,qui diſſentiunt,uera nũciet,non mo-
do non uos,ò eximij decretoriorum calumniatores,ſed ne Pyrrhoneam quidẽ dubitationẽ pro
feſſi,recipiunt, qm̃ hi diſſenſionem ἀνεπίκριτον.i.quæ dijudicari nequeat,non ſimpliciter uniuer-
ſam quamlibet,ignoratæ rei ſignum eſſe aiunt.An igiť impoſſibile eſt dijudicare,quis de diebus
decretorijs uera,quis falſa,dicat ? An poſſibile quidẽ,ſed non facile,ſiquidẽ & tp̃s longũ,& dili-
gentiã accuratam deſiderat?Nã morborũ initia qñq; ſunt obſcura:&,utrum,in quo quis die cri-
ſim inchoauit,tum eſſe decretoriũ ſuſpicandum ſit:an quo primum ſolutus eſt morbus:cõſide-
rationem quandã deſiderat.Alius.n.quiſpiam alterũ ipſorũ,arbitror,alius alterũ,ſuſpicabiť:ſor
ſan ẽt aliquis neutrũ,ſed,in quem plurimũ iudicij tp̃s peruenit,eundem eſſe decretorium dicet.
Qñ igitur ad hoc ẽt nobis opus eſt,ut frequenter ipſa inſpexerimus,erat aũt hoc in diebus qui-
buſdã impoſſibile,qui raro iudicant,uel caſu quopiam: nõ.n.impoſſibilis eſt hypotheſis: ſi quis
raris diebus incidat primis:dein prius, ꝗ longum iudicium expectarit,de ipſis tanquã decreto-
rijs ferat ſententiam:ex huiuſmodi uniuerſis neceſſariũ eſt ueram dierum iudicij hiſtoriam tur-
bari. Si etenim,in quo quis iudicatus eſt,eum decretoriũ diceremus,facillima ſic eorũ cognitio
B euaderet,& propè oĩbus eſſe decretorijs liceret:Qm̃ uero non ſatis eſt raro iudicantẽ uidiſſe,ue
tum crebro:tum ut criſis ſit(quemadmodũ recenſui)bona, p̃fecta, ſecura, manifeſta,ad hæc tu-
ta,& prius indicata : conſtat uniuerſum in ſoriticam dubitationem incidere.Si.n.quædã ex his,
quæ dixi, adſint,quædã abſint: & præſentia æquenť abſentibus,uel exiguus aliorũ ſit exceſſus:
liquet nos de huiuſmodi die addubitaturos eſſe,decretorium,an non,appellare oporteat:ſiqui
dem oĩbus,quę dixi,p̃ñtibus,uel plurimis & maximis,adhuc dubitare ſumma eſt ſtultitia:quẽ-
admodum ſi nullum ipſorũ,uel oĩno pauca leuiq; potentia prædita adfuerint, etenim hic ex nõ
decretorijs numerandus eſt . Quòd ſi parua q̃dam eorum,quæ ei adſunt,& non adſunt,dr̃ia ſit,
manifeſtum eſt nos in dubitationẽ uenturos,utrum ex decretorijs hic referendus ſit,an minus.
Ego itaq; ipſe ab adoleſcentulo quidem dies decretorios obſeruare incepi,ut ex mea ipſius ex-
perientia de ipſorum diſſenſione diiudicarem: non tñ iam ſanè poſſum de quibuſdam clare pro
nunciare,quantum ad pręteritam memoriam ſpectat.Tale ẽt Hippocrati,viro nimirum ueraci,
diu admodum accidiſſe vr̃,ſi quid ex ‖ primo epidemiωn coniecturare oportet, vbi multos dies 1.Epi.com.2 t.
in unum congeſſit,quos in prognoſtico & aphoriſmis circuncidere vr̃. Demonſtratum autẽ no 81.84.85 3.116
bis eſt alibi,nec iã minus ex ſequentibus clarũ euadet,prius epidemiωn libros Hippocratẽ ſcri- c.Et com.3.t.14
C pſiſſe,dum theoremata adhuc experimentis exploraret,nec g̃natim ſñiam de eis proferre aude- 120.d.
ret.Quamobrẽ ij,qui dies iudiciarios tollunt,tanꝗ non exiſtentes,qm̃ de illis inter medicos nõ 2. Aphor. 24.
conueniat,non adeo in artis operibus animum aduertiſſe mihi apparent. Nã,ſi aduertiſſent,nõ Ext ord. 15. g
ſolum in quibuſdam diebus diſcordare,ſcribẽtes de ijs, ſed ẽt in plurimis conuenire ubi cõſide In Prog.com.3.
rarint:& deinde experientiæ ſuæ meminerint:inuenirent nimirum alterius eſſe naturæ illos,in t.34.207.b
q̃bus conſentiunt,alterius illos,ubi diſcrepant. Quis.n.uel ſeptimum,vel undecimum,uel deci
mumquartum,uel alios quoſdã ſimiles,non dixerit eſſe iudiciarios?nemo,opinor: apparent.n.
oẽs tanquam uno ore de ipſis pronunciare.Atqui,ſi de omnibus inter ſcriptores cõueniret, for
ſan ipſis oĩbus ordine liceret ſine iudicio,& inquiſitione ueritatis imitari aliquẽ,qui primus de
iudiciarijs diebus diſſeruit:cum autem in* plurimis diſcordent,nõ adhuc hmõi quid cogitare li
cet.Sed mihi mirari ſuccurrit uiros ob ueritatis acquirendæ ſtudium . nempe,ꝙ non eoſdẽ uni-
uerſi dicant,ſed in quibuſdã diſcrepent,neq; temere,neq; ſine ratione mihi facere vñt . At, qui
dies notas iudicationum uniuerſas conſeruant paulo ante à me ſcriptas,in ũs uniuerſi pari mõ
conſcribunt:qui uero ambiguitatem aliquam ac dubitationem hñt inde, ꝙ non nullæ eis notæ
adſunt,quædam non.haud ita ſimili modo ab omnibus ſcribunť.Vnde conijcere eſt non obſcu
D re,decretoriorum dierum naturam quandam eſſe propriam,eximiã.Quos.n.ſcorſum unuſquiſ-
que noſtrum ad talium experientiam deueniens,iudiciarios pronunciauerit,ex eo,ꝙ uniuerſas
iudicationum notas cõſeruent,eoſdem apud illos quoq; in confeſſo eſſe inuenias:ſicut ẽt,quos
experientia nemo põt iudicare,de his eſſe diſſenſionem. Nullum igitur ego his maius indicium
de iudiciariorum dierum natura exiſtimo,quàm ꝙ de ijs,qui oẽs iudicationum notas hñt, has
quoq; apud illos reperias,oẽſq; conuenire:de quibus quis dubitet,de ijs diſſentire:nam in tali-
bus controuerſia fidem ijs,qui in confeſſo ſunt,firmam aſtruit.Præſtaret ergo ſophiſtis cauillos
aliqñ odio proſecutis,de illis,qui oẽs habent iudicationum notas,omnibuſq; in confeſſo ſunt,
prompte ſñiam dicere,& de reliquis conſiderare:qñquidem propter dubitationem,quæ in pau
ciſſimis eſt,*certitudinem in plurimis adeo conſpicuã peruertere extreme abſurdũ eſt.Age igi-
tur,nos,ſi ueritati ſtudemus,ipſorum iudicio integre manum admoliamur:& primos ſanè tan-
quam regulas quaſdam,omnes iudiciorum notas habentes,apponamus : ſecundos , his proxi-
mos:deinde tertium quendam & quartum ordinem ſtatuamus,& cuiuſq; dignitatẽ indicemus.
Etenim huiuſmodi cognitio ad curationes morborum, & ſolutiones non leue momentum ad-
fert:ne uidelicet ijs timeamus,qui fidis diebus iudicati ſunt,aut tenuem uictum præbeamus:ne
ve perfidis diebus iudicatos parum diligenter obſeruemus.

De uiribus dierum iudicatoriorum : ac primo quidem de quarti, septimi, & sexti natura. E
CAP. 4.

PRimum itaque omnium dierũ decretoriorum ſeptimum dicimus,non numero uidelicet, &
ordine primum, ſed potentia & dignitate:omnes enim ſummatim decretoriorũ notas occu
pat.Etenim plurimos iudicat,& abſolute,itẽ cũ manifeſta excretione,uel abſceſſu,ſine pericu-
lo uehemẽti:& ut plurimum quartus eum prænunciat.Nam, ſi urinæ in illo planè, uel ſputi,uel
deiectionis,uel appetitus,uel mẽtis,uel ſenſus, uel alteri⁹ cuiuſdã ſimilis, manifeſta cõtigit mu
tatio,illã ut nõ ſimilis in ſeptimo iudicatio comitet̃,quomodo fieri poſſet:bona,ſi ad ſalutẽ:ma
la,ſi ad peiora portendat? Plerunq; igit̃ bona iudicia eueniũt in die ſeptimo: etenim hoc ei præ
ter cæteros accedit,q̃q̃ non nulli etiã in eo moriunt̃, & euidenti conuerſione ad peiora pergen
tes,in ſequenti quodam decretorio intereunt. Sextum autẽ diẽ, quanto pauciores in eo iudicã
tur,quam in ſeptimo,tanto quoque maligniorẽ inuenio, ut qui fere ex aduerſo natura ſeptimo
oppoſitus ſit.Etenim,qui in quarto ad peiorem ſtatũ recidunt,pleriq; ſexto moriuntur. E cõtra
rio rurſus,ſi bona conuerſio contingat, ſeptimũ criſis expectabit. Et, ſi raro interim ad meliora
conuerſionẽ in quarto die euenientẽ ſextus excipiens iudicarit,incredibile eſt,quanta cũ per-
turbatione,periculo,& metu hoc fiat,quaſi æger ſtatim adeo fato ſit functurus.Nã,ſi in delatio- F
nẽ animi,quã cataphorã dicunt,incidant,ſopori graui,quẽ caron appellant,ſimile quid ipſis ob
uenit:fiuntq; tũ omnis ſenſus,tũ uocis,expertes:&,ſiquæ excretio proueniat,animo conſternã
tur,pulſus ipſorũ concidunt,color abit,tremunt,collabunt̃. At ſeptimus dies ſemper pro excre
tionis portione reficit ipſos magis ac recreat. Atq; igit̃ ſexto die maligna, acria , fœtida magna
ex parte tũ deijciunt,tũ uomunt.Sudores rari quidẽ,q̃ æquales,& toto manantes corpore,& ca
lidi:quales,ſi q̃n oboriunt̃,ſæpenumero intercipiũtur. Timor inuadit ſpectãtes eius rei ignaros.
Interdũ parotides malignæ,uel etiã arquatus, uel alius quidã abſceſſus, alterũ certamẽ, quo di
ſcutiat̃,requirẽs, emergit. † Ex urinis iudicasnec interim in his boni q̃ppiã inueneris: etenim
crudæ,decolores,tenues,boni nihil,q̃d ſubſidet,habentes,ſed nunc quaſi teſtaceũ, nunc areno
ſum:in totũ inæquale,incoctum,ipſa copia tantũ in ſexto die,quibus apparet,conducens.Atq;
hæc huius diei moderatiſſima leuiſſimaq; ſunt opera,ſi q̃s ſaluari debet: plurimos aũt cõfeſtim
in ſyncopen coniecit,uel ſuffocauit largo ſanguinis profluuio,uel euacuatione parũ moderata,
item uel quadã catoche,uel inſania,quã μανίαν græci appellant:alios in manifeſtã perniciẽ inie-
cit,arquatos inducẽs,parotidas nõ bonas excitans,& marcoribus inſanabilibus interim inuol-
uens : demũ quod mali genus non adfert ? Mihi quidem frequenter in mentẽ uenit ſeptimi diei G
naturã Regi aſſimilare, ſexti uero, Tyranno. Ille ſiquidem prouidet,tanquã bonus aliquis prin-
ceps,ijs,quos iudicat, ut uel ſupplicij partẽ adimat, uel illuſtret uictoriam:Sextũ uero diẽ e cõ-
trario finxeris,uel pernicie illius,quẽ iudicãdũ accepit,gaudere,uel ſalute dolere,quærereq;ubi
animum expleat,& male ægrũ,qui in ipſum incidit, tractet,& longa punitione inuoluens exer-
ceat. Agè igitur(ſermo.n.hic mihi ſiſtat prius, q̃ aliorũ dierũ decretoriorũ naturã explicẽ)ſi q̃s
roget me de ſeptimo die,an decretorius ſit: dein,ubi hoc affirmarim ex parato, de ſexto rurſus
q̃rat: quid ei reſpondero ? Nam,ſi eandẽ huic quoq; appellationẽ imponã,putabit forſan aliq̃s
natura ipſum ſeptimo aſſimilẽ me exiſtimare:ſi uero natura cõtrariũ,ideoq; ex decretorijs die-
bus exemerim,forſan opinabitur,eodẽ genere cũ duodecimo,& decimoſexto comprehẽdi : de
quibus antea dixi,nunq̃ me uidelicet uidiſſe ipſos iudicantes. De his ſanè,q̃d ſentiam,prõpte,
ut de ſeptimo dixi,enunciabo.Illos.n.q̃ nullam decernendi notam hñt , nõ decretorios dicam:
hunc,quia oẽs hẽt,decretoriũ eſſe:de ſexto non tã abſolutam enunciationem ſtatuere poſſum,
decernit etenim frequenter de morbis,ſed doloſe & praue.Quapropter,ſi quis me cogat de ipſo
ferre ſñiam,non longa oratione uſus,ut paulo ante,cum uniuerſam eius naturã recenſerem,ſed
ſummam complectens,ſextũ diem malum eſſe decretorium dixero,quemadmodum ſeptimum H
bonum.Non tñ ſic conuenit ſimpliciter,atq; anguſta orõne de re non ſimplici pronunciare. Nã
præter alia medicorum,pleriq; rei ipſius obliti,de nomine contendunt: nõnulli ſubitam in mor
bo mutationem iudicationẽ appellant:q̃dam,niſi bene ægro ceſſerit, tale criſim non uocitant :
aliqui horum utrunq; iudicij opus eſſe aiunt. At iudicium ipſum,perturbationẽ(quã σάλον græce
dicũt)facientẽ cõſpicue mutationẽ in morbo acuto,ex ipſa uidelicet morbi natura ꝓuenientẽ,
non extrinſecus,eſſe arbitrant̃.Deinde multũ,ac diu de ſignãto cõtendunt:neq; id ipſum intel-
ligentes,tanquã à rebus medicis deſciſcentes,uel dialecticis,uel grãmaticis, uel rhetoribus con
uenientẽ ſpeculationẽ recipiunt: ſiquidẽ dialectici munus eſt de nõium rectitudine diſputare ;
Rhetorũ & Grãmaticorum eſt inſpicere nomen,an "latinis in uſu ſit.Atq; hæc nonnulli medico
rũ factitant,tantã uel dialectices,uel grãmatices,uel rhetorices cognitionẽ, ac intelligentiã ha-
bentes,quantã aſinus lyræ.Hi ergo medicorũ res omittentes,& aliena male tractãtes , utrobiq;
grauiter peccãt.Nos ſanè,q̃uo quis medicis nominibus optime utat̃,alibi mõſtrauimus. In præ
ſenti cõmentario dierũ naturã interpretari ſtatuimus,ſophiſtarum nugas alijs relinquẽtes , qui
artis opera parum curant,ſed nugantur,uelut in adoleſcentium diatribis. Dicetur tñ nõ nihil in
ſequẽtibus etiam de prædictis nominibus,ut illorum cauillos quis poſſit diluere, homonymias
diſtin-

† *Si uero & per urinas quãdoque iudicet, nec ipſas bonas inueneris.*

A distinguens.Nunc aũt prius ipsam utilitatẽ explicemus,quemadmodũ in oĩbus cõmentarijs fecimus,ut hunc iã tenens,eoq; fruens,ex abundantia, sophistarũ nugas reprehendere cõdiscas. Nam,ut alia sine longa ipsorum nugacitate,artis candidati pñt ediscere, oẽm adamussim dierũ naturam ex ipsa doctrina opere possunt consequi.Atqui in totum ab eorũ loquacitate tam vulgata abstinere impossibile est:postremo quoq; in priore sermone,vel inuiti ipsam attigimus.

De ordine dierum iudicatoriorum ad vigesimum vsque diem. CAP. 5.

PVta itaq; illa,uice procemij alicuius ꝑꝓ speculationis celebritatem,mihi esse prælibata: vtilitatem autẽ ipsam, & præstantiam ad artis opera, nunc deinceps dicere uniuersam tempus postulat.Quòd quidem utilitas sit,etiã sine appellatione ostenditur:ꝙ autem ueritas,non statim apparet, sed ex ipsis rebus iudicationem expectat. Quare lectores hoc adhortari opportunum est,ut,postq̃,quẽadmodũ,& nos oĩa hic scripta multo tꝑe iudicauimus,ipsi quoq; in ęgris eadẽ explorauerinr,tum audeant de dictorum ueritate sententiam proferre, prius autem nõ. Rursus igitur initiũ faciamus ab ijs,quæ à principio libri incepimus: dicamusq; quæcunq; quidẽ prius dicta sunt,per capita resumentes,ut solum memoria teneanĩ: quæcunq; uero nõdum diximus, enarratione fusa interpretemur.Hæc aũt dicta sunt:morborũ solõnes,quæ subito, uniuersimq;
B fiunt,excretionem quandam,uel abscessum euidenter requirere: Dierum uero,in quibus eueniunt,naturas esse differentes:etenim septimum & frequenter soluere, & perfecte, & cũ fide,& salubriter,& sine periculo,& clare, & cum bonis signis: sextũ frequenter quidem & ipsum,sed nõ septimo similiter:nam & pauciores ipsum iudicare,& solutionis modo plurimum differre: neq;.n.bonas salubresq; ipsas esse,uerum malitiosas plurimas:neq;,si bonas solutiones,oĩno & perfectas:immo neq;,si perfectas,statim ẽt cum fide,quia nonnunq̃ morbus reuertitur, exacte licet solutus esse uideatur.Quinetiã cum periculo,& obscure sextũ diem iudicare,idq; ei maxime propriũ esse,hoc quoq; diximus. Attamen sine signis iudicium nõ oĩno sexti proprium est, sed quartus ipsius,ut etiam septimi index est.Hæc igitur præfati sumus: q̃ restant,nunc adijciamus.Septimi naturam decimusquartus maxime imitatur.Proximi his sunt nonus,undecimus, & uigesimus.Prope hos uero decimusseptimus,& quintus,post hos quartus,hunc sequunĩ tertius,& decimusoctauus.At sexti naturã nullus exacte aliorum dierũ imitatur. Si aliquando aũt in octanũ diem,uel decimũ subita morbi solutio incidat,similis ferè ei est,quæ in sexta accidat: uerũ raro in his soluitur,nec cũ fide,nec bene,nec perfecte:insuper ad hæc obscure simul & ci- *De quintodecimo quid dicendum, cum nullã hic de eo mentionem haberi uideamus?*
C tra notas:unde alterius esse naturæ ipsi cũ supra dictis ostẽdũtur. Quemadmodũ in his morbus subito nõ soluiĩ,ita nec in ijs,quos statim recensebimus,duodecimo,sextodecimo,& nondecimo.Medius inter hos ordines dierum subito non soluentiũ,octaui dico,decimi,duodecimi,decimisexti,deciminoni,quos iã retulimus: & tertij,quarti,q̃nti,sexti,septimi,noni,undecimi, decimiquarti,decimiseptimi,decimioctaui,uigesimi, decimustertius maxime uideĩ mihi esse positus,nec scilicet ita reijciendus,sicut,hi,q̃ scd'æ sunt notæ:nec ita soluere morbos natus,sicut ij, qui primæ sunt notæ.Huiusmodi quędã dictorem dierũ ad uigesimum usq; dr̃ia est.Reliquas ordine deinceps dicturus sum,hoc primũ in memoriã reuocato, quod ante paulum promisi.Nã, quantum ad artis opera atrinet, longo ad inuentionem tꝑe opus est,breuissimo autẽ ad doctrinam:quicquid est aliud reliquũ,uel sophistarũ nugæ,uel aduersus hos controuersia est,etsi hæc quoq; deliramentum sit:præstaret.n.ipsos despicere:propter iuuenes tñ,& qui aliq̃n cauillationibus circũuenti,à naturali ratiocinatione recedũt,necessario locũ habet.Igiĩ,quid proposuerimus,manifeste iã liquet.Nam sine nominibus ẽt his,iudicari,iudicatũ esse,iudiciũ,& decretorium,dr̃ias dierũ interpretatus sum:non à ratione quadam,uel dogmate abditorũ,eas introducens,uerũ ex solo diuturno usu speculationẽ cõstituens. Porrò,quicunq; hoc omisso,uel q̃uo iudicationem definire conueniat:uel quæ ratio sit,cuius occasione non æque in uniuersis ꝑdictis
D diebus iudicia fiunt,disquirit:sophistis controuersiæ ansam præbebit: qui hmõi sermonibus cõtradicentes,rem ipsam se subuertere putant:veluti si q̃s uidendi causis,quas philosophi dicunr, reclamans,se uisum sustulisse credat:uel si quis de motu quid dicat,nõ habeat,nel de loco,tꝑe, generatione & corruptione,cum sermonibus res quoq; sustulisse arbitretur. Talis est.n.de indicio,& decretorijs diebus sophistarũ dicendi facultas:qui euidens ipsum sanè amouere non possunt,significata uero transponunt,& ad diffinitioues quasdam reclamanr, postremo placita de natura numerorum proscindunt. Quanquã à nobis nuper scripta doctrina nihil horum attigit: atq; huius rei gratia sophistarum os obturat,utilitatem usumq; breuiter edocet.Pari modo dierum post uigessimum differentias compendiose tractassem,nisi ratio quædam necessaria obstitisset: quam & ipsam Empirici,qui nihil aliud recipiunt, nisi euidenter apparentia,accurate nouerunt:non tamen qui primum artem recipiunt.

Solutio rationum,quæ morborum initium,quasi inexplicabile ostendebant. CAP. 6.

HAec aũt ipsa rõ,ea est,q̃ inquirit, quodnam tandẽ sit morborũ principiũ. Etenim uigilãt, cibos fastidiunt,capite grauanĩ,segnes,& ad motum pigri fiunt,toto corpore lassitudinem sentiunt,aliaq; id genus infinita patiunĩ plurimi ægrotaturi.Atq; hæc primo adueniũt modice, uerũ semper magis augescunt paulatim,obambulantibus iam,& consueta facientibus.Posteaq̃

uero nimisquam displicere sibi cœperint,ac ab affectu uicti primũ fuerint,tunc decumbũt. Vn- E
de perspicuum euadit,morbi principiũ statuere conueniens,non leuioris esse negotij:quippe ad amussim primum,insensibile esse:ubi iam decubuerit,non morbi, sed decubitus, esse principiũ. Etenim,quòd fortiores quidam sunt,maliq; patientes,item quòd detinẽtur aliquo ciuili negotio,lõgiusq; eunt.& procul à domo deducuntur,atq; ob alias huiusmodi causas, possit quis nõdũ decumbere,sed male affectus quidẽ esse: si mollis quispiã animo,imbecillis,timidus, & de qualibet leui causa suspiciosus,statim decũbit. Cuius igitur decubitus morbi initium putandus, nemo facile inuenerit. Atqui,si neq; primum exactè principiũ capere licet: neq; decubitum,morbi initium cõsistere,ratio est: cõstat neq; aliud tempus aliquod,uel ante decubitũ,uel post eum. Siquidem priora omnia inique capientur,primo principio neglecto: quæ post decubitum sunt, multo iniquius,si neq; huius tempus morbi exordium est. Huiusmodi quidẽ sunt addubitationes.Porrò ipsorum solutiones diuersæ sunt:Prima & maxima,Multos morbos repente inuadere,uel simul cum rigore,uel dolore uehementi,nullo plane sensibili symptomate eos prægresso, Morbis itaq; alijs,in quibus obscura principia sunt,omissis,decretorios dies in manifestissimis experiamur.Etenim & | cœnatis*facillime plerisq; &|exercitatis,| lotisq;,subito morbus aduenit, quẽadmodum Hippocrates quoq; de multis ægris scriptum reliquit:Vt idẽ author de alijs ægro F tis scribere consueuit,quòd,priusquàm ægrotare inciperent,stando in erectum fatigabantur. Et quidẽ hoc ipsum dicentes,antequã morbus incepisset,inscij ac imprudentes ueritatẽ confitemur: nã morbi initium tps illud ipsis putandum est,cum manifesto febricitare incipientes decubuerint. Non.n.idem sunt capitis dolor, & febris: sicut nec uigilia, & cibi fastidium, & totius corporis grauitas,uel lassitudinis sensus:uerũ singula hæc,diuersa quædam à febre existentia,febrem denunciant.Tu igitur ò sophista mentem his aduerte.Febris inuadens,maximeq; acuta,neq; nos neq; idiotam quemlibet latere potest.Finge autem,si uoles,latere nos quoq;:sed mirarer,si diutius hora ægrotantem,licet oĩno sensus expers sit,latuerit. Putet itaq; inuasisse hora decima: sit autem uerũ initium,quod nõ decima,sed nona hora contigerit: quid hoc ad dies decretorios? In hoc artis medicæ opera nimis,uti uides, pereunt, quòd ægrotantiũ non nullos hora una latuit. Hippocrates sane medicorum omnium diligentissimus,uniuersa hæc cum obseruasset, quemadmodum,quòd complures repente nullo prius oborto symptomate,quidã | stando in rectum fatigati,febricitare inceperunt,memoriæ prodidit:ita iudicationes eueniẽtes à primo die, quo febricitauit homo,non ab illo,quo capite doluit,uel huiusmodi aliud quippiã passus est,accurate inspexit,quoniam in huiusmodi principijs decretoriorum dierũm experientia medicis est. Porrò G tu,si principia ratione contemplabilia uis inspicere,forsan ἀκαταληψίας,id est,perpetuæ inualetudinis,placitum attinges:at nõ Asclepiadarum medicina talis est.Ratione siquidem contemplatorias illi febres neque dignoscere,neq; curare dignati sunt:sensiles autẽ & claras,& potissimũ cũ acutæ sint,in quibus & decretoriorum dierum contemplationem requirimus,neq; idiotam quẽlibet,neque medicũ,latere possunt.Quid iam tibi uisũ in ijs,qui statim decubuerunt,obseruationẽ facere, uel qui stando in erectum defatigati sunt? Hippocrates etenim in utrisque faciẽs, eosdem de ambobus decretorios pronunciauit: non ubi primum capite doluit, sed cum primũ febricitauit,morbi initiũ constituens.Ita etiam singuli alij,quibus ars curæ est, nõ sermones falsi probabiliter cõtexti.Iam quidem morbi principium medicis facillime cognoscitur. Siquis uero seipsum ab hac appellatione eximit,nõdumq; persuasum habet: tũ nugari nõ solum nos,sed etiam Hippocratem,Dioclem,reliquosq; alios,quotum prius mẽtionem fecimus,existimat: is Cadmeam uictoriam uincat.

De facultate dierum indicatoriorum aduersus sophistas. CAP. 7.

NOs enim sophistas reprehendere nunc nõ instituimus,quoniam superuacuum: uerum ijs, qui ueritatem sectantur, speculationem nostram impertimus. Ponamus iam huiusmodi H quendam ægrũ,clarioris doctrinæ gratia, qui decima diei hora acuta febre conflictari incipiat: unde sophistis quærere iubentes principium ratione contemplatoriũ,ipsi,secundum diẽ,an aliquod aliud initium accessio altera in ipso faciat sensibile & clarum,obseruabimus: Dein eodem modo tertium,ut siue per triduum siue quotidie fiant accessiones,cognoscamus: hoc autẽ magis,siue in paribus,siue in imparibus diebus uehemẽtius intendat: Esto febris continua, per triduũ uero accessiones: tertio quidẽ die,hora undecima: quinto, noctis hora prima accessionẽ habeat: septimo noctis hora tertia: semper enim accessionem duab⁹ horis post uenire statuamus: quapropter etiam noni diei noctis hora quinta,undecimi septima,fiet accessio. Sunto iam huic alia similia per uniuersum morbi decursum à principio ad usque noctem undecimã. Vndecimo uero die coloratiores simul urinæ reddantur,& quasi albæ nubeculæ in ijs innatent, prius nõ uisæ.Hic nõ mediocris spes est uerè medicis morbum in decimoquarto die discussum iri: euenit tamen subinde solutionem in dierum quendam sequentium incidere.At,hoc quo pacto fiat,sermonis de iudicijs proprium existit,eaq; de causa in illo dicemus: nũc autem de decretorijs diebus disserere proposuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam, propius uenire apparet. Inuadat enim quotacunq; hora decimætertiæ noctis accessio cum totius corporis concussione,

1.Epid. com. 3. t. 25. 3. 124. e
3. Epid. com. 3. t. 19. 3. 121. e
5. Epi. in histo. ria Hipposthenis.

3. Epi. com 3. t. 26. 3. 124. g. et 3. Epi. com. 3. t. 81. 3. 140. l. & 151. b. c. d. 4.

A sione, quam Græci ῥῖγος nominant: fieri siquidem potest, ut horam consuetam præoccupet, aut
non præoccupet: ambo enim eueniunt, magis tñ alterum, ut præoccupet, cum crisis futura est.
Sit iam quoq; molesta, grauisq́;, si placet, tota nox decimatertia facta, quo certius firmiusq́; iudi
cium fore speremus: qm̃ impossibile est eum, qui tam grauiter laborarit, in accessione, quæ deci
matertia nocte incepit, nõ iudicari. Iam uero, ut nihil indefinitum sit, fingamus noctem grauẽ:
inuadat accessio hora octaua cum uehementi corporis cõcussione: nullumq́; aliud ex ijs, quæ in
crisibus superueniũt, symptoma adsit: pulsus fiat inordinatus, inæqualis: sed motus plures, elati,
& magni appareant: huiusmodi æger, ubi accessio cum corporis concussione inuadens uigorẽ
suũ receperit, sudare statim decretorio modo in decimoquarto uidelicet die incipit: sic.n. eue-
nit, si decimatertia nocte, hora octaua, accessio inuadat. Itaq; iã facilius pro euacuationis ratio-
ne spiret moueatq́; sese, & pulsus edat meliores: tũ facilis tolerãtia ista comitet̃: & toto die uni-
uersum corpus æqualiter insudet: dein ad uesperã in totum febri leuetur: talis æger tuto iudica
tus est. Procedente tp̃e paulatim ipsum recreare cibis & reficere conuenit: nihil ẽt timere, dies
enim fida fuit, omnesq́; decretoriæ notæ concurrerunt. Nempe, ꝙ undecimo die in urinis quid
iudicatorium apparuit, signum est iudicij, quod εὐσημον. i. cum bonis signis, merito nuncupatur:
B item nox grauis, quæ accessionem præcedit, & insultus cum concussione, pulsuum commotio
decretoria, sudores boni: atq; ob hoc, clarum iudicium merito nominatur: ꝙ sine symptomati-
bus horrẽdis euenerit, tutum: quinetiam perfectum, quod febrem perfecte discussit: bonum ob
hoc ipsum, & ꝙ sine periculo. Quod igitur iudicio testimonium afferendum relinquitur? huic mi
hi animum adhibeas, ꝙ fidele est indicium, securum, & à metu de morbi recidiua remotum. Vn
de hoc accepimus? nempe ꝙ alia singula ex uno quopiam, uel etiam duobus, uel pluribus quidẽ,
sed non ex uniuersis factis, oriuntur: uerum ꝙ cum fide, omnibus, quæ commemorantur, indi-
get: in quibus diei quoq; natura est: nam, si alijs omnibus, quæ retuli, euenientibus, crisis in de-
cimumquintum incidisset, nõ perinde secura esset. Fides igitur exquisita iudicij à die sigillatur,
ac obsignatur: atq; hic decretoriorum dierum est usus. At, si quis solos ipsos omne posse existi-
met, is nõ solum plus ignorat, quã cognoscit: immo sophistis etiam contradicendi occasionem
exhibet. Dicunt igit̃ statim: Si fidem in morborũ solutionibus decimiquarti diei natura præbe
ret, fidum ipsum esse, uel sine multis sudoribus, & salubribus oporteret. Q̃uo autẽ sermo nugax
sit, ego ne uel ostendere prorsus uolui, sed singulos medicorum scholam frequentantes tantum
prius eruditos esse, q̃ frequentarent, ut saltem cauillos, ac captiones adeo manifestas possint co
C gnoscere. Huiusmodi si quidem nugacitas omne peruertit auxilium, neq; uenæ incisionem non
nunquam auxiliari demonstrans: si nanq; auxiliaretur, cur tandem non statim eos, quibus uena
incisa est, in balneum dimittimus, audacterq́; nutrimus, uerum in lecto continemus, & tenui ui
ctus ratione fouemus? quid, ꝙ nec cataplasma apponimus? etenim hoc repletos, lotos, & ebrios
iuuat: quin nec clysterem, neq; ex omnibus aliud quodlibet: similis nanque loquacitas est. Sed,
qm̃ artem tam mirabilem, ac magnam pro Asclepiadis ueteribus lanifices & telonæ tractant,
oportet uidelicet nos quoq; eam oppugnatã uindicare: dicereq́;, Si una quæuis causa unius rei
efficiens esse, & unũ quoduis signum unius rei index esse dicat̃: ac quispiã ostendat hanc ipsam
causam, & hoc ipsum signũ minime p̃stare posse id, quod de ipsis enunciatum fuerat, ut quę al-
terius p̃ntiam semper requirant: pulchre opinionem reprehendet: si uero aut facere, aut indica-
re simul plura coeũtia, hoc aliquid dicatur, nugax est, qui seorsum ipsorum unumquodq́; aggre-
ditur: non.n. unumquodq; ipsorum priuatim tanquã non sufficiens, sed uniuersa simul, subuer-
tere conuenit. Dixeris equidem sic, puto, etsi decem aliqui pondus quodlibet attollere possint.
singuli uero priuatim nullum possint, ad operis totius absolutionem unũ inferri. Quid iam uis?
utrum decretorios dies fidæ morborum solutionis esse causas, an signa? in utrisq; siquidẽ sophis
D ma prompte deprehenditur. Vis, prius causas statuamus: quemadmodum & uenę sectionem, &
clysterem, & cataplasma, aliaq; singula præsidia causas sanitatis esse dicimus? uerũ, ut illorum
nullũ adeo ualidum erat, ut sine alijs restituat sanitatẽ, ita nec decretorius dies. Rursus igitur, si
tibi vr̃, non causas, sed signa dicamus, qualia in urinis, alui recremẽtis, sputo, atq; hm̃oi alijs uni
uersis cernunt̃: sed nec illorum ullum solum poterat, uel salutem, uel mortem indicare. Atqui, si
neq; ut causas, neq; ut signa, decretorios dies censeã semper solos, aut facere, aut indicare idem,
uerũ cum plurium congressu, nullam adhuc rationẽ sophisma ipsorũ habebit. Non.n. hæc decre
toriorum dierũ recta exploratio, ꝙ etiam sine alijs signis decretorijs fidi sint: uerum alia quędã,
quæ sanè re uera est. Nam, si alijs uniuersis indicijs eodẽ modo hñtibus, decretorius dies solum
destituatur, multum à iudicij fide tolletur: ꝙ si uero alijs decernendi signis non admodum com
pletis, decretorium ipsis diem apposueris, solutionis securæ spes quædam affulget. Iam uero, si
hoc etiam solũ decretorijs diebus adsit, nempe cum ipsis frequenter uel plurima & maxima de-
cretoria signa, uel etiam uniuersa concurrere, ęquum uidelicet esset huius tãtum occasione pro-
priam quandam decretoriorũ dierũ naturam esse putare. Cum igitur ad hoc à se ipsis quoq; ali
quid adferunt in mediũ, non multo sanè magis ipsos ab illis, qui nihil inferunt, neq; multis iudi
candi signis concurrunt, separabimus, ceu propriã illi, propriam, & hi naturam habeant? mihi

quidē etiam admodū videtur. Itaque rursus à sophistis, qui artis optima conspurcant, recedē E tes, memores præscriptæ paulo ante hypotheseos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quē continue febricitātem, per triduum accessionem experiri, ad diem undecimum deducentes ser mone, decretorium in urinis posuimus signum habuisse, deinde quartodecimo iudicatum esse: Nunc haud ita sic, sed iniudicatum adhuc, in decimamquintam noctē accessionē, quæ in ea acci dit, deducentes, similiter cum totius corporis concussione inuadentē. pari modo sudore iudica ri fingamus in die sextodecimo, ut euidenter cognoscamus, quantā uirtutē dies decretorius ob tineat. Primum etenim neque probe sudauerit hic ægrotus, neq; perfecte in illo die febris eū di miserit: ꝙ, si aliquid utiq; præter opinionem euenerit, sine fide omnino crisis est: itē, si æger q̄d peccet, morbus denuo reuertetur.

De regulis, quibus comprehenditur dies iudicatorius, quando iudicium ad multos dies uidetur pertinere. CAP. 8.

ITerum ergo protrahēts eundem ægrotum, quarto die signum decretoriū habuisse ponamus, quemadmodum paulo supra de undecimo statuimus: huic crisis septimo expectanda est. Con tēplatorius enim in secunda septimana, vndecimus: in prima, quartus: & indicare natus est, si cut undecimus quartūdecimum, ita quartus septimū, qualis nam erit. Fiat autem accessio in se F ptima nocte hora tertia, sicut prius statutū est: item concussio, pulsuū mutationes eueniant: no cte iā finiēte sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo pulchre sudet: postremo febri leue tur ad uesperam. Hic rursus animū mihi aduertas: cuius enim gratia ægrū produxerim, nō par uum est. Siquidē in prima hypothesi decimatertia nocte accessionē expertus more decretorio, deinde quartodecimo febri liberatus, nō decimotertio sed decimoquarto, iudicatus esse diceba tur: nunc autē, sudores licet ex morbi solutione in octauū diē totū exciderint, tamen septimo die hic iudicatus dici queat. Adhibēdus enim animus est, neq; simpliciter accessionū principijs, etiamsi cum decretorijs notis inuadant: neque cū primum sudare, uel alio quouis pacto incepe rint iudicari: etenim hoc solum fidem nō habet: immo nec cum primū febris decessit: quin nec duo coeuntia reliquo maiorē potentiam necessario habent, etenim tria conuenientia omnē q̄stionē tollere conspicuum est. Dico autem, si in uno aliquo die accessio cum signis decretorijs inuadat, & iudiciū incipiat, & perfecta solutio sequatur: si quidē partitionem fecerimus, distin guetur primum & maxime diebus, quos indices & contemplatorios appellant. Si nanque uel quarto, uel undecimo indice facto, crisis quolibet modo attigerit uel septimū, uel decimūquar tum, illorū ipsam crisim esse arbitrari oportet. Porrò, si perfecte iudiciū extra illos dies cadat, ut G neque in illis incipiat, neque compleatur, constat non adhuc esse dicēdū, morbū in septimo, aut decimoquarto iudicatum, uerum in alio quopiam die, qui totā crisim in se comprehendat. Et, si tamē nullo indice prius habito crisis subito cōtingat, duos attingēs dies, ad notas has respiciēs distingues, utrius nā sit, nempe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernendi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic: imparibus die bus si æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudicium: quemadmodū, si paribus, il lius proprium: nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Cæterum ad dierum natu ram hoc pacto. si ambigas, utrum noni diei, uel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonū, per fectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malū, & periculosum, decimi. Ad numerū decernendi temporum: quoniam hæc tria erāt, decretoriæ accessionis initiū, decretoriæ motio nis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in sese, magis iudicium sibi uendi cat. Sic & ipsum tempus iudicij utra die fuerit longius: illi magis iudicium attribuendum est. Si igitur quatuor quidem hæ notæ uno die introducantur, huic tu quoque iudiciū attribues: &, si una ex his relinquat, sic quoque adhuc adscribes, sed iam & alterum ipsius crisis participē fieri putabis: si uero æquales notæ fuerint, iudiciū quoque utriusque diei cōmune esse censebis. Inte H rim uero nō duos modo, sed tres etiā dies, iudiciū attingit. Iterū igitur hic mediā, quanrū ad tē poris longitudinē attinet, præpones: nō tamen uniuersum ei concedes, sed primū quidē, si absq; indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandū est, quoniam diximus maximā hoc po tentiā habere: Secundo regulis quoq; alijs, quas modo enarrare desij, utendum est, nempe ac cessionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tempore.

De prima, ac secunda die: & de nomine crisis uel iudicij. CAP. 9.

QVoniam uero de his abunde satis diffinitum est, reuersi denuo, uti prius, usque ad diē uigesi mum, ita iam post illū decretorios enumerabimus: tantūmodo prius relatis iā adijcientes, quantum ad præsentem disputationem cōducit, item ne ulla iam cōmemoratis quæstio desit. Quid autē hoc est? De primo die in morbis, & secundo, nō diximus in superiore sermone, etsi Diocli hi quoque decernere de morbis uisi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit, distinctione docebimus. Nā, si præceps, ac subita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi solu tionem præcedens, crisis siue iudiciū nominatur, neq; primū diem, neque secundū decretorios esse cēsebimus, quia illa uelut fluctuatio, quę solutionē præcedit, nequaquā in his est cōspicua:
si uero

A si uero solutionem simpliciter, iudicium uoces, hi quoq; erunt decretorij. Certe omnes febres diariæ solutionem partim in primo statim die, partim in secundo, nanciscuntur. De significatu igitur quæstio hic magis est, q̃ de re ipsa: ipsam.n. rem, liberari uidelicet plerosq; febribus in primis statim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quæstionis pertinet illud quoq;, an, cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit, crisim esse factã dicendum: an, cum insignis quæpiam mutatio acciderit. Quinetiam, ipsum solutionis nomen, utrum, cum ad sanitatem æger recideri, duntaxat inferendum sit: an et, ubi mors secuta, adhuc morbum sic quoq; solutũ fuisse dicẽdum sit: magnam inquisitionem obtinet. Cum uero hmõi disquirendi otiũ suppetet, rursus exponemus. Nunc aũt in hoc priore commentario solam ipsam utilitatem commonstrare proposuimus, quã & sine demonstrationibus logicis, ex hypothesi colligere possum. Fingamus.n. perturbationem ante exactam solutionem, crisim simpliciter appellari: aliarum nulla crisis absolute, uerum quæ ad perniciem tendit, mala crisis totum hoc nominetur: quæ insigne quidem momentum attulit, morbum uero non soluit perfecte, deficiens appelletur: alia, quæ insigniter ad peiora declinat, imperfecta simul, & mala. Sic quidem, cũ singulas res priuatim absolute, clareq; indicare uoluerimus. Interdum uero interpretationibus defectiuis appellatis utẽtes, iudicia no

B minamus uniuersas quatuor differentias, citra appositionem mali, uel imperfecti. Atq; hanc deficientem interpretationem apud oẽs homines satis in usu esse, alibi declaratum est copiosius: sed nunc quoq; dicemus, quantum ad præsens institutum est. Chœnicem sanè, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam mensuram, neq; cum maior, q̃ par sit, existat, neque cum minor iusto, eodem appellasse uocabulo conuenit, qñ quantitatem aliquam certam vnumquodq; tale nomen indicat: attamen est, cum chœnicem minorem, maioremq;, ac conuenit, nuncupamus: similiter cubitum, pedem, & alias quasq; mensuras. At, cum exacte interpretamur, non cubitũ simpliciter, sed magnum cubitum, aut paruum, nominamus: absolute uero, solum iustum. Aliqñ nõ nulla secundum uehementem excessum, generis totius appellationem sortiuntur: quemadmodum etiam, apud poetam scribi dicimus, alium præter Homerum, neminem intelligentes, infiniti

“ ti licet alij poetæ sint. Huius farinę est, quod dr̃ apud comicum: Et rarũ est, vt, qui homo, sit ho-

“ mo. Nam agrestem, belluinum, amentem, rusticum, non secundum hominis naturã esse putantes, ad integros in ea natura, & consummatos nomen transferimus. Siue igitur sic per excessum quendam iudicij nomen dicimus, siue iuxta priorem rationem, alterius tẽporis est disputatio.

C Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat, iam colligere est ex præscriptorum nominũ hypothesi. Quod.n. oẽs iudiciorum notas habet, iudiciũ absoluto sermone uocatur: alia, cũ appositione nominis appellabuntur. Iam, si non subitę mutationis perturbationem, uerũ solam ipsam mutationem uoluerit quispiam iudicationem nominare, bona quidem simulq; perfecta solutio simplici sermone, crisis uocabitur: reliquæ cum appositione omnes.

De indicatorys diebus, qui post uigesimum enumerantur. CAP. 10.

PRoinde qui post uigesimum diem decretorij ẽ hoc.n. una mihi propositum est percensere. Archigenes sanè, Dioclesq; uigesimum primum ante omnes potissimum primo loco dignã tur: etenim Archigenes ipsum uigesimo præponit: mihi tamen aliter uisum est, sicut | & Hippocrati: ostendetur autem id in sequentibus. Simili modo ẽt de uigesimoseptimo habet: si quidem ego hunc etiam uigesimooctauo antepono, illi postponũt. Habet autem trigesimusquartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt uigesimusquartus, & trigesimusprimus: & multo his adhuc minus trigesimusseptimus, ita, ut in dierũ decernentium, & eorum, qui non decernunt, medio collocatus esse uideatur, & magis ex non de- *In Progn. cõ. 3. t. 3. 4. 207. b*

D cernentibus esse. Porrò alia tota dierum multitudo inter uigesimum, & quadragesimum, decernendi omnino expers est: audi ipsos, iam tibi referuntur: uigesimussecundus, uigesimustertius, vigesimusquintus, uigesimussext', uigesimusnonus, trigesimus, trigesimussecũdus, trigesimustertius, trigesimusquintus, trigesimussextus, trigesimusoctauus, trigesimusnonus: uniuersi duodecim sunt. Et usque ad quartumdecimum quidem magnæ sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt, quæ usque ad uigesimum habentur. Quæ post hunc ad quadragesimũ succedunt, paulatim uehementia efficaciamq; remittunt. Adeo ut, qui post quadragesimum sunt omnes, prorsus langueant, concoctione potius & abscessibus, quàm excretionibus, morbos finientes. Accidunt in his quoq; p̃ excretiones interdum iudicia, sed raro, nec magnam habẽt uehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complentur, maxime cum in abscessum finiunt. Atque alios quidem, qui post quadragesimum habentur, Hippocrates planè contemnere uidetur: sexagesimi tamen, & octogesimi, & cẽtesimiuigesimi rationem habet. Ab his alios quidem septem mensibus, alios septem annis, finiri ait: alios uero, ut uerisimile est, in binis annorũ hebdomadis, & ternis. Non desunt, qui etiam quadragesimisecundi, & quadragesimiquinti, insuper quadragesimioctaui, & quorundam aliorum dierum, meminerunt: de quibus uniuersis, sermo nobis futurus est.

Quæ

Quæ errata crisis diem protrahere aut accelerare soleant: ac de usu & ratione diei iudicatorij pranoscendi: CAP. 11. E

Itaque plurimis medicis impossibile uidetur præsagiri diē, quo de morbo decernetur:re vera tamen impossibile nō est.si quis accurate Hippocratis speculatione lecta,artē tractare studeat. At vel si prius,quàm edidicerit,apud ęgrotos uersetur,nihil amplius aget,q̄ operam frustra ludet:vel,si ipsam diligenter didicerit,operari uero neglexerit,longè quidē altero,qui non antea didicit,melior,abest tñ permultum is quoq; a perfectione. Quapropter, qui præscius esse cogitat diei de morbo iudicaturi,huic in primis ex amussi cognoscenda sunt,quæ Hippocrates in opere prognostico tradidit:deinde,quæ de constitutionibus in alijs libris memorię prodidit: postea de ætatibus,naturis,anni temporibus,& locis, quorum non nulla etiam in prognostico perdocuit:ubi iam hæc edidicerit,pulsuum congnitionem adiungens, facili negocio iudicij diem prænoscet:vbi,siquidē morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die euidens quædam concoctionis nota comparuerit,septimo crisis futura est. Atque hęc breuibus iam explicata sunt,longe uerissima.Porrò,si quis lethalia signa,periculosa, & salutaria ignoret, nihil ex hoc sermone promouebit;quanquā,si hæc quoq; cognoscat,coctionis autē notas ignoret,etiam nihil hinc frugis relaturus est.Huius rei gratia Hippocratis præsagiorū opus relegendum præcepi. Nam periculosis symptomatis præsentibus una cum aliqua; concoctionis nota quarto die apparente,iudicium,si paribus diebus accessio fiat,sexto expectandum est : quòd si hunc excesserit,octauo : si in imparibus,septimo:bonis signis apparentibus,septimo die morbus discutietur : etenim lethalia signa cum notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc autem non minus,quàm periculosa & salutaria,inspienda sunt:quia,si quarto appparuerint,septimo aderit mors.Dictum autem est, hoc nominari crisim malam.Animum hic aduertas necesse est,lethalium signorū tum magnitudini,tum copiæ. Si nanq; multa,magnaq; die quarto euenerint,accessionibus distinguendum erit de morte futura:ad hæc cognoscendum hominem sexto die moriturum esse,modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus,septimo. Interdum sextus hominem iugulat,etiam si accessio contigerit in imparibus,propter morbi celeritatem, & magnitudinem,& symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo,quæ ex potentia sumitur,exacte dignoscenda est. Verum, quomodo hæc ab illa,quæ ab imaginatione æstimatur,distinguenda ueniat, in libris de crisi narratur. Omnia in omnibus confundere,& conturbare non oportet,sed,quantum ad dies tantum decretorios pro prie pertinet,huc transferēdum est.Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruassemus,quartum diem septimi esse indicem ex sua natura deprehēdimus. Ex sua natura,inquam, hoc est,si nullum rarum & magnum incidat uel extrinsecus, uel ex ipsa morbi conditione, uel etiam ægrotantis habitu,quartus omnino septimum indicat.Cæterum,si quid extrinsecus pręter opinionem accidat,quo de postea mentionem facturi sumus:uel morbus uehementer, uel obscure,ad iudicium propellatur:& ægrotantis uires,aut ualidæ,aut imbecilles extiterint:attēdendum est,distinguendumq;,æger periturus'ne sit ante diem septimum,an post hunc de ipso decernetur.Siquidem,ubi malum aliquod extrinsecus præter spem euenerit:& morbus nō simpliciter acutus,uerum peracutus sit:ad hæc uires ægri imbecillæ:signum malum,quod in quarto die apparuit,septimum diem non expectat, uerum sexto æger hmōi morietur, præsertim si paribus diebus accessiones acceperit.Quòd si nihil extrinsecus erratū sit,& morbi motus haud ita præceps ac uelox,& æger ualidus,si quidem manifestum in quarto die malum indiciū fuit, septimo interitus comitabitur:si uero obscurum,excedet hunc quoq;. Iam uero,si accessiones paribus diebus cō tigerint,octauo:si imparibus,nono æger decedet.Quæ porrò manifesta,quæ obscura indicia uocitem,in libris de crisi exactius monstratū est:quinetiā in hoc,sermone procedente indicaturi sumus:prius autem ad reliquas distinctiones reuertor. Appareat.n.euidēter H bonum aliquod in quarto die signum : & nullius periculi circa ægrotum sit suspicio : fieri non potest,quo minus septimo die fiat iudicium,si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Quæ nam igitur sunt,quæ committuntur peccata?quædam sanè ab ipso ægroto uidelicet : quædam a medicis his admirandis,putantibus,si quis introgressus ad ægrum, deinde succingens se uel cataplasma imposuerit,uel perfuderit,adusserit,uel clysterem indiderit,uel uenam inciderit,uel cucurbitulas adiunxerit,uel confricuerit,uel nutriuerit,aut huiusmodi aliud factitauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum : hi enim,quoties ad ægrum accedunt,toties peccant. Non igitur iudicium in septimo die,ad quem paratum erat,fieri potest.tot interea erroribus admissis: quandoquidem naturę motus statutis periodis pro sui ratione contingit : interim ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur.Sic itaque Hippocrates undequaque admirabilis inquit:

In lib. de Alimēto. ‖ Natura omnino sufficit.Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius, & partis inspersione.Sic etiam medicum‖naturæ ministrum appellat,re uera medicum, non phar

1. Epid. cō. 2. t. 31. 4. 116. l. macopolam quendā ex triuio; tantum enim hic a iusta naturæ ministri appellatione abest, ut & maxime contrarium nomē ipsi magis conueniat,inimico uidelicet & naturæ ipsius,& ægrotantium hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiam de ægro aliquo euentum

iubet

A iubet prædicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huic morbus soluetur isto die, primum
si victus ratione a nobis, non alio quodam medico, regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat
quæ iniunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iã
exteriora peccata sint (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere:
vt, si æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundante, subi-
to cogatur fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen-
aliquod delapsum, uel parietẽ sentiens *extimescat simul, & fugã repente moliatur: item, si per
tegulã quippiam defluat, uel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, uel alius ẽr quo
modocunq; ipsum irrigauerit, ut locũ mutare, uigil esse, & timere cogatur: & hoc nõ mediocrẽ
ipsi offensam inducit. Eodẽ pacto uicinorum tumultus, uel alia quędã talis vigilię cã eueniens,
aut nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine ẽt prædictionis perfectionem corrũ-
pit: vigilię siquidem ꝑꝑ ipsum morbum intra prædictionem, & crisim ægris aduenientes, nihil
præsagia offendunt: quæ uero extrinsecus inopinata ueniunt, horum nihil medicus præcogno-
scit: unde nec futuram inde offensam conijcere põt. nec prædictioni secundum morbi rationẽ
factę adijcere. Hæc itaque ipsa Hippocrates statim in aphorismorũ principio præcipit inquiẽs,
B | Oportet non solum ipsum, quæ res postulat, facere, uerum etiam ægrum, assidentes, & exterio 1. Apho. 1. Ext. ord. 2. b
ra. Si nanque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primum opportuna
facito uniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihilq; ex intemperãtia pec
cet. Postea ij, qui adsunt ei, nihil erroris cõmittant, ut uel iram ob delicta concitent: uel tristitiã
ex intempestiuis nuncijs afferant, uel offensam, ꝗ imperfectius in re administranda se gerant:
sed apparatus oĩs ante iudicij tempus prompte statuatur: obsonia pulchre parentur: ministeriũ
inculpate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum, de quibus rationem habendam iussit, ap-
posuit: nominat ipsum uno complexus nomine, exteriora, multiforme licet existat: atque hoc
culpa uacet: etenim pluuiæ, tonitrua, fulgura, uicinorum tumultus, canum latratus, insultus la-
tronũ, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis uniuersa,
exterioribus attribuuntur. Hæc igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersæ, dum
naturæ motus impediunt, subinde circuituum ordinem corrumpunt: qm̃, ubi quartus dies eui-
dens iudicij signum attulerit, si neque medicus quid peccauerit, neque æger, neque ministrorũ
quisquam, immo si neq; extrinsecus error admissus sit: septimo die necessario crisis futura est.
Ex quo innotescit, nõ aliũ quendã esse, qui exacte præsagierit, alium qui rectam uictus rationẽ
C instituet, sed in eundem utraq; conuenire necessarium, nisi alterum ab altero corrumpendũ sit.
Quòd sanè peccatum in uictus modo, quodlibet (sic autem nunc nomino uniuersam morbi cu
ram) iudicium impediat, abunde ostẽdimus: ꝗ autem nec uictus ratio proba sine status morbi,
& crisis præsagio institui possit, in medendi methodo declaratur. Si igitur hæc mutua opera per
petuo indigent, non alius quispiam medicus recte curauerit, alius exacte pręsagiet: uerũ, quicũ
que optimus fuerit, is præsagiet una & curabit. Sed de hmõi in alijs commentarijs plenius tra-
ctamus. Nunc, quod ab initio statueramus, ad id reuertemur. Quartus dies, cũ clarum aliquod
indicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit, nullo (ut diximus) errore interea cõ
misso. At, si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus extiterit, erit ẽt
sic iudiciũ septimanũ, uerũ aliquid de iudiciorum bonitatibus ipsi deerit: dictũ est aũt in priori
bus, quòd perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adsunt iudicijs. si maiꝰ sit erratum,
in septimo die crisim fieri adhuc non permiserit. Animus itaque diligenter adhibendus est hic
omnibus, & offensæ magnitudo signis colligenda: nã interpretari ipsam nõ solum difficile, sed
prorsus ẽt impossibile: artificiosum uero discipulũ reddere, ut hęc quoque ex amussi perdiscat,
possibile: sed huius temporis nõ est, magis ad speculationem de crisi pertinet. Quare rursus ad
D sermonis reliquum redeamus, primam hypothesim in memoriam reuocantes. Quippe positum
erat decernẽdi signum manifestum, & ualidum, in quarto die morbi, & acuti & natura salubris
euenisse: deinde nullo quidẽ errore cõmisso, bonam omnino crisim ad septimum diem futuram
indicari: si porrò leuis planè contigerit, ita quoque in septimo euenturam, non tamã exacte bo
nam: si uero fuerit magnus, ut a septimo in sequentium aliquem crisis recidat, attendendũ esse
noxæ magnitudini iubemus: nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem, si
ue undecimũ, crisis delabetur. Itaq; morbi, qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni
esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosis symptomatis, ob errata
lethales fiunt. Quinetiã illi, qui omni periculo uacant, multis magnisq; deinceps erroribus cõ-
missis, in lethalium naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grãdia
morborum lethalium causæ fiant, quid in ægrotis expectandum est? Proinde iam clarũ est, indi
cium, & decretoriorum dierum sermonem, quẽ Hippocrates nos docuit, non examinari ab alio
quodam in apparentium consensu posse, quã qui ex æquo par illi uictus instituendi artifex est:
hic enim solus errorum uim disquirit, pernoscitq;: tum solus offensæ magnitudinem, & diei iu-
dicaturi delapsum intelligere potest. Quemadmodum uero in morbis periculo uacantibus iu-
dicia tantum remorantur, quantam ex peccatis interim noxã ægri acceperint, ita in lethalibus
præue-

præueniunt. Si enim, cũ dies quartus in lethali morbo signum lethale indicarit, in septimũ diẽ E mala prædicetur crisis: peccatũ uero non ita exiguum interea temporis contigerit: septimũ diẽ crisis nõ expectabit, sed interim morbus iudicio malo uidelicet finietur. Sed, an quinto, uel sexto, tũ ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, tũ ex accessionum figura diffinietur. Quippe, qñ in imparibus ipsæ fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodũ exigua, in ipso quarto uidelicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Qñ in paribus accessiones eueniunt, nec morbus peracutus fit, nec erratorum magna offensa, sextum expectat. Huiusmodi aũt oĩa indicum, & decretoriorum dierum speculationem confundunt: cum pauci medici rectè uictũ præscribant: pauci ægri obtẽperẽt: pauci suũ ministerij munus legitime obeãt: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatũ sit. Quapropter medicum tum accurate euran di, tum præsagiendi, peritũ esse conuenit: accurate uero ẽt læsionis magnitudinem discernere, ut, & si aliquando iudicij diem prædicat, sed interea temporis offendi ægrum contingat, mutare ipse prædictionem exacte possit. Hinc perspicuum euadit, ꝙ quicunque animo pusillus humilisq; fuerit, non solum non singula, quæ recensuimus, in ægris cognoscere studet, sed ne speculationem quidem ipsam ediscere sustinet. F

Quòd magna ex parte horam ipsam salutis, & mortis medicum prædicere contingat: ac de diligentia in prædictione adhibenda. CAP. 12.

At generosus aliquis ueriq; amator, tum qui labores in optimis quibusq; rebus non refugiat, neq; theorematũ difficultatem, neq; tpis prolixitatem, neq; exercitij laborẽ ueritus, ad commemoratorum perfectionem ueniet: ut non solum diem firmiter aliqñ possit prædicere, sed ẽt horam ipsam, in qua ægrum quempiam liberari, uel mori necessariũ est. Posteaquam enim diem aliqñ, uerbi gratia, mortis cognoueris, considerandum est inde, in quo potissimũ accessionis tpe æger maximè grauetur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur uehementius, ut uix ad calorem reduci possit: calor diutissimè absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, uel ẽt somnus ueternosus, aut aliud quippiã: hoc maxime tps considerãdum est. Quòd si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem uel delirantem, † uel cum impetu exilientem, uel dissolutũ uideas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed uehementer inardescentem, uertigine laborantem, capite dolentẽ, cordis. i. stomachi morsu laborantẽ, uel id genus alijs, hoc maxime tps esse suspicari cõuenit. Porrò, si in principio accessionis uigoreq; mediocriter euenientibus, declinatio quædam animi deliquia, sudores inęquales, frigidos, uel G circa caput solum, uel ceruicẽ, uel pectus inferat: pulsus obscuros exiguosq; efficiat, & his similia: hoc præcipue tps obseruandum est, sciendũq; manifesto in pessimo accessionis tpe hoĩem moriturum. Atqui, si hoc diffinitum cognitumq; aperte sit, nullum adhuc est negocium mortis horã dicere: quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus uehementiorem accessionẽ adferat, ꝗ primus, tertius, & quintus: ad sextum diẽ mors præmonstrabitur: appareat uero pars accessionis grauissima in ipsius insultu, eaq; sexta hora, in hac moriturum hominem nõ ẽt ope rosum dicere. At hoc non dico, ut quis putet, nunquã tali speculatione fretũ falli posse: uerum maiore ex parte ueritatem assequi, non probabili sermone, sed re ipsa, ostendimus. Illud aũt nouí certo, quosdã, qui optimis inuident, facere: uolunt. n. futurũ nos semper prædicere, licet nullum interim signum firmũ hẽamus, quanquam aruspicibus auguribusq; denuo augurari, immo lareq; concedant. Deinde simul quidem obstrepunt nobis, tanquam maiorẽ, ꝗ hominibus conueniat, speculationẽ appetentibus: simul uero in operibus tam acerbe prædictiones inquirunt, ut nulli uates ita inquirant. Atqui non illos respicere, sed ueritatem ipsam, & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere, oportet: &, ubi hæ tuto definiri possũt, prædicere conator: si aũt quid obscurum fuerit, sequentẽ diem expectare oportet. Porro, si nihil in ipso firmiter pręsagire possimus, satius est tacere, ꝗ temere pronunciantem falli. Ego sanè ex tali securitate mo- H tus, haud noni me in prædictionem longo tpe errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de totius ipsius natura pronunciauerim, uel tertianam esse hanc inuadentem febrem inquiẽs, uel quartanã, uel quotidianam, uel harum quidem nullam, cõtinuam uero, & acutam aliquam, quartum diem non excedentem. Verum in omni principio futurum cognoscere non licet, † nisi quis ex amussi morbi speciem perspectam referat: } & hoc ad opus de crisi pertinet.

† uel catapho ra rẽtarũ. uel inquietatum.

† nisi si quod principium ex amussi morbi, speciem perspi cue ostendat.

De uia ac ratione iudicatorium diem in acutis, ac longis morbis prædicendi. CAP. 13.

Iterum igitur ad institutum reuersi, dicamus: si quis primo die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signũ ipsi adfuerit, sed in urinis aliqua cõcoctionis nota inuenta fuerit, nõ extra quartũ diẽ morbus soluetur. Quinctiã, si multa lethalia primo die statim deprehendantur, morietur planè non extra quartum diem. At, si acute febricitet, nullum uero lethale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest, ut hic quartanus decedat. Distinguendũ hic rursus est, utrum, sicut nulla concoctionis nota adest ei, eodem modo neque temporis lõgi

ulla:

A vlla: an, præter q concoctionis indicia desint, et temporis signa adsint. Si nanque, ut cōcoctionis, ita temporis oīno signa absint, in secundo quaternione morbus statum accipiet. Quòd si lōgi temporis indicium adfuerit, exceder omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Cæterum, quantum extendetur, hoc non licet statim ab initio cognoscere: sed in sequētibus diebus distinguetur. Tantum aūt ex hac prænotione ad probam uictus rationē præcipiendam acquires, q cognosces. statum alimenti mō conuenire, quantum statu post futuro. Cū. n. morbus peracutus est, statim etiam extremos labores hēt: in quo extreme tenuissima victus ratione vtendum est: cum autem secus est, paulo pleniorem uictum tantum admittere conuenit, quanto morbus extremis mitior, clementiorq́; sit. Extrema, statum morbi appellat: siquidem peracutum quoq; morbū extremos labores statim habere dicit, hoc est accessiones & symptomata: id aūt aliud nihil est, q̄ morbum uigere. Talis sanè morbus, qui statim à principio secundum quaternionem excessurū se indicat, scđo & tertio die accuratius a te intelligetur, in quantam temporis prolixitatem extenderur: in quarto, uel proxime conieceris futurum statū, & crisim: nam, si cruditatis signa & temporis, nihil mentione dignum referunt, et tertio quaternione longius ægritudo extendetur. Enimuero, si claram aliquam mutationem faciat, nō tñ iam signum aliqđ cōcoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione crisis expectanda est. At, si crudus adhuc uideatur in septimo die, non tñ insigne quoddam & magnum temporis indicium hñs, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimumquartum diem crisim eius extēsum iri: diffiniendum uero est exacte in undecimo: ut. n. quartus septimi, sic vndecimus decimiquarti index est: ubi. n. clarum aliquod & fidum ad amussim signum cōcoctionis iam eo die antea innotuerit, in decimoqarto iudicium fore ait: obscurum si eueniat, alijs iā attēdēdum est. Si nanq; morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obstet, forsam etiam decimusquartus decernet: sin minus, in decimoseptimo crisis erit: at, si nihil in undecimo prorsus ante fuerit indicatum, in decimoquarto iudicium esse nequit. Cōsiderandum autem hic totius morbi motus, aliaq́; symptomata omnia & indicia, utrum decimoseptimo, uel etiam decimooctauo crisis speranda sit, an longius progressura: interdum enim in his quoque iudicatur, plerunque uigesimo, interim uigesimoprimo: iudex autem amborum est decimusseptimus, & magis uigesimi: decimusoctauus autem solius uigesimi primi. Porrò, si morbus quispiam mox ab initio non adeo celeriter moueatur, sed uelut comburens* inuadat: & alia signa longioris tēporis adsint: huius statum præsagire in principijs nemini licet: nerum, q non intra decimūquartum diem crisim accipiet, liquido constat: quousque uero extendetur, non cōstat, sed distinguere oportet prius: periculosusne sit, an non. Si periculosus est, & præterea uires ægri imbecillæ, mors ante, quàm in longum extendatur tempus, præuertet: si periculo uacat, procul omnino crisis est: non enim fieri potest, ut celeriter iudicetur morbus, qui præmonstrarit notam longi temporis. Quantum igitur tempus ad amussim ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut tertio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperandum: uerum in decretoriorū dierum sequentibus periodis perspicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura, in tertio accuratior. Quòd si enim ad septimum usque diem cruditatis & temporis indicia vehementiora compareant, ante uigesimuni diē crisis esse non potest: si moderatiora eueniunt, aut permanent ęqualia, potest. Itaq;, si ante uigesimum diem decerni non posse, manifesto noueris, idq̀ue temporis notis uehementibus, inspice tertium quaternionem: &, si adhuc temporis cruditatisq́; signa in hoc intēdantur, procul a uigesimo die crisim productum iri spem habeto: æqualibus signis manentibus, hic quoq; post uigesimum uenturā dicere licet: diem uero ipsum cognoscere iam non est: tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nanque semper magisq́; cruditatis signa exoluantur, primo post tertiā septimanā quaternario crisim morbi sperato: si nulla insignis mutatio fiat, in quartam hebdomadem progredietur. Qui autem morbi ad decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicātur. Post quadragesimum uero iudicia dissolui: & lentis concoctionibus magis, quàm subitis mutationibus, morbos solui, & nobis quidem prius dictum est, & alijs omnibus, qui artis opera in obseruatione habent, sic uidetur, ut etiam Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoque præcipites mutationes, quemadmodum in ęgris ab Hippocrate descriptis inuenias: præsagiendi autem ipsarum methodus hæc est: in summa enim signorum uires cognoscere oportet, sicut Hippocrates etiam præcepit, siquis præsagiendi peritus exacte futurus est. Plerique medici, qui huiusmodi speculationem audent attingere, ad signorum numerū, non potestates, respiciunt. Sed hæc & in opere de crisi tractantur. Tempus autem fuerit discordiæ sermonem aggredi, & experientia ac ratione eum explorare: has siquidem alibi etiam ostēdimus omnium, quæ in medicina disquiruntur, esse iudices.

Marginal notes: 1. Apho. 7. Ext. ord. 4. d — * σμυχόμενο — in Prog. cō. 3. s. 17. 4. 111. e

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI.

Experientia ac ratione vim explicat dierum iudicatoriorum, indicat item illorum ordinem & proportionem:& qui quos ad morbos pertineant.

Quid hoc libro agendum. CAP. I.

Vantum sanè ex diebus decretorijs medicinæ operibus commoditatis adueniat, superiori cōmentario uniuersum ostendimus: cur aūt non oēs eodem modo de oībus scripserint, dictum est hoc quoq; antea: at, quo pacto non nulli ipsorum errauerint, alij rectè senserint, nondū exposuimus. Hoc itaq; primum nunc repetendum: deinde causa explicāda erit, qua de neq; oīum dierum numerus est decretorius, neque decernere nati eandem habent omnes potentiam. Porrò, cum uniuersæ medicinæ artis speculationes, aliæ experientia, aliæ ratione, aliæ utroq;, inueniantur probenturq;, conabimur hic quoq; ambobus instrumentis erratum deprehendere: rectè scriptum laudare, approbareq;. At, quoniam mentiri fortè cuipiam uidear, si ex ægris a me obseruatis prædictos dies ab experientia cōmendari tibi persuadere coner, satius esse duco illos, quos Hippocrates, uir, ut cæteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus, animaduertit, sermoni apponere: & primum quidem confusum, ac indefinitum experimento (cuius & antè memini) ad definita reducam. F

Hypotheses, ut dierum iudicatoriorum vis, experientia ac ratione comprobetur. CAP. 2.

Dictū est in ipsis, primum unum certe, dierum puta decretoriorum inquisitionem in oībus deinceps ægrotis fieri non esse necessarium: illos tantum numerandos probandosq;, in q̄bus nec ipse medicus, nec æger, quid peccauerit, immo nec assistentes: aut ēt extrinsecus offensa quæpiam obuenerit: deinde morborum initia non ratione quapiam, sed ex ipsa euidentia capienda, cum primum æger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, ut præsentē quēpiam medicum de hoc consulere desiderarit: tertium, cū in plures se ordine consequentes dies crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. Nisi enim quispiam his definitis experimento decretorios dies disquisiuerit, vehemēter errabit: & quidem in experientia ipsa iudiciū tale est: ratione uero quemadmodum iudicari experientiam conuenit, post hæc enarrabo. Naturalem esse conuenit, qui hæc iudicet: & persuasum habere, naturam prorsus sufficere, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs ēt motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsam uti. Horum quædam ex libris de particularum usu ratiocinari licet (ostensum enim est ibidem summū naturæ in aīali fingendo artificium) quædam in conceptuum incremēto, perfectione, & partu. Nam cuiusq; animantis conceptui suum generis statutum tp̄s exactè seruatur, natura uidelicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post editionem, seu partum unumquodq; animans increscit, absoluitur, & declinat præfinitis temporibus. Iam uero, q̄ libros de naturalibus facultatibus perlegerit, item alios uniuersos, quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus, persuasum, opinor, habebit, quantum prouidentiæ simul & ordinationis, naturę motus habeanr. Si iam hæc crediderit, mireturq; artificiū pariter, & ordinem naturę, recordatus iterum, quantū ipsa superetur prouidentia, & ordine a cęlestibus; ordinationem quandam, puto, substantiæ nostræ motui connatam tribuet. Atq; pulchrum oē, quod hic pulchrum sit, atque etiam ordinatum, & artificiosum, ex supernis innasci dicet: inordinatum & erraticum ex materia, quæ hic uersatur, prouenire. Atq; hæc primus oīum, quorum memoria ad nos peruenit, græcorum Hippocrates credidit: post eum philosophorū præcipuè. At, nisi sermo in longum proueheretur, demonstrationes forsan, quas dicunt, ad fidem prædictorū dogmatum adduxissem. Verum hæc præsenti sermoni sufficiunt. Expedit igitur medicū, qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud† hoc certe persuasum habere, experientiā iudicare, naturam rem quandam esse ordinatam: ‡ &, cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. At, quæ præter rationem incidunt aliquando, ordinemq; confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non planè materiā uicerit, sed impeditur prohibeturq; suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi p̄suaseris, ac deinde in experientia perdidiceris septimo die crisim esse tutā simul & perfectam, sine periculo, cū bonis signis, & crebram: ad hæc ei, quæ decimoquarto euenit, assimilem: insuper quartum diē septimi esse indicem: vndecimum uero decimiquarti: subibit statim de septimo cōsiderare quippiam. Vbi.n. prima hebdomade bifariam diuisa, quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus erit, prænunciat, & secunda similiter, quomodo nō quis intelliget septimanā quanq; perfectam G H

In libro de alimento.

† hoc certe per suasum habere, naturā rem quandā esse ordinatā, ad iudicandā experientiam accedere.

A ctam quandam esse periodum, cum mediũ ab vtroq; extremo ex æquo distet, & propterea quo
que ad ambo cõionem similem obtineat? Nam quartus morbos, qui primo die non cessarunt,
soluere conatur: undecimus rursum quos septimus nõ discussit. Quod, si morbus maior sit, q̃ vt
quarto die crisim accipiat, dies quidẽ quartus præparat, finem uero imponit septimus. Pari mo
do, qui septimo non desierunt, undecimus dies soluere molitur: atq; sic uel ipse decernit, uel ip
si decimoquarto preparat. Ego quidem hic in speculatione sisto. Numeri uero an ipsi agere nati
sint, an ordinatos motus sequantur non agentes ipsi, uerũ substantias, quæ in t̃pis quodam spa
tio agunt, comitantes, philosophis considerandum relinquo. Cum ergo id quis cęperit, quod
utrisq; cõiter in confesso est, uidelicet cœlestes substantias semper suis motus proportionibus
usas apparere: iam uero & in terrenis animantibus, qñ exacta fruuntur ualetudine, aliud aliam
inpprægnationis, partus, incrementi, perfectionis, uigoris, inclinationis, & dissolutionis numeri
proportionem possidere: crediderit nimirum, & decretorios dies numerum quendam ordina-
tum habere: interim hunc in morbis ex dispositionibus naturæ contrarijs confundi. Nam, si (ut
ante dixi) ad experientiam deuenerit, septimanas nimisquam potentes inueniet: proxime his
quaterniones: inspiciet aũt dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum, qua rõne
B fiat, ut decernere possint. Ad hæc magis inquiret, inuestigabitq; diem septimumdecimum, deci
mumoctauum, uigesimum, vigesimumprimum, omnesq; deinceps his respondentes. Si etenim
in‖vigesimum diem tres septimanæ finiunt (ut Hippocrates arbitratur) oportet indubie decimũ
septimum uigesimi esse indicem: excidere autem e primo dierum decretoriorum ordine deci- in Prog. cõ. 3. t.
mumoctauum uigesimumprimum. Porrò, si integræ hebdomades connumerandæ sunt, deci- 34. 207. b
musoctauus uigesimiprimi index erit: rationem uero nullam decretoriam habebũt decimusse
ptimus, & uigesimus dies.

De diebus iudicatorijs ex Hippocratis obseruatione primo libro de vulg. morbis. CAP. 3.

PRimũ itaq;, quo modo experientia hos cõmendet, percenseamus, deinde sic ad rationẽ per
ueniamus. Cæterum experientiæ mentionem ab Hippocratis sententia sumemus, auspicati
a primo libro de morbis uulgaribus. Scripsit itaque de morbis, qui ex secunda aeris mutatione
« prouenerunt, hunc in modum: ‖Febres ardentes paucissimæ ortę sunt, minimeq; his obnoxij la
« borarunt: neq;.n. sanguinis profluuium, nisi exiguum adeo, idq; paucis accidit: neque deliria: re
« liqua omnia facilè tulerunt. Crisis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimo 1 Epid. cõ. 2. t.
C septimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiæ constitutionis, exquisitius adhuc de ijs, 16. 17. 3. 109. f. g
« qui decimoseptimo die iudicati sunt, ita pronunciat: ‖Quę circa iudicia, unde cognoscimus, si- 1. Epid. cõ. 2. 1.
« milia, aut dissimilia sũt. Quippe fratres duo Epigenis eadẽ simul hora febricitare inceperũt: de 82. 83. 4. 116. b. c
« cubuerunt iuxta theatrũ. Natu maioris morbus sexto, iunioris septimo die, iudicatus est: remi
« sit diebus quinq; {alteri, sex alteri.} Inde eadem utrisq; hora simul reuersus est. Post uniuersus
morbus utriq; pariter decimoseptimo die in crisim incidit. At hoc nondum fidei satis forsan ha
« bet, quo decimumseptimum diem ordini decretorio numerandum esse, credamus, q̃ duos iudi
« cauerit. Adhibeamus igitur animum ijs, quæ deinceps dicuntur: ‖Plurimis sexto die iudiciũ de Ibidem.
morbo euenit. Remissiones eius diebus sex durarunt. A reditu quinto die crisis subsecuta est.
Hoc iam memoratu dignũ est, si & in secunda aeris constõne septimodecimo nouit permultos
ad iudicium peruenisse. Item in tertia non solum fratres duos, uerum ẽt alios complures sexto,
die crisim sustinuisse primũ ait: deinde febrim eis sex diebus remisisse: postea crisim accessisse
« die quinto, hoc est decimoseptimo a morbi exordio. Sed his subiungit: ‖Quibus septimo die cri Ibidem.
« sis aduenit, septem quoque diebus remissiones habuerunt: post recidiuam tertio iudicati sunt,
« hoc est hi quoque in uniuersum decimoseptimo. Post hęc rursus: ‖Quibus iudicium quinto die Ibidem.
obuenit, & febris septem diebus remisit: deinde reuersa triduũ eos exercuit: rursus die uno re-
D misit, altero redijt: & his decimoseptimo die de morbo iudicium cõtigit, Quinetiam alios quos-
dam sexto die crisim passos scribit: sex item diebus morbum remisisse: dein reuersum tribus
diebus occupasse: postea remisisse rursus die uno: altero ipsius recidiuam accidisse, i. decimose-
ptimo, in quo iudicium factum fuit. Verũ alios quosdam sexto die iudicatos esse cõmemorat:
vij. diebus morbũ cessasse: post hæc repetijsse: & iiij die, hoc est in summa xvij, crisi fuisse discus
sum. Cæterũ non contentus toto hoc sermone Hippocrates, & si eo ipso posset magnopere ostẽ
dere decimiseptimi diei fortitudinem in iudicio, intulit, ‖Nulli ęgroto hac ratione recidiuã esse Ibidem.
factã cognoui. Quare nõ solũ frequẽter decernere decimusseptim⁹, sed ẽt firmiter idoneus est.
Non igitur est ex decretorijs cõincidentibus, sed ualidis & primis annumerari dẽt. Atqui, si ex
illis est, proportionẽ quandã ad decimũquartũ seruare, rõni est consentaneum. Si itaq; cõiũctũ
quaternionẽ cogitaueris, & cõseruatũ, ut in xiiij incipiat, in decimũseptimũ desinat, habueri-
mus sic conseruatam periodũ. Si porrò disiunxerimus, ut decimusquartus secundæ hebdoma-
dis finis sit, incipiat aũt a decimoquinto tertia, nõ ad decimũseptimũ sic, verũ ad decimũocta-
uũ, primus tertię hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, si hoc uerũ est, tertia septimana in ui
gesimum necessario finiet: quemadmodum, si ẽt decimũseptimũ statuerimus primi in tertia se
ptimana quaternionis finẽ esse, ad uigesimũ diẽ huius septimanæ finis producetur. Merito igit
Hip-

Hippocrates putauit, sicut decimumseptimũ experientia inuestigauit, ita & uigesimũ experien E
tia explorandum. Cum.n. decretorius inuentus sit, maximum decimiseptimi diei testimonium
erit: ubi ex decretoriorum dierũ numero deciderit, vel planè a uigesimoprimo superetur, quę-
stionem non exiguam mouebit. Rationi siquidem minime consonum esse videt. xvij. quidem
fortiorem decimooctauo, uigesimum uero imbecilliorẽ uigesimoprimo esse. Quapropter post
illa, quæ de xvij. in primo libro epidemion scripsit, de xx. hũc in modum ait, Quibus parotides »
ortæ sunt, xx, die crisim habuerunt. Extinctæ aũt sunt oĩbus, quibus in pus uersæ non sunt, ue- »
rum ad uesicam declinauerunt. Atq; de hoc satis. Iterum deinceps ait, Quibusdã septimus dies »
iudiciũ attulit, nouẽ diebus remissiones fuerunt: post repetitionẽ morbi quarto die crisis adue- »
nit, in uniuersum uidelicet. xx. Ad hos deinceps addit non nullos, qbus vij. die crisis apparuit,
sex diebus remissiones, mox repetitio morbi, deinde septimo iudicium, summatim xx. Postea »
paululũ pgressus: Sunt, ait, q xi, die crisim exceperũt, repetitionẽ xiiij. crisim absolute xx. His »
deinde subnectit: Si uero, inquit, non nulli irriguerint in xx, his iudiciũ quadragesimo cõtigit. »

De diebus, qui reliquis libris Hippocratis obseruantur: & quo pacto ÿ per integras hebdomadas nequeunt numerari. CAP. 4. F

VIdes hic, arbitror, rursus uiri diligentiam. Non it.n. q, si quis ualidis decretorijs, hoc est q
in quaternionibus, & septimanis augentem, decimumseptimum ascribat, cogetur statim ui
gesimum & quadragesimum attribuere, quemadmodũ & uigesimumquartum* & xxxi: si uigesi
mũ apponat, statim nimirum cogetur & xiiij, xvij, & quadragesimum adijcere: quinetiã, qua-
dragesimũ si quis ualide indicãtibus attribuat, liquet ẽt xvij, & xx, esse annumerandũ. Etenim
vsq; ad decimumquartum nulla de diebus est inter medicos dissensio: uerum sequentium hos
ordo totus ab illis confunditur, quia non nulli non adeo experientiæ mentem, sed rationi soli,
adhibẽt: quo factum est, ut integras hebdomadas putent esse complicandas. Postea, cum sic ui
gesimumprimum fortibus decretoris adiungant, necesse est ideo decimumoctauum quoq;, &
qudragesimumsecundum, eos ascribere; hunc quidem, ut septimanas sex complẽtem, illum, vt
uigesimiprimi indicem. Porrò hac ratione decretoriorum dierum exploratio magnam operam
non desiderat. Si nanq; totus dierum a decimoseptimo ordo ualidior appareat, bifariam singuli
dies fidẽ habebunt, ex proprijs experimentis, & aliorum testimonio. At, si rursus a decimoocta
uo numerus frequenter decernere inueniatur, & perfecte & firmiter, tum, qui septimũdecimũ
sequitur, imbecillior apparebit. Quod cũ intellexisset Hippocrates, oẽs omnibus cõtulit, deci- G
mumseptimum (hinc.n. discordiæ initium inter medicos subortum est) decimooctauo, uigesi-
mo uigesimumprimum, pari modo uigesimumquartum uigesimoquinto, rursus uigesimũsepti-
mum uigesimooctauo, & trigesimumprimum trigesimosecumdo, trigesimumquartum trigesi-
moquinto, quadragesimum quadragesimosecundo. Quem uero ordinem experiẽtia probet, in
epidemijs indicauit, † eadem ipsa ascribens, q̃ paulo ante citaui, alijsq; in cõmentarijs: atq; ter-
tiæ constõnis mentionem faciens hoc ferè modo scribit: ‡ [a] His frequenter undecimo die crisis »
aduenit: sunt, quibus uigesimo contigit. Dein ægris noĩatim citatis, [a] Herophontem ordine ter »
tium post tres aeris status scriptũ, decimoseptimo die iudicium accepisse ait: [b] Quartam, Phili-
ni uxorẽ uigesimo die mortem oppetijsse. Post hãc, Epicratis uxoris meminit, de qua ad finẽ to »
tius historæ hæc uerba apponit: [b] Quadragesimo bilem modicã uomuit: octogesimo febris per »
fectè indicata. ✱ † [c] Sextũ ordine Cleanactidẽ in libri huius calce adducit: ‡ [c] Octogesimo, rigo »
re infestatus est, febres acuta eum prehẽdit, sudor multus subsecutus, in urinis rubrũ & leue re- »
sidebat: perfectè iudicatus est. [d] Decimus æger est Clazomenius, quẽ & ipsum quadragesimo, »
die liberatũ per crisim esse scribit. Atqui dies quadragesimus ex ordine decimiseprimi est, quẽ-
admodum octogesimus: conueniebat aũt quadragesimumsecundum esse decretorium. Quòd H
si dierum cõputatio secundum septimanas integras fieret, non quadragesimus, uerum quadra-
gesimussecundus dies decretorius inueniendus erat: sic nõ octogesimus, sed octogesimusquar
tus. Quare decimiseptimi diei ordinem altero longe fortiorem esse nemo ignorat, non solũ, q
multos in eo crisim accepisse recenset Hippocrates, sed q nec decimioctaui, nec uigesimiprimi
nec uigesimiquinti, nec uigesimioctaui, immo nec trigesimisecũdi, nec trigesimiquinti, nec qua
dragesimisecundi, sexagesimitertij, nec octogesimiquarti meminit. Nam in tot ægrorum cata-
logo, quos partim nominibus proprijs adduxit, partim summa quadam comprehendit, in uno
quoq; aeris statu, nullum ex commemoratis diebus decretorium esse inuentum, alterius ordinis
euidentem excellentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi sæpe perfecte firmiter, bene,
& recte inueniantur iudicasse: ex altero ne unus quidẽ in toto primo epidemion libro, qui tuto
decreuit, nedum perfectè uel salubriter, ut non occidat: insignem alterius eminentiam esse pu
tabimus. An igitur in primo sic, in tertio aliter scriptum reliquit? † Nã & illic, ex secundo aeris
statu ægrotantium mentionem faciens, in summa dixit, oẽs fere superstites octogesimo iudica
tos esse: & per Iouem non nullos ipsorum haud ignobiliter, nec sine signis: ut ægrum tertium,
quem in libri principio descripsit, in Dearcis horto decumbentem. Quid enim erit? Quadra-
gesimo

1. Epid. com. 2. t. 34 3. 116. e

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem t. 85.

Ibidem.

* Al. trigesimũ quartum.

† ut qui tum hæc ipsa scripserit, quæ paulo ante citaui: tũ, vero præter hæc, in tertia quidẽ constitutione hoc ferè modo.

A Ibidem. 115. c. t. 76.

B 1. Epid. c. 3. t. 20. 21 22 3. 122 a b. c. d. f. g

C Ibi. 123 a. t. 23

*† Post hæc vero sextum ordine cleonactidẽ cõmemorat, in narrationis calce hæc scribens.

D Ibidẽ. 124. h. t. 27.

†† Sic ex græco vertẽdum. Certe & illic ægrotos quidẽ in cõstitutione enarratos, una summa cõplectẽs, dixit oẽs ferè, qui superstites fuere, octogesimo indicatos esse. ex particul. trib. at, quorũ noĩa tum meminit, aliquos quidẽ in quadragesimo indicatos, esse dicit: & per Iouem non nullos ipsorum haud ignobiliter nec sine signis: ut tertiũ a principio libri scriptũ in Dealcis horto decumbentem.

A gesimo|die pituitosa recrementa,alba,& copiosa deiecit;largiter sudauit per totū: absolute iu- 3. Epi. com. 3. t.
« dicatus est.Quosdā uero,qui in longum nimis morbum inciderant similiter & ipsos ratione ui 29 3.134 d
gesimi diei multiplicati,crisim accepisse: quĕadmodum nonum ægrum ex aeris statu Heropy-
thon,|centesimo ,& uigesimo die de morbo iudicium perfectum habuisse,refert Hippocrates. 3. Epi. com. 3. t.
Sic aliquos uigesimoquarto die,& uigesimoseptimo,item trigesimoquarto, iudicatos esse bene 80.3.150.d
simul,& tuto,& pfecte,memoriæ prodidit: in uigesimoquarto sanè decimū ex aeris statu ægro
« tum,hoc fere mō scribens:|Vigesimoquarto die urinam misit copiosam,albam, in qua multum Ibidem.t.81.
« subsidebat:sudores calidi è corpore toto manabant:unde febris discussa est:|Vigesimoseptimo Ibidem.t.78.
die puellā in Abderis: sed & ipsam sudore largo prorsus febre liberatam esse refert.hanc autem
post aeris constitutionem ægrotasse septimam cōmemorat.Porro trigesimoquarto die octauū
ex aeris statu ægrum|Anaxionem , sudore quoq; ipsum febre prorsus leuatum fuisse percenset, Ibidem.t.79.
fidamq; ei crisim obtigisse.Cæterum nullus hoc libro in altero quodam decretoriorum dierū or
dine crisim accepit: uerū|Dealcis uxorem in uigesimoprimo decessisse cōmemorat : nec ullum Ibid.151.t.86.
in aliquo die,qui in decimioctaui secta cōtinetur,superstitem mansisse.Dicitur itaq; secūdo si-
gnificatu,uti prius interpretati sumus , nō solum superstes,uerum mortuus ēt,crisim accepisse.
B Sed,ut retuli,non mō in eis diebus nemo seruatus est,sed ne mortuus quidem,si Dealcis uxorē
excipias.In altero ordine complures seruati:quamuis nō nulli etiam uita defuncti: quemadmo
dum|mulier,quæ Cyzeco binam fœmininam prolem peperit,decimoseptimo die perijt.|Ado- Ibidem.t.85.
lescens aūt in Melybea,omniū postremus ab Hippocrate citatus,uigesimoquarto interijt . At| Ibidem.t.87.
Hermocrates secūdus à principio,uigesimoseptimo die fatis concessit.|Apollonius autē in Ab- 3. Epid. com. 1.
deris decumbens,decimustertius ex aeris intemperie ægrotus scriptus, trigesimoprimo perijt. t.5 3.150.h
Vt igitur septimo die,& uigesimo cōplures interire uidit,quippe cum dies ij,qui ualidam uirtu- 3. Epid. com. 3.
« tem hñt,non modo seruent,sed ēt interimant interim:sic unumquenq; eorū quos recensui,con t.84.151.b
spexit nunc seruantem aliquos,nunc occidentem.Iam uero secundum ex circunflui aeris statu
ægrū octogesimo interiisse ait,& primū centesimo uigesimo:sicut arbitror, & ultimū laborātē
ante pestilentem constitutionē,decimoquarto die mortuum esse : tres ante ipsum , septimo die
periisse.Quid opus est multis uerbis?nullum.n.{alium}nec in primo,nec tertio epidemiωn libro,
uel superstitem uel mortuum in ordine dierum,qui à decimooctauo numerantur,inuenies:sed
omnes,qui intra septimūdecimum iudicati sunt , iudicium habuere in diebus , quos uniuersus
medicorum chorus decretorios esse consentit . Porrò,qui decimumseptimū excesserunt,illorū
C vnus tñ uigesimoprimo interiit.Proinde hæc sufficiunt ad demōstrandum , Hippocratem non
ratione quadā persuasum,ut decimumseptimum decretorium esse statueret , uigesimo aūt pri-
mo efficaciam adimeret,sed usu,& experientia doctum,causam inquisiuisse.At , qm̄ secundus,
quartus,& sextus epidemiωn liber,uel ipsius Hippocratis est,uel eius filii Thessali, pauca ēt in-
de sumemus.Inueniemus siquidem & hic in secundo, uigesimū , & quadragesimū decretorios
esse ab illo positos,sed nec uigesimumprimū,nec aliū quemuis ei respōdētē. In quarto,morbo-
rum adeo acutorum mentionem facit, ut raro uidelicet ad uigesimū peruenerint , processerint
autē semel ulterius,usq; ad uigesimumquartū. Vnde iā uigesimū, & uigesimumquartū iudicas-
se de morbis licet intelligere,nō tñ alterius ordinis quenquam.Quinetiam in sexto epidemiωn
paucos tū ægros,tum aeris status,commemorat:neq; hic quenquam in alterius sectæ diebus iu
dicatū esse nouit.Si iā,& quinti libri meminisse conuenit,cuiuscunq; fuerit,hic etiam quinqua
ginta sunt uniuersi ægri:nullus autē ipsorū uel decimooctauo,uel uigesimoprimo,uel, ut sum-
matim dicam,in alio quodā huius generis die iudicatus est.Cū igitur ipsa experientia decimū-
septimum,& uigesimum diem,insuper,qui ipsis respondent,uniuersos decretoriis apponat , nō
nulli medici,qui non adeo euidentibus animum aduertunt,ad perfectæ hebdomadis numerū ,
D tanquam ad faciliorem uiam,deuenerunt.Deinde,cum etiam iudicatum aliquem in uigesimo-
primo conspexerint,multo sanè magis opinionem suam confirmarunt.

Dies iudicatorios in euacuationibus,quæ duos, aut tres dies occupant,
ac in longis etiam morbis obseruari. CAP. 5.

ETenim,ut discernas,cuius nā diei propriū sit iudiciū,cū in plures partitum fuerit,distinctio-
ne opus est,quemadmodum in superiore libro demonstratum est . Contingit autem morbis
inueterascentibus,& iudicia uehementiā perturbationis , & alterationis breuitatem , remitte-
re,& ad duos sæpe dies uel tres extendi.Prōptū est igitur in hoc crisim,cuicunq; ex tribus die-
bus uolueris,attribuere.Multi siquidem medicorū ne uel numerare quidē post decimūquartū
dignantur,quot iam diebus ęger decumbat, præsertim si dum febris soluta interea esse uideat,
denuo repetat.Nō nulli uero,etsi numerauerint,iudiciorum in plures dies partitionem indistin
cte,& temere,cui dierum uolunt,annumerant.Quapropter etiam Hippocrates in ægrotis aliqñ
quidē septimo dicit,uel undecimo,uel decimoquarto,iudicatum esse morbū:interim uero cir-
ca uigesimum,uel quadragesimum,uel alium quempiam:sicuti,exēpli gratia,in prima,& secun
« da constitutione primi epidemiorum.In prima.n.ait,|Iudicabantur aūt,quibus inter hos breuis 1. Epid. com. 1.
« simi essent,circa uigesimū, plurimis circa quadragesimū,multis circa octogesimū,In secūda uero t.36.3.107 b

3. Epid. com. 3. t. 31. 3. t. 11. 2 constitutione.|Quibusdam uero, inquit, ipsorum iudicabantur, iisq; paucis, quibus breuissimi E
* Al. octogesimum. essent circa * uigesimũ. In tertia aũt,|Sanguinis, inquit, parũ erumpere cœpit circa uigesimum-„
quartum: & in sanguinis eruptionẽ fiebãt abscessus Antiphonti Critobuli filio: quieuit, & pfe-„
Ibid. 124. d. t. 67. ℓte iudicatus est circa quadragesimum. Sed horũ uerborũ ab initio statim nõ memini, cũ ex primo epidemiωn quoq; apponere, melius esse ratus oẽs dies, qui exactè soli de morbis decernere uisi sunt, prius exponere. Huius rei gratia, nec in ipsius usquã cõmentariis in totum scriptũ est,
†circa quintũ aut septimum, aut nonũ diẽ, nullũ iudicatũ esse, sed simpliciter, uel quintũ, uel septimo, uel nono die. †quintũ, aut septimũ, aut nonũ diẽ, de ullo morbo iudicasse, sed simpliciter uel quintũ, uel septimũ, uel nonum: subito. n. & uniuersim hi iudicant. Quanto aũt ulterius morbi excedunt, diuturnioresq; fiunt, perturbatio sanè, q̃ pcipitem alteratione pcedit, conquiescit. Iudicia uero paulatim uenientia duos, aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut. n. plurimi longi affectus, neque cũ excretione dissolui consueuerunt, sed uel abscessũ, uel cõcoctione: ita nec, ubi cũ manifestis excretionibus, uel abscessibus ipsorũ solutio contigerit, uno duntaxat die pficitur. Vñ me dicorũ quidã diuturnos morbos nequaq̃ iudicari inquiunt: siquidẽ non solutionẽ sermone ab soluto crisim esse, sed uel subitã, uel q̃ ipsam pcedit cõmotionem. Verum, ꝙ iudicij signatum nõ exactè disquisitũ perpetuo seruatur: sed solutionẽ ipsam tñ, quõcunq; fiat, complures medici iudicium appellant: ex ipsis Hippocratis libris discere cuiuis est integrum, maxime uero & ex F
ijs, q̃ ueteres alij pertractant. Sic igitur & Diocles primum diem decretoriis annumerat, manifesto indicans nihil se aliud, iudicium, quã morbi solutionẽ, noĩare. Fiet autem perspicuum ex ipsius uerbis, q̃ hunc in modum hñt: Quarum febrium causæ, neq; in ipso corpore euacuatæ, ac „
imminutæ dissoluuntur, neq; exiccantur, neq; subito cõcoctæ educuntur, tẽporum uero periodis „
quibusdã coctæ apparent, per summa quidem extantes, nocte & die iudicantur. Nã paucissimo „
tẽpe causæ ipsarum discutiuntur: quippe putrescentes, & in pus cõuersæ: ad hæc lac, & caro oĩs „
absoluta breuiter: oĩa, quæ in corpore tum fiunt, tum mouentur, & speciatim alterantur, in hoc „
tẽpe primum apparent. Atq; hæc Diocles. Hippocrates aũt non semel, neque bis, sed frequenter admodum in primo epidemiωn, & potissimum in tertio, morbi solutionem crisim uocat, nulla neq; excretione, neq; abscessũ euidenter pgresso. Non tñ huius gratia putandum est diuturniores morbo sine quauis manifesta excretione iudicari, queadmodum neq; plures dies necessario
1. Epid. com. 3. t. 23. 3. t. 23. a assumere. Itaque|octogesimo crisim quendam accepisse in primo De morbis popularibus Hippocrates cõmemorat, aitq; rigore ipm fuisse correptum, acuteq; febricitasse, & sudasse largiter. Apposui autem paulo ante sñiam, cum Cleonactidæ in primo epidemiωn sexti ordine scripti mentionem facerem. Inuenias aũt alios quoq; ægros hoc sermone iam mihi citatos, item quos G
nequaq̃ apposui, iudicatos euidenter die uno per excretionem in procedente diuturnoq; morbo. His igitur maxime aduertendum est, ut q̃ dierum decretoriorum ordinem exactè doceant. Si. n. Cleonactides hic, postq̃ octogesimo cum totius corporis concussione, hoc est rigore fuisset infestatus, acuteq; febricitasset, per sudorẽ iudicatus est, liquet uigesimi numerum non mediocrẽ quandã potentiã obtinere. Hoc. n. multiplicato octogesimum, sicut & quadragesimum, & sexagesimum, ad hæc centesimum, & centesimumuigesimum, fieri contigit. Reperies autem alios ægros, decimumquartũ egressos, per excretionẽ in epidemiωn libris iudicatos fuisse: quorum non nullos iã protulimus. Qui autẽ eos, qui subitam fieri crisim vltra quadragesimum non putant, arguunt, ẽt decretoriorum dierum ordinem ostendunt. Quòd etenim solutio, quæ per certamen & commotionem fit, in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre dictum est: at, non amplius subitam eorum mutationem uno die fieri, non rectè dictum est. Cum enim rigor uehemens simul cũ accessione antea non factus inuadat, & febris acutissima, uehemẽtissima, calidissima, & toleratu difficilis accedat, sudorq; copiosus è corpore manarit, febre hoiem prorsus liberans, si quis hoc crisim non esse dicet, manifeste contentiosus est. Ergo sane id genus hominibus contradicere diffusius, non cõsueui: sed illud, quod accidit, magis cognoscendum esse H
mihi proposui. Hoc. n. nobis obseruantibus plerunque apparuit, atque in ægris ab Hippocrate scriptis inuenire licet, huiusmodi morborum longiorum solutiones non, cum deinceps nulla ex parte intersecantur, incidere, at cum, ab soluti esse viñr, iterum secundo recidiuã incipiunt. Contingit autem sæpe diebus quibusdam decretorijs recidiuas incipere: &, cum numerum aliquem decretoriorum excesserint, denuo in alio quodam decretorio die iudicari. Hac rõne oẽs particulares acuti fiunt: postquam uero omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipsorum numero quodam decretorio circunscribuntur, ueluti si quis undecimo die iudicatum imperfectè, decimoquarto morbus repetat: deinde uigesimo rursum die iudicato parum integre, recidiua uigesimoseptimo adueniat: inde postea acute ægrotans, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc igit quisque in ægris ipse uidebit, qui diligenter eis assidere uoluerit: ad hæc in ægrotis ab Hippocrate citatis contẽpletur. Porrò ꝙ decimusseptimus decimooctauo, & uigesimoprimo uigesimus fortior sit æstimandus, per Hippocratis experimenta demonstraũ est. Si autem mea quoq; deinceps recensuerim, longior quidem sermo erit, cæterum fidei nihil magis habebit: si etenim quispiã & ipse, q̃ ægris accidunt, obseruare uelit, & ab Hippocrate dictis credere, is nihil adhuc nostra experientia indigebit. At, si uel sophismata euidenter apparentibus digniora

A esse, quibus credat, existimet, uel Hippocratis dictorum nullam rationem curamq; habet, talis
non mō nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed ēt irridere ipsam conabit: hmōi
uero frequenter dixi despiciendos esse. Si uero ueritatis studiosus quis existat, sophistarum nu-
gis relictis ad experientiam ipse ueniens, cum octoginta, uel mille ægros conspexerit, hunc in-
dubie noui non alia de diebus decretoriis pronunciaturum, quàm Hippocrates indicauit.

Differre inuicem natura, ac usu, indicatorios dies, qui per quaterniones circuitus numerantur: & qui inter ipsos coincidunt: & ea de re Hippocratis testimonia. CAP. 6.

CVm enim decretoriorum dierum tum vsus, tum natura, duplex sit, Hippocrates quoque du
plicem eorum doctrinā instituit, in aphorismis quidē, & prognostico, eorum, quæ secundū
quaterniones, & hebdomadas inuicem cōplexi sunt, mentionem faciens: in primo autē epide-
miorū nō horum modo, sed ēt aliorum oīum coincidentium. Quorum causam coincidentiæ in
sequentibus dicturi sumus: nunc autem, ꝙ & natura, & usu inter se mutuo differunt, ostensuri su
mus: Natura sanè, ꝙ omnibus pulchre euenientibus, ad quaternionis circuitus iudicia maxima
ex parte perueniunt: erratis autē quibusdā, in coincidentes recidunt: Vsu, ꝙ ad futuræ crisis co-
gnitionē, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factam uero crisim iudicādā oēs semper sunt
B cognoscendi: ut, uerbi gratia, tutiorem esse crisim, quæ nono, quā ꝗ octauo die, accidit: minus
fidam, quæ octauo, quā quæ nono contingit, iudicemus. Proinde fides iudicij uel fallacia, ꝉhoc
est certitudo uel incertitudo, ad bonā uictus rationem iudicatis morbo præscribendam condu
cit: ꝓcognoscere uerò, qn̄ potissimum accidet, ad nondum iudicatos necessariū est. Dicetur ita-
que in procedente sermone de hoc ēt nō nihil: sed uniuersus sermo ex curādi methodo pēdet.
At nunc de decretoriorū dierū usu nihil, nisi obiter, dicemus, sed oēm eorum potentiā interpte
tari festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationem, si Hippocratis uerba cōmemorans,
« ad sequentia iam descendam. In prognostico sanè hoc modo scribit: | Febres, siue sanus ab his In Prog. com. 3. t. 3. usque ad 6. 4. 206. d. & 207. b. c
« quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero iudicantur. Vt. n. saluberrimæ febres, quæ uide
« licet tutissimis fulciuntur notis, die quarto uel antea iudicari solent: ita malignissimæ quæque,
« & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto uel citius interficiūt, Primus itaq; earū insul-
« tus ita finitur, secundus quaternarius in septimū diē producit, tertius in undecimū, quartus in
« decimumquartū, quintus in decimumseptimū, sextus in uigesimū. Hi aūt ex acutissimis morbis
« per quatuor in uiginti, ex additione, perueniunt. Verum huiuscemodi supputatio per dies inte
« gros nimirū fieri non potest: quippe cū nec annus, nec menses ipsi, integris numerentur diebus
C deinde eadem rōne, atq; additione primus circuitus ad quatuor, & triginta, alter ad quadragin
ta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Hæc quidē ex prognostico uerba sunt. In aphorismis, cū
« prædixisset, acutos morbos in quatuordecim diebus iudicari, mox infert: |Septimorū quartus 2. Apho. 23. 24. t. 2. ord. 13. d. g
« index est, alterius septimanæ octauus initium. Contemplatorius autem rursum undecimus, hic
« .n. quartus secundæ septimanæ. Cōtēplatorius iterū decimusseptimus, hic. n. quartus est à deci
« moquarto, septimus aūt ab undecimo. Atq; in his duobus cōmentarijs oēs dierū decretoriorū
circuitus hebdomadis, & quaternionibꝰ abscribit. At in primo epidemiorū oīum deinceps me
« minit h̄ sce uerbis: |Est autē primus decretorius circuitū, qui paribus diebus decernunt, quar 1. Epid. com. 3. t. 14. 3. 120. d
« tus, sextus, decimꝰ, decimusquartus, decimusoctauus, uigesimus, uigesimusquartus, uigesimus-
« octauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octagesimus, centesimus,
« cētesimusuigesimus. Eorum, ꝗ imparibus circuitibus iudicāt, primus est tertius, quintus, septi-
« mus, nonus, undecimus, decimusseptimus, uigesimusprimus, uigesimusseptimus, trigesimuspri
mus. Hippocrates igiē oēs hoc sermone decretorios dies manifesto cōprehendit: recordationi
siquidē ac memoriæ præparatio hæc cōuenit. Demonstratum. n. nobis sæpius est, epidemiorum
libros prognostico prius, & aphorismis scriptos esse, ꝙ memoriā rerum prius obseruatarū sug-
D gerant. Itaq; in hoc cōmentario oēs decretorios dies per seriē conscripsit: in illis eos tantū, qui
maximā uirtutē hn̄t, & naturæ suæ ratione perfecti sunt (sicut in sequentibus ostendetur) & in-
super non mediocrē usum ad futuri status, iudicijq; prænotionē exhibēt. Cur igitur Hippocra
tes non unam in oībus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat.
Nec obscurum, cur aliis medicis de hisce diebus cōtrouersia suscepta sit. Alii etenim, ꝙ duplex
eorum natura sit, non planè cogitarunt: alij nequaquam obseruarunt, sed rationi totum concef
sere: nonnulli usu ipsos deprēhendere conati sunt, uerum duplici nomine falsi sunt, uel ꝙ nihil
omnino ante experientiam diffinierint, uel inconsultius sententiam protulerint.

Iudicato ij dies à Galeno obseruati, aduersus sophistas. CAP. 7.

POrrò nobis, ꝗ distinguenda ueniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decreto-
rijs ferre iudicium non properandum esse, donec in multis ægris, annis compluribus, accura
te quis obseruauerit: nam pter alia etiam annalium constitutionum permultæ quædā differen
tiæ sunt. Ergo in tota æstate interim plures, ꝗ quadringentos homines acute ægrotantes uniuer
sos, uel septimo, uel nono die, crisim habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdam decimo-
quarto, quosdam uigesimo, plurimos post morbi reuersionem: in alio permultos sanguinis fluo
rem quinto habuisse, perfecte septimo uel nono die iudicatos esse. Vidi etiā in autumno aliqś

oẽs vndecimo iudicatos:ſed hic quidem autumnus bonã criſim attulit: in alio aũt oĩbus ſexto E
die non bonum iudicium accidit. Quapp ẽt magis ſubit mihi mirari eos, qui planè nullum in
diebus diſcrimen,uerũ eiuſdem oẽs dignitatis,eſſe arbitranẽ.Toti ſi quidẽ ſtatus freqũẽter,uel
ęſtiuorum,uel autumnalium morborum,unã iudiciorum ſpẽm obtinent:quemadmodũ in his,
quos Hippocrates conſcripſit,manifeſtum eſt.In quibus,ſi quis non oĩno ſegnis eſt,interdũ ſa-
nè alium decretoriorum dierum ſæpius iudicantem uidebit,quã alium:non tñ octauum, duo-
decimum,aut decimumſextum,aut huius notæ aliquem.Apparent igitur ſophiſtæ in utriſq;, q̃
vniuerſam medicinam conſtituerunt,errare,experientia nempe,& rõne.Neque.n.in q̃bus ex-
perientiæ vſus eſt,ipſam expectant,ſed ut cuiq; in mentem uenerit,nugantur,neq; euidẽter ap
parentium cãs inueniunt.Huius rei gr̃a alius ex eis,nec decretorium diem, nec oĩno iudicium
eſſe confirmat:alius iudiciũ quidẽ eſſe quoddã,non tñ ẽt dies decretorios concedit:tanq̃ rõne
magis,quã experientia,decretorios dies,& iudicia inuenire cõueniat: uel quaſi peiores exiſtãt
illi,q̃ p experiẽtiã vtraq; ſe didiciſſe confitenẽ.Nobis ſanè,qui poſt Herophilũ,* Xenophontẽ,
Aſclepiadẽ nati ſumus,forſan in uiros illos,uel inuidia,uel contentio q̃dam eſſe poſſit. Sed,q̃-
ſo,vñ nam in mentẽ uenit ei,qui primo accurate ipſos p experientiã inuenit, quemadmodum
epidemiorũ libri teſtanẽ, vt p̃cognoſceret ſophiſtas tales quoſdã in poſterũ futuros, cũ nondũ F
vlli his ſimiles Hippocratis tp̃ibus extiterint,uerum ſinguli pro uiribus artẽ iuuare,inuenireq;
aliquid,non deprauare recte inuenta,ſtuderent?Quinetiam medicos,qui ab experientia empi-
rici noĩantur, uidere licet tanq̃ cões quoſdam oĩum dogmaticorum hoſtes, inquirentes,quod
mentiantur:non tamen aut decretorios dies,aut iudicia tollentes,ſed ueluti,& aliud quippiam
maxime euidens,hæc quoque ambo ſtatuentes.Satis mihi iam eſt ſophiſtarum nugantium.

Epilogus eorum,quæ dicta ſunt de ordine dierum indicatoriorum. CAP. 8.

QVin magis ad dictorum cohærentiã denuo reuertor,prius uniuerſis, q̃ p̃diximus, in ſum-
mam unam redactis.Decretorius,itaque fortiſſimus oĩum eſt dies ſeptimus:prænũciat eũ
dies quartus,hæc duo hñs,ut decretorius minor ſit,& ſeptimi index.Deinde undecimus,& de-
cimuſquartus eandem proportionem,& naturam inuicem conſeruãt,quam cum ſeptimo quar
tus.Deinde frequentes quidem decimuſſeptimus ad uigeſimum, raro autem decimuſoctauus
ad uigeſimumprimum, eandem rationem habet, quam cum ſeptimo quartus, & undecimus
In Prog.com.3. t.3.4.207.b cum decimoquarto. ‖ Hi ergo,ut Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad uiginti perueniunt.
Coincidunt eis nonus,quintus, & tertius. Plurimos quidẽ nonus iudicat: ſcd̃am uim obtinet
quintus:& poſt hunc tertius.De ſexto prius diximus,ut malo decretorio.Decimuſtertius certe G
oĩum decretoriorũ imbecillimus:oĩum uero,qui non decernũt,fortiſſimus,tanq̃ in medio quo
dã utrorũq; uirtutis ſitus.Cũ uehemẽtiſſima itaq; pugna ſunt criſes,ſicut ẽt antea diximus,q̃ uſ
que ad decimũquartũ diẽ ueniũt:cũ minori,q̃ ad uigeſimũ uſq; pertingũt:inde uſq; ad quadra-
geſimum adhuc ẽt magis earum uehementia exoluiẽ:ab illo aũt die perfectæ exoluta redditur.

De proportione dierum iudicatoriorum, qui per quaterniones, & ſeptimanas enumerantur. CAP. 9.

PRoportio aũt dierũ decretoriorũ perpetuo ſeruaẽ.Vt.n.decimuſquartus & ſcd̃æ ſeptimanę
finis eſt,& tertiæ principiũ,ita trigeſimuſquartus quintæ terminus eſt ſimul,& ſextæ initiũ.
Quare tres ſeptimanæ uiginti diebus ſp deſcribuntur:ideoque ſexageſimus, uti prius declara-
tũ eſt,non ſexageſimuſtertius,decretorius fiet.Pari mõ octogeſimus,{& centeſimus,} & centeſi
muſuigeſimus.Vt.n.iudiciorum uehementia paulatim procedente tp̃e exoluitur, ita & imbe-
cilles decretorios obſcurari planè accidit:ſolos aũt ſp perſiſtere,qui perfectum decretoriorum
numerorũ circuitum deſcribunt.Vr̃ aũt (ut per experientiã licet condiſcere) primus circuitus
perfectus eſſe,qui uiginti diebus conſtat. Si etenim ſp per coniugationem ſeptimi numerus p-
cederet(ut in primis duobus hẽt)eſſet hac quoq; rõne hic ſeptimus perfectus prim⁹ circuitus. H
qm̃ uero ſecundus a primo diſiunctus eſt,& tertius ſcd̃o cohæret,liquet proportionẽ, q̃ ab ini
tio ſtatuebaẽ,non adhuc poſt decimumquartum diẽ conſeruari: attñ poſt uigeſimum diẽ idem
circuituũ ordo perpetuo conſiſtit. Rñdcbit ergo trigeſimuſquartus decimoquarto,quippe qui
ex duabus ſeptimanis diſiunctis fiat:& quadrageſimus uigeſimo, ut qui tertiam hebdomadem
coniunctã expleat.Quare hoc ipm̃ Hippocrates nos docẽs in prognoſtico, ubi de uigeſimo die
In Prog.com.3. t.5.4.207.c uerba fecerit,deinceps inquit,Poſt ‖ hos eadem rõne, eademq; additione, primus ad quatuor »
& triginta dies peruenit.Primum.n.dixit trigeſimumquartum poſt uigeſimũ,ut circuitũ,nõ ut »
diẽ decretoriũ: qm̃ & uigeſimuſquartus,& uigeſimuſeptimus,& trigeſimuſprimus,poſt uigeſi-
mum eſt decretorius.Sed,qm̃ de minoribus periodis (ſunt aũt quaterniones) abundè ſatis do-
cuit,ad hæc ſeptimanas ipſas expoſuit, reliquos ſtatim duos circuitus uoluit ſimul doctrinæ cã
adiicere,nẽpe & ex duab⁹ ſeptimanis cõpoſitũ,& illũ,q̃ tribus cõſtat: uerũ,q̃ duas cõtinet,ue-
lut imperfectũ quendã: qui tres,exacte perfectũ.Siquidẽ iã quadrageſimũ,ſexageſimũ, octoge
ſimũ,{centeſimũ,}& centeſimũ uigeſimũ,ex uigeſimo ſæpius aucto fieri cõtingit.Hoc igiẽ ipm̃,
& non aliud perfecti circuitus eſt indicium,uel compoſiti ſp & ſæpius in ſe aucti, q alium non
magis requirat.Atqui nec unus eorũ,qui uigeſimũ p̃cedunt, hoc obtinet: nam,ſeptimus ſi per

A se semper auctus sit:ad uigesimumq; primum, uigesimumoctauum, & trigesimumquintum,& quadragesimumsecundum excideret:decimusquartus pari modo vigesimumoctauum faceret, & quadragesimumsecundum:Sed & ipse quaternio, si eius compositionē in se faceret,octauū, duodecimum,& decimumsextum,fortes decretorios efficeret. Quapp ipse quartus ne periodus quidē euidenter est,sed periodi uelut dimidium:etenim septimana dupliciter diuisa quartus sectionē accipiens,primi quaternionis terminus est,secundi initium.Forsan quis septimanā hanc iā perfectum circuitū esse putauerit:non.n.& in hac septimū diem scđæ septimanæ initiū esse cōtingit:sic.n.ad decimumtertium,non decimumquartum,terminus eius perueniret. Sed, cū rursus decimusquartus,terminus simul scđæ septimanæ,& tertiæ principium sit,non adhuc perfectus circuitus septimana sic fuerit:bis.n.se ipsum multiplicauit,ter nō potuit. Atqui,si pp duas priores hebdomadas ex disiunctione factas, integrum quendā circuitū putare septimanā conuenit: pp tertiā uero coniunctam,non ēt integrum: uel oīno in dubitationem sermonem incidere necesse est:uel septimanam primum quendam ordine, & simplicem circuitum putandam esse,qui uero ex uiginti diebus componitur,scđm simul & compositum,& perfectum.

B

De indicatorys,qui acutis morbis congruunt: ac quòd unicuique dierum circuitui proprius morbus respondeat. CAP. 10.

MOnet iā hic sermo nos cōsiderare,qs horū dierū de acutis morbis decernat.Cū.n.Hippocrates in aphorismis| acutos morbos in quatuordecim diebus decerni dicat,magnā inde nugandi occasionē sophistæ arripuerunt:atqui sine illorū nugis oībus,& iudicia oīa psagire,& iā facta explorare potes.Nā,si morbū,exēpli gratia,vigesimo die iudicandum esse psagiens, victus tōnem ei congruā instituas,magnū ægro psidium adferes.Licebit aūt tibi, & acutū, & diuturnū ipm uocare,cū nulla vel cōmoditas,vel offensa ex appellatione ęgro adueniat.Fingamus .n.acutum hmōi morbum uocari,oībus,quæ ad uictum ægri pertinent,recte administratis, qd inde peius,uel melius erit:rursus diuturnū ipm, si placet,appella,ut nihil ex hoc,uel iuuari,uel offendi ægrū intelligas.Quemadmodū igitur & in alijs pluribus sophistæ de noībus contendentes dissentiunt,tpsq; discentium conterunt,sic quoq; in acutorū,longorumq; morborum distinctione.Nā,si uerū fateri oportet,non duæ tm̄ morborū drīæ,sed permultæ admodum putandæ sunt:siquidē quartana febris in tot annos incidit,quot alia diebus iudicata est:ad hæc alius quidam morbus in menses multos durauit Hæc igitur prima drīa triplex:partim.n.morbi diebus, partim mensibus,partim annis totis iudicantur. Membratim rursus in morbis, qui ad menses, C perueniunt,non simile existit,duorū uidelicet mensiū,uel septē solutionē fieri. Ita, cū dierum, uel annorū numero morbi soluunt̄,permagnum discrimen existit:quid.n.similitudinis,uel tertio,uel uigesimo die iudiciū subiisse,itidē uigesimo uel quadragesimo?Iā uero,si naturalē ipsorum drīam inuenire moliaris,quot dierum decretoriorum circuitus sunt, tot quoq; morbi statuendi erunt.Itaq;,si alterius naturæ esse dicas(quēadmodum sanè est)non posse primū quaternionē superare, alterius, septimum nō excedere:ita & undecimi,decimiquarti,decimiseptimi, uigesimi,omniumq; deinceps decretoriorum proprius cuiusque morbus existimandus est.

De morborum & dierum indicatoriorum differentys, quibus victus ratio recte instituitur. CAP. 11.

PRæstat tm̄ doctrinæ gratia maioribus eos terminis cōprehendere,ne plurimi fiant: uerū nō ita magnis rursus,ut multum differentes inter se mutuo collocentur.Vnde nec eos laudo,q duas uniuersas morborum species ponunt,neq; utranq; deinde diuidunt: nec illos probo, qui tot esse dnt,quot dierum decretoriorum circuitus.Quæ igitur pstantissima doctrina fuerit,maximeq; artis vsui idonea?puta siquis sophistarum medicorum accutate medicinam tractare conetur,sublimi illa sede relicta,in qua magni regis cuiuspiam instar sedens,adolescentes remora D tur,hunc satis noui ex ipsa re utilitatem edoctum iri.Sicut igitur & Hippocrates in oībus admirandus,ab ipsis euidentibus sermonem capiens,hæc aliqñ scribit:[a] | Vbi peracutus morbus est, statim ēt labores extremi adsunt,& extreme tenuissimo victu utendū est. Interdū ita scribit:[b] Acuti morbi quatuordecim diebus iudicātur.Deinde rursus:[c] Hi ergo per quatuor aucti ad uiginti perueniunt.Iterū postea:[d] Spirandi facilitas maximā uim ad salutem habere existimāda est in oībus morbis acutis,quibus febris copulatur,quiq; quadraginta diebus iudicantur.Quin etiā[e] sexagesimi,octogesimi,& centesimi,& centesimiuigesimi rursus meminit: atq; his denuo relictis,[f] æstatis morbos hyeme solui ait,hybernos æstate.Quin & hoc mō inqt:[g] Plurimi puerorū affectus diebus quadraginta iudicantur:quidā septē mensibus,aliqui septē annis,non nulli ad pubertatē usq; perueniunt. Hæ oēs ad doctrinā simul clariorē, & ægrorū usum admodum utiles sunt drīæ:etenim sua cuiusq; uictus species est. Cognoueris aūt maxime ægrū ipm in his oībus, si hypothesin sermoni adiecero. Adolescens ergo quis ualido morbo correptus sit, qui in primo quaternione iudicabitur: aphorismum in hoc maxime illum imitandū puta:[h] Cum peracutus morbus fuerit, statim ēt extremi dolores adsunt,& extreme tenuissimo oīum uictu utēdū ē.neq; alimētū quoduis huic adhibueris,nec melicratū,aut huic simile, imo ēt ab aqua, quātū pōt,abstinere iubeto.Hunc ipm adolescentē, ubi septimo die crisim habiturū statueris,

1.Apho.13.Ex.ord.15.d

A 1.Aph.7.Ex.o.d.4 d
B 2.Apho.23.Ex.ord.15.d
C In Prog.cō.3.t.1.4.207.b
D In Prog.cō.2.t.25.4.194.h
E 1.Epid.com.3.t.14.3.120.d
F 3.Epid.com.3.t.88.3.151.h
G 3.Apho.28.Ex.ord.25 h
H 1.Aph.7.Ex.ord.4.d

De Vict. rat. in mor. acut. cō. 3. ubi tractat uini, mulsæ, oxymelitis, & aquæ facultatem.

† Non est in antiquis Græcis, neque in ueteri tralatione.

De Vict. rat. in mor. a. ut. cō. 3. t. 21. 7. 112. d

paululum prædictam uictus rationem immuta, uel mulsam exhibens, uel aliam hmōi quandam E
potionem morbi naturæ familiarem: vt Hippocrates præcepit. Ipse autē & hæc inuenies partim a signis quibusdam, † uelut temperamento, consuetudine, & ætate: quædam ēt ægrum intertogabis, an ualido sit uentriculo, qui longā inediam ferre possit, an cito offendatur, & facile soluatur. Sic ēt habitum hoīs considerans, quædam ipse ex iis, quæ in opere De temperamētis didicisti inuenies: alias ex ægro rogando: sunt. n. quidam ad resolutionem faciles, atq; ideo diuturniorem inediam nō ferūt, licet uiribus ualidi antea fuerint. Si iā tibi tale quippiam interroganti, & per te ipm conijciēti appareat, & æger facile dissoluatur, facileq; stomachus eius offendatur, ptissanæ cremorē exacte percolatū quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius, quod Hippocrates dixit: Sed aliquid tū cōsuetudinis gratia, tum ēt ne uasorū magna fiat inanitio, ingerere cōuenit. At, ubi septimus dies instet, nequaquā ægrum nutrire conuenit, sed ante unum diē, uel antea, minus exhibendum est. Atq; hæc nos adamussim senex ille in opere de uictus rōne in morbis acutis perdocuit. Si quidē adolescenti tertio, aut quarto die morbū iudicatum iri spes sit, nullum stomachi uitium, aut habitus inanitionē suspicare. Ad hæc si præterquā ꝙ iuuenis sit, ēt ualidissimas uires habeat, longā facile inediā tolerare fateatur, & ægre dissolui tibi appareat: insuper nullus eiusmodi motbus adsit, ut oxymeli aut mulsam requirat: is omnino ad septimum usq; diem à cibis abstinere potest. Quòd si ad tertium uel quartum quaternionem crisis futura uideatut, non ita abstinere potest, nec sola potione seruari. Quapropter non parua quædam uictus mutatio, nec morborum ideo exigua differentia. F

Qui peracuti, qui acuti, apud Hippocratem morbi, qui diuturni, & quæ ipsorum differentia. CAP. 12.

VOcetur iam peracutus morbus, qui ad septimū usq; diem extenditur: qui lōgius procedit, simpliciter acutus. At hic quoque differentiæ in peracuto memoria tenendæ sunt: etenim exacte peracutus is est, qui quartū diē attingit: Nō exacte, qui ad septimum usq; producitur. eadē tatione inter acutos alius exacte acutus, qui ad usque decimmquartum porrigitur: non exacte uerò, qui ad uigesimum usq; durat, quanquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborū genus, quod ex delapsu acutū, ad quadragesimum usq; diē peruenit: satius enim est ita uocare ipsium, ꝙ acuto quodam imperfecte iudicato intra diem uigesimū, deinde uehementia eius cōfracta, reliquū eius intta quadragesimum diē solui consueuit: Nō nulli autē statim ab initio uelut prohibiti, tardeq; moti, & nullā interea subitam mutationē moliti, ad quadragesimū producuntur. Duplex autē horum quoq; natuta est: uel. n. accessionū remissiones in exactam integritatē finiunt, uel continua febris semper perdurat. Atq; hmōi morbi de acutorum natura obtinere uidētur: alij uero manifesto iam sunt diuturni. Porrò Archigenes multis nominibus & diuersis laudandus est, maxime uero si studium eius artis tractandæ medicæ cognoueris, quoniā nō tēporibus solis nudis, sed & motu, & natura magis, acutū & nō acutū morbū appellauerit. Nā; cū segni, lentoq; motu cū intetuallis à febre remissis ad quadragesimū usq; extenditur, nemo sanę mentis acutū, inquit, nominauerit: etenim, si ante quadragesimū cesset, hmōi existens, iā diuturnus est. Alios uero morbos breues qdē uocat, ęquū autē esse dicit, nec acutos nec diuturnos appellari: quēmadmodū paruas has & à periculo remotas febres, quas nō diuturnas esse nemo ignoret, etsi ab acutorū natura recessetint: nā acutū eū esse ait, q cū uelocitate piculosus est. Vides igitur nos, cum solutio interdum eandem temporis præfinitionē habet, uel acutū morbum, uel non acutum, nuncupare: eodē modo quandoq; aliū acutū, aliū diuturnū, ipso motu solo distinguentes. Noui igitur cōplures ad quadragesimū usq; diē cōtinua febre conflictatos esse: ita uoco eā, quæ nunquam ad integritatem desinit, ita ut hmōi morbum non fuisse diuturnum dicere possimus: nō tñ simpliciter acutū nominare ratio est. Sed. n. qūi ex decidentia acuti, exactæ G
solutionis terminum habent longissimum, diē quadragesimum: nō nulli uero continua semper H
febre ad hunc usq; extensi sunt: Ponatur & hoc tēpus, aliqñ iam diuturnorū manifesto affectuū, eorum, inquā, qui interuallum habent, sicut antea diximus: aliqñ acutorū esse decretoriū. Itaq;

In Prog. com. 3. 35 + 194. h

Hippocrates in prognostico his uerbis utit: Facilis autē spiratio in omnibus acutis morbis, quibus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari solent, admodum magnum ad salutē momentum habere putanda est: nō enim simpliciter, acutis, dixit, quamuis dicere potuisset, sed cū additione hac, nempe, qui intra quadraginta dies iudicari solenr, tāquā acuti quidā sint, qui perfectę solutionis gratia ad eū diē prolongentur. Acuti ergo simpliciter, nō utiq; ultra decimū quartū diē progrediantut non iudicati: Qui uero in quadragesimū excidūt, interim hi ipsi sunt, q intra decimūquartū diē imperfecte prius iudicati fuerāt: interim, quorū paulo ante memini, nō frequēter adeo euenlētes: quinetiā tertiū genus illorū est, q manifesto iā tardi, acutis oppositi, quadragesimū diē hñt decretotiū: sed de his post paulo dicturi sumus: Cæterū uniuersum pdictū genus, acutū nominet ex decidētia, q̃ Græci περίπτωσιν uocāt. Ostēsum nobis est tū alibi, tū in tertio de spirādi difficultate potissimū, ꝙ in pgnostico & de simpliciter acutis differit, & ad hæc de ijs, q ex illorū decidentia fiūt. Cū igit in uniuersum quidē ad calcē libri pronūciet, Hæc autē dico de acutis morbis, & qui inde proueniūt: mēbratim uera de aqua inter cutē hūc

sermonem

A ſermonem proferẽs:‖ Aqua inter cutem,ſi ex acuto morbo cœpit,oĩs mala eſt.pari mõ, cum de In Prog.com.2. t.4 197.e
" purulentis tabidisq; uocatis affectibus,itẽ de ijs,qui ex abſceſſu in longũ tps porriguntur, uer-
ba faciat,clare innuit propoſiti ſe nõ oblitũ eſſe,morbos,qui ex acutis diuturni fiunt cõmemo-
" rans.Sic ergo,& illa dicta ſunt,‖Reliquæ aũt uomicæ magna ex parte rũpuntur:ſed aliæ in die ui In Prog. com.2 t.77.4 203.h
" geſimo,aliæ trigeſimo,aliæ quadrageſimo,nõ nullæ ad ſexageſimum uſq; perueniunt.Quinetiã In Prog com.3. t.3. et ſque ad 6.
in dierum decretoriorũ enumeratione,qui in prognoſtico recenſentur, ad‖ſexageſimum uſque 4 207.b.c
diẽ non ab re proceſſit. Qm̃.n.non de acutis ſolum , uerum etiã de ijs,qui inde progrediuntur,
ſermonem inſtituit,nec inepte (puto) tum in ipſis decretorijs , tum in doctrina de abſceſſuum
ruptura,ſexageſimi diei commeminit.Qui ergo hanc doctrinã non intellexerunt,ij nequicquã
ac fruſtra q̃ſtiones in his texunt,diſſentire putantes cum ijs,quæ in aphoriſmis tradiderit,mor-
bos inquiens acutos quatuordecim diebus iudicari:quaſi ipſe Hippocrates nõ accurate ſermo-
ne indicaſſet aliã eſſe naturã acutorũ ex decidentia,quã illã,quæ abſolute acutos reſpicit. Lon-
ge.n.ſecus eſt,q̃ illi putant:qm̃,ſi non acutorũ duplicẽ naturam cognouiſſet,aliam abſolute acu
torum,aliã ex decidentia,non ſanè diſtinxiſſet appoſitione ſuam ſententiam,uerum ſimpliciter
" dixiſſet, ‖Facilis ſpiratio in acutis morbis ualde magnum ad ſalutem momentũ habere putan- In Prog.com.1. t.23.4.157.h
B da eſt . Nunc autem,cũ hmõi dictionẽ ſimpliciter acutos indicaturam ſciret, non tñ ita:uerum
cum his ẽt alia cõplecti uellet,non ſine ratione appoſuit,primũ,quibus febris copulatur, nõ ad
ſcribens,continua,quod abſolute acutorum erat proprium:deinde,qui intra quadraginta dies
iudicantur,perinde ac ſi alij quidã acuti ſint,qui diebus quadraginta non iudicentur.Quare un
dequaq; morbi naturam,quo de in prognoſtico tota diſputatio eſt,clare diſtinxit Hippocrates,
& demonſtrauit.At interpretes luculenter dicta,obſcura reddere moliuntur. Quòd ergo nomi-
nis appoſitione q̃ſtionem,quam cõtexunt,ſoluere conẽtur , condonãdum eſt:at hoc faciunt,q
ita ſcribunt:Facilis ſpiratio in oĩbus acutis morbis,quibus febris copulatur,quiq; intra quadra
ginta dies iudicãtur,magnã ſane uim ad ſalutẽ obtinere cenſenda eſt. Non nulli etiam non ad-
ſcribunt,quiq;,inaudiendũ eſſe dicentes:ut ſermo eius duplex fiat,alter de acutis morbis,quos
in aphoriſmis expoſuit:alter de aliis,qui febrem iunctam hñt,& quadraginta diebus iudicanẽ.
Quòd uero nec in aphoriſmis decimumquartum diem decretorium,ſed illic quatuordecim om
nes decretorios dies Hippocratẽ pronunciaſſe arbitrentur(eſſe enim tot,ſiquis à tertio,qui pri-
mus oĩum decernere natus eſt,ad quadrageſimum uſq; numerauerit)non paruam reprehenſio
nẽ merẽtur.Neq;.n.ut medici hoc dicunt,nec ut qui numerare ſciãt,aut legere.Nã,ſi medici eſ-
C ſent,primum ſanè nullum exacte acutũ morbum ad quadrageſimum diem,non prius iudicatũ,
peruenire ſcirent:deinde ne quatuordecim quidẽ numero eſſe ad quadrageſimũ decretorios.
In hoc autẽ ne uel numerare ipſos nouiſſe quis iure dixerit:plures nãq; ſunt,ac quatuordecim,
ijs ſane,qui ueritatem ipſam , rerumq; euidẽtiam inſpiciunt:itẽ id,quod Hippocrates in primo
epidemion ſcriptũ reliquit.Superius uerba ipſius appoſui,q̃bus decretorios dies uniuerſos edo
cet:ubi,ſi quis numerare didicit,plures indubie ad quadrageſimum diẽ euenientes,q̃ quatuor
decim,inueniet.‖Si quis autẽ ſolos eos,qui per quaternionem cõputantur,numeret(forſan.n.er 1. Epid. com. 3. t.14 3.120.d
rare deprehenſi,ad hoc rurſus deuenient)pauciores ſanè hi ſunt,ac quatuor decim . Quòd autẽ
ne legere quidẽ nouerit,qui hmõi effutiũt,ſic maxime diſces.Si igiẽ in prognoſtico quadrageſi-
mũ diẽ decretoriũ eſſe acutorũ dixiſſet,deinde in aphoriſmis‖quatuordecim diebus ſummatim 2. Apho. 23. 24. Ex.ord.13.d.g
eos iudicari,nũc nimirũ tale quippiã cũ illis cõſiderare licebat,at,cũ in opere prognoſtico qua-
draginta diebus iudicari eos dicat,& in aphoriſmis quatuordecim,maxime ridiculũ eſt ſenten-
tiã eius alibi aliter inaudire.Meliores his ſunt,qui nõ ſermones cõſentientes,uerum alterius cu
iuſpiam aphoriſmos eſſe,alterius prognoſticon,demõſtrare conanẽ:ſed hi ob animi magnitudi
nem ſunt nobis miraculo . Quòd iam utilitatem huius doctrinæ ſp inſpiciens Hippocrates, ſim
D pliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit:ex decidentia ue-
ro acutos,nunc quadrageſimum,nunc ſexageſimum diem aſſequi:abunde oſtendimus.

Quo pacto acuti morbi,nunc in xiiij,nunc in xx diebus,dicantur iudicari. CAP. 13.

SCiendũ autẽ eſt cõiter de oĩbus eiuſmodi notæ,ꝙ,quæ ex quantitatis cuiuſdam in particu-
las diuiſione fiunt,ſoreticam dubitationem comitem habent.Itaq; ſic diuidendũ eſt, ut nec
particulæ multũ alioqui differentes,ſibi mutuo cõiungantur , quod,dum q̃uis in pauca ſecatur
quantitas,accidit:nec adeo multas feceris, ut doctrinę utilitas excidat . Quãobrẽ,ſiq̃d optime
diuidi poſſit,Hippocrates præter cæteros hoc mihi feciſſe uideẽ. Primũ , peracutos ad ſeptimũ
uſq; diẽ peruenire demonſtrat,in quibus(uti dixi)in aphoriſmis [a] ‖ tenui admodũ uictu tractan A 1. Aph.7.Ex. o.d.4 d
dos eſſe p̃cipit:deinde in cõmentario de uictus rõne in morbis acutis, [b] quoſdã in oĩmoda ine- b De Vict. rat. in mor. ac.cõ.1.
dia ſeruandos eſſe uſq; ad diẽ ſeptimũ:poſtea uero [c] quartũdecimũ abſolute acutis terminũ ſta t.44.7.114.h
tuit:poſt hæc ad [d] uigeſimũ procedit:rurſus alterius ſpeciei morbũ ad quadrageſimũ,alterius iti C 2. Apho. 23. Ex.ord.13.d
dẽ ad ſexageſimũ:poſtremo decretoriorũ dierũ ſupremũ finẽ [e] centeſimum,& uigeſimũ diẽ cõ D In Prog. cõ. 3.t.3.4.207.b
ſtituit, quatuor uidelicet menſiũ tps:deinceps alios menſium decretotiorum numero, alios an E 1.Epid. com. 3.t.14 3.120.d
norum,ſolui ſcribit.Atq; hæc doctrinæ utilitas eſt.Coincidunt autẽ non nullæ quæſtiones logi
cæ,q̃ conſolationẽ requirunt,ſicut & hæc (opinor) ꝙ morborũ,qui apud oẽs acuti habenẽ, nõ
nulli decimũquartũ diẽ excedere uideanẽ: ideoq; Diocles ẽt nõ decimũquartũ,ſed uigeſimũ- † caſtigatiorem.

primum,terminũ eius posuit.Atq; hic quidẽ errauit uigesimũprimum magis,q̃ uigesimũ,termi E
nũ ipsis p̃stituens:q̃q̃ non oĩno falsus sit,quartũdecimũ excedendo,nã quosdã, qui acuto mor
1. Epid. com. 3. t.20 3.122.b.Et 3. Epid. com. 2. t.2 3.135.e 3. Epid. com. 3. t.21.4.188.d 2. Apho.23. Ex. ord.15.d bo laborãt,‖decimoseptimo & ‖uigesimo iudicatos esse cognouimus: uti apud Hippocratẽ quo
que in ipsis epidemijs inuenire licet.Q̃uo igitur,si hoc ita hẽr,& quidã acuti morbi‖decimum-
quartũ diẽ excedere vñr,terminũ ipsis hunc diẽ in aphorismis cõstituit?promptũ quidẽ erat di
cere:hoc rarenter,illud sæpissime,accidere consueuit. Quinẽt Hippocrates aliqñ solũ id,qđ cre
berrime oculis usurpatũ est,nihil faciens,id,qđ raro euenit,ꝓnunciat.At profundiorẽ q̃dã hẽt
sñiam ꝓnunciatum,si quis ipm cõmode disquisierit.Qui nanq; ad decimũseptimum diẽ,aut ui
gesimũ prorsus acuti morbi exciderunt,hi planè inceperunt tanq̃ submersi,"lento motu graui-
que:deinde alij in primo quaternione,alij in sc̃do,exacte acutorum motũ recipientes,ad deci-
mumseptimũ & uigesimũ exciderunt : q̃q̃ & hi intra decimumquartũ suũ iudicati sint, nam in
dierũ primo quaternione uehemẽtiã incipiẽtes,deinde decimoseptimo iudicati,decimũquar-
tũ suũ diẽ nõ excesserũt.Nouit hoc quoq; Diocles ipse,& alij ꝓpè oẽs ueteres. Phreniticos sa- „
nè a primo die statim nõ adeo fieri ait.Igitur,si q̃s phrenitide quinto die laborare cęperit,& se
ptimo decimo iudicatus fuerit: uel inceperit septimo die, & iudicatus fuerit uigesimo:nulli du-
biũ hunc intra decimũquartũ suũ diẽ crisim sustinuisse.In hoc iã maxime ẽt uigesimũ diẽ ambi F
guitatẽ adferre puto,quippe qui potentiæ ancipitem naturã hẽat, tum ꝙ sæpe post primos dies
morbos acutos factos iudicet:interim de prius iudicatis iterum decernat, nullus.n.a primo die
acutus in hunc illabiẽ,qui non prius iudiciũ expertus sit. Quòd in priore quodã die imperfecte
iudicatũ,sic prorsus discusserit,nõ impedit, quo minus acutorũ morborũ decimusquartus dies
terminus existat.Qui uero ab initio submersi, lentiq; appareanr,& inde ad quadragesimũ tales
perdurantes,rursus intendanẽ,hos iure diuturnos appellaueris:Quẽadmodũ acutos q̃dẽ mani
festo,sed q̃ añ uigesimũ non secure iudicati sunt,deinde remiserint: post hæc reuersi, mox rur-
sus acuti facti fuerint:nouissime quadragesimo die iudicati:dubitaueris,absolutene,an ex deci
dentia,acuti noĩandi ueniãt:immo magis,an diuturni?Quippe in ambiguis & obscuris certum
iudiciũ q̃rere nõ oportet:nã ꝓ rerũ natura sñiam sp̃ ꝓnunciare conuenit:ubi uero rerũ natura
simplex ꝓrsus est,ibi & manifesto,& simpliciter ꝓnunciandum est : qm̃ & Hippocrates in ipsis
aphorismis , cũ decimumquartũ diẽ acutis morbis finem statuisset,statim ẽt decimiseptimi his
2. Apho. 24 Ex. ord.15.g uerbis meminit:‖Contẽplatorius rursum decimusseptimus est,hic.n.quartus a decimoquarto, „
septimus ab undecimo est.sigñat nanq; hic uigesimum,tanq̃ sc̃d̃m quendã acutorũ terminum. „
Quoniam uero hic liber magnam satis prolixitatem modo habet,finire ipsum iã cogito. Quod G
de dierum decretoriorum speculatione reliquum est,id uniuersum in tertio exequar.

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS
LIBER TERTIVS

Nunc primum summa admodum cura quamplurimis in locis emendatus.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de cœlesti,ac de materiali causa dierum iudicatoriorum, ex quibus & ipsorum ordo , & facultas pendet uniuersa.

Quid ostensum superioribus libris , quid hoc agendum. CAP. 1.

Vi iam cãs, cur non in oĩbus diebus morbi iudicenẽ, cõsiderare melius es-
se duxerit,is hæc sibi cõposita esse censeat.Et quidem inuentionis dierum
decretoriorũ principia fateri conuenit,quẽadmodũ ẽt superiore cõmenta H
rio dictũ est.Sunt aũt gñe duplicia,nempe experimentũ,& rõ.Experimen
tum sanè,ꝙ non oẽs similiter dies de morbis decernant, euidẽs affert testi
moniũ:quodq; circuitus septimani ualidissima sint uirtute p̃diti: post hos
quaternarij:quidã uero extra hos coincidant:immo ꝙ nec oẽs septimanę
inuicem separenẽ, sed aliquæ ipsarũ ẽt coniunganẽ : nec oẽs quaternarij ,
sed ex ijs quoq; alij seiunganẽ,alij coniunganẽ : insuper ꝙ acutis morbis impari dierũ numero,
longis pari,iudicia maxima ex parte accidant.Omnia hmõi,quæ prius recensui,experientia sa
tis approbat.Porrò causas horum ratione nobis indagantibus,duo prima oĩum,quæ fiunr,pri-
mordia esse statuenda vñr : Inordinatum uidelicet , quod ex hac mundi materie proficiscitur :
ordine uero quodam ornatuq; procedens sp̃,quod cœlestibus originem refert acceptã:omnia
siquidem in hoc orbe ab illis decus ornamentumq; capessunt . Atq; iam & nunc ex his duobus
principiis,quæ ex experientia cognita sunt,& rõ suppeditauit,oĩum,quæ ẽ rõne,& experientia
ipsaq; in diebus decretorijs intelliguntur,cãs inuenire conabimur,hinc facto sermonis exordio.

De vi astrorum in hac inferiora corpora:& maxime de Solis & Lunæ actione. CAP. 2.

OMniũ certe superiorũ astrorũ potentia fruimur : uerum,qui maxime hunc orbẽ exornat ,
& concinnat,& disponit,est Sol:quippe ueris,æstatis,autumni,& hyemis author alius ne

mo

A mo extat: nec alius tam manifestò, uel ex terrestri limo aĩalia generare potest. neq; fruges maturare, neq; ad coitum, & generis propagationem aĩantia prouocare. Magna sanè, & Lunæ opera in hanc rerũ substantiã apparẽt, uerum Solis effectibus posteriora. Etenim mẽses hæc perpetuo disponit: idq; euidenter adeo in marinis aĩalibus: q̃ q̃ & ipsum Solis beneficio hẽt. Nouum. n. ipsa lumen sortitur, cum Sole primum fruitur. Tanta vero eius portio semper illuminata est, quãtam Sol aspicit: Prorsus aũt deficit, lucisq; expers redditur, ubi terra suo interuentu ipsam obtenebrat. Quapropter, ut illa distat à Sole oẽs mutationes suscipit: etenim plena est, cũ diametra est: æqua portione diuisa seu semilunaris, græce dichotomos, cũ quadrãgula est: utrinq; gibba, cũ triangula: & falcatã spẽm refert, ubi sexãgula est: atq; tunc primũ noua est, cũ post Solis cõgressum apparet: obscurata oĩno cum Solis lumine circumuallatur. Igitur fructus auget, incrassatq;: aĩantia implet: ad hæc menstruorum statum tp̃s mulieribus cõseruat: item comitialiũ circuitus custodit, inde, ꝙ Solis plus, uel minus participat. Oĩa siquidẽ, quæ facere nata est, ubi falcis figuram repræsentat, languida fiunt; ualida oĩa, cum plena fuerit. Quapropter, & fruges interea adauget, maturatq; celerrime: mortua corpora putrefacit: somnoq; sopitis sub eius lumine, uel aliter diutius immoratis, palllorem, & capitis grauitatem conciliat. Vt igitur Luna Solis au-
B xilio in oĩbus indiget, ita Sol ad nullam rẽ maximam, uel alterius cuiusdam astri, uel ipsius Lunæ, operam desiderat. A nullo enim impeditur. quo minus æstatem faciat, cum in uertice nostro constiterit: aut frigus adducat, si humilis feratur: aut æquinoctium utrunque disponat, si medio criter obliquus sit: sed ipse uelut rex quispiam maximus est: Luna uero ut hyparchus (quasi sub principem dicas) non exiguus: inter illum enim, & nos media constituta, terrestrem regionem merito gubernat, non potentia cæteros planetas, sed uicinitate, exuperans. Huius rei gratia omnino frigus locum nostrum occupat, cum Sol ad hyemalem plagam declinauerit: tunc calor omnino nos exercet, ubi supra uerticem nostrum, aut propè ipsum fertur. Luna uel particulares cuiusque mensis dies disponit, paruæ mutationis facultatem habens: a † eamque non simpliciter ex se, uerum ex Solis aspectu consequitur.

Quo tempore Lunæ actiones fortiores, aut imbecilliores existant. CAP. 3.

d† VEhementiores itaq; mutationes eueniunt, ubi ipsa cũ Sole coit: insuper in apparitionibus plenilunij: minores his contingunt, dũ dichotomos seu dimidia apparet: imbecillæ, dum utrinque gibba, & falcata, vr̃. b † Nam ualidissima eorum, quæ prius erant, mutatio cõmittitur dum Luna cũ Sole coit, ac eius lumine circumuallatur, quippe, quæ prius apparebat, nunc nulli
C cõspicitur. Dein diametra Lunæ statio tanq̃ distinguens, in binasq; partes secans contrarias maximæ Lunæ dispositiones, aliarũ oium est ualidissima: ꝙ uero incremẽtũ, diminutioni maxime sit cõtraria dispõ, ostẽdere nõ est op⁹: Deinde post hũc cõgressum, & pleniluniũ, duç dichotomi, mediũ utraq; secãs, augmẽti tp̃s prior, diminutionis altera. At oĩum extremæ, imbecillimæq; aeris nos ambiẽtis cõuersiones in falcatis, & in utrinq; gibbis apparitionibus fiunt: magis autẽ in utrinq; gibbis, nulla siquidẽ in eis magna mutatio, sicut in falcatis apparet. Quare nec Aratus male ipsas neglexit, tãq̃ imbecillas exñtes: cõuenitq; eos laudare, q̃ de eis scripserint, tanq̃ ne uel minimũ q̃dẽ omittẽtes. At in pleniluniis cõuersiones, & his adhuc magis in cõgressibus, ꝓpriũ hoc p̃ter cęteras hñt: illa siquidẽ celerrimas statim mutationes faciũt: cõgressus uero, c inęquales, & diuturnas: quid. n. ante Lunã apparentẽ manifesto ꝓnuncies, nõ est. Lõgũ aũt hoc tp̃s occultationis est, ĩtegri ferè signi spatiũ explẽs: mutationẽ uerò ex incremẽto ad diminutionẽ pũctũ exacte definit, liquetq; hoc Lunã momẽtaneo tp̃e ꝑtransire. Itãq; uere celeres plenilunij mutationes sunt: diuturnæ, cõiunctionales. nã occultationis tp̃s sibi ipsi simile est, & primæ apparitionis tp̃s, occultationi vicinũ est, tum propter paruitatem eius particulæ, quæ de tota Luna apparet, tum ob luminis imbecillitatem, tum ob breuitatẽ temporis, quo supra terrã fertur.

D *Quo tempore Luna in nos agere incipiat, quotque diebus.* CAP. 4.

TVta igitur crisis euadet, cũ in toto mense status in secundo die accidet: quo primo, & manifesto Luna, & lõgo satis tp̃e, sup̃ terrã iã apparet, & lumẽ sensile de se mittit, ad hæc vmbrã euidenter ostendit. Primus aũt dies tãdiu Lunã supra terrã uagantẽ hẽt, quandiu is adhuc quoque Solis lumẽ, qđ post occasum est, retinet: quare in hoc Luna simul cũ Solis lumine occidit, sępe uero, & prior est occidua: primũ uero manifesta in secundo die apparet, nũc quidẽ magis, nunc uero minus: Atq; hoc ei accidit e † tum lõgitudine a Sole recessus, qui ob peculiarem Lunæ motũ fit (nõ. n. ex æquo semꝑ mouetᷓ) tum ꝑꝑ latitudinis immutationẽ, tum propter signorum occasum nõ æquali tp̃e euenientẽ, insuꝑ ob p̃teriti congressus tp̃s. Vnde nõ semper unum tp̃s est, quo clare Luna cõspicitur: f † sæpissime autẽ triduo in coitu Solis remotata, planè inuisibilis est, quo nõdũ hæc terrena immutare põt. Et quodã modo tp̃s, tũ peculiaris eius circuitus, tum in nos actionis, in idẽ recidit: etenim circuitus uicenis diebus, septenisq;, & tertia ferè diei parte peragitur, in tanto. n. tp̃e totũ signiferi circulum percurrit: at quo nobis lucescit, circuit⁹, ꝙ is quoq; eidem conueniat numero, planè intelliges, si occultationis tempus de toto menstruo eximas. Quòd autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constet, sed minus unius diei ferè dimidio, Hyparchus integro uno libro demonstrauit. Quin & uulgus iam pro-

A † Antiqua translatio addit. quando cõparatur domino Solis.

B † Additur ĩ antiquis græc. ὑπὸ τοῦτο ... idest iuxtã merito. & ita ueteris ĩterpres.

C † Antiqua trãslatio hẽt. æquales.

D † Ex græco ita uertendũ. Certũ ergo indicium cõstituẽtes ĩ toto mense futura, in secundo die perficitur, quo primo & cæterã. uet⁹ traslatio. Quod ergo accidit de mutatione in mense toto, et non distinguitur, nec declaratur obseruatione certa, nisi in die secũda post apparitionẽ Lunæ, & est prima hora. &c.

E † Clarius: pro quantitate distantia a Sole: hac aũt ipsa quantitas distantia, tũ propter peculiarẽ Lunæ motũ fit. non enim, &c.

F † Clarius. ut plurimũ tamẽ tribus diebus, qui circa congressum sunt, plane inuisibilis fit, in quibus nondum, &c.

pè uniuersum nouit mensiũ alium, quẽ κυλλὸν græci noĩant, quasi mutilũ, & imperfectũ, dies ui- E
gintinouem obtinere: alium, nempe absolutum, triginta. Nam uniuersos amborum dies quin-
quagintanouem esse oportet, siquidem uterq; oĩno triginta, minus dimidia diei parte cõtinet.

Mensem, & inferiora omnia per septimanas a Luna immutari. CAP. 5.

QVemadmodum igitur annum integrum Sol disponit, ita Luna mensem, immutatione per
septimanas ei accidente. Nam a prima apparitione ad dichotomũ, & ab hac ad pleniluniũ,
vtrũq; quidem per se tps dierũ est septẽ, ambo uero simul quatuordecim. Simili modo, si inde,
ubi ipsa æquali portione mensem diuidit, vsq; ad secundam dichotomum connumeraueris, se-
pteni & hos inuenies dies: reliquos etiam, qui vsq; ad absolutã Lunæ occultationẽ sunt, septẽ.
Cæterũ aera nos ambientẽ magnas suscipere mutationes, dũ Luna primũ occultatur, & rursus
primũ apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc studij est, agricolæ & nautæ, q
σκέψιν .i. statũ aeris tunc vocãt, cũ Luna primũ apparens, scd̃m aliquẽ uẽtũ stet. Quãobrẽ Aratus
quodã loco verissime scribit de Luna, ubi primũ post coitionẽ apparuerit, hoc modo inquiens,

Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum, F
Incuruum specie velut annuat, adfore cœlo »
Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis. »
Rursus eo ueniet pluuius Notus, hanc ubi partem »
Ponè supinati conspexeris, inque recliuem »
Sponte habitum: uerum si lumen tertius ortus »
Proferat, atque Deæ conuoluat circulus oras »
Suffusus rutilo, mox tempestate sonora »
Spumosum late pelagus canescere cernes. »
Quinetiam hæc in eodem libro scribit: »
Non unum deprehensa diem tibi signa loquuntur. »
Sed, quæ signa nouo dederit nox tertia motu »
Quartave, sustollat medios dum Cynthia vultus, »
Durabunt cœlo: medio quæ edixerit ore, »
Altera prouisæ signantur tempora Lunæ. »
Illa dehinc, donec germani luminis igneis »
Accedat Phœbe, mensis postrema notabunt. »

Nõ ad oẽ tps, qđ ab initio est usq; ad finẽ, primæ apparitionis signa sufficere ait: sed dichoto G
mos, & plenilunia mutationes quasdã afferre. Oĩs autẽ uelox mutatio, Crisis appellatur: & sta-
tum quidẽ in Luna falcata potissimũ dicunt: deinde ad plenilunium transferunt similiter uocã
tes, hoc .n. ualidas uires ẽt obtinet: hoc autem imbecilliores quidẽ sunt semilunares stationes,
attamen, & hæ quoq; de aere decernunt. Quare mensem à Luna immutari scd̃m septimanas, iã
est perspicuum. Quòd autẽ aliæ res uniuersæ inde quoq; mutanĩ, oĩbus nõ perinde constat: sed
iis, qui hmõi accurate obseruarint, in confesso est. Ad hæc post seminis cõceptionẽ oĩs impræ-
gnatio: Insuper nihilo minus hac, & post partim adauctio: Itẽ omne actionis initium, magnas
alterationes in septimanos circuitus obtinet. Quæ nãq; quotidie oĩbus, q̃ subsistunt, incidũt, ho
rũ causam Luna habere obseruata est: maximeq; tetragonis, & diametris stationibus ea immu
tans. Nã, si Luna in Tauro existente semen cõcipiatur, uel partus, uel oĩno alterius cuiusdã prin
cipium contigerit, magnas eius mutationes faciet, qñ Signiferũ percurrẽs, in Leone, Scorpio,
& Aquario fuerit: Verũ in Leone tetragonos .i. quadrata statio, septimanę unius existit: In Scor
pio diametra duas septimanas hẽt: Ita quoq; in Aquario secũda quadrangularis statio in tertiã
septimanã procedit: idq; necessario, ꝙ Luna (sicut ante diximus) uicenis diebus, septenisque, &
particula quadã adiecta, maxime tertia diei parte, uniuersum Signiferi ambitũ peragit. Si nãq; H
in toto tẽpore totũ orbem pertransire oportet, constat quartam ipsius partem in septem prope
diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminisse ad futura conuenit, nempe
Lunæ transpositionem tetragonon non diebus septem integris circunscribi.

Qui salutares, aut infesti dies sanis, aut ægrotis futuri sunt, ex Luna prænunciari posse. CAP. 6.

POrrò illud denuo repetendum est, quod nos quoq; obseruantes, uerissimũ semper esse com-
perimus, ab Aegyptijs astronomis inuentũ, Lunã non mõ ægris, sed ẽt sanis, dies, quales tã-
dẽ futuri sint, posse pnũciare. Si etenim ad planetas tẽperatos steterit (quos iã, & ἀγαθοποιοὺς grę
ci nominant, salutares latini) faustos ac bonos dies producere: si ad intemperatos, graues mole
stosq;. Fingamus .n. homine quodã nascente salutares planetas in Ariete, malignos in Tauro es
se: is homo nimirũ, cũ Luna in Ariete, Cãcro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre deget: cũ ue
ro Taurũ ipsum, uel tetragonũ aliquod, uel diametrũ signũ occupat, male tunc, & moleste uitã
trãsiget. Atq; iã morborũ initia huic, cũ Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessi
ma: sine piculo ãt, & salutaria sũt, cũ Arietẽ, Cãcrũ, Librã, & Capricornũ, Luna pmeat. Ad hęc
alterationes magnas: quas in tetragonis, & diametris p septimanas fieri diximꝰ: ĩ lethalibꝰ qdẽ
morbis lethales & ipsas, in salubribꝰ bonas, euenire necesse est. Quãobrẽ Hippocrates ẽt dãnat
maxime

A maxime immutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinãt: quippe, quæ lethalis morbi symptoma sit, quemadmodũ (ut arbitror) benigni, contrarium. Quòd, si quis & huius ipsius causam, cur quadratæ, & diametræ stationes sint potentissimæ, quærat, his longissime à proposita disputatione digreditur. Nã in præsentia non primas causas oĩum, quæ ad astronomiã pertinent, sed quæ proposito nostro utiles sunt, inquirere cogitamus. Vtiles autem causæ sunt, quæ septimanæ naturã interpretant: rursus igitur eas in summã colligamus. Lunæ tetragonæ, & diametræ stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes: in malis, malas. Atq; hoc, præterquã quòd astronomis in confesso est, integrũ est & tibi obseruare. Sin aũt hmõi nec obseruare uolueris, nec ijs, qui obseruarunt, fidẽ adhibere, indubie sophistarũ ubiq; nunc obstrepentium aliquis es, qui rõne manifesto apparẽtia nos approbare postulãt, cũ è cõtrario ex euidenter apparentibus, de abditis ratiocinandũ esset. Ita suo quæq; res principio circuitus sequẽtes uniuersos consonos hẽt.

In acutis morbis summam uim obtinere septimanas: in diuturnis ortus syderum, quibus anni tempora uariantur. Itemq; illis coincidentes plures inesse iudicatorios, in his circuitu magis septimanarum fieri iudicationem. CAP. 7.

CIrcuituũ uero alii numero quodã dierum constant, aliis mensiũ. Iam uero, qui dierũ numero constant, septimani sunt, & Lunæ modo incedunt: qui aũt mẽsiũ, ad Solẽ referunt, eodẽ mõ euenientes. Iterum. n. ab Hippocratis uerbis initium sumendũ, a ‖ æstiuos morbos dicentis hyeme solui, hymales æstate. Hoc quidẽ lõgorũ morborũ, & quasi dicas annalium iudicij statũ tps est, quemadmodũ acutorũ decimusquartus dies. Tps enim, quod à mensis principio ad usq; pleniluniũ est, totius lunaris circuitus dimidiũ existens, eandẽ rõnem hẽt cum interuallo, quod ab hyeme ad æstatem usq; intercedit: quinetiã à plenilunio ad usq; occultationẽ tps, spatio, quod ab æstate ad hyemẽ usq; porrigitur, proportionẽ respõdet. Sed horum utrunq; bifariã sectũ, in acutis morbis septimana est: in diuturnis clarissimorũ syderũ ** exortus: quorum rõne uer, æstas, hyems, & autumnus describuntur. Nõ etenim pari dierum numero hæc secundũ ullius æstronomi sententiam diuisa sunt, uerum manifestis circumflui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio mõ. Quẽadmodũ septimana acutorũ morborum decretoria est, sic tpis annui mutatio diuturnorũ morborũ erit solutoria: ut in hyeme quidẽ constitutũ morbũ uer soluat: in uere cõflatum, æstas: simili ratione pro æstatẽ cõtractũ, autumnus: in hoc paratum, hyems. Cæterũ singularum partiũ bifariã diuisarum partes mensis quaternionibus proportione respondent. Quin astrologis ẽt dr, quẽ in modum anni tpis cuiusq; & initium, & finis, syderum clarorum ortu & occasu describit, in eundẽ quoq; cuiusq; medietas, alterius rursus syderis *exortu *distinguitur. Itaq; uniuersas particulares morborũ mutationes, uel tanquam ad proprium ipsorum principium, uel tanquam ad ambientis nos aeris cõuersionẽ, euenire necesse est. Quæ igitur ceu ex proprio ipsorum principio fiunt, Lunã sequuntur: quæ uero ab aeris nobis circumflui conuersione, in toto quidẽ anno Solẽ, in singulis autẽ mensibus Lunã. a †Hic iã accidit mutationes ualidissimas esse, quæ uidelicet cuiq; per septernos dies proprie cõtingunt: quis etiã ipsis quodãmodo cõmiscẽtur, quas aer excitat. Quare merito, inde, quòd semper eodẽ mõ accidant, in id, ut in plurimis morbis fiant, deciduñt. Adhuc autẽ magis ipsarũ ordinẽ perturbat accessionũ uiolentia, crises prumpere cõpellens, ut in sermonis processu dicemus: Ad hæc uarius in ægrotos admissus error tum ab ipsis medicis, si medici appellandi sunt, nõ artis corruptores, qui hoc seculo permulti sunt: tũ nihilominus ex iis, quæ laborãtes peccãt: quin & pro ministeriũ quãq; & propter aliquod eorũ, quæ extrinsecus accidunt, uti prius diximus. Igiẽ septimanorũ circuitũ uirtutẽ mirari conuenit, si tot causis eos interrumpẽtibus, multo tñ aliis fortiores inueniunt. In acutis quidẽ morbis coincidẽtes decretorii plures sunt, quĩ & corpus mutationi accõmodũ est, in motu, & perturbatione uehemẽti constitutum: in lõgioribus, uia & ordine magis septimanarum circuitus procedit.

D *Primum diem inter indicatorios non enumerari: & quæ causa dierum ... coincidentium.* CAP. 8.

QVapropter ab acutis denuo incipiamus omnium cõsequenter decernentium dierũ causas inuestigãtes. Iã quidẽ in primo febres diarias solui contingit, non tñ iã cum certamine, & perturbatione effatu digna, quanquam nonnulli Hippocratẽ b quoq; dies decretorios in epidemiorum primo enumerantem, & primi meminisse putant, duplici nomine errantes. Circuitus. n. primus, & nõ dies primus, manifesto scriptus est in parium, impariũq; dierũ catalogo. Quemadmodũ igiẽ in parium enumeratione primũ circuitũ præfatus, quartũ diẽ inducit: ita in mẽtione imparium, tertiũ. Adhuc uero magis ignorant, b † quòd à fronte operis prognostici descriptum reliquerit de facie emortua. Quòd, si ob hmõi causas hæc faciei species orta est, una die noctéq; iudicatur. non intelligentes loco uerbi, probatur & cognoscitur, dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Principium autem dierum, qui cum agitatione quadam acute morbos mutant, tertium à principio statuere oportet, ueluti prius et dictum est: qui nullam iam cum prima septimana communionem habet, sed ex coincidentibus existit. Siquidem quaternio, quòd septimana in duas partes secta, absoluitur, ideoq; permagnã facultatẽ obtinet, in priore sermone dictus est. c †Tertius uero, & quintus licet alia nulla ratione, quàm quòd iudicia cum accessionibus fiunt, coincidant, non

Marginalia: 1. Epid. com. 2. t. 25 ſ. 3 10 c | a 1. Epid. cõ. 3. t. 83. ſ. 191. h | * ἐπεμβολίου, quæ fã de occasu, quã de ortu intelliguntur. ut habetur à Gal. 1. Epide. sect. 1. com. 2. & alibi. | ** Apparitione. | A † Clarius. Hinc iam accidit ualidissimas quidẽ mutationes esse, quæ cuiq; propria cõtingũt, quæ, s. per septimanas fiunt: uerumtamẽ ee ipsis quodammodo cõmisceri, quæ ex ambiẽte eueniũt. quare merito ab eo euẽiu decidũt, qui perpetuo eodẽ modo fit, in eum, qui ut plurimum. | b 1. Epid. cõ 3. t. 14. ſ. 120. d | B † Clarius. quippe qui, uti per initia operis prognostici scriptum est de facie emortua, (indicatur in die, & nocte si ob has causas facies fit) non intelligũt uerbũ indicatur, loco, & cæt. | c In Prog. cõ. 1. t. 8 ſ. 191 e | C † Decernũt aũt non minus quarto die tertius, & quintus (licet coincidant) nulla alia rõne, quã quòd iudicia cum accessionibus fiunt hoc eximipsũ &c.

non minus quarto die decernunt: quod hoc ipsum,& ab experientia testimonium hēt:& ratione E
cōtēplantibus nō obscura eius causa est. Nā perturbationis uiolentia naturam ea,q̄ molestāt
ēt ante tp̄s propulsare cōpellit: quippe uirtus ipsa est alienorum expultrix: queadmodū in ope
re de naturalibus facultatibus antea demōstratum est. Tp̄s autem actionis post finē alteratoriæ
facultatis est: tunc enim functionem obire oībus secundum naturam absolutis, ostendebatur,
cum illa ab actione desiterit. Verum ante perfectam coctionem interim, q̄ offendunt, amoliri
cogitur: ut interdū concoctione iā absoluta, moratur adhue,& lente propter imbecillitatē mu-
nus subit. Vtrunq; aūt in uentriculo clare licet contēplari: instigatus enim, concoctionis tp̄s nō
expectat, sed protinus ēt idoneum cū eo, quod molestat, excernit: &, ubi iam satis concoxerit,
interdū lēte, ac cunctāter superfluum, imbecillitatis uitio, expellit. At, cum naturali habitu frui
tur, perfectæ concoctionis tp̄s, ipsius recrementorum expulsionis terminus est: quem neq; præ
uertit, neq; præsentem adhuc moratur. Cæterum, ut in uentriculo, sic in singulis totius corporis
partibus alienorū expultrix facultas esse ostendebatur: quæ meo sanè iudicio, & crisim in mor-
bis efficit: atq; propterea optimæ fiunt crises, cum iam oīa in aīantis corpore concocta fuerint.

In libro De humoribus.

Præuenire aūt crisim, qd̄ Hippocrates προεκρήγνυσθαι, quasi dicas prærumpere, appellare cōsue-
uit, malum est: nam idonea simul cum iis, quæ lædunt, excernūtur: fitq; hoc natura incitata uel F
ab exteriore quodā, uel ab iis, quæ in ipso corpore detinentur. Extrinsecus igiť est medicus, qui
parum recte quippiā fecerit, æger, famuli, atq; alia, q̄ propriæ exteriora nominantur: in ipso aūt
corpore sunt morbi ipsi, eorumq; causæ,& accessiones. Cōsidera iā mihi tale quid in natura ac-
cidisse, quod hominibus infirmis contigit: qui à fortioribus quibusdam intēpestiue ad congres
sum irritati, imparati, pugnando superantur. Quinetiā onus deponere quis uolens, interim uel
inuitus cū eo cōcidit. Item uehementius quis currens, deinde se ipsum retinere nequiens, inui-
tus in conuallē delatus est. Oīa hæc exēpla sunt malorum iudiciorum: de quibus in opere de cri
sibus copiosius dicturi sumus. Sed nunc quoq; necessariū dicetur, cum instituerim, quid nā uer-
bo προεκρήγνυσθαι Hippocrates sibi uelit, interpretari. Etenim fieri nō potest, ut, qui de diebus de
cretorijs quippiā referre agressus sit, nihil de crisi ēt dicat: uel qui de crisi doceat, non ēt de die-
bus decretoriis uerba faciat. Verum sermo ad propositā institutionem semper reuocandus est:
& tantam adhærentium mentionem facere oportet, quanta necessaria esse uidetur. Vnum iā ex
illis, quę naturam stimulant,& ueluti prouocant, accessio est, nullā quietē, nec morā cōcedens,
uerum incitans mouensq;,&, ueluti dixeris, pugnā indicens. Vnde acutorum morborum in die
bus imparibus iudicium cōtingit, in his.n.& accessiones sunt. Quæ igitur causa sit, ob quam in G
acutis morbis tertio quoq; die plurimū accessiones fiant, in longis autem, uel quotidie, uel quar
to quoq; die, nō promptum est inuenire: nec in præsentia disquirere necessarium. quod uero sic
eueniunt, oculis usurpare licet, ‡& ad præsentia rationē ex principio habet: ‡si.n. ponamus, ut ēt
apparet, secunda ab initio accessio, ad tertium diem delabetur, tertia ad quintum, quarta ad se-
ptimum, quinta ad nonum: oēs autem in impares incipunt. Cum ergo natura non conuenienti
semper tempore de morbis decernat, sed concitata plerunq; alias ab aliis causis, † à quibus ac-
cessio in morbis acutis maxime continua redditur (ostensa uero est in impares incidere) in im-
paribus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio est. Nō q̄ dies ipsi primariam decernen
di uirtutē nō habeant (semper.n. huic animum adhibere oportet) sed quia per accidens aliquod
sic eueniat. Prædixi autē, opinor, manifesto iam hoc accidens: siquidem ratione, qua morborū
iudicia frequentissime in accessionibus accidunt, hæ autē in dies impares incidunt, eadē in mor
bis acutis imparibus diebus crises contingunt. At, si dierum numerus ipse decernendi facultatē
haberet, nō frequenter diebus imparibus, raro paribus, uerum perpetuo imparibus, nunq̄ pari
bus, de acutis morbis iudiciū fieri oporteret. Neq;.n. septimi, uel quarti numerus, crisis author
est: sed, q̄ Luna innouāte,& immutante terrena, motuum quoq; circuitus ad hos principes nu- H
meros uenire contingat, merito in ipsis tanq̄ stata alterationū tēpora inueniuntur. Quippe non
à numeris, sed à Luna mutationes terrenis adueniunt: at cū in motu mutans cōsistat, tp̄s muta-
tionibus necessario coniunctū est, quare ēt numerus necessario. Nō igiť, q̄ oīs par numerus fœ-
minā, impar masculū, referat, acutorū iudicia imparibus diebus accidunt: neque.n. impar abso
lute pari fortior est: neq;, si forior, iam fœmininus imbecillior: neq;, si fœmininus quidē hic, ma
sculus aūt alter sit, acutos morbos in masculis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rōni
cōsentaneū est. Oīa siquidē, q̄ de numerorū uirtute nugań, tā facile absurda esse deprehēdim⁹,
ut mihi subinde mirari subeat † Pytagorā illū tā sapiētē uirū numeris tm̄ tribuisse. ‡ Atq; nūc ad
uersus ipsos ēt nobis nugari nō uacat: nā satis est ad tē institutā terrena Lunā alterare,& in se-
ptimanis potissimū magnas parere mutationes: post, ī quaternionib⁹ exiguas: ad hæc crisim ac
cessione plurimū īdigere: itē accessiōes tertio quoq; die ī morbis acutis euenire: his etenim sub
iectis acutos morbos ī iparibus dieb⁹ magis ad iudiciū tēdere necessitas erit. Hui⁹ rei grā terti⁹
& qntus merito decernūt, nō ex lunari circuitu decernēdi potētiā sortiti, sed uel q̄ ob uiolētiā
accessionis terti⁹ crisim quarto die futurā p̄uertat: uel &, p̄ Iouē, q̄ natura, dū quarto die lassa
nec incitata cōquiescit, quinto ad iudiciū cōmoueań: nā hic uero decretorio tardius uenire, ter
tius

† Ex græc. ita uertēdū. inter quas, quæ frequentissime in morbis acutis eueniť, est ipsa accessio, ostensa &c. & ita ueteres interpres.

† An Pythagoras ille ita, & simul sapiēs esset uir, & simul tantū posse numero existimaret.

A tius paulo magis anticipare conspicit: atq; ambo crisim obtinuisse, q uicini ambo uere decretorio, accessiones susceperint. Iā uero, & nonus inter duos decretorios septimū, & undecimū, medius, uel nō factum in septimo die iudicium, vel undecimo futurū, ipse sibi uendicat: rarius qui dē septimi, sępe undecimi, crisim assumit. Etenim septimi diei propria crisis, non ad nonum, mō pauci errores cōmissi sint, unq̃ peruenerit: sed hoc libris de crisibus declarauimus: undecimi uero è contrario, cum & exacte oia gesta sint, & uiolenta noni diei accessio inuadat. † Porrò iudicia in hmōi diebus propter accessionum uehementias incidere clarissime demonstrat, q uidelicet in diuturnis morbis non similiter eueniunt. Sicut.n. accessionum uehementia, ita dierū quoque coincidentium numerus, in illis exoluitur: † sic rursus accessionis vehementia crisim alio, q̃ statu, t pe fieri cōpellit. Quare in oībus ferè diebus peracutos morbos iudicari, uidere licet, qm̄ ultimus ipsorum dies decretorius est septimus: & ante hunc non quartus modo, sed ēt tertius, quintus, & sextus aliqn̄, decernunt. Quin, & de primo, an decerneret, inter medicos, ut dicebat̄, quæsitum est. Reliquus itaq; secundus ordine decretorio indubie elapsus est: sit autē, si uis, & primus: Sed tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, oēs decernunt. Ac oēs dies post morbi principium in peracutis, propter accessionum vehementiā decernere videntur. Ergo sextus ēt, etsi B nec inter decretorios, qui circuitu cōstant, nec impari numero ascribat̄, tn̄ & ipse persæpe decernit: qm̄ intra peracutorum terminum cōtinet̄. Vniuersi aūt tales morbi, alterum duorum habēt uel synchon.i. febrem cōtinentem (ita.n. appellant, q̃ à prima cōstitutione eundem tenorem sine manifesta declinatione ad crisim usq;, uti diximus, seruat) uel febrem aliā, q̃ etsi manifestas habeat declinationes, & accessiones, non tn̄ tertio quoq; die manifestas tn̄ habet, uerum in ipsorum dierum quoq; medijs, quemadmodum, & semitertiana. Proinde prima peracutorū differentia, uelut una quædā est accessio: quāobrem nihil, quantum ad accessionem pertinet, impares paribus p̄stabunt, cū febris singulis diebus æqualis existat: Secunda, etsi per triduū magnas habeat accessiones, & ueluti principia circuituū, tn̄ medius ipsorum dies tantam, & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, ut ēt magnis aliorum quorundam morborum accessionibus nihilo sit inferior. Cum igitur morbus uelut ad septimum festinat, & secūdum ipsius rationē in eodē iudicandus est: mediæ uero accessionis magnitudo naturā ad crisim ante suum tp̄s uenire cōpellit: uel extrinsecus aliquid euenit, ipsam irritans: sic crisis sexto die prærumpet. Atq; hæc tanto peior est ea, q̃ septimo futura erat, quanto magis ipsam præuertit. Pessima uero crisis secundum aliā rationem sexto die accidit: quā in opere de iudicijs plenius enarrabimus, C quippe ad illud proprie pertinet bona, malaq; iudicia distinguere: hic tn̄ de diebus decretorijs disserere statuimus. Sed, quia semel de sexto die uniuersa dicere parauimus, hoc quoque adhuc summatim adiungemus. Inuadunt quidā morbi secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus: qui longorum quidē morborum naturā, quēadmodum in cōmentarijs de crisibus ostendemus, hn̄t: iudicium tn̄ pręuertunt, ut acuti, p̄pter accessionis uehementiam: hi etiam secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodammodo ualida adhuc est: item in quarto adhuc ualida magis, quàm in sexto, sed nondum in certamen uenire audet: at in sexto accessionis uehemētia frequenter eam ad certationem prouocat. Quare alterum è duobus sustinet: uel in ea concidit, & prius quàm, quę offendunt, excreuerit, extinguitur: uel plurimum ex eis propulsat, reliquum uero adhuc non potest, uerum imbecilla, & defatigata prorsus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tempore recreari, ac refici potuerit, paulatim morbum concoquitur: quòd si morbi reliquiæ eius robore maiores sint, tandiu æger superuiuēt, quandiu natura adhuc sufficere potest: morietur tamen postea. Iam uero de diebus coincidentibus abunde dictum est.

† Ex cod. quidē grat. posset uerti. † Porrò propter accessionū uehemētias hmōi coincidere dies clarissime demonstratur, quòd uidelicet ī diuturnis morbis non similiter eueniūt, ex ueteri tamen trāslatione, ita uertit Andernacus.

† Adeo autem sane uiolenta quid hēt, uehemētia accessionis ad crisim, ut in oībus ferè diebus, peracutos morbos iudicari uidere liceat: nam ultimus ipsorū dies, qui est septimus, iudicandi eum obtinet, & ante hunc nō quartus modo sed & tertius, & quintus, et sextus crises quādoq; excipiūt.

Cur uigesimus fortior uigesimoprimo: & quòd septimana, ac cætera tempora iudicatoria, integris diebus nequeant numerari. CAP. 9.

D CVr autē, & uigesimus, & uigesimusprimus, multo magis uigesimus, decernat, explicabo. Primū, qm̄ hmōi morbus diuturnus iam est, ipsas accessiones dies pares excipiunt: deinde, q septimana nō integris septē diebus cōstet (ueluti prius expositū est) nouit hoc quoq; Hippocrates. Cum.n. dixisset in opere prognostico, ‖Hi uero ex acutissimis morbis per quatuor in uiginti ex additione perueniunt: his subiungit: ‖Verum hmōi supputatio per integros dies nimirum fieri nō pōt: quippe cū nec annus, nec mēses ipsi integris diebus numerari possint. Vt igitur annus ad trecētos sexagintaquinq; dies particulam diei, maiorem quarta, adiectā habet: tum mēsis ad triginta dies absoluendos unius dimidium desiderat: sic, & septimana, sexta maxime diei parte, ut septem integros habeat, indiget. Quamobrē fit, ut tres septimanæ non unum, & uiginti dies integros, sed minus ferè tota dimidia parte unius consequantur. Ob quod ēt numerū hmōi non magis uiginti, q̃ uni & uiginti diebus uicinū, utriq; parti cōuenire uideas, Nā, cū totus lunaris circuitus septē, & uiginti diebus, & adhuc tertia unius parte absoluat̄, ideoq; septimana q̄libet septē diebus minus sextante cōstet, tres septimanæ uiginti dies, & dimidiū habebunt, † Qm̄ igit̄ uigesimus exactā periodū p̄pinquā sibi uendicat, tales iam morbi inueterascēt, & accessiones paribus diebus accipiunt: quorū uero accessiones in imparibus eueniūt, horum, & iudicia ad ui

In Prog. com. 3. t. 3. 4. 207. b
Ibidem.

† Igitur uigesimus exactā periodū propinquam sibi uendicat, quoniā tales, &c.

gesi-

gesimumprimum delabuntur. Non solum aût Lunæ circulus, sed menstruum & tps apparitio- E
nis, virtutẽ quandã in nos possidet, uti prius docuimus: ipse etenim signiferi circuitus accõmo
datissimus est unicuiq; rei ꝑpriis principiis: menstruale uero tps, quo Luna conspicit, ambien-
tẽ nos aerẽ immutans, oĩbus ex æquo hoĩbus cõem effectum oñdit. Demõstratũ est aût & hoc
tps uiginti, & septẽ dies ꝑpemodum cõtinere: ideoq; septimana eius minor adhuc prius dicta
merito euadet. Siue.n.a triginta, tres illos, qui circa coitionẽ sunt dies, in qbus nihil adhuc de
aere decernit, auferre cogites: siue a uigintinonẽ, & dimidio, reliquũ tps, quo Luna manifestũ
de se lumen pbet: priore mõ septẽ & uiginti dies, altero uigintisex & dimidiũ, hẽbit. Qũ ergo
mutationes corporibus nr̃is accidere diximus, quasdã proprias, quasdã cões: proprias, q̃ tanq̃
ad propria principia spectent: cões, quæ ad cõem ambientis usum. a † ad eundem modũ utrosq;
que Lunæ circuitus fieri contingit, & cões propriis paulo breuiores esse. ‖ Atque ‖ sic iam ex se-
ptimanæ numero quippiã auferetur. b † Nã, si proprie cõis admisceatur, sitq; paulo diuturnior,
ita quoq; septimanã imminui, & ueluti in medio quodã propriæ, & cõis consistere, necesse est.
Voco aût propriam, q̃ ex signiferi circuitu proficiscitur, nã is cuiq; nr̃m uirtutẽ affert: cõem, ex
menstruo tpe ortam, quam supra recensui nequaq̃ septẽ, & uiginti dierum esse. Nam, si a men-
strui tpe exacto, quod ad uiginti dies integros unius dimidium maxime requirere dicebatur, F
tres, qui circa coitum sunt, dies ademeris, reliqui uidelicet uigintiseptem minus diei dimidio
erunt. Itaq; hoc tps non menstruale totum in septimanas diuiditur. Quare cõe tps septimanæ,
qđ aerem immutat, minus erit eo, qđ singulis est proprium: q̃q̃ & hoc uirtutẽ hẽre dicebatur,
ideoque non nihil ex alterius septimanæ tpe confringere: ut medium utriusq;, quod uelut mi-
stũ ex eis est, c † plus sexta parte sæptimanæ demat. Ac exactã quidẽ, uel misturã, uel ablationẽ
Deus tñ nouit: quãtum uero humana coniectura indipisci licet, pstat circuitum earum cõem,
medium inter utrasq; collocari. Cum ergo apparitionis manifestæ, & efficacis tps, sit dies uigesi
musfextus, & dimidius: Signiferi uero circuitus expleant uigintiseptẽ dies cũ tertia unius par
te: liquet medium ipsorũ fore uigesimũsextum diem, ad hæc dimidinm, & tertiã maxime, &
duodecimã nnius diei partẽ. Siquidẽ, ubi utroq; tẽpore cõiuncto dimidium acceperis, medium
ipsum inuenies. At hoc tps mediũ à uigintiseptem diebus duodecim maxime unius diei parte
deficit: quia, si in quatuor ipm diuidas, exactum septimanæ tps offendens, non sexta mõ unius
diei parte, sed etiã maiore indigẽs. d † Sumatur.n.ex uigintisex diebus, & dimidio pars quarta,
& ex unius diei tertia, & duodecima: erit autem tps dicrũ sex dimidij quinta pars, & particulis
alijs minoribus insuper adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima uigesima, ducẽte- G
sima quadragesima. Idem tps, & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ partis diei, & ui-
gesimæquartæ, & quadragesimæoctauæ. Abest aût hmõi tps à septẽ diebus unius diei quadran
te, &, si exacte cõputes, e † sexagesima parte, centesima uigesima, & ducẽtesimaquadragesima. ‖
Quæ cum ita se habeant, tres septimanę uiginti diebus, & sexta unius diei parte, † comprehen
dentur. Proinde, si hunc in modum exacte rationem ineamus, trium septimanarum numerus
paulum uiginti dies excedet: atq; his multo magis, quàm uiginti, & uni, erit proprius. Iam sa-
nè ostendi secundum rerum ueritatem, & ‖ Hippocratis sententiam, nullam horum supputatio-
nem per dies integros fieri posse, hoc est absolute citraque fracturam, neque septimanam, neq;
quaternionem, neque mensem, neque annum, neque alium quemuis numerum.

Quibus, & qua de causa tertium hunc de diebus indicatorys librum Galenus composuerit. CAP. 10.

QVi iam disputationis huius subtilitati succẽset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ip-
sam addiscere cogit: uerum primus huius operis liber ei sufficit. Quòd, si non laboris fugi-
tantior sit, secundum quoq, adijciat, à tertio autem abstineat. Nos siquidem hæc paucis planè,
iis; inuito, scripsisse affirmamus. Vos ò Dii immortales nouistis, uos in testimonium uoco, hæc H
me amicorum quorundam precibus uehementer adactum scriptis mandasse.

Aduersus eos, qui nugantur de numerorum dignitate. CAP. 11.

NAm stulti nimirum essemus, si hmõi sermonem uulgo conuenire arbitremur: quũ illi unio-
nem, matris expertem, dualitatem numerum inaudire suauius est: & alia ratione unitatẽ
formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutã harmoniam, uel perfe
ctum numerum, & primum, aut solidum, aut planum. Quicquid enim in mentem ipsis uenit, di
cunt, alij aliud, & Mineruam aliquẽ numerum appellant, alterum Dianam, alium Apollinem.
Quemadmodum igit hoc non ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demonstrationẽ
scientificã hmõi placitis adducere queamus. Et amicis frequenter ipsa re ostẽdimus, hmõi trigi
dis sermonibus utenti, siue quemuis numerũ laudare, siue reprehendere uoluerit, procliue es-
se. Nã periculũ est, ne eo stupiditatis ueniãt, q hmõi nugant, ut, cũ uel de septimana, uel de alio
quouis, dixerint, nõ cõtenti solis hmõi ineptijs, addant Pleiadas septẽ, & utranq; Vrsam ἑπτάσ-
τερ.i. septistellam: etenim sic nominant, immo & Thebarum ἑπτάπυλον, quasi dicas, septiporta-
rum meminerunt. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali
morbo laborantem septimo die de morbo iudiciũ sustinuisse? etenim aliàs nono, aliàs decimo
die

A† Et in idẽ utrosque &c. ita nescio iter. B† Nam, cum propria cõmunis admisceatur, sitq; paulo breuioris tẽporis, ita quoque aliquid de septimanæ numero cõfringi, & ueluti in medio quodã propriã, & cõis consistere, necesse est: uoco autẽ propriã, quæ ex signiferi circuitu proficiscitur, nã is cuiq; nostrũ uirtutẽ affert: cõem, quæ ex circuitu menstruo sit, quẽ supra &c. C† Alij legũt, plus quarta parte unius diei de septimana demat. • Al. quarta. D† Al. sumatur.n.ex uiginti sex diebus, & dimidio, & ex unius diei tertia & duodecima parte, pars quarta: erit sane tempus dierũ, sex & dimidij, & quinta partis, & particularum aliarũ minorum insuper adiectarũ, quæ sunt, primum sexagesima, deinde. E† & nã quadragesimaocta ua parte. F† Addendum, & quadragesimaocta ua. in Prog. com.3. 144.207.b •• Audaciam esse.

A die crisim habuit. Quid aũt similitudinis est, si septẽ Nili sint ostia, Theonẽ pulmonis uitio ægrotantẽ, septimo die iudicatum fuissẽ? nã aliqñ quarto, interdum quinto, morbi iudicium accipit. Verũ, ut in alijs oĩbus duplex uitij cuiusq;, ac prauitatis natura est, excessus, & defectus: ita hîc quoq;. Nõ nulli eos, qui ueritatẽ de septimana dicere conantur, prorsus auersantur, quippe qui sermonẽ, quẽlibet summo odio, prosequuntur: Nõ nulli in tantã nugacitatẽ incidunt, ut ẽt ea, q̃ ad rẽ nihil pertinent, cõmemorẽt: utriq;, Vrsæ, inquiũt, septẽ stellæ sunt: primũ sanẽ uerũ non est, sed hoc extremã eorũ inscitiam coarguit. Esto iã uerũ, sed neq; Bootes, neq; q̃ p ipsas Vrsas trãsit Draco, septem stellas obtinet. Pari mõ nec* Corona, nec Ophiuchus, nec Cancer, uel Leo, nec oĩno ullũ ex duodecim signis, in quibus planetæ feruntur: Etsi illa, terrena exornare atq; ẽt disponere nõ astronomis modo, sed ẽt philosophis clarissimis, in confesso habetur. Quamobrẽ nec recipiendi sunt nugatores: nec cogendi, qui huiusmodi speculationem semper refugiunt. * *Engonasis.*

Quæ hactenus monstrata sunt, & cur quaterniones aliqui cæteris necessario iungantur, aliqui separentur. *CAP. 12.*

AMe itaq; ueritatem ipsam, quantum homini licet, inuentã esse puto: quam quidem, & Hippocrates prius cognouerat, sicut & præscriptis uerbis indicauit: uulgare autem medicorũ B genus præ segnitie eã subticuit. Enimuero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptũ inuenio, nec illud, q̃ ulla horum cõputatio totis diebus fieri nequit: Atq; principium nõ astronomis tñ, uel naturalibus philosophis, sed agricolis quoq;, & nautis, hominibusq; oĩbus receptũ assumi, Lunam uidelicet terrestrẽ plagam ueluti hyparchũ quendã magni regis Solis, gubernare. Huiusce circuitus dies decretorios sequi monstrauimus: ad hæc coincidentium dierũ causas indicauimus: item, cur tres septimanas ad uigesimum, nõ ad uigesimumprimum, potius Hippocrates uoluerit deducere. Cæterum his demõstratis, nullum adhuc negociũ est, inuenire, quare primam septimanam à secunda separet, hanc autem tertiæ coniungat. Neq;.n. secundã primæ, crisi ad quartũdecimum diem peruenięte, cõiungere ratio postulabat: neq; tertiam à secunda remouere, cum uigesimus magis, q̃ uigesimusprimus, iudicia excipiat. Quoniam uero inter septimanas ipsas duæ quidem primæ separantur, tertia uero copulatur, perspicuum est quaterniones quoq; non nullos necessario coniungi, alios separari. Itaque secundus quaternio & primus coniungentũ, q̃ unius septimanæ primæ bifariam diuisę particula uterq; sit: tertius à secundo disiungetur, quoniam, & septimana secunda à priore separata est. Tertius autẽ quarto copulabitur, quoniam secundæ septimanæ uterq; particula est. Hic itaq; rursum quartus propter tertiã C septimanam secundæ coniunctam, quinto copulabitur. Adiungetur etiam sextus quaternio quinto, in decimoseptimo die, tanquam tertiæ septimanæ pars uterque existens. In Prog. com. 3. t. 4. & 8. 7. b

Quis proprie acutus morbus, quis tardus, quis breuis, quis longi temporis dicatur. *CAP. 13.*

QVapropter ad bonam uictus rationem instituendã utilissimum est, iudicij tps præcognoscere: num uero acutũ, uel diuturnũ, uel alio modo, morbũ nominare cõueniat, qui uigesimo die, uerbi gratia, iudicandus est: nihil ægro præsidij afferre potest.n. quispiam ne locutus quidẽ immo qui nec prorsus cogitauerit, qui nã ipse uocandus sit, probũ uictus modũ ęgro instituere, modo nihil ex alijs prætererit, quæ huc conferre uidentur. Iam sanẽ ueritatem simul, & utilitatem exposui: sophisticarũ aũt nugatum finis iam esto, post hæc ostendentibus nobis hoc in loco, quantum pleriq; medici ea, quæ cõueniant, ignorent. Putant.n. acutum uocari morbũ, qui celeriter* iudicatur: cõtrarium huius, diuturnum. At ueritas non ita hẽt: Est siquidem morbus quidã breui tpe durans (græci brachychronion appellant) non tñ oĩno acutus: Huic contrarius est morbus diuturnus, uel multo tpe durans (græce chronios, uel polychronios, uel quocunque D aliter quis uocare ipsum malit:) acuto alia morbi natura nullũ propriũ nomen sortita, opposita est, idq; merito euenit: nam acuti morbi (qui, ut Archigenes quidẽ describebat, cum uelocitate est periculosus: ut Hippocrates aũt, cum febre (continua euenit) accidẽs necessario erit, ut celeriter iudicetur: *etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescere aũt celeriter ipsi est necesse, ut qui ad proprium finẽ properet: nam idẽ est celeriter moueri, ac ad terminũ confluere. Erit iã oĩno brachychronius: alia tñ atq; alia ratione, & acutus, & brachychonius dicetur: nam propter motus celeritatẽ acutus: q̃ uero diu morari is, qui celeriter mouetur, nõ potest, brachychronius appellabit. † At ei natura alia morbi cõiuncta est: multæ siquidem febres diariæ ex frigore quodam, uel adustione partiũ exteriorũ, uel labore breui, uel uigilia, uel tristitia, uel ebrietate, uel ira, uel id genus similibus, prouenniũt, paruæ simul, & breues, & periculis prorsus uacuę: atq; nemo has, uel idiota, uel medicus acutũ morbũ uocare cõsueuit. Itaq; acutus à brachychronio morbo clare in his ipsis distinctus est: Tardus aũt cũ polychronio, seu longo confusus est, q̃q; non eandem notionem obtinet: siquidem acutus tardo, oligochronios.i. exigui temporis, polychronio oppositus est. Omnis ergo acutus planẽ exigui temporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus: non tamen, si breuis temporis, acutus statim est: neque, si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione non ad modum manifesta compluribus medicis, non appellationes tantum, sed rerum quoque ipsarum dignotiones, confusæ fuerunt.

* *Gra. ὀξύνουσι, sed forte legẽdum κρίνουσι, id est mouetur.*

De Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 8. 7. 108 h

* *Gra. κινεῖσθαι sed forte κωλύεσθαι. i. moueatur.*

† *Al. ex antiquis, At ei proxima est natura alia morbi brachychronij quidem nõ tamen acuti: & ita uetus interpres.*

GALENI

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI LIBRVM HIPPOCRATI ATTRIBVTVM COMMENTARII TRES

Ioanne Vassæo Meldensi interprete

Plurimis locis ad veterum Codicum Græcorum fidem ab Augustino Gadaldino nunc rursum emendati.

C E N S V R A

Ex multis, quæ habet liber falsa, diminuta, empirica, & quæ ad uniuersales prædicendi regulas reduci nequeant, non esse Hippocratis existimatur. Est tamen Authoris, eiusdem cum Hippocrate artis, & ex Galeni commentarijs, multis summæ vtilitatis documentis refertus.

A R G V M E N T V M

Totus ferè hic liber in Delirij, & Spasini prædictionem expenditur, vt etiam habetur à Gal.com.xxj.tertij huius commentarij 182.f

C O M M E N T A R I V S   P R I M V S.

** Sunt, qui putant hic deesse principium.*

On tamen etiam Herophili sententiam, qui τὴν πρόγνωσιν.i.præsensionem præcognitionemve, ἀπὸ τῆς προρρήσεως.i.a prædictione, certo & incerto distinguere conatur, probare oportet: præsentimus siquidem modo utroque, & prædicimus, ueluti & cætera omnia, omni in arte. Imbres siquidē, siccitatesq;, & frigora, & æstus, & uentos, & uentorū tranquillitates, quibusdam ex signis præsentiunt, tum nauium rectores, tum rustici: atq; interdum quidem, tum exacte, tum certo, interdum & ad probabilem usq; expectationē. De signis aūt hmōi cū alij pleriq;, tum Aratus in libri, eorum q̄ in aere cōspiciuntur, calce scripsit. At quonam quis pacto futura prædicere ualebit, nisi ea præcognouerit? Quod sane demonstrauit etiam Hippocrates in exordio prognostici, ita scribēs: Præsentiens.n.& prædicens coram ægris. Præsensio aūt in anima est nostra: Prædictio uero eotū, quæ sunt præcognita, per uocem efficitur: constatq; non alia quidem in anima non opinari, alia uero prædicere. Cæterum, quonam pacto liber inscribatur, cæteris, qui opera artis non ualde curauerunt, peruestigandum relinquentes, † quæ in libris singulis sunt conscripta, ipsi ʒ contemplemur: quo in alijs quoq; fecimus, *quæ antea exposuimus, alijs quidem distinctiones aliquas necessarias a scriptore prætermissas adiicientes, alia uero non esse uniuersalia demonstrantes, quamuis dictionis charactere formave, tanquam de eiusmodi, author differere videatur.

In Prog.com.1. t.2.4.189.c

† ipsi quæ in libro sunt cōscripta singula.

** quot.*

† Forte clarius. ut nec ipsi ægrotanti cōspicue appareat, par sanè est, ut ab illo quidē tanquā futura præcognoscatur, a nobis aūt tanquam iam facta cognoscatur, quādoquidē res hæc. ui de ēt infra cō. 5. in fine.

Qui Comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumborum, hypochondrij, colliq; dolore uigilantes, phrenitici ne existant? Stillatio è naribus his perniciosa, tum aliàs, tum si quarto cœperit die.

Cōplura veterū exēplaria verbo, phrenitici, verbū, existant, nō hn̄t adiectū. Hinc exorta est qō, vtrūne eos, q̄ ita hn̄t, quis iā phreniticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto uero verbo existāt, atq; in hūc modū simul scripta orone, phreniticine existāt? qō est, an, q̄ ita affecti sunt, iā phrenitici sint, uel nō sint. Qōni aūt eiusmodi iā & alia q̄dā non momentanea annectitur qō, quā & de febrilium accessionum principio mouerunt. Nempe in illis rōni consentaneū esse vr̄, non postea uenturā p̄cognoscere nos accessionem, sed incipientē iam dignoscere ex alteratione pulsuū. Qm̄ uero nondum insignē acceperit magnitudinē † vt ægro quidē tanq̄ dicēda conspicue videat, a nobis uero, vt tanq̄ iā facta cognoscat, res hæc non aliter, quàm plantæ recens e terra ortæ, dignoscitur: quas rusticus quidam, uel qui in plantis omnibus dignoscēdis est peritus, confestim internoscit: cæteris uero incognitæ manet. Agros siquidem herbas germinatio-

A ne simillimas sæpius ferre conspicimus:quas nos quidē non internoscimus,rustici uero internouerunt,quid nam scilicet ex his herba sit,q̄d triticum nuper enatum, quid hordeum, quid zea, & quidnam aliorum unumquodq;. Ad hunc quoq; modum res hēt in arboribus:nempe & eas, cum oībus suis partibus absolutæ sunt,uniuersi cognoscimus:cum uero enasci incipiunt, oīno à paucis cognoscuntur.Sermo igitur hic,ueluti admodum probabilis,recipiendus est.Sed deinceps est inquirēdum,quid nam per phrenitim oporteat intelligere. Nēpe Hippocrates in libris epidemiorum,ut in eorum docuimus commentarijs, cōtinuam eam,quæ cum acuta febre est, dementiam,phrenitim appellare uidetur:continuam autem dixi,q̄a nō nunquam in uehementium febrium uigoribus desipientiæ superueniunt, sed in declinationibus confestim desistunt. μαίνεσθαι siquidem,id est insanire,oēs hoīes dicunt eos,qui desipiunt citra febrem: φρενιτίζειν uero,qui cum febre id patiuntur:quod uero in febris uehementis uigore accidit, appellāt & παρακόψαι,& παραχθῆναι, & παραληρῆσαι, & παραφρονῆσαι: phrenitim uero non appellant, nisi febriat æger & continue deliret. Continuitate igitur dementiæ, quodq; simul cū febre fiat,phrenitim agnoscemus: nihilo uero minus phreniticos esse dicimus,quicūq;,comatosi cū sint,nō sapiunt, sed delira loquunt̄, atq; à p̄tibus expergefacti stupefactis similes vīr. In hunc itaq; modum,&

[3.Epi. com. 3.t. 45.45.3.144.e]

" in epidemiorū tertio ita ait, Nullus autē phreniticorū uehementer insaniuit,ut in alijs,sed alia
" quadā ueternosa in somnū delatione capite grauati mouebant̄. Sermonem itaq; hunc tāquam

[3.Epid.com.3.t. 45.3.144.e]

B maxime probabilem recipio,uocariq; oēs ab Hipp. phreniticos existimo, q̄ mente læsi cōtinue fuerint,quo modo & q̄ insaniunt,sola febre ab his discrepantes.Sed,q̄m his magna ex parte insit,ut palpebris apertis uigilent,ob id q̄ plurimi medicorum uigiliam etiam hmōi inter ea, quæ phrenitidem indicant,scripserunt. Dixi,hmōi,q̄m & cum comate vigiliæ fiant, ut Hippocrates
" ipse in epidemiorum tertio ostendit,inquiens, Prehendebat aūt eos uel coma continuum non
" somniculosum,uel peruigilium laboriosum. Vt coma sit in somnum delatio,nequeuntibus, qui ab hoc occupantur symptomate,uigilantium munia obire, sed tum palpebras claudere cupientibus,tum dormire sperantibus.Contingit aūt interdum horum quibusdā, ut clausis palpebris dormire nequeant,sed plurimum uigilent : qd̄ Hippocrates coma non somniculosum appellauit. De eo autem, quod per uocabulum coma significat̄,librum habes integrum nostrū in quo pluribus testimonijs Hippocratem cataphorā oēm,id est ad somnum delationem,coma appellare demonstrauimus. Quo fit,ut in p̄ntia eosdem comatosos, & uigilantes dici mirum non sit. Si.n.comatosi quidem,sed absq; uigilijs fuissent,non quæsiisset,phreniticos ne eos uocare oporteat,uel iam existētes,uel futuros.

[3.Epid. com 3. t.39.3.144.b]

C Perpetuo siquidē ita me audias,ob ea,q̄ primam rerum oīum generationem,nō solarum affectionum,p̄grediuntur. Iam uero,si neruosæ partes male cum uigilia sine comate inter morbi initia affectæ fuissent, nec ita q̄dem q̄sijsset,an phreniticos eos appellare opus sit. Nēpe,qui sine uigilia comatosi existunt,nullo pacto sunt phrenitici:at,qui sine comate peruigilant,si id per initia cum p̄dictarum partium dolore perpessi fuerint,de necessitate phrenitici existunt. Si uero uigilia comati annexa fuerit,ambiguitatē res habet: atq; ob id in orōne,ἆρα coniunctionem,idest ne,adiecit:qua tono circūflexo utimur, cū de q̄busdam rebus addubitamus. Quod autē & in sequentibus memoria tenere cōmodum existit,id semel intellectum,perpetuo hr̄e in promptu debemus: & quæ p̄p causarum externarum aliquā facta sint, & q̄ morbi ratione superueniāt,distinguētes. Nā,si quis,ubi cōtente ambulauerit,uel alia ex actione lassitudinem senserit,uel & unà cum his exustus fuerit,simul febrire cœperit,capite item dolere,& lumbis, hypochōdrio, & ceruice,nullā magnam p̄fecto ex his accepturum te uel ad futurarum,uel iam natarū affectionum discretionem,speraueris notam. Verum,si absq; externa cā prædictas partes infestauerint dolores: si uigiliæ quidem ægro contigerint,absq; ea,quæ in somnum fit,delatione: deliraturum eum sperabis. Quod si unà cum comate coniungant̄,tunc diem

[Typhomania apud Hipp. in libris,qui de morbis inscribunt̄, non memini legisse: ed de ipsa affectione lib. 1. de mor. circa finē (ubi ipse Hippo. agit de phrenitide) uidei ne scio quid innouere:uerum ibi deesse aliquid arbitror, & ea de cā in Aldina editione apposuerūt asteriscum. Lib. aūt.4. Epi. ī historia in Attici puero legitur τυφλομανίη in græcis cod. impressis addito λ: sed hic apud Gal. & in lib. de Comate, & i explanatione ling. Hippo. scribitur τυφομανίη siue λ: & ao lib. cuitatulus est, finitiones medicæ Gale. ascriptæ,scriptum est,nō typhomaniā, sed typhoniam esse uel lethargū delirum, uel delirium lethargicum.]

D unum expectes,in quo,motionem ægritudinis dignoscas,oportet. Phrenitis siquidem,quæ exquisita est, & nulli alteri morbo permiscet̄, fit, cum bilis flaua locum, in quo princeps aīæ pars residet,prehenderit: Lethargus uero cum locum eundem humectarit dilueritq; pituita: nā,quæ partibus in alijs ex bile & pituita noxæ cerebrum ipsum ad sympathiam trahere p̄nt,continuæ hæ non sunt. Quoties igitur uterq; humor cerebro molestus fuerit, prehendunt cōtraria hoīem symptomata,ita ut tum uigilet,tum leniter in somnum deferatur. Cum uero & ad somnum defertur, simul & desipit,mistam ipsi permanere affectionem est putandum. Nonnunquā & in horum alterum res ita deflexit, ut uel bilis, uel pituita superior sit, ægerq; reddat̄,aut phreniticus exquisite,aut lethargicus. Ego uero,quoties ad finem usq;,tum desipientia,tum coma p̄sistunt, affectionem hanc ex phrenitide,& lethargo mistam appello: quidam typhomanian uocauerūt, ut & in libro de morbis ab Hippocrate scriptū est. In tertio uero epidemiorū (ut paulo ante dixi) phreniticos oēs appellat, q̄ continue desipiunt cū febre. Iā reliquum est,ut q̄ramus,quā ob causam dictionis principio dixerit,qui comatosi inter initia fiunt. in calce aūt, Tum alias,tum si quarto cœperit die. Nēpe principij nomen indicat q̄dem, & primum morbi ingressum insultumq; : indicatq; & eum, qui sec̄d̄m latitudinem ad tertium usq;,uel quartum extenditur diem: indicat præterea,& primum morbi t̄ps,cum morbum in quatuor diuidentes tempora,constare

ex principio,incremento,statu,& declinatione,pronunciamus. Sed de his ex principij nomine E
signatis in primo De iudicationibus est demonstratum. Nunc autē,in quo significatu dictū hoc
nomen sit,consideremus . Arbitror equidem,Hippocratē in prima dictionis parte ἀρχὴν.i.prin-
cipium dixisse,morbi totius ingressum, qui scđm latitudinem intelligitur : in calce autem cum
ait,tum alias,tū si quarto cœperit die,dicere tunc ἄρχεσθαι.i.incipere, prædicta sola symptoma-
ta,ægro iā quatuor ante diebus febre correpto,ut in eo, qđ scđm latitudinem sumitׅ, principio
generentur tum coma,tum uigilia,tum partium neruosarū dolores. Nempe primo,vel secundo
die præ copia sanguinis,qui ꝓp bilis permistionē acrimoniam quandā mordacē habeat,potest
reddi idem æger,tum comatosus,tum uigilans,grauata quidē ob sanguinis copiā cerebri facul-
tate,sed à bile usq; adeo irritata,ut somnus inhibeatur . Quarto uero die copia iā imminuta, &
ꝑsertim si medicus eam uacuare præuerterit,atq; acrimonia cocta,desinere utrunq; symptoma,
* forte . &. — tū coma,tū uigilias par est.Si ergo,quo tpe cessasse debuerunt,ea fieri uideanē,bilē * uel pituitā
cerebrū inuasisse,non sanguinis copiā,id cōmonstrat. De potētia aūt quarti diei in libris De die
bus iudicatorijs est dictū,cum inibi mentem Hippocratis explicaremus,q̄uo & in ꝓgnostici cō
2. Aphor. 24. — mentarijs: Nēpe hunc ait‖indicem septimi esse:qđ est,eā hr̄e naturā,ut,qualis nam septimus fu
Ext.ord.15.g — turus sit, indicet . Cum ergo signū malum quarto apparuerit die,malus de necessitate septimus F
est futurus:si uero salubre & bonū,septimus bonus erit:nā ꝓportione uirtutis signi,tum magis,
tum minus,uel bonum,uel malū fore septimū sequens est. Quæ aūt signa magis minusq;,tū ꝑni
ciosa,tum salutaria existunt,in prognostico ostēsum est. Septimum igitׅ ꝓportione quarti,magis
minusq;,tum bonum,tū malū fieri cōtinget. Cum itaq; stillatio è naribus semꝑ malum signum
sit,absolutissima morbi malitia significatׅ,si quarto fiat die : vr̄ siquidem natura collectā in cere-
bro abundantiam conata esse,ut expelleret,sed nequiuisse. Talium aūt signorum genus deterri
mum esse cōstat:nēpe q̄ uel tubercula,uel pustulæ ex imo ad cutē enata recurrerunt,grauissima
oīum existūt:sudores quoq;,q. cęperunt quidē, sed ꝓtinus cessauerunt,praui sunt:deiectiones
† Al. hæmorrhoidas. — item,& q̄ per † sanguinis eruptiones,‖uel in mulieribus per uterum uacuantׅ:oīa siquidem hæc
deteriora his sunt,q̄ nullo apparent pacto,si, ubi cœperint,cessent. Cōtingit.n.interdum coquē
tem adhuc contristantia naturam nondum ad horum expulsionem excitari:in illis uero,quæ cę
perunt quidem,sed protinus desierunt,apparet ueluti excitatio quædam,conante natura excer
nere,quæ molesta sunt,atque ita ob imbecillitatem,quod proposuerat,perficere nequeunte.

2 *Ventris ualde rubens proluuies mala quidem in omnibus morbis, non minime uero in prædictis.* G

Signorum singulorū uires docet in prognostico Hippocrates:uultq; in calce libri,uiribus di-
ctorum signorum æstimatis perpensisq;,id est inter se collatis,fieri ita prænotionem. Nēpe signo
rum quædam ὁμοειδῆ,id est speciei eiusdem,existunt(cum autem ὁμοειδῆ dico, quasi & ὁμογενῆ id
est eiusdem generis,iam dixerim,ita me audias)alia uero neq; genus habent idem,neq; speciē.
Speciei ergo eiusdem sunt,q̄ in una aliqua fiunt affectione . Quæ quidē per sputa excernuntur,
affectionis tū pulmonū,tum thoracis,tum asperę arteriæ,tum gutturis,atq;(ut in summa dicā)
respirationi subseruientium instrorum signa sunt:horum autem ipsorum,quæ & in respiratione
uitium per se & primum contraxerunt:nam ab his separantur,q̄ per consensum afficiuntur.Ce
rebri quoq;,& mēbranarū ipsum tegentiū,quonam afficiantur modo, signa sunt,per ea quidē,
q̄ excernuntׅ,q̄ per nares & palatū uacuantׅ: per functionum uero lęsionem,q̄ in cataphoris,uel
uigilijs,uel desipiētijs,uel conuulsionibus,uel totius corporis tremoribus uisuntur . Si quis igitׅ
simul tū desipiat, tū cōuellatׅ,ꝙ affectio ea grauior sit,q̄ alterum illorum dūtaxat fuerit,liquido
constat oībus:pari modo si difficulter spirans protinus,& nigra expuat.Sed forsan hæc nō recte
inter se quis permiscuerit iuxta eam, quæ in libris esse debet,doctrinā: sufficit.n.cuiuslibet uir-
tutem recensere , permissa discētis arbitrio oīum in ęgrotantibus contēplatione.Signorum aūt H
diuersi generis connexio prorsus inutilis est,& cum in libris scribitur,& cum in exercitationem
per eam,q̄ sermonibus fit,conuentionem uenit.Nempe definita cuiusq; simplicium uirtute satis
In Progn. cō. 3. — est,postea semel duntaxat dicere,quod dixit Hippocrates,‖perpendendas scilicet signorū uires,
t.37.4.211.e — conferendasq; inter se,ut de ægrotantibus quippiam enuncietur.Si quis autē signū malum esse
urinas nigras dixerit. adiecerit q; & peius esse,si nigra quoq; expuerit : & deinceps hoc rursum
peius,si & nigra deiecerit,atq; si inter initia id cōtigerit : ꝑterea & peius adhuc esse,si quarto id
In Prog. cō. 1. t. — fuerit die: adiecerit q; & his,tum quod in exordio ꝓgnostici est scriptum,‖ tum faciem illā,quā
6.7.4.191.a.b — priuatim mortiferam medici appellant: uanam sanè signorū permistionem scripserit. Nullus si-
quidem ita amens,ut non intelligat minus male eum hr̄e,cuius pulmonē,uel thoracem morbo
sa urget affectio: deterius uero eū,cuius partē utranq; fatigat:sicuti & adhuc deterius, quē unà
cum his uētris exercet affectio:atq; adhuc deterius,quem uel iecoris,vel cerebri affectus ꝑmit.
Quę igitur uniuersi uel non scripta norunt,ea frustra temereq; scribuntur:nisi quis,vel chartas,
uel tp̄s perdere uoluerit:quod ꝑpetua seruari memoria uelim.Sed ad institutum redeamus. Ca
pite dolēntibus nō absq; rōne lumborum dolores,ceruicisq;,& hypochōdrij adiecit:nēpe pluri-
bus generis eiusdē simul factis signis, non solū species,uel genus affectionis cōpertius erit,uerū
quoq;

A quoq; & magnitudo ipsius dignoscetur. Cum autẽ desipientiæ coma adiunctum fuerit, eaq; cerebrum male habere demonstrent, securior nostra erit cognitio, uidebiturq; affectio maior. Cũ uero & è naribus stillatio accesserit, iam nõ securiorem cognitionem esse dixerim, sed scientificam & certã, cum signa uictã à morbo cerebri facultatem cõmonstrẽt. Quòd si & quarto die factum esse id, adiectum fuerit, certissime ita cerebrum in magna quidẽ esse affectione constabit, sed pniciose hoĩem hrẽ. Quibus si adiecerit qs frigidum cum è naribus, tum ex ore expiratum, pniciosum quidẽ in oĩbus est, nõ minime aũt in pdictis: & uerum quidem aliqd enunciabit, sed doctrinæ, quã liber pollere debet, superuacaneum: Quo modo & si his adiecerit nigra sputa: nẽpe & hæc quidẽ mala sunt, sed alterã à prædictis commõstrant affectionem, ueluti & urinæ: nã & hæ, si nigræ fuerint, uitiosam præstant notã, affectionem tñ aliã ostendunt. In prognostico igitur seorsum signorum singulorum uirtus declaratur: atq; eorum, quæ affectionẽ unam indicãt, concursus aliqñ est scriptus, ut in exordio quidẽ in ea facie, quæ mortẽ portendit, infra uero in suppurationibus, hyderis, & alijs quibusdã: in hoc aũt libro sæpius in una diuersi generis signorum concursione complura superflue implicantur. Valde rubens igitur proluuies, quę in iecoris fit affectionibus, perperam hoc in loco cerebri uitijs adiuncta est: est sanè & ea per se non bonũ

B signũ, iecinoris scilicet imbecillitatẽ ostendens: sed adiecta cerebri affectioni, duas ob ualẽtes affectiones periclitari hoĩem prænunciabit. Sed quid nam hoc? nam si pleuritis, & peripneumonia uno fiãt tpe, periculosius id existit, q̃ si horum alterum duntaxat factum sit: nec minus, si præter hæc, dysenteria quoq; æger uexetur, aut quis alia cũ his oboriatẽ affectio. Sed nemo permistiones huiusmodi, in libris docet. Veneris autem περιπλύσιας ἐξερύθρους idest proluuies ualde rubentes, appellat tenuium substantia humiditatum deiectiones, ut si quis uentrẽ sanguine conspersum aqua abluerit, aquãq; excreuerit: sic & biliosa dr̃ proluuies, cum, qđ excernitur, tale apparet, quasi ex aqua, & pauca bile mistis fiat. Imbecillitas aũt retentricis facultatis est hepatis, atque ut plurimum sanguificæ symptoma comitatur: hoc aũt superfluis, quæ reuomuntur, proportione respondet. Nam, cum uentris concoctio inculpata fuerit, nullum symptoma hmõi subsequitur: cum uero ob copiam, uel corruptionẽ, uel & superfluas humiditates non ualde utiles in ore uentris relictas, grauatur uenter, ad horum excretionem insurgit, uomitum facit. Tale quippiam, & cum sanguis in iecinore generatur, contingit: atq; ob id cruentæ interdũ fiunt deiectiones: interdum autem & impense rubentes proluuies, aquoso scilicet simul & cruento ichore ex hepate in uentrem confluente: uel modico sanguine tum acri, tum mordẽte, & uelut semicocto

C tenuibus & aquosis humiditatibus permisto, atque colorem illis præstante.

3 *Densa lingua, atque aridæ, phreniticæ.*

Scriptum esse τραχεῖαι idest asperæ, non δασεῖαι idest densæ, erat melius. Nam cum linguã cõnatam ex tum uasis, tum glandulis, quas à fundẽda saliua σιαλοχόους uocant, humiditatẽ habeat: primus quidem ipsius defectus densam eam facit: maior uero asperam: immoderatior autẽ siccitas perrumpit eam nõ secus, q̃ pinguem terram diutini squalores: quapropter, ut lingua sicca simul & densa sit, fieri non potest. Melius est igitur, ut retuli, asperam scribere. Quare alterum est è duobus: nempe aut scriptor neglectim enunciauit: aut, qui primus adscripsit dictionem, uitiauit. Talis uero lingua siccitatis immoderatæ nota est: quo fit, ut & ardentibus superueniat febribus. Hocq; docuisse, ei, qui sedm prognostici legem ad doctrinam accedit, fuerit satis: nam qui discit, siccam linguam ratione eadem fieri intelligit tum in huiusmodi febribus, tum in phrenitico: siquidem & phrenitica affectio, quam flaua bilis parit, calida & sicca est. Præstat igitur, mea sententia, dictionem uitiatã esse affirmare, quomodo & alias multas ita uitiatas esse demonstrauimus apud plerosq; me superiores ueteres, non medicos modo, uerum quoq; & philosophos, &

D grammaticos, & rhetoricos. Sunt tñ ex libri expositoribus, qui hoc ipsum defendere sunt conati, linguas densas dici, quæ densam efficerent uocem, affirmantes: nempe uoces quasdam ita appellari aiunt, à quibus, qui eas proferunt, δασυστόμους idest densi oris, appellitari dicunt. Voces ergo huiusmodi cum sicca lingua phreniticas esse aiunt, perinde quasi scriptor dicere non potuisset, densæ uoces cum sicca lingua phreniticæ. Sed pro uocibus linguam dicere extraneũ est: nẽpe & hoc pacto quis dixerit, tum graues, tum acutas, tũ paruas, tum magnas linguas, ubi uel grauem uel acutam, uel magnam, uel paruam indicare uocẽ uoluerit. Adde, q neq; uoces ullas densas appellari audierim, quẽadmodum *nigras & *albas audiui, per metaphorã quibusdam ita appellantibus: proindẽ nec noui quidẽ, quas nã uocent densas. Raucas quidem & nigras, in libro de uoce, pp uoci deputatorum organorum humiditatem, fieri ostendi. Densas uero si alias quasdam præter has dicant, explicare debuerũt: & si ex his aliquas uoces, sanè eiusmodi ob humiditatẽ potius, nõ ob siccitatẽ fiunt: sicuti tũ acutæ, tũ clangentes, ob uocaliũ instrumentorũ, q̃ circa guttur sita sunt, ariditatem. Cæterum linguam non uocale, sed dialecticon, idest locutionis instrumentum, esse constat: atq; ob id, cum ea patitur, balbutiẽ blæsitatemq; in locutionibus fieri contingit, & non raucam habere uocẽ, uel nigram: cuius generis esse quosdam suspicor eas existimare, quas ipsi appellant densas. Ego enim, ut retuli, neminẽ, qui ita uocaret, audiui: tametsi

* De uoce nigra uide etiã lib. 4. de locis affectis in fine sexti capitis, hac classe pagina 26. f. quanquam iterpres uerterat, obscura.

* de alba antẽ uide lib. 3. de differẽtijs pulsuũ ca. ult. hac classe pa. 63. g

plerosq; medicos audiuerim dicentes, palpebras densas, quæ asperitatem quandam exiguã haberent, sicuti est densa lingua: nẽpe absolutas densitates in palpebris nõ amplius densitates appellant, sed asperitates: proportione igitur linguæ asperitati hæc respondent. E

4 *Vrinæ in turbulentis uigilibusq; decolores, nigræ, sublime petentes, atq; in a *sudoribus, phrenitica.*

Solœco in dictione participant nõ paucæ libri huius orationes: ut ob eã rẽ iure suspicati quidam sint librum Hippocratis non esse: b † nempe & ob sermonis breuitatẽ reiectus erat, mochlico quidem inter libros Hippocratis cõfesso, receptoq;: neq; eo sõlum, uerũ quoq; & aphorismis ipsis: qui quanquã maxima cũ breuitate enunciẽtur, nõ tñ, qđ solœci particeps sit, in ipsis reperias: adde, ꝙ enunciationes adeo excellunt, ut plane dicãt graũe eius libri authorẽ esse. Præsens uero liber alienã in multis orationibus habet enunciationẽ: Vt cum in præsenti dictione de urinis ait: nempe hoc pacto improprie dictum est, sublime petẽtes, cum, quæ urinis innehunt, dici ita debeant, non urinæ ipsæ. Ob eam causam nõ nulli permutata dictione ita scripserunt. Vrinæ in turbulẽtis uigilibusq; decolores, nigris sublime petentes. Sed proculdubio reperitur & in ea scriptura solœcophanes, etsi q̃ maxime uitare ipsum uideant, q. dictionẽ permutant: nẽpe hæc oratio, sublime petẽtes, manifestã ad urinas relationẽ habet. Hæ igitur ipsæ & phreniticæ dicũtur, id est phrenitim uel significantes, uel facientes: ꝙ faciãt, nõ consentaneũ uideť: ꝙ significẽt, nõ uacat ratione. Quod si significẽt, c † phrenitidẽ cũ effectrice causa quadãtenus cõicare significant. Demonstratũ autẽ est, nigras urinas ob serum bilis atræ unà cũ excremẽtis aquosis emissum, procreari. Gemina uero bilis atræ existit generatio: nẽpe uel flaua bile supra modũ exusta assataq;, uel crasso sanguine: supra modũ autẽ assatur, propter uehemẽtẽ caliditatẽ. Iure ergo in febribus, quæ causi appellanť, & phrenitidibus, tales meiuntur, cũ tñ calidę, tũ siccę affectiones eiusmodi existant. inter urinas autẽ, quæ per se totas nigrę sunt, deteriores his habẽtur, q̃ enæorema dũtaxat nigrũ habẽt: in præsenti tñ dictione, neq; hoc aperte distinctũ est, an urinas totas nigras dicat, an sola enæoremata. Vult autẽ dictionis huius author, quicũq; fuerit, urinas hmõi, cum in turbulentis uigilibusq; apparuerint, phrenitidẽ indicare: ut ταραχώδεις, id est turbulentos, eos intelligamus, qui d † nõ insigniter turbãtur, quod offensa leuiter mente fieri consueuit: adaucta uero hmõi, quę exigua fuerat, offensa, non παραφρονοῦντας simpliciter, sed iam ταραχώδεις id est desipientes, tum dicũtur, tum sunt. De uigilia autem quid attinet dicere, ꝙ ex phreniticis symptomatis unum sit? Superuacaneũ præterea in dictione est uerbum hoc, decolores, in urinis, cũ per nigras consignificatũ sit. Quod uero dictum est, in *sudoribus, ostẽdit quidẽ sudores circa caput fieri, præ copia ipsum cõflictari indicãres: sitq; inter cætera & hoc phreniticũ signũ: improprie tamẽ enunciatũ est, cum, quid nam intelligere oporteat, excogitare nequeamus, ubi dř, in *sudoribus, an urinas, quãquã ipsa totius enũciationis sequela hoc uideatur maxime uerisimile intellectu: an affecta corpora: an p̃ter hæc, & affectiones. Sed, quouis mõ q̃s intellexerit, ꝙ enunciatio impropria non sit, effugi nõ potest. Omissa igiť ea, quouis modo habuerit, scripta cõsideremus. Vigiliæ igiť, & turbationes ægrotantiũ re uera sunt phreniticæ: urinæ uero, & *sudores, nullo pacto. Nempe, qũo succi tũ arteriarũ, tum uenarũ habeant, urinæ indicãt: signa uero phrenitica, cerebri ostendunt affectionem. Pari modo sudores, aliarũ quarundam affectionum notæ existunt, de quibus mentionẽ sępius fecimus, non tñ cerebri affectionem sufficienter mõstrare possunt. Sunt sane non nulli ex ijs, qui librũ hunc exposuerunt, qui ex scriptis in libris epidemiorũ ægris desipientes colligant, quibus pati quispiã cõtigit eorum, quæ hic referuntur, tũ symptomatum, tũ signorũ, uel in deiectionibus, uel urinis, uel uomitibus, uel sudoribus, uel pustulis, uel sputis, uel partem aliquã infestãtiũ: cũ sanè talia signa phrenitica nõ sint, quanq̃ ęgris de necessitate insint, fieri siquidẽ non poterat, ut talis uel non talis urina in his non inueniretur: H Pari modo, & de sputis, deiectionibusq;, & cæteris omnibus est dicendũ. Si igitur in ægro quopiã deiectio eiusmodi, uel tale aliud quippiã unà cũ signis phreniticis uisum fuerit, atq; deinde æger phreniticus reddatur, perperam quis ea omnia phrenitidis indicatoria esse pronũciauerit. Necesse est.n. ut proprijs morborũ signis alterũ è duobus insit: nempe ut uel perpetuo, uel solis, contingant: cum autẽ neq; solis insint, neq; perpetuo, propria illorum non sunt. Ob eã causam phreniticorũ signorũ ea sunt certissima, q̃ perpetuo, & solis insunt phreniticis. Deinde ab his, q̃ perpetuo quidẽ, sed non solis: quæ in suis tractationibus distincte sunt tradita à nobis: demonstratumq;, neq; in urinis, neq; in deiectionibus, neq; in sudoribus, neq; in sputis, neq; in uomitibus phrenitica esse signa. Consueuerũt autẽ libri interpretes propemodũ oẽs, ut dixi, adnotare ex epidemijs ægros, neque solum in præsenti dictione, uerum quoq; & similibus huic omnibus. Eam ob causam, qui sese eorũ æmulos præstant, ij apud ægros quotidie multa quidẽ effutiunt: sed, quantũ ad prænotionẽ attinet, idiotis conspiciuntur similes: nempe, ꝙ in omnibus prognosticis specici morborum signis in affectorum locorum methodo exercitati esse debeant, est ꝑpetuum. De ea autem methodo à me seorsum scriptum est, ueluti & de ijs, quæ iudicationes significant. In quibus parum exercitati quidã, ueterum libros exponere audent, planè ignorantes, ꝙ bonum enarratorem oporteat esse idoneũ prius iudicare, quæ bene, & quæ perperã ab authore

dicta

A * ἰσιδρῶν. huius autẽ uerbi ἰσιδρῶ, quẽ admodum & τῶν ἰσιδρώτων frequẽtius mẽtio fiet, & declaratio in hoc opere.

B † Ex græcis ĩpressis. ob sermonis n. breuitatẽ recessisse a mochlico, qui est inter receptos Hippocratis libros: nec solum ab ipso, sed & ab aphorismis. ex antiquis aũt. nã ob sermonis breuitatem mochlicum aiunt à propria enunciatione recessisse librorũ, qui Hippocratis esse cõcessi sunt, & nõ solũ aliorũ, sed & aphorismorũ quoque. &c.

C † cum ipsa cã, quæ phrenitidem facit, aliqua in re ipsa cõmunicãt.

D † In impressis codi. ἀλόγως i. præter rationẽ legitur. interpres uidetur legisse, ἐκ ἀξιολόγως.

A dicta sunt, ne ijs quæ perperã dicta sunt, patrocinatus, opinionem uel ignorantiæ uel contẽtionis reportet. Verum, quõ non in hac dictione solum, sed etiam per librum totum inserunt, quos ex epidemijs collegerunt ægros, præsentem sermonem totum ad finem usq; perducere satius esse arbitror. Quòd si quis prolixitatem moleste tulerit, proprium dictionis huius sermonem, non libri totius cõmunem esse existimans, ubi à uobis audierit, quonã pacto expositoribus quidem in oĩbus ferè dictionum expositionibus, quas perperam in medium afferunt, non prolixus modo, sed ediscentibus ẽt ipsis nocuus sermo sit: quæ uero à me nunc semel dicta, & cõmodissima sint, & dicendorum oĩum breuem compendiosamq; faciant explanationem: desinet certe prolixitatem incusare, habebitq; mihi gratiam tum ob eorũ, quæ ostensa sunt, utilitatẽ: tum ob eorum, quæ dicentur, breuitatem. Erit aũt sermo, tanquã in exemplo phrenitidis, sed morborũ omniũ communis. Quõ igitur phrenitica signa omnia methodo inuenire proposuimus, ab affectionis notione exordiemur: nempe, ꝙ optimum omnium dicendorum principium sit, rei, quę inquiritur, notio, in libris de demonstratione est ostensum. Cũ ergo phrenitim mortales omnes eam appellitent affectionem, in qua φρένας id est mentem, læsam esse uideant, quam tum νοῦν, tũ διάνοιαν, id est intellectum & intelligentiam etiam uocant: prius, qua corporis in parte animæ in
B telligentia sit, inuenire oportet: id quod primum in libris de Hippocratis, & Platonis placitis demonstrauimus: quare ab ipsis nunc exorsi, summatim quandã uelut epitomen eorum, quæ in libro de affectis locis descripta sũt, recenseamus. Necesse etenim dico esse, ut affectio, siue cũ incipit, siue cum absoluta iam est, ex functionũ partis affectæ noxa, & ex ijs, q̃ in ea apparent, reperiatur: dixi aũt & ante, exordientis affectionis notas, prognostica signa esse eius, quæ iam cõpleta est. Qui igitur cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex offensa horum, primũ, ꝙ perpessum sit, deinde, qualisnam is morbus sit, inuenire ualebit: inuenta aũt à nobis sunt hæc, arbitraria functio, intelligentia, sensus, & memoria. Offensæ igitur horũ cerebrum ipsum tali uexari malo, qualis fuerit offensæ species demonstrabunt: Verbi gratia, Functionum arbitrariarum instrumẽta musculi existunt: Fiunt aũt hæ tum ijs, qui per manus cruraq; agunt munera: tum ijs, qui caput spinamq; mouent: atq; ijs, qui loquuntur, uociferantur, & respirant: demonstrata est enim & hæc functio primum motionis initiũ habere per neruos à cerebro ad thoracis musculos peruenientes. Cum igitur functio quædam ex dictis læsa esse uidebitur, inquirendum est tibi, an affectio ea propria sit eorum, qui functionẽ hanc obeunt, musculorum: an ob eam, quæ à principio in ipsos procedit, uirtutẽ, offensa hæc oriatur. Deinde, si offensam, ob eã, quę à principio est,
C facultatem, esse inueneris morbum quempiã, qui principium infestet, reperiendum esse puta, si, quæ apparet, offensa non leuis fuerit, incrementumq; effatu dignũ habuerit: Verbi gratia, ut sermo cõspicuus fiat, ubi thoracis musculi, à quibus respiratio conficitũ, affectione uacauerint, peruestiga, num quædã cæterarum partium, per quas spiritus in respirationibus tum intro, tum foras fertur, perpessa sit: nam, si nullam ex his læsam inueneris, cerebrum læsum esse existimabis. Vt autem & res exquisite definiatur, considerã quoq;, & quæ unà cum thorace moueantur partes: nempe & eas respirationẽ lædere in libro de difficultate spirandi est demonstratum. Si ergo hæ oẽs planè morbi expertes inuentæ fuerint, tunc difficultatis spirandi speciẽ inspice, quã nã scilicet cerebri affectionẽ indicare possit: quomodo, ut exemplum integrum sit, ait in prognostico Hippocrates: Spiritus frequens quidem significat dolorem, aut inflammationem, quæ locos septo transuerso superiores fatiget: magnus uero & ex longis interuallis, delirium. Vocat autem spiritum ex longis interuallis, etiã rarũ, ut in commentarijs de difficultate spirandi ostendimus: nam magnus & rarus propriũ simul & inseparabile desipientię est signũ: demonstrauimus quoq; & in libris epidemiorum, oẽs, quibus magna & rara respiratio fuerit, desipuisse. Si quis igitur in urinis, uel deiectionibus, uel sputis, uel uomitibus, uel sudoribus, uel aliorum quopiã, signũ ali-
D quod demonstrare possit, quod seorsum desipientiæ soli proprium insit: uel, si non soli quidẽ, ab ea tñ inseparabile: iure id phrenitica inter signa collocauerit. Si uero neq; ex rei natura demonstrationem aliquàm expromere possit, neq; in libris epidemiorum, desipientijs oĩbus inesse, uel perpetuo: uel si non perpetuo, saltem bis solis ostendere queat: non rationabiliter signum huiusmodi inter phrenitica cõstituit: hoc siquidem unum duntaxat asserere potest, ꝙ phreniticis quibusdam adfuisse uisum sit. Eadem uero ratione contraria phreniticis signa esse intelligimus. Iã age, ponamus uisos à nobis phreniticos, quorum alijs supprimi aluum: alijs plura, quã naturæ iustum sit, excerni contigerit: nempe & cum signis phreniticis scribat aliquis alui suppressionẽ: deinde existimet, aliquis huius rei testimoniũ esse, eos phreniticos, quibus aluus suppressa sit. Nã si proteruus quidam in suis enũciationibus suppressam aluum phreniticum esse signum scripserit, potest sanè & alter, qui etiã proteruus sit, sermoni nõ subscribere, eosq; asserere phreniticos esse, quibus perturbatam aluum conspexerit. Sanè, cũ Hippocrates in epidemijs scribat omnia, q̃ ægris contingunt, necesse est, quo modo in phreniticis, ita & peripneumonicis, & cynãchicis, alijsq; oĩbus, ut his quidẽ si aluus suppressa sit, uel fluat, unà cum proprijs morbi indicijs, & hæc scribat: expositores uero ea morbi esse signa existiment, nõ cognoscentes alia quidẽ esse pathognomonica, id est, affectionẽ indicantia, prognosticaq; morbi ꝓpria: alia uero & inseparabilia:

in Prog. com 1. t. 24. 4. 194. h

veluti paulo ante dixi in ea,quæ magna & rara est,respiratione: At,cum de his nõ dubitamus,ꝙ E
nullum inquitamus proprium,uel inseparabile morbi indicium, sed an perniciose salubriter ue
æger babeat, tunc necessaria consideratio ipsi erit omnium,quę in corpore apparent,signorũ,&
symptomatum.Continenter autem in his,& quæ iudicationes præmonstrant.Sed rursus oratio
nem ad principiũ reuocantes,dicamus,quomodo autbor in proposita dictione,urinæ in turbu-
lentis,uigilibusq; decolores,nigrę,subblime petẽtes,atq; in*sudoribus,pbreniticæ,ꝓpria & inse
parabilia phrenitidis signa scripsit, cũ inquit,in turbulentis uigilibusq; : non inseparabilia uero
neq; ei soli propria,cum ait,atq; in*sudoribus: quanquam*sudor,cum affectum occupauerit lo-
cum,unà cum prædictis demonstrare possit. Quæ de urinis dicta sunt,à phreniticis quidem sepa
rata sunt:sed ad inspiciendum,utrũ ꝑniciose,an salubriter æger habuerit,conducunt. Immo ue
ro, cum ad ægros introducimur,primũ inueniri cõuenit,an laborante uno ex principijs tribus,
uel duobus,uel etiã omnibus,æger perniciose ægrotet : uel principiorum quidem nullum affe-
ctum sit,sed quippiã eorum,quæ ab horum aliquo enata sunt, uel quouis modo societate cõiun
cta obstrictaq;. Si ergo, cum in turbulentis uigilibusq; urinas inspicis , nullũ in ipsis prauum si-
gnum uideatur, neq; etiam in pulsibus(nempe & id dignotionis exactissimæ gratia adiccisse est
necesse) nihilo quidem minus ita affectũ hominẽ, † phreniticum fieri posse contingit,ubi phre- F
nitidis signa huic affuerint: uerũ inter hos periclitantur minus,qui principes facultates reliquo
rum duorum principiorum illæsas habent . Hæc, ut dixi,semel à me sint dicta: totoq; libro me-
moria non excidant,uelim, ne sæpius ea cogar repetere.

† Clarius ex antiquis. phreniticum factũ esse contingere, quãdoquidem phrenitidos signa huic adsunt: minus tamen ipsi periclitabuntur, illæsas habens principalissimas reliquorũ duorum principiorum actiones.

5 *Insomnia quoque in phreniticis conspicua.*

Satyrus Quinti discipulus,quem ante Pelopem habui præceptorem,dictionẽ hanc ita expo-
suit:Eorũ,quæ in phreniticis cõspicue uidentur,atq; ab ipsis fiunt, quęcunq; & cerni, & fieri no
bis uidentur,re uera non existunt:sed insomnia oĩa cõspicua.Quòd ergo & alij quidã è somno
surgentes obambulent,dormientes quidẽ,sed apertos,uigilantiũ instar,oculos hñtes,in multis
est narratum,scriptumq;.Si uero talia sint,q̃ à phreniticis fiunt,inter ea,quæ nobis manifesta nõ
sunt,reponunt̃. Sed,quouis modo uerum hoc sit,ita tñ exposuisse nihil ad prænotionem contu
lerit.Si uero ego prægredientia phreniticorũ insomnia conspici dico euidenter ita,ut exturben
tur è somno,exilientes,uel loquentes ꝑꝑ uisorum conspicuitatem,p̃sensioni morbi huius adiu
mentum id confert:nempe siccitas ipsa uigiliæ causa est,& conspicuitatis somniorum. Sic sanè
& melancholicis ob siccitatem prorsus conspicua vñt in somnis phantasmata:atq; ex sanorum G
genere,his quidem,qui ieiune parciusq; sunt cibati,somnia conspicua fiunt:repletis uero temu
lentisq;, ita,ut uisis uidui, destitutiq; uideãtur,phãtasmatibus ꝑꝑ obscuritatem paruitatemq;,
ita effluentibus,ut ne reliquias quidem,& uestigia in memoria relinquãt:sic & affectiones,quę
cum cerebri humiditate fiunt,comatosæ sunt,somniculosæ,& uisis destitutę.Prauus itaq; est eo
rum sermo, qui neq; somnium phreniticis uideri cõspicuum putant,ꝙ utiq;,ut dicunt,ij ueluti
somno destituti,somnia prorsus non uideant.Primũ siquidem prompte illud adsumunt,solos ui
delicet eos morbos,qui cum suis magnitudinibus absoluti sint, ꝓprijs nnminibus appellari, *cõ
firmantes nõ paruum sermonẽ eum,ꝗ inter initia à nobis dictus est:nempe,ꝙ nullum futurum
pathema à medicis p̃sentiatur: verum eorum, q̃ iam principium quidem generationis hñt , sed
nõdum multis ꝑꝑ paruitatem cognita sint,facta ab artificibus cognitio,idiotisq; pronunciata,
præsensio apud illos existit ita,ut & phrenitici iam ab artificibus cognoscãtur, affectione in ce
rebro nuper cõsistente:postea uero,ét si quis non ꝑmiserit iã phreniticos appellari eos,qui nõ-
dum cõspicue delirãt,tñ,ꝙ phrenitici fient,prenoscere ex insomnijs est possibile: vt dici in p̃nti
dictione potuerit,in futuris phreniticis somnia prægredientia omnibus his conspicua uideri. H

6 *Screatus frequens,& si aliud quodpiam signum affuerit, sunt phrenitica.*

Commodius forsan erat,si sermoni adiectum fuisset,nullo per eũ exeunte sputo . Nam,si qđ
expueretur,qũo in destillationibus interdum usu euenit, ob id,quod in os confluit per eonfora
tiones,quæ in nares perueniũt,fieri id consueuit.Cõtingit aũt & aliqñ frequens hmõi screatus,
ubi respirationis robur externũ q̃ppiã attraxerit, ipsisq;, ꝗ scđm cõforationes sunt,meatibus,
uel adhæserit,uel impactũ fuerit.Sed,qđ antea dixi,ꝑꝑ eos,qui uel negligentius uel simplicius
citra distinctionẽ, enarrant,quæcunq; in hmõi doctrinis dñr, ꝙ ea oĩa seclusis externis dicant̃,
meminisse oportet. Ob eã igit causam screatus,qui ex arbritrarijs functionibus una existit,fre-
quens redditur oblæsa cogitatione , qũo & arbitraria alia quæuis functio . Non nulli quidem
cũ strepitu flatum excernunt,qui,cũ extra morbũ sunt,summopere sibi cauent,ne id agant,idq;
pręsertim si quis audiat:alij manũ absq; ratione mouẽt, uel crus,aut quiduis aliud simile§uel§ fa
ciunt§uel dicunt.§ Cõi igitur ratione functionum arbitrij omnium præter rationem uel exupe-
rantium,uel deficientium,phrenitica inter signa screatio annumeratur:quanquã non usq; adeo
ualens sit, ut uigilia,& potissimum,quæ ταραχώδης idest turbulenta,existit : nempe propria hæc
phreniticorũ est. Turbulenta autẽ existit,ut dixi,cum per uisiones uel exclamãt,uel exiliunt,&

§ Non sunt in antiquis.

vix

A uix familiares agnoſcunt. Bene itaque in ſcreatione adiecit, & ſi aliud quodpiã ſignum adfuerit nempe ſignum hoc, ꝙ parum momenti habeat, alia, quæ ſubſcribant, patrocinentérq;, expoſtulat. Quando igitur frequẽs ſcreatio cõtigerit, & ob glutinoſum ſputũ, quod in canalibus à naribus ad eos pertingẽtibus infarctum ſit, ut ea deliraturis quibuſdã propter calidam, & ſiccã cerebri affectionem pariter obtingat, impoſſibile non eſt. Quòd autẽ in orationis calce dictũ eſt nõ ſingulariter, phreniticũ, ſed pluraliter, phrenitica, uel ad ſigna, uel ad morbos prorſus referet: modo uero utroque abſurdam facit enunciationem.

7 *Qui in hypochondrio refrigerata febre ardores relinquuntur, tum alias, tũ in * ſudoribus, mali ſunt.*

Secure protulit, refrigerata febre, nõ enim uere dixiſſet, ſedata: nẽpe in pręcipuis maner partibus, quanquã in ſuperficie placata fuerit. Febrire ſiquidem exiſtimamus nõ eũ modo, q in cute & ſuperficie exteriori igneam haber caliditatem, uerum etiã & hoc magis eos, q in corporis imo & uiſceribus eã cõtinent. Lethalis igiť cauſus interna quidẽ extorret, externa uero ne mediocriter quidẽ calefacit. Febrem ſimilem recenſuit Hippocrates in aphoriſmis, cum inquit: Si in febre nõ intermittente frigida exteriora fuerint, & interna exurant, ſitimq; æger habuerit, lethale. Cæterum, cũ orationem hanc, in *ſudoribus, dicere conſueuerit interdum de ijs, qui ex capitis thoracisq; ſedibus oriuntur, ſudoribus: interdũ quoq; & de ijs, qui per totum corpus, ſed exigui effluunt: utrum in præſentia dixerit, ſignum bonũ non eſt. Nempe, qui per totum corpus ita ſiunt ſudores, ſed exigui, ꝙ nõ flammeã illam, quæ hypochondrium fatigat, ſoluant caliditatẽ, ob id boni nõ ſunt: neque etiam boni ſunt, qui in ſuperioribus oriuntur partibus, cum gemi nam ob cauſam fiant, nempe ob uel languentem, uel præ copia grauatam facultatem. 4 Aphor. 48. Ext. ord. 33. a

B

8 *Prædebilitatorum deſipientiæ peſſimæ: ut & Thraſynonti.*

Peſſimæ prædebilitatorum deſipientiæ ita ſunt, ut nullũ ex ipſis ſanari ſperaueris: ſed de ijs intelligendum deſipientijs, quæ ex ſapiẽtis in nobis partis morboſa affectione fiunt. Temporariæ ſiquidem aliæ quędam ab externis eueniunt cauſis, ut ex carbonum caliditate, uel uini potione, uel domo calcis ſeruãte qualitatem: noxiæ. n. ac periculoſæ tales ſunt, ſi prædebilitatis accidant: ſed lethales planè ſunt eorum, qui ex phrenitica cerebri affectione deſipiunt. Nempe magnitudinem quandam in uirtutis debilitate oſtendit nomen προεκλελυμένων. i. prædebilitatorum, propter adiectam πρὸ pręppoſitionem nomini huic προεκλελυμένων, quod etiam per ſe ſufficientem uirtutis lęſionẽ oſtendit: atq; in exemplaribus quibuſdam ita ſcriptum reperitur. Non ſolum aũt deſipientię uirtutem expoſtulant robuſtam, ut ęger ſufficere morbi coctioni poſſit: uerum quoq; & peripneumonia, & pleuritis, & angina, & graues aliç affectiones, id deſiderãt. Pręcedit aũt & ex abundãti deſipientiam tum uigilia, quę uirtutem non minus exoluit, quam ſenſibiles euacuationes: tum q in motionibus multis inordinatisq; cõmittitur error. quod autem dr̃, ut & Thraſynonti, ὑπόμνημα. i. cõmentarium, magis, ꝙ σύγγραμμα. i. opus, id decet: neq;. n. in prognoſtico, aphoriſmisq;, & libris de fracturis articuliſque, neq; in libro de uictus ratione in morbis acutis, neq; in libro de capitis uulneribus, ullo pacto nominis meminiſſe uidetur, ſicuti neq; in alijs, pręter quam in libris epidemiorum: in quibus duntaxat propoſitum eſt, ut docta uniuerſaliter, perquirat per ea, quæ particulariter in unoquoque ęgroto uidentur.

C

9 *Phrenitica uehementer trementia ſiniuntur.*

Aduerbium πάνυ pro γενναίως uel σφοδρῶς uel ἰσχυρῶς, ideſt generoſe, uel uehemẽter, uel ualide, dixit. In medio autem horũ nominum, phrenitica & trementia, ordinatum, poteſt (quãtum ex ordine eſt) cũ utroq; enunciari: ſed, ſi ſecundum rei ueritatem ſermo perpendatur, nõ poteſt cum hoc nomine, trementia, ordinari, fieret ſiquidem talis intellectus: Phreniticæ affectiones in tremorem uehementẽ finiri conſueuerunt: qđ manifeſte falſum exiſtit, cum ſolas uehementiſſimas phrenitidas conſequatur hoc ſymptoma. Nempe neruorum infirmitates, propter affectionis ſiccitatem, phreniticis diutiſſime inſunt: exoluta autem uirtute tum uigilijs, tum motionibus multis, ſimul uero & neruis ſupra modum areſactis, tremores fiunt.

D

10 *Qui in capitis doloribus æruginoſos uomitus habent, uigilantq́, cum ſurditate, cito hi uehementer inſaniunt.*

Si generationem humorũ cum aliorum, tum atræ bilis in memoria tenueris, ꝙ æruginoſi uomitus progreſſu ad nigrum humorẽ fiant, mente concipere difficile nõ eſt: nempe atram bilem ex flaua ſupra modum aſſato & craſſo ſanguine fieri nouiſti. Flaua aũt bilis, cum ſupra modum aſſatur, primum quidem in æruginoſum migrat ſuccum, deinde nigrum: ſupra modum autẽ aſſatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectionibus cerebrũ prehenderit, febriſq; uehementia aſſatũ hunc ſuccum melancholicum reddiderit, propter atræ bilis malignitatem uehementes fiunt inſaniæ, quas μανιώδεις. i. furioſas. in libris epidemiorum appellauit Hippocrates. Aeruginoſus igitur humor, ſiue per uomitum, ſiue per uentrem inferiorẽ, ſiue per ſputa, ſiue per urinas apparuerit, & ſuccum, ex quo ortũ habet, & morborũ uehemẽter,

tum calidum tum ſiccum eſſe, demonſtrabit. At, cũ perſpicuum non ſit, quantum ex humore eſt, E
q̃ uacuaẽ, an is progenitus ſit non affecto præcipuo aliquo loco, an principe aliqua parte eryſipelatoſam habente affectionem, coniunctis id dignoſcitur diſtinguiturq́; ſymptomatis. Nam & ob iecur ita phlegmone affectum æruginoſus generatur ſuccus, cuius nunc meminit. Per cõmunionem igitur aliorum ſymptomatum, quę prædictarum cum particularum, tum affectionũ propria ſunt, dignotio ipſorum facienda eſt. Nam & uigilia, & capitis dolor, & ſurditas, morbum in capite eſſe demonſtrant. Grauiter autem affecto cerebro, uentris os excitari ad uomitum nouimus: nempe de his dictum ſæpius. Ratione igitur optima homo hic ex ſicca, & calida capitis intemperie, propter flauæ bilis ſupra modum aſſatæ redundantiam, uehementer inſaniet. Cito autem id fiet tum propter affectionis magnitudinem, tum propter ſpeciẽ redundãtis humoris. Nã, quę ex frigidis, uel craſſis, uel lentis, uel omnino difficulter mobilibus affectiones oriuntur, tardius hæ ad uigorem aſcendunt: Verum quæ ex tenuibus ſubſtantia, & temperatura calidis, & qualitate mordentibus procreantur, non multum hæ cunctantur: Sicuti neque quæ Philiſtæ
3. Epi. com. 3. t. 1.3.135.c ſcripto in tertio epidemiorum facta ſunt, quem uomuiſſe quidem biliosa pauca, flaua primum, mox æruginoſa plura, deinde ſimul accidiſſe homini ſurditatem, atq; demum uehementer inſaniuiſſe eum pronunciauit. Recte igitur nunc non ſolum, quòd inſanient ita affecti, uerum quoq; F
& q̃ uehementer inſanient, oſtendit, cum uerbum hoc, *ἐκμαίνω*, adiecit, quod magnæ deſipientiæ indicatorium exiſtit.

11 *In Acutis morbis doloroſa in faucibus, gracilia, puſilla, ſtrangulantia: atque, cum æger hiauerit, non facile os tum cogere, tum aperire, mentis aberrationem portendunt. Ex his phrenitici fiunt, & pernitioſe habentes.*

Quòd ex ſymptomatis huiuſmodi phrenitis interdum oriatur, quodq́; ſi fit, prorſus pernitioſa ſit, recte eſt pronũciatum. Neq; tñ, q̃ ex dictis ſymptomatis neceſſario futura ſit phrenitis, intellexeris: nihil.n. eorum, quæ affectum cerebrum commonſtrant, concurſioni adiacet. Ex quo autem ęger is male in faucibus abſq; tumore aliquo preter naturã affectus, cum hiauerit, prompte tum maxillam reducere, tum os aperire nequeat, conijcere quis poſſit principium neruorũ aliquando affectum eſſe. Nempe, ut in conſpicuis nobis partibus affectiones exordium aliquod ſumunt, & non uniuerſum totę uel inflammantur, uel œdema, uel eryſipelata contrahunt, ſed in uno aliquo harum loco: ita & his, quæ in imo corporis poſitæ ſunt, fieri eſt uerisimile. Cum igitur cerebrum ipſum magnitudinem inſignem habeat, multasq́; neruorum propagines, plegmonem ipſius aliàs ab alijs earum primum exodiri par eſt: qua uero parte membrum affectum fuerit, ea & neruorum propagines affectæ, muſculos, quibus inſeruntur, mouere non poſſunt. Cum G
igitur maxillam inferiorem muſculi quidem alij aperiant, alij uero claudant: cum in aperientiũ muſculorum neruis affectio fuerit, difficulter aperiunt: ubi uero in claudentium, non facile claudunt. At, cum fieri poſſit, ut ſoli ipſi muſculi interdum abſq; neruorum principio ſint affecti, q̃ phrenitis prædicta ſymptomata ſubſequatur, neceſſe non eſt. Neq;.n. quod ipſum maxime adduxit, ut affectum eſſe muſculorum principium ſuſpicaretur (eſt autem hoc, locorum quæ in faucibus ſunt gracilitas) inter neceſſaria cenſetur: fieri ſiquidem poteſt, ut faucium muſculi inflammatione laborantes, ſtrangulationis efficiant ſymptoma, nequeant tñ uideri, etiã ſi plurimum quis os aperuerit. Si igitur abſque horum inflammatione prædicta fiant ſymptomata, inſpiciendum eſt, an ſolorum muſculorum maxillam inferiorem mouentium propria quædam ſit affectio: nã, ſi neq; hi, neq; qui in gutture exiſtunt, aliquatenus affecti fuerint, ratione optima offenſum eſſe neruorum principium quis pronunciauerit. Quòd ſi ob principium neruorum oborta ſint huiuſmodi ſymptomata, grauiſſimam eſſe talem affectionem rationabile eſt, ut & conuulſio ſubſecuta ſit: nempe cas muſculorum, quæ ob principiũ fiunt tenſiones, cõuulſionem ſequi didicimus. H
Non feci autem in eo, quem percurri, ſermone mentionem eorum, qui anginam ex colli uertebris in anteriorem partem luxatis perferunt, tum quòd raro contingat affectio, tum quòd gutturis muſculi tunc quoque ſimul inflammari mihi uideantur.

12 *In phreniticis, in principio clementer habere, ſed crebra permutari, malum id eſt: mala quoque & ſputatio.*

Nihil, quod phrenitidi peculiare ſit, ſermo hic habet: nempe & in cęteris affectionibus, ſi per mutet clementia, uires uinci à morbo ſignatur. Adiecit aũt, in principio, quia nec forſan aliàs fore põt: nẽpe in principio permutationes aſſiduas uidemus, non aũt cũ morbi protracti fuerint. Cõtinguntq́; hæc ex rõne in his, affectionibus, q̃ ex copia, uel qualitate fiunt prauorũ humorũ in aliã aliàs partẽ, interdum quidem in principem, interdum uero in non principẽ, trãſmigrantium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt, clementiã corrumpunt: q̃ uero in non principes, quo maxime tpe medicis ad infeſtantium, uel copia, uel qualitate humorum uacuationes procedendũ ſit, oſtendunt: qđ ſane morborum omniũ, ut dixi, cõe exiſtit. Cæterũ ſputatio, & pp os uentris ex humiditate imbecillum, & propter cerebrum humiditatibus refertum, oritur: ex quibus non nihil & in os cõfluit, lachrimæ tenui, q̃ ex inflãmatis oculis manat, ſimile.

Nunc

A Nunc ergo, ꝙ phreniticis sputationem fieri ait, cerebri male affecti, id est repleti, signũ existit.

13 *Phreniticis alba deiectio malum, ut Archecrati: an & in his* veternus fiat? Rigor in his pessimus:*

Quòd albæ deiectiones & ob ciborum colorem fiant, liquido cõstat: uidemus siquidem eos, qui lac solum ingesserunt, vel panem purum, vel chondrum, uel lupinos, uel tale quippiam, deiectionem habere albam, si his comparentur, qui lenticulam ederunt, uel brassicas, uel decoctũ leporinum sanguinem, uel ius nigrum eorum, quæ cum multa conficiuntur sapa. At certe ijs, qui alba ingesserunt edulia, flauæ bilis quiddam adueniens deiectionem colorat, ita ut ingestis pallidior efficiatur. Cum igitur medicum quempiam audieris dicentem, albas esse morbo regio deiectiones, ꝙ ad naturales eas comparet conferatq;, quodq; ad collationem harum sermo ipsi sit, oportet. Atque quomodo pleriq; alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerũt, ita & nunc in phreniticis dixit: quasi eas prorsus flaua carere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in uentrem confluat, sed una cum sanguine, qui in uniuersum corpus distribuitur, sursum* fertur: idq; vel propter adstrictionem quãdam eius, qui bilem ad uentrem defert, canalis, ueluti in morbo regio laborantibus usu euenit: uel propter uehementem ardorem, qui in superioribus iecinoris partibus existens, sanguinem una cum bile sursum rapit. Priore igitur modo* emeregente in totum corpus bile, cerebrum læditur, iam & antea bile ipsa affectum: posteriore modo bilis distributio non solum causa noxia, verum quoque & caliditatis multæ, quę in ipso esse demonstratur, signum erit. Oratio autem hæc, ut Archecrati, operi quidem non admodum conuenit, ut retuli, sed commentarium magis decet, & potissimum quando scriptor se ipsum admonere uoluerit. Inter ea, quę consequenter dicta sunt, oratio hæc, an & in his ueternus fiat? uidetur mihi adscripta esse, perinde atq; Archecrates ita affectus fuerit: sed nõ congrue quidem, qm̃ non perpetuo dici debere in his segnitiem ignauiamq;, demonstrant tum experientia tum ratio. Nẽpe ignauia ex frigidis, crassisq;, & glutinosis, & oĩno moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis tenuibusq;, & acribus, cuiusmodi est flaua bilis, fieri consueuit, nisi æger morti ita propinquus fuerit, ut ob extinctionem uirtutis iam conquiescat: nempe desidia hmõi nõ propter humorem, sed propter uirtutis extinctionem, facta est: fieri autem nequit, ut, qui ita desides facti sint, seruentur: estq; id symptoma cõe oĩum ob immoderatam intemperiẽ morientium, & non proprium phreniticorum. Si igitur ueternus Archecrati factus sit, hac occasione factus est, atq; prorsus obijt: nõ, ꝙ alba deiecerit, ueterno, uel morte accita, sed propter

C morbi magnitudinem, cuius signum alba deiectio fuit. Rigorem uero ipsis contingere pessimũ, non simpliciter est intelligendum: nempe & interdum criticus rigor superapparet phreniticis, morbum sudoribus soluens: sed sanè rigorem perniciosum dici eo tempore est existimandum, quo alba excernunt. Nempe in libris de iudicationibus, in morbo incocto iudicationem bonam fieri non posse est demonstratum: inconcoctus autem est, in quo una cum sanguine bilis sursum fertur, quocunque tempore id fiat: magisq; cum tale quiddam ex igneę caliditatis in cerebro collectæ immoderatione contingit.

14 *Mente ob melancholiam aberrantibus, tremores superuenientes, maligni.*

Melancholicã ecstasin, id est mentis motionem, aberrationemq;, intelligere oportet uehemẽtem & ferinam, quæ irrigante cerebrum assata flaua bile oritur: nempe & ex hoc cõmentario permutari eam in nigram didicimus. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, uehemẽter exiccatos ostendit neruos: atq; ob id hominem lethaliter habere. Non rectè ergo enunciauit, cum dixit, cacoethes, id est malignum: nam, quod summe perniciosum existit symptoma, aliã exigebat appellationem. Qui ergo ex atra bile mente aberrantem, superueniente tremore, certo moriturum affirmat, non fallitur. Κακοήθεις autem morbos id est malignos, appellamus, quicũ

D que periculum minantes, spem salutis non adimunt. Melius igitur erat scriptam concursionem dici, uel perniciosam, uel mortiferam, uel quiddam huiusmodi.

15 *Mente aberrantes acute superfebrientes cùm sudore phrenitici fiunt.*

Asymphonam & consonantia alienam talem dicimus enunciationem: sed obscura huius intelligentia ideo fit, ꝙ nomina inter se oĩa tum coniungi, tum separati possunt. Componuntur si quidẽ uno tali hęc modo, mente aberrantes acute, deinde altero principio, superfebrientes acure. Rursus quoq; & alia est orationis huiuś, cum sudore, compositio: quæ aliqñ quidem præcedenti, aliqñ uero & sequenti, coordinatur. Potest.n. & ita dictio legi, superfebrientes cum sudore, deinde altero principio, phrenitici fiunt: potest etiam, & qui hęc scripsit, ꝙ cum sudore phrenitici hi fiunt, enunciare. Constat itaque, quod semper dico, nihil obscuras enunciationes docere: siquidem nos, excogitata ueritate, eam dictioni, quæ rationem admittere potest, accommodare oportet, aut temporis plurimum cõterere, nihilq; addiscere: quatenus enim singulis dictionibus ab authore acceptis ueritas accommodanda nobis est, eatenus iuuamen quoddam a nobis dictioni accedit periclitanti, ne uideatur uitiosa, cæterum nihil ab ea docemur. Quãquã uero hęc ita habeant, uideaturq; conspicua esse obscurorum inutilitas, non pauci tñ libẽtius in obscuris,

* νωθρὸς τις. quã dictionem interpres modo veternum mõ segnitiem, mõ ignauiam seu ignauitatẽ mõ desidiã, modo torporem, uel stuporẽ, vertit.

obſcuris,q̃ manifeſtis,uerſantur operibus.Nemo igitur expoſitionis prolixitatē mihi obijciat, E
ſed irrationabile accuſet eorũ deſiderium,qui libros hmõi ſtudioſe cupideq; legunt.Nempe,ꝙ inuitus ad horum explanationes ueniam,familiares mei oẽs nouerunt:& potiſſimũ qui me ad ea,quæ nunc ſcribuntur,incitauerunt.Cũ igitur librum hunc perperã oẽs expoſuerint,aggreſſus ſum & ipſe expoſitionē,ab ijs perſuaſus,qui me impulerũt, a qua rurſus incipiẽtes,dicim⁹: ſi quidē ſimul coniunxerimus &,mente aberrantes,& aduerbium,acute, deinde ſilentio facto dicamus,ſuperſebrientes cum ſudore,& deinceps,phrenitici fiũt,talem faciemus expoſitionē. Sed primum quidem lectionum oĩum cõe dubium conſideremus.Nam mente aberrantes acute dixit per exordia,quos in calce dictionis phreniticos fieri dixit:tanquam mente aberrantes non iam phrenitici exiſtãt.Diſtrahi ergo dictionem dicimus per uerbũ,ſuperfebrientes, quod oſtēdit prius eos,qui mente aberrarunt acute,febrientes:poſtea deſinere:deinde rurſum ex reuerſione febrire cum ſudore:hos itaq; phreniticos fieri ait:ꝙ phrenitici quidem fient,ex uehementi ea,quæ ipſis ante facta eſt delipiẽtia,quam per orationē,mente aberrantes,indicauit,arbitratus:ex eo uero,ꝙ cum ſudore reuerſio fit,confirmans ſuſpicionem:qm̃ tales febriũ inuaſiones,ſiue ab initio,ſiue cũ reuerſione fiant,plenitudinem ſignificare nobis conſtat.Qm̃ igitur, quæ ex ſuccis,uel quantitate,vel qualitate ſuperflua in corpore colligũtur,fluere in affectos lo- F
cos conſueuerunt:affectũ aũt fuerat cerebrum,non.n.mente moti fuiſſent acute,ſi ſuperfebrierint,& præſertim cum ſudore:ratione ſanè optima phreniticos ita fore eſt ſperandum.Nota ſiquidem tota horum affectio ita euadet,quæ talis eſt.Copia bilioſorum acrium protinus ab initio ad cerebrũ fluente,mente moueri cuipiam contingit:quę ſi rurſus aliam in partem trãfluat, deſinit mentis motio:ſi uero hi ſuperfebrierint,cum ſudore in affectum locum recurret bilioſorum copia,ita ut phrenitici fiant.Si uero aduerbium,acute,nomini,ſuperſebrientes,compoſuerimus,talis erit ſermo:mente aberrantes,deinde deſinentes,& rurſum ſuperfebrientes acute cum ſudore,phrenitici fiunt.Sed prædictio tum hæc,tum antedicta, quod perpetuum ſit nõ hẽt,ſed quod maxima ex parte ſit,ueluti & aliæ multæ.Verum ſi orationi huic,cũ ſudore, orationē hanc,phrenitici fiunt,coniunxerimus,ſermo ſcđm alteram earum,quæ in capite enarrationis dictæ ſunt,lectionem talis erit:ſcđm priorem quidem: mente aberrantes acute, deinde ſuperſebrientes,phrenitici cum ſudore fiunt.ſcđm uero alterã:mente aberrantes, deinde acute ſuperfebrientes,phrenitici cum ſudore fiunt.Põt quidem,& qui hæc ſcripſit,talem ægrũ uidiſſe,ſed qđ ſæpius prædictum* ſit,non hẽbit.Multa uero & alia ex his,quę in hoc libro ſcripta

Alter antea uiſum.

ſunt,non magna ex parte fiunt,authore quidem libri huius non nullos tales ægros contemplaro,& nondum,ſiue qđ continuum eſt,habuerint,ſiue qđ magna ex parte,cognoſcente. Nẽpe ex obſeruatione magis,non ex peculiari affectionum cõditione, author has enũciationes velle facere eſt uiſus.Qui aũt medicinalem ſpeculationem ita aceruat,is non centum,ſed mille annis,opus hẽt:atq; ob id paruam humilemq; eam plurimum adauxit Hippocrates,ijs,quæ & ex hiſtoria didicit,& ipſe inſpexit,logicam adijciens cenſuram.Ex multis igitur opus Hippocratis librum hunc non eſſe quis exiſtimauerit:multa ſiquidem loquitur empirice ipſum commẽtus, nec theoremata ad uniuerſale rationabiliter reducere ualens. G

16 *Phrenitici,modico vtentes potu,ſtrepitum tentantes,tremorem incurrunt.*

Non hi ψόφου καθαπτόμενοι id eſt ſtrepitũ tentantes,ſed ὧν ὁ ψόφος καθάπτεται, id eſt quos ſtrepitus tẽtat, dicere erat melius .Quod uero dr̃,uerum exiſtit:nempe ob ſtrepitus tumultuantur, non ſecus q̃ timidi,cum magnum aliquod tonitruum de repente audierint,uel feram aliq̃ propitus conſpexerint.*Prorſus item βραχυπόται,id eſt pauci bibæ ſunt phrenitici, q̃q̃ affectionem habeant calidã & ſiccã,ita ut & linguam præ multa ſiccitate aſperam habeant: ſed docuit nos H
Hippocrates mentē his ęgrotare,in eo aphoriſmo,qui ita hẽt:‖Quicunq; parte aliqua corporis dolent,atq; ut plurimum dolores non ſentiunt,his mens ægrotat.Præterea in tertio epidemiorum,ubi de peſtifero agit ſtatu,de phreniticis idem inquit:†Non ᵃ‖ualde aũt hi ſitibundi erãt. Non autem phrenitici omnes tremorem incurrunt,ſed qui deterrime habent,ut dictũ ẽt eſt ſupra.Sunt qui non βραχυπόται,ſed βραχυπότωι,id eſt ᵇ parum ſuſpicantes,ſcribant,intelligi uolentes ὑποτοπουμένους, id eſt ſuſpicantes ᶜ* breuiſſime:aiuntq; rei huic fidem facere,quod dicitur, ψόφου καθαπτόμενοι,id eſt ταραττόμενοι,id eſt turbati,ᵈ † propter breuiſſime ὑποτοπεῖσθαι,id eſt ὑποτοπεῖν,quod ſuſpicari dicimus.

2. Apho. 6.Ext. ord.12.8

† Valde aũt hi ſine ſiti erant.

A 3. Epid.cõ.3. t.44.3.144.e

B • exigua

C • ea,quæ maxime exigua ſunt.

D † propterea quod ea, quæ maxime exigua ſunt, ὑποτοποῦνται,ὑποπτεύονται. hoc eſt ſuſpicãtur.

17 *Ex vomitu faſtidioſo vox clangoſa,oculiq́ concretum puluiſculoſum habentes,inſaniam oſtendũt: vt Hermozygi vxori,quæ vehementi inſania acute correpta, muta obyt.*

Si ęſtiuo tp̃e per uehementiſſimum æſtum,uia puluerulenta proficiſcentes quoſdã uideris, reſiccatis ita oculis,ut puluere pleni uideãtur,eoſq; animo fueris cõplexus,quid præſens dictio indicare uelit,intelliges:nempe id eorũ,quæ in ea dicũtur,maxime propriũ exiſtit,cõe nimirũ & tabeſcentium,& uehementiſſima phrenitide laborantium:neq; ei cognitu difficile,q ex tabeſcẽtibus unum aliq̃n etiam conſpexerit.Nempe tabeſcentibus colliquatũ eſt id omne,quod

tum

A tum in facie,tum in temporibus carnosum existit,factis una & cauis admodum oculis.Phrenitici vero absq; his oculum hñt ἐπίχνουν, quasi dicas puluerulentũ puluisculosumq;. Præterea phreniticis aspectus audax,feroxq; : marcescẽtibus,timidus existit. Vomitus autem ἀσώδης id est fastidiosus, cõe quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignis quibusdam febribus,ueluti & uox clangosa.Fit autem huiusmodi uomitus ex humore tum bilioso,tum mordẽti:uox uero clangosa,propter siccitatem uoci asseruientium instrumentorum,ut in commentarijs De uoce ostendimus.Cum igitur phreniticis hęc obtigerint,μανιωδῶς desipiunt:quod idem cum σφοδρῶς,id est uehementer,uult significare: fitq; tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam siccitatem:quo fit, vt & muti euadant.

18 *Si ardente febre,aurium sonitus cum caligine fuerit,proueneritq; in naribus grauitas,mente ex melancholia aberrant.*

Febris ardens tum ob alias causas,tum propter cerebri inflammationem æque fit:nempe & huic succedit ex proprijs phrenitidis signis continua desipientia. Ex ea uerò,quæ in capite redundat, humiditate, spiritus flatuosus procreatur, quapropter & aurium tinnitus fiunt : pari
B modo caligo,cum crassus quidã humor,uel spiritus oculos inuadit.Naribus præterea ingruens humoris copia sensum grauitatis in ipsis facit.Probabile est autem & non nunquam dictorum symptomatum concursionem propter assiduam fieri febrem ex biliosa materia,quæ per uenas fertur,inibiq; est condita:a qua flatuosi spiritus ad caput mittuntur,adq; aures & oculos , atq; ad nares humoris copia.Quòd si flaua bilis quodammodo exusta siue in capite,siue in toto corpore fuerit,ad id,quod melancholicum magis est,uergit,atque hinc in cerebrum ipsum emittitur : ob idq; mente ex melancholia alienantur.

19 *Vacillationes mentis cum voce clangosa, linguæq; conuulsiones cum tremore,& voces ipsæ obtremiscentes, mentis indicant alienationem, duritiesq; his perniciosa.*

Quanquã* ex phrenitide,quæ calida & sicca est affectio,desipientia proficiscatur:atq; ex ipsius siccitate,quæ asperæ arteriæ cõicata est,uox clangosa fiat,ueluti & ex humiditatibus imbibitis rauca : non tñ propria phrenitidis existunt, nempe & alijs in morbis reperiuntur,& non perpetuo simul phrenitidi insunt.Tremor igitur linguæ accidit debilitata,propter siccam prædictæ affectionis intemperiem,animali facultate:conuulsiones uero siccitatem musculorũ ipsius, * Locus suspectus.
C una cum capite affectorum consequuntur:sicuti & uox obtremiscit propter infirmitatem,quæ ab horum contracta est intemperie. Prædicta autem hæc omnia symptomata,quæ ob siccitatis capitis intensionem fiunt,mentis motionem fieri indicãt.Vniuersis autem his induratis, perniciosum propter immoderatam eam,quæ in cerebro facta est,siccitatem.

20 *Linguæ obtremiscentes signum non constantis mentis.*

Dixi sæpius,linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiscere, estq; signum non constantis mentis,ꝙ ex phrenitide fiat:patiente siquidem cerebro,calidaque existente affectione,quiescere non potest. Nempe, ut frigidi est tum stabilia,tum retarda,tũ immobilia ea efficere,in quibus moram facit:sic calidi,mouere semper,& non sinere quiescere. Ostensurus igitur Hippocrates, qualis nam capitis affectio sit,non constantem mentem nominauit. Non est autem hic tremor linguæ peculiare phrenitidis signum , sed per sympathiam compatientium alteri cuidam primum patienti,uel propter uicinitatem,uel propter societatem,quæ in ea sunt, partium,

21 *In biliosis syncerisq; deiectionibus spumosa efflorescentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante*
D *doluerit,atque eiusmodi deiectiones intestina permearint.*

Quòd spuma tum propter * frigiditatem,tum propter caliditatem fiat,indicium faciunt tum uenti,in aquis ipsis spumam concitantes:tum efferuescens ea,quæ in lebete est, caliditas.In biliosis igitur deiectionibus spumosa efflorescentia veluti flos superne incumbens,bilis huiusmodi feruorem non modicum ostendit.Sed lumbis ante dolent,propterea ꝙ bilis per intestina penetrans,acris sit & mordax:tali siquidem excremento, per intestina deducto, translatoq;,non lumbos modo,uerum quoque & reliquas partes,dolores subsequuntur. * Suspecta dictio.

22 *Rari in his laterum dolores delirium significant.*

Cõminute hoc pacto indistinctéq; prolata de laterum doloribus oratio,obscuritatẽ non uulgarẽ efficit. Nos uero,qui obscure ab eo dicta,perspicue docere oĩ ope affectamus,explanationem attingemus.Dolor rarus in lateribus progignitur,cũ spiritus quidam flatuosus in ipsis procreatur:nempe is tum extenuatus,tũ discussus dolorẽ sedat:deinceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inaugebit:quo modo si rarus fiat dolor,desipientiam non significat.Cum uero latus inflammatum fuerit,& interdum quidem continue dolorem sentit æger, interdum uero, & per interuallum,mentem ægrotare indicat.Hoc itaq; non planè est signum desipientię.

Aphonia

3 *Aphoniæ cum singultu pessima.* E

Aphoniæ, hoc est uocis priuationes, fiunt quidē & ꝑꝑ uoci asseruiētium instrumentorū læ
sionem.& ꝑꝑ principium neruorū affectū.Singultus aūt est ueluti conuulsiua quædam oris uē
triculi affectio,ꝗ ex hmorum copia grauatur,uel mordetur,uel ꝑꝑ frigiditatem contristatur.
Quam ergo vocalium instrumentorum lęsionem subsecutus est singultus?Relinquitur itaq; aut
copiam humiditatis,quę aphoniā procreauit,in os uētris defluxisse, aut ꝗ acris sit,aut frigida.

24 *Quæ cum exolutione fiunt aphoniæ, pessimæ: spiritusq́; in aphonia, veluti his, qui strangulantur, promptus, malus: an & tale delirium portendat?*

Strangulantur iure optimo,qm̄ aeris copia non sit: estq́; ipsi consuetudo, ut talem spiritum
φαινόμενον, id est apparentem,dicat.Videntur aūt oēs,qui talem inspirant inspirationem, scapu-
las mouere totas,ita ut per uestimenta motio conspicue appareat:tanquam ualide ipsi superio
ribus thoracis partibus operentur.Non igitur absque ratione hoc in loco talem spiritū πρόχειρον
2. Epid. sect. 2. id est promptum,appellauit,quē in secundo ‖ epidemiorum dixit μετέωρον,i.sublimem: πρόχειρον
quidem,qm̄ προχείρως,id est tum ἑτοίμως tum ῥᾳδίως,id est prompte faciliterq́; his,qui ægrum cer F
nunt,uidetur:qm̄ & nos ipsi cōsueuimus τοῖς ἀποκεκρυμμένοις, id est absconditis, & μὴ φαινομένοις
id est non apparentibus, τὸ πρόχειρον opponere: μετέωρον uero uocauit,quoniā,qui ita respirant,
sublimes thoracis partes mouere uidentur.Potest sane respiratio huiusmodi & propter respira
tioni delegatorum instrumentorum fieri angustiam,& ob affectum neruorum principium: qđ
si læsum fuerit,magnam efficere respirationem recte‖Hippocratem existimare ostendimus.Cū
ergo possit & aphonia contingere tum ipsis vocalibus instrumentis læsis,tū ob affectum neruo
rum principium:pariterq́; spiritus promptus: incertum erat, quantum ad hæc, an futurum es-
set,ut desiperent: atque ob eam rem ambigue protulit,an & tale delirium portendat?Quòd ve-
ro malum signum sit,non ut dubitans, sed ut certo sciens pronunciauit. Si enim non perpesso
neruorum principio, sed oblæsis tum respirationi tum uoci deputatis organis talis respiratio
cum aphonia facta sit,periculum non qualecunque adfert,cum,qui ita affecti sint,celeriter strā
gulentur.

Vidētur eē duo aphorismi, prior. Aphoniæ cū exolutione pessimæ. posterior. In aphonia spiritus veluti his, q &c. Ac posteriorem tantum uidetur explanare Galenus.

25 *Quæ pauco tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinæ sunt.*

Non solum,si pauco tꝑe fiunt feroces desipientiæ,ferinæ sunt,forsan dixerit quispiā,oratio G
nē uitio uertēs,existimans eas desipientias,ꝙ multo tꝑe feroces sunt,magis esse ferinas,ꝙ illæ,
ꝙ pauco tꝑe sunt.Sed neq;,ut has cognoscamus,opus hēmus: eas uero,ꝙ pauco tꝑe fiunt fero-
ces,deinde desinūt,suspectas haberi admonet;ipsisq́;,tanq̄ nō redituris,haud fidendū esse.Nā,
ꝙ in calidis febribus fiunt desipientiæ,ferocitatē non hn̄t:sed phreniticis appellatis desipiētijs
id inest.Talis igit̄ potentia sermo erit: cū uideris quēpiā cū ferocitate desipientē,etsi paulo post
sedetur,cognosce,mentē eius nō febris rōne lęsam esse,sed quia phrenitica subalitūr affectio,ꝙ
post adaucta,ferina tibi uidebit̄.Ferinas aūt desipiētias appellat,in ꝗbus ęgri calcitāt,pedibus
feriunt,mordicus impetunt,& excandescunt,eos qui ingrediuntur,tāquā hostes,existimātes.

26 *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implaciditates, inquietationesq́;, phreniticæ existunt, ut Aristagoræ: præterea & perniciosæ.*

Non nulla quidē,ut & antea dixi,incipientium morborum indicia certa sunt:alia autem ma
gna quidē ex parte sunt,sed certis propè accedētia:alia uero,etsi non propè quidem accedant,
non tn̄ iam longe recedunt:alia præterea ambigua:& alia his iam inferiora.De quibus cū seri
bit,interdū sese addubitare cōfitet̄:interdū quoq; & nominatim mētionē ægrorū facit,in qui H
bus tale fieri conspexit:sicut & nunc oīa,quæ percurrit symptomata,aliarū quoq; sunt febriū:
phrenitim certe & ex ipsis fieri est possibile,& potissimum propter partium superiorū sudores.
Quòd aūt tales affectiones,siue phrenitim inferant,siue non,perniciosæ sint,his constat,qui nō
incuriose hucusq; dicta intellexerunt,atq; eorum meminere,quæ in prognostico recensentur.

27 *Frequentes in phreniticis permutationes conuulsionem indicant.*

Supra quidem clementiā in ijs,qui circa morbi initia permutantur,non bonum signum esse
dixit: nunc uero,de quorum agat permutationibus,explanare proposuit.Possūnt siquidem, &
symptomata uiribus contraria inuicem transmigrare,ut in sequentibus ipse dixit: summæ cor-
poris partes si celeriter in utranque conditionem transeant,malum: sitisq́; huiusmodi mala.Nē
pe in utranq; conditionem intelligere oportet,in summis quidem corporis partibus, ut uehe-
menter calefiant,deinde rursum refrigescant ualide: in siti uero, ut uehemens sit,& post paulo
prorsus restinguatur.Non idem autem cum hoc est clementiā cito transmutari: nempe in illo
ex bono ad paruum est transitus,& rursus ex illo ad naturalem habitum fit regressus: in nūc ue
ro proposita dictione ex prauis symptomatis ad praua ostenditur permutatio.Permutationes

 autem

A autem huiusmodi ex migrantibus fiunt humoribus: sæpe firmatos stabilitosq; una in parte species una symptomatis tum naturæ partis, tum humoris uirtuti peculiaris, consequit. Atqui, ꝙ phreniticis in ipsis perduret, ex eo firmatum in capite eũ, qui affectionẽ parit, humorem quis fuerit suspicatus. Verè igitur in cerebro ipso trãsfluxio est, aliâs in alia quapiam ipsius parte orta, speciem quidem affectionis seruans, sed pro parte affecta symptomata ipsa permutans. Et sanè libri huius author nunc de hmôi permutationibus agit, ut: s. uel floccos euellentes, uel festucas colligentes in quiete multa; post paulo exiliant, uel ẽt quippiã uiolentius agant, deinde rursus conquiescant: aut externum quippiam, qđ præsens non sit, incusent: qũo & expelli iubẽt tubicinas, tybicinasq;, quanquã ex his adsit nemo. Vt. n. floccos euellere & festucas colligere sensus uidendi est offendiculum, ita hoc, audiendi. Fit quoq; & in olfactu symptoma nõ dissimile, cũ. s. graueolentes quosdam odores, qui non adsunt, inculpant. Sunt, qui incumbens quippiã sustolli iubent, tanq̃ graue admodum, uel calfaciens, uel mordens, uel refrigerans portent, sensu tactus in hmôi symptomatis oblæso. Quòd igitur libri huius author permutationes symptomatũ, permanente phrenitide, culpet, consentaneum est. Vidimus siquidem sæpenumero tales demẽtias perpetuo quidem delirante adhuc ægro, sed modis secundum uniuersã functionum animaliũ genera uariante. Quo aũt modo in sensitiuis percurri, ita in ratione, mente, memoria, & cogita

B tione, permutationes phreniticis fieri uidemus, ita ut nunc excandescant, nunc lætentur desipientes ipsi, uel studiosa quadam detineãtur cogitatione. Nempe & Rhetorem, cum desiperet, meditantẽ audiui: grammaticumq;, librũ legere putantẽ bacchylidion, uel sapphicon: aliũ Arithmeticũ, uel Geometrã theoremata fare artis narrantẽ. Si igit̃ hęc grauiter casteq; proferẽtes, post paulo turpia obscœnaq; cõmemorẽt, qđ in | epidemijs αἰσχρομυθεῖν, i. turpia loqui, uocauit, permutatio hæc non ex uitiosis ad clementia, sed ex prauis ad praua est. Quo pacto audacissimi interdum tpe aliquo uisi desipientes, post paulo timidi, & perterriti vñr. Talia siquidem circa ipsos vñr symptomata, ita ut interdum ne horrendissima quidem timeant, interdum vero & minimis perterrefiant. Talium permutationum exemplum scripsisse mihi uidetur, & in sequẽti dictione, cum inquit, Mictus in non admonitis perniciosi. Imaginare itaq; mihi & ægrum aliquẽ dictas permutationes oẽs habuisse, & circa urinas, & circa alia, quibus memoria in non nullis offenditur: imaginator item & in sensibilibus repręsentationibus uicissim offensas fieri, pari modo & intellectualibus: in tali, causa quidem in cerebro existit, sed aliâs alium ipsius locum infestat, quod transfluit. Demonstrauimus autem transfluxiones huiusmodi fieri, unaquaq; par-

C tium suscipientium in alteram a sese, quod superuacuum est, expellente. Si igitur ex alia cerebri parte in aliam defluens, qui cõtristat humor, ab omnibus reijciatur, ut enatis ab ipso neruis aliquando obrepens conuulsionem inferat, est uerisimile | nempe affectionem hanc a repletione, & inanitione fieri dixit Hippocrates.

3. Epid. com. 3. t. 82. f. 150. g

6. Apho. 39. Ext. ord. 50. t

28 *Vrinæ excretio in nõ admonitis perniciosa. Excernaturne & his, tanquã subsidẽtiã returbaueris?*

De phreniticis, quod dr, intellige. Comparat siquidem author meientes ex præsentiũ admonitione, cum ijs, qui absq; illa meiunt: qui sanẽ neq; matellam petunt, sed citra ordinem rõnẽq; urinam in lectum effundunt. Quod igitur longe hi deterius habeant, q̃ qui nullo pacto, nisi admoniti, urinam excernunt, liquere arbitror. in his. n. seruatur naturalium intellectus functionũ una, cum urinam in lectum excernere auersentur: in illis aũt perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet, ubi, inquit, excernaturne & his, tanq̃ subsidentiam returbaueris? ob id adiecisse arbitror, ꝙ talem urinæ speciem in uno, uel duobus ita meientium conspexerit. Cum igit̃ ex rei natura fieri non possit, ut indicatiue uniuersaliter hoc pronuncietur, neq; præter hoc probabile quippiã experimento ipso habuerit, propterea ꝙ res ipsa raro uisa sit, iure coniunctionẽ

D dubitandi ꝑ. i. ne, adiecit. Audebimus itaq; nos uniuersaliter pronũciare, ut antea in alijs fecimus, ꝙ copiæ crudorum humorũ, qui uel coquuntur, uel in flatum uersi sunt, talis urinę species symptoma sit, & non phreniticidis: uerum & hoc phreniticis aliqñ fieri põt, & non fieri, ueluti, & symptoma aliud quoddam eorum, quæ phreniti di neq; proptia, neque contraria existunt.

29 *Palpitantes per totum an voce destituti moriantur.*

Constat, ꝙ & hic palpitantẽ aliquem uiderit, uel toto corpore, uel quauis parte, nõ etenim liquet utrũ dicat oratio hæc, per totum: deinde ęgrum proxime mortem uoce priuatum uidẽs, neq; empirice, neq; logice, ꝙ uocis priuatio palpitationẽ de necessitate sequatur, reperire ualẽs, ob id quærens, & addubitans, sermoni coniunctionẽ, an, adiecit. Nos sanè rursum & in pñtia pronunciabimus, palpitationem, quatenus demonstratũ est, flatuosum ob spiritum fieri, congesto. s. ob frigiditatem flatuoso spiritu. Cum igitur corpus totum palpitauerit, fieri põt, ut qui ita affectus sit, propter frigiditatẽ uoce destitutus pereat, non amplius musculis, qui guttur mouẽt aut ijs, qui in eos prorũunt, neruis suo fungi munere queuntibus. Quare, ut hi per totũ corpus palpitantem motum habeant, Intelligere est melius: neq; enim, ut cuiuis parti, uoci asseruiẽtes partes compatiantur, experientia demonstrauit, neq; rationi est consentaneum.

30 *Si in phreniticis cum perfrigeratione sit sputatio, nigra reuomuntur.* E

Quū nihil aliud suspicari liceat per uocem πτυαλίζειν significari, quam sępius πτύειν id est spuere, uel os ipsum assidue sputo plenum esse, ob id tum ego, tū cæteri oēs, qui librum exposuerūt, ita intelleximus. Adde, q̄ & os ipsum uomituris sputo tenui plenū esse uideatur, p̄p tunicæ cōmunitatem, quæ una est, ori toti interno continua, faucibusq́;, & stomacho, & uentriculo. Hinc fit, ut labrum inferius interdum concutiatur, uentris ore ad uomitum excitato: sępe labij concussio tunicā eam, quę ab ore in uentrē extēditur, tum morderi, tum uellicari, tum concuti ostēdit. In his igitur, qui suam affectionem recensere possunt, καρδιωγμός i. cordis, seu stomachi morsus, futuri uomitus signum exiguū non est: dolent præterea & hi capite, & atra quædā ante oculos obseruantur: quo fit, ut in prognostico dictum sit. Si quis per febrem nō lethalem, ait se capite dolere, & atrum quippiam ante oculos cernere, stomachi quoq; morsus huic aduenerit, biliosus aderit uomitus. In phreniticis uero, qū affectionem sermone aperire nequeunt, solis ijs, quę cernimus, prænotionem adstruimus. Cernimus autem in phreniticis tenue substantia sputum maxime idoneum, ut uomitum indicet: nō n. alias in phrenitide, quæ siccus morbus est, in qua & sæpius lingua siccissima est, superfluere in ore ipso uideretur tenuis humiditas: perfrigeratio autem huic adueniens, uomendi humoris qualitatem ostendit. Quod ergo ob sputationem uomitus fiet, quodq́; ob perfrigerationem nigra reuomentur, licet prænoscere. F

in Prog. com. 3. t. 30. 4. 210. e

31 *Surditas, urinæq́; absq; residentia prærubræ, & sublime petentia, mentis aberrationem portendūt: quibus morbus regius malo est, mala quoq; & ex morbo regio fatuitas: hos uoce quidem priuari, sed sentientes contingit: uenterq́; arbitror his perrumpit: ut Hermippo factum est, & obijt.*

[illegible]

Dixi antea, q̄, in quibus morbis neq; obseruationem in multis ægris habebat, neq; certā naturæ rei indicationē, in his consueuit homines nominatim perstringere, in quibus symptomata conspexit: aut, de his ubilibet enarrationem fecit, peruestigare adhuc, & addubitare sese fatetur, quatenus ueritatem habeat. Vt igitur & nunc, quæ in præsenti recēsentur dictione, symptomata in quodā conspexisse Hermippo, qui & mēte aberrarat, & morbo regio fuerat correptus, cum surditate, & urinis prærubris non subsidentibus. Surditas aūt unum est ex signis, quæ cerebrum affectum indicant. Prærubræ uero urinæ a subrubentibus, quas in prognostico diuturnitatis, non periculi signa esse pronunciauit, discrepāt. Quas uero alias intelligat quis prærubras, quàm quæ a cunctis uocantur cruentæ, quales in nephriticis multis excernuntur? quas si indicare uoluerit, proportionabile quippiam significant ei, quod antea est dictum, Ventris ualde rubens proluuies. Quo igitur modo uentris ualde rubram proluuiem affecto iecinore fieri diximus, ita prærubrā urinam ex renibus suo perperam fungentibus munere effici affirmamus. In urina uero subsidentiæ priuatio, cum qua crassiora quędam tota urinarum substantia sublime petentia appareant, perturbationem in uenis esse demonstrant, una cum caliditate præter naturam non pauco aceruato flatuoso spiritu. Vt igitur in dictis symptomatum conuentionibus delirare ægrum contingens est, sic & non necessarium: nempe signorum permistio non omnium eiusdem generis existit. Surditas etenim caput affectum indicat: prærubræ urinæ, renes: priuatio subsidentiæ, & sublime petentia, primum quidem & per se, crudorū humorum in uenis perturbationem significant: per accidens uero & ad desipientiæ generationem conferunt. Quod autem postea scriptum est, morbum regiū his malo esse, uerum quidem est: sed, q̄ signorum diuersi generis concursiones facere in talibus disciplinis non oporteat, supra est demonstratum. Præterea, q̄ ex morbo regio mala sit fatuitas, dictum est antea, cùm, ubi in phreniticis dixisset, deiectio alba malum, subintulit, An & ex his ueternus fiat? Nempe sermonem in alias transfert uoces, pro alba quidem deiectione, quæ ictericorum peculiare symptoma est, affectionem ipsam commemorans: pro ueterno uero νωθρὸν id est fatuitatem. Hos igitur, inquit, uoce quidem priuari, sed sentientes, contingit. Qui autem in acutis morbis ἄφωνοι, id est sine uoce, fiunt, quidā horum non sentiunt, propter principij affectionem utrisq; ipsos sequentibus symptomatis: alij duntaxat uoce priuantur: atque horum quidam læsis quoq; & alijs omnibus, quæ ex arbitrio sunt, functionibus, alij sola uoce oblæsa. Si igitur tū uocis, tum functionū aliarum oblęsio fiat, principij neruorum affectio est. si uero solius uocis, solorum uoci inseruientium organorū. Sed in prædicta concursione, cum iam prope mortem uentum sit, aphonię consequitur symptoma. Quod item in orationis calce dicitur, uenterq́; arbitror, his perrumpit, ut Hermippo factū est, & obijt, ita authorem dixisse probabile est, quoniam neque sæpius symptoma hoc præsentem concursionem sequi uiderit, neque ratione inueniri potuerit. H

in Prog. com. 2. t. 17. 4. 200. e

32 *Surditas in acutis & turbulentis succedens, mala.*

Fit surditas & ob humorem quendam in auditorijs meatibus impactū infarctumq́;, nihil, qđ malignū sit, habens. Fit quoq; & interdum emortua audiendi facultate: quam in acutis turbulētisq́; morbis contingere cernimus: quā nunc pronunciauit, malum esse symptoma, neque adiecit coniunctionē, an, neq; nomen ipsum ægroti, qū certo de tali symptomate pronūciare licet.

A 33 *Tremulæ, obscuræ, & contrectabiles desipientiæ, valde phreniticæ: ut Didymarcho in Co.*

Fit & talis quædam desipientiæ species non raro, ut æger quietus iaceat, neq; solum non tumultuose exclamet exiliatq;, ut antea, sed neq; prorsus loquatur, neq; figurã decubitus permutet: sæpiusq;, qui ita affecti sunt, familiaribus præbent opinionem, q̃ mox sint, si quod fiat silẽtium, dormituri. Clausis itaq; fenestris conquiescunt custodes, tempusq; in his interdum lõgũ conterunt, dormire ægrum, q̃ neque loquatur, neque moueatur, arbitrati, ægro ipso non dormiente, & manus quiete mouente, non secus, q̃ qui per leuem contrectationem aliquid, uel tãgere, uel inuenire uolunt. Deinde his ita se habentibus, quidam clausis palpebris hæc ægunt: & si quis accedens cum eis colloquatur, quidam neque prorsus oculos aperiunt: alij, posteaquam aperuerunt, aut paulo post clauserunt, aut immotos seruant. Alij neque, si quis eos inclamauerit, palpebras aperiunt. De phreniticis hmõi Hippocrates in tertio epidemiorum, ita scripsit:
" ‖Nullus uero phreniticorum uehementer insaniuit, veluti alijs usu venit: sed alia quadã *ueter- 3. Epid. com. 3. t. 45. 3. 144. e
" nosa cataphora capite grauati peribant. Cæterum hos ipsos in præsenti dictione phreniticos, ἀσαφεῖς i. obscuros, nominauit, perinde atq; multis cognitu difficiles dixisset, neq; idiotis solũ, uerum quoq; & medicis. Nempe solos illos opinantur esse phreniticos, qui exclament, vel exi-
B liant, Hippocrate mente (quam phrenas græce ucant) oblæsos ita appellante, tametsi in quadam cataphora perpetuo fuerint. Desipientia igitur una cũ comate statim ab initio aliqñ simul inuadit: nempe in libro de comate apud Hippocratem, ad idem utrasq; appellationes, tum cataphoræ, tum comatis referre ipsum demonstrauimus. Atqui tales phrenitides quietis obscuritatẽ nõ hñt: sed obscura, ut dictũ nunc est, phrenitidis species ex procedente tpe efficitur: oẽsq;, quos ita affectos uiderim, languidum durumq;, & angustũ, & exiguũ habuerunt pulsum, ita ut quies fieri ipsis, fatigata uirtute, conijciatur, qui. s. ualidius moueri nequeant. Quidam horum, ut manus quiete pacateq; mouent, sic & breuissime loquunt: id quod multos latet, solisq; illis patescit, qui propiores facti sese in eos inclinauerunt: sunt aũt, q aurem ꝓpe faciem ipsorum deponere tentãt, ut manifeste audiant. Præterea manuum motio his exigua, & tremula existens multos ẽt latet, solis his, ꝑ diligenter inspiciunt, conspicua. Hoc igit arguit uirtutem horum languere, atq; hecticam quandam esse affectionem phrenitidis, ueluti febrium earum, quas ob id hecticas appellamus. Sed de his dictum est in commentarijs De differentijs febrium, atq; in libris De morbis curandis, præterea & in libro De marasmo, solidas aĩahs partes prehẽdisse tales febres, nõ ex putredinoso humore fieri indicantes. Phrenitide igitur ipsa ex bilioso succo gñatio
C nẽ habẽte, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipsius nõdum toti cerebri corpori permista, tumultuosæ fiunt desipientiæ: procedente uero tpe simile quippiam contrahitur lanis, quæ a tinctoribus appellatis tincturam accipiunt: nempe & hæ uix eluibiles redduntur, non secus, quàm quæ proprium ab initio colorem habent. Talis igitur cerebri ueluti tinctura desipientiam hecticam habet: atq; ob id affectio horum, ut febrium hecticarum, praua est: quas quidem, cum incipiunt constitui, uix solui: exquisite uero constituras absolutasq; solui nõ amplius posse demonstrauimus. Recte igitur pronunciatũ est, tales desipientias phreniticas esse. Dictionem hanc, ueluti, & alias quasdam medicorum, prætercurrentes expositores, in sophisticis quæstionibus cunctant: uoco aũt, ut scitis, sophistica, quæ nihil ad melius sanandum cõferunt. Talia aũt nõ pauca, & in expositionibus reperiuntur: quorum non nulla ab eo, quod sanationi commodat, recesserunt magis, alia uero minus: qũo profecto & cãm peruestigare, ob quam in calce præsentis dictionis adiecit, ut Didymarcho in Co, nempe in eo, qui præcedit, sermone, q̃ author nominatim ægros in illis adscribat dictionibus, in quibus nõ audet rei, de qua agit, unum quippiam, quod cõe sit, uniuersaliter pronunciare, est demonstratum. Nunc
" aũt uerum dicere vr de oĩbus ita habentibus uniuersaliter pronuncians, nõ tanquam dubius,
D sed tanquam ualde persuasus, Adiecit aũt sermoni, ualde phreniticæ, tanquam simpliciter phreniticæ dicere potuisset. Vr aũt mihi testimonium sermoni adscripsisse ægroti nomen, q̃ multos nõ idiotarum modo, uerum ẽt & medicorum, in talibus falli contingat. Immo & de quodã aliqñ quis mihi quæstionem mouit ita desipiente, neq; hunc perniciose habere, neq; prorsus phreniticum esse existimans: & forsan huic, qui prorrheticũ hoc scripsit, talis quæpiam dubitatio cũ aliquo facta est, ideoq; nominatim ægrum memorauit.

34 *Ex rigore desidiæ non valde apud sese existunt.*

Haud scio, cur libri huius author orationibus in multis aliena utat dictione: qui interdũ ab affectibus ad affectos hoĩes, pertrãseat, interdum uero & ab affectis ipsis ad affectus. Præfatus igit &nũc, ex rigore desidiæ, subintulit, nõ ualde apud se existũt, cum dicere potuisset, Ex rigore desides nõ sibi admodum constãt. Quod ergo inquit, tale est: cum rigorem cõsequetur desidia ignauitasq;, hi nõ admodum incolumi mente existunt: nempe corpus uehementer refrigeratum ex eo, quod contingit, ostẽditur. Constat autem, quod totius corporis intemperaturas magnas consequit mentis læsio, affecto non secus, quàm totum corpus, cerebro.

35 *Circa umbilicum dolores palpitantes, quod mentis permutationem ostendat, quippiam habent: cir*

ea iudicationem vero his spiritus satis cum vehementi cupitate penetrat. Suræ quoque dolores in his mentis aberrationem indicant. E

Quidam nõ solum ἅλις,id est satis,quod ἀϑρόον,id est simul totum uniuersimq;,significat,scribunt,uerum quoq; & συχνόν,id est multũ,verbo ἅλις adijciunt: alij γόνῳ,per γ scribũt,& nõ per τ τόνῳ,adijciuntq; γόνῳ,ἴκελον,id est simile,totã dictionẽ talẽ faciẽtes, γόνῳ ἴκελον δ' ἰσχεται,i.genituræ similis penetrat:alij pro πνεῦμα,id est spiritus,φλέγμα,id est pituita,scribunt. Palpitationẽ ergo flatuoso a spiritu proficisci demonstrauimus.Ideo secũm septum trãsuersum collectus lędit nõ nihil & mentẽ,propterea ꝙ neruosis partibus principium cõpati assueuit : cum uero aliam quãdam earũ,quę inibi sunt,partium occupauerit,mẽs quidem incolumis manet,sed iudicatorie his pituita multa μετὰ τόνου,i.μετὰ προθυμίας ἰσχυρᾶς.i.cum uehemẽti cupiditate, qualis in tenesmis fieri solet,deorsum agiẽ.Tales tensiones euenire cõsueuerunt ex crassis lentisq; humoribus,uix ad internas intestinorum sedes cõmeantibus.In exẽplaribus quibusdã nõ est scriptũ per τ τόνῳ δ' ἰσχεται τὸ κινούμενον,sed per γ γόνῳ ἴκελον,i.geniturræ simile:si uero uel substantia,uel colore,uel utroq; uelit genituræ simile esse,quod uacuaẽ,nõ constat nobis. Qui aũt a Praxagora uitreus appellatur humor, ꝙ uitro fuso similis sit,eiusmodi est,ut maximos tensiuos inferat dolores,cũ per intestinorũ meat tunicas: est aũt tẽperatura oĩum,qui in corpore generãtur,humorũ frigidissimus.Quòd aũt ex crassioribus humoribus spiritus flatuosus oriaẽ,id ẽt antea audiuisti,cũ de palpitatione ageremus.Nõ tñ,qui suram infestant dolores, desipientiã in ipsis indicant.Vñ fit,vt,qui dictioni opem præstãt,subaudiri uelint, κατεσταλμένων,i.absq; rõne de repente occultati:citãtq; scriptum in tertio epidemiorũ ægrum, qui in Dealcis horto iacebat,in quo præfatus Hippocrates,ꝗ genib⁹ & tibijs doluerit,sedatis ipsis cõsecutã ait desipiẽtiã.Sed dixi antea,expositiones faciendas nõ esse per talium ægrorum citationẽ:oĩa siquidem oĩum signa hac ratione erunt.Præterea,suræ dolores mentis perturbationẽ indicaturos,ꝙ sese occultauerint,cum in oratione non sit appositum eiusmodi cessasse dolores,absurdissimam hẽt enarrationem.Nam hoc pacto liceret,quicquid uellemus,in contrarium trahere,ut,si & capitis dolorem scriptum alicubi inuenerimus, non qui existit,sed qui placatus sit,audire oporteat:tussim item,& spirandi difficultatem,aurium etiam strepitum,atq; quodcunque aliud. F

3.Epid.cõ.2.t. 25.26.3.134.b

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS

COMMENTARIVS SECVNDVS. G

SI quippiam in vrina sublime petierit,occultato coxæ dolore,delirium portendit: & quę circa aurium sonitus talia existunt.

Multa quidem in libro toto carent perspicuitate: sed,quę sensum habeãt deinceps uideamus.Si occultato(ut interpretes dicũt)coxarũ dolore,q̃ppiã in urina sublime petierit,nos securius certiusq; de futura desipiẽtia ꝓnũciabimus.Nõ tñ uerum est,qđ dicunt,si tanq̃ uniuersale proferatur:nẽpe enæorema.i.qđ sublime petit, optimum est tum album, tum leue, tum ęquale.Nõ est igiẽ simpliciter dicendum futurã esse desipiẽriam,si quippiã in urina sublime petierit,occultato coxarum dolore,sed si enæorema prauum fuerit. Neq; hoc satisfacit,sed si aliquod licet & unum delirij signũ simul cum dictis apparuerit.Nã fieri põt, ut, si delapsus in coxã humor recurrerit,pars quædã alia capite inferior,eo recepto,ipsa quidẽ affiH ciaẽ,caput uero lædi inhibeat,si coxæ dolor apparere desierit,atq; enæorema cõparuerit,capite nihil patiente:† qm̃ est urina inculpata,quę enæorema non hẽt.‡Sola quidẽ una est inculpata,quæ colore quidẽ sublutco mediocriter fuerit,& substãtia moderata,q̃.s. tũ crassæ,tũ tenuis vrinæ medium obtinet.Ego sanè,quæ in libro indistincte prolata sunt,atq; ob id legẽtes offensura,ꝑpetuo distinguo:nã q̃ indistincta est expositorib⁹ doctrina,nouitios ea lædit magis,quã iuuat.Virtutem siquidẽ expositionis existimant esse,si scripta oĩ ope,omniq; pacto,ẽt si cõspicue falsa fuerint,defendant.Quod ubi in manifestis conspicuisq; studiose faciant, multo utiq; magis in obscuris abscõditisq; nihil ipsis curæ est ueritatis.Quod in calce dictionis dictum est, & quæ circa aurium sonitus talia existunt,bene per se scriptum fuisset,sine urinarum consideratione,ut sermo particularis esset,quem paulo ante uniuersalem dixi: nempe dolores coxæ,si,q eos fecit,humor recurrerit,possunt aliqñ desipientiam inferre,si ad caput humor peruenerit. Ascensus igitur humoris ad caput signum erunt ea,quæ in eo apparent symptomatata : quo è numero habentur & sonitus.Scribunt aũt non nulli,& quæ in uesica talia:aiunt siquidem orationem hanc ostendere non solum consideranda esse urinarum enæoremata,tanquam delirij signum, verum quoq;,& si aliud quippiam tale uideaẽ ex his,quę ex uesica excernuntur, tanquã citra hoc affirmare,quod scriptor enunciare hoc pacto uoluerit,nequeuntes.

† Verba hęc nõ sunt in cod. antiq.quanquam in non nullis in margine,ut glossema,posita sũt.

Multoq́;

A 2 *Multaq; magis, si urina in sublime elata sit, & quęcunque alia in ea fiunt desipientiæ signa.*

Rursus & in præsentia memoria tenere tyrones ipsos oportet, nullum in urinis esse signũ, qđ delirium portendat. Nẽpe hæ partium hepatis, renũq;, & uesicæ affectionem indicant, uasorũq; sanguinem continentium, & uirtutis succos generantis tum robur, tum imbecillitatẽ: Affectionum vero cerebri alia sunt tum symptomata, tum signa, de quibus antea audiuisti.

3 *Quibus aluus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, uigilię, obscuritas, & impotentia fuerit, ut hi mente moueantur, spes est.*

Liquida aluus (ita autẽ appelletur, in qua liquida deijciantur) & lassitudinis sensus, qui. ęgro fit, morbosa quidẽ sunt symptomata: sed delirium non portẽdunt, si, q̃ ante dicta sunt, memoria nõ exciderint: ubi, quonam pacto singulorum morborum signa, atq; alia oĩa, quæ in ægri corpore appareãt, cognoscere oporteat, percurrimus. Quædam.n. sunt, ut morborum singulorum differentiæ inter se separentur: alia uero, ut singularũ affectionum mores cognoscantur, uel futura cognoscatur iudicatio, qualis nã futura sit, & qñ. De singulis porrò tum symptomatis, tũ signis B ita docendum esse ostendimus, qũo Hippocrates in prognostico fecit, singulorum uires per se edocens, aut cum pluribus eiusdem generis: quo modo libri huius author capite dolentes commemorauit, uigilesq;, & obscuros. Nam, si ἀσαφεῖς. i. obscuros, dici intellexerimus ęos, qui obscure loquuntur, uel propter uocem explanãtium organorum offensam, quam ex neruorum uitio contraxerunt, uel propter mentis læsionẽ, tria eiusdem generis erunt signa. †Dolor siquidẽ capitis, ferè locum affectum demõstrabit: Vigilia uero, quæ in diuersis cerebri affectionibus fiunt, uigiliam somnumq;, & vigilias comaq;, cognoscenti ostendet. De asaphia (quam obscuritatem diximus) quo sensu intelligentibus deliriũ portendat, nuper egi. Hæc igitur uel genere, uel specie, uel quouis mõ quis appellare uoluerit, inter phrenitica connumerantur signa. At, qm̃ phreniticã affectionẽ maxime siccã cernimus, quæcunq; siccitatis symptomata in uicinis capiti instr̃is, aut quãcunq; cũ eo habeant societatẽ, existunt, ea quoq;, & futurã delipientiã coindicant. Quo signorum in genere in præsentis dictionis morbo dictũ est, Sitis. Lassitudo autem, q multis modis fiat, ut in cõmentariis de tuenda ualetudine demonstratum est, nihil aliud nobis manifesti indicat. Quum.n. lassitudo, quæ ulcerosum sensum habet, ob mordaces acresq; humores fiat: q̃ tensiuum, ob copiam: quæ phlegmonosum, ob utrunq;: si sanè ea uel ulcerosa uel phlegmonosa C fuerit, ad spem desipientiæ generandæ quippiam conferet: si tensiua, nihil. Sic, & aluus liquida, bile quidem flaua syncera exeunte, uel & ex colliquamentis, de generatione phreniticę affectionis quippiam coindicabit: magisq; si spumosæ fuerint deiectiones. Cum uero non adiecta sit in dictione exeuntium qualitas, sed dicta simpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius prænotionem ex ea adsumere ualebimus. Nẽpe, ut antea dictum est, †ex propriis affectionis signis, ʒquæcunq; generis, in quo affectio est, indicatoria existunt, ea quippiam indicabunt. Primũ siquidẽ non affectionis ipsius indicatoria talia existunt, sed generis, in quo affectio continetur, q̃ calida & sicca est. Qm̃ uero unumquodq; genus speciebus familiare sit, ad præcognitioneni specierum conferet, si signorum generis propriorum quædam apparuerint. Verbum autem, impotentia, in dictorum signorum cõcursione adiectum, nihil prorsus ad affectionis delirii p̃cognitionem affert auxilii, sicuti neq; ad magnitudinis ipsius cognitionem. Nempe inquiens, ut hi mente moueantur spes est, delirij quidem affectionem fore ostendit, non tñ hanc uel paruã uel magnam. Vñ igitur magnitudinẽ ipsius accepit? neq;.n. ęruginosus, neq; niger uomitus factus uidetur, nõ urina, non deiectio talis, sicuti neq; alia, quæ ἐκστάσεως, id est commotionis mentis, signa prius recensuit. Nõ igitur dictam nuper syndromen in phrenitim finituram speramus, & periculosam D phrenitim, propterea q uerbum, impotentia, adiecit: talem autem sequi phrenitim, ὡς ἐκστῆναι, id est ut mente moueatur, neq; ipse sperabis, neq; alteri prædicere audebis. Talis siquidẽ fieri qñq; potest: Sed p̃notio non ex his, quæ rarẽter cõtingunt, signis fit, sed ex his, quæ cõtinua sunt, uel maxima ex parte ueritatem habẽt. Volumus siquidem in prædictionibus ipsis perpetuo, si fieri possit, uoti compotes esse: ita, ut, si quis octies animi sententia frustretur, bis uero ei succedat ex uoto, is quàm idiota, abiectior, & cõtemptibilior sit. Potest siquidẽ idiota de ægris pronuncians semper, quod euenit [a] †si sæpius assequatur, quod uelit, uera loqui, uel falsa.ʒ

† Dolor quidẽ capitis cuius locũ affectum ostẽdens: uigilia uero, seu insomnia, ei, qui cognoscit in diuersis cerebri affectionib. ex pergiscentiam somnũq;, & uigiliã, comaq; fieri. De &c.

† post propria affectionis signa.

A † Clarius. si assequatur, quod uelit, sæpius uera loqui, quam falsa.

4 *Siqui[b] sudantes, & præsertim capite, in acutis paulum implacidi fuerint, malum: tum aliàs, tum ex urinis nigris: turbidus quoque, & in his spiritus, malus.*

Perniciosa quidẽ, & absq; aliis est nigra urina, uerũ, si & illa adiecta fuerint, præcognitionem ualde augebunt. Sed, quidnã indicet θολερὸν πνεῦμα. i. turbidus spiritus, inter obscura collocare oportet: & potissimũ, q neq; in prognostico, neq; in aphorismis, neq; in legitimo alio libro, spiritũ turbidũ dixerit, quo pacto urinã. Sed q̃ nã urina sit turbida, nõ nos modo ex ijs, qui turbidas aquas perpetuo dicũt, intelligimus, uerũ quoq; & Hippocrates ipse docuit, cũ inquit, [b]‖Tanquã subsidentiã returbaueris, assimilat quoq; & eã [c]‖ subiugaliũ urinis: nõ tñ, quid per spiritum tur-

B Supra 167.c. t.28. Et 1. Epid. comm. 3.t.28 3. 125.c. Et 3. Epi. comm. 1.t.29.3. 134.b. Et i Coacis prænot.
C 1.Epid.cõ.3. t.21.3.122.c. Et 4. Apho.70.

bidum intelligere oporteat,liquet:quin nullus dicat,ut aquā turbidā,ita & aerē turbidū: nisi quis F
uapore plenū intellexerit,quō expositores quidā huius orationis intellexerunt.Quo etenim pacto sudorē syncopis foras effundi conspicimus,ita effluuium humiditatum in iis, qui intus diuaporantur,ęgris internum fieri dīt:atque ob id per expirationē uaporē effundi perq̄ multū,idq; turbidum scriptum esse.Si uero,ut non nulli, primā syllabā nō per ο θολερὸν sed per α θαλερὸν scripseris,non amplius,qualis nam sit spiritus θαλερὸς coniectura est colligendum. Faciē enim θαλερὰν forsan quis intellexit,ueluti bene habitā,& bene coloratā: sed quid nā significet spiritus θαλερὸς, nosse non est,nisi uehementer magnū indicare uoluerit. Nominū siquidē alienus usus, causam præbet iis,qui uolūt,quoquo pacto euenerit,intelligēdi.Proinde quidā per ο scriptū θολερὸν, graueolentē intellexerunt,ut alij raucū : alij rursus turbatū, ut difficultatē spirandi ab eo significari uelint,ueluti,ac si ita dixisset:Spirandi quoq; difficultas in his mala. Neque tū libri huius author posse simpliciter spirandi difficultatem indicare uidetur, sed unam quādam eius differentiam:siue enim per α θαλερὸν,siue per ο θολερὸν scriptum sit,uidetur ea appellatione speciem unam difficultatis spirandi,non simpliciter difficultatem spirandi omnem,indicare uoluisse.

5 *Quæ præter uacuationis uasorum rationem contingunt impotentiæ,non existente uasorum uacuatione,mala.*

Quod dicitur,neque obscurum est,neque ipsius causa inuentu est difficilis:nempe,quod dicitur,tale est:Inualidos imbecillosq; in operationibus,sicuti plurimum uacuatos,in periculo esse existima,si nulla in ipsis facta fuerit insignis uacuatio.Nā,si uirtus sine ulla manifesta uacuatione imbecilla fuerit,grauantem ostendit copiam,uel unius principiorū intemperiem.Cum uero tria sint,ut didicisti,principia,cerebrum quidem functionum earum, quæ ex uoluntate oriuntur,cor uitalium appellatarum,iecur uero earum,quæ alimoniæ inseruiūt,quas & naturales uocant:naturalis uirtutis, uitalisq; imbecillitas deterrima est,& cito hominē tollit:nempe & unà cum ea,quæ à cerebro est,confestim exoluitur:quæ si afficiatur, non protinus cor ipsum læditur.Sed de huiusmodi cunctis in multis nostris lucubrationibus didicisti.

6 *Si intercepta aluus,parua,nigra,& in spiras circunducta, ad necessitatem laxauerit, & per nares eruptio fiat, malum.*

Σπυράθους uocant caprarū deiectiones:sunt autē hæ siccæ,atq; id,qđ excernitur,propria circunscriptione rotūdum, circūductumq; existit.Cum igitur quis hoc pacto sicca,& circunducta deiecerit,σπυραθώδη,i.in spiras uoluta appellanī:fiuntq; talia,& q plusculo tempore retineantur, G
& propter copiam igneæ caliditatis.Si igitur,pręterq̄ q talia existāt,nigra quoq; fuerint,flagrātem ardentemq; circa mediū corporis affectionē esse declarant:atq; ob id mala existūt.Sermoni adiectū est,& per nares eruptio fiat,malū,ueluti in alijs multis dictionibus scribente,qđ multorū cōmune est,tanq̄ propriū,authore : q sermone uno uniuersali doctrinā cōprehendere nō possit.Est aūt cōmune in ipsis tale:Bilis uacuationē multā tanquā quassationem uehementem, atq; multis in morbis cōmode factā,nō sustinent pręsiccati,neq; rigorem,neq; alui excretionē,neq; sudores,neq; parotidas insignes,uel† quāpiam materiā aliā.Ita.n.eos, qui in epidemiis facti sunt,abscessus incusamus,uel minores(ut dixi)tanq̄ nihil iuuantes: uel maiores,tanq̄ sustineri nequeant.Sanguinis itaq; eruptiones hoc modo non ferunt,qui ante sunt arefacti.Talis autem est prædicta affectio,cum ne uni quidem per morbi initia,in spiras circunducta excant excrementa:neq; ea simpliciter,sed cum medici diligentia,& operatione uel per clysterem,uel p glandulam:nempe hæc oratio, πρὸς ἀνάγκην,id est ad necessitatem,tale quippiam ostendit.

† quempiā decubitum aliū.

7 *Quibus lumborum dolor diu perseuerans cum æstu fastidioso fit,si sudent,malum.an & his tremor fit,& uox ut in rigore?* H

Rursus concursio dictorū symptomatū autoptica est.i.ex proprio constat intuitu, nō logica est.atq; ob id ipse quoq; de hoc addubitans inquit,an & his tremor fit? Malā uero ait cōcursionē de ea re non dubitans,q lūborū dolor unà cū æstu fastidioso diutius maneat: *sudor aūt his aduenīēs certiorē efficit ꝑcognitionē,Siue nāq; sudorē exiguū toto fieri corpore ab ἐπιδρώσιος nomine significari intellexerimus,signū bonū nō est,cū ab eo,& si nō lūborū dolorē,certe fastidiosum ęstū,solui oportebat: siue sudores eos,q circa thoracem caputq; fiunt, intellexerimus, q ꝑpetuo hi mali sint,cōstat,uirtutis imbecillitatē,uel in his partibus copiā indicātes. Ob hæc q̄dē oīa prædicta signorū cōcursio mala est. Cū uero multæ in lumbis sint partes, nō liquet ex authoris uerbis,q̄ nā patiatur,in qua dolor diu perseueret,& æstus fastidiosus non desinat, sed signis alijs diiudicare cōuenit.Si igitur renes fuerint perpessi, scis horum affectiones per urinas cognoscendas esse:si uero aliquis uel eorum,qui inibi sunt,uel dorsalis medullæ,musculorū passus fuerit,iā tibi,& cum alio adiecto signo constat:nēpe affecta dorsali medulla,sensus torporis erit in his partibus,q̄ ex ea affecta enascuntur.Didicisti autem ex dissectione neruorum dorsalis medullæ,& qui ab unaquaq; uertebra enascantur nerui,& partes corporis, ad quas dispertiantur.

† si uero aliquis eorū, qui inibi sunt, musculorum passus fuerit, uel dorsalis medulla, iam &c.

A tiantur. Si igitur signum aliquod patientis dorsalis medullæ tibi adfuerit, tum tremorum, tum aliam omnem neruorum affectionem, ferè expecta: quas inter una existit, tremulæ uocis oblæsio. Nempe oratio hæc, ut in rigoris, uocem tremulam indicat.

8 *Summæ corporis partes si celeriter in utranq; cōditionem permutētur, malū: sitis quoq; hmōi, mala est.*

Quidā cum pscripta dictione præsentem annectunt: atq; ob id eam cum coniunctione, autē, hoc scribunt pacto: Summæ autē cororporis, si celeriter in utranq; condictionem permutentur, malum. Sed, quæ in ea dicuntur, ab ante dicta concursione distinguuntur: quapropter & scriptor, qui cū illis ea scripsit, ueluti & multa alia, inter se cōiunxit, q̄q̄ nullā habeant cōitatē. Nos igit horū expositionem seorsum moliri oportet. Nā, si ἄκρα. i. summæ corporis partes, facile in utranq; permutenꝰ condiționē, malum signum est. Summæ corporis partes pedes sunt, manus, aures, & nasus, q̄ & in his, quę cum frigore fiunt, accessionum inuasionibus, primæ omniū frigescunt. Quòd autē oratio hæc, in utrāq; cōditionē, caliditatē dicat, & frigiditatē, liquido constat oibus. Cùm igitur secundū naturā habemus, temperatæ hſt summæ corporis partes, nulla repē tina facta in his mutatione. Nā, tametsi q̄ maxime hyeme frigidæ, & æstate calidæ fuerint, paula

B tim tñ talē assequūtur permutationē: nō celerē quidē, nec usq; adeo ualidā, ut uel hyeme similiter glacie refrigerenꝰ, uel æstate ijs, q̄ ab igne multo calefacta sint, assimilenꝰ. In morbis autem summe malignis permutatio harum hora una ad contraria efficiꝰ: interdū q̄dē ut, tanq̄ hyeme, perfrigescant, interdū uero, tanq̄ ęstate, calescant. Id aūt cōtingit, cū propriā caliditatē non habuerint, atq; à febrili calfiant: q̄ à corporis medio incipiens, flāmęq; similis corpus totum depascens, extrema cōcalfacit: q̄ & cum transpirauerit, statim ea refrigescunt, extincta. s. naturali caliditate. Sitis quoq; hmōi (inquit) mala est: ubi uerbum, hmōi, ꝑ eam dicat, quæ celeriter incontraria permutatꝰ, ueluti de summis dictū est partibus, nemo ignorat. Permutatio, aut sitis ad cōtraria fit, cum paulo ante sitiens, confestim sine siti reddatur: & rursum post paulo sitiēs erit, nō desinente. s. siticulosa affectione: fieri siquidem non pōt, ut ęger paulo ante ualēter exiccatus ita perfecte humectetꝰ, ut sine siti fiat. Quid nā ergo est, quod in ita affectis cōtingit? sanè, quod his, qui toto die, totaq; nocte interdū nullo pacto fecerunt urinā. Prius siquidē neq; corporis affectiones mens ægri consecuta est, collectaq; urina nondum ualenter uesicā distendit: at, posteaq̄ mens consecuta est, & uesica impleta, ob hæc ambo sensit affectionē æger. Quo igit mō id desipientiæ est signum, sic & quod in siti dictū est: cū ægri quidē sitiendi affectionē semper habeāt,

C sed non sentiant, donec eorum aīa sensu prædita magis reddatꝰ, & sitiendi affectio ad summum augeatur. Summarū igit corporis partium ad cōtraria permutationē malū esse putādum, utpote quæ caloris natiui imbecillitatem ostendat, & eius, qui præter naturam est, robur. Sitis uero permutationem, languorem quidem sensificæ facultatis, robur uero siticulosæ affectionis.

9 *Ex composito, modestoq; homine ferox responsio, mala.*

Sermone hoc generalior existit alius, qui non solum hunc continet, uerum & alios quosdam nō paucos. Omne siquidem, quod præter naturam propriam, malum, genus horum est, atq; multorum aliorum sermonum. Cui enim proprie natura composita est, is non solum, cum incompositus desipit, perniciose affectionem habere demonstrat: uerum quoq;, & cum ferocitate respondens prope ad phrenitidem accessit: cui uero uice uersa responsio in feroci natura composita est, ut is uel in cataphoram, uel lethargum uenturus sit, spes est.

10 *Quibus uox acuta est, Hypochondria intro tracta sunt.*

Secūdum naturā sanè dicendum erat, Quibus in morbis vox acuiꝰ, trahuntur his hipochon

D dria ad internā sedem. Sed nescio, quo modo oblectatur libri huius author ita enūciationibus alienis. Relicto igitur de hac re studio, ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiam ueniamus: q̄ neque ipsa uniuersalis est, ut aliæ multæ eorum, q̄ in hoc libro dicuntur: uera tñ ita enuncietur, ꝑ plerilq;, qui in morbis uocem mittunt acutam, ad internam sedem trahanꝰ hypochōdria. Nēpe id uerbum ὀξύφωνοι significat, neq; ꝑ hypochondrium ipsum propria quadā affectione intro ac currat, sed ꝑ interna magis ipsum trahant. Nēpe septū transuersum symptomatis eiusmodi causa est, cū uel inflāmaꝰ, uel arescit ꝑp igneam caliditatem, uel à membrana costas succingēte retrahitur: cum rursus, & ea ipsa ob phlegmonem, & ob siccitatē tendatur. Suntq; ex medicis plerique, qui retractum hypochondrium inter ea, quæ simul cū phrenitide assidēt, scripserunt: nā pleriq; phrenitici ita affici uidētur: sed præsens oratio retrahi hypochōdria non dicit, sed ad interna trahi. Tu aūt, si uerum prorsus loqui lubet, ex dimidio utrūq; compones, dicesque, intro sursumq; trahi hypochonhrium, neq; immerito id fieri ꝑp obliquā septi transuersi positurā. Incipit. n. ab ossis pectoris, quod ξίφος appellatur, termino: atq; hinc sensim obliq; descendens, tum intro, tum infra ad lumbos peruenit: ita ut plurimum quidē totius ipsius substantiæ profundis hiypochondriis subiaceat, supernū uero principiū altius fit. Ob hæc igitur ad internā supernāq; sedem trahi uidetur. Quòd si hæc inter se comparaueris, plus intro, quā sursum, trāspositū esse

tibi uidebitur. Relicta itaq; q̃ præter naturam ob instrumentorum siccitatem, phlegmonemq; E
musculorum acuitur, uoce, qm angina hæc affectio nocet, de ea, q̃ alijs in morbis acuitur, uoce pronunciauit, inquiens, his hypochondria intro trahuntur. Vocē itaq; acuti ex uocalium instrumentorum angustia in cōmētarijs De uoce demonstrauimus: atq; ob id tum spadones, tū pueri, tum mulieres, uocem reddūnt acutam: in febribus uero siccitas horum angustiam efficit.

11 *Oculus hebescens, prauus: & concretus, & turbulentus, malus.*

Oculus ἀμαυρούμενος, i. hebescēs, sicuti, & ἀχλυώδης, idest turbulentus, tum ipsi ęgro, tum uidentibus, fit manifestus: Aegro quidem, cum non amplius conspicue uidet, qūo antea, in hebescētibus cōspectibus: quemadmodum in turbulentis, præter id, q obtuse respicit, adhuc per quādā turbulentiā uidere putat: uocāt aūt ἀχλὺν, aeris θόλωσιν, i. turbationem, q̃ mediū tū nubis tū nebulæ hēt crassamētum, ita ut, q̃ nebula quidē, magis concreuerit, quàm nubes uero, minus: Fit autē tale in oculis pathema, & nō paucis, qui febre carent, ueluti, & ἀμαύρωσις, q̃ obscura imbecillaq; instrumētorū sensio existit, sine turbulentiæ apparitione: iā uero, & laborātibus multis: Est autē ἀμαύρωσις, ἀχλυώδους ὄψιος, i. turbulento aspectu, generalior: nēpe, cum in utroq; obscure cernatur, ægris quidē ipsis sensio ueluti turbationis cuiusdā in turbulentis conspectibus euenit: extrinsecus uero uidentibus, oculus hebescens nullā humidi præter naturam habere vr̃ cōsistentiam: perijt aūt ex eo tum splendidum, tum lucidum, quod in acute uidentibus oculis inest. Hebescentes itē mortuorum oculis similes existunt: multisq; morientium, atq; adhuc tñ uiuentium, tales oculi uidenť, ueluti & his, quos extrema hēt senectus: turbulēti uero nō oībus, sed solis ijs, quibus turbatū in pupilla vr̃ humidū, quod sanitatis tpe tum lucidum, tum candicans erat. Ex dictis itaq; affectiones oculorum utrasq; prauas esse manifesto liquet. Concretus uero oculus, ꝓp mouentiū oculos musculorū immobilitatē, fit: immobilitas aūt ea ꝓp oīum ipsius musculorū uel resolutionē, uel ęquā, & q̃ in neutrā partē uergat tēsionē, proficiscit: uel ꝓp exactā mouētis musculos potētię imbecillitatē. Talis cōstitutio † ei, qua oculi intus agitanť, ex aduerso pugnat: nēpe instabiles sunt, nō secus, q̃ qui equū appellatū hēt, ita ut nūquā conquiescant: cōtra aūt, cōcreti nunq̃ mouenť. Si igitur causas talis constitutionis oculorum intellexeris, constat & eas prauas esse. Scribunt aliqui in dictione, & concretum turbulētum malum, turbulentiam quandam concreuisse in oculis uolētes ex affectionis tum siccitate, tum caliditate.

† τῷ τῶν ἰλλαινόντων ὀφθαλμῶν. i. ei, qua oculi in gyrū uertuntur ex Erotiano.

12 *Vox (acuta) clangosa mala est.* G

Non nulli quidē κλαγγώδης id est clāgosa, alijs κλαυθμώδης. i. querula plorabundaq;, scribunt. Quòd autem clangosa uox fiat, cum siccitas uocificorum organorum intenditur, est demonstratum. Plorabunda uero secundum eandem noscitur intentionem: sed difficilior, quàm clangosa, existit, quanto maiorem indicat affectionem.

13 *Dētiū stridor perniciosus, quibus nō est sanitatis tpe assuetus: suffocatio quoq; in his ualde mala est.*

Cum libri huius author memorare non cōsueuerit, quæ in prognostico scripta sunt, nunc tñ de stridore dentium mentionē fecit: adiecitq; in calce, q suffocatio in his ualde mala sit. At, cū didiceris, quo nam pacto stridor dentium procreetur, quo nam item modo suffocatio, nihil in hac etiam dictione fusius recensere est necesse: nempe ex illis uniuersa ipse cognosces.

In Prog. com. 1, t. 21. 4. 194. 2

14 *Faciei color bonus, & mœstitia multa, malum.*

Quòd sæpius fallat coloratior facies, putentq; hāc uel sanguinis ꝑ nares eruptionis indicatorix, uel abscessuum post aures, significatoriā esse, ob id iure ēt, si cū multa tristitia fiat, malū esse signū scripsit. Fieri siquidē nequit, ut ægri ita bene coloreť, ut qui optime ualēt, pro ea quidē, H
q̃ in illis est, affectione: sed ob caliditatē multā impēse rubros ipsos factos, & bene coloratis similes uideri, relinquitur. Quòd aūt ualde rubrū est, id ad melancholiā idoneū esse ait in epidemiorum secundo: cuius signū mœstitia existit: atq;, si multa ipsi adfuerit, multo magis. Cū itaq; florida quidē apparuerit facies, æger autē ualde tristis fuerit, q̃dam in cerebro ualde calida affectio esse vr̃, quæ sanguinē exurit: eamq; ob causam bilem atram, ut demonstratum est, gignit. Sed forsan alienum non erit, ut quædā per totum librum sensu carentia simpliciter cōmemoraui, ita & nunc faciam, scribamq; ex enarrationibus sensu, & intelligentia carentibus aliquā gratia exēpli. Neq; sanè eum, qui primus de his dixit, sum admiratus: commune siquidem id oīum est uitium, ut, qūo filios, ita & quæ ab illis excogitantur, diligant: nisi quis ualde securus Aesopi fabulam perpetua in memoria habuerit, quæ duas nos gestare manticas ait, anteriorem quidē uitiorum alienorum plenam, posteriorem nostrorum: atq; ob id delicta aliorum uidere nos, nostra uero non cernere: is etenim solus ad uerorum cognitionem sese exercebit. Non igitur, ut dixi, eum, qui primus expositionē scripsit, demiror, sed eos, qui dicta prius inepte laudant: quo modo, & nūc quidam laudibus extollit eorum explicationem, qui intelligendum esse aiunt faciei quidem bonum colorē, in ægrotantis ipsius colore: mœstitiam uero multam, in medico co-

A lorem bonum p̄ter naturam,ut ſignum malum,cernente. Nam,ſi id docere uoluiſſet prorrhetici author,ita dixiſſet:Faciei color bonus ualde mœſtum ſignū medico.aut,ſi non,ita, Faciei color bonus ualde mœſtum reddit medicū.neq; ad hoc in calce poſtea adſcripſiſſet,malū.Abſurdum ſiquidē admodū,atq; ab omni intelligentia alienum,dicere,Faciei colorē bonū ualde mœſtum ſignum medico,malum.uel rurſum hoc pacto : Faciei color bonus ualde mœſtum reddit medicū,& eſt ſignū malū.Nempe uel id,mœſtum reddit medicū,& ſignum eſt malū,uel malum eſſe colorē bonum,duntaxat dictum ſat fuerit:ſed, ut utrunq; ſimul dicatur,fieri nequit.Adde, ꝙ ēt coniunctio,&,appoſita,clare indicat in ægroto hæc ambo cōtigiſſe , tum coloratā faciē,tū uehementem triſtitiam.Vt ergo quis prætermiſſa huius lectionis indicatione,a did, quod recenſetur,ueniat,falſus eſt eorū,qui expoſuerunt,ſermo.Nō.n.de neceſſitate color faciei bonus ualde mœſtum reddit medicum,ſed interdum lætiorem,quā antea,red dit,cum.ſ.faciei colorē bonum,uel ſanguinis eruptionis,uel abſceſſuū poſt aures iudicatoriorum , ſignum eſſe ſperauerit. Si itaq; dictione ipſa ſumme tum ambigua tum obſcura exiſtente, talia quædam excogitarent, ueniā hi à nobis mererentur:ſed,qm̄ rem cōmodiſſimā, clare diſtinguens docet ,qm̄ ſanè quidē bonū exiſtat ſignū bene colorata facies,qm̄ uero non bonū,quis nam ipſis ignoſceret? Sicuti,&
B his,qui præſentē ſermonem de mutua inter ſe tranſmutatione boni faciei coloris, & mœſtitiæ eſſe dicunt.Exiſtimant ſiquidem,cum hæc ſibi inuicem ſuccedunt,qm̄.ſ.colore bono deſinente æger ualde mœſtus reddatur,rurſusq;,& mœſtitiā illā ſubſequatur color bonus , difficile ſignū eſſe,ac ſi ambo ſimul eſſe nequeant,uel ipſe de contrarijs antea non dixerit, mutuā in ſeſe tranſmutationē nō bonū ſignū eſſe:inibi ſiquidē generatio alterius,tollit alterius eſſentiam, quo fit, ut ſimul eſſe nequeant:ſed,ꝙ mœſtitia ſimul cū colore bono conſiſtat,nō eſt impoſſibile.Si igitur, q̄ in unaquaq; oratione ab aliquibus perperā dicta ſunt,redarguamus,cōmentariorum prolixitatē non pauci incuſabunt:ſi uero non reprehenſa p̄termittamus,iā poſtea erunt,qui auditā peregrinam expoſitionem,tanquā à me prætermiſſam, uitio uertant , & maxime cū expoſitionis tum uitium, tum uirtutem nondum diſcernere queant.Cū ergo fieri nō poſſit,ut incuſationem deuitemus,qua uel ſuperuacue ſermonem protrahamus,uel utile quippiam prætermitamus,ad alterum diuertam,quod lecturis ſcriptas à me explanationes commodius fore credidi.

15 *Deiectiones in ſpumoſas ſynceraſque deſinentes, exacerbant.*

Cauſa,cur,qui librū expoſuerunt,ut multas dictiones alias, ita & hanc, perperā abaudierūt,
C non noui.Nēpe,cū ipſe dixerit,deſinentes,expoſitionem hi faciunt deiectionū ſpumoſarū ſyncerarumq;:at idē nō eſt,aut,cui talia deijciunt,exacerbandū morbū:aut,cui deſinēt deiectiones in talia.Prauę igitur affectionis ſigna ſunt ſpumoſæ,& ſynceræ,ſi memoria tenuerimus,deiectiones,ἀκρήτους.i.ſynceras appellari,q̄ duntaxat unū,qui excernit,humorē cæteris impermiſtū hn̄t:non eſt tn̄,ut talia excernētibus morbus exacerbetur,neceſſe:cū fieri poſſit, ut cōquieſcat,paulatim cocta affectione,in qua talia excernebātur . Qn̄ igitur neceſſe eſt,ut morbus exacerbetur?cū ſcilicet deiectiones præter id,ꝙ non ceſſent,in ſpumoſas quoq; ſynceraſq; permutabūtur:nempe hæ aliis,quæ ante excernebantur , deteriores, exacerbandū morbum indicāt.

16 *Vrinarum in morbis acutis ex refrigeratione interceptiones peſſimę.*

Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent.Si ergo urinarum retentio ex ueſicæ refrigeratione fiat,malum:nempe ex tali intemperie,ſecretoriæ,quæ in ueſica eſt,facultatis factā imbecillitatē,uel ſenſus ob refrigeratum ipſius neruum priuationem,neruumq; ipſum quod cōtriſtat haudquaquam ſentire,oſtendit. Refrigeratio autem ueſicæ fit diſcuſſo euaporatoq; ab eo, qui præter naturam eſt,naturali ueſicæ calore.Sed foſan quis obiecerit, quam ob cauſam,ſi fe-
D bris totum occupauerit corpus,ueſica refrigerata eſt? quæſtionem ſanè diluit partis idoneitas, & aptitudo:non enim omnia naturam eandem pariter ſortita ſunt.

17 *Pernicioſa ſine ſignis leuantia mortem indicant.*

Sine ſignis,inquit,uel excretionis,uel cōcoctionis:nō autē aliud docet,q̄ uniuerſale illud in
" aphoriſmis ita ſcriptū: Quæ nō ex ratione leuant,his fidendū nō eſt:neq; ualde formidāda ma 2. Apho.27. Ex. ord.16.b
" la,quæ p̄ter rōnē eueniunt.Pręſens ſiquidē dictio ab uniuerſali recedens,eorū q̄ uniuerſali ſubiecta ſunt,quippiam edocet:de pernicioſis ſiquidem duntaxat pronunciat,nō de prauis omnibus:neq;.n.prorſus quicquid prauum fuerit,mox idem,& pernicioſum exiſtit . Demonſtrauimus ſiquidem in prognoſtico malorum ſignorum differentias non paucas dictas eſſe,in quibus Hippocratem ipſum ex nominū propriorū adiectione magnitudinem horum indicare oſtendimus.De prauis igitur ſimpliciter,& nō pernicioſis noſſe id duntaxat ſatis eſt,nō eſſe his fidēdū, ſi abſq; ſignis deſierint:redibunt ſiquidem,ſed non tollent hominem.Quę uero eò prauitatis deuenerunt,ut & inter pernicioſa cenſeātur,ꝙ hæc quidē mediocriter prauis infida magis ſint,nequeātq; ſecure, & cū fiducia ſine manifeſtis ſignis ſedari,ī libris De iudicationibus eſt latiſſime à me demonſtratum.Nempe,ubi talia tractu tp̄is læſionem habitualem indiſſolubilemq; con-

fecerint,reuertentur pro malitiæ suæ magnitudine,periculi magnitudinẽ afferentes. Nã causæ E
aliquæ eorũ,quæ in corpore procreãtur,potentia uirtuteq; tũ uirus rabidorũ canũ , tum letha-
lia ea medicamenta,representant,q̃ & si in affecto loco nullũ protinus,quod notabile sit,pariãt
symptoma , post quatuor tñ,uel sex menses uel longinquiorem tp̃is mẽsuram hominẽ perimunt.
Scimus autẽ nõ nullos, & à cane rabido morsos,qui postea tũ aquas formidauerunt,tum inte-
rierunt,à primo principio,in quo morsi fuerant,post duos, uel tres, uel quatuor, uel multo plu
res menses.Noui sanè,& quẽdã,qui exacto anno eũ incurrir affectũ,quẽ ὑδροφόβαν.i.aquæ timo
rẽ,uocant:de quo medicis oĩbus summa in solidis aĩalis partibus siccitas fieri uidebaẽ,atq; unà
adaucta naturalis caliditas,in igneã conuersa.Affectionẽ hanc caninum uirus parit longo tp̃e,
hoc est paulatim:atq; ob id immedicabilior existit,q partiũ solidarũ substãtia in aliã trãsfeat cõ
ditionẽ:ueluti in uiriliginibus,leucis appellatis,fieri consueuit,nẽpe & altius descendit hæc p̃-
ter naturã affectio.Cũ autẽ hæc alterent quidẽ solida corpora,sed nõdũ alterauerunt , simul ut
uacuata sunt, solidorũ quoq; alteratio cessat:interdũq; die uno, interdũ uero citius ẽt,ad natu
ralẽ redunt habitũ.Nẽpe,cũ affectio fit,& nondum facta est,breuiter, separata efficiente ipsam
causa,sedatur:si uero cõpleta ea fuerit,etiã si uacuata fuerint,quæ affectionẽ procreauerint hu
mida,nihil in sanationis rõne amplius existit.Simile.n.quippiã cõtingit , quẽadmodũ in lignis F
euenit,quæ proxime mollẽ ignẽ sunt apposita:calefiunt quidẽ ualde,sed nondũ inuruntur:quæ
si prius ab igne separaueris,q̃ inuri incipiant,celeriter contractam caliditatẽ,deponunt:si uero
tm̃ in se exceperint, ut inuri incipiant,ẽt si ab igne tollantur,nihilo minus inuruntur.Quòd si li
gnum humidũ in ignẽ eundẽ coniiciatur,non protinus accẽditur,ut si uel stuppam,uel calamũ
siccũ,uel ellychniũ conieceris:&,si post paulo lignũ hm̃õi sustuleris,breui post interuallo depo
net eã,quã ab igne cõtraxerat,alterationem.Non est igitur absurdum,ut talis in corpore paula
tim progenitus sit humor,qualis est,& rabientium canum,& medicamentorum tractu tp̃is lon
giore corrũpentiũ,ita ut plerosq; medicos lateant: Quo in eo,qui ob lassitudinẽ, ut uidebatur,
moderatissime febrijt,qui post quartũ diem urinam secreuit substantia quidẽ tenuem,sed colo-
re nigrã,ut in utroq; eã,quæ ex pauco atramento scriptorio aquæ multæ diluto consurgit, mi-
sturam representaret:atq; modo alio , si non atramentum ipsum dilutum intellexerimus,certe
eã,q̃ à multis ἀσβόλη appellaẽ,fuliginem. Visus est æger hic quarto die bene habere ita, ut sequẽ
tibus diebus lauaret:deinde die septimo vesperi,cum febrire cœpisset,tabefactus obijt. Docẽ
autem in p̃senti dictione id,quod optimis medicis opem affert,non uulgaribus:neque.n. perni
ciosorum morborũ signa hi nouerunt.Adolescens præterea quidam excernebat cum febre im- G
becilla rubidã ,pluuiẽ nõ paucã : sæpiusq; die uno nocteq; cũ tepida febre:q hinc mediocrius
habere est uisus,ita ut tertio die à febre immunis esse uideretur.Ego itaq; urinas ipsius, quæ tũ
tenues,tum albæ instar aquæ essent,conspiciens,iecinoris infirmitatem permanere conieci: p̃-
cepiq;,ut occurrerent huic idoneis tum epithematis,tum esculentis, & ratione uiuendi uniuer
sa.Deridens uero me medicus quidam à Thessalo edoctus,qui non solum ipse nunquam urinas
contemplatus erat,sed & contemplantes fullones appellabat,prohibuit,ne homini p̃sidium fer
retur,sola post inanitionem refectione utendum esse inquiens:sed morbus,septimo à principio
die superueniens,patuit omnibus esse hepaticus.Talia igitur omnia,quæ ualde utilia sunt,præ
termittunt expositores,tempusq; interdum circa dictiunculas nullo pacto utiles conterunt.

28 *In acutis biliosis albicantes,spumosæ,& perichola deiectiones,malæ:malæ quoque,& urina huius-
modi:an & his iecur dolorosum?*

Quòd sæpius iam,& antea dictum est,dicã & nunc. Qui librũ hunc composuit, uidetur qui-
dem eiusdem cum magno Hippocrate esse artis:sed ipso longe est inferior: atq; ob id quidam li
brum hunc,Draconis Hippocratis,alii Thessali,esse putauerunt. Duo siquidẽ magni Hippocra H
tis filij fuisse perhibentur, Draco, & Thessalus: quorum utriusq; rursus filius Hippocrates.Siue
igitur ab horum altero,siue ab alio quodã,scriptus sit liber:siue,qui scripsit,prius,q̃ græcis pu-
blicaret,obierit;peruestigare superuacuum uẽ:nam,quæ de ipso dicta nũc sunt,sufficiunt. At le
gentes conquirere intelligentiam eorum, quæ dicuntur,studeant,fitque gemina inquisitio,id,
quod ab ipso dicatur,tũ ad librorum Hippocratis confessorum,tum ad rerum ueritatẽ,referen
tibus nobis.Et nunc sanè quod proponitur,ita inuestigabimus,q author pleruq; symptomata
implicet,quorum uniuscuiusq; uires per se in prognostico didicimus.Nempe,q deiectiones tũ
albicantes,tum spumosæ,malæ sint,dictum est in libro illo . Quòd præterea minus periclitenẽ,
quorum naturæ conuenit morbus,ex aphorismis cõstat:quare,quibus non conuenit, hi magis
periclitantur,Biliosæ igitur deiectiones, & biliosa uesicæ excrementa, cum biliosis hominibus
biliosis & morbis, familiaritatem habent,& cognationem:non biliosa autem, & albicantia his
præter naturam sunt,atq; ob id praua censentur.Spumosa uero deiectio naturis omnibus mala
est.Quæ si tantummodo in oratione dicantur,nulla oborietur quæstio:Verum,si adieceris peri
chola,maximam mouebis quæstionem:quo etenim pacto fieri potest,ut albicantia simul,& bi-
liosa deiiciantur?Viriatam equidem,& hanc dictionem,ueluti & alias multas,existimo:nempe

In Prog. com. 2. t. 20 4 199. f
2. Apho. 34. Ex. ord. 17. c

A commodius fuit, ut in ea scriberet, non perichola, uel oĩno omissa fuisset hæc dictio, perichola. Si uerò dictionẽ, tanq̃ uitio carentẽ existimare cogimur, è duobus alterum vt sit, oportet: Nam vel vno tp̃e albicantia, in altero perichola, deijci est putandum: vel, si tp̃e uno secerni utraque quis asserere uoluerit, albicantia quidem tum constantium, tum duorum excrementorum dolorem indicabunt: perichola uero, ea, quæ circa ipsa sunt, bilem substantia tenuem babere. Consueuerunt autem tales excretiones περίχρους. i. circiter coloratas, appellare. Vrinæ autem permisceri quidem hoc pacto non possunt, sed in his alterum eorum, quæ dicta sunt, uel alterum, intelligere est necesse: atq; utraq; esse mala, & albicans, & pericholum. In urinis autem pericholũ, quod superflue biliosum est, de necessitate est intelligendum: neque. n. fieri potest, vt, quomodo in deiectionibus perichola cũ albicantibus fieri posse retuli, ita & in urinis intelligat. Quod autem in calce dictionis scriptum est, an & his iecur dolorosum? recte est dictum: nempe aliis dolorosum fit, & aliis non, propterea ꝙ hæc ob tum phlegmonem, tum obstructionem, tũ flammantem quandam affectionem, & per uentrem, & per uesicam excernantur. Sed de talibus omnibus una cum peculiaribus demonstrationibus in nostris tractationibus diximus: ut neque nunc singulis in dictionibus physicas audire demonstrationes conueniat, sed solis his, quæ ex
B ipsis demonstrata sunt, unumquenque contentum esse oporteat.

19 *Si in febribus aphonia conuulsiuo modo in motionem mentis transeant cum silentio, perniciosum.*

Quanq̃ uetera oĩa exemplaria ita scripta sint, librīq; interpretes oẽs hoc pacto recipiant, quidam tñ ex iis, qui tum heri, tum nudius tertius nati sunt, in eam, q̃ expositu ipsis facilis sit, transcribunt dictionem. Ego uero eum, qui de expositione dubitans, uitiatam esse dictionem suspicetur, & ad id, quod uerum appareat, transcribat, non increpo: sed, ꝙ expositionem facit, ut ipse transcribere est ausus, perinde atq; ab initio, ita scriptũ sit, increpatione dignũ esse arbitror. Cum uero plurimis in dictionibus fecerint id nõn nulli, malã ipsorum in omnibus adulterationem memorare longum esse puto. Quo aũt modo & in alia multa hoc toto libro scripta semel, aut bis adnotaui, ita & hoc. Dicta igitur à me sunt hæc ꝑꝑ eos, qui prorsus a pñti oratione auferunt uerba hæc duo, σιγῇ ὀλέθριον cum silentio perniciosum. Ego aũt sensum talem esse autumo. Si in febre aphoniæ, quæ conuulsiuo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasim, perniciosum: perniciosum autem, uel pathema, vel symptoma subaudire oportet, libri authore ita ex consuetudine enunciante. Nomen igitur σιγῇ. i. cum silentio, in casu dandi est in-
C telligendum: & cum uerbo ἐξίστανται. i. mente mouentur, construendum ordinandumq;. In casu autem dandi intellectum non amplius hoc significat solum, si in mentis. s. motionem transeãt, cum silentio, ualde malum: nam rursus eum nomini, silentio, uerbum, perniciosum, subiecisse constat: quod sanè intelligendum pro latenter obscure vulgo. Cũ ergo aphoniæ multis fiant modis, ut dictum est, nuuc eam, quæ conuulsiuo modo fit, iu eam, quæ cum silentio efficitur, ecstasim desinere ait. Sed quorum nam conuulsiuum modum intelligemus? dixerit quis, uoci as-
" seruientium organorum, quæ, tum ꝙ resoluta sunt, tum nullo pacto a uoluntate moueantur, aphoniæ causa existunt. Ab his ergo affectionibus conuulsiuam distinguens, inquit, si in febri-
" bus aphoniæ conuulsiuo modo. Non hæ igitur cum tumultu & clamore (non. n. uociferari pñt, qui uoce sunt destituti) sed cum silentio in ecstasim perueniunt: & nulla sanè qõ est, quonam modo cum silentio mente moueantur, qui nullo pacto uocem emittere possint. Vnde igitur (inquiunt) mente aberrantes eos cognoscimus? ridiculam admodum interrogantes interrogationem, solisq; iis interrogari dignam, qui nunquam ęgros mente læsos conspexerint. Nempe, &
" si non loquãtur, ꝙ domesticos conuenienter ipsi non uideant: neque, cum interrogantur, affe-
" ctionem dicant, uel scripto, uel nutibus: ꝙ item motus ostẽdant à ratione alienos, exiliẽtes, vel
D inordinate conuulsi: hæc desipiẽtiam ipsorum indicant: &, si ualenter horum affectio excedat, iam non desipientiam simpliciter, sed ecstasim id est insaniam, iure appellamus.

20 *Quibus ex dolore aphonia, hi difficulter moriuntur.*

" Verbum δυσθανατέουσι, id est difficiles ad moriendum, modo qui tardius moriuntur, modo qui
" cum dolore, significat: quod optima ratione in præsenti oratione dicitur: & maxime, quia
" aphoniam huiusmodi in antecedente dictione memorauit: nempe conuulsio doloris plena est affectio.

21 *Febres ex hypochondriorum doloribus, maligna.*

Orationem hanc, siue libri huius author, siue alius scripserit, nõ laudo: nisi etenim limitetur, bifariam falsa est, ꝙ & gemina indigeat limitatione. Cũ ergo non paucæ in hypochoodriis sitæ sint partes, febres non sunt ex oĩbus his malignæ: sed ex septo transuerso, uentriculo, & iecinore: scimus quoq;, & musculos quosdam, qui inibi iacent, si inflammentur, febrem accedendere. Quin immo neq;, ubi in iecinore, uel uentre, uel septo trãsuerso, phlegmone oriatur, febris hæc continuo maligna est: sed acuta forsan fuerit, quãquã ne hoc quidẽ perpetuo, nõdum uero ma-

ligna. Quod aūt neq; acutam perpetuo fieri dicam, testatur experientia,& ratio demōstrat ab E
externis inflammationibus conspicuam reportans fidem. Nam,cum inflāmationum magnitu-
dinem perpetuo febris ex proportione sequatur, ut in hypochondriis non perpetuo partē aliq̃
ex præcipuis ualenter inflammari est necesse, sic neq; febrem inferri acutam. Orationem igitur
his dimitto,qui & falsè dictorum causas falsas,tanquam ueras,pronunciant. Ego uero,ut retuli,
neque utrorum cuiquam patrocinari,neq; illis pertinaciter contradicere proposui:sed,quæ ue
re tum fieri,tum apparere,in ægris uidi,ea iis,qui medicam exercent artem,narrare.

22 *Sitis,quæ non ex ratione in acutis morbis soluitur,mala est.*

Est & hic sermo pars illius uniuersalis,qui oīa non ex rōne leuantia, primū quidem suspecta
esse ait;deinde & periculosa sæpius,cū & ea ipsa, q̃ pter rōnem leuant symptomata, periculosa
existant. Dictus aūt & alius quidā in aphorismis uniuersalis sermo,in quo & id, quod nunc dr,
2. Apho. 6 tex. 6. est pronunciatum: Qui etenim parte aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolorem non »
sentiunt,his mens ægrotat. Quòd igitur in acutis morbis sitim præter rōnem solui signum ma- »
lum sit,declarat abunde,quæ præter rationem fit,solutio: q uero mētis læsio significetur, ex eo
patet,quòd æger manentem adhuc affectionem non sentit, q̃q̃ affectio doloris expers non sit. F
Quodnam autem παραλόγως,i.præter rōnem, indicet, tametsi sæpius plerisq; in locis dixerim,
non perperam tñ & in præsentia dicetur. Cum igitur neque per uomitum,neq; per sudorem,ne
que per deiectionem,neq; ēt per abscessum iudicatorium,solui sitim contingat: non q affectio
sedata fuerit,sed q sensus hebetatus fuerit: id si fiat,signū bonum nō est. Quòd si & lingua siccā
manēre, urinisq; crudis exñtibus sitis tollatur,certius adhuc malitiam affectionis dignoueris:
atq; adhuc,si medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit: qm̄-
quidem talia in acutis morbis magis sitim nō tollere,sed mitigare,nata sunt. Prorsus aūt in acu
tis morbis malum,si sitis perfecte tollatur. Atq; hæc,quæ nuper dicta sunt,in exemplo eius,quæ
præter naturam est,solutionis,memoria teneri uelim,ne sæpius eadem audire tibi opus sit.

23 *Sudor multus,si cum febribus acutis fiat,inutilis.*

Ad nomen,multus,mentem potissimum conuerte: qm̄ sæpius, qui in acutis morbis assidue
sudant mediocriter,quanquam cunctentur quidam trahantq;, non tamen moriuntur. Si uero
multus fuerit sudor,qui febrem non soluat, q ægri uirtus cito exoluetur,liquido ostendit.

24 *Et urinæ coctæ, malæ.* G

In non paucis exemplaribus οὖρα πέπονα,i.urinę coctę,scriptum est:librīq; interpretes ita scri
ptum norūt: nisi q Rufus uir Ephesius ueteres scripturas obseruare conatus,hoc in loco Zeuxi-
dem increpet,tum uetustissimum empiricum, tum qui in omnes Hippocratis libros commenta
ria scripsit,his usus uerbis: Zeuxis autē (si utiq; & ipsius meminisse oportet) cū diu effugisset in »
scitię opinionē,hic aperuit: obuiam.n.uitio factus,in ipso immoratus est. Vult.n.urinas coctas »
scriptas esse,ut putulentas & prauū continentes crassamentū, nequaquā q hę inter psentissima »
numerarentur auxilia,cōspicatus. Hęc Rufus non ingenerose aduersus Zeuxim scripsit, uitiatā
quidem scripturā,qua οὖρα πέπονα,i.urinæ coctæ,scribatur, asserens, atq; huic οὖρα ἐπίπονα,i.uri
næ,quæ cum labore excernuntur,præferens. Qui scripturam πέπονα recipiunt,hi non nulla qui-
dem tum improbabilia, tū memoratu indigna effutiūt: sed probabile quiddam,quod uulgus in
2. Epid. sect. 1, errorem pellere possit,hoc est: uidetur siquidem dicere Hippocrates, Iudicatoriorū non iudicā »
tium alia lethalia,alia difficilē faciunt iudicationē. Ob eam causam,& coctas urinas, ubi morbū »
non soluūt, non bonum esse signū ait. Ignorant autē hi iudicatoria quidē ab Hippocrate appel
lari tū symptomata,tū signa,quę indicationē indicāt,uel ex sese etiā faciūt: ut est sanguinis eru H
ptio,per uentrem uacuatio,urinarū copia,sudores,uomitus,menstrua, hæmorrhois, parotides,
† Clarius, & omnes alij decubitus: Ab his uero diuersa esse,quæ coctionis &c. † collectiones,& quodcūque aliud: quorū alia coctionis signa existunt, de quibus in primo epi
demiorum ait, Coctiones celeritatem portendunt iudicationis,securamq; sanitatē. Quin & in »
prognostico de urinis ipse scripsit, Vrina optima est,si,quod subsidet, albū fuerit læue & æqua- »
le per totum tempus,donec morbus iudicetur: securitatē enim morbumq; breuem fore oñdit. »
Tibi autem, qui in epidemiorum libris morborum enarrationē legeris, cōstat nullum ex ijs, q »
1. Epid. com. 2, t. 45. 3. 112. b mortē obierunt,coctas urinas excreuisse. Cæterum te latere non debet exemplaribus in multis
simpliciter scriptum esse,urinæ etiamnū coctæ,nō adiecto nomine,malæ, nempe paulo post tū
In Prog. com. 2. t. 26. 4. 100. b his, tum deinceps dictis urinis adiectum est nomen,malæ.

† efflorescentia.

25 *Rubra quoque ex his † epanthismata si retinentur,ac æruginosa,mala: atque exigua,paruaq;, uelut stillæ, superapparentia.*

De urinis iam dictis est sermo: sed claritatis gratia copulāda sunt hæc,ut tota dictio talis fiat:
Vrinæ etiamnum coctæ,& rubra ex his epanthismata si retinentur,& æruginosa, mala. Oratio
autem

A autem hęc, ex his, vult significare, ex urinis, quæ cum labore excernuntur, & non ex coctis: nunquam.n. ex coctis urinis epanthismata colore rubida, neq; æruginosa superueniunt. Verbũ, si retinentur, adiectum est talibus urinis, uel q̃ ægre excernantur, uel q̃ prorsus detineãtur, indicãs. Sed forsan quis dixerit, fieri non posse, ut, cuius nam coloris sint, cognoscatur, si retinentur: uerum, cum talia prius mixerint, & post retentionem excreta fuerint, ubi uel ægri ui expresserint, uel arte sua medici prouocauerint, atq; unà cognitis tum colore tum retentione quisquis ita excerni dixerit, nequaquam mentietur. Ex eo autem, q̃ sermoni adiectum sit, atq; exigua paruaq; uelut stillæ, superapparentia, adhuc quoq; coloris ipsorum notitia euidentior erit, & retentionis ueritas. Volo autem, ut memoriæ mandes, quæ de subrubẽtibus urinis in prognostico dicta " sint, his uerbis: Vrina subrubens sit fuerit, sedimentumq; tum subrubrum, tum læue, hæc prio- " re quidem diuturnior, sed ualde salubris. Subrubens igitur urina, cuius meminit, in prognostico, à prærubra, de qua nunc agit, ualde distat. Nempe, quòd prærubra ex incoctis sit, supra* ostẽdit: subrubentem uero commendat quidem tãquam salubrem, sed diuturnioris temporis signũ esse ait. Quòd uero rubens urina in medio tum prærubræ, tum subrubentis constituta, medium tum laudis tum uituperij obtineat, palam est omnibus.

In Prog. com. 2. t. 27, 4. 200. e

* ἐδήλωσε. sed legendũ est ἐδήλωσα, id est ostendi. neque enim Hip. hoc ostẽdit in hoc libro, sed Gal. com. 3 1. sect. 1

B

26 *Vomitus quoque cum uarietate, malum, tum aliàs, tum si mutuo sese prope consequantur.*

Permutauerit quis interpretationis absurditatem, qua libri author delectari uidetur: erit aũt sermo talis: Vomitus quoque cum uarietate eorum, quæ uomuntur, malum signum existit, tum aliàs, tum ubi, quæ uomuntur propius .i. non multo post tempore, sese consequantur. Atq; propter adiectum illud, cũ uarietate, eorum, quæ uomuntur, mentionem fecit: neq; enim omnium, quæ in prognostico dicuntur, uidetur meminisse, nisi quis adijcere maluerit. Nempe in progno" stico de uomitibus ita scriptum reperitur: Si uero, quod uomitur, porri colorẽ representet, uel " liuens, uel nigrum fuerit, quicunq; horum fuerit color, malum esse est existimandũ: q̃ si colores " oẽs idem homo uomuerit, ualde perniciosum existit. Clare quidem in prognostico dicta sunt hæc, uarietatẽ eorum, quæ uomuntur, accusante Hippocrate, q̃ affectiones multas in ægri corpore, quæ paruæ sint, demonstret. At in præsenti dictione, ut modo dixi, adiectum est, redundantes præter naturam in corpore humores continenter uicissim euomi. Quòd autem, qui continue uacuantur, deteriores ijs sunt, qui intermittũt, cuiuis patet. Pleriq; uero eorum, qui librũ hunc exposuerunt, dictionem unam ex omnibus conficiunt, quæ ante dicta sunt, ab hoc princi-

In Prog. com. 2. t. 39, 4. 201. g

C pio, Sudor multus, si cũ febribus acutis fiat, malus. copulata esse oĩa uolentes ad usq; orationem hanc. Tum aliàs, tum si propius sese consequantur. ut in ægro uno concursionem scriptorum in medio nuper dicti principij, & finis huiusce præsentis dictionis comprehensorum, existiment. Fieriq; potest, ut hoc sensu ab authore libri coniuncta fuerint prædicta hęc symptomata: nempe, & ex dissimilibus genere concursiones interdum facere uidetur.

27 *Quæ in indicatorijs diebus cum proiectu, & inquietatione, & absq; sudore perfrictiones fiunt, malę existunt: atque ex his superuenientes rigores mali.*

Quòd cõcursionem orationis huius ex his aceruauerit, q̃ seorsum ab Hippocrate dicta sunt, nemo ignorãt: nẽpe q̃ ἀλυσμὸς .i. inquietatio, semper mala sit: pari modo, & perfrictiones tanquã consequentes, malę sunt. Quòd uero oĩa, q̃ indicatorijs diebus apparẽt, cæteris fideliora sint, ab ipso Hippocrate didicimus: hoc ãt in loco, inquietationi, perperã adiacet, absq; sudore, nẽpe inquietatio cũ sudore nõ mala esse uidebitur: * aut, si est, nihilominus, immò mala magis. Nõ solũ aũt superuacue oratio hæc, absq; sudore, adiecta uidebit̃, uerũ quoq;, & in detrimẽtũ librũ legẽtiũ: qui eã, q̃ sine sudore est, inquietationẽ, eã, q̃ cũ sudore est, maligniorẽ esse existimabunt. Pręterea, quod in calce orationis dr̃, atq; ex his superuenientes rigores mali, falsum est simpliciter ita dictum, ut nunc dictum est: nisi, ut inquietationi, ita, & rigori, adiectum sit, absq; sudore, magisq; rigori tum familiaris tũ cõmoda adiectio existit: nam, quæ sine sudore inquetatio est, minus mala est: rigor uero sine sudore, maius malũ: nã, si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, uel uomitionibus commodis, uel aluo subducta.

D

28 *Vomitiones syncera atque implacida, mala.*

Composita sunt rursus hoc in loco signa duo ex ijs, quæ ab Hippocrate mala esse dicta sunt: nempe, & cum uniuersaliter synceras humorum uacuationes, & implaciditatem omnẽ in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur uomitiones synceræ, & implacidæ, malæ sunt: uerum quoque, & deiectiones, & sputa, & urinæ, & quiduis aliud.

29 *Sopor an ubique malus.*

Ambiguitatem nobis mouet dictio, quia significatũ ex uoce κάρου id est soporis, non clare dictum sit. Neq; .n. cum ex liberaliore uini potu soporatũ quẽpiam dicamus (ut Plato in cõuiuio de Poro affluentiæ Deo dixit) morbosam ullã affectionẽ ostendimus: caros autem, quem quis interpre-

interpretando dixerit oratione longiorem profundum, ægreq; excitabilē somnum, hic uidetur significare nō bonū. Præterea quæstio nō parua de morboso caro oborta est, an eandem genere causam habens cum eo, qui ob uini potionem obortus est, difficilē solutionē assumpserit, an alterum genus causæ existat. Iure igitur ambigit de sopore, q̄rens, an omnino esse malū existimādum sit, an interdū, & bonum, & mediū inter ea, q̄ bona, & quæ mala dicuntur. Si enim, & profundus, & excitatu difficilis somnus, carus intelligitur, nullamq; genere diffidentem affectionē carus morbosus habeat, erit sanè aliqñ carus bona tum causa, tum nota. Vidimus enim in ægris quibusdā, qui tribus uel quatuor deinceps diebus uigiles permanserant, difficilē excitatu somnum superuenientem: qui prorsus nocte dieq; perseuerās, magnū attulit auxilium: Sepius quoque, & in infantibus somnum eiusmodi superueniētem nō uno die solū, uerū quoq; & duobus ex ordine diebus, magno ipsis fuisse cōmodo conspexi. Si uero morbosi cari alia genere fuerit affectio, somnū profundū à caro discrepare asseremus, atq;, qđ καρῶδες. i. soporosum sit, ubique malū esse. Demōstrauimus aūt uigiliantiā quidē fieri ꝓꝑ tum siccitatē, tum caliditatem primæ sentientis partis. i. cerebri: somnū uero ex contrariis, cum scilicet ex humidi utilis copia grauetur corpus, quo modo ex crapula profundus somnus oritur, quē carū, si lubet, appellare potes. Non discrepante autem affectione, in nomine solū cōtrouersia est. Cū uero cerebrū ob pituitam tū humectetur, tū refrigeretur, in lethargicis affectionibus coma erit: quod & ipsum, si lubet, carū appellare poteris. Sunt, qui, ubi æger tum motu, tum sensu tꝑe aliquo priuatur, ēt si uel stimules uel ferias, uel inclamites, carum appellāt: qualis in quibusdam uisitur, ubi tēporalibus in musculis uehementer percussi fuerint. Videtur quoq; sæpius, & in febrilium morborū accessionibus, in quibus neq; stimulantes, neque feriētes, nedum inclamitātes, sentiunt ęgri. Si ergo pathema eiusmodi quis carum appellauerit: difficilem uero excitatu cōstōnem, & coma, & cataphoram: tertium autem ab ipsis somnum profundum, cuius primum meminimus: nunquam, quòd coma bonum sit, nedum q carus, dicere oportet. Si uero quis de recensitis affectionibus dubitauerit, † alias eas esse affirmans, uel non, ut ego nunc dico, in re controuersus erit: si uero, ut dictum est, fieri concesserit, nominibus aliter usus, in his solum à nobis dissidebit.

† *Al. clarius ex antiquis. alio modo fieri affirmans, & non, ut ego nūc dico.*

30 *Ignorantia cum rigore malum: malum quoque, & obliuio.*

Siue μετὰ ῥίγους. i. cum rigore in generādi casu, siue μετὰ ῥῖγος. i. post rigorem in casu accusandi scriptū sit, non admodū dissident inter se sermonis utriusq; intelligentiæ: nā cū rigore ignorātia, & obliuio uictum calorē ñatiuum ab ea, q̄ symptomatica est, refrigeratione indicant. Quòd enim nō cognoscāt familiares, neq; factorum recordētur, ex cerebri refrigeratione enasci id cōstat. Patetq; utrunq; per se malū symptoma esse, &, si ambo simul fiant, geminari prauitatem.

31 *Ex rigore refrigerationes, quæ non recalescunt, malæ.*

Languorem caloris natiui, extinctionemque talis refrigeratio indicat.

32 *Si ex perfrictione sudantes recalescant, malum: ex his quoque laterum æstus dolorosus, & rigor superueniens, malum.*

Ἀναθερμαινομένους. i. recalescentes, nūc intelligere oportet eos, qui rursus febricitāt. Sermo aūt talis est: Si in morbo quis, posteaq̄ sudauerit, frigidior quidem protinus, q̄ naturæ conueniat, fiat, rursusq; febricitet, nō sine periculo afficitur. Quòd autem, & id ipsum malum sit, cuiuis patet. Connectit autem huic, ueluti & in alijs, symptomata quædam, quæ diuersas concomitanē affectiones: lateris siquidem æstus dolorosus, signum est phlegmones; quę partem eam infestet, ob quàm febricitauit: si uero, & rigor ipsis superuenerit, suppuratuꝛam expecta phlegmonem. Quo autem modo fieri potest, ut ex latere phlegmone obsesso ęger rursum febriat, sic & ex pulmone, ex hępate, uel uentre, uel quauis alia parte. Particularis igitur sermo, & is est, non uniuersalis, præterea & secundum compositionem dissimilis generis signorum.

33 *Æstuosi rigores quadantenus perniciosi: Flammans quoque cum sudore facies in his, mala: ex his posteriorum refrigeratio, conuulsionem accersit.*

Siue καυματώδεις, i. æstuosi, prima syllaba per α & υ, scriptum fuerit, siue κωματώδεις. i. comatosi per ω, difficilem grauemq; uerbum utrunq; indicat affectionem. Nā, qui uniuersaliter de rigore intellexerūt, ꝑpetuo eos meminisse oportet, Quòd, in tertiana uel in quartana, eueniēs, talium febrium peculiare est symptoma: In morbis uero postea apparens, si iudicationē non intulerit, deterrimum existit. Scis etenim, q iudicatoriorū non iudicantiū quædā lethalia sint, & quædam difficilis iudicij. Rursum huic symptomata alia coniunxit affectionum, quæ nō necessario cū rigore fiunt. Dictū aūt antea, q, quāto plura periculosa homini fiant symptomata, tanto fideliorem in eo efficiant prædictionem: quomodo, si & signorum salubriū multa appareāt, eo certior sit salutis expectatio. Non ignoramus autem, q etiam sine rigore flammans cum sudore facies, malum est signum, qñ & unum ex iudicatoriis sudor fit. Cū igitur non iudicauerit,

A malignitatem morbi ostendit. Ex his autem refrigeratis posterioribus partibus conuulsionem non absque ratione speraueris, quoniam & partes neruosæ sint, & frigus conuulsionem pariat.

34 *Si in sudoribus* uigiles recalescant, malum.*

Si, quod de ita complicatis dictum est, memoria non excidit, non est, quod amplius nostra indigeatis explicatione. Nempe talia omnia subiacent tantulo huic uniuersali: Iudicatoriorũ non iudicantium quædam lethalia, & quædam difficilis sunt iudicij. 2. Epid. sect. 1.

35 *Ex lumborum recursione oculi peruersio malum.*

Fieri nõ põt, vt aliud quippiã intelligat, quã quod lũborũ dolorib⁹ ad superiorẽ trãseũtib⁹ sedẽ, principium quoq; neruorũ affici cõtingit, cuius symptoma est oculorũ peruersio. Nã, quæ a cerebro neruorũ propaginẽ assumũt partes, nõ affecta, quopiã tali, spinali medulla, suas affectiões demõstrãt. Hic aũt sermo iis similis est, quæ in prognostico, ita dicta sunt: Qui cũ febre circa lũbos, & infernas sedes hũt dolores, si septũ trãsuersum relictis ĩfernis sedib⁹ attigerint, lethales admodũ existũt. In Prog. com. 2. t. 70. 4. 205. h

B 36 *Dolor pectoris firmatus, & ægre auferibilis cum torpore, malus: Superfebrientes hi, si acute ardẽt, moriuntur.*

Miscuit rursus hoc in loco duarũ affectionũ symptomata. Dolor etenim pectori ἱδρυθεὶς. i. στηριχθεὶς δυσλύτως. i. firmatus, & ægre auferibilis, thoracis indicat phlegmonẽ: torpor uero, cerebri humiditatẽ, uel frigus, vel vtrũq;. Quòd aũt in talibus sermonibus oĩbus meminisse te oportet coniunctionis disiunctiue signantis, cuiuis patere põt. Non est tñ necesse, ita affectos, si caustici acute fiant, mori: si utiq; nomen καυσώδεες idem, quod uelut καυσώδεες. i. ardentes, significat. Quidam uero torporem, mouendi difficultatem corporis intellexerunt: nempe (quod sæpius dixi) in obscuris, & luce carentibus dictionibus, cuipiam, ut lubet, intelligere conceditur.

37 *Nigra reuomentes, cibos fastidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox claususque, medicari non oportet, perniciosum enim.*

Quòd hi omnes perniciose habeant, ut in calce dictionis retulit, uerum est: † sicuti, & quod eos φαρμακεύειν, quod est καθαίρειν. i. purgare, dici sæpius est demonstratum. ‡ Hic aũt sermo illi dissimilis non est: Corde vulneratis promittenda curatio non est, morientur. n. Siue igitur singula C ea, quæ in dictione continentur, seorsum quis intelligat, prauæ affectionis signa ea sunt: siue multa quoq; simul, æque perniciosa fuerint. Quod ergo primo dictũ est, reuomere nigra, inter perniciosissima censetur signa, et si absq; aliis solum fuerit. Deinde scriptum est ἀποσίτους, quod est ἀνορέκτους, id est cibos auersantes: quod quanquam minus, quã illud, malum existat, ueruntñ & ipsum malum. Pari modo παράφρονας, quod est παραφρονοῦντας, & παρακόπτοντας, i. deliri. Verum oratio hæc, parum in pube dolentes, neque luculenta existit: neque, qui librum exposuerunt, idem censuerunt. Quidam. n. utranque seorsum explicantes, nomine pubis, pubertatis ætatem intellexerunt, parum uero dolentes, unum & ipsum ex symptomatis, quorum catalogum fecerunt: * Alij autem, in pube parum dolentes, de parte dictum esse aiunt, in qua uesica suam posituram habet: vult siquidẽ partem eam grauiter esse affectam ostendere, sed eos desipere, quod exiguam habent a principio ipso sensionem. Deinceps autem duo alia scripsit symptomata, manifeste phrenitica, ferocem inquã oculum, & clausum: duo siquidem sunt hæc, quanquam de parte una dicantur. Potest quidem alterum ipsorum per se solum constare, ut oculus ferox quidem interdum existat, non tñ clausus: interdum uero clausus quidem, non tñ & ferox: claudi siquidem oculorum palpebras contingit, uel propter conuulsiuam claudentium oculos musculorum tensionem: uel propter aperientium D imbecillitatem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur, is indoctus est, & artis medicinalis planè inscius: neq; sane, qui nõ medicari consulit, sapiens est: nec uero, quod hi perniciose habeãt, nosse magnum quippiam existit. Nullam itaq; artificiosam speculationem, quæ libro digna sit, nos docet dictio: quomodo nos uniuersaliter docuit in aphorismis una, in qua inquit: In acutis morbis raro, & in principiis medicamẽtis purgantibus uti. atq; alia, in qua dicitur: In acutis medicari, si turgeant, eodem die. Hæc siquidem medico insigni digna sunt, ut in horum explicatione demonstrauimus: Quæ uero nunc dicuntur, superuacua: nullus etenim ita affectos purgare ingreditur, ut dictio ostendit, cum hoc, quod procedente morbo fieri hæc commonstret, & nõ circa principia: quando in acutis solum purgandi est occasio. 1. Apho. 24. Ex. ord. 10. e 4. Apho. 10. Ex. ord. 18. e

† sicuti et quòd eos nõ oporteat φαρμακεύειν, id est medicari, quod est καθαίρειν, i. purgare: sæpius n. iã demõstratum est de hoc dici φαρμακεύειν. ‡ fecit.

38. *Neq; intumescẽtes, vertiginososq;, neq; in errando deficiẽtes, neq; cibũ auersantes, neq; decolores.*

Ac si libri scriptor luculentum quippiam promere sit ueritus, ita tum propria, tum perspicua ubique noĩa pertransiens, aliis uti studio sibi habet. Nempe, si per orationem hanc, ἐν τῷ πλανᾶσθαι ἐκλείποντας, i. in errando deficientes, hos significare uoluerit, qui, quanquam quiete leuiterque moueantur, λειποψυχοῦσι tamen ἰσχυρῶς, i. forti animi deliquio corripiantur, is per nomina, quæ nunc dico, clare explicare poterat. Præter hæc quoque satius erat, ita uniuersum, quod

medicis omnibus est confessum,& non minime idiotis notum,dixisse,Imbecillas habentes uires medicari non oportere.Nempe ex eo,quod intumescant, sintque σκοτώδεις,i.uertiginosi,quod est,si in motionibus obtenebrentur,purgatione indigere uidebuntur,qui per præsentem significatur dictionem:ex eo uero,quod uires collapsæ sint,uacuationem non ferent. E

39 *Neque in febre comatosos,inclinatosque: perniciose etenim habent.*

Κατακεκλιμένους.i.inclinatos , in hac dictione rursus propter obscuritatem dicere maluit, quàm clare dicere potuisset,ἐκλύτους.i.exolutos:Subiacent etenim hi uniuersali sermoni oĩbus planè cognito:quis.n.non nouit,aut quis non dixit exolutos purgandos non esse?Superuacue igitur est adiectum uerbum κωματώδεις.i.comatosos,bifariam scripta prima syllaba & per κ,& ω, & per κ, & α,& υ.Cum enim in confesso sit nullum exolutorum medicari oportere,licebit nobis hinc vnumquemque affectum assignando,mille particulares sermones conficere.

40 *Cordis dolor cum hypochondrio contento,dolorque capitis,malignũ,& suspiriosum quippiã. An repente hi moriantur?vt in Dysode:cui & urinæ fermẽtatæ erant uehementer,& faciei uehemens rubor.*

Quòd quærat,an,sicut uidit hæc in Dysode accidere,ita de ipsis vniuersaliter pronũciare conueniat,necne,clare ostẽdit.De talibus ãt antea dixi,cũ ostẽderẽ,quæ in uno affectu fiunt symptomata, cõmode continuo inter se ordine doceri:quæ vero in diuersis,non recte copulari,cũ nulla,quæ artificiosa sit doctrina,ex eorũ miscella fieri soleat. In ægris itaque utilissimũ est oĩa cõtẽplari, nihilque prætermittere:quod utrunque fecit Hippocrates,tum in prognostico,tũ in aphorismis,pronotiones per uniuersalia efficiens:in epidemiis vero,quæ ægris contigerũt,oĩa scribens : docentur quoque, & in his ipsis libris quædam citra ægrotantium mẽtionem uniuersalia. In hoc uero prorrhetico sæpius confusa est doctrina,his omnibus,quæ in ægris vĩr,unam in congeriem reductis,quæ in diuersi generis affectibus fiant:quo & nunc in Dysode inquiens Καρδίης πόνος.i.cordis,hoc est oris uentriculi,dolor,cum hypochondrio cõtento,& capitis dolor,adiecit,& ἀσθματώδες,i.suspiriosum: deinde post hæc in dictionis calce,& urinæ fermentatæ erant Βιαίως, nam & Βιαίως sermoni adiectum est,ut hic inuestigemus,an fermẽtatas vehemẽter urinas factas dicat.Βιαίως pro σφοδρῶς.i. vehementer,accipiendo : an cum aduerbio Βιαίως subintelligere oporteat excretæ, ostendente authore urinas tum ægre,tum cum uiolentia excerni. Quin ẽt in oratione dictum est, fermentatę,quod neque in prognostico dictũ est,neque in libris epidemiorum. Præterea,iam cũ oĩa percurrerimus,nihil amplius nobis accedit:sed,quia explicare instituimus,de fermentatis quoque dicamus.Cum igitur in terrã acetũ acre effusum fuerit,protinus intumescens,sursum quasdã terræ partes simul tollit:fitque cõpositũ quoddã ex terrestri sub̃a,& aceti humiditate,& ex facto uaporoso spiritu.Simile rei huic contingit,cum atra bilis in terrã effusa fuerit,nempe & in utroque spirituosa quædam motio euidenter fieri vr,ei similis,quæ in feruente musto apparet.Simile quoque & in panibus quotidie fieri vr:cum.n.remista aquæ tritici farina, misto illis & fermẽto,mediocriter macerari permiserint,fermẽtatio fieri vr,tusa simul & intumescente,quæ fermentatur, substãtia. Quapropter & urinæ, quæ fermẽtantur,ut prorsus crassiciẽ notabilẽ habeant, oportet:deinde & in ea leuẽ quãdã efferuescentiã,quòdque pars spirituosa motionẽ nacta, tumorẽ habeat maiorẽ, quã,cũ excerneret,habebat. Quòd aũt urinę eiusmodi fiãt perturbatis agitatisque crudis humoribus,in cõmẽtarijs De iudicationib⁹ didicimus.Præterea ante dictus æger forsan nõ multo post repẽte defunctus,quod nõnẽ scriptori mouit,An oẽs ita affectos repente morituros dicere oporteat, necne.Cõstat uero,& quo nã pacto nos rñdere oporteat ita iterrogãtib⁹,ut prõtiauit scriptor, An hi repente moriant? rñdebim⁹.n.uerisimile esse hoĩem mori repẽte strangulatũ: nẽpe id ex asthmate significatur.Sed,quã nã fuerit affectio,in qua efficitur hoc symptoma,est diuinãdũ:quòd nihil fuerit locutus author. Nẽpe & ob flatus pituitæque multæ ex capite in pulmonis brõchia per asperã arteriã delapsum,atque ex pleuritide in ea translata,& pure multo propter affectionẽ aliã mediũ instrumẽtorũ duorũ occupãte locũ,asthmatica acuta orit spirãdi difficultas, crebrescente ad modũ respiratione, & ualde sese dilatãte thorace. Cũ igit fuerit talis difficultatis spirãdi species,rubẽs iure optimo reddet facies.Si uero & capitis dolor simul fuerit,nil miri,si ualde rubẽs fuerit : oẽs siquidẽ in morbis eiusmodi capitis dolores cũ caliditate multa fieri consueuerũt. F G H.

41 *Ceruicis dolor malum quidem in febre omni,sed pessimum , quibus insania speratur.*

Particulare & hoc quoque,tanquam uniuersale,scripsit. Nam,si dolor,uel propter affectum cerebrum, uel spinalem medullam,†uel ipsas cerebri membranas oriatur,malũ est signum: si uero affectis, quæ extrinsecus uertebras circũiacent,partibus enascatur,malũ nõ est. In quibus autẽ insaniæ spes est, quæ nam affectio deterior esse potest,quàm ea, quæ cum insania existit?

†Vel membranis, quæ circa ipsam (dorsalẽ medullã) sunt. quemadmodum & inferius in commento 43.

41 *Febres cum comate,labore,lucis turbulentia,uigilijs,& sudoribus , maligna.*

Ex supra dictis manifesta sunt,quæ hic dicuntur : nempe catalogum malorum symptomatũ efficiunt:nullamque,ut simul fiant,habent necessitatem.

Ex

A 43 *Ex dorso frequentes horrores celeriter in aliam transeuntes conditionem, implacidiq́;, urinæ interceptionem dolorosam indicant.*

Præfinita in uerbo, implacidi, priore dictionis parte, secundā efficere licet, urinę interceptionē dolorosam indicant, quasi ita dixerit: Ex dorso frequentes horrores celeriter in aliā transeūtes cōditionem, implacidi sunt, atq; adhuc urinæ ἐπίσχεσιν, quod est, ἐποχὴν, id est retentionē, indicant. Sed melius est, q̄ urinarū retentio ex dictis oībus significetur, protulisse. Constat siquidē uidisse ægrū quēdam † affecto in lumbis dorso, uel ijs, quæ circa ipsos sunt, membranis, uel utroq;: deinde affectus participatione urinarū interceptionē dolorosam habuisse: nēpe, q, q̄ celeriter transmutantur horrores implacidi, ex dictarum partium phlegmone fiant, uerisimile est. † *Affecta dorsi uel medulla, quæ in lumbis est, uel membranis, quæ circa ipsam sunt.*

44 *Qui cum fastidio, & sine uomitu exacerbantur, male habent.*

Debuit author adiecisse, an nausearent, necne: quidam enim nauseant, & non uomunt; alij fastidio correpti, nunq̄ nauseauerunt: quos per præsentem dictionem significare mihi uidetur. Bifariam enim cum ἀσώδεις, id est fastidiosi, fiant, uno modo, cum uirtus à corpore grauatur, nul B lamq; figuram facile sustinet: altero modo, cum os uentris à paruis mordetur humoribus; priores perniciose afficiuntur: nauseabundi sunt posteriores.

45 *Refrigeratio cum duritie signum perniciosum.*

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidē cum in imo tota uehementer refrigerātur, interdum uero cum ualenter exiccantur. Refrigeratio autē, si ita uiolenta fuerit, ut tota omnino refrigerentur corpora, indurescantq́; extinctionis signū existit: si uero, & siccitatem acceperint, noīe utroq; signum graue est. Quod si in solis accessionibus id fiat, moderatius indicat malum: si diutius permaneat, maius: si uero perpetuo, in foribus mors est.

46 *Si ex uentre tenuia non sentienti ægro exierint, si apud se sit, malum, ut hepatico.*

Bene fecit author, cū adiecit, ut hepatico: nēpe & nos tenuia excremēta morsu carētia hepaticis nō nullis fieri narrauimus: quanq̄ talia excremēta, magna ex parte mordeāt. Videt igit in his, uel nō generari biliosos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatē, uel nō defluere ad intestina. Si uero proprie orationē, nō sentiēti ægro, intellexerimus, dixerimusq́; nūc ab authore ◦ *Aliter, exeuntes uel quid tale.*
C factū esse sermonē de ijs, q̄ inuoluntarie excernuntur, & nō de morsu carētibus, absurdū quippiā cōtinget. Nēpe cū duobus modis inuoluntarie excernat æger, aut q mēs ęgrotet, aut q partes p quas excretio fit, minime sentiāt: q mens quidē nō ægrotet, explicauit, inquiēs ἐὼν παρ' ἑωυτῷ, qđ est παρὰ ἑαυτῷ, & περὶ ἑαυτόν. i. & apud se fuerit, cognouerit, & sapuerit: reliquū uero nō uerisimile existimādū: frustra. n. ī sermone dixerit de excremētis, tenuia, cū partes īsensibiles in oībus, q̄ per ipsas trāseūt, insensibiliter se hēant: nullūq; aliud in dictione scriptū sit symptoma, quod neruorū affectū indicare possit. Nēpe hæc oratio, ut hepatico, alijs quidē tenuibus excremētis iuncta esse pōt: neruorū uero noxā inferre per sympathiā nō pōt. q solū tū cerebro, tum spinali medullæ, neruorū propagines cōdolere uideantur. Neq;. n. sympathiā huiusmodi hepati succedere uidimus: neq; id natura commonstrat uisceris, quod minimis neruis participat.

47 *Si uomitus exigui biliosiq́; fuerint, malum, tum alias, tum si ægri superuigilauerint: narisque in his stillans, malo est.*

Excerni pauca in ægris unum quoddā ex signis est, quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per uentrem: siue per uomitus tale quippiā, quod superD fluum fit, excernatur: idem & in sudoribus est, & ijs, quæ per uterū excernūtur: nihil etenim eorum, quæ decretoria existunt, exigue secerni cōuenit. Sed, quæ ita uacuantur, oīa duorum alterum subeunt: nam uel, q non queant tolerari ob copiā, ab affectis effunduntur partibus: uel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Hoc igit uniuersali intellecto, particularia inuenire oportet: idq; est, qđ nunc de biliosis pronunciat: cui adiecta est ex signis proprijs uigilia, quæ biliosos cōsequitur humores, & nō pituitosos: nempe cataphoræ in talibus fiunt, nō uigiliæ: Cum igitur pituitosi exiguum uomatur, longiusq́; & tardius solito dormire uideantur, ex cataphoticis morbis quempiam expecta, seruans in memoria aphorismum illum: Somnus & uigilia, utraq;, si modum excedant, malum. 2. Apho. 3. & 7. Apho. 67. Ext. ord. 11. e. Et 60. e. Apho. 67.

48 *Si mulieribus à partu alba cum febre retineantur, surditasq́; fiat, atq; lateris acutus dolor, perniciose uehementer insaniunt.*

Quod item nunc dr, ueluti & quod antea est dictum, atq; alia multa, quæ in hoc libro scripta sunt, uniuersalibus subiecta sunt theorematis. Non. n. in albis solum, si eorum, quæ à partu uacuantur, retentio fiat, praua est tū causa tum nota, uerū quoq; in biliosis, & sanguine ipso: nēpe λοχεία purgatio est, atq; etiam ex nominis ratione purgatio alienorum, quæ gestationis uteri tē-

pore

pore in uenis aceruata sunt: absumpto quidē in foetus alimentū utili, qui in ipsis erat, sanguine, E sed permanente uitiosiore, qui singulis mensibus antea per uterū excernebatur. Cū igitur is uacuatu, non fuerit à mulieris puerperio, aut uterum ipsum in phleginonen agit magnā, aut ad superiorem aliquā sedem uectus, parti excipienti proprium affectum, periculumq; infert: ad quā autem peruenerit, mox apparentia symptomata indicabunt, quomodo & nunc tū thorax, tum caput, uitiosum sanguinem ab utero sursum latum exceperunt.

49 *In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, deiectionibusq; aquosæ bilis multis, oculorū peruersio, signum malum tum alias, tum si catochæ fiant.*

Rursus hoc in loco malorum tum signorum tum symptomatum catalogum fecit: quorū singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febrē ardentem, in deiectionibus uero hydatochola.i.aquosæ bilis excrementa. Signorum autē malorum, quæ oculis obuenire solent, unū existit & peruersio. De catoche.i.detentione occupationeq; q̃d dicere attinet? Si igitur signorum prauorū nomina omnia recensere uoluit, longe plura prætermisit, q̃ recensuit: Si uero tanquam congeriē unam, non sunt generis eiusdem, quæ dicta sunt. Nā febris ardens cum refrigeratione, grauissimū est symptoma: Quæ uero deijciuntur, & planè omnia, q̃ in oculis contingunt, diuersi hæc sunt generis: Catoche uero generis alterius symptomatum existit: *Palpebrarum peruersiones rursum alterius sunt differentiæ. F

*In antiquis legitur, τῶν ὀφθαλμῶν. i. oculorum.

50 *Subitanea apoplexis solute superfebrienti diutinè, perniciosa: ut Numenij filio.*

Declarauit quidē & hic sese ex ægro uno ad uniuersalem peruenire enunciationē, unaq; ex consuetis quippiam circa dictionem facit. Nam ἐπιπυρεταίνοντι ἀσινέως.i.solute superfebrienti, dixit, à proprijs nominibus discedere constituens: ut curiosarum expositionū materiā sophistæ haberent. Porrò & in hoc loco sunt, qui in apoplecticis aduerbiū λελυμένως pro μετρίως idest mediocriter, intelligunt: alij trāsferunt in propriè dictas paraplegias, in quibus ad partiū aliquarum immobilitatē, sensusq; priuationem decumbit morbus. Nempe & has apoplexias nunc dixisse uolūt per abusum: postea, cū hæ bifariā fiant, ut Erasistratus in cōmentarijs de resolutione ait (nam hæ dearticulationes contrahunt contenduntq;, aliæ uero exoluunt laxantq;) speciē paraplegiæ in neruosorum corporū exolutione, & relaxatione consistentē ab eo nunc dici aiunt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus, cū ob pituitosos & frigidos fiant humores, ut sunt tum apoplexiæ, tū paraplegiæ, febris calida superueniens, non modico adest iuuamento. G Quæ igitur in aphorismis dicta sunt, hic nos docet: | Febrē scilicet à conuulsione fieri melius, q̃ » à febre conuulsionem. Item: | Si ebrius quisquam repente obmutuerit; conuulsus moritur, nisi » febris prehenderit: uel, ubi in horā, qua crapulæ soluuntur, uenerit, loquatur. Accidit itaq;, ut dictio ostendit, Numenij filio, q̃ oborta apoplexia, nō acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit. »

a. Apho. 26. Ex. ord. 16. b

5. Apho. 5. Ext. ord. 37. f

51 *Ex lumborum dolore ad cor recursiones febriles cum horrore, aquosa tenuia & multa uomentes, mente aberrantes, uoce priuata, nigra uomentes, moriuntur.*

Cōgesta sunt & hoc loco praua & multa symptomata, atq; unà inepte pnūciata. Nā recursiones dixit, & uomētes, & mente aberrātes, ubi ægros & uomētes & mente aberrātes dicere debuisset. Tū uero, qui symptomatū singulorū uires nouisti, nō magno negocio inuenies ad quantum periculum æger ueniat: hoc uero in calce prognostici sufficienter admonuit Hippocrates.

52 *Oculi clausio in acutis, mala.*

Iam supra inter plurium signorū aceruationes (quas syndromas empirici uocant) oculi clausionem scripsit. Sunt, qui κατάκλασιν per α, & non κατάκλεισιν per ι scribunt, nō magno sanè circa amborum significata existente discrimine: uult enim ostendere palpebram, uel confractam, uel clausam: in quo duorum alterum, nam uel robur contentionemque claudentium ipsam partium, uel imbecillitatem aperientium, sequitur affectio. H

53 *An in fastidiosis, nō uomētibus, & lumbos dolētibus, si ferociter delirauerint, ut nigra exeāt, spes sit?*

Ad hoc quoq; prōpte tibi rūdemus, q nō oībus, sed q̃busdā id erit, ut supra est demōstratū.

54 *Fauces dolentes, graciles cum implaciditate, strangulantesq; acute, perniciosa.*

Memineris, uelim, eius orationis, quæ in prognostico est, hoc principio: | Anginæ grauissimæ sunt, & cellerrime enecant, quæ neq; in faucibus, neq; in ceruice conspicuum quippiā habent, » plurimum uero doloris inferunt, ac spirandi, q̃ non nisi recta ceruice fit, difficultatē. Nēpe hinc » uiri docti interpretationem rerum earum, quas promit, comparare poteris cum interpretatione errantis in concursionibus, propterea, quòd eas ad uniuersale reducere nequeat. Nam Hippocrates, & nomen affectionis prius dixit, & differentias omnes continuata serire recesuit, à grauissima

In Prog. com. 3. t. 14 & 109. a

A grauissima earum exorsus, cuius nunc dictionem adnotaui. Qui uero librũ hunc scripsit, primũ quidem peccauit, fauces strangulantes inquiens, cum angina strangulãs dicere debuisset. Neq; .n. est dicendum, φ parte affecta pro affectu sit abusus: primo .n. neq; ita affectis affectæ quippiã sunt fauces, ut Hippocrates oñdit, grauissimas inquiens esse anginas, quæ neq; in faucibus, neque in collo conspicuum quippiam efficiunt: qui aũt prorrheticũ hoc scripsit, ait, fauces dolentes graciles, nempe uox, ἰσχνὰ .i. graciles, idem põt, quod nihil conspicuum habere. Adiecit mõ hoc frustra, cum implaciditate, qđ alterius symptomatũ generis existit: deinde & uerbũ, strangulantes. Qui quidem librum hunc scripsit, indistincte, & cõiter est locutus: Hippocrates uero proprio d̃riæ noĩe appellauit, inquiens, orthopnœam .i. rectam spirandi difficultatem inferre ipsas. Vocant aũt cum ipse, tum cæteri oẽs orthopnœam, illam difficultatis spirandi spẽm, in qua iacentes suffocantur, & vix recto thorace sufficiunt † nihil dilatato dorso. Nã, cũ aspera arteria principiũ a gutture hñs in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cum collo recte extendimus, arteriam ipsam dilatari contingit, atq; ẽt, quæ ex ea in pulmones distribuuntur, propagines oẽs: atq; interim regionẽ augeri eis internam. Ob id sanè, & in peripneumoniis orthopnœa fit, & in appellatis asthmaticis affectibus: ob id ipsum & in grauissima angina, in qua phleg- † nulli rei inni xo dorso.

B mone obsessi interni musculi gutturis, uiam respirationis intercludunt. Intenditur aũt & hmõi affectio cubantibus, suscipiente augmentũ angustia. Præterea & anginarum d̃rias alias in prognostico scripsit Hippocrates tum euidentissime, tũ accuratissime in ea libri parte, in qua dicta a me nunc, recensetur dictio. In hoc aũt prorrhetico, & si faucium sæpius meminit libri author, nihil tamen nos, quod manifestum articulatumq; sit, de his, qui inibi sunt, morbis docuit.

55 *Quibus spiritus retrahitur, uox q; strangulabunda est, & uertebra intro fugit, his in fine uelut contrahentis cuiuspiam spiritus redditur.*

De spirandi difficultate cõmentarios scripsi, quot in singulis ipsarum d̃riæ oẽs sint, demonstrans: quæ nam item causæ cuiusq; effectrices, & quid significare natæ sint. Demonstraui quoque & in eisdem cõmentariis eas, quæ ab Hippocrate in legitimis ipsius libris dictæ sunt, spirandi difficultates: neq; sanè d̃riam ullam reperi, qua spiritus retrahitur, neq; ab Hippocrate didici: atq; ob eam cãm, quod nam difficilis respirationis genus dicat libri author, peruestigaui. Sũt sanè & aliæ duæ orationis huius scripturæ, quarum hæc quidem sigñat, ab altera parũ quidem uoce euarians, sed intellectu eodẽ. Nempe in ea, uocem ἀνίλλεται .i. retrahitur, litera ω interiacet

C post duas primas literas α & ν, ut dictio talis sit, quibus spiritus ἀνω ἰλλεται, id est sursum trahitur: ualde recedentes, Recentiores autem quidã ἀνέχεται scribũt, nullo ex antiquioribus agnoscente scripturam: de qua quidem circa finem agemus: de prioribus uero, quæ tum certorũ, tũ confessorum sunt, considerabimus: de quibus qui, quod probabile esset, diceret, ne unũ quidẽ reperi: alios uero palam conuiciantes: quẽadmodum eos, qui in uocẽ ἀνέχεται transcripserunt, si quidem quasi priores scripturæ sine præsidio essent, ad transcribendas eas accesserunt. Videt̃ autem mihi author, spiritum retrahi uel sursum trahi, dicere, quẽ superius tũ promptũ, tum sublimen dici asserui: cum uidelicet thorax inter inspirandũ partibus superioribus magnã efficit respirationẽ, ita ut scapulæ moueri uideãtur: &, quã ob causam, qui suffocantur, oẽs hoc respirẽt pacto, demonstraui. De ijs item, qui strangulatione afficiuntur non propter pulmonis angustiã, neq; propter musculorũ gutturis inflammationem, sed propter eorum, qui gutturi quidẽ & stomacho subiacent, anterioribus autẽ partibus spinaliũ musculorũ superiacent: tũ supra in hoc ipso prorrhetico libro recensui, tum in ijs, quibus secundum epidemiorum librum exposui, ubi

« inquit: Erant autem angina laborantiũ affectiones eiusmodi: Ceruicis uertebræ ad interna uer-

« tebãtur, alijs quidem magis, alijs uero minus: exteriusq; ceruix euidentẽ ostendebat cauitatẽ:

D doloremq;, qui hac parte tangebatur, sentiebat. Erat etiam cuidã sub ea uertebra, quam dentem

« nominant, sed nõ adeo est acuta. Quòd autẽ uertebram secundã totam à parte dentem appellauit, uel solam ipsius propaginem illã, quam non nulli dentiformem, alij planè dentem, φ canino denti appellato similis quodãmodo uideat̃, cõstat oĩbus. Quia aũt, ubi dixerat, erat autẽ cuidã sub ea uertebra, quã dentem noĩant, adiecit, qđ non similiter acuta est, ostẽdit, qui hæc scripsit, uertebram hanc periculum non similiter inferre acutum: Veluti &, cũ in aphorismis puerorum

« affectiones recẽsens dixit, Vertebræ, quæ in occipitio, ad interna luxationes. nõ aliã intelligere oportet uertebram, q̃ eam, quæ dicta est. Cũ enim adiacentes partibus anterioribus musculi, uel inflãmati, uel quouis modo intẽsi uertebram totã ad se traxerint, posterior sedes cauatior uidetur, cõprimitur autẽ guttur, & ob id strangulantur ægri. Talis autẽ angina rarissime cernit̃. Nũc igitur uertebra ipsa ἐγκαθίσει .i. intro fugere, dicta est. Periculum autẽ affectus per propositam dictionẽ est demonstratum, cum inquit, his in fine ueluti contrahentis cuiuspiam spiritus efficitur. In fine autẽ, cum moriuntur, significat: uelut uero contrahẽtis, φ morientibus his conuulsiua efficiatur respiratio, uehementer quidem trahente thorace, spiritu uero uiam sufficientẽ nõ habente, sed per angustum foramen uiolenter inspirato. Id igitur & ex uoce ἀνέχεται quidam significari putantes, scripserunt, quibus spiritus ἀνέχεται .i. cohibetur.

56 *Capite dolentes, cum catoche delirantes, intercepta aluo, oculoq; feroci, & florescentes, in scapulas rigidi fiunt.* E

Supra demonstrauimus, uirum hunc signorũ diuersi generis concursiones, quas in ægro uno uel duobus conspexerit, scribere: atq; ob eam rem sepenumero coniunctionẽ ἀρ̃α.i.an, adiicit: quam si, & in hac dictione adiecisset, satius fecisset, dicendo, an in scapulas rigidi fiunt? Nẽpe capitis dolor caput ipm affectũ ostendit: aduerbium uero κατόχως. i. cũ catoche, cerebum ipsum: qũo & uerbũ, delirantes. Demonstratũ est quoq; antea symptomata hmõi nequaq̃ controuersa esse, quo pacto existimãt quidã, fieri nõ posse asserẽtes, ut æger catocho laboret simul, & mẽte uacillet. Sed de his antea egi, cũ primã oĩum enarraui dictionẽ, atq; eã, ubi dr̃, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & contrectabiles desipientiæ, ualde phreniticæ: quocirca nihil amplius de his dicendũ vr̃, satiusq; est exponere reliqua duo hæc, quæ præsenti in dictione sunt adscripta: unũ quidem, quo ait, intercepta aluo: alterũ uero, quo dr̃, oculo feroci. Nempe aluus ἀπολαλημμένη. .i. intercepta, quod est ἐπεχομένη, idest retenta, affectionis cerebri signũ propriũ non est: auget tñ, & deteriorem ipsam reddit. Oratio uero, oculo feroci, de necessitate concursioni adiecta est: nam, φ κάτοχοι proprie appellati tensos apertosq; hẽant oculos, norunt tum Archigenes, tũ Philippus: non, ut comatosi, & cataphorici, clausos: in his siquidẽ humiditas affectionis causa est, F neruorum dissoluens firmitatem roburq;, in illis uero, propter siccitatem tẽsio oritur. Quidam etiã ex nostris cõdiscipulis, cum assiduo disciplinarum studio se fatigaret, malo hoc correptus est. Iacebat. n. ueluti lignũ prorsus inflexus rigidusq; atq; extẽsus, uidebatq̃; oculis apertis nos ita intueri, ut ne cõniueret quidẽ, nihil tñ loquebatur. Is quoq; tpe eodẽ, q̃ loqueremur, audire se dixit, q̃q̃ nõ euidenter, clareq;, nõ nulla item, & memoria tenens referebat: præsentesq; oẽs sese cõspicere dixit, ita, ut quorundã actiones recordatus exponeret: sed neq; loqui posse, neq; mẽbrum ullum mouere. Quare & in dicta cõcursione exoritur ambiguitas, quo nã mõ adiectũ sit delirantes. †Nam in ea dictione, ubi dr̃, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & cõtrectabiles desipiẽtiæ, non prorsus immotos esse ita affectos ostẽdit. Quo igitur modo neq; in comate, desipiẽtes, neq; in catochis prorsus immotis, dementiam, cognoscere ualemus: sic forsan uidit catochi speciem, ut immotum quidẽ, & concretum corpus totum esset, exiguum tñ homo quippiam loqueretur, unde dignosci poterat desipientia: uel desipientiã, ueluti ducẽ, subsecuta est catoche, scribendumq; secundum eã expositionem, Capite dolentes, cum catoche delirantes. Fieri etiã potest, ut secundum primã ipsius constitutionem loquentibus ipsis declararetur desipiẽtia: cõpleta uero catoche, nõ amplius loquerent̃ ægri. Ἀνθηροὺς, uero. i. florescẽtes uocauit eos, ut par est, G sicut paulo ante ἐπερύθρους. i. impẽse rubentes, nominauit: quod copiæ in capite unà cum caliditate collectæ signum fuerit: huic & antecedens capitis dolor, atq; ab hoc sequens ὀπισθότονος. i. in scapulas rigor; sed & hæc quidẽ in ipsorum generationem quispiam prius signum acceperit, posterius uero interceptam aluum semper capitis symptomata exacerbantem.

† *Clarius & fidelius. Nam, quod in ea dictione dicitur Tremulæ, obscuræ, & contrectabiles desipientiæ, non prorsus immotos esse eos, qui ita affecti sũt, significat: quẽadmodum sane neq; eos, qui in comate delirãt: at in catochis, in quibus nulla prorsus adest motio, nec delirium cognosci potest. Forte igitur uidit &c.*

57 *In oculorum peruersione cum febre, & lassitudine rigor, perniciosus: comatosiq; in his malum.*

Demonstrauimus ẽt supra, libri huius authorem permiscere inuicem grauia symptomata: de quorum singulis, per se dicẽdum semel erat: cum, quoties plura inter se permisceantur, grauius ægris quidẽ ex ipsis periculum reddi, nobis uero certiorem effici præsensionẽ intelligere ualeamus. Nihil igitur noui nunc dictum est: nempe, quo nam in affectu puersio oculorum fiat, quæ nam item lassitudinum differentiæ, & quando rigorem commode apparere oporteat, præterea quale nam coma sit, & quæ nam cerebri affectio ipsum pariat, didicimus.

58 *In febribus ad hypochondrium dolores sine uoce, sudore si soluuntur, maligni: his ad coxas dolores, cum ardente febre, & si aluus eruperit, perniciosum.* H

Dubitationẽ legentibus pariunt nõ obscuræ dictiones modo, uerũ quoq;, & ex perspicuis, q̃ cõtra euidenter apparentia pronunciantur quædã mõ utroq; ambiguitatẽ inferunt: in quo genere p̃sens dictio collocatur: exuperat tñ in ea, φ, quæ in ipsa dicta sint, minime his consentiãt, quæ in ægris cernuntur. Prompte igitur talem quẽdã sermonẽ ostendere præsens dictio vr̃: In febribus ad hypochõdria dolores cũ aphonia, sudore si soluũtur, maligni. At, cũ falsum esse uideat̃, ut solutiones cũ sudore malignæ dicant̃, in hoc ipso primo ambiguitas q̃dã nos occupat. Nã, q̃ absq; ullo auxilio uel artis, uel naturæ cessauerũt affectiones, φ infidã hẽant solutionẽ in cõfesso est: q̃ uero cũ tali quodam, qualis nunc sudor dictus est, nõ firmiter solutæ esse uident̃: contrario siquidem prorsus modo, quoties sudore, uel aliquo alio naturæ auxilio non soluant̃, morbus malignus existimatur. Atq; ob eã rẽ pbabiliter quis deficere in ea dictione negationẽ non, aiebat, atq; ab eo, qui primus librum transcripserat, prætermissam: qũo, & alia multa multoties in multis libris nemo negat, alia q̃dẽ p̃termissa, alia uero pmutata esse, nullo postea delicatum emendare auso. Verus siquidẽ erit sermo, si ita scripserimus: In febribus ad hypochõdria dolores sine uoce, sudore si non soluuntur, maligni. Sed pleriq; hominũ relictis tũ claris tum notis, ænigmatice pronunciatis oblectantur. Sũt etiã, qui patrocinari manifestis erratis, specimen

sapien-

A ſapientię arbitrent̃,eorum inſtar,q apud tribunalia rethoris obeuntes munus,manifeſte uel cędis,uel talis cuiuſpiã flagitij cõuictos à iuſta liberant pœna,iudices ipſos,cum ſermonum rudes fuerint,& ſubdolas eorum uafricias ignorauerint,decipiẽtes,& mente uacillare facientes: Sic ſane non nulli in præſenti oſone ἀναύδως id eſt ſine uoce,pro ἀλόγως id eſt ſine * ſermone,dici putauerunt: quia λόγος id eſt * ſermo,in φωνῆς, id eſt uocis,genere ſit. Dicitur autem apud ueteres φωνὰ, non ita ſolum, uerum quoq; αὐδὰ : atq; hoc translatu ἀλόγως ex ἀναύδως,ſiguificari dicunt: quæ autem ἀλόγως.i.abſq; ratione,deſierunt,infida oĩa & ſuſpecta exiſtunt. At cum ſermoni huic aduerſentur,& q tales excretiones malignæ dicantur,non infidæ : & q non abſq; ratione cum ſudoribus ſoluantur,ut ipſe dixit: quidã alij ſapientia ualidiores,ſine ratione ſolui dicunt,nõ ſolũ quæ nullo auxilio uel artis,uel naturæ facilitata ſunt,uerum quoq; & hæc facta q dem,ſed nõ ꝑ magnitudine morbi : tanquã ſcriptor exiguum factum ſudorẽ dixerit, etſi abſq; ulla adiectione ſcripſerit,ſudore ſi ſoluuntur,ſubintelligendum aũt,modico,aiunt. Forſitan uero & alius q ſpiã audacius cæteris pronuncians,multo,& immoderato,ſubintelligendum uolet: deinde pueris tũ rudibus indoctisq;,tum diſciplinæ oĩs inexercitatis,multa de ſymmetria nugatus,aliquis ſapiẽs uidebitur. Quòd ſi prorſus his licet oſoni,ſudore ſi ſoluunt̃,eiuſmodi dictionem adijcere: multo

* potius uertẽdum eſſet, ſine ratione, ut ẽt interpres mox inferius uertit.

B melius erat adiecta ſyllaba, non, ſcripta oſone,ſi non ſoluuntur,à negocijs nos extricare : nam hypochondriorũ cum febre dolores,quos ſudor nõ ſoluit, maligni exiſtunt. Re ipſa igit̃ oſtendi & nunc,qũo iam ſępius in obſcuris multis dictionibus nihil quidem eorum,quæ non nouimus, ab ipſis doceri, ſed inſimi tp̃s ueluti in ænigmatis,ſi,q̃ nouimus,dictioni accommodauerimus. Itaq;,& quod in fine dictionis recenſet̃,nõ paruam habuit qõnem, quare, ſi uenter καταῤῥαγῇ, quod eſt ἀθρόως ἐκχωρῇ πολλὰ,id eſt cõfertim multa excreuerit,lethalem morbum indicabit. Nã, ut inquit Hippocrates, ‖ Deiectiones multitudine æſtimandæ non ſunt, ſed ſi talia deijciantur, qualia conueniunt,& æger facile tolerat. Hic quidem ſermo,q & manifeſtus ſit,& uniuerſaliter quippiam doceat,contemnitur: q̃ uero ęnigmatice dñr,ſophiſtis quidem iure affectantur,ut diſcipulos mirum quippiam docere uideantur: diſcipulis uero,p p primarum diſciplinarũ,in quibus antiqui pueros alebant,ruditatem: inexercitata aũt horum cogitatio neq;,quæ dñr,aſſequitur,neq; ueritatem in ipſis diſcernere põt. Nã quis ſine limitatione de erumpente aluo pronunciationem aliquam audiens,non continuo ſermonem incuſat,tanquã nihil docentem? Nempe aluus in quouis morbo erumpens,ſine quidẽ coctionis ſignis,quæ ſæpius audiuiſti,nihil iuuat: ſi uero implacidius operata fuerit,pter id,q nihil iuuat,noxã ẽt attulit: cum his uero iuuat,ma

2. Aphor. 23. Ext. ord. 10.c. Etiam libro de humo.

C giſq;,ſi contriſtans humor uacuetur: atq; adhuc magis , ſi æger poſt uacuationem placidior ſit : certiuſq; cum in die iudicatorio apparuerit quippiam,quod per indicem ſignificatũ fuerit. Qui ergo hæc nouit,dictam dictionẽ neglectui habet,atq; alias oẽs,quæ particularium ſymptomatum,uel morborum mentionem faciunt. Nempe,in quibus aluus erumpit,uel morbis, uel ſymptomatis,ſi cum eis,quas nuꝑ dixi,fiat limitationibus,ſecurã efficit cognitionem: abſq; eis aũt limitationibus nunquam uerus erit ſermo,qui erumpẽtem aluum,uel iuuare,uel nocere aſſerit. In oĩbus ſiquidem utrunq; fit: at in definitis limitationibus nihil eſt dicere,in hepatis quidẽ inflammatione uitioſum eſſe ſymptoma erumpẽtem aluum,in alio uero quodam bonum: uerum in omnibus(ut dictum eſt)& bonum,& malum fit cum proprijs limitationibus.

59 *Quibus uoces cum febre deficiunt poſt indicationem,hi trementes & comatoſi pereunt.*

Hæc itẽ dictio ijs,q̃ in obſcuritatem de induſtria nitunt̃,ſimilis exiſtit. Quidã.n.uerbum, deficiunt,de ſolis uocibus intellexerũt: alij uero, & febres uocibus adiecerũt, dictũ eſſe aſſerẽtes, q utręq; deficiãt,& uoces,& febres: ut ſermo talis ſit: quibus aparente ſoluta febre aphonia fit, & poſt iudicationẽ,hi trementes & comatoſi pereunt. febribus ſcilicet nõ ſine ſignis, ſed cũ ma

D la iudicatione,uiſis deſijſſe. Conſtat aũt malas dici iudicationes,q̃ cum naturalibus uacuationibus,vel abſceſſibus factæ,non ſolum ægros nihil iuuerunt,uerum quoq;,& deterius hr̃e , quam antea,fecerunt. Alij autẽ non uocẽ cũ febre,ſed ſolã uocẽ,deficere exiſtimantes, totũ ſermonẽ ita efficiunt: quibus uoces manente febre deficiunt,ſi id fit poſt iudicationẽ,hi trementes ſimul & comatoſi moriunt̃. Atq; rurſus in p̃ſentiarũ diſcordia alia inter expoſitores orta eſt. Quidã.n. aiunt,qñ ex prædictis tremẽtes fiunt,perire hos tũ comatoſos,tũ trementes: alii aũt comatoſos factos ita interire. Nemo aũt inter eos ex rerũ natura logicã ſcripſit demonſtrationẽ,neq; atteſtantẽ experientiã oſtẽdere poteſt: neq;.n.ex p̃dictis,& trementes,& comatoſi magna ex parte interire uidentur. Quòd ſi quidã rarenter tales fiant,ab artis parte tum prorrhetica deſciuerunt: non enim ad prædictiones talibus utimur,ſed iis, quæ uel aſſidue,uel ut plurimum fiunt : immo uero & iis,quæ ambigue contingunt,non tamen raris: nullus enim vult,ſæpius animi uoto fruſtratus,ſemel aſſequi,quod perijt.

60 *Quibus deurentia,fatuitatem inferentia,inducentia catochen, uariantia hypochondria , uentre tumidi,cibis interclusi, cum * ſudoribus , an his turbidus ſpiritus , & genituræ quippiam ſimile ſuperueniens,ſingultum indicet,uentrique ſpumoſa,tum bilioſa procurrant? Emictum in his ſplendidum iuuat, & uenter his perturbatur.*

Aceruauit iterũ boc in loco affectionum diuersi generis symptomata, in quibus nullam artifi E
ciosam doctrinain esse supra demõstrauimus. Oĩa siquidem, q̃ in ægro sunt, contemplari, nihilq;
neq; negligere neq; ociose inspicere, oportet: singulorum uero horum uires seorsum discere cõ-
uenit: Vt uerbi gr̃a, uerbi καυσικὰ. i. deurentia, qđ primum oĩum dictum est: nempe intelligi pos-
sunt affectiones causticæ. i. deurentes, quasi calidas & urentes dixerit: possuntq; & eiusmodi in-
telligi excrementa, quorum uirtus est, morbum & acutum, & uelocis indicationis reddere, p̃te-
rea & periculosum, si uehemẽter talia fuerint. Μωρώματα autem. i. fatuitatem inducentia, uocat,
quæ μώρωσιν. i. fatuitatem, menti inducunt: ea aũt est symptoma citra delirium ęgros naturalibus
fatuis similes teddẽs, quales etiam ex ijs, qui dicuntur cõsenescere, nõ nullos fieri nouimus. Cui
pathemati simile quidem est, q̃q̃ non idem, qđ uocant ἄγνοιαν. i. ignorantiam: de qua & Thucy-
dides scripsit in ijs, qui ex peste seruati sunt, hoc pacto: Ignorauerũtq; tum se ipsos, tum familia- „
res. Quo aũt modo differat τῆς λήθης. i. ab obliuione, non est, ut in præsentia consideremus, neces
se. Cum autẽ κάτοχα. i. q̃ catochen uocatam inferãt, intelligamus, alij morbos stabiles firmosq;,
& ueluti κατεχομένους. i. detinentes, appellata esse catocha dicũt. Variantia item, assiduas cõtraria
in symptomata permutationes facientia, q dã intellexerunt: separantesq; à uoce hac, hypochõ
dria, uno cõtextu legunt, uentre tumidi. Alij aũt uno ẽt contextu legentes, uariantia hypochõ- F
dria, per se rursus legunt, uentre tumidi: aiuntq;, uariantia, de hypochondrijs dici: nã, ut antea in
his, q̃ in toto corpore àd contraria fiunt, transmutationibus dixerunt, sic in hypochondrijs fece
runt. Qui uero totã hanc copulant dictionem, hypochondria uentre tumidi, significari aiũt eos,
qui præter naturam his partibus intumuerunt. Qũo & per orationem σίτων ἀπολελαμμένοι. i. cibis
interclusi, cuius deinceps meminit, nõ nulli quidem ἀποσίτους. i. cibum auersantes, dictos esse a-
iunt: ac si dixisset, à ciborũ exhibitione ἀποκεκλεισμένους. i. exclusos: Alij eos q sunt ἐπισχημένοι τὴν
γαστέρα. i. uentrem habent retentũ: nempe & in libro de uictus ratione in morbis acutis uocem
hanc de deiectionibus dictã esse aiũt. Præfatus igit̃ hæc oĩa, q librũ hũc scripsit, adiectoq; in cal
ce, cum * sudoribus, qđ & ipsum totius corporis sudorẽ exiguũ ueluti νοτίδα. i. humiditatẽ signi-
ficare põt, uel eũ, q thoracẽ & caput solũ occupat, his superintulit ænigmaticã adhuc magis, q̃
ea ipsa, dictionẽ, inquiens, An his turbidus spiritus, & genituræ q ppiã simile superueniẽs, singul
tum indicet? nẽpe & hic θολερὸν πνεῦμα. i. turbidum spiritũ, ueluti iam antea, ambiguũ habere in-
tellectũ reperimus. At in ea q dem dictione, turbidũ spiritum, ab eo de expiratione dictũ esse, ut
enarratũ est, uerisimile uidebat̃: nũc aũt & ipsum de ructibus dictum esse quidã nos existimare
iubent, qũo alij de flatibus. Diximusq; antea uerbũ θολερὸν à quibusdã δυσώδης. i. graue olens, & G
ab alijs ἀτμώδης id est uaporosum, intelligi: qũo & θαλερὸν quidam per α scribentes, id est ueluti
θάλλον. i. germinans, & ἀκμάζον. i. florens. & μέγα id est magnum, dictũ esse aiunt. Prædixi quoq; &
Hippocratem sæpius in libris, qui oĩum doctorum consensu ipsius legitimi censentur, alias alibi
difficultatis spirandi d'rias cum enarrarit, in sc'do & sexto epidemiorum oẽs deinceps, nusquam
tñ turbidum nominasse spiritum, sicuti neq; turbidum singulum, neq; turbidum flatum, neq; a-
liud quippiam tale. Magis ẽt ænigmatice & hoc, geniturę quippiam simile superueniens, dictum
est, siue urina fuerit, siue deiectio. Post hæc, & quam ob causam adiecerit, singultum significare
& turbidum spiritum, & genituræ quippiam simile superueniens, difficile est reperire: nempe in
symptomatum causis singultum fieri demonstrauimus, cum uenter ad excernenda ea humida,
quæ tunicis obstinatius adhærẽt, mordentesq; habent uires, excitatur. Non contentus aũt au-
thor symptomatum multitudine, deinceps adiecit: uentriq; tum spumosa tum biliosa προσδιέρ-
χεται. i. procurrunt? qđ & ipsum rursus bifariam scribunt, alij quidem in prima syllaba σ adijcien
tes, alii auferentes: qđ si adijciẽdum sit, tp̃s prædicto succedens significabit: si uero auferẽdum,
quod præcedit. Nõ est tñ par, neq; simile alterum alteri succedere, aut præcedere: nempe, quod
præcedit, signum erit futuræ excretionis: qđ uero excernitur, à præcurrente nunciabitur. Cum H
igitur tanta in his oĩbus existat obscuritas, neq; ex iis, quæ post ipsa inseruntur, licet quippiam
ad pręsentium explanationem accipere, sicut neq; ad illa: inquit. n. Emictum in his splendidum
iuuat. Duplex aũt & in hoc sermone est obscuritas: vna quidem est, quid'nam λαμπώδης id est
splẽdidum, significet, scriptum quidẽ ab aliquibus per duplex ππ, ab alijs uero per μ & π: altera
uero in hac or̃one, in his, nempe in quibus dicit? an prædictis oĩbus accõmodabit, an ultimis? &
quibus'nam ultimis? possunt siquidem etiam ultima dici oĩa, quęcunq; post principium dixit, an
his turbidus spiritus, & genituræ quippiam simile procurrens, singultum significat? an sola hæc
ultima dixit, uentriq; tum spumosa, tum biliosa procurrant? Præterea his omnibus in fine adij-
ciens, uenter his perturbatur, atq; hic sermonẽ absoluens, nullius gratia uidetur eorum, quæ in
principio sunt, meminisse. Nempe fatuitatem inserẽtia, & inducẽtia catochen, magnã membri
principem animæ partem habentis, noxam indicantia, frustra dici uidẽtur: & sine deurentibus
quidem interficere ualẽtia, cum illis uero magis. At certe nihil de morte dictum est, sicut in alijs
antea non paucis: sed adiectis uariante hypochondrio, uentre tumido, & cibis interclusis: copu
lato insup cũ his * sudore, An his (inquit) turbidus spiritus & genituræ q ppiã simile superueniẽs
singultum indcet? quibus'nam his? quibus prædicta oĩa symptomata iuuant. Atqui cũ his omni-
bus

Vox ἀπολελαμμένοι, librũ de Victus rat. in morb. acut. mihi plegenti non occurrit: nisi qs dicat Gal. uelle innuere eum locum, ubi Hipp. inquit, sed alia quidem uoce, ὁκόσοισι γὰρ σιτον αὐτίκα ἐγκαταλείπεται, i. Quibus enim cibus interclusus est. 7. [illegible] f. com. 1. t. 3. Hac tamen uocẽ reperi. 2. Epi. sect. 3. i historia Zoili, ubi Hipp. κα[illegible] appellat ἀπολελαμμένον. & etiam paulo inferi' ait φλαῦρον [illegible] λόγῳ.

A bus turbidus spiritus factus unà cum excretionibus genituræ similibus singultum indicat? qđcunq; ergo uel unũ ex dictis deficit, singultus non erit? Et forsan quis semel in annis pluribus talem cernet ægrum. Quod autẽ dictorum omnium est absurdissimum, iam tibi referam. Cũ multos ægros sim cõtẽplatus, & mille futura præfatus, neq; tñ experimento signis ex talibus singultũ adfuturũ noui, neq; ex rerũ natura indicatiue uel ipse inueni, uel in scriptore aliquo legi. Sed pręsens dictio ei, quod in ludo prouerbialiter dicitur, similis est: Parturiebat montẽ, & murẽ peperit. Multa siquidẽ ubi recensuit pathemata, alia quidẽ summe perniciosa, alia his minus, alia uero mediocria, singultus prædictionẽ prius scripsit: deinceps splendidum, inquit, in his emictũ iuuat. Sed quibus nam, his, inquit? deurentibus scilicet, fatuitatẽ inferẽtibus, uel inducẽtibus catochẽ, uel quibus uariãtia hypochõdria, & uenter intumuit, uel cibus auersantibus, uel quibus aluus retenta est, uel q̃bus sudor, uel quibus turbidus spiritus, uel quibus excretio geniturã repræsentãs, uel singultientibus, uel quibus uẽter spumosus & biliosus προδιώκει.i. procurrit, qm̃ & hoc ipsum bifariam scriptum est, cum σ & sine σ. Nam, siue quibus unumquodq; dictorum, siue quibus omnia dicta, esse asseritur, admittere est consentaneum: nempe uox, his, singulis apte cohæret: quapropter omnino simul intelliguntur, etsi dictum nõ fuerit. Nempe & unumquod-
B que horum iuuat splendidũ emictum: atq; etiã, si duo, & tria, & plura concurrerint, auxiliũ his præbet. Mirum autẽ fuerit tot pathemata diuersas aliarũ, atq; aliarum partium sequẽtia affectiones cũ splendido iuuari, prorsus quidẽ spumoso existente, si utiq; albũ, quod in urinis detinẽt, splẽdere nouimus. Omnes autẽ spumosum inquiũt appellari, facta utiq; spuma, cũ flatuosa substãtia, uel crudis pituitosisq; humoribus, uel pinguitudinis liquationi remista fuerit: ut & præterea eandẽ hæc enunciatio limitationẽ requirat, quã & in ea, quæ hãc præcedit, dictione in ijs, q̃ iudicatorie excernuntur, dixi. Omnia siquidẽ, tũ bonarũ, tũ malarũ iudicationũ cõia distinguũtur, præsertim quidẽ & primo coctionis signis, quæ perpetuo bonũ quippiam indicant: sed cũ ipsis, ut dixi, facili scilicet tolerãtia, cõtristãtis humoris uacuatione, & diei, quo hæc fiũt, fiducia & securitate: ꝑtermissa à nobis ĩuestigatione, si nõ λαππώδης scriptũ ꝑ duplex ππ significat λαμπώδης, quod per μ & π quidam scribunt: ut.n. per eos scriptura ἀπὸ τῆς λάμπης, ita λαππώδης, ἀπὸ τοῦ λάππου appelletur. Hęc igitur omnia cõgesta sunt, ueluti ænigmata, ẽt si quis oĩa ꝑcurrerit. Scripti etiã in calce ueluti epodi, & uẽter his perturbatur, ratio afferẽda nõ est: neq; enim ratio, neq; experientia eorum, quæ ut plurimum dicta consequuntur, uentrem perturbari ostendunt.

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS LIBRVM

COMMENTARIVS TERTIVS.

Vibus coma, spumosis prodeuntibus, oritur, febris exacerbatur acuta.

Primam omniũ præsentis libri dictionẽ dum exponerẽ, libellũ, cui titulus est, De comate scđm Hippocratẽ, scripsi: in quo sigñatum uocis huius, delationẽ in somnũ, esse ostẽdi, uigilare quidẽ apertis oculis nequeũtibus comatosis: at nõ prorsus dormiẽtibus, vbi eos clauserint, ĩmo interdũ etiã uigilãtibus. Docui autẽ id sigñari ꝑ ea, q̃ Hippocrates in consessis germanis libris, tũ primo, tũ tertio legitimorũ epidemiorũ recẽsuit, ex ijs, q̃ simul
D cũ comatis noĩe explicanẽ, uel apparent, uel quouis mõ q̃s noĩare uoluerit: solũ.n. hoc pactꝰ significatũ ab unaquaq; uoce reperiẽ. Nec tamẽ hoc in libro fieri potuit bucusq;, ut, qđ á comate significatur, per coenunciantia inuenirẽ, dictionibus nẽpe oĩbus ænigmatice pronũtiatis: ĩmo neq; ĩn sequentibus fieri potest, ut, quod significaẽ, per coordinata ipsi noĩa inueniatur. Quo fit, ut in obscuris dictionibus securius existimauerim uocem eã ita intelligendã, ut usus est Hippocrates. Fieri autẽ cataphorã, id est in soporẽ delationem, ut in quibusdã docui cõmentarijs, atq; ijs, quos de affectis locis cõfeci, interdũ quidẽ grauato ob utilis succi copiã cerebro, ut in ebriosis: interdũ uero & ꝑꝑ pituitosum humorem: uel & propter ægre separabilẽ absq; humore frigiditatẽ. Cum autẽ uigilantiæ coma iunctum fuerit, succi mordentis permistione fieri affectionẽ hanc ostendi. In libris igitur epidemiorũ, siue ex coordinatis, siue ex ijs, quæ simul enuntiãtur, quis noĩare uoluerit, demõstratæ sunt comatis differẽtiæ: atq; unà demõstratũ est Hippocratẽ distincte interdum quidem profundum coma, interdũ uero somniculosum, & interdũ uigilans, uel quippiã tale dixisse. In præsenti uero libro neq; ex eiusmodi distinctionibus, neq; ex coenunciãtibus, differentiã comatis intelligere, neq; ex his firmiter cõstituere ꝑnotionẽ ualemus. Vbi igiẽ uel desipientiã, uel phrenitim, uel fatuitatẽ, uel catochẽ, in ea, quam scripsit, cõcursione ꝑdicit, differentiã comatis scire cõmodum existit: in præsenti uero cõcursione prorsus inutilis existit talis notitia. Vt enim libri huius author in cæteris concursionibus nõ pauca symptomata in

eam, quã pronunciat prædictionem, nihil conferentia adiecit: pari modo & nunc inutilis eſt ad E
pſentem iudicationem mentio comatis. Nempe febrẽ ex ſpumoſis deiectionibus protitari ego
quidem continue uidi: ſinguli uero alij eorum, quæ ipſimet uiderunt, reminiſcant: non tñ in co-
matibus febres oĩno exacerbantur. Sed fortaſſe quendam uidit comatoſum ſimul & ſpumoſa
deijcientem, deinde febrem exacerbatã, atq; ob id coma inuadenti febris exacerbationi cõdu-
cere putauit. Vocaui aũt planè ſpumoſam deiectionem, q̃uo fecit Hippocrates in prognoſtico,
In Progn. c6. 1. inquiens, Deiectio aũt ſi ualde aquoſa fuerit, uel alba, uel pallida, uel admodum rubens, uel ſpu »
20.4.199. moſa, mala hæc ſunt oĩa: atq; in epidemiis ſæpiuſcule. Quidã interpres libri huius dicebat, Hip- »
pocratem uocare ἐπαφρα, quæ ſpumã ſurſum uectam habent, tanq̃ fluxilibus quibuſdã exiſten-
tibus uel deiectionibus, uel urinis, uel ſuccis: in quibus ſpuma poni alio ordine apparet. Quare
aũt in ſolis febribus, ad inſtar ignis urẽtibus, ſpumoſum deiiciatur, dixi ſæpius: Sicuti & ꝙ uſita
ta nomina permutare ſtudioſe contendat, qui librum hunc ſcripſit, quanq̃ id facere nequiuerit.
Significata itaq; permutando, ſimul & horum ſyntaxin, id eſt conſtructionem, ſuo arbitrio ſta-
tuendo, figuras committit ſolœcas. Quòd ſi non ſyntaxin appellare lubet, potes eam ſyntheſin
id eſt compoſitionem, uocare.

2 *Si ex capitis dolore aphoni fiant, atque cum ſudoribus febrientes laxentur in ſe ipſos, et malo repe-* F
tant, diutius perdurant: & ſuperrigere his malum non eſt.

Diſcordia quędam non parua inter dictionis huius expoſitores orta eſt, alijs aliter eam expo
nentibus. Ego uero, quæ ex dictis in ea ueritati adaptare potero, facere id conabor. Quod autẽ
reliquũ eſt, non mea, ſed obſcuritatis ſcriptoris, culpa exiſtit: nempe, ꝙ uiri eiuſmodi, q adhibi-
ta multa diligentia, q̃ dicuntur, & declarare & defendere uolunt, oẽs male creduli uideant, ſcri-
ptoris eſt culpa. Videntur aũt mihi ex dolore capitis aphonię ob id dici, ꝙ capitis dolorem uelit
ſignum eſſe affecti neruorum principij, nõ aũt localem ipſius aphoniæ affectionem, quales fieri
ſæpius cõſueuerunt, uel ꝑꝑ tenſionem uehementem, uel ꝑꝑ exolutionem, & laxamentum uo-
cificorum, tum muſculorũ, tum neruorum. Oratio autem hæc, cum ſudoribus, tenuis humidita-
tis copiam, uel retentricis facultatis exolutionem, indicat. Hæc autem, χαλῶνται ἐφ' ἑαυτούς. i. la-
xẽtur in ſe ipſos (ſi quidem, ut quàm plurimi expoſitorum intellexerũt, de ijs ſcilicet, quę pręter
uoluntatem excernuntur, ita & nos intellexerimus) uel mentis oſtendet læſionem, uel clauden-
tium ſedẽ, tum muſculorum, tum neruorũ. Si uero uerbũ χαλᾶν (ut non nulli exiſtimant) de affe-
ctione exponatur, qđ eſt moderatiorem ipſam efficere, ob ſudores quidem, inquiunt illi, mor- G
bum diuturniorem fieri continget. Ob eã cauſam prætermittunt hi uerbi, ἐπανιόντα, id eſt & ma-
la repetant, expoſitionem, qm̃ idem dicere cogerent, qđ in uerbo χαλᾶν antea dixerunt. Ob id
igitur permutantes ι literam, ſcribenteſq; ω, in ea, quæ finem præcedit ſyllaba, ἐπανιώντα dici a-
iunt, indicantes per id uerbum ἐπανερχόμενα νοσήματα: uocant autem ita morbos, qui paulum qui-
dem moderatiores fiunt, ſed rurſus exacerbãtur. Porrò, ſi oĩo χαλῶνται ἐφ' ἑαυτούς de inuolunta-
rijs deiectionibus dicat, totus ſermo talis erit: Si ex capitis dolore aphonia fiat, febriente ægro
cum ſudore, & abſq; arbitrio ſuperflua excernunt: & ſi repetitio q̃dam ſymptomatum pari mo-
do fiat, in longius excidunt eiuſmodi morbi tp̃s. Quòd autem in dictis grauibus ſymptomatis
non dicendum erat ſolum, ꝙ morbi protraherent, ſed ante hoc, an ſperandum eſſet ſeruandos,
qui ita ægrotant, an morituros, conſtat oĩbus: prætermittens autem hæc ſcriptor, de diuturnita-
te tantum explicauit. Sed rurſus rei huic aduerſatur, quod in calce dictionis narratur, ſuperrige
re his malum non eſt, in quo quidam erratum eſſe dicunt: nam, malum, ſine negatione, non cum
ea, non malum, ſcribendum fuit. Conceſſa uero ea, quæ in exemplaribus omnibus cum negatio
ne repetitur ſcriptura, iure inquiunt rigorem dici non malum eſſe, propterea, quòd exolutam
excitet naturam: quòd autem exoluta ſit, tum aphoniam, tum inuoluntariam ſuperfluorum ex- H
cretionem, tum ſudores id oſtendere.

3 *Quibus manus tremulæ, capitis ceruiciſq; dolores, ſubſurdiq; fiunt, & nigro, denſataq; meiũt, his*
uentura expectare nigra, pernicioſum.

Capitis dolor, caput his affici, ueluti & ſenſus auditorij læſio. cerebrũ ipſum, oſtendit: quo fit,
ut & colli dolor, & manus tremulæ neruorum principium offenſum eſſe portendãt. Quòd uero
nigræ urinæ principij alterius affectionem indicent, ſæpe eſt dictum: fitq; hoc ꝑꝑ uehementiſ-
ſimam caliditatem. Vrinæ uero denſatæ ex eorum ſunt numero, quæ ad obſcuritatem tendunt,
ueluti & alia libri huius multa, adeo ut impræſentiarũ quoq; nugari poſſint, q bus id placet. Nẽ-
pe Hippocrates in prognoſtico drĩas urinarum oẽs, q̃ in acutis morbis fiũt, enarrans, nullam de
denſis mentionem fecit: ſicuti neq; in epidemijs, neq; in aphoriſmis. At, q talia quidem pronun-
ciare audent (de quibus notitiam exquiſitam habere non poſſumus: neq;, ſi habuerimus, plus ali
quid ijs, q̃ ſcimus, habemus) uere autem cõmoda non agnoſcunt, inæqualem habere ſuperficiẽ
aiunt urinas dẽſas, eminẽtijs ſcilicet, tũ paruis, tum albis ueluti capillis, exaſperatas. Suntq; in-
ter hos nõ nulli, q ſpumoſas tales urinas eẽ dicãt, ſpumã ſcilicet tenuẽ in ſuperficie inæqualiter
diſperſam

A dispersam habentēs: alij uero crassas quidē eas, duritiem in superficie, sabuli instar, ualde tenuē obtinentes. Sed sanè percurrentibus oīa hæc nobis nihil cōmodi accedit. Nempe author ipse ad dictionis calcē, uentura expectare nigra, scripsit: & huic rursum ipsi adiecit, perniciosum. Dixit uero antea nigra meiere ægrum: quare spes uenturorū nigrorū de his relinquitur, q̄ uel deijciuntur, uel uomuntur, intelligenda: superfluū autē existit illa expectare in gratia prædictionis eum, qui pniciosiora uidit signa, urinas scilicet nigras. Adde, ꝙ neq; ppetuo, neq; ut plurimum nigrarum urinarū excretionem cōsequuntur ꝑ uentrem, uel uomitum nigra. Eáq; ob cām vr̄ Dioscorides subnigras tales scripsisse vrinas, sub, ꝓpositionem adijciens, ut prorrheticū qppiā, tametsi exiguū, sermo hr̄et. Superuacanea autē prorsus erit cæterorum symptomatū adiectio. Nā subnigræ urinæ, ut nigræ fiant inclinationē hn̄tes, febris spēciē expostulant, q̄ certiorem definiat pdictionē, aliud uero nihil. Si.n. abunde, tum acris, tum ignea febris fuerit, subnigræ urinę in nigras prompte transibunt: si uero non talis, neq; magnopere ignea fuerit, huic tremulæ manus erunt, ueluti & dolor capitis, subsurditas, & ceruicis dolor. Hæc etenim omnia phrenitica sunt signa.

4 *Quæ cum exolutione fiunt, & catoche, & aphonia, perniciosæ sunt.*

B Rursus hoc in loco particularē scripsit sermonē, ueluti & antea, cū dixit, desipientiæ pessimæ. Cōiter autem talibus oībus inest, qđ & idiotis ipsis patet, ut magnæ affectiones uirtute præfatigatis perniciosæ fiant: sed, qđ ibi, ꝓdebilitatorum, dixit, id impræsentiarum, cum exolutione, dicit. Potest autē quispiā & cum exolutione, uel infirmitate, uel imbecillitate inquiens, multitudini indoctisq;, quasi aliud qppiā dicat, ꝓbere opinionem: potest quoq; & de particularibus affectionibus ita agere, ut interim aliās alia dicere uideat. Nā & peripneumoniæ, & pleuritides, q̄ cum uirtutis fiunt imbecillitate, oīs item huiusmodi fortis affectio, perniciosa est: si.n. neq; ex ipsis, qui uiribus ualent omnes seruantur, ꝙ nemo ex ijs, qui imbecillam habent uirtutem, seruari possit, liquido constat oībus. Hoc igitur in loco duo symptomata, quæ cerebri læsionem concomitantur, memorauit: quorum, qui uel alterutrum tantum dicit, uera loquitur: nam catochæ cum exolutione prauæ sunt: aphoniæ item cum exolutione similiter his habent.

5 *Lateris dolor ex sputis biliosis, si absque ratione euanuerit, in furorem aguntur.*

Sermonis quoq; huius uniuersale sæpius est dictum, Quod.s. oīa sine ratione euanescētia malum quippiā portendāt. †Adest quoq; & impræsentiarum particulç aliquod malum, qđ ex biliosis sputis in pleuriticis affectionibus repente euanescentibus fit, neq; tn̄ perpetuo, neq; sępius: sed, cum biliosi humoris ad caput ipsum transitus fuerit, tūc solū ęgri ἐξίστανται.i. in furorē agunt. Atq; sueta iā enunciatione usus, q̄ librum scripsit, alienā fecit dictionem, cum nō habeamus, cui nā orōnem, in furorē agunt, ordinemus, cōponamusq́;. Nempe, quātum qdem ex dictione est, lateris dolori ordinamus: dicente utiq; ipso, lateris dolor abiq; rōne si euanuerit, in furorē aguntur. Valde uero improprie dictū fuerit, lateris dolor absq; rōne si euanuerit, in furorē agunt, nā, etsi pro ἐξίστανται.i. in furorē agunt, scribamus ἐξίσταται.i. in furorē agit, sine, ν, syllaba, q̄ hnē pcedit, per sola, s & α scripta, non minus, & sic absurda fuerit interpretatio, atq; priore deterior longe: nēpe in illa ab affectionibus ad ægrum per solęcismum transitur. Hoc autē ἐξίσταται, tametsi absq; ν enuncietur, ne sic tn̄ prorsus, quid prius illud significet, inuenire queas: nam secundum naturam dixisse licebat, lateris dolore ex biliosis sputis absque ratione occultato ægri ἐξίστανται, uerbo illo uidelicet significante dementiam uehementem & maniæ participem.

† Clarius. In hoc loco autē adiectum etiā est aliquod ex particulari ib' malum.

6 *Ex ceruicis dolore comatoso & sudante uenter inflatus, si ad necessitatem liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia in ecstasin aguntur. Talia autem si seruentur, diutius æger laborabit: an & his bile carentes proluuies mitiores meliorisq́, moris existant, & flatuosum adiuuerint tumorem?*

D Aceruantur quoq; in hac dictione dissimilis generis symptomata. Ceruicis etenim dolor cū comate morbosam in cerebro affectionem esse ostēdit. Sudor uero, tanquā symptoma, & non iudicatorius, aut redundantiam, aut retentricis facultatis imbecillitatem, indicat. Venter autē inflatus eā ipsam partem affectā esse indicat, uentrem scilicet. Ad necessitatem aūt liquida laxare, sublutumq́; id facere, iecur ostēdit affectum. Ε'ξίστασθαι aūt, qđ est παραλόγως φρονεῖν.i. ualde desipere, eos ait, etsi nullum fortis desipientiæ, quā ἔκστασιν uocant, signum effectum fuerit: dictū est .n. comatosum tn̄, q̄ est affectio cerebri, contraria ecstasi: nisi quis ceruicis dolorē signum ecstasis esse dicat: qđ neq; simplicem desipientiam absq; signorum cōiunctione significare potest, ut sunt uigiliæ, capitis dolores, ferox oculus, tn̄sio audax, somni turbulenti, aut aliqua in sensibus, uel motionibus arbitrarijs offensa. Iure igitur quidā, pro ἐξίστανται, legunt ἰσχόνται.i. cohibenī, de alui excrementis dici affirmantes, atq; melius copulari illis: ut ita cōtinuetur dictio: Venter inflatus si ad necessitatem liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia excremēta cohibenī. Post hæc uero inquiens, Talia aūt si seruenē, diutius ęger ægrotabit. tandē scripsit, An & his bile carentes proluuies mitiores meliorisq́; moris existunt, & qđ flatuosum est tumoris adiuuerint? quasi ita dixerit, & flatuosum tumorē adiuuerint? quod rursus idem in significatu potest, qđ &

flatuosis tumoribus opē ferre. Quòd si aliena tibi uideatur cōstructio, ignoscendū est ijs, qui ita E
enarrāt: permulta siquidē talia libro in hoc vñr pronūciari nominibus inusitatis. Iure autē opti
mo inuestigare vr, an bile carētes proluuies tales iuuēt tumores flatuosos, nō à bile, sed à frigidis
humoribus substantia aquosis, & flatuoso spiritu fieri conijciens. Secundū hāc igit̄ expositionē
cōsentire hæc inter se uidētur: & non perperā à quibusdā scriptū est συνίστανται, uel ἐφίστανται. i. cō
sistunt uel cohibent, de deiectionibus, & magis ipsum ἐφίστανται. i. cohibentur: nā, quia ἄχολα. i. bi
le carēt, ob id cohibent, atq; ad necessitatē uix laxant, hoc est cū medici auxilio. Superflue autē
inter initia coniunctū esse vr, ex ceruicis dolore comatoso, & sudāte, nullo pacto uētris sympto
matis cohærens, quadransq;. Quo igit̄ modo concursiones alias multas in uno, uel duobus cōtē
platus, ad eas scribendas peruenisse est uisus, ita & nunc fecisse est uerisimile, nō præscripto ęgro
tātis noīe, ut in alijs fecit. Et, si res ita habet, fieri potest, ut in principio quidē morbi copia q̄dā
humorū, & tēperatura frigidorū, & substantia tenuiū, particulas circa caput ceruicemq; infesta-
uerit: defluēsq; in uētrē, & flatuosam in eo molē pepererit, & deiectiones tū tenues, tū aquosas
fecerit, atq; ob id manētes in uentre & nō penetrātes, quo penetrant modo, q̄ tū biliosæ tū mor
dentes existūt. Cæterū nō parū interest, an authore libri, q̄ cuipiā euenerūt, narrātc, causas nos
reddere eorū probabiles tentemus, quēadmodū in opere epidemiorū fecimus: an ueluti uniuer F
sales sermones indagare. A capite. n. ad uētrē defluere pōt humor, ueluti & in fauces, gutturq;,
& pulmonem, & thoracē, & septū trāsuersum, & lienē, & hepar, & q̄duis aliud: ueluti & ex uno
quoq; horū rursus ad caput aduehi: sed, q uel ꝑpetuo, uel magna ex parte in unū dictorū ꝑmea
tio fiat, falsum existit: id qd̄ plurimę libri huius dictiones ostendūt, in q̄bus simpliciter enūciat̄
absq; adiectione coniunctionis dubitatiuæ, uel noīs ægrotātis. Verū in hac dictione inquiēs, an
& his acholę proluuies ἐπιεικέστεραι. i. melioris moris, existātēsese haudquaq̄ sermoni uniuersali cō
fidere declarauit. Ἐπιεικέστεραι autem significat quidem, & κακοηθέστεραι id est maligniores, & sæpius
in hoc significato pleriq; ueterum usi uidentur: uerum & ἐπιεικέστερα significat, id est mitiores, &, ut
uertantur, promptiores: Vsi siquidem sunt & hoc significato quidam ex antiquis, iuxta quod &
nūc dictum esse uidetur, nempe id commōstrat, quod in calce dictionis dictum est, adiuuerint.

7 *Ventris circuntentio ad necessitatem liquida laxans, cito intumescens, conuulsiuum quippiam ha-
bet. vt Aspasij filio: Superrigere bis lethale: Conuulsus q̄ ex his, et inflatus, diutius ægrotabit, superueniet q̄
in ore putredo uiridis.*

Dictū à me etiā superius est, q medicinalis speculationis doctrina ab Hippocrate in legitimis G
oībus libris per uniuersalia tracta sit, exprometēt aliqū particularia q̄dā, grā exēpli, ad eorū, q
discūi, perspicuitatē. Sed, qm̄ nō satis est ꝑcepta uniuersalia cōdiscere, ut ea prōpte in operibus
dignoscant, absq; exercitatione, ob id gratia exercitationis ægros in epidemijs scripsit, in q̄bus
nihil eorū, quæ his contigerunt, est omissum. Quòd uero, quæ à prorrhetici authore emanauit
doctrina, nō habeat uniuersale, nisi utiq; rarēter, iā sæpius est ostensum. Deficit quoq; & ea ab
exquisita illa particulari enarratione, quę in epidemiorū ægris descripta est: Vbi primū quidē,
† si quoquo pacto causæ præincipientes indicare ualeāt, indicat, recēsens, si quis, uerbi gratia,
uel ex laborib⁹, uel exercitationibus intēpestiuis, uel ebrietate, ægrotare cœperit: deinde, q pri
mo quidē die hæc circa ægrum contigerunt, & secundo alio, & ita tertio, & quarto: & alijs dein
ceps diebus, oīa, quæ fuerunt, explicat: ijs, q ab ipso didicerint, præceptionē uniuersalē cōsenta
neā ijs esse, quæ in ægris apparuerunt, ostendens: ducitq; simul interdū is ad exercitationē, ut in
horū explicationibus ostēdimus. Qui uero ægros in hoc scribit libro, ab hmōi enarratione ex
quibusdā semel uisis iā uniuersalia præcepta cōstituere intendit, non parū in multis errās, ut in
hoc, quod alteri factū sit, alteri attribuere, qūo & nūc. Nēpe, ubi Aspasij filij uētris symptomata
solū scripsit, ea cōuulsiuum quippiam habere ait. Tria autē sunt ab eo scripta symptomata, unū H
quidem est uentris distentio: alterū ad necessitatē ὑγρὰ χαλᾶν. i. liquida laxare, quod ꝑ ἀνάγκην
id est deijcere, dicere consueuit: tertiū ab ipsis est, cito intumescere. Significat autē cū hoc & q
uenter minuatur forsan ex liquidis deiectionibus: nempe mox post ipsas dictū est, cito intume-
scens. Solis autē his symptomatis iunctum, conuulsiuū quiddā, si quis in ita ęgrotante homine
prædixerit, fallet̄ sæpissime: uerū aliquando, uel etiā in paucis semel, uoti fiet compos. Is quoq;,
qui hęc scripsit, ubi dictis nūc uentris symptomatis similia, in antecedente dictione cōmemora
uit, de conuulsione nullū fecit sermonē, etsi ceruicis dolorem factū cū comate dixerit. Ita autē
habet oratio: Ex ceruicis dolore comatoso & sudante, uenter inflatus, si ad necessitatē humida
laxauerit sublatus. Quòd igitur symptomata uentris hæc similia ijs sint, quæ nunc sunt dicta, liq
do cōstat omnibus: sed præter hæc, ceruicis adiectus est dolor, neruosæ partis & prope cerebrū
sitæ, & dorsalem medullā continentis, cum hoc q cerebrum iam erat affectum: nempe comato
sum, cerebri est symptoma: uerisimilius autem erat in ita laborāte scriptum fuisse, hr̄e aliqd cō-
uulsiuū, non autē in præsenti: in quo fieri pōt, ut symptoma aliquod aliud cōuulsionis indicato
riū factū sit, quod in enarratione omisit: Nisi ipsum superrigere, in ea dictū, quis cōuulsionis si-
gnum esse existimauerit: quod sane & ipsum à quibusdā expositoribus est dictum, qui quotidię
tertianos

† *si insignis ali qua sit ex causis procatarcticis.*

A tertianos quartanosq́; circuitus quibuſdā cū uehemētiſſimo rigore fieri, nihil cōuulſiuū hn̄tes,
nō uident. Verū, q̄ talia ſcribunt, adeo in re medicinali ſapiētiſſimi ſunt, vt rigorē, neruorū affe-
ctionē eſſe, ut cōuulſionē, tremorēq́; exiſtimēt. Neq; ſanè, cur Aſpaſij filius cōuulſiuus factꝰ ſit,
poterit quis dicere, nō ſcriptis oībus, quæ ipſi contigerunt: neq; cur χλωρὰ. i. uiridis putredo in
oris locis facta ſit: ſucci etenim uitioſi ſoboles ſunt eiuſmodi pathemata: quā vnde aliq̄n acerua
uerit, eſt incertū, cū, quanam uictus ratione ſit uſus, ignoremus: neq; uero, q̄ in ipſius uentre fa
cta ſunt, putredinoſæ cacochymię ſignum p̄ferunt: adde, ꝙ neq; quā nā dicat putredinē uiridē,
manifeſte cognoſcitur, qm̄ χλωρὰ & quæ ærugineum, & quę pallidum habent colorem, uocitant.

8 *Quibus lumborum tenues, & diuturni dolores ad hypochondrium griphorum modo euntes, & ciborum auerſionem inducentes unà cum febre: dolor his ualens, contentusq́; ad caput perueniens, acute, conuulſiuo modo perimit.*

Siue ὑπὸ λεπτὸν, ſiue κατὰ λεπτὸν. i. tenues, ſcribatur (utroq;. n. modo ſcribunt) multā hēt obſcu
ritatē. Eam ob cām quidā ὑπὸ πλευρὸν. i. ſub coſtā, ſcripſerunt. Qui ergo uel ὑπὸ λεπτὸν, uel κατὰ
λεπτὸν, ſcripſerunt, ſentētijs ſunt diuiſi: nempe alij tenue inteſtinum dici aſſerunt: alij latum os,
B & ſacrum appellatum. Sunt, qui horum tertium q̄ppiam fecerunt, ita ut ſimul utrunq; dicant, ra
tionēq́; ſimul ijs, q̄ inferuntur, adiungant: nempe à uena, q̄ ad portas iecoris eſt, propagines ſciſ-
ſurasq́; plurimas in meſaræo fieri aiunt, atq; illis affectis lumborum dolores non continuos, ſed
tenuibus quibuſdam interuallis infeſtantes, ſuccedere: quas ad dextrum hypochondrium in ie
cinoris portas, tum reduci, tū contrahi, & ueluti cōuelli aiunt: vbi uelut radicem eſſe affectionis
ſupponunt, cū hæc uena unà cum propaginibus phlegmone laboret. Quare aūt ita intelligendū
ſit uerbum γριφώμενα. i. griphorum modo euntes, prætermittunt quidem hi, ſed quidam alij παρὰ
τὸν γρῖφον, nomen accepiſſe aiunt: uocatur aūt ita rete quoddā piſcatoriū, non, ut hi exiſtimant,
per φ ſcriptum (nēpe aliud uocis huius ſignificatum exiſtit) ſed per π. Quare quidam in præſenti
dictione ſcribunt γραπτόμενα: Alij inuolutas mēbranas γραφομένους dici ex cōſuetudine inquiunt,
cū q̄s digito deſcripſerit diſcreueritq́;: atq; ob id ꝑ metaphorā dolores, qui morſis deſcriptisq́;
fiunt, γραφομένους uocatos: alij & à principio dictionis dictum eſſe aiunt, lumborū tenues diutur-
nosq́; dolores, quaſi hoc pacto dixiſſet: dolores κατὰ σμικρὸν. i. exigui minutiq́;, qđ eſt imbecilli.
Condonantes igitur tū ijs, qui ita exponunt, tū ijs, q̄ portas iecoris pati aſſerunt, rectè dicta eſſe
oīa (nam ciborū auerſionem argm̄ quoddā affecti iecoris eſſe inquiunt) ab eo, quodnam ex ſic
C dictis futurum ſit nobis emolumentū, audiamus. Inquit. n. oronis ſcriptor: dolor his ualens con
tentusq́; ad caput perueniens, acute conuulſiuo modo perimit. Nunquid igitur cōſulent nobis,
ut prædicamus oīno hæc ſequi? Nempe, ꝙ infeſtantium cōmutatio non ſolum in caput, uerum
quoq; & in quālibet aliam partē, ſiue meſenterium, ſiue & hepar pati uelint, fieri queat, condo-
net q̄s: at certe, quonam pacto cōmutatio fiet, p̄noſſe poſſibile non eſt, priusq̄ peculiaria parti
ſymptomata adſint, q̄ꝗ̄ facta cognoſci queat: & p̄ſertim cum, quæ prius infeſtabant, ſedata fue-
rint. Quinetiā cōmutationes eiuſmodi in ægrotis, in epidemiorum libris ſcriptę ſunt. Et ſanè, ſi
nunc quoq; ita ſcriptū fuiſſet, eiuſcemodi q̄buſdā ſymptomatis in uētriculo obortis, ac poſtea
repente occultatis, doluit uehementer in capite ęger, diceremus in ipſum tranſmutationē factā
fuiſſe: neq; tn̄, quid faceret, certo licebat dicere, priusq̄ aliquod aliud ſignum cōpareret uel ca-
raphoræ, uel delirij, uel conuulſionis, nempe & id fieri poteſt: poteſt quoq; & natura morbo ro-
buſtior proritata, ſanguinis per nares eruptionem moliri, uel parotidas ſuſcitare. Didiciſti ſiqui
dem horum oīum incipientium eſſe ſignum: ſed, priuſquā incipiant, capitis dolorem ſolum exi-
ſtentem ſuſpicationem quidem omnium præbere, certam uero nullius ex ipſis prænotionem.

D 9 *Superuenientes rigores, & nocte magis quodam modo exacerbantes, cum uigilijs, & uenarum agitationibus in ſomnis, atq; urinas in ſe ipſos laxantes, in comatoſas aliquando finiuntur conuulſiones.*

Libri huius author, ut in ſingulis dictionibꝰ, vel nomen aliqđ inuſitatū, uel cōpoſitionē, inue
niret, magnopere laborauit: qūo & nunc utrunq; fecit. At, quæ in ſingulis dictionibus inuſitata
ſit compoſitio, tranſeunte eo uel ab affectionibus ad affectos, uel ab affectis ad affectiones, p̄te-
reunda nobis eſt, propterea ꝙ, quātum in ipſis eſt, nullam ſermo ſit habiturus obſcuritatem. In
p̄nti uero dictione φλεβοδονώδεα, nouum peregrinumq́; nomen fecit, uenas agitari, quantum ex
uoce eſt, oſtendens: uel ēt, ut quidam nomen ſcripſerunt, per φλεβοτονώδεα, uenas extendi. Siue
igitur proprio appellatas uenas, ſiue arterias ipſas, ꝙ has interdum uenas antiqui appellent, agi-
tari uel extendi audire oporteat, mirari licet, quomodo nūc primum eas memorauerit. Nam, ſi
arterias indicare uoluerit, uel tēdi, uel agitari, qđ de uibratitia motione eſt intelligendū, de ipſis
aliquid in multis ægrotātibus dixiſſe oportebat. Nam, ſi author circa arteriarū motiones uſque
adeo diligens erat, ut & uibrari eas, & tendi obſeruaret, nequaquā alias pulſuū differētias igno
rauit. Quomodo igitur de ipſis nihil ſcripſit? Si uero proprie appellatas uenas tendi memorauit,
qūo & non huius ſymptomatis iam antea mentionem fecit, quod ſcilicet in uehementibus capi
tis doloribus fieri cōſueuit? Vidētur ſiquidē in his, & p̄ſertim ubi cū multa caliditate fiunt, pul-

ſantes,& quaſi uibrari temporum uenæ.Sæpius aũt & colli iugularias,quæ uidelicet in ſuperfi-cie collocantur,motione pulſui cuidam non diſſimili agitari uidimus. Videtur quoq; & in temporibus ex ſubiacentibus arterijs motio accidere,quo tpe illæ maxime pulſant. Ambiguitates ergo huiuſmodi quidã effugere uolentes pro φλεβοδονώδεα, φλεδονώδεα inquiunt, nomen ἀπὸ τῶν φλεδόνων facientes: quod autem φλεδόνας & φλυαρίας,& λήρους,ideſt nugas & deliramenta,quidã ueteres nominauerint,nõ te præterit.Affectiones igitur(inquit)cum uigilijs exiſtentes,& in ſomnis delirantes,urinam inconſulto χαλῶντες i.laxantes,quod eſt ἀποκρίνοντες,id eſt excernentes. Nempe ab affectionibus ad ægrotantes tranſijt: rurſum ad affectionem reuertens inquit,in comatoſas aliqñ finiuntur conuulſiones.Inquiens autem,aliqñ,nos à moleſtijs liberauit:principio ſiquidem neruorũ affecto, ut uigiliæ, nugæ, & urinarum inuoluntaria excretio oſtendũt,nil mirũ inde phrenitim fieri,& coma,& conuulſionem,& uocis priuationem, & quoduis aliud tale pathema.Superfluum itaq; fuerit,ad hanc prædictionem,tum ſuperrigere, tum nocte magis exacerbari:ſed,quod iam ſæpius eſt demonſtratum,ſcribit etiam, quæ prædictionibus ab ipſo dictis minime conueniunt,communia à proprijs ſeparari neſcius. E

10 *Qui principio* ſudant vrinis coctis,deuruntur q,,& abſq; indicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur,torpidi item comatoſiq;, & conuulſiui,pernicioſe habent.* F

Ruſus hoc in loco,qui principio * ſudãt urinis coctis,ſuperuacaneum eſt.Nempe & deuri,& abſq; iudicatione refrigerari,perimere hoĩem ſufficiunt:deinde & celeriter peruri: veluti & † q̃ principium alterũ faciunt,per ſe ipſa ægrum corrumpere nequeũt: de qbus ita ſcripſit,torpidi item,comatoſiq;,& cõuulſiui pernicioſe hñt. Ab his ergo utriſq;, principio *ſudantes cũ urinis coctis ſcripſit,quod perinde eſt,atq; quiſpiã dicat in periculo mortis uideri hoĩem,qm̃ & cerebri membrana perforata ſit, & thorax confoſſus, atq; in coxa ulcuſculum æger habuerit: aut ſi quis periclitari hominẽ dicat pp aquam inter cutem,& unguium abſceſſum. Quidnam proinde adhuc deſideremus,quasnam dicat urinas coctas? de quibus antea dixi à Ruſo Epheſio Zeuxiden empiricum increpatum fuiſſe: nẽpe falſum eſſe id,neq; malum eſſe aliqđ, ubi tales urinæ factæ fuerint: uerũ autẽ eſſe, quod laborioſæ urinæ malum aliquod ſignificent: nempe eas indicari, q̃ cum labore excernuntur. Secundo uero loco ſcriptum hoc de urinis coctis in utraq; dictione, æque ſermonem uitiaſſe non amplius credibile eſt, ut Ruſus cenſuit Zeuxin redarguẽs. Sed forſan author coctas urinas craſſas & albas uocauit,quoniam ſubſidentiam huiuſmodi, & in uere coctis urinis uidit: quæ uero returbatæ ſubiugalium modo,non coctas. G

† quæ ſunt alterius principij. nimirum cerebri.

11 *Vterum gerentibus ſi capitis dolores, ſoporesque cum grauitate fiant, vitioſi ſunt: forſitan uero & his conuulſiuum aliquid pati * prodeſt.*

* Al. contigit.

Quidam rurſus pñtem nominũ conſtructionem ſolœciſmum hr̃e uidentes,uerbum,his,permutauerũt,talem efficientes dictionem,forſitan uero & hæc cõuulſionũ aliquid pati *iuuat: uerum,ut antea retuli,dũ intelligentia ipſa maneat,ſcribere unicuiq; ſuo arbitratu cõcedentes,de eorũ, q̃ referuntur,ueritate diſſeramus. At de ea certe iam diſſerere non ſinit dictioni adiacens nomen ἐπιφόροισι.i.uterũ gerentibus,qđ explicatione eget. Nõ ſolum etenim nominum inuſitatã cõpoſitionẽ dictionibus in ſingulis excogitare cõtendit author,uerũ quoq; & ex nominibus ipſis unũ duntaxat, at interdũ & duo,& tria inſerit uel planè peregrina, uel nõ in eo ſignificatu, qui apud græcos uſui fuit, Quidam igitur ἐπιφόρους,granidas eas,quæ non longe à conceptione abſunt intellexerunt: alij,pp̃te concipientes atq; aſſidue uterũ gerentes. Inquit igi͂, Si capitis dolores,ſoporesq; cũ grauitate fiant,uitioſi exiſtũt. Sed cõe oĩum ita habentiũ nomen ἐπιφορέας adiecit: quo modo & orõnem,cum grauitate,ut peruestigemus,utrum ne præter id, quod laboranti totũ corpus graue uideatur, id adiecerit,uel capitis dolores cum capitis grauitate,uel ſoporẽ cum grauitate. Sed,ubi quis uniuerſa hæc trãſcurrerit,ad prædictionẽ nihilo plus aſſequeͥ,neq; ſcđm hunc ſcriptorem.inquit ergo,forſitan uero & his conuulſiuum aliquid pati *prodeſt. Cum autẽ uirũ audieris dicentẽ,forſitan,atq; ex particularibus tanq̃ uniuerſalẽ incõſulto feciſſe orõnẽ,raro rẽ uſu euenire liquido cognoſcas: q̃ uero rarẽter cõtingunt,à prorrhetica ſpeculatione deſciuiſſe ſæpius tibi diximus. Nã, ſi tanq̃ cõtingentia fieri quis dixerit,ſæpius iam audiuiſti affectum cerebrum poſſe quoduis ſymptoma, uel in ſenſibus,uel arbitrarijs motionibus,comitari: ſi uero tanquam ſæpius fieri,non ſolum non fit ſæpius, ſed neq; ambigue,quod nunc dixit. H

12 *Dolores in faucibus gracilibus ſtrangulantes,conuulſiuum quiddam habent,tum alias, tum à capite orti: vt Thraſynontis fratris filiæ obuenit.*

Ex hac quoq; dictione librum hunc non eſſe legitimum Hippocratis quis dixerit, ubi inquit φάρυγγι ἰσχνῷ id eſt faucibus gracilibus. Nempe ſcripturã hanc habent tum antiqua exemplaria omnia,tum interpretũ commentarij: niſi ſcribentis uitio id uertatur, quomodo & alia multa in exemplaribus multis uitiata reperiuntur. Artemidorus tamen & Dioſcorides manifeſte φάρυγγι ἰσχνῇ ſcripſerunt: nempe, quod φάρυγξ fœmineo ſcribatur genere,ſuperioribus omnibus eſt con-

A sessum. Reperitur quoq; & ĩ hac dictione φάρυγξ ἐπώδυνος, ἰσχνὰ, μετὰ δυσφορίης πνιγώδης. i. fauces graciles dolentes cum implaciditate, strangulantes. Quòd aũt ęgros cernens, concursiones horũ scripserit, neq; ex ijs, quę uiderit, se ipsum instruxerit, neq; ad uniuersale particularia reduxerit, vel ex hoc palàm fecit. Fauces. n. non semel memorauit (uelnti in prognostico Hippocrates in Prog. com. 3. tex. 15. cla. 4. 209. a fecit, oĩa, quæ de eis sunt, continuata serie, & nõ sæpius, percurrens) aliàs in alia libri parte. Qđ ergo in præsenti dictione ait author, si sæpius seorsum dictorum memor fueris, ẽt in hac cognosces, quonam pacto ex inuento particulari, in enunciationem ire uniuersalem ausus sit, nominatim Thrasynontis fratris filiam perstringens: in qua scriptam concursionem conspexit.

13 *Tremula conuulsoria facta cum sudoribus redire consue: a, his indicatio euenit, ubi superriguerint superrigent hi præcluso in ventre ardore.*

Dictionem hanc quidam in duas dispertiunt orationes, unam quidẽ, quæ ita habeat: τὰ τρομώδεα σπασμώδεα γινόμενα, i. tremula conuulsoria facta. fatentur uero hi orationem hanc mancã esse: subaudiendumq; aliquid, de quo paulo post dicam, uolunt. Alteram orationẽ principio altero efficiũt, τὰ ἐφ ἱδρῶσι. i. cũ sudoribus, redire cõsueta, iudicatio his euenit, si superriguerint. B Qui uero orationem utranq; connectunt, sine articulo τὰ scribunt, tremula conuulsoria facta, ἐφ ἱδρῶσι. i. cũ sudoribus, redire consueuerunt: id quod, quia falsum sit, ab expositoribus est dãnatum: alterũ uero, ꝙ mancum. At, qđ dictioni deest, scribentis delicto id accidisse põt: falsitas aũt ipsa nullã admittit excusationem. Nempe, ꝙ tremula conuulsoria facta cum sudoribus redire consueuerint, falsum est: cum redire non consueuerint, sed lethalia existant, siue cum sudore fiant, siue nõ. Considerabimus igitur ea, quæ hi dicunt, tremula conuulsoria facta, mortẽ inferunt. aut, tremula, uel conuulsoria, per se legi præcipientes. Nẽpe & hoc intelligi pacto posse inquiunt, tremula conuulsoria facta mortem inferunt: posse aũt & in hunc modũ, tremula, uel cõuulsoria si fuerint, praua existunt: vt prius quidem planè perfectam absolutãq; ex tremulis, in conuulsoria degenerationem doceat: posterius uero, tremulis pathematibus ubi superuenerit conuulsoriũ, sequi mortẽ. Vtrunq; siquidem est lethale: sed prius quidẽ tanquã tremulis ad conuulsoria ante hominis mortẽ trãsmigrantibus: posterius uero tanq̃ planè cum hoc factis, atque ubi firma fuerint, mortem inferentibus. Cui uero hæc placent, ipsis licet uti. Ego aũt ad eos pergã, qui principio altero dictionẽ cum articulo τὰ legũt, τὰ ἐφ᾽ ἱδρῶσι φιλυπόστροφα. i. cũ sudoribus redire consueta: deinde subticẽtibus nobis, & postea legentibus, iudicatio his euenit, si superri C guerint, ut sermo hmõi sit: cum sudore desistere uisa pathemata, rursumq; reuerẽtia, & rursum ignescentia, at iterum sudoribus solui uisa, ueram certamq; hñt solutionem iudiciumq;, ubi superriguerint. Quod autem deinde dicitur, superrigent hi præcluso in uentre ardore, eiusinodi habebit sententiam: uentris æstus antecedit, si præmemoratis superuenturus est rigor.

14 *Lumborum dolor, & capitis dolor, & cordis dolor, cum excreatu violento, conuulsiuum quippiam habet, submutumq́ cum iudicatione rigorem.*

Quidam dictionem coniunctione, &, semel scripta exponunt, conuulsiuum quippiã habere non ex prædictis quatuor fieri, sed ad ueritatem de oĩbus prædici, uolentes: quatuor dico, lumborum dolorẽ, cephalalgiam. i. dolorem capitis, & cardialgiã. i. cordis seu stomachi dolorem, & uiolentũ excreatũ: ita fit, ut hoc scribãt mõ: lumborũ dolor, capite, & stomacho dolẽti. Alij coniunctionẽ, &, bis scribunt: quo ego mõ protinus ab initio scripsi, ꝓpterea ꝙ exẽplaria cõplura ita habeant. Descriptio aũt tale quippiã indicabit: lumborũ dolor, si & capite doluerit quis, & stomacho, uel cum screatu uiolento, conuulsiuũ quippiã hẽt. q̃q̃ & dictio ita scripta utrunq; simul ægrotanti factum significare possit, & lumborum dolorem, & cephalalgiam. Ego aũt neq; D experientia, neq; rei natura, conuulsionẽ prædictis consequentẽ esse pronũciare possum. Quin ẽt author adiecit, conuulsiuũ quippiam hẽt, quod non idem est, ac si dicas symptomata hmõi conuulsiua esse. Docui porrò antea, ꝙ non similitr audire cõueniat, cautum hoĩem tales expromentẽ uoces: & eũ, qui facile de particularibus, tanq̃ uniuersalibus, pronunciat. Nã, cum temerarius ille hæsitans dicat, conuulsiuum quippiam hẽt, uel exiguũ esse, uel raro contingere, quod dr̃, ostendit. De singulorum aũt, quæ in oĩbus tertij huius cõmentarij dictionibus referuntur, symptomatum uirtute, paucis quidẽ docui in horũ cõmentariorũ prima, & secunda: longe aũt lateq; in prognostici cõmentariis: uberius item ac fusius in libris de iudicationibus, & symptomatũ causis: nõ pauca quoq; de his in libris epidemiorũ sunt enarrata. Satis ergo hoc loco fuerit solã dictionẽ explicare, atq; insuper, uerũne an falsum sit, qđ enũciatur, aut frequẽs, aut ambiguũ, aut rarum, sententiam adiungere. Post orationem, conuulsiuum quippiam hẽt, scriptum est ὑπόκωφον nomen. i. submutũ: quod quidam cum prædictis connectunt, ita ut fiat talis dictio, conuulsiuũ quippiam hẽt submutum. Alij principium dictionis, quæ infertur, esse existimãt, cõmutantq; iterũ hi ipsi dictionem: nẽpe alij sine articulo scribunt: alij neutrum articulũ adiungunt, talẽ fabricãtes dictionẽ, τὸ ὑπόκωφον. i. submutus cũ iudicatione rigor, uẽtris deiectiones subliuidę turbationis plenæ, & urinæ tenues. Quidã legũt per se, cũ indicatione rigor, neq; cũm

prædictis neq; cum sequentibus ordinantes. Alij totam dictionem cõmutant, atq; ita scribunt, ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος. i. subterrefaciens cũ iudicatione rigor. Consequenter aũt tibi utrorũq; expositionem per se exacte scribã. Quidam igitur ἅμα κρίσει ῥῖγος. i. cum iudicatione rigor, per se scripta esse uolunt, multasq; fieri cũ rigore iudicationes significare. Orationẽ uero ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος, dixi iam antea quosdã permutare, & pro ὑπάφωνον, ὑπόφοβον scribere: geminamq; faciunt expositionẽ, alij quidem pro φοβερὸν ἅμα κρίσει ῥῖγος, dici putantes: alij pro μετρίως φοβερόν, quasi mediocriter terrificum dixeris, ut τὸ ὑπάφωνον simile sit τῷ ὑπόφοβον. Fuit aũt & tertia quædam scripturæ huius expositio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non est: ueluti, si, dum uel per sanguinis eruptionem quis, uel uomitũ, uel uentris uacuationem, uel sudores, uel hæmorrhoidẽ iudicatur, uel mulier per menstruã purgationem, rigeat. Sepius certe fieri ur̃, ut bonam aliquam uacuationem antecedat rigor: cum uero iam excernunt, rigorem incipere malum. Quod aũt id uerũ sit, qui multos ægros diligenter contẽplati sunt, norunt: si uero prorrhetici author ita censuerit, est diuinandum: principio siquidem neq;, an ab illo scriptũ τὸ ὑπόφοβον sit, nouimus, in antiquis enim exemplaribus plurimis non ita scriptum est. E

15 *Ventris deiectiones subliuentes, turbulentæ, & vrinæ tenues, aquosæq;, suspicionem habent.* F

In Prog. com. 2. t. 22. 4. 199. h lib. 200 h. t. 30. & 201. a. t. 32.

De his utrisq; seorsum in prognostico disseruit Hippocrates, tum subliuentes uentris deiectiones prauas esse inquiens, tum urinas tenues aquosasq;: nũc suo more diuersi generis notas cõplectens, nihilo plus docet. Potuit sanè & his author praua sputa coniungere, vel spirandi difficultatem, uel aliam quampiã uitiosam notam. Quidam uero expositores dictionem hanc, huic, submutus cum iudicatione rigor, cõiungunt, unamq; totam efficientes, super dictis oĩbus illatũ esse ab authore dicunt, id quod in calce dr̃, ὕποπτα. i. suspicionem habent: nempe & his subliuentibus. s. uentris deiectionibus, urinisq; tenuibus & aquosis, non absq; ratione infertur, suspicionem habent. Si uero quispiam his addiderit, & τὸ ὑπάφωνον. i. submutum, non suspectam solũ ait esse concursionem, uerum quoque & euidenter malam.

16 *Fauces parum* exasperatæ, venterq; inanibus surrectionibus murmurans, & frontis dolores: contrectati fatigati, in stragulis vestimentisq; dolorosi; quæ ex his augentur, difficilia existunt: somnus multus in his conuulsiuus, & dolores in frontem graues, & mictio difficilis.*

Ventrem murmurantem cum inanibus surrectionibus, quidã phreniticũ esse symptoma cõtendunt: nẽpe duobus modis errare eos, vel q, quæ sub sensum cadunt, non sentiant, q̃q̃ cũ dolore persæpe fiant: uel q, quæ sub sensum non cadunt, sentire vñr: altero aũt modo resurgere q̃dem eos tanquam morsos aiunt, sed nihil operari, qñ neq;, quod morderet, erat: morderi siquidem sese putant, sed non mordentur. Oratio aũt, in stragulis uestimentisq; dolorosi, ex assueto sibi enunciandi modo, absurde dicta est, quæ talem het sensum: tactum eorum, quę ipsis substernuntur, non ferẽtes, sed dolentes. An ne quidem & ob id, q ab incumbentibus grauentur (dura siquidẽ esse arbitrãtur, uel mordẽtia, quæ substrata sunt, atq; inuisam hñt, quæ circunfunditur, uestẽ stragulã) an si ob aliud quippiam ipsis contingit, prorsus est incertum. Deinde & alia deinceps recensens, cum inquit, somnus multus in his conuulsiuus, sophistis præbet peruestigandi occasionem, an possit aliqñ somnus lædere: nam aut iuuare ipsum inquiũt: aut, si non iuuet, nequaquam tñ unq̃ lædere. De ea re aũt in aphorismorum cõmentarijs antea disserui. Neq; uero, si somnus multus lædit, conuulsionem efficere ur̃, at solum periculosum esse morbũ ostẽdit. Mictio aũt δυσκολαίνουσα. i. difficilis, miro modo ab authore in obscuritatem est excogitata: ita ut inter expositores alius dicat δυσκολαίνουσαν, eam quæ fit cũ dolore, esse dictam: alius eã, quæ retinetur: alius eã, quæ ægre fit, & eã quæ continue, & eã quæ in strãguria fieri solet: eã uero, quæ prępotẽter mordet, alius. Vbi uero oĩa percurrerimus, nihil, qđ effatu dignũ sit, ad prędictionẽ consequemur ꝑꝑ eam, quam sæpe retuli causam, q. s. permulta diuersi generis permiscet symptomata. Argumentũ rei huius maximum est uel hoc, q interpretum non nulli eo quidẽ ierint, ut dictionẽ pertingere ad hanc vsq; orationẽ, somnus multus in his conuulsiuus, existimarent, principio alio, quæ consequuntur, legi præcipientes: alij uero coiungant: atq; ex cõiungẽtibus alij alia in parte consequenter dictorum circunscribi dictionem uelint. Si igitur oĩa ad finem usq; quis persequatur, quę in singulis suspicionibus separatim expositores dixerunt, longum sanè efficiet sermonem, nihilq; eos, qui in hunc incident librum, iuuabit. G H

† Al. ex cõuulsiuis. s. affectionibus & sic inferius.

17 *Vrinæ detentio, & quibus rigores † ex his conuulsiones: vt & ipsa, vbi inhorruit,* sudauit.*

Si coniunctionem, &, permutauerimus, sermo erit dilucidior, talis redditus: vrinæ retentio, quibus rigores, & ex his conuulsiones. Hęc particula, quibus rigores, dicta est, & in libris epidemiorũ in hac dictione: ante rigorẽ urinarũ retẽtiones. Quòd aũt & ex cõuulsiuis affectionibus urinæ retineanẽ, ꝓposuit author in præsenti dictione. Quæ aũt temere a quibusdã dictionis huius explanatoribus dicta sunt, subticere est melius. Ego aũt explanationẽ ad eã, quę idonea sit, prænotionem, dico. Sequitur, & ita, ubi inhorruit sudauit. Quintus quidem, solam hanc cum

sciret

A sciret scriptionem, quam in antiquis, ut ait, exemplaribus reperit, fatetur se non intelligere. Verum in compluribus exēplaribus scriptum est, & ipsa, ubi inhorruit, sudauit, ut mulieris nomē ea uoce intelligamus, quam, ubi inhorruit, sudare* contigit.

18 *Syncere desistentes purgationes, *alibi quidem exacerbantes, his vero & valde: & talibus & parotides exurgunt.* • *Al. omnibus*

Vt pro purgationibus vacuationes diceretur, præstabat. Nempe, cum excerni cōtigerit, quę corrupta sunt, purgatio est corporis: cum {vero} excernanť, quæ vi morbi fiunt, {vacuatio.} Cuiuis aūt, ꝙ de his dicatur, patet ex verbo, desistentes, ꝙ expurgantes corpus uacuationes, principium quidem a synceris interdum hñt, sed desinunt in benignas mitesq; deiectiones. His uero & ualde tales exacerbantes esse vacuationes, ad interdicta relationem habet. Antea aūt dictum est: vrinæ retentio, quibus rigores, & conuulsiones. Prænotio aūt in ea re est, ꝙ parotis suscitari possit: atq; ob id scribitur, ꝙ ægro cuidam ex ijs, quæ in dicta syndrome relata sunt, parotida habere contigerit: non tñ perpetuo sed magna ex parte parotidas prædictam sequi syndromen est rationi consentaneum: didicimus siquidem talium abscessuum notas.

B 19 *Turbulentæ, ferocesq; è somno excitationes, conuulsiuę, tum aliàs, tum cum sudore.*

Iam antea concursiones huiusmodi explanauimus, nihil sanè, neq; quod necesse sit, neq; magna ex parte, habentes: atq; ob id præsentem dictionem quidam ijs, quæ inferuntur, nectūt, cæteri autem distrahunt.

20 *Ceruicis, dorsiq; perfrictiones apparentes per totum corpus, in his & spumosæ vrinarum excretiones cum animæ deliquio, atq; oculorum hebetudo, conuulsionem prope esse indicant.*

In multis quidē exemplaribus dictio ita scripta est, perfrictiones apparētes, in alijs uero melius hoc pacto, apparentes per totū corpus, tanquā fieri non possit, ut totū simul refrigeratū sit corpus, atq; ob id bene adiectū sit, apparentes. Quod deinceps dr̄, non paruam hēt in scriptura controuersiam: quidā.n. scribunt ἀφρώδεες.i. spumosæ mictiones: alij aūt πυώδεες.i. purulentæ. Sed ad totū rei sensum uerbū, spumosæ, est rationabilius: nā purulētæ mictiones, si propriæ utique intellexerimus, & non ut libri huius author improprijs nominum methaphoris uti consueuit, pus urinis pmistū esse indicāt: puris aūt gñatio, tm̄ abest, ut conuulsionē significare possit,
C ut ēt in aliquo, qui cōuulsionis incurrit suspicionē, signū bonū sit, morbū concoqui ostendens: spumosæ vero siue ob colliquationē, siue ob perturbationē quandā, flatuosumq; spirtū exoriātur, suspectæ utroq; modo ad conuulsionē existunt: non tñ purulentæ his similiter. Si uero improprie purulentas dixit urinarū tū crassarū excretiones, neq; ita suspectæ sunt, neq; ad cōuulsionis generationē proficiunt. Aīæ aūt deliquiū, & oculi hebetudo, quæ ἀμαύρωσις dr̄, imbecillæ aīalis facultatis signa existunt. Conuulsionem igitur non ea symptomata dictis adiecta, sed sola illa pñt indicare: illa dico, ceruicis dorsiq; perfrictiones una cū toto corpore: urinā itē spumosam, aut crudam, aut incoctam. Oculi aūt hebetudo per accidens conuulsionis expectationi fidē faciet, ꝙ principiū neruorū affectum significet. Nosse aūt oportet & concursionem hāc †uirtutum* inferre conuulsionem: non tñ perpetuo, uel ut plurimum, sed ambigue magis, si ἀφρώδεα, id est spumosæ scripserimus: neq;, si scribatur πυώδεα, i. purulentæ, expers, ut dictum est, expectationis erit: medium utriusq; obtinēte, si ὑπνώδεις, i. somniculosæ, scriptum sit: sed illis adhuc magis, si crudæ & incoctæ uideantur. Quibus autem hæc cessauerint, his propè esse tum cōuulsionem, tum mortem indicant, oculorum hebetudo & apsychia. Intelligit autem proculdubio, lipopsychiā; i. animi defectionem. Dioscorides pro ἀψυχίη scribit ἀποψυχῆ.

† *τῶν δυνάμεων i. virtutum est in cod. græcis. arbitror tamē legēdū esse τῶν δυναμένων .i. eorū quæ possunt. ut sit sensus. hæc conuulsio ē ex ijs, quæ inferre possūt conuulsionem, non tamen perpetuo. &c.*

D 21 *Cubiti, & ceruicis dolores conuulsiui, à facie autem hi, atq; in faucibus sonitus multi cum saliuatione, sudores in his per somnos boni: an & sudore quam plurimos leuari non malum?*

Orationem, à facie aūt hi, intellexerunt oēs, ut æquam habeat conditionem cū hac, a capite, nempe, & supra in alia dictione dixit, tum aliàs, tū a capite orti. Quare aūt conuulsiua hęc dicat symptomata, non est incertum ijs, qui antedictorum meminerunt. Quidam uero primā dictionis partem per se tum scribunt, tum legūt, ut sermo talis sit: cubiti ceruicisq; dolores cōuulsiui: a facie aūt hi. non amplius indigentibus nobis ad conuulsionis prænotionem cōsequēte oratione. Hi autem coniunctionem, atq;, tollentes, principium consequenter scriptorum hoc fecerūt in faucibus sonitus frequentes. Quidam pro ἦχοι.i. sonitus, scribunt ὄχλοι.i. tumultus, ita, in faucibus tumultus multi, ut Dioscorides. Capito autem ita scripsit: atq; in faucibus ὦχροι.i. pallores frequentes: própte siquidē (ut persæpe est dictum) recētiores in obscuris libris ueteres scripturas pro arbitratu mutabunt. At hæc quidē, quoquo modo habeant, symptomata mala sunt: vñrq; ad psentis dictionis ueritatē quippiā cōferre. Sed iusta est quæstio, quā ob cām adiecit, sudores per somnos in his boni, nihil.n. est peculiare hoc pacto laborātibus, ut a sudoribus per somnos duntaxat iuuentur. Nēpe cōe est cōmodis sudoribus tum in dictis affectionibus, tum

in

in cūctis alijs limitationes hr̄e alias,ut si ex morbi coctione fuerint,si per uniuersum corpus,si E diebus iudicatorijs,si febres & symptomata sedauerint.Sudores aūt,qui in somnis fiunt,uigilātibus fieri superuacaneū.Quidam uero sermoni opem ferre cupientes,sudores in ijs,qui cōuellūtur,ob morbi robur fieri aiunt. Si igitur corpore tum exoluto, tum relaxato,quod in somnis fit,id oriatur,sudare hos sc̄d'm naturam est existimandum.Quod deinceps dr̄, maiorem adhuc habet dubitationem, scribēte ipso,an & sudore,q̄ plurimos leuari non malum?nullam siquidē ambiguitatem habet,cum manifeste sit bonum:si minus,at prorsus certe non malum.

22 *Dolores,si ad infernas dilabuntur partes, his toleratu faciles.*

Quòd,quasnā infernas dicat,non adiecit,ꝑpea geminā expositores fecerunt scripturā: alij siquidē εὔφοροι.i.faciles toleratu,scripserūt:alij aūt δύσφοροι.i.difficiles toleratu.Nā,si ad partes, q̄ circa thoracē,& os uentriculi sunt,peruenerint dolores,maiorem inducent tolerandi difficultatē,†q̄ cū in ceruice cubitoq; essent:si ad crura,morbosam totā affectionē insigniter iuuabūt.

† ceruici cubitoq;.

23 *Qui in febribus *sudant cum capitis dolore, interclusa aluo,conuellentur.*

Ex breuissima interdū expectatione conuellendos scribit:nempe forsan semel quēdā ita habentem conuulsum uidit,non sæpius.Liber aūt ferè totus ad delirij conuulsionisq; prædictionē expenditur.Si quis igitur authori crediderit,& in febre capite dolentes cū sudore & alui retentione conuellendos enunciare ausus fuerit,sæpius admodum aberrans,semel petitū assequetur. F

24 *Subarenidæ & liquidæ deiectiones,perfrictionesq; non sine febre,prauæ: rigores ex eis tū uesicā,tū uentrē prehendentes,dolorosi:an & in his comatosum,aliquid conuulsorij habet?nō fuerim admiratus.*

ψάθυρα per δ Attici scribunt,per θ uero ψάθυρα cęteri oēs, uocantq; ψαθυρὰς carnes,quæ duris fibrosisq;,& ægre diuellibilibus,atq; mandi cōtumacibus contrario hn̄t modo:tales autem maxime sunt,quæ a multis σαχραὶ appellantur, diem unum uel duos a iugulato aīali repositæ: ἐωλας aūt eas græci uocare consueuerunt,‡quasi biduanas,uel triduanas dixeris:‡ & ἐωλίζειν ita ante putrefacere:†hinc edulium summe recens ἐπιβραχὺ προσωλισμένον,i. parum adputrefactū mortificatumq; dr̄.‡Constat autem ex eo,quod postea ita dictum est:Senibus†ad finē accessit.‡ Ego igitur ostendi,quænā dicant homines ψάθυρα,in edulijs,& non in excrementis, orationē habentes.Sed libri huius authorē æquum erat nobis dicere,quænam excrementa ὑποψάθυρα.i. subarenida uocet:nempe,ꝙ mediocriter ψάθυρα.i.arenida,constat.‡Prorsus siquidem ad eū spectabat nobis oñdere,quęnā dicat ὑποψάθυρα.‡ Cum aūt prophetæ ipsi inter se controuersi existant,maior adhuc nobis,qui prophetæ non sumus,existit dubitatio. Nēpe est,qui liquida nūc simpliciter dici ait:alius cum aquositate liquida,crassitiemq; & substantiam nullam habentia: alij ea tanquā pinguitudine uacua:alij ueluti non glutinosa:alij (nescio qđ ipsis uisum sit)aiūt ea,quæ humidis alijs,olei instar,non miscentur:alij in liquida deiectione biliosos, & incoctos globos:alij aūt,quæ facile dissoluuntur,ut si arenam aqua consperseris,deinde digitis cōponēs constrinxeris,& mox ubi solueris,dissolutam dixeris,uidenturq; hi cæteris probabiliores esse. Eadem uero potestate dicunt,qui non glutinosa esse aiunt:quæ quis composita,& una uoce dixerit ἄγλισχρα.i.non glutinosa:si.n.ab arenulentis edulijs ad deiectiones transferre similitudinem liceat,probabilius fuerit dicere,ψάθυρα alui excrementa esse,quæ de facili dissoluunt̄,nullamq; hn̄t ægre dissolubilem unionem.Talia uero excrementa fiunt & a cibis,qui arenulentam & solutu facilem hn̄t substantiam.Vidi ego, cum in agro essem,hortulani pueros frumenti quidem indigos,pyris uero abundantes,talia deijcere.Qui milium,panicumq; edunt,uel hordeaceos panes,similia his excernunt.Si uero triticeos panes quis edens talia deiecerit,ꝙ tenuis,& dissoluens humiditas excrementis permista sit,quæ mutuam prohibeat unitionem,est suspicandum.Dioscorides,ut multa alia in obscuris libris prompte commutauit,ita & uerbū ὑποψάθυρα permutauit,fecitq; ὑπόψιφαρα,appellariq; is ita ait subnigrantia:nempe & tenebras ψιφαρὰς dictas esse apud Pindarum. Post uero ψαθυρῶν uaticinium, uel coniectationem, uel temeritatem (nempe,quòd quis in talibus,tanquam certe nouerit, enunciet, temerarium existet)ad consequentes pergamus dictiones:ex quibus prima est,perfrictionesq; non sine ardore,quod rursus ipsum certo nosse,quid sibi uelit, temerarij est hominis. Conijcientes uero & in hac re, ut in alijs libri huius multis fecimus,perfrictiones nō sine ardore dici assereremus,cum quis superficie quidem perfrixerit,in imo autem corpore sentiat igneam caliditatem.Has igitur prauas esse ait:quis enim cute quidem perfrigescentem,intus uero ardorem sentientem, praue habere, non nouit,ēt non quærentibus nobis,an subarenida deiecerit? Nempe scriptis in prognostico contenti ad dignotionem tum bonarum tum malarum deiectionum non fallemur. Deinceps autem in præsenti dictione scriptum est ita: Rigores ex his tum uesicā,tum uentrem, prehendentes,dolorosi. Quærere igitur rursus nos hoc loco uult scriptor,quiduam significet uerbum ἐπιλαμβάνοντα,id est prehendentes. Nempe antea ipsas ἐποχὰς, id est retentiones, uocauit, ἀπολήψιας,id est interceptiones:nunc autē,qui ἐπιλαμβάνοντα scripsit,alijs quidem in re eiusmodi

† Hinc edulium inuenib. ἐπιρρ... dictum, est id, quod parum est προσωλισμένον. Locus Hippocratis in libro de Alimento. Galenus uocē hāc ἐπιρραγὲς interpretatur, quod in superficie est mutatum, in expositione linguarū Hippocratis. † ἐς τέλος μετὰ βεβλαμμένα.i. exquisite mutatum.

G

H

In Prog.com.2. t.13. & 14. acre liqu 4.199 a.c.

di

A di nomen ferre vt de interceptionibus retentionibusq;,quas ἀπολήψιας vocant:alijs uero,q ue luti admodum extendãtur,indicare.Quod uero dr,ὀδυνώδεα.i.dolorosi,sufficit ostendere ægrotationem quandam significari per uocem ἐπιπαιθέοντα.In cæteris quidẽ operibus plurima eorum,quę dubitationem afferũt,ex illatis dignoscuntur:in hoc uero libro maior perpetuo priore infertur quæstio.Quo & nunc,cum inquit,an & in his comatosum,nempe uel tale est,quod ait in his memoratis,uel tum omnibus,tum postremis:nã & id patet,comatosum pathema hic quippiam simul existens & conuulsiui,ueluti in quo quidem ipsum ẽt simul extitit,q prædicta comatosum sequatur.Sed neutrum horum neq; est necessarium, neq; ut plurimum euenit: & quidem author ipse consentit:adiecit.n.coniunctionem dubitandi,an:deinde ipsi acclamauit, cum dixit,non admiratus fuerim,nempe ita in compluribus & fide dignis exẽplaribus est scriptum,ueluti & in alijs quibusdam nullo pacto scriptum reperitur.

25 *Quæ in acutis morbis vomitoriæ trahuntur,vitiosa:atq; albæ deiectiones,difficiles:lentore carẽtia ex his percurrentia multo cum æstu in mentis eunt aberrationẽ:an ex his comatosi torpidiq́ postea fiunt? morbus ex talibus diutius manet:an & circa indicationem arescentes difficulter spirent?* • al.tussiculosi.

B Quæ in acutis,inquit,morbis uomitione trahuntur,uitiosa sunt:tale aũt quippiã & antea est scriptũ:nosq; in similibus similia dicere cogimur.Adijciam uero nunc & illud,quod ante dictũ non fuit,cũ nauseam fieri dicebam,quĩ ad expurgãda,quæ cõtristant,uẽter cietur.Quidã & ob phlegmonen ipsius,nauseabundã fieri affectionẽ dixerũt: quod in supradicto uniuersali sermone continetur.Nã,si phlegmone sua propria ratione nauseã pariat,nunquam uenter phlegmone obsideri citra nauseã reperietur.Incidit aũt huic symptoma eiusmodi,cum plegmone obsidetur,quoq; duobus modis:altero quidem,cum tenues quidam ichores ex inflãmatis particulis ad interiorem ipsius capacitatem decumbentes,collectiq; in eo loco,os ipsius contristauerint: altero aũt,cum permistio affectionum fuerit.Duabus siquidem inter se complicatis affectionibus,per se in utraq; fieri solet.Permista igitur ea,quæ nauseam parit,affectione cũ phlegmone, ꝑp altetam earum nauseantes ægri fiunt,non ꝑp phlegmonen.Contingit aũt non nunquã,ut ex moderatis nauseis uomitus statim incidat:non nunquam sanè & conturbatio quidem plurima & frequens fiat,uomatur uero uel nihil,uel prorsus paucum:quod conijcere licet his uerbis,uomitoriæ trahuntur,ipsum uelle significare,quę in p̄sentis dictionis capite sunt posita. Prauum autem est,non ut signum tantum,uerum ẽt ut causa,symptoma hmôi. Nempe,quatenus

C succi malitiam,excerni contumacem,contineri in uentris ore ostendit, eatenus signum prauũ est:q uero continuis lacerationibus uellicationibusq; uentrẽ cruciet, ob id rursum tanquã cã ipsius erit,plegmones quidem nondum existentis tanquam modo futuræ: eius uero, quæ iam adest,tanquam incrementum suscepturæ.Pręterea inquit,albicantes deiectiones,difficiles,qđ quidam ab ante dicto separant,cæteri copulant. Cæterum,quod de prædictis antea diximus: idem & de his nunc dicimus:albæ etenim deiectiones fiũt non defluente ex hepate in uentrem bile:quod sanè & per se,& cum ante dicto constare potest:quia uero author dissimilia multa inter se cõmisceat,legẽtes ob id ea & copulare,& separare ab inuicem possunt. Sed,qđ mox post albicantes deiectiones scriptum est,lentore carentia ex his percurrẽtia multo cum æstu,in mẽtis eunt aberrationẽ,inter ea,quæ semel forsan,uel bis uisa sunt authori,est, nullam,quę necessaria sit,habentia consequentiæ cãm,sed(ut sæpius iam dictum est(quæ fieri possint,interdũ quidem q infesti transmittãtur humores, interdum uero q diuidantur, atq; aliqñ q increscente affectione plures occupent locos.Adde,q neq; comatosos eos fieri inter necessaria sit,sed inter contingentia:qđ & ipse confessus est,cum inquit,an ex talibus comatosi?uisus est siquidem & id;supra perpetuo adscribere,ubi enunciare quippiam nõ audet. Cætera,quæ deinceps ad finẽ

D vsq; dictionis dicuntur,similem hñt absurditatẽ,ut forsan iam ab earum,quæ huic libro supersunt,dictionum explanatione hẽperandũ sit.Nempe,qui exactè didicerũt,tũ quæ in libris Hippocratis scripta sunt,tũ quę in ipsorum explicationibus sunt a me dicta,hi cognoscere pñt,qñã sanè ex signis scripsit,quæ prognosticen ęqualiter perpetuo bñtem obtineant,quęnã magna ex parte,& q̃ ambigue,uel raro:atq; amplius quas in ipsis pro maioris, minoris ve rõne continuerint drias:ut nihil ope mea ad præsentia indigeant.Cæteris uero,qui,priusquã illa didicerint, sese ad hæc conferunt,prolixissimę in horum singulis orationis est necessitas,ut non tribus,sed triginta opus sit libris. Ego uero cõprobatas fide dignorum exemplarium scripturas præsenti percurri dictione.Sunt uero & aliæ multæ scripturę,aliæ aliter pro cuiusq; arbitratu:sed ad infinitam,ut dixi,prolixitatem incidere cogar,si omnes memorauero.

26 *Quæ ex lumbis ad collum caputq; redundant,resoluuntq; paraplectico modo,conuulsiua,& mẽtis vacillationem parientia:an & talia conuulsione soluantur? Ex his uarie ęgrotant per ea profecti.*

In hac quoq; dictione est incertum,quonam pacto legere nos uoluerit, qui librum hũc scripsit:an ex ordine uniuersa connectentes symptomata,deinde ab his dicentes,an & talia cõuulsione soluãtur?an ad hanc usq; orationem,resoluuntq; paraplectico modo,seric continuata legere,

gere, mox filentes, rurfum poftea dicere, conuulfiua & vacillationem mentis parientia, nēpe q dam hoc modo, alij illo legerunt: deinceps etenim inquit, an & talia conuulfione foluantur? Cō uulfiua certe conuulfione folui, inter abfurda eft: prædicta uero folui conuulfione probabilius quis intellexerit: funt aũt, quæ prædicta funt, hæc, quæ ex lumbis ad collum, caputq; redundãt, refoluuntq; paraplectico modo, poftea facta fuiffe conuulfiua, & talia reddita paraplegiam fol uiffe. Hæc liquidem fenfum quendã hẽt vñr, ppea, q paraplegia affectio unius partis corporis talis fit, qualis eft*paraplexia totius, huicq; aduerfiffimum fit fcd'm motionẽ pathema conuul- fio. Nẽpe, cũ partes affectas motu priuet paraplegia, conuulfio ad motionem agi naturali uche- mentiorẽ, ita ut uiolenter hæ cõcutiantur: q fi obftructio, uel humidorũ, aut craffiorũ, aut gluti- noforum impactio, in neruis fuerit, ob id paraplegiam fuuare uidebit. Quod uero in calce ora tionis dictũ eft, ex talibus uarie ægrotant per ea profecti, in quopiam id factũ confpexiffe mihi vr. Nempe, & femel ego quẽdã, qui ita affectus erat, permutationemq; uarie fefe mutuo exci- pientiũ fymptomatum hẽbat, uidi. Fiebãt aũt & illi hæc, prægreffis lũborũ colliq; & capitis do loribus, poft quos manus tota ægre tum fentiebat, tũ mouebatur, ficuti & in dictione dictũ eft, paraplectico mõ, cum non effet exacta paraplegia: mox fuperueniens conuulfio fenfiliorem eã atq; ad motiones expeditiorem fecit: placata aũt conuulfione, fenfim rurfum deterior redde- batur: deinde rurfus tum lumborum, tum colli, tum capitis, dolore correptus uniuerfam fubi- tamq; habebat paraplegiæ in manu adauctionem: atq; rurfus poftea non patũ conuellebatur. E F

* Forte, apoplexia. vide libr. 4 de vict. rõne in morb. acut. cõ. 27.

27 *Conuulfiones in hyftericis fine febre faciles funt: ut etiam Dorcadi contigit.*

Et in hoc loco, quod a nobis cognofcitur, dictioni adaptabimus, nihil ab ea difcentes. Nomẽ fiquidẽ εὐχερὲς, qđ facile dixi, ambiguum, quantum in fe eft, exiftit: põt.n. quis intelligere ex eo rationabilem earum, quæ in hiftericis affectionibus fiunt, cõuulfionum generationẽ: põt quoq; & dici fecuritas ipfarum, & a periculo receffus. Nihil itaq; dictio nos docet, ficuti neq; alius, q ambiguus fit fermo. Qui aũt in rebus, quæ dicuntur, ueritatẽ fcire præuertunt, uni ambiguitatis parti conueniunt, interdum aũt, & duabus: quo pacto & nunc hi legunt. Nẽpe mulieribus hy- ftericis appellatis, quæ ftrangulationibus uteri capiuntur, fiunt & continue totius corporis con tractiones conuulfiuæ, nec fimile cæteris cõuulfionibus periculũ hñt. Sed, qm̃ & in magnis ute ri inflammationibus conuulfiones interdum affident, ab ijs nũc dictas feparauit, adijciẽs dictio ni, ἀπύρως, quod eft fine febre. Nẽpe, q magnas uteri inflammationes febres confequant, nemi- nem latet: non fæpius fiunt ex uteri inflammatione conuulfiones: fi fiunt, periculofæ funt. G

28 *Vefica intercepta tũ aliàs, tũ cũ capitis dolore, cõuulfiuũ quippiam hẽt: quæ ex his cum ftupore exol uuntur, difficilia exiftunt, non tamen pniciofa; an & in mẽtis pellat vacillationem, quod huiufmodi eft?*

Ἀπόληψις.i. interceptionem tum urinarum, tum deiectionum pro retentione appellare cõfue uit. Conuulfiuum aũt quippiam hẽre ait: quod idem cũ hoc eft, poffe aliqñ conuulfionẽ prouo- uocare, & præfertim cum dolor capiti aduenerit: fuiffe fiquidem neruorũ principium in focie- tate affectus ueficæ oftendit. Quod uero poftea fcriptum eft, quæ ex his cum ftupore exoluun tur, bifariã eft expofitũ. Nẽpe quidã de urinis dictũ inquiunt, tanq ex retentione cum ftupore excretæ fint: uolunt fiquidem ἐκλυόμενα.i. quæ exoluuntur, dictum effe pro ἐκχεόμενα.i. q excer nuntur: alij uerbum, exoluuntur, de corporis partibus dictum effe intellexerunt: alij de uniuer fo corpore, quafi fenfione quidem torpens ipfum, uoluntaria uero motione exolutum, fuiffe di xerimus. Volunt igit̃ hæc δύσκολα quidem.i. difficilia, pro ἀκίνδυνα* dici.i. periculo uacantia, non tñ perniciofa. An uero in dictionis calce dubitanter enunciet, in dementiam pellere, quod tale eft, nec ne, fæpius mentem ipfius didicimus, in quibus addubitat. H

* Cod. antiqui habent ἀκίνδυνα.i. periculofa.

29 *An & offium, quæ in temporibus fita funt, difcifsiones, conuulfionem accerfant? vel temulentum fauciari, vel fanguinem valenter erumpere, in principys fi id faciunt, conuulfiua?*

Quod in calce orationis dictum eft, conuulfiua, in exemplaribus quibufdam adiectum non eft: neq;, fi non adiectum fit, quantum ad intelligẽtiam rei fpectat, quippiam refert, quia fub eo intelligatur, quod principio dictum eft, conuulfionem accerfant? Dilucide igitur hoc in loco id ipm, quod in unoquoq; ægrotante apparuit, demõftrauit: cum iuftũ effe fibi fcripturã interpre- tari uifum fuerit, interdum quidem tanquam uniuerfale enuncians, interdum uero addubitãs: ficuti & nunc in aliquo, cui os capitis pofitum in temporibus, difciffum fuit, qui temulentus fau ciatus eft, confeftimq; erupit uehementer fanguis, & tandem eft conuulfus. Cum ergo tria ipfi euenerint. unum quidem offis tẽporalis difciffio, alterũ q temulento id factum fit, tertiũ uero fanguinis eruptio: inquirit, à quonã horũ fit orta cõuulfio. Cui refpondebo facile: nã de offis tẽ poralis difciffione ait Hippocrates, Quòd plagæ tẽporibus inflictæ graues funt, & foporem in ducentes: q itẽ in conuulfionibus diftẽtionibusq; tẽporũ mufculi primi patiuntur. De ebrieta- te uero aphorifmũ illũ dixit: Si ebrius q fpiã repẽte obmutuerit, cõuulfus morit̃. De fanguinis aũt eruptione, Quòd cõuulfio a repletione fiat, uel uacuatione, nõ aũt totius corporis, fed ner- uorum

de Artic. com. 2. t 9. 7 263. f 5. Apho 5. Ext. ord. 37. f 6. Aph. 3. 39. Ex. ord. 50. l

A uorũ ipsorum: quo fit, ut ex sanguinis eruptione haudquaq̃ conuellantur, nisi refrigeretur, uel propter præsentium incuriam, uel q̃ sedare uelint fluxionẽ sanguinis per refrigerãtia remedia.

30 *In sudore sputa præterfluenta febrienti ægro, leuia: an ad dies aliquot ventres humectentur? arbitror: an his abscessus in articulum futurus?*

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt bifariam: alij quidem cum articulo, τὰ σπασμώδεα. i. cõuulsiua in sudore sputa p̃terfluentia: uerum, qđ ad intelligentiam ipsam attinet, nihil interest, siue adiectus, siue adẽptus fuerit articulus: qui uero deinceps dictis, cõuulsiua, præordinant, magnã faciunt sensus permutationẽ: atq; adhuc magis scriptura alia, quam recentiores quidã moliti sunt, pro ἐν ἱδρῶτι. i. in sudore, nomen cõpositum ἀνιδρωτί. i. non in sudore, & absq; sudore, facientes. Si igitur nõ sæpius in dictionibus multis ea, quæ nihil conferant ad prędictionẽ, pro conferentibus adscripsisset, confestim culpassem eos, qui dictioni, cõuulsiua, præscribunt præordinantq;. Cum uero & ipse adiecerit, quod nihil conferret, ignosco ijs, qui conscripserunt, conuulsiua: q̃q̃ ad præsentia nihil, qđ effatu dignũ sit, conferat: siquidẽ in febribus cũ sudoribus non iudicatorijs præterfluentia sputa, ob copiã immoderatã, uel uir-
B tutis imbecillitatẽ oriunẽ: atq; ob id sunt εὐάδη. i. leuia, quasi εὔτρεπτα. i. non contumacia, & uersu facilia, dixerit. Absurdior aũt fuerit intelligẽtia, si ἀνιδρωτί. i. nõ cũ sudore scripserimus: q̃q̃, qui scripturã antiquã p̃mutauerunt, tanq̃ sapientius quippiã inuenissent, ita scripserũt, pro ἐν ἱδρῶτι, ἀνιδρωτί facientes. Orationẽ autẽ hanc, an ad dies aliquot uentres humectentur? in ægro factũ id uidelicet conspicatus ita scripsit, an multis euenire id possit, inquirẽs. Nihil aũt certi, quãtũ ex dictis est, qđ ipsi respondeamus, habemus: nẽpe, quo pacto tali in ægroto cætera habeãt, limitare oportet, de quibus dixit nihil. Modus idem est de futuris in articulos abscessibus: constat enim quibus nam ex signis talia definire oporteat: de quibus in præsentia nihil dictum est.

31 *Quæ cum* tantula ferocitate in desipientiam pellunt, melãcholica: si vero à muliebribus fuerint, ferina: amplius autem incidunt hæc: an & hæ conuulsiuæ? an cum caro quoq; aphoniæ conuulsiuæ? quomodo coriarij filia obuenit: cœpit autem malum* præsentibus menstruis.* * *Galenus videtur legisse negatiue.*

Quam nã appellet melancholicàm desipientiam, dixi antea: nam is dictionis eiusdem, quam nunc retulit, scripsit principiũ. Præsens uero sermo (ut author fatetur) est, q̃ coriarij filiã ex mẽstruorũ retentione ferine delirasse conspexerit: demonstrauit aũt per uocem hanc, melancholi
C ca, intensionẽ: prompti siquidem sunt ad inferenda propinquis mala, qui ex melancholia delirant: ubi aũt ingentia mala faciunt, ferinas desipientias appellat. Sed, q̃ ex purgationis mẽstruorũ retentione talis oriatur desipientia, neq; prorsus uerũ, neq; magna ex parte. Nã, si melancholicus fuerit sanguis, atq; in cerebrũ ierit, desipientiam hmõi parit: si uero biliosus, non talẽ, sed cõsuetam familiaremq;: si copia pituitosa fuerit, cataphoram, lethargumq; magis efficiet: si uero mistũ ex his, mistã ẽt affectionẽ ex cataphora, & uigilia, vel desipientia cõficier. Vt aũt horũ nihil uniuersale ipsis inest: sic neq; consequentium aliquid, quæ coriarij filiæ euenisse scripsit.

32 *Quibus conuulsis oculi fixe relucent, non apud se hi sunt, diutiusq̃ ægrotant.*

Quidã pro παρ' ἑαυτοῖσι scribunt παρὰ σφίσιν αὐτοῖς: sed, q̃ utraq; oratio, & παρὰ σφίσιν αὐτοῖς εἶναι, & παρ' ἑαυτοῖσιν εἶναι, de his dr̃, qui sapiunt, cuiuis patet. οὐ νῦν εἶναι παρ' ἑαυτοῖσιν aũt, est nõ intelligere, sed mente circumagi, distrahiq; iudicium. Sed, q̃ nota habeatur ex oculis fixe relucentibus, ut ex alijs quibusdam, ignorãt: satis uero fuerit in eam rem, quod ab eo dictum est: Oculi ferocitas desipientiam indicat. qũo & idiotis ipsis dilucet, qui non prorsus stupidi existunt: nempe, q̃ id semper subaudire oporteat, constat oĩbus. Vocamus siquidem in eiusmodi oĩa te- 6.Epid.com.1.t. 31.3.160.b
D stes idiotas, qui* rudes tum existunt, tum uocantur: sed maxime quidẽ, si fieri possit, natura prudentes: si non, at non mente desides ignauosq;. In præsenti uero sermone supra modum relucere oculi ponuntur, quod per se ipsum signum irascentium erat: sed forsan id oculo ἀτενεῖ, i. fixo contentoq;, quod est θηριώδει. i. feroci, concurrens, uehementiorem indicabit fore desipientiam. Superuacue aũt ad prædicendũ, q̃ deliraturi tales sint, conuulsorum meminit: nam & sine his procreari põt desipientia, & præsentibus his, nõ procreari. Aegrotaturos autem diutius, adhuc ẽt temere magis dictum est: nempe, in quibus conuulsis fixe, ferociterq; relucent oculi, hos acute ægrotaturos, non diuturnius, rationi est consentaneum.

33 *Sãguinis ad latus diuersum eruptiones, malæ: vt si, cum lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat: Atq; res in hypochondrijs ita habet: cum* sudore deterius id existit.*

Si quippiam aliud sæpius cõtingere ipse uidi, ita & hoc. Vr̃ autem Hippocrates ex multa experientia, quam ex particularibus sibi fecit, uniuersalia collegisse. Nempe & in epidemiorum libris ægrotos scripsit multos, alios quidẽ, quibus sanguis salubriter erupit: alios uero, quibus insalubriter. Causam horum alibi enunciantes considerauimus. Nunc id nosse satis fuerit, q̃, qui asserunt quomodo ex hepate caua uena sursum per thoracem fertur, ita & ex liene aliã ortam

partibus

partibus distribui sinistris,non uera dicant:cum una sola vena sit,quę ex partibus septo trāsuer E
so inferioribus ascendit.Queriř aūt nō sine rōne ab expositoribus,quā ob cām uerbo,lienis,ad
iecerit,magnus:aiūtq; qui maxime probabilia dicere uisi sunt,in paruo liene non admodū ma
nifestā esse in utraq;,uel præsidij,vel offensæ inclinationē.Ego uero sermoni adiectū esse existi
mauerim uerbū,magnus,quasi,uel tumefactus,uel in molē assurgens, uel phlegmone obsessus
ad scriserit.Nā,si,lienis,simpliciter serlpsisset,rursus alia oriretur quęstio,quo nā uitio lienē affi
ci dicat.Si igitur hoc non inquiramus,sed nobis constet in oī tumore præter naturam lienē fa
tigante,in latus diuersum sanguiuis eruptionē nocuā esse,limitationis gratia uerbū, magnus,
adscripsit.Exemplū aūt hoc ipm,uidelicet de liene,oīum cōe est,quibus ad latus diuersum san
guis erūpit:atq; ob id sermoni additur aduerbiū,ut,pinde atq; si ita dixisset: vt si,cū iecur ma-
gnū fuerit,ex sinistra nare erūpat sanguis:cæterū ita a liene,tanq̄ exēplo,ad iecur trāsire in prō
ptu esse arbitratus,iecoris non meminit.Quòd aūt a uiscere ad uiscus migratio fieri possit, adie
cit hypochondriū,inquiēs,atq; res in Hipocondrijs ita hēt,ne tm̄ ex uisceribus directas sangui
nis eruptiones bonas esse existimemus uel malas,quæ in latus diuersum fiant, sed ēt ex hypo-
chondrijs ipsis.Cū aūt uitiosa sit,q̄ in latus diuersum fiat sanguinis eruptio, deterius adhuc fue
rit signū,si*cū desudatione contingat.ἐφίδρωσιν,aūt.i.*desudationē,iā sæpius quidē in hoc scri- F
sit libro,sed nusquā ita lucide,ut cognoscamus,nunquid sudores circa thoracē,caputq́; apparē
tes ita appellet,an eos,qui toto emanant corpore,ubi tum pauci,tum nihil cōferentes sint. Pra
uū aūt utrunq; horū est:deterius aūt,qđ in superis sit partibus.Nēpe, cū oīs desudatio*demon
stret,uel copiā in sudantibus *partibus,uel facultatis retentricis imbecillitatē: utrūcunq; eorū
in locis tum thoracis,tū capitis fuerit,deterius est signum,quàm si in alia quapiā parte fuerit.

34 *Ex naribus exiguo cum sudore perfrigescentia, maligna prauaq́.*

Rursus hoc loco interpretatione est usus,nō adiecto orationi ex naribus perpetuo erūpenti
sanguine,qđ nos de necessitate subaudire oportet, ppea q̄ nihil aliud intelligere ualeam*. Fiet
aūt sermo integer,si ita interpretari liceat:si ex naribus sanguis erūpat,cū sudores uel fuerint,
vel superuenerint,perfrictionē quidē ferunt,quæ indicat malū esse morbū.At, cū pfrictio tum
in extremis fiat,tum per totum corpus, grauior certe difficiliorq́;, quæ per totum corpus est.

35 *Post sanguinis eruptionem deiectiones nigræ,malæ:prauæ aūt & prærubræ : an & quarto die talis
eruptio fiat?comatosi ex his conuulsione finiuntur:an nigris procurrentibus,& tumefacta ventre?*

G
a. Epid. sect. 1. Rursum & hoc loco,ut in alijs multis,sermonē manifestū,utilemq́; ab Hippocrate dictū con
fudit.Est aūt ipsius primum quidē uniuersale hmōi:|Iudicatoriorum nō iudicātium alia quidē „
lethalia,alia uero iudicatu difficilia.Cū aūt iudicatoria multa sint,in horū singulis suus est ser- „
mo,particularis quidē ad eū,q̄ dictus est,relatus: uniuersalis uero ad subiectos subordinatosq́;
qualis est talis:sanguinis eruptio nō iudicans,uel mortalis, uel iudicatu difficilis.Ita sudor, uel
copia tum urinarum,tū deiectionum,tum uomituum,uel quæ per hæmorrhoidas,uel uterum,
excernuntur,& parotides,& cæteri abscessus.Oīa siquidē hæc,si non iudicant,interdū quidem
lethalia,interdum uero & δύσκριτα,i.ἄκριτα ποιεῖ τὰ νοσήματα.i.morbos iudicationis expertes fa
ciunt.Cōissima aūt ex his efficitur oratio uniuersalissima,generalissimaq́;(vocet.n.unusquisq;,
pro suo arbitratu)iudicatoriorum nō iudicātiū alia q̄dē lethalia,alia iudicatu difficilia.Pręstat
aūt hoc loco,qn̄ sint lethalia,& qn̄ iudicatu difficilia,definiuisse: id qđ ab Hippocrate ipso ē de-
mōstratum.Quæ nanq; ex iudicatorijs nihil iuuant,sunt iudicatu difficilia: quæ uero ēt in con
trariū repunt,sunt lethalia.Iā,quę ad cōtrarium inclināt,alijs ex signis certitudinē capiūt: q̄uo
1 & malignas scripsit hoc in loco deiectiones:acciderit quoq; aliter cuipiā altera talis affectio ma
ligna,ut uomitus,uel prauæ urinę:ueluti & perfrictio,q̄ cum difficultate excalfieri possit,aut to H
tius corporis,aut extremarum tantum partium:sic ēt profunda sitis,æstusq́;,& caligo,& impla
ciditas,& uigiliæ,atq; prauorum aliorum quippiā.Didicisti uero hæc eadem oīa ex cōmenta-
Al. ἔγραψα idest scripsi. ut de se ipso dicat qui paulo supe rius citauerit, uniuersalem il lam propositio nem, iudicato- ria non iudicā tia, & ca. & particularem, &c.
rijs de iudicationibus,atq; ex prognostico,quædam itē ex epidemijs. *Scripsit certo & hoc lo-
co sermonē uniuersalem,particularium speciem unā cōmemorans.Nempe, qui modo artē di-
scit,putat sola hæc maligna esse,de quibus audiuit:si uero acri est ingenio,pōt & alia quædā ta
lia esse suspicari,tp̄sq́; expectare aliud,in quo & ipsa pdiscat.Quòd si {non}ita didicerit,sed ea,
q̄ particularia existūt,rursus expectabit,inscius,q̄tū doctrinæ adhuc ipsi desit:qui uero uniuer
sale didicerit,particularia oīa cognoscit.At,q̄ prrheticū hoc scripsit,in particulari uersat̄: atq;
ob id interdū quidem ex diuersi gn̄eris symptomatis cōcursionē aceruat:interdū uero ex uno
ægro,aut duobus uniuersaliter pronunciat:atq; aliqn̄ addubitat ambigitq́;,q̄uo & nūc,inquiēs
an & quarto die talis eruptio fiat?Nēpe,q̄ quēpiā uiderit,cui quarto die sanguis erupit,omisso
noīe sermonē fecit,q̄ q̄ dies ipsi uniuersalē in prognostico habeant doctrinā. Rursus aūt parti-
cularia enunciās prorrhetici author,non tanq̄ particularem,sed tāquam uniuersalem fecit ser
monē,scribens ita,comatosi ex his conuulsione finiunt̄,nō necessario fieri inquiens, sed inter-
dum contingere,ueluti & aliud quippiā*inutile,quod hēt generationē, sed id quidē simpliciter
enunciauit.

A enunciauit. De nigris autem procurrentibus, & uentre tumefacto, respōdemus ipsi & hic posse quidem & ea fieri, sed neque perpetuo, neque ut plurimum.

36 *Sanguinem profundentia cum * desudatione vulnera, mala: Loquentes ita affecti occulte pereunt*

Quidam τρώματα.i. uulnera per τ, & ρ, & ω primam syllabam scripserunt: alij autem τρομώδεα per τρ & ο: & usitatissimæ quidem scripturæ hæ sunt tum expositoribus, tū scriptoribus, sed cō cursionibus raræ existunt: ueluti & q̄ primam scriptam hēt per τρα & υ. Exordiendum igitur est, & nobis à consueta usitataq;, quam per τρ & ω scriptam reperimus, & quæ idem sigñat cum ea, quæ per τρα, & υ scribitur. Nempe τρώματα læsiones eas appellat ēt ‖ Hippocrates, q̄ ab externis inferuntur causis. Fecisse igitur in præsentia sermonē nō solū in uulneribus, uel exanthematis, uel abscessibus, uel diuisionibus, uerum quoq; & in sanguinis eruptionibus par est: quin in vulneribus consonant magis, cū sola hæc sanguinē profundant. Quidā scriptorē hūc etiamnū de sanguinis è naribus eruptionibus nūc agere dn̄t, nō in febribus solū, uerū quoq; & in nuper dictis affectionib⁹ * interficere. Siue igitur de oībus his sermo sit, siue & vulnerib⁹ dūtaxat, sanguinis cū * desudatione eruptiones malignæ sunt: nec dissimili mō, si & τρομώδεα.i. tremores,
B scriptum fuerit. Illud aūt, loquētes aūt eos occulte perire, tale q̄ppiā indicare aiūt, q̄ tales nihil mali hr̄e videanť, sed tanq̄ extra periculū cōstituti, & p̄ntibus loquentes, repēte pereāt. Quòd si aduerbium λαθραίως..i. occulte, hoc uelit ipsi sigñare, naturalem interpretationē alienis metaphoris permutare summopere studere vr̄r: putant nanque uirtutem esse orationis sp̄ a communi loquendi consuetudine recedere, perinde ac si nihil referret, si quis uel ad deterius recedat.

1. De morbis circa principiū, atque etiam 4. circa medium, & alibi, hoc nomine sæpius utiť.

37 *Post modicam sanguinis eruptionem, nigramq́; deiectionem, in acutis morbis surditas malo est: sanguinis deiectio in his perniciosa. Surditatem uero soluit.*

Contineť in hac syndrome uerū quippiā, & uniuersale. Nēpe in acutis morbis, nigris ex deiectionibus si sanguinē deiecerint, perniciosum uere existit: id q̄d & nos scimus, & cæteri, qui in artis operibus cōsenuerunt. Atqui symptoma esse vr̄ scd̄m eam rōnem, qua in superpurgationibus ultimū excerniť, quod sanguineum est: sed particularium est, in quibus scriptor noīauit.

38 † *Lūbis dolentibus stomachi dolores accedentes, signa eruptionis sanguinis puto, notāq́; progressam.*

Non rectè explanauerunt dictionē hanc plerić; qui in hunc librum cōmentarios scripserūt,
C simulq;, & pugnantia dixerunt. † Vr̄ aūt mihi quidā eā in discentiū utilitatē exposuisse: sed hoc modo nō meminit febrium, uel acuti morbi, ut consueuit. Vt ergo sermo eius in nō febriētibus sit, uerisimile est, ex nulla manifesta cā plures cōsequentes dies lūbis dolētibus, atq; ore vētris. § In his igitur uacuationē per hæmorrhoidas expectare oportet. Posses aūt non solū id fore p̄dicere, sed & p̄p hæmorrhoidum retentionem ea fuisse coniicere: magisq́; si eius, qui hæc patiť, temperaturam uideas melancholicam, ut tibi ex dictis p̄dictio non solum futuri, uerum & præteriti, & tertio p̄ntis sit. Nēpe cū ab alijs distinctus fuerit lumborum dolor & cardialgia, p̄teriti quidem erit p̄notio, q̄ & antea fuisse illi per hæmorrhoidas uacuationem noueris: futuri, q̄ & nunc erit: præsentis autem affectionis perspicua sunt symptomata, nempe copia in uenis acervata tenue quoddam serum in uentrem confluens cardialgias parit, in os ipsius ascendēs, quod omnium ferè partium maxime sentiendi facultate præstat. Plurima autem abundantiæ portio ad inferum repens locum, in quem & primum deferri consueuerat, lumborum dolores efficiet.

† Lumbis dolentibus cardialgia accedentes, sanguinis per hemorrhoidas erupturi, signa sunt: arbitror autē & eius, qui antea erupit, signum esse. Ita uidetur legisse Galenus.

† Clarius ita posset uerti. Eā autem quis iudicio meo posset in discētiū utilitatē exponere hoc modo. Non meminit febriū, uel acuti morbi, ī hoc sermone, ut cōsueuit, uerisimile ergo ē in non febrientibus, sermonē ipsi fieri, qui ex nulla manifesta cā plures cōsequentes dies lumbis doleant & cardialgia laborēt.

39 *Qui statis temporibus sanguinem profundunt, siticulosi hi, difficiles & exolutisi non profuderint, epileptici moriuntur.*

D Hoc rursum loco satis erat vniuersaliter dicere, primū q̄dē, q̄b⁹ uacuatio sanguinis cōsueta retēta fuit, his morbos fore plethoricos, manāte ipso ad eas corporis partes, q̄ retētis excretionibus p̄pinquæ sunt, uel ad eas, q̄ imbecilliores existūr: particulatim uero de iis, q̄ ex hæmorrhoide, utpote excremētis exītibus melācholicis, alūt uel melāchōliā, uel phthisin, uel hyderū, uel uarices, uel cācrū, uel elephātē: p̄ter hos aūt unicuiq; in ea parte fore affectionem, q̄ cæteris manifeste imbecillior existit. Nō rectè autē duorū symptomatū cōcursionē adiecit, sitis, & exolutionis, in sanguinis retētione: nā sitis nullo pacto retētionis sanguinis p̄priū existit: exolutio aūt immoderatas excretiones, nō retentiones consequitur: & rectè dictū est in secūdo epidemiorū, ‖ Sāguine multo fluente lassescere. ubi, & quod ex uoce exolutionis significatur, exposui.

40 *Qui compositi perturbantur, peruigilant, naribus stillant, sexto die leuantur, nocte laborant, postridie sudant, in somnum feruntur, delirantq́;, abunde sanguinem profundent: An & aquosa urina tale quippiam indicat?*

Dilucide rursus hoc loco ostēdit, q̄d in particularibus apparet concursionibus. Nēpe profluuii sanguinis peculiaria sunt signa clare in cōmētariis de Iudicationibus deinceps scripta: nunc aūt in hoīe, qui abunde sanguinē profudit, oīa, q̄ sanguinis profusionē antegrediuntur scripsit.

2. Epid. sect. 2.

Quarta Classis AAAA *Quibus*

41 *Quibus sanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore alui male afficiuntur, si non urina concocta fuerit.* E

4. Apho. 27. Ex ord. 10. c. Dixit in aphorismis Hippocrates, "Quibus in febribus sanguinis quacunq; ex parte copia eruperit, cũ reficiunt̃, alui his humectant̃. hic aũt simpliciter inquit, πονηρῶνται. i. male afficiunt̃: forsan in uerbo, male afficiuntur, cõplecti uolens, & humectant̃, & q̃cunque in uentre perperã fiunt, alijs quidem morsis, alijs inflatis, uel ructu acido correptis, uel prorsus non cõquentibus. Omnia autem caloris natiui inopiam consequuntur, ob quam & urina aquosa uidetur.

42 *In indicatorijs perfrictionibus sanguinis eruptiones uehementes, pessimæ.*

Conspicuus est sermo, nullamq; q̃onem habet, si uehementes, & pessimæ scriptum fuerit: Si uero, ut non nulla exemplaria hñt, pro κάκισται. i. pessimæ, scriptum fuerit κράτισται. i. optimæ, maxima oritur quæstio: quod defendentes non nulli tale quippiam significari aiunt: Quæcunque sanguinis eruptiones uehementes refrigerantur in iudicatoriis diebus, optimæ sunt. tanquã refrigeratio, sanguinis eruptiones retineat. Hi autem non scriptam enarrant dictionem, sed alteram, qua ita dici oportebat: Quæ in iudicatoriis fiunt eruptionum sanguinis uehementium refrigerationes, optimæ sunt. Adde, q̃ frustra additum sit, iudicatoriis, nempe, quocunque die sanguinis eruptionibus uehementibus perfrictiones aduenerint, sanguinis eruptiones sistunt. F

43 *Capitis affecti grauitate, & sincipite dolentes, peruigilesque, sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam in ceruice tendatur.*

Sanguinem profundunt quidem & in huiusmodi concursionibus, sed non multoties.

44 *Qui peruigilauerint, repente cum inquietatione quadam sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam non ante fluxerit: an & ubi perfrixerint?*

Concursioni quoque huic sermonem adiiciam eundem, q̃ quidam horum sanguinem profundunt in capitis doloribus.

45 *Ceruicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt.*

Veræ hæc, q̃ sæpius ad sanguinis eruptiones concurrant, intulit: cætera uero, quæ antedicta sunt, raro concurrunt. In re eiusmodi magna præstant uirtute impense rubri oculi.

* Al. ἐπιλεάνας. i. suppressa alu. 46 *Quibus uenter * tenditur, sanguinem hi profundunt, superrigentq́: an uenter intestinorum incurrat læuitatem, fiatq́ durus, uel ascarides fatigent, uel utrunque?* G

Verbũ αἱμορραγεῖν. i. sanguinẽ ꝓfundere, vt̃ sæpius, non semel, author intelligere, sanguinem è naribus fluere: arbitrorq; eũ adnotasse aliquẽ, qui suppressa aluo sanguinẽ profuderit, deindẽ superriguerit, & postea intestinorũ læuitate correptus sit. Sed, q̃ aluus cũ intestinorũ læuitate induruerit, cõtrouersiã hẽt manifestã. Nẽpe quidã duritiẽ in ipso uentris corpore intellexerũt, non in excrementis. Alij nihil id prohibere inquiunt, aliis quidẽ, ita sanguinẽ profundentium adhuc magis, q̃ antea, superinduratũ esse uentrẽ: aliis uero cõtractã intestinorũ læuitatẽ, ueluti & hr̃e ascaridas. Alij fieri posse inq̃unt lienteriã durã, si, q̃ ꝓmeauerint, nõ solũ qualitate, uel in uertibilia, uel immutabilia mãserint, uerũ quoq; & dura, qualia deuorata sunt, citra ullã madefactionẽ. Dioscorides p̃ntẽ dictionẽ in duo secans seorsum quidẽ scripsit, Quibus uẽter tẽdit̃, sanguinẽ hi profundunt, & superrigent: an ad sanguinis ꝓfusionẽ tale consequat̃? deinde principio altero, inquit, Venter intestinorum læuitate correptus, uel durus, uel ascarides, uel utrunque. Scribit aũt non ἐπιάληλος, sed ἐπίαληλον per ν, & iuxta illud superne imponens λ, vtrinque punctis includit: vult autem per uocem hanc ἐπιάληλον, corpus induratum significari.

47 *Quibus ad caput manusq́ ex lumbis fit recursio, stupefacti hi, uentriculi ore dolentes, & saniosi, sanguinem abunde profundunt, uenterq́ turbatis his copiose fluit.* H

Diligẽter rursum hoc cõsideres loco authorẽ, qui cõcursiones ita scribit, ut in quibusdã sanguinẽ profundẽtibus vidit: &, si, q̃ a me sunt demõstrata, memoria tenueris, iudicare ipse, q̃ nã superflue scripta sint sanguinẽ ꝓfundentibus scã indicia, poteris. Cætera quidẽ dictionis similiter quãplurimi scribũt: quidã uero nõ ἰχώδεις. i. saniosi, sed χολώδεις. i. biliosi, scripserunt. Si uero eorum, q̃ supra dicta sunt, memor fueris, quonam mõ utrunq; defendi possit, non ignoras.

† Al. hi suppressa aluo sanguinẽ profundunt dolentes. 48 *Quibus ex copiosa sanguinis eruptione, & frequenti, nigrorum multorum est deiectio, † & tensio, sanguinem hi profundunt uentre dolentes: Cum quadam uero fluxione facile ferunt. An hi sudores * frigidos habeant multos? Returbata his vrina mala non est, neque, quod residet, genituræ simile: Frequentius uero hi metunt aquosa.*

Conspicatus quoq; hæc omnia, uniuersale inde comprehendisse ostendit, q̃ singulorum, quæ dicta sunt, uires non cognouerit: q̃ tibi constant, si es memor eorum, quæ dicta sunt tum in his cõmentariis, tum in ijs, quos in prognosticum fecimus, tũ in libris De iudicationibus: meditationem

A tionem quoq; eorum,exercitationemque in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel,aut bis talibus,ut memoriæ tuæ confisus à reliquo temperes,non oportet: uix enim eam tum facilem, tum promptam habebit,qui etiam assidue in omnibus uersetur commentarijs.

49 *Quæ ex naribus cum surditate,& ignauitate parua,est stillatio sanguinis,difficile quippiam habet: uomitus his confert,uentrisq́; perturbatio.*

Nescio,quō paruum malum esse intelligat sanguinem è naribus,stillicidij instar,fluentē:nēpe orationem ἔχει τι δύσκολον.i.difficile quippiam habet,in paruis dicere homines consueuerūt. Sed non paruum id malum existit,& si absq; surditate ignauitateq́; fuerit:cum his,quæ cerebrū affectum esse indicant,lethale signum erit sanguinis è naribus, stillicidij instar, fluor. An uero uomitus,uel uentris perturbatio his conferat,non potest simpliciter absq; distinctione pronun
* ciari.Distinctio autem est, quibusdam morbi in principio,si uires ualentes,uel sanguinis redundantiā habeant,uel pituitæ,uel alterutrius bilis.Nā,si ualenter excernant,sanguinisq; redundātiam habeant,ꝙ sectione uenæ,non uomitu, uel uentris perturbatione,indigeant, neminem la
* tet.Quod uero in uomitibus uentrisq́; perturbationibus antea est dictum,patescit, cùm medi-
B cum uomitum ciere,& uentrem perturbare uelit:non de iis,quæ à natura fiunt,enunciet.

50 *Quibus ex rigore febres lassitudinariæ fuerint,muliebria his decurrunt:ceruix autē in his dolens, sanguinis indicat eruptionem.*

Mulieribus quoq; recte ualētibus,ēt citra rigorē,cū febre,menstrua fit purgatio,cū sensione quadā lassitudinaria.Cū igit̄,& rigores fuerint,maiorē totius corporis motionē patiētes:& sanguine in eo redundante,naturā ad superflui uacuationē excitent:magis utiq; muliebriū,i.menstruarū purgationū,uacuationē fore spes est,si & purgationēs,quę per circuitū repetit,tēpus ad fuerit.Si uero ceruix ex p̄dictis doluerit,uergentis ad superas partes humoris signū cōstituitur.

51 *Et per nares sanguinem profundere sperandum est ea,quæ caput concutiunt: &, quæ sonitum faciunt,sanguinem profundere,uel muliebria deducere,tum aliàs,tum si in spina æstus insequetur:forte uero,& dysenteriam facere.*

Rursus hoc loco nomen unum adscripsit, anceps ambiguumq́;, totā dictionis seriē q̄stionis cuiusdā opus habere efficiens:nēpe,quænā sint caput σείοντα.i.concutientia, obscurū admodū
C uidetur.Quidam.n.capitis symptomata oīa ita dicta esse inquiunt,inuenta generali quadā hac uoce ab eo: ut antea cum de uentre ageret,uocem hanc πονηρεύεσθαι.i.male affici,inuenerat.Alii in palpitationibus pulsationibusq́; temporalium uenarum,uel tremulis, uel quodammodo uibrantibus,motionem quandam totius corporis. Hæc igitur caput concutientia mouent interdum & sanguinis è naribus eruptiones,ueluti & menstrua.Sperat autem id fore magis,si mulier sensionem æstus citra spinam habuerit.†Potes autem contristantium humorum ad caput impetum afferere,nisi per uterum uacuentur,uel dysenteriam procreent.‡ † *Ex antiquus clarius & uerius. Potes ēt indicare humores noxios, qui ad inferiora impetum faciunt, nisi per uterum uacuati fuerint, dysenteriam esse facturos.*

52 *Ventris quoque palpitationes cum hypochondrij tensione sublonga,& tumente,sanguinis indicant eruptionem:inhorrescunt autem hi.*

Incertum est,de quo nam symptomate dictū sit τῶν παλμῶν.i. palpitationū,nomen. Nēpe p̄ter id,ꝙ neq; appellationes antiquorū aperte discretæ sunt,ut & ostendit liber de palpitatione, in quo de arteriarū pulsibus disserit̄,sic & libri huius author ad nomina cōstituēda uel ex abusu,uel ex metaphora promptus existit.Nō ignoramus aūt,ꝙ,cū Hippocrates in prognostico diceret,|Si uero pulsus in hypochondrio insit:subintulit,Perturbationē aut dementiā indicat.Cæ
D terum,& hi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictā esse:non nulli uero proprie de uehementi spinā perreptātis arteriæ motione. Quanq̄ aūt, & hi palpitationē scripserunt, nō tñ sanguinis profundendi signū indicatorium pulsum hunc esse enūciauit in prognostico Hippo- In Prog. com.1. t.28.4 155.g.
« crates:sed postea de hypochondrii inflāmationibus scribēs,sermoni adiecit,|Fit aūt his,& san- In Prog. com.1. t.32.4.196.c
« guinis per nares eruptio,& ualde iuuat. Atq;,ut magis fore quis ex naribus sanguinis eruptionē speret,interrogandos esse ait,an capite doleant,aut oculi caligēt:nam,si horū quippiā fuerit,in eam partē sanguis repet.Vt autē bene Hippocrates in hypochondrii inflāmationibus dixit, Fit aūt his,& sanguinis per nares eruptio.sic hoc loco sermonē ex uniuersali in particularē transtulit,inquiens,Cū hypochōdrii tentione sublonga.Fuerit aūt†ob sanguinē‡tensio ea mediorum musculorū,qui à thorace ad pubis ossa pertinent: Fit aūt & lienis sublōga phlegmone. Sed nemo phlegmonas hmōi,q̄ cū palpitatione fiant,hæmorragicas esse dixerit: plegmonas uero‡hepatis‡cæterorū ꝗ;‡hypochondrii musculorū(sex.n.reliqui à duobus p̄dictis existunt)bene quis hemorrhagicas affirmauerit.Quòd ergo in dictionibus multis libri authorē redarguerim,redarguere quoq;,& nunc non pertimescam,qui scilicet particularium enunciationem multam fecerit,breuem autem,& uerā doctrinam uniuersaliū reliquerit.Preterea in calce dictionis adiecit, inhorrescunt autē hi,tanquam uniuersaliter his contingens,quanq̄ uniuersale non sit: fit enim † *ὑπὸ ἄμετρος. sed forse ὑπό-μακρος. i. sublonga.*

ex talibus concurſionibus interdum, & hoc ſymptoma : perpetuo aũt,uel magna ex parte non E
fit.Scribenda uero ſunt in prorrhetica doctrina,q̃cunq; uel ꝑpetuo,uel magna ex parte,fiũt:ut ſi in propoſito veluti exẽplo ſermo manifeſtus fiat : Si quis dixerit inter muſculos abdominis octo numero exiſtẽtes,medios rectos hæmorrhagiæ indicãtiores cæteris eſſe,plus edocebit,q̃ qui hæmorrhagias ſuperuenire dicunt: ſi uero ſimpliciter ſolos hos dixerit inflãmari,ſi & aliud quoddam hæmorrhagicorum ſignorum his ſuperuenerit,hæmorrhagiam infert.

53 *Quibus è naribus copioſa,uiolenta,& multa fluunt,ad conuulſiones hi interdum deducuntur,ne- nq; autem ſectio ſoluit.*

Si in huiuſmodi ſanguinis eruptionibus cõuulſionẽ aſciſci ſimpliciter dixiſſet,hominẽ reprehendiſſemus,ꝙ,ut in cæteris multis,ita & nunc particulare,tanq̃ uniuerſale,pronũciaſſet: quia uero,interdũ,appoſuit,laudamus,& uera loquit̃.Nẽpe,& nos ſæpius uidimus in hæmorrhagijs hmõi cõuulſos aliquos nõ ſolũ ob exuberantẽ uacuationẽ,quã ὑπερκένωσιν uocãt, ſed ẽt ꝓpter refrigerationẽ,ſi medici caput refrigerauerint,ſanguinis profuſionẽ retinere uolẽtes. Quod autem in dictionis calce dictum eſt, uenæ ſectio ſoluit,tale quippiã indicare vr̃ : Tales affectiones in quibus uehemẽter ſanguinẽ profundũt,uenæ ſectio ſoluit,ante ſanguinis profuſionẽ adhibita.cõſtat aũt,ꝙ grauata ſanguinis multitudine natura,excitata quidẽ ſit ad ipſius euacuationẽ, F
ſed modũ obtinere nõ ualẽs, uocatam à recentioribus medicis ὑπερκένωσιν.i.ſuperuacuationẽ,fecerit.Poteſt autẽ, & uehẽmentis ipſius hæmorrhagiæ auxilium ſectionẽ uenæ dixiſſe:nẽpe , & nos ſæpius auxiliũ experti ſumus,perſpicue immoderatam ſanguinis lationẽ ſiſtẽtes.Quòd aũt manũ recto tramite nari,unde ſanguis abunde fluit,reſpondentẽ ſecare,manuſq; eiuſdẽ humeralem uenã ferire oporteat, liquido cõſtat oĩbus: ſi uero ex nare utraq; fluxerit ſanguis , ſecare ambas nihil prohibebit: non.n.per eas uacuationis, ſed reuulſionis gratia, ſectionem facimus.

54 *Frequentes,& paruæ ſurrectiones,ſufflauæ,lentæ,ſtercoreum exiguum habentes,cum hypochondrÿ dolore,& lateris,morbi regÿ participes exiſtunt. An hi,cum ſuppreſſa ſunt,exoluantur,ſimulq́ ſanguinem profundant? lumborum tenſio his,& dolores ſanguinis indicant eruptionem.*

Cõgeſſit rurſus hoc loco ſymptomatũ diuerſi gñis multitudinẽ, quã uidit,nec ipſe affirmat: ſingulorũ ãt uires didiciſti in ijs,quos paulo ante dixi,Hippocratis libris,& noſtris cõmẽtariis.

55 *Hypochondrÿ tenſio cum capitis grauitate , & ſurditate , & quæ ſplendores perturbant, ſanguinis denunciant profuſionem.* G

In Prog. com.3. t.33.4.111.a

Vult ſanè,quæ circa aſpectum Hippocrates tenebroſa dixit, in dicta ſymptomatũ concurſione hæmorrhagica oſtendere,ſicuti per cõmentarios noſtros didiciſti Nempe rurſus admonere, quæ nuper ſæpius memorauimus,commentarios in ſermonis prolixitatem eſt extendere.

56 *Vndecimo die ſanguinis ſtillicidÿ inſtar fluores,difficiles:tum alias,tum ſi ſuperſtillauerint.*

Verbum quidẽ,ſuperſtillauerint,ſuperuacuum exiſtit:nã,ſi & quarto,& quinto, ſimiliter abſurdũ.Cũ aũt oẽs è naribus ſtillationes difficiles ſint,quoties craſſæ,& nigræ deſtillationes fuerint,maxime pernicioſas has reperies.Si uero tale quippiã diebus q̃buſdã , uel indicatoriis, uel iudicatorijs cõtingat,certius præoſtẽdiſſe licet: undecim⁹ aũt decimiquarti eſt index.Vbi ergo theoremata uniuerſalia diximus, nũc libri huius author particulare aliq̃d unũ dixit,undecimi diei in ipſis mẽtionẽ faciens.In uniuerſali autem de indicibus,& iudicatoriis id dixiſſe par erat.

† In pleriſque cod.græcis hæc non leguntur.

57 *Qui in horroribus ſimul iudicatorie ſudant,poſtridie uero,ubi inhorruerint,præter rationem uigilant,hos ſanguinis eruptionem incurſuros puto.*

H

† Clarius.utroque modo longus redditur: cum quia difficulter recaleſcat: cum quia pluribus diebus perduret, magna quidẽ ex parte per circuitũ, quandoq; uero, & uagabũde. Legendum.n.græce ἰκτέρου, non ἰκτέρῳ.

Bene dixit,puto,prædictionis eorum,quæ neque aſſidue, neque magna ex parte fiunt, affirmationem adimens.

58 *Quibus principio largum ſanguinis profluuium,rigor fluxionem ſiſtit.*

Eſt,quando rigorem moderatũ uidemus prægreſſum ſanguinis profuſionem in corporis plenitudine : turbationem etenim in ipſo faciens , naturam ad excernendum,quod infeſtat , irritat.Magna igitur ex parte ſudores,uomituſque biliosorum,& deiectiones,ex rigore fiunt:contingit uero,& interdum,ut dixi,per ſanguinis profuſionem,copiam uacuari.

59 † *Sin copioſa ſuperuenerit ſanguinis profuſio, in contrarium reuelletur: § ex hæmorrhagia rigores longi.*

Vbi morbum non ſedauerit ſanguinis eruptio,exceperitq́ue eam rigor,† utrunque longum redditur,ex eo,quòd corpus difficulter calfiat : quod pluribus ſuperuenit diebus , ex circuitu quidem plurimum: contingit autem interdum & uagabunde.

60 *Quibus capitis dolores,ceruicis labor,atque totius corporis cum tremore infirmitas, hæmorrhagica ſoluunt: cæterum & tempore ita ſoluuntur.*

Multas

A Multas in hoc toto sermone concursiones ex ordine scripsit, methodum uniuersalem in ijs, qui sanguinem profundunt, paucis describere non ualens. Cōsiderare aūt oportet duo hæc prima, febrem nalde æstiuam, cuiusmodi causi sunt: symptomata item tum capitis, tum ceruicis, & præsertim plethorica: connumeranda quoque haud dubie sunt, & eum symptomatis capitis, q circa faciem fiunt: deinde & quæ toto in corpore abundantiæ sanguinis signa existunt: hisque nihilo minus ex anni t pe æstiuo, uel regione uerna, uel cōmoderatis, uel calidioribus, si in hyponchondriis phlegmone quædam fuerit: postea quæ circa caput facieq́ue sunt hæmorrhagica signa, & si aliqđ in thorace hypochondrijsq́; uergentiæ ad superas partes signum fuerit. Hæc siquidem oĩa in cōmētarijs De iudicationibus exposui, ꝑterea in prognostici, primiq́; epidemiorū: in qbus distincta sunt, & q iā uenturæ sanguinis profusionis sunt signa, & q talia non sunt.

61 *Vrina, quibus abscessus post aures fiunt, si celeriter & exigue concoquuntur, uitiosa: & ita refrigescere, malum.*

Quod in hac quoq; orone recenseť particulare, est sermoni uniuersali subiectum: nempe, Vrina in morbo omni † celeriter & exigue concocta, deinde uero cessans, uitiosum quippiam indi- † *Additur in quibusdā anti quis* ...*. i. febrile.*
B cat. Liquet aūt, φ & refrigerari malum sit, non in his solum, uerum & oĩbus. Neque.n. in cōibus adest quippiam peculiare. ueluti in ardentibus febribus: nempe, φ urentes hæ, summas partes non calfaciant, malignæ existunt, benignis mansuetisq́; totum corpus æqualiter urentibus. † *Al. quibus*

62 *Qui subsoporantur, ictericiq́; existunt, neque ualde sentiunt, † venter his copiose fluit: Forsan quoque, & si detinetur exoluitur: } An & his parotides fiant?* *singultus uenter his copiose fluit, forsā quoque, & detinetur, hi exoluentur.*

Si ex nobis propria parotidum signa didicisti, perniciose item habentium signa, facile, quæ nunc dicuntur, propria non esse tibi constabit.

63 *Suppressæ cū rigore urinæ, mala, tū aliàs, † tū si ante soporatos parotides prehēderint: An spes ex his?* † *fiunt, qui uertant. tum si antea sopor apprehēderit: an parotidas in his fore spes est.*

In his q dē, q āntecedunt hāc, dictionibus, futurarū sanguinis eruptionū cōcursiones scribere uoluit, sed cōplecti, q ꝑpria essent, paucis, ut dixi, nequiuit. Rursus quoq; & alterā hanc dictionā ad ꝑdictionē futurarū parotidū scripsit: sed, qđ peculiare sit, nihil hēt & ipsa, præter id, φ ꝑmista sint quædā perniciosa symptomata, ex quibus raro parotides fiāt. Quod aūt neq; ipse de parotidum gñatione enunciare ausus sit, id sanè ex adiectione coniunctionis, an, planè cōstat.

C 64 *Ex torminoso sedimentū limosum subliuidūq́, malū: An ex hypochondrijs dextrū dolere uideotur, exoluentur q̃? atq; his parotides parum dolorificæ? Venter his omnibus copiose fluens, perniciem offert.*

In cæteris oĩbus exemplaribus scriptum in principio dictionis reperi, torminoso, præterq̃ in exemplaribus Dioscoridis, & Capitonis. Nēpe hi scripserunt ...., dictaq́; apud eos est de urinis orõ: atq, ob id residentias harum tum ab Hippocrate, tum ab ipsis, considerari, & nō deiectionum, inquiunt. Dioscorides igitur .... recenseri ait, quæ ...., i. cōcreta, quædam per ipsas inuecta hāt, facto nomine a uerbo ...., quod est ...., i. concrescere. Neque.n. ignoramus poetam ita dixisse, ..., quod est ...., id est circulariter concrescit. Cæteri ferè oēs expositores limosas, subliuidasq́; in deiectionibus residentias dici nūc aiunt, quoties humectetur aluus, putantq́; torminosas cōuenire: nēpe eiusmodi deiectiones cum torminibus prorsus fiunt. Subsidere aūt inquiūt ita deiectis liquidis residentias tū limosas, tū subliuidas, ubi praua affectio fuerit, in qua talia excernunť: prorsusq́; ijs, qui talia deiiciūt, affectū esse hepar aiunt, atq; ob id authorē adiecisse dictioni, an ex hypochōdriis dextrū dolere uideatur? Nēpe, q̃ q̃ deiectiones eiusmodi perpetuo hepaticæ existant, non
D tū semper sunt cū uisceris inflāmatione: quo fit, ut orõni adiecerit cōiunctionē, an, φ scilicet ita affectis dextrum hypochondriū perpetuo dolere asserere nō potuerit. Præterea, quod deinceps dictum est, exoluantur, hepaticum proculdubio symptoma est, ut in secūdo epidemiorū est demonstratum. Post hæc de parotidibus scripsit. Videtur autē in his oĩbus dictionibus ex cōcursionibus quibusdā ꝑnotiones harū scribere, atq; id esse maxime in eo, quod ipsi proponitur & in præsenti dictione: sed de his enunciare ausus nō est, quanquā in particularibus persæpe uniuersales enunciationes scribere cōsueuerit. Præterea inquit, atq; his parotides parū dolorificæ? rursus quendā talē ægrum uidisse sese ostendens, in quo à natura, impetus quidā factus sit ad parotidum generationem, à qua tñ *reiici nō potuerunt, quæ contristarenť contigitq́; ægrū copiose fluente aluo perniciose habere, non iudicationis scilicet ratione, natura contristantes humores deorsum excernente, sed propter facultatis, quæ in hepate est, imbecillitatem. * *Hinc deponi.*

65 *In fastidiosis quibusdam uigilantijs parotides maxime.*

Adiecit in ꝑsentia hæc, φ sæpius uiderit, & nō semel. Quocirca per eā, q subsequēti succedet, dictionē, uerum est fastidiosos esse, quibus excitātur parotides, sed id sufficiens nō est: nēpe, φ dementiam denunciēt talia symptomata, supra declarauit. Si igitur, q Hippocrates nos docuit

ante cōtemplatus parotidas fore speraueris, deinde ægrum † ueluti ex ciborū repletione fastidi- E
tum uideris, parotidas excitandas expecta. Signa autem, per q̄ parotidas fore sperabis, sunt hęc:
Primū sanè abscessuum oīum cōe est, quod diutius † trahēti euenit ægro, deinde si morbus de-
ses fuerit, & deorsum vergat, uel calidus, & sursum repetat, uel ceruicis capitisq; grauitates fue-
rint, & dolores, & faciei rubor. Nā per hoc, si parotidas fore ante speraueris, certior p̄notio erit,
cū, q̄ in dictione relata sunt, apparuerint. Sermonē quidē illum ante oīa memoria teneri uelim.
Post hæc uero signa oīa singulatim dixi ab Hippocrate duobus iam libris scripta ipsa: quibus
apponenda sunt, quæcunq; per pulsus in singulorum prænotionem conferunt: quæ & si præter-
missa quidem ab Hippocrate existant, habes tamen scripta ea à nobis in pulsuum libris.

66 *Ex uolulis male olentibus, cum febre acuta, hypochondrioq́; sublimi diutius perseuerante, parotides exurgentes perimunt.*

In dictione hac facta quidem est oscuritas quædam, & ob scriptorem, facta quoq; & ob inter
pretes quosdā, incertum esse existimantes, utrum ne ex unoquoq; dictorum symptomatum uir
nos sperare uelit, ut parotides fiant, an oīa unà concurrere. In principio quidē libri huius, cum
mens authoris adhuc ignoraretur, congruenter incerta talia esse quis existimare potuerit: ubi F
uero in toto libro propositi ipsius experientiā habuimus idoneam, cognoscamusq; p̄notiones
ex eorū, q̄ ipse uidit, cōcursione scribere, cōstat & nunc ex oībus, q̄ scripsit, simul factis, nos spe
rare, ut parotides fiant, uelle. Quòd uero lethales sint, si fiant, est manifestū, q & nunc uiderit in
ita laborantibus factas parotidas secutā mortē, [a] † quæ ob parotidas facta nō est: quodq; talia
uideant, constat ex ijs, quæ scripsit: nēpe, q febris acuta erat nō sine periculo, quodq; ueluti per
niciosa affectio. Qm̄ uero amplius nihil scripsit, sed graue olētem hunc esse uult, multo sanè ma
gis: quonam siquidē pacto graue olentē intelliges uoluulū perniciosiorem esse non graue olen-
te? Fieri aūt potest, ut graue olens intelligatur, primum quidē in quo stercus euomatur, signum
maxime lethale: deinde, si graue olens fuerit respiratio: tertio, si ructus graue olēs: quarto, si fla
tus talis: & quinto, si graue olens corpus: nempe talis uoluulus aliquando à nobis uisus est.

67 *Ex surditate mansuete parotides fiunt, tum alias, tum si fastidiosum quippiam superuenerit, & comatosis magis.*

Qm̄ aduerbiū ἠπίως. i. mansuete, in medio dictum est eorū, q̄ multam, & eorū quæ paucam,
hn̄t spem in oībus symptomatis: sic & hominem uocamus ἤπιον moderatū, & à quo nihil per G
uitam fit nimis. Totus itaq; sermo talis quidem est: Si surditas accidat, parotidas fore mediocri-
ter spera. Adiectione aūt orationis, fastidiosum quippiam, sperat fastidioso facto ægro, fore: idq;
magis, si comatosus ipse fuerit. Verū tū hæc, tū antedicta nō minus delipientię, & phreniticis si-
gna sunt, q̄ parotidum, cū nō p̄finite dicat, in biliosis quidē humoribus ab initio morbi delipiē
tiæ ipsius potius esse signū, procedente uero morbo, in crudis crassiotibusq;, [b] † & magis ubi iā
occupasse parotidū generatio apparuerit: hoc siquidē uniuersale caput est in parotidibus, [c] † si
nō amplius lateat, quod inuasit, ita ut æger impetū infestātiū humorū caput petere sentiat. Pōt
itaq; quis hic denuo hallucinatus in unoquoque eorū, q̄ ad supernas partes motū indicāt, scribe-
re, tanquam ex prædictione, parotidas secuturas: sunt uero & modo dicta impetus ad caput si-
gna. Dico sanè surditatem, & comatosum, non magis horum, q̄ eorum, qui uentre, & thorace
laborant, esse symptoma: cum utriscunq; autem fuerit, horum simul præcognitionem augebit.

68 *Paraplegicis parotides uitiosæ.*

Paraplegias q̄busdā corporis partibus accidere ab affectu didicisti, qualis est totius corporis
affectus apoplexia. Vr̄ autē mihi uisis forsan uel duobus, uel tribus paraplegicis, nihil a paroti- H
dibus adiutis, signū uitiosum eas esse pronunciasse. Ego autē nō simpliciter dixerim malū signū
esse superuenientes paraplegicis parotidas: sed, q is abscessus morbo minor sit, referre fuerit sa
tis. Cōstat siquidē ex Hippocrate abscessus bonos esse, [d] † cū morbi circuitus ad inferas corpo
ris partes insigniter deuoluitur, quorū neutrū parotides habent: Nēpe, & affectu minore sunt, "
& ad inferas partes non fit deuolutio: quare, si id duntaxat, perniciosum pronunciare satis erit. "

69 *Quæ conuulsiuo modo cum catoche exacerbantur, parotidas mouent.*

Quòd ex concursione nihil obseruatio reperiat, rerum fide didicisse in prōptu est: nisi enim
naturam rei, in qua p̄notionem dicendo curationem faciemus, fuerimus contemplati, de singu
lorum signorum ui iudicare nequaquā licebit. Et nisi rerum singularum uires noueris, constari
ex iis quippiā nequit: id quod uos edocui in omni arte fieri, nedū in medicinali. Atq; hinc, quā-
tum Hippocrates superiores suos in uirium cuiuslibet simplicis* medicamēti inuentione euice-
rit, in oībus suis est demonstratum libris: id quod memoria tenere oportet. Ad præsentem aūt
sermonem, qui particularis est, tū rursus ex uniuersali accepisse conuenit, quantum ad quod
nunc dicitur, cōgruit. Catochæ etenim cerebri affectus sunt, ut didicisti, ueluti, & per totū cor-

pus

† Fastidiosum & uigilem uideris.
† Salubriter trahenti &c.
A† locus certe i cod. græcis corruptus ē. arbitror tamen hūc esse clariorem sensū, quæ (mors) ob parotidas non euenit. Nā hoc ita esse, constat ex ijs, quæ scripsit; nēpe quod aderat febris acuta, quæ non uacat periculo: quod item aderat ileus, quæ passio est perniciosa: &, quia nō simpliciter ileum scripsit, sed graue olentem ipsum esse uult, multo adhuc magis perniciosa passio ē: quoniā q.n. mō graue olentem ileū intelligas, is perniciosior est nō graue olēte.
B† Et magis, ubi salubritatē polliceri uideatur morb⁹, parotidum generatio expectanda est.
C† Ex antiquis uertēdū, si prolongetur morbus, ac salubris sit, si æger humorū infestantiū impetum ad locos, qui circa caput sunt, sentiat. 2. Epid. sect. 1.
D† Cū & pro dignitate excretionis morborum, & ad inferiora corporis fiunt, quorum & cæt. Vide Hipp. 2. Epid. sec. 1. & 1. Epi. i cōst. 2
* ὀσφραινῶν, sed forte φαρμάκων, ret.

A pus conuulsiones:de quibus nunc ipm dixisse par est,non.n.simpliciter de manu,uel crure,uel alia quapiam parte pronunciauit,inquiens, Quæ conuulsiuo modo exacerbantur. q̃q̃ licebat. Conuulsionem aũt ex repletione malam esse inquit Hippocrates.Constat aũt conuulsiuos affe ctus appellari,in quibus principio,aut non multo post,quam fieri cœperint,conuulsiones perse uerant,ex repletione ortum habentes.Veluti uice uersa,quæ ex uacuatione, post sudores multos,uel uomitus,uel deiectiones,uel sanguinis eruptiones,uel inediam,uel uigilias, uel motiones tum multas,tum uehementes,fiunt.Nempe ex conuulsionibus aliæ,uacuationes cõsequuntur magis,aliæ statim a principio repletiones. Propterea, ut parotides ex conuulsiuis comatosisque,ubi protrahunt,fiant,est rationi consentaneum cunctante ægro.

70 † *Ex conuulsione,tremore,fastidioque,& celeriter exigui post aures abscessus proritantur.* † *Al. conuulsiuũ,tremulum, fastidiosum,catochum, exiguos post aures abscessus proritant.*

Non in exẽplaribus oĩbus,quibus scripta est hæc oratio,cadẽ hẽt uerba.At in quibusdã prædicto uerborum scripta est tenore.In aliis aũt tali: Τὰ σπασμοτρομώδεα τρόπον παροξυνόμενα,i.q̃ cõuulsiue tremuloq; mõ accedunt,cũ catoche abscessus post aures suscitant. * Laudo cos. qui in suis exẽplaribus dictionẽ non scripserunt: abunde siquidẽ nobis erat, permiscente eo symptomata multa multis dissimilis gñis, hucusq; peruenisse,& non ab ægris recessisse. Nẽpe symptomatũ Græcis ignotorũ permistionẽ facere summe absurdũ per se existit. Non aũt ferme apparent in conuulsione tremoris symptomata:fieri siquidem non põt,ut ægris ipsis in conuulsionibus tremores deprehendant:nisi utiq; talẽ sit author contẽplatus symptomatũ uicissitudinem, ut,cũ conuulsiones quidem relinquerent,tremulus fieret hõ.Vbi uero conuulsio inciderit, nõ posse dignosci * modũ arbitranẽ.Symptomatũ implicatio eiusdem gñis q̃dam existit,uerum superuacua. Nempe ex catoche parotidas fieri abunde a nobis dictum, augente simul & gñationis expectationem fastidioso ipso. Immo uero & urinarum affectiones expectationem simul adaugebunt.Nomen præterea σπασμοτρομώδης,i.conuulsiuum tremulumq;,prauum existit. * *τρόπον,i. modum. sed forte τρόμον,i. tremorem.*

71 *An primum capite doleant,uel & superiore * sudent parte,& superrigeant? deinde & uenter deijciat,& comatosum quippiam fuerit? an & aquosæ urinæ pendentia alba habentes? & uarie albæ,graue olentes quodammodo,deinde post aures abscessus? an,& quibus eadem urinæ, stillationes è naribus frequentes? an & lingua his læuis?*

Si,ut dixi,p̃notionem ab his exorditur, q̃ scripsit Hippocrates tum in prognostico,tum in epidemiis,de abscessibus oĩbus uniuersale quoddã fieret,& ex iis,q̃ ab ipso dicta sunt, ad securius pronunciandum adiumentum.Nam,si abscessum fore speraueris,humorum considera inclinationem,ad quam uidelicet fiat partem: atq; ita, ubi singulorum capitis symptomatũ uires adnotaueris,parotidas fore tum magis,tum minus sperabis.Exẽpli igitur gratia de iis,q̃ nũc ante oculos posui,sermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum est numero,quæ humorum ad caput inclinationem sigñant:Sed,ꝙ superiori * sudauerit parte, pusillam ad eiusmodi præsensionem facultatem hẽt: sed maiorem habet, ꝙ superriguerit. Deiectionem uero alui quonam quis pacto generationis parotidum sigñatorium esse dixerit, haud scio:cũ potius modo contrario contristantium humorum ad infernas partes inclinationem operetur.Comatosum ad parotidum generationem signum effatu dignum existit. Aquosæ præterea urinæ, in quibus alba sublime petunt,ad prænotionem per accidens conferunt:qm̃ aquosæ quidem absque albis pendentibus incoctum esse morbum sigñant:quæ uero substantiam secundum naturam habent,atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant absque abscessu.Oportet igitur eas neque prorsus incoctas,neque absolute concoctas esse, ubi natura abscessum factura sit.Quæ uero uarie albæ,& graue olẽtes fuerint,raro quidem abscessum,qui fiat,habent:ꝙ si aliquando habuerint,malum habebunt. Bene igitur adiecit addubitans,an,& quibus eiusmodi urinæ,stillationes è naribus frequentes? malignitates siquidem in succis incoctis,& si ad caput ferantur,stillationes magis è naribus malignas faciunt,nõ parotidas. Oratio præterea,an & lingua his læuis? dubitatiua * est:nempe in prædictis & febres malignas fieri,& linguam exasperari rationi magis consentaneum. *In Prog. com. 2. t. 67. & 105. d*

72 *Quibus ampliter & crebro spirantibus morbus regius,& febres acutæ cum duris hypochondrijs refrigeratæ fuerint,his abscessus magni secundum aures suscitantur.*

πνευματούμενους eos,quibus magna est,& frequens respiratio,dixisse vr: qm̃ & in libro De victus rõne in morbis acutis hoc pacto eos noĩauit Hippocrates. Iure optimo suscitãdos post aures abscessus sperat,nempe & ratione non caret,atque hoc sæpius fieri uidemus. Si uero πνευματούμενους eos dixerit,qui uentre inflantur,ut non nulli intellexerũt, qui & πνευματώδεις scribũt, & πνεύματα,*nihil hoc ad parotidum gñationem contulerit,sicuti neq; morbus regius.De febribus autem acutis,& præsertim ardentibus dictum est antea,sanguinis eruptiones mouere, sanguinẽ tum fundentes,tum ad caput sursum ferentes. Quænã p̃terea dura hypochondria dicat, non clare cognoscere possumus,p̃pea ꝙ dolentia non adiecerit: nẽpe hoc adiecto iã phlegmo *De Vict. rat. in mor. acu. com. 1 t 36. 7. 114. b*

nen horum indicabit:non adiecto uero,frigidiuſculũ tumorem ſcirrhoſum magis,quã flagran- E
tẽ.Soluuntur uero talia abſceſſibus magis,non ſanguinis eruptionibus:nempe in iis, quæ inflã-mantur,ſanguinis eruptiones maxime fieri conſpicimus.Propter alienam uero authoris enũciationẽ cognoſcere exquiſite nõ poſſumus,an prætermiſſum ſit nomen doloris,obſcurius tũ pronunciante,tũ ſcribente ipſo:an hypochondriorũ duritiem uere ſcirrhoſam intellexerit. Verbũ uero,refrigerată fuerint,nẽpe & id dictum eſt: poteſt ſignificare non ſolutam eſſe febrẽ,ſed partes corporis inferiores, cum alijs collatas minus calidas eſſe: ut caliditatis* reuerſionem ex ea re conijciamus.Cum uero magnos abſceſſus in eiſdem fieri dixit, uidetur mihi in aliquo uidiſſe: & ita de particularibus pronunciaſſe, tanquam uniuerſaliter pronuncians: ſatis ſiquidem fuerit pronunciationem ſine uomine,magni,ſcriptam fuiſſe.

* In impreſſis legitur ἀναστροφὴν i. reuerſionem ſed in quibuſdam antiquis habetur ἀναφορὰν. ad ſuperna latio-nem.

* Al. uomito-ria.

* Al. uomito-ria.

73 *Quibus comatoſa,faſtidioſa,hypochondria dolentia,& *cruenta exigua,in his parotides exciuntur: antea autem faciei ſigna.*

Quòd futurus quidam abſceſſus ex iis,quæ Hippocrates ſcripſit,ſperabis, deinde in qua corporis fiet parte,utilem habebis dictam concurſionem : nam comatoſum,ſi & aliud ſymptoma, parotidas antegreditur:Dolentia uero hypochondria phlegmonem habent,ſi quis animaduerterit.Cum autẽ hæc ita habeant,ad generationem conferent,& faſtidioſa,& * cruenta ſymptomata.Quod uero in calce orationis dictum eſt,antea autem faciei ſigna,ualde utile exiſtit,ſi quis conuenienter orationem intellexerit:cõuenit autem hoc pacto intelligere,ut uerus fiat ſermo; uerus autem erit,ubi intelligi hoc ſenſu intellexerimus: Ante parotidum generationem faciei ſigna cõſiderare oportet,ſunt autem hæc,robur,tumor præter naturam,oculorum humiditas, caliginoſa uiſio,& quęcũnque talia:Si quis uero non omnia,quæ circa faciem apparent,intelligere uoluerit,ſaltem tumorem præter naturam prorſus intelligere oportet. Poſtquam enim dixiſſet,in his parotides exciuntur,deinde ſerie continuata dicens,antea autem faciei ſigna,uidebitur enunciare à communi intelligendum uerbum exciuntur.

74 *Ventre nigra,ſtercoroſaque deijciente, coma ſuperueniens parotidas excitat.*

Hand rectè ſcripſere quidam,uẽtre nigra,ſtercoroſaq́; bilioſa deiiciẽte,neq; in antiquis reperi exẽplaribus,neq; quiſquã eorũ,qui librum enarrauerunt,hanc nouit ſcripturã Quin & bilioſa,quæ de pallida bile ab antiquis medicis dici cõſueuerũt,nõ ſanè dicta eſſent eodẽ ſenſu,quo nigra Hac de cauſa uocabulũ,bilioſa,expunxi,ſcriptũ,nigra,quidẽ à Capitone in ipſo cõtextu, G
in margine uero à Dioſcoride. Videtur autem mihi libri huius author cõcurſionẽ hanc in ægro contemplatus, totam uoluiſſe explicare,†ea quæ ex quodam parotidas ſignificantis antegreſſi conſequio fiunt nequaquam diſtinguens.Sufficiens nanque ipſi ſignum eſt coma,

† Ex antiquis clarius, non diſtinguens ea, quæ caſu quodã parotidas præceſſerunt, ab eo, quod uere parotidas ſignificat. legitur n. προηγησάμενα, nõ προηγουμένου.

75 *Tuſsicula cum ſputatione,abſceſſum poſt aures tollunt.*

Poteſt,&*thoracem ſcribere:fieri ſiquidẽ poteſt,ut facta intro inclinatione,ꝑ canalẽ natura lẽ effluat,qđ tenuius eſt ex conficientibus parotidas ſuccis,ad oris capacitatẽ,& ita ſputationẽ fieri:cõſiſtentibus autẽ ita rõnabile quidẽ alias apparere parotidas . Nẽpe uerbum ἀναχαλάσσειν proprie uacuare ſignificat,ipſum aũt uacuari cõſequunť,& cõtrahi in ſe ipſum, & mollius fieri.

76 *In capitis dolore coma,& ſurditas abſceſſum aliquem poſt aures eructant.*

Vere ſemper hæc ſigna ſunt parotidum,quoniam ita fore abſceſſum quendam ante ſperauimus.Succi enim ad caput recurrentes,calidi quidem,& tenues,deſipiẽtias,& ſanguinis eruptiones procreant:craſſi autem,& frigidi,comata,& parotidas . Capitis dolor utriſque communis exiſtit,ueluti & ſurditas: ſed calidis magis capitis dolor, frigidis uero ſurditas : Comatis uero H
nomen ſcriptori ſatis fuit,qui ſcilicet lethargi appellationem toto ſubtexuit libro.

77 *Hypochondry contentio,cum comate faſtidioſo,& capitis dolore parotidas† eſſ uere faciunt.*

† Al. ἐπαίρουσι, attollunt.

Rurſus & hoc loco coma unà cum capitis dolore ſignum indicandæ parotidũ generationis eſſatu dignum exiſtit,coindicat autem,& hypochondrii contentio. Per hanc itaq; appellationem plegmone indicatur,neque enim magna eſt ipſius indicatio.Si uero abſque phlegmone cõtẽtio fiat,in humorum ad ſuperas partes inclinatione ſignum ad parotidum generationem notabile exiſtit,ſanguiniſque oſtendit eruptionem . Faſtidioſum uero per ſe quidem parotidas nullo pacto indicat,ſed ſimul apparens,; dictæ concurſioni fidem addit .

78 **Dolores abſque iudicatione ſoluti,inutiles.*

* Al dolorosi poſt aures abſceſſus.

Iã ſæpius ſermo hic tũ particulariter,tũ uniuerſaliter dictus eſt:meliusq́; oſtẽditur,ſi adiiciatur,repente occultati:nam καταμαλθάσσεσθαι ſolutionem,quæ ſenſim fit,ſignificat.Repẽte uero occultari dolorificas affectiones abſque hoc,quòd in alia quadam, quæ manifeſta ſit,parte abſceſſus fiat, tranſmigrationem contriſtantium ſuccorum ad uiſcera ipſa factam oſtendit.

PRO-

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS CVM GALENI COMMENTARIIS

Laurentio Laurentiano Florentino interprete

Ad veterum exemplarium fidem recognita.

ARGVMENTVM LIBRI.

Proprias iudiciorum omnium vires explicat, quæ ad præsagiendum in acutis, cæterisque, qui ex ipsis fiunt, morbis sumuntur.

Quàm sint necessaria medicorum prædictiones.

Medicum uti prouidentia (ut mihi uidetur) optimum est.

Pro præsensione dixisse prouidentiã perspicuum est : igitur infert,
præsentiens.n.& prædicens coram ægro. Cæterum prtexuit operi p-
fationem,utpote necessariam (q̃q̃ non admodum utatur præfationi
C bus)ob quosdã medicos,vt par est,qui illius seculo extiterũt,quales
& nunc sunt, sese noiantes methodicos, medicorum officiũ haberi
dicentes,aut pñtem conseruare sanitatem,ut in bene ualẽtibus, aut
reuocare corruptã,ut in ægrotantibus: vaticinatoris vero interesse,
pdicere futura.Itaq; docet Hippocrates ex pfatione,q̃ vsui medico-
rũ psagia hẽantur,oõne in tria capita deducta.Primũ est,qđ ægri mandatis medici parent pro
pensius: Scđm,q medicus psentiendo,q̃ ægrotantibus euentura sunt, de longinquo obuiã it:
& tertiũ,q crimine uacat internitionis ægrotantiũ. Porrò uoluit, ut hoc nihilo minus medico
insit,q̃ ut salutis cã censeaẽ.Sed iã adiiciamus dictionibus ea, ex q̃bus singula capita adstruat.

2 *Præsentiens.n.& prædicẽs coram ægris præsentia,præterita,& futura,quæq; infirmi omittũt,enarrans,creditur agnoscere magis ægrorum res.Hinc audent homines {magis} se concredere medico.*

Primũ caput hac astruit oõne,audere dicens hoĩes{magis}se cõcredere manibus medicorũ,
quoties pdictiones haudquaq̃ intercidant.Ita.n.efficitur, ut credaẽ medicus exquisite agnosce
re oẽs ægrorũ res.i.qualis nam sit ijs constitutio morbi.Atq; ad hunc modũ sequela texitur de-
D monstrationis.Ex pdictione crediẽ medicus agnoscere naturã ægrotationis: porrò, qui crediẽ
agnoscere naturã ægrotationis,ægros hẽt obsequentiores:ac demũ, qui ægros hẽt obsequen-
tiores,morbos facilius sanat.Quæq; infirmi omittunt,enarrans. Infirmi omittunt,non q̃ nullo
pacto agnoscunt: queadmodum non nulli interpretes inscite prodiderunt, sedes in profundo
corporis perpessas,aut cãs,& item affectiones earũ:sed ex causis,procatarcticas noĩe.i.prægres
sas:ex accidentibus aũt,ea,quæ euidentia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpantur,uerbi gra-
tia,in pulmonia maxilla rubicunda:nã quædã horum infirmi dicere refugiunt. Ergo, q̃cunque
talia per enarrationẽ infirmi nequaq̃ dixerũt,simul atq; audierint a medicis relata, eos optima
ratione demirantur.Cæterum quonam modo id fieri conueniat, procedente sermone docebo.

3 *Ita curationem optime molietur, prænoscendo ex præsentibus futuras affectiones: Fieri enim non potest, ut ægros omnes sanos faciat: Id enim melius foret,quàm præsentire futura.*

Secundam præsensionis utilitatem hoc loco persequitur. Etenim, ubi medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ægri,quosdam prohibebit affectus,qui eam sequi assolent : quorundam prohibebit magnitudinem : omnibus uero in commune rectè prospiciet, & præcauebit,quemadmodum bonus gubernator per futuram tempestatem.

4 *Cum autem homines intereant, alij prius, quàm adhibeant medicum, ex ui morbi: nō nulli adhiben-* E
tes etiā medicū, statim moriuntur, alij diē uiuētes unū, non nulli paulo plus tpis, ante, quàm medicus arte
singulis morbis repugnet: oportet igitur agnoscere talium naturas affectionū, quantum supra uires corpo
ris sint: pariter, & si quid in morbis diuinū inest, illius quoq; ediscere prouidentiā. Ita.n. merito commēda
bitur, & bonus medicus erit. Etenim, superesse qui possint, eos uel magis poterit recte seruare, ex multo
ante tempore singulis consulens: atq; morituros euasurosq; prænoscens, ac prænuncians culpa uacabit.

Hoc sermone, duo prædicta utilitatis capita, quæ in præsentiēdo est, adhuc adstruit, adijcitq;
eis tertiū, Insontē abolitionis crimine fore medicū dicēs quoties conualituros, aut morituros
ægros pnūciet. Igit adolescētē medicus quidā nuper incipiētē sudare syncopose, demisit in bal
neum: tum aūt sudoris copia effluente, medicus gauisus est, tanq; exquisite opportunū tps cōie
ctasset: paulo post mortuo ęgro, medicus à familiaribus, tanquam ęgrū interfecisset, accusabat.
Hactenus fecimus huiusce præfationis enarrationem, præter quā significationis uerbi, diuinū,
breuissimis: quod, inquam, enarrationis genus congruit ijs, qui periti sunt circa principia, ac ad
libri utilitatē festinant. Insuetis uero dictioni græcæ, aut sequelæ in orōnibus ignaris, aut utilissi
ma contemnentibus, diuersantibus etiamnum in cauillis, & argutiolis orationum, alius enarra F
tionis modus proprius est, longioribus claudens: quem præterire omnem licebit ad utilitatem
festinantibus, in medio relinquentibus librum, dum ad eam ueniant dictionem, cuius tale est ini
tium: Considerare conuenit hunc in modum per morbos acutos.

ALTERA LONGIOR ENARRATIO PRAEFATIONIS

Medium uti prouidentia (ut mihi uidetur) optimum est. Non secundum communem Græco
rum consuetudinem uidetur Hippocrates usurpasse προνοίας id est prouidentiæ nomen, etenim
curam, & diligentiā ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc moriens, ta
men multam prouidentiā habuit, ut honeste caderet. Quinetiam uerbum προνοεῖν .i. prouidere,
per omnes modos infinitū multitudine est iuxta Græcorū intellectum, pro eo, qđ est curam ge
rere cuiusdā rei, & præparare semper utilia. Præterea prouidētia mundum gubernari, uulgata
alioqui, & trita q̄stio, eam ipsam indicat significationem. At uero Hippocrates, non ita, sed pro
præsensione prouidentiā dixit (mihi uidetur) nō simpliciter, sed à communi quadam significa-
tione scđm utranq; appellationē. Quòd.n. mente uideantur quædā, anteq̄ fiant, pręuidere apud
Homerum, & item præuidentiæ uocabulum factum est: & ab ea ipsa præsentire, & item præsen G
sio. Quocirca, quicquid natura sensile ratiocinatione peruestigamus, anteq̄ intueamur, præuide
re hoc merito dicimus, indicantes uerbo, ut talia mente uideamus, anteq̄ fiant: & ob eam tē, q̄
geruntur, si fiant derepente, sine arbitrio, & cogitatione: si consulto, cum prouidentia fieri dici-
mus: id qđ Soloni quoq; est proditū, hunc in modū: Interstinguant perpēdātq; iudices Areopa
gitæ, cōueniet, nū cædes, uulnus, incendiū, prouidentia cōmissum sit, & item medicamētum si
quis adhibens interemit. Quinetiam Rethores antiquiores sæpenumero talia uerba, & nomina
usurpant: in quibus, q̄ prouidentia geruntur, diducuntur aduersus ea, quæ sine ulla consultatio
ne, & deliberatione contigunt: Verbi gratia, si quis inuitus alterū oblæsit, aut si percussit obira-
tus, haudquaq̄ prouidētia extitisse dicūt: sed, si quis multo cogitauit ante aliquid tale cōmitte-
re, & cōsiderauit quo pacto, prouidētia id cōmissum uolunt. Id ergo cōmune significatur apud
Græcos de prouidētiæ uocabulo, bonarūq;, & malarum gestionū: nec, ut quidam existimāt, de
bonis tantummodo dici assolet. Etenim ea ipsa quæstio, utrū fortuna quadam regatur mundus,
† Al. non de. an prouidentia, de* cōi significatione relata est: qūo ex opposito fortunæ dilucet. Porrò quidā
nō fortunā, sed casum, aduersum prouidentiā diuidunt, idem utraq; appellatione significantes.
Quin ēt sæpenumero dicitur à philosophis mundum melioris prouidentia gubernari, melioris H
appellationē adijcientibus: propterea φ sciant prouidētiæ uocabulum melioris deteriorisq; cō
mune esse. Mihiq; uidetur, ut prouidentia ex aduersum dicta fortunæ, non ita dicatur ex signifi
catione communi: ita.n. uocata prouidētia, bonarum functionū tantummodo nominatur. Vni-
uersi.n. prouidentia, haudquaquam est functionum malarum. Si igitur prouidentia secundum
hanc cōmunem significationem dicta est, cōstat, ut ita appelletur ea ratione, φ aliquid antea, q̄
fiat, mēte uideatur. Pari modo præsensionis uocabulum factū est. Si.n. quæ sensibus suapte ui, &
natura usurpantur, quibusdam peruestigamus indicijs, merito talia dicimus προνοεῖν id est præui
dere, perinde quasi νοεῖν id est mente uidere, dicamus ante, q̄ oculis cernamus. Ita efficitur, ut re
rum, quæ per tria accidāt tempora, p̄sensio sit. Vates enim nihilo minus demirandus est, qui tā-
quam præsentia, dicat præterita, quæ non uidit ipse, q̄ qui futura prænunciet: pari ratione, qui
ea, quæ nunc geruntur quidem, ante q̄ uideat, nihilo minus, q̄ ille, bonus uates est. Id igitur Hip
pocrates indicauit dicens, Præsentiens, & prædicēs coram ægris præsentia, præterita, & futura.
Eiusdem ergo artis interest præterita, quæ nō uideris, dicere, ut extiterint: & item præsentia,
atque etiam post futura: Vsū uero inter se admodum dissident futurorum enim præsensio
utilissima est: præteritorum uero inutilis quidem aliis, sed, utilis uni medico, cui libeat ar-
tem

A tem suã ostentare. Cæterũ hæc, q̃q̃ non sint medicinalis ꝓpria artis, tñ enarrationi nimiũ cõcinunt, explicãti† simplicitas in cõmentarijs noium sigñationes. Illud ex superabundanti quidẽ relatum est ad enarrationẽ, utile uero ad aliquid aliud, qđ quidã dñt expositores de moribus scriptoris, modestiã cõmendantes ẽt hoc loco dicentis, ut mihi vr̃, optimum est. Potuit.n. dixisse, medicũ uti prouidẽtia, optimum est, ipse uero hac quoq; parte adiecit verbum, ut mihi vr̃, q̃uis scripturus huius decreti demonstrationẽ: At uero, q̃ Herophili sectatores dixerũt, diuidentes ꝑsensionem a ꝑdictione, non solũ inutilia sunt, uel impropria sigñata, sed sophistica, & falsa. Atqui vñr rerum discrimina docere, non de sigñatis instõnes tradere: primum in eo ipso peccãtes, q̃ nesciãt se de sigñatis facere sermonẽ, nõ de natura rerũ utilisũ medicinæ. Sensin.n. ꝑsensionis noĩe contenta dr̃ magna ex parte, si firma sit: interdũ uero, & si q̃d desit, ne firmissima sit, tũc similiter noĩat. Quo circa nõ nunq̃ cũ adiectione dñt ij, qui talia enarrant, interdũ exquisitã sensionẽ, interdum ratã, q̃nq; firmã, aut ẽt perpetuã, ex ipsa adiectione indicãtes, nequaq̃ sigñari sp̃ firmũ de noĩe sensionis. Pari rõne p̃ñsio duplex est: altera firma, verbi gr̃a, ab hyeme futurũ uer est, a quo æstas, post autũnus: non firma altera, in ijs, q̃ Aratus uersu cecinit de Luna.

« Si uero cornu sublimius annuat illi,

B Vim Boteæ expectes: Austrum, si recta supinat.

Ita.n. fieri magna ex parte obseruatũ est; atqui interdũ non ita cõtingit. At uero Herophili astipulatores volunt p̃ñsionem esse firmã & stabilẽ: ꝑdictionem uero non itẽ. Multa.n. ꝑdici dñt, q̃ non eueniãt: perinde vt quis possit ꝑdicere ea, q̃ non præsensit: aut aliud uoce eloqui, q̃ qđ est aĩo cognitum: q̃ si nolint appellare cognitum, prorsus noĩent opinatum, † ita ut antecedẽtia in aĩo prædicentis. Sed, si non dicant p̃ñsionem, sed præopinationem non tñ græci uocant ꝑopinationem: q̃bo nec Herophili sectatores, etsi parte plurima barbarissant. Aut igitur præopinationem lege sanciant dissidere a p̃ñsione, pariter suadentes hoĩbus recipere legis sanctionẽ: aut, si id facere non queunt, uocabula rerum sc̃d m consuetudinẽ inaudiant. At uero in cõsuetudine est medicis, spem de futuro magna ex parte & itẽ firmam, noĩare p̃ñsionẽ. At sidi medici interest non talia uestigare, sed quo pacto quispiam in ægris ꝑdicendo uentura, maxima ex parte

« uerus sit, raro falsus. Etenim uocula, maxima ex parte, singularis quidem est, sed rerum ꝑlicas

« multiformes agnoscit, iuxta maioris minorisq; rõnem. Si quis igitur viginti ꝑdictionibus oberrat semel, interpellauit perpetuitatem, melior tñ est, q̃ qui bis a fine prædictionis intercidit: rursusq; melior hic est, q̃ qui ter: q̃uo rursus ille, q̃ qui quater elusus est. Quanq̃ promiscue tribuitur

C oĩbus, consequi finem magna ex parte. Talem ergo docendi uiam, ex qua auspicatus quispiã sæpius alio consequatur finem, admittere, superuacuam aũt in sigñationibus noĩum operositatẽ abalienare, & defugere conuenit: quam Prodicus tãtus sophistes exosculatus, peritioribus grauis molestusq; erat: subindeq; a Socrate mordebatur apud Platonem, in cęteris alioqui cõmendatus. Sed non recte fortasse feci inter initia memorans Herophilum: præstat.n. indicare uera ꝑcepta medicorum ijs, qui studeant ministerijs artis, neq; morari eos bifariam, partim docẽdo deliras fabulas sophistarum, partim refutando. Rectius.n. erit vtilia in his cõmẽtarijs tñmodo persequi, q̃rere uero alio uolumine, & considerare in maiori ocio, q̃cunque Herophilus in prognosticum Hippocratis obloquatur. Queq; infirmi omittunt, enarrans, creditur magis agnoscere ægrorum res. Oportuit eos, qui talia enarrare aggrediuntur, † oñdere ipsa re, quam ob rem ita scribere audeant,‡ Etenim promptissimum est, quicquid libeat, scribere: difficile uero talem indicare contemplationem, ex qua magna ex parte consequatur finẽ, dicendo ægris nõ futura solum, sed ẽt ante facta, quibus ipse nequaq̃ interfuit, & item p̃ñtia circa ægros, q̃ nondum audiuit ab eis, nec ipse agnouit: quẽadmodum nos in ijs, q̃ dicemus, erimus merito credẽdi, quoties operibus ipsis ꝑstruamus contẽplationis ueritatẽ. Cæterũ, ne cogamur semel, atq; iterum

D eadẽ scribere, nunc in enarranda ꝑfatione, & itẽ post in enarrandis particulatim dictionibus, satius duxi hæc oĩa seruare in enarrationibus dictionũ medicinaliũ, q̃ in hoc libro sunt, dicendis, maxime q̃a id nondũ quispiã fecit ex ijs, qui librũ enarrauerunt, alioqui maxime necessa-

« riũ. Quod.n. censuit Hippocrates exercere medicũ, quantũ in hæc agitur, omisit, nequaq̃ indi-

« cans, quo pacto conueniat ꝑterita, aut p̃ñtia, non perspecta a nobis sensibus, p̃ñtiri. Et, siquid in morbis diuinũ inest, illius quoq; ediscere prouidentiã. Quidnã sit diuinũ illud, cuius fieri admonet p̃ñsionem, inter expositores dissensio est. Non nulli putant ob irã quandã deorũ hoĩbus accidere morbos, dñtq; testimonium huius opinionis ex ijs, qui uocatas scripserunt historias citra rõnis adminiculũ, nequaq̃ indicantes, utrum fuerit Hippocrates huius opinionis: quod inq̃, erat offm̃ boni expositoris. Non.n. simpliciter dicendum est per enarrationes, quicquid nobis uideat̃ uerum, sed qđ sit sc̃d m sñiam scriptoris, q̃q̃ fuerit falsum: Vr̃.n. Hippocrates nullo suo libro cãm ægrotationis in Deos refundere, qui & ‖ βλητοὺς i. percussos, unde nam ducti ueteres, ita vocarint, in lumine de uictu acutorum morborum oñdit. Hic igitur liber confesse uerus germanusq; est. At libro, ‖ qui est de sacro morbo, multa quoq; scripta sunt ad obstirpandã suspicionẽ eorũ, qui a dijs mitti ægrotationes cõtendunt. Nõ igitur epilepsiã putamus diuinum esse morbũ, neq; amorẽ: id.n. credentes quidam, ueram quidẽ scripserunt historiam, deprehendisse

† hac uox, simplicitas, deest in græco, & uidetur superflua.

† Ita ut antecedat in aĩo prædicentis si non præsensio, at certe præopinatio, non tamen &c.

† Oñdere prius ipsa opere, ita deiceps scribere audere.

‡ Aliter, audit.

De Vict. rat. in morb. acut. cõ. 3.2.35 7.114.b

In lib. de Morbo Sacro statim in principio.

disse Erasistratum ob amorem ægrotare filiũ regis: diuinum tñ esse nequaq̃ docuerunt, neq; ab E
Erasistrato, neq; ab Hippocrate uocatũ, neq; ab alio quodam medico, amorẽ. Porrò eos, qui gra
cilẽti sint, decoloresue, aut insomnes, aut febricitãtes ex causis amatoriis, illo capite cõplectun
tur maiores, quo de causis procararcticis. i. ꝑgressis commemorant. Cum. n. hæ in plura diducan
tur genera, unum ex his tristitia est. Tristantur uero hi quidẽ, intermortuis liberis, aut necessa-
rijs, aut cognatis, aut amicis: illi vero, expectantes se ipsos uel suos affici, uel ẽt patriã oẽm fore
euersam. Itidem tristantur studiosi pecuniarũ, priuari pecuniis, uel ẽt ambitiosi priuati gloria, &
item alij omnes ita afficiunẽ. Ex his ergo sunt, qui ob amorem tristantur, haudquaq̃ diuinũ per
pessi, sed humanã affectionẽ: nisi quis credat poetis, qui fabulantur dæmonem quendã pusillũ,
recens natum, gerentem faces ardentes, homines quosdam in hanc agere affectionem. At ue-
ro, qui decretoriũ genus dierũ diuinũ appellet, suum quẽdã cõprobauit affectũ, haudquaq̃ ꝑ-
didit Hippocratis opinionẽ: Non. n. simpliciter, quęcunq; causas hñt incognitas, aut inopinabi
les, diuina uocamus, † sed ubi mirabilia habeantur duntaxat: ‖ quanq̃ nec ignorauit Hippocra-
tes causas decretoriorũ dierũ, ut in cõmentariis de diebus decretoriis à nobis perpensum iam
est. Igiẽ, ut docui, nequaq̃ memorare cõuenit per has cõmentationes, quæcunq; prodita perpe-
ram sunt, sed q̃cunq; uerisimilia, & cõsententia uideantur. Et ob eã rem, quæ ab Herophilo per- F
peram scripta sunt in præsensiones Hippocratis, dilata ad alium locum dissimulabo: idq; nunc,
& toto deinceps uolumine ipse efficiam, & itẽ cõmoneo faciẽdũ iis, qui in tales incidunt cõmẽ
tationes, quo minus culpent me multa expositorum errata de cõsilio reticentẽ. Sed, si diligẽter
lecturi sint, q̃ à nobis sunt prodita, illa ex se ipsis æstiment atq; arbitrentur, licebit. Ergo omittẽ
tes nugas, q̃ de Diuino circũferunẽ, nitemur ipsi eã rem scd̃m Hippocratem uestigare. Igitur, ut
unum aliquid ad artẽ medendi attinens, Diuinum sit, nec solum ab Hippocrate cõmendari co-
gnitionem eius, sed ẽt ostẽsam esse, cuiuis perspicuum est: scriptor. n. deriduculus foret, cõmen-
dans rei cognitionẽ, quã nullo pacto docuerit. Quare ipsa Diuini præsensio unũ ex iis sit, opor
tet, q̃ ab Hippocrate dicta sunt. Itaq; dicamus, fidentes iam, non aliud haberi id, pręterquam am
bientis nos aeris cõditionẽ, de qua scripsit in sentẽtiis ita: ‖ Si hyems squalida, & aquilonia fue- »
rit, uer uero pluuiũ, australeq;, febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestino- »
rũ difficultates, maxime mulieribus, & ijs, qui humidã hñt naturã. Hæc, & alia, q̃ deinceps sunt »
prodita, præsensiones sunt eorum, quæ in nobis ob circũflui aeris causam infestant: de quibus
per sentẽtias breui summa, quasi decursu, ꝑ capita, cõmonuit, sed libris De morbis uulgariis la
tius docuit, in hoc uero prognostico omisit, q̃q̃ ad hãc cõtẽplationẽ attineãt. Itaq; rectius erat G
q̃siuisse, quã ob rem dicere supersedit, quid nam diuinũ habeatur, q̃ praue enarrare. Mihi uero
uidetẽ ob libri magnitudinẽ haudquaq̃ adiecisse huic uolumini doctrinã de uulgarijs morbis:
& ob id simul, ac absoluit librũ, in calce hæc adscripsit: ‖ Oportet quoq; impetũ morborũ uulga »
riorum cito considerare: nec non tenere tꝑis conditionem. Ergo, ꝙ necesse sit agnoscere medi- »
cũ, si quid aliud, qđ ad præsensiones attineat, ita etiã geniturã morborũ uulgariorũ, indicauit;
proprium uero uolumen seorsum illis dicauit, per sententias, inquam, ut est proditũ, breui sum-
ma: libris uero De morbis uulgarijs, fusius tractatũ exoluit. Quãobrẽ nõ nulli expositores sta
tim ab hoc opere libros De morbis uulgarijs merito enarrauerunt, & nos similiter faciemus.

† Al. sed certe ea, admirãda duntaxat uocamus, non diuina.

3. Apho. 11. Ex. ord 20.h.i.t lib: De aere, aquis, & locis. 2.4. cap. 6.a.d

Infra comm. 3. t.38.2 22.a

NOTAE EX FACIE

5 *Considerari autem conuenit hunc in modum per morbos acutos: principio uultum ægroti, sit ne simi-lis bene ualentium, potissimum sui, ita enim optimus erit: si uero quàm maxime contrarius simili sit, hor rendissimus est.*

Perspicue indicauit, ꝙ hoc libro de morbis agat acutis. Incepit aũt ab indicijs, q̃ in uultu exi
stunt, eo ꝙ in primis appareant, & uim obtineãt magnã. Quòd hæc igiẽ in primis appareãt, cui- H
uis perspicuũ est: ꝙ autẽ uim ad pręsentiendum obtineant magnã, deinceps discas, licebit. Atq;
in primis reuocetur in aĩum cõis totius* medicinalis artis præfatio, quam libro *κατ' ἰατρεῖον* præ
texuit hunc in modum: ‖ An similia, an dissimilia, sint, statim inter initia considerãdum à maxi- »
mis, à facillimis, ab iis, q̃ ex toto, & usquequaq; accedũt: &, quæ cõtueri licet obtutu, tactu, au- »
ditu, lingua, & aĩo usurpare: Nõ. n. pręsensio solũ, uerũ ẽt agẽdorũ indicatio ab his inchoanẽ. Ac
de agẽdis quidẽ, libro de curandi uia, & rõne definitũ iã est: De ꝑsensione aũt nũc agendũ est:
remonendumque, ut intersit præsentiendi artis, non solum futura, sed ẽt præterita, ac pñtia, ex
quibusdã indicijs in corpore inuenire. Sed præsentiũ cognitionem proprio, & suo noĩe cõsueui
mus noĩare *διάγνωσιν*. i. dinotationem. Itaq; considerãdũ admonet uultum ægroti inter initia, si-
milis ne an dissimilis bene ualentium sit, sed potissimũ sui. Nã & hoc unũ de dogmatibus Hippo
cratis est, ut nõ solũ ex ‖ cõi natura oĩum, sed ẽt ex ꝑpria uniuscuiusq;, ꝑcepta artis consideren-
tur. Qñ. n. cõferri partes affectas censebat cum bene ualentibus, nõ alienas intueri consulebat,
sed eius, q affectus sit. Optimus igitur ægri uultus est, quoties simillimus sui permaneat: è contra
rio deterrim⁹, si q̃ maxime in cõtraria uertiẽ: Eos uero, q inter optimũ, & deterrimũ habeanẽ,
tua interest cõsiderare finitis extremis; nã, si propiores sunt optimo, meliores: si deterrimo pro
piores,

de iis quæ in medicat. fiunt, cõ. 1. t. 1. 7. 197. f

1. Epid. com. 3. t. 7. 3. 117. a

A piores, deteriores existunt: medij uero inter hos sunt, qui pari utrinq; intercapedine recedunt. Itaq; vultum optimum uno capite cōplexus indicauit: etenim simillimus ei, qui secūdum naturā est, optimus existit: maxime uero contrarium, †utpote nobis nequaq̄ familiarē, particularibus indiciis explanauit: quorum singula seorsum aggrediar, prodita deinceps, ad hunc modum.

† vt pote nobis neque familia rem, neque prae cognitum, ipse ex multis particularibus, &c. Quo in loco mendosè legitur i impressis τῶ δὲ ἀπροσ-οικειωμένον pro ὡς ἀπροσ-οικείωτον. Et ita etiam uidetur legisse uetus interpres.

6 *Fuerit autem eiusmodi nasus acutus.*

Malum hoc indicium primū adscripsit, nasum acutū. Sed oportet, ut docuimus, tanq̄ ad eū, quē secūdum cuiusq; naturā cōferendo, cōsiderare: nā, si natura simus est, nasus prorsus acutior apparebit, quēadmodū si aquilinus, aut ēt subrectus est. Ita uero considerandū est, ut, inquantū a naturæ forma recessit, in tm̄ ipse prauus existat. Itaq; acutus nasus planē apparet in iis, qui longiore morbo extenuati, aut labore cōflictati sunt, aut quouis mō exoluantur, aut aīo linquanť, & item oībus defunctis. Et ob eā rem quis merito colligere epilogismo, cōi oīum hoīum utens rōne, prauū esse indiciū, quod per malam existat affectionē. Cæterum, quænā sit talis affectio, per quā nasus acuitur, dogmaticæ iā cōtemplationis munus est indicare, quam deprehendi tātummodo analogismo conueniet. Analogismus uero ratio est, quæ ab euidentia auspicatur, rei B obscuræ faciens cognitionem: Epilogismus uero cōis ratio est, & oīum assensu cōspecta. Sed primum epilogistice de singulis consideremus indiciis: rectius.n. erit ex confessa cōique oīum hominum ratione facere initialem doctrinam, q̄ statim inter initia uenire ad analogismum.

7 *Caui oculi, tempora astricta, aures frigidæ contractæq;, & fibræ earum uersæ: & item cutis circa frontem dura, intenta, arida: & color totius uultus uiridis, aut niger.*

Hæc quoq; indicia oīa circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & animæ defectionibus, & multo magis in morte. Epilogistica.n. ratio facillima est, ut dissimilia naturæ, mali cuiusdam obtineant significationem, posito eo, quod statim ab initio, confessum conspectūq; est, ut maxime contraria naturæ, exitiosa: similia uero, salutis indicia, habeantur. Itaq; hæc a nobis de eis epilogistice dicta sint: nam post, exquisita rōne de omni eorum natura considerabimus. Fiunt ergo tales affectiones aut ob aliquam cām consumentem, & corrumpentem partes aīalium carnosas, aut ob debilitatē natiui caloris, qui nō insup extēdi in extremas corporis queat partes, sed in uisceribus solis exiguus obseruet. Porrò hunc.s. comitať affectū, ut non ꝑterea affluat ad extremas corporis partes tm̄ sanguinis, aut spiritus, q̄tum antea affluebat hn̄tibus per C naturam: & ob eam rem in uultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum.n. partes osseæ, & item carnosæ, & humidiores inter se adiunctæ sint: tū aūt osseæ ꝑsistant similes ꝑp terrestrem substantiā: carnosæ uero, humidioresq; consumantur facile, & collabantur in se ipsas ob inopiā spiritus, & sanguinis: facillimus cognitu affectus est. Nasi.n. circa solas noīe pinnullas suba carnosa, subsiduum uero omne osseum est: merito igitur, quoties pars carnosa consumpta, aut uacuata consīdat, extremū eius tenue redditur: pari mō, quoties uehementer refrigeratur, quod iam defunctis accidit: stipata.n. per refrigerationē suba carnosarum partiū, gracilentus in summis merito reddiť: non.n. aliū quendā nasum uocamus acutū, q̄ qui gracilētus in summis existat. Igitur ad hunc modū nasus acuts apparet. Caui ꝑtera fiunt oculi ꝑp eas ipsas causas: sed, q̄to humidiores molliores q; summo naso sunt, tanto citius cauantur. Quin ēt spiritus aīalis copiā participant, & itē caloris non parum hn̄t: quibus dificientibus, merito contrahuntur: id uero, cauitas oculorū est. Tpa similiter adstringunť, ꝑpea, ꝗ sola ex uniuerso capite musculos hn̄t, quos noīant à tpibus crotaphitas: reliquū uero caput oē prorsus carne uacat. Aures frigidæ, & contractæ, quia cartilagineæ, carne uacāt, & pauci sanguinis sunt. Itaq; celerrime refrigescunt, ut q̄ suapte natura ad affectum instructiores parationesq; sint. Sed quam ob rē D fibræ earum uersæ sunť? an quia molliorem obtinent subam, non quemadmodum subsiduum omne, quod, inquam, tenuis cartilago exquisite est, tenuiore intecta cute? Quā ob rem ꝑdictis causis fibræ extenuantur, uertuntur, siccantur, stipantur: ita uero affectæ, retrouersus tendunť magis ad originē ꝑbentiū illis sensum neruorū. Etenim conuelli, cunctis corrigiis exiccatis cōe est: propriū uero unicuiq; i corpore parti est, illo uerti, & cōuelli potius, ubi innexorū ei neruorū initiū est. Id.n. in digitis planē intueri licet, si.n. intimus tendo ab aliqua cā extēsus fuerit, digiti perspicue inflectunť: si extimus, extendunť. Cæterū ob eā ipsam siccitatē stipationēq;, cutis oīs circa uultū oēm duriuscula apparet, & intenta: affectus uero manifestius apparet circa frōtem, quia carnosa suba tenuior hac in parte cuti subtenditur: de ꝑdictis uero causis carnosa natura afficitur magis, q̄ quæ cutacea existit. At uero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, utpote sanguine refrigerato, quemadmodū ubi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior uero, quoties in chloron.i. uiride, fuerit. Veteres .n. assolent ita nominare non nunq̄ pallidū colorē: interdū, ut pleriq;, brassicam, & lactucam chloras.i. uirides, nominant, qui quidē color nigrior est, q̄ rubidus: est ēt tanq̄ initium quoddam nigri liuidiq;, quem frigus efficit, quemadmodū, & ipsum ēt nigrum colorē efficit: Quo circa uultus, in quo oīa prædicta hn̄t, necrodes, seu i. exitiosus seu cadauerinus, merito noīať: isq; ꝑ morbos lōgiores sępenumero uidetur.

detur:raro uero inter initia apparet,& ob eam rem cum maximo periculo eſt, ut qui nullã abs E
tpe cauſam hẽat. Longo.n.interpoſito tpe cõſumi corpus,& item refrigerari partes extremas,
haudquaquam mirabile eſt:inter initia uero præſertim acuti morbi prorſus exitioſum cenſet̃,
niſi ob aliquã aliam cauſam talis extiterit.Cæterum,quænam committere cauſæ eam rem poſ-
ſint,ipſe procedente dictione docebit. Nunc uero rem adiiciendam, quam uidetur Hippocra-
tes omiſſe, prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum non admodum exitio-
ſum eſt,ita nec in terra frigida,hyeme,conditione frigida,ſenecta: quemadmodum in aphoriſ-
2.Apho.14.Ex. ord.17.c mis didicimus. Per morbos minus periclitantur ij,quorum naturæ morbus conuenit,aut ætati, »
aut habitui,aut tempori,quàm quibus non competit,aliqua ex his ratione. »

8 *Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus,nec dum ſcrutari alijs ſignis poſsibile ſit, interrogare oportet,num vigilauerit homo,an aluus reſoluta admodum fuerit, au fame affectus: Et,ſi quid horum comprobet,minori cũ periculo eſt.Iudicantur uero talia per diẽ & noctẽ, ſi ob has cauſas talis fuerit vultus.Si uero nullum horum dixerit,neq; prædicto tempore deſtiterit,ſignum eſſe exitioſum ſciendum eſt.*

Summe exitialis,& inſanabilis morbus eſt,per quem ſtatim inter initia vultus exitioſus,ſine
exteriori cã extitit:minori uero cum periculo eſt,ſi pp aliquã cãm euidentem acciderit, uerbi F
gratia,pp uehementem inſomniam,aut inopiam alimenti,aut alui fluorem.Præſtaret.n.nec ex
his cauſis quidem nimium exolui uires inter initia ægrotationis:minori uero cum periculo eſt,
quoties ob aliquam talem cãm extiterit,non ob maleficentiam ægrotationis. Sed,quænam ſit
affectio corporis,in qua talis vultus efficit̃ ſtatim primis diebus, perſpicue breuibus tibi iã ex-
plicabo.Vbi debilitas detentoriæ in aĩalibus facultatis pariter ſit,atq; humores tenuiores, cum
febre calida,præ debilitate excernitur ſubinde aliquid inuiſibile pp paruitatẽ extra cutem,vt-
pote tenuioribus humoribus effluentibus.At uero febris ẽt magis conſumit tenuiſſimos humo
res,minus vero tenues extenuat,ita ut nunq̃ vacuatio deſinat, ſed ſimilet̃ cõtinuis uomitioni-
bus,aut alui fluoribus, aut ex urina immodicis uacuationibus: uerum intereſt,ꝙ eæ ſenſibiles
ſunt:ea uero,quã nunc cõmemoraui,præ tenuitate fluoris,inuiſibilis eſt.Talis ergo nequaq̃ cõ
ſiſtit vultus in morbo pituitoſo,quẽadmodũ nec in plethorico,pp exuperantiã ſanguinis: ſed
inopiã potius eſſe oportet in corpore,& laſſitudines quaſdã ꝑuenire,& curas: ex his.n.humor
colligitur bilioſus.At uero,ſi terra calida ſit,& anni tps æſtiuum,& condõ calida ſiccaque,tunc
ſanè tali affectione prehendi hoĩem uel prõptius eſt, potiſſimũ quoties bilioſior fuerit ex natu
ra. Quinetiam non nulli facile diſcutiuntur, atq; diſſlantur: alij uero os uentriculi debile hñt. G
Quæ oĩa quoties ſimul concurrunt,tale corpus propenſiſſime prehendi põt affectione, q̃ vultũ
exitioſum cõmittat. Si igitur hæc quiſpiam agnoſcit,non ſolum ꝑſenſionem, ſed ẽt curationẽ
poterit inuenire,hñs intentionem firmare uires uentriculo idoneis alimentis. Sed hæc non pa-
rum extra itineris propoſitum dicta ſunt. De cauſis exterioribus conſiderandũ exquiſitius eſt.
Hæ ſunt(quarum ipſe noĩatim habuit mentionem)fames,inſomnia,fluor alui: quibus adiicias
licebit,ſimilia horum,uacuationem immodicam ſanguinis è naribus, aut vulua, aut mariſcis,
aut vulnere,aut quouis alio mõ:& item mœſtitiam uehementem,quæ, quibus libeat cauſis,cõ
ſtiterit.Sed forſan recta rõne aliquis dicet,hanc dictam eſſe ab Hippocrate ꝑtẽ in ſermone,q
eſt de inſomnia:accidit.n.inſomnia ẽt ob alias cauſas: accidit ẽt pp mœſtitiã: ita ut inſomnia
uniuerſalior ſit,quam mœſtitia:& ob id continere eam merito dicetur. Itidẽ aluus admodum
fluens,exẽplũ tibi cuiuſuis immodicæ euacuationis erit.Si igitur diligenter verſeris in opibus
artis,peritusq; ſis circa uniuſcuiuſq; rei formã,ſæpenumero apparebit cã,q̃ talem vultũ cõmit-
tat.Signa uero earum dictu difficilia ſunt:& ob eam rem tradere ea ſermone, q̃q̃ pleriq; noue-
rint medicorũ,refugiunt:ſed oĩa propriis,& ſuis locis a nobis explanata iam ſunt. Quapp ipſe
quoq;,poſtq̃ didiceris ea,poteris interdum ingreſſus ad ægrum pronunciare de cã, q̃ talem vul H
tum cõmiſit:ſed potiſſimum,ubi ꝑcedentem oẽm victus rõnem noueris ægri:conſiderans ꝑte-
rea de temperamento eius:& multo magis,ubi peritiã hẽas de motu arteriarum: ꝑterea,& de
qualitate febris.Subiiciamus.n.aliquem,gratia exempli,tpe æſtiuo,per conſtõnem calidam,&
ſiccam,bilioſum ex natura,adoleſcentem,& conflictatione,inopia,& mœſtitia,incepiſſe ægro
tare:ſitq; calor eius,tangendi ſenſum admodum mordens,& urina bilioſa,& pulſus viriũ indi-
cans debilitatẽ:ſuſpicare hũc talẽ in relata fore condõne,ob quã vultum cito ſit habiturus exi
tioſum,niſi congrue nutriri anticipet.Itaque,ſi talia circa ægrũ,neq; ꝑceſſerint,neq; primo die,
uel ſcđo apparuerint: tertio uero ingredienti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hip-
pocrate eſt:ſcias hunc pp aliquam cãm exteriorem,ita affectum. Igitur apud te conſiderabis,
quidnam potius in eo extiterit,num excretio aliqua multa,an inſomnia. Ex inopia.n.non erit
talis uniuerſim,niſi ꝑuenerint talia morbum,qualia dicta iam ſunt, atq; ex natura fuerit talis,
qualis dictus eſt. Si igitur pridie uideas ægrum haudquaquam te latebit multa futura ſpontina
excretio:firmiſſima.n.eius indicia hñt,quæ a nobis in commentariis De iudicationibus, & itẽ
libris De præſagijs ex pulſibus,explanata iam ſunt.Quapropter licebit ſtatim aſpicienti homi-
nem,definire uehemẽtem extitiſſe inſomniã:etenim uidebis oculos eius admodum ſqualidos,

qui

A qui non propter euidentes,& immodicas uacuationes,perinde ut pp insomniam tales redduntur. Porrò uidebis palpebras resurgere difficulter,& item talẽ habere formulã in conniuendo, atq; ẽt & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum(ita,n.coma interpreter) existunt. Quinetiã,ubi nũc primũ tibi appareat æger,antea uero nullo pacto eũ perspexeris, talia signa, atq; ea,quæ ex pulsu percipiuntur,aliq̃ indicabunt diiudicationem.per immodicas,n.excretiones,seruabit aliquod adhuc (q̃q̃ exiguũ sit)indicium formulæ,significans eas: per insomniam uero,chordulæ extentæ speciem referet.At,si pp inopiã duntaxat in talem uultus uenerit affẽctionem,ex dictis indiciis neutra adsunt,neq; insomnię,neq; excretionis:& ob eam rem potius *ex accidentibus,quàm ex propriis signis,in illis præsagire conueniet,propter inopiam alimẽti deductum esse eum in talem affectionem:& adhuc magis,quoties febris, proprietatem caloris discutientis,exquisita rõne consideranti tibi,nequaq̃ importet.Si enim talis appareat,ob illam potius,q̃ ob exteriorem causam,gracilentum ita uideri uultum existimandum est.Cæterum cõuenit immorari diutius attrectãdo totã manum, nõ solũ carpũ ægri,sed ẽt superiores partes diligenter aĩaduertendo,si non solũ acriorem,sed ẽt si substantiæ copiã unà secum, & quidẽ corpulentã reportet,ueluti flãmulam quandam peruadentẽ cutem tuæ manus,qua cutẽ ægri con-

*ἐκ συμβεβηκότων sunt qui legendum putẽt ἐξ ἀσυμβεβηκότων.i. ex iis, quæ non accidere.

B tingis,seq; insinuantẽ perspicue in profundũ:tales.n.febres sunt,quæ uultum istiusmodi cõmittunt.Hæc igitur,(ut docui)dici quidem possunt difficulter:nõ tñ oĩno dici nõ possunt,neq; difficulter agnosci ab iis,qui circa ea exercitati sint,quiq; uiderint talia sæpenumero à me oĩa prædici:sed multo magis,si studuerint agnoscere operibus ipsis,quæcunq; in cõmentariis De præsagiis edocti sunt,eò q uideant quidẽ talia prædici,ut fieri possint,re ipsa discentes,nõ reprobãtes uero prius,q̃ ab initio vñr cognitu difficiliora.Nam geminos fratres simillimos quidem, semel aut bis uidendo,nequaq̃ interstingues:ex necessariis uero nullus hallucinatur. Hæc igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores,sed potissimum eos,qui nunq̃ prædici hæc oĩa à nobis perspexerunt:non.n.solum insomniam dicere possunt,sed ẽt,ut pp mœstitiam tale quid extiterit. Non.n.Erasistratus uidens coruos,aut cornices uolantes,deprehendit adolescentis amorẽ,nec (ut quidam dixerunt)amatoriũ pulsantes sensit arterias adolescentis:nullus.n. pulsus proprius amoris est ac peculiaris: sed quẽadmodũ apparuit interdũ ẽt mihi,cui iniicienti manum carpo ægri,muliere uero quadã uisa earum,q̃ domi erãt,statim inæqualis pulsus atq; inordinatus eua sit:paulo uero post ad habitum naturalem,simul recedente muliere uisa, rediuit.Ita.n.mutatus pulsus cõmunem quendam significat perturbationis affectum in aĩo fuisse ægroti.Perturbatio-

C nem uero hanc interstingui cõuenict ex iis,quæ dicuntur ab eo pariter,aut vñr : etenim rursus dictis quibusdam,pulsus uertitur ad inæqualitatem,perturbato ægro ob ea,quæ audiuit.Sed de his seorsum à me scriptum iam est dicato opere,cui titulus est De præsentiendo. Nunc uero ad institutũ redeamus.Illud agitabatur,ut multa de præteritis , & itẽ præsentibus corã ęgro posset medicus dicendo cõmendari,uelut ea,quæ nunc dicta sunt hac oratione,insomniã,alui fluorẽ, famem.At uero interdum ex his unum definite dicere difficile est: sed è duobus alterũ,aut è tribus unum prorsus,possibile est firmiter præsentire.At uero id quoq; laudẽ feret apud audientes,interrogando,præsentione facta ad hunc modũ:Num ob insomniã uehementẽ,an alimenti inopiam attenuatus est? sępe.n.comprobant utrunq; & demirantur bifariam medicum:interdũ alterum eorum respondentes,ita quoq; demirantur.Hoc igitur est,quod ab Hippocrate dictum est:Interrogare oportet,num uigilauit æger,an multa deiecit,an famẽ passus. Deinde quid dicit?Et,si quid horum cõprobet,minori cũ periculo est. merito : melius.n.esset adeo fortem esse facultatem,ut à nulla causa exteriori uincatur:minori uero cũ periculo est,si ob aliq̃ talem causam,nec ob ægrotationis maleficentiam,talis consumptio existat.At uero,quia possibile est, ut ambo concurrant,tũ causa aliqua exterior(ut dixi)afficiens corpus,tum etiam febris cõsumẽs.

D distinctio erit tibi è subsequẽti die noctéq;: si.n.ab exteriori causa sola,qualis dictus est,uultus extiterit,correctionẽ per diẽ,& noctẽ adipiscetur: si uero ex affectione in corpore,aut permanebit talis,aut ẽt deterior erit. Itaq; cõstat,ut hæc oĩa ab Hippocrate recte dicta sint.Sed,quam ob rem dixit,Si igitur inter initia morbi talis fuerit uultus,nec dum scrutari aliis signis possibile sit,deinceps consideremus.Duorum enim alterum est,aut quia non accidunt inter initia morbi,aut quia nihil firmum denunciant,ideo possibile non est talibus uti signis ad res dubias definiendas.Ego igitur dico non semper fieri talia:nec,si fiant,firmum aliquid indicare. Cæterum, quòd hoc ita se habeat,in enarrandis illis docebo per subsequentem dictionem.

9 *Si uero morbo antiquiori existente quã trium dierũ,talis fuerit uultus,de iis interrogare oportet, de quibus antea monui:& alia quoq; signa considerare,quæ in toto corpore,atq̃ etiam in oculis existant.*

Principii nomen significat primariã morbi accessionem,quæ nõdum ullam obtineat latitudinẽ:& item eam,quæ ad aliquod tempus,non tñ multum,extendatur : nec non primum ægrotationis tps,à quo alterum numerant,ascensum:deinde tertium consistendi uigorem: & demum quartũ inclinationẽ. Cũ itaq; dixerit paulo ante,Si igitur inter initia morbi talis fuerit uultus, per illam dictionem non indicauit,cuius nam de tribus principiis faciat mentionem.Nũc uerò

scribens,

ſcribens,Si uero morbo antiquiori exiſtēte,uel tertiano,talis fuerit uultus,clare docuit,ꝙ de eo E
agat,quod habeat latitudinem:id enim ad triduum uſq; porrigitur.Ergo tunc iis,quę docuit an
tea,ſignis exiſtimauit addendam eſſe ductam ab alijs ſignis determinationem,de quibus dixe-
rat:Nec dum poſſibile ſit aliis ſcrutari ſignis.Ea autem enumerat,per ſequentia uerba.

EX OCVLIS.

10 *Si enim lucem effugiant,aut nolentes illachryment,aut peruertantur , aut alter altero fiat minor,
aut candidum rubidum habeant,aut liuidas,aut nigras uenulas,aut *pituta appareat circa obtutum,aut
ſublimes tumidiue oculi, uel caui admodum fuerint,{aut obtutus ſqualidus,& ſine ſplendore,} uel totius
uultus color euariet:hęc omnia mala eſſe,atque exitioſa cenſendum eſt.*

Hæc oīa accidentia in cómune præter naturā ſunt,ſed diſſident inter ſe,eò ꝙ quędā cōtraria
ſimpliciter naturæ:alia uero,ut ipſe antea dixit maxime contraria exiſtunt:& ob eam rē ex cōi
epilogiſmo oīa quidē exitioſa exiſtimabuntur,ſed pro quantitate cōtrarietatis,minusq;,& ma
gis id obtinebūt.At uero affectiones , ex quibus eueniāt,ſcđm ſequelā decretorū Hippocratis
rectius eſt deinceps conſiderare.Itaq; refugere lucē,qđ inq̄, eſt auerſari , ꝑꝑ debilitatē accidit
† Organorum. uiſoriæ facultatis:quæ non nunquam propter † opificiorū affectionē laborat , ueluti per lippi- F
tudines:interdū ipſa ex ſe afficit,dū exitiale indiciū eſt. Pari mō,ſi oculi illachrymant propter
lippitudinem,aut fluxionē aliquā de capite decumbentē,ꝑter naturā quidē affectus eſt, non tñ
oīno ſignificat abolitionē: ſi uero propter debilitatem detentorię facultatis , exitioſum indiciū
lethaleq; eſt.Porrò peruertunt oculi,cōuulſis muſculis eos cōmouentibus:ꝙ ſi fuerit illorū tan
tūmodo affectus,nihil difficile ſignificatur:ſi uero principii neruorum,quod quidem cerebrum
eſt,ſumme exitioſum eſt:propinquantes.n.muſculi,principii affectum prius,q̄ cæteri,perſenti-
De artic.com.2. t.5.7.a63.b ſcunt:interdum ii,qui in oculis ſunt,de quibus nunc dicit:qñq;‖ crotaphitæ,i.muſculi tēporum
nominati,de quibus libro de articulis indicauit.Quinetiam fieri alterū oculū minorē,q̄ qui cō-
ſtet,ex natura,accidens exitioſum habetur:indicat n.extingui facultatē regētem eum.At uero
album oculi apparere rubrum(qūo per lippitudines quaſdam accidit, & item quaſdam temulē
tias)copiam ſignificat,quæ in cerebro ac membranulis fit:interdū etiā inflāmationē,quæ in eis
facta fuerit:Nā utrouis modo ſanguis ad oculorum uenulas exprimitur:& ob eam rem pars in
eas cādida,rubra apparet,q̄ corollā appellatā ambit circiter:quā ꝑ diſſectiones docuim⁹ oīum
in oculis mēbranularum tunicularumq; copulā q̄dam haberi:& item docuimus , ut ambientis
caluā mēbranulæ terminus,ad eam unà cum uenulis permeet. Cæterū,ꝙ ob hæc dixerit candi G
dum fieri rubrum,perſpicue indicauit ex ijs,q̄ ſubinſerens ait,aut liuidas,aut nigras uenulas ha
beant,id uero perq̄ exitioſum cenſetur.Rubræ.n.apparent uenulæ ēt propter nimietatem(ut di
xi) uel inflāmationem quandā eorum,quæ in cerebro ſunt. At uero nigreſcunt,& liuent,dū re-
frigerantur:refrigerantur uero,dum extinguuntur:ita fit,ut hi colores prorſus exitiales aſſidue
exiſtāt.Cæterum pituita oculorum fit,ut conſtat,tū ob affectum*opificiorum , quēadmodū,&
per lippitudines,& aliter,quæ nullo cum periculo eſt:tū propter imbecillitatē regentis oculum
facultatis naturalis,quæ impos ſit oculorum concoquere alimentum:*pituita enim(ut oſtēſum
iā eſt)excrementū ſemicocti alimenti eſt.Ergo per lippitudines prę copia humoris ꝑter naturā,
& item propter affectionem*opificiorum,uiriſimile eſt nequaq̄ concoqui recte alimentū eorū.
At,ubi inopia ꝑſpicua eſt, quam cauū indicat oculorū,cauſa de nimietate prorſus recedit , ſed
reſtat uirium debilitas ſola,nō q̄libet,ſed admodum uehemens,q̄ nec minimum quid alimenti
oculorum abunde concoquere poteſt.Quinetiam ſublimes oculi.i.inſtabiles,& ſubinde cōmo-
ti,ſignificant aut delirium,aut tremorem circa muſculos eorum : è quibus alterutrum in relata
affectione exitioſum habetur.Profecto deliriū ex inopia,maximo cum periculo eſt:& item tre-
mor propter ariditatem*opificiorum,inſanabilis eſt.At uero tumidos oculos,aut admodum ca H
uos deteſtatur.Itaq; tumentiū accidēs oculorum,inter initia quoq; fit ægrotationis, maximeq;
uomentibus ex copia ingeſti cibi potusq;:Caui uero admodum oculi nequaq̄ fiunt: & ob eam
rem*neutrum cōmemorauit accidens inter initia,dū ait,naſus acutus,oculi caui: Hoc quidē ea
ratione,ꝙ nullo pacto appareat ī uultu exitioſo:nā quo pacto pariter caui tumidiq; oculi erūt?
illud,quia nullo mō tunc eueniat.Atqui vñr ea,q̄ dicta ſunt de oculis tumidis,cum prędictis pu
gnare.Cum.n.dixerit de uultu exitioſo,naſum acutū,cauos oculos:tum aūt talia determinan-
do,iis,q̄ poſt triduū appareāt,tumidos nequaq̄ recte adiecit.Sed,quod mihi vř ab Hippocrate
factū hac oratione,iā explicabo,permutando oēm eius ſermonem in hanc dictionem : Si uero
morbo antiquiori exiſtēte,† uel tertiano,talis fuerit uultus,de iis intertogare oportet,de q̄bus
† quam trium dierum. antea monui:alia quoq; ſigna conſiderando,q̄ in toto corpore atq; ēt oculis exiſtant. In oculis
uero ſigna exitioſa poſt triduū talia ſunt:ſi lucem reſugiant,ſi lachryment,ſi peruertantur,ſi al-
ter altero fiat minor,& candida pars in eis rubra appareat,ſi uenulas habeāt aut nigras, aut liui
das,aut*pituita ipſis inhæreſcat,aut ſublimes ſint,aut tumidi,aut admodū caui,aut totius uult*
color euariet.Hæc.n.oīa exitioſa ſunt:& quicquid horū exiſtat circa uultū ꝑdictum, indicium
nō paruū eſt futuræ mortis.Igitur ad hūc intellectum(ut mihi uidetur) numerantur cū cæteris
ſignis

A signis, quæcunq; in vultu exitioso pariter existere queunt, atq; ēt tumidi oculi, qui simul existere nequaq̃ pñt: quia non solum instituerat docere, quæcunq; simul sint cum vultu exitioso, sed ēt ex signis exitiosis, quæcunq; circa vultum apparent: Ita ut, si non unum solum, sed ēt plura, de p̄dictis nou possint esse in vultu exitioso, nulla pugna sit in sermone eius, ut qui se ad doctrinam oĩum prauorum signorum conuerterit. Quòd aũt, ut dicebam, rectè dixerit, nec dum possibile sit alijs scrutari signis, cõsiderandum iã est in uno capite cõi tali. Vnumquodq; ex prædictis aut non accidit inter initia, aut nõ ex toto exitiosum est: seorsumq; singula consideranti tibi uidebiť id, quã maxime uerum. Igiť ex multa potione, non nunquã & uomitione uehemẽti, inter initia morbi lucem effugiunt: itidem lachrymant, & peruertunť oculi. aut sublimes fiunt, aut tument, aut uenulas habent rubras. At uero in colorem nigrum, aut liuidum mutatio uenularum nunq̃ accidat inter initia, quo modo neq; insigne cauum, neque pituita oculorum, sed triduum aut quatriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

11 *Considerari autem conuenit, hunc in modum suspectiones etiam oculorum per somnum. Si quid.n. candida partis subapparet commissis palpebris, nec alui fluor, aut medicamentum in causa est, aut nec ita dormire consueuit, uitiosum indicium lethaleq́. admodum est.*

B De uerbo ὑποφαίνεσθαι .i. suspici, nomen ὑπόφασιν .i. suspectionẽ, fecit, cuius pluratiuũ ὑποφάσιες i. suspectiones, existit: à quibus p̃ diuisionem ionicam ὑποφάσιες .i. suspectiones, formanť. Cæterũ non satis noui, qua rõne adducti Artemidori & Dioscoridis sectatores, scripserint ὑποφύσιες cum υ. Quod igiť est ab Hippocrate dictum, clarum est. Ipse.n. enarrauit, q̃d nam appellet suspectionem, dicens, si quid.n. subapparet candidæ partis cõmissis palpebris, atq; ēt adiecit determinationem ad exquisitiorẽ sermonis cognitionem, dicens, neq; fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri præstat quoq; q̃ uim eandem obtineant. Vno.n. capite cõplexus, dixeris accidens id p̃p imbecillitatem fieri mouẽtis palpebras facultatis: q̃d inquã exitiale est, quoties sine cã constiterit exteriori. Hæc uero, talia scilicet esse oportet natura, ut uires exoluant: verbi grã, alui fluor, aut purgatio ex medicamẽto purgante uehemens, aut mœstitia uehemens, aut insomnia, aut inopia alimẽti, aut sanguinis fluor multus, aut simpliciter q̃uis alia immodica uacuatio. Cæterũ connumerare Hippocratẽ (ut paulo ante dixi) oĩa exitiosa signa, non solũ quęcunq; in vultu exitioso habeanť, indicauit hac parte, adijciẽs, nec alui fluor, aut medicamentũ, in cã est. Prædixerat.n. in vultu exitioso talem determinationem, an aluus admodum resoluta fuerit, C resoluta.n. aluus, cõe quoddam est fluoris alui, & item medicamenti. Sed q̃m rursus aliunde orsus omnia exitiosa percenset indicia, merito cuiuis eorum proprias definitiones apponit.

12 *Si uero peruertitur, aut liuida palpebra est, aut labrum, aut nasus, cũ aliquo alio signo mortem propè esse sciendum est. {lethale etiam est, si labra resoluta, & suspensa, & frigida, & alba fuerint.}*

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs, uero *peruerit, distrahitur scriptum est: ita ut ex uoce, palpebræ contractatio significetur, uelut in ijs, quæ p̃p algorem refrixerunt. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si uero peruertiť, intentionem quãdam conuulsificã, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus indicat. Vtrumque autem exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur: quod indicauit dicens, cum aliquo alio signo, tanquam hæc sola nequaquam sufficiant denunciare mortem. * καμπύλον. * ῥιγῶν;

EX DECVBITV

13 *Cubantem offendi ægrum à medico oportet in latus dextrum, aut sinistrum, ac manus, ceruicem, & crura paulum reducta habentem, & omne corpus *molliter positum: ita enim pleriq, bene valentium cubant. At ita cubare, ut sani solent, optimum est.* * ὑγρόν.

D Id quoq; testať numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte: cõstat.n. q̃ nobilissimus uir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulet p̃dictis. Cum.n. antea dixisset in vultu exitioso ēt alia signa consideranda esse, quæ in toto corpore atq; ēt oculis existant, deinceps oĩa inter se copulando persequitur. Id uero, q̃d dť, oportere offendi ęgrum à medico, cõsiderante non cubantẽ supinum ceu quendã resolutũ, sed in alterũ latus, prout medicus illi adsuerit, idcirco bonum est, q̃a robur indicat facultatis per musculos firmantis corpus: q̃uo rursus debilitatem, ubi cubare in latus nõ queat. Verũ ipse Hippocrates adiecit orõni cõem epilogismum dicens, Ita.n. pleriq; bene ualentium cubant. scilicet potissimũ tũc, cum medicus ipsos cõsiderat. Rectius.n. est subaudiri in orõne p̃ditum hoc ab eo potestate per dictionem, dum aiť, Cubantem offendi ægrum à medico oportet. non.n. simpliciter in latus ait oportere hominem cubare, sed à medico offendi cubãtem ita. Porrò adiecit, ac manus ceruicẽ, & crura paulũ reducta habentem, id.n. consuetũ plerisq; bene ualentium est. Quinetiã adijciẽs uerbũ, pleriq;, in memoriã tibi reuocauit distinctionẽ quãdã alterũ habentẽ caput alijs multis utile præsagijs, cuius meminisse te conuenit, licet interdum omittatur. At uero, quid nã illud sit iam explicabo. Quæcunq; in ægris priuatim p̃ter cæteros peculiaria sunt, hæc haudquaquam

ueluti superuacua considerari oportet. Si.n.offendas ægrum, ut pleriq; bene ualentiū, cubantē, E
diliges talem decubitū. Si uero è cōtrario, non conuenit continuo horrere, quasi malū indiciū,
sed requirere, utrum in consuetudine sit talis ægro figura. Cæterum, quod est dictū, molliter po
situm offendi corpus, ex aduersum intento proditum est. Quatuor.n.mēbra, græce κῶλα, i.crura
ac manus paulū reducātur, & omne corpus iaceat oportet, extra †hyperbolicas figuras cōstitu
tū. Intelligo figuras hyperbolicas, quoties aut summe extendunt, aut immodice inflectunt mē
bra, aut spina, cuius partes uertebræ quoq; in ceruice existūt. Igit hyperbolicæ figuræ extētis ad
modum neruis efficiunt, quō libro De motu musculorū ostēsum iam est: Quæ in medio est hyp
bolicarū, absq; tensione est. quocirca talē uocauit *mollē, qa corpora *molliora intēdi nō solēt.

† Extremas.

14 *Supinum uero cubare, manibus {& ceruice} & cruribus extentis, minus bonum est.*

Talis decubitus oīno bonus non est, proindeq; nec minus bonus est: si.n.oīno bonus nō est,
ut minus is bonus congrue dicat, fieri q pōt? Cæterū, ut id bonū nō sit, ipse postea docebit hūc
in modū: Si uero pcliuis fuerit, & subinde ad pedes dilabat, maiori cū periculo est. Tanq enim
pdictus decubit' cū periculo sit, ita dixit de eo, maiori cū periculo est. At uero mihi vr, q talis
decubitus neutris adnumerct inditijs, quæ nec ad sanitatē uim habeāt insignē, neq; ad mortē, F
sed aut integre media sunt, aut parū ad alterum tēdunt, ita vt, qui negligētius loquuntur de eis,
cū utrisq; cōferre possint: uelut hoc loco Hippocrates dixit min' bonā esse talē cubātis figurā,
q quę est antea prodita: deteriorē uero, q hæc, eā, q deinceps dicta est: *admonēs hoc loco, finiri
oportere in oībus locis, num cōsuetus sit æger cubare supinus. Si.n.ita fuerit, nec admodū ma-
gnifaciat medicū ingredientē, tūc neq; in medio mali boniq; decubitus existimabit, sed potius
bonus. Si uero, neq; hac soleat cubare figura, & admodū uereat medicū, nō bonū indicium est:
sed potissimū si fuerit prudentior ex natura. Quocirca talis decubitus in medio boni maliq; col-
locandus est, quantum in se ipso est, sed utroq; uersum pro natura ægri transferendus est.

† Al. admonet autem &c.

15 *Si uero proclinis est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, maiori cum periculo est.*

Quemadmodū cubare in latus, quandam obtinet uim, ita accliuius in supinū iacere, quo mō
oēs cubamus. Et ob eā rē, si in alterū colloces latus corpus defunctū, prorsus aut ī partē pronā,
aut supinā cōuertet: uelut, si illud accliue figures, ita quoq; in pedes delabit. Merito igitur prauū
id dixit haberi indicium, q quidem extinctionem quādam significet regentis corpus facultatis.

16 *Si uero nudos habeat pedes, nec admodum calidos: ac manus, collum, & crura dispergat inaequaliter malum est: significat enim inquietationem.* G

Optime determinauit orōnē dicens, nec admodū calidos, per febres.n.calidissimas, una cū ce
teris partibus ēt pedibus ardcscētibus, nudare eos ęgri cogunt. Si uero febris nō fuerit talis, nu
dare pedes, malaciæ est ægri, uel inquietationis indiciū. Porrò, si manus quoq; pariter cū ceruī-
ce & cruribus nō de more cōponit, ut antea dixit, sed inæqualiter tales dispergit partes, malū in
diciū est: dixit.n.significari inquietationē: hoc uero nomē indicat, illos cōflictari quauis figura,
nec nō aliā ex alia mutare. Quòd si te pſente, ut dictū est, iacēs æger, statim cōmutet priorē figu
rā ad alterā: pariter & mēbra dispergat inæqualiter, uel etiā ceruicis positurā: scias talē, aut pp
oris uentriculi uitiū, aut pp uiriū debilitatē inquietari: colligens hoc etiā loco epilogismo inge
nium eius, utrū mollior sit, & ad singula prōptius cedat, licet per quàm exigua, & peruincatur.

17 *Exitiosum autem & hiantem dormire semper.*

Debilitaris hoc quoq; signum claudentiū os musculorum est, quemadmodum paulo ante de
musculis palpebras cōmittentibus explanatum iam est. Codex quidem ita legitur, quemadmo H
dū nunc dixi: antiquiq; codices ita habent: Dioscorides uero aliter legit, ad hunc modū: Diffi-
cile autē est & hiantem semper dormire: ubi duplex concurrit significatio, una quidem, ut sem-
per hiet: altera, ut semper dormiat. Vt igitur secundū, malum sit, quanquam non hianti fiat ore,
planius indicauit per illā sententiā, qua dixit, somnus & insomnia alterutrū, si modū excesserit,
malū est. Sed primum dictum esse uerisimilius est, ut hiet tātisper, dū dormit, sic enim frequēter
fieri uidetur: Si uero hiet non dormiens, multo maiorem noxam significabit.

18 *Et crura supini cubantis admodum reducta distractaq; esse.*

Hæc vox διαπεπλεγμένα.i.distracta, utroq; scribitur modo.s.& † per γ, & per χ: significat aūt
crura, quæ plurimū inter se distent: Ac talis decubitus absurdus est, ita ut indicet deliriū, quādo
quidē nullus ita cubare soleat: quemadmodū neq; si, circumplexa, legatur, talis enim decubitus
absurdus est, si quis cubando supinus habeat crura reducta, & inter se circumplexa.

† Forte legendū est, διαπεπλεγμένα.i. distracta, & περιπεπλεγμένα.i. circūplexa, Ac, si quidem distracta scripseris, significat crura et c. si uero circumplexa legatur, talis etiam decubitus et c. & ita uidetur legisse uetus interpres.

19 *In uentrem autem cubare, qui non est solitus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malo est: delirium enim, aut dolor circa uentris sedes significatur.*

Crebro

A Crebro nobis cõmemorat adiunctã his oĩbus determinationem,ut ſcd̃m cõſuetudinem aliquid accidat ægrotantis.Etenim nunc cubare in uentrẽ cõtra cõſuetudinem,aut delirium ſignificat,quemadmodum in prædicta cubandi figura:aut dolorem quendã,qui circa tales partes ſatigetur:conſtat enim, ꝙ multi talem eligant figuram,quorum in uentre dolor infeſtat.

20 *Reſidere vero velle ægrum in morbo uigente, in omnibus morbis acutis malum : peſſimum uero in pulmonia eſt.*

Qui pulmonia infeſtantur, ij dicũt ſentire magnã in thorace ac pulmone anguſtiã, dũ ſupini cubant: facilius aũt ſpirare,ſi reſideãt. Decumbunt.n.ad ſpinam,ꝑ ſupinum decubitum,partes in pectore thoracis, ã qbus pulmo arctaĩ, nec idoneum accipit aerem inſpirãdo. Per alios uero morbos quoties uigent (id.n.maxime cõſiderandũ eſt, tanq̃ nõ ſit temere additũ)grauiſſimum eſt uelle ægrũ reſidere in ipſo conſiſtendi uigore: amant.n.tunc maxime fatigati,immoti cubare:&,ſi qs eos excitet,confliĉtantur. Itaq; arbitrare ꝑꝑ uehementẽ ſpirandi difficultatẽ,aut inquietationem,aut delirium,reſidere ægrum aggredi,per conſiſtendi uigorem ægrotationis

EX STRIDORE DENTIVM

B 21 *Stridere autem dentibus in febribus, quibus non eſt conſuetum à pueritia ita efficere,inſaniam ſignificat,ac mortem:ſed in vtriſq; futurum periculum prædicendum eſt. Si vero delirans ita efficiat,admodum exitioſum iam eſt.*

Stridores denriũ fiunt quoties muſculi in tꝑibus & maxillis conuulſorie cõmouentur,interdum affectis ipſis muſculis duntaxat,aut ab ortu naturæ,aut ꝑꝑ aliã aliquã cauſam poſteriorẽ: non nunq̃ origine neruorũ in eiuſmodi affectionẽ deducta, de qua maxime cunuulſiones eorũ neruorũ,q ab ipſa naſcunẽ,fieri ſolent. Agnoſcere.n.oportet initialẽ uniuſcuiuſq; ꝑparationem partis ꝓpriã: de qua alio quidẽ loco ſuſius explanatũ iã eſt:nũc uero ſufficiet ſemel dicere,ꝑcipientes hoc loco reuocari in animũ reſiduũ diſputationis, quo minus mireris fieri poſſe, ut cõi neruorũ origine affecta,muſculus aliàs alius tremore,aut cõuulſione excipiaẽ. Vt.n.clare uidemus in quibuſdã corporibus optimã ineſſe crurũ ꝑparationẽ,in alijs deterrimã ſtatim abinitio, ita ut hi currãt ocyſſime,illi uix ſtẽt:& itẽ partes alias ſimiliter affectas: ita facile offendi ab exiguis cauſis alios crurib⁹, alios ſũmis pedib⁹,aut oculis,aut capite,aut aliqua parte,ſtatim à principio ſequiẽ opificiorum ꝑpatationes. Nihil igiẽ mirũ uideri debet,ſi aliqui debiles hñt muſculos,q oculos mouent: alij uero eos,q maxillas mouent:qua de re nõ nulli † ſubinde ſtridẽt den C tibus,ẽt ꝓpter exiguas cauſas:illi uero ſubinde mouent oculos.Stridere.n.dentibus ex natura, ſimile eſt affectui oculorum inſito quibuſdã,quẽ appellitãt Equum,cum nullo tꝑe manere poſſint requieti,ſed tremule ſubinde nictẽt.Cæterum ꝑ morbos febriculoſos,affectu originis fieri ipſis cõuulſionẽ, ſimile eſt rurſus illi ꝑparationi muſculorũ in oculis, de qbus ait , aut ſublimes apparent.In quibuſdam.n.corporibus citius accumbunt originis affectibus muſculi oculorũ:in alijs muſculi temporum aut maxillarum.Merito igiẽ dixit accidens iſtud ſignificare inſaniam ac mortem: Inſaniã quidem,quaſi mentis dixerit uehementem commotionem: Mortem uero, qa neruorum origo affecta eſt . Illud inquiſitione dignum eſt,quo nam modo ſupra dicens inſaniã ſignificare,mox dicat, ſi uero delirans ita efficiat,admodum exitioſum iã eſt.Etenim perſpicuũ eſt,quod, ſi ſtridere dentibus prænunciat delirium, adeo non deſinet,ut uehementius fiat accedente delirio,cum hoc,ꝙ alij quidam muſculi tunc in talem deducantur affectionem. Videẽ ergo talis intellectus eſſe oẽonis:Stridere dentibus,quibus ab initio non erat conſuetũ,futuri delirij accidens eſt. Si ucro adeundo interdum ægrum offendas utrumq; perpeti,delirare & ſtridere,dentibus,hunc iam eſſe propè mortem conijcito.Quocirca in priore ſermone, cum nondum commotus mente ſtridebat dentibus æger,ſimpliciter id ipſum indicabatur dunxtat,ut inſaniæ D ac mortis indicium haberetur:ubi uero iã delirat pariter & ſtridet dentibus,in propinquo mors eſt.Id uero clare ipſe docuit,adijciens uerbum,iam,ut.n.exitioſum ſit accidẽs, priore docuit oratione : ſequente uero, uerbum, admodum,&,iam,adiecit dicens,admodum exitioſum iam eſt, id eſt ualde exitioſum:quod eſt quidem,non multo poſt,ſed cito moriturum ægrum.

† *Codices impreſſi græci habent . vel ſemper ſtridẽt dẽtibus, vel propter exiguas cauſas. I.aurẽ ttanus autem ueterem tralationem,& forte etiã quorundam exemplarium græcorũ lectionem, ſecutus eſt.*

EX VLCERIBVS

22 *Vlcus,ſiue antea extitit,ſiue exiſtat in morbo,conſiderandum eſt.Si enim moriturus æger eſt,ante mortem aut liuidum & ſiccum,aut pallidum & ſiccum,erit.*

Siccum erit omnino ulcus,quoties facultas nutriens corpus debilis habeaẽ:nõ unus uero color in eo ſemꝑ erit,ſed pro diuerſitate humorum in corpore,& itẽ pro menſura lęſionis, euariabit.Si.n.bilioſus humor exuperet,croceus ſeu pallidus erit color,ſi nigribiliari*,aut liuidus,aut ſcd̃m alteram ſignificationem,uiridis erit. Antea.n.docuimus, ꝙ chloron interdum pallidum colorem,interdum*uiridem ſignificet:qua ſignificatione ſolemus braſſicas chlorãs.i.uirides,nominare . Pari modo læſio quoq; maior liuidum ſolet efficere colorem, ut qui non longe diſtet à nigro:minor uero,*pallidum,uel uiridem. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita, aut pallidum & ſiccum erit,alij uero illo modo,aut uiride & ſiccum erit.

* *Græce,ἰῶδες.*
* *In impreſſis græcis legitur. ἐρυθρὸν. i. rubrũ. in aliquibus aũt manuſcriptis ὠχρὸν i. pallidum.*

E

EX GESTICVLATIONE MANVVM.

23 *De gesticulatione autem manuum hæc cognoscere oportet. Qui in febribus acutis, aut phrenitidibus, aut pulmonijs, aut capitis doloribus, manus ob vultum fert, aut frustra uenatur muscas, aut colligit festucas, aut de ueste euellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeq́ est.*

Gesticulationes manuũ, id est functiones & motus, quos hoc loco cõmemorauit, ob imaginationem fiunt illi similem, q̃ per suffusiones contingit. Ægri.n. per suffusiones, quęcunq; uidẽt in medio loco crystalloidis, ita à glacie noīati, humoris, & tuniculæ circa pupillam cornu similioris, foris sita esse existimant: q̄a semp̃ assueti erãt, dum hñt per naturam, res per medium aerẽ intueri. Pari modo ij, de q̃bus Hippocrates agit, in febribus acutis, pulmonijs, phrenitidibus, ac doloribus capitis intueri se, tanq̃ foris sita, credunt ea, q̃ intus in oculis habeantur. Ostendimus .n. ut spiritus uisorius, utpote splendens, assimilet sibi eum, qui inter crystalloidem, & pupillam medius est, humorem tenuem ac mũdum, simillimum candido ouorum, quo p̃ lippitudines utimur. Ostendimusq́; ẽt, ut spiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerem exteriorem, unà cũ eo cõpactus. Quinetiã, q̃ aere illustrato utaĩ, tanq̃ insito † opificio, qui talis facultate existit, qualis in corpore neruus habeẽ. id docuimus ĩ sermonibus priuatim de uisu habitis quẽadmodũ in* decimotertio De demrõne libro, atq; ẽt septimo De decretis Hippocratis & Platonis, dicta sunt ẽt nõ pauca de hac re in decimo libro De usu partiũ. Vt ergo cerebrũ p̃ neruum sentit affectiones digiti in pede, ita per aerem circũductum externa uisibilia contueĩ, quæcunq; modice ab ipso distãt. Itaq; suffusiones fiunt in hoc humore subsimili (ut dixi) candidæ, tenuioriq; parti oui, q̃ inter pupillam & crystalloidẽ medius incidit. Ita fit, ut p̃ cruditates quoq; non nunquã uisa, similia suffusis, contingant. Si.n. restitit humor, aut niger, aut crassus, prohibens digredi foras uisorium splendorem, ibi uisa pro natura humoris consistunt: interdum pilorum quorundam, aut subtegminis, aut staminis, quandoq; culicũ nigrescentiũ, aut muscularum, quæ uolitare ob oculos uideanĩ, quandoq; rerum similium lentibus, aut milijs nigris. Ita accidit p̃ febres acutas pulmonias, ualde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, ut humor ille in pupilla mundus cõcipiat exhalationẽ, quocunq; aũt loco, & modo p̄turbatus fuerit, p̄dicta uisa apparent. At p̃ uehemẽtes capitis dolores, quẽadmodum & p̃ phrenitides, præ capitis repletione peruenientes aliqui humores in oculos, eadẽ accidentia cõmittunt. Et κροκυδίζω.i. euellere subtegmina, & καρφολογεῖν.i. colligere festucas, uerba ab oĩbus medicis de phreniticis dici solita, nomen inde traxerunt. Itaq; nõ nulli tradiderunt nobis subtegminũ & stipularũ uisa tantisper, dũ fiunt: & item, qui postea meminerunt. At uero duplex eorum dña est: quidam.n. per ipsa sensibilia cęperunt delirare, iudicandi facultate cõstante. alij uero propter eximiam prudentiã, quamuis parua ex parte iudicandi facultate affecti essent, restiterunt tñ, represserũtq;, ita ut uincerent ac repugnarent, &, quæ fiebant, intelligerent. Hi igitur indicarunt nobis, quibus uisis mouerant manus, ut Hippocrates scripsit. Multis.n. in locis uidebantur illis subtegmina uestium eminere, atq; in pariete stipulæ adiunctæ esse: sæpe uero & festucæ multæ impositæ stragulis, atq; etuolare pusillæ bestiolę propè oculos. Has igiĩ uenari aggrediunĩ, circunferentes manus, tanquã aliquid arrepturi: alia uero, q̃ uidentur eminere, partim de uestibus carpere aggrediunĩ, partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia cõmittentes accidentia, sunt difficiles: quippe quæ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore capitis fuerint p̃p̃ magitudinem effecta: à phrenitide uero, quia sedes princeps est affecta: cuius uniuersum genus exitiale habetur: febres uero, & item pulmoniæ, atq; etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum est.

F

* Al. quinto.

G

EX SPIRATIONE

24 *Spiritus autem, qui creber est, significat dolorem, aut inflammationem in regionibus, quę supra* præcordia sint: qui uero spiratur magnus, multoq́ interposito tempore, delirium indicat. qui uero frigidus de naso, & ore expiratur, admodum exitialis tam est.* H

* pplras.

Hãc oẽm dictionẽ, tertio de difficultate spirandi libro, absolutissime enarraui: quocirca nũc dũtaxat capita attingã. Spiritũ hoc loco uocat uniuersã respirationẽ: q̃ si creber sit (ait) interdũ significat dolorem: qñq; partiũ in thorace inflãmen, q̃ sunt cor ac pulmo, positæ supra septum: † maiores.n.* præcordia ac septũ, idem appellauerunt. Itaq; p̃ dolorẽ, spiritus, quẽadmodũ ostẽsum iã est, creber paruusq́; est: per inflãmina uero, creber magnusq́;: hæc.n. assolent nïare inflãmationes. At uero rarus sp̃us, hoc est multo interposito tp̃e, si magnus est, indicat deliriũ: si paruus, extinctionẽ natiui caloris. Sed hãc affectionẽ signauit ex accidente, dicens, Qui uero frigidus de naso & ore expiraĩ, admodũ exitialis iã est. Cæterũ, ut de his tantũmodo sp̃iãdi difficultatibus fecerit in p̃gnostico mentionẽ, de morbis agens acutis: itẽq; ut libris De morbis vulgarijs plures citauerit spirandi difficultates, tertio libro De spirandi difficultate perpensum iã est.

† *Al. ex antiquis. phrenas enim antiqui hoc appellarunt, vide etiã infra com. 28. & lib. 5. de locis aff. ca. 4. in principio.*

25 *Spirationis autem facilitatem existimare oportet perquàm magnam vim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus iudicantur.*

Naturalem

A Naturalem reſpirationẽ appellauit ſpirationis facilitatẽ, ſignificãtem neq; thoracẽ, neq; cor ac pulmonem, neq; *præcordia, doloris ullam habere affectionem, quinetiam neq; partes quaſdam ijs adiunctas: cum.n. mouentur per reſpirationẽ, dolore afficiuntur & ipſæ, ubi prehendantur inflãmatione, & item quouis modo doloroſam trahant affectionẽ: hæ uero ſunt uẽtriculus, lien, iecur. Si igiẽ nulla ex his afficiẽ, neq; caloris inſeſtat copia adeo, ut deuri inflãmariq; uideatur: ſed neq; è contrario ut iã extinguatur calor inſitus: quo pacto nõ dixeris, magnã ſpẽ ęgroto ſubeſſe ſalutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinẽ ſebriũ, aut ꝑꝑ inflammationẽ proprie nominatã, pericula imminẽt? At uero longi morbi etiam ſine his, eò ꝙ uires exoluãt, nõ ſine periculo ſunt: proindeq; eos ab oratione excepit, ac de ſolis acutis ꝓnunciauit. At uero, cũ duplex genus horum habeatur: ſiquidem non nulli ſimpliciter ac primũ uocanẽ acuti, quidã ex cõuerſione: de utriſq; indicauit dicẽs, q cũ febre ſunt, & in quadraginta diebus iudicãtur. Adiecit enim, qui cũ febre ſunt, ut eos à conuulſione, & tetano, id eſt diſtentione neruorum, & cholera. i. bilari, diſiungeret, & quicũq; alij morbi ſine febre acuti ſunt: quod uero dictũ eſt, & in quadraginta diebus iudicantur, vt cõnumerẽtur cũ ſimpliciter ꝓprieq;, acutis acuti ex cõuerſione: tales fiũt, quoties inter initia acute ægrotauerint, poſtea uero quartodecimo die, aut etiã añ, nõ
B integre iudicati fuerint, ſed ita, vt morbi quædã reliquiæ ad quadrageſimũ vſq; diẽ extendanẽ. Conuerſio.n. per iudicationes imperfectas fit acutorũ morborum, non ſolum in hos, ſed etiã in alios diutinos, maxime marcorẽ, quartanam, ſuppurationem, tabitudinem, aquam inter cutẽ. Verũ Hippocrates excipit à ꝑſenti oratione etiã illos: in ſolis ſimpliciter acutis morbis, qui cũ febre ſunt, & itẽ ex conuerſione in quadrageſimum perueniant diẽ, optimum eſſe indicium dicens, ſpirationis facilitatẽ, nõ in oĩbus, qui ſine ſebri ſint, acutis, neq; diutinis: Ita vt tria ſint oĩa genera morborum, quantũ in ipſam agitur tꝑis drĩam. alij.n. acuti ſunt, qui in quatuordecim iudicantur diebus: quibus diutini opponuntur: aliud ambiguũ & uelut in cõfinio poſitum tertiũ genus, cuius terminus decretoriorũ dierum quadrageſimus dies eſt. Hęc igitur dico cõfirmare ea, quæ in ęgris euidẽter apparẽt: ꝙ ſi quis ea probet in illis, ita ſe habere naturã rerũ agnoſcet. At uero, quicũq; uolunt ſignificari numerũ dierũ decretoriorũ ab Hippocrate, dum ait in a quatuordecim diebus iudicari morbos acutos, pręter q̃ ꝙ neſciunt ea, q̃ maxime oportebat eos ſcire, dictiones quoq; uetuſtiſſimi medici, nequaq̃ intelligunt. Si.n. hoc ipſum, in quatuordecim. ſ. diebus iudicari morbos acutos, ſignificat dierũ decretoriorũ multitudinẽ, quãta ſit: illud ẽt ipſum, in quadraginta. ſ. diebus iudicari, numerũ ſignificabit decretoriorũ dierũ. Quærãt igiẽ, vt,
C quẽadmodũ quatuordecim efficiũt ad quadrageſimũ vſq;, ita quadraginta nũc dies efficiant.

a. Aphor. 23. Ext. ord. 15. d. Et in libro de iudicationibus non longe a principio libri. Et in Coacis prænotionibus.

EX SVDORE

26 *Sudores aũt optimi ſunt per oẽs acutos morbos, ſi per diem eueniunt decretoriũ, & integre ſedant febrẽ. Boni ẽt ſunt, ſi ex toto corpore prodeãt, faciantq́, vt æger ferat facilius morbum. Si vero nihil tale efficiãt, nequaquã vtiles ſunt. Peſſimi vero, qui frigidi ſunt: Et qui circa caput tantũmodo eueniunt, vultum, & ceruicẽ: Hi.n. cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi longitudinem indicant. {et, qui per totum corpus fiunt, ſimiliter ſignificant hi, vt qui circa caput. At uero miliformes, & ſolum circa ceruicẽ euenientes, mali ſunt. Qui uero cum guttis fiunt & euaporant, boni ſunt. Conſiderare autem conuenit in uniuerſum ſudores: fiunt.n. aliqui ob corporum exolutionem, alij ob inflammationis uehementiam.}*

In ſudoribus optimis duo ſcribens indicia, tertiũ prætermiſit, tanq̃ neceſſario ſequatur ea, q̃ dixit. Qui.n. die eueniũt decretorio, & integre ſedant febrẽ, ij quoq; ex toto corpore eunt. In bonis uero, non tñ optimis, prodire ex toto corpore, & aliq̃d morbi tollere ſcribens, nihil præterea adiecit de diebus decretorijs, tanq̃ id quoq; bonos rurſus ſudores neceſſario comitetur. Cęterũ tertius ſudorum ordo eſt modice malorũ, de quibus dixit, ſi uero nihil tale efficiãt, nequaq̃ uti-
D les ſunt, vt nec ex toto corpore eãt, neq; faciãt, vt æger ferat facilius morbũ. Sed cõſtat, ꝙ ex his ipſis peiores ſint, q neutrũ horum efficiant: moderatiores uero, qui alterũ: & rurſus ex his ipſis, qui efficiũt, ut ęger facilius ferat morbũ, moderatiores ſunt, quanq̃ nõ ex toto corpore eãt: peiores, qui grauiorẽ exhibẽt morbũ, licet in oẽ extẽdãtur corpus. Sed oẽs eiuſmodi ſudores calidi ſunt, & ob eã rem nullo de tribus ordine indicauit id, ſolitus omittere, quæcunq; ſequunẽ alia neceſſario, & item quæcunq; ex oppoſitione eorum, q̃ deinceps dicenda ſunt, demonſtrantur. Omnibus uero in hoc ſermone dictis ſudoribus opponit frigidos, dicens ita, peſſimi uero, q frigidi ſunt, & item cum eis malos eſſe dixit, qui circa caput & ceruicem eueniant, licet frigidi nõ ſint. hi enim minantur ſyncopen. Si uero & circa tales partes, & frigidi appareãt, peſſimi oĩum, quippe qui non inſuper fore, ſed iam incipere ſyncopen, indicent. Diſtinguuntur uero uehemẽtia febris. Nã, ſi fuerit acuta, prorſus afferent mortẽ, q frigidi ſunt ſudores, licet ex toto corpore prodeãt: & itẽ, q circa caput ceruicemq;, quãuis calidi ſint, eueniãt. Si uero mitis febris eſt, poterit facultas nõ abſumpta prius ab acuta febre, ſpatio tẽporis prauos cõcoquere humores. Cæterũ de diebus decretorijs nõ inſuper docuit aliq̃d in alijs ſudoribus: & ſi de optimis docuit inter initia, quia eſt uim quandã decretoriorum dierum in eorum ſermone dicturus: in ipſa uero dictione pariter demõſtrauit. Vna enim eorum uis eſt, reddere fidam indicationem, ſiue in bonũ,

fiue in malū finitura fit. At uero agnofci oportet p̄dictæ finem dictionis,quę Diofcorides fcripfit ita: Peſſimi uero,qui frigidi ſunt,& tantummodo eueniunt circa caput & ceruicē: hi.n.aut mortem,aut morbi longitudinē,præmonent. Sed conftat, q̄ hęc lectio ſit,q̄ prædicta concifior, tñ eandem uim obtinet: atq; addendū erit ab expofitore id,quod in prædicta ſcriptum iam eſt: Cum acuta febre mortem,cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quædam de ſudoribus ſunt ſcripta, non in omnibus codicibus,quæ merito alij quidem ſuſtulerunt,tanq̄ non ſint Hippocratis,atque etiam Artemidori, & Diofcoridis ſectatores. E

EX HYPOCHONDRIIS

27 *Hypochondrium autem optimum eſt, ſi dolore vacat,ſi molle,& æquale eſt, dextra ac ſiniſtra parte. Si vero inflammatione vexatur, aut dolore, aut intentum ſit, aut inæqualiter affectum dextra ac ſiniſtra parte, Hac omnia animaduertenda ſunt.*

Oēm aliquis orōnem cōprehendens,uno breuiſſimo capite dicet: Hypochōdriū,ſi naturæ ſimillimū eſt, optimum eſſe. Particulatim uero docens eius indicia Hippocrates, primū ſcripſit ex ijs, q̄ non exiſtunt(hæc ſolent medici recentiores ἀπαρυπάρχοντα.i.non accidentia noīare) duo uero alia ſigna ſunt ex ijs,q̄ accidūt hypochondrijs. Quocirca hypochondriū dolore uacare,ex nō accidentibus dictū eſt: molle uero & ęquale eſſe,ex ijs,q̄ exiſtūt. Sed molle cognoſcit̃,quoties modice renitit̃: illi.n.oppoſitū,utpote uehemēter renitens,durum eſt. Cæterum æquale nō ſcd'm unā intelligit̃ qualitatē: fieri.n. poteſt,ut ſimiliter molle ſit uniuerſum,ſed aut aliqua parte dolore uacet,aliqua dolore afficiat̃: aut altera pars calidior, altera frigidior ſit: aut ſublatior, aut depreſſior. Opponens igit̃ optimo,& æquali, peſſimi & inæqualis ſigna,dixit,Si uero inflammatione uexat̃,aut dolore, aut intentū eſt,aut inæqualiter affectū dextra ac ſiniſtra parte. Itaq; uexari inflāmatione,de toto hypochondrio dixit. Significat uero uerbum φλεγμαίνειν.i.inflāmatione uexari,uelut ſi peruri,ſuccēdi,ignirìq; proditū ſit. Pari rōne,dolore uexari,de toto hypochōdrio dictū eſt,quō intentū eſſe: id.n.quoq; de toto ēt hypochōdrio dictum eſt: Atq; uero inęqualiter affectū eſſe,dextra ac ſiniſtra parte,quoties non totum hypochōdriū eandē habeat affectionem,aut per caliditatem,aut per frigiditatem,aut per dolorem, aut per indolentiā,aut per gracilitatem,laxitatemq;,& intētionem. Q̄nq;.n. intendit̃ hypochondrium ſine inflammatione proprie nominata,aut p̄p uehementem quandā ſiccitatem nō ſolum in illa parte,ſed etiā in ſuccingente coſtas mēbrana,atq; *præcordijs: A † aut p̄p inflāmationem cū tumore ipſorū in hypochōdrio muſculorū ſine inflāmatione,p̄prie noīata cōſiſtentem,quæ quidem tumor dolens eſt. F G

28 *Si vero pulſus in hypochondrio inſit, perturbationem ſignificat, aut delirium. Verum oculos talium conſpicari oportet: ſi enim crebro obtutus mouetur, expectanda inſania eſt.*

In quibuſdam codicibus non σφυγμός.i.pulſus,ſed παλμός.i.ſubſultio ſeu palpitatio,legitur: ac didicimus,ut tale accidens ob ſpiritū fiat flatuoſum. Sed in multis codicibus legit̃,pulſus,aut q̄ ſimul cū magnis ſit inflāmationibus,aut & ſenſibilis ægro motus arterię in ſpina maioris: quēadmodum libro De morbis vulgarijs ſcd'o dixit: B [Vbi uena in cubitu pulſat, inſanum furibundumq;, eſt. Cōſtat.n.hoc in loco, vt pulſare de magna adeo, & uehementi afferat motionē arteriarū,ut anteq̄ cōtingat, innoteſcat,interdum ęgro duntaxat,q̄nq; ēt deſoris intuentibus. Sed, quodcūq; horū fuerit accidens,ſignū nō bonum eſt. Maior.n. arteria inter partes principaliores eſt,& itē uenter,ac iecur: quō & ſeptum tranſuerſum. At ex his prorſus unum afficit̃,ſiue ſubſultio,ſiue pulſus legat̃. Sed ſeptū quidē tranſuerſum,παραφροσύνην.i.deliriū,infert p̄ptiſſimū: quā ob rem maiores id C *præcordia noīauerunt: & itē os uentriculi,quoties inſigni afficiat̃ inflammatione: aliæ uero partes ibi,q̄ aliquam ex p̄dictis affectionem traxerunt, in periculoſam incidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit,uel perturbationē,uel delirium,ab eo accidēte ſignificari: perturbationem quidē uno cōi accidenti oīum periculoſarū affectionū, ex quibus nō ſolum ægri,ſed ēt medici perturbant̃: delirium uero,ob ſeptum tranſuerſum,& item os uentris. Cæterum de muſculis in hypochōdrio exiſtentibus,conſiderandū eſt: neq;.n.neceſſario delirium,neq; periculum,pulſantes,ſubſultantes ve inferunt. Non igit̃ incōſideratius inaudire oportet uerbum,inſit,p̄ dictionem,qua dixit Hippocrates,ſi uero pulſus inſit in hypochondrio,quippe qui uelit pulſum,ſubſultionemve p̄ualere in hypochondrio factum de uocula, inſit, indicare. Verum cōſpicari talium oculos oportet: ſi.n.crebro obtutus mouetur,expectanda inſania eſt. Cum perturbationem,aut delirium dixerit ab eo accidente ſignificari, nunc determinat,docetq;,q̄n delirium, quando perturbatio ſola futura ſit. Determinatio uero ab oculorum ducitur motione: quos non ſolum hac in re,ſed etiam in alijs D *morbis omnibus,in quibus inſpexeris fore delirium, exquiſita ratione conſiderabis: ſi.n.inſtabiles apparent,indicatur delirium. Verum hoc loco non ſimpliciter ait fore delirium,ſed inſaniam,indicans,uehemēs quoddam delirium ex prædictis indicijs affuturum. Porro, ut oculorum crebra motio,delirij firmet ſuſpicionem, patere arbitror ex ijs, quæ à nobis explanata iam ſunt, ubi muſculos oculorum diximus primos ſentire cerebri affectiones: ipſum uero cerebrū ſepto tranſuerſo,& oſi uentri- H

culi

A † Cod. græci, quos uiderim, habent, ἢ διὰ τὰς μετ' ὄγκου φλεγμονάς, αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν ἔξω τῆς ἰδίως ὀνομαζομένης φλεγμονῆς καθεστῶσαν, ἥ τις ἐστὶν ὄγκος ὀδυνηρός. quod quidam ita uertunt. aut propter ipſorum (membrorum prædictorū) inflammationes cū tumore, muſculis hypochōdrij exiſtentibus ſine inflāmatiōe proprie nominata, quæ quidem tumor dolens eſt. Sūt tamen qui non καθεστῶσαν, ſed καθεστῶσι legāt, atque ita uertant. vel ob inflāmationes cū tumore muſculorum ipſorum, qui ſunt ī hypochōdrio, phlegmone proprie nominata in parte exteriori cōſiſtēte.
B 2. Epi. ſect. 5.
C φρένας.
D νοσήμασι i. morbis. eſt ī antiquis, quanquam in impreſſis legatur σώμασι.

A culi conſentit, quemadmodum cæteris omnibus neruoſis membris. Cum enim ex illo omnes naſcantur nerui, quæcunq; pars plurimis neruis aut maximis participat, hæc merito in conſenſum originem eorum perducit.

EX TVMORIBVS.

29 *Oedema in hypochondrio durum & dolens, peßimum eſt, ſi in uniuerſo ſit hypochondrio: ſi vero altera parte ſit, ſiniſtra minori cum periculo eſt.*

Oedema ſolet Hippocrates nominare omnē tumorē præter naturā, recētioribus medicis uocantibus unum tantummodo tumorem, qui premendo dolore uacat, & mollis eſt. Quā uero rurſus medici recentiores ꝓprie nominant inflāmationē, hanc Hippocrates cōpoſita dictione durum & dolens œdema appellitat. Phlegmones.n. id eſt inflāmationis uocabulū, de phlogoſi.i. inflāmine afferebat. Itaq; conſtat, ꝙ talis affectio in hypochondrio exiſtens, ſi dextra affligat parte, pēriculoſior ſit, ꝑꝑ iecur: † indulgētior, ſi ſiniſtra, ꝑꝑ lienem: peſſima, ſi utraq; ſimul laceſſit. † Mitior.

30 *Talia uero oedemata ab initio periculum mortis cito futura ſignificant.*

B Prædicta in hypochōdrio œdemata, ſi dura ac dolentia ſunt, à medicis recētioribus ꝓprie noīata, inflāmationes, periculum mortis cito futurę ſignificāt. At uero id, niſi aliquid initiū ſimul afficiatur, mendaciū eſt. Conſtat uero, ut intimū ſit iecur, & itē uentriculus, lien, & peritonæū. Nā muſculi ꝗ in hypochōdrio ſunt, ſi inflāmatione laborāt, inferre mortē nō pñt, niſi ſanè raro, aut ꝑꝑ magnitudinem inſignē inflāmationis, aut ꝑꝑ uirium debilitatem, aut ēt quia medici male curent, aut quia æger aliquid cōmittat. Itaq; confuſius, indefinitiusq; talem dictionem ſcripſit.

31 *Quòd ſi uigeſimum tranſcendit diem, & febris detinet, & oedema non deſiſtit, in ſuppurationem vertitur.*

Oēs tumores præter naturā, diſiectis, qui eos faciūt humoribus, curanꝰ ac deſiſtūt. Ergo perſpicuū eſt, qđ, niſi deſiſtāt, cunctanꝰ humores, ac ſpatio tpis prorſus mutatio ꝗdā ipſorū futura eſt ꝑ qualitatē, interdū ad putredinē, quoties, ut in defuncto corpore, nihil ad eorum concoctionem natura molitur: interdū, ſi uires ualent, in pus mutatio fit. Itaq; merito Hippocrates ait, niſi deſiſtant inflāmata, & ſi febris detinet ægrum, in ſuppurationē uertunꝰ. Sedata.n. febre conſiderandum eſt, num inflāmatio aliqua ſcirrhoſa infeſtet: nam ſæpenumero euenit ita, ubi morbum cōmittentium humorum pars tenuior diffletur: craſſior uero & ſequax, in amplitudinibus corporum ita affectorum impacta ſit. Cæterum, quam ob cauſam uigeſimum diem limitem ſtatuit talium abſceſſuum ſuppurationis, libro ſecundo De diebus decretorijs dicimus.

C

32 *Accidit his in prima circuitione, etiam ſanguinis è naribus fluor, atq; admodū iuuat. Sed requirendum eſt, num doleant caput, an hebetudines ſubeant oculorum: ſi quid enim horum fuerit, eò tendet.*

Quia inflāmationes in hypochōdrio indefinitius cōmemorauit, per hanc quoq; dictionē determinare ipſe vř. Sanguinis.n. fluores fieri dicit è naribus, qui ex uſu admodum ſint: id quod ꝑ inflammationes in iecore & liene fieri potiſſimum ſolet: de quibus aliubi fluere ſanguinē recto itinere cōmendauit, è cōtrario uero culpauit: docens ipſe, qui nā è cōtrario intelligat, uerbi gratia, liene grandiore fluere ſanguinē è nare dextra. Sanguinis fluores in prima circuitione fieri dixit decretoriorū.ſ. dierū: ac legiꝰ dictio bifariā, ſingulariter & pluraliter: ſingulariter quidem in prima circuitione: pluraliter uero in primis circuitionibus. Si igitur legaꝰ ſingulariter, ſeptenariam indicat circuitionem: ſi pluraliter, conuenit quoq; ſeptenariā intelligi circuitionem; in quibuſdam.n. ſanguis ſcđa ſeptenaria effluit: Sed potius intelligi oportet in tali dictione, quaternarias circuitiones: nā in pleriſq; erumpit ſanguis primis ſeptē diebus, paucis nono, & undecimo, rariſſimis quartodecimo. Ceterū tendentiū ſurſum uerſus humorū, unde ſanguinis fluores fieri contingit, adijcit ſigna, capitis dolorē, & itē hebetudines oculorum. Sed deinceps de eis latius docebit, quo loco nos quoq; ſermonem omnem de ſanguinis fluore integre abſoluemus. 1. Pror. cō 1. t. 344 184 d.

D

33 *Magis tamen in iunioribus quinto & trigeſimo anno, ſanguinis fluorem expectare oportet.*

Ductam ab ætate determinationem in præſagium fluoris ſanguinis docet: expectandū enim ſanguinis fluorem eſſe potius in iunioribus quinto & trigeſimo anno: etenim per hanc ætatem ſanguis plurimus eſt, & item facultas ualentior, atq; etiam calor exuperans.

34 *Quæ vero mollia ſunt oedemata, & indolētia, & preſſa digitis cedunt, diuturniorem efficiunt iudicationem: ac minus illis grauia ſunt.*

Hæc ſunt, quæ proprie medici iuniores appellāt œdemata: de ꝗbus nō nunꝗ dixiſſe maiores ſufficere uolunt, mollia œdemata: qñq; etiā adijciunt, indolētia. Quoties igiꝰ id dicere ſuperſedent, tanꝗ unà cum mollibus ſignificetur, omittunt, mollia.n. dolore uacant. At uero nunc Hippocrates non id ſolum adiecit, ſed etiam, ut digitis cedent, quod quidem in uerbo, mollia, contineri uidetur: niſi uelit intelligi ea, quæ preſſa cauantur in foueam: quod quidem non ſimplici-

ter omnibus cedentibus accidit: at uero hæc accidunt cute in œdema se attollente. Et quia oĩa E
talia pituitosa sunt, idcirco diutius immorantur, ac minus periculi inferunt. Ac immorant̃ quidẽ diutius, quia frigidiora sunt: calore enim concoctiones fiunt. Minus uero periculosa sunt, q̃a & dolore uacant: vires enim exoluit dolor.

35 *Si uero prætereat sexagesimum diem, & febris detineat, nec desistat œdema, fore suppurationem hoc loco, & reliquo uentre, significat.*

Supra de œdematis agẽs phlegmonosis utpote calidiorib⁹, nisi febris desinat, à die uigesimo dixit fore suppurationes: nunc uero de frigidioribus, sexagesimũ limitem posuit suppurationis. At uero alia inter hæc media incidunt, quadragesimum diẽ habentia terminum suppurationis: sed uniuersum de his oĩbus sermonem ad libros De diebus decretoriis distuli. Porrò non solum œdemata, quæ in hypochondrio sunt, si immorentur, suppuratura ait; sed, & q̃ in reliquo uẽtre: tanquam hypochondria secundum aliquam significationem partes uentris existant.

36 *Quæcunq; ergo oedemata dolentia, dura, & magna sunt, periculum mortis breui fore significant. Quæcunque uero mollia sunt, & indolentia, ac digitis pressa cedunt, diutius immorantur.* F

Nihil amplius hac docet dictione, q̃ quod superiore dictum iã est, prӕter q̃ adiecit dolẽtibus durisq; œdematis magnitudinem: quã nos antea diximus, dũ doceremus non esse cũ periculo inflammationes musculorum, qui sunt in hypochondrio, nisi magnæ admodum fuerint.

37 *Oedemata, quæ in uentre sunt, minus faciunt abscessum, quàm quæ in hypochondrijs: Minime uero, quæ subter umbilicum sunt, in suppurationem uertuntur.*

Oedemata si non discutiuntur, non solum citius, sed etiam magis, in hypochondrio suppurãtur, ꝓpterea q̃ sedes calidior est. Quæcunq; uero lõgius absunt deorsum uersus, serius, minusq; suppurantur: & ob eam rem, quæ subter umbilicum sunt, raro in suppurationem uertuntur.

38 *Sanguinis uero fluorem, maxime de supremis sedibus expectare oportet.*

In quibusdam codicibus dictio cum, &, copula ꝑscripta est: atq; ostẽditur nõ solũ sanguinis fluorẽ fieri, si in hypochondrijs sit œdema, sed ẽt, si in inferioribus sedibus sit. In quibusdã uero sine, &, copula: & ostenditur quidẽ fieri, si in his quoq; sit, sed minus. In aliquibus uero sine uerbo, maxime, ad hunc modum: sanguinis uero fluorẽ de supremis sedibus expectari oportet. Nã G
inferiores nequaquã afferre solent sanguinis fluorẽ: sed res ita se habet, ut, si in umbilico sit, sanguinis fluor eueniat, magis de sede superna, maxime de suprema. Sed de sanguinis fluore deinceps ab ipso agetur, ubi nos quoque toto repetito sermone, absolutius dicemus.

39 *Vniuscuiusq; oedematis immorantis, quod in his sit sedibus, suppuratio considerandа est.*

Vno comprehendens capite perstrinxit, quę supra docuit particulatim: & ob eam rem dictio enarratione noua non indiget.

EX SVPPVRATIONE.

40 *Suppurationes inde prouenientes ita cõsiderandæ sunt. Quæ enim foras uertuntur, optimæ sunt, si paruæ sunt, maximeq; egrediuntur, & in mucronem sunt fastigiata. Si uero magnæ sunt, & lata, minimeq; in mucronem contracta, pessimæ sunt.*

Ab his uerbis, quæ tibi transsulimus, cuiuscun que illa sint, in antiquo exemplari græco explanationẽ Galeni incipere cõperimus.

Orationem de Oedematis in capita redigit ac veluti sub cõpendiũ ponit. Ἐκπυήσιας uero & διαπυήματα .i. suppurationes purulẽtiasq;, appellat mutationẽ, quæ εἰς τὸ ἐκπυεῖν .i. ad suppuratũ fit. Duabus aũt limitationibus oratio prius indiget, nimirum vt febris sit continua, & ne facultas non sit imbecilla: nã, si hæc non cõcurrãt, suppuratio non fiet. Indicat aũt tumorem à loco, magnitudine, & à figura: à loco, si intus uel extra: a magnitudine, si magnus vel paruus: a figura, si acutus an planus sit. H

Appellare Hippocratẽ suppurationes purulẽtiasq;, ubi pus uniuersum constiterit, cõcocto tumore quopiã præter naturã, perspicuum erit, ubi uniuersam hanc orõnẽ eius euolueris, qua de œdematibus in hypochõdrijs habuit mẽtionẽ. At uero colligiẽ pus in eis qñq; sub cute, sæpius in profundo, duplici de causa: aut q̃a purulenta pars intra peritonæũ sita est: aut q̃a, licet musculus sit, q̃ affectus sit, pus ab aliquo inuolucro eius includiẽ, haudquaquã prius in exteriorem deductum sedẽ, ꝓp lentorem crassitudinemve, aut continentis tunicæ densitatem. Etenim studet natura excernere pus de affecto corpore, expellendo, sæpiusq; finẽ adsequitur, quoties nacta sit meatus idoneos in excretionem, ueluti quosdã aquæductus: nõ tñ semper eos adsecuta, pus in adiacẽtes cõpellit sedes, q̃ quoties exiguæ fuerint, derodit cõtinens eas tegumentũ, sub eo amplificãdo sedẽ. Constat igitur, vt ex his suppurationibus † indulgẽtiores habeanẽ, quę foras, nõ intro, tendunt: atque ex his ipsis, quæ non ampliorẽ prehendunt sedẽ, in latitudinẽ extentæ: cõtrahũtur autem, cum in uerticem quẽdã extenduntur, coni formulã reddẽtes: hæ autẽ simul robur foras expellentis indicant facultatis: & itẽ nõ magnam corrumpunt sedem corporis, quod erodunt. Cęterũ, siue εἰς ὀξὺ ἀποκορυφούμενα .i. in mucronẽ fastigiatæ, siue εἰς ὀξὺ ἀποσφαιρούμενα .i. in

† Miniores.

gibbum

A gibum ſubductæ legatur, nihil intereſt: nam ex utraq; lectione unus idemque ſenſus eſt.

41 *Quæcunq; vero intro rumpuntur, optimæ ſunt, ſi cum exteriori ſede nihil communicant, ſed adducta ſunt, nec dolent, & omnis exterior locus vnicolor apparet.*

Non ſimpliciter tales ſuppurationes optimæ ſunt, ſed earum, quæ intro, rumpuntur, optimæ ſunt: ſiquidem hæ deteriores ſunt, quàm quæ foras rumpuntur. Hæc enim eruptio in partes multo nobiliores fit, quàm ſit in hypochondrio cutis: & item non æque medicamentum adhiberi curatorium poteſt, quoties intro uerſus rumpantur: atq; etiam excretum per inteſtina pus mordet, & cõcerpit ea, difficultatemq; committit inteſtinorum: &, ſi quando in ieiuno aut tenuioribus fiat inteſtinis, alimoniæ uitiat diductionem, in uentriculo autem lædit concoctionem. Itaq; perſpicuum eſt, ut peſſimæ ſint, quoties in utranq; rumpuntur ſedem, introrſum atq; extrorſum: ita enim geminatur malum, nam nec ſedem, nec uelut initium refectionis ullũ, obtinet natura reparandis ruptis, quo tanquàm ſolo firmiora iaciat fundamenta repletionis.

42 *Pus autem optimum eſt, ſi candidum, æquale, læueq́, & quàm minime fœtidum eſt: maxime vero contrarium huic, deterrimum eſt.*

B Vt, quàm minime fœtidum pus eſſe debeat, propalàm eſt: etenim ſuperans graueolentia, putredinis eſt, non concoctionis indicium. Vt autem candidum quoq; eſſe conueniat, diſcas, licebit, ſi genituram eius intelligas ex ijs, quæ aliubi demonſtrata iam ſunt: omnia enim in omnibus docere locis, nugacitatis potius, quàm doctrinæ, proprium eſt. Quæ uero alijs ſunt commẽtationibus demonſtrata, talia ſunt. Libro De uiribus naturalibus dictum iam eſt, unam ex ipſis eſſe uim alteratoriam, quę & in uentriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad ſanguinem, in uentriculo uero ad idoneum ſanguini humorem: & item uniuſcuiuſq; partis animalium officium eſſe, ad propriam deducere naturam propinquantem humorem: nouiſſima .n. concoctio fit, dum alimentum in nutrito apponitur atq; aſſimilatur. Itaq; perſpicuum eſt, ut ſpatio temporis longiore in talem præparetur ſimilationem. Porrò proditum eſt libris De ſemine, ut in cõceptaculorum tunicis, de quibus aluntur teſtes, ſæpe appareat liquido commutatus iam ſanguis ad ſeminis creationem: non enim conuenit ipſas conceptaculorum tunicas ab alio quopiam nutriti. Atque appellant eiuſmodi humiditatem nonnulli medici θορὸν, id eſt genitale uirus: & ob eam rem ſemen ipſum, θορὸς, id eſt genitale uirus
C nominant: & potiſſimum ij, qui uim eius dictitant, σπέρμα, id eſt ſemen, non ſubſtantiam corpulentam. Quin etiam, ut decumbens ſanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflammationes, ita ut ab initio quidem ſola conceptacula repleat diſtendatque, mox adiacentes ſedes inanes complures, atque exiguas in ſingulis particulis, libro de tumoribus præter naturã definitum iam eſt: & item dictum quoq; libro De inæquali intemperie. Talis igitur ſanguis ad exiguas diſperſus partes in locis inflãmatione affectis, vtpote extra propria conceptacula poſitus, non inſuper remeare ad antiquam naturam poteſt: mutatur uero ac putreſcit, quomodo omnia quæcunque in alieno loco uehementius caleſiũt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, ut in corpore inanimi, putreſcit ſanguis: ſi uero uim ſeruet quandã, permiſta quædam commutatio de cauſa per naturam, & item præter naturam efficitur: ſiquidem cauſa naturalis concoquit, præter naturam, putrefacit: utra earum magis exuperet, per eam ipſam neceſſario ſigna accedunt, tum coloris odoriſq;, tum etiam conſiſtentiæ. Ex his igitur (ut dixi) demonſtratis in alijs commẽtationibus ſeries eſt, ut colligas ſanguinem, qui probe fit in pus commutatus, primo quidem non putruiſſe, ſed potius concoctum fuiſſe: ſecũdo uero in ipſo ſimul quid putredinis præter naturam apparere, parum uero illud eſſe: &, ut Hippocra-
D tes dixit, quàm minime fœtidum, etenim hæc uox, quàm minime, id pollet, quod quàm paruiſſime. Ad hæc, colorem eius reddi ſimilem ſemini par eſt, candidum quidem, non tamen exquiſita ratione, uelut nix eſt: ſemen enim a natura ducitur in ſolidiorum corporum colorem, exquiſita ratione: modice, pus. Siquidem ſemini nihil de cauſa ꝑter naturã eſt permiſtum: puri uero non aſſidue quidem par, ut dictum iam eſt: permiſcetur tñ aliquid omnino, cum ſanguis de proprijs opificijs exiliuit. Hæc itaq; cauſa eſt, ob quam candidum ſemen ac pus fiat: nam & pus quodammodo ſolidis aſſimilatur corporibus, quæ quidem ſunt conceptaculorum tunicæ, neruique, & copulæ, ac membranæ, atque etiam cartilagines, oſſaque. Eadem etiam cauſa eſt, ob quam, quod ſubſidet in urinis, candidum fit: etenim & id, ueluti pus, obtinet generationem, quod proportione reſpondeat inter id, & naturales humores iniectum. Quicquid enim alimenti in ſanguinis generatione naturæ refugit confectionem, ſubſidet in urina, neque ut ſanguis, ab ea commutatum, neque ut pus præter naturam cauſæ particeps.

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS E

COMMENTARIVS SECVNDVS

DE AQVA INTER CVTEM

1

Quæ inter cutem omnes, quæ ex acuto morbo existunt, malæ sunt: non enim a febre liberant, doloroseq;, sunt valde, & lethales. Incipiunt autem plurimæ ex partibus inanibus, ac lumbis, iecoreque.

Inter initia libri ipse dixit: cõsiderari conuenit hũc in modũ per morbos acutos: principio uultũ ęgri, sitne similis bene ualẽtium. Vnde aliqui dicũt non solũ de uultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de oĩbus, ipm facere sermonẽ: cũ haudquaq̃ legerint finẽ sermonis, ubi dicit, hæc aũt dico de morbis acutis, nec non quicunq; ex acutis morbis consistunt. Atqui constat, ut de purulẽtijs docuerit, non solũ illis, quæcunq; uigesimo die rũpi solent, sed quæ ad trigesimũ, quadragesimũ, & sexagesimũ deuenerũt: atq; ẽt antea de morbis, qui ad quadragesimũ usq; diẽ processerunt, ubi dixit, Spirationis facilitatem existimari oportet perq̃ magnam hr̃e uim ad salutem in oĩbus morbis acutis, qui cũ febre sunt, ac in quadraginta diebus iudicantur. Et itẽ hoc loco manifeste ait, nõ de oĩbus aquis inter cutẽ facere sermonẽ, sed quæcunq; ex acuto morbo existãt: atq; ẽt de purulẽtis tabidisq; deinceps docebit: & ad hęc đ quartanis ẽt, ut cõstat, diutinis morbis. Igiẽ, ꝙ aquæ inter cutẽ oẽs, si ex acuto morbo existunt, malæ sint, nequaq̃ sedãtes febrẽ, dolorosæq; ꝑmanentes, ipse dixit. Porrò docuit geniturã eorũ, iecoris nominatim faciens mẽtionẽ: atq; una cõi rõne, partium inaniũ, q̃ sunt ieiunum, & lactes, & itẽ intestina tenuiora. Nã in more est uocari illas partes inanes, quęcunq; inter extremã thoracis costã, & *fęmoris ossa sũt: atqui inanis vr̃ oĩs talis sedes, si eã cum supernis infernisq; partibus utrisq; osseis conferas: at uero oĩs talis pars flaccida hr̃, quoties non fuerit aliquis paulo ante repletus esculẽtis poculentisq;. Ita mihi vr̃ Poeta has ipsas corporis partes, eo ꝙ flaccidæ sint, appellare laparas. Itaq; cuiusuis aquæ inter cutẽ cõis genitura est, ubi sanguificationis officium intercidat. Etenim quẽadmodum in uentriculo concoquuntur esculẽta, pari rõne in iecore, & uenis præconcoctũ in ventriculo alimentũ. Quin ẽt, ut in uentriculo interdũ minus intercidit concoctionis officiũ, interdũ magis, ita in iecore: non nunquã.n. iecur afficitur per sese primũ, quẽadmodum ẽt uentriculus: interdum per consensum aliarũ partium. Itaq; constat, ut oẽs sibi inuicẽ consentiẽtes partes, aut quia uicinæ sint, aut quia habeant societatẽ magnã per conceptacula neruosq;, afficianẽ. In hunc modũ iecur ꝑ magnas uenas copulari vr̃ & lieni, & uentriculo, & intestinis: atq; ẽt positura eorũ ita uicina est, ut quædã cõtingant ipm, quædam propemodũ tangant. Itaq; lienis nequaquã mẽtionẽ habuit Hippocrates: siquidẽ de morbis acutis agebat. Apparet aũt hoc uiscus, qñ per longos morbos traxerit scirrhosam dispositionem, ad cõsensum agere iecur, oĩq; corpori per tale medium aquas inter cutem cõcinnare. Iecoris aũt ac partium inaniũ mẽtionẽ facit, ac docet dr̃ias aquarum inter cutem ex illis, qũo procedente sermone perspicuum erit.

Supra 194, h cõ. 2. t. 25.

* λαγόνας.

2 *Quibus ergo ex inanibus partibus, & lumbis, principia aquarum inter cutem fiunt, ijs pedes intumescunt, & alui fluores diutini fiunt, neque exoluentes dolorem, qui ex inanibus partibus efficitur, ac lumbis, neque mollientes ventrem.*†

Intumescere pedes, oĩum aquarum inter cutem cõe est: qñquidẽ & aquis inter cutem uitio iecoris obortis assidere dicit: sed & constat, qđ & eas, q̃ uitio lienis fiunt, & simpliciter oẽs alias comiteẽ. Sed alui fluor propriũ peculiareq; est aq̃s inter cutẽ, inaniũ partiũ uitio subortis, q̃ fiũt H ubi ieiunũ & lactes inflãmatione uexanẽ: his.n. potissimũ uenæ debiles fiũt, ꝑ quas iecur ad se trahit alimẽtũ: ita fit, ut nequaq̃ subseruiãt uisceri ad diductionẽ, sed maneat ĩ ieiuno, tenuioribusq; intestinis alimentũ. Quòd si grauenẽ ab eo, utpote debilia, statim id oẽ pellunt deorsum: atq; hæc alui fluoris cã est. Quin ẽt corrumpi alimentum, bilisq; colligi copiam ratio est ob calorẽ partium, q̃ inflãmatione uexantur, & ob eã rẽ intestina non parum mordentur, proindeq; incitanẽ ad cernendũ contẽta ibi excremẽta: atq; hęc rursus altera cã alui fluoris est. Quocirca merito ait, neq; sedare dolorẽ ipm, neq; mollire. i. uacuare, ac contrahere uentris œdemata: indicans ex his, ꝙ cum dolore excernãt, & ꝙ hypogastrium totum attollatur in molẽ. Fieri.n. dolorem necesse est ob inflãmationem, demorficationemq;: uentrẽ uero oẽm subleuari, repletis intestinis spiritu flatuoso, cuius genitura, optima ratione subsequitur cruditates: & tandem nõ manere intus ex imbecillitate comprehensoriæ facultatis intestinorum.

† Stephanus Athenienfis, qui hũc librũ explanauit, vt detur in hoc loco ẽt habuisse, in suo textu Hippocratis, Et tussis ipsis, adest. Quod si gnũ (ait ipse) licet cõe etiã sit Hydropi, qui per primariã affectionẽ iecoris fit, differt tamen, quia in hydrope per primariã affectionẽ iecoris oborto, statim a principio aduenit tussis, ob diaphragmatis, cõpressionẽ: in eo vero, qui ab inanibus fit partibus, in fine superuenit, signumq; pessimũ esse ait, vt quod humiditatẽ ista excrementosam, spiritualia etiam membra iã occupasse ostendat.

3 *Quibus aũt a iecore aquæ inter cutem incipiũt, tussire quidem cupiditas est, sed nihil excreant commemoratione dignum: pedesq; intumescunt: ac venter non deycit nisi dura, ac ad necessitatem: atq; etiam circa ventrem œdemata fiunt, partim in dextra parte, partim in sinistra, consistentia, desinentiaque.*

A ὄρεξιν.i.cupiditatem,dixit hoc loco propensionem,quam quidẽ ad tussiendum obtinent,incitati quidẽ tanq̃ ad accidens,statim uero ab hoc desistentes,tantummodo tentãtes initiũ tussiẽdi:etenim iecoris moles incidens præcordijs:*facit angustiã in pulmone.Cum ergo similis redditur affectio uerę illius angustiæ,ob quam & inflãmatione laborãs ex decumbente ex capite materia uexatus afficiẽ,cupiunt tussire, sperantes nocuã uacuãdo materiã, esse angustiã curaturos:sed incipientes statim desinunt,ob experiẽtiam ipsam deducti in notitiã dispõnis exquisitiorẽ,sentientes, q̃ temere sperauerint.Quin ẽt natura ipsa p se infert tussim, infartiones expurgando pulmonis,q̃q̃ ipsi nequaquã tussire cogitemus,ita ut difficile sit sæpenumero obsistere inhibereq; accidens.Nunc igiẽ,qñ ob angustiã ad tussim ægri ueniunt frustra, ceu auxiliaturã affectui,naturalis facultatis nequaq̃ hñtes ministeriũ,continuo desinunt. Ergo ob hæc propensiores ita affecti ad tussim reddunt,sed eos cito tale deficit munus,p pea, φ nihil dignũ cõmẽtatione exercẽt,sed tñ,quantum in asperã arteriã serosum tenueq;, ex conceptaculis sanguinẽ continentibus serosum,*cõprimitur in modum sudoris cuiusdã. Igiẽ hoc pacto aquæ inter cutem,quæ de iecore existunt,a prædictis interstinguitur:atq; ẽt paucitate & ariditate deiectionũ.Incitantur.n.illi perpessis ipsis uel intestinis,uel lactibus:per aquas uero inter cutẽ, q̃ a iecore existũt,utpote imperpessis ijs,nec uitiato alimẽto, neq; grauatis ab eo partibus(etenim bene ualent,nec alui fluores infestant,)manent diutius inibi reliquiæ alimenti,quę partim mittunẽ ad intimam peritonęi sedẽ,partim inflammatione iecoris torrentur.Porrò uniuersa ẽt cutis,utpote q̃ de pituitoso sanguine nutriatur,intumescit:φ si premas eam digito,statim apparet caua,sed paulo post ad pristinã reuenit conditionẽ.Non tñ statim ab initio simul,ut acutus uertiẽ morbus,ita fieri solet,sed pedes intumescunt primi, quippe qui procul a calidissimis absunt partibus:tũ aũt subrepẽs accidens circa uentrem oẽm,eam ipsam quoq; committit affectionẽ: itaq;,si premas ędema digito,cauatur,ac uelut foueã facit,tum aũt paulo post ad pristinam remeat conditionem:qđ Hippocrates ait,atq; ẽt circa uentrem ędemata fiunt,quæ cõsistant,desinantq;.Atq; uero fieri põt,ut id quoq; dixerit de prima eorum genitura: nam incipientia consistere,sępenumero desistunt,ita ut uideanẽ quidem integre destitisse:mox rursus subleuantur, & rursus desistunt:& rursus subleuantur,procedenteuero tempore permanent nõ insuper desistentia.Sanè distant a prædictis,q̃ infestant ex inanibus partibus,eo φ pressã cauentur,pituitosam habentia naturam,nec insuper spiritu flatuoso,quemadmodum illa,consistentia.

*In quibusdã cod.græcis non hæc non habetur.

B

C 4 *Si vero caput,manus, ac pedes frigidi sunt,ventre costisq; calentibus,malum est.*

Per morbos diutinos,potissimum hyeme,& senibus,nõ solũ per incursiones febriũ, quas nominãt ἐπισημασίας.i.adnotationes,sed ẽt in intermissionibus,nihil mirũ uideri dẽt,extremas corporis partes refrigerari,quippe quæ carne uacant ex natura,longissimeq; sunt a uisceribus positæ.Verum hoc libro nequaq̃ agit de morbis diutinis.Itaq; per morbos acutos tales refrigerantur partes,propè dixerim,p p affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidens infert.Per illos.n.calor natiuus prę debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes:in morbis uero acutis,p p magnitudinẽ inflãmationis uiscerũ,parũ sanguineæ substantiæ in oẽ permeat corpus,plurimũ uero eius in parte inflãmatione affecta includiẽ: & ob eã rẽ medię corporis partes,quæ sunt thorax,ac uenter,satis v sr calidæ.At uero per morbos acutos interdũ adnotatio cũ rigore prehendit,aut frigore,non solũ extremas corporis partes, sed etiã cutẽ circa costas ac ventrẽ,frigidã reddẽs:ea quidẽ circa uiscera uitiũ nullũ ostẽdit,sed,ubi p manẽtibus partibus circa costas ac uẽtrẽ calidis,aut ẽt calidioribus q̃ solcãt ex natura,summæ refrigeranẽ corporis partes, in uisceribus magnitudo significaẽ inflãmationis. Ac forte melius est intelligere uẽtre ac costis calẽtibus ita dictũ,ut manifestius hæc calefacta sint,q̃ dum hñent

D p p naturam.Cæterum,ut febris lypyria nominata relegetur ad hoc genus,cuius perspicuũ est.

5 *Optimum vero est, si corpus omne aque calidum, molleque est.*

Cum deterrimã prędixisset cõditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus, refrigerenẽ partes extremæ,hoc loco opponit optimã in nobis,in qua corpus oẽ æq; calidũ,& item æq; molle est:etenim uerbum,æq;,cõe utriq; existit . Igitur æq; calidum corpus omne fit in febribus ardentissimis,sed mordens,& siccum per eiusmodi affectiones,haudquaquã molle, apparet:φ si molle pariter & calidum æque fit,optimam indicat corporis affectionem.

6 *Facile autem conuertatur ægrotans, fitque resurgendo leuis, oportet.*

Summa totius præsagitionis in morituris conualituris q; est, quoties uis ægrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus uehemẽtior est,æger oĩno morieẽ:si debilior,q̃ ęgri facultas,haudquaq̃ morietur,ubi nihil committatur.Hanc uero summã ipse scripsit per sententiam,cuius initium est:|Colligendum ẽt est,an ęger possit eo uictu,quem pręceperis,durare ad consistendi uigorẽ usq; ægrotationis.Hæc ergo summa prægnosticæ contemplationis habetur. Cæterũ,cũ tres secundum genus uires ex triplici pẽdeant origine,cerebro,corde,iecore, p earum

1. Apho. 9. Ext. ord. 4. 8

rum ministeria firmitas atq; infirmitas cognoscitur. Præcipua uero cerebri ministeria sunt, me E
minisse, ac cogitare: subseruiētia uero sentire, & moueri scd'm desiderium: cordis uero, motus
arteriarum: iecoris uero, gñatio sanguinis & humorū. Itaq;, cū prognostica contēplatio in hæc
diuidatur capita, quodcunq; signum est ab Hippocrate dictum, considerandū, quo genere col-
locēt: velut nunc, vt facile uertaī æger, atq; resurgendo sibi leuis appareat, hæc.n. signa sunt fa-
cultatis corpus scd'm desiderium commouentis. Cæterum constat, q in præsens nequaquā in-
tersit dicere scd'm desiderium, aut appetitum, aut uoluntatem. Ad hunc modum supra de decu-
bitu dictum est in dictione, cuius tale est principium, Cubātem offendi ægrum oportet, indica-
tur.n. ut talis decubitus, quemadmodū ēt accliuis, fiat fungentibus officio musculis, quem solēt
tonicon.i. firmum, nominare. Sed de eo, libris de motu musculorum fusius dictum iā est. Perhi
buit aūt & Diocles, q aīalium corpora consistant ex eo, quod fert, ferturq;: fert facultas, fertur
corpus. Ergo, quemadmodum ferentes onera, aut grauati ab eis uix mouentur, aut, si leuius ap-
pareat onus, innocue ferūt, ita facultas: si.n. ualida est, facile corporis onus fert, ut haudquaquā
mouendo offendatur: si debilis, vtpote grauata, uix subleuat corporis partes.

7 *Si vero grauis esse appareat & reliquo corpore, & manibus, & pedibus, periculosius est.* F

Aggredienti moueri scd'm desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum quidē,
dum surgere, & ambulare, aut ēt oīno transferre ea, cubando æger tentet: pari modo manuū,
dum capere aliquid ac dimittere, nec non transferre tentet: simili ratione ceruicis ac spinæ, dū
commutare corporis habitum secundū eas partes experiatur. Estq; hoc maximum indiciū, prę
cipuumq; debilitatis facultatis, ipsa.s. partium grauitas, non cuiuslibet (ut antea est proditum)
sed eius, quæ in musculis, ac neruis tantummodo est.

8 *Si vero præter grauitatem vngues quoq; ac digiti liuidi fiant, expectanda mors continuo est.*

Ostendimus alijs in locis, quonam modo gubernantes aīal uires simul inuicem intereant, &
vt aīal prorsus uiuat, quoad quęuis earū seruetur. Cū ergo dixerit Hippocrates, languentis indi
dicia facultatis, a qua musculi mouenī, addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indi-
cia: nam liuescere signum est extingui calorem innatum, qui de corde emanat. Et ob eā rē nō
simpliciter ait, liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortem, sed continuo & si-
ne ulla cunctatione, propterea q utriusq; intermorientis signa appareant facultatis.

9 *Si vero digiti ac pedes oīno nigrescunt, minus perniciosi sunt, q̄ si liueant: sed & alia signa considerā* G
da sunt. Si enim facile ferre malum appareat, & aliquod aliud salubre fuerit signum, morbum verti spes
est ad abscessum, ita vt æger sit conualiturus, quæ vero nigrefacta sunt, è corpore casura.

Non minus perniciosi, q̄ si liueant, dixisse oportuit, sed ut interdum nullo pacto, interdum
summe, perniciosi sint. Ac forsitan existimabit aliquis, Hippocratem ignorasse id, ppea q non
proprie utitur dictione: sed adijciens determinationem deinceps, ac docens utrunq; eorū, quæ
dixi, constat, q agnouerit ueritatē, sed haudquaquam exquisite locutus sit. Nā interdum pars
nigrescit, quia materia eo decumbit, interdū qm̄ morīt: sed quonam modo aliquis internoscat
eā rem, perspicue indicauit. Si.n. facile ferre malum appareat, i. facile se hēat æger, & item ali-
quod aliud salutare affuerit signum, materiæ decubitus est: sin contrarium, mortificatio.

10 *Si autem testes & pudenda reuelluntur, dolor vehemens vel mors significatur.*

Constat, q, in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, quēadmodū & in morientibus:
Idq; hēt rationem: nam, ubi* uitalis facultas intermoritur, proindeq; extendi ad fines usq; cor-
poris impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originē, partes comitentur facultati, concur- H
rantq;, & ad intermedia corporis copulentur, necesse est. Cęterum, ut dolores contrahi faciāt
facultatem ad se, iam sępius didicimus: ita merito fit, ut ob eos partes ad originem reuellātur.

* In antiqua traslatione legitur, animalis.

DE SOMNO

11 *De somnis autem, quemadmodum & ex natura in consuetudine nobis est, interdiu vigilandum,*
noctu dormiendum est: si vero hoc fuerit transmutatum, peius est. Minime vero offendatur, si quis dor-
miat prima luce ad tertiam diei partem: qui vero ab hoc tempore somni sunt, deteriores sunt.

Nō solum recte pronanciauit de signis per somnos, sed etiam cām eis adiecit, in habitū refe-
rēs naturæ, quæcunq; utilia sunt: contraria uero damnans, quia præter naturam existant. Ad
hunc ēt modum res ex consuetudine hēt: quod.n. consuetum est, bonum est: inconsuetum ue-
ro, malum est. At uero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in cōsuetudine:
nunc uero diuites è contrario agunt tum in quibusdam alijs, tum ēt somno, interdiu dormien-
tes, noctu uigilantes. In his igitur, ut qui soliti sunt uiuere præter naturam, doctrina ab Hippo-
crate dicta, nequaquam uera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, q̄ natura, nō
in mulieribus solum ditioribus, sed etiam in non paucis uiris.

Pessimum

A 12 *Peßimum vero est, si neque interdiu, neq; noctu, dormiat: aut enim ob dolorem ac labores vigilia adest, aut desipientia erit ab hoc signo.*

Neq; interdiu, neq; noctu, dormiunt ij, qui ex dolore ac labore contendunt: & item qui incipiant delirare, nam id quoq; committit insomnium, ob temperamenti in cerebro siccitatem.

DE DEIECTIONIBVS

13 *Deiectio aũt optima est, si mollis, constansq́; est, & eo tẽpore excreta, quo secunda valetudine assueuit, si copia ex ratione ingestorum ciborum est. Si enim talis excernitur, inferior venter bene valet.*

A consistentia, quantitate, & tpe, quo deiectiones excernuntur, dignotionẽ fecit optimarũ deiectionũ: non tñ deterrimarũ ex his solũ, sed adiecit eis indicia a colore, atq; ab odore, & ad hæc sonitu per excretionem adiuncto. Itaq; cõsistentiam obtinent ꝓ naturã, ubi non oĩno duræ sint, quẽadmodũ lapides: neq; extreme humidæ, ut diffluere queãt: sed in tñ molles, quoad constantes permaneant. Copia uero earũ proportione rñdeat ingesto cibo, oportet. Ac tps, quo uacuantur, assuetum ægro. Cæterum addendum est, ut color & odor naturalis seruetur: q̃ q̃dẽ ipse Hippocrates nõ adscripsit, ceu ex ijs, q̃ sunt prodita p̃ter naturã, hæc quoq; intelligere pos-
B sis: id.n. illi esse in consuetudine, sæpenumero docuimus, ut ex contrarijs indicet contraria, p̃missis appellationib⁹ eorum. At uero bene ualere uentrẽ dixit inferiorẽ, tanq̃ conferens eũ cũ thorace, ut intelligamus uentriculũ ipm, & item ieiunũ simul cum intestino oĩ, per uentrẽ inferiorem. Non tñ contrarię deiectiones continuo indicabũt hr̃e p̃ter naturã: id.n. nec ipse dixit, nec alioqui uerum est. Itaq; contingit bene ualere uentrem inferiorẽ: a iecore uero, aut liene aliquid in eum confluens uariare nõ solum colorem sc̃d'm naturam, uerũ ẽt consistentiã, atq; odorẽ eorum, quæ deijciuntur. Porro qñq; permutabitur copia illorum, permistione decũbentium humorũ, neq; seruabiẽ tps excretionis assuetũ. Ergo simillima naturali deiectio indicat, nõ solũ inferiorẽ bñ ualere uentrẽ (id qđ ipse dixit) sed ẽt nihil in eum defluere ex uisceribus p̃dictis. Quæ uero hẽt p̃ter naturam, significat interdum uentrem solũ esse affectũ, sæpe uero confluentis aliunde materiæ in eum indicia hẽt. Atq; hæc multiplicia sunt, eo ꝙ iecur non solum sua ipsius excrementa, ichorasq́;, & humores p̃ter naturã demittit in uentrẽ, sed ẽt corporis totius: qñquidem uẽter per id oĩbus corporis partibus copulaẽ, ac per illud recipit excrementa carũ: quæ qñq; quidem decumbunt purgantia oẽ corpus, aut partem unam, aut duas, aut plures pariter. sæpe uero accidentia sunt indicantia affectionem aut corporis totius, aut partis alicuius,
C aut aliquarum. Sed animaduertamus sermonem eius sequentem de talibus docentem.

14 *Si vero deiectio fuerit humida, expedit neq; stridere, neq; crebro, et paulatim excerni, freq̃uẽs.n. surrectio laßitudinẽ & insomniũ facit. At, si vniuersim & sæpe deyciatur, periculũ defectionis aĩæ imminet.*

Humidã seu madentẽ fore deiectionẽ, ꝓpea ꝙ non fuerit ex uẽtriculo diductio ad iecur, uel quia de iecore, aut liene aliquid defluxerit in eũ, cuiuis perspicuũ est. Sed fieri põt, ut id bonum sit, quoties expurgeẽ iecur, aut lien, aut totũ corpus per iecur: non bonũ uero, quoties accidentis ratione fiat, diductione a finibus concidente, aut ijs, quæ de iecore eũt in uentrẽ, affectionis nõ bonæ signa hñtibus. Hæc interstinguiẽ, si nec τρύζει.i. stridet (scribitur aũt & cum υ, & cum ι, nomen hoc, & sc̃d'm utranq; scripturam de sonitu confectum est) & itẽ, si nec crebro, ac pedetẽtim deijciatur. Quæ ita.n. deijciuntur, accidentis obtinẽt rõnẽ: quæ uero multo interposito tꝑe uniuersim, sæpenumero bonę excretionis indicia erunt, quia natura deponat nocuã qualitate aut quantitate materiã, totum corpus, aut aliquam eius partem uacuando purgandoue. Porrò uacuationẽ appello proprie materiæ: ubi quãtitate exuperet: purgationẽ uero alienæ, per qualitatẽ. At uero sequunẽ q̃dã alia talẽ deiectionem, quorũ mentionẽ habuit Hippocrates dicẽs,
D frequens.n. surrectio lassitudinẽ, & insomniũ facit. Quin ẽt sępe & multũ excernere, ceu uires exoluẽs, criminaẽ: atq; admodũ raro tales excretiones bonæ sunt: nãq; eis adiũcta ẽ exolutio uiriũ, q̃ nequaq̃ bona ẽ, quẽadmodũ ẽt decretorijs q̃dẽ, sed ĩmodicis, sanguinis eruptionibus.

15 *Sed pro copia ingestorum ciborum, deyciat bis aut ter die, noctu semel, oportet. Plurimum vero subeat prima luce, quemadmodum homini fuerat consuetum.*

Id quoq; supra docuerat: sed rectius erat eum disseruisse nũc de ijs, quæ decretòrie quidem, sed uniuersim, excernũtur, quemadmodum ego proxime feci. Cæterũ dãno, tanq̃ superuacuũ, bis aut ter die, noctu semel, & quicquid postea scripsit: abunde.n. fuerat dixisse, quemadmodũ homini fuerat consuetum. At uero sententiæ finis legitur bifariam: in quibusdã codicibus cum uerbo, subeat: in alijs sine tali uerbo, ad hunc modum: plurimum uero luce, quemadmodũ homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur: nam utrouis modo seruatur optimum esse, ꝙ quàm maxime fuerit consuetum.

16 *Corpulenta reddatur deiectio, morbo eunte in indicationem, oportet.*

Corpulenta.s. redditur, quæ aquosa ac tenuis est: haudquaquã uero, q̃ corpulẽta duraq́; existit. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id.n. proprium est breuitatis,

quam

quam in dicendo maiores seruarunt,potissimum Hippocrates,ut ex oppositis interdum indicē- E
tur quædam nequaquam prodita nominatim.

17 *Subrufa vero,nec admodum graue olens esto.*

Id inter initia dicendū erat,dū ageret de deiectionibus ad hûc modū: deiectio optima est,si mollis constansq; est,& eo tpe excernit,quo scd'a valetudine assueuit,& copia est pro rōne ingestorum,subrufa aūt si nec admodum graue olens.vt(quēadmodū paulo ante dixi) cōsistētiā eius,& quantitē,atq; tps excretionis,& item utranq; qualitatē tū uisilem,tum ēr olfactilē,definijsset.Cæterum naturalē deiectionem subrufam esse,suscipientem de iecore bilem decūbētē in uentrem,modicam quidem qualitate,paucam uero quantitate, clarum est, & oībus medicis conspectum.Si enim syncera aut multa decumbit bilis,rufam reddit, aut flauam deiectionem: si uero nullo modo peruenit ad intestina,ut in arquatis, candida deiectio erit.

18 *Ac lumbricos quoq; teretes eunte in iudicationē morbo descendere vna cum deiectione idoneū est.*

Si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorsum,melius est,q̄ si sursum, & quoties aliter post appareat ratione accidentis.Sed de omni differentia eorum, quæ decretorie post apparent, libro De iudicationibus latius explanatum iam est. F

19 *At vero in quouis morbo venter mollis corporatusq́; sit,necesse est.*

Mollis hoc est λαπαρὸς opponitur intento,aut repleto:corporatus uero hoc est ἔνογκος absfum pto:ut prius de contentis in eo doceat,posterius de ipso uentre:quasi dixerit in hunc modum: At uero in quouis morbo uenter modice uenter inanis sit,& corporatus ex propria sua ipsius substantia,haudquaquàm tenuis,oportet.

20 *Si aūt aquosa admodū, aut candida,aut admodū crocea,aut spumās deijciatur, hæc oīa mala sunt.*

Aquosa deiectio,cruditatis indiciū est: cādida uero,ut superi⁹ iā dictū ē, haudquaq̄ decūbere croceā de iecore bilē in uētris sedes signat. Porrò admodū chloró.i.uiridis,aut crocea(id.n. utrouis mō uertas,licebit)q̄a gemina signat,ut antea dictū iā est,in altera signatione,bilis croceæ seu pallidæ copiā pmistā esse,in altera rubiginosæ,signabit.Cęterū spumās deiectio interdum spūm flatuosum humore pmistū esse solutu difficili.q̄nq; caloris copiā indicat. Ira.n.p exteriora corpora fieri cernitur, in mari incursantibus uentis,in lebete expolētis p̄ copia caloris. G

21 *Male etiam est,si exigua,glutinosa,candida,*subcrocea, læuisq́; sit.*

Duplicem hoc loco deiectionum formulā docet,ambarū euenientiū p̄p absumptionē: diffidentiū uero inquātū exigua, ac glutinosa,cādidaq; deiectio,pinguedine absumpta ab igneo calore,non tñ uehementer maligno efficit:subcrocea uero ac læuis,absumpta quoq; pinguedine consistit,sed aut p̄p caliditatē uehementiorem,aut quia pinguedo ipsa uerusta, ac uelut semiputris existat.Itaq; exterior nō solū pinguedo,sed ēt septum,mutare spatio tpis priorē colorē, ac pspicue subcrocea reddi,perspicit. Si uero subuiridis sit de rubiginosa bile(id.n.ut antea dictū est,scd'm uoculæ chloras.i.uiridis,aut croceæ,signatū est)uehementis consumptionis indiciū est.At uero læue redditur quicquid de corpore excernitur,aut q̄ hēat æqualem concoctionem,ut nulla eius pars effugerit naturæ alterationem,aut p̄p uehementem consumptionē, ut nulla materiæ pars imperpessa superfit.Vt igitur quicquid bonum est,id oē melius reddit, quoties æquale fit:ita quicquid malū est,id oē euadit deterius,si æquale existat. Vtrunq;.n.p oēm materiam apparet,quæ,aut naturæ cōptū recepit,aut turpitudinē prauitatis.Cæterū,ut lentor sæpenumero fiat in ijs,quæ iā calefacta admodum sint,perspicuum est.non nunquam ēt qualitas esculentorum tales reddit humores:sed hi,quoties cōmouent ad excretionē, haudquaquā H exigui sunt: deiectio uero glutinosa,quæ sensim excernit,ab his abest,tribuit uero modicæ cōsumptioni . Sed interdū uehemens cōsumptio deiectiones glutinosas uniuersim facit,sed tales admodū graueolētes sunt:ita interstingunt ab humoribus crudis,q̄ppe q̄ graueolētes nō sunt.

22 *Exitiosiores vero his sunt,si nigra, aut liuida, aut optima, aut fœtida sunt.*

Nigræ deiectiones ab atra bile syncera tinguntur:liuidæ uero,ubi modica modice ipsis permiscetur:porrò optimæ deijciuntur,quoties pinguedo ab ignito calore cōsumitur:Graue olēres uero,putredinis indicia sunt.

23 *Si vero*versicolores sunt, diuturniores quidē,sed nihilo minus exitiales sunt. Ha ae rigmētosa sunt ac biliosa,& cruenta,& porracea,& nigra,quæ non nunquam simul, interdum vicibus excernuntur.*

* ποικίλα. Quæ uersicolores*sunt,multas adesse indicant affectiones, & ob eā rem tractu tpis egēt ad concoctionem.Si.n.multæ existunt affectiones,aliquas earum diutinas esse uerisimile est: si secus,at prorsus occurrunt naturę,quæ,tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat,necesse est.

Flatum

A 24 *Flatum sine sonitu crepituq; prodire optimum est. Melius vero est, ipsum exire cum sonitu, quàm condi ac reuolui. Quod si ita exierit, indicio est hominem vexari dolore, aut delirare: nisi sponte ita dimiserit flatum.*

Flatus non nulli cum sonitu, deuorato pudore, excernunt: alij uero deligerent prius mori, q̃ aliquid tale committere. Hos igitur, quoties audientibus multis dimittunt flatum, scire oportet è duobus alterũ, aut non satis intelligere, quæ gerant, aut propter uehementiam doloris agere aliquid contra arbitrium & uoluntatem. In aliis vero, qui præsentes paruipendant, nullum malum significare, flatum cum sonitu censendum est. Sed salutarius in his est, ubi sine sonitu excernatur: etenim flatus cum sonitu prorsus indicat aut flatuosi copiam spiritus, aut angustiam opificiorum. At uero, quoties spiritus copia non admodum fuerit, & item opificia, per quæ excernitur, laxa planè sint, tunc sine sonitu in talibus flatus excernatur, oportet.

DE DOLORE, QVI IN HIPOCHONDRIIS AFFLIGAT

25 *Hypochondriorum autem dolores, & tubercula, si recentia fuerint, nec cum inflammatione, soluit* B *murmur incidens in hypochondrio: sed potissimum ubi cum stercore & urina prodeat: si vero non transierit, iuuat, si ad inferas sedes deuoluatur.*

Cyttomata.i.tubercula hypochõdriorum appellauit, q̃ antea nominauit ędemata. talia sunt oẽs tumores pter naturã. Hi, ubi sine inflãmatione sunt, flatuosi existunt: potissimum ubi recentiores fuerint. At uero solui ait, si murmur accesserit circa hypochondriũ: talis.n.sonitus nõ solũ spiritus indiciũ est, sed humore permisti, & corpore solidiore. Quoties igiẽ aut pmeet deorsum spiritus ille flatuosus, flatus effectus, aut nequaquã pmeãs subdescẽdat deorsum ad aliquã inferiorẽ sedẽ, hypochondriũ uindicaẽ utroq; accidẽte, tũ dolore, tũ ẽt ędemate, sed potissimũ si cũ urina, & stercore uacueẽ: talis.n.uacuatio nullũ pterea relinqt ĩ hypochõdrijs excremẽtũ.

26 *Vrina aũt optima est, si sedimentum candidũ fuerit laueq;, & æquale per oẽ tps, donec morbus iudicatus fuerit. securitatem.n.ac morbum fore breuem significat. Si vero intermittit, atq; interdum puram emittit vrinam, interdum subsidet candidum ac laue, morbus diuturnior, ac minus securus est.*

Quemadmodum paulo supra diximus ex uoluntarijs functionibus agnosci uim unã, quo pacto & robore & imbecillitate pdita sit, quã superioris originis esse dixi, quã alio loco in cere-
C bro domiciliũ ac sedẽ hẽe indicaui: ita nũc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim expoluit, partim hoc sermone exponit. Hæc uero facultas, de qua dico fieri sermonem, alterãs, & cõcoquẽs appellaẽ. Igiẽ facultatis in uẽtre indicia agnoscunẽ ex ijs, q̃ quotidie deijciunẽ: facultatis uero in iecore ac uenis, ex urinis: in his.n.indicia clarissima sunt partim exquisitæ, partim parcæ, partim irritæ in plenũ concoctionis, queãdmodũ in uẽtris indicijs. & ad hæc extrinsecus, queãdmodũ illic quędam indicia simul aliarũ dispositionũ, pari mõ hic excernuntur. Exordiẽ ergo tractatum Hippocrates ab indicijs cõcoctionis, deinde cũ eis cætera copulabit. Igiẽ & nos in primis dicamus ea, q̃ ipse principio docuit in præsenti dictione, sedimentũ urinæ cõsiderari pcipiẽs, si cãdidũ, læue, & æquale sp, nec interdũ tale, q̃nq; diuersum, existat. id.n.sæpissime euenit, ut aliquis emittens urinã secũa dic inculpabilẽ, alterã sequenti nocte culpabilem emittat: deinde rursus inculpabilẽ tertia die prima luce, postea uespera culpabilẽ. In talib⁹.n.urinis alius cõcoctus deuictusq; a natura cõditus in cõceptaculis humor, alius incoctus apparet: si uero incoctus humor nequaq̃ interponiẽ concocto, talia urina optima est. Si igiẽ urina hẽat sedimentũ, id candidũ æquale ac lęue perpetuo sit, donec dissolutus fuerit morbus, necesse est: si uero non hẽt, prorsus aliquã nubeculã cãdidã obtinebit. Necessario uero colore erit modice
D pallida seu crocea, & conditione media inter tenuẽ, & aquosam, ac corpulentã, qualis iumẽtorũ hẽ. Cæterũ urinæ nullo pacto sedimentũ hñt, si tenuiter: copiosum uero, si largius: exiguum uero, si modice uiuiẽ. Quin ẽt in morbis biliosis, ad colorẽ flauiorẽ: in ijs uero, quos crudi cõmittunt humores, ad candidius tendunt. Porrò sedimẽtum hñt copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis sit: nullo uero mõ, aut oĩno minimũ, quoties ex biliosis sit, sed satis erit, si habeãt sublimamentum. Intelligo sublimamentũ (græce ἐναιώρημα) id, quod corpulentius candidiusq; in urina, neq; in summis eius, neq; in fundo uasis, sed ĩ media sede sublime, uel exquisite mediũ, uel deorsum potius, q̃ sursum, existat. Ea igiẽ solitus sum nominare sublimamenta. Sed ab Hippocrate ea quoq; nubeculæ nominanẽ, eãdẽ obtinẽtes proportionẽ circa urinã, q̃ ueræ nubeculæ ad aerẽ pferunt: etenim hę humore, q̃ circiter est, corpulẽtiores: & itẽ illæ aere, sunt. Itaq; sæpenumero (ut dixi) supernatat in urina desuper: quam ego nubeculam proprie soleo nominare. Sed hæc tibi sint in primis cognita et in aĩo posita: mox animaduerte ea, q̃ Hippocrates scripsit. Vrina.n.assidue faciens sedimentũ, quale dixit, securitatem significat.i.morbum esse sine periculo, atq; integre soluendum, ita ut non sit præterea repetiturus: & itẽ celerem solutionem, ita ut, si prima die, aut proxima nocte apparens perseueret simile, die secunda, aut nocte primę circuitionis decretoriorum dierum, non ultra, procedat ægrotatio. Porrò hæc dixit.s.de

morbis

morbis febriculosis.Quicunq;.n.sine febre aut in cerebro, & in ipsius membranulis,aut in tho E
race,aut pulmone consistunt, ex alijs indicijs agnoscuntur,siue mitiores breuioresq; sint, siue
periculosi diuturniq;.Cæterum,quam ob rem urinæ sedimentum candidum esse conueniat,dũ
ageretur de pure,in calce primi uoluminis explanatum iam est.

27 *Si autem vrina fuerit subrubra,ac sedimentum subrubrum & læue: diuturnior hic morbus, quã primis,sed admodum salutaris est.*

Quoties sanguinis serũ pariter cũ urina excernitꝰ, colore subrubra apparet:indicat ãt exupe
rãtiã sanguinis nõ exquisita rõne cõfecti.Igitur,quia integerrimi humoris exuperãtia est,idcir
co sine periculo est:sed,quia humidioris & itẽ serosioris eget cõcoctione.Si igitur spatio tem-
poris concoctio fit,merito talis urina significat,ut diuturnior,q̃ primi *morbi solutio futura sit.

28 *Si autem in vrinis sint sedimenta crimnode,id est speciem referentia farinæ crassioris,mala sunt: deteriora vero,si squamularum more consistunt.Si uero tenuia & candida admodum sunt, vitiosa sunt: furfurea vero deteriora sunt.*

Κριμνώδη appellantur partes grandiusculæ,q̃ effracto inuehunꝰ hordeo,refugientes.s.molę con
fectionẽ exquisitiorem.Hæc igiꝰ quoties inuehunꝰ urinæ sedimentis,indiciũ non bonũ est.Nã F
in farinis qđ non affringiꝰ in partes summe tenues,κρίμνον.i.spẽs farinæ crassioris redditur:† In
urinis uero,quoties alimonię pars haud sanè diducta,insuper duriuscula ꝑmanet:sed assato san
guine crassiore,uel cõsumptis ĩæqualiter carnibꝰ,ita cõtingit.At uero inæqualiter accidit,quo-
ties a calore igneo,q̃ tenera est,& nuper cõcreta caro, in ichorẽ resoluatur:duriuscula uero ijs,
q̃ friguntur in sartagine,subsimilis,exiccata cõstiterit. Prima.n.noua ac tenera pinguedo cõsu-
mitur ꝑ hmõi febres,deinde durior ac uetustior,& ab his deinceps nouę ac tenerę carnes,mox
duræ ac uetustæ,postremo solida iã corporis mẽbra:q̃bus rursus inæqualiter cõsumptis,squa-
mosę pariter cũ urina excernũtur:& ob eã rẽ tales urinæ deteriores sunt,q̃ quæ tantũmó spẽm
farinæ referant crassioris.Cæterũ alia sunt tenuia sedimenta.i.non hñtia corpulentiã,sed(ut ita
dicatur) subsimilia spumæ:talia uero continuo alba existunt,ꝑpea ꝙ recipiãt in se tota circum
flui splendorẽ aeris magis,q̃ quæ crassa sunt.At uero gñatio est de spũ flatuoso ꝑmisto tenacius
semiconcocto humorum excremento.Proprium.n.concoctorũ integre sedimentorũ est id,qđ
consueuimus nominare æquale:id accidit,quoties totum similare existat:qđ.n.uario permisce
tur corpore,dissidentes obtinet in consistentia,& colore partes:inæqualium uero corporum, q̃
ex partibus tenuioribus hẽant inæqualitatem,deteriora sunt,q̃ quæ ex maioribus:quæ.n.sunt G
partium maiorũ,magnũ indicãt naturæ robur,tñ,quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisi
ta rõne confectæ:quæ uero tenuiorum sunt,peruinci a materia indicant facultatem, & ueluti
pugnam hñi æquiualentem.Atq; ea res in oĩbus inæqualibus corporibus cõis est:peculiares ue
ro in eis dñiæ pro uirtute concoctæ materiæ,uitioq; non concoctæ,existũt.Porrò ab his tribus
sedimentorum differentijs aliam quartam adiecit,furfureum sedimentum:quod,inquam,dete
rius,quàm tertium est:indicat enim,quemadmodum primum ac secundum,flãmeam febris ca
liditatem & consumentem:quod quidem non quartum,sed tertium, proditum esse oportet.

† Ex græcis ita uertendũ. In vrinis vero non sanè pars ciborum distributorum dura adhuc permãsit. & ita ẽt vetus interpres.

29 *Nubeculæ,quæ inuehuntur in vrina, si candidæ sunt, sunt bona: si nigræ vitiosæ sunt.*

Cum de discrimine docuisset sedimentorum, deinceps ad nubeculas se confert,indicans,ut
sublimamentum appellitet nubecula,adiectione uerbi,inuehuntur: & quibus ut nigras merito
criminetur,perspicuum est:siquidem nigredo aut ob uehementem accidit frigiditatem(qua ra
tione sanguis quoq; nigrescit congestus in globos,& quicquid extinguitur, in plenũ frigescẽs)
aut propter exuperantem calorem:etenim sanguis rursus trahit nigrorem,si crematur,quẽad-
modum alia omnia corpora:&,qui diutius in sole diuersantur æstiuo, nigri redduntur. H

30 *Dum vrina tenuis fuerit,ac rufa,crudam esse significat ægrotationem.*

Vrina naturalis modice crocea est,utpote ex humore consistens concocto,qui flauę bilis pa
rum recepit.Hæc ubi modum excedat,aut admodum syncera permiscetur,urina rufa apparet.
Ergo,si præterq̃ ꝙ talis colore sit,tenuis ẽt sit,crudam esse signat ęgrotationem:oportet.n.ut in
colore dicimus modice croceam esse dñe naturalem urinam,ita ẽt modice se hñe in consisten-
tia:nec ita tenuem esse,quemadmodum aqua:nec adeo crassam,ut assimiletur urinæ iumento-
rum.Sed oĩa sunt integre de natura urinarũ ac differentia prodita libris De iudicationibus: in-
de ea discas,licebit,si uerus fueris præsensionis amator:intentio nanq; in enarrationibus est il-
lustrare id,quod obscure dictum uidetur:at uero decernere, quęnam uere sint prodita, & quæ
secus,& item adijcere demonstrationis fidem utriusq;, ex superabundanti existit.

31 *Vbi morbus diutinus fuerit,vrina vero talis excernitur,periculum est,nec durare æger possit,quoad morbus concoctus fuerit.*

Quoties morbus diutius incoctus ꝑmaneat,periculũ imminet abolitionis, nisi facultas mor
bo resistens quàm maxime ualeat.Cæterum constat, ꝙ ad hunc reuocari locũ possit sententia,
quæ

A qua præcipitur, considerandum esse, quantum sit uirium robur, & quantum morbus cōcoctionis requirat, & utrum æger durare possit ad uigorem usque ægrotationis. 1. Apho.9. Ext. ord.4.g

32 *Exitiosiores utro urina sunt, si aquosæ, fætidæ, nigræ, crassæque sunt.*

Vrinæ aquosæ, tenues quidē consistentia, colore uero candidæ, sunt summā indicātes humorū cruditatē, cōcoctricis uero facultatis debilitatē. At uero de oībus urinis fętidis antea est, quē admodū de nigris quoq;, pscriptū. Hæc igit iunctim, ac seorsum p se exitiosæ sunt. Cęterū, crassæ utrū p se seorsum exitiosæ cēsendæ sint, an copulandæ cū pdictis, & nigris, dignū cōsideratione est. Igit, q ipsi nouimus diligēter obseruādo, dicemus, ut ex illis orsus, simul scias ueritatē, simulq; meliorē eligas enarrationē. Vrinas nigras, quo fuerint crassiores, eo deteriores haberi obseruauimus. At urinæ, q à colore naturali nō exciderint, crassæq; sunt, duplicē hn̄t euentū, interdū ad mortē, interdū ad sanitatē propinquā terminādo, queādmodū alia multa pter naturā, q p pe corpus per illa repurgat. Cæterū cōstat, q ab Hippocrate crassæ dicātur urinę, q pernimium tales habeantur: q.n. simpliciter crassiores, q naturales existunt, non admodum exitiosæ hn̄r.

B 33 *Sunt autem in uiris quidem, & mulieribus urinæ nigræ, in pueris uero aquosæ, deterrima.*

In omni quidē ætate urinæ nigræ, & aquosæ, exitiosæ sunt: sed in ætatis uigore consistētibus inter exitiosas primū hn̄t ordinē nigræ, in pueris uero aquosæ. Superius.n. est dictū, q maxime cōtraria naturæ, exitiosissima habeantur: contrariæ uero naturæ in pueris non ita nigræ, pinde ut tenues, sunt, per naturam.n. in illis est urinas emittere corpulētas, ac sediminis copiā hn̄tes: in ætatis uero uigore consistentibus tenuissimæ sunt, & hn̄t exiguū sedimentum: & ob eam rē in eis urinæ nigræ exitiosissimæ sunt. In pueris uero ob aliam quoq; causam, aquosæ pestiferæ sunt: in eis.n. oīa cōcoquuntur ocyssime præ robore facultatis alterantis: at concoctiones crassiores reddunt non solum urinas, sed etiā deiectiones, quoties bene in uentre concoquantur, & itē screationes in pulmonijs, & costalibus, atq; ēt pituitas per destillationes, & grauedines, nec non per lippitudines, & pus in ulceribus. Si igitur in pueris manere uideas plurimum temporis urinā aquosam, ita ut nullam habeat mutationem ad corpulentius, inditium exitiale est.

34 *Qui tenues, crudasque diutius urinas mingunt, si cætera, ut in conualituris, indicia fuerint, in ijs abscessum ad sedes infra præcordia expectare oportet.*

C Id quoq; uerissime est ab Hippocrate dictū. Morbi.n. cōcoctu difficiliores, ut qui ex crassioribus frigidioribusq; humoribus fiunt, per abscessum iudicari assolent: q uero ex calidioribus tenuioribusq;, excretione. Quoties igit plus maneant tpis urinæ nequaq cōcoctę, definiendum, utrū nequaquā duraturus lōgitudine ægrotationis æger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio uero ex alijs indiciis erit. Exitiosa.n. idicāt mortē, mitiora salutē. At uero abscessus in iis, qui admodū immorant, ad inferas erūpunt sedes, ob frigus, crassitudinēq; materiæ, ac uiriū spatio tpis lāguētiū debilitatē: In acutioribus uero, propè auriculas. Etenim per eos crassi minus humores existunt, & itē calor multus, ac ualentior facultas. At morbi medii inter hos, obtinent abscessus qui medio genere ambigunt: nec est, q quæramus quantum in ipsum agitur tempus, sint ne sursum potius, quàm deorsum, erupturi, sed ex aliis definiri signis oportet.

35 *Et pinguedines supernatātes araneorum telis similes damnandæ sunt: indicant enim cōsumptionē.*

Quale pinguioribus iusculis refrigescentibus supernatat, uocata à multis γραῦς. i. uetula, tale urinis, quæ ex consumptione fiunt, de quibus nunc sermonem ipse fecit, ac causam adiecit.

D 36 *Considerare uero oportet in urinis, in quibus nubeculæ sunt, utrū sursum fuerint, an deorsum: & item colores, quos obtinent. Quæ enim deorsum ferantur cum coloribus, qui dicti sunt, bona commendandaque sunt. Quæ sursum cum coloribus, qui dicti sunt, malæ damnandæque sunt.*

Quæ à me libris De iudicationibus sæpenumero ἐναιωρήματα. i. sublimamenta, sunt appellata, ea solere Hippocratem noīare νεφέλας. i. nubeculas, hac quoq; dictione nō obscure signauit: sed aliubi ipse ἐναιώρημα γονοειδὲς. i. sublimamētū genituræ simile dixit: ita ut è duobus alterum sit, aut ut generalioris rei nomen existat sublimamentū, sectionē habentis in nubeculas, & ea, q genituræ similia sunt: aut ut nunq nubeculæ ab eo sublimamēta nominent. Cæterū, q oīa, q deorsum inuehunt in urinis, utilia sint: & quāto magis subsident deorsum, tāto meliora hēant, antea definitū iā potētia est, ubi diximus, talibus interdū spūm permisceri flatuosum. Qd igit exquisite concoctū secretumq; est, æquale ac similare, ut pote nullū hn̄s flatum, in fundū descēdit uasis urinam continentis: quod uero permistum est aereo quodam, & uaporoso flatu, id subductū ab eo, quod proportionale sit quantitati subducentis, minusque & magis sursum fertur. 1. Epid. com. 3. t.18.3.121.a

37 *Ne te autem fallat, si ipsa uesica morbum aliquem habens, tales reddiderit urinas: non enim totius, sed ipsius per se uesica indicium est,*

Optime id adſcripſit,reuocãs nobis in mentē,quod nos interdũ omittimus definire in ægris. Atq; oportet in uentris deiectionibus reponere in aĩum nunc proditã definitionē: etenim cõe eſt utriſq; excretionibus,totius corporis recipere excrementa,atq; ēt illarũ partiũ, p quas excernunt. At uero accidit,ut per naturã hñtibus nobis, excrementa totius corporis repurgenē p urinas:ea uero,q̃ in uentrē cõdita ſunt,pariter cũ ſtercore excernant: pręter naturã uero habentibus,cũ urinis pariter q̃dã morborũ in renibus ac ueſica indicia excernantur: cũ ſtercore uero,corporis totius.Itaq; non raro in ijs,qui purulēta minxerint,q̃ſtio extitit,unde nã ueniat pus:itidē,ubi ſquamoſa per urinas excernunt,ea ipſa qõ eſt:& itē acres,fœtidæ,ac bilioſę ſæpe redduntur urinæ p p ueſicã,& renes,non raro uero propter oẽ corpus,i.concoctricem humorũ in toto aĩali facultatē,q̃ (ut indicauimus)ueluti focum ardentē, & fontē obtinet iecur: Interdum ea ipſa haudquaq̃ affecta,per ueſicã,& renes totum animal expurgatur:aut partium aliquarum in eo excrementa quædam incidentia uenis,purgato ſanguine,de renibus ſimul excernuntur:quemadmodum abſceſſus quoq; conſiſtentes ſæpenumero per urinas excernuntur. E

DE VOMITIONE

38 *Vomitio autem utiliſſima eſt, quæ pituita ac bile permiſta quàm maxime eſt: & non craſſa ualde neq̃ multa:ſynceriores enim deteriores ſunt.* F

Per hanc quoq; dictionē indicauit,quid nã appellet ſyncerũ (græce ἄκρατον.)opponēs illi p-miſtũ:q̃uis ēt nomē ipſum nihilo minus ſuã indicet ſignificationē.Etenim uinũ dicimus ſyncerum,quo cũ aqua permiſta nõ eſt,aut perq̃ exigua permiſta eſt:nec non quodlibet aliud eſt, & nominatur ſyncerũ, quoties ipm per ſe tm̃modo,impermiſtũ aliena materia eſt.Itaq; flauã bilē intueri licet interdũ craſſam,ac ſumme flauã uomitione reiectã,& itē deorſum deiectã,quã ſanè non nulli nominant uitellinam: ſæpe uero humidiorem,ac minus flauã,q̃ magis proprie crocea nominatur,permiſtum habens in ſe tota pituitoſum humorē tenuē, aut aquoſum quoddã excrementũ.Vult igiř Hippocrates neutrũ humorē ſyncerũ apparere,ſed eos inter ſe quodammodo permiſceri.Bilioſus.n.ſyncerus,multã caliditātē:pituitoſus indicat frigiditatē.Quin etiã ſynceri humores craſſiores exiſtunt,pituitoſus quidem propter frigiditatem quaſi cõcretus: bilioſus uero p p exuperantiã caloris euaporatus,& tanq̃ aſſatus:Hæ.n.duæ cauſæ cõtrariæ craſſitudinis ſunt,calidum admodum,ac frigidum:calidum enim euaporat,frigidum adſtringit.

39 *Si uero uomitio fuerit porracea,aut liuida,aut nigra,quicunq; ex his fuerit color,malum eſſe cenſendum eſt.* G

De liuido ac nigro colore ſupra definitum iam eſt.Porracei uero nunc primũ habuit mētionē,nõ habentis quidē propriũ nomē,ſed utentis porri appellatione:niſi aliquis uelit ē cõtrario à colore porraceo dictum eſſe porrũ,nõ à porro porraceum. In quibuſdã.n. clara eſt deductio uocabulorum,ut cognoſcatur id,quod à grãmaticis Prototypum nominatur,& quod ab eo deductum eſt,quemadmodum de lacteo colore: In aliis uero haudquaq̃ clara eſt, dicas.n.licebit, non à phęnice(talis eſt fruct⁹ palmæ arboris)phœniceum,ſed eſſe à phœniceo phœnica dictũ; quēadmodũ cyanon(talis eſt aqua maris)non à cœruleo magis,q̃ cœruleũ ab illo.Itidē ochra & ochron,i.croceus ſeu pallidus color,in eandem ſeriem reponuntur.Ochran uero dixi,non ultima acuta,quo pacto aliquis dicet ochròn ideſt croceum,adoleſcentem, & ochràn.i.croceam mulierem:ſed pnultima acuta,Ochra.n.genus quoddam terræ eſt, cuius potiſſimũ Attica probatiſſima eſt.Hæc igiř nunc ſemel ſint à me perſcripta.Aſſidue enim in animo habeas, oportet, ſtudendum eſſe nominibus tñ,quanrum ad illuſtriorem ſignificationem eorum, q̃ dicimus ex illis iuuari poſſis:reliquum uero tp̃s ſuperuacuum exiſtimabis, ad ſtudium rerum meliorum reponens.At uero gignitur in corpore,quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus,ita porracea altera præter naturam:conſtatq;,q hæc ſæpenumero in uentriculo gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum,aut olerum,qualia beta, cæpa, braſſica ſunt:atq; q etiã interdum talibus nequaquam ingeſtis,ratione ęgrotationis in uenis gignatur,ac decumbat aut in uentrem ſuperiorem,aut in inferiorem,calorem in corpore indicans præter naturam,atq; excrementi proprietatem talis temperamento,qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. H

40 *Si uero idem homo omnes uomit colores,exitiale admodum iam eſt.*

Siue de prædictis coloribus,porraceo,liuido,nigro,ſit proditum uerbum,omnes, ſiue etiam de aliis cum ipſis,quicunq; præter naturã habentur colores, utrouis modo exitioſiſſimum eſt, indicans in corpore multas haberi difficiles affectiones.

41 *Ocyſſimam uero abolitionem indicat uomitio liuida,ſi graue olet.*

Talis.n.uomitio putredinē indicat cũ extinctione,ſi q̃ ſupra diximus,in animũ reuocentur.

42 *Omnes autem ſubputres ac fœtidi odores,in omnibus uomitionibus,mali ſunt.*

Conſtat enim,q,cuiuis affectioni permiſceatur putredo,ea ſe ipſa deterior euadat.

A DE SCREATIONE

43 **Screatio in omnibus doloribus, qui sint circa pulmonẽ & costas, cito prompteq́; screetur, necesse est.*

Verbum, cito, sigñat inter initia ægrotationis: prompte uero, pro eo, qđ est facile, ac propen
se, dictum est: id uero accidit, cito ac sine dolore excreantibus. Fieri.n. cito aliquid intelligimus
bifariam, tum ut primum tp̃s totius morbi, tum ẽt ut tp̃s adiunctum functioni, significeť. Prom
pta.n. screationis eductio.i. propensa ac facilis est, quoties nec uehemẽs in thorace dolor sit (hic
.n. interpellat sistitq́; in medio, priusquam absoluatur, nascentem adhuc thoracis functionem)
nec uires imbecillæ sint, hæ.n. accũbunt in media functione, ita vt inchoatũ, absolutumq́; offm̃
restet. Quin ẽt ipsa screatio, si uehementer fuerit uiscosa, oblita tenacius membris, excurrẽsq́;,
sæpenumero subsistit, fistulis agglutinata pulmonis: qũo, si fuerit admodum crassa, difficulter
excurrit, ac longiore tp̃is tractu male affici cogit, atq; ẽt stipatur in quibusdam itineribus angu
stis, & ob eã rẽ non nullis strangulari contingit. Et sanè ea ipsa materia, si admodum tenuis est,
ita ut aquosa sit, uix screať, ut q̃ circiter spiritui circumfluat: † hæc.n. prima cã uacuationis est,
quã ẽt continuam noĩant. Duplex.n. prima cã est (quemadmodum dictum est, dum ageretur de
B causis) tũ materiæ uitium: tum ẽt id, quod initiũ hẽat motionis. Ita ꝙ motionis initiũ ex facul-
tate mouente thoracẽ tussientibus est: id.n. libris de causis accidentiũ definitũ iã est. Violẽta ue
ro cõtractio eius facit, ut spiritus ferať foras uehementer: huius uero uehementia refert secum
materiã conditam in fistulis pulmonis, q̃ quidem asperæ arteriæ sunt. Quoties ergo thorax ua-
lidæ suo fungať officio, & humor in fistulis pulmonis conditus, modice crassus sit, facile screať;
si uero neutrũ exiltat, difficile, ægreq́;. Quod si ex p̃dictis causis altera sit, altera desit, uacuatio
inter optimã ac deterrimã media accidet: &, ut in totum dicať, ꝓut magis ac minus causæ intẽ
duntur aut exoluunť, eorum q̃dã facilius, quidã difficilius, expuunt. Quid igitur sit prompte ex-
creare, perspicue pariter ac uere perpensum (ut mihi vř) iam est. Si igitur id uerum est, quemad
modum est, uerum quoq; erit &, cito, nõ.n. ipsi tussedini adiunctum tp̃s, sed primum morbi tp̃s
sigñat: de quo ẽt per sñĩas dixit, ‖ In morbo costali, si screatio statim inter initia apparet, breuẽ
ægritudinem fore ostendit. ut, si quis de tp̃e functionis intelligat esse, cito, dictum (quod quidẽ
docui in uerbo prompte contineri) peccabit bifariam: principio, ut tempus ab eo sit bis incon
siderate proditum: tum autem ut, quod est in sententijs perscriptum, omittatur, uim alioqui ob
tinens maximam. Cæterum, ut non ob hæc solum, sed etiam propter ea, quæ sunt proxime di-
C cenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipsam enarrabimus dictionem, ostendetur.

* Quod p̃ro πτύελον i spi- tum, dicitur hic uertit, screatio.

† *Hic sermo ui detur referri debere ad spiri tum, ut sic uer tatur. hic.n. prima cã &c.*

‖ 1. Apho. 12. Ex ord. 5. a

44 *Permista appareat flaua {bilis} admodum screationi, oportet.*

Verbum ἰσχυρῶς. i. admodum, de permista, non de flaua {bile,} afferendum est, uelut si in hunc
modum dictum sit: Appareat flaua {bilis} permista admodum screationi, oportet: uerbum, ad-
modum, id potest, quod ualde & maxime, ualet. Itaque paulo ante dixit, vomitio utilissima est,
si pituitæ, ac bili permista maxime est: nunc uero in screatione uoculam, admodum, adiecit. Cæ
terum, quam recte enarrauerimus, sequentem inaudiens dictionem, discas, licebit.

45 *Si enim multo post ab initio doloris screatur flaua, aut ruffa, aut multam inferens tussim, aut non admodum permista, deterior est.*

In hac pollicitus sum dictione ostendere vtrasq; enarrationes antea proditas, ueras esse: tum
uerbi, cito, tum ẽt uerbi, admodum, intellectum; Hippocrates.n. se ad contraria conferens, quẽ-
admodum consueuit, cito, opposuit illud, si.n. multo post ab initio doloris screatur: Ei uero, qđ
est, admodum permista, opposuit, non admodum permista: Et item ei, quod est, prõpte excrea
D tur, illud, multam inferens tussim: quoties.n. materia sine dolore, citoq́; vacuatur, tussi pauca o-
pus est. Antea.n. dictum iam est salubrius esse permisceri materias, quæ uacuantur, quodammo
do inter se, nec quicquam excerni exquisite syncerum: & item dictum est, ut oporteat cito exi-
stere in costali screationem, in commentarijs De iudicationibus, atque etiam de sententiis.

46 *Screatio.n. flaua, si syncera est, cum periculo est: candida uero, glutinosa, ac rotunda, inutilis est.*

Non aliud nunc dicit, q̃ quod antea dictum iam est. Si.n. screatio nequaq̃ permista est, synce
ra est, ac redditur flaua ꝑꝑ flauam.s. bilem: candida uero, glutinosa, ac rotunda, ꝑꝑ assatam pi-
tuitam. Sæpe.n. demonstratum iam est, ut decumbentes membris quibusdam fluxiones, inflam
mationem, sacrum ignem, œdema, scirrhum, cancrum, cõmittentes, pro discrimine exuperan-
tium humorum, mitiores, ac maleficentiores euadant. Sanguineæ.n. ac pituitosæ modestæ ha-
bentur: quæ uero flauæ, aut atræ bilis sunt, difficiles censentur. Vtraque.n. derodit corpus, idq;
commune illis est, proprium uero utrisque, flauæ quidem bilis, ut acutas accendat febres: atræ
uero, ut solutu difficilem committat affectionem: siquidem humor, qui crassus, terrenusque est,
adeo infarcit membra, quibus conditus est, ut difficilius excernatur.

47 *Si uero uiridis admodum & spumans est, mala est.*

Sæpenumero dictũ iã est, ut chlorõ (id.n. uertimus uiride) de croceo seu pallido dicere solitũ fit, & itẽ de eo, qđ à nõ nullis uocat̃ rubiginosum. Cæterũ, φ utrũuis horũ, si summe fuerit tale, difficile sit, nõ insuper necesse habeo docere, cũ antea de quouis syncero humore tradiderim. Præter .n. sanguinẽ quis alius humor, si syncerus fuerit, prauã indicat affectionẽ, flammido calore obtinẽs generationẽ: Flauus inquã, ubi serosus humor ipse assat̃: quo pmisto, croceus apparet: rubiginosus uero, ubi is uehemẽter assat̃: Niger uero, aut quoties is ipse uehemẽter assatus est, φ saoẽ deterrima, & quam maxime derodẽs atra bilis existit: aut ubi crassus sanguis similiter exiccatus est, aut rõne extinctionis, & refrigerationis. Sed hæc semper in aĩo seruãda sunt, atq; existimãdũ subinde ea ipsa pcepta de eisdẽ rebus intelligi oportere. Cæterũ spumãs screatio (id.n. in calce dictionis est proditũ) ex aerea ac pituitosa subã pariter permista est; ex his.n. qlibet spuma cõsistit, in mari qdẽ ex uiolẽto uẽtorũ afflatu, in multas, & exiguas partes attrita aqua: in ijs uero, φ elixãt, p copia caliditatis. At uero cõe in utrisq; eẽ ſet gigni bullulas multas, & exiguas: gignunt̃ ãt ipsæ solutu difficiles potissimũ, quoties ambo cõcurrãt, tũ aer turbulẽtus ac nebulosus, tũ ẽt humor quoddãmodo crassus ac glutinosus: nã tenuis humor, qualis exquisita aqua hẽtur, quoties aerẽ cõprehendit mundũ, nõ diutius cõtinet, sed statim relictis bullulis, in propriã remeare sedẽ permittit: & ob eã rẽ spuma in mari celeriter soluit̃: Crassus uero uiscosusq; humor, quoties (ut dixi) turbulẽtã ac nebulosam subam intra se clauserit, plurimũ detinet tpis, eò φ nec illa sursum uersus festinent, quẽmadmodũ mũdus aer, & qa ipse difficulter rescindit̃. Vt.n. gignunt̃ bullulæ ex humida subã includẽte intra se aerẽ: pari mõ soluunt̃, pptereа φ humida subã rescindat̃. Facile ergo rescinduntur, quoties spũs tenuis sursum uersus feratur: nõ rescinduntur uero, quoties neq; tenuis fuerit, neq; sursum uersus ferat̃: talis est aer nebulosus, ut qui nec cõuolet ĩ sublime, neq; tenuis, sed perquã humidus sit, ita ut ferre queat humorẽ sibi circũextẽtũ. Ita fit, ut nõ, quoties elixat̃ aqua, solutu difficilis bulla generet̃, sed quoties aut crassus, aut opimus humor est, ex quo genitus spũs flatuosus uaporosusq; est, atq; ẽt summo tenus in lebete humor oleaceus pinguis ac uiscosus est. Ita igit̃, & in corporibus aĩaliũ spuma gignat̃, oportet: nõ.n. uehementiores flatuũ, quẽadmodũ in mari, pcellas, existimari cõuenit, sed ignis calorem consumentẽ pariter ac spiritũ efficientẽ flatuosum, quod tñ nõ oculis ipsis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc in præsenti abunde sint nobis prodita. Ipse uero seruabis in animo, quonã mõ gignant̃ spumãtes siue screationes, siue deiectiones, siue urinæ: in his.n. interdũ fluitat uocata *lãpe sargumẽto splendoris] ne pterea desideres rursus de his ipsis aliquid inaudire.

*Ita legunt antiqui, vt Laurẽtianus: in impressis autem legitur ταυρὸλυξ. i. bulla.

48 *Si autem ita syncera fuerit, ut nigra appareat, hæc difficilior, quàm illa, est.* †*Mala etiam screatio, quæ non expurgatur, nec proycit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem feruet in gutture.*

† *Hæc erãt in cod. græcis. & in trãslatione ueteri: quorũ tamen meminit Gal. in explanatione.*

Antea dictum est de omnibus uacuationibus synceris uniuersim, ac de nigris seorsum: φ si nequaquam hærent in memoria, quæ supra definita sunt, rursus ea ipsa reuolue. Rectius.n. est ita efficere, quàm ut eadem de eisdem rebus sæpenumero scribam.

DE GRAVEDINE ET STERNVTAMENTO

49 *Grauedines autem, & sternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone sint, præcedere, & superuenire, malo est. Sed in alijs morbis exitiosis, sternutamenta utilia sunt.*

Humorem, qui p nares secernitur, tenuẽ & incoctũ noiare assolẽt oẽs ueteres medici κόρυζαν. i. grauedinẽ, quẽadmodũ κατάῤῥουν. i. defluxionem, talem, qui per palatum secernitur. Ac miror, quo nã mõ Hippocrates non defluxionem adiecit grauedini, sed sternutamentum. Itaq; grauedines una rõne nocuæ sunt, ubi talibus superueniunt morbis: defluxiones, duabus. Dictũ q; à nobis antea sæpenumero est, aliqua praua, quia causæ sunt, malis adnumerari signis ex accidenti: alia simpliciter id ipsum tñmõ, esse indicia praua, nullum ipsa cõmittentia malũ, indicantia uero difficilẽ quandã affectionẽ, à qua cõstiterunt: Porrò alia ab his esse utroq; mõ praua, tũ quia signa, tũ ẽt quia causæ sunt: signa quidẽ, quoties ex difficilioribus fiãt affectionibus: causæ uero, quoties ipsa rursus alias cõmittãt prauas affectiones. Itaq; eueniunt defluxiones, & itẽ grauedines in morbis, q sint in pulmone, quia calidos recipiat cerebrũ uapores. Sed pulmo nõ ab utrisque, sed à destillatione tñmõ afficit̃. Materia.n.q p grauedines defert̃, p nasum foras excernit̃. Et ob eã rẽ defluxiones deteriores, q grauedines, hñr. Ergo nõ satis noui quã ob rẽ eas Hippocrates per hunc omiserit sermonẽ, nisi aliquis uelit, ut p grauedines, eas quoq; intelligi dederit: ac fortasse ab eo, q inter initia librũ trãscripsit, omissæ sunt: innumera.n. talia ẽt nũc fieri cernimus. Itaq; grauedines ac destillationes semp nõ bona indicia esse censendũ est, puenientes quidẽ, eò φ malis repleãt humoribus pulmonẽ: pcedẽte uero morbo si existunt, quia magnam pulmõis affectionẽ, & ab ipsa caput esse affectũ significẽt. Sternutamẽtũ sequit̃ grauedines magna ex parte, sanẽ uehemẽter cõcutiẽs thoracẽ, uitiat quoq; aliquo mõ pulmonẽ. At uero sternutamẽta p alios morbos nunquã simul prehẽdunt, quẽadmodũ nec aliquod aliud accidẽs: procedente uero morbo si existant, ostendunt salutem, quanquam exitiosus, quantum in alia agitur indicia, morbus sit. Indicant.n. cõcoctionẽ, ac robur excretoriæ in cerebro facultatis, de qua cũ in nasum flatuosi spiritus excernantur pariter cũ alijs quoq; humoribus, non nunquã sensibilibus, & conspicuis, quandoque tenuioribus, & spectatu difficilibus, sternutamenta consistunt.

A 50 *Screatio autem flaua non multo permista sanguine in pulmonijs, si inter initia excernitur, salutaris admodum est: si septimo die, tardiusue, minus secura est.*

Communis, & hic sermo per oẽs inflãmationes, est iam à nobis sæpenumero proditus, ut decumbentis ad sedes inflãmatione laborãtes humoris pars tenuior resudet, quoties cõtinens inflãmationẽ superficies haudquaquã densa ex natura, quemadmodum exterior cutis, existat, & ob eã rem, siue in meatib⁹ nasi, siue in oculis, siue in ore, inflãmatio aliqua sit, humores tenues similes ulcerũ ichoribus effluunt. Itidẽ pulmo laborãs inflãmatione excernit humores quosdã ad intimas sui ipsius sedes inanes: q̃, inq̃ asperæ arteriæ sunt: q cũ à tussedine sursum ferant, excreantur, indiciũ afferentes cõmittentis pulmoniã fluxionis: illius.n. ceu serum quoddã hñtur. Itaq; erunt, si biliosa admodũ est, flaui tñmodo: si sanguinea, rubidi: si ex utroq; permista, rubidi pariter ac flaui. Hi igitur humores boni sunt. Paulo uero absistunt ab ijs, per quos sanguinem integrũ despuũt: forteq; indiciũ terrebit quẽpiã, quẽadmodũ, quoties cõsistente in pulmone ulcere, fatiscit cõceptaculũ: etenim tũc sanguinẽ despuũt. Sed & sanguis in pulmonia eueniẽs, ꝓrsus exiguus, screationi κατὰ διαπήδησιν. i. per exilitionem, à medicis nomiatæ, similis est. id acci-
B dens fit, propterea ꝙ sanguis conditione tenuis decumbit ad os, cum gingiuæ rariores existant, ita ut ipm nequaquam contineant. In faucibus quoq; ob eandem causam talis sanguis serosus qñq; excernitur. Nõ igiẽ absurdũ est, quoties aliquid tale in pulmone generatur: id uero ex conditione sanguinis, atq; ei⁹ copia facile cognosces: nã, q ita screaẽ, nequaquã crassus, neq; mult⁹ est. Cęterũ nõ expectare accidens ad septimũ usq; diẽ oportet, sed potissimũ ante primũ quaternariũ, ut cõcoctus, alteratus sit: si secus, sed oĩno ante septimũ expectãdum est. Si uero talis ꝑsistat, qualis ab initio erat, perspicuũ est, ꝙ plurimũ tpis processurã significet ægrotationẽ: nã, ubi nõdũ septimo die cõcoqui cœpit, longissimam fore demõstrat integram concoctionẽ. At lõgiore tpis serie multa quoq; alia absurda incidere assolent, tum ægroti culpa, & administratoris, tum ẽt uitio aliorum, quæ inopinata forinsecus accidunt, nec nõ interdum medici, commisso. Quòd si nihil ex his accidat, periculum, anteq̃ concoquatur morbus, exolutionis uirium imminet: & ob eam rẽ minus securum uideri dixit pluribus diebus tales permanere screationes.

51 *Omnes autem screationes malæ sunt, quæ non sedant dolorem: pessimæ autem nigræ, ut descriptum est: quæ uero sedant dolorem, omnibus meliores sunt.*

C Cõis hic quoq; sermo est in oĩbus, q̃ ex corpore excernanẽ: de quibus aliis libris, atq; etiã in sentẽtiis dixit, ꝙ facilitatẽ potissimũ spectari cõueniat. Sæpe.n. ualuit natura prauã uincens affectionẽ, expurgare corpus: & in hoc terrentur multi aspiciẽtes uitiũ eorũ, q̃ excernunẽ, nequaq̃ cognoscentes, utrũ id accidentis fiat rõne, an quia natura prauã materiã foras expellat. Itaq; ꝑ Sententias tñmodo facilitatis scripsit appellationẽ: hoc loco doloris indicauit sedationem, ob quã cõmendat screationes, q̃ dolorẽ sedant. Paulo post oĩa deinceps indicia docebit in melius proficientiũ ęgrotationũ: q̃, inquã, nomine facilitatis cõplexus est: quin ẽt postea præcipit indiciorũ ab ipso dictorũ exquisite perpendi uires, ut ea inter se cõferẽdo, possis ex magnitudine in deterius aut melius totius* corporis scrutati momẽtũ, quẽadmodũ ꝑsenti ipse oratione effecit. Si.n. à screationib⁹ nequaq̃ desinit dolor, indiciũ bonũ nõ est: nõ tñ sufficiet tibi id unũ cognoscere ad exquisitã futuræ sortis ꝑsensionẽ, sed cõsiderari conueniet, & alia accidentia: id.n. demonstrauit, nigrarũ mentionẽ habens screationum. Igitur, cũ indiciũ cõe sit non desinere dolorẽ, si crocea fuerit screatio aut rubra, minori cũ periculo est: si nigra, exitiosissima est. Quocirca cuncta considerans, nõ solũ ꝑdicta, summã unã exquisitæ colliges præsensiouis: ac ipse Hippocrates deinceps oĩa indicia tum bona, tum etiã mala percẽsuit, prædictis in animum reuocatis.

1. Apho. 2. Ext. ord 3.b

* Al. ex unti-quis, τοῦ ὅλου τοῦ id est morbi, et etiam uetus translatio.

D

DE PVRVLENTIS

52 *Quicunque autem dolores ex his sedibus non desinunt, neque screationum purgationibus, neq; uentris subductionibus, neque uenæ incisionibus, ac medicamentis, & uictus rationibus, in suppurationem uerti sciendum est.*

Quicunq; dolores circa thoracis ac pulmonis sedes nõ desinũt adhibitis subsidiis, idq́; malũ tñmodo habent, nec ullũ aliud exitiosum indicium adest, eos suppuraturos expectabis. Hi nanque quodammodo medii sunt inter eos, qui soluantur celeriter, & eos, qui insanabiles existant.

53 *Quæcunque autem suppurantur, dum screatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue uicissim bilis ac pus, siue simul excernantur.*

Eorum, q̃ in partibus corporis perspicuis suppurantur, si talia in parte pus habeant, in parte reliquam materiã, nullũ curatu facile est. Si uero ultra, ꝙ nõdũ habeat pus, adhuc, & maleficum quoddã illis adfuerit ĩdiciũ, multo magis praua sunt. Sed ex his multo magis praua esse cẽsenda sunt ea, q̃ præcipuis sedibus fiunt: indicatur enim humor quidam ferocissimus, quãdoquidẽ demonstrante natura, quonam modo præparata sit ad concoquendum, nihil prorsus illi concessit.

54 *Potiſsimū uero, quoties ſuppuratio excerni ab eiuſmodi ſcreatione ſeptima die ægrotationis incepit.* E
Id quoq; cōe eſt oīum ꝓ dies decretorios ſecretionū. Decretorius.n.ad *iudicationis firmita
tem cōducit: utrum uero bonū, an malū ſit, alijs cognoſcitur ſignis. Si.n. ſudor fiat ſeptimo die,
ſiue deiectio alui, ſiue ſanguinis fluor, meliorem ſi reddiderit ægrū, indiciū bonū: ſi deteriorem,
malum eſt: & alterutrum fidum eſſe oſtenditur, nō quemadmodū ſi alio die exiſtat. Sed de his,
libris De diebus decretorijs, atque etiam De iudicationibus fuſius definitum iam à me eſt: in
quibus oportet antea exerceri eum, cui libeat dicta Hippocratis exquiſita conſequi ratione.

55 *Screantem uero talia, mori quartodecimo die ſperari poteſt, niſi bonum aliquod illi acciderit.*

Horum ueritatem re ipſa didiciſti, me prædicentem experti: quocirca aīaduertere uos opor-
tet ea, q̄ Hippocrates dicit, nō talia exiſtimantes poteſtate hēri, qualia à multis medicia ſcripta
iā ſunt, q̄ppe q̄ literis tenus, & uerbis uerisimilia ſint, ſed ęgrotationū operibus exploſa. Etenim
intētionē ab eo ꝓditā, q̄ media aliorū oīum bonorū malorūq; eſt, cōſiderādo, poteris p̄dicere
diē, quo moriturus aliquis eſt. Subiiciamus.n. ægrū ſcreare purulētū ſeptima die, nō tm̄ ſolū, ne
que ꝑ totū diē, ſed aut cū eo billioſum aliq̄d, aut illud tm̄modo ſine materia purulēta: atq; in eo
eſſe alia oīa media ab ætate, natura, tp̄e, terra, ac propria facultate, ita ut nec facultas uehemen F
tiſſima, neq; debiliſſima habeatur: itidē & tēperamentū ęgri nec optime cōſtās, neq; deterrime:
pari mō tp̄s, terrā, cōditionē, ætatē ægri inter optimā ac deterrimā eſſe ſubiiciamus: ſimili rōne
in unoquoq; ſignorū genere, q̄ media ſunt, ægro ineſſe ſubiiciantur: hunc ſperabis quartodeci-
mo die moriturū, ita ut hic medius mortis terminus cēſeat. Accedentibus uero bonis indicijs,
plus tp̄is p̄ceſſurum mortis aduentū: malis uero, citius, quā quartodecimo die, moriturū. At ue
ro, q̄ nā ſint bona aut mala indicia, perſecutus ipſe deinceps, q̄dā nominatim expoſuit, q̄dā bre
ui ſumma perſtinxit. Cæterū ipſe nequaq̄ hæc ſimpliciter accipies, perinde, ut ſi cūcta æqualia
habeātur, ſed in aīo retinens ea, q̄ Hippocrates ſcripſit, quæq; ipſi adiecimus, numerū ipſum cō
ſiderabis ac ꝑtātē, dū ipſe ait, Salutaris admodū eſt, & exitioſus admodū eſt. primariæ id ꝑtātis
alterū in bonis, alterū in malis, inſtituēs: Itidē dū ait, ꝓximā fore mortē: aut ubi exitioſiſſimum
dixit, nō ſimpliciter exitioſum. Quin ēt de ſignis ſalutaribus, quoties dicit. Magnā uim obtinet
ad ſalutē. & rurſus, ſecuritatē.n. indicat, ac morbū fore breuē. uel aliquid tale adiecit. Alia uero
ſimpliciter exitioſa, aut rurſus ſimpliciter ſalutaria, medii ordinis ambo pro natura ꝓpria ſunt.
Porrò p̄ter hæc ambo, quęcunq; dixit cōparatiue, aut exitioſiora, aut ſalubriora, aut adiecit ma
gis ac minꝰ. Si q̄d.n. primi ordinis malū acceſſit indiciū quinto, aut ſeptimo die p̄dictis exitioſis G
ſcreationibus, æger ad undecimū diē nequaquā deueniet, magiſq; ſi plura talia, non unū tm̄mo
do exiſtat. Pari ratione, ſi quod admodū ſalutare exiſtat, ad tertiā uſq; ſeptimanam extendetur
morbꝰ. Permiſtis uero inter ſe exitioſis ac ſalutaribus ſignis, aut his magis in utroq; genere, mi-
nus illis, aut quouis alio mō: ex pluribus inquā, ac fortiſſimis bonis ſignis ſperari pōt ægrū plus
tp̄is duraturum, ex contrariis uero minus: Nec ſecus, ſi quis ſenex, aut debilis uiribus, aut in tē
pore, terra, conditione praua ac male temperata, ægrotet, acceleraturum mortis aduentum ex-
pectari oportet: maximam rurſus uim habere exiſtimare ductam à uiribus intentionem.

56 *Bona uero hæc ſunt, facile morbum ferre, bene ſpirare, dolore uindicatum eſſe, ſputum facile extuſ-
ſire, corpus æqualiter calidum uideri ac molle, ſiti non detineri: urinas, deiectiones, ſomnos, ſudores, ſin-
gula intelligere bona, uti perſcriptum eſt, ſuccedere: ita enim omnibus his euenientibus, homo haud ſanè
morietur. Quòd ſi ex ijs alia ſuperuenerint, alia non, utique non ultra quartumdecimum diem uiuens
ægrotus perierit. At horum contraria, difficulter tolerare morbum, ſpirationem magnam eſſe ac cre-
bram, dolorem non ſedari, ſputum uix extuſsire, ſiti admodum conflictari, corpus ab igne inæqualiter ha
beri, uentrem & coſtas calidas ualde eſſe, frontem autem, & manus ac pedes algidos: urinas, deiectiones,
ſomnos, ſudores, mala ſic, uti deſcriptum eſt, noſſe ſingula: Nam, ſi horum quodpiam ſputo ſuperueniat, H
prius ſanè, quam diem quartūdecimum attigerit homo, decedet, uel nono, uel undecimo. Ita nimirum
coniectari oportet, utpote hoc ſputo facile exitium portendente, nec in quartumdecimum diem deducen-
te. Porro euenientia bona ac mala expendentem, ex his prædicere, anteſarique oportet: ita enim fiet, ut
ueritatem quis maxime conſequatur.*

Hoc loco recenſere tū bona, tū ēt mala indicia, incipit, de quibus antea definitū iā eſt: & ob
eā rem omittens ea, q̄ ſunt deinceps prodita, aggrediar. Si cui.n. conualeſcendum eſt, oīa bona
indicia adſint, neceſſe eſt: ſi moriēdū, uel unū adſit malū ſufficiet: tm̄modo.n. indicatur citiuſ-
que, & ſerius moriturum ægrum, propterea ꝙ plura pauciorau e, bona aut mala, indicia exiſtāt.
57 *Aliæ uero ſuppurationes rumpuntur, plurimæ uigeſimo die, aliæ trigeſimo, aliæ quadrageſimo, aliæ
ad ſexageſimum diem deueniunt.*

Obſcurum eſt, quas alias dicat ſuppurationes. Fieri.n. pōt, ut de ſuppurationibus q̄ in aliis ſint
partibus, ſermonem faciat, omittendo thoracem ac pulmonem, de quibus hactenus perpenſum
eſt: fieri etiam poteſt, ut de iis agat ſuppurationibus, quæ in iiſdem ſint opificiis, ſed quę non ſi-
miles ſint prædictis: contingit quoque, ut de utriſque etiam agat. Sed, quia, quæ non ſimiles ſint

A pdictis,dixi,id enarrare oportet.Dico.n.nō de oībus suppurationibus eū,sed de ijs (ut ipse dixit)q̄ habeāt pmistā bilē,hactenus fecisse doctrinā:nec de his oībus,sed q̄cūq; septimo die ruptæ sunt:id uero rarū est,plerūq;.n.uigesimo rūpunt̄:quædā diutius immorantur,de quib⁹ nūc agit.Cæterū drīæ oīum cōes hn̄tur,ob quas spatio tp̄is euariant inter se,ex affecta sede,& exuberāte humore.Sedes.n.calidiores ac molliores citius suppurant̄:frigidiores uero ac duriores, tardius.Itidē ex humoribus,calidiores citius:frigidiores,tardius.Hæ quidē scd̄m rei subam differentiæ sunt.Porrò accedūt extrinsecus eæ,q̄ ab ætate ducuntur,natura,tp̄e, terra,cōditione, ac uiribus ægri.In oīb⁹ his,calidi humores citius:frigidi tardi⁹,suppurāt̄.Hęc igr̄ uniuersim scire de oīb⁹ suppurōnib⁹ bn̄ est:sed mihi vr̄ nūc quoq; docere de ijs,q̄ ī thorace ac pulmone sint.

58 *Considerari autem oportet suppurationis initium fore,colligentes à die,quo primum homo febricitauit,aut quo rigor eum prehendit:& si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco,quo dolore afficiebatur: hæc enim fiunt inter initia suppurationum. Ex hoc igitur tempore expectare suppurationum fore eruptionem ad prædicta tempora oportet.*

Cōfessum id unū est oībus ferè medicis:cū ēt pspicue cōstet,ut quoties īflāmationes,q̄ sunt B in partibus pcipuis,haudquaq̄ discutiant̄ adhibitis subsidiis,sed supputēt̄,rigor tūc fiat,ac post ipm̄ febris .Etenim sermonibus de rigore ppensum iā est, q̄ puris acrimonia generati mordēs ac derodens adiuncta corpora,rigorē cōmittat pinde,quasi medicamēta acriora:qb⁹ adhibitis interdū malignis ulceribus,aut cuidā affectiōni putredinosæ, rigere & febricitare contigit. At uero febris talē insequit̄ rigorē.Sanè & Hippocrates alterutrū cōmemorauit, ac febrē prius, dicēs,à die,quo primū homo febricitauit,nō illū declarās diē, q̄ toti⁹ ægrotationis extitit prim⁹, sed quo rigor unà cū febre,uehemētiore.f.admodū,q̄ anterior existēte, coincidit. Quin ēt ponderis euenit sensus tūc ægrotis,cū humor in multas,& exiguas partes dispersus,in partib⁹ inflāmatione laborātibus post mutationē in pus colligat̄ ad aliquā sedē inanē, cōtinuā omni parti, q̄ inflāmatione laboret.Igitur ex hoc,inquit,tp̄e,quo primū extiterunt,expectare oportet & uigesimo die,& trigesimo,& quadragesimo,& sexagesimo,rumpi suppurationes.Quæ uero dixit indicia,tria numero sunt,pondus,rigor,febris,quæ multo,quàm anterior,uehemētius affligat.

59 *Si uero suppuratio in altero latere tantummodo fuerit,uertere,atq; edifcere conuenit in his,utrum in altero habeat latere dolorem,& utrum calidius,quàm alterum sit. Atque eo in incolume latus cubante,requirere oportet,num aliquod desuper onus illi pendere uideatur.Si enim id fuerit: suppuratio in al* C *tero latere est,utrouis onus existat.*

Cōstat ex dissectionibus, q̄ mēbranę thoracē iterfepiant,à pectore puadētes usq; ad spinā, ita ut duo caua ipsæ cōficiāt. Quocirca nullā ineunt societatē,q̄ existuut in altera parte suppurationes,cū ijs,q̄ in altera sunt,quēadmodū in illis,q̄ intra peritonæum cōsistunt:In illo.n. circiter oībus intestinis circūfluit pus: In hac uero neq; materia dextræ partis thoracis trāsmeare in sinistrā:neq; è cōtrario,q̄ in sinistra est,trāsmeare in dextrā pōt. Ob eā igit̄ rē censet edifcendū esse,nū æger in utraq; parte habeat pus,an in altera duntaxat.In pulmonijs.n.quoties in suppurōnē uertūt̄,ī utraq; poti⁹,q̄ in altera, colligit̄ pus: p costales uero ī altera potius,q̄ ī utraq;.Cæterū ps affecta cognoscit̄ ex drīa caloris,calidior.n.affecta pars ē:& q̄ a cubās æger ī lat⁹ oppositū,on⁹ sublimiori īsidēs parti psentiscit: cōstat.n. q̄ pus hoc collectū loco,oneris sēsū iportet.

QVIBVS SIGNIS COGNOSCANTVR PVRVLENTI

60 *Omnes autem purulentos agnosci his indicijs conuenit.Principio si febris non dimittit,sed interdiu tenuior,noctu uehementior est:si sudores multi superueniunt,ac tussiendi cupiditas est,nec quicquam tamen dignum commentatione expuunt:si oculi caui redduntur, maxillæ uero ruborem trahunt, & ungues manuum curuantur,digiti uero potissimum summi calefcunt,atque in pedibus tumores fiunt, neq; cibum appetunt,ac pustulæ circa corpus erumpunt.* D

Quicūq; pus obtinēt intus in corpore uniuersum,siue cōtētū ante in parte inflāmatione affecta,siue ēt post eruptionē,noīes tales ἐμπύους.i.purulētos,seu suppuratos,licebit.Sed medici assolent solos,aut potissimū eos,qui in thorace,ac pulmone talē habeāt affectionē, ἐμπύους,i.purulentos noīare.Id uero pus post eruptionē inter thoracē pulmonēq; cōtinet̄:&,nisi cito excreet̄, tabidi inteteunt,febricitantes tenuiter q̄dē,at calore iugiter quodāmodo in nocte crescēte:Idque accidit oīb⁹ febricitantibus hectica febre,nō rōne affectiōis noctē augēte illis febrē,sed ex quodā accidēti qd̄,inq̄,tale exiftit.Per febres hecticas uocatas, partes ipsæ corporis solidiores ignitæ euadunt.Ob id igit̄ assidue febris in se ipsa similis manet,calorē obtinēs perinde,ut calx, debilē cōtingētibus.Itaq; quoties esitent ac bibāt, simile q̄ddā accidit,qd̄ in calce euenit aqua pfusa:quo fit,ut cōtingentes exterius ægrū,multo calidiorē psentiāt.Ego uero uobis eā rē per sæpe ostēdi in ægris,aliàs alio tp̄e alendo ita febricitantes,ut crederetis id illis pp alimētū euenire,nō rōe affectionis.Perspicue.n.apparet 'incidere calorem febriculosū unà cū tp̄e alimēti, statimq; adhibito augeri cibo,& q̄ maxime uehemētē, p diductionē illius apparere . Sudores

uero cõtinui superuen'ũt, ꝑ uiriũ debilitatẽ, eò ꝙ diductũ alimentũ discutiat. Quin ẽt tussien E di cupiditas.i.uoluntatis cõtentio est, nec quicq̃ dignũ cõmẽtatione expuũt: si.n.excreassent, nequaq̃ purulẽti euasissent. Cęterũ causa, ob quã nihil expuũt cõmẽtatione dignũ, triplex est, tũ puris ipsius lẽtor, & crassitudo, atq; ẽt cõtinẽtis pulmonẽ mẽbranæ cõdẽsitas, tũ ẽt debilitas in ęgro facultatis. Sed & oculi (dixit) caui reddunt. Id cõe est oĩum longarũ febriũ, sed potissimũ earũ, q̃ perspicuæ exiccẽt. Genæ rubẽt, ꝑ calorẽ in pulmone, & itẽ tussedines: hæc.n.ambo calefaciunt uultũ, & totũ caput, q̃a ex defluxione in pulmonẽ decũbẽte uapores in ipm redũdãt. At uero ungues curuant, q̃a firmans eos utrinq; caro cõsumit. Itaq; digiti, q̃q̃ refrigescẽtes magna ex parte in morbis diurinis, tñ ꝑ oẽs hecticas febres calidi permanẽt: siquidẽ hæ solidas potissimũ corporis partes occuparunt. Sanè in summis ipsis ꝑspicue calidores apparẽt, nõ in partibus exteriotibus, sed in interioribus, ubi carnulentiores existunt. Causa uero ꝑspicua est, si in memoria hærẽt, q̃ sunt de cibo ingesto paulo ante perscripta: ubi.n.humor largior inest, dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente uero tp̃e, & pedes eorũ intumescunt, totius corporis extinctione inde incipiẽte: q̃ppe ꝙ partes ab origine lõgissime absunt. Tũc iã, & cibũ fastidiũt.s.appetẽdi faculrate pariter cũ aliis moriente. Pustulæ q̃dã erũpũt, derodentibus ichorib⁹ in corpore collectis: talẽ.n.Hippoctates illorũ esse docuit generationem, secũdo libro De mor- F

2.Epid.sect.1. bis uulgariis, dũ ait, Ichores in cute existunt, ibiq; cõprehensa calefiunt. Hi.n.ichores in reliquã cutem, quæcunq; laxior est, se insinuantes, in exteriori eius superficie, utpote dẽsiori, subsistũt: porrò hanc dirimunt, & ab interna absistere faciunt sede, atq; in ea collecti pustulas gignunt.

61 *Quæcunq; ergo sappurationes diutius immoraneur, hæc habent signa, quibus admodum credere conuenit. Quæcunque uera breuiores sunt, aliquo ex his indicantur signis, qualia inter initia existunt, & item, si æger difficilius spiret.*

Recte dicit credendum esse diuturniorum indiciis suppurationũ: adeo enim ualida sunt potestate, nt nullam de se relinquant ambiguitatem: Breuiores uero cognoscendas esse ex indicijs antea prædictis: ea uero sunt rigor, febris, põdus, & si quod eorum, quæ dicta sunt in suppurationibus diutinis, iam appareat: & si æger difficilius, quàm antea, spiret: id uero, accidat, necesse est propter angustiam pulmonis, quoties pus inanes thoracis prehendat sedes.

62 *Quæ uera citius ac tardius rũpuntur, talibus cognosc atur signis oportet. Si dalar inter initia fiat, & item difficultas spirandi, nec nõ tussedo, atque etiam sputatia habens perseueret, uigesimo die expectari, aut etiam antea ruptianem aportet. Si uero sedatior fuerit dolar, & alia omnia fuerint ex ratione, his posterius expectari opartet eruptionem Sed accedere necesse est, & dolorem, & spirandi difficultatem, &* G *sputatianem, ante quàm pus excernatur.*

Ex quibus, ut ruptionis periculum immineat suppurationis, ex his ipsis indiciis, ut celerius id accidat, cognoscas, licebit: ea sunt dolor, difficultas spirandi, tussedo, & sputatio. Si igitur continenter, & uehementer infestent, celerem fore significant eruptionem: si uero nec cõtinenter affligant, nec uehemẽter, diuturniorem. Cęterum necesse est, cum corpus obuoluens pus derodatur ab eius acrimonia, dolorem fieri ob id ipsum: tussedinem uero, & sputationem, quia ichor iam quidam tenuis obductum penetret corpus: Spirant uero difficulter etiam propter uniuersam morbi conditionem, sed præcipue propter accedentem dolorem.

63 *Hi uera patissimum supersunt, quos febris eodem dimiserit die past eruptionem: ac cibum citius appetunt: & siti liberati sunt: & uenter exigua ac consistentia deijcit: & pus, album, leue, concolorq; est, ac uacans pituita, & absq; labore, ac ualida tussi expurgatur. Itaq; aptime quidem sic ac celerrime uindicantur: sin minus, qui ad hæc proxime accedũt. Moriuntur uera ij, quas febris nan deserit, aut, cum uideatur deserere, denua recalescẽs innotescit, & sitiũt, nec cibum appetunt, aluus humida est, pus uiride liuidumque spuunt, uel pituitosum spumosumq́. Pereunt, si hæc adsint omnia. At, quibus alia adueniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam in multa tempare incolumes euadunt. Verum ex indicijs omnibus,* H *quæ in his existunt, de cæteris quoque uniuersis cantectandum.*

Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perspicuus est, si in animo existunt ea, quæ sunt antea perscripta. Omittens igitur eum, ad proxima ueniam.

64 *Quibus autem abscessus fiunt ex pulmonijs, aut circa aures, ac supparantur: aut ad inferas sedes, ac fistulantur: ij superfunt.*

Verbum, fistulantur, tantummodo in hac dictione obscurum est, dictum per translationem: quæ enim proprie fistulę nominantur, nempe hæc musicorum instrumenta, oblonga obtinent caua. Quoties igitur in animalium corporibus similes præter naturam gignuntur, ex eadem appellatione significantur. Itaq; mihi uidetur: ꝙ nunc etiam Hippocrates uerbo fistulantur, usus sit propter longitudinem excursionis. Sed uniuersa summa de abscessibus est, qui pulmoniis superueniunt, interdum ad adenas sub auriculis, interdum ad eas, quæ infra thoracem sunt, sedes.

65 *Considerando uero, & talia sunt in hunc madum. Si febris detinet, & dolor nan desiit, & sputatio nan excernitur ex ratione: neque biliosæ fuerint alui deiectiones, neq; solutiores ac sinceriores fiant: nec urina admodum multa, & crassa, ac multum obtinens sedimentum: præmittitur uero salutaris ab omnibus alijs signis salutaribus: his tales fore abscessus sperandum est.*

Abscessus

A Abscessus ꝑdictos quonã mõ aliqs pñtiat, docet, in gemina diuidẽs orõnẽ: ita ut prima pars eius indicet fore abscessum: scd'a uero, utrũ supra thoracẽ ad adenas sub auriculis, an infra præcordia, sit futurus. Itaq; exordiamur & nos a prima parte, in qua summa est morbũ eẽ cõcoctu difficilẽ, nõ tñ exitiosum: nõ.n.si cõcoctu facilis sit, ꝑ abscessum, sed aut ꝑ excretionẽ, aut sensim, soluẽ cõcoctus: neq;, si exitiosus existat, aliqs abscessus bon⁹ apparebit. Quocirca, medius inter mitiores sit, & exitiosos, oportet. Igiẽ Hippocrates merito ex his indiciis q̃dã mala, q̃dam bona, adscripsit: q̃ particulatim iã ꝑsequor, incipiẽs a primo, de quo statim inter initia dixit ita: Si febris detinet.i.prehendit hoĩem, ita ut nunq̃ intermittat: & dolor non desijt, nã, ubi desierit, nihil amplius opus est abscessu ad solutionẽ, eo ꝗ morbus placidior habeaẽ: & screatio, dixit, nõ excernaẽ ex rõne, prorsus.n.morbus nõ requiret abscessum, quoties screationibus purgeẽ; tũ deinceps, neq; biliosæ fuerint alui deiectiones, antea.n.dictũ iã est, vt ꝑ morbos biliosos abscessus nequaq̃ fiãt: oportet.n.crassam hñi, ac crudã humorũ materiã, ut morbus plus tꝑis eduret, nec ꝑ excretionẽ, sed aut ꝑ abscessum, aut solã cõcoctionẽ, cureẽ. Qđ uero hoc seq̃ẽ, quidã ita scribũt, neq; solutiores, ac synceriores fiãt: quẽadmodũ dixit, neq; biliosæ alui deiectiones, ita, nec solutiores, ac synceriores fiãt, synceriores, ad impermistas cuiq̃ humorũ aliorũ referen-
B do, ꝑꝑea, ꝗ eæ non hẽant biliosarũ materiarũ qualitatẽ: nec solutiores uero, ad copiã excretionũ, ut, si & biliosæ fuerint, & solutiores, ꝑ excretionẽ potius, q̃ ꝑ abscessum, iudicatio quoq; futura sit. Alij a cõtrario scribunt dictionẽ ita, neq; biliosę fuerint alui deiectiones, sed solutiores, ac synceriores, solutiores hñi uolentes eas, q̃ modice excernanẽ: synceriores uero, aquosas & impermistas: superius.n.dictũ est, ꝗ syncerũ de qualitate impermista dicaẽ. Itaq; ꝓnũciãs Hippocrates, inquiunt, biliosas deiectiones de synceris, qđ est impermistis, ac ueluti summis ꝑ unã qualitatẽ, constat, ꝗ aquosas dixerit, q̃ incoctæ sunt, & ob eã rẽ spatio tꝑis egent ad concoctionẽ, quo ẽt abscessus fiunt: Acuti.n.morbi ꝑ excretionẽ potius iudicari, diutini per abscessum adsolent. Sed, de dñia in ꝑdictis scripturis rursus in maiori ocio consideres, licebit. Hoc loco totius cõpendium sermonis perstringam, ut ex ipso pateat utilitas in operibus artis. Itaque instituit Hippocrates scrutari de morbis eũtibus ad abscessum. Hi uero sint oĩno ex crudis crassisq; humoribus, oportet, non tñ exitiosis: tales.n ubi diutius immoranẽ, cõmittunt abscessus, nisi ꝑ σύμπεψιν.i.concoctionem (ita.n.noĩare adsolent Hippocratici) eorum solutio præueniat. At uero indicia concoctionis erunt, si urinæ copia excernaẽ, q̃ multum obtineat sedimentum. Vbi uero sedimentũ multũ est, urina quoq; ipsa prorsus crassior est, q̃ soleat per naturã. Itaque merito
C duplex scriptio ꝑ dictionẽ hẽ, quibusdã scribentibus ita, nec vrina multa, & crassa, multũq; obtinens sedimentum, alijs uero, nec urina admodum multa, multumq; obtinens sedimentum.

66 *Abscessus autem fiunt, hi quidem ad infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa hypochondria adsit: illi uero ad supernas, quibus hypochondrium quidem flaccidum, ac doloris expers persistit, difficultas autem spirandi aliquo tempore facta, desierit sine occasione alia.*

Occasiones græce προφάσεις cõsueuit Hippocrates noĩare cãs euidentes. Quoties igitur spirationis repente eueniens difficultas per prædictas affectiones, rursus derepente desistat: habeatque id, ut & eueniat, & desinat sine euidenti causa: significat tendere humores ad caput: quẽadmodum ad infernas sedes, calor quidam euidens in hypochondrijs. Non.n.pituitosum humorẽ existimari conuenit nunc intelligi ab eo per dictionem, in qua ait, quibus aliquid phlegmatis circa hypochondria adsit, nam multo melius est intelligere, de calore præter naturã flammido proditum esse phlegma: Is euenit ob ignẽ sacrũ, aut phlegmonẽ.i.inflãmationẽ proprie noĩatã. Quòd si fuerit ẽ cõtrario, ut flaccidũ q̃dẽ & doloris expers sit hypochõdriũ, humores uero tẽdere fursũ uersus ꝑdicta spirõis difficultas ĩdicet, abscessum erupturũ suꝑnis sedib⁹ expectato.

DE ABSCESSIBVS

D
67 *Abscessus autem, qui ad crura fiunt in pulmonijs uehementibus, ac periculosis, omnes utiles sunt: optimi uero, qui, ubi screatio iam in mutatione est, fiunt. Si.n.ædema ac dolor fiat, & screatio pro flaua, purulenta existat, ac foras excernatur, ita securissime & homo supererit, & item abscessus ocyssime citra dolorem desistet. At, si screatio non recte excernatur, nec urina uideatur bonum habere sedimentum, periculum clauditatis in articulo, uel multi negocij imminet.*

In pulmonijs uehemẽtibus, abscessus ad crura fieri, ꝑrsus bonũ est: si q̃dẽ maxime uera sñia Hippocratis est, scd'o libro De morbis uulgariis perscripta de bonis abscessibus, ut optimi sint, 2.Epid.sect.1.
si maxime deorsum, & quã longissime ab ægrotatione, absistãt: magis uero si concoctione pariter fiãt: Etenim id quoq; cõmẽdauit primo libro De morbis uulgariis, dicẽs, Cõcoctiones cele 1.Epid.com.2.
" rẽ iudicationẽ, ac securã sanitatẽ ꝓmittunt. at uero cõcoctionẽ indicat screationis mutatio, & c.45 3.112.b
" itẽ uacuatio innocua, atq; abũdãs: hoc.n.indicauit dicens, ac foras excernaẽ. At, si citra morbi cõcoctionẽ abscessus in crura fiant, uindicabiẽ quidem & hunc in modũ hõ a periculo in pulmonia, sed articulus ipse, in quẽ decubuit, difficilius sanitati restitueẽ, ac forsitan q̃ñq; æger ex eo claudicabit. Rursus hoc loco perscriptum est ei non unũ cruditatis indicium, quẽadmodum concoctionis: sed screationibus adiecit ductã quoq; ab urinis dignotionẽ. In ipsis tñ maleficis screatio-

screationibus nõ insu p adiecit incoctionẽ: atqui id oppositũ cõcoctioni erat, sed abũde ei finit E duntaxat non excerni, idoneũ id hři signũ maleficæ ęgrotationis existimãs, ut screari tñmodo, aut concoqui tñmõ, neutrũ idoneum existat, eo q̃ sæpenumero satis screaĩ, q̃q̃ morbus adhuc incoctus sit: & itẽ qñq; concoquiĩ morbus, screatio uero non satis excerniĩ, interdũ præ debili tate mouentis thoracẽ facultatis, interdum p p crassitudinẽ, & lentitiã screationis, qñq; p p am borum concursum, tum uirium debilitatis, tum ẽt qualitatis puris. Itaq; necesse est, & concoctũ esse morbum, & excerni recte screationem per affectiones, q̃ in sanitatẽ ituræ sint: per affectiones uero contrarias, idoneum signum & non screari tñmodo est: ex superabundanti uero in eis ipsis indicium erit malefici morbi, si cum eo, q non recte excreaĩ, nec uacuanĩ quæ in thorace sunt ac pulmone, ẽt adsint indicia quædam cruditatis humoris. Constat.n.q difficilior sit affectio, in qua neq; excreant, & item cruditas permanet: modestior uero, per quã concoquitur

1. Epid. com. 2. t. 19. 3. 111. 8 quidem, sed non abunde excreant, nec integre perpurgantur. Cæterum, q abscessus maxime in articulos fiat, id quod & in libro De morbis vulgariis scripsit, hoc ẽt loco indicauit, obiter di cens, periculum claudit atis in articulo imminet. At uero causa talium abscessuum amplitudo articulorum est, suscipiens decumbentes fluxiones. Ad id quoque conducere quidquam potest motio eorum: omnes.n. humores ad sedem commotam, & calefactam facilius permeant. F

68 *Si autem abscessus euanescunt, ac retrocedunt, nequaquam egrediente screatione, ac febre detinente, difficilis morbus est: periculum enim deliry, mortisq̃ imminet.*

Euanescere dicere quendã tumorẽ pter naturã, non id, quod desistere, indicat: uerbum.n. desistere, aliquid gñalius: euanescere uero, cito desistere, ac uelut detepente, signat. Id igitur accidit interdum p p humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circunuenientis nos aeris ca liditatem, atq; adhibiti medicamenti ptãtem, ac uirium ægri firmitatem: si.n. oĩa pdicta cõcurrant, moles pter naturam cito discutietur. Sed magna ex parte talia euanescere accidit, transmeantibus cõmittentibus ea humoribus, aut in eandẽ sedẽ, unde cõmota sunt, qđ pprie noĩat Hippocrates retrocedere: aut ad aliquas alias sedes in profundo corporis positas. Tanq̃ igitur ex causis maxime contrariis moles pter naturam euanescant, finem hñt maxime contrarium, q indicat, aut citissimam contristantium humorum liberationẽ, aut deterrimã affectionẽ, eis in partes pcipuas remeantibus. Hæc igitur oĩum abscessuum cõia censenẽ: Definitio uero, cõis q dem & ipsa euanescentium tumorũ est: considerari uero oportet, & alia indicia, potissimum, q̃ propria affectarum partium sint. Hoc aũt loco spiritalium opificiorum ppria definitio ab Hip- G pocrate, proxima.s. cõibus, pscripta est. Itaq; dixit ita, si aũt abscessus euanescunt, nequaq̃ egre diente screatione, ac febre detinente, difficilis morbus est: constat.n.q secesserint in profundum ad sedes pcipuas: si.n. discussi essent, non insuper febricitarent, ac facile screarent. Itaq; uerisimile est in pulmonẽ ijs oẽm secessisse fluxionem: & ob eã rẽ delirare eos rõ est: si quidem id quoq; unum ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniãt. At uero, ut spirantes

Infra comm. 3. t. 13. & 14. difficulter, morituri sint, dicere supersedit, sciens nos eam rem esse ex prædictis intellecturos.

69 *At purulentorum, qui ex pulmonijs sunt, seniores potius intereunt: per alias uero suppuratione iuniores potius moriuntur.*

† Sententia infrascripta habetur in cod. græcis impressis: quæ licet uera sit, nullã tamen nec cum superioribus, nec cum inferioribus connexionem habet: nec eius mentionem fecit Galenus ĩ cõmento, (Quicunq; uero ex suppurationibus mediantur, quibus quidẽ purum pus fuerit & album, & non fœtidum, ij seruantur: quibus autem sub cruentum & cœnosum, ij pereunt.)

Seniores non simpliciter senes, sed in collatione, uel cõparõne, seu quouis mõ noĩare cuiq̃ li beat, ut ad iuuenes, intelligi debet: nã, qui p ætatẽ abunde iã processerint, ex nullo morbo magis, q̃ iuniores, conualescunt. Sed, qui inter hos & ætate uigentes interiacent, utpote semicani, crudiq; senes noĩe, cõualescere uideri licet interdũ magis, q̃ q sint in ætatis uigore: queãdmodum Hippocrates ipse docuit de phlegmonosis affectionibus, q̃ in auribus sunt, & nunc de pu rulentis ex pulmonia: in his.n. quia p p excretionem sanatio est, uiribus egens ualidioribus, ob H id potius iuniores, q̃ seniores, seruantur: in cæteris, iuniores antea moriunĩ ex doloribus, ac febribus: id qđ ipse dixit de auribus: febres.n. ac deliria minus illis superueniũt, proindeq; aures antea suppurantur: iuniores uero (dicit) ante q̃ aures suppurẽtur, multi intereunt: qm, si effluat pus ex auribus, conualiturum esse ægrum sperari potest. Itaque & per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis tps, iuniores ex magnitudine febrium, ac doloris, morte præoccupantur.

†† DE DOLORE, QVI CIRCA LVMBOS FATIGET.

†† Hic in græcis exemplaribus initiũ est tertij libri, & in ueteri translatione.

70 *Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt, itaque consideranda alia signa sunt. Nam, si quod & horum prauum extiterit, desperandus æger est.† Si uero ascendente in præcordia morbo, alia signa non praua extiterint, talem fore purulentum admodum expectabis.*

Si pcordia attigerint, q̃dã de delirio intellexerunt, uelut si in hunc modũ dixisset: Dolores, q cũ febre fiũt circa lũbos & inferas sedes, si ascẽdẽtes cõmittãt deliriũ, difficiles sunt. Alij meli[9], q̃ hi, pcordia partẽ corporis dictã uolunt, qđ septũ quoq; transuersum noĩatur. Suffragatur ueritati orationis illud, quod est in calce sermonis perscriptum, ubi dixit, hunc fore purulentum

sperari

A sperari admodũ põt, vult.n.ascendente in thoracẽ morbo, ẽ duobus alterum, aut derepẽte interire ægrum: aut, si secum optime agatur, prorsus fore purulẽtum. Porrò hæc interstinguunt aliis indiciis: si.n.nõ praua sint, purulẽtus euadet: si prauum aliqđ apparuerit, ꝑsus moriturus est.

DE INFLAMMATIONE, QVAE IN VESICA FATIGET

71 *Vesicæ duræ, ac dolentes, difficiles omnino & exitiales sunt. Exitiosissima uero sunt, quæcunq; cum febre continua fiunt. Qui enim ex ipsis uesicis fatigant dolores, interimere hominem sufficiunt, & alui in talibus nihil nisi durum, ac ad necessitatem excernunt.*

Sæpenumero dictum mihi est, q̃ phlegmones.i.inflammationis uocabulum Hippocrates de phlogosi.i.inflãmine, afferat, sermone indicãs, quam Erasistratus, & posteriores notant singulari appellatione phlegmonẽn: quemadmodum sane & nunc dixit, uesicæ duræ ac dolẽtes. At uero, quam ob rem tales dixit esse difficiles affectiones, maximeq; quoties febris adsit acuta, perspicue ipse indicauit, magnitudinẽ causando dolorum, & deiectionum suppressionem. Supprimuntur uero ꝑ angustiam porrecti intestini, atq; uesicæ dolorem: desinunt.n.ægri tali fungi officio, quoties statim, si cœperunt, dolor infestet: idq; cõe oĩum dolorum est. At uero dolor
B affligit interdum, quia fungentia officio opificia inflammatione laborant: interdum quia ꝓxima ipsis membra afficiuntur. Ita respirantes dolore infestantur ex inflammatione lienis, aut uẽtriculi, aut iecoris, aut musculorum, qui in hypochondrijs sunt: & ob eã spirare difficulter coguntur illo gñe spirationis difficultatis, quo spiratio parua, ac crebra fit. Sed huius spirationis difficultatis, atque etiam aliarum cuiuslibet causa, libro de spirationis difficultate primo, dicta est.

72 *Soluit autem urina purulenta missa, candidum ac leue obtinens sedimentum.*

Quoties uesicæ inflammatio concocta sit, confluunt in sedem eius interiorem cõcocti humores, ac pariter.s.cum urina excernuntur, indicium bonæ concoctionis in sedimentis habentes.

73 *Si uero neque concedat urina, neque uesica mollescat, ac febris continua sit, primis circuitionibus morbi interire eum, qui dolore afficitur, expectandum est.*

Neq; mollescere uesicã, ac febrẽ continuã esse, perspicuum est: urinã uero nequaq̃ concedere, obscure dictum est. Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre assolet, queadmodum oẽs alij posterioris æui, concedere inflammationem, molem, duritiem, tentionem, dolorem, di-
C xerunt: non tñ aliquis cõcedere urinã dixit. Itaq; forsitan de ꝑdictis Hippocrates appellationẽ transtulit ad urinam, ut mutationem eius in melius ita intelligamus. Quod quidem si concedatur, uacuationem quoq; ex suppressione, proditam ab eo inaudiamus, licebit: ut intelligamus ꝑ inflãmationẽ uesicæ, supprimi urinã: id.n.quoq; interdum accidere solet, quoties perquam exitiosus & morbus est, ac tarenter ex eo conualescunt. Igitur ad hunc modum legitur in aliis quibusdam, & item in codicibus Artemidori & Discoridis: in aliis uero dictio ita hẽt, si uero nec ulla fuerit urina, neque dolor concedat, ac talis lectio nullam habet qõnem, aut ambiguitatem.

74 *Hac formula potissimum attingit pueros a septimo ad quartumdecimum annum.*

Propter inopportunos, atq; exuperantes cibos copia plurima colligitur humoris, crudi uocati, in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atque etiam per urinarios meatus in uesicam collectus, interdum calculos in ea gignit: sæpe etiam inflammationes, quoties uesica ab humoribus talibus subinde traiicientibus, uehementer afficiatur.

D
GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS COMMENTARIVS TERTIVS

DE FEBRIBVS.

1

Febres autem indicantur iisdem numero diebus, & ex quibus superfunt homines, & ex quibus intereunt.

Duo habetis uolumina (uobis.n.id dico sodalibus, quicũq; cœgistis me, quod nequaquã institueram, scribere enarrationes cõmentariorum Hippocratis) in quibus oĩa ꝑcepta de diebus decretoriis, ac de iudicationibus perpẽsa sunt. Porrò scitis, ut eas quoque, non tanq̃ ædendas in uulgus, sed tanq̃ uobis tñmodo legendas, scripserim: accidit autem, ut exciderint, & in manibus multorum sint, quemadmodum & alia multa a nobis perscripta. Et ob eam rẽ nullum in commentariis mihi libuit enarrare uolumen Hippocratis: quæcunq;.n.arti utilia ab eo didicisse oportuit, ea sunt in multis a me uoluminibus pariter cum propriis enarrationibus cõprehensa.

prehensa.Sed,qm̃ & quædam dictiones obscurius dictæ prauam nactæ sunt enarrationem, ita E
ut nullus uobis placeat ex ijs,qui commentationes scripserũt:melius uero,q̃ hi,scrutari sniam
Hippocratis visus ego sum uobis:idcirco me scripta relinquere voluistis uobis, quæcunq; ser-
mocinando coram audiuistis.At uero id ipm ego quoq; uobis prædixi,ut necesse sit enarratio-
nes fore inæquales,non oĩbus æqualiter dictionibus enarratis,sed integrius illis, quarum nu-
quam in cõmentarijs meis habui mentionẽ: summatim uero ijs,de quibus in eis iã cumulatissi
me docui,ne sæpenumero easdem res scribere cogamur. Ergo quia oẽm de diebus decretorijs
sermonem,pariter ac de iudicationibus, in duobus persecutus sum tractatibus,hoc loco sum-
mas rerum duntaxat earum,quæ ibi proditæ sunt,in aĩum reuocabo,petito inde initio. Iudica
tio.n.per morbos de foro translatitia appellatione dicta est,signans ꝑcipitem in morbo muta-
tionẽ,quæ quadrifariam existit: aut.n.statim uindicantur a morbis,aut magnã obtinent in me
lius mutationem,aut statim moriuntur,aut multo deteriores euadunt. Itaq; duas primas iudi-
cationes,simpliciter noĩant iudicationes: proximas duas magna ex parte cum adiectione ma-
lam iudicationem,aut paruam iudicationem,aut aliquid tale, uerbo iudicationis adiicientes,
qñq; uero,& sine adiectione simpliciter. Didicistis præterea,ut oĩs iudicatio cum quadam eui-
denti fiat uacuatione,aut abscessu; raro.n.pueruli tm̃modo per somnum altiorem, ac longiorẽ F
celeres in melius fecerũt mutationes: quas nõ nulli uolunt ẽt noĩari iudicationes, alij nequaq̃
comprobant. At uero dies noĩant Decretorios, in quibus tales firmæ pariter ac plurimæ fiunt
mutationes:per alios dies,neq; firmas cernimus,neq, multas fieri iudicationes. Cæterũ cogno
uit non primus solum,sed ẽt maxime, admirãdus Hippocrates decretoriorum dierum naturã:
atq; ẽt indicauit cãm generationis eorum.quã nos quoq; tractatu De diebus decretoriis docui
mus,ualidiorem indicantes esse circuitionem decretoriorum dierum, septenarium: secundam
uero ptãte,quaternarium, eo,ꝙ septenarius bipartito secetur:denunciari aũt futurã iudicatio-
nem in septenariis circuitionibus à quaternariis: Quartum.n.diem septimi, vndecimum uero
1 Apho.24. Ex. ord.15.g quartidecimi indicem esse:quos Hippocrates indices,& cõtemplabiles noĩat. Sanè tali mõ nu
merari vult septenarios: Duos deinceps primos per disiũctionẽ,sequentẽ uero tertiũ per copu-
lationẽ.Itaq; disiunctio est, quoties in alium diem desinente primo septenario, mox sequẽs ab
altero incipit:copulatio uero,quoties unus dies utrisq; septenarijs cõis est, desinente in eũ pri-
mo septenario,ꝓximo uero ab eo ipso incipiente: & ob eam rẽ uigesimum diẽ,tertii septenarij
nouissimũ esse perhibuit: ꝙ si hic quoq; ex disiunctione numeratus esset, primũ & uigesimum,
non uigesimum,ualidiorem esse oportebat.Sed constat,ꝙ nõ ita eueniat:uigesimus.n.& sæpe- G
numero & ualde iudicationem efficere cernit̃.Igitur,cum tres septenarij uiginti impleant dies,
tum aũt quartus septenarius à primo,& uigesimo inchoetur,ex septenariis deinceps tribus ui-
Infra t.3.& 5. Ex 1.Epid.com.3.t. 143.120.d ginti implentibus dies merito Hippocrates quadragesimum diem,non quadragesimũ secundũ,
decretorium esse dixit:itidem,& sexagesimum, & octogesimum, non sexagesimumtertium,ne
que octogesimumquartũ. Hæc igitur circuitionum per septenarios digestio est. Numeratio ue
ro per quaternarios huic subsequens est. Diducto.n.quouis septenario in duos in eo quaterna-
rios,quartus ab initio morbi dies,finis erit primi quaternarii, initium uerum secundi: tum aũt
quaternarius deinceps tertius ab octauo inchoabitur die,quia secundus septenarius ab eo ipso
incipit:ita fit,ut undecimus dies,finis sit tertii quaternarii,initiũ uero quarti.Porrò quint⁹ qua
ternarius a quartodecimo inchoabit̃ die,eo ꝙ & tertius septenarius: igitur ad septimũdecimũ
finis eius perueniet:qui rursus duobus quaternariis,quinto ac sexto,cõis est, in quos tertius se
ptenarius diductus est.Itaq; uigesimus dies ægrotationis,finis trium septenariorum, & quater-
nariorũ sex,hr̃.Hi igit̃ per circuitionẽ decretorii sunt.Intercidunt uero ẽt alii per morbos acu-
tos,qui quãobrẽ intercidant,libro De diebus decretoriis ꝓpensum est. Ij sunt tertius,quintus,
ac nonus. Interdicit qñq; & sextus,qui male iudicat, ꝓpea ꝙ cũ accidẽtibus difficilioribus in- H
terdum faciat iudicationem,atq; ad hypercrisin noĩatam,hoc est acerbiorẽ iudicationem,exci
dat:& uero ẽt,ꝙ non integre discutiat morbũ,sed imperfecte:&,si qñ integre discutiat,prorsus
efficiat recidiuam. Hæc & alia multa sunt à nobis tractatu De diebus decretoriis prodita:quæ
oĩa ferè Hippocrates scripsit,alia aliis uoluminibus,sed à me sunt uno tractatu cõprehensa,cui
titulus De diebus decretorijs est,simul definitis iis,q̃ minus definita erant,atq; ẽt integre expla
natis ijs,q̃ ab Hippocrate uidebantur minus integre prodita.Cui igit̃ libeat exquisita rõne pre
sentire futura,reuoluendæ sunt duæ cõmentationes illæ,è quibus altera de diebus decretoriis,
altera de iudicationib⁹ est. Nũc uero instituimus dũtaxat enarrare dictionẽ Hippocratis in ꝓ-
posito libro:Ex quibus supersunt homines,& ex quibus intereunt.Verbũ, ex q̃bus,aut iudica-
tionibus,aut diebus,dicit: sed rectius est nõ,diebus,intelligere,sed iudicationib⁹. Si.n.& q̃ ma
xime põt uerbum,ex quibus,& de diebus dici,tñ primaria ratione in iudicationibus, & ob il-
lis ẽt in diebus existit.Cæterum ex his superesse hominem, aut interire,indicat appellari ab eo
iudicationem in quauis celeri conuersione, non solum ea, quæ ad salutem existit.

2 *Simplicissimæ enim febres,ac signis firmatæ securissimis,quarto die,aut citius desinunt:maleficien-
tissimæ uero,ac signis affligentes difficillimis,quarto die, aut citius interimunt.*

Sim-

A Simplices dñr hoĩes(hoc eſt εὐήθεις) & q maleficl ſint in quadã ſimulatione,quẽadmodũ,& ſimia callias.i.formoſa: Dñr ẽt,& ij,qui ſint probis imbuti moribus. Sed,n. primi frequens uſus apud authores græcos,ſecundi uero rarior eſt.Itaq; dñt interdũ & ita,nõ ſolũ ſimplicẽ, ſed ẽt ſimplicitatẽ,de affectiõe bonis morib⁹ pdita,Dinarch⁹ igiẽ in Daonẽ ita dixit: Gubernãs adoleſcẽtius rem ſuã Cephalion, & natura probus erat ac ſimplex.Demoſthenes aduerſus Aeſchinem cum iudicibus diſputans ait,nunc uero ob ueſtram ſimplicitatem,& indulgentiam pœnas dat,& hæc quoties libet.Plato libro De republica tertio: Igitur rectus ſermo cõuenientia, honeſtas,cõcinnitas,ac ſimplicitas comitatur.nõ inſcitiã intelligens uocatã ſimplicitatem, ſed re uera rectum,ac bonis moribus paratũ intellectum.Itidẽ in Euthydemo ſimplicem dixit cum, qui ſimplices habeat mores,& honeſtos: Et,ut demiratus eſt,hic eſt adoleſcens,ac ſimplex.Sed hæc abunde ſint exempli gr̃a prodita ad cognoſcendam authorum græcorum conſuetudinẽ in uerbo ſimplicitatis ac ſimplicis,ſecundum duas ſignificationes factam.Nunc Hippocrates in altera earum,febres dixit ſimpliciſſimas,tanq̃ dixerit placidiſſimas, ac mitiſſimas, haudquaq̃ maleficas: & quoties ſecuritatis indicia extiterunt,ultra primũ quaternariũ nequaquã procedent, ſed aut quarto die,aut citius,deſinent . Pari mõ maleficæ quoq; febres,& cum indiciis exitio-

B ſis factæ,quarto die,aut citius.Itaq; conſtat, ꝙ & tertium diẽ adnumeret decretoriis, dum ait, quarto die,aut citius,deſinũt. Itidẽ libro De uulgarijs morbis primo uoluit,primum inter dies decretorios ſcribens tertium.At uero ſecuriſſima dicit indicia ea,q̃ particulatim ab eo magnopere commendantur: quorum & nominatim paulo poſt habet gratia exempli mentionem . 1. Epid. com. 3. t.14.5.120.d

3 *Itaq; primus impetus hunc in modum finitur: ſecundus uero ad ſeptimum producitur: tertius ad undecimum: quartus ad quartumdecimum: quintus ad decimumſeptimum: ſextus ad uigeſimum . Hi ergo ex morbis acutiſsimis per quatuor ad uiginti ex addictione terminantur.*

Sæpenumero offendes ab authorib⁹ græcis pditũ impetũ (græce ἔφοδον) hoſtiũ aut latronũ: ex quo nũc Hippocrates ſic trãſtulit appellationẽ ad circuitionẽ decretoriorũ dierũ. Cæterũ,q̃ ſunt deinceps ſcripta,per ſe patẽt,potiſſimũ quibus in aĩo hęrent ea,quę paulo ante docuimus.

DE CIRC*uitionib.* MORB*orum.* & QVO PACTO *non* INTE*gris* NVM*erentur* DIE*bus.*

4 *Fieri uero non poteſt,ut horum ullum integris diebus exacte numeretur: non enim annus,ac menſes integris numerari diebus natura apti ſunt.*

C Cum tres in diem uigeſimum ſeptenarios adduxiſſet,ob id ait,Nõ poſſunt talia diebus integris numerari,neq; n.annũ,neq; menſes integris numerari diebus.& uere ſanè talia dixit: ann⁹ .n.nõ trecentorũ,& ſexagintaquinq; dierũ tm̃mõ eſt,ſed ẽt quartæ partis diei,& itẽ ad hæc partis cuiuſdã propè quodãmõ cẽteſimæ. Vnuſquiſq; uero mẽſis minor eſt triginta diebus, maior uero nouẽ,& uiginti.Noĩatusq; eſt ab antiquis græcis μὴν.i.menſis, ut ẽt nunc in multis ciuitatib⁹,tp̃s inter duas Lunę ac Solis coitiones intercidẽs. Et,cui libeat tp̃s id exquiſite ediſcere ſimul cum idoneis demõſtrationibus,quãtum ſit,integrum hẽt uolumen ab Hipparcho factum, quẽadmodũ,& de tp̃e annuo cõmentarium noſtrum . Ita ergo ẽt Hippocrates ſeptenarium dicit,nec nõ uidelicet & quaternarium,nõ eſſe integrorũ dierũ , ſed partẽ quandã deeſſe , tantã, ut tres ſeptenarĳ uiginti circunſcribantur diebus . Sed , quæ nam ſit cauſa horum, ipſi tentauimus docere libro De diebus decretoriis tertio, cum tamen nemo antea uel dicere aggreſſus ſit.

5 *Poſtea uero eodem modo, & eadem adiectione,prima circuitio quatuor , & triginta dierum,altera quadraginta dierum,tertia ſexaginta dierum eſt.*

Non id nunc dicit Hippocrates,quia poſt diẽ uigeſimum,ad quartũ,& trigeſimum uſq; nul-

D lus ĩtercidat decretorius: ſibi.n ita pugnaret, medios quoſdã dies decretorios ĩl libris De morbis uulgarijs cõmemorans: & q̃ apparẽt in ægris,talẽ coarguunt ſermonẽ. Sed,qa triũ ſeptenariorum ad uigeſimum uſq; diẽ inter ſe deinceps numeratorum nõ eadẽ fuit cõpoſitio(ſecũdus .n.à primo ſeiunctus eſt,proindeq; quartodecimo die finitur: tertius uero huic copulatus eſt,& ob eã rem uigeſimum hẽt limitem)idcirco,& ſequentẽ ſeptenarium pariter procedere uolẽs, ut ex duobus ſeiunctis,tertio uero copulato,uiginti impleantur dies, quadrageſimũ nouiſſimũ ſtatuit terminum ſequentiũ trium ſeptenariorum : in ipſis uero duobus terminũ circunſcripſit trigeſimũquartum: & ob eã rem fecit huius ante quadrageſimum mentionẽ.Pari rõne mox ab his tres ſeptenarij in ſexageſimum deducunẽ: & uero octogeſimum decretorium perhibuit,nõ octogeſimũquartũ,libris,q eſt de morbis uulgarijs.Ita tres ſeptenarij uiginti dierum numerũ abſoluunt: idq; euenit propterea,ꝙ duo primi per deiunctionem numerantur,ita ut quartodecimo deſinant die,tertius uero iunctim cum ſecundo,ita ut hic quoq; uigeſimo die contineaẽ.

In the right margin beside the lines beginning "lus ĩtercidat" and "his tres ſeptenarij": Ibidem.

6 *Inter initia autem horum difficilius eſt præſentire eos , qui parte maxima temporis iudicandi ſunt: ſimillima enim eorum initia ſunt: ſed à primo die animaduertendum eſt,conſiderandumq; ſingulis additis quaternarijs: nec latebit,quo nam uertetur morbus.*

H Rurſus

Rursus hoc etiam loco uerbum,iudicandi,ad utrosq; ordinauit,tum ad eos,q adbonũ, tum E ad eos,qui ad malum mutationẽ faciunt:ac dicit inter initia morborũ,qui breui iudicãdi sunt, facillime cognosci quo nã desituri sint:quemadmodum paulo ante dicit de ijs,q primo quaternario iudicãdi sint.Etenim febris ipsa,si curãda est,placidior,si interemptura est ægrum,maleficentissima est:& q̃cunq; in utraq; indicia sunt,in priore quidem oĩa saluberrima:in sequenti uero deterrima sunt.Ita fit,ut neutra quartum transmeet diem:qñquidẽ didicimus, ꝙ sp̃ fiat iudicatio uel natura superante morbũ,aut uicta ab eo. Ita placidissimas natura ęgrotationes ocyssime superat,à difficilimis uero celerrime uincitur.Ita efficitur,ut maxime contrarij sint inter se morbi,qui celeriter iudicantur:similes uero,qui permultum tp̃is ad solutionem requirant. Vt.n.per morbos breues magnus excessus qñq; naturæ est,qñq; ægrotationis:ita quoties neutrum magnopere exuperet alterum,sed,ceu pares quidã hostes,pugnent,plus etiam tp̃is ad alterius uictoriam desideratur.Itidem luctantes,quicunq; palæstrices peritiores habentur,internoscũt, ubi magnũ uiderint excessum,statim alterum peruicturum : si uero neuter magnopere exuperet,profecto plus tp̃is pugnaturos pronunciabunt,nondum cognoscentes , uter eorum uicturus sit:sed processu temporis id quoq; prius,q̃ cæteri,cognoscent,quippe qui uel excessum exiguum exquisitius animaduertant.Quo.n.artifex maxime dissidet ab eo,qui est artis expers,est F hoc,ꝙ uel exigua rerum discrimina persentiscat.Sed,quia aliqua nullo pacto sentiri queunt præ exiguitate,talia neq; etiam artifex cognoscit. Itaq; quum primum sentiri possunt, tunc cognoscuntur. Ob eam igitur rem præcepit Hippocrates per singulos quaternarios considerari mutationem:non enim latebit,quo nám uertetur,id est utrum in sanitatem salutemq; ægri exuperãte natura:an exuperata,ad interitum:atq; hæc rerum summa est.Sed,quo nam modo eam rem potissimum agas,uolumine de iudicationibus à me perscripto optime discas,licebit.

7 *Quartanæ quoque conditio,ex eiuscemodi cosmo id est ordine est.*

Id quoq; plerisq; incognitum est,& ob eam rẽ mirabundi sæpenumero uaticinium quoddã, nr̃m p̃sagium credũt,ut febre detentus quartana uindicabitur post diem(si ita sors tulerit)quintumdecimum.Atqui per tertianã non demirantur prædictionem.Sed in utrisq; ratio cõis est.Vt enim per febres continuas numeramus oẽs deinceps dies in præsensionem futurę iudicationis: ita per intermittentes,adnotationes:ut,quod per cõtinuas septimus dies ualet, id per intermittentes septimanas circuitio præstet.Ob id igitur exquisita tertiana septẽ circuitionibus, nõ diebus septẽ iudicari natura solet.Quin ẽt,quod quartus dies a principio numerãti aduersus septimum est,id quarta circuitio aduersus septimã circuitionẽ: quartus.n.dies,septimi index est: & G itẽ quarta circuitio,septimæ index est.Sed de his oĩbus uolumine De *iudicationibus p̃pẽsum est.Quocirca nũc id unũ intellexisse sufficiet, ꝙ & quartanæ febtis iudicationes ex numero circuitionũ accidãt,nõ dierũ.Ex eiuscemodi cosmo.i.ordine est.Cosmon.i.ordinẽ,appellauit decretoriorũ ordinẽ dierũ:ut.n.acosmias.i.inordinationis,p̃priũ est ataxia.i.inordinatio:ita cosmu.i.ordinationis,taxis.i.ordinatio.Et ob eã rem appellauerunt mortales Vniuersum hoc,Cosmon, argumento ordinationis,qñquidem in eo cuncta recte disposita sunt.In medio.n. eorum terra posita est,extra circuit mare,id ambit aer,illũ æther,demũ his oĩbus cœlũ circum obtendit.Quin ẽt cõuersiones inerrabiliũ stellarũ,q̃d opus est dicere,q̃ ordine eant,ut q̃ assidue similiter habeant? errantiũ uero reuolutiones,q̃q̃ non singulis diebus pares existant,attamen ordinẽ paribus tẽpotibus circuitionibus seruant,ipsis assidue eosdẽ Signiferi locos perreptãtibus.

*Antiqua trãslatio habet de diebus crisis.

8 *Qui autem minima temporis parte iudicandi sunt,præsentiri promptius possunt:maxime enim ab initio inter se dissident.Qui enim conualituri sunt,facile spirant,sine dolore agunt,noctu dormiunt,& alia signa securissima habent . qui uero morituri sunt,difficulter spirant,delirant,uigilant,& alia signa deterrima habent.*

H

Verbũ quidẽ ὑπτίως.i.propense,antea est proditũ prõpte facileq; significare, p̃pensius autẽ proculdubio appellat,facilius, & ad cognoscendum prõptius:itaq; paulo ante dixit simplicissimæ.n.febres,ac signis firmatæ securissimis,quarto die,aut citius desinunt.Sed nunc recẽsuit id, ut per exẽpla planius indicetur,q̃ nã signa saluberrima sint.Igitur ipse inferens dicit:Qui.n.conualituri sunt,facile spirant,sine dolore agunt,noctu dormiũt:q uero morituri sunt,spirant difficulter,delirant,uigilãt.Deinde utriq; sermoni adiecit,priori quidẽ,& alia signa securissima habẽt,secundo uero,& alia signa deterrima habent,clare indicãs, ꝙ exẽplorũ causa fecerit mẽtionẽ triũ ex utroq; genere signorũ.Porrò id ẽt merito adiecit sermoni,maxime.n. ab initio inter se dissident,id quod antea quoq; dictum mihi est:cũ insigne sit discrimen inter se morborũ,qui minimo tp̃is tractu iudicãdi sint aut in sanitatẽ,aut in mortẽ:qũo eorũ,q plus tp̃is extendant, cõsimiles notæ in principio existũt.Cæterũ uerbũ ἀλλοφάσσοντες (nã dictũ quoq; id nomẽ est in dictione,non admodum cõsuetum græcis)aut delirare,aut inquietos agere (quod est uerbum ἀσωμένους.i.conflictari)significat. Sed rectius,quantũ ex ipsa uoce coniicio,prius significatum est,ut nomen sit factũ hoc ἀλλοφάσσοντες , ἐκ τοῦ ἄλλοτε φάσκειν ἄλλα.i.propterea ꝙ alias loquãtur aliud:non nulli, quia mutent aliàs in aliã figuram τὰ φάη.i.oculos, extitisse dicũt appellationẽ.

His

A 9 *His igitur ita euenientibus, considerari conueniet per temporis spacia, & adiectiones singulas, meantibus morbis in indicationem.*

Vt antea, q̃cunq; dixit de primo quaternario inter initia, recẽsuit, adiiciendo & exẽpla: pari
mõ rursus ꝑ hanc dictionẽ ꝓsequit̃ ea, q̃ sunt per illã tradita, in qua ait, Sed a primo aĩaduertendum est, considerandumq; singulis additis quaternarijs, nec latebit quonam uertetur morbus.

QVO PACTO *in* MVLI*eribus à* DIE, QVO PEPE*rerint* IVDI*cationes existant.*

10 *Pari modo & mulieribus indicationes fiunt a partu.*

Principiũ numerationis tibi fiat, nõ quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In qui-
busdã igit̃ circa scd̃m, aut tertiũ incipiũt diẽ a partu, ex quo multi numerãt futurã indicationẽ.
Sed res non ita se hẽt: sed, ex quo pepererint, numerationẽ fieri oportet dierũ. Cæterũ, cũ hæc
oĩa summatim de diebus decretoriis docuerit Hippocrates, libet, ut in aĩum reuocet̃ id, quod
a me sæpenumero dictũ est, i. q̃dam q̃sita haud quicq̃ cõducere ad artis ministeria logicã hñtia
consideratiõẽ. Vsus.n. ꝓsensionis est agnoscere diẽ, quo morbus indicandus est: sed, utrum ta
lis sit acutus appellãdus, an peracutus, an longus, an acutus adauctus, an acutus ex cõuersione,
B de noĩbus q̃rere est potius, q̃ de rebus. Quòd si cui placeat, uel talẽ q̃õnẽ esse de rebus, tñ nõ de
ijs rebus est, ex q̃bus orsus q̃spiã, aut ꝓsentiat futura, aut recte medeat̃. Itaq; subiicit̃ nobis ue-
re ꝓcognitũ esse uigesimo die fore morbi solutionẽ: tũ re ita eueniente, queadmodum expecta
bat̃, quendã dicere acutũ morbũ extitisse: quendã non acutũ ꝑmittere noĩari ipm̃, finẽ.n. esse
morborũ acutorum quartumdecimũ diẽ: deinde eos inter se rursus dissidere, ut alter appellet
ꝑspicue longum, ꝓpea q̃ exciderit ex acutorum limite morborũ, q̃ppe nullã esse existimandũ
ꝑ morbos aliã tertiã dr̃iam de quantitate t̃pis: alter uocet acutum ex cõuersione talẽ morbũ:
alius acutum adauctum noĩet: alius non simpliciter ita dicat, sed appellet acutũ paulo adauctio
rẽ. Si q̃s igit̃ primũ audiat ea, ex q̃bus singuli discrepantes uerisimilibus cõiunt opinionẽ: dein
de decernat, q̃snã eorum melius peiusue sentiat: multũ cõteret t̃pis, nec aliq̃d in arte iuuabit̃:
Pari mõ, si q̃s nouit ꝓsentire, uigesimoseptimo solutũ iri morbũ, nec possit definire, utrũ acutus
appellãdus sit, an diuturnus, an acutus ex cõuersione, neq̃q̃ in artis officio offendet̃. Optimũ
.n. est ꝑ dr̃ias in morbis abs t̃pe ductas, tñ earum existimare esse numerũ, q̃tus decretoriarũ
circuitionum hr̃: ut breuissimus q̃dẽ primo circunscribat̃ quaternario, postea uero is qui scd̃o,
tum qui tertio, deinde q̃ quarto, mox q̃ quinto, ac demum qui sexto, qui quaternarius in diem
C uigesimum deuenit: Postea uero exolui quaternarios, fieriq; ꝑ septenarios iudicationes: dein-
de ẽt hos exolui procedente t̃pe, ita ut per uicenos dies morborum efficiant̃ solutiones: postea
ad mẽsiũ numerum deuenire: Duæ.n. sunt tẽporum ꝓfinitiones in morbis, ut aut acuti, aut diu-
tini, noĩentur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita noĩamus: mox ab ipsis ducti re
bus, cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione, & oẽs dr̃ias tres facere: è q̃-
bus rursus singulas partimur. Velut in primis, nẽpe acutis, hic simpliciter acut⁹, ille ꝑacutus ab
ipso Hippocrate noĩatur: Peracutus, si septimum nõ trãsmeet diẽ, sed aut in eo, aut ẽt maturi⁹,
iudicet̃: Acutus, si usq; ad quartumdecimũ extendat̃: Tum ãt huic quoq; paulum q̃d adiici cer-
nentes, ambigimus, propriã nõ hñtes deferre appellationẽ morbo, q̃ septimodecimo iudicet̃ i
q̃uo nec ei, q̃ uigesimo finiat̃; ita vt appareat hac in re ambiguitas sorετica. i. acerualis noĩata,
uideaturq; interdum nobis uerisimile, nõ esse quartumdecimum limitẽ acutorum morborum,
sed uigesimum diẽ. At uero rursus & alia non parua ambiguitas suꝑ ea ipsa re est. Etenim mor-
bus acutus cũ magnitudine quadã ac cõtinuitate febris intelligit̃: si.n. non ita sit, q̃q̃ circa quar
tumdecimum soluat̃ diẽ, aut ẽt citius, eiusdẽ appellationis nequaquã cẽsemus. Igit̃ hæ sunt, &
tot dr̃iæ ꝓscripti t̃pis acutorum morborum. Aliæ uero eorum, q̃ ad ampliorẽ latitudinem post
D diẽ uigesimum extendant̃: Et uero illorum consonum rõni v̄r, ut, qui usq; ad quadragesimum
prorogentur diẽ, quadã propria dr̃ia collocent̃: q̃ autẽ ab his ad septimum mensem extendun-
tur, alia dr̃ia: quomodo, & qui annui sunt, rursus alia comprehendantur: & ad hæc, qui habent
non mensium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue moneo, talia prætermittenda
sunt, danda uero opera est, ut idoneus sis præsentire, quonam tempore conualiturus sit æger.
Itaq; constat, q̃ Hippocrates in uno morbi genere, quam solet noĩare suppurationẽ, interdum
uigesimum diem statuat terminum eruptionis, interdum trigesimum, aut quadragesimum, aut Supra 203. h. com. 2. t. 57.
sexagesimum. Quocirca permittẽs deferre appellationes ĩis, q̃ circa talia peritiores existunt, ip
se stude præsentire, in quẽ de relatis diebus ꝓfinitio ruptionis perreptura sit. Id cõperies duob⁹
uelut instr̃is, experimento, ac rõne: experimento quidẽ, unã & item alteram docente suppura-
tionem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio: ratione uero, indicãte materia
suppurationis substantiam, & item cãm efficientem eius, & ea, quæ cum illa cooperant̃. Simul-
ac.n. aliquis uidit primam suppurationem quadragesimo, si ita contingat, erupisse die, quam ta
lis commisit humor, uerbi gracia, modice frigidus, ac tẽpore similiter modice frigido, & ętate, &
regione, & natura totius morbi, atq; etiã affectæ partis: & rursus simul ac uidit alterã erupisse se
xagesimo die oĩbus ꝓdictis frigidioribus: tum autem uigesimo, si ita sors tulerit, calidioribus:

ex his

ex his orſus,poterit alias ſcrutari ſuppurationes,intẽtionibus utẽs empirice ꝓſpectis,cõferens E
uero cũ illis ea,q̃ nunc acciderunt ꝑ caliditatẽ & frigiditatẽ ipſorũ humorũ euariãtiũ,& itẽ al-
terãtis eos cauſę efficiẽtis,q̃ calor natiuꝰ eſt:& q̃cũq; alia huic cooperanꝭ ex terra,tꝑe,cõdõne:
Porrò cauſæ ipſius efficiẽtis magnitudinẽ ab ætate coniiciẽs:& itẽ ꝓpria ipſius natura: atq; ẽt
parte,in qua accidit fieri ſuppurationẽ:& alijs indicijs,q̃cũq; robur , atq; imbecillitatẽ indicãt
in arterijs,ac uenis,facultatis.Qui.n.nihil ex his agnouit,ſed expectat ex obſeruatione cunctas
diſcere ſuppurõnes,mille tp̃s annorũ ad eã rẽ nequaq̃ ſufficiet:quẽadmodũ rurſus,q ad natiuũ
reſpiciẽs calorẽ,q̃tus ſit,cũq; eo cõferens cõcoquendorũ naturã humorũ , uiã hẽt inueniendæ
eius rei,quã ueſtigat.Is igiꝭ eſt,qui põt ex ijs,q̃ nouit,ea ẽt,q̃ non nouit, artificij rõne perueſti-
gare. Hic unus dicet , ꝙ circa uigeſimũ diẽ talis ſuppuraturus ſit, circa trigeſimũ talis,& in aliis
ſimiliter,nihil inſuꝑ neceſſe hñs addere,utrũ oporteat noĩari acutũ,an longũ, an acutũ ex con
uerſione morbum . Hæc.n.interſtinguere offm̃ eſt nõ medicorũ medius fidius miniſteriis artis
ſtudẽtiũ,ſed ſophiſtarũ ſermonibꝰ uacãtiũ:& ob eã rẽ de eiuſmodi q̃õnibus in excelſo inſidẽ-
tes ſolio,ſcite admodũ pleriq; ſermonibꝰ ꝓhauriũt auditores:q̃d uero ſit ægris euẽturũ, magis
latuit eos,q̃ matis cõgij. Alij è cõtrario idonei ſunt ad cognoſcẽdũ morbos,ac p̃ntiẽdũ futura,
ſed nihil hñt,quo logicas diluãt q̃õnes:& ob hãc cãm alij exiſtimanꝭ medici ab hoĩbus, alij ſo- F
phiſtæ,ac logiatri.i.medici uerbotenus,eos.n.ita appellãt:&,ſi quos uiderint librum aliquẽ le-
gẽtes,& rõnc utẽtes ad utilium medicaminum interpretationẽ,tales logiatrus eſſe ſuſpicantur.

DE AFFECTIBVS QVI *in* CAPITE *&* ORE *&* FAV*cibus* AFF*ligant*.

11 *Capitis autem dolores uehementes,continui cum febre,ſi quod ex indicijs extiterit exitioſis,lethales admodum ſunt.Si uero ſine talibus indicijs dolor vigeſimum tranſeat diem,& febris detineat; expectari oportet ſanguinis è naribus eruptionem,aut alium quempiam abſceſſum ad inferas ſedes.Sed,quoad dolor fuerit recens , expectari oportet ſanguinis eruptionem è naribus:aut ſuppurationem,ſi dolor alioqui circa tempora, ac frontem ſit .*

Inordinatius loq̃ꝭ rẽ,q̃ ad p̃ntiendum maxime cõducit,ſed recto ordine texitur hunc in mo
dum:capitis dolores uehementes,& cõtinui cum febre, ſi q̃d ex indiciis extiterit exitioſis,inte
gre lethales ſunt : ſi uero ex iis , q̃ didiciſti,de ægro tanq̃ conualituro quicq̃ ſperes, a principio
quidẽ ad ſeptimum diem ſanguinis è naribus fluorem expectato:ꝓcedente uero tꝑe, id quidẽ
ẽt,pus uero erumpet è naribus,aut auribus in ſalutem ægri.Si uero ad uigeſimum extendaꝭ diẽ
doloris accidens in capite,tunc ẽt ſanguinis fluorem expectabis rarius:magis uero ſuppuratio G
nem,aut abſceſſum ad inferas ſedes expectato.Sed per illud tempus,quo ſanguinis fluorem ex-
pectabis,augebit tibi expectationem,ſi in temporibus ac fronte dolor uehemens perſeueret.

12 *Magis autem expectari ſanguinis oportet eruptionem in iunioribus trigintaquinque annis : in ſenioribus uero ſuppurationem .*

Finitio ducta ab ætate eſt,quo magis expectes ſanguinis è naribus fluorem.Cauſa uero perſpicua eſt,ac ſæpenumero prodita,ꝙ ætas ad quintum & trigeſimum annum plurimum gignat ſanguinis.Accedit ad hoc,ut ſanguis per hanc ætatẽ calidior ac biliosior habeatur:at (vt antea dictum iam eſt)id quoq; ad ſanguinis eruptionem a natura factam idoneum eſt . In ſenioribus uero ultra trigeſimumquintum annum expectanda magis ſuppuratio eſt .

13 *Auriũ aũt dolor acutus cũ febre continua,ac uehementi,difficilis eſt:periculũ.n.delirij mortiſq; imminet.Quia igitur fallax hic locus eſt,cito etiam animaduertere oĩa alia indicia a primo die neceſſe eſt.*

Nunquã uehemens dolor in his euidentibus auriculis fit:neq;,ſi fiat, periculum comitabiꝭ ,
ꝑꝓpea ꝙ neq; pars ipſa præcipua eſt,neq; parti cuiquam præcipuæ cõtinuatur.Sed cõſueuerunt H
noĩare dolorem aurium,quoties in profundo ex auditorio meatu doloris ſenſus fiat:tunc.n.ip
ſe afficitur auditorius nominatus neruus,non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaq; me
rito multi interimuntur per dolores aurium uehementes,in conſenſum perducto cerebro.Quo
circa non nulli ægri delirant, nec non aliqui derepente moriuntur , quem in modum attoniti ,
quoties in cerebrum decumbant uniuerſim , aurium dolorem committens fluxio .

14 *Iuniores quidem homines,ſeptimo die aut citius ab hoc morbo interimuntur: Seniores uero,multo tardius;febris enim ac delirium minus eis ſuperueniunt,et aures eis ob id antea ſuppurantur.Sed per has ætates recidiuæ euenientes morborum,plurimos interimunt:iuniores uero,prius quàm ſuppurentur aures,interimunt.Si enim ex auribus pus effluat candidum, expectari poteſt iuuenem conualiturum ,ſi quod etiam aliud bonum in eo indicium ſuperueniat.*

In iuuenibus febris,& delirium potius accidunt ob bilioſum,ac calidum tẽperamẽtum:itaq; merito interimunꝭ,anteq̃ aures ſuppurentur.Senes autẽ,quantum in hæc agitur, minus periclitantur:ſed recidiuæ ipſis eueniunt affectionum, quia non integre concoquitur dolorẽ committens humor,ob temperamenti frigiditatem. Cæterum reſiduum dictionis ſatis perſpicuum eſt.

Fauces

A 15 *Fauces autem exulceratæ cum febre, difficiles ſunt. Sed, ſi aliud quoque ſignum ex prædictis fuerit prauum, prædicendum, quòd cum periculo morbus ſit.*

Fauces exulceratæ indiciũ ſunt derodẽtis praui humoris. Cũ uero difficultatis nõ paruę, quã
cũ dolore fit deglutitio. Itaq; cõſiderari cõueniet, & alia ĩdicia, ut exq̃ſitius futura cognoſcant̃.
Cõe uero in cũctis erit tibi p̃ceptũ, potiſſimũ uero in ijs, q̃ nec exquiſite optimi affectus, neq; de
terrimi habent̃: in q̃bus & ipſe Hippocrates cẽſere aſſolet alia quoq; indicia eſſe cõſideranda.

DE ANGINA

16 *Anginæ autem grauiſſimæ ſunt, ac celerrime interimunt, quæcunq; nec in ceruice, nec in faucibus conſpicuum aliquid efficiunt. Plurimum vero doloris inferunt, ac ſpirationis difficultatem, quæ non niſi erecta ceruice trahatur. Hæ enim & eodem die, & ſecundo, & tertio, & quarto, ſtrangulant.*

Quòd φάρυγγα.i. fauces, p̃iacentem gulæ & gutturi ſedẽ appellat, perſpicuũ eſt ẽt ex ijs, q̃ hoc
loco ſcripſit, illas anginas dicẽs eſſe grauiſſimas, q̃cunq; nec ĩ ceruice, nec in faucibus diſpõnem
aliquã indicent p̃ter naturã, ex colore, calore, mole. Ceruicem.n. intelligit collum: Fauces uero
aperiendo os ac linguã cõprimendo deorſum, euidentẽ amplitudinẽ, in qua gemina oſtiola ui-
B ſunt̃, tũ gulæ, tũ ẽt gutturis. Quoties igit̃ in neutro horũ appareat aliq̃d p̃ter naturã, exiſtiman-
dũ eſt intra gutturis corpora eſſe inflãmationem, ex qua ſtrangulant̃. At, cum ſp̃us iter anguſtũ
natura ſit, ſtrangulent̃ neceſſe eſt, eo integre clauſo ob cicumuenientium corporum inflamma-
tionem. Itaq; cogunt̃ dirigendo collum ſpirare, quò diſpeſcãt, uel paululum meatum: ſupini.n.
decubitus eũ extreme claudunt, prioribus corporib. magis cõcidentibus in ceruicis uertebras.
Igitur ob eam rem, & quia inflammatione uexant̃ muſculi in gutture, merito dolore afficiunt̃.

17 *Quæcunque vero dolorem alteri ſimilem inferunt, attolluntur vero, ac ruborem in faucibus efficiunt, admodum exitioſa: ſed paulo longiores, quàm ſuperiores ſunt, ſi rubor fuerit magnus.*

Secundã nominat anginæ dr̃iam, in qua ſimul attollit̃ quidem locus in ceruice, & fauces ru-
bent: dolore uero æque, quàm prædicti, afficiuntur: non tamen recti ſpirant.i. non ſpirant admo
dum difficulter, quia nec muſculi in gutture admodum uexantur inflammatione. Merito igitur
eas exitiales haberi dixit, non tamen perinde, ut prędictas, celerrime interimere.

18 *Si quibus vero fauces rubent & ceruix, hæ diuturniores ſunt: maxime vero ex eis ſeruantur, ſi cer-*
C *uix ac pectus traxit ruborem, nec ſacer ignis intro recurrat.*

Tertiã hanc cõmemorat anginã, quã alij per s literã nominãt ſynanchen, non per c literã cy
nanchen. Vbi.n. uehementer ſtrangulant̃, ac dolore uexant̃, nec inflãmatio, aut ſacer ignis appa
ret, aut in ceruice, aut in faucibus, cynãchen per c literã, talẽ noĩant affectionẽ. Sed, q̃d aſſidue
moneo, uĩ & Hippocrates facere: nec ita uocabulis parce utit̃, ſed, ut libuerit, appellat. Sanè &
q̃buſdã in codicibus antiq̃s legit̃ initiũ dictionis p̃ s literã: Synanchæ aũt.i. anginæ. Ita cõſtat,
ut nihil iuuet de c & s lr̃is diſſentire, quẽadmodum medici recentiores agunt: ubi.n. confeſſa res
eſt,[*] obſcœnum eſt de nominibus litigare: at cõfeſſa res eſt ijs, q̃ miniſteria artis agnoſcũt. Si.n.
uehementer ſtrangulant̃, ita ut cogant̃ reſidere, deterrime exigunt, dolore uehementer affecti,
nullũm uero aut in ceruice hñtes aut in faucibus accidens. Ab his uero deinceps exiſtũt ij, q̃ nõ
ſpirent q̃dẽ difficulter, ſed dolore admodũ uexent̃, ac pariter tumeſcat ceruix, & fauces rubicũ
diores appareant. Tertio loco diſponunt̃ ij, de q̃bus Hippocrates p̃ſenti ſermone perſequitur,
qui nec uehementer affligantur dolore, nec ſpirent difficulter, gutture quidem nequaquam pa-
tiẽte, ſed aut in fauces fluxione, aut in ceruicẽ, aut in hæc utraq;, decũbente. At uero fluxio hæc
magna ex parte bilioſior eſt, ita ut perſpicue ſacrũ ignem, aut inflãmationẽ ſacro igni ſimiliorẽ,
D cõmittat: vnde & ipſe dixit, Nec ſacer ignis intro recurrat. Quòd ſi pituitoſum interdũ œdema
fiat, celerrime curat̃: nec ullo pacto acutus talis morbus eſt. Cętera uero dictionis p̃ſpicua ſunt.

19 *Si vero nec diebus decretorijs euaneſcat rubor, † neque tuberculo conuerſo in ſedem exteriorem pus non facile excreet, ac uideatur ſine dolore agere, mortem indicat, aut reciduam ruboris.*

† *Cod. manuſcripti græ. habent, ut Laurentianus uertit. ex impreſſis tamen Aldinis. ita poſſet uerti. nec tuberculum conuerſum ſit in ſedem exteriorem, nec pus excreet facile, ac ſine dolore.*

Sine turberculo, aut ſine excreationibus facile euacuatis, euaneſcere aut ſacrũ ignẽ, aut rubo
rẽ (utroq;.n. modo legit̃) prauũ fore p̃ſpicuũ eſt. Sed illud, nec diebus decretotijs, perpenſione
dignũ eſt, utrũ ita inaudiendũ ſit, ut, ſi diebus euaneſcat decretorijs, nullũ malũ ſignũ futurũ ei
ſit, an ſecus, ita.n. non nulli expoſuerunt: an copulare oporteat id cũ ijs, q̃ deinceps ſunt prodi-
ta, ut ẽt uelit Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gr̃a fidei firmioris, q̃d ſanè uerius eſt.
Si.n. materia diebus trãſmeat decretoriis in pulmonem, recurrente introrſus ſacro igne nequa
quã per halitũ digeſto in exteriore ſuperficie, nõ ſolum non bonũ id eſt, ſed ẽt malũ maximum:
p̃pterea, q̃ ex diei fide firmitudinẽ aſſumat prauitatis. At, ſi pariter tuberculo foras tendẽte, ac
facili excreatione, deleatur ſacer ignis, aut rubor, tunc non interiturũ ægrũ expectare oportet.

20 *Securiſſimum vero eſt, ſi oedema, aut rubor quàm maxime foras vertatur. ※ {Si vero in pulmonem conuerſio fiat, dementiam parit: fiuntq́; ex ijs quidam magna ex parte purulenti: in quibuſdam vero hæc, & alij vtrique abſceſſus.}*

Hæc & item alia, quæ deinceps perscripta sunt, clara sunt, quibus prædicta in animo hærent. E

DE GVRGVLIONE

21 *Gurguliones autem cum periculo secantur, & *scarificantur, & aduruntur, quoad rubidi, magnique fuerint: Inflammatio.n. superuenit, & sanguinis fluor: sed hos oportet alijs molitionibus extenuari eniti per illud tempus. Vbi uero* secretum fuerit omne id, quod uuam appellant, sitq; pars gurgulionis summa maior ac *liuida, superior uero tenuior, per illud tempus admoliri manus tutum est. Sed præstat, simul atq; aluum subduxeris, uti chirurgia, si liceat per tempus, nec æger stranguletur.*

• Al. pensile. • Al. orbiculata.

Prognostico theoremati permistū est exiguū quoddā curationis pceptū, quo sine nequaq̄ fieri poterat, ut integre præsagiū cognosceretur. Gurgulionē si inflāmatione laborantē præcidas aut scarifices, sanguinis fluor & inflāmatio comitabit. Sed, quoties *secretū fuerit, quod uuā appellāt, sitq; pars summa gurgulionis maior &* orbiculata, superior uero tenuior, tātisper admoliri manus tutū est, potissimū aluo antea abunde subducta, siue sponte, siue etiā prudētia medici.

* Al. pensile.

SIGNA ET ACCIDENTIA AFFECTO LOCO NEQVAQVAM DEFINITO

22 *Si quibus febris definit non cum indicijs solutorijs, neque in diebus decretorijs, recidiuam expectare oportet.* F

Quoties neutrum existat ex ijs, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam,* nō ubi alterū adsit, alterum desit. Quæ enim non ex ratione leuāt, recidiuam facere consueuerunt, quanq̄ id diebus accidat decretorijs: at uero constat, q hæc non ex ratione leuēt, quæcunque neq; cū indicijs solutorijs, neque in diebus decretorijs, uisa sunt desijsse.

23 *Si qua uero febris prorogatur, salue affecto homine, nec dolore detinēte, aut ob inflammationē, aut ob aliquam aliam occasionem euidentem, expectari oportet abscessum cum oedemate ac dolore in aliquē articulum, maximeq; inferiorem.*

* *Sunt qui legēdum uelint affirmatiue. & ubi &c.*

Quæ antea dixit particulatim, primū de abscessib⁹ circa hypochōdria, deīde circa thoracē ac pulmonem, ea nūc repetens pronūciauit in uniuersum. Cū.n. triplex sit causa prorogationis febriū, aut pp aliquam partem affectam curatu difficilem, aut pp humores crudos, & crassos, īcoctosq;, aut pp aliquod commissum: si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa aut ęgri cōmittentis, aut curantium eum, aut pp exteriorem causam, uerbi gratia tps, terram, conditionem, domicilium prauum, conflictationem, solicitudinem, angorem: restat, ut humoribus crudis ac concoctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorē expellere, quoties per excretionem pellere extra corpus non queat. Sæpe.n. dictum iam est, q humores corporis calidiores tenuioresq; paratissimi sint ad excretionem: crudis uero & crassis, aut per abscessum, aut per sympepsin.i. concoctionem, natura medeatur. Porrò id ipsum, ut per concoctionē medeatur, excretio quædā est, q̄ ex urina magna ex parte, raro per aluum efficiāt. G

24 *Talis autē abscessus magis ac minori tēpore euenit iunioribus, quàm trigesimum annū agentibus.*

Sæpenumero dictum est, q morbi, quos humores cōmitunt calidiores, cum ægri uiribus ualentioribus per excretionē iudicentur. His contrariæ sunt affectiones, in qbus facultas debilis est, & humores frigidi, q̄ nec excretione, nec abscessu iudicantur, sed aut corrumpunt ægrum, aut perquam longo temporis spatio uix cōcoquuntur. Porrò inter has mediæ intercidunt, q̄ per abscessum iudicantur: in quibus ex duabus dictis oppositionibus, alterum ex altera, alterum ex reliqua, est. Duæ.n. oppositiones existunt, è quibus altera secundum naturam humorum, altera scdm uires, hę: atq; in alterutra earum duo inter se opponuntur, ex humoribus quidē calidi frigidis: ex uiribus uero fortes debilioribus. Si igitur humores calidi sint, non oportet facultatem ualidam haberi, si abscessus quispiam futurus est: si uero frigidi, facultate opus est ualida ad abscessum. Cæterum dignotio uirium hæc est, maxime quidē propria in earū singulis antea inuēta est ab actionib⁹. Ab ętate uero ducunē indicia, p iuuētute ac senectute, de qua nūc Hippocrates agit: dicitq; magis accidere ac citi⁹ talē abscessū ijs, q iuniores sūt trigesimū agētibus annū: ijs uero, q seniores qdē sunt his, nōdū tñ sunt senes, minus ueniunt, ac tpe lōgiore: senibus uero minime accidunt: † in aīum reiecto oī eo sermone, quē Hippocrates inter initia habuit: Si qua febris progreditur, salue affecto hoīe, nec dolore detinente, aut pp inflāmationē, aut pp aliquā aliā occasionē euidētē. Hæc itaq; nobis reuocās ī mētē, dixit, tales poti⁹ fore in iuniorib⁹ abscessus. H

† *In memoriam reuocato.*

25 *Considerandum uero statim de abscessu est, si uigesimum diem detinens febris transcendat.*

Cum antea & iam de morbis diutinis dissereret, mentionē habuit uigesimi diei, tanquam ad hunc usque diem extenti morbi, nondū diutini existant. Porrò antea quoq; est proditum, quāobrem non possit unus poni limes firmus acutorum morborum. Quocirca nequaquā mirum uideri debet, quatuordecim diebus eum dicere iudicari morbos acutos, & rursus uigesimū cōmemorare. Etenim in Sententijs quoq;, ubi quartumdecimum diem finem fecit summum iudicationis acutorum morborum, cōmemorauit etiam septimumdecimum. Est autem initium illius † sententię: Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. finis uero est: rursus uero decimusseptimus contemplabilis est: is enim quartus à quartodecimo, & septimus ab undecimo est.

† *Galenus tacens facit illic duos aphorismos, xx unum. 2. Aphor. 23. Lat. ord. 15. & 4.*

Senioribus

A 26 *Senioribus vero per febrem longiorem minus fiunt.*

Merito: qa in morbis iudicandis p abscessum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam cōcidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem, inquantum pcesserint per ætatē, abscessus minus fieri accidit: senibus uero nō minus, sed minime accidunt. Nunc uero nō *γέροντας*. i. senes, dixit simplici ratione, sed cum ijs, q trigesimum agant annum, cōferens, *γεραιτέρους*. i. seniores nominauit eos, q prouectiores, quam hi, p ætatem existant. Cæterum, q ita utaī senioris appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilo minus indicabitur.

27 *Oportet autem talem expectari abscessum per febrem continuam: in quartanam vero discessuram esse, quoties intermittat, prehendatq́, errabilem modum, atque ita agenda autumno propinquet.*

Dictum est & in libris de drīa febrium, q quartana atrabiliario humore consistat: & item est proditum de generatione huius humoris, quæ duplex est, tum ex sanguine crassiore, qui rn̄deat proportione in uenis, subsidenti in dolio uini fæculæ: tum ēt flaua bile uehementer assata. Hæc igiī atrabilis alioqui malefica est, ac derodit partes, in quibus abunde collecta est: altera uero atra mitior, q̄ hæc est, sed potissimū quoties nōdum traxerit in aīali morā, aut cum aliquo calo-
B re abundanti, & pter naturam cōmercium habuerit. His igiī ita hn̄tibus, quoties febris continua fuerit, qđ est non desiuens ad integritatem, ad eiusmodi abscessus uertitur, diutius immanens: at, si intermittit, atq; id ipsum potissimum euenit per æstatis finem, uerti morbum ad circuitionem quartanā ratio est. Quātum.n. humorum ferbuit æstiuo tpe per febres cōtinuas, ac desiuit in atrā bilem, quodāmodo restinctum est: pindeq; calore febrifico æger uindicaī, maxi meq; quoties sudores superueniunt. Sed, si nō antea natura quodāmodo excernat ueluti cinerē uehemēter assatorū humorū, hic rursus permanēs in corpore, & calescēs, putrē quandā recipit affectionē: idq; quoties ei accidit, feruēdo excitat febrem: à qua rursus eueniēte sudore, pariter cū eo, qđ ferbuit atræ bilis, euanuit: tū rursus aliæ reliquiæ feruētes, rursus alterā excitāt febrē. Ceu igiī nondū unā habeat oē corpus affectionē, sed atra bilis in qbusdā partibus insuper moueaī, in qbusdā immota maneat, in alijs putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At uero, quoties in cunctis uenis eadem fiat affectio, exuperante atra bile, quartana cō sistit febris, maximeq; quoties ęstatis cōuersio in autumnum, extrorsum delationis ac perspirationis prohibeat humores, introrsumq; auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiens, ut pote intendens præ frigore delationem introrsum humorum, rursus ad alteram usque
C mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adseruat corpus.

28 *Quemadmodum vero in iuniaribus, quàm trigesimum agentes annum, abscessus fiunt: ita quartanæ potius annum agentibus* * *quadragesimum, aut etiam senioribus, accidunt.* * Al. trigesimum.

De mutatione p ætatē, alio loco fusius dictum est: nunc uero summatim decurrere tractatū sufficiet. Pueruli plurimū sanguinis hn̄t humorē: eumq; tm̄modo haberēt quātum in ipsum agiī ætatis tēperamentum: at, qa cibi copiā ingerunt, atq; eā inordinatā, succorum aliquid, q crudi noīe dn̄r, subnutriunt. Porrò, quoties ad ætatē deueniūt adolescētiū, qdā iā recte uiuūt, meliorē uitæ nacti tenorē: & ita sanguis in illis exuperat dūtaxat: quidā uero adolescētes multo deterius uiuūt, q̄ parui pueruli: itaq; tales ægrotāt subīde pariter ac uehemēter, copiā crudorū succorū colligētes. Is aūt, q deinceps ab hac sūt ætate, potissimū si praue uiuant, amarulētus subit humor: ita ut in his exuperet nō sanguis solū, sed ēt ille, q sanè pallidaq; ac flaua bilis appellaī: idque accidit nō nullis usq; ad trigesimū annū, alijs ad trigesimūquintum. Primus.n. terminus cōuersionis ad habitū frigidiorem, trigesimus est: nouissimus uero trigesimusquintus. Multis uero pp naturā, quā traxerunt ab initio, & quæcunq; scdm casus, aut consuetudinis, & arbitrij drīas
D permutanī: in medio, uigoris ætas circumscripta est. Ob id igiī & Hippocrates qnq; trigesimum cōmemorat, quēadmodum nunc; sæpe ēt trigesimumquintum. Quia.n. aliæ alijs accidant mutationes, fieri nō potest, ut una mensura firma à cunctis cōis finiaī: sed id assidue in aīo seruabis, Supra 208. g. t. 12.
antea quoq; libro de diebus decretorijs tertio perscriptum. Nā, si id in aīo seruabis, prædictisq; adijcies, non difficile inuenias causam eorum, q̄ Hippocrates p hāc dictionem scripsit. Vt.n. per tpa calefactos æstate admodum humores, &, ut ita dicaī, feruefactos necesse est gignere atrabiliarium humorem: qoē excipiēs collectum in corpore autumnus, ut pote frigidus, nequaquā patiī similiter extrorsum difflari, neq; facile uacuari: ita per ætates ætas inclinans efficit. Nam, quantum in ætatis uigore ferbuit humorum, atq; in atrā mutatū est bilem, id hæc difficulter discutiens, febres potius quartanas committit: opusq; est tpe longiore p hanc ætatem, ut corpus tali repurgetur bile: ita fit, ut adusq; senectutē in medio atrabiliarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephantes, cancri, lepræ, melancholiæ, febres quartanæ.

29 *Sciendum autem, q abscessus hyeme potius fiant, ac tardius desinant, & minus retrocedant.*

Tria de abscessibus Hippocrates in præsenti orone pronunciauit: principio q hyeme potius accidant, deinde q tardius desinant, demū q minus retrocedāt. Cęterum abscessus per hyemē

potius euenite,exuperans in ea humot ostendit: etenim antea dictũ iã est per excretionem cali dos, p̃ abscessum frigidos,uacuari humotes. Porrò,ut & tardius desinãt,causanda est humoris natura,atq; ẽt circumeũtis aeris frigus: discutiatur.n.omnino,oportet,decumbens humot, ut ab scessus curẽ: at humotes crassi frigidiq; ægrius discutiuntur,potissimum quoties obductus aer frigidus fuetit. Ob eiusmodi uero causas & minus tetrocedunt, quandoquidem rettocedentibus,motionem quandam adesse necesse est:at frigidi moueri difficilius possunt. E

DE VOMITIONE SPONTINA

30 *Si quis per febrem non exitiosam dixerit caput dolere,aut etiam tenebricosum aliquid ob oculos obuersari,aut si oris ventriculi morsus in eo extiterit,biliosa uomitio aderit: siu rigor quoque prehenderit, & inferiores hypochondrij partes frigidæ fuerint, adhuc citius uomitio aderit: si quid vero bibat esitetq́; sub hoc tempus,perquam cito deuomet.*

De uomitione spõtina eueniente rõne iudicationis hoc loco Hippocrates docet. Prima autẽ finitio ei est,ut motbus haudquaq̃ exitiosus habeaẽ: appellauit aũt iã hũc morbũ sæpenumero περιεσόντα.i.salubrẽ.Scd̃a uero,ut ęgro doleti caput,obuersẽ quiddã ob oculos ὀρφνῶδες.i.tenebricosum,qđ utiq; significat atrũ,ex flauæ bilis syncetæ exhalatione confectum.Hæc.n.plenius calefacta,&,ut ita dicaẽ,superassata atrã exhalationẽ, ceu fuliginem quandã,ad caput remittit, ob quã capitis dolores infestãt.Quantũ uero eius ad oculos p̃meat, turbulentiorẽ teddit in eis humorem,splendidũ ex natura ac purũ,ita ut fiat condõ q̃dam similis ei, quæ circa purissimum ac lucidissimũ aerẽ euenit,recipientẽ statim in se,aut fumidũ quendã, aut fuliginosum nigrorẽ. Hanc igiẽ exhalationẽ sentiẽs à cerebro p̃means ad oculos uisorius spũs,queadmodum per suffusiones,uisa(ut ait)tenebricosa cõmittit. At ueto,cum talis exhalatio de sedibus q̃nq; ẽt subeat pulmonis,eã interstinguimus ab illa,q̃ de ore uentriculi tedundat, cordis dolore.i.cardialgia.Tales.n.humores latent pulmonẽ,ut q̃ uel oĩno nõ sentiat, aut difficulter sentiat:ventriculi uero ostiolũ(appellaẽ id,ut constat,ẽt cor) p̃p magnitudinẽ netuorũ,quos habet, sentientiũ,nihil latet,qđ in eo infestet:ita fit,ut mordens biliosus humot,cardiogmon.i.cordis, seu oris uentriculi morsum,cõmitteat:& ob eã rẽ biliosa uomitio eis accidit. Tale.n.etiã Thucidides indicauit,dũ ait,Et,cũ in cot inhęsit,subuertit id,ac purgationes bilis,q̃ à medicis sunt appellatę subie ” tunt.Verbũ.n.subuertit,de impetu dixit in uomitionẽ,statim ẽt noĩans cor,uentriculi ostiolũ: & ob eã rem morsum eius catdiogmus,& catdialgias appellitãt. Aliubi Hippocrates scripsit, q̃ inferñũ labrũ id ipsum indicet,haudquaq̃ quiescens,sed quodãmodo intremiscens,p̃pea q̃,si G bilis mordeat internã oris uentriculi tunicã,ita commoueẽ labrum:didicimus.n.ex dissectione unã esse oẽm hãc tunicã p̃petuã per oĩa sibi,& oĩs uentriculi,& gulæ,& linguæ,& palati,& oĩs otis.Hæc igiẽ est,q̃ & labra cõcutit,quoties ab acriore bile collecta in ore uentriculi mordeẽ:talis.n.humor p̃ leuitate fluitare natura assolet:& ob eã rẽ ad stomachũ tedundat, telinquẽs uentriculi fundũ,ac facile uomiẽ.Quòd si rigor quoq; prehendat tũc hoĩem, magis ẽt uomitio non solũ citius,sed ẽt bilis erit copiosioris: cũ soleat rigot magna ex parte bilis efficere uomitionẽ, quemadmodũ,cum de ea agererur,est demonstratum.Quin ẽt,si quid bibat,aut esitet per illud t̃ps homo,adhue citius deuomet,quia pariter cum bile,ingesta cibaria in uẽtriculo corrũpunẽ.

de Victu si at. in mor. acu. cõ. 2. t. 44. 7. 122. f. sed ibi nihil de uomitu.

31 *Si quibus autem horum cœpit dolor primo die fieri, quarto premuntur magis †,ad septimum vindicantur.Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio die,quinto fluctuant magis,deinde vindicantur nono,aut undecimo.Quòd si quinto die incipiant dolore vexari,& alia quoque secundum rationem ipsis ex prioribus accidant,ad quartumdecimum morbus iudicabitur.*

† Multi cod. habent etiam, & quinto. aliqui, quam quinto.

Tres dixit dr̃ias ex t̃pe ductas doloris capitis: & itẽ tres terminos iudicationis earum. Itaq; prima dr̃ia est,si prima die ægrotationis,capitis incipiat dolor:altera,si tertio die:tertia,si quinto.Sed oĩbus his cõe est ad septimũ quodãmodo diẽ,à quo incepit,desinere. Si igiẽ incipiat primo die,septimũ habet dectetoriũ.Si tertio,quantũ in ipsum agitur septenarij numerũ,decimũ: sed,q̃a hic nequaquã dectetotius est,ad nonũ aut undecimũ deuenit iudicatio,q̃ citior aut tardior,quã septenarius terminus,uno die est. Atq; in animũ tursus teuocabis, q̃ & nonũ diẽ hoc loco cõmemorauerit tanq̃ decretoriũ,queadmodũ &(ut antea docui)tertiũ,nõ p̃ quaternariã aut septenariã circuitionẽ hñtes iudicationẽ,sed ea ratione,q̃ intercidãt:queadmodũ libris De diebus dectetorijs ostensum est. Quin ẽt dr̃ia dolotis capitis,q̃ quinto incipit die,ad quartumdecimum p̃rogaẽ, p̃pterea q̃ nõ admodum calidus sit,neq; festinet,indicio est,q̃ incipiat quinto die,& q̃a adiecto septenario primis quinq; diebus, oẽs fiãt duodecim:duodecimus uero nõ sit decretorius: neq; ẽt fieri possit,ut unum anticipet diem: ostensum.n.iam est eum esse limitẽ morborum,qui acutissime mouentut,proptium: Itaq; merito in quartumdecimum excidit. H

32 *Hæc accidunt viris,& mulieribus potissimum in tertianis.Iunioribus accidunt etiam in illis, magis uero,& in febribus continuis,& in ueris tertianis.*

In hominibus iã perfectis, de quibus assolet ferre uitorũ ac mulierum appellationẽ, in oĩbus febribus tertianis talia accidũt, p̃pterea q̃ ætas biliosissima existat: In iunioribꝰ uero,quã ij,nõ in

A in omnibus,sed solũmodo in ueris tertianis,q̃ sanè biliosissimæ sunt. Porrò accidunt & p morbos acutissimos,nã hi quoq; biliosissimi sunt:constatq;, ꝙ & perfectis multo magis eueniant: id enim prędictis consequens Hippocrates nequaquã adscripsit, tanq̃ uel à nobis intelligi possit.

33 *Quibus uero per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos offusis hebetudines subeunt oculorum,ac splendor obuertitur: & pro oris uentriculi morsu,circa hypochondrium,aut laua parte, aut dextra,aliquid contenditur,neque cum dolore,neque cum inflammatione: sanguinem de naribus in his fluere,pro uomitione expectandum est. Magis uero & hic in iuuenibus sanguinis fluorem expectari oportet: agentibus uero trigesimum annum,aut etiam senioribus,minus: sed uomitionem in talibus expectare oportet.*

Talẽ dixit febrẽ,qualẽ inter initia sermonis p hanc indicauit dictionẽ:Si qs in febre nõ exitiosa dixerit caput dolere.Id igiẽ cõe in utraq; seruãs febre,cõe quoq; fore dicit, vt indicẽtur p excretionẽ: ꝓpriũ uero utriq; adiecit in excretionis specie,in priore qdẽ,biliosã uomitionẽ:in sequẽti uero,sanguinis fluorẽ.At uero signa id ĩdicãtia, in priore quidẽ,uisa tenebricosa ac oris uentriculi morsum:insequenti uero,hebetudines oculorũ & splẽdorẽ:& itẽ intentũ hypochõ-
B driũ citra dolorẽ & inflãmationẽ,indicia maxima sursum uersus tẽdẽtiũ humorũ. Porrò supra quoq; dixerat,sãguinis fluorẽ comitari decretorie ĩflãmationes,q̃ in hypochõdrio sint:magisq; in iuniorib⁹,in qb⁹ sanguis exuperat:& rursus id ipsum nunc adscipsit: & itẽ vt biliosę accidãt uomitiones in ætate uigẽtibus.Cæterũ libro primo De morbis uulgarijs,ẽt lachrymari pter uo- 1. Epi. com. 2. t. 80. 1. 116. a
luntatẽ dixit eos, qbus sanguis è naribus erupturus est. Hæc igiẽ cũcta cõponens, atq; adijciẽs eis,quæcunq; alіubi docui,nunq̃ nõ præsenties futurũ sanguinis fluorẽ,potissimũ si clare ex pulsu cognoueris indicium excretionis, quod usquequaq; præcedit decretorium sanguinis fluorẽ.

DE CONVVLSIONE

34 *Pueris autem conuulsiones accidunt,si febris acuta fuerit, nec aluus deyciat, ac uigilent, paueant, lugeant, colorem mutent, & uiridem,aut liuidum,aut rubidum trahant. Hæc igitur nuperrime æditis pueris promptißime accidunt ad septimum usque annum: adultiores uero pueri uirique non item in febribus prehenduntur conuulsionibus, nisi aliquod indicium extitit ualidißimum ac deterrimum,qualia per phrenitidem accidunt.*

De cõuulsionibus hoc loco disputat,q̃ nõ in parte una corporis,sed in oĩ eo infestẽt:q̃ in pue-
C ris prõptissime eueniunt,sed magis lactẽtibus:nõ minime uero & pp usum lactis, magisq; quoties fuerit admodũ crassum:& qa plurimo alimẽto,& inopportuno utunẽ,nihil aliud agnoscẽtes uiuẽdo,præter esitãdi cõmoditatem:oẽ.n.neruosum genus in illis debile est. Cum.n.tres uires genere existãt,ex quibus gubernaẽ corpus: duabus quidẽ pueri,q̃ cæteri,fortiores existũt: vna uero debiliores, quæ in neruis innexa est:& ob eã rẽ prõptissime conuelluntur:& rursus ad habitũ naturę facillime remeãt:perfectis uero nec facile fiunt,neq; desistũt cõuulsionis affectus pp ualentiã in neruis facultatis. Itaq; cõuulsio accidit ẽt sine febre in fortibus admodũ frigoribus,& copia humorũ crudorũ crassorũq;,& itẽ inflãmatione in neruis ac tẽdonib⁹, quoties origine ad consensum agant.Sed hoc loco de conuulsionibus docet, quæ per febrẽ fiant,quemadmodũ inter initia subiecit ꝓsequi pręsensiones in morbis acutis,& in alijs, qcũq; ex illis decidẽtibus fiunt. Itaq; cõuulsiones per tales morbos in auctioribus illa significabunt indicia, q̃ maxime per phrenitides difficiliores existũt,sed potissimũ si partes in uultu ꝑuertũtur, aut dẽtes stridunt,aut oculi crebrò mouenẽ,aut peruertunẽ: In pueris uero uel sufficiet, si uigilent tãtummodo: interdũ si metuãt admodum,quod sanè ἐκπλαγῆναι.i.pauere,noĩauit:si lugeãt cũ intensione uehemẽtiore,& alu⁹ haudquaquã deijciat.Hæc igiẽ ceu causę sunt: Indicia uero cõuulsionis ad ta-
D les cãs,colores pter naturã habentur,indicantes humorũ prauitatẽ,ex quibus conuelli assolẽt: Viridis.n.aut liuidus,prauã qualitate significat humorẽ: rubidus uero,sanguinis copiã indicat.

35 *Conualituros autem,morituros q́; pueros,& alios, scrutari conuenit omnibus signis, prout in singulis singula relata sunt.*

Id etiã antea dixit:& nũc quoq; cõmemorat:& rursus post paulũ dicet, ꝓpterea ꝙ utilissimũ sit:attamẽ nõ id intelligũt plerię; medicorũ:sed interdũ aliqđ ex prauis uidẽtes indicijs, ex qbus cõtingit uiuere hominẽ,criminãẽ,ceu mẽdacẽ: quemadmodũ rursus bonis apparẽtib⁹ interẽpto ægro,falsum esse Hippocratẽ dicũt,nõdũ cernẽtes, ꝙ ĩterdũ à multis bonis indicijs vnũ malũ uehemens peruincat:& rursus è contrario à multis malis unũ bonũ,qđ uehemẽs sit.

36 *Hæc autem intelligo de morbis acutis, & alijs, quicunque ex his fiunt.*

Hoc quoq; scripsit Hippocrates,qđo ante dictũ ẽt, ꝓceptũ, uaticinatus negligentiã pariter & audaciã eorũ, q sint eius uolumina lecturi, & itẽ quæsituri, quo pacto cõmemoret quadragesimum diẽ,atq; sexagesimũ,suppurationesq;, & aquas inter cutẽ,nec nõ febres quartanas.Cũ.n. uel eo clare scribente, ꝙ nõ solum agat de acutis,sed etiã de ijs, qui ex horum decidentia in lõgam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quid nã agerent, nisi id effecisset?

37 *Oportet autem eum, qui sit rectè præsensurus superstites futuros & morituros, et quibus morbus plurimus diebus duraturus est, & in quibus paucioribus, indicia ediscendo omnia interstinguere, æstimando vires eorum inter se, quemadmodum scriptum est, tum de alijs, tum de vrinis, & screationibus, vbi pariter pus bilemq́ excreet.* E

Oīa assidue oportere spectari indicia, nec vni credere, ēt antea dixit. Sed nunc adiecit, quod sermonis est utilissimum: id uero esse dico, uires æstimare indiciorū, neq; simpliciter has, sed cōferendo eas inter se. Sunt.n. quædā indicia & ipsa per se praua, magisq́; & minus: quorum uires mensurari oportet uocabulis (ut antea quoq; explanauit) aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & itē adijcendo uerbū, iā. Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinēs uim, aut ēt cum uerbo: admodum. Plus est.n. si dicatur, admodum magnam uim obtinere ad salutem, q̄ si nudum ac solum, magnā uim obtinere. Sed nunc conferri oportere dicit uires indiciorum inter se, nō modo similium, uerbi gr̄a bonorum cum bonis, ac malorum cum malis, sed ēt bonorum cum malis: nanq; p hanc cōparationem ea quoq;, q̄ fiunt præter rationem, innuit. In primis.n. agnosces, quidnā præter rationē eueniat: tum aūt haudquaq̄ terreberis: & demū cōsiderabis, quamobrē factum sit: aut quidnā indicare natum sit. Sed hæc oīa in nostris commētarijs dicta sunt, maximeq́; in libris De iudicationibus: nec uero ab re erit nunc quoq;, gr̄a exempli, reuocare in animum quædam à cōi initio incipientes oīs præsentiendi facultatis. Consideres.n. conueniet in primis, utrum præcipue pars una in corpore affecta sit, an morbus sit humorum in conceptaculis conditorum: deinde p quā potissimum facultatem periculum ægro immineat, etenim supra dictū est, tres esse facultates: tū deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus.n. facultatē de cerebro manantem imperpessam haberi, atq; ēt corporis partes imperpessas, totius uero hypothesin morbi, hoc est febrilis, ex putrescentibus solis habētes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cūcta apparere in urina bona indicia: hunc hominem mori impossibile est. Quocirca, quanq̄ aliquod appareat indicium terrificum, nō solum nō terreberis (quemadmodum pleriq; medicorum) sed ēt diiudicationem præmonstrare existimabis: etenim dolent caput, ac delirant, & intuenē tenebricosa quædam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorum, atq; ēt oris uentriculi dolore affliguntur: & itē spirant difficulter, & hypochōdria cōtendunē rursus ac iudicationis: & rursus deiectiones malignę, & screationes, atq; ēt uomitiones q̄dā, & itē partes nigrescētes, putrescentesq́;, & intermorientes hominem exhibent per oīa meliorē. Sæpe.n. ex talibus excretionibus ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt, dolore leuantur, ac resurgendo leuiores, & in totum faciliores euadunt, perspicue indicantibus ijs, q̄ euacuātur, expurgari corpus, natura præter spem superiorem cōflictum repellente. Sed hæc oīa potestate sunt prodita, atq; definita hoc uolumine. Præcepta de pulsibus tantūmodo addenda sunt, q̄ nos omnia in cōmentarijs De pulsibus clare pscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripsit Archigenes. Itaq; hæc oīa prompta animo obseruādo inspice, cōferendo ea inter se: ex his .n. poteris prædicere ea, q̄ ab infirmis omittuntur, interdum ēt necessarijs ipsis haudquaq̄ exquisite perspecta: quemadmodum sæpenumero me uidistis in ijs, qui strideant dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita ut existimarent familiares audientes nō ex medendi facultate, sed ex arte uaticinandi talem extitisse pdictionem: interdum ēt in dormientibus incōniuentibus oculis, ut id quoq; in eis ex natura existat: et quodam in uentrē cubante id ipsi quoque natura necessarium. Porrò mulieris cuiusdam aliqn̄ uisus est adeuntibus nobis dexter oculus alterum insigniter superare, de qua dixi, talē ante morbū extitisse excessum: & itē in alio caua admodū tp̄a, quo perspecto tunc dixi per naturā hr̄i affectionem: itidem aliorum cruentos oculos esse per naturā: Cōuulsam uero in alio supercilij partem, aut oculorum, aut labrorum: Et item non nulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriore. Quin ēt intermittentē pulsum, atq; ēt pulsus uarietatem, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, uel ipsis ægris haudquaq̄ perspecta: q̄nq; ēt, simulatq; conualuerunt, restare uisa sunt. Voces item asperas, raucas, clangosas, in hoc ex natura, in illo † ab ægrotatione, } cōmitti dixi; de quibus cū libro de p̄sagiēdo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recensere: sed sufficiet, si summam horum inueniendorum dixero, & ita orōnem sistam. Quoties.n. ex oībus aliis sine periculo uideatur morbus, tale accidens terrificum ex natura adesse sciendū est: aut prorsus ante ægrotationem fuisse pp aliquā causam euidentem. Quocirca mihi, & Hippocrati credentes, cōsiderabitis (quēadmodum dictum est) uires indiciorum æstimātes, quemadmodū ipse, inquā, prædixit: exempli.n. habuit mētionem, quoties pariter pus bilemq́; excreet: idq́; ab eo dictū est per dictionem illam, q̄ ita incipit: Quæcunq; suppurantur, dum screatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue uicissim bilis ac pus, siue pariter excernant. Per hanc.n. dictionem censuit cōsideranda esse exquisita ratione oīa, quæ in ægris existunt; atq; nō nulla quidem exposuit eorū, à bonis ita exorsus: Bona hæc sunt, facile ferre morbum, facile spirare, dolorem sedari, sputū facile excreari. Tum deinceps, ubi ea omnia recensuit, à malis rursus exorsus: Mala uero, inquit, his aduersa habentur, difficulter ferre morbum, spirationem magnā & crebram esse, dolorē non sedari,

(Right margin, beside "...tionibus: nec uero ab re erit": F; beside "...ac resurgendo leuiores, & in to-": G; beside "Et item non nulla ante morbum...": H)

† Antiqui codices legunt, πρὸ τῆς νόσου. i. ante ægrotationē. & ita uetus translatio.

Supra. 203. d. cōmen. 2. t. 53.

Ibidem. t. 56.

Ibidem.

A sedari, sputum uix excreari, sitire admodũ, corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum signorum initium, doctrinæ est ab eo antea proditæ ex prædicta hypothesi, quã de excreationibus conscripsit. Vt igitur, inquit, in his dixi, ita in cunctis agas, nihil omittendo, sed seorsum æstimando singulorum uires indiciorum, deinde ea inter se conferendo.

38 *Oportet quoq; impetum populariter grassantium morborum cito considerare, nec non tenere temporis conditionem.*

Ad prægnoscẽda futura in ægris accidentia, maxime conducit grassantium quoq; morborũ cognitio, qui iam præsentes, & item futuri sint. Disseruit aũt ipse breui summa in sententijs, qui
« singulis increbescant tpibus, quiq; & præsentẽ & anteactam sequãtur conditionem. | Vere.n. 3. Apho.20.Ex. ord. 24.a
« (ait) atræ biles, furores, & alij deinde, quos enumerauit, qui ueris & aliorũ tẽporũ proprij sunt, quoties.s. proprias seruent naturas. Si minus seruẽt, grassaturos alios ait morbos anteactæ cõditioni cõgruẽtes: atq; docuit, quinã ex ijs postea futuri sint, qui uero statim in prima conditio
« ne. De ijs igit, qui postea futuri sint, ita docuit: |Si hyems squalida & aquilonia fuerit, uer uero 3. Apho.11.Ext. ord 10 b
« pluuiũ australeq;. & alia, q̃cunq; deinceps dicit. De ijs uero, q̃ in ipsis p̃sentibus accidãt cõdõni 3. Apho.15.Ext.
« bus, dũ ait, |Condõnũ anni squalores salubriores (qđ in totũ dixẽrim) q̃ imbres. & alia, q̃cunq; ord. 15.l
B deinceps existũt. Itaq; in sentẽtijs summatim de morbis uulgarijs, docuit: in libris uero de morbis uulgarijs ad particularia deuenit. Quãta uero & horũ utilitas hẽat, q̃q̃ uideanẽ cõprehẽdi sermonibus uniuersalibus, explicabit in cõmentarijs de morbis uulgarijs, ab his ordine p̃scribẽdis. Nũc uero summam totius dicã p̃sensionis, de qua sermonẽ in p̃senti dictione Hippocrates fecit: Indicijs.n. p̃ditis hoc uolumine p̃gnostico, morborũ ipsorũ p̃prijs, cẽset adijciẽda esse ea, q̃ ex aeris cõdõne ducunẽ. Finge.n. aliqua uisa esse indicia ex rõne morbi sanguinis fluotis, esse uero & tp̃s uernũ, adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorẽ: q̃ si p̃seus quoq; cõdõ calida, & humida fuerit, multo sanẽ magis: & itẽ p̃teritorũ duorũ, uel triũ t̃pum condõ si sanguinẽ gignat, adhuc ẽt mais sperbis fore sanguinis fluorẽ. Vt igit sermo de sanguinis fluore, ita de oĩbus alijs ẽ. Sed abũde erit dicere singulare exẽplũ futuri sudoris. Per ẽst⁹, q̃ squalẽtes sint, febres ut plurimũ sine sudore eueniũt: p eos uero, in qb⁹ minuta pluuia decidit, febres cũ sudoribus magis fiũt. Itaq; cõstat, ut p̃ter alia signa, q̃cũq; ægrotationis p̃pria hñr, futurũ demõstrantia sudorẽ, ambientis præterea aeris condõ accedens, spem futuri sudoris firmiorẽ subscribat.

DE SIGnis, & INDicijs, quonam modo differant inter se: & item aliqua de temperie regionum.

C 39 *Probe vero peritum esse oportet de indicijs certis, ac signis alijs: sciendumq;, q̃ quouis anno, & quouis tempore mala malum, bona bonum, denunciant.*

Non apud medicos solum, sed ẽt apud rhetores, quæri agitariq; solet, quonam discrepet a signo indicium certum, quod græci τεκμήριον vocant, quæstione non in uerbis solũ habente locũ, quemadmodum alibi, sed ẽt res ipsas attingente. Oportet.n. duplicem quãdam inueniri naturam rerum, ex quibus medici præsentiunt, rethores demonstrant, aut suadent. In ijs igitur, quæ sumuntur in demonstrationes, siue scientiarias, siue uerisimiles, dña una est necessaria, & assidue hñs alterũ alteri subsequens, ex quibus propositio conficitur: alia uero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte dũtaxat. Quin ẽt ex alia dña, hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est, qđ sanẽ ẽst enduxis.i. indicatio. Hęc igitur rerum dña hr̃: nominibus uero in eis non oẽs æqualiter usi sunt: sed elegantiores (prætereo.n. sponte alios) in prima sectione, de eo, qđ perpetuum est unum quodlibet indicãs, censent utendum indicij certi appellatione: signum uero, nominant alterum: in sc̃da uero sectione, quod ex obseruatione est, signum: qđ uero ex indicatione est, indicium certum dicunt. Cæterũ, q̃ græci authores ita nominibus utã-
D tur, non medicis solum scire utile est, sed ẽt illis, quibus arte congruit græcizare. Et uero, q̃ ad demonstrationes ac præsensiones prædictam rerum dñam cognosci utilissimum sit, perspicuũ cuiuis esse existimo. Sed, uter ũ ambo suam assidue seruent uim, q̃cunq; bonũ denunciãt, & quęcunq; malũ, dignum consideratione est. Ipse igitur in sententijs dixit, |Per morbos minus ij pe
« riclitantur, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut t̃pi, q̃ quibus nõ con- 2. Apho.34. Ex. ord. 17.c
« nit aliqua ex his rõne. Hoc igitur nũc discrepat ab eo, qđ nũc est proditum. Malum.n. aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tñ ut similiter, aut ut non similiter, insuper adscripsit: prędicta aũt sententia neutrum transfert in contrariam naturam, sed hoc in ipsis magis minusque existere dicit, pro natura, ætate, & alijs, quæcunq; enumerauit: quocirca ex hoc nequaquam ab
« Hippocrate contraria dicentur. Illud uero magis pugnare vr̃, dum ait, |Ijs, quæ non ex ratione 2. Apho. 27.Ex.
« leuant, confidendum non est: nec metuenda admodum ea, quæ præter rationem incidunt ma- ord. 16.b
« la: hæc.n. magna ex parte infirma sunt, nec perseuerare, aut immorari diutius solent. An id, ipm est, p p quod ẽt adscripsit nunc nobis propositam dictionem? Accidentia.n. quædam de prauis in bona, atq; ẽt de bonis in praua, mutantur: signa uero nequaq̃ uerti natura in contrarium solent, sed magis ac minus, aut malum aliquod significare, aut bonum: non tñ nunc bonum, rursus uero malum: aut malum nunc, rursus uero bonũ. Igitur, quæcunq; in urina docuit esse mala

signa,

signa, hæc haud vnquam bona euadent: quemadmodum neque bonum vllum malum. Itidem, quæcunque de screationibus uel deiectionibus tanquam bonis, aut malis dixit, nullum in contrarium uertitur. Pari modo nec quæcunque circa vultum fieri docuit signa, aut ex colore, aut mole, aut figura, atque decubitu, deque liuiditate aut nigritie partium, aut alia quauis tali affectione. Omnia.n. uim retinent propriam, non secundum s. magnitudinem (superius.n. dictum est, quod recipiant maioris minorisque discrimen) sed secundum genus: propterea quod nullum bonum ad genus euariat malorum, nec ullum ex illis ad genus bonorum, quoties s. cum proprijs finitionibus considerantur. Non tamen in accidentibus ita res habet. Quidam.n. spirant difficulter, atque etiam delirant, & hypochondrio conuellunt, ac splendorem intueri credunt, & obuersari tenebricosa quædam, ratione iudicationis: quin etiam os uentriculi dolore afficitur, & infernum labrum intremiscit, & abscessus secundum auriculas, aut aliquo alio loco fit. Constat.n. quod hæc omnia quandoque eueniunt (ut diximus) ratione iudicationis, quandoque uero quia grandescentes morbos comitentur. Ita fit, ut illud sit ab eo merito proditum: | Decretoria haudquaquam decernentia, partim inferunt mortem, partim difficilem iudicationem. Sed de huiusmodi omnibus, tum alijs locis, tum etiam libris De iudicationibus, perpensum est, ita ut nihil insuper ad præsensionem desideretur: & ob eam rem, quod assidue moneo, nunc quoque persequi non dubitabo. In primis quidem maximeque studendum præcipio, discere, quæcunque medicinalis artis officia sunt: alia uero, quæcunque haud talia sunt, partim in uoce ac significatione quæstionem habentia, partim rationalem comitantia contemplationem, post, & in maiori ocio aggredi, quemadmodum & nunc de significationibus uerbi, indicium certum, ac signum. Cum.n. quod ad artis officia utile est, dictum mihi sit, adijciam aliquid consequens, & de horum enarratione, aliud ab ijs, quam ante dixi, id uero tale est: De accidentibus decretorijs afferri uerbum, signum, conuenit: indicium uero certum, nequaquam conuenit: sola.n. illa, signa simul, & indicia certa nominantur, ex quibus licet certo conijcere aliquid de salute, & internecione ægri: quod comprehendens uno capite dicet aliquis esse significationes uirium gubernantium corpus, quo pacto robore ualeat aut deficiat: in quibus s. cruditatis etiam & concoctionis signa continentur: ex accidentibus uero decretoriis nullum talem habet naturam, sed indicant fore iudicationem, ut per excretionem, aut abscessum: & ad hæc, per quam excretionem, aut abcessum, uerbi gratia, sanguinis fluorem, aut uomitionem, aut abscessum, qui propter auriculas fiat. Sed, utrum bona iudicatio futura sit, an mala, per hæc signa nequaquam colligere licet. Constat.n. quod omnes tales iudicationes nihilo minus in bonum, quam in malum, finiantur: docuitque nos finitionem earum firmissimam, non ex quibusdam accidentibus ductam, sed ex quibusdam signis, certisque indiciis: | Concoctiones.n. (dicit) celerem iudicationem, securam sanitatem, significant: cruditates uero & incoctiones, & conuersiones in malos abscessus, aut non fore iudicationes, aut temporis longitudines, aut dolores, aut mortes, aut horum ipsorum recidiuas, ostendunt. Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretoriis (quæ etiam signa decretoria nominare conuenit) præsentire possibile est: sed, utrum in bonum, an in malum iudicatio sit abitura, per concoctiones cognitio est: quæ rursus haudquaquam fore iudicationem præmonstrant, sed conualiturum hominem aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas, quæ proditæ sunt, appellationum alia enarratio una cum rebus utilioribus ad artem prodita: memineris autem, ut signa quoque decretoria accidentia genere existant, indicantia futuras excretiones aut abscessus: hæ uero causæ quidem sunt, ut morbus soluatur, aut ut exoluatur facultas, primaria ratione, sed ex accidenti signa quoque existunt.

a. Epid. sect. 1.

1. Epid. com. 2. t. 41. t. 114. b.

E F G

40 *Nam, & in Libia, & in Delo, & in Scythia hæc prædicta signa vera esse conspiciuntur.*

Non secundum solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonem: etenim prædictæ dictioni duabus adiectis syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adiiciens ego eas, ostendam, qualis nam sermo fuisset: probe uero peritum esse oportet de indiciis certis ac signis, sciendumque, ut quouis anno, & quouis tempore, & terra, mala malum, bona bonum denuncient. In hac dictione uerbum, terra adiiciens, indicaui tibi superuacuam esse nunc proditam dictionem: nihil.n. aliud per eam ostenditur, quod signa tum bona, tum etiam mala, sibi ipsis idem alterutra denuncient quauis terra, si calida, si frigida, si modificata sit: Libyam.n. tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delum tanquam modificatam, mediamque inter utranque, gratia exempli, commemorauit. H

QVO PACTO PRAESENSIONES MEDICORVM IN MORBIS RATAE SINT

41 *Sanè itaque sciendum est, quod in his ipsis terris multo plura consequi nequaquam difficile sit, si quis ediscendo ea iudicare, & rectè colligere sciat.*

Quod nos antea alicubi diximus ex usu orationis, id hoc loco Hippocrates scripsit: quod, si recte edicas uires signorum, quamquam non assidue exquisita ratione præsentias futura, tamen ratæ præsensiones multo plures futuræ sint irritis præsensionibus: qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei præsensione. Nunquam.n. hallucinari, supra captum hominis est: sed quam minime oberrare, solius artificis est. Sed, cum magna uel ea in re diuersitas habeatur, eo, qui decies præsentiendo, oberrat semel, multo melior est, quam uicies prædicendo, oberrat semel: ipso uero hoc, rursus melior is est, quam centies præsentiendo oberrat semel: quemadmodum rursus, quam is ipse, melior est, quam ducenties præsentiendo, oberrat semel. Igitur non recte nos interrogant empirici, utrum theoremata, quæ magna ex parte eueniant,

adiectione

A adiectione rõnis intransducibilia, ac ꝑpetua faciamus: deinde non ualentes indicare, existimãt coarguisse, tanq̃ ex superabundanti rõnẽ adijcientes. Nam, si non perpetuo, certe sæpius, q̃ illi, finem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in ægris, ita ẽt illis medendo.

24 *Expetere vero oportet nullius nomen morbi, si non hoc loco perscriptum sit: omnes enim, qui tem poribus prædictis iudicentur, his ipsis agnoscas signis, licebit.*

Id mihi vr̃ adiecisse in calce libri, q̃a de morbis acutis, & alijs, quicũq; ex his fiunt, hoc libro doctrinã fecisse dixit. Itaq; cõmemorans, ut permulta signa ã se prodita, tũ bona, tũ ẽt mala, simpliciter dicta de cunctis in cõe morbis sint, pauca uero de quibusdã definitis, hoc in aĩum ẽt nobis reuocauit, adijciẽs, nihil esse ꝑ sermonẽ omissum: qđ forsitan nos falsum existimauissemus, qm̃ quorundã habuit mentionẽ nominatim, aliorum non: id. n. hoc indicat non temere à se factũ, nec sine aliqua cã. Sed, qm̃ ꝑter alios, quidã morbi peculiari doctrina egebãt, ob eã rem eorũ mentionẽ habuit seorsum: oẽs alij omissi, sub cõibus signis collocantur. In primis ab eo perscriptũ, quẽ appellant uultum νεκρώδη. i. exitiosum, in oĩ morbo acuto, exitiosum uere dictũ est. Pari rõne quæcunq; de accubitu scripsit, aut respiratione, aut somno, aut insomnia, aut alijs, q̃-
B cunq; cõia sunt oĩum, qui prædictis tꝑibus iudicentur. Non. n. de diutinis cõmentariũ est, sed (ut ipse dixit) de acutis, & alijs, qui ex illis fiant: quorum tꝑs ipse etiam indicauit, in quibusdam uigesimum diem, in quibusdam quadragesimum, aut sexagesimum, terminum ponens.

EX GALENI LIBRIS
DE DIGNOTIONE EX INSOMNIIS

Augustino Gadaldino interprete.

C In somnium uero corporis affectionem nobis indicat. Nam, si quis in somnis incendium uideat, a flaua bile uexatur: si Fumum, uel Caliginem, uel profundas tenebras, ab atra bile: Imber uero frigidam humiditatem abundare indicat: Nix, & Glacies, & Grando, pituitã frigidam. Sanè & tꝑi, & nutrimento sumpto mentem oportet adhibere. Nam, qui niue conspergi sibi vr̃, si in accessionis inuasione, quæ cum rigore uel horrore uel perfrigeratione fiat, hoc imaginatus fuerit, tẽpori plus, non corporis affectioni, tribuendum est: si in declinatione tale insomnium uiderit, firmiorem nobis indicationem exhibebit frigiditatis exuperantium humorum: adhucq; etiam magis, si nihil ex pituitosis edulijs comederit, quibus in uentriculo contentis, talis quædam imaginatio fieri cõtingit, quamuis, quæ in toto corpore est affectio, similis non existat. Sed, quoniam in somnis, non ex corporis affectionibus solum, sed & ex ijs, quę quotidie agere solemus, & ex iis ẽt q̃nq;, quæ cogitauimus, aĩa imaginatur, ac sanè ẽt quædã diuinatorie præsagit (nam & hoc experientia cõfirmatur) difficilis certe efficitur dignotio corporis ex insomniis è corpore excitatis. Si. n.
D ab iis dũtaxat, quę quotidie agimus, uel cogitamus, oportet et ipsum discernere, nihil utiq; difficultatis esset, quæcunq; nec acta nec cogitata sunt, ea censere ex corpore excitari: at, qm̃ ẽt diuinatoria quædã esse concedimus, qũo hæc ab iis, quæ ex corpore excitantur, discernanẽ, haud facile dici potest. Conspexerat. n. quidã alterum crus sibi lapideum euasisse, iudicarantq; plerique, qui in hisce rebus periti habebantur, ad seruos insomnium hoc pertinere: at ille eo crure resolutus est, cum nemo id nostrum expectasset. Palæstritam item, qui in sanguinis cisterna stare, ac uix eam supereminere sibi uidebatur, copiã sanguinis habere, euacuationeq; indigere cõ iecimus. Nõ nulli uero cũ iudicatorie sudaturi essent, in calidarum aquarum cisternis lauari natareq; arbitrabantur. Ita quoq; imaginatio bibendi citra expletionem, admodum sitientibus: quemadmodum insaturabiliter comedendi, esurientibus: venere utendi, semine repletis accidit. Vr̃. n. in somnis aĩa in corporis profundum ingressa, & ab externis sensilibus digressa, affectionem, quæ in corpore est, sentire: atq; eorum oĩum, quæ appetit, tanq̃ iam præsentium, uisa concipere. Et, si hęc ita hñt, nihil sanè mirũ fuerit, si, cum aĩalis facultas ab humorum copia grauetur, hoĩes uix se ipsos mouere, ac onera quædã ferre, per somnum imaginentur: e cõtra uero, cũ leuis, superfluitatibusq; uacans affectio corporis fit, si, qui ita sunt affecti, se uel uolare uel uelocissime currere, per insomnium uideant: cũ animæ uisa corporis affectionibus semper assimi-

assimilentur: ita vt ēt, qui affecti sunt, graueolentia, uel beneolentia percipere uideantur. Qui E
enim in stercore & cęno se uersari imaginantur, uel humores prauos graueolentesq́;, & putrefa
ctos in se hūt, uel copiam stercoris intestinis contenti: qui autem contra, q̃ hi, sunt affecti, ac in
locis beneolentibus uersari se credunt, contrariam habere in corpore affectionem est censen-
dum. Quæ igitur laborantes in insomnijs uident, seq́; agere arbitrantur, sæpe hæc nobis humo
rum tum defectus, tum excessus, tum qualitates coindicabunt.

GALENI DE PRAECOGNITIONE LIBER AD POSTHVMVM

Io. Martiano Rota interprete.

Ex Vltima interpretis recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI.

Medicum posse, quid singulis ægris euenturum sit, prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit, cum Romam primo se contulit. CAP. I.

I vulgares medicos Posthume audiamus, quæ singulis in morbis euē G
tura sunt ægrotantibus, præcognoscere non possumus. Nam, ex quo
numerus eorum, qui uideri potius, q̃ esse, uolunt, non solum in medi
cina, uerum in alijs ēt artibus maior esse cępit, neglecta sunt, quæ in
disciplinis erant pulcherrima, dataq́; est opera, ut ea dicantur & fiāt,
quibus uulgi gratiā ineant, & ab eis approbentur: dico aūt quibusuis
adulari, quotidie salutare, diuites per urbē comitari, principes domū
reducere, in conuiuijs discumbere, atq; in eis tū ministrare, tū iocos,
& facetias referre. Quidam uero nō hęc mō faciūt, sed pretioso quo-
que uestium & anulorū ornatu, magnoq́; subsequentium comitatu,
& argentea specillorū suppellectile, populo persuadent se dignos esse, qui beati, & amabiles ab
oībus habeantur. Atq;, cum partim illecebris, partim ostentatione iudicium illorū, qui res uere
dijudicare nesciunt, perstringant, multa (ut ipsi quidem putant) bona consequuntur: ut aūt ipse
sentio, ueris omissis, falsa bona arripiunt: &, tales cum sint, in cæteris quoq; medicinę præcepta
transgrediunt: q̃ minimo ēt tpe cum se docturos polliceant, magnum discipulorum numerum
contrahunt, per quos plurimum ipsi pñt in urbibus, in quibus diuersantur. Verum hac tempe- H
state alias artes hæc sola calamitas afflixit, medicinā uero permultæ atq; diuersę, quarum unā
propalare decreui, ad eos medicos pertinentem, qui plurimū a me dissident. Cum aliquis medi
cus eorū, qui legitime medicinā didicere, uel deliriū, uel rigorē, uel profundum somnū, uel san
guinis fluxū, uel secus aures, aliquove alio in mēbro abscessum, uomitū, sudorē, alui cōmotio-
nem, aī defectū, deniq; aliud aliquid eiusmodi in ægrotantibus futurū pręd icit, imperitis homi
nibus talia audire non consuetis, portentum ac monstrum id esse vr: tantumq́; absunt, ut eum
mirenr, qui illa prædixit, ut bñ ēt cū ipso agar, si deceptor ab eis nō habear. Ex his tñ aliquot,
qui præcognoscendi scientiā hri posse non negant, statim & ip̄m, qui prędixit, & cæteros medi
cos percontantur, priscorumne eiusmodi inuērum sit, an ipsius solummō, qui prædixit. Hic me
dicos quidem cæteros, uel ut suā imperitiam occulrēt, uel fortasse quia sic aliqui existimant, p̄-
sciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam, aut conscriptam respondere necesse est,
eumq́;, qui tales res euenturas dixit, deceptorē esse: illum uero, qui prædixit, partim medicorū,
qui adsunt, reuerentia, partim ne in eorum odiū incidat, non audear, oportet, dicere præcogno
scendi artem ab antiquorū multis, & in primis ab Hippocrate, qui nobis bonorū oīum auctor
extitit, conscriptā esse, multoq́; minus se eius artis inuentorem asserere: nanq; & mentiretur, si
quis

A quis hoc pacto respóderet, & in odium medicorum lóge maius incideret. Igitur tā ancipiti hic interrogatione impetitus, dum inter consultandū, quid respondeat, sp moratur, auget, opinor, de se imposturæ suspicionem, & demum in se oīum inuidiam concitat, adeo ut insidijs peratur, clam primum veneno, palàm deinde calumnijs: id quod Quinto contigit, qui, licet oēs sui tpis medicos excelleret, urbe tñ eiectus est, tanq̃ ægrotantes necaret. Necesse est igitur eū, qui medicinam exercet, quemadmodum philosopho cōuenit, & Aesculapij successorem decet, è duobus alterum subeat, uel, ut Quintus, Roma pulsus eximiā præsensionis suæ mercedem reportet: vel dolis circumuentus, & aperte quidē, si paulo timidior fuerit, dū alia excusat, alia formidat, lepori uitā similē degat, sp in timore atq; in expectatione alicuius mali constitutus: quibus, & illud interim accedet, q̃ delusoris de se suspicionem augebit. Quòd si audacior aliquāto cōtrauenire, & solus aduersus tam impobros, tot fraudibus assuetos hoīes altercari uelit, eruditione disciplinisq; fretus, sed taliū improbitatū nescius, duorum alterum rursus euenit, uel ut ab eis arctius deuinctus in posterū peragat, quicquid illis libuerit: uel, si ulterius adhuc obsistere, & cō certare pergat, bona fortuna usus, non possit euitare, quin assidue pessimo oīum dissidij gñe uexetur, qđ ciuile bellum noīant. Id igitur contingat oportet in multis eorum, qui disciplinis ita, sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris ueritatem per se ipsam syncere, & non alterius ali-

B cuius rei gratia, consectati: quos monitos uolumus, ut, qñ suorum temporum improbitatem semel experti fuerint, agnouerintq; manifeste se nullam utilitatem hominibus allaturos, ab hac se hoīum fæce subducant, ac ueluti ex aliqua magna tempestate, & uentorū procellis, in aliquē tranquillitatis portum concedant. Eiusmodi quippe uiri, quamuis ignoti uulgo sint, summo tñ rerum opifici Deo noti primum & amici sunt: deinde optimis ēt quibuscunq; hominibus, qui uitam tranquille degant, cogniti fiunt: permittantq;, ut in existimatione sint improbi apud uulgares. Horum autem oīum malorum in causa sunt diuites, atq; ciuitatum principes, qui corporis oblectationibus dediti, cū uoluptates uirtutibus antepos uerint, nihil pendunt eos, qui pulchri quippiam edidicerunt, & alijs explicare nouerunt. † Diuites. n. cum se totos uoluptatibus abdicarint, uoluptatum artifices ditant, admirantur, & eo vsq; extollunt, ut histrionum, & auri garum simulachra secus deorum imagines ēt collocarint: disciplinarum uero peritos tanti faciunt, quantum indigent eorū opera. Neq;. n. quid singulis artibus pulchri boniq; insit, aīaduertunt, neq;, ut eas accurate discant, tolerare pñt: uerum geometria, & arithmetica tantum utuntur, quantum extruendis ædibus, & computandis expensis conducit: astrologia uero, & diuina

† Toti autem sunt in ijs, qui voluptates suppeditāt atque hos.

C tione, quantum ad præuidendum faciat, quorum hæredes esse debeant: idem & musica, quantum ad oblectandum aures sufficiat: quæ uero has oēs artes constituit demonstrandi facultas, curæ ipsis non est, nisi quatenus dicendi studium quosdam adigit cauillandi peritiam discere: nam artium oīum parentem philosophiam non modo non audiunt, sed reliquis ēt omnibus disciplinis deteriorem arbitrantur: cui operam dare, non absurdius esse putant, q̃ si quis granum milij perforare uelit. Hi sunt, & qui medicinę usum solummodo respiciunt, non tñ recte, sed, ut inquit Plato in Gorgia, sicut pueri uel imprudentes homines: a quibus si iudicaretur, quis nam potior esset, medicus, an coquus, non minimum præstare coquus medico censeretur.

Quo modo Galenus duas quartanas Eudemo prædixerit, & vnam statim à prima inuasione cognouerit. CAP. 2.

HOrum ego ignarus, quo tpe Romam primum ueni, neq; tale quippiam suspicans, non uerbis modo, qđ ægris euenturum esset, prædicebam: sed ēt, quid opus esset factu, ut sanarētur, libere commonstrabam: donec ad id peruentum est, quod tu scis posthume, qui uenus Eudemo peripatetico a principio morbi usq; in finem astitisti. Cępit. n. Eudemum quodam die, po

D steaq̃ lotus fuerat, quædam pulsus inæqualitas uexare, & ab hora octaua horror: ob quę sine cęna philosophus eo die manere coactus est. Postridie sibi cauens ab oī uictus errore, tutius esse iudicauit, si octauam horam sine cibo transgrederetur. Vt aūt neq; eo tpe molestiam ullam sensit, cum iam vsq; ad horam nonam, & amplius incœnatus perseuerasset, ablutus postea modicum cœnauit: neq;, dum hæc faceret, ullam in corpore sensit commotionem. Tertio die nos q̃dem, ut solitus erat, conuenit: securitatis tñ gratia uisum est ipsi illa quoq; die suspectam horā sine cibo præterire: quamobrem transacta nona, lotus cibum abundanter sumpsit, molesti quippiam amplius sibi non superuenturum existimans. Quarto die, ubi nos conuenisset, iturus ad balneum, ridēs & ad te simul respiciēs, An'ne, inquit, & hoc die, qui quartus est, tutius erit octauam horam transgredi, an ad lauandum modo concedere? Hîc tu, cum nihil mali superuenturum opinareris, ut lauatū abiret, iussisti: idem & cæteri, quotquot aderant, medici pręceperunt. Solus ego tacebam: percontatusq; ab eo, cur tacerem, rñdi, eum diem mihi suspicione uacuū prorsus non uideri, q̃ primo die, quo me tangere pulsum iusserat, quartani circuitus initiū extitisse nobis apparuisset: me tñ, q̃ antea nunquam eius naturalem pulsum nouerim, quo ignorato fieri non pōt, ut exiguæ eius mutationes præter naturam agnoscantur, certi nihil pronunciare: neq; plus aliquid, qđ cōsulerem, habere, quàm tunc obortam nobis quartani circuitus suspicionem.

ſpicionē. Lauit igitur ſe leniter,& cibum ſobrie ſumpſit:tū ex me circa ueſperam accerſito,&, E
ut rurſus pulſum tangerem,iuſſo,eadem,quæ ante ablutionem,audiuit, confidentius ēt, q̄ tūc,
expoſita:quā ob rem Eudemus decreuit diem a primo ſeptimum,ab eo autē quartū,deinceps
venturum diligētius obſeruare. Domi itaq; p̄ſtituto die manens lauit ſe,& cibum accepit,mul
tis,ut noſti,ſine febre ip̄m eſſe prorſus affirmātibus: ego uero tibi interroganti (nam & huiuſce
proculdubio recordaris)quid fore ſuſpicarer,tunc aperui,quartani cuiuſdam longiſſimi circui-
tus principiū inſtare:quibus dictis ad balneū inde longius ſemotum me contuli,ægrotū quen-
dā circa ueſperā illic uiſurus.Lotus interea cibum Eudemus aſſumpſit:nec multo poſt,toto cor
pore calorem percepit,quem tñ ob potum eueniſſe putauit:antiquum.n.id uinum fuerat . Se-
quenti die medicis conſuetis id,quod euenerat,ut putaret,expoſuit: accuſantes uero,& ipſi vi
num audacter,nihil mali amplius ſuperuenturum exiſtimabant.Quarto die, ex quo calorē ſen
ſerat,lauit ſe philoſophus,&,ut conſueuerat,cęnauit: uerum febrirc paulo poſt aperte iam inci
piens,credidit demum quartanę periodum illud eſſe,& me cœpit unum ex eo tp̄e cōmendare,
tanquā exquiſitā pulſuum notitiam adeptum: ſuperioribus nanq; temporibus philoſophię ſo-
lummō peritū me arbitratus fuerat,medicinamq; in tranſcurſu tantummō attigiſſe: *non.n.no
uerat,patri nos ad philoſophiam ducturo, per euidens ſomnium iniunctum fuiſſe, ut medicina F
quoq; inſtrueremur,opinor,non tanq̄ ſcientia in tranſcurſu attingenda.Sed miſſa iſtæc facia-
mus,& ad illa reuertamur,quę tunc mihi in Eudemo contigere,Nam ſorte poſtea quadam eue
nit,ſicut & ipſe ſcis,ut alium, qui circa principium autumni acuta ægritudine laborarat, & ex
morbo conualeſcens hora quinta febricitare denuo cęperat,inuiſerim:teq; præſente quartani
circuitus inuaſionē eā eſſe plane dixerim,ut q̄ pro ſebris cōdōne,quarto die rediјſſet.Hoc Eu-
demus cū ex te accepiſſet,magis adhuc inductus eſt,ut mihi fidē adhiberet:qui, qm̄ febris exa
cerbatio maior in dies effecta fuerat,optimos quoſq; urbis medicos cōuocauit, ut cōſultarēt,
quo pacto morbus is ſanari poſſet.Vltro tūc ipſe abſui,uerbis nolens cū illis cōtendere. Viſum
eſt aūt celeberrimis quibuſq;, ut eo die,quo expectabatur acceſſio quartanæ,primo mane the
riacā biberet.Abſceſſerant oēs,ut ſcis,cum te præſente percontatus eſt Eudemus,quidnam ex
uſu theriacæ ſperarē.Cui ego nil dubitans(ſcis.n.& hoc) rñdi nō mō quicquam illi medicinam
non profuturam,ſed febrem duplicaturā. Sciſcitanti cām,cur ita rñdiſſem, ſubiunxi, morbum
adhuc crudum eſſe,theriacā uero humores cū malos, tū crudos in principio præſertim hyemis
agitare quidem,non tñ exacte concoquere,aut reſoluere poſſe.Hęc nos tū Eudemo p̄diximus.
Sequenti die primo mane,cum nondum ego aduenиſſem,conueniunt medici,ſeniq; theriacam G
exhibent uerenti,quæ ex me audierat,ipſis exponere,intuentiq; medicos,quoquot aduenerāt,
enixe promittentes oblatam medicinā non parum profuturam.Cæterum, eademmet hora cū
febris inuaſiſſet,interdum dicebant uſu uenire,ut,qui primo theriacā biberint,morbū ſentiant
commoueri,ac ceu uectibus extrudi,ſed,ſiquis denuo,quo die expectaretur quartanę acceſſio,
medicamentū mane biberit,prorſus a morbo liberatum iri.His dictis illi bene ſperantes abie-
runt.Cæterū febris non expectato ſequentis acceſſionis tp̄e,poſtridie hora octaua ex improui
ſo ſenē inuaſit,uehementior multo,quā pridie fuerat.Quāmobrem medicis poſtero,ut ſcis,ma
ne conuenientibus uiſum eſt denuo theriacam exhibere:quam cum exhibuiſſent eo die,q pri-
mo paroxyſmo reſpondebat,abierunt.Verum & una acceſſio primæ correſpondens,& altera il
li,quę ſupcruenerat,ſimilis,philoſophum uexauit.Quocirca ueſperi me percontatus eſt Eude-
mus,quidnam fore expectarem.Cui ego,ut ſcis,explorato prius arteriarum motu,nihil me cer
ti,qđ reſponderem,tunc hr̄e dixi,ſed mane forſitan habiturum,ſi,qđ noctu minxeris, inſpexe
ro:qđ & factum eſt:nam ſub ortum ſolis accedēs matulam inſpexi,&,ſi quid interim meieret,
ſeruaretur,iuſſi,me.n.hora quarta rediturum.Reuerſus igitur,urinis inſpectis, pulſuq; diligen-
rer examinato,tertiam quartanæ acceſſionem hora cōſuera affore dixi,atq; diſceſſi.Paulo poſt H
Eudemum uiſuri acceſſerunt Sergius,& Paulus,qui nō multo poſt vrbanus Prætor creatus eſt ,
item Flauius uir conſularis & ipſe, qui Ariſtotelicæ philoſophiæ operam dederat, ſicut & Pau-
lus:quibus oīa,q̄ prædixerā,cū Eudemus expoſuiſſet,ſupereſt,inquit,id,qđ hodie dixit de vē-
tura acceſſione,videre,nunquid adueniet.Verū,cum & ipſa adueniſſet eadem hora,qua & cęte
ræ uenerant,mirabatur Eudemus,& quibuſcunq; ad ſe accedentibus meas prædictiones enar-
rabat:erant aūt oēs fermè quotquot dignitate & eruditione in urbe Roma præſtabant : inter
quos & Boethus fuit: qui audiens me in diſſecandis corporibus ſumme peritū, mecum egit,ut
ſibi quippiam de uoce,deq; reſpiratione commonſtrarem,quo pacto fierēt,& per q̄ mēbra. Sic
itaq; me Boethus cognouit:atq; iſtud idem Paulo expoſuit:nam, poſtquam me expertus eſt,ip
ſum admonuit,me hortaretur,ut ſibi quoq; aliquid oſtenderem,ualde nanq; diſſectiones inſpi
cere gratum fore ſibi Paulus dicebat:ſimiliter & Barbarus Imperatoris Lucij auunculus, qui in
Meſopotamiam, quam uocāt, expeditionem ſuſceperat,diſſectiones uidęre ēt ipſe affectabat,
quemadmodum & Paulus: poſtremo quoq; Seuerus,qui tum conſul erat,& Ariſtotelicæ diſci-
plinæ operam dederat,idem cupiebat. Verum enimuero, quo pacto in diſſectionibus res ceſſe
rit,tibi,qui cuncta retines,commemorare paucis opus erit: ſed paulo poſt hoc faciam.

*καὶ γὰρ ἐνέτευσο melius antiquus interpres, etenim didicerat.

A *Quo pacto Galenus Eudemi curatione suscepta, prædixit, quo die*
à tribus quartanis liberaretur. CAP. 3.

AD Eudemum nūc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in
lecto iacebat, hyeme iā fere media. Ego, ut, quod magistro conueniebat, exhiberem offi-
cium, cum & forte quadā proximus habitarē, non poteram non obtemperare Eudemo bis me
quotidie uocanti. Deridebat autem me tunc Antigenes unus ex Quinti discipulis, qui cū Mari-
no uersatus ēt fuerat, & inter medicos primum locum tenere credebatur, cum potentiores oēs
medicaretur. Dicebat aūt bisce, qui me laudabant, irridens: Nescio, quid ipsi in mentē uenerit:
postmodū tñ agnoscetis, quem laudatis, qñ uidebitis Eudemum efferri. Hoc vulgaribus dice-
bat, & interdum ad medicos respiciens, subiungebat: Eudemū sexagesimū tertium annum agen
tem, tribus quartanis laborātem, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hæc ille. Tu uero mi
Posthume, & q̄ postea de Eudemo prædixerim, & quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuul-
gasti: quod inuidiæ in nos conflatæ principiū extitit. Mirabantur enim oēs cum uitę nostræ in-
tegritatem, tum certos artis effectus. Nam ex tribus quartanis, quę prima inceperat, eo die, quo
p̄dixeram, cum abiisset, admirari oēs cœperunt. Vbi uero, & de secundæ discessu uerax extiti,
B multo magis obstupuerunt: atq; idcirco de tertia saltē falli me, Deos precabantur. Sed & illa,
quo die p̄dixerā, cum desiuisset, nō solū in p̄cognoscendo, sed ēt in sanando, haud paruum no-
men adeptus sum. Quā ob rem Antigenes mibi se præ pudore occultabat ob maledicta, quæ in
me petulanter iactauerat: item, & Martianus, cuius existimatio in dissectionibus, & eo tēpore
maxima erat, & superiori quoq; summa fuerat inter medicos iuniores: legebantur nanq; duo li
bri De dissectionib⁹ ab eo cōscripti. Aegre ferebat.n. & ipse ea, ob q̄ dicebat Eudemus, iuste me
non solum laudibus cæteris anteponendum, sed ēt summa ueneratione prosequendum. Atque
ideo nō ex medica facultate, uerum ex diuinatricibus scientijs prędictiones meas fuisse mentie
batur: interrogatusq; a quibusdam, quas nam diuinatrices scientias diceret, interdum auguriū,
interdum extispicium, non nunq̄ coniectatricem, aliqñ mathematicam, respondebat. Sed refe-
ram, quid postremo penes Eudemum contigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanæ
discessum fore p̄dixeram, accedens Martianus ad Eudemum hora nona, nō paulo, sed multo ue
hementiorem præcedente accessiōne præsentem exacerbationē cum esse dixisset, abijt statim,
hilari uultu planè lætitiā præ se ferēs perinde, atq; me meæ prædictionis frustratum iri. † Interea
Eudemus febrem sentiens, qualē nōdum senserat, uehementem, quamuis me non deceptum iri
C cōsideret, alicuius tñ alterius medici aduētū expectabat. Cum itaq; non unus, sed & duo, & tres
aduenissent: obseruabant.n. oēs, qūo prædictio nostra cederet, optabantq; cuncti, ne saltem in
huiusce tertiæ quartanæ discessu, ue ue in sanando Eudemo cōpos fierem: cum, inquam, plures
medici aduenissent, quid nā ipsis de se uideretur, Eudemus cunctos interrogauit, explicarent.
Audiens aūt eadē à singulis, q̄ & Martianus responderat, aīaduertensq; eos, ut & Martianum,
hilares, existimauit ipsos ēt gaudio affici, ac si nec, quod prædixerā, ueritatem, nec febris finem
consecutura foret. quare diutius in uisendo alio quodam ægroto moratus, cū tardius solito ad
philosophum redirē, me statim accersitum misit, in propinquo, sicut dixi, habitantem, uolens à
nobis quoq; * febris magnitudinem, quā habebat, dijudicari. Vt igitur affui, ne sedere quidē me
passus est, sed brachium porrigens, ut pulsum tangerem, iussit. Hoc attente facto percunctari cœ
pit, quid annunciarē. Cui ego subridens, quid aliud, q̄ bonū? Et ille quod bonum? inquit, id mi-
hi speciatim expone. Tū ego, sufficit, inquā, tibi, ut, cum summam rei audieris, ob ea, quæ futu-
ra sunt, læteris. Minime uero, subiunxit ille, audire.n. sigillatim quæq; desidero. Et ego, audi igi-
tur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta, symptomatū quo
que oīum, tum q̄ superuenerant, tū q̄ superuenire debebant, solutio subsequet̄. Atq; hoc nobis,
D subieci, naturæ facultas, q̄ corpus tuum regit, per pulsum modo significauit: excitata.n. & cōmo
ta est, ut è tuo corpore, quicquid in humoribus praui reperit̄, foras eiiciat. Tū ille, quo mō dicis,
inq̄t, naturā hæc tibi meā significasse? neq;.n. uerbis id elocuta est: explica nobis ista: nā, & me
lōge plus oībus médicis istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquā, in mouendo arteriā ip-
sam plus extulit, q̄ utriq; dimensioni cōueniat, qđ facere semꝑ assueuit, quoties aggredit̄ id, qđ
corpus lædit, eiicere. His dictis Eudemus excepit: At, qm̄ multæ sunt uiæ, quas natura expellen
dis excrementis aperuit, nā & uomitu reiecta, & uentris profluuium, & vrinæ multitudo, & su-
dor plurimus, & sanguis erūpēs, & in multis cōsueta uenarū ani apertio, subito sæpe corpus ina
niūt, artis tuæ proprium opus foret, expulsionis genus mihi denunciare. Tū ipse, cū fluxurus est
sanguis, hæc & illa signa præcedūt: cū sudor futurus est, illa: atq; ita sermone procedens, & q̄ uo
mitū antecedunt, signa subintuli: nec non p̄cipuū aliquod subiti per aluū fluxus decretorii indi
ciū habere dixi. Cū igit̄ aliorū nullū adsit, reliquū est, dixi, ut speremus per alui profluuiū in te
morbū solutū iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euenturū est, collegisti. Hæc itaq; tum in-
ter nos uespere collocuti sumus. Manè autē cum accessisses, tutemet ex Eudemo summā prædi
ctionis meæ cognouisti: qui nō, ut antea cōsueuerat, summisse loquebatur, sed ad uos oēs, q ac
cedebatis, amicos alta uoce clamabat, uaticinari Pythium Apollinē ægrotantibus uoluisse ꝑ os

† αἰσθανόμενος δὲ ὁ Εὔδημος εὐφορίας οἵας οὔπω πρότερον ᾔσθετο sentiens autē Eudemus facilem tolerantiā qualem nondū ante senserat.

* τὴν εὐφορίαν. i. facile tolerātiam.

Galeni,& quibus remedijs ad sanitatē reuocari possint,& qua die pfecte liberari debeāt. Quā- E
obrē ego,dicebat,factā in me solutionē morbi(nam me iam planè sanum arbitror)multo ante
ex Galeno intelligens,& sanitate,& prædictione iam fruor. Mosenē,hyemis tpe tribus quarta
nis laborantem ex intempestiua potione theriacæ,liberauit,eadē suo tempore data: quū reliqui
medici non mō de exhibenda theriaca quicquā non deliberarent,uerum etiam ipsum impense
deriderent,q senem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum,liberatum iri putaret.

Mores exponit Eudemus medicorum,qui tum Romæ degebant. CAP. 4.

HAec simulatq; in uulgus exiere,quicunq; medicinæ expertes Romæ tūc erāt,cōe bonū ip
sis me aduenisse credentes omnes lætabantur. Martianus aūt,qui non solū medicus erat,
sed amicū ēt se mihi testatus fuerat,ut me pridie ex arteriarū motu, quē illi turbulētū,nō decre
torium esse timuerāt,sanitatem philosopho pnunciasse cognouit, Eudemūq; postridie ad natu
ralē habitum redijsse inuenit,ne uerbo quidē me collaudare sustinuit,sed inde se in uicū sutorū
transferens,fortè mihi obuiā factus,salutione,qua uti consueuerat,omissa,statim interrogauit;
legissem ne unq̄ scd̄m Hippocratis de pdictionibus,an eū librum prorsus nescire. Audiensque
me eū legisse,uideriq; mihi recte medicos aliquot affirmasse librū illū Hippocratis nō esse: q̄ er
go,inquit,in eo scripta sunt,agnoscis:atqui,& ego eadem scio,nec tñ uaticinor. Sed ad quid,su F
biunxi,hęc abs te mihi nunc obiecta sunt? & ille,nuper ex Eudemo admirante cognoui,te heri
uespere,simul atq; pulsum attigisses,dixisse fore,ut paulo post aluo sponte soluta nō amplius fe
briret. Hęc eo dicēte,illud mō subiunxi: Ab Eudemo ista,nō ex me audiuisti: cōfestimq; abiēs,
Eudemū cōueni,& illi,q̄ mihi à Martiano exprobrata fuerāt,exposui,medicorū,q in urbe Ro
ma nomen aliquod assecuti fuerant,malignitatem admirans. Excepit ille, & non sine rōne,rñ-
dit,hoc tibi cōtigit, si patriæ tuæ medicos hic habitātibus cōferre uolueris,qui multis de causis
ad summā improbitatē deuenere:atq; eos oēs his uerbis deinceps exposuit: Ne putes bonos ui
ros hac in urbe malos effici,uerū,quicunq; mali prius erāt,hic male agendi materiā nācisci,
& maius lucrū Romæ,q̄ in alijs vrbibus,faciūt. Atq; aduertentes.n. complures sibi similes ditatos,
illorum facta imitantur, q̄ uarijs de causis improba cū sint, ad summā improbitatē deuenere:
hāc ego tibi,perinde atq; lōgo tpe eos expertus,aliqua ex parte enarrabo. Nō.n. praua naturæ
conditio,& lucrandi materia solum auxit improbitatē istorū,qui maligni sunt,sed quidam etiā
ueluti callis male agendi,per quē quotidie sui similes incedere uidēt,cuiq; illos imitando insue
scūt. Alios insuper habere suorū scelerum ignaros,ad quos ,si ab aliquo male egisse deprehensi
fuerint,se trāsferāt(trāsferunt autē se ad eos securius,peritiores facti earū rerū,in qbus detecti G
iā sunt)haud parū valet,ut nunq̄ à maleficio desistant. Nā,qui in paruis oppidis degūt, magni-
tudine lucri,quēadmodū hic,ad scelus nō alliciunt,cogniti q; cū oibus facile sint,&t si uel mini-
mū aliquid delinquant, qd agāt,amplius nō hñt. At hic illud,ab oibus nō cognosci mala,q̄ sæ-
pe cōmittūt,malitiā ipsorū auget. Ignaros.n. improuisi aggrediunt,simplices præsertim,q solēr
tia carētes ipsos remordere nequeunt,uelut ipsi sese mordēt,si in re quapiā ēt minima lædant.
Ergo,vt apud nos sibi latrones parcunt, & in facienda iniuria mutuo cōueniunt,ita medici Ro
mæ nunc habitantes faciunt,hocq; solo a latronibus differunt,q in urbibus,nō in mōtibus insi
diant. Atq,inquā ego,meū antea propositū Eudeme sæpius audiuisti. Nā, simulatq; patriā meā
excitata seditio infestare desierit, statim ex hac vrbe discedere me uidebis,& pauco hic amplius
tpe morari,quo me citius ab hac hominū peste expediā. At nesciunt,subiecit ille,hoc abs te de
cretū esse: uel,si sciunt,ut ipsi mentiuntur, mētiri quoq; sic alios opinant. Nā,ut ipsi,partim qa
pauperes,& indocti sunt,partim quia,sicut paulo ante dicebā,si qd mali ppetrauerint,agnosciū-
tur,in patria sua medicinā exercere nequeuntes,in hanc urbē ueniunt , sic & alios ea de causa
Romā aduenisse credunt,nec prius recessuros arbitranī,q̄ pecuniā accruarint . Ac licet à con-
ciuibus tuis,& gen⁹ tuū,& opes audiant,nec ex egenis unū te esse quēpiā intelligant, abs te tñ H
ista subornari contendunt, quo facilius eos,qui honesta hæc de te audiunt , decipias: nā q̄ ipsi
fecerunt,alios quoq; facere cēsent. Hæc & alia hmōi cum Eudemus narraret,subiungeretq; fo-
re,ut,si me improbitate sua lædere nequiuerint,ad uenenum confugiant: Iuuenem.n. quendam
ab eis,quemadmodum & ego,medicæ artis opera prudenter exercētem,qui annis ante iā decē
in hanc urbē uenerat,cum duobus famulis,quos secum adduxerat,ueneno sublatū fuisse. Gra-
tias,dixi,magister ingentes tibi habeo,qui mihi uniuersa istorum scelera patefecisti:nā ego me
ipsis cōgrediēs tutū seruabo,eorumq; imperitia patefacta,ex hac maxima, & populosissima ur-
be in exiguū,& infrequens oppidum migrabo,in quo quisq; alium cognoscit,& quibus paren-
tibus ortus sit,quantumq; doctrinæ,atq; opum habeat,& quo modo uiuat. Nam & hic enutri-
tus istorum ignorantiam,malitiam ve redarguere nunquam studui. Verum de hoc satis.

Destitutos alios ægros ad sanitatem reuocauit Galenus: &, quibus instrumentis
uox fiat,per anatomen demonstrauit. CAP. 5.

AD eum iuuenem redeo,de quo superius mētionē feci,cuiq; statim primo die , quo febrire
cœpit,accersitus, dixi quartanæ febris insultū esse:hunc ēt & sanandum suscepi , & susce
ptum sanaui:statim morbi solutionē,sicut in Eudemo fecerā, præfatus . Accitus quoq; abs te,

A familiarẽ quendã Charilampi cubicularij,neruorum vulnere laborantem,curaui: quem nemo
illorum,qui Imperatoris aulã frequentant,ad sanitatem reuocare ſcierat. Poſt hunc Demadem
rhetorẽ in vico ſutorio habitantem,cuius morbum celebres quiq; aulæ medici non modo non
agnouerant,ſed alijs ẽt,q̃ conueniret,remedijs curare nitebantur,ſanaui:cũ intra paucos dies
exacte prænouiſſem ęgritudinem illam è diuturnis unam eſſe.Aeſtas deinde ſubſecuta cum ad-
ueniſſet,& in Romanis principibus prædictiones,& curas magna laude dignas peregiſſem, ma
gna de me tunc,vt ſcis,apud oẽs opinio fuit:noſtrumq; nomen in dies celebrius effectũ eſt:cre-
uitq; ſimul gloria nr̃a,& eorum inuidia,qui ſe Romæ aliquid eſſe opinabanẽ:mihiq;,perinde at
que oĩ ex parte ſuperati,detrahebant,hucq; & illuc per urbem ventitantes uaria diuulgabant,
alius, caſu me quẽpiã ſanaſſe,periculoſoq; admodũ curationis genere uti:alius,diuinatrici pe-
ritia,nõ arte medica,q̃d in morbis futurum eſſet,me p̃dicere.Incidit poſtmodum,& ea alterca-
tio,q̃ mihi cum Stoicis fuit, & Peripateticis à Boetho conuocatis:& id,q̃d in uxore Iuſti conti
git,quã, nulla corporis offenſa tabeſcentem, nõ ſolum amare,ſed ẽt,quem amare, deprehẽdi:
uerum, quo pacto id comperierim,paulo poſt explicabo.Prius.n. commemoremus altercatio-
nem illam,quam cum ſtoicis& peripateticis habui,multis alijs p̃ter ſtoicos, & peripateticos tã
B medicis,quã philoſophis aſtantibus.Exponam autẽ,unde inceperit,ut ſi cuipiam alteri,q̃ nunc
à me conſcribuntur,impertiri uolueris,is,ubi earum rerum notitia dignus uideatur,rerum ge-
ſtarum ſequelam intelligat,ne ſemper occupatus ſis in recẽſendis,quæcunq; à nobis geſta ſunt
in medicandis ægris,in diſſecandis corporibus,& hiſce explicandis,q̃bus interim philoſopho-
rum,& medicorum inuidiã refellebam.Nã ab eis laceſſitus in hoc certamen deueni,Homeri prę
ceptum ſecutus:inquit.n.Hunc punire uirum,primus qui ſuſtulit arma.Cõgreſſus hic igitur ini
tium tale habuit.Flauius Boethus uir conſularis, quem & tu noſti q̃ elegans, & ſtudioſus uir-
eſſet,Alexandro Damaſceno præceptore utebatur:qui,tametſi Platonis etiam philoſophiã ſci-
ret,in Ariſtotelem tamen propenſior erat.Is igitur,poſtquam à me obtinuit,ut diſſectione facta
ſe docerem,quo modo uox,& reſpiratio fiat, hœdos & porchos ad id negocium quã plurimos
promptos habuit:nam ſimijs non opus eſſe monueram, cum hac in parte ſimilem cæteris ani-
mantibus corporis ſtructuram habeant,aptioraq; ſint animalia,quæ uocem magnam ædunt,hi
ſce,q̃ paruã emittunt,ad exhibendas demonſtratiuas aſſumptiones,ex quibus propoſitæ q̃ſtio
nis fides aſtrueretur.Aderant autem futuræ per diſſectionem oſtẽſioni cũ alii plures, tum Adria
nus rhetor,qui nõdũ publice docere cœperat,ſed adhuc cum Boetho uerſabatur: item Deme-
C trius Alexandrinus,qui Fauorino ſocius fuerat,& ſingulis diebus publice de quacunq; re propo
ſita diſceptabat, quo modo & Fauorinus conſueuerat.Hic antequàm diſſecare inciperem,cum
dixiſſem,me ſolum,quę ex diſſectionibus aſpici poſſent,oſtenſurum,ſperaturum autem,ut,quę
ex ipſis concluderentur,non me tñ,ſed omnibus etiam alijs doctor Alexander præſtantius eſ-
ſet collecturus,alij quidem omnes ea uerba,ceu mitia,exceperunt:qui uero Alexandrũ honora
bant,abſq; concertatione quoq; uniuerſam rei,de qua dubitabatur, naturam excutere ipſum
hortabantur.Scis.n.ut Alexandrum omnes præ omnibus hoc uitio laborãtem agnoſcerent, ſi-
cut,& tunc aperte ſignificauit.Nã promittente me neruos quoſdam oſtenſurum minutos, & ca
pillorum inſtar ſubtiliſſimos,partim è dextro,partim è ſiniſtro latere muſculis gutturis immiſ-
ſos,q̃bus uel interceptis laqueo,uel cultro abſciſis,uocis impotens aĩal redditur, nihil alioqui,
quin,& uiuat,& cætera peragat,impeditum:Alexãder interpellãs,anteq̃ id aggreſſus oſtẽderẽ,
Si prius,inq̃t,tibi cõceſſum fuerit, nos ſenſibus noſtris credere oportere.Ego uero hæc audiẽs,
relictis oĩbus abii,hoc unum ſubiiciens,Quã me mea feſellit opinio:nõ.n.ad rudes pyrrhonios
uenturum me putaram.Vt autem abii,cæteri ſanè oẽs Alexandrum damnabant. Adrianus au-
tem,& Demetrius,qui Alexandro ſemper in diſceptationibus inſenſi erant,opportunã admo-
D dum eum increpandi occaſionem habuere.Hæc ad aures aliorum quoq; eruditorum peruene-
runt, quotquot in urbe Romana tum erant, uehementerq; eſt ab oĩbus Alexander reprehen-
ſus:decreueruntq; Seuerus,Paulus,& Barbarus,ut ſe præſentibus diſſectionẽ hanc facerẽ,con-
uocatis oĩbus,& medicis,& philoſophis,qui nomen aliquod haberent.Cum itaq; diebus mul-
tis conueniſſemus:& ego & inſpirationem dilatato,& expirationẽ conſtricto pectore fieri mõ-
ſtraſſem:muſculoſq; oſtendiſſem,à q̃bus pectus extenditur:& p̃terea neruos,qui ad muſculos
perueniunt,à dorſi medulla naſci:utq; ſine ui foras ſpiritus egrediens,ſine ſtrepitu expirationẽ
committat:violenter autem exiens,eam expirationem faciat,q̃ & cum ſonitu fit, & exufflatio
nominatur:cumq; rurſus oſtendiſſem hanc ſolam exufflationem,à ſummi gutturis cartilagini-
bus inter exeũdũ uerberatã,vocẽ formare,ſuiſq; muſculis ſummũ guttur moueri, & neruos ad
muſculos pertingentes,ſi male afficiantur,uocis impotentes reddere:oĩbus,quoquot inter de-
monſtrandum mihi contradicebant,redargutis:rogauit me Boethus, ut harum rerũ ſibi copiã
facerem:quod & feci.Nã miſſis ab eo aliquot,qui notis excipiendo,celerrime ſcribere cõſueue
rant,oĩa,& quæ dicta,& quæ demonſtrata fuerant,rurſus expoſui,non aduertẽs,hæc eum mul
tis imperiturum: quanq̃ Poſthume hactenus ſcriptis illis contradicere auſus eſt nemo,& tamẽ
anni iam quindecim interceſſerunt:ac,quamuis multi contradicere tum deliberarint,quo tan

tum,opinor,contradixisse nobis dicerentur,nemo tamen unquam scripta sua eruditorum ho- E
minum iudicio subijcere voluit.Atque de his satis.

Quo pacto mulieris amorem, & serui solicitudinem Galenus ex pulsu inuestigauit. CAP. 6.

† ἀγνοοῦντες, ignorantes. † παλλακὶς τοῦ πατρὸς, idest patris meretricem. † Nec in Græco codice, nec in antiqua trãslatione habetur, & merito.

REstat, vt, quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam: hoc.n.præsenti sermoni cõ-
pellor adijcere, præsertim cũ non nulli medici, qui sibi plurimum scire videntur,† exponẽ-
tes, quo modo Erasistratus amari†nouercã à priuigno cognouerit, & si pulsum arteriarum iuue-
nis amatorie pulsantium Erasistratum deprehendisse scribant, non tamen id etiam ex pulsibus
inuentum esse fateri uolunt,†patris eã uxorem fuisse. Ego, tametsi, qua ratione Erasistratus id
nouerit, dicere tibi non possim, quo pacto tñ mulieris amorẽ ipse deprehẽderim, cõmemorare
ualeo. Vocatus vt inspicerem feminã, noctu vigilantẽ, & ex vna iacendi figura in aliã crebro se
transferentem, vt ipsam sine febre reperi, percontatus sum, q̃cunq; sigillatim illi cõtigisse pote-
rant, ob q̃ uigilias euenire scimus. Illa autẽ uix, & interdũ nihil respõdebat, perinde atq; frustra
se interrogari significaret: demũ auersa, stragulis adductis se totã operuit, & quodã paruo uelo
supra caput adducto in morẽ eorũ, qui dormire uolunt, cubare cœpit. Id uidens discessi, duorũ
alterũ mecũ ipse colligens, uel atræ bilis vitio mulierem animi deiectionẽ pati, uel rei, quã fate-
ri nollet, mœstitia laborare: quã ob rẽ postero die cuncta diligentius obseruare proposui. Cum F
itaq; accessissem, ex ancilla, quæ ipsi assistebat, cõperi fieri nõ posse, ut tunc ægrã dominam vise-
rem: abij igitur, & deinde rediens, ut idẽ denuo comperi, tertio reuersus sum, & tum ancilla re-
nuncianre, ut discederem (nolle.n.tunc heram uexari, nã simulatq; secundo recessissem, abluisse
se illã, & solitũ cibũ sumpsisse) discessi: & sequenti die rediẽs, solus cũ ancilla uarijs de rebus diu
collocut⁹, aperte mestitia quapiã dominã laborare cognoui, quã casu postea reperi. opinor, quo
modo Erasistrato quoq; obtigit. Nã, cũ prius noscerẽ nulla corporis parte mulierẽ affictari, ue-
rũ aĩ molestia tñ quapiam perturbari, contigit, ut, quo tempore fœminam inspicerem, istud ip-
sum, quod esse suspicabar, mihi cõfirmaretur: Nã quidã tũ è theatro cum uenisset, narrassetq;
se Pyladem saltantẽ conspexisse, statim mulieris vultus, & faciei color immutatus est: quod cũ
uiderem, brachio manũ statim admoui, pulsumq; subito uarijs modis agitatũ inueni, id qđ ani-
mi perturbati indiciũ est: talẽ.n.pulsum, & qui de re aliqua certant, habere solent. Quocirca se-
quẽti die culpiã ex iis, qui me sequebãtur, præcepi, ut, cũ ad mulierẽ uenissem, me parũ post sub-
sequeretur, & nunciaret Morphũ eo die saltasse: quod cũ fecisset, nullã in pulsu mutationem ob-
seruaui. Sequenti die quoq;, cum iussissem, ut idẽ annunciaret histrionẽ, qui ex tribus reliquus
erat, saltasse, similiter pulsus nõ se mutauit. Quarto die, cũ ad multã noctẽ de industria expectas- G
sem, vbi renunciatũ esset Pyladẽ saltasse, diligenter annotaui pulsum uarijs modis subsultasse:
atq; ita mulierẽ Pyladis amore captã deprehendi: quod secutis ẽt diebus attentius obseruatũ,
me in opinione adhuc magis cõfirmauit. Ad hũc modũ, & alterius cuiuspiã diuitis seruus atriẽ-
sis mihi cognitus est simili morbo laborare. Nã cũ mœstitia afficeretur ex eo, q a rõnẽ pecunia-
rũ, quas administrauerat, redditurus esset, summæq; nõ parũ deesse sciret, p̃ mœrore uigilabat:
aĩumq; despondẽs rabescebat. Prius itaq; illius domino senem seruũ nullo corporis morbo la-
borare asserui: deinde, ut aĩaduerteret, monui, atriẽsem propterea timere, quia rationẽ eorũ, q̃
adminstrarat, expostulaturus esset, tristitiaq; ip̃m idcirco angi, scientẽ haud parũ deesse. Vt igiť
me bene coniectasse dominus respondit, maioris notitiæ gratia cõsului, ut atriensi diceret, se id
tñ argenti, quod haberet, repetisse, ne cõmissa alteri seruo, quẽ nõdũ expertus esset, domestica
gubernatione, hic inespectata morte periret: nã ab eo postea rõnes exposcere nõ oportere. Vt
autẽ dñs hæc ei exposuit, credens se administrationis suæ rationes non redditurũ, atq; idcirco
tristitiã aĩo deponens, pristinum corporis habitũ tertio die recepit. Quid igiť medicos fefellit,
qui ante me seruũ hunc, & mulierẽ inspexerãt? nã hæc vulgari prudentia reperiuntur, etiam si
quis exiguã medicinę scientiam adeptus sit: Arbitror, quia nesciunt, quid ab aĩo p̃turbato cor- H
pus pati soleat: fortasse uero nec à concertationibus, & pauoribus aĩum ex improuiso turbanti-
bus immutari pulsum intelligunt: quod cũ sciret Erasistratus, & esset eadẽ domus iuuenis ægro-
tantis, & dilectæ fœminæ, facilius, q̃ ego amorem deprehendere potuit, cum frequentius æger
amatã intueretur, & nõ pluribus interiectis diebus, quẽadmodũ nr̃a mulier neq; tũ deniq; uiso
Pylade, sed nominato solum, turbaretur. Nugæ sunt igitur, quod aiũt aliqui, pulsum amatorie
moueri, eorum, qui uel nesciunt amoris pulsum nullum esse, uel putant re quapiam animo per-
turbato pulsum non immutari, sed in eandem æqualitatem, & ordinem eum perseuerare.

Quibus artibus Cyrillum Boethi filium clàm cibum sumere deprehendit. CAP. 7.

HVius gratia si unũ insuper adiiciam, ob quod primo q̃dẽ Boethus obstupuit, mox uero, ut
accepit, quo pacto inuenissẽ, non mõ non mirari se amplius affirmabat, sed etiã id nescien-
tes tanquam medicinæ imperitos uituperabat, ad aliud quippiã narrandum descendã. Cũ ægro-
tasset alter filiorũ Boethi, & liber à morbo factus, rursus in morbũ incidisset, deindeq; soluta fe-
bre denuo febriret, dicerẽq; ego puerũ aliq̃d clã comedere (nã, q̃ palã exhibebanť, & qualitate
idonea, & q̃titate cõgrua erãt) pueri matrẽ p̃mittẽtẽ se filiũ diligẽter obseruaturã esse. custodẽ
pť adhibuit, q̃ tota die sec⁹ puerũ sederet, nec ad eũ quẽq̃ uenire, sineret, noctuque cubiculũ, in
quo

A quo dormiebat, diligenter clauderet. Cũ igr quatuor dieb⁹ puer ita seruatus, noctu incaluisset, indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensum duxit. subsequebant autem Boethũ, ut scis, q̃cunq; in uia nobis obuiam fiebant, quorum in numero, & tu Posthume fuisti. Vt igit domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatũ, ubi lectus erat, in quo pueri mater sedebat. Huic lecto parum infra medium lectulus iungebat, in quo puerum iacentem mater seruabat, nequis ad ipm accedere posset: sella uero una lectulo aderat, qua lis lectulorũ ceruicibus hærere solet: è regione lectuli, ad extremas, & superiores partes lecti, duæ sedes sibi ꝓpinquæ iacebant, in q̃bus ut nos Boethus sedere fecit, ipse secus uxorẽ sedit. Et mox, Adduxi tibi uxor, inquit, Galenũ hunc, ut ex te audiat, qua diligẽtia Cyrillum custodisti: nihilq; in uictu per hosce quatuor dies aberratũ esse: & uideat, nũquid re uera præterita nocte febrierit, an tu mihi renunciãs ipm calidiorẽ euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrẽ, calorem aliqua alia de causa forsitã excitatum: ut nobis, & quo mõ se nũc habeat, aperte denũ ciet, & q̃ ad uictum pueri faciunt, oĩa præcipiat. Hic ego, ut pueri uenã in brachio pulsantem attigi, sine febre quidem ipm esse pronũciaui: me uero deludendi hisce, qui uatẽ me appellare cõsueuissent, ansam dare. Excipiens Boethus, & ego, inquit, in cõparationem illorum soleo te re

B uera, ut scis, uatem appellare, quoties aliquid ꝑdicis, quod æmuli tui negant præcognosci medica facultate posse. Atqui hactenus, subiunxi, ea oĩa te docui medica arte inueniri, priscosque aliquot medicos hisce de reb⁹ cõscripsisse. His dictis, effari me oẽs uaticinium iubebatis: & ego rogare uos, ut adhuc semel pueri pulsum me tangere sineretis: qđ ut feci, testis eris Boethe, dixi, neminẽ mihi huc uenienti, tecũq;, dum huc ueniremus, colloquẽti, significasse, q̃ uaticinaturus sum. Asseuerante illo se, quæ dicerem, attestari, nosti, quãtopere ridens, aduertere nos, & auscultare iussi, uatis oraculum huiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hac in cella comedẽdũ quippiã absconsum est, ut, q̃n mater ad balneum itura, domũ hãc clausit, & securitatis gr̃a clauẽ in loculum coniectã obsignauit (hoc.n. ipsam interdum facere cõperio) filius id, qđ absconsum est, sumat, atq; ita demum comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumq; puerum in cubile matris transtulit, & iussit pueri lectulum insterni, obseruans, an absconditi quippiã, ob excuteretur, appareret. Verũ, ubi, & quæ superimponebantur uestes, & q̃ substernebantur, oẽs excussæ fuerunt, lectũ quoq; agitari ꝑcepit, & sellã attolli, inspiciens, an absconsi quippiã sub ipsis uideret. Demũ, ut ne hoc pacto q̃dẽ aliquid cõspectũ est, puerũ è cubili matris in lectulum trãstulit: uxoris quoq; cubile totũ excuti, & denuo insterni ꝑcepit. Quibus peractis, q̃d nũc, subridẽs in-

C quit, uĩ uates prosat? Hic ipse nõ poterã nõ mirari, nihil ibi repertũ fuisse uidẽs, ubi occultum aliquid extitisse credidissem: ideoq; surrexi, & qđ solum intactũ supererat, q̃a, quod quærebamus, absconsum illic nullus existimasset, attollens excussi. Erat aũt exiguũ prorsus matris uelũ sellæ impositũ, ex quo cõmoto panis frustũ in terrã cũ cecidisset, clamorẽ magnũ uos oẽs sustulistis: atq; cũ Boetho simul, & abũde risistis, & uatẽ laudastis. Boethus itaq; plus cæteris in risum effusus mirabatur, quo mõ pulsus occultatũ cibũ mihi significare potuerit, & nunciarit id, quod à puero fiebat, dũ mater lauaret. Tũ ipse, solertissime Boethe, nõ q̃a pulsus id admonuerit, hoc iõ cõiectauit Galenus tuus, sed clauso diligenter cubiculi ostio, difficile nõ fuit conijcere, in tã lõgo tpe cõmedendi copiã puero fuisse: uerũ nec occultari q̃ppiã, nec id, quod occultatũ erat, cibũ fuisse, pulsus mihi significauit: sed, cũ puerũ agitatũ uiderem, nõ iudicaui, ut in amante fœmina, & in seruo timente fecerã, ob aliquã animi perturbationẽ puerum agitari, ꝑsertim cum puer febre prorsus careret. At, si me interroges, vñ collegerim id, quod abditum latebat, cibum fuisse, si mentẽ huic quoq; rei adhibueris, exponã. Cũ neq; oratione puer habiturus esset, neq; in palæstrã descẽsur⁹, nec aliqua in re sui ꝑiculũ facturus, aut deniq; à quoquã reprẽsus fuisset, ab excessu corporis aliquo potius, q̃ ab ulla aĩ perturbatione, cõmotionẽ eã pulsus pẽdere con

D ieci. Hæc simulatq; Boethus audiuit, per Deos, inquit, nõ miror, cũ ita res inuestiges, si nullus alius medicus ista sciat: perspicuum est autẽ eos nescire, cũ ipsi, quod tu facis, nunquã efficiãt: & te ista alio quouis mõ potius, q̃ medica disciplina, facere diuulgent: uidenturq; mihi, subiungens dicebat, nõ solũ, qualis altercantium pulsus esse deberet ignorare, uerum ẽt neq;, si q̃squam eorum casu noscat, q̃ tu collegisti, scire colligere, cum neq; suapte natura solertes sint, neq; se in disciplinis exercuerint. Ar, respondi, satis ad male agendum, & exercitati, & sapientes sunt.

Boethi uxorem ætera profluuio laborantem præter spem aliorum sanat. CAP. 8.

HOrum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum uero omnium, quæcunq; gessi, quo tpe primum Romam uenimus, multos alios: quæ, puto, uniuersa intellexisti ab iis, qui à nobis sanitati restituti fuerunt: Inter quæ, & hoc fuit re uerã admirabile factũ, ob quod non solum mira loquentẽ, sicuti prius me plures medici, sed mira faciẽtem, appellarunt. Boethi uxor, cum in muliebrẽ fluxum, quẽ uocant, incidisset, celebres medicos uerita, inter quos, & ego tum ab omnibus habebar, obstetricibus consuetis, optimis sanè omnium, quæcunq; in urbe forent, primũ utebat. Vir eius, ut ipsam nihil inde leuari uidit, ꝑcipuos quosq; medicos cõuocat, & eos quid opus sit factu, considerare iubet. Postq̃ in eã sententiã ab oĩbus itum est, ut ea remedia adhiberentur, q̃ ab Hippocrate, & aliis post Hippocratem optimis quibusq; descripta fuissent, uoluit,

Boethus, semper interessem mulieribus, quoties aliquid ægrotāti ministrarēt uxori, probarem- E
que singulas medicamentorū materias: quarū intentio summatim erat, nō uterū mō, sed uniuer
sum corpus ēt siccare: unguēta insuper adstringentia admouei e muliebribus locis. Morem Boe
tho gerebam. Sed, ita faciendo cum deterius reddi morbus in dies uideretur, iure mecum & rē
liqui dubitare cœperunt: &, quamuis omnes requireremus ad alium sanandi modum transire,
melius tñ quicquā, aut ratione inuētum, aut experientia repertum, nō occurrebat, q̃id, in quo
optimi quiq; medici paulo ante consenserant. Interea uero tumor in uentre, qualis p̃gnantibus
suboriri cōsueuit, apparuit: quam ob rē ex ministrantibus mulieribus nō nullæ re uera prægnā
tem esse ægrotantem credidere: nō tñ medicorū aliquis id uerum esse arbitratus est, nā mulie-
bris fluxus indicia, q̃ singulis diebus excernebantur, earum opinioni refragabantur. Cū igitur
ægrota mulier ab ancilla, quā fidā habebat, & alia sibi fieri permitteret, quæ in prægnātibus fie
ri solent, & singulis diebus lauaretur, contigit, ut in prima balnei cella uehementissimis dolori-
bus correpta, quales parientibus aduenire solent, humoris aquei usque adeo multum excerne-
ret, ut aīo defectā è balneo ipsam extulerint. Inclamātibus ergo, & uociferātibus ancillis, uerū
neq; pedes, neq; manus, neq; os uentriculi, qđ usitato noīe stomachus appellatur, fricantibus,
ipse, qui casu ante fores balnei cōstiteram, audito clamore, intro me proripui: conspiciensq; fri- F
gentem, manu nardino unguento admota, stomachum laborantis ex eo cōfricui: ancillasq; ius-
si non frustra clamare, sed unam pedes calefacere, aliam manus fouere, reliquas odorandū ali-
quid naribus supponere: tūc itaq; celeriter ipsam recuperauimus: Subsidente uero ob inanitio
nem uentre, summopere lætata est obstetrix, nō tā quia, ut opinabaẽ, prægnans non fuisset, quā
ut summisso uentre, medicis, qui sibi nō crediderant, aperte cōtradiceret, eo q̧ uere intumuisse
uentrē percepisset. Dubitantibus itaq; singulis, quid factu opus esset (nā nec ad priorē intētio-
nē mulierē sanare satis fidebant, nec ad aliud curationis genus transire audebāt) noctu mihi ea
de re cogitāti tale quiddā nouum occurrit. Nā, qñ, ut dixi, mulier aīo defecit, nihilq; adiumēti
ancillis afferentibus, sed tm̃mō clamantibus, ipse arrepto nardi unguento præcordia confricui,
recordatus sum me tantā mollitudinem illic reperisse, ut, cum aīaduertissem postea me uiolen-
tius à principio præcordia fricasse, timens, ne carnem liuidā redderē, à uiolēta cōfrictione desti
terim: partes.n. oēs circa p̃cordia, si quis exacte cōparare uelit, lacti, qđ coagulaẽ, nōdum tñ in
caseum obduruit, similes fuerant. Prorsus itaq; mihi uisum est insistendū nimiæ humiditati exic
candæ morbi, qui aquosus esset: excogitandumq; talē sanādi modū, quo nō solū humiditatem
siccaremus, uerū ēt ita calfaceremus, ut æstatis p̃sertim tpe, ægrotantis corpus nō liquesceret, G
qđ frigidæ, & humidæ tēperaturæ supra modū erat: Huius tñ cōtrarium tunc faciebamus, cū
ipsam in harena maris calida decumbere p̃ciperemus. In aliud quoq; erroris genus, quod pleris
que in morbis occurrit, tū nos ēt incidere collegi: labunẽ.n. sæpe medici, dū id quidē, quod re-
dundat, euacuant: ne aūt illi simile aliud gignatur, non prohibent. Atq; ideo mecū decreui, ut
uniuersa uictus ratio ad duo inclinaret, potus paucitatē, & totius corporis frictionem, quā nō
ex pice, & resina subsequereẽ inunctio, sed ex melle solo, multū q̧dem cocto, nō tñ refrigerato,
ut hac in re fontanæ aquæ similis æstiuo tpe foret. Ac quēadmodū p̧ cutē humorē redundātē
euocare melius esse cognoui, sic medicaminibus urinā cientibus eundē p̧ uesicā educere deli-
beraui: dandāq; operā cēsui, ut p̧ aluū ēt detraheret. His aīo p̃sumptis septē fermè diebus, qui
subitā illā euacuationē subsecuti fuerāt, Boethū, q̧ nos, & separatim singulos, & simul oēs, ali
quē sanandi modū p̃spicere hortabaẽ, seorsum ab amicis, & domesticis in aliā cellā abductum,
ita sum allocutus: Me, quē probe nosti usq; in hodiernū diē, ne in una quidē re ad medicinā spe
ctāte deliquisse, tecū ipe cōsidera, an totos hos decē dies circa uxorē tuā operā, quā uelim, p̃sta
re sinas: ac, si melius interim se habere uidebiẽ, totidē rursus diebus aliquid demuo circa eandē
agere iubebis: sin nihil tibi profecisse uisus fuero, tū deniq; ab ea prorsus & ipse recedā. Hoc cū H
mihi prōpte Boethus cōcessisset, medicamēto aqueū humorē p̧ aluū educente primo usus sum:
post aquā, in qua asarū, & apium ferbuerat, bibendā exhibui. Cū itaq; duobus primis diebus,
his remedijs adhibitis, uterus minꝰ fluere cœpisset, tertio die rursus haud multū medicaminis
illius exhibui, quod per aluū trahebat ea, quæ in uterum repebant, cū nō solū per urinā, sed p̧
aluū ēt, humorē deriuare uellē. Ab eo die postea quotidie, & melle ipsam punxi, & corpus cō-
fricui, mollissimo primū, tū asperrimo sindone. Mōtanarū insuper auiū carnes, & pisces saxati-
les comedendos obtuli. Cū igiẽ diebus quindecim hiscn remediis usus essem, nullū prorsus mor
bi uestigium apparuit. †Quod cum aīaduertisset Boethus, quia plus ēt, quam prōmiseram, me
præstasse uidit, ut prorsus uxorem suam liberarē, postulauit: præceptaq; exhiberem rogauit, q-
bus in posterum amplius eo morbo non ægrotaret. Cum itaq; mense transacto, & bene colora-
ta mulier adeo foret, ut ad naturalem habitum nihil penitus desiderari posset, nec amplius flu-
xus indicium aliquod superesset, quadringentos aureos ad me Boethus misit, & nobilium me-
dicorum inuidiam auxit: nā me apud eos laudibus summis extollebat, affectabatq;, sicut & Se-
uerus, mentionem de me facere apud Imperatorem Marcum Aurelium Antoninū, qui Romæ
tunc erat: nam Lucius iam ad Parthicum bellum à Vologeso illatum urbe exierat.

† Sic melius, & Græco codici accommodatius. Cognoscēs Boethꝰ, me plꝰ quam promiseram præstantē perfecte curasse affectionem, rogauit præcepta darem.

A *Galeni reditus in patriam, eiusq; ab Imperatoribus reuocatio.* CAP. 9.

VErum ego, illorũ voluntate pspecta, ueritus, ne, si hoc anteq̃ discedere facerent, a reditu in patriã prohiberer, hortatus sum eos, parumper ab hoc officio desisterent, me dicens tps ipsis significaturũ, quo apud Imperatorem cõmendari uellẽ. Quãobrem statim, ut audiui seditionem Pergami sedatã, egressus sum Roma perinde, atq; in Campaniã iturus, è seruis uno domi relicto, qui res meas custodiret: cui digrediens præcepi, ut cum nauigium aliqđ in Asiam iturũ nactus esset, vno die quẽpiã ex suburra institorẽ uocaret, eiq; suppellectile oĩ diuendita, quãprimum vrbe exiret, & nauim ascendens, ac per Siciliam iter faciens, Pergamum rediret. Atq; hæc haud multo post acta sunt. Ego uero, ut Capuam ueni, inde Brundusium properaui: quo cũ peruenissem, decreui primo quoq; nauigio discedẽte, Dirrhachium, aut in Græciam traiicere, ueritus, ne quis Romanus Princeps, aut ipse quoq; Imperator meo discessu cognito, militem ad me, tanq̃ ad fugitiuum quempiam reuocandum mitteret: quamobrẽ sequenti die Casiopen nauigaui. Interea uero amici, quos Romæ deseruerã, me q̃rentes, ab eo seruo, quem reliquerã, sciscitabant, ubi nã essem, & audientes me in Cãpania diuersari, primo quidem id, qđ erat, suspicati sunt: postea uero, cum neq; seruus, quem Romæ reliquerã, cõpareret, id me fecisse agnoue

B runt, qđ pridem ipsis affirmauerã: ac uix tum deniq; oẽs illi, qui re uera ꝓpositum meum fuisse Romã deserere prius non crediderant, non mentitum me, sed uera dixisse crediderunt. Tpe itaque haud multo post, cum ab expeditione Parthica Lucius redijsset, bellumq; cõtra Germanos suscepisset, occasio amicis de me apud Imperatores colloquendi affuit. Nã cum sermo de hisce incidisset, qui non uerbis, sed operibus, artẽ medicã, & philosophiã exercerent, nõ pauci eorũ, qui cũ Imperatoribus erant, talem me esse, qualem requirebant, asseuerarunt: quare, cũ iam ex urbe in hostes mouissent, ac, dum Aquileæ hibernarent, exercitũ colligere, & instruere decreuissent, nuncios ad me miserunt, qbus ut ad se uenirem iubebar. Cæterũ Lucio media hyeme ad superos concedente, frater eius, vt cadauer Romã retulit, &, q̃ cõsueta sunt fieri, peregit, iter in Germanos suscepit, atq;, ut se subsequerer, mandauit. Verum, bonus & humanus cum esset; ipm, sicuti scis, persuadere ualui, ut me in urbe relinqueret, pſertim cum breui rediturus esset. Toto igitur eo tpe, quo Antoninus abfuit, memor prauitatis, & medicorum, & philosophorũ, qui tum Romæ degebant, interdum ex urbe secedebã ad eum locũ, in quo Antonini filius Cõmodus alebatur, Pitholao cõmissus: cui & ab Imperatore, si qñ puer ægrotaret, me accerseret, iniunctum fuerat. Præter opinionem igitur cum Imperator diutius Germanico bello detentus

C fuisset, oẽ id ocium ad scribendum contuli: multosq; tum libros composui, ad philosophiã medicinamq; spectantes: quos, reuerso Romam Imperatore, legendos amicis efflagitantibus permisi, q̃ apud eos tm̃ illos fore sperabam: nam, si dandos indignis scissem, ne amicis quidem ipsos pbuissem. Voco aũt indignos, quicunque malo sunt aĩo, nec libros, ut discant, legunt, sed ut quempiam inde calumnientur. In hisce igitur libris oĩs ea facultas exposita est, quæ & ex pulsibus, & ex alijs signis præcognoscere docet: quamobrem, si per te ipsum discere uoles, qua disciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilij filio prædixi, facile tibi & dilucidum erit, si libros De crisibus a me conscriptos leges, præsertim cum a puero in geometria, & dialectica uersatus sis: triuialibus autem istis medicis, qui ab exercenda medicina recesserunt, & se totos improbitati cõmittentes, artem suam in ea exercuerunt, neque intelligere quicquã eorum, quæ ibi scripta sunt, neque est audire concessum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidiuæ febris præcognitio, & illius per sudorem discessus. CAP. 10.

SExtus † in morbũ incidit acutũ adeo, vt septimũ diem euadere non posset, quin iudicaretur. Quonã pacto aũt habeat huiusce rei ꝓcognitio, in libris De crisibus scriptum est: in quibus etiam docuimus, quo mõ crisis sæpenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die

D erũpit. Atq; hoc sexto euenire posse, quarto die cognoui. Quãobrẽ interroganti Pitholao cubiculario, quidnã fore uaticinarer (interrogabat aũt, qm̃ experientia nouerat me prius multa pdixisse, q̃ sapientissimi medici pſciri non posse asseuerabant) rñdi subridens, non posse morbũ ultra septimum diem ꝓtendi, uerũ septimo, uel sexto die prorsus iudicatum iri. Quòd si sexto iudicetur, reuersurum morbum: sin septimo iudicetur, integram eam iudicationem fore per sudorem uero necessum esse eã iudicationem euenire. Cum igitur sexto die, quemadmodũ dixeram, morbi iudicatio aduenisset, Sextus, qui supra modũ contentiosus erat, ut me, non redeũte febre, redargueret, quotidie q̃dem lauatum concedebat, sed neq; uinum bibebat, neq; quicquã aliud assumebat pter ptissanam, uel solam, uel cum panis micis: interdum quoq; solo pane tm̃ aqua macerato contentus erat. Hæc usq; in duodecimũ diem faciens, meam se pdictionem uicisse iactabat. Decimotertio die aquosi vini pauxillum bibit, ac parumper copiosiorem cibũ, q̃ antea, tenuem tñ adhuc, accepit: sequenti die, qui a primo decubitus tpe quartus decimus erat, febrire cœpit: sed, ne qs id mihi renunciaret, magnopere uetuit, existimans eã febrem, neq; uehementem fore, neq; ultra diem unum progressuram. Procedente uero die, cum febris assidue plus augeretur, Claudius Seuerus, ubi eũ febricitare intellexisset, de suis ædibus, q̃ propinquæ erant, in Sexti domũ se contulit: ibiq; postq̃ Sextum non mõ febrire cognouit, sed ualde iam febre

† *Graecus codex Σέξτος τῶν Ἀντωνίου ὑιός. i. Sextus Antonini filius. Interpres antiquus Sextus Antonij filius.*

febrire deprehendit: primo quidem ipm percontatus est, quam ego sententiam habuerim de fe E bre, q̃ tum inceperat: deinde, ut ex eo veritatē intellexit, atq; ob concertationis studiū ad me nocandū quemq̃ nō misisse, statim me accersitū misit, quo & Sextum uiserē, & se postea conuenirem. Quibus peractis interrogauit me Seuerus, quid uā de morbi reditu mihi uideretur: cui ego respondi, quæ Sexto paulo ante dixeram, post tres dies eam febrē, quæ satis magna interim esset futura, desiturā: atq; decimoseptimo die, si quis à primo decubitu numeret, iudicatio nē facturā. Sextus itaq; libenter audiens breui morbū solutum iri, prompte mihi fidē præstitit: quod n. quisq; cupit, id nimirū quoq; facile credit. Seuerus autē, quamuis me quidem de salute Sexti non deceptū iri crederet, de die tñ, in quo penitus à morbo liber futurus erat, mihi fidem nō adhibebat, existimans esse difficile, nō expectato saltem sequenti die, quid quarto futurum esset, firmiter pronunciare. Sic itaq; animatus subsecuto die, cum vix dum illuxisset, ad Sextum misit quendam, qui me ibi opperiretur, & post inspectum Sextum ad se duceret. Quam ob rem, ut Sextum uisitaui, & ad eum ueni, contradicis, inquit, illis, quæ heri Galene dixisti, an in eisdē permanes? cui ego nunc etiam magis, q̃ heri, eadem affirmo. Rursus quoq;, cum me post prandium ad se uocasset, denuo percoutatus est, an etiam Sexto, quo die prædixeram, aduenturam firmiter existimarem: cognouitq; me magis, q̃ pridie, eadem affirmare. Item & sequenti die per F contatus est, nunquid eandem prorsus sententiam, quam prius affirmassem, retinerē: an potius aliquid ex ijs, quæ dixissem, immutare uellem. Tum ego, eorum quid. m., quæ prædixissem me sane quippiam immutare nolle, sed quædam potius illis adijcere insuper uelle respondi. Sciscitatus est ille denuo, quid illud esset. Et ego, cum septimusdecimus dies, inquam, aduenerit, sudor hora noctis secunda erumpere incipiet. Tum ille, nunquid & Pitholao, subiecit, hæc dixisti? cui ego me dixisse respondi, nec dubitare Pitholaum asserui, quin oĩa, sicut dixi, eueniant, & Sextus quemadmodum dixi, sanus fiat. Tum ille, prorsus, inquit, ista Pitholaus Imperatori significauit. Fortasse, inquā ego, q̃ q̃ mihi curæ non est huiuscemodi gloria: neq; enim obambulans, meas prædictiones, & quos sanauerim, prædico, ne me plus medici, & philosophi odio prosequantur, & delusorē atq; uatem appellent, ac huiuscemodi alia de nobis obloquantur: Vobis autem amicis, qui ex istorū imperitia medicinā uituperatis, artem quidē ipsam Apolline, & Aesculapio dignam ostendo: Hosce uero medicos ita medicinam dedecorare cōmōstro, uelut philosophi philosophiā, qui, licet nihilo melius cæteris vulgaribus uiuant, honesto tamen philosophiæ cognomine se ipsos appellant. Hæc itaq; Seuero tunc ipse dicebam, tu uero Posthume pulchre nosti, q̃ tunc esset medicorum ferme omnium malignitas: aperte nanq; desiderabant, ne uoti cōpos fie G rē, & tota die submittebant, qui singula explorarēt, & ipsis, quid ageretur efferrent: non tamen, quæ Seuero, & Pitholao prædixeram, sciebant, aduentāte crepusculo futuræ crisis initium conspectum iri. Quamobrem, cum hora septima grauiter febrire Sextum accepissent, ridētes & plane læti, quibuscunq; occurrentibus, quo mihi detraherent, inculcabant: Admirandum Galeni uaticiniū contrarios exitus sortitum est. Cæterum, ut crisis, sicuti dixeram, obtigit, secus postri die loquebantur, atq; pridie blatterauerant: nam præ pudore cuncti se ab omnibus auertebāt. Quanq̃ hęc prædictio nihil, quod mireris, continet, si eorum memor es, quæ tibi in cōmētarijs, quos in primum Hippocratis librū De vulgaribus morbis conscripsimus, & præterea, quæ in libris De crisib⁹ docuimus, didicisti. Nā medici isti nō solū ea, quę sunt ab antiquis scriptoribus hac de re literarum monumentis cōmissa, nesciunt, sed ne ægritudinū dies, cum septimum transierint, amplius enumerare ualēt: præsertim si ægrotus, postq̃ à febre liber fuerit, denuo febrire incipiat. Atq; ab Hippocrate in libris De morbis uulgaribus descripti sunt omnes dies uniuscuiusq; ægrotantis, ad extremā vsq; morborū solutionē, non solum quartodecimo die factam, sed & sexagesimo, & octogesimo. Quocirca, sicuti modo narrabam, hæc prædicere quāuis vulgaribus istis medicis admirabilis res uideatur, re vera tamen admiratione digna nō est: ueluti neq; H cognitis omnibus, qui aderant, symptomatis, quo tempore Antonius abluit, Commodum eius filium sanare.

Ventriculi laborantis ab inuasione febris dignotio. CAP. II.

VErum id, quod nuper in ipso contigit Imperatore proculdubio mirandum est. Arbitrabatur. n. tam ipse, q̃ medici omnes, qui cum eo peregrinati fuerant, febris initium extitisse: uerum decipiebantur uniuersi secundo † etiam die, mane, & octaua hora. Acceperat enim primo die hora prima ex eo medicamento, qđ amarum & sacrum appellant: deinde, quemadmodum ipsi mos erat singulis diebus, eo quoq; die theriacā assumpserat hora sexta ferē: postea lotus circa Solis occasum cibi parū ceperat. Cū itaq; tota nocte torminibus, & uentris profluuio vexatus ideo febiiret, a medicis inspectus quiescere iussus est, atq; nonem horis ab eisdē sorbitione sustentatus. His ita peractis, accersitū nos uenit Imperatoris noīe, nescio quis, accensis funalibus, ut & ipse in palatio cubarem. Quamobrem ante Solis ortum, cū tres essemus, qui Imperatorem uiserent, & eius pulsum attingerent, cæteris febrilis cuiusdā annotationis principiū adesse uisum est, mihi uero silentiū seruare. Atq; ideo conuersus ad me Imperator, quidnam esset postulauit, q, cum reliqui pulsum attigissent, solus ego non attigerim. Cui ego sic rñdi, hosce,

† *Et tertio ad dit Gra. codex ac antiquus in terrores, & si in antiquis desunt, & octaua hora.*

te

A te cum bis iã tetigerint,ac forsitan aliàs sæpe,dum tecũ in exercitu essent, expertiq; sint pulsus
tui naturalẽ habitum,me melius p̃ntem affectum cognituros spero.His dictis , iubẽte illo,ut se
tangerem,accessi:& perpenso ad ætatis, & naturæ mensurã pulsu,plurimũ ab eo differre, q̃ fe-
brilem annotationem sig̃net,r̃ndi, febris quidẽ insultum eũ mihi non uideri,sed eius stomachũ
atteri ab assumpto cibo, anteq̃ excernat, * æstuante . Tum ille dignotionem n̄ram laudans,ter
hæc uerba subiunxit: Hoc est,hoc ip̄m est,qđ dicis, sentio.n.me frigido cibo grauari . Quæ cũ
dixisset,quid opus esset factu,postulauit:cui ego,q̃ noueram,subieci in hunc modũ : Si quispiã
alius esset,qui hoc morbo laboraret,bibendum ipsi dedissem , quemadmodum solitus sum,ui-
num pipere inspersum: vobis aũt Regibus,quibus tutissima remedia medici admouere consue
uerunt , lanæ manipulũ nardino pigmento calido intinctum ostio uẽtriculi imponere sufficiet.
Tum ille,aliàs quoq;,subiunxit,solitus sum purpureã lanã, & nardinũ pigmentũ calefactũ sto-
macho superimmittere,quoties molestus mihi esse cœpisset.His dictis,Pitholaũ facere impera
uit,q̃ p̃ceperam,& simul nos dimisit.Postq̃ uero & unguentum uentriculo impositum est,& pe
des calidis manibus attrectati incaluere , uinum sabinum poposcit, atq; pipere insperso bibit .
Subindeq; ad Pitholaum conuersus, vnum,inquit,medicum hẽmus,eumq; sanè liberũ. Indeq;
B alia de me dixit,q̃ postea sp̄ in ore habuit,tibi non incognita, me principem locum inter medi
cos tenere,& solum philosophum esse.Expertus nanq; multos fuerat , non solum auidos pecu-
niæ,sed & ambitioni,& glorię deditos,& inuidos,& malignos. Quemadmodum igitur dicebã,
nõ est a me quicq̃ maiori dignum admiratione,q̃ hoc,aĩaduersum.Cum.n.ab oĩbus,qui se stre
nue in pulsibus tractandis exercuerant, quorum unus & Archigenus fuit, quodnã esset febrilis
inuasionis peculiare signum,q̃reretur:atq; alij se eum deprehendere dicerent, qñ contrahi arte
ria incipit,alij contra ne sentiri quidem arteriæ contractionẽ affirmarent:ego bona quadã for-
tuna (quid.n.aliud quispiam appellarit tactũ minimas ẽt quasq; pulsuum dr̄ias apprendentẽ?)
non nullos medicos usq; adeo aberrare deprehendi,ut plures incipientes febrire, quos illi cœ-
natum,aut lauatum miserant,a balneis,& cibo prohibuerim.Qua p̄p̄ febrilis accessionis initiũ
eum sp̄ summo studio noscere tentauerim,audacius forsitan,quàm par erat,sed tñ fidenter, cũ
primum Imperatoris pulsum attigi, ausus sum enunciare contrarium eius,quod ipse de se senti
ret,& alios medicos asserere audiret . Nam,quæ in Commodo præsensimus,magnam licet ad-
mirationem apud alios consecuta sint,antedictis tamen re uera plurimum cedunt .

Faucium inflammationem ex pulsu cognoscit, & ex inconuenientis medicamenti
C *usu, & oris inspectione.* *CAP. 12.*

REdierat Cõmodus a†lucta,cũ ecce prius,q̃ cœnaret,hora† octaua febris satis uehemẽs eũ
adorta est.Mihi uero, vt pulsum attigi,mẽbrum quodpiã inflammari uisum est . Qđ simul
atq; Pitholaus audiuit,mirari se dixit,quo mõ faucium inflãmatio pueri pulsum immutare pos
set:neq;.n.eum alia ulla in parte inflammationem hr̄e:atq; ita Cõmodi os adaperiẽs,inspicere
me iubebat.Cũ igitur fauces asperas quidẽ & rubras admodũ esse, parum tñ intumuisse, vidis-
sem,quis illi os colluisset,postulaui,medicamento plus,q̃ puero cõueniret,adstringente.Rñden
te aũt Pitholao se eum fuisse,qui pueri fauces abluendas censuisset medicamento,qđ ex melle,
& obsoniorũ rhu cõpositum fuerat, id ut omitteret iussi, & aquã mulsam, in qua rosæ ferbuis-
sent,admoueret,p̃cepi: eaq; sola vteretũ nocte illa, & subsecuturo die sæpius, ac post eum diem
ẽt nocte uentura.Tertio aũt die primo mane,cũ inflãmatio prorsus subsedisset, & penè sine fe-
bre puer esset,Pitholaum monui, paulo post alumnũ in balneas cubiculo uicinas ductum aqua
p̃funderet alueo contenta , ac reliquũ quidẽ corpus obrueret , caput aũt solummõ mergeret.
Quæ cũ peregisset,& large prandiũ exhibuisset, sub horã tertiã Ania Faustina Imperatori m̄ri-
monio iuncta,p̃inde atq; se excusatura,q̃ pridie Cõmodũ non uidisset,accessit: Et heri,inquit,
D post prandiũ noui te fili ęgrotare:hisq; ẽt addidit, Notum puto,debuisse uos octauã horam ex-
cessisse,qua febris inuadere solebat.Subrisit Pitholaus: & quo mõ nõ expectassemus,inq̃t Thes
sali diatriten p̃teriisse,†nisi nos Galenus iste, ut hoc mane puerũ inspexit squalidũ , ac modice
febrientẽ,p̃hibuisset?quin & hoc uespere lauet se rursus,mãdauit,ac cęnet,quẽadmodũ sanus
facere cõsueuerat.His auditis Faustina parũper ibi cõmorata, me manu apprehẽdẽs exiuit,ita
in medicũ quẽpiã ex comitibus suis methodicũ iocans:Galenũ hunc uides non uerbis, sed re-
bus,uos methodicos expugnare.Multos.n.quos incipere febrire credebatis, lauit:multoties &
uinũ ipsis exhibuit,atq; alios primo,alios tertio die,ad cõsueta negocia dimisit, Vos aũt,quot-
quot estis,simul atq; duobus primis diebus ægrotãtes sine cibo p̃seuerare imperastis, suspectas
postmodũ horas decũbendo transgrediantũ,iubetis.Ac nunc quoq;,subiunxit,scientiæ suæ cer-
titudinẽ oñdit in absentis Imperatoris filio,quẽ duobus iã diebus,ut tu quoq; heri intellexisti,
uehemẽtius febriẽtẽ,tertio die, quẽadmodũ uos oportere dicitis , octauã horã non expectare
uoluit,sed eũ añ & lauit,& cibo recreauit. Ipsiq; adolescẽtis altor Pitholaus,q̃ usq; adeo diligẽs
est,ut eius diligentiã formidinẽ existimare possis, uiri artẽ pridẽ expertus, prompte obtẽpera
uit,& prius,q̃ suspecta inuasionis hora excesserit,puerum,ut uides,& lauit,& cibauit.Hæc Fau
stina dicẽs ad currum p̃uenit, in quẽ cum ascensura foret , Me magis abiens,dixi,q̃ antea me-
dicis

** Al. in pituitam uerso.*

† a Palestra.

† Gra. aliqui cod. & antiqua translatio habent sexta: sed forte legendũ decima, cũ constet horam octauam palestris destinatã fuisse, sextã uero quieti, & decimam cœnæ, nisi dicas quis Cõmodum maturius cæteris Palestram ingredi consueuisse. & ideo octaua hora egressum, uel paulo ante.

† In Græco. & antiqua transl. hæc est sententia. At Galenus iste cum inspexisset hoc mane puerum extenuatũ, & aridũ, non esse febricitaturũ dixit.

dicis inuisum reddidisti. Digressus, ad Pitholaum me contuli, cui & hoc idē exposui, & ob huiuscemodi medicorum inuidiā, me nuper libros tres cōposuisse, unum De febrium dr̄ijs, alterū De diebus decretoriis, tertium De crisibus: in quibus oībus Hippocratē monstraui tradidisse artem p̄cognoscendi, quid in singulis ægrotantibus euenturum sit: ij uero hebetes usque adeo sunt, ut neq; meis expositionibus adiuti, ipsam ediscere queant. Tu uero mi Posthume scis oīa me ab Hippocrate dicta monstrasse, quæcunq; hisce de rebus conscripsi: & te uidente prædixi, nil præter pulsuum scientiam adiiciens: quam etiam solam Hippocrates non excoluit: hanc.n. ipsum secuti, alio aliud addente, usque ad nostra tempora absoluerunt. † Exactam siquidem notitiam affectuum corporis cognoscere, quid futurum sit in ægris, est præcognoscere. E

† *Al. ex antiquis. Cognitio siquidem affectuum corporis ex speculatione fit: quēadmodū ex horum exquisita cognitione, futurorum præcognitio.*

Futuræ crisis per sanguinis fluxum è naribus præsensio. CAP. 13.

ID ēt, qđ te p̄nte contigit, qñ primi noīs Romæ aliquot medici de mittendo sanguine cōsultabant, in cōmentarijs nr̄is docuimus ab Hippocrate fuisse perfectissime demonstratū. Quintum nanq; morbi diē iuuenis quidā agebat: ac, licet idoneum tp̄s sanguini detrahendo p̄teriisse uideret̄, † quia tñ nec anni tp̄s, nec ægrotantis ætas, nec uirtutis imbecillitas, nec deniq; uictus, qui morbū antecesserat, aduersabat̄, sed uno cōsensu oīa sanguinis missionē sigñabant, medici venā incidere decreuerunt: idq; rēpestiuum fore cæteri arbitrabant̄. Ego uero diligenter oīa contēplatus, q̄cunq; ab Hippocrate tradita sunt signa illorū, quibus fluxurus est sanguis, bñ q. dem eos in opinionē mittendi sanguinis uenisse dixi, uerum naturā id, qđ se grauaret, expellere festinantē, breui admodum, ēt si nihil ipsi egerint, idē ultra facturā. Dum medicis hæc admitanda vn̄r, æger è lecto se sustulit tanq̄ profiliturus, interrogatusq;, cur exilire uoluisset, cum nihil adesset, ob qđ id facere debuisset, rubri coloris serpentē per laquearia repentē a se uisum expauisse rñdit, ne, si aliquo mō aberrasset, supra se ferret̄, atq; idcirco se è lectulo aufugere uelle. Reliquis nihil hoc ad futurū sanguinis fluxum conferre uisum est: mihi uero cū alia singula perpendēti, tum ruborem, qui prius in dextra nasi parte ad malā usq;, obscurus fuerat, auctum ualde intuenti, sanguinis paulo post è dextra nare fluxuri manifestū id attullit indiciū: atq; iō cuidā ex ægrotātis familiaribus summissa uoce p̄cepi, ut uas aptum sanguini excipiendo sub ueste prōptum h̄ret: atq; inde ad medicos conuersus, alta uoce dixi: Si parumper expectaueritis, sanguinem è dextra nare fluentē uidebitis. Riserunt illi, q̄ āūdictis, à dextra nare adiecissem. At, inq̄, uel utrunq; eueniat, oportet, uel alterutrū me decipiat: nā, & q̄ sanguis fluxurus sit, & q̄ è dextra nare uenturus, arte medica p̄sciri pōt. His dictis eū, qui uas sub ueste occultū h̄ebat, inter obseruandū admonui, mentē adhiberet, qđ ægrotus ageret, ac, cū sanguinē erūpentē uideret, accurrens uas supponeret. Vix hæc dixerā, cū ecce digitū è naso sanguinolētū iuuenis extraxit: tū familiaris accurrēs, uas subiecit: qđ dū fieret, magno (ut scis) clamore oborto, medici quidē oēs dilapsi sunt. Ego uero tibi rerū mearū studioso, quo pacto id p̄sciuissem, idq; ex Hippocratis monumentis, exposui: atq; insuper illud ēt addidi, uehemētē sanguinis fluxū expectādū, eo q̄ naturæ impetus uehemēs, & morbus adhuc crudus esset: Cōsueuisse uero hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; iō, cū parūper adhuc morari utilius esse laboranti cognoscerē, puerū, qui me sequebat̄, ad accipiendā magnā cucurbitulā misi, idq; reliquis inscijs faceret, iussit. Celeriter itaq;, cū multū sanguinis ī uase collectū uidissem, altero uase postulato, sanguinē, qui fluxerat, excepi: quē ut cōperi librarū quatuor & dimidiæ pondus æquare, ægrū capite in scapulas dimisso collocaui, ac naribus frigidā poscā attraheret, p̄cepi: fronti spongiā aqua mulsa madentē imposui: brachia & crura uinclis obstrinx;, quæ cū minus conferri uiderent̄, postremo cucurbitulā in p̄cordijs ad dextrū latus adegi: statimq; sanguinis fluxum cohibui: qđ remediū ē ex Hippocratis arte sumptū fuisse te docuimus. Atq; idcirco, & hæc, & alia oīa q̄cunq; medicando peregi, literarum monumentis cōmisimus. Nam, qūo rigorē, alui profluuiū, uomitū, immodicā urinæ multitudinē, suppressionemue, sudores, abscessus secus aures, ant ad alia loca, delirium, dementiam, ac demum alia oīa ægris obuenientia, p̄cognoscere conueniat, scripsimus. Quædam uero, sicuti prius dicebā, is, qui prius ista nouerit, per se ip̄m excogitabit: quemadmodum & nos in filio Boethi fecimus, Amante fœmina, & Atriensi timente. F G H

† *Hæc & ex Græco cod. & antiqua translatiōe addēda ἀθροίσαι τοῦ τὰ ὅλως ἐν ἀρχῇ γενέσθαι περὶ δευτέραν ἢ τρίτην ἢ πάντως γε τὴν τετάρτην ἡμέραν αὐτῶν. i. cum affectio exigisset id fieri in principio circa secundā, uel tertiā, aut ad summū ipsam quartam diem.*

Intermittentis pulsus, sed naturalis dignotio. CAP. 14.

NVper ēt, ut scis, me eiusmodi quiddā p̄dicente, q̄plurimis admirationi fui. Quidā domus magister, qui, q̄ oīa recte gubernaret, a dño honorabatur, alijs medicis accedentibus, septimo die sudando iudicatus est. Sequenti die cum pulsum deficere inuenissent, malignam aliquā in corpore affectionem latitare, q̄ q̄ magnopere deciperent̄, putabant. Exeuntes itaq; cū dño ægroti iuuenis, ac mihi casu obuiā facti: postq̄, & quæ contigerant, & quæ aderant symptomata, narrarunt: quidnam sigñaret id, quod in pulsu præter rōnem euenerat, scire affectabant. Tū ipse propinquam esse domum, in qua ægrotus decumberet, audiens, deducentibus illis, accessi, atq; iuuenis pulsum attigi. Te uero Posthume sæpenumero docui medicos aliquot, summos ēt, a recto sensus iudicio aberrare: magnumq; eū pulsum existimare, qui magnus nō est: & celerē interdum, qui celer non sit. Eodem pacto, dum & languidum a uehementi, & asperum a molli, secernere uolūt, falluntur: ac multo magis etiam, quoties de pulsus ordine, deq; eius contrario

A iudicant: itemq; de æqualitate, & inæqualitate cum in una pulsatione, tum in pluribus. Atque ego in istorum gratiam quatuor libros de pulsuum dignotione cõscripsi: qui alios quatuor, qui de pulsuum causis inscribuntur, antecedunt: utrasque.n. has tractiones ea requirit præcognitio, quæ per pulsus habetur, quatuor libris, & ipsa a nobis descripta: cuius causa etiã prædictæ duæ institutæ sunt. Cum igitur inæqualitas illa, quæ in uno pulsu consistit, maximum usum afferat: atque, ꝙ multas habet differentias, longa, ut dictum est, exercitatione paretur: sciẽdum est pulsum, siue uno ictu, siue pluribus inter se collatis, nihil aliud præter naturam continentem, quàm ut solum deficiat, a prima ortus origine talem esse: idque scitu difficillimum, immo potius fieri non posse, ut quisquàm istud internoscat, nisi omnes omnium pulsuum differentias exacte perceperit. Vt ergo iuuenem, de quo sermonem instituerамus, eiusmodi pulsum habere sensi, medicos hortatus sum, securissime prorsus a morbo liberatum hominem reficerẽt, ac postea, cum exiret, & consueta negocia tractaret, eum tangerent, ipsos.n. tunc eius pulsum talem reperturos, qualem nunc inuenissent: eo ꝙ is ita sit a natura procreatus, non ab aliqua morbosa causa oppressus. Hæc illis non credenda primo visa sunt: deinde, cum pulsum uno ictu prætermisso, alio subinde numero pulsare deprehendissent, ad me tandem uenerunt, ut ex me audirent, qua
B côiectura iuuenis pulsum talem natura fuisse cognouissem: quibus ego id respondi, quod olim Isocratem Rhetorem discipulo cuidam suo respondisse acceperam, postulanti. Nunquid, si se tribus annis exercuisset, de quacunque re proposita dicere posset, sicut ipsum facere videbat. Ferunt.n. Isocratem adolescenti, ita respondisse: Equidem fili, quæ postulas, uno etiam die adipiscereris, optarem: uerum, dum tuam mecum ipse ad dicendum aptitudinem considero, ne, si multis quidem annis te exerceas, quod petis, consequeris. Disciplinæ siquidem anni pro discentium natura multi, ac pauci redduntur. Noscerent itaque, eos admonebam, omnes præter naturam pulsuum differentias, illud opus legendo, quod inter libros de pulsibus primum est, recta exercitationis via prodire uolentibus, atque a nobis quatuor libris distinctum. Inde nanq; uos eas discere potestis, quoties ex nostro sensu depromptas, atque ibi descriptas pulsuum differentias agnoscere uolueritis. Hoc mi Posthume arte medica præcognouisse memoria dignum extitit: uelut & id, quod in Imperatore, febris inuasio putabatur. Cætera uero, quæ plures medici admirantur, nihil, quod aut proximum, aut simile his sit continent: miranda tamen plerisque videntur, ob ipsorum ignorantiam, non quia admirationem vllam habeant, aut difficilia præcognitu sint hisce, qui legitime artem medicam exercuerint.

FINIS QVARTAE CLASSIS.

aaaa bbbb cccc dddd eeee ffff gggg hhhh iiii KKKK llll mmmm nnnn
oooo pppp QQQQ QQQQ qqqq rrrr ſſſſ tttt uuuu xxxx yyyy zzzz.
AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE

Quaterniones omnes præter QQQQ QQQQ DDDD & EEEE terniones.

VENETIIS APVD IVNTAS.

